

VOLUMINA LEGUM.

PRZEDRUK ZBIORU PRAW

VOLUMINA LEGUM.

PRZEDRUK ZBIORU PRAW

STARANIEM XX. PIJARÓW

W WARSZAWIE, OD ROKU 1732 DO ROKU 1782,

WYDANEGO.

TOM II.

PETERSBURG.

NAKŁADEM I DRUKIEM JÓZAFATA OHRYZKI.

—
1859.

Wolno drukować, z warunkiem złożenia w Komitecie Cenzury, po wydrukowaniu, prawem przepisanej liczby egzemplarzy.

Petersburg, dnia 14/26 Maja 1859.

Cenzor: Pałauzow.

P R A W A, KONSTYTUCYE Y PRZYWILEIE

KRÓLESTWA POLSKIEGO,

WIELKIEGO XIĘSTWA LITEWSKIEGO Y WSZYSTKICH

PROWINCYI NALEŻĄCYCH

NA WALNYCH SEYMIECH KORONNYCH

OD SEYMU WIŚLICKIEGO ROKU PAŃSKIEGO 1347 AŻ DO OSTATNIEGO SEXMU

UCHWALONE.

VOLUMEN SECUNDUM

ab anno 1550 ad annum 1609

ACTA REIPUBLICAE CONTINENS.

PRAWA Y KONSTYTUCYE

ZA PANOWANIA

ZYGMUNTA AUGUSTA.

PRZYWILEY

KRÓLA ZYGMUNTA AUGUSTA,

KTÓRYM WSZYSTKIE PRZYWILEIE, PRAWA Y SWOBODY KORONNE POTWIERDZA, Y W ESEKUCYI Z SWEMI PEWNEMI KONSTYTUCYAMI WSTAWIA.

W Imie Boże, Amen. — Ku wieczney pamięci.

91 1. Ponieważ nie pewna iest y nie trwała pamięć ludzka, zwykli są ludzie pismem to opatrować, czego wieczną pamięć mieć chcą. A dla tego My ZYGMUNT AUGUST, z łaski Bożej Król Polski, Wielki Xiążę Litewski, a Ziem Krakowskiej, Sandomierskiej, Sieradzkiej, Łęczyckiej, Kujawskiej, Ruskiej, wszystkich Pruskich, Mazowieckiej, Żmudzkiej, Pomorskiej, Chełmskiej, Elbińskiej etc. Pan y Dziedzic: Oznajmujemy niniejszym listem wszystkim, którym to należy, tym którzy teraz są, y którzy na potomne czasy będą. Gdy przed dwiemadziesty lat, za żywota ieszcze świętey pamięci Króla Zygmunta Oycy naszego, za zgodnym zwoleniem Rad naszych, tak duchownego iako y świeckiego stanu, y wszego Rycerstwa Stanow koronnych, na Królestwo Polskie obrani y koronowani iesteśmy, gdzie wszystkie Rady koronne, y Stany insze, przysięgę powinney wiary y poddaństwa, y posłuszeństwa Nam uczynili, a wszakoż tak, iż Nam tego winni bydź nie mieli, dokądby było stawało w żywocie Króla Iego Miłości Oycy naszego, przy którym wszystka władza y zwierzchność Królewska trwać miała, iakoż do końca żywota iego trwała.

2. A iż lata nasze na ten czas po temu nie były, abyśmy powinny przysięgę uczynić mogli, wedle starodawnego zachowania przodkow naszych Królow Polskich: obowiązał się na to Król Iego Miłość Ociec nasz, gdybyśmy do lat zupełnych przyszli, iżeśmy mieli przysięgę uczynić, a nią się obowiązać, wszystkie prawa, przywileie, wolności, listy y swobody, sprawiedliwe a słuszne, tey to Korony naszej, duchowne y świeckie, którymkolwiek stanom y ludziom, żadnych nie wymuiąc, od przodkow naszych Królow y Xiążąt Polskich, mianowicie od świętey pamięci Królow, Kazimierza Wielkiego, Ludowika, Władysława Pradziada, Władysława starego Stryia, Kazimierza Dziada, Olbrachta y Alexandra Stryiow, y Króla Iego Miłości Zygmunta Oycy naszego, dane we wszem mocnie trzymać, chować, y bronić: a to cobykolwiek niesłusznie od tey Korony oddalono y odjęto było, wedle możności naszej zdobyć, y do iedności koronney przyłączyć, nie umniejszając niwczym granic Korony Polskiej, ale przyczyniając ile będziem moc naywięcey: iakożeśmy temu obowiązкови dosyć uczynili, gdyśm siódme-go roku po koronacyi naszej, zwykłym obyczajem w kościele przysięgę uczynili. Po której to przysiędze naszej, daliśmy listy na się wszystkim poddanym naszym, iż gdzieby Pan Bóg z tego świata Króla Iego Miłości Oycy naszego wziął był raczył, nie pierwey poddani nasi winniby nam byli posłuszeństwo, azbyśmy wszem w obec wszystkie listy y przywileie, tak pospolite koronne, y państw iey należących, iako osobnych osob, y mieysc wszelakich wolności, listy y swobody, od wyższej mianowanych przodkow naszych dane, y któreby ieszcze od Króla Iego Miłości Oycy naszego, dokądby żyw był, dane były, listy naszemi utwierdzili, y one tak iako

same w sobie są, w słuszną exekucją wedle możności naszej wstawili.

593

3. A gdyż już więc ktemu przyszło, iż Pan Bóg Króla I. M. Oyca naszego z tego świata wziąć raczył, a już za tym wolnym obraniem y koronowaniem Nas, sprawa y zwierzchność a władza koronna, na Nas przypadła, na przysięgę naszą pomniąc, którąśmy uczynili, y na ten obowiązek listowny, któryśmy na się dali, złożyliśmy Seym Koronny, iako dla innych potrzeb koronnych, tak przednie dla tego, abyśmy to skutkiem poddanym naszym wypełnili, cośmy im byli słowem y listem naszym obiecali. A tak z tych przyczyn uważwszy wszystkie rzeczy dobrze u siebie, z dobrym rozmysłem naszym, za prozbą wszech Stanow koronnych na tym Seymie będących, wszystkie prawa, statuta, daniny, wolności, swobody, wysady, zwyczaje, y inne wszystkie listy, y przywileje, którymkolwiek sposobem, słowem pisane, tak pospolite wszy Korony y Państw iey należących, duchowne y świeckie, iako y z osobna wszem stanom, personom, miejscom pospolicie y z osobna, żadnego nie wymiując, od Królow y Królowych, Xiążąt, Panow, y Dziedzicow Korony Polskiej, y Ziem iey, a mianowicie od Królow s. p. Kazimierza Króla Wielkiego, Ludowika Loisa, Władysława Pradziada, Władysława starego Stryia, Kazimierza Dziada, Olbrachta y Alexandra Stryiow, y od Króla I. M. Oyca naszego, Przodkow naszych, sprawiedliwe a słusne, y sprawiedliwie a słusnie dane, y wydane, które takie mocy mieć chcemy, iakoby tu słowo od słowa pisane były, tak iako same w sobie brzmią, nie im nie umniejszając, ani uwłaczając odnowić, potwierdzić, upewnić y umocnić umyśliśmy. Iakoż tym listem naszym odnawiamy, umacniamy, potwierdzamy y upewniamy, y mocne, trwałe, niewątpliwe, nieporuszone, a nieodmienne mieć chcemy na czasy wieczne. Y obiecujemy słowem naszym Królewskim, pod tą przysięgą którąśmy uczynili, obowiązuemy się, iż te wszystkie wyżej mianowane prawa, statuta, swobody, wolności, daniny, przywileje i listy, przez przodki nasze sławney pamięci, a mianowicie przez Króla I. M. Oyca naszego, słusnie y sprawiedliwie dane y wydane, mocnie a nieporuszenie dzierżyć, y wedle nich poddane nasze stanow wszystkich, tak w obec wszystkie, iako y z osobna każdego zachowywać będziemy, y wszystkim dzierżyć y zachowywać roskazujemy czasy wiecznymi: a to coby im było przeciwnego, ani sami czynić będziemy, ani innym czynić dopuścimy. A gdzieby się przytrafiło, iżby albo przez Nas, albo przez kogo innego stało się co takowego, tym to prawom, statutom, daninom, przywilejom, listom, swobodom, y wolnościom przeciwnego, abo iżbyśmy im derogować, abo abrogować sami przez się czym chcieli: tedy to wszystko żadney mocy, ani wagi mieć nie ma, iakoż y My to psuemy y kaziemy, a nikczemne bydz naydujemy tym listem naszym czasy wiecznymi.

4. Ale iż od niemałego czasu w wielu rze-

czach przeciw tym to prawom, przywilejom, y swobodom koronnym, iest się wykroczyło, y im się ubliżyło, a za prozbami Posłow od Rycerstwa, y radami Rad naszych koronnych, zdało się nam bydz potrzebnym, abyśmy to wedle powinowactwa y opisania naszego, tu na tym Seymie naprawili, y ku pierwszemu sposobu przywrócili y przywiedli, a w powiną exekucją wstawili.

5. A naprzod około koronacyey Królow Polskich, takeśmy to opatrzyli y postanowili: iż nikt koronowany na Królestwo bydz nie ma, aźby pierwey od wszech Stanow dobrowolnie, wedle przywileiow Koronie Polskiej od Królow danych, obran był, którego tak wolno obranego, żaden inny koronować nie ma, oprócz X. Arcybiskupa Gnieźnieńskiego, wedle przywileiu iego przez Kazimierza Trzeciego danego, roku 1451 z temi Biskupy którzy ktemu należą, wedle starodawnego obyczaiu.

594

6. Iż też prawem pospolitym, różnym urzędem różne sprawy są przypisane, cokolwiek ziemskim sprawom sądowym należy, które przy bytności naszej sprawowane bywają, to w ziemskie księgi wpisowano bydz ma, a inne rzeczy y sprawy do Kancellaryi naszej, wedle starodawnego zwyczaiu y statutu, roku Pańskiego 1538, wedle tegoż roku statutu, Referendarze nasi zachować mają.

7. Ponieważ stan rycerski y duchowny, y ich poddani, za nadaniem y uprzywileiowaniem przodkow naszych, tę swobodę ma, iż ceł żadnych, ani myt wodnych, targowych, pomiernych, tak też y ludzie ich od tego co się w domu rodzi, płacić winni nie są, tedy My też chcąc na tym nowym wstępku panowania naszego, łaskę przeciwko poddanym naszym stanu rycerskiego okazać, to czyniemy, iż cła nowego granicznego płacić nam winny nie będzie od tego czasu stan rycerski y duchowny, od wołow, któreby się w domach ich uchowały, abo kupne, któreby zbożem ich karmione były, na co sami abo sprawce ich, którzy takowe woły pożąną, na komorach przysięgę powinni czynić będą, aby w tym oszukanie iakie nie było, tak iako się na wodnym cie szlachta zachowywa, przez sprawce, abo przez sługi. Także też y o powołowczyźnie ma bydz rozumiano.

8. Chcąc się też porównać w tym przodkom naszym, obiecujemy, iż monety bić, okrom zwolnienia seymowego, wedle praw opisanych, ani też inną myłą żadną z innych państw naszych Korony cisnąć nie będziemy.

9. Win przesadzonych żadnych na szlachcie dawać nie będziemy, wedle przywileiu Pradziada naszego Króla Jagiełła.

10. Dostoieństw y urzędow żadnych przyczyniać, ani umniejszać nie będziemy wedle praw opisanych.

11. Soli dostatkiem wszystkie Państwa swe opatrzać będziemy, wedle praw opisanych.

12. A iż się zabieżały w Koronie wielkie męzobóystwa, tedy ponawiając statutu Króla Olbrachta Stryia, y Króla I. M. Zygmunta Oyca nasze-

go ustawiamy, iż każdy męzobóyca, za przekonaniem, rok y sześć niedziel na dnie w więzy siedzieć ma: a my siedzenia żadnemu odpuszcząć nie mamy. A którymby Starostowie zfolgowali, aby z nich wina wedle statutu Króla I. M. Oyca naszego roku 1540 brana była Co nie iedno o tych którzy już za panowania naszego męzobóystwa popełnili, ale y o tych którzy się tego za Oyca naszego dopuścili, rozumieć się ma: iedno żeby prawem byli przekonani; a wszakoż preskrypcya ma iść o głowę wedle statutu.

595

13. Aby za szczęsnego panowania naszego sprawy pospolite rządnie szły, Seymy walne y powiatowe, wedle czasu y miejsca statutem opisanego składać będziemy.

14. A iż wiele iest nadano za Króla I. M. s. p. Oyca naszego, y za nas też już expektatyw, które są przeciw prawu pospolitemu, za prozbami Posłow koronnych, y radą Rad naszych, wszystkie expektatywy które są za I. K. M. Oyca naszego, y za nas też którymkolwiek sposobem dane przeciw prawu pospolitemu, tak też y *solida* albo spolne dzierżenia, do tego y *jura patronatus*, które sobie xięża na pewne osoby wyprawiają, skaziliśmy y zepsowali, tak iż żadney mocy mieć nie mają: a my ich też ani potomkowie nasi dawać nikomu nie mają; wszakoż dożywocia y konsensy wszystkie podle statutu w mocy zostawiamy, które prawu pospolitemu nie są przeciwnie.

15. Ponieważ na stanie rycerskim wiele należy koronie: zda się nam rzecz słusna y przystoyna, aby osobnemi przywilejami uprzywileiowan był. A gdyż to iest statuty przodkow naszych opatrzone, aby ludzie narodu prostego, do głównych kościołow dawani nie byli, tylko ludzie narodu a krwi szlacheckiey polskiej: roskażemy kapitułom, aby ich między się nad opisany poczet nie przyjmowali

16. A iż gdzie ludzi więcej, tam moc silniejsza, ponawiając stare statuta, ustawiamy, aby z szolystw, y z woytostw woienna służba szła, tak z osiadłych, iako y z skupionych: a wszakoż na przyszłym Seymie okazać to xięża mają, ięśli sołtysi ich albo woytowie od woienney służby wolni są, wedle statutu roku Pańskiego 1538. A gdzieby tego nie uczynili, tedy woytostwa y szolystwa ich na woynę już winni będą.

17. A iż też woienney służby Woyskiami nie mało ginie, wszystkie te, y które są po roku 1538 uczynione psuemy, a staremi wedle statutu tegoż szafować będziemy, ale y te które zamkow nie mają, te też psuemy, iedno te zostawiamy, które zamki mają.

18. Niedozwrozeniem Pisarskim wiele się omieszkania dziewa, a tak ponawiając starych statutow ustawiamy, aby sami Pisarze u sądow siadali, a odprawowali ludzie nie przez podstawkę. A gdzieby w tym niedbali byli, tedy Woiewodowie nową elekcyą winni szlachcie złożyć będą, ku obraniu nowego Pisarza, wyiąwszy iżby Rzplta zabawion był, abo chorobą.

19. Wieca iż znamy bydz potrzebne, chcemy

aby na każdy rok dzierzane były na zwykłych miejscach, a nie były przez Woiewody na inne czasy przekładane, a gdzieby ich nie dzierzeli, aby na winach statutem opisanych karani byli. A kto na Wieca od sądow appeluie, aby winien był tamże o główną rzecz się rozeprzeć, a to się rozumieć też ma y o appellacyach na Seym. A iżby szlachta uciążona przed sądy nie była, niehcemy aby sędzia kocow więcej miał brać, iedno ieden od iedney kauzy, a będzie powinien sędzia sentencyą swę *personaliter* expurgować na Wiecach, a z Wiecow appellacya na Seym bydz ma.

596

20. Ślubem żaden szlachcic osiadły wiążany nie ma bydz od nas, ani od żadnych urzędnikow naszych, iedno wedle opisania statutu roku 1540; a sądzan też nikt bydz nie ma, iedno prawem przekonany, wedle statutow y przywileiow.

21. W statucie Toruńskim roku 1538 iest dostatecznie opisano, iako się mają zachować mieszczanie około imowania szlachty, który we wszem dzierzany bydz ma.

22. Gleyty żadne, któreby przeciwno prawu y statutowi były, dawane bydz nie mają, a ktoby ie otrzymał, te są nikczemne.

23. Wici iedne za dwoje bez uchwały seymowej nie mają bydz wysyłane, iedno iedne po drugich, wedle statutu. A około wyzwolenia od woyny, wedle starodawnego zwyczaiu y prawa pospolitego zachowamy się.

24. Konie przez kupce, abo przez żydy wywodzone, ani skory przez garbarze y furmany wywożone z Korony bydz nie mają, a ci którzyby ie chcieli wywozić, hamowani przez Starosty bydz mają, którzy tego pilnie przestrzegać będą, wedle uchwały statutow dawnych.

25. Rzeki wszystkie iako iest w statuciech opisano ku spuszczeniu zboż, y wszelakich robot y towarow wolne bydz mają.

26. O składy któreby się mieni stan rycerski bydz obciążony, mieszczanie mają kłaść przywileje swe y listy na Seymie przyszłym, a tam co będziemy naysprawiedliwszego rozumieli, to za radą Rad naszych uczyniemy

27. Mieszczanie którzy ziemskie imiona mają, gdy o nie będą pozywani od kogo, zachowamy się wedle prawa

28. Drudzy szlachectwem się bronić nie mogą, którzy list na szlachectwo otrzymawszy, biorą na się sprawy stanu rycerskiemu nieprzystoynne, które są statutem opisane, żaden się takowym listem u prawa szczyć nie będzie mógł.

29. Około inhibicyi, ponieważ że są statuta dawne, wedle tych zachowywać się ma Kancellarya nasza, y sąd abo urząd, a któryby się sąd abo urząd inaczej zachował, tedy winą w statucie opisaną, karani bydz ma.

30. Iżemy winni pokoy poddanym naszym obmyślać, naznaczyliśmy Kommissarze ku rozgraniczeniu państw koronnych, od sąsiednych państw. Węgierskich, Margrabskich, Śląskich, Pomorskich, Litewskich y Pruskich, y nagrodze-

niu szkod y krzywd zobopolnych. Czemu aby się dosyć stać co narychley mogło, przyczyniać się o to będziemy. A Kommissarze nasi starać się też o to będą, aby za te szkody, które przez spolne Kommissarze Króla Iego Miłości Rzym-skiego y nasze, na Słężakach są skazane, lu-dziom naszym dosyć się stało.

31. Skrutynia statutem Króla Olbrachtowym, osobie tylko Królewskiej są zwierzone, około których tak się zachowywać będziemy, iako stat-ut opisuie, a skrutatorowie przysięgli byźd ma-ią, pod którą przysięgą wywiadować się ma-ią pilnie od ludzi przysięgą obowiązanych praw-dziwey rzeczy.

32. Pozwy potwarne barzo się zabieżały, prze-ciwko którym acz są statuta, a wszakoż była w tym wątpliwość, gdzieby takowe pozwy uznawane byźd miały, którą wątpliwość, My chcąc odiać, tak naydujemy: iż o takowe pozwy nie indzie uznawano byźd ma, iedno u onego sądu abo urzędu, u którego produkowane będą, a wszakoż iedno wtenczas, gdy strona o to czynić będzie chciała, a appellacya abo ruszenie, do Nas iść ma.

33. Aczkolwiek statuty koronnymi zakazana jest sol zamorska, a wszakoż folgując w tym poddanym naszym dozwalamy im, aby na szkuty które z Gdańska idą, ku żywności czeladzi która jest przy nich, beczka soli brana była na skutę.

34. Aby szlachta tym snadniejsze obeście mieć mogła, pozwalamy im tego, aby im wolno było w mieściech place, domy, szpichlerze ku-pować, a to aby im broniono nie było, iedno tak, aby jurisdycyji mieyskiej się nie zbraniali, a wszystkie powinności y obowiązki mieyskie z onych placow, y domow podejmowali.

35. Chcąc ustrzedz aby szlachta uciążona nie była: ponawiamy statut. aby Urząd Grodzki nie brał od wwięzowania.

36. Kancellarya też, Ziemscy Pisarze y Grodzcy, około brania wszelakich listow y pisania, ma-ią się zachować wedle statutu Króla I. M. Oycy naszego, takież od membran, pozwow, y wzdawania.

37. Iż każdy urząd ma swe sprawy, nie ma-ią daley dzierżeć Sędziowie Ziemscy y Pisarzowie, Grodzkich Sądow abo Pisarstw, wespolek z Ziemskimi. A duchowna osoba Pisarzem Ziem-skim byźd nie może: a Sędzia Grodzki y Pod-starości, osiedli byźd ma-ią.

38. Przestrzegając trudności ludzkiej, zaka-zujemy: aby żaden Pisarz y Podpisek, u tego sądu, u którego siedzi na urzędzie, kaur żan-dnych nie sprawował.

39. Zabiegając trudnościom ludzkim, któreby rość mogły, ustawiamy: iż żaden urząd nie ma do nikogo iędzić dla przyimowania zapisow, abo zeznawania iakiego, ani przyimować żadnego zeznania od żadnego stanu człowieka, iedno przy akciech, gdy będzie *personaliter constitutus ad acta, sanus mente*. A co się tknie osoby naszej, to tak zostać ma, iako się do tego czasu zachowy-wało: iż przy osobie naszej syłać Nam wolno

do każdego tego potrzebującego, chorobą zło-żonego.

40. Iż w niemieckich sędziach wiele spraw szlachta miewa: gdy się takowe sprawy przy-toczą, tedy ie z Radami, którzy przy Nas będą, odprawować y sądzić będziemy, a Kancellarya z Referendarzmi przesłuchawać ich będzie, y przy stronach referować.

41. Acz to iuz jest prawem pospolitym opi-sano, a wszakoż y teraz ustawiamy: iż żaden nie ma wyzywać do żadnego sądu o rzecz któraby onemu sądowi nie należała, pod winą w statu-cie opisaną.

42. Aby we wszem wolność szlachecka się zachowała, wolne obieranie Sędziogo, Podsędka, y Pisarza ma byźd. A My żadnemu innemu takowego urzędu nie damy, iedno iednemu z tych czterech, którzy obrani od wszystkich wo-bec będą, a Nam otworzystym listem będą opo-wiedzeni.

43. Iż stan rycerski przodek ma w Koronie tey: nie ma byźd żaden w Radzie naszej, ieno z rycerskiego narodu, tak duchowny, iako y świecki.

44. Aby też co raz przez Kommissarze nasze, które ku rozgraniczeniu imion naszych Królew-skich a ziemiańskich, daiemy, wznawiono wię-czey nie było, ustawiamy: aby po rozgraniczeniu imion naszych Królewskich a ziemiańskich, krzy-wdy Sarostowie nasi abo urzędnicy, w grunciech ziemiańskich nie czynili. A poddani nasi tako-wych gruntow odgraniczonych, ani barciami, ani żadnym sposobem używać ma-ią.

45. Ponieważ iesteśmy Królem Polskim: zam-kow ani dzierżaw żadnych zwierzać się nie-chcemy, iedno Polakom szlacheckiego narodu osiadłym, a to wedle przywileiu Ludwikowego.

46. Iż niemałe uciążenie ubodzy ludzie ma-ią, którzy z zbożem do targu iędzą, przez różne miary: a tak ustawiamy, aby w ratuszach korce były sprawiedliwej miary, które darmo ma-ią byźd dawane ludziom ku mierze: które równo bez każdego wierzchu mierzyć ma-ią, to jest, pod strych: a ten kto przedaie, ten mierzyć ma, a nie ten co kupuie: a inszemi korcy aby mie-rzono nie było.

47. Cechy iż dawno od Przodkow naszych są podniesione: y My ie teraz według pierw-szych statutow podnosimy, y wniwecz obraca-my: oprócz rządow y obchodow kościelnych.

48. Czyniąc dosyć żadości Rycerstwa Małey Polski, statut roku 1543 w mocy zostawiamy do drugiego Seymu, póki czego lepszego około prawa pospolitego nie postanowimy.

49. Aby nadania klasztorne zachowane ła-twiey byźd mogły, ponawiamy statut 1538 usta-wiamy: aby żaden Opatem nie był obran, ieno polskiego szlacheckiego, z oycy y z matki, na-rodu, a godny człowiek. A gdzieby w tym kla-sztorze, w którym Opactwo wakowac będzie, nie był professowany nalezion godny szlachcic, tamże obecnie zdawna mieszkający, aby z oney-że diecezyey w której jest klasztor, szlachcic

godny stanu duchownego był obieran, postu-lowan na Opactwo. A będąc tak obran, bez professyey, ma byźd przez Nas *Loci Ordinario* presentowan. A zatym przezeń instituowan, abo potwierdzon na Opactwo, a ma byźd professowan.

50. A ponieważ nie iest takowy poczet za-konnikow w klasztorzech, iako bywał przedtym: winni będą Opaci pewny poczet szlacheckich dzieci w klasztorzech chować; a one tamże lu-dziom godnym nauk wyzwolonych uczyć dać: wedle tego, iako każdemu Opatowi księza Bi-skupi onych mieysc, naznaczą y omanują.

51. Około monety wynoszenia z Korony, wywiadować się Woiewodowie, Starostowie ma-ią z tymi, którzy są wysadzeni na mynice: y strzedz tego ma-ią, aby wynoszona nie była.

52. Które to wszystkie omanowane rzeczy, któremi się prawa pospolite, y przywileie a swobody koronne naprawiły, w powinną ex-ekucyą wstawiamy, y listem naszym utwierdzamy y umacniamy. Chcąc y roskazując: aby od wszeh mocnie a nieporuszenie trzymane były: iakoż y My trzymać ie chcemy, y wedle nich poddane nasze zachowywać. A nad to jeszcze, cobykol-wiek nam było pokazano byźd wedle praw po-spolitych, statutow, listow, y przywileiow; to wszystko dzierżeć, y wedle tego poddane na-sze zaehowywać chcemy, y powinni będziemy iakoż y iesteśmy: y temu wszemu skuteczną ex-ekucyą uczynić słowem naszym Krolewskim obie-cuiemy, y tym listem się obowiązuiemy. A ie-slibysmy sami przeciwko temu co uczynili: tedy nie inaczey rozumiano byźd ma, ieno iżeśmy w tym przeciwko przysiędzie naszej wykroczyli. A ku większey pewności y świadectwu, niniejszy list napisaciesmy roskazali, y naszą pieczęcią zapie-czować. Który iest dan y pisan na Seymie walnym Koronnym w Piotrkowie, w sobote, dnia święta ś. Anny. Roku Pańskiego 1550. A Królestwa naszego dwudziestego pierwszego. Przy czym były Rady nasze Koronne duchowne y swieckie.

Na rozkazanie własne I. K. M.

600

CONTRIBUTIO

ANNO 1552 IN COMITIJS PETRICOVIENSIBUS.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS

*Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae,**Russiae, Prussiae, Masoviae, etc.**Dominus et Haeres.*

Universis et singulis ecclesiasticis et saecula-ribus Consiliarijs Regni nostri caeterisque sub-ditis nostris quibuscunque tam terrestribus, quam civitatum et oppidorum honoribus insignitis, ad quorum notitiam hae nostrae pervenerint literae, et praesertim in Palatinatu et di-strictibus ejus consisten. sincere et fidelibus dilectis gratiam nostram Regiam. Reverendissimi et Reve-rendi in Christo Patres, Magnifici, Generosi, No-

biles, Famati et Providi sincere nobis et fideles dilecti. Cum ex direpto non ita pridem castro et oppido Braclaw, tum quotidianis fere, quae ex terris Russiae ac Poloniae perferuntur ru-moribus, quantis periculis Regnum, ac Domi-nia nostra, nisi illis mature provideatur, sint exposita, videre licet, praesertim cum fama de Turcis, Tartaris ac Valachis indies fere incre-brescat, nihil nobis aequae necessarium atque quamprimum edicenda Comitia Regni generalia censuimus in quibus de tuendis ac a finibus propulsandis hostibus cum senatorio et equestri ordi-nibus deliberaremus. Communicato itaque cum eis in praesenti conventionem consilio, de stipen-diaro milite, in finibus alendo, convenimus. Ad quem fovendum, cum pecuniario imprimis opus sit subsidio, contributionem generalem in sub-ditos nostros, omnium ordinum, nullis penitus exceptis, de nostra Senatorumque et Consilia-riorum nostrorum, Terrarumque Nuntiorum sententia, hocce anno praesenti et hoc modo exi-gendam decrevimus, pro una hac vice et non ultra.

Imprimis omnes et singuli coloni tam nostri, quam spiritualium et saecularium personarum, sibi aut suis dominis, agros aratro colentes, aut redemptos labores apud dominos suos habentes pro usu tamen suo agros excolentes, alias omnes quicunque qualitercunque agros possident, sive antiquitus sive noviter villarum locatarum co-loni, aut quovis abusu in solvendis contributio-nibus haecenus neglectarum, per grossos duos solvere et contribuere tenebuntur, pro rata una festi Assumptionis Mariae proxime venturi. Ad quam quidem contributionem persolvendam hor-tulani et inquilini, coloni juxta facultatum mo-dum, et arbitrium domini fundi, auxilio esse debebunt et tenebuntur.

Item. Tabernatores agros sub se habentes contributionem solvent ut caeteri coloni.

Item. Villae nostrae Regiae et dominorum spiritualium et saecularium, castris aut curijs servientes nullosque census solventes vigore prae-sentis constitutionis ad solvendam eam contri-butionem, non obstante eo quod antea nullas contributiones solvebant, astricti erunt.

Item. Burgrabiorum terrestrium et castren-sium et exactorum qui quodam abusu contribu-tiones publicas, de bonis suis solvere negligebant, huic constitutioni volumus subiacere.

Item. Colonos omnes et villas, qui de villis dominis suis non laborant, sed certas pensiones, aut servitia solvere et praestare antiquitus con-sueverunt, huic etiam constitutioni subjacebunt.

Item. Venatores, custodes equirearum nostra-rum Regiarum, et alij subditi in servitijs sub dominis sedentes, possessiones et proventus ali-quos habentes, et neque civilem neque quamli-bet contributionem solventes, huic contributioni subjacebunt.

Item. Cives, oppidani et suburbani, tam an-tiquae quam novae locationis agros colentes, qui dominis diem laborant et census de agris sol-

601

597

598

599

vunt, praesenti constitutioni erunt obnoxij et as-
tricti quemadmodum et coloni villarum.

Item. Nobiles pauperes, colonos et census
non habentes, secundum quitantias super fertone
antiquarum contributionum solitas, de laneo culto
pro una rata festi Assumptionis Mariae, duo-
decim grossos, sub poena dupli solvent et con-
tribuent. Qui autem rebelles et obstinati antea
fuerint ut nullas contributiones, superiori tem-
pore, de bonis suis solverint, tales secundum
possessiones dare et solvere eandem contribu-
tionem modernam omnino teneantur, praesertim
cum neminem, propter necessitatem Reipublicae
exemptum ab ea esse volumus, non obstante
quavis consuetudine seu abusu contrario.

Ubi autem duo, tres, vel quatuor nobiles pau-
peres unum laneum colunt, solvent omnes de
hujusmodi laneo duodecim grossos, alias quisque
illorum solvet secundum quantitatem agri et por-
tionis lanei pro festo Assumptionis Mariae.

Item. Sculteti et advocati villarum liberi, non
habentes census, duntaxat laneos colentes sol-
vent juxta antiquas quitancias fertonum. Advoca-
ti vero cmetones seu colonos habentes, eorum
cmetones solvent per duos grossos pro rata su-
prascripta.

Item. Civitates et oppida ex antiquo et no-
viter locata tam nostra, quam subditorum no-
strorum spiritualium et saecularium in toto Re-
gno nostro exactionem civilem, quam *szchos* vo-
cant, antiquae locationis juxta antiquas quieta-
tiones, novae vero juxta novas quietationes per
exactores nostros constitutas, conformando sese
antiquis oppidis, modum in his non excedendo,
solvent et contribuent, cujus quidem exactionis
civilis solutio pro una rata superius descripta erit.

602

Item. Contributio cerevisiae, vini, medonis,
malmatici, muscatellae *czopowe* dicta, in omni-
bus civitatibus et oppidis ac tabernis villarum,
tam nostris quam subditorum nostrorum, spiri-
tualium et saecularium, incipiendo a festo As-
sumptionis Mariae proxime venturo ad integrum
annum a singulis cerevisiae coctoribus more so-
lito hoc est juxta continentiam literarum uni-
versalium, super contributione ducillorum edi-
tarum solvi debet, ex quibuscunque braseis cere-
visia fuerit cocta, sive brasea ipsa sint civium,
sive dominorum, sive ex molendinis provenien-
tia et emensurata, sive domi facta.

Item. A cerevisia quam domini et nobiles ex
braseis suis coquunt seu braxantes illam dent
ad propinandum suis tabernatoribus, ac etiam
de cerevisia externa ut Swidnicensi, Thessniensi,
Bernoniensi, et alia quacunque, contributio ipsa
czopowe solvatur.

Item. Tabernatores haereditarij qui advec-
tiam propinant cerevisiam, grossos sex a pro-
pinatione ad ratam praedictam sub poena du-
pli solvent. A coctura autem cerevisiae dome-
sticae juxta exigentiam contributionis *czopowe*
exolvent, manuales vero tabernatores sex gros-
sos hoc anno pro rata supra scripta, sub poena
dupli solvent.

Item. Volumus ut quibus Nos braxandi et
propinandi cerevisiam tam propriae cocturae
quam advectitiae et externae et aliorum quo-
rumcumque liquorum, sine solutione, ducillorum
potestatem fecimus, haec libertas illis pro hac
vice sublevetur, et ad solvendum sint obligati.

Molendina vero ventilia haereditaria duode-
cem grossos, illa vero molendina ventilia quae
anniversarios molendinatos habent sex gros-
sos pro una rata, sub poena dupli solvent. Et
similiter illa molendina quorum tertias mensu-
ras tenentarij bonorum nostrorum Regionum exe-
merunt, et illas a se emptas in summis pecu-
niam obligatas tenent ad usum et utilitatem
suam, solvent contributionem, quae *szosz* dicitur
integram. Sicut reliqua omnia molendina in Re-
gno nostro, seu illorum molendinatos eam sol-
vere consueverunt, contraria consuetudine, quae
corruptela potius dici debet penitus non ob-
stante. Quorum autem molendinorum nostrorum
tertia mensura de mandato nostro, et pecuniis
nostris est redempta ad nostram utilitatem, ab
illis nihil solvi debet.

Molendina vero aquatica villarum, tam no-
strarum quam subditorum nostrorum spiritualium
et saecularium quae *potrzebne* vocantur, manu-
ales sive anniversarios molendinatos habentia,
ex singulis rotis juxta antiquas quitantias sex
grossos. Haereditarij vero molendinatos dicitur
villarum et folusse, ex singulis rotis mo-
lendinorum suorum, quae *walne* dicuntur unum
fertone ad ratam temporis supra scriptam, sub
poena dupli persolvent juxta antiquas quitan-
cias fertonum.

603

Item. Molendina brascalia et haereditaria, aqua-
tica et equestria, in omnibus civitatibus et op-
pidis more veteri taxata et secundum antiquas
quietationes fertonum, contributionem quae *szosz*
dicitur integram persolvent pro festo Assump-
tionis Mariae.

Minerariae officinae alias ferrum facientes, et
serrae haereditariae, ex singulis rotis per fertone-
nem. Annuales autem officinae, minerariae et si-
militer annuales serrae, hoc est locatae, seu con-
ducticiae a qualibet rota sex grossos pro una
rata solvent et contribuent.

Item. Sacerdotes Rutheni qui Popones di-
cuntur ex singulis sinagogis unum florenum
grossorum. Protopones vero alias *namiešnicy*,
per unam sexagenam in moneta, et similiter po-
pones Armeni pro integro anno sub poena du-
pli solvent.

Item. Valachi agros colentes vel in areis quae
dworziszca dicuntur sedentes per duos grossos
solvent.

Item. Judaei singuli in oppidis nostris Regijs
sive subditorum nostrorum tam spiritualium quam
saecularium manentes, qui proprio foco utun-
tur, per grossos triginta contribuere et solvere
sint obligati. Hi vero qui multa bona et mer-
ces possident et habent, taxentur, et juxta ta-
xam omnium bonorum eorum, contributionem
solvent.

Item. A pecunijs reemptiis alias *wyderkof-
fawych* tam spiritualium quam saecularium, in
quibuscunque censibus, existentibus, a marca qua-
libet, census grossi duo solvi pro rata una de-
bent. Similiter qui a summis pecuniarum inte-
resse aut pensiones aliquas percipiunt a singu-
lis marcis census per duos grossos solvent.

Et quoniam omnes subditi nostri ordinis spiri-
tualis, in certam contributionem pro defensione
Regni ultro solvere consenserunt, volumus etiam
ut omnes Episcopi Armenorum et Rutenorum,
Wladicae, Archimandritae et alij hujus ritus
Praelati exceptis Poponibus de quibus jam su-
perius constitutum est, a singulis marcis mo-
netae usualis, et alijs proventibus ad pecuniam
computatis, per grossos duos pro una similiter
rata contribuere tenebuntur.

Item. Quicumque ad thesaurum nostrum pec-
uniam ex contributione praesenti perceptam et
collectam deferet, is a domino fundi a cujus
subditis eam defert, quietationem adferre debet,
non plures esse illic cmetones quam a quibus
contributio est allata.

604

Ut autem suprascripta contributio ad omnes
subditos nostros ex aequo pertineat, praesenti-
bus literis nostris ex Senatorum nostrorum tam
spiritualium, quam saecularium, equestrisque or-
dinis hominum unanimi assensu et voluntate,
omnes et singulas immunitates et libertates ab
exactione civili *szosz*, quibus trium annorum
spacium est elapsum. Quibus vero subditis per
Nos aut subditos nostros ab exactione ducillo-
rum libertates aliqua concessae sunt has om-
nes pro hac vice autoritate praesentis Con-
ventus tollimus et abrogamus, et ad solutionem
earum astringi volumus. Qui vero subditorum
nostrorum temere sese hujusmodi libertatibus,
antea per Nos alicui concessis, aut interim a
nobis concedendis, durante hac nostra constitu-
tione, defendere voluerit, eas minime viribus
subsistere volumus, nec in thesauro nostro sus-
cipi mandavimus, illisque non obstantibus ad
contributiones praefatas persolvendas, omnes et
et singulos subditos nostros obligatos esse vo-
lumus.

Et quoniam certo dicimus, quosdam subditos
nostros tam Senatorij quam equestris ordinis
plerumque nolle permittere, in oppidis et villis
suis, collector. exactoribus nostris habitandi lo-
cum concedere. Unde non mediocre damnum
fiseo nostro provenit. Volumus itaque omnino ne
quisquam collectorem, in bonis quibuscunque sub-
ditorum nostrorum per exactorem locatum, amo-
vere audeat, aut aliqua impedimenta illi ingerere
sive per se, sive per submissas personas, ut-
que exactores omnes villas per parochias conscri-
bant, et in registris suis annotent, et quietatio-
nibus cujus est, aliqua villa, an domini spiri-
tualis, an saecularis vel Regalis, similiter et ta-
bernae, tam in registris, quam quietationibus
annotentur specificae.

Quare vobis omnibus et singulis suprascrip-
tis, mandamus, ut pro tempore superius expres-

so, contributiones praefatas nostras, secundum
quod ad unum quemque pertinet, modo prae-
misso solvere curetis.

Vobis etiam Capitaneis quorum interest man-
damus, ut easdem contributiones superius ex-
pressas in locis publicis civitatibus et oppidis
capitaneatus vestri proclamari publice faciatis,
et sub poenis ad hoc constitutis pro rata su-
perius expressa exolvi nostro nomine, ad neces-
sitate Reipublicae mandetis, absque cujusvis
morae et dilationis interventu. Negligentes au-
tem, aut in solvendo contumaces per pignora-
tiones et alias poenas solitas ad solvendum eas-
dem contributiones compellatis. Sub poena cen-
tum marcarum pecuniae, quam Capitanei negli-
gentes executionem et pignorationes exolvere in
Conventu generali proxime celebrando tenebun-
tur, et quisque eorum tenebitur, postquam de-
latus et convictus in negligentia fuerit.

Si vero contigerit quod exactor aliquam vil-
lam injuste quasi contributionem non exolverit,
detulerit, et capitaneus ad pignorationes mittens,
quietationem apud eosdem colonos invenerit, ex-
tunc talis exactor poenam quatuordecim mar-
carum propterea succumbet, quae Capitaneo
quem frustra fatigavit cedere debebit, pro qua
poena exactor citatus coram nobis, vel iudicio
terrestri respondere et satisfacere tenebitur.

605

Ne autem aliquis error in quietationibus ex-
hibendis committatur, statuimus, quod exactores
in quietationibus diem, mensem, et annum, qua
contributionem accepit diligenter annotent, et in
registra sua diligenter referant, similiter etiam
diem qua negligentes et non solventes villas Ca-
pitaneo detulit, in registrumque diligenter an-
notet, ne aliquis error et implicatio rerum acci-
dere possit. Pro officio vestro et gratia nostra
aliter non facturi. Datum in Conventione gene-
rali Petricovensi feria secunda post Dominicam
Judica proxima anno Domini, MDLII. Regni
vero nostri anno vigesimo tertio.

Ad mandatum Sacrae Regiae
Majestatis proprium.

STATUTA

SEYMU WARSZAWSKIEGO,

ROKU PAŃSKIEGO 1557.

ZYGUNT AUGUST

z Łaski Bożey Król Polski, Wielki Xiążę Litew-
ski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Żmudzki, etc.

Pan y Dziedzic.

Oznaymujemy wszem wobec, y każdemu z o-
sobna, komu to wiedzieć należy: iż na Sey-
mie ninieszym Warszawskim, ku opatrzeniu po-
trzeb koronnych, za spólnym zwoleniem wszec
Stanów, niżej opisane ustawy uchwaliliśmy, y
postanowili.

1 Naprzod, zabiegając temu, aby ludzie nie-

potrzebnie wyciągani za Dworem naszym nie byli, ustawiamy: iż Instygator nasz, nie ma nikogo pozywać *ad instantiam suam*, ani osoby naszej, ani za delacyą strony, tylko o rzeczy własnie należące osobie, zwierzchności, pożytkom, y imionom naszym. A ktoby się ważył o insze rzeczy, niż o te które własnie sądom naszym należą, za Dworem abo na Seym wyzywać, taki ma być tamże we stu grzywien winy stronie przekazan.

2. Ktoby pozwał Kommissarze, abo sąd, abo urząd, o iaki postępek, a takowy byłby przekazan w tym, iż ie niesłusznie pociągnął, będzie winien każdemu z osobna tamże dwie czternaście grzywien za winę dać. także y stronie będzie też przy tym pozwana.

606

3. Podniesienie wywołania, które bywa dawano za złym powodem prawa, gdyby miało być prorogowano, winien będzie ten komu ie dażać, przyzwać stronę do Grodu, kędy ma takowe podniesienie obwołać, a tam ma okazać, iż żadnego postępku prawnego nie omieszkał czynić o zły przewod prawa. A gdzieby tego nie okazał tedy podniesienie takowe miejsca nie ma mieć.

4. Kiedy się przytrafi, iż który sędzia, abo Urzędnik Ziemi y Grodzki, ma akcyą swoje u sądu abo urzędu swego z którąkolwiek osobą, wolno mu to ma być zasądzić ku iey rozsądku osobę szlachecką w oney ziemi osiadłą, bez surrogacyi Królewskiej, która nie powinna będzie przysiędz, wszakoż gdzie z Podkomorzym ma kto o granice czynić, tedy ma Podkomorzy wziąć u Nas surrogacyą. A gdzieby niechciał, tedy temu który ma z nim akcyą, wolno będzie u Nas iey prosić, a Kancellarya nasza będzie ią winna dać.

5. Przysięgi które skazują u sądu naszego, tak na Seymie, iako y okrom Seymu, mają być odsyłane do powiatów; chyba iż kto tamże będzie chciał przysiędz

6. Aby tym prędza odprawa sprawiedliwości szła, żaden sąd ani urząd, nie ma dopuścić *appellacyi* ani ruszenia *ab accessorio*: chyba iżby takowe było, któreby niosło zysk abo stratę.

7. *Scrutinium* o zabicie, w obżalowaniu strony, Woiewoda każdy w Woiewództwie swoim czynić ma na Wiecach z sądem oney ziemi. A gdzieby Wieca nie doszły tedy Starostwytymże Sądem Ziemi na Rocech: wszakoż może y Woiewoda osiadłego szlachezca a przysięgłego, y Starosta Podstarościę, na swe miejsce posadzić: a gdzie *scrutinium* okaże, iż kto zabił, tedy o więź przed Ięgo Królewską Miłość ma być pozwany.

8. Gdzieby kto za szlachezca się miał, nie będąc nim, a był zabit, takowego głowa, gdy się to *scrutinium* okaże, płacona być nie ma: co się rozumieć ma, gdzieby o głowę ięgo iako o szlachecką powołanie było uczynione. A ktoby o takową głowę foldrował, takowy ma zapłacić winę sto y dwadzieścia grzywien, a rok y sześć niedziel w więzy na dnie siedzieć, także y o ranach rozumieć się ma.

9. Ktoby się tego ważył, żeby z rusznice kogo ranił abo zabił, takowy ma być sowną winą karan: a wszakoż o zabicie ma być *scrutinium*. A żaden ważyć się tego nie ma, aby z nabitą w mieście chodzić miał, pod winą czternaście grzywien. A ktoby mimo tę uchwałę chodził z nią w mieście, Urząd Starości ma ią wziąć y z winą. A ktoby iey dać niechciał, tedy dwie czternaście grzywien przepada, o którą Starosta w urządzie swym czynić ma: gdzieby szlachcie nie osiadły, abo mieyskiego, abo chłopskiego stanu, z nią chodził, tak długo ma być w więzy przez Starostę, abo urząd ięgo trzyman, aż tę winę poloży.

607

10. Aby skarby kościelne wcale były zachowane, ustawiamy: iż Xięża Biskupi, w mieściech y w imionach naszych Królewskich, z Starostami, abo dzierżawcami naszymi: a w szlacheckich z podawcami, mają inwentarze srebra y skarbow kościelnych czynić.

11. Aby konie z Korony wywodzone nie były, Starostowie pilnie strzedz mają: a ktoby ie wygnać chciał, takiemu ie Starostowie abo celnicy brać mają. A któryby śmiał konie przepuścić wiadomie, iesli Starosta abo celnik, ma przepaść dwieście grzywien. A iesliby tego się Pisarz celny ważył, tedy ma siedzieć dwanaście niedziel więzy. A żydowie aby iemi przekupować nie śmieli. A któryby się ważył tego, tedy przez Starosty ma być iman, a konie mają mu być wzięte, a sam obwieszon ma być bez folgi.

12. Konie które z Węgier y z kąd inąd na iarmarki pędzą, aby nie były przedane w drodze, iedno na iarmarkach: a Starostowie nie mają przekazać, ani hamować wolnego kupowania, szlachcie żadnym obyczaiem, pod winą sta grzywien, o którą przed Króla I. M. abo do Grodu mają być pozwani, a tam *peremptorie* na pierwszy pozew mają się sądowie rozprzeć, y tamże za winę dosyć czynić: a tey winy połowica Królowi I. M. a połowica ma przyść stronie.

13. Za prośbą Ziemie Sieradzkiej Posłów, y za ociążeniem szlachty oney Ziemie, przez dalekość Grodu, ustawiamy: iż Grod w Piotrkowie ma być, w którym wszystkie sprawy być ważne mają iako w Sieradzu. Wszakoż ieden Starosta obadwa Grody dzierżeć ma.

14. Sądy Sadkowskie przez wielkość powiatu, mają być dwie niedzieli dzierżane.

15. Warta od Sieradza wolna być ma od młynow, y od iazow.

Zachowując starodawny porządek, ustawiamy aby szlachta Podolska winna była przed Starostą Kamienieckim poddane swe stawić, gdy będą o złodziejstwa Wołoskie winieni, ale o te rzeczy, które się w Ziemi dzieją, każdy pan z poddanego swego, wedle prawa pospolitego, sprawiedliwość sam czynić ma.

16. Woiewództwo Rawskie, acz process nowy przyięło, wszakoż za zwoleniem a prośbami Posłów z niego, ma być wiecznie wolne od pamiętnego, ale ma w mocy zostać stary zwyczaj placenia u sądu.

KONSTITUCYE

609

SEYMU PIOTRKOWSKIEGO.

ZACZĘTEGO ROKU 1562, A DOKOŃCZONEGO 1563.

ZYGMUNT AUGUST

*z Łaski Bożej Król Polskie, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, etc.
Pan y Dziedzic.*

Oznajmujem wszem w obec y każdemu z osobna którymkolwiek należy, y na potym należeć będzie. Gdyż od Króla I. M. Oycy naszego, sławney a ś. pamięci Króla Zygmunta, Posłowie Ziem wszech Korony naszej, wielokroć y często na Seymach walnych Koronnych z pilnością przaszali, aby ekucya, to iest, wypełnienie praw y swobod koronnych, stać się mogła, któremi Rzplta narodu Polskiego przez przodki nasze, y ich zasadzania utwierdzona, y szczęśliwie rządzona do tych czasów była. Ale że sławney pamięci Oycowi naszemu Królowi I. M. ci częścią wielkimi trudnościami y rozmaitymi przypadkami zabawnemu ekucya, o którą tak często przaszani byli, przez sposob złych czasów y obyczaiow nakazanych tak zaniedbana długo, snadnie było y więcej należało od czasu do czasu to odkładać, niżeli skutkiem swym powinnym, przez taką zabięłość obyczaiów, y nakazania czasów, tak skoro temu dosyć uczynić, aby praw y ustaw starych zaniedbanie, a zastarzale opuszczenie tak prędko z Rzeczyposp. wypieć y wykorzenieć się mogło. Ku któremu dosyć uczynieniu, gdyż z łaski Bożej z spólnego wszech stanów zwolenia, na Stolicę Oycowską Korony tey posadzeniśmy są, gdyżemy się też listem naszym na to obowiazali; czego po zeyściu z tego świata sławney a ś. pamięci Oycy naszego, Posłowie Ziem wszech Korony naszej, przez te wszystkie Seymy przeszłe, iednostaynym zwoleniem, z pilnością wielką o to nas przaszali, y tego się domagali, często obietnice tak Króla I. M. Oycy naszego, iako y nasze, y ten obowiazek nasz nam przypominając, a wyczytając, y wiele się kroć upominając, y opowiadając, żeby na koniec niechcieli, ani o dalszych potrzebach koronnych radzić ani się w żadną rzecz wdawać, ażby pierwey tym obietnicom koniec a dosyć uczynienie skuteczne się stało, których prośbami y powinnością naszą zwyciężeni, też y potrzebą Rzeczypospolitey prynceni y przywiedzeni, ekucyą tę praw y ustaw koronnych w imię Pańskie, z tey części początek wziąć się nam za potrzebne zdało, z kąd naywięcey a nauprzecymiey Rzeczypospolitey potrzeba, y użytek wszem się zdał y pokazował.

2. A gdyż nam z Xiędzem Wielkim Moskiewkim, nieprzyjacielem możnym walczyć przyszło, też y innych nieprzyjaciół y niebezpieczeństw koronnych obawiać się y przestrzegać pilnie potrzeba; a skarb koronny przez zbytne upraszanie dóbr stołu naszego bardzo umniejszon a wyniszczonec iest, o co się wszystkie Ziemie Korony

610

17. Dla zastanowienia krzywd, które się dzieją między poddanymi naszymi Koronnymi, y X. W. Lit. będziem dawać Kommissarze, dwu z Korony, a dwu z Xięstwa, kiedy się kto o krzywdę z któregożkolwiek Państwa uciecze, przed którymi Kommissarzami, za innotescencyą ich, a mandatem naszym, będzie winien każdy obżalowany stanąć, a bez wszelkich odwołok z stroną żalującą rozprzeć się.

608

18. Cygani, abo ludzie niepotrzebni będą przez nas z ziemie wywołani, y na potym nie mają być do niey przyjmowani.

19. Iż do tego czasu zachamować się nie może, aby na wolnych rzekach iazy nie były, ponawiając stare statuta ustawiamy, aby każdy który iaz na swym imieniu ma, zrucil go do świątek przyszłych, wyjąwszy iaz na Sonie u Przemyśla dla soli naszej. A ktoby tego nie uczynił nad stare winy statutem opisane, które w mocy zostawiamy, stem grzywien winy karan być ma, a przecię iaz zrucic będzie winien pod tąż winą, *quoties toties*. A każdy o taką winę do Grodu może pozwać, y tam *peremptorie* winy dać, gdyż iasny dowod o to być może, bo iaz lacno oglądać.

20. Liszek młodych aby nie zbierano, u kogo ie naydą, aby dziesięć grzywien przepadł, a liszki rozpuścić.

21. Które to uchwały y statuty chcemy y rozkazujemy, aby od wszech w obec poddanych naszych, iako komu należą, chowane y wypełniane były.

22. Iż też gwałtownemu nieprzyjacielowi podatkową obroną, którąśmy na ten rok uchwalili, odpor dać się nie może, za namową Rad naszych, y prośbą Posłów Ziemijskich, uchwaliliśmy woynę abo ruszenie pospolite, ku któremu gdybyśmy się o gwałtownym nieprzyjacielu osłyszeli, sami osobą naszą przywiedziemy. Ale iesliby się na różne micysca gwałtowny nieprzyjaciół oburzył, tak żeby nie na iednym micyscu odporu potrzeba, któryby się nie mógł dać, gdyby się wszyscy około osoby naszej bawili: za pozwoleniem tedy Posłów Ziemijskich, od rycerstwa na ten rok tylko, będzie na woli naszej opatrzyć, iakoby się każda potrzeba statecznie odprawila. A tam gdzie nagleysza potrzeba będzie, sami osobą naszą się obrociemy z pocztem ludzi, iaki będziem rozumieć być potrzebny; a inne Woiewództwa drugiey potrzebie przyległe, tamże z Hetmanem gdzie będzie potrzeba, obrócić się mają. Które pozwolenie Posłów Ziemijskich na rozdział ten woenny na ten rok tylko uczynione, stanu rycerskiemu ubliżenia żadnego nieść nie ma, ani też *sequelle* czynić, żeby miał być rozdwoian napotym, ale ma być zachowan wolno na potomne czasy, wedle prawa a wolności swych.

Dan w Warszawie, na Walnym Seymie Koronnym, w piątek, piętnastego dnia Stycznia. Lata Pańskiego, MDLVII. Królestwa naszego dwudziestego siódmego.

Na własne Króla I. M. rozkazanie.

naszey ustawicznie naywięcey uskarżały, przypisując y przyczytając to nam za krzywdę y szkodę pospolitą, gdzieby upraszania takowe, bądź y zastawy, któreby przeciw statutom koronnym były dane y zapisane, zasię ku skarbowi y użytkowi koronnemu przywrócone nie były. Chcąc już więc tedy tak ciężkiemu uskarżaniu pospolitemu, naywięcey czasu tego tak niebezpiecznego y zatrudnionego koniec uczynić, żądając y pragnąc tego, aby uspokojenie pospolite na wszem y we wszem zachowane było: tedy za zięchaniem tu naszym, y złożeniem Seymu Walnego Koronnego na dzień 22 *Novembris*, roku 1562, po długich a pilnych radach y namowach któreśmy czynili y mieli z Pany Radami naszymi koronnymi, za ich iednostaynym przyzwoleniem, y za pozowaniem a obwieszczeniem wszzech wobec którymby ta rzecz należała, po wszystkiey Koronie dostatecznie uczynionym y wywołanym: te wszystkie rzeczy y namowy tu niżej napisane, tak ustanawiamy y skazujemy.

O statucie Króla Kazimierza.

3. Naprzód statut Króla Kazimierza trzeciego, Dziada naszego, tak wykładamy: iż jako inne wszystkie, tak też y ten nie może być rozumian ani wykładan, iedno *juxta proprium verborum sensum et tenorem*. Także się też nie ściąga, ani ściągać może, iedno *ad terras seu districtus et castra principalia, in quibus Capitaneatus consistunt*: to iest, na powiaty, ziemie, grody, abo zamki główne abo sądowe, mające jurysdykcją, abo sądy mocą ramienia Królewskiego sprawujące. Druga, iż jako przed uchwałą statutu tego wolno było Królowi Kazimierzowi, y Przodkom iego, *terras et castra principalia sine ullo dubio* zastawiać: tak też już więc po uchwale iego, *neque terras neque castra principalia, in quibus Capitaneatus consistunt*: to iest, Starostw, które głównymi abo powiatowemi zowią zastawiać mu się *in toto*, to iest, ogółem nie godziło: iako przed tym Lwów, Sieradz, Dobrzyń, Sandomierz, etc. były zastawiane, a to dla Korony rostargnienia, abo też dla tego, aby Starostowie zakupni, już nie iako Starostowie, ale iako *bonorum possessores*, sprawiedliwości ludzkiej nie omięszkiwali. A iako ten to statut tylko się *ad terras et castra principalia non obliganda* ściąga, tak zasię na inne *minutiora bona*, to iest, *oppida et villas*, ściągać się nie może, bo nie zawarł sobie nim Król ręki, aby *in parte*, to iest odzielnie, miasteczek, wsi, y innych gruntow zastawiać y darować był nie miał. A tak takowe zastawy y darowizny wcale zostawiamy, ani ekzekucji podlec mają, znajdujemy aż do statutu Króla Alexandra. Który iako się *in universa bona regalia* ściąga, tak też od iego uchwały donacye, y obligacye wszystkich imion Królewskich, bądź to już *castra principalia*, bądź to Wielkich-Rządow, bądź to już iakieszkolwiek grunty stołu Królewskiego, podług własnego statutu, y podług oprawy Królowey Zofij, ekzekucyi są podległe.

4. To też ktemu za potrzebne być znajdu-

jemy, iż ieźliby kto był nalezion na takowych starostwach summy mając, przez ekzekucją był odsądzon, a te summy pierwey dostałyby mu się, albo przodkom iego, w dziale przeciwko oyczyźnie: tedy takowy mocen będzie w oyczyźnie działu repetować: a on, którego oyczyznę w dziale dzierżał, znajdujemy mocą uchwały niniejszey, preskrypcją żądną nie ma mu działu bronić, ani zakłady żadnych zapisow nie mają się nań ściągać. Y tak to *specialiter* ktemu obiaśniamy; iż ieźliby on na królestwie będąc, brał większe dochody roczne: tedy przy repetycji działu powinni będą przyziacielskie posadzenie uczynić, y o nie się ugodzić. A ieźliby był znalezione z większemi pożytkami, a niechciał znalazki takiego nagrodzić temu który na oyczyźnie został był, tedy dopiero przydzie mu przysięga na nakład naprawy oyczyzny. Y będzie on co na królestwie dzierżał, chciał z nim brać dział; tedy podług iego samego przysięgi, nakład on poprawy oyczyzny, *pro sua parte* powinien będzie odłożyć. A ieźliby też dział był ku onemu królestwu co dziedzictwa działem, tedy to ma w dział położyc.

5. Gdzieby też kto po dziale w oyczyźnie budował się, a w onym budowaniu zamek wy-murował, albo miasteczko zasadził; nie będzie powinien dać dopuścić działu: ale tak wielki plac iakoby z działu przysć miał w zamku, w budowaniu y w przygrodzie; ma indzie wydzielić, y ukazać tam gdzie się będzie widziało obiema, a spólnie się na to zgodzili: a gdzieby się nie zgodzili, tedy tam gdzie spólni przyziaciele pokażą.

6. Za potrzebne też to rozumiemy opatrzeć: iż ieźliby kto złączając summy po tym to w Kazimierzowym statucie, albo odnawiając stare listy albo też z iednych dóbr Krolewskich na drugie summy przenosząc pokazał, iż takowe stare listy, Krolewskie do rąk swych brali, albo też iakokolwiek przy Kancelaryi zostały, a w nowych listach nie byloby dotknięto dat na zastaw starych; tedy takowy żaden nie ma być od summy odsądzon.

7. Gdzieby też więc, *ratione* iakieykolwiek kontentacyi, summy na królestwie upuścił; to iest: przed Alexandrowym statutem zapisaney, w części, albo we wszystkim: albo też dla tego, aby mu na pożyteczniejsze imienie summa przeniesiona była, chociaż mniejsza, a gdzieby więc nie było mianowanie w liście posledniejszym, iako wielką summę odpuścił: tedy ma tego przysięgą dowieść, y obiaśnić co był odpuścił. A gdy dowiedzie, tedy mu takowe summy wrócić będąc powinni, pierwey nieliby z iakieykolwiek possessyi ustąpił, ieźliby dożywocia na tym to imieniu nie miał.

O statucie Króla Władysława, de bonis magnae procurationis.

8. Statut Króla Władysława o Wielkich Rządziech, tak obiaśniamy; gdyż Król Władysław na się tylko, a na potomki swe ten statut de

non obligandis bonis magnae procurationis uczynił, a na te którzyby pieniądze *super ea bona* dawali peny żadney nie włożył: tedy tak znajdujemy; aby nikt tym statutem pieniędzy swych, któreby był *super bona magnae procurationis* dał, nie tracił, aż do statutu Króla Alexandra: który iako się *super omnia bona regalia extendit*; tak też aby od iego uchwały, wszyscy którzy *super bona magnae procurationis* pieniądze dawali, albo też donacye iakie otrzymali, temu statutowi Króla Alexandra podlegli. Wszakże tego tak dokładamy, gdzieby się pokazały *castra principalia*, to iest, gdzieby Sądowe Starostwa były w tych dobrach *magnae procurationis*, tedy takowe Starostwa ekzekucyi statutu Króla Kazimierza być podległymi znajdujemy: to iest, że summy na nich zapisane ginąć mają. Znajdując też to, iż dożywocia na tych to dobrach *magnae procurationis*, nie mogą się zostać, ale skupionemi zawsze być mogą: gdyż całe a nierozdzielne być mają wszystkie zachowane; wyjąwszy iżby takowe dobra były też przed tym statutem Króla Władysława zastawione, na takowych ma też dożywocie całe a nienaruszone zostać.

O statucie Króla Alexandra.

9. Statut Króla Alexandra Stryia naszego, tak go wykladać y rozumieć najdujemy, iako słowa tego statutu same w sobie brzmią y obmawiają, w mocy swey go zostawiamy. A tak wszystkie po tym to statucie daniny, darowizny wieczne, *feuda* albo *lenna*, też y przedania nasze, Przodków naszych: także też fundusze y nadania wszystkich duchowieństw iakozkolwiek zapisane, mają być y są tym statutem kassowane a wniwecz obrócone, iako te które są prawu pospolitemu przeciwne nalezione y osądzzone, we wszystkich Państwach y Xięstwach do Korony należących, tak w Xięstwie y Ziemach Pruskich, iako Zatorskim y Oświęcimskim Xięstwie, gdyż te Xięstwa, pod iedną Pieczęcią y Laską Koronną są. Takowe wszystkie imion danie infeudowane, y przedane w ziemiach wyżey omienionych, przypadają w ręce nasze y Rzeczypospolitey. Zostawiając w mocy *feuda* y *lenna* Xiążąt, Pruskiego, y Pomorskich; z którymi przez potrzebę y dobro pospolite, za zezwoleniem Stanów Koronnych, te *lenna* uczynione y nadane są zdawna.

10. Co się tkanie Woiewodztwa Mazowieckiego, to nie podpada pod ekzekucją statutu Alexandrowego, aż do dania y uprzywilejowania statutow y wolności ich, za panowania świętey pamięci Króla Zygmunta Oyca naszego, za którego panowania do Korony *per successionem* przypadły. Czego data ich statutu szerzey świadczy y obmawia.

O dożywociach na straconych summach.

11. Gdzieby też kto, mając pierwey dożywocie na dobrach którychkolwiek naszych, potomczność sobie otrzymał na nie, któraby

mu przez tę ekzekucją upaść musiała: tedy przy dożywociu zostać każdy ma.

O złączeniu summy, y odnawianiu starych listow.

12. Też to, dla zatrudnienia iakiego ludzkiego, opatruiemy: iż ieźliby też ktokolwiek, po dacie tego statutu, listy stare albo odnawiał, albo też summy złączał, albo stracone, zgorzałe, u Królów Polskich odnowione otrzymał albo przeniósł: a takowe listy chociażby nie były inserowane, albo ieźliby ich daty nie były wpisane, ani też na ten czas Królów mianowanie: tedy takowe listy za stare, a przed statutem wydane mają być rozumiane, y pod stratę summ tego statutu że nie mają podlec, znajdujemy. Wyjąwszy iżbyśmy albo stare listy oryginały pokazali, a iasnie dowiedli na Seymie, iż takowa zastawa była po statucie tym Króla Alexandra: wszakoż nie metryką tego dowodzić mamy tak potym to, iako y po wyżey opisanym Kazimierzowym statucie.

O przysiędze y dziale.

13. A ieźliby sam, a nie przodek iego którzyby takowe listy odnawiał, był iaką wątpliwością podeyżrzany około przypisania summ: tedy takowy ma tego przysięgą podeprzeć, iż takowe summy nie na oszukanie ani szkodę Rzeczypospolitey są przypisane. Toż też o summach w dziale wziętych po tym statucie ma być rozumiano, iako wyżey przy statucie Króla Kazimierza iest opisano: to iest, iż ktoby summy odsądzon był w dziale ią pierwey wzięwszy: ma działu w oyczyźnie repetować, praeskrypcją żądną takowy dział, mocą statutu tego nie ma być bronion. Także też o donacyach w dziale wziętych, ma być rozumiano.

O summach nowych na Królestwie.

14. Toż o summach piędnych, na imionach naszych Królewskich zapisanych, ma być rozumiano: iż wszystkie summy po statucie Króla Alexandra zapisane, tracone być mają. Bo choćby też y w takowych liściech extenuacye były napisane: tedy iż nie są *pro necessitate Reipubl.* pożyczane, extenuacya też zostać nie może: dla tego słusnie ginąć mają. Bo na to wszyscy Panowie Ich Mość Rady y Posłowie się zgodzili, że nie były takie *necessitates Reipubl.* dla którychby mieli Królowie Polscy dobra Rzeczypospolitey zastawiać: bo ieźli były *necessitates* iakie, tedy były tak wielkie podatki, że nietylko one *necessitates* odprawowali, ale też ieszcze tych podatków zostawało. Zostawiając to iednak rozsądkowi Seymowemu, ieźliby listy Króla Zygmunta były pokazane, które w Pruskie woyny *pro necessitate Reipubl.* na zastawy dawał. Od statutu tego warunek czyniąc, takowe listy mają być osobliwym sądem sązione.

O zastępcy.

15. Co też opatrzeć chcemy: iż gdyby się trafiło, żeby kto w tym czasie, iako iest Królom

Polskim ręką zawarta, iakiejkolwiek dobra stołu Królewskiego u Nas uprosił, a potym, mając to za dziedzictwo, komu inszemu sprzedał, albo iakimkolwiek sposobem zbył, albo iakozkolwiek zafrymarczył, albo też mając summy zapisane na tychże dobrach Królewskich, a w tychże summach tenże *obligatorius* zastawił: tedy Król nie onego komu dał, albo summę zapisał, patrzyć ma; iedno *possessora*, który dobra Rzeczypospolitey dzierży. To iest, że się w te dobra Rzpłtey *vigore* statutu w więzować będziemy: a on komu *possessya* wezmą, tedy ma sobie patrzeć ewiktora, który *peremptorie et extra districtum*, przed Nami za dworem, *etiam extra Regnum*, w tey samey mierze, *vigore laudis communis conventionalis Regni praesentis*, odpowiadać ma, y zapisowi swemu *evictionis* dosyć uczynić: *non obstantibus quibusvis dilationibus et limitationibus aliorum terminorum, neque evocatio potest allegari; sed semotis omnibus dilationibus*: zarazem dosyć uczynić, a summę odłożyć, albo zafrymarczone imienie wrocić: bo nie inaksza ewikcyja ma być rozumiana, iedno tylko summę tyką, a nie większą, iako wziął ma odłożyć, a wrocić onemu któremu się za obronę zapisał. A iż My *possessyi* nikomu czekać niechcemy, także też *possessor* od swego ewiktora *in primo termino* ma być *evictus et indemnus redditus*, y summę na pierwszym roku y miasto ewikcyi, odłożyć będzie powinien od sądu nie odchodząc: które *evictor* póki przez dekret nasz nie będzie osądzony, *possessor bonorum nostrorum*, satisfakcyi słuszney nie wezmie, dla ubogich ludzi, *et propter aequitatem*, w używaniu tychże dóbr zostawujemy tego *possessor*a, aż mu się z dekretu naszego od ewiktora dosyć stanie.

16. Temu się też droga nie zamyka, daley, mali ewiktora, także prędkim prawem, y z tak prędkimi stopniami prawa postąpić; także się y o dziale rozumieć ma. A gdzieby nie była mianowana summa iedno darem zapisana: tedy *possessor* ma przysiądz, za iaką summę tego dostał: także też y o podniesieniu summy rozumieć się ma. Także *possessor* przysiądz ma *super quantitate summae, iuste et vere persolutae*. Także też o frymarkach rozumieć się ma w dobrach Królewskich naszych.

O frymarkach.

17. Frymarki wszystkie, któreby były z szkoda Rzpłtey, mają się nazad cofnąć: boby takowe frymarki były z niepożytkiem Rzeczypospolitey. Ale iż takowe frymarki, któreby były bez szkody, y owszem z pożytkiem Rzeczypospolitey, nie mogą tu być rozeznane, dla tego ustawujemy: aby teraz *vigore Conventus* były deputowane w każdej ziemi pewne osoby, które żeby oglądały, y popisały wielkość y dobroć tych jmion, które y Królowi dano, y Król dał: a takowe spiski aby były na przyszły Sejm zniesione, a tam dopiero z takowych spiskow łatwiej się rozeznąć, y rozsądzić będzie mogło, na których Rzeczypospolita miejscach byłaby uszkodzona: a dopiero takowe uszkodzenia Rze-

czypospolitey w tych frymarkach, mają być rozsądzone. A na potym, kiedybyśmy z swey strony, albo też kto inny z swej strony, frymarku iakiego z jmieniem naszym potrzebowali; tedy pierwey mają być Rewizorowie z Seymu wysłani, a potym za ich dostateczną sprawą y opisaniem pożytkow, przyległości, etc. na Seymie walnym, *omnium Ordinum consensu*, kończyć się mają.

18. Też to przykładając, gdyż też to *vim frymarkow sapit*: iesliby kto za otrzymaniem wiecznym daniny, Nam iaką wieś puścił, albo summę starą, któraby się przed statutem ostać mogła, a okazał to iasnemi dokumenty, żeśmy takową wieś, na której dobra a stara summa była od niego przyjęli, choćby też to *in privilegio donationis* nie było *expressum*: tedy gdy to będzie okazano iasnie, powinni będziemy zaś onemu też wieś y z tą summą wrócić: gdyż iego donacya przed prawem pospolitym zostać się nie mogła a *cognitio* tego na Seymie być ma.

O dożywociach.

19. Aby też y to iakiego zatrudnienia około dożywocia, któreby prawu pospolitemu przeciwne nie były, nie czyniło, tak o tym znajdujemy: iż dożywocie na każdej starey summie iest dobre.

20. Dożywocie oycowi z dziećmi dane, a chociaż też dzieci nie byłyby mianowane *expresse*, a ociec przed tym Seymem gdzieby już umarł, a dzieci *in possessione* zostały: tedy ieden w dożywociu z nich a nie więcej ma zostać, znajdujemy; bo nie ma być rozumiano za *expectative* ani *solide*.

21. Dożywocie braciey dane, bądź dwiema, bądź więcej, gdzie każdy *pro suo interesse* używa go, to iest, rozdzielną albo nierozdzielną majątnością: iż gdy z nich umrze który, tedy oni drudzy już nie w dożywociu succedują tylko w summę, tak iż ona część umarłego iest na skupie, chociaż w tym to tak *expresse* nie stoi, nie iest *solidum* ani *expectativa*: a iesli nie masz summy na takim imieniu, tedy także ma być rozumiano.

22. Dożywocie oycowi z synem dane: gdzie więc synowi *possessionem* puści przed niniejszym Seymem, albo konkluzją Seymową nie iest *expectatywa*, *exceptis* sądowych miejsc. Gdyż statut iest, że *Officia* Sądowe mają być dawane, *etate, intelligentia bene vigentibus*. A tak na to ma być bacność w takowym ustępowaniu, aby był *et etate legitimabilis*; gdyż statut mówi *de personae praesenti statu, non de futuro*.

23. Dożywocie dwiema braci dane, *conjunctim et separatim*, gdy ieden drugiemu tego chociaż *ex nunc* ustępuje, albo przed konkluzją tego Seymu, nie iest *solidum* ani *expectatywa*.

24. Dożywocie mężowi z żoną dane, a iednoby z nich umarło, albo umrze: tedy *superstes* w dożywociu zostawa.

25. Dobra nasze Królewskie, dane komu do pewnego czasu zamierzonego, nie mają być dłu-

żej trzymane, tylko *ad vitam unius personae ex nunc possidentis*.

O arendach dożywotnich, i dożywociach gołych albo de plano.

26. Panowie Rady niechcąc się wdać w długie tu interpretacje *legum*, iedno z uprzejmych chuci a miłości swey, szukając aby było wychowanie stanu naszego Królewskiego y obrona Rzeczypospolitey, przyzwalaiają dobrowolnie, na podwyższenie arend, Starostw, y dzierżaw naszych: zostając mocnie przy dożywociach nadanych, które z spólnego niedawnego zezwolenia Rad y Posłów mają być mocno dzierżane, y które też dożywocia arend, do żywota trzymać każdemu mamy. A wszakże którzy chcą na liczbie zostać, to im będzie wolno. Co się tycze gołego dożywocia, na których summ nie było, albo y teraz niemasz, albo bywszy upadły; także też mocno mają zostać, *ad vitam ad praesens possidentis*, tym obyczaiem: aby też nieco postąpili do skarbu naszego, iako y ci którzy arend podwyższali; a to przy rewizyi nowej.

O pozwoleniu czwartej części na obronę potoczną.

27. Po namowieniu tych artykułów uniwersalnych, które się tyczą wewnętrznych spraw Koronnych, ktemu za pilnym a usilnym solicytowaniem Posłów Ziemskich, o postanowieniu obrony potoczney, takowey, któraby rok od roku na granicach Koronnych trzymana być miała: tedy My z łaski naszej Królewskiej, a z miłości przeciwko Rzpłtey pozwalamy tego, aby czwarta część wszystkich dochodów *totius corporis Regni*, ku stołu naszemu należących, była na obronę potoczną obrócona, tym obyczaiem: że naprzód ze wszystkich dochodów każdego Starostwa, y każdej dzierżawy naszej Królewskiej ma być odłożono na wychowanie Starosty albo dzierżawce, wedle rewizyi nowej, to czymby się mógł dobrze wychować; potym wszystkie dochody mają być na cztery części rozdzielone, z których czwartą część na obronę potoczną, rok od roku z skarbu naszego będziemy powinni dawać, tak z dożywotnich arend, y z dożywocia gołych, albo *de plano*, iako y ze wszystkich innych dochodów stołu naszego Królewskiego, *nullis exceptis*.

28. A wszakże ci którzy mają arendy dożywotnie, y dożywocia gołe, będą powinni nieco podwyższyć, a postąpić do skarbu na wychowanie stołu naszego, tak iako się na to dobrowolnie zezwolili; ktorey czwartej części wyżey mianowanej, mocą uchwały Seymu niniejszego, na służebne obrony potoczney postępujemy już *ex nunc* y na potomne czasy: sami y potomkowie nasi przestawać będziemy na *ordinarios et extraordinarios sumptus*, y na poprawę zamków Koronnych, y opatrzenie ich ku obronie, na trzech częściach dochodów: opatrzywszy naprzód ze wszystkich czterech części Starosty y dzierżawce, y ich wychowanie.

29. A dla zgody y miłości między Stanami,

tę czwartą część któraby miała przyść z arend dożywotnich, y z gołych dożywocia, bierzemy na swe trzy części, że z nich ią odprawować mamy, y oddawać na służebne z skarbu Koronnego, tak iako się pokaże z rewizyi z tych nowych inwentarzów, które mają być na przyszły Sejm zniesione, wszystkich dochodów naszego Królewskiego imienia. A tego też, na które zasły arendy dożywotnie y gołe dożywocia, aby już nigdzieindziej nikt nie patrzył tey czwartej części z arend dożywotnich y dożywocia gołego, iedno u nas w skarbie naszym rok wedle roku, iako y czwartej części dochodów ze wszystkiego innego imienia naszego.

30. Statut Króla Alexandra w mocy zostawiając, *de bonis mensae Regalis*, ustawujemy: aby Kanclerz y Podkanclerzy Koronni, nie śmieli listów mimo statut ten wydawać, na donacye, obligacye, wendycye, *feuda*, pod utraceniem urzędu; *ad instigationem Nuntiorum Terrestrialium*.

31. A iżby te rzeczy w swój skutek były przywiedzione, na pilne prośby Posłów Ziemskich, a pozwolenia Panów Rad, już *ex nunc autoritate hujus Conventus, et omnium Ordinum Regni consensu*, deputujemy Rewizory z swej strony; drugie z Panów Rad; trzecie z Poselskiego koła; którzy będą mieli iachać rewidować, a inwentować *bona mensae Regiae*, na wszystkie pięć części Korony: to iest, iedne do Wielkiej Polski, drugie do Małej: trzecie do Mazowsza: czwarte do Rusi: piąte do Prus. Którzy Rewizorowie będą powinni iachać y rewidować, a inwentować dochody wszędy wszystkiego imienia Królewskiego, *nullo penitus excepto*. Wyjąwszy na ten czas imiona, które w starych summach przed Alexandrem są zastawione: chyba iżby potym wykupione były po śmierci tego kto dożywocie miał. A iżby już za tą konstytucją wszyscy Starostowie y dzierżawcy, wszelakich dóbr stołu naszego Królewskiego, byli powinni tym Rewizorom podać ku posłuszeństwu *ad hunc solum actum* Pisarze, Wóyty, albo włodarze, albo inne także sługi y kmiecie, którzyby pożytki onych dóbr w swej sprawie mieli, y ich wiadomi byli: aby Rewizorowie za ich instrukcją y okazaniem pożytków, inwentarze poczynić mogli.

O Podskarzim.

23. Podskarbi Koronny będzie powinien, skoro po śmierci której osoby, *ex nunc bona Regia possidentis*, one dobra opatrzyć; a komukolwiek od nas ku dzierżeniu będą poruczone, aby od niego tak liczbę przyjmował, a nie inaczej, iedno iako z którego imienia przez inwentarze terażniejszych Rewizorów okazano będzie. A iesliż My *possessorowi* któremu dóbr swoich łaskę iaką uczynić chcieć będziemy: tedy to z swych trzech części uczynić będziemy mogli. Ale iżby ta czwarta część, która na obronę pospolitą iść ma, zawzdy pełna dochodziła, tego Podskarbi pilen być ma.

33. *Item* Podskarbi na Seymie każdym walnym, przed Radami y Posłami Ziemskimi, liczbę czynić będzie powinien.

O uiszczeniu Podskarbiego.

34. Także ustawiamy, że Podskarbi każdy Koronny, tej czwartey części nie ma obracać, iedno na służebne obrony potoczney, y ma się przy liczbie w tym na każdy rok Rzeczypospolitey usprawiedliwić, pod winą *privationis officij*, na każdym Seymie walnym, przed Pany Radami, a przy Posłach, *quoties toties* byłaby na wieczne czasy potrzeba: a quity naszymi, albo czyiemi inszemi nie ma się bronić, chyba któreby były na służebne obrony potoczney obrócone. O co Posłom instygować będzie wolno.

O lustracyey.

35. Lustracya wszystkich dochodów Koronnych, w pięć a w pięć lat zawždy ma być czyniona: aby za przymnożeniem pożytków, też y ta czwarta część, którą na żołnierze dla obrony granicznej dawać mamy, także pomnożona była. A iezliby też za jakim przypadkiem, pożytków Koronnych umniejszyło się, aby też w tej czwartey części umniejszenie było.

De Incompatilibus.

36. Kasztelan żaden Burgrabią zamku Krakowskiego być nie może gdyż na wojnie każdego Kasztelana bytności, dla sprawowania ludzi jest potrzeba: Burgrabia zaś na zamku Krakowskim obecnie być powinien. Z tych tedy przyczyn, y na ten czas każdy Kasztelan Burgrabstwo puścić będzie powinien *ex nunc*, y na potym Burgrabstw Kasztelanom dawać nie będziemy; gdyż to oboje wespolek stać nie może.

O dwoygu Starostwie Sądowym.

37. Gdyż jest rzecz słuszna, aby każdy na iednym urządzie przestał, aby tym pilniey powinności onego urzędu wykonywał: ustawiamy, aby żaden dwoyga Starostwa Sądowego dzierżeć nie mógł. A iezliby kto był nalezion, któryby niebacząc nie na tę ustawę Koronną, miał u Nas takowe Starostwa uprosić, tedy takimy maia być *bona* konfiskowane, a ktemu pozwany od kogożkolwiek, bądź do któregożkolwiek sądu albo urzędu, winy dwieście grzywien przepada: którą winę na pierwszym roku, iako na zawitym nie odchodząc od sądu, odłożyć stronie będzie powinien, y takowe Starostwa iedno tamże *in instanti* puścić ma, *exceptis modernis possessoribus*, którzy do żywota Starostwa oboje trzymać maia.

O osiadłości dygnitarzow.

38. Gdyż o tym pierwsze statuta dostatecznie uczą, aby każdy dygnitarz y urzędnik w tej ziemi był osiadły, gdzie dygnitarstwo dzierży.

39. A iż częstokroć takowe wątpliwości się wszczynaly, że też wiele ludzi tak to ciasno rozumieli, chcąc aby to ci dygnitarze y urzędnicy, nie w ziemi ale w powiecie, bywali osiadli. Obiaśniając tedy statuta o tym przez Przodki nasze pierwey uczynione, ustawiamy: aby każdy dygnitarz y urzędnik, w swym Woiewodztwie, do-

skonałą a nie zmyśloną osiadłość miał, a ktemu takową w którejby mógł pomięszkiwać; a osiadłość takowa ma się rozumieć w okręgu Woiewodztwa onego, nie w powiecie: wymuiąc z tego Ruskie, Mazowieckie, y Rawskie Woiewodztwa, ktemu Ziemię Wieluńską, podle przywileju Króla Kazimierza, które przez swą szerokość, wiele ziem w sobie zamykaia. A takowe ziemie, osobne Ziemskie Sędzie, y insze urzędniki w sobie maia.

40. W tych tedy Woiewodztwach wyżej mianowanych, tak ustawiamy: aby każdy urzędnik ziemski iuz nie w Woiewodztwie, ale w oney ziemi która swój Sąd Ziemi ma, był osiadły: wymuiąc z tego tylko Woiewody, którzy w któreykolwiek ziemi onego Woiewodztwa będą mieli osiadłość, za dobrą, y dostateczną ma być rozumiana.

41. Gdyż każde dygnitarstwo, ktemu y urząd ziemski, osobne powinowactwo podle pierwszych statutow w sobie ma: za pilnym żądaniem Posłow Koronnych ustawiamy przychylając się do statutow pierwey o tym wydanych: że żaden Woiewoda, ani Kasztelan Starostą ani urzędnikiem ziemskim być nie może w iednym Woiewodztwie, okromia Starostwa a Woiewodztwa y Kasztelanij Krakowskich, które podle dawniejszych statutow spolu stać może. Ale każdy inny urząd ziemski z Starostwem też y z Krakowskim, spolu stać nie może, wyiawszy terażniejszego possessora.

O Starostwach na dzierżawach Królewskich.

42. Ustawiamy, iż na wszelkie inne Starostwa y dzierżawy nasze, w których sądow nie masz, wolno nam będzie dawać Starosty choćby też w oney ziemi nie mieli osiadłości, by tylko narodu Polskiego był szlachcicem: takowy będzie powinien mocą tego statutu, w Sądzie Ziemi y Grodzkim *in articulis Castrensibus* oney ziemi, o każdą krzywdę komużkolwiekby ją uczynił, odpowiadać, y postępek prawny ma się przeciwko niemu ściągać, iako przeciwko nieosiadłemu, iezliby osiadłości nigdziez nie miał. A iezliby osiadłość w Koronie miał, tedy gdyby był w czym przesądzon w Ziemstwie, tedy przesyki nie na grunt się ściągać maia nasz, ale na Starościnę osiadłość: abowiem przesykow ma być remissya do tej ziemi y powiatu kędy ma osiadłość: a pozwy maia być nań kładzione *in residentia Tenutarij*, w dworze, abo na zamku.

O sądzeniu starych listow.

43. *Item*: Ostrzegając aby żaden w tej exekucyi nad słuszność obciążon nie był, ustawiamy: iż iezliby kto na daninę od Nas, abo też od Oycy naszego po statucie Króla Alexandra Stryia naszego otrzymaną, znalazł iakie stare listy, któremi listy mogłyby to iaśnie pokazać, że takowe dobra były nie nasze: tedy takowa wątpliwość ma być sądzona na Seymie walnym. A iezliby to było na Seymie tymto naleziono, iż takowe dobra były od Nas dane, a nie należały stołu naszemu Królewskiemu, abo też w iakich

summach abo przezyskach były przez Przodki nasze komu odięte: tedy takowe dobra, podle nalazku Seymowego z Radami Koronnemi, będziemy powinni temu komu będzie należało wrócić, a onego przy nich zachować.

44. *Item*: Iezliby też przez Nas albo przez Przodki nasze komu były dobra konfiskowane, a potym takowe dobra były przez Nas abo też Przodki nasze zasię wrócone, abo dane pierwszym possessorom abo potomstwu ich: takowe daniny maia zostać całe a nienaruszone, ani exekucyi podlec maia. Y też takowe dobra na lasce naszej zawsze zawisły.

45. Ktemu, iezliby kto okazał, że mu przeciwko prawu od Nas, abo od Przodkow naszych dobra iego dziedziczne wzięte były, y są, tedy przy rewizyi listow, gdy to *legitime* od tegoż okazano będzie przez list iego y *munimenta*, że to iego własność, *et nullo jure* wzięta, o takowe dobra będziemy powinni na Seymie walnym uznać uczynić, przy rewizyi iego prawa.

O karaniu występnych.

46. Co się tknie *diminutionem bonorum nobilium*, żeby o żaden występek szlachta karana być nie miała *in bonis*: w tej mierze statutu odstępować nie chcemy, *in casibus in statutis expressis*, ale się wedle statutu zachowamy. A wszakże nie chcąc *diminuere bona nobilium*, dla służby R. P. takowe imiona szlacheckie któreby były konfiskowane, będziemy dawać inszym szlachcicom Polakom, *nobilibus*.

47. Też na częste skargi Posłow Ziemi od Rycerstwa wszystkiego, którzy *nomine fisci nostri* za dworem leda o co ciągnieni byli, y bywaią, ustawiamy: że o nic *nomine fisci nostri*, ludzie pozywani być nie maia, iedno którzyby nam z imion naszych dosyć nie uczynili.

48. A iezliby Nam kto co dał, darował, abo zapisał, tedy My przed sądem swoim *in Conventione Generali tantum* tego dochodzić mamy: iedno *jure Nobis inscripto vel donato, non plus juris sibi vendicando, quam donator habuit*. A wszakże *non de praeterito, sed de futuro tantum* rozumiano być ma.

Statut około usypiania granic między imieniem naszym, a imiony ziemskimi, w mocy zostawiamy.

49. A któryby Starosta rozsypał granice: aby ie powinien był usypać *ad festum Divi Ioannis Baptistae proxime venturum, sub privatione officij Capitaneatus, vel Tenutae* zamkow: y maia być trzymane mocno wedle kopcu, *temporibus perpetuis*. A gdzieby był kto o nie pozwan *ad instantiam Instigatoris Officij nostri ex delatione Capitanei vel Tenutarij*, tedy wszystkich od takowych pozwow czyniemy wolnemi.

50. Skarzyli się przed Nami Poslowie Ziemszy, na Starosty Sądowe, iżby *abusum quendam* wnieść mieli w exekucyi na Rycerstwo Koronne, nad statut *Vladislai Jagiellonis in Iedna fol: 50* napisany: prosząc abyśmy złożyli z nich cobykolwiek przeciwiało się exekucyi nad statut prze-

rzeczony: gdyż oni niechcą z Xieżą Ich Miłością wdać się w żadne dysputacye, iedno stoiać przy prawie swym, niechcą wolności swoich *in dubium vocare*. My powinności swoje bacząc, y przysięgę wszystkim iednostaynie uczynioną, ktemu też na zgodne zdanie Rad naszych świeckich, y na prośby Posłow Ziemi, rozkazujemy wszystkim Starostom naszym Sądowym: aby nikim inakszey exekucyi nie czynili, iedno iako w statucie Jagellowym *in Iedna* stoi: a cobykolwiek inaczej uczynili, *sit irritum et inane*.

O rewizyi listow.

51. Gdyż za nagłą a gwałtowną potrzebą, która Nam przypadła w Wielkim Xięstwie Litewskim, nie mogliśmy do tego przyść, abyśmy mogli być rewizją listow exekucyi podległych, rozsądkiem Seymowym rozsądzić: zdało się być za lepsze Nam, y wszystkim Stanom Koronnym, abyśmy tę rewizją wedle uniwersału na niniejszy Seym wydanego, wszystkich listow, tak Koronnych, iako też i innych Xięstw Pruskich, Ruskich, wszystkich Stanów Koronnych, na przyszły Seym, za radą Rad naszych Koronnych y Pruskich, y przyzwoleniem Posłow od Rycerstwa przelożyli. Iakoż iuz uchwałą tą to całe a nie naruszone odkładamy na Seym przyszły, z tym opatrzeniem, aby każdy za swym prawem iakie ma, dzierżał spokojnie dobra te, któreby exekucyi podległy, tak w domach, zastawach, y w dożywociach, aż do przyszłego Seymu, który iuz składamy w Łomzie na S. Marcin, przed którym Powiatowe Seymy złożemy. A ten Seym spólny z Litwą y z Prussy będziemy powinni wedle statutu złożyć, y tamże iuz w doskonałą exekucyą przywieść tę unią y inkorporacyą, tym obyczaiem iako przywileie spólne, tak dawne, iako też za Króla Alexandra Stryia naszego uczynione, uczą, a tam na tym Seymie wszystkich statutow y przywileiów Koronnych, *debitam executionem* przywiedziemy y uczyniemy.

Dobra na Króla Imci przypadaiące.

52. Dobra wszelakie, któreby na Nas przypadły, abo przez niesłużenie wojny, abo *jure caduco*, abo daniną, abo zapisaniem iakim, abo iakimkolwiek inszym przypadkiem, wedle prawa pospolitego: takowe dobra będzie Nam y Potomkom naszym wolno szafować, y dawać wedle woli naszej. A wszakże tylko Polakom a stanu szlacheckiego, dla nieumniejszenia służby wojenney.

O Sądziech Starościch.

53. Ustawiamy iżby każde Roki, Starosta sądził iako statut nezy *fol. 9*. Iezliby tak zabawion nie był, iako tam stoi w tymże statucie, pod straceniem urzędu. A iezliby inaczej sądzono, podle statutu *fol. 3*, aby sądowi takiemu *nulla praestaretur obedientia*. My czyniąc dosyć prośbom Posłow, na potomne czasy komukolwiek Starostwo iakie damy, ten takowy będzie powinien sam przez się Roki Staroście sądzić,

wedle statutow wyżey opisanych: *exceptis tamen modernis possessoribus*: przestrzegając tego, aby iaka przyczyna *intestinali odij et dissidij* nie była.

O złożeniu Walnego Seymu, y Powiatowych Seymików.

54. Mocą uchwały niniejszego Seymu, dla przyczyn y potrzeb Rzeczypospolitey wyżey opisanych, składamy Sejm Walny Koronny nadzień S. Marcina w roku niniejszym blisko przyszłym w Łomzie, przed którym składamy Seymiki Powiatowe w Ziemiach: w Wielkiej Polsce, we Srzedzie, w Szadku, w Łanczyca, w Radzieiowie, w Raciążu, w Sochaczowic, w Dobrzyniu, w Wieluniu na dzień S. Jadwigi. *Generalis* Wielkiej Polski w Poniedziałek przed S. Szymonem Judą w Kole. W Małej Polsce: w Wiśni, w Kamieńcu, w Lublinie, w Bełzie, w Chełmie na dzień S. Jadwigi; w Proszowicach, w Opatowie, przed S. Szymonem Iudą, w Poniedziałek bliższy. *Generalis* Małej Polski, w Nowymmieście na dzień S. Szymona Judy; w Mazowszu, w Czarsku, w Wiźnie, w Wyssogrodzie, w Zakrocymiu, w Ciechanowie, w Liwie, w Rożanie, w Łomzie, na dzień S. Jadwigi; w Warszawie na dzień S. Łukasza *Particulares*, a *Generalem* Mazowiecki w Warszawie nazajutrz po S. Łukaszu. Y obieciem nie przekładać na inny dzień dnia Seymowi Łomzienskiemu złożonego, *sine gravi et legali impedimento*.

O służeniu woyny panów duchownych.

55. *Item* też prosili u nas Posłowie Ziemsy, aby panowie duchowni z gruntów ziemskich wyprawę woenną byli powinni, a pospołu z innym Rycerstwem Rzpltey w tey mierze służyli: My iż panowie duchowni odwoływaią się na przywileie swoje, y na wolności, które od takowej wyprawy mieć się powiadaia, tę rzecz na przyszły Sejm do rewizyi listów odkładamy.

O służbie Szoltysov panow duchownych.

56. *Item*. Także też odkładamy na też rewizyą listów, sprawę o Szoltydach panow duchownych, iesli są powinni służyć woynę, abo nie.

O polskich statutach.

57. *Item*. Bacząc potrzebę, aby prawa a statuta polskie, polskim językiem były potrzebniejsze wszystkim niż łacińskie, z tych przyczyn deputuiemy, z radą Panów Rad Koronnych, pewne osoby ku takowej sprawie, na tym Seymie przyszłym.

O urządzie y powinności Woiewodzey y Staroścley.

58. *Item*. Roskazuiemy Starostom naszym, y Woiewodom, aby około ustaw rzemiestnikom robot ich, także też kupcom kupie ich, urzędem y powinności swey dosyć czynili, pod winą w statucie opisaną.

O składziech y liściech na składy.

59. *Item*. Żesmy też byli na ten Sejm rosказali stanąć ze wszystkimi przywilejami na składy,

wszystkim miastom naszymi któreżbykolwiek mieli, ale iż przez krotkość czasu nie mogliśmy tego podle potrzeby rozsądzić, tedy takową rewizyą takowych listów na składy, na przyszły Sejm także przekładamy.

60. Co się tycze listów a przywileiów stanów a miast Pruskich, aby były kładzione przed Nami wedle uniwersału, to my na rewizyą listów przyszłego Seymu odkładamy.

O kupcach cudzoziemskich.

61. Co się tycze Włochów, Sztotów y innych cudzoziemców, przez które miasta nasze wielką szkodę a zniszczenie biorą, takowemu każdemu, któryby osiadłości a prawa mieyskiego nie miał, rosказuiemy, aby im były miasta i handle zapowiedziane iuz *ex nunc*.

O żydziech.

62. A iż też Posłowie skarżą, że przez żydy wszystkie handle y żywności mieszczanom a poddanym naszym są odjęte: rosказuiemy aby w tey mierze był zachowan statut *anni 1538 paragrapho, volumus praeterea*. Ktemu, aby żyd żup, ceł, y nymow żadnych nie trzymał, tak iako statut o tym uczy.

O hultalach y o lożnych ludziach.

63. *Item*. Co się tycze hultaiów y innych lożnych ludzi, rosказuiemy Starostom naszym, aby się w tym wedle statutu zachowali, y winę na mieyski urząd postanowili.

O iaziech.

64. *Item*. O iaziech, iako proszą Posłowie o objaśnienie, aby to wedle statutu *citra appellationem* zostało, na to zezwalamy.

Oła, mostowe, grobelne.

65. *Item*. O kassowanie ceł, mostowych, grobelnych, *privatarum personarum*: także też o wolności nowe, które sobie miasta y osoby niektóre uprosiły po statucie Kazimierzowym Jagiellowym, te wszystkie rzeczy na drugi Sejm do rewizyi listów odkładamy.

O soli Loissowey.

66. Iż przez słuszne przyczyny dopuściło się było Loissom Gdańszczanom sol warzyć, *non est dignitatis nostrae Regiae*, abyśmy im to z trzaskiem, a zwłaszcza *non vocatis, neque convictis* odjąć mieli. A wszakże się to samo odeymie, kiedy się zupy Ruskie w swój porządek wstawia, o co się y My z pilnością starać będziemy. Wszakż jednak *in defectu soli*, będzie wolno szlachcie ku swoiey tylko potrzebie gradowej soli kupować, y używać.

O okazowaniu.

67. Co się tycze okazowania w powieciech, żeby na dzień pewny postanowiono było, aby się wiedzieć mogło, jako kto z Rycerskiego stanu wedle powinności swoiey szlacheckiey jest

gotów ku służbie R. P. a ku obronie oyczyzny swoiey, skłaniając się ku proźbie wszystkich Posłów Ziemskich: rosказuiemy, aby to okazowanie we wszystkich Woiewodztwach na dzień Ś. Woyciecha *anni 1564* było. A tam iżby Woiewodowie, Kasztellani, y inni dygnitarze wszyscy okazować się też byli powinni, *sub poena in statuto expressa de expeditione generali*. A Woiewodowie mieysca do okazowania takiego w głównych mieściech wywołać a oznaczyć, pod taką winą powinni.

O niedopuszczeniu kłętego do prawa.

68. Iż się Posłowie skarżą, że kłęci nie bywaią do sądu przypuszczeni, y tym od swoiey sprawiedliwości odpadaia, iż o tym statutów iasných nie masz, iesliby w tey mierze *abusus* iakie były: naydujemy, aby były na stronę odłożone.

O głównikach.

69. *Item*. Jako się przed Nami Posłowie skarżyli, iż Instygator nasz ludzi wiele niewinnych szlachcicow spożywał *ad sessionem turris*, a ztąd utratę wielką podeymia. A tak My przychylając się do statutu Jagellowego, który ma to w sobie, *de nemine vindictam capiemus*, pozwy takie wszystkie do powiatow na sąd nowo teraz namówiony, odsyłamy. A tam już Starosta, abo kto od Starosty, *nomine Instigatoris*, na te pozwane instygować będzie powinien.

O szkołach.

70. *Item*. O szkołę Krakowską, Poznańską, y Połtowską, iako Posłowie proszą, aby reformowane były: aczkolwiek to należy na urząd Ich Miłości Księżey Biskupow, którym tego prawo pospolite y przodkowie nasi zwierzili, iako fundatorowie a nadawcy tych to szkoł: wszakże My w tey mierze Księżą Biskupy y Rektory napomniemy, y z zwierzchności naszej tego doyrzemy, aby szkoły te w dobrej sprawie były: a tak na świadectwo tego, pieczęć naszą przycisnąćśmy kazali.

Dan w Piotrkowie na Seymie Walnym 20 die Martij anno Domini 1563. Regni Nostri 34.

Na własne Króla I. M. rosказanie.

ORDINATIO

ET

CONSTITUTIO NOVORUM JUDICIORUM,

IN CONVENTU GENERALI PETRICOVIENSI,

ANNO 1563 FACTA ET LAUDATA.

ZYGMUNT AUGUST,

z Łaski Bożey Król Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, etc.

Pan y Dziedzic.

Oznaymuiemy wobec wszystkim, y każdemu, zwłaszcza iako co komu na tym należy, gdyż

626
tak wiele jest akcyi zastarzałych, iż gdzieby obycaj nie był nalezion ku odprawie ich, trudno a prawie nie podobno, aby się na tym Seymie skończyć mogły. Przeto aby każdy sprawiedliwość odnieść mógł, za radą Ich Mci Panow, y za przyzwoleniem Posłów Ziemskich, mocą uchwały Seymu tego, *pro hac vice tantum*, to postanowienie uczyniliśmy. Obycaj sądow, który jest *authoritate Conventus generalis moderni* uchwalon *pro vice una tantum*, dla odprawienia akcyi starych, które przypadły są, abo wiszą mocą limitacyi przed Nas, bądź to na Sejm, abo *post Curiam*, y które przypadły aż po święto Trzech Królow, z któregokolwiek sposobu abo punktu y terminu prawa, *usque ad annum 1563*, przed Nas, abo na Sejm.

2. Maią się tedy takie sądy na czasy niżej opisane *in singulis Palatinatibus* począć. A iż nayduia się pewne osoby, które maią akcyje w różnych ziemiach: iesliby który taki miał rok *ex diversitate bonorum, in diversis Terris seu Palatinatibus*, a stanąłby tam przed tym sądem, przed którym abo mu rychlejszy rok przypadnie, abo tam krócey sądy będą trwać, *propter paucitatem litigantium*, abo też *majoris importantiae* akcyje będzie mieć, tedy w innych Woiewodztwach opowiedzieć się ma, iż odprawiwszy swą akcyą główniejszą y potrzebniejszą w onym Woiewodztwie, gdzie *praesentialiter* będzie, nie omieszka też stanąć, y tamże z onego sądu gdzie się pierwey odprawił, ma przynieść *actum causae illius Terrae aut Palatinatus*.

3. A iesliby się trafiło, iżby którzy z dygnitarzow abo prezydentow mieli kauzy w inszych Woiewodztwach, które bez bytności ich nie mogłyby się odprawić, tedy ma opowiedzieć się onym wszystkim, którzy na sądzie siedzą. A odprawiwszy się tam, ma przynieść akt kauzy swey, y mieysce swe zaś zasieść. Iesliby też który Woiewoda miał Starostwo, z którego by w inszym Woiewodztwie był powinien mieysce swe zasieść, tedy iuz mieysce Woiewodzie będzie powinien zasieść, a Podstarości ma jego mieysce zasieść Staroście. Gdyż tedy te sądy we wszystkich Woiewodztwach w Maiu się maią sprawować, folgując w tym potrzebie, która teraz nagle przypadła: a gdzieby który z tych dygnitarzow abo prezydentow, *vera infirmitate detentus*, zasieść swego mieysca nie mógł, tedy dygnitarze y szlachta zasądzić maią jego mieysce godnym człowiekiem. Także się też rozumieć ma o Kasztellaniech, y o inszych urzędnikach, których *locum tenentes*, maią znowu przysiaść.

4. A tych dniow takowe sądy porządkiem w Woiewodztwach maią być dzierzane. Pierwszego dnia Maia Woiewodztwo Poznańskie; tegoż dnia Woiewodztwo Ruskie, tym obyczaiem, pan Woiewoda z dygnitarzami, *et cum Deputatis* tychże ziem ma sądzić we Lwowie Ziemię Lwowską. Tamże we Lwowie 14 Maij, sądzić ma Ziemię Halicką. Wszakż iesliby obywatele Ziemi Halickiey tamże w Haliczu chcieli się dać pod rozsądek Kasztellana z dygnitarzami a z De-

627 putaty, do Lwowa nie iędząc do Woiewody, to na ich woli będzie. *Similiter eiusdem mensis Maij 14 Praemissiae et in Chelm: 20 Maij in Sanok, Castellanus cum dignitarijs et Deputatis iudicabunt sine Palatino.*

5. Tegoż dnia 20 Maij Woiewództwo Brzeskie, także też tegoż miesiąca Maia Woiewództwo Rawskie. A to *pro hac vice tantum*, na jednym mieyscu sądzono ma bydź w Sochaczowie, iako w poyszrodku Woiewództwa Rawskiego, z ziem abo z powiatów, Rawskiego, Sochaczowskiego, Gostyńskiego, y Gąbińskiego: zkaż do Sochaczowa maia się ziachać wszyscy dignitarze y urzędnicy na ten dzień, y maia na te sądy po dwu deputatów z każdego powiatu obrać. Tegoż miesiąca 20 Maij Woiewództwo Mazowieckie na trzech mieyscach, w Warszawie Ziemię Czerską, Warszawską, Liwską, Kamieniecką, z ich powiatami: krom Ostrowskiego, y Nurskiego, którym do Łomży bliżey, maia sędzić Kasztellani, Czerski, Warszawski, Liwski, z innemi dignitarzmi, urzędniki i deputaty onych ziem. W Zakroczymiu także 20 Maij, Ziemię Wyszogrodzką, Zakroczymską, Ciechanowską, z ich powiatami, także Kasztellani, Wyszogrodzki, Zakroczymski, Ciechanowski, z innemi dignitarzmi, urzędniki, y deputaty maia sędzić.

6. W Łomzie tegoż Miesiąca 20. Maij, Ziemię Wiską, Rożańską, Makowską, Nurską, Ostrowską, Łomżeńską, z ich powiaty maia sędzić, Woiewoda z Kasztellanem Wiskim, z dignitarzmi innymi, y z urzędniki a deputaty. A dalsze powiaty y ziemie na tych trzech mieyscach maia wprzód odprawować.

7. A to rozłożenie mieysc ustawiono dla szerokości Ziem Ruskich y Mazowieckich: iż Woiewodowie sami osobami swemi we wszystkich Ziemach na tych sądziach bydź nie mogą.

8. Osmego dnia Maia, Woiewództwo Sendomierskie; tegoż dnia Woiewództwo Kaliskie. Powiat Gnieźnieński 30 Maij w Gnieźnie nie tylko Ziemskie, ale też akcyje tam *judicij quam Officij Castren: Posnanien:* maia tam bydź sądzony z tych powiatów, Pyzdrskiego, Gnieźnieńskiego, Chcińskiego, y Nakielskiego. Tegoż miesiąca, to iest osmego dnia Maia, Woiewództwo Płockie. Tegoż dnia Woiewództwo Podolskie w Kamieńcu, przez Woiewodę dignitarze y urzędniki, a deputaty ma bydź sądzony. Tegoż dnia Woiewództwo Belskie. 19 Maij Woiewództwo Krakowskie. Tegoż dnia Woiewództwo Lenczyckie. Tegoż dnia Woiewództwo Inowłocławskie. 24 Maij, Woiewództwo Sieradzkie. Trzeciego dnia Czerwca, Ziemia Dobrzyńska. Tegoż dnia Woiewództwo Lubelskie, to iest 3 Junij, na które kauzy *ad dies superscriptos et designatos*, każdy Woiewoda, dignitarze y Urzędnicy Ziemszy onego Woiewództwa maia się ziachać do miasta tego, kędy Wieca bywaią, głównego wszyscy: ktemu też Rycerstwo onego Woiewództwa. A gdy się tam społem ziają, tedy Panowie Rycerstwo maia obrać cztery osoby między sobą godne, stateczne, y maia ic przyłączyć ku panom

628

dignitarzom y Urzędnikom Ziemskim: okrom Woiewództwa Mazowieckiego y Rawskiego, w których Woiewództwach kiedy się Rycerstwo ziedzie na te mieysca naznaczone, tedy z każdej ziemie tych ziem które maia bydź sądzony, po dwu szlachciców godnych z poşrodku siebie maia wybrać, y ku temu sądowi przysadzić. A gdy tam społem będą, tedy wszyscy poczawszy od Woiewody, aż do ostatecznego, maia przysiądz, wedle roty niżej opisaney.

9. Ja N przysięgam Panu Bogu, że wtym sądzie nowym, nowo *pro una vice tantum* postanowionym, do którego obrana a powołań, sądzić będę sprawiedliwie podle prawa Koronnego Polskiego, a w Mazowszu wedle prawa Mazowieckiego, a naywyższego dowcipu mego sąd sprawiedliwy czynić, a krzywdę tępić. A od tego nie dam się uwieść przez żadną przyiaźń, ani boiaźń, ani żadne powinowactwo, ani przez dobre zachowanie, ani też przez żadną nieprzyiaźń abo waśń, ani przez żadne dary którebych za to wziął, abo ieszcze kiedy wziąć miał, abo się ich kiedy spodziewał, — ani też będę rzeczy a kontrowersyi czyich między stronami ku temu sądowi należących z nikim przegładał, ani praktykował, ani radził żadnemu, iedno na tym sądzie sąd sprawiedliwy czynić, a radę sądową y namowy, w tajemności zachowam, nikomu iey nie przenosząc. Tego mi Pan Bóg pomoc racz.

10. Które obieranie osob takich, nie na woley, ani na mocy tych którzyby sprawiedliwości, ani tego obierania deputatów niechcieli, ma zostać: ale na woley a na mocy onych którzy sprawiedliwości potrzebuią y którzy iuż zupełną moc będą mieć one cztery osoby obrać, a do dignitarzów y urzędników przydać, *non obstante contradictione partis adversae.*

11. A iesliżebym który z dignitarzów abo urzędników przysiądz nie chciał, tedy ma urząd puścić, a potym My damy go, komu będziemy chcieli: *nilominus* na mieysce iego tamże *judicium illud cum tota Nobilitate* inszego maia zasażdzić, który też *juratus* ma bydź. A iż takie Woiewództwa są niektóre, że *includuntur etiam Terrae in unum Palatinatum*, które ziemie maia swoje osobliwe dignitarze y urzędniki: nie iest tedy potrzeba, aby ze wszystkiego Woiewództwa po ziemiach wszyscy iędzić mieli: dosyć na tym, że Woiewoda do oney ziemie urzędników przydzie, kędy będą sądy odprawował, tylko deputaty przysadzić oneyże Ziemi: *exceptis terris in Palatinatibus, Russiae, Masoviae.* A wszakoż Ziemia Wieluńska, *pro hac vice*, do Sieradza ziachać się ma. A gdy iuż takowy sąd zasiędzic, tedy będą sędzić wszystkie kauzy onego Woiewództwa, którekolwiek przypadły na rozsądek Seymowy, abo Nasz, aż do czasu wyższej mianowanego *Trium Regum proxime praeteritorum, An. MDLXIII currentis*, które iedno tu na ten czas na Sejm, abo przed Nami Rok maia. Choćby też były pierwey praktykowane na Wiecach abo przed Assessory, tylko iż nie

629

są przez Nas rozsądzone, tak to przypadłe od Sądów Ziemskich, Grodzkich, y Urzędów Starościch, abo Podkomorskich, *alias* wszystkie, okrom tych które niżej Nam ku rozsądkowi są *specifice* excypowane.

12. A od takowych sądow nowo stanowionych, *pro hac vice tantum*, nie ma iuż bydź żadna apellacya, iedno strony maia na tym przestać cokolwiek skazaż *judices*. A gdzieby byli rozni w wotach swoich *praefati praesidentes*, tedy *major pars votorum concordantium concludet*: bo y Woiewodzine *votum ejusdem valoris* iako y drugich bydź ma, a żaden w swey kauzie z tych wszystkich prezydentow wotować nie ma, ale owszem od sądow wstać będzie powinien, *et sententia eorum transibit in rem iudicatam*. W których to takowych kauzach bądź to a *judicij* abo *officij*s, tedy się strony iuż maia rozprawić, *tam de accessorio, quam de principali*: a iuż tam co sąd skaze, to cierpieć.

46

13. *Similiter* takie kauzy któreby przychodziły od grodow, abo urzędow, abo kommissarzow, iako o rozdziały, o wybicia, abo też o wykupna imienia, kędyby więc tego *causa* potrzebowała, iżby była odesłana do Ziemstwa *pro interpretatione, seu validitate iurium*: tedy iuż nie odsyłać nigdziey, tam to ma bydź rozsądzony *de principali negotio*.

14. Także też iesliby kto był pozwan o iaką krzywdę, to iest, o zalanie stawem, o wyrąbienie lasu, abo o cokolwiek innego: a iesliby ona *causa* nie mogła bydź pierwey rozstrzygniona niżliby między sąsiady było rozgraniczenie; tedy *omisso juris strepitu*, coby miał odesłać sąd czynić o granice w Ziemstwie, tedy *simpliciter* ma odesłać do Podkomorzego na pole, a potym y rozgraniczenia poydzie *causa per gradus juris* wedle prawa. A iesliby w tym miesiącu Roki przypadły Ziemskie abo Grodzkie, a sądy takowe uradzone na Seymie nieskończyłyby się, aboby im miało co przekazać: tedy Roki Ziemskie y Grodzkie maia im ustąpić: a drugiego czasu swego zwyczajnego czekać. A to ustąpienie sądow nie ma iść ku szkodzie żadney stronie, ani ubliżenia prawu czyiemu nieść. A którakolwiek *causa* będzie osądzona na tym to sądzie, tedy iuż *sine ullo impedimento officium*, ma temu ekucyą czynić, *tanquam rei iudicatae, sine intermissione, juxta remissionem, et juris formam*, iakoby toż na Seymie własnie była przez Nas osądzona. A iesliby komu skazano przysięgę, aby się kauzy nie wytaczały z tego sądu, a nie wracały się nazad do Seymu, *non diutius habebit dilationem praestandi iuramentum*, komu skazaż przysięgę, iedno *intra tempus iudiciorum celebrant*: a tam *post praestitum iuramentum*, iuż *judicium decernet id quod juris erit*. A iż akcyje bywaią *mixtae, civiles cum criminalibus*, tedy to takowy sąd *pro sua discretionem* rozdzielić ma: to iest, *illud quod sapit criminalem actionem in hac parte, remittatur ad Nos. Illud autem quod manebit civile, iudicium decernet civiliter: ut puta de homicidijs, vulneribus, etiamsi utrumque et criminale et civile,*

630

in una citatione comprehensum fuerit.

15. Przysędy któreby miał brać sędzia y podsedek, *et poenas* któreby z onego sądu przypadły, tedy z onemi osobami które są od Panow Rycerstwa obrane, maia się dzielić: wszakże Pisarz przy swoim dawnym *salarium* ma zostać. A iż w Woiewództwie Mazowieckim przysędow nie masz: tedy naprzód niż kauzę praktykować poczną, naprzód *actor* y *citatus* maia po dwu groszu polożyć, które cztery grosze *judicio praesidentibus cedent*.

16. Także też y kauzy te, które były za kocmi, podług uchwały Krakowskiej Seymowej na wyrok nasz przypadłe, nie maia bydź praktykowane, aż pierwey Pisarz koce, które były *ad depositum ipsius fidele* dane, przed sądem położy: a tam iesli *causa* będzie approbowana, tedy koc *judicio praesidenti juxta priorem ordinationem aequaliter cedet*. A iesli będzie retraktowana, tedy stronie zasię ma bydź *integre* wrocon.

17. A iż takowy to obyczaj sądow na ten czas tylko *pro una vice tantum* iest ustawion, tedy tego była przyczyna: aby przez wielkość, nakoniec y zastarzałość akcyi, w swey sprawiedliwości ludzie nie byli obciążeni, *sed ut redatur unicuique quod suum est*, wszakże takowe sądy, gdyż iedno raz bydź maia, nie maia nie szkodzić napotym prawom y wolnościom pospolitym koronnym, ani żadna *sequela* nie ma z tego urość: wszem sądy przedsię wszystkę w Koronie Polskiej zwyczajne, w ziemiach, w grodziech, urzędziech, na Wiecach, a tak na Seymie swym progressem opisanym y zwyczajnym iść maia *temporibus suis, sine intermissione*. Także też My wedle powinowactwa swego y prawa pospolitego, te akcyje które należą Nam sędzić, y które ieszcze przypadają będą, sędzić mamy.

18. Gdzieby się też trafiło, żeby sędzia, podsedek, abo pisarz umarł, ktemu iżby elekcyja nań abo też konfirmacya nie doszła, tedy *non obstante eo, vel eis*, przedsię skrzynki Woiewoda, *vel in defectu ejus Castellani cum illo iudicio*, może otworzyć do ksiąg, y sąd sprawować wyżej opisany. A na mieysce umarłego, inszego deputować, *qui iuramento obstrictus esse debet*.

19. Nie iest też tego potrzeba, aby kto po śmierci sędziego, *causae suae* stronę *ad prosequendam motionem* przypozywać miał, ale *post litigantem actorem, vel reum mortuum*, iuż *prypo-zwać successorem* będzie powinien: gdzieby które akcyje zostały, a nie były na tym sądzie nowo postanowionym dosądzony, tedy *in eodem vigore absque quavis adcitatione et concitatione*, przypaść maia na przyszy Walny Sejm, na którym strony Rok mieć będą, *talem, qualem interim habere debuerunt, nullius earum jure laeso*.

20. Takowy tedy sąd ma bydź od wszystkich w uczciwości. Sędzić maia za szrankami, a bez stron maia wotować, przez iednego między sobą z pisma dekrety namowione ferować. A żaden nie ma wchodzić w szranki, iedno oni których zawołaią z rejestru z swemi tylko Prokurato-

631

rami, pod winą dziesięci grzywien. A ktoby się tego ważył, albo u sądu wołał, tedy wnet przez Woźnego ma bydź przytknion *pro poena, ex mandato iudicij tanquam iudicata* aby sub poena 14 marcarum zapłacił, a *iudicio non recedendo*. A iesliby tego nie uczynił, tedy iuż *remittatur ad officium pro executione facienda, iuxta juris formam*.

21. A iesliby też kto przyciechał do onego miasta kędy sądy będą sprawowane, zbrojnie, albo w pancierzach, albo z rusznicami, *alias manu armata*: tedy *quinquaginta marcarum* przepadnie winę *iudicio, et subjacere debet statuto Varsavien: etiamsi poenam succumbet de non portandis armis*.

22. A iesliby też kto (czego Panie Boże uchoway) kogo w drodze na te sądy iadącego, dwie niedzieli przed sądem, albo z sądów iadąc do domu nazad, też we dwie niedzieli zabił, albo też *infra iudicia celebranda*, albo żeby też kto takowy sąd *manu armata* rozbił a zgwałcił: tedy takowy przez Starostę ma bydź *in recenti* poiman, y na gardle karan. A iesliby ziechał bojąc się śmierci, *debet banniri et proscribi de Regno, dominijsque sibi subjectis, ad instigationem illius iudicij, vel partis laesae*, wedle statutu anni 1507.

23. A iesliby ranił, tedy ma bydź poiman, y do więze na dno wsadzon: ćwierć lata wysiedziawszy, ma stronie dać za ranę sto grzywien, co Starostowie mają eksekutować *sub poena centum marcarum parti laesae succumben*.

24. Przy takowym sądzie, aby poważniey y porządniey szło, Starosta albo Podstarości onego mieysca, ma tego doglądać, y rząd czynić przy sądzie, *sub poena centum marcarum*, y gospodami każdego wedle stanu iego opatrzyć.

25. A gdyż się tu te sądy opisały iako mogło bydź na ten czas: potrzeba też tego, aby te akcyje które mają bydź do Nas wyięte ku rozsądkowi, były specyfikowane.

26. A tak te sądy, które na tym sądzie nowo ustanowione, mieysca nie mają, jedno przed Nami.

27. *Imprimis. Causae Personam Nostram tangentes.*

Item. Causae mere criminales bonam famam et existimationem tangentes, et invasionis domesticae, abo komu idzie o gardło, o potwarz, abo też o fałsz.

632

28. *Item. Causae, które idą ex officio contra officiales intentatae, et hoc si excesserint metas officij sui, aut alicui gravamen ex officio intulerint: ad Nos pertinebunt. Non autem intelligi debet, cum pars gravata ad prosequendam motionem, aut aliquod iuvamen causae suae, vel ad alios gradus juris, iudicium aut officium citaverit: hujusmodi enim causae, ad illud iudicium pertinebunt.*

29. *Item. Causae nostrae pro fundo vel injurijs fundi cum nobilibus: nam eas Nos in Conventione generali, et non post Curiam, vel alibi extra Conventionem, iudicabimus.*

30. *Item. Causae fisci, contra eos qui sunt negligentes in solvendis proventibus ordinarijs ad mensam nostram pertinentibus, etiam extra fines Regni iudicabimus.*

31. *Item, gdziebyśmy też wykupowali własnie pro persona sua, bona nostra Regalia. Także też o wykupno Królestwa od Kommissarzów, inter partes, tedy się też to za nami ciągnąć ma intra fines Regni.*

32. Gdyby też Nam kto co darował abo zapisał, tedy nie innym prawem przed sądem swym *in Conventione generali tantum* tego dochodzić mamy, iedno *jure donatorio Nobis inscripto et donato*. Oprócz też tych kaur któreśmy tu na swoy rozsądek zostawili, które iuż na karcie opowiedziane y obwołane, y do Kancellaryi podane są.

33. *Exceptis his causis per Nos iudicandis, omnes aliae causae a iudicijs, ut supra, ad Conventionem generalem, et ad Majestatem Nostram devolutae, in ipso iudicio iudicabuntur, sine delectu et intermissione.*

34. *Et habent, habebuntque partes terminum coram eodem iudicio protunc laudato, pro illis temporibus et locis quibus constitutae sunt, tam actoreae quam citatae, quarumlibet personarum status et sexus utriusque talem, qualem, seu terminos tales, quales hic in moderna Conventione, aut coram Majestate Nostra post Curiam tendentes habere debuerunt. Juribus partium illaesis, immo in toto conservatis, alias juxta eorum appellationes, citationes, ad citationes, remissiones, controversias, deliberationes, totumque processum causae et acta, harum testimonio literarum, quibus sigillum nostrum praesentibus est appressum. Datum Petricoviae in Conventione generali, feria secunda post Dominicam Oculi proxima. Anno Domini, millesimo, quingentesimo, sexagesimo tertio.*

Relatio Mag. Joannis Ocieski de Ocieszyno, Regni Pol. Cancell. et Crac. Gener. Capit. etc.

KONSTYTUCYE

SEYMU KORONNEGO WARSZAWSKIEGO

ROKU PAŃSKIEGO 1563 Y 1564.

ZYGMUNT AUGUST

z Łaski Bożej Król Polski, Wielkie Xięże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, etc. Pan y Dziedzic.

1. Oznaymujemy wszem wobec, y każdemu z osobna: iż będąc za dawnymi prośbami podanych naszych przywiedzeni, za wolą y zezwoleniem Panow Rad naszych oboiego stanu, y Posłów Ziemskich, czyniliśmy namowy na Seymie przeszłym Piotrkowskim, o eksekucyi praw y przywileiow pospolitych, y o naprawie wykroczenia ich: o czym szerzey świadczą y obmawiają konstitucye przeszłego Seymu Piotrkowskiego, któremiśmy pewne artykuły statutowi deklarowali: wiele też ku dobremu rządowi pospolitemu pozwolili, y nieco przydali. A iż na onym Seymie, namowionym rzeczom y na on Seym przypadającym, dosyć się przez pewne a pilne potrzeby stać nie mogło: przetośmy ie byli na ten niniejszy Seym, za wolą y

633

zdaniem Panow Rad Koronnych, a za zezwoleniem Posłów Ziemskich, odłożyli.

2. Na ktory za łaską Bożą przyiachawszy, naprzod zdało się Nam y Radom naszym, opisaną eksekucją od tego zacząć, co się było mianowicie konstytucją pospolitą na ten Seym odłożyło: to iest, od rewizyi listow na dobra stolice naszej Krolewskiej, porządkiem w konstytucyach łońskich opisanym.

O statucie Króla Kazimierzowym.

3. Przetoż naprzod na statut Króla Kazimierza Trzeciego Dziada naszego, *de castris principalibus*, listyśmy rewidowali, za takową interpretacją y warunkiem, która iest konstytucją Seymu przeszłego uczyniona, dosyć czyniąc na wszem Statutowi y deklaracyi iego, y warunek iego w zupełney mocy zostawiając.

Władysławowym.

4. Potym na statut Króla Władysława Iagiella, o Wielkich Rządziech, wedle sposobu opisanego w konstytucyi Seymu przeszłego, listyśmy także rewidowali, za takową interpretacją y warunkiem, iako w konstytucyach iest opisano.

Alexandrowym.

5. A że na ostatek na statut Króla Alexandra Stryia naszego, *de bonis Regalibus* listy także wszystkie, z wielkąmy pilnością, z Radami Koronnemi, y z Posły Ziemskimi rewidowali: a z osobna na każdy rady ich słuchali, y skazania przy wszech czynili, nie folgując Stanom żadnym ze wszech Państw Koronnych, na każde darowizny, lenna, zastawy, dożywocia, frymarki, y fundusze po Alexandrze, wszystkie te wynalazkiem y deklaracją Seymu przeszłego, y ktemu za radą Senatorow Koronnych, y Posłów Ziemskich odprawiając, dobrze się listom przypatrując, dekretaliśmy czynili, y z łaski Bożej dokonali. Iakoż iuż wszystkie mocą uchwały pospolitey Seymu przeszłego Piotrkowskiego, y terazniejszego Warszawskiego, zwolenia Panow Rad Koronnych, y Posłów Ziemskich, utwierdzamy w zupełney mocy, warunki wszelakie w konstytucyi łońskiej opisane zostawiając, o tych artykułach wyższej mianowanych. A ci wszyscy którzyby byli pozwani, *vigore constitutionis* Seymu przeszłego Piotrkowskiego, o ewikcyą, bądź to o summy, bądź o dobra, tedy Roku mieć nie mogą pierwey, aż na Seymie przyszłym Koronnym: y ktoby *interim* inaczey za dworem nad kim otrzymał, *irritum et inane*.

Rewizorowie.

6. Iuż dosyć czyniąc konstytucyi łońskiej, rewizory do wszech dobr naszych, tak tych które w possessyi y dyspozycyi swey mamy, iako też dekrety naszymi teraz posądzonych, wysyłamy wedle opisania konstytucyi Seymu łońskiego, rewidować y inwentować dochody, których podaliśmy im spiski, aby wiedzieli do których dobr iechać mają, chociaż w possessyey naszej nie

są, wszelakich dobr y prowentow stolice naszej Krolewskiej, *illis exceptis*, na których są summy stare, y dobrze nalezione y osądzone.

7. A naprzod My z strony naszej deputujemy: *Do Wielkiej Polski*: X. Andrzeia Blinowskiego, Kanonika Włocławskiego, Sekretarza naszego. *Do Małej Polski*: Urodzonego Marcina Fałęckiego, dworzanina naszego. *Do Rusi*: Urodzonego Krzysztofa Sokołowskiego. *Do Prus*: Księdza Jana Radogoskiego, Kanonika Łęczyckiego, Sekretarza naszego. *Do Mazowsza*: Księdza Kaspra Piotrkowskiego Kanonika Warszawskiego.

8. Panowie też Rady z strony swey deputowali Urodzone: *do Wielkiej Polski*: Sebastjana Mieleckiego, Kasztellana Wiślickiego, Brzeskiego Starostę. *Do Małej Polski*: Pawła Działyńskiego, Kasztellana Słońskiego. *Do Rusi*: Adama Drzewickiego, Kasztellana Inowłocławskiego, Starostę Gostyńskiego, y Dzierżawcę Inowłockiego. *Do Pruss*: Jana Lutomińskiego, Kasztellana Sieradzkiego Podskarbiego naszego nadwornego, Łęczyckiego, Radomskiego Starostę. *Do Mazowsza*: Andrzeia Dębowskiego, Kasztell. Brzezinskiego.

635

9. Posłowie też z strony swey deputowali Urodzone: *Do Wielkiej Polski*: Tomasza Dębowskiego, Częsnika Łęczyckiego. *Do Małej Polski*: Sebastjana Wielogłowskiego. *Do Rusi*: Stanisława Dębińskiego. *Do Prus*: Stanisława Słupieckiego. *Do Mazowsza*: Macieia Chądzińskiego, Zakroczymskiego, Błońskiego Starostę.

10. To też osobliwie opatrywszy, iż iesliby którykolwiek z deputatow wyżey mianowanych, dla iakiey słuszney przyczyny, na tę rewizyę iechać nie mógł, że Nam wolno będzie inszego na to miejsce naznaczyć y deputować.

11. Którymto rewizorom naszym, za tą niniejszą konstytucją y łońską, będą powinni wszyscy Starostowie y dzierżawce wszelkich dobr naszych Krolewskich, życzliwie podać ku posłuszeństwu *ad hunc solum actum*, pisarze, woity, włodarze, abo inne iakie sługi y kmiecie, którzyby pożytki onych dobr w swey sprawie mieli, y ich wiadomi byli, zmowy żadney nie mając, ku szkodzie naszej y Rzpltey.

12. A także żupnicy, celnicy y mytnicy wszyscy, dostateczną sprawę tymże rewizorom dać mają, aby rewizorowie za ich instrukcją y okazaniem pożytkow y dochodow, inwentarze poczynić mogli, ze wszech kraioy Koronnych, wedle opisania konstytucyi Seymu łońskiego. Tego dokładając, iż ci to rewizorowie posłuszeństwa nikomu w imieniu tym w którym iedno rewidować będą, w niczym nie przekazywali, a owszem każde posłuszeństwo dzierżawcom srodze przykazując, we wszem się wiernie pod summieniem swym sprawować mają: które też bezpieczeństwem opatrując, uchwałą Seymu terazniejszego naydujemy, aby żaden sprzeciwić się im nieśmiał. A ktoby się kolwiek tego ważył, nie inaczey to sądzić mamy, iedno iakoby przeciw osobie naszej tego się ważył z radą Panow Rad na Seymie.

Przywileje stare.

13. Czyniąc też dosyć konstytucyi przeszłego Seymu, o sądzeniu starych listów, gdy nam okazowali poddani nasi, iż któremu dobra jego własne dziedziczne *nullo jure* były wzięte, pilnością tego z Radami naszymi przy Posłach Ziemskich przysłuchywali, y ku sprawiedliwości się przychylając, oneśmy im przysądzali. Iakoż tego z dobroci swey Pańskiej, wszem aż do Seymu przeszłego Koronnego pozwalamy, aby każdy kto by jedno miał się czego słusznie upominać Nam na Seymie, przed rewizorami temi okazał dowodnym świadectwem, iż mu to czego się upomina, *nullo jure* wzięto, na co przywileje ukazać ma, iakoż ie już insi przed nami ukazowali: a my uznanie prawa takiego każdego, y rozsądek sprawiedliwy, na Seymie przyszłym Koronnym uczynić mamy. A gdy nam to od niego dostatecznie pokazano będzie, że *nullo jure* są mu dobra jego wzięte, wrócić mu ie powinni będziemy. A kto by tego potrzebował, ma oznaynić rewizorom, a oni ku temu ziechać się mają.

Frymarki.

14. Frymarki wszystkie, ciż rewizorowie rewidować mają, czego też y Starostowie, abo ich Podstarościowie społem z nimi doyrzrzeć mają.

Przełożenie statutu.

15. Na przełożenie statutu z łacińskiego na polskie, y na zgodzanie y znaszanie wszystkich statutów, deputuiem Pana Lubelskiego, Księdza Kijowskiego, a pana Herborta Podkomorzego Przemyskiego, którzy do przyszłego Seymu Koronnego, mają go przełożyć na polski ięzyk, y zgodzić wszystkie statuta y konstytucye Seymowe, tym porządkiem, iako iest *correctura statutorum*, nie odstępuiąc w niczym prawa pospolitego, ani mu nie uymuiąc, ani przyczyniając, y na przyszły Seym mają to ku przeyzrzeniu a rozsądkowi Seymowemu przywieść. A iesliby ktorykolwiek z tych wyżey namienionych, do przekładania tego z przyczyny słuszney bydz nie mógł: tedy nam będzie wolno innego na to miejsce dać y naznaczyć.

Sol Loissowa.

16. O sol Loissowę, wedle statutu naydujemy, aby iey więcej nie warzył.

Cła.

17. O clech tak naydujemy: że wszystkie cła y myta wszelakie, wodne y ziemskie, wedle statutu Króla Kazimierza, którekolwiek są po śmierci Władysława Jagella dane, te wszystkie kasuiemy: wszakoż gdzieby które potrzebne były, tedy ciż rewizorowie którzy na rewizyą dobr poiada, rewidować y oglądać ie mają, y tego dać sprawę na przyszłym Seymie.

637 Inne rzeczy konstytucyi łonskiej, dygnitarze, urzędnicy, etc.

18. Inne rzeczy w konstytucyach łonskich,

przez Nas pozwolone y opisane, ku dobremu rządowi y pilnemu doyrzeniu urzędników Koronnych, w mocy swey zostawujemy, y aby się wszystkiemu wedle sposobu opisanego działo dosyć, nalazkiem Seymowym naydujemy, to obiaśniając, iż cośmy o Kasztellanach na Burgrabstwa zamku Krakowskiego ustawili, toż rozumiemy y o innych dygnitarzach y urzędnikach ziemskich, iż oni prze powinności swe, które na nich do wojny należą, Burgrabstwy się bawić nie mogą, ani ich trzymać mają. Także y o Wrotnictwa.

Osiadłość dygnitarzow.

19. A tego pilnie dokładając w artykule o osiadłości dygnitarzow y urzędnikow ziemskich, iż gdyby kto dygnitarstwo abo urząd iaki u nas uprosił, y wziął, nie mając w onym powiecie abo ziemi, takowey osiadłości własney y wolney, w któreby przedtem wedle stanu swojego przemieszkawał, y przemieszkawać mógł, nie zmyśloną, a któreby nie w ten czas dostał, gdy urząd abo dygnitarstwo wakuie, ale przed tym osiadłą, nie nowo zapisaną. Takowy każdy od kogożkolwiek pozwany *toties quoties*, do któregożkolwiek sądu abo urzędu ziemie oney w której urząd abo dygnitarstwo wziął, abo na Seym walny: tedy taki dwieście grzywien winy przepaść ma, którą na pierwszym Roku iako na zawitym, nie odchodząc od sądu, u ksiąg położyć aktorowi będzie powinien, i dygnitarstwo abo urząd *in instanti* puścić, a appellacya żadna nie ma mu bydz deferowana. A to się ściagać ma y na terazniejsze dygnitarze abo urzędniki, którzy osiadłości nie mają.

Starostowie niesądowi.

20. Tego też poprawuiąc, o Starostach naszych niesądowych: iż gdyby o co w grodzie przesądzon *in articulis castrensibus* był, tedy także ma bydz przeciw niemu postąpiono w przeyzyskach, iako y od Sądu Ziemskiego.

Skarb Koronny.

21. Pilna a potrzebna nam się rzecz zdała, aby skarb Koronny był rządnie oddawan Podskarbiemu: przetoż gdykolwiek Podskarbstwo komu damy, tedy zaraz deputować będziemy czterech z Rady Koronney, dwu z Wielkiej, a dwu z Małej Polski, *ex Majoribus Consiliarijs*. Którzy z reiestru oddać wszystko w skarbie Podskarbiemu mają, tak Korony, iako y inne wszystkie rzeczy do skarbu należące: też y wszystkie przywileje y listy Koronne. A wszystko porządnie sprawiwszy y spisawszy, ieden registr nam oddać mają, drugi przy sobie mieć, a trzeci Podskarbiemu dać.

Innych rzeczy odłożenie na inny Seym.

22. Gdyż przez wielkie sprawy, które na ten Seym były przypadły a zwłaszcza traktaty y rozmowy Panow Rad Koronnych, z Pany Litewskimi, o Unii, rewizya listow wielki czas

wziąć musiała, bo z nienagła się odprawowała: przestrzegając tego, aby kto w niey ukrzywdzon nie był, na cośmy y My pracy y zdrowia naszego nie litowali, inne sprawy w konstytucyi opisane kończyć się nie mogły, bo Senatorowie niektórzy na Seym Litewski, któryśmy im dla Uniey złożyli, gotuiąc się odieżdżali; a drudzy prawie wielkimi pracami zmordowani, w podeyrzeniu powietrza trwać nie mogli: a przetoż odłożyć się na inny bliski Seym Koronny musiały, iakoż ie za zdaniem y zezwoleniem Panow Rad Koronnych, y Posłow Ziemskich, odkładamy, y w opisanym porządku uchwałą Seymu tego w mocy zostawiamy.

Zostawienie dzierżawiec w possessyey.

23. To osobliwie waruiąc, iż acz rewizya listowa na dobra stolice naszej Królewskiej odprawiona iest, y rewizorowie wysłani będą rewidować y spisować dochody dobr naszych, *nullis penitus exceptis*, wyżey mianowanym obyczajem, a Nam inwentarze dostateczne na Seym przyszły Koronny przynieść, iednak każdy *possessor bonorum Regalium*, za swym prawem, bądź to darowizną, zastawą, lennem, dożywociem etc., a także szpitalne, kolegiackie, klasztorne, y insze nadania po Alexandrze, w spokojnym używaniu ostać się mają (nie inkludując w to dobr y Starostw naszych wolnych, któreby wakowały, bo tym szafować wolno wedle praw Nam iest) aż do przyszłego Seymu Koronnego, na który My exekucyą dostateczną, tak artykułom w konstytucyi łonskiej opisanym, iako y innemu wszystkiemu, cokolwiek Nam z statutow Koronnych y przywileiow pospolitych pokazano będzie, uczynić się obowięzujemy. Ani drzewiey possessyey brać w imiona, na tym Seymie posądzone, y rewizyą tą deklarowane, y przez rewizory inwentowane mamy, aż pierwey na tym to blisko przyszłym Seymie, dostateczną exekucyą wyżey opisaną uczyniemy, a *generaliter* wszystko zezwoleniem wszystkiego Seymu konkludujemy: gdyżemy nie *in parte*, ale *in toto* exekucyą czynić zawždy powinni.

Unia, y Seymy, Litewski, y Koronny Parczowski.

24. Jakoż ile na osobie naszej należało, staliśmy się y o ziednoczeniu dawno opisanemi sposoby, Państw naszych Litewskich z Koroną, y na tośmy rady Litewskiego Państwa, na Seym ten Koronny przyzwali: ale iż się w niektórych rzeczach, przez kwapienie Panow Litewskich dla potrzeby Moskiewskiej, umówić nie mogli, odłożycieśmy im na wolniejszy czas musieli: iakoż o tym akcie *recess* nasz osobno wydany, szerzey świadczy.

639

25. Y złożyliśmy Seym Litewski..... na Świątki, a potem y spólny Koronny składamy do Parczowa, na dzień Świętego Jana Chrzciciela, w roku niniejszym blisko przyszłym. Na których obu Seymiech, starać się będziemy, iż Stany onego Państwa przywiedziemy do ziednoczenia

spolnego, żeby się dawnym spiskom we wszem dosyć stało.

Drugi Koronny.

26. A potym dla wyższej opisanych spraw y skończenia exekucyi, składamy Seym walny Koronny na dzień Trzech Królow, w roku blisko przyszłym, na miejsce gdzie nam z Pany Radami naszymi, wedle statutow, zdać się nasłuzniejsze będzie. A na tym Seymie dni opisanych w statucie sądzić mamy: a skoro się sprawy Seymowe odprawią, tedy będziemy powinni dzień podle dnia sądzić, ani z tego Seymu odieżdżać, aż się wszystkie akcy osądzą, które na Seym przypadną. A ten Seym przyszły, ma się począć od exekucyi tych rzeczy, które się na terazniejszym Seymie nie dokonały, wedle konstytucyi, a to gdy się dokona, mamy z Pany Radami Koronnymi, y z Posły Ziemskimi, naleść obyczay, iakoby ludzie dobrze zasłużeni Rzeczypospolitey, zapłatę cnotliwych posług swoich mieli, a potym czwartą część na obronę Rzeczypospolitey odłożyć będziemy powinni.

Zataione listy.

27. A iż to bydz może, że się nie wszyscy z listy swemi na daniny, zastawy, lenna albo fundusze okazali, chcąc w tym przed innemi ulec: przeto My wszystkie rewizye y dekreta nasze, któreśmy na tym Seymie na listy takowe czynili, do powiatow, iako któremu należą, im narychley będzie mogło bydz, oddać roskażemy, a do Prus na Sądy ich Ziemskie: aby tam szlachta wiedząc y mając terminacyą dekretow, obaczyć mogli, iesliby się kto utaił. A gdziebyśmy My wiadomości iakiey dostali iżby się kto z takowemi listy zataił: tedy to na przyszłym Seymie proponować mamy: a gdy to Seym naydzie bydz rzecz słuszną, pozwając takowego na tenże Seym mamy, a tam rozsądek o nim taki, iaki się Nam y Radom naszym zdać będzie, uczynimy. Każdy tedy ktorykolwiek był nalezion, co się z listy swemi exekucyey podległymi utaił, nie tylko takiz dekret inny iako odnieść ma, ale y iuz dobra takie puścić będzie powinien.

Niewydanie poborow.

28. O poborow niewydanie, poborcowie wszyscy którzykolwiek nie wydali, Starostom deferować mają: a Starostowie, wedle statutu postąpić przeciw nim mają apellacyey żadney miejsca nie dawaiąc.

Iazy.

29. Iazy wszystkie, *nullis exceptis*, na tych wszystkich rzekach które są *navigabiles*, wedle statutu o iaziech mają bydz zruczone pod winą w konstytucyey opisaną: czego Starosta doyrzrzyć ma, *et rebelles* pozywać wedle statutu: a gdzieby za pozwem niechciał temu kto czynić dosyć, tedy Starosta *totiens quotiens*, *pro poena ducentarum marcarum* postąpić przeciw niemu ma. A Starosta gdzieby iazu swego nie zrzucił, tedy

pozwany od kogożkolwiek *totiens quotiens* do sądu któregożkolwiek, winę opisaną dać ma: wyiwnszy tylko Bug, którego wielka część w Xięstwie Litewskim płynie, chyba żebyśmy też na Seymie przyszłym Litewskim postanowili, aby iazy także zrucone były w Litwie.

Warta, Notesz.

30. Co się tycze rzeki Warty, y Noteszy, te iż wedle statutow maia być wolne y spustne, ale iż w tey nawigacyey przeszkadzaia Panowie Margrabiowie, deputowaliśmy pewne Kommissarze, którzy z Ich Miłosciami Pany Margrabiami y Xiążęty Pomorskiemi traktować będą *de libero transitu navigantium* Wartą: y obieciemy iuz, że *in hoc negotio* te Kommissarze wysłemy. A to gdy na Seym będzie nam przez te Kommissarze odniesiono, tedy *in meliorem conditionem Regni*, około rumowania Warty, nie odwołownie postanowimy, y około budowania slosow abo wrot.

Woytostwa, szoftystwa.

31. Woytostwa, szoftystwa, rudy, huty, kuznice, y młyny wszelakie, zostawujemy *in suo robore*, gdyż takowe wszystkie są na skupie, gdzieby dożywocie nie zakroczyło, wedle ich dawnych przywileiow oryginalow.

Sąd Grodzki Stężycki.

32. Sąd Grodzki y Ziemski Stężycki, któryśmy za prozbą Rycerstwa onego powiatu w Stężycy Seymu przeszłego postanowili, iż się to było w konstytucyach Seymu przeszłego opuściło, *praesentis Conventus auctoritate* approbuemy.

Rękoleństwo poddanych Woiewodztwa Płockiego.

33. Na żądanie Posłow Woiewodztwa Płockiego którzy przed Nami przekładali wielkie niepożytki, y częste rostyrki, które rostą z rękoleństwa poddanych ich, które do tego czasu za pewnym przywileiem między sobą dzierżeli: pozwoliliśmy tego im, iakoż pozwalamy, y z wolą Rad naszych a Posłow Ziemskich, ustawujemy: aby takowy przywilej, iako go byli sobie dobrowolnie przyjęli, y to rękoleństwo *exnunc* ustało, y daley trzymane nie było, porównyując ie w tym z innemi Woiewodztwy Koronnemi.

Seymik Powiatowy w Haliczu.

34. Za pilnym żądaniem Posłow Ziemie Halickiej, y zezwoleniem społem Rad, przez zagęszczenie y nasiadłość Rycerstwa onych kraiw, y prze dalekość drogi, niebezpiecznościom onych kraiw folgując, ustawujemy Seymik Powiatowy w Haliczu, aby tam obyczaiem innych Powiatowych Seymikow, Kasztellan z Szlachtą Posły obierał, nie przyczyniając ich nad dawny zwyczaj: iżby się o potrzebach pospolitych tam namawiać mogli. A ten Seymik uprzedzać ma *Generalem* Wiśniński, wedle zwyczaiu innych Powiatowych Seymikow.

Okazowanie.

35. Gdyż przez pilne sprawy Seymowe, które

się tak długo prowadziły, a Panowie Woiewodowie, y szlachty wiele, zabawić się tu musieli, okazowanie doysć na czas naznaczony nie mogło, przeto za zwoleniem Seymowym, odkładamy ie na Święto *S. Matthaei Apostoli* blisko przyszłe: tego dokładaiać, aby iuz tam się każdy okazać był powinien, iako woynę pospolitą iest powinien służyć: y iuz miejsca Woiewodztwom ku takowemu okazowaniu składamy.

Woiewodztwu Krakowskiemu, u Krakowa przed Kazimierzem; Poznańskiemu, u Poznania; Sandomirskiemu, u Pokrzywnice; Kaliskiemu, u Puzdr; Sieradzkiemu, u Sieradza, y Ziemi Wieluńskiej; Łanczyckiemu, u Łanczyce; Brzeskiemu, u Brześcia; Inowłocławskiemu, u Inowłocławia; Ziemi Dobrzyńskiej, u Lipna.

Ziemiom Ruskim: Lwowskiej, u Glinian z Woiewodą; Przemyskiej, u Medyki z Kasztellanem; Sanockiej, u Sanoka z Kaszt.; Chełmskiej, u Chełma z Kaszt.; Halickiej, Trębowski, Kolomyjskiej, u Halicza z Kasztellanem.

Woiewodztwu Podolskiemu, u Balina; Lubelskiemu u Lublina, nad Bystrzycą; Bełskiemu, u Bełża; Płockiemu u Raciąża; Mazowieckiemu na trzech miejscach, gdzie sądy swe nowe mieli; Rawskiemu, u Sochaczowa.

36. To naprzod opatruiąc, aby żadnych krzywd, żadnych szkod, nikomu, tak duchownego iako y świeckiego stanu, czynić nikt nie śmiał, tak osobom, iako sługom y poddanym ich, tak na mieyscu, iako w ciągnienu na mieysce, y w ciągnienu od mieysca ku okazowaniu naznaczonego. A ktoby się tego ważył, żeby krzywdę abo szkodę komu uczynił, tedy ten pozwany do Starosty, *sine ulla dilatione, in primo tanquam in preceptorio termino*, ma to zapłacić, wedle oszacowania strony obrażoney, *medio juramento: a reus poterit etiam juramento evadere, quod neque per se, neque per servum suum* tego nie uczynił.

37. A iż na takowe zechania ludzi się wiele zwięść musi, różnych myśli, abo też zanieprzyiaznicni, abo zwaśnieni, by snadź ku jakim rosterkom abo zwadom nie przyszło, przeto iest potrzeba pokoy pospolity w tym ostrzedz.

38. Jeśliby tedy kto kogo w ciągnienu do mieysca naznaczonego, dwie niedzieli przedtym, abo nazad do domu odciągając we dwie niedzieli po okazowaniu nagabał, taki przez Woiewodę, abo Kasztellany z Urzędniaki Ziemskimi przy okazowaniu gdy nań dowod słuszny dwu szlachcicow poczciwych zeznany będzie, poiman bydz ma, y w więzieniu dwie niedzieli trzyman: a uchoway Boże, żeby kto kogo abo w ciągnienu, abo na mieyscu, abo w odciągnienu zabił, *infra praescriptum tempus*: takowy ma bydz przez Woiewodę y Kasztellana poiman, y sądzon, od Woiewody gdy Woiewoda będzie, abo od Kasztellana z Urzędniaki Ziemskimi, na co *scrutinium* dostateczne ma bydz, *sicut in recenti crimine*, y na gardle skaran, a jeśliby ziachał bojąc się kaźni, tedy ma bydz *proscriptus* y *bannitus de Regno, dominijque Nobis subjectis, ac bo-*

na ejus debent confiscari ad instigationem propin- quorum, wedle statutu anni 1507.

39. A jeśliby kto ranił, ma bydz poiman, y także sądzon za słusznym *scrutinium*, y do wieże wsadzon, a tak rok siedzieć na dnie w Starostwie bliższym okazowania y z więzienia nie wychodząc, za ranę *parti laesae* dać sto grzywien. A to Woiewoda abo Kasztellan każdy, ma exekować, y Starosta gdy mu winowaciec oddan będzie, *sub poena centum marcarum, parti laesae succumbenda*. A to wszystko co się postanowiło, na ten dzień raz okazowania tylko ścigać się ma, *ad hunc solum actum pro hac vice*.

40. Od okazowania *pro hac vice tantum*, maia bydz wolni dworzanie y sładzy dworsey nasi, którzy na ten czas przy nas osobami swemi będą. A także też żołnierze, którzy nam za pieniądze nasze żołnierską służy, abo na ten czas służyć będą. Także y rewizorowie któreśmy ku rewidowaniu dobr naszych deputowali, a wszakże takowi wszyscy będą się winni potym razem iednego dnia okazać w powieciech swych, po rozpuszczeniu żołnierzow w sześć niedziel. Od sądow też wszelakich żołnierze takowi wolni będą, aż do przyszłego walnego Seymu, oprócz tych którzy ku zapisom sprawy iakie maia, abo mieć będą. A tak ku lepszemu tego wszystkiego świadectwu, pieczęć naszą przycisnąć mieliśmy kazali. Dan w Warszawie na Seymie Walnym Koronnym, pierwszego dnia Kwietnia, roku Bożego 1564, panowania naszego 35.

Na własne Króla I. M. rozkazanie.

643

DEKLARACYA O UNII.

ZYGMUNT AUGUST,

z Łaski Bożej Król Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, etc. Pan y Dziedzic.

Wszystkim w obec, y każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy, oznajmujemy tym listem naszym: iż gdy między poddanymi naszymi Stany Koronnemi, a Posły z Wielkiego Xięstwa Litewskiego, traktaty y namowy spólne były na tym Warszawskim Seymie, około Unii a ziednoczenia tych dwu narodów, Polskiego y Litewskiego: na cośmy byli po części ten Seym złożyli, y czasu obiema stronom do tych namów użyczyli: tedy urosła była różnica nieiaka około tego, jeśli za tą Unią y ziednoczeniem, w iedno ciało, y w ieden lud tych obudwu narodów, Polskiego y Litewskiego, iako się z listów, y przywileiów, które oboia strona przyznawa, pokazuie, ma to iuz bydz z tych Państw obudwu, iedna pod iednym panem Rzeczypospolita któreby iuz obadwa narody, iako ludzie Koronni, naspół używać, y dzielić się nią zarównie mieli. Zwłaszcza, iż narod Polski, y Ziemie dawne Koronne, obieranie Pana zawzdy wolne mieli, y

maia: a Stany zasię Litewskie, Xięstwo ono dziedzictwem y Państwem oyczystym naszym bydz mienili. My tedy chcąc tę różnicę około Unii między nimi porównać, a wszystko coby tey tak świętey, a tak potrzebney, y tak sławney rzeczy przekazać miało, z drogi zwalić, y w swey mierze, ile w Nas iest, postanowić. Naprzód co się tknie successyi na Ziemie Litewską, ponieważ to wiele do spólnego ziednoczenia zawadziło, takeśmy się w tey mierze przed wszystkimi Stany obojga narodu, iawnie deklarowali, iakoż y teraz listem tym naszym deklarujemy: iż acz Nam Pan Bóg potomstwa żadnego z przeyzienia swego świętego do tych czasow nie dał, wszakoż by go też Nam dobrze y nawięcey po tym dać raczył, z łaski y też z dobroci swoiey, tedybyśmy My przed się, nad dobre a pożytek Rzeczypospolitey, żadnego względu abo opatrzenia doczesnego, krwie a potomstwa swego nigdy nie przekładali, ani byśmy u siebie żadney rzeczy miłszy mieli, nad potrzebę a sławę Państw swoich, a ktemu nad powinność y obowiązek nasz poprzysięgły: wiedząc iż potomstwo nie zawzdy się, ani każdemu dobrze uda: ale posługa przeciw Rzeczypospolitey, a wypełnienie powinności, na wieki wszędzie dobrze sływać musi. Z tey tedy przyczyny, zaniechawszy wszelkiey dziedzicznej successyi na Ziemie Litewską, jeśliby która tak Nam samym, jako Potomstwu naszemu należała, dobrowolnie Rzeczypospolitey, a tey sławney Koronie Polskiej odstępujemy, y wyrzekamy się na wieczne czasy: nie wątpiąc w tym, y to też sobie waruiąc, żebyśmy tym ani sami osoby naszej, ani Potomstwa naszego własnego, jeśliby Nam które Pan Bóg raczył dać, nie zgołocili: ale żeby poczciwe, a stanowi iego przystoynie, od Rzeczypospolitey opatrzenie miało, jeśli żeby na Królestwo nie było wzięte: a wszakoż nieczyniąc żadney dismembracyi koronney, o takowym opatrzeniu na ten czas dopiero stanowiono bydz ma, kiedy na spólnym Seymie będą Stany Polskie y Litewskie. A tak zwaliwszy ten pień z drogi około successyi, tedy y onę różnicę, która między obiema narody około iedney Rzeczypospolitey była, tak w Imię Boże stanowimy: iż inaczej, dali Bóg, ani rozumiemy, ani rozumieć możemy, iedno y że te oboie Państwa od dawnych czasow, ieszcze za Pradziadów naszych, w iedno złączone są: a w takie iedno, iż nie tylko w ieden animusz, albo w iedną myśl, w iedną zgodę w iedną miłość, w iedną spólną przyiaźń, acz y to wszystko tak iest: ale też ktemu w iedno ciało, a ciało nieróżne, nierozdzielne, iako przywileie spólne stare omawiaią, spóione są. A za tym sama rzecz pokazuie, iż w iedną Rzeczypospolitą iednego ludu, który się przez związek y spoienie dwu narodów, w iedność iednostayną y nierozdzielną zniósł, y spoił tak, iż iuz iako te Państwa nie są dwie ciele, tak też te dwie Rzeczypospolite bydz nie mogą, ale iedna Rzeczypospolita z tych narodów spoiona: zaczym spólne Seymy y Rady mieć zawzdy mają pod iednym Królem, y pod

644

641

iedną głową. To tylko wymuiąc, iż jako w iednym nieroznym, nierozdzielnym ciele, każda jednak część, y każdy członek, osobną powinność, y sprawę własną ma: tak też w tey iedney Rzeczypospolitey, ma naród Polski y Litewski, zwyczajnie swoje niektóre sądowe, prawa, y przywileje, y sądy własne, a osobne, które iednak tey iedności, abo tey Unii, nie wadzą, ani wadzić będą. Którą deklaracją naszą, dla wieczney pamięci, a lepszego świadectwa, w te słowa na tym liście opisaną, umacniamy, y utwierdzamy na wieczne czasy, y ręką własną naszą podpisaliśmy, y pieczęcią naszą zapieczętowaliśmy. Dan w Warszawie na Seymie Walnym Koronnym, trzynastego dnia Marca. Roku Bożego, tysięcznego, pięćsetnego, sześćdziesiątego czwartego. Panowania naszego, trzydziestego piątego.

645

RECES SEYMU

KORONNEGO WARSZAWSKIEGO,

W SPRAWIE OKOŁO UNII LITEWSKIEJ.

ZYGMUNT AUGUST,

z Łaski Bożej Król Polki, Wielkie Xięże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, etc.
Pan y Dziedzic.

1. Wszystkim wobec, y każdemu z osobna, komu wiedzieć należy, oznajmujemy tym listem naszym: iż pamiętając iako sławney pamięci Zygmunt Król Polski, Ociec nasz, częstokroć od poddanych swych, w Koronie Polskiej na Seymiech, y indziej, napominan był: y My sami też iuz często a często za czasu panowania naszego proszeni będąc, od tychże poddanych naszych Stanow Koronnych, abyśmy wcielenie a Unią Wielkiego Xięstwa Litewskiego z Koroną Polską, od Władysława Jagiella, y Alexandra Witolda, chwalebney pamięci Pradziadów naszych, za zezwoleniem wszystkich Stanow Litewskich uczynioną, y nietylko na liściech y spiskach spólnych opisaną ale też y ku skutkowi swemu tedyż przywiedzioną: acz potym zasię niejako zatrudnioną, ale iednak przez Alexandra Stryia naszego, Wielkiego na ten czas Xiędza Litewskiego, a potym y Króla Polskiego, y przez spólne Polskiego narodu z Litwą znowy y spiski, zobopolną przysięgą utwierdzoną, zasię objaśnioną, y szerszemi słowy a snadniejszym wykładem ozdobioną, aby iuz na wieczne czasy tym mocniejsza była, a nigdy się z niey nie wykraczało, wedla urzędu a powinności naszej przywiedli: żeby iuz kiedy nie słowy tylko abo pismem, ale też y skutkiem, z tych dwu narodów, ieden lud, a iedno y nierozdzielne ciało, y iedna Rzeczpospolita a nie różna była, a mocnie trwała. Tedy bacząc, iż to ziednoczenie wielką sławę y pożytek obojemu Państwu przynieść by mogło: naradziwszy się pierwey z Pany Radami, y wszystkimi Stany,

tak Koronnemi, iako y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, ktemuśmy y myśl y wolą naszą przychyliłi, abyśmy dla sprawowania y wypełnienia tey rzeczy Seym spólny tym obiema narodom, bez dalszey odwołki, tu w Koronie naszej w Warszawie złożyli: y żeby iuz na tym Seymie koniecznie prawa a gruntowna Unia, tak w skutek swoy wstawiona y wykończona była, iżeby nietylko na przyszły czas przerwać się y rozłargnąć nie mogła, ale żeby z siebie takowe owoce y pożytki dawała, które dawno dawać miała: a któreby Polskiemu y Litewskiemu narodowi, przodkiem pokoy y zachowanie w całości, a potym sławę y ozdobę wieczną przynieść mogły. Na który tym obyczaiem przez Nas złożony Seym, wielcy Posłowie z Litwy, z zupełną mocą, y z zupełnym poruczeniem, tak z duchownego iako z świeckiego Senatorskiego, y Rycerskiego, y mieyskiego stanu, posłani byli; to iest, te pany łacińskim ięzykiem niżej opisane: *videlicet, reverendos dominos ex primo Senatorio ordine status spiritualis, Valerianum Vilnensem. Ex secundo ejusdem status, Nicolaum Pacz designatum Kijovien. Episcopos, ac illustres et magnificos, ex primo Senatorio ordine status saecularis dominos, Nicolaum Radziwił, in Olyka et Nieświesz Ducem, Palatinum Vilnensem, Marsalcum et Cancellarium Magni Ducatus Lithuaniae, etc. Ex secundo ejusdem status, Stephanum Ducem Zbarascen. Palatinum Vitebscensem: Nicolaum Kiszka, Pincernam Magni Ducatus. Capitaneum Drohicensem. Ex ordine Ducum et Baronum, Nicolaum Radziwił, Palatinidem Trocensem: Hieronymum Chotkiewicz, Castellanim Vilnensem: Ivanum Czartoryjski, Iaroslau Schanbuskowie, ac deinceps ex omnibus Ordinibus reliquis, tam Terrestribus quam Curiae Nostrae Officialibus. Denique a provincijs, districtibus, territorijs, communitatibus civitatum, universis et singulis congregationibus, hic vel generaliter, vel specialiter expressis. Ex ordine quidem Marsalcorum, Generosos, Petrum Zaorski, ac Michaelem Łoziński. Ex ordine vero patriciorum, Melchiorum Siemot; Vladislau Ducem Zbarascensem, Melchiorum Snowski. A Nobilitate autem districtuum, ex ordine Vexilliferorum, Paulum Ostrowiecki Osmaum, Nicolaum Ioannidem Upithumb, Vexilliferos. Ex Terra Samogitiae, Nicolaum Wołothkowiec, Ex Terra Volhiniae, Ielonem Malinski. Ex Terra Kijoviensi, Theodorum Soltan. Ex Terra Smolensi, Basilium Kopeć. Ex Terra Polocensi, Andream Ducem Łukomlensem. Ex Palatinatu Nowogrodensi, Petrum Heressowic. Ex Terra Vitebscensi, Ivanum Sowka, pontium curatorem. Ex districtu Mscislaviensi, Simonem Kamiński. Ex Terra Podlassiae, Christophorum Olecki, Brascensem Capitaneum: Adamum Koliński, Notarium Terrestrem Drohicensem. A communitatibus civitatum, et oppidorum, praesertim civitatis Vilnensis sedis Ducalis, Lucam Opachowski, Zenonem Zarzecki, Proconsules Vilnenses.*

2. Gdzie więc ci to Posłowie Wielkiego Xięstwa Litewskiego, po okazaniu przed Radami Koronnemi plenipotencyi instrukcyi swo-

647

iey, mieli za dopuszczeniem y zezwoleniem naszym niemałym, zobopolne traktaty, znaszając z obu stron, y wykładając listy y przywileje, znowy, spiski stare, począcwszy od przywileiow Jagiella, ku tey Unii należące; ktemu przekładając z obu stron, około tey Unii dołęgłości y różnice swoje, kto kiedy z tey Unii wykraczał, a kto iey dosyć czynił; podawając też także z obu stron, coby w przedniejszych Uniach moderowano, abo coby im przydano być miało. Były też pokazowane od Panów Rad Koronnych, listy Xiążąt Litewskich, iako tylko dożywoćnich, przez Króle Polskie ustawionych, w których się własność niektórym Ziem, iako Wołynia, y Podlasia, ku Koronie należeć znaćczyła. A zwłaszcza, iż przed tą Unią, abo ieszcze nim Jagiello był wzięty na Królestwo Polskie, tedy te Ziemie ku Koronie należały: y insze rozmowy rozmaite w tey mierze między sobą czyniąc. Do czegośmy też y My prace y pilności swey nie żalowali, niefolgując w tym ani wczasowi, ani wtemu na ten czas zdrowiu swemu. A iż około wykładu przywileiow Alexandrowego chwalebney pamięci Stryia naszego, między nimi różne rozumienie było, wzięli przed się wszystkie artykuły tego listu: który list tak się ma sam w sobie łacińskim ięzykiem napisany.*)

3. Które artykuły gdy uważać między sobą ieden po drugim z osobna poczęli, a zgodziwszy się na niektóre rzeczy sami między sobą, niektóre też na Nas, iako na tego który iest iednym oboiego narodu panem, przypuściwszy ostatek na przyszły spólny Walny Seym, którychmy im złożyli w Parczowie na dzień ś. Jana Chrzciciela, blisko w roku niniejszym przyszły: y Seymiki Powiatowe przed nim złożymy, iako obyczay iest, y powinność.

4. A iż od Nas Posłowie Ziem naszych Koronnych prosili, abyśmy tę wszystką sprawę Unii, która się tu na tym Warszawskim Seymie toczyła, recesses naszym ku wiadomości ludzkiej króćce podali: przeto My tym porządkiem, iako w Alexandrowym przywileiu stoi, to wszystko na co się z obu stron zwolili, a co też na przyszły Seym zawisło, tak króćce oznajmujemy, y ku wiadomości wszem, którym to należy, podajemy.

5. Naprzód, co się przedniejszych artykułów dotyczy, które z tych dwu narodów, Polskiego y Litewskiego, czynią ieden lud, y iedno ciało, a temu ciału, iedną głowę, y jednego Pana Króla, y iedną także Radę spólną przydają: tedy acz około tego ziednoczenia dwu narodów w iedno ciało, było nieco z obu stron różnice: wszakoż to za deklaracją naszą tak iest wyłożono, y objaśniono: iż Korona Polska, a Wielkie Xięstwo Litewskie, iako iest iedno nierozdzielne y nieróżne ciało, wedla tegoż przywileiu, tak też iest nie różna, ani dwoiaka, ale iedna Rzeczpospolita, która się ze dwu narodów w ieden lud

*) Vide Tomo I. fol. 285. (Przyp. Konarsk.)

zniosła y spoiła. Iako o tym deklaracja nasza szerzey obmawia, która też iest wydana. Ale około iednego spólnego pana, y iedney głowy, tedy się tak sami między sobą namówili: iż iuz tym obiema narodom, wiecznemi czasy ieden pan spólnie roskazować ma, który spólnymi głosy od Polaków y od Litwy, w Polsce, a nie gdzie indziej, obran będzie (które obieranie, wedle tego przywileiu Alexandrowego, niebytnością której strony, przekazywać się nie ma, gdy będą na to wszyscy, którzy do tego przysługują, przyzwani) a potym na Królestwo Polskie pomazan, y koronowan w Krakowie będzie. A obieranie y podnoszenie Wielkiego Xiędza Litewskiego, które przedtem osobne bywało w Litwie, aby iuz tak zostało: żeby y znak żaden, abo podobieństwo napotym nie było, z któregoby się pokazowało, abo znaczyło podnoszenie, abo inauguracja iaka Wielkiego Xiędza. A iż temu spólnemu obieraniu successya *naturalis* abo *haereditaria*, we wszystkim przeciwna iest: tedy My dla dobrego Rzeczypospolitey takiey successyi dziedzicznej w Państwie Litewskim, iesliby Nam, abo komukolwiek z iakieykolwiek przyczyny służyła, na wiekiśmy Koronie odstąpili, y wiecznemi czasy odstepujemy, y ktemuśmy oba narody przywiedli, iż na tym z obu stron przestali, y od Nas wdzięcznie to przyjęli. Co się zasię iedney a spólney Rady, przy tym iednym panie dotyczy, zwolili też na to z obudwu stron, że Rady spólne miewać chcą y spólne zawzdy Seymy Koronne, y zasiadać, tak Panowie między Pany, osobami swemi, iako Posłowie między Posły, y radzić spólnie o spólnych potrzebach, tak na Seymie, iako y bez Seymu y w Polsce, y w Litwie.

16. Daley co się tknie około artykułu monety, aby była *uniformis, et aequalis in pondere et grano, ac proba, et numero peciarum, et inscriptione monetarum*, to My za zwoleniem obudwu narodów, skutkowi przywieść bez omieszkania powinni będziemy, y obiecujemy.

17. Takież co się tyczy artykułu *de foederibus et pactis*, z postronnemi narody, na to się zobopolnie zgodzili: iż napotym żadne znowy, y przymierza czynione, ani stanowione, żadni też Posłowie w rzeczach ważnych do obcych stron posłani być nie mają, iedno za wiadomością y radą spólną obudwu narodów. A przymierza abo stanowienia z którymkolwiek narodem przed tym uczynione, któreby były szkodliwe której stronie, dzierżane być nie mają.

18. O przysięgach, któreby Rady, dygnitarze, urzędnicy y Starostowie, narodu Litewskiego, y przedniejszych domów ludzie czynić mieli, tak przy mocy sobie zostawili, z tym wykładem: iż napotym wszystkie takowe przysięgi, Królowi Koronnemu, y Koronie Polskiej czynione być mają. Także około przysięg trzymania spisków pospolitych zachować się mają, y statecznie sobie trzymać obiecali, wedle przywileiu Alexandrowego. Zgodzili się też na to spólnie, aby przy koronacyi nowego Króla, naprzód poprzy-

648

siężone zaraz, y konfirmowane były na iednym liście pod iednymi słowy, y pod iedną pięczęcią Koronną, na czasy wieczne, prawa, y wolności poddanych wszystkich, obojga Państw tak złączonych.

649

19. A co się dotycze artykułu o urzędziech y dostoięństwach obudwu narodu, iż Panowie Rady Koronne ktemu się przymawiali, aby się iuż urzędnicy Wielkiego Xięstwa Litewskiego, inaczej nie zwali, ani pisali, iedno urzędniki Koronnemi. Ponieważ Wielkie Xięstwo, z Koroną Polską złączone iest w iedno nieróżne y nierozdzielne ciało, a iakośmy deklarowali, y w iednę Rzeczpospolitą: Panowie, zasię Rady Litewskie, słowa tego artykułu za sobą ciągneli, iż prawa, wolności, zwyczaje, dostoięństwa, y urzędy obojgo Państwa, wcale nieruszane mają być zachowane: przeto ten artykuł tak z obu stron namowiony, na przyszły Sejm spólny walny, iednostaynie odłożyli. Tamże Sprawiedliwość Pograniczną postanowić mają.

20. Wzięli sobie także na ten Sejm spólny Walny przyszły, y niektóre drugie rzeczy, które tu przy tychże artykułach iuż poczęści namowione były, ale zawarte a dokonane być nie mogły, częścią prze krótkość czasu, częścią przez potrzebę pilną Panow Litewskich do Wielkiego Xięstwa Litewskiego: częścią też przeto: iż Panowie Litewscy (iako Posłowie) powiedali, iż tego mianowicie od braciey swey nie mieli zleczonego, a iż to do braciey swey odnieść chcieli.

21. A tak z tych przyczyn, ku temu artykułowi, który o urzędziech, y dostoięństwach, spólnie na Sejm przyszły zawiesili, odłożyli też na tenże Sejm spólny przyszły, rozmowy szersze, y konkluzyę. Naprzód, o mieyscach Panow Litewskich, gdzie, a iako w Radzie naszej, między Radą Koronną zasięć mają: także też y Posłom Ziemi Litewskiej między Posły Ziemi Polskiej. Druga, o mieyscach Sejmom spólnym Walnym, tak dla obierania Króla pana swego, iako dla inszych potrzeb y doległości spólnych. Trzecia, o Seymiech Litewskich Powiatowych, y o postanowieniu ich na potomne wieczne czasy: a ktemu o tytule Wielkiego Xięstwa Litewskiego.

22. Zasię, co się było w pierwszych spiskach, mianowicie około Unii, opuściło, a iednak ku zachowaniu tey to Unii bardzo potrzebne było: tedy to na tym Seymie między sobą, tak Polskie, iako y Litewskie Rady, spólnie postanowili.

23. Naprzód: Aby tak w Polsce iako y w Litwie, wszystkie cła, myta, tak ziemskie iak y wodne, iakimkolwiek imieniem nazwane, tak Króla Iego Mci, iako y szlacheckie, duchowne y mieyskie, zniesione były: a iżby żadnego cła y myta nie brano napotym wiecznych czasow, od duchownych y od świeckich ludzi szlacheckiego stanu, y od poddanych, od rzeczy którychkolwiek własney roboty y wychowania: nie zakrywając myt kupieckich, ani się zmwaiając z kupcy, ku szkodzie a zataieniu cel zdawna zwykłych

Królewskich, tak w Polsce iako y w Litwie.

24. Ieszcze też nad to, aby statuta y ustawy wszystkie, iakiekolwiek, y z któreykolwiek przyczyny, przeciw narodowi Polskiemu w Litwie ustawione y uchwalone zdawna były, zwłaszcza około nabywania y dzierżenia imienia w Litwie, iakokolwiekby go kto dostawał, chocia po żenie, abo z wysługi, abo za kupnem, darownym obyczajem, zamianą, y którymkolwiek nabyciem, wedle zwyczaju y prawa pospolitego: te wszystkie statuta, aby żadney mocy nie miały, iako prawu, sprawiedliwości, y też spólney brackiey miłości, y Unii a ziednoczeniu spólnemu przeciwnie. Ale aby wolno zawzdy było, tak Polakowi w Litwie, iako y Litwinowi w Polsce, każdym słusznym obyczajem dostawać imienia, y dzierżeć ie wedle prawa, w którym leży ono imienie. A to coby iedno na tym przyszłym spólnym Seymie między sobą postanowili, uścięć sobie mają obyczajem y obowiązkiem opisanym w przywileiu Alexandrowym, y trzymać mocnie mają iedni z drugimi na wieczne czasy, ani szukać przyczyny podobieństw iakich, któreby to ziednoczenie ich rozrywać miało.

25. Co wszystko wyższy opisane, tak iako się na ten czas działo, y na czym zostało, My Zygmunt August Król Polski przerzeczony, chcieliśmy wszem wobec oznaymić: iakoż oznaymiem, y każdemu komu należy, wiadomość tego czynimy tym listem naszym, któryśmy sami ręką swą podpisali, y pięczęcią naszą zapieczętować kazali. Dan w Warszawie na Seymie Walnym Koronnym, trzynastego dnia Marca. Roku Bożego, tysiącznego, pięćsetnego, sześćdziesiątego czwartego, a panowania naszego, trzydziestego piątego.

DEKRET

NA SĄDY NOWE PRZESZŁE.

ZYGMUNT AUGUST

z Łaski Bożey Król Polski, Wielkie Xięże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mązowieckie, Żmudzkie, etc. Pan y Dziedzic.

1. Wszystkim wobec y każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy: oznaymiemy tym listem naszym. Dowiedzieliśmy się, iż tych którzy na sądziech nowych siedzieli, tak z dignitarzow, iako z Urzędnikow Ziemi y Deputatow, nie mało przed sąd nasz zpożywano o dekry, które na tych to sądziech czynili. A iż takowe sądy na Seymie przeszłym Piotrkowskim, a za pozwoleniem Senatu y Posłow, postanowione były na ieden raz tylko, tym sposobem: iż przez te którzy na takowych sądziech zasięć mieli, skażni y dekreta ich w rzeczach (które przez ruszenie, abo appellacye, od sądow y od urzędow, także też z pozwow y z przypozwow zwrócenia *per partes*; właśnie podług konstytucyi Seymu Piotrkowskiego, na one sądy przypadły) tey ważności bydź

651

mają, iakoby przez Nas samych na Seymie, abo na sądziech naszych Królewskich, za dworem uczynione y skazane bydź miały. Y chcąc zabięć temu, aby takie dekreta nie były wruszane, y ci którzy spozwani są, *etiam ad instantiam Instigatoris Officij nostri*, byli wolni, znaydujemy spólną uchwałę: iż ktobykolwiek na Sejm, abo też przez Nas za dworem, iakimkolwiek obyczajem był pozwan, ku skazaniu takowey skażni, podług ordynacyi, y według uchwały Seymu przeszłego Piotrkowskiego uczynionej, od pozwow y od rzeczy wolen bydź ma, y iest. A ktoby więc ieszcze tak uporny bydź chciał, a przypowiedział się na takowe pozwy, y na nie iesliby co *in contumaciam* otrzymali: takowe otrzymanie nie ma mieć żadney ważności, y bydź nie może ku żadney szkodzie nikomu. A iesliby też, za przypowiedzeniem do sądu czym, pozwany na takowy pozew stał, tam nie odchodząc sam abo Prokurator iego, będzie powinien odłożyć winy sto grzywien, pod winą czternaścią grzywien: którey winy sta grzywien; połowica stronie, a druga do skarbu naszego bydź ma. *In casu autem non satisfactionis pro praemissis, causa debet remitti ad officium, ubi bona actoris consistunt, pro ultima et finali executione penarum.* A Prokurator ma bydź skazan do wieże, ma tydzień siedzieć na dnie, tam gdzieby takowe rzeczy przez Nas były sądzone.

2. *Item.* Doszliśmy też tego, iż ci którzy przez dekret nasz, za swe uczynki czci odsądzeni są, mieszkaia doma, y podczas między poczciwe ludzie się łączą: za czym dobrzy obrażaią się, a żli ku zgorzeniu biorą pochop. A tak uchwałę Seymu tego, y z przyzwoleniem Rad y Posłow znaydujemy: iż takowi czci odsądzeni, mieysca w Koronie mieć nie mają: a Starostowie ie poimać mają, y będą powinni. Ktokolwiek u urzędu ich opowie się z dekretem, y on ukaże *autentice*, za którym opowiedzeniem *in instanti* to poimanie osob takowych ma się stać, y dać takowego czci odsązonego ściąg: co Starostowie wypelnić będą powinni, pod winą oney stronie która okaże dekret czci odsązonego, trzechset grzywien, gdy która *sufficienter de negligentia docebit*: o które do Ziemstwa gdy pozowie na Roku pierwszym, *semotis quibusvis exceptionibus et dilationibus, motionibusque*, będzie powinien Starosta *in instanti* pod winą czternaście grzywien odłożyć: *in defectu vero remittitur pro executione facienda ad viciniorum Capitaneum.*

3. *Item.* Tez to Nas doszło: iż wywołańcow za powodem prawa koronnego, *pro suis delictis et excessibus*, iednych Starostowie w majątności zaniechywaią, drudzy zasię przez sługi, domy swoje opatrywaią, a od domu odiachawszy, na to się biorą, a snadź y drudzy zasię czynią *majora et pejora prioribus delicta*. A tak aby złym do złego, a dobrym do skażenia nie podała się droga, mocą uchwały Seymu tego znaydujemy: iż którybykolwiek wywołany był tylko, a czci abo majątności odsądzon nie był, a takowe wywołanie przez ośm miesięcy na sobie niosł, nie

652

mając sublacji wywołania swiego, y za którym nie czyniłby *de male obtento* (iako o tym iest statut Warszawskiego Seymu) będzie powinien Starosta, pod którym wywołaniec majątność swą ma, za okazaniem dekretu, *autentice* przez stronę, dekret takowy przezyrzyć. A gdzieby podług daty dekretu ten czas, iako *supra expressum est*, wyszedł, *ad bona jure victi* ziachać, one w dyspozycyę wziąć, y dzierżeć tak długo, aż on wywołany, abo kto od niego stronie dosyć uczyni: po którym dosyć uczynieniu, powinien on Starosta puścić imienie stronie wnet *in instanti*: a poki Starosta będzie dzierżał, mają pożytki iść na budowanie zamku iego dzierżawy, y z nich przed Nami rachunek powinien będzie uczynić, a My potym Rewizory mamy słać obezrzędzić, iesli wybudowanie *respondet expensae. Et nihilominus* Starosta *sub poena trecentarum marcarum* starać się ma, iakoby takowego wywołanca poimał a wsadził, którego gardło *in gratia nostra*. A to się ma rozumieć *in bannitionibus criminalibus*, a *in civilibus* wedla statutu dawnego, a *processu iuris* opisanego.

4. *Item.* Tez y w tym dana Nam sprawa o tym: iż ci którzy na sądziech nowych przeszłych, o zabicie y pomordowanie głow, do wieże w Woiewodztwach są skazani, z których mało który siadł, a takowemu dekretowi czynić dosyć niechcą. Na który upor a zuchwalstwo takowych, znaydujemy uchwałę Seymu tego: iż takowy każdy do wieże skazany, a któryby dekretowi nie uczynił dosyć, uczynić będzie powinien do czasu niedziele przyszley święteczney, to iest sieść y wysiedzieć, iako dekret iest nań wyszedł, w powiecie swoim. A gdzieby więc takowy tym więcej *temerarius* bydź chciał, a dekretowi sądow nowych przyszłych nie uczynił dosyć do czasu wyższy opisanego, który z zwolenia Seymu y dobroci naszej pańskiej, *pro hac vice conceditur*: tedy wnet po tym czasie, Starosta każdy w Starostwie swym, *per proclamationes ministerialium*, będzie powinien obwołać takowego każdego *bannitum, nostra auctoritate, et laudo Conuentus praesentis*, y takowego każdego wywołanego poimać będzie powinien, y dać ściąg, *sub poena similiter trecentarum marcarum* wyższy opisaney: a takowey uchwale y Starościy exekwucyi, nie ma nic iuż przeszkadzać, chociaży też kto *in contrarium* listy, abo mandaty od Nas, y z Kancellaryi naszej otrzymał: y owszem któryby takowe listy, abo mandaty, *ad loci Capitaneum* przyniosł, one *ad importunam instantiam* otrzymawszy, *simili poena*, ma bydź karan. A miasta wszystkie w którychkolwiekby się takowi wywołańcy przechowywali, będą powinni *sub simili poena*, Starościę pomoc dać, y sami takie wywołańcy poimować. A ktemu Starostowie ci, gdzie na sądziech takich nowych były akcy o pomordowanie głow, są y będą powinni akcy wszystkie, to iest, *poenas contumaciarum*, które były na pierwsze pozwy, abo też *lucra*, które *in peremptorijs terminis ex secundis citatibus* provenien: Instygtorowie *Capitaneorum* na tych to głównikach otrzy-

653

mawali: także też y remissye od tych sądow do Nas, Instygatorowi naszemu oddać, któremu takowe postępkiby gdy będą oddane, będzie powinien Instygator *sub poena privationis sui officij*, podług prawa przeciwko nim postąpić, w rzeczach tych. A ktemu *allegatio praescriptionis ob non prosequutam causam*, nie ma nic szkodzić.

5. A takowe postanowienie ma być oznajmiano do woyska, którym My z uchwały Seymu niniejszego, naznaczamy *terminum ad sessionem turris* w sześci niedziel, po wysłudze tej ćwierci roku, która im teraz iest, abo ma być przypowiadzana, a ma im być wolno odiahać *ad sessionem turris, nulla poena exinde sequuta*. Dla lepszej pewności y świadectwa, ku temu listu pieczęć naszą przycisnąć kazali. Dan na Seymie Walnym Koronnym Warszawskim, ostatniego dnia Marca. Roku Bożego, tysięcnego, pięćsetnego, sześćdziesiątego czwartego. A panowania naszego, trzydziestego piątego.

Rio Księdza Piotra Myszkowskiego, Podkanclerzego Koronnego, Dziekana Krakowskiego, Gnieźnieńskiego, Płockiego, Lanczyckiego, Warszawskiego Proboszcza.

O XIĘSTWIE OŚWIĘCIMSKIM, Y ZATORSKIM.

Przywilej Pierwszy, wcielenia y zjednoczenia z Koroną Xięstw, Oświęcimskiego y Zatorskiego.

W imię Boże, amen. Na wieczną tej rzeczy pamięć, która tym pisaniem iest opisana: iż krótki czas przyrodzenie użyczyło nam żywota, a te rzeczy, które ku pożytkowi y zachowaniu towarzystwa ludzkiego rodzaju bywają, potrzebują długiej pamięci: dla tego pismo ludzie należeli, aby to co chcemy mieć na potomne czasy pamiętne, pismem było obwarowane y podparto: a tak My Zygmunt August z łaski Bożej Król Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, y Ziem Krakowskiej, Sandomierskiej, Sieradzkiej, Lanczyckiej, Kujawskiej, Ruskiej, Pruskiej, Mazowieckiej, Zmudzkiej, Chełmieńskiej, Elbińskiej, Pomorskiej, Pan y Dziedzic. Oznajmujemy przez niniejszy list, którym to wiedzieć należy, ninie y potym będącym, którzy tych rzeczy wiadomość będą mieć: iż gdy przedtym od wielu lat wszystkie Stany Koronne Państw naszych, wielką pilnością tego od Nas żądali, abyśmy takowy Walny Seym Koronny złożyli, na którymby o zjednoczeniu z Królestwem naszym Ziemi y Xięstw Litewskich, Pruskich, Oświęcimskich y Zatorskich, także o uczynieniu y uszczeniu wszystkich praw y przywilejow koronnych, y Państw naszych stanowiono y skończono było. Na którą prośbę Stanow Królestwa y Państw naszych, niniejszy Seym Walny Koronny dla odprawowania tych rzeczy złożyliśmy: y zarazem Seym Walny złożywszy, złożyliśmy przy tym między innymi, Stanom y przełożonym

wszystkim Xięstw naszym Zatorskich y Oświęcimskich, Seym Powiatowy w Oświęcimiu na który posłaliśmy Posła naszego, któryby imieniem naszym, y wszystkich Stanow Koronnych, wszystkie Stany Xięstw przerzeczonych napomniął, y ktemu przywoził: aby na niniejszy Walny Seym Koronny ku stanowieniu Unii z Koroną, y spólnemu zjednoczeniu, Posły swe z zupełną mocą posłali. A przeto gdy z tego Seymu Oświęcimskiego tu przyiechali do Nas, y Rad naszych, y wszystkich Stanow, na niniejszym Koronnym Seymie zebranych, Posłowie od Stanow wszelkich Xięstw przerzeczonych z zupełną mocą posłani, opowiadając Nam imieniem wszystkich Stanow Xięstw przerzeczonych: iż oni wszyscy y każdy z osobna nie zbraniają się Unii wyższej mianowanej, z Królestwem y Państw naszymi. Wszakże, za tymi kondycjami: aby w stanowieniu tej Unii, prawa, przywileje, listy, y zwyczaje ich których zdawna używają, które tak powszechnie wszystkim, iako też każdemu z osobna przynależą, y których od Pradków naszych, y od innych dzierżawiec Xięstw przerzeczonych dostąpili, w swej mocy y władzy były przez Nas zachowane y trzymane: ażeby też wedle kondycji y artykułow niżey opisanych, które są przez też Posły przed Nami przełożone, do Królestwa naszego byli przyjęci przyłączeni.

1. My tedy z Radami naszymi, ze wszystkimi Stany Królestwa y Państw naszych tu na tym Seymie zebranymi, y z Posły Xięstw przerzeczonych, za spólną radą y namowami przez niektórych czas mianami, za mocą niniejszego Seymu zamknęliśmy, postanowili, y postanowiamy: aby przerzeczone Xięstwa wyżey mianowane, Oświęcimskie y Zatorskie, y wszystkie Stany tych Xięstw ze wszystkimi ich zamki, twierdzami, powiaty, rozdziały, y grunty którymkolwiek, y ich obywatelmi, do ciała iedności w prawo y w tytuł Królestwa Polskiego, y do praw, przywilejow, wolności, swobod y nadania iego przyjęliśmy, do Korony Polskiej przyłączamy, iakoż przyjmujemy przysposobiamy y przyłączamy Xięstwa przerzeczone do Ziemi Woiewodztwa Krakowskiego iako bliższego (iakoż o to przez Posły Xięstw przerzeczonych od Nas iest proszono) przyłączamy wcielamy przez niniejszy list na wieczne czasy. Wszakże zachowując ie wszystkie za mocą y władzą niniejszego Seymu, we wszystkich y każdym z osobna prawach, przywilejach, liściech, swobodach, y nadaniu: które im są nadane tak pospolicie wszystkim, iako każdemu z nich z osobna, od Pradków naszych, y od innych wszystkich przerzeczonych Xięstw dziedzicow y dzierżawiec. Co obiaśniając y skazując: aby wszyscy, y każdy z osobna, poddani naszym Xięstw przerzeczonych (zostawiwszy nienaruszone y całe ich pierwsze prawa y przywileje) wszystkie y każde z osobna Rzeczypospolitej Królestwa naszego brzemiona, iednako z innymi Królestwa y Państw naszych obywatelmi znosić, y podeymować we-

społek ze wszystkimi nadaniami, prawy, swobodmi y wolnościami z których się pospolicie wszyscy poddani naszymy weselą, y których używają: z których też oni mają się weselić, y onych używać. Y także tymże prawem y postępkiby prawnymi, które Szlachta Królestwa naszego sądzi, napotym mają być sądzeni na wieczne czasy.

3. A na artykuły podane przez Posły przerzeczonych Xięstw, za zwoleniem Panow y Rad, y wszystkich Stanow Królestwa y Państw naszych, zwalając na prośby tychże Posłow, ustawiamy, skazujemy, y rozrządzamy, iakoż ustawiamy, rozrządzamy, y skazujemy niniejszym listem: aby artykuły niżey napisane, w Xięstwach wyższej mianowanych, na wieczne czasy za prawo były chowane.

4. Naprzód, acz Xięstwa przerzeczone z Królestwem naszym, y prawami iego są zjednoczone y wcielone, y Ziemi, y Woiewodztwu Krakowskiemu przyłączone: wszakże aby Szlachta Xięstw onych miała osobliwe Sądy y Urzędy swe Ziemskie y Grodzkie, a tych sądow y urzędow, aby urzędnicy osiedli byli: ktemu iż wybieranie sędziego, podsędka, y pisarza, za mocą zjednoczenia y wcielenia niniejszego, na Wielmożnego Woiewodę Krakowskiego, teraz abo za czasem będącego, na potomne czasy ma należeć: aby za wakowaniem każdego z tych urzędow, gdy o nim Wielmożnemu Woiewodzie Krakowskiemu będzie obwieszczono, Wielmożny Woiewoda Krakowski teraz y napotym będący, we czterech niedzielach wybieranie nowego urzędnika złożyć y skończyć był powinien. A ięśli ten którymi trudnemi sprawami będzie na ten czas zatrudnion, a wybierania takowego złożyć abo przy nim być nie mógł: będzie powinien z poruczenia iego Kasztellan Oświęcimski za czasem będący, ku skutku słusznemu to przywieść: aby przez to sprawiedliwość ludzka nie była zwoloczona. A wybrany sędzia, podsędek, y pisarz, Nam wedle zwyczaju innych Ziem Królestwa naszego ma być deferowan, y przez Nas ma być potwierdzon.

5. A Sądy Ziemskie w Xięstwach przerzeczonych napotym, tym porządkiem y obyczajem mają być sprawowane. Na Sądziech abo Roczech Ziemskich, które mają być w Oświęcimie sprawowane, Sędzia Ziemski Oświęcimski niech swe miejsce dzierży: a Sędzia Zatorski niech za Podsędka przy nim siedzi. A na Roczech abo Sądziech Ziemskich, które będą w Zatorze sprawowane, Sędzia Zatorski niech swe miejsce dzierży, a Sędzia Oświęcimski niech przy nim na miejscu Podsędkowym siedzi. A ięśli niniejszy urzędnicy Sądow Ziemskich, dla starości zechcą pusić urzędy, to im wolno niech będzie.

6. Też Roki abo Sądy Ziemskie, w tychże Xięstwach zobopolnie dwakroć w roku mają być odprawowane: to iest, w Oświęcimiu pierwszy raz w Poniedziałek pierwszy po trzech Królach, a drugi raz w Poniedziałek pierwszy po święcie Ś. Jana Krzyciela. Także w Zatorze

dwakroć w roku. Pierwszy raz w Piątek we dni wielkiego postu, które pospolicie Suchedniemi zowią: a drugi raz w Poniedziałek pierwszy przed Świętym Michałem Archanylem.

7. Też ci wszyscy, y każdy z osobna, poddani naszym Xięstw przerzeczonych, którzy przedtym od prawa Xięstw przerzeczonych byli przez Nas wyjęci, a prawom Królestwa naszego byli przypisani, przyłączeni, y darowani, mają się przywrócić do takowegoż porządku prawa: y iednym y tymże prawem że wszystkimi innymi każdemu na nie się żałującemu, w sądziech przerzeczonych będą powinni odpowiadać. A sprawy wszystkie którekolwiek przedtym na sądy one pierwsze były wwiedzione, tymże prawem którym są poczęte sądzić, mają być skończone y skazane. Które też Wielmożny Jan z Ocieszyna Królestwa naszego Kanclerz, Krakowski y onych Xięstw Starosta, albo który za czasem będzie, za władzą urzędu swego; y mocą pierwszego Śląskiego prawa y postępkiby, wykonywać, y ku słusznemu skutkowi przywozić będzie powinien.

8. Też dekrety, zapisy, rezygnacye, protestacye, prawne postępkiby, pozwy, y wszystkie kontrowersye, sprawy, y te rzeczy które są w księgi wwiedzione, Polskim ięzykiem w akta, tak Ziemskie iako Grodzkie napotym mają być wpisowane y wwodzone. Sądy y Urzędy Grodzkie, zwyczajem innych Sądow y Urzędow Grodzkich Królestwa naszego, w Xięstwach wyższej naimienionych napotym na iednym mieyscu, to iest, w Oświęcimiu mają być trzymane, sprawowane, y chowane.

9. A co się dotczy spraw y traktatow o Rzeczypospolitej, obiecujemy: iż ilekroć Seymy Powiatowe w Ziemach y Woiewodztwach Królestwa naszego, wedle zwyczaju przed Seymem Walnym przez Nas złożone będą, tylekroć My tychże Xięstw przerzeczonym Stanom przez listy nasze, iakośmy zwykli do innych Ziem, obwieszcimy: aby y oni wybrawszy iednego Posła w Oświęcimie abo w Zatorze, onego na Powiatowy Seym Proszowski posłali, który wespołek z Posły na Seymie Proszowskim obranymi, naprzód na wielki do Nowego Miasta Korczynna, potym z niego na Walny Seym, zwyczajem innych Posłow Ziem Małej Polski będzie powinien iechać: którego My słusznym na strawę opatrzeniem, mając baczenie na wielkość drogi, opatrzymy.

10. Naostatek, ilekroć pospolite ruszenie Królestwa będzie, przez Nas abo Potomki nasze złożone: będzie powinna inż od tego czasu y na potym szlachta Xięstw onych, brzemień wojennej wyprawy, wespołek ze wszystkimi innymi Królestwa naszego poddanymi, nosić y podeymować. Y też ilekroć składanie abo pobor pospolity, na Seymie Walnym Koronnym z maiętności każdego będzie uchwalon (gdyż u nich w obyczajiu starych kwitow nie było) będą powinni takowyż pobor kmiecie Xięstw przerzeczonych, iednakiemże obyczajem y prawem, z innymi Królestwa naszego poddanymi płacić y

wydawać. A od podatkow y brzemion, które z starodawna w Śląsku zwykły bydy wyciągane y układane, oni y potomkowie ich wolni, y swobodni będą na wieczne czasy.

11. Na których rzeczy wiarę y świadectwo, pieczęć nasza iest zawieszona. Działo się, y dań iest w Piotrkowie w Piątek przed Niedzielą *Iudica*, roku Bożego 1564, a Królestwa naszego 34. Przy czym obliczni byli nauczyciwszy y uczciwi w Chrystusie Oycowie, Panowie, y Wielmożni, Urodzeni, y Wielebni, Jakub Uchański Arcybiskup Gnieźnieński *Legatus Natus*, y Królestwa Polskiego *Primas*, Pfilip Padniewski Krakowski, Mikołaj Wolski Kuiawski, Woyciech Starozrębski Chelmski, Dyonizy Secygniowski Nominat Kamieniecki, Biskupi. Marcin z Zborowa Kasztellan Krakowski, Szydłowski, Odolanowski Starosta: Spytek Jordan z Zakliczyna Krakowski, Przemysłski, Kamieniecki Starosta. Andrzej z Kościelca Poznański, Bydgoski, Pyzdński Starosta. Janusz z Kościelca Sieradzki, Wielkiej Polski Generał, y Nakielski Starosta. Jan z Służewa Brzeski, Starosta Koniński. Mikołaj z Sieniawy Ruski, y Naywyższy Hetman Królestwa Polskiego. Jan Starzechowski Podolski, y Starosta Drohobycki. Stanisław Ławski z Strzekocina, Woiewoda y Vicegerent w Mazowszu. Andrzej Sierpski z Golczewa Rawski, y Starosta Płocki, Woiewodowie. Piotr Czarnkowski, Poznański, Jerzy Konarski Kaliski, Stanisław Herbort z Fulsztyna Lwowski, Adam Wilkanowski Płocki, y Starosta Ciechanowski, Jan Lutomirski Rawski Nadworny Podskarbi, Lanczycki, Radomski Starosta. Walenty Dębiński Sędecki, Królestwa naszego Podskarbi, y Starosta Chęcinski. Sebastian z Mielca Wiślicki, Jan Tomicki Rogoziński, Jan Sierakowski Łęcki, dworu naszego Referendarz, Starosta Przedecki. Piotr Barzy Przemysłski, y Starosta Lwowski, Jan Sieniński z Gołogor Halicki, Mikołaj Ligęza z Bobruku Czechowski, y Starosta Zydaczowski. Kasper Zebrzydowski Nakielski, Stanisław Wolski Brzeziński, y Starosta Krzepicki, Krzysztof Myszkowski z Mirowa Oświęcimski, Mikołaj Łęcki Kamiński, Jan Gomoliński Spicimierski, Stanisław Splawski Santocki, Świętosław Lipicki Konarski, Kasztellanowie. Jan z Ocieszyna Królestwa Polskiego Kanclerz, Krakowski Generał, Oświęcimski, Zatorski, Samborski, Olsztyński Starosta. Piotr Myszkowski, Królestwa naszego Polskiego Podkanclerzy, Dziekan Krakowski, Gnieźnieński, Poznański, Płocki, Łęczycki Proboszcz. Stanisław Karnkowski, Kantor Gnieźnieński, Scholastyk Łęczycki, Większy Sekretarz, Dworu naszego Referendarz. Andrzej Przerębski Gnieźnieński, Krakowski Kanonik. Jan Skaszewski Kanonik Płocki, Sekretarze nasi: y innych bardzo wiele godnych wiary, którzy byli przy rzeczach przerzeczonych. Dań przez ręce uczciwego Oycy Piotra Myszkowskiego. Królestwa naszego Podkanclerzego etc. Nam wiernie miłego.

WTÓRY PRZYWILEY

POPRAWY WCIELENIA Y ZIEDNOCZENIA
XIĘSTW, OŚWIECIMSKIEGO Y ZATORSKIEGO.

ZYGMUNT AUGUST,

*z łaski Bożey Król Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, etc.
Pan y Dziedzic.*

1. Oznaymujemy wszystkim, którym to wiedzieć przynależy, teraz y potym będącym: iż acz na blisko przeszłym Seymie Walnym Piotrkowskim, przed tym Warszawskim, Xięstw naszym Oświęcimskie y Zatorskie za zobopolnym pospolitym zwoleniem Przełożonych y Stanow tak Królestwa naszego, iako też tamtych Xięstw przerzeczonych, z Królestwem naszym były ziednoczone y wcielone, y Woiewodztwu Krakowskiemu na wieki przyłączone, iako o tym list przywileiu naszego, za władzą tegoż blisko przeszłego Seymu Piotrkowskiego Walnego wydany, szerzey obmawia y świadczy. Wszakże y Stany tychże Xięstw przerzeczonych, iako się powiedziało, do Królestwa naszego wcielonych, wzięwszy od Nas listy tegoż wcielenia, lepiej się rozmyśliwszy na niektóre artykuły, w tymże przywileiu wyższej mianowanym wypisane, przez Posły swe na niniejszy Seym Walny Koronny Warszawski posłane, od Nas y od wszystkiej Rady, y wszystkich Stanow Królestwa naszego na Seymie niniejszym zebranych, tey poprawy y polepszenia, która niżej iest napisana, prosili. My tedy z Radą naszą y Posły Ziemskie, y Stany na niniejszym Seymie zebranymi, pilne y wielkie na to mając uważenie, y mając pierwey zobopolną na to radę y namowy, zwałając na prośbę przerzeczonych Posłów, za władzą y mocą tegoż niniejszego Seymu Walnego, za pospolitym zwoleniem y radą wszystkich Stanow Królestwa naszego ustawiamy, zamknęliśmy, y rozrządzili: iakoż przez niniejszy ustawiamy, zamykamy, rozrządzamy, w artykułach niżej napisanych, takową poprawę y obyczaj, który ma być chowan y dzierżan na wieczne czasy, iako statut y konstytucya pospolita.

2. Naprzod, iż acz za mocą przywileiu, który iest uczynion o wcieleniu tych Xięstw, szlachta onych Xięstw ma swoy osobliwy powiat: a wszakże, iż we wszystkim iest Woiewodztwu Krakowskiemu przyłączona, dla tego ten przywilej wcielenia iasniey objaśniając, ustawiamy y rozrządzamy: aby szlachta i obywatele onych Xięstw za władzą przywileiu, który iest uczynion około wcielenia onych powiatow, napotym na wieczne czasy z potomki swemi, byli sposobnemi ku wzięciu y otrzymaniu wszelkich dostoięstw, y innych wszelkich urzędow, we wszystkim Woiewodztwie Krakowskim.

3. Też acz w tymże przywileiu wcielenia postanowiono iest, iż gdyby który Urząd Ziemski

wakował onych powiatow, a wtenczas Wielmożny Woiewoda Krakowski, za czasem będący, iakimi trudnemi sprawami był zatrudnion, dla których wybrania pospolitego złożyć, abo przy nim sam bydy nie mógł: aby powinien był toż obieranie z poruczenia tegoż Wielmożnego Woiewody Krakowskiego, Kasztellana Oświęcimski za czasem będący, złożyć, y ku słusznemu końcu przywieść. Wszakże teraz pewnemi y słusznemi przyczynami ktemu przywiedzeni do tegoż postanowienia, y artykułu wyższej napisanego, ustawiamy, aby nad to było przydano, y iako statut mocnie chowano: aby także gdy wakować będzie Urząd Sądowy iaki Ziemski, nietylko Kasztellana Oświęcimski, ale też y Starosta Oświęcimski y Zatorski za czasem będący, obieranie nowego urzędnika, za zleceniem tegoż Wielmożnego Woiewody Krakowskiego, szlachcie złożyć y ono do słusznego końca przywieść mógł, y władzą tę miał.

4. Też acz w tymże przywileiu wcielenia wyższej omienionym, są naznaczone y złożone różne miejsca ku sprawowaniu Sądow Ziemskich, wszakże, iż szlachta onych powiatow teraz lepiej rozmyśliwszy się w tey rzeczy, takowej poprawy przez Posły swe od Nas y wszystkiego Seymu prosiła, ustawiamy, y tak rozprawiamy na wieczne czasy: aby napotym Sądy Ziemskie, nie na innym miejscu iedno w miasteczku Zatorze, y nie innych czasow iedno w każde Piątki w czasiech Suchychdni, w roku każdym postanowionych, zawždy były sądzone y odprawowane.

5. Nad to iż w onych Xięstwach abo powieciech wyższej omienionych, zawždy przed tym to było zachowano: iż cyrography, y listy abo zapisy rękoiemstwa, które ieden drugiemu czynił, były wielkiej mocy y władzy: acz My szlachty powiatow onych, po uczynieniu wcielenia ich do Królestwa, takową ustawą niechcieliśmy obciążać, aby kto miał bydy powinien ku czynieniu y trzymaniu takowych cyrographow, abo zapisow rękoiemstwa: wszakże próbami szlachty powiatow onych przywiedzeni, zwałając na nie, dopuszczamy y ustawiamy na wieki to chować. Iż jeśli który z szlachty onych powiatow, dobrowolnie takowym cyrographem abo listem rękoiemstwa, względem któregokolwiek y iakiegokolwiek, bądź małego, bądź największego długu obowiązałby się y zapisał: aby był powinien każdy wedla takiego cyrographu y zapisu rękoiemstwa onemu, któremu się zapisał y obowiązał, wedle starych praw Śląskich we wszystkim dosyć uczynić: y będą powinni między sobą, za mocą takowych cyrographow y zapisow rękoiemskich, wedle starego zwyczaju, który w takowych rzeczach zdawna zwykły być chowan, czynić y postępować przez wszelkiego postępkę y obrony prawa, y szukania w tym Urzędow Ziemskich: tylko za obwieszczeniem uczynionym wedle starego zwyczaju, przed Starostą naszym.

6. Naostatek, aby przerzeczonych Xięstw abo

powiatow, do Królestwa naszego wcielenie, y do Woiewodztwa Krakowskiego przyłączenie tym mocniejsze na wieki było, ustawiamy y rozrządzamy, chcąc na wieczne czasy to bydy chowano: iż gdy ruszenie pospolite wojenne Królestwa naszego będzie złożone, szlachta powiatow przerzeczonych, Oświęcimskiego y Zatorskiego, na toż ruszenie wojenne, pod chorągwią Ziemi Krakowskiej będzie powinna wojować: a na zamku Oświęcimskim Woyski Oświęcimski, który iuz od tego czasu zawždy napotym przez nas będzie postanawian, za czasu tegoż wojennego ruszenia pospolitego, na miejscu Starościny niech zostanie. A dla postanowienia granic między dobry szlacheckimi, y innych którychkolwiek, Podkomorzy Ziemi Krakowskiej, który teraz iest, abo za czasem będzie, Komornika godnego przysięgłego, a onych powiatow przerzeczonych obywatela y osiadłego, zawždy napotym z urzędu swego ma naznaczać, y postanawiać będzie powinien. A inni dignitarze y urzędnicy Ziemi y Woiewodztwa Krakowskiego, równą, iedną y iednostayną, iako w innych powieciech Ziemi Krakowskiej, będą mieć moc sprawować swe urzędy i sprawy. Które to artykuły tu wyżej wypisane, iako przerzeczono iest, w powieciech rzeczonych, za prawo y za statut ustaw pospolitych, na wieczne czasy mocnie y niezgwałcenie mają być trzymane y chowane, mocą y władzą niniejszego Seymu Warszawskiego postanawiamy, utwierdzamy, y skazujemy. Na którey rzeczy świadectwo ręką naszą niniejszy list podpisałimy, y pieczęć naszą kazaliśmy przyłożyć. Działo się y dań w Warszawie na Walnym Seymie Koronnym, dwudziestego dnia Lutego. Roku Pańskiego, 1564. Królestwa naszego, trzydziestego piątego. Za relacją Piotra Myszkowskiego, Królestwa Polskiego Podkanclerzego, Dziekana Krakowskiego, Gnieźnieńskiego, Płockiego, Łanczyckiego, Warszawskiego Proboszcza.

UNIWERSAŁ POBOROWY.

ZYGMUNT AUGUST,

*z łaski Bożey Król Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, etc.
Pan y Dziedzic.*

Wszystkim w obec y każdemu z osobna, któregokolwiek stanu, dostoięstwa, y urzędu, tak duchownego, iako też y świeckiego, Radom Królestwa naszego, y inszym poddanym naszym, miast y miasteczek, iakimikolwiek tytuły, y wszystkim pospolicie, tak w Królestwie, iako w Państwach naszych mieszkającym, którym należy y do którychkolwiek terazniejsze uchwalenie Seymowe przysidzie, abo będzie oznaymiono, wdzięcznie a wiernie miłym, łaskę naszą Królewską oznaymujemy. Wdzięcznie a wiernie Nam mili: ponieważ na Seymie niniejszym

było pilne uważenie a rozbieranie między Nami, y Radami naszymi, wspolek z inszemi Stany Koronnymi o tym iakoby ku swoiey powadze y mocy pierwszey, y poprawie, y zachowaniu, ktemu były prawa wszystkie przywiedzione, y obroną słuszną, za pomocą Bożą, aby granice Państw Królestwa naszego były podług potrzeby opatrzone, zwłaszcza że na nie tych czasow rozliczne y wielkie niebezpieczności nadchodzą y nalegają. A tak gdy to jest uważono od wszystkich Rad naszych, że pospolite ruszenie, które aż za wielką potrzebą bywa, pożytkuby na czas Rzpltey nie uczyniło, aby nie zostały granice Królestwa Państw naszych bez opatrzenia y obrony, a nieprzyjacielowi (który jeśli kiedy inedy, tedy tych osobliwie czasow na to się usadził) aby słuszny odpor był, iakoby daley, czego Boże uchoway, większego przystępu do Państw naszych sobie nie uczynił. Do tego ten się najożyteczniejszy między wszytkimi, ku takowey obronie sposob, Nam, Radom, y wszytkim Posłom Ziem naszych zdał bydz, abyśmy choć niezwycajnym tym podatkiem uchwalonym, obronę Rzeczypospolitey, y powinność naszą Królewską, przeciw potrzebom Państw Koronnym naszym okazali, pieniężnym radniey ludem, a niż ruszeniem pospolitym. Za radą tedy y zezwoleniem wszytkich Stanow Koronnych naszych, ku takowey obronie granic, na ten raz tylko ten pobor uchwaliliśmy y ustawiamy, tym to uniwersalem naszym, obyczaiem takrocznym.

662 Napierwey wszyscy kmiecie, y każdy z nich z osobna, tak nasi iako y poddanych wszech naszych, duchownych y też świeckich osob, którzy sobie abo panom swym orzą, abo też roboty odkupią u tychże panow swych, we wsiach tak starodawnych, iako y nowo osadzonych, nie według starych quietacyi, na ten rok tylko ieden, ale z każdego zrzebia, śladu, włoki, iako łońska uchwała Seymu Piotrkowskiego opisuie: z osiadłych rol maia płacić po dziesięci groszy.

Item. Z takowychże wszytkich wyżej opisanych rol kmiecich osiadłych, z strony dziesięciny po drugich dziesięci groszy, bądź gdzie są snopowe dziesięciny, abo meszne, spy, abo małdry, iako y takrok zachować się maia: a z dziesięciny y takież z tych ospy, maia to sobie wytrącać. A gdzie pieniężne dziesięciny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy to wszytko co Xiędzu dawali, maia dać na pobor, swego nic nie przykładając. A w tym się wiernie y sprawiedliwie zachować maia, nie tak iako przeszłego roku, wiele ich którzy źle a niesłusznie oddawali: które wszytkie w tym napominamy, aby widząc na ten czas tak nagłe a wielkie y rozliczne potrzeby, z większą chucią y pilnością, a niżli tak rok, społecznie a iednako do tego wszycko się przykładali, iakoby sprawiedliwie a iednako, iako kto powinien, ten pobor wydawali. Który przereczony podatek panowie y szlachta, abo sami przez się, abo przez stateczne osoby do poborce, z dostatecznymi swemi

rekognicyami oddawać y odsyłać maia, swym własnym podpisaniem ręki, y pieczęci przyłożeniem, abo też urzędniczym, bądź przyjacieliskim, gdzieby pana samego nie było: wypisując z osobna z czego który podatek, y wiele posyła czego, a na każdą wieś osobna rekognicya bydz ma: a to dla snadniejszego czynienia liczby, którą z tych podatkow poborce czynić maia. A jeśli obaczą poborce nasi iaką wątpliwość bydz około oddawania poborow z tychże wsi, nie oglądając się na przyszłego roku quietacye, maia inkuizycyą czynić pod przysięgą.

Item. W Ruskich Ziemiach, gdziekolwiek poddani dziesięcin z dawna iakich nie dają, tedy też teraz tych dziesięci groszy z strony dziesięciny dawać nie maia.

Item. Szlachta Ziemie Chełmskiey, ku tym dziesięci groszy pozwolili po dwu groszu, na wyczyszczenie rzeki Wieprza, y po kwartniku przy każdym czopowym. To wybierać poborca nasz ma, y liczbę czynić szlachcią w powieciach powinien.

Item. Wsi nasze Królewskie, y panow duchownych, y każdych innych, które są na iakichkolwiek posługach, a choć też czynszow nie płacą, y podatkow przedtym nie dawali, abo też y dziesięcin nie płacili, na ten rok iuz powinni płacić są, tak iako insi wszyscy, wspolek z dziesięciną po groszy dwudziestu.

Item. Tymże sposobem wsi łowcze, które na łowiec siedzą, y insze wsi wszelkie któregokolwiek stanu, y którzy pod pany swemi maia nieiakie osiadłości y maiećności, którzy żadnych czynszow ani podatkow y też dziesięcin nie dawają, na ten czas wszyscy płacić maia, iako takrok, y iako insze wsi, wspolek z dziesięciną po dwudziestu groszy.

Item. Soltysi, Woytowie wolni, którzy czynszow nie dają, wspolek y z dziesięciną po dwudziestu groszy, z tych rol iako y takrok płacić maia.

Item. Soltysi, Woytowie wolni, którzy kmiecie maia, tak iako inszych poddani panow, tymże sposobem kmiecie ich, abo poddani płacić maia.

Item. Szlachta uboga, którzy przedtym płacali, kmieci ani czynszow nie mający, ci według starych zwyczaiow y quietacyi płacić maia, z takichże rol iako y takrok, po dwanaście groszy: to jest, sześć groszy z roli, a sześć z strony dziesięciny.

Item. Także gdzie na tychże rolach siedzi ich kilka, tedy składać maia iako na którego przydzie, z pul role, wspolek z dziesięciną groszy sześć.

Item. Wsi y kmiecie rolni nowo osadzeni, którzy podatkow nigdy żadnych nie płacili, na ten czas są powinni płacić iako y inne wsi stare, y kmiecie z dawna osadzeni, iako wyżej stoi, to jest iako takrok, wymuiąc, to, którzy od czterech lat poczeli się osadzać, ci nie winni dawać. A gdzie też są takowe wsi, abo kmiecie, którzyby panom swym ieszcze nigdy czynszow nie dawali, ani robot robili, ci maia bydz wolni od tego poboru.

Item. Wsi spustoszone, spalone od lat czterech, a nie więcej które nie płacą czynszow panom swym, takowe wolne maia bydz od płacenia.

Item. Zagrodnicy którzy na ogrodziech tylko siedzą, a robią panom swym, płacić maia po dwu groszu.

Item. Zagrodnicy którzy ku zagrodom role maia, płacić maia po cztery grosze.

Item. Zagrodnicy co domki maia y ogrody, a na czynszu bez robot są iakiekolwiek obeście maia, po sześci groszy.

Item. Komornicy, którzy bydz maia, po cztery grosze.

Item. Łoźni ludzie, *alias* hultaie, mężczyzna y niewiasty, którzy się na służbę doroczną nie nymuią, każdy ma dać z osoby swey dwanaście groszy. Woyt z Przysiężniki, pod przysięgą tego doyrzec maia, aby się takowi nie uchrali poboru tego. A jeśli którzy na flisie są, skoroby się wrocili: także y ci którzyby się na wole roześli, płacić maia.

Item. Przekupnie y przekupki na wsiach, po sześci groszy.

Item. Rzemiestnicy na wsiach, od rzemiesla po dwu groszu.

664 Item. Rybitwi na wsiach, po ośmi groszy. A którzy role maia, osobno płacić z nich powinni, *secundum quantitatem* rol.

Item. Karczmarze dziedzicni, od szynkowania piwa przewoźnego, do roku po dwudziestu groszy.

Item. Czopowe na wsiach, poborce nasi nymować mogą, iako się im będzie zdało pożyteczniey.

Item. Karczmarze z rol osobno, iako wyżej opisano jest, płacić maia *secundum quantitatem* rol.

Item. Karczmy doroczne, po dwanaście groszy: z roley także osobno także płacić maia *secundum quantitatem agrorum*.

Item. Od palenia gorzałki na wsiach, po dwanaście groszy.

Item. Szynkarki od szynkowania gorzałki, po sześci groszy.

Item. Młyny tak nasze iako y poddanych naszych, duchownych y świeckich, dziedziczne, od każdego koła walnego y folusza, na ten czas będą płacić po groszy 24.

Item. Od dorocznych młynow, y wszytkich, od każdego koła iakiegokolwiek, po dwanaście groszy.

Item. Od młynow wietrznych, tak nowych iako y starych, od dziedzicznych po dziesięci groszy, a od dorocznych po pięci groszy.

Item. Takież y te młyny, których dzierzawce dobr naszych Królewskich trzecią miarę wykupili dla pożytku swego, płacić maia szos iako inne młyny w Królestwie naszym, bez żadney obrony y wymowki. A gdzie nie masz szosow, tedy tak iako y insze młyny.

Item. Z tych młynow, w których trzecią miarę Starostowie nasi z rozkazania naszego piędzmi naszymi wykupili trzecią miarę ku naszemu pożytkowi, z takowych płacić nie powinni.

Item. Piły dziedziczne, od każdego koła po

dwanaście groszy, a od doroczney, od każdego sześć groszy.

Item. Rudnicy którzy żelazo robią, to jest, mistrzowie, od każdego koła, iako takrok, trzydzieści groszy płacić maia.

Item. Rzemiestnicy y towarzysze tychże mistrzow: to jest, węglarze, dymarze, kowale, kuźnicy, plockarze, każdy po 6 groszy.

Item. Także od hut sklanych, mistrzowie, y towarzysze ich płacić maia. Item. Wałaskie wsi, iako y tak rok przeszły, tedy y teraz powinni płacić będą, iako y w inszych wsiach, z rol jeśli ie maia, abo z dworzyszczu, po dwadzieścia groszy: a którzy rol nie maia, tedy od sta owiec po dziesięci groszy.

Item. Popi Ruscy, z każdej cerkwie swoiey, płacić będą powinni, iako y takrok, po kopie.

Item. Namiestnicy ich takież, y Ormiańscy, każdy po cztery złote inonety.

Item. Biskupi Ormiańscy, y Ruscy Władkowie, z czynszow swoich pieniężnych gołych, y iakichkolwiek, od każdej grzywny po pułsiodmu groszu. A te wszytkie podatki od mała do wiela, powinni są wydać do święta S. Jana Chrzciciela blisko przyszłego, w tymże roku niniejszym.

665 Item. Miasta y miasteczka, tak nasze Królewskie, iako y poddanych wszytkich naszych, duchownych y świeckich we wszytkim Królestwie y w Państwach naszych, popłatki wszytkie iako y takrok płacić maia: to jest, szos dwoy, który zowią duplą, wedle kwitow które maia u siebie: nie zastawiając, ani się broniąc żadnymi wolnościami, z któreykolwiek przyczyny, która zagradzać nie ma, ku terażniejszey gwałtowney potrzebie Rzpltey: wymuiąc one tylko, któreby pogorzały, a nie wyszło ieszcze tym wolnościom cztery lata: ale którym iuz wyszły cztery lata, wszytkie płacić maia y wydać do przyszłego święta Świętego Jana Chrzciciela, w tymże roku niniejszym, tym porządkiem niżej opisany.

Item. Komornicy w mieściech większych, przekupnie, przekupki, którzy szosu nie płacą, maia płacić po dwanaście groszy.

Item. W miasteczkach podlejszych po siedmi groszy, a maia wszydy mieć baczenie na ubostwo.

Item. Hultaie, tak mężczyzna iako y niewiasty, którzy nikomu dorocznie nie służą, iedno się tylko na tydzień nymuią, abo też nic nie robią, maia płacić po dwanaście groszy. Które wszytkie tak komorniki, przekupnie, przekupki, hultaie, w mieściech y w miasteczkach, Rayce reiestrować ie maia, z pilnością ten podatek od nich wybierać, nie przyłączając ich ku pieniądzom szosowym, ani ich przyjmować do miast y miasteczek maia, bez kwitow dostatecznych, któremi by dowiedli iż iuz podatek ten indziej zapłacili: preto na każdy kwartał powinni Rayce inkuizycyą tego czynić: który podatek do nich wybrawszy, wiernie a cale, okrom wszelakiey chlytrości od poborce oddać maia, *sub poena peculatus*: tego pilnie dogłdając, aby się tego utacić nie mogli, pod czyiąkolwiek jurisdycyą: choćby też wyszli do tych miast, miasteczek, y wsi, które wol-

ności mają, aby takowe przymuszono ku zapła-
ceniu.

Item. Żydowie wszyscy, y każdy z osobna
w Królestwie naszym, w mieściech y miasteczkach,
y na wsiach, tak naszych iako y wszystkich pod-
danych naszych duchownych y świeckich, od ka-
żdey głowy, po złotemu monety.

Item. Szotowie którzy na sobie noszą swoje
rzeczy ku przedaniu, płacić mają po złotemu
monety.

Item. Szotowie którzy końmi swoje towary
wożą, od każdego konia po kopie monety.

Item. Rzemiestnicy wszelacy, w mieściech głó-
wnych po ośmi groszy, a towarzysze ich po groszu.

Item. W miasteczkach mniejszych rzemiestnicy
po cztery grosze, a towarzysze ich po pułgroszku.
Ci tylko rzemiestnicy, którzy się do szosow nie
przykładają, płacić to mają tak w mieściech, ia-
ko y w miasteczkach.

666 *Item.* Szyprowie, od każdej własney szkuty,
którą najmują z frochtu, płacić mają po trzy
złote monety.

Item. Od dubasa po pułtoru złotemu monety.

Item. Od lichtana, po złotemu iednemu monety.

Item. Szyprowie, ci którzy na przekup zboże
skupują, y puszczaią do Gdańska, od każdego
łasztu po pięci groszy. A to pod przysięgą przed
Radą uczynioną płacić mają.

Item. Czopowe od wina, muszkattelli, małma-
zyi, miodu, y od inszego wszelakiego picia, w mie-
ściech y miasteczkach, płacić mają tym porząd-
kiem iako y łoni.

Naprzód od pułkufka wina, dwa złote mone-
ty Polskiej.

Item. Od win już odczopowanych roku prze-
szłego, mają być wolni od płacenia czopowe-
go: także y od innego picia już odczopowanego.

Item. Od drelinka, fodra, puł fodra, które ma-
ją być szacowane na baryły, a od każdej ba-
ryły mają płacić po 12 groszy.

Item. Od każdej baryły małmazji, muszka-
telli, abo wina Włoskiego, po 16 groszy iako
takrok.

Item. Od baryły miodu prostego, 4 grosze.

Item. Od baryły kierstrangu, malinniku etc.
6 groszy.

Item. Od beczki wielkiej szacując na baryły,
także płacić mają czopowe, od każdej baryły
6 groszy.

Item. Czopowe od piwa tym się sposobem y
zwykłym obyczajem począć ma, iako gdzie sta-
rodawna, i jeśli od beczek abo od warow, *in duplo*
iedno iako y takrok, tego roku płacić mają także.

Item. Czopowe wszelakie począć się ma od
wtorego dnia Maia, roku niniejszego, aż do dru-
giego takowego dnia Maia roku przyszłego ty-
siącznego, pięćsetnego, sześćdziesiątego y pią-
tego. Wyiawszy gdzieby się łośkie czopowe nie
wykończyło, tedy od wykończenia łośkiego za-
cząć się terazniejsze ma.

Item. Czopowe wszelakie najmowane być nie
ma, ani się żaden któregokolwiek stanu wolno-
ściami od niego szczyć ma, ale wszyscy jedna-

ko płacić mają, tak w mieściech, w miasteczkach,
wsiach, domiech, y w dworzach miejskich, pod
czyjąszkolwiek jurysdykcją są.

Item. Od piwa przewożnego: to iest Piątko-
wskiego, Piotrkowskiego, Łanczyckiego, Bydgo-
skiego, Przemyskiego, y od inszych które do
karczmem wożą, y na iakichkolwiek inszych miey-
scach składają ku szynkowaniu, od każdej kłody,
abo beczki po cztery grosze.

Item. Od piwa które z cudzych ziem wożą:
to iest, Swidnickiego, Głogowskiego, Bernien-
skiego, Gdańskiego, także y Wrocławskiego, po
6 groszy od każdej beczki mniejszey, których
nie mają z wozow zstawić pod utraceniem, aż
pierwey od nich odczopują. A od większych be-
czek po ośmi groszy. Przy tym czopowym, mają
osobno dawać kwartniki na poprawę miast, y
miasteczek.

Item. Od garców abo kotłów gorzałczanych,
po dwudziestu y cztery grosze.

Item. Szynkarki które szynkują gorzałkę, po
sześci groszy. A dla większey ostrożności, czop-
ownicy od poborców w mieściech y miaste-
czkach postanowieni, mają dawać rekognicye
piwowarowi, abo kaczmarzowi, co od którego
wezmą. A ci którzy rekognicye biorą na ka-
żdy kwartał mają ie przed urzędem miejskim
ukazać przy czopowniku, a urząd czopownikowi
ma dać swą rekognicyą komputowania, wiele
on kwartał uczynił, pod pieczęcią miejską: tak
się mają sprawować około wszelakiego czopo-
wego.

Item. Czopowe y szosy w Kamieńcu Podol-
skim, daliśmy na budowanie miasta Kamieńca.
Przetoż mieszczanie Kamienieccy winni nam li-
czbę czynić, y pokazać iż to na poprawę mia-
sta, a nigdzie indziej obrocili.

A iżby takowy podatek wyzey opisany, ied-
nako wszystkie doległ, za zezwoleniem Rad na-
szych duchownych, y Stanow wszystkich Ry-
cerskich, wszystkie wolności wyswobodzenia od
szosow abo od czopowego, komukolwiek są na-
dane, a którym już cztery lata wyszły, te wszyst-
kie podniesiemy y oddalamy na ten rok, a ku
zapłacie wszystkich tych podatkow powinno być
nayıdujemy, i jeśli żeby którzy upornie chcieli się
iakiemi wolnościami bronić, ku zapłacie mają
być urzędnie przymuszeni, chociażby też y te-
raz w tym czasie, poki ten podatek będzie trwał,
wolności sobie iakie u nas uprosili.

Item. Pisarze, abo czopownicy, które w mie-
ściech y w miasteczkach poborca postanawiać
będzie, takowych aby żaden nie śmiał, iakie-
gożkolwiekby byli stanu, przenagabywać, y te
wszystkie ktorekolwiek będą postanawiać na tey
posłudze Rzpłtey, mają ie obligować *juramento*
corporali, aby wiernie y statecznie tego prze-
strzegali, co komu będzie zlecono, a gdzieby
też widział być tego potrzebę, aby urzędowi
onego miasta takowe popłatki zlecił ku wybie-
raniu: tedy to winien urząd uczynić, a z tego
się żadnym obyczajem, wymawiać nie mają.

Item. Poborce też wszystkie wsi porządkiem

wedle parafii rejestrować mają, także też kar-
czmy, młyny, y wszelakie inne podatki, które
będą wybierać z pilnością, każdą rzecz osobno
pisząc, ile czego od kogo wezmą. A kwietacye
pod pieczęcią, y podpisaniem swym dawać ka-
żdemu mają.

668 Ku kotoremu wybieraniu poboru tego uchwa-
lonego, aby z pilnością y wiernością to się wy-
konać mogło, w Ziemiach y w powieciech Wo-
iewodztwa Krakowskiego, Urodzonego Hiero-
nyma Filipowskiego z Siekluki, poborcą naszym
ustawiamy: także innych Ziem poborce, do Za-
tora y Oświecimia; w Woiewodztwie Poznań-
skim, Jakuba Ostroroga; w Sandomirskim Wo-
iewodztwie, w Wislickim, w Pilźnieńskim po-
wiecech, Jana Goleckiego; w Radomskim, Opo-
czyńskim, Chęcińskim powieciech, Jana Odrzy-
wolskiego; w Woiewodztwie Kaliskim, y Koniń-
skim powiecie, Macieja Skarszewskiego; w po-
wiecech, Pyzdryckim, Gnieźnieńskim, Kczyńskim,
Nakielskim, Mikołaja Mileńskiego; w Woiewo-
dztwie Sieradzkim, Burzyńskiego Sędziego; w
Woiewodztwie Łęczyckim, Stanisława Tarnow-
skiego; w Woiewodztwie Brzeskim, Filippa Za-
krzewskiego; w Dobrzyńskiej Ziemi, Marcina
Jankowskiego; w Woiewodztwie Inowrocław-
skim, Mikołaja Rożeńskiego; w Woiewodztwie
Ruskim, Lwowskim, Halickim, Trębowelskim,
Kołomyjskim, Sniatynskim, powieciech, Alexan-
dra Lahodowskiego; w Przemyskim, Sanockim,
Mikołaja Zarszyńskiego, Chorążego Sanockiego;
Chelmsis Terrae, Mikołaja Latyczynskiego; w
Woiewodztwie Podolskim, Stanisława Iacymier-
skiego; w Woiewodztwie Lubelskim, Jakuba
Ostrowskiego; *Terrae Luceoriensis*, Balcera Stu-
żeńskiego; w Woiewodztwie Bełskim, Macieja
Makoszeia; w Woiewodztwie Płockim, Erazma
Zdzarskiego; w Woiewodztwie Mazowieckim,
Terrae Czernensis, Stanisława Staniszewskiego
de Ducka Wola; *Terrae Wisnensis*, Abrahama
Iakackiego Sędziego; *Terrae Varsaviensis*, Pio-
tra Oborskiego Podczaszego; *Terrae Wyssogro-
diensis*, Alexandra Cybulskiego Sędziego; *Terrae*
Zakroczymsis, Pawła Kulę Sobolewskiego; *Terrae*
Ciechanoviensis, Andrzeia Krasieńskiego Cho-
rażego; *Lomzensis*, Mikołaja Troszyńskiego Pod-
czaszego; *Rożanensis*, Tomasza Przeradowskiego;
Nurensis, Jana Gorskiego; *Livensis*, Jana Brze-
skiego, Sędziego Czerskiego; w Woiewodztwie
Rawskim, Jana Boguskiego, Sędziego Rawskie-
go; *Sochacoviensis*, Piotra Gradowskiego; *Gostin-
ensis*, Jakuba Szczawinskiego Sędziego.

Item. Poborce ci wszyscy wyzey opisani, te
wszystkie podatki przerzeczony y opisane, wier-
nie wybierać mają: a wybrawszy, do rąk Wiel-
możnego Pana Podskarbiego Królestwa nasze-
go, odnieść, y zupełnie oddać mają. Przeto wam
wszystkim, y każdemu z osobna wyzey opisa-
nym, roskazujemy, aby na ten czas wyzey opi-
sany, takowe popłatki, iako na kogo słusznie
należy, do rąk poborców naszych wiernie od-
nosili y oddawali.

Item. Poborce wszyscy liczbę czynić mają:

naprzód, Szlachcie na Powiatowych Seymikach,
a potem wszystkim na Seymie Walnym: gdzie
y Podskarbi Koronny liczbę czynić powinien
będzie.

Item. Mamy też *exnunc* żołnierzmi opatrzyć
bez mieszkania, Ziemię Podolską y Podgorską,
dwieście tysięcy iednych, a pięćset set pie-
szych. A gdzieby nagła potrzeba przypadła,
tedy y więcej. A iednak dla gotowości domo-
wey, dwoie wici za iedne wysłane być mają.

Item. Mają też z terazniejszych poborow na-
przed zapłacić połowicę długu, dwieście mie-
szczanom y kupcom Lwowskim, to iest, Zybuł-
towi Worełowi, y Wolfowi Scholcowi starym,
summę pułosma tysiąca złotych liczby Polskiej;
a to co żołnierze naszy zostali tym to kupcom
winni. Którą tedy summę, to iest pułosma ty-
siąca złotych wyższy namienionych, poborce
naszy, Urodzony Alexander Lahodowski z Wo-
iewodztwa Ruskiego, ma dać dwa tysiąca y pięć
set złotych. Mikołaj Zarszeński z Przemyskie-
go y Sanockiego powiatu, dwa tysiąca y pięć
set złotych. Matyasz Makoszey z Bełskiego Wo-
iewodztwa dwa tysiąca y pięć set złotych: a to
za okazaniem dostatecznym kwitow od Pi-
sarza Polnego. A nakoniec ci przerzeczony mie-
szczanie, mają iego podeprzeć przysięgami swe-
mi, gdzieby tego była potrzeba.

Item. Druga część tymże to namienionym mie-
szczanom: to iest, pułosma tysiąca złotych mo-
nety y liczby Polskiej, z tey reszty która przy
poborcach została przeszłego Warszawskiego
Seymu *anni* 1557 z poborow ma im być za-
płacona: czego My mamy dochodzić na pobor-
cach, y tak iako ie już pozwano, aby dostate-
czną liczbę czynili, i jeśli tak wydali na służ-
bne, iako na on czas uniwersał uchwalony opi-
suie.

Item. Wszyscy poborce naszy wyzey opisani,
z pilnością pod przysięgą y sumnieniem swoim,
wybierać to wszystko mają: a te którzyby nie-
potężni byli ku płaceniu wyzey opisanych po-
datkow, aby ie do Urzędu naszego oddawali na
spisku. Co wam Starostom naszym y na miey-
scach waszych będącym roskazujemy: aby ta-
kowe podatki wyższy opisane, tak we wsiach,
w mieściech, y w miasteczkach, y w Starostwach
naszych, obwołać imieniem naszym Królewskim
roskazali, żeby na dzień wyższy namieniony,
sub poena na to opisaną, te popłatki poborcem
naszym odnieść, y oddać bez wszelakiego omie-
szkania y odwłoki, y tudzież bez ciężenia przy-
musili, *sub poena* sta grzywnien monety y liczby
Polskiej, y innemi penami na to ustawionemi:
które każdy z nich na przyszłym Seymie Wal-
nym Koronnym, winni będą dosyć uczynić, gdy
będą dostatecznymi dokumenty okazani w nie-
dbałości urzędu swego. A i jeśli by też poborce
naszy niesłusznie podali, do urzędu któregoż-
kolwiek Starostwa naszego, które miasto, mia-
steczko, abo wieś, dla ciężey: iż gdyby okazali
kwietacye dostateczne zapłaty tych podatkow,
takowy poborca przepada winy Starości czter-

naście grzywien monety: o którą winę, gdy przed Nas albo przed Sądem Ziemijskim pozwany będzie, tam zaraz ma dosyć uczynić temu.

A tak tę instrukcją poborcom naszym dawamy, aby na kwiaty dzień miesiąca, y rok wypisali, żeby żadna omylnosc nie była. Takież y te, którzy są niepotężni ku płaceniu, aby ię z pilnością, iako wyższej iest, do urzędu odsyłali, bez obładzenia w tym iakiego, podług powinności swey: a pod łaską naszą, abyście inaczej nie czynili.

A iż takowy podatek zaraz być nie może wybrany, a potrzeba zasię Rzeczypospolitey nalega, wolno nam będzie pieniędzy nabyć, ku tey teraz potrzebie, które z tychże poborow zapłacić powinni będziemy. Dan w Warszawie na Seymie Walnym Koronnym, w Sobotę Wielkonoconą. Lata Pańskiego, tysięcznego, pięćsetnego, sześćdziesiątego czwartego. Królowania naszego, trzydziestego piątego.

Na własne Króla I. M. rozkazanie.

UNIwersaŁ

PODwodny WarsZawski.

ZYGMUNT AUGUST,

z łaski Bożey Król Polski, Wielkie Xięże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, etc. Pan y Dziedzic.

1. Wszystkim w obec y każdemu z osobna, Woiewodom, Kasztellanom, Starostom, Podstarościom, Burgrabiom, Namiestnikom, Burmistrzom, Woytom, Raycom, Ławnikom, miast y miasteczek, tak y wsi naszych, iako innych wszystkich, które podwoły dawać są powinni, imieniem wszelkim poddanym naszym, po którychkolwiek miejscach w Koronie y w Państwach naszych mieszkającym, któregożkolwiek stanu albo miejsca będącym do którychkolwiek wiadomości ten uniwersał nasz przyjdzie, wiernie Nam miłym: oznajmujemy tym to uniwersałem pisany naszym, iż iakośmy skoro na Państwo nasze wstąpili, staraliśmy się zawždy o to, abyśmy w Koronie, y w Państwach naszych, porządek czynili: a między inszemi rzeczami, gdy skoro iedno z początku panowania naszego, aż do tego czasu niewaliśmy częste a gęste prośby poddanych naszych, miast y miasteczek, y wsi naszych którzy byli aż do tego czasu uciążeni y utrajeni, a prawie zniszczeni wielkimi a częstymi podwodami ustawicznymi, dla tego: iż iedne miasta, miasteczka, y wsi, będąc na gościńcach ktoremi Nam często posyłać Komorniki przychodzi, częste a gęste podwoły dawając, już daley wytrwać nie mogli. A drugie miasta miasteczka po stronach leżące, od tych podwod ulegały, a do drugich się nie przykładaly. A tak My już dosyć czyniąc prośbie y potrzebie poddanych naszych, chcąc to już teraz na sobie opa-

trzyć, aby wszystkie miasta y miasteczka, y wsi, które podwoły dawać są powinny, iednako to brzemie na sobie niosły, a iedne imo drugie nie ulegały: gdyżeśmy w teyże mierze przedtym w Xięstwie naszym Litewskim postanowienie uczynili. A tak też y w Koronie, na terazniejszym Seymie Koronnym Warszawskim, za radą y za spólnym zezwoleniem Rad naszych, y innych Stanow, na tym to Seymie zgromadzonych, postanowiliśmy na wszystkie miasta y miasteczka, y wsi które są powinny, żeby te wszystkie Nam, ku potrzebie naszej, posłańcow naszych, za pieniądze nasze podwoły dawały, żeby Nam zasię na to do skarbu naszego iednako się wszystkie składały, wedle konstytucyi y artykułow niżej opisanych. A naprzod mają się składać na te podwoły, miasta, miasteczka wszystkie nasze Krolewskie, żadnego nie wyimując, wsi też wszystkie te które podwoły starodawną winne, mają się teraz pieniędzmi na podwoły składać, nie wyimując z tąd żadnych miast, które przedtym wolność od podwod miały.

Item. Przedmieszczanie na przedmieściu miejskaiący, mają się składać tak iako niżej opisano będzie. *Item.* Miasta albo wsi mnieysze Opacie, klasztorne, etc. ktorekolwiek starodawną podwoły były powinny, teteż na ten czas pieniędzmi się na podwoły, iako y miasta nasze składać mają. Woyt, Burmistrz, Ławnik, tak w miastach, iako y we wsi, ktoremu doglądanie porządku tych podwod zleczone będzie, wolen od takiego składania na podwoły: dla tego aby porządku tym pilniey doglądał: y zstanieli się omieszkanie iakie w tey mierze, to iego wina będzie, za którą sroga kazań nań włożona będzie.

Iako się składać mają.

Namawiając tę rzecz My z Pany Radami Koronnymi, acz wiele obyczajow podawano było, iakobysię na te podwoły składaćmiano: wszakże gruntowniejszy sposob, a na wszystko pomierniejszy nie zdał się być, iedno aby każde miasto y miasteczko z przerzeczonych trzy części szosu dawał na tę potrzebę na każdy rok: to iest, odprawiwszy szos zwykły, na inne potrzeby Rzeczypospolitey, znowu trzy części szosu na podwoły składali, każdy według powinności swey zwykłej: żeby tak odiawszy czwartą część od całego szosu, te trzy części na podwoły do skarbu naszego na każdy rok z miast y miasteczek mianowanych dochodziły. Ze wsi zasię gdzie szosow niemasz, mają dawać z łanu albo z włoki, albo z zrzebiów, albo sładow po sześci groszy: a z pułłankow po trzy grosze. Ktemu czopowego od każdego waru piwa, y od palenia gorzałki od każdego dzbana, w którym gorzałkę palą, cztery grosze: a szynkarz od szynkowania przez cały rok, tak piwa iako gorzałki, po sześci groszy na każdy rok

Gdzie, a iako oddawać mają składane pieniądze.

8. Mają takie pieniądze składać, na s. Marcin: a oddawać każde miasto y wieś do swego zamku albo dworu naszego biorąc kwity od Starost, a

sami też dając Starostom rekognicyą z tego co im dadzą: a te kwity które będą brać od Starost, mają oddawać albo odsyłać do skarbu naszego, gdzie spisnego Pisarzowi Starościnnemu ma dać miasto każde groszy pięć. A wieś każda groszy trzy. A gdy tak będą wybrane, tedy Starostowie bez wszelkiego omieszkania mają ię odsyłać na S. Mikołaj, tam gdzie My osobą swą będziemy, pieniądze w skarbie naszym zostawując, a kwity z nich biorąc: a skarb zasię wedla czasow ma dawać do Pisarza, który na to wysadzony będzie, po pewney summie aby on potoczne potrzeby w tey mierze, tak na podwoły, iako na strawę, mile zrachowawszy, gdzie kto iechać ma, bez mieszkania ustawicznie odprawował, wedla nauki y pisania, które będzie niżej.

Iako podwoły mają być rozsądzone.

4. W mieściech albo wsiach podwodnych gdzie włoki są, powinien być każdy kto włokę ma, dwu koniu chować: a kto będzie chciał chować więcej, to na iego woli będzie: gdzie włok niemasz, tam urząd Mieyski pewnym osobom to zleci, aby konie ku tey potrzebie na naiem chowali: Woyt też albo Szoltys, chocia od podatku tego wolen, tedy przedsię każdy z nich dwa koniu chować będzie powinien na naiem. Urząd Mieyski y Grodzki będzie powinien doyrzeć, aby te podwoły na przemiany po tegodniu bywały: iesliby więcej koni *extra ordinarie* na odwoz nasz Krolewski, albo ku iakiey inszey potrzebie trzeba było: tedy dawszy w czas znać, mają się ludzie sposabiać, aby za pieniądze nasze dostatek na on czas koni mieli. Drogi, wedle starych zwyczajow konstytucyi Seymowych aby były zachowane. Dla porządku lepszego konie podwodne w tych iako się wyższy mianowało, zawždy gotowe być mają, ale oddawanie podwod Komornikom, y odmiana podwodzie, w domu Woytowym, Burmistrzowym, albo Ławniczym być ma, aby y ten który bierze podwoły, zuchwalstwem się nie obchodził. A Komornik też nie u kogo innego podwoły upominać się ma, iedno u Woyta albo u Burmistrza.

673 Poczemu od konia płacić, tak z wozem, iako bez wozu.

5. Żadne miasto ani wieś, od Bożego Narodzenia blisko przyszłego począwszy, podwoły darmo dawać nie ma żadnemu człowiekowi. Ale od konia podwodnego bez wozu, na milę, każdy pułtora grosza płacić ma: a przewodnikowi nazad płacić nie trzeba, chyba iżby się sam posłaniec z przewodnikiem nazad wracał. Z wozem kto iedzie, ten od konia do wozu na milę dwa grosza dać ma: co się rozumie, iżby y woz y konia nymował: ale iesliby swoy woz miał, tedy od konia do wozu da pułtoragrosza: ode dwu koniu do wozu swego trzy grosze: a gdzieby chciał mieć iednego iacy konia do wozu y z przewodnikiem, tedy ma od konia dać dwa grosza, a przewodnikowi pułtora. A te pieniądze prze-

wodnikowi zaraz dane być mają niż z miejsca wyiedzie.

Iako się przy braniu podwoły sprawować.

6. Naprzod listu trzeba, który list *podwodnym* zowią: który list miawszy, pieniędzy będzie potrzeba: tak na podwoły wedle opisania wyższego, iako na strawę tam y sam. Co się też strawy dotyczy, tedy na nie także wiele wychodzić ma, iako y na podwoły: to iest, osobie na milę trzy grosze: Miawszy listowną y pieniężną odprawę; ma się każdy z listem urzędowi we wsi, albo w mieście, temu kogo nad tym ustawiono, pokazać, y pieniądze dać, tak iako przyjdzie wedla pocztu koni z wozem, albo bez wozu, a wedla mil. Urząd więc mu powinien dać będzie, tak iako na liście pokaże, na którym liście ma przypisać temu urząd ktorego dnia, y dokąd podwoły brano, żeby dwakroć na ieden list w iedną drogę nie dawano, a ktemu Komornik który się wroci, ma oddać list *podwodny* do Kancellaryey naszej.

Iako się iadąc na podwodzie sprawować.

7. Żaden który na podwodzie iedzie, podwodney odmiany mieć nie ma. Żaden koni u ludzi podróżnych brać nie ma. *Alioqui* któryby Komornik był w tym nalezion, ten szkodę naprzod dwoiaką nagrodzić, a ktemu dwie niedzieli w więzieniu siedzieć ma. A nakoniec na taką posługę posyłać być nie ma, albo będzie z rejestru Komorniczego wymazan. Iesliby koń ustał, albo zachorzał, albo zdechł, ma posłaniec u człowieka podróżnego albo we wsi konia niać, a przewodnik tak od niego zapłacić ma, iako przyjdzie wedla tego iako samemu płacono.

8. Ktore postanowienie, y obyczaj, dawania podwod, wyżey opisany, zdał się na ten czas Nam, y Radom naszym Koronnym, nieobraźliwym: a iż wszystkich zarowno dotknie, którzy są podwoły dawać powinni. A wszakże iesliby żeby na potom zdało się Nam, y Radom naszym, w tey mierze to przydać, albo uiać, albo odmienić, a inszy obyczaj podwod naleś: to zawždy potym będzie na woli naszej. Ale na ten czas to postanowienie wyżey opisane, chcemy żeby było od wszystkich, którym to należy, dzierzano: y pieniądze na podwoły, wedla tego postanowienia, na czas wyżey mianowany, to iest, do święta S. Marcina blisko przyszłego: żeby już tak za pieniądze podwoły dawano, iako wyżey opisano. A rozkazujemy wszystkim Starostom y dzierzawcom naszym, aby każdy Starosta po mieściech y miasteczkach, y po wsiach, w Starostwie swym, to postanowienie nasze wczas obwołać dali, żeby każdy ktorego to dolec ma, za czasu o tym wiedział, a niewiadomością się nie wymawiał. A na świadectwo pieczęć naszą przyłożycieśmy kazali. Dan w Warszawie na Walnym Seymie Koronnym, dwudziestego osme-go dnia miesiąca Marca. Roku Bożego, tysięcz-

nego, pięćsetnego, sześćdziesiątego czwartego. A Panowania naszego, trzydziestego piątego.

R^o Reveren: Petri Myszkowski, R. P. Vicecancellarij, Decani Cracovien. Gnesnen. Pomanien. Plocen. Lancicien. Varsavien. Praepositi.

OKOŁO PODWOD

UNIwersał PIOTRKOWSKI,

ANNO 1565.

ZYGMUNT AUGUST

z łaski Bożej Król Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, etc. Pan y Dziedzic.

Wszystkim w obec, y każdemu z osobna miast, miasteczek, wsi, tak naszych iako y duchownych, ktorzy podwody ku naszym y Rzeczypospolitey potrzebom są winni dawać wiadomo czyniemy listem naszym: iż gdy było zgadzanie wydawania pieniędzy z skarbu naszego na podwody, z tym co wnoszono z miast, miasteczek, y wsi; ktore na składanie pieniędzy dla płacenia podwod, uchwałą Seymu przeszłego Warszawskiego są obowiązane do skarbu naszego; tedy więtsze się pokazało być wydawanie na te to podwody, a niżli czyniło składanie na nie; co iest z niemłą utratą skarbu naszego. A to ni przecz innego, iedno iż to postanowienie, ktore się stało około płacenia od mile, zda się być wielkie. A tak ponieważśmy to sobie obwarowali w konstytucyi około podwod uczynionej, iesliby napotym zdało się Nam, y Radom naszym co przydać albo ująć albo odmienić około podwod że to miało być na woli naszej, My z Radami naszymi na tym Seymie będącemi, przestrzegając tego, folgę chcąc czynić poddanym naszym, skarbu naszego wielkimi nakłady nie obciążać; należeliśmy to, iż od żadnych podwod, ci ktorzy na nich iedzić mają, płacić więcej nie będą winni, iedno po iednym groszu od mile od iednego konia, a przewodnikowi też od drugiego konia od mile po groszu. Do wozu także od iednego konia kiedy ten co podwod bierze woz swoy ma, grosz od mile, odedwu koni, dwa grosza. Iesliby swego woza nie miał, a żeby konie y woz nąymował, tedy ma dać od konia do wozu na milę pułtoragrosza, odedwu trzy grosze. A kiedyby chciał mieć iednego tylko konia do wozu y z przewodnikiem tedy ma dać od konia pułtora grosza, a przewodnikowi pułgrosza. Co gdy do wiadomości wszech, y każdego z osobna przyjdzie; rozkazujemy, aby żaden więcej nie śmiał wyciągać, iedno iako w tym liście naszym opisano stoi, pod łaską naszą. Dan w Piotrkowie na Seymie Walnym Koronnym czternastego dnia Maia. Roku tysiącnego, pięćsetnego, sześćdziesiątego piątego. A Panowania naszego, trzydziestego szóstego.

KONSTITUCYE

SEYMU PIOTRKOWSKIEGO, 1565,

ZYGMUNT AUGUST

z łaski Bożej Król Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, etc. Pan y Dziedzic.

1. Oznaymujemy wszem, y każdemu z osobną, ktorym to wiedzieć należy. Czyniąc dosyć konstytucyi Seymu przeszłego Koronnego Warszawskiego za wolą y zezwoleniem Rad naszych Koronnych, stanu oboiego, złożyliśmy tu Seym Koronny, na blisko przyszłe, w roku niniejszym, Święto Trzech Królów, dla skończenia exekucyi, y wypełnienia wszego cokolwiek iest, tak w Piotrkowskiej przeszłej dwuletniej, iako też y Warszawskiej łonskiej konstytucyi opisano, y dla innych rzeczy, ktore się kolwiek iedno tu słusznie stanowią y odprawować miały. Na ktorym Seymie, chcąc wszystko tak iako się godzi, ku dostatecznej exekucyi y rządowi przywieść: zaczęliśmy naprzód konstytucyą dwuletniego Seymu Piotrkowskiego przeglądać. Potym też y Warszawską, a wszystko ku exekucyi przywodząc, odprawować. Jakoż to cośmy za radą Panow Rad naszych stanu oboiego, y za pozwoleniem Posłów Ziemskich odprawili, konstytucyą terazniejszą na dalsze czasy opatrujemy, y opisaliśmy rozkazali.

0 negligencyey dignitariorum et officialium, ktorzykolwiek są de Corpore Regni. 676

2. Iż się przez te czasy nie małe negligencye w Koronie, y w Państwach naszych działy, od Dignitarzow y Urzędnikow Ziemskich: tedy za radą Panow Rad naszych, a za dobrowolnym do tego wszystkich, ktorzy tu na tym Seymie praesentes byli, pozwoleniem, wszyscy ci ktorzy tu na ten czas byli, a ktore Nam Posłowie Ziemscy deferowali, sami dobrowolnie bez pozwu, y bez Roku przed Nami się usprawiedliwili. A inne ktorzy absentes byli, na inny Seym spożywać rozkażemy, y przeciwko nim wedle prawa postępować będziemy. A także też y potym przeciwko innym takim wszystkim: aby się napotym żadne negligencye nie działy, y prawa a ustawy Koronne, w dobrym porządku, y dostatecznej exekucyey były.

3. Opatrując to iednak napotym, żeby in sequelam nie szło, że się tu teraz dobrowolnie bez pozwow wszelakich, dignitarij et officiales praesentes, dla dobrego Rzeczypospolitey, folgując czasom, y rzeczy ułacniając usprawiedliwiali: y iako to dobrowolnie teraz czynili, tak to też y napotym przy ich dobrej woli zostawiamy. Ale za deferowaniem Posłów Ziemskich, y za pozwaniam naszym, abo Instygatora naszego: tedy na tymże Seymie, na ktory pozwani będą, to usprawiedliwienie wedle starodawnego zwyczaju, y praw przedniejszych, nieodwłocznie

uczynić będą powinni: y My tedy z nich sprawiedliwość uczynimy. A co się tycze, żeby imo Poselską instygacyą wolno było każdemu innemu *privatim* instygować, przeciwko niedbałym dignitarzom y urzędnikom: tedy też to zawzdy wolno będzie wedle statutu.

0 sposobności Urzędow Koronnych z dignitarstw.

4. Iż prosili Posłowie Ziemscy, aby Marszałek y Podskarbi Koronny, przy urządziech swych dignitarstw nie trzymali: ponieważ, że z tychże urzędow swych, y mieysce y *votum* w Radzie naszej mają, y zawzdy mieć mogą: a nie mogą zaś dwoyga mieysca w Radzie zasiadać. Na ten czas żeśmy te urzędy na początku Panowania naszego, wspolek z dostoięstw zastali y pamięć iest, że y za nieboszczyka Króla Zygmunta Oycy, y innych Przodkow naszych, także też wspolek te urzędy z dignitarstwami bywały: tedy possessory ich terazniejsze przy dostoięstwach zostawiamy. A wszakże, iż zwłaszcza czasu pospolitego ruszenia na woynę, osobne przy osobie naszej Urzędow Koronnych, a osobne też dignitarstw gdzie indziej na swych mieyscach, powinowactwo y sprawa byż musi: przeto po ześciu terazniejszych possessorow, nie mamy tych urzędow żadnemu dignitarzowi dawać.

677

Seymiki Powiatowe.

5. W rząd a starodawny zwyczaj, Seymiki Powiatowe wprawić chcąc: postanawiamy y opatrujemy to, żeby Rady nasze duchowne y świeckie, na Seymikach bywały, a spolnie z szlachtą artykuły spisowali, y potym ie na głośniejsze Seymy do Nowego-Miasta, y do Koła y do Warszawy, iako gdzie w której części Korony naszej starodawny zwyczaj iest, znosili: y tam zaś znowu, gdzie iuż więtsze koło wszystkich będzie, te to artykuły korygowali, y między sobą zgadzali. Aby potym wszystkich rzeczy na Seymiech Koronnych ułacnienie y prędza odprawa byż mogła.

Rozdawanie gospod.

6. Ponieważ na Seymikach y sądziech, o gospody wielka trudność, y różnice bywają: tedy Starostowie, abo dzierzawcy mieysc onych, gdzie sądy abo Seymiki będą, *habita ratione dignitatis personarum*, mają ie rozdawać.

W Małej Polsce,

Sądzenie Rokow Ziemskich y Wiecow.

7. Aby tym prędzey sprawiedliwość ludziom czyniona była, ustawiamy, aby Roki Ziemskie były zawzdy w każdym Woiewodztwie, czasow y na mieyscach starodawnych statutem opisanym, każdego roku trzykroć sądzone: a czwarty raz Wieca (okrom Woiewodztw) ktore wedle prósy Posłów swych, Sądy Ziemskie y Wieca mieć mają, iako niżej iest opisano. A iesliby też roku ktorego spełna troie Roki, abo tak iako niżej w każdym Woiewodztwie y Ziemi iest opi-

sano, z przyczyny ktorey słusznej nie doszły: tedy przecię Wieca zawzdy na swym mieyscu, swego czasu roku każdego dochodzić mają. Do czego niebytność Woiewody prze niemoc, abo z ktorey innej przyczyny słusznej, przeszkadzać nie ma: ale żeby te Wieca y w niebytności Woiewody, Kasztelan zawzdy z innemi dignitarzmi y urzędniki odprawował. A to sądenie takowych Wiecow rozumieć się ma wszędzie, tak w Małej, iako y w Wielkiej Polsce.

W Woiewodztwie Krakowskim.

8. Iż się teraz tak prędko Roki odprawować, iako przed tym bywało, nie mogą, y Pisarze przez długie kontrowersye akcyi, dekretow, y przez szerokość zapisow, tak prędko iako też przed tym bywało, dopisować akt nie mogą: tedy mocą Seymu tego, przyczyniamy czasu do sądenia y odprawowania Sądow Ziemskich, y dopisowania akt w Ziemi Krakowskiej, tym sposobem; aby naprzód kiedy w Poniedziałek poczną sądzić w Krakowie, tedy mają sądzić y pisać przez Wtorek, Srzodę, Czwartek, Piątek, Sobotę. A w Niedzielę iechać do Proszowic, y tam że w Poniedziałek nazajutrz sądzić, aż do Srzody. We Srzodę wyiechać do Xięża, y tam począwszy sądzić we Czwartek, nie przestawać sądow aż do Poniedziałku. W Poniedziałek do Lelowa wyiechać, a we Wtorek począwszy w Lelowie sądzić, tedy aż do Piątku: z Lelowa przyiechawszy nazad do Krakowa, tydzień dopisować w Krakowie: to iest począwszy od Poniedziałku aż do Soboty. A po dopisaniu w Krakowie, wyiechać w Niedzielę do Czchowa, a począć sądzić we Wtorek aż do Piątku. W Sobotę wyiechać do Biecza, a począć sądzić w Poniedziałek, y sądzić do Srzody.

678

9. Ale w innych Woiewodztwach Korony naszej, Pisarze Ziemscy mają dopisować spraw sądowych z mieysc nie odieżdżając, *sub penis in statutis expressis*.

W Bełskim Woiewodztwie.

10. W tym Woiewodztwie, do roku, czterokroć Ziemskie Roki bywać mają. Pierwsze Roki w Poniedziałek po Trzech Królach blisko przyszły; wtore w Poniedziałek po S. Woyciechu także blisko przyszły; trzecie po S. Trójcy też w Poniedziałek blisko przyszły; czwarte, w Poniedziałek po S. Bartłomieju, także bliskoprzyszły.

11. Grabowieckie Roki Ziemskie we dwie Niedzieli po Bełskich wyżey pomienionych, a po nich Hrodelskie w Piątek bliższy.

12. Wieca we wszystkim Woiewodztwie Bełskim na mieyscu zwyczajnym, każdego roku, w Poniedziałek po S. Franciszku także w blisko przyszły.

W Wielkiej Polsce, Roki Ziemskie, y Wieca.

13. Przez szerokość Woiewodztw, w Wielkiej-Polsce, nie mogą być Sądy Ziemskie iedno dwa kroć do roku.

Poznańskie.

14. Pierwsze Roki Ziemskie Poznańskie, aby były sądzone wedle tych dni, *sub pœna in statuto descripta*: to jest we dwie niedzieli po Wielkiny, Poznańskie. A Kościęskie po nich we dwie niedzieli. Drugie Roki Ziemskie Poznańskie; po święcie Narodzenia Panny Maryi w Poniedziałek. A Kościęskie po nich we dwie Niedzieli.

15. Wieca w Poznaniu, w Poniedziałek przed S. Marcinem bliżej.

Kaliskie.

16. Kaliskie Roki Ziemskie pierwsze, w Poniedziałek po S. Troycy. Po tym od poczęcia tych Rokow, we dwie niedzieli w Koninie. A drugie za nimi podle starego zwyczaju, jedne po drugich we wszystkim Woiewodztwie. Wtore Roki Kaliskie, po S. Michale w Poniedziałek. A po tym w inszych powieciach, *ut supra scriptum est*.

17. Wieca albo Roki wielkie, po S. Marcinie w pierwszy Poniedziałek, po nich Gnieźnieńskie we dwie niedzieli.

Sieradzkie.

18. W Sieradzu Roki Ziemskie, w Poniedziałek po Trzech Krolach bliski. Po tym w Szadku y w inszych powieciach, *more consueto*, wedle ordynacyi Piotrkowskiej. Wtore, w Poniedziałek po Przewodney Niedzieli. Trzecie w Poniedziałek po święcie Narodzenia P. Maryi.

19. Wieca w Sieradzu w Poniedziałek, po święcie S. Łukasza Ewangelisty.

Wieluńskie.

20. Pierwsze Roki w Wieluniu, w Poniedziałek pierwszy po święcie Oczyszczenia Panny Maryi; po nich Ostrzeszowskie we dwie niedzieli, od poczęcia Wieluńskich. Wtore, w Poniedziałek po Niedzieli *Rogationum*. Trzecie, w Poniedziałek po s. Franciszku blisko przyszły. Ostrzeszowskie po nich, *ut supra scriptum est*.

Łęczyckie.

21. Pierwsze Roki Ziemskie Łęczyckie, po S. Agnieszce w Poniedziałek, a po nich we dwie niedzieli Brzezińskie; a po Brzezińskich Orłowskie, wedle zwyczaju dawnego. Wtore Łęczyckie, w Poniedziałek po święcie Bożego Wstąpienia; trzecie, w Poniedziałek po święcie S. Michała.

22. Wieca w Łęczycy, w Poniedziałek po święcie Wszystkich Świętych bliższy.

Brzeskie y Włocławskie.

23. Brzeskie Sądy Ziemskie, we trzy niedzieli po Świętkach. Włocławskie w tydzień po nich; drugie we dwie niedzieli po S. Bartłomieju; a we Włocławiu po nich w tydzień.

24. Wieca Brzeskie, we dwie niedzieli po S. Marcinie.

25. Wieca Włocławskie, we dwie niedzieli po Brzeskich.

Dobrzyńskie.

26. W Dobrzyńskiej Ziemi Sądy Ziemskie *more solito*. A wszakże Wieca mają być zawsze na każdy rok.

Płockie.

27. Pierwsze Roki Płockie w Poniedziałek po Trzech Krolach, za ktoremi inszych powiatow. isć mają obyczajem zwykłym, nie odkładając, pod winą statutową. Wtore Roki, w Poniedziałek po Przewodney Niedzieli. Trzecie, w Poniedziałek po święcie Narodzenia Panny Maryi.

Zawkrzeńskie.

28. Pierwsze Roki w Poniedziałek po Gromnicach, w Srzeńsku. A potem w inszych powieciach zwykłym obyczajem, nie odkładając. Wtore w Poniedziałek po Niedzieli *Rogationum* blisko przyszły. Trzecie po S. Franciszku.

29. Wieca Woiewodztwa Płockiego wszystkiego w Płocku, w Poniedziałek po święcie Wszech Świętych blisko przyszły.

Mazowieckie.

30. Roki Ziemskie w Mazowieckim Woiewodztwie, wedle starego statutu, w każdej Ziemi, we cztery niedzieli mają być sądzone. A wszakże po Seymie, a po wojnie, pierwsze Roki mają być omylnie, po skończeniu Seymu każdego y wojny. A po nich we cztery niedzieli pewne: okrom Ziem: Wiskiej, Ciechanowskiej, Łomżeńskiej, Zembrowskiej, y Nurskiej; w których dla wielkości spraw, y przez rozmnożenie szlachty, Roki jedne na jednym mieyscu przez cztery niedzieli całe, y daley bywają dzierżane. W których ten porządek sądzenia Rokow ma być chowan: iż po skończeniu Rokow pewnych w jednym zwykłym mieście, drugie Roki w drugim mieście, albo powiecie, we cztery niedzieli mają być poczęte y sądzone: a tak już tym porządkiem mają iść zawsze. *Exceptis vacantijs* y Seymu Koronnego, od Powiatowego począwszy wedle konstytucyi; co wedle starych zwyczajow y statutow ma być chowano. A Sędzia z Podsekciem, poczętych Rokow przekładać nie mają, pod winą sta grzywien. O którą stronie, ktoraby się tym przełożeniem uciążona być czuła, wolno będzie pozwać, y o nią czynić *excepto legali impedimento*. Roki wielkie też te w każdej Ziemi ma sądzić Woiewoda, raz przez dwie lecie wedle statutu, pod winą sta grzywien.

31. Presencye żeby też zawsze na trzech mieyscach sądzone były, iako przed tym nowe sądy sądzone są, y wczas żeby były obwoływane, y nie odkładane, pod winą taką drugą sta grzywien, iako wyżej iest opisana.

Rawskie.

32. Roki Ziemskie Rawskie, w Rawskiej Ziemi, mają być sądzone na mieyscach, y w te

czasy, iako z starodawna przedtym bywało, na każdy rok. Także też y Wieca.

Sochaczewskie.

33. Pierwsze Roki Ziemskie we Wtorek pierwszy po Niedzieli *Invocavit*. Wtore, we Wtorek po S. Troycy także bliski. Trzecie we Wtorek, po święcie w Niebowzięcia Panny Maryi, także bliski.

34. Wieca we Wtorek po S. Marcinie, także bliski: a pod winami w statuciech opisanymi Księgi Ziemskie tej Ziemi, mają być chowane w sklepie pod trzemi kluczami wedle statutu, y leżenie ksiąg, iako w inszych Ziemach, tedy też także bywać ma.

Gostyńskie.

35. Pierwsze w Gostyninie, w Poniedziałek po Niedzieli *Oculi*, w Gąbinie po nich w tydzień. Wtore, w Poniedziałek po oktavie Bożego Ciała. Trzecie w Poniedziałek po S. Bartłomieju. Wieca w Poniedziałek po S. Łukaszu: pod winami w statuciech opisanymi.

Statut Alexandrow.

36. Statut Alexandrow, o dobrach stolice naszej Królewskiej, deklarując, zwałamy: aby dziedzictwa ani lenna wieczne nie były nigdy dawane. Zastawy a zapisowanie summ na imionach stolice naszej, gdzieby być musiały, *propter gravem necessitatem Reipublicae*: tedy nie inaczej aby były, iedno na Seymie Walnym Koronnym, za iednostaynym pozwoleniem Rad naszych Koronnych, duchownych, y świeckich, y Posłow Ziemskich, *ad extenuationem*. Y gdzieby zastawa takowa *ad extenuationem* być musiała, aby to w konstytucyę onego Seymu było wpisano, na iaką potrzebę Rzeczypospolitey, y iak wielka summa, y na ktore imiona takowa summa wziąć iest pozwolona: *exceptis castris principalibus et bonis magnae procurationis, et Terra Sandomiriensi*. Zostawiamy iednak w mocy y w szafunku naszym dobra wszystkie na Nas, albo do stolice naszej Królewskiej przypaść, y ktore potem przypaść będą, przez niesłuszne wojny, *iure caduco, inscripto, donato*, od kogo, wedle statutu. O czym konstytucya dwuletnia Piotrkowska szerzej świadczy, *articulo* o karaniu występnych.

Burgrabiowie Krakowscy.

37. Dana nam iest sprawa, iżby się niektorzy znajdowali z Burgrabiow zamku Krakowskiego, ktorzy nad Seymow, tak Piotrkowskiego, iako y Warszawskiego, blisko przeszłych, konstytucy y uchwały, na zamku Krakowskim na Burgrabstwach obecnie nie mieszkają. Czego aby się nikt napotym ważyć nieśmiał, a uchwały inne Seymowe, iako w inszych wszystkich artykulech, tak y w tym mocnie dzierżane y pełnione były, za spólnym zdaniem Rad Koronnych, y zezwoleniem Posłow Ziemskich, tak to ostrzegamy: iż od tego czasu począwszy, y na potym zawsze, Starosta Krakowski terazniejszy, *et pro tempore*

existen. Capitanei, każdego Burgrabię Krakowskie z iego powinności napomnieć będzie powinien, y to na pieczy swey mieć, aby każdy Burgrabia Krakowski, na zamku Krakowskim obecnie mieszkiał. Czemu gdzieby ktory będąc przez Starostę napomniony dosyć nie czynił, takiego każdego będzie nam Starosta deferować powinien. A My takiego każdego przed Nas na Sejm pozwiemy, y prawem, będzie winien, iego odsądzim. *Et ipso facto* takowe Burgrabstwo innemu, ktorzyby tam obecnie mieszkiał, dać powinni będziemy. Wszakże obecnie Burgrabiow Krakowskich mieszkanie, tak się ma rozumieć: iż każdy z nich albo na potrzebę Rzeczypospolitey, albo dla opatrzenia zdrowia swego, także potrzeb innych swoich, odiachaćby na każdy kwartał po trzy niedzieli, albo razem do roku po dwanaście niedziel mógł. A wszakże z wiadomością Starosty Krakowskiego, y zasadziwszy mieysce swoje szlachcicem godnym, na ktorymby Starosta przestał. A iżby się też obecne Burgrabie Krakowskiego mieszkanie, nie gdzie indziej, iedno na zamku Krakowskim rozumieć a znaczyć mogło.

Dożywocia na starych summach.

38. Iż dobra nasze Królewskie w starych summach małych są a do skupienia ich, prze dożywocia, trudnoby kiedy przyść mogło: opatrując w tym nasze, y Rzeczypospolitey naszej potrzeby y pożytek, y nasładując Przdki nasze, że też to za nich bywało; ustawiamy, żebyśmy już od tego czasu na starych summach inakszym sposobem dożywocia nie dawali, ieno za odpuszczeniem nieco summy, albo za iaką extenuacyą słuszną.

Szafunek y warunek czwartey części.

39. Tak iako Posłowie Ziemscy proszą, aby im wolny plac był zostawion, namawiać o szafunku y warunku czwartey części na obronę potoczną pozwoloney: gdy do efektu przydzie, a inwentarze Rewizorowie zniosą y pokażą, pozwalamy im tego. A wszakże z Pany Radami stanu oboiego, wspolek wolny plac do tego mieć mają, gdy do efektu przydzie, a inwentarze Rewizorowie zniosą y pokażą.

Sądzenie starych listow.

40. Około sądzenia starych listow, ktoreby kto miał na imiona, przez Nas albo Przdki nasze, *nullo jure* wzięte: to odkładamy do drugiego blisko przyszłego Seymu Koronnego, *in eodem vigore*, iako tu teraz na ten Sejm z przeszłego Seymu Warszawskiego odłożono było.

A także też y kognicya około listow Swidrygała, Lwa, y innych Xiążąt: około których listow na przeszłym Seymie Warszawskim przy rewizyi nieiaka różnica była, a tu się na ten Sejm odłożyła: do drugiego blisko przyszłego Seymu Koronnego odkładamy.

Rzeczy zapisane, albo darowane Krolowi Jego Miłosci.

41. Co się tycze rzeczy Nam danych albo za-

pisanych, które już są przedtym dane albo zapisane, mają swą drogę wedle konstytucyi Piotrkowskiej. Ale któreby po tym zapisowane albo darowane być miały, osoby naszey niewolić w tym niechcemy. Wolno Nam będzie *bona non litigiosa* przyjmować, y o nie czynić na Seymie prawem przystoynym.

Statut Polski.

42. Pozwalamy, aby Urodzony Ian Herbolt z Fulsztyna, Podkomorzy Przemyski, Sekretarz nasz, sam tylko tak iako już poczoł, statut na Polskie przelożył, y na przyszły Seym Koronny wygotował.

Ustawa na składy y iarmarki pograniczne.

43. Iako wszystkie miasta w Koronie spozywane były, za uchwałą, ku kładzeniu listow na składy, co prze inne potrzeby Rzeczypospolitey odkładano było, od Seymu aż do tego Seymu: gdzie stanawszy Posłowie od miast, kładli prawa, listy y przywileie swe, prosząc Nas abysmy ie przy ich liściech, prawicich, y przywilciach, iako na inne rzeczy, tak y na składy otrzymane y nadane od Przodkow Naszych, Xiążąt y Krolow Polskich, z łaski ich, za zaslugami ludzi mieyskich też przodkow ich, zachowali. Opowiadając się y skarżąc na Starosty nasze, iako za wezwaniem ich ku kładzeniu listow, obrońny potężney y pewney od Starostow naszych mieć nie mogą, y prosząc Nas, abysmy Starostom naszym rozkazali, iako też to zawzdy bywało przedtym, pomoc mieszczanom dawać y bronić przeciwko tym wszystkim, którzyby się ważyć śmieli miiąć, albo przechodzić składy przeciw ich przywileiom: tedy My z Pany, Radami naszymi, y z Posly Ziemi, naprzod się przypatrzawszy temu, iż te takie składy, miastom naszym w Koronie nadane, nie ściągają się, ani się ściągają mogą, na żaden inny stan, iedno na ludzie kupieckie, każdego stanu, któryby iedno kupczył. Nayduiemy, iż tylko ci tacy ludzie kupieccy, iakiegożkolwiek stanu, powinni będą do składow iędzić, y na nich się stanowią, według nadania y uprzywileiowania każdego miasta. Iako o tym szerzey przywileie tychto miast, albo opisanie nasze świadczy, ktoesmy osobnie za rewizyą przywileiow ich wydać rozkazali, aby o tym wszyscy dostateczną sprawę mieli. A tego wszystkiego Starostowie naszy, na oboię stronę doglądać mają: tak z strony mieszczan, iak z strony kupieckiej, aby się według listow nadanych miastom, y tey naszey uchwały, zachowywali, ludzie na oboię stronę, tak objaśniając: aby każdy kupiec, tak Koronny, iako cudzoziemiec, iakiegożkolwiek stanu, nie mógł ani śmiać, iedno drogami staremi zwyczajnymi, na przywileiach mieyskich Krakowskich, Kaliskich, Radomskich, y innych miast opisanymi, do miast w których składy są, iędzić: które drogi, tedy też są dla wiadomości ludzkiej, przy opisanu składow przereczonych, osobnym listem naszym opisane. A tam na tych składziech, wszyscy kupcy, stanu

wszelkiego, towary swe składać, y onych tam zbywać wolno mieć będą do mieszczan tam mieszkających, y do stanu rycerskiego. A do cudzoziemcow, y innych Koronnych obywatelow, na iarmarkach tylko walnych, którzy tam przyiadą, albo sprawce swe posła: a żadnych towarow małych y wielkich, nie ma bydź wolno kupcom naszym Koronnym stanu wszelkiego, z granic Koronnych wywozić za granice, iedno cudzoziemcom samym będzie wolno, ze wszelakimi kupiami małymi y wielkimi, na też mieysca składowe przyicżdzać: y tam zasię towary wszelakie brać, nakładać, y wozić tam gdzie im będzie potrzeba, cła y myta wszystkie powinne y zwykłe zapłaciwszy. A co się tycze wołow, y innego bydła iż ten żywy towar na składziech nie mogły bydź zatrzyman bez wielkich szkod tych, którzyby ie pędzili: tedy za uchwałą niniejszego Seymu, postanawiamy targi wielkie.

W Wielkiej Polsce.

44. Pierwsze targi wielkie, we Czwartek przed Kwietną Niedzielą w Kaliszu, w Wieluniu, w Czchowie, w Miedzyrzeczu. Wtore targi wielkie na s. Zophią w Kaliszu, w Miedzyrzeczu, we Czchowie.

Potym pierwsze iarmarki pograniczne, we Czwartek przed Świątkami, w Wieluniu, w Baranowie.

W Poniedziałek Świąteczny, w Kobylinie, w Koźminie, w Ponieczu. Na s. Troyce w Czchowie, w Zbąszynie, w Miedzyrzeczu, w Czarnkowie. Wtore iarmarki w Wielkiej Polsce, na święty Alexy, w Wieluniu, w Baranowie.

Dnia trzeciego po s. Alexym, w Kobylinie, w Ponieczu.

Dnia s. Piotra *ad Vincula* we Czchowie, w Zbąszynie, w Miedzyrzeczu, w Czarnkowie. Trzecie iarmarki w Wielkiej Polsce: Na s. Idzi, w Wieluniu, w Baranowie, y w Kobylinie, w Ponieczu.

Trzeciego dnia po święcie Narodzenia Panny Maryi, w Czchowie, w Zbąszynie, w Miedzyrzeczu, w Czarnkowie.

Czwarte iarmarki w Wielkiej Polsce: na dzień s. Franciszka, w Wieluniu, w Baranowie. Na dzień świętego Gawła, we Czchowie, w Miedzyrzeczu, w Zbąszynie.

W Oświęcimiu. Iarmarki pograniczne w Małej Polsce.

45. Pierwszy *pro Dominica Laetare*; wtory *pro festo Sancti Petri ad Vincula*; trzeci na dzień świętego Idziego; czwarty na dzień świętego Franciszka; piąty na dzień świętego Marcina.

W Będzinu.

Pierwszy we Czwartek przed Świątkami; wtory na dzień świętego Kiliana; trzeci siódmego dnia przed świętym Michałem; czwarty na dzień świętego Franciszka; piąty na dzień świętej Elżbiety.

W Krzepicach.

Pierwszy Iarmark *post Laetare*; wtory w Po-

684

niedziałek przed Świątkami; trzeci na dzień świętego Alexego; czwarty na dzień świętego Idziego; piąty na dzień świętego Franciszka.

46. A na tych mieyscach wszystkich, wolno Nam będzie mieć komory y Pisarze nasze, dla wybierania ceł. A ktemu każdemu, komu gdzie bliżey, albo gdzie będzie chciał do tych iarmarkowych miast, na te iarmarki będzie mu wolno woły gnać. A cudzoziemcy nie na innych mieyscach w Koronie, woły y bydła kupować mają, tylko na tych pogranicznych mieyscach y iarmarkach albo y nie czekając tych iarmarkow w domiech szlacheckich wolno będzie cudzoziemcom woły zimowane, karmne, y powołowczynę, wedle konstytucyi *annu 1550* kupować, y wolno bez myta z granic wypędzać: a taż wolność ma bydź y naszym Polskim kupcom. Abo iesli też szlachcie chce, wykarmiwszy woły przez zimę, wolno mu ie będzie wygnąć przez granice do cudzey ziemie, kędy chce, bez wszego hamowania, y składy, y iarmarki temu przeskadać nie nie mają, ale mają bydź wolne, wedle konstytucyi wyższej pomienioney *annu 1550*, teraz y na wieki.

47. A tego strzedz mają Starostowie y celnicy pograniczni, y miasta składowe, aby żadnemu kupcowi wszech Koronnych Państw, ani za listy naszymi nie dopuszczali, wszelakich towarow wywozić, ani wyganiać z granic Koronnych, tylko cudzoziemcom wolno to bydź ma, zapłaciwszy cła y myta powinne y zwyczajne. A ktoby się tego ważył z kupcow Koronnych Państw, a był w tym zachwycon przez Starostę: tedy wszystkie towary mają bydź iemu, porbrane. Z których towarow do skarbu naszego trzy części mają bydź oddane, a czwarta część Staroście, który, takiego kupca zabierze. A iesliby Starosta, albo ktokolwiek inny ktoregokolwiek stanu, takiego kupca z towary za granice Koronne przepuścić, fōldrować albo bronić chciał, albo się tego ważyć śmiać: tedy kupiec te wszystkie towary tracić ma do skarbu naszego. A Starosta taki, albo ktorykolwiek inny, któryby onego kupca przepuszczał, albo fōldrował, powinien będzie do skarbu naszego tak wielką sumnę zapłacić, iako on towar kosztuie, kiedy to nań będzie przewidziono słusznym świadectwem, y iasnemi dowody za pozwy. A gdzieby pieniędzy nie miał, tedy w imienie iego, któreby tak wielką sumnę kosztowało, ma wwiązanie dać. A na takowe Starosty, celniki, kupce, y inne wszystkie którzyby się tego ważyli, wolno będzie każdemu, któryby się iedno tego chciał podić, inkwizycyą czynić, gdzie y iaką będzie rozumiał naylepszą, y one deferować skarbowi naszemu. A taki każdy za pracą y za nakład swoy, takowych towarow wyspiegowanych będzie miał czwartą część, gdy tego słusnie a prawnie dowiedzie.

686

48. A wszakże kupcom, y inszym obywatelom Koronnym, tym którym dłużno w cudzych stronach, y też którzy dłużni cudzoziemcom, ci będą mieć dilacyą, dla zbywania towarow ku płaceniu długow, y także brania sobie towa-

row, w długach sobie winnych w cudzych krajach, do Narodzenia Pana Chrystusowego święta blisko przyszłego, wywozić y wyganiać towary wszelakie z Polski do cudzych stron, y też z cudzych stron także towary zasię do Polski przywozić. A iesliby się to inaczey znalazło, tedy te towary któreby wywoził, majątnością swą skarbu naszemu nagrodzić ma. A któreby przywoził do Korony, ma ie tracić do skarbu naszego. A tych towarow celnik ma mieć czwartą część za pracą.

49. Opatruiemy też y to, aby mieszczanom y kupcom wszelakim z Polski, wolno było do drugiego blisko przyszłego Seymu Koronnego do cudzych państw po wszelakie towary iędzić, y one do Korony przywozić, iedno żeby z Korony żadnych nie wywozili, kromia ołowiu Gwarkowie, albo ci którzy ołowiem kupczą. A wszakże żeby za ten ołów nic innego do Korony nie przywozili, iedno srebro, albo miedź, *pretio aequivalenti* wywiezionemu ołowowi. Czego Starostowie y Mytnicy doyrzeć mają.

50. A co się tycze Gdańska: tedy ustawiamy, aby do niego wodą inne towary nie szły, iedno zboża, mąki, y lesne roboty: a ktemu rzeczy wszystkie ku żywności gospodarstwa własnego szlacheckiego. A ziemią drogami staremi y zwyczajnymi, woły trawne y karmne wolno iść mają, zapłaciwszy cła y myta powinne y zwyczajne.

51. Sprawiedliwość w mieściech składowych, y na iarmarkach przereczonych, z każdego kupieckiego człowieka, iakiegożkolwiek stanu, ma bydź czyniona prawem *gościnnym*, przez Starostę, albo dzierżawcę mieysca onego, gdzie będą żądać sprawiedliwości. A w miastach duchownych, pańskich y szlacheckich, sami panowie albo urzędnicy ich, takimże prawem *gościnnym* między gościnnymi osobami, o rzeczy kupieckie albo targowe sprawiedliwość czynić będą powinni. Wszakże wolna będzie appellacya do Nas każdemu, któryby się uciążonym bydź rozumiał.

Ustawa na wagi y na miary.

52. Opatrując też to, iż za różnością wagi y miar wszelakich w Koronie, że w każdym Woiewodztwie inaksze y różne były, nierządu się zawadzało: że Woiewodowie nie mogli tego uważać, aby ustawy, wszelakich rzeczy tak były postanowione, żeby tak szlachta, iako y kupcy y rzemieślnicy, nie byli uciśnieni, dla czego na tym Seymie rozkazalismy inż po wszystkiej Koronie postanowić iednostayną wagę, począwszy od łota y skoyca. Iż trzydzieści y dwa łoty, a czterdzieści y ośm skoycy mają mieć ieden funt: a trzydzieści dwa funtow, mają ważyć kamień ieden: pięć kamieni takowych, mają ważyć ieden cetnar.

687

53. A co się tycze łokciow na mierzenie wszelakich towarow: tedy ma bydź po wszystkiej Koronie łokieć ieden Koronny, wedle Krakowskiej terazniejszey miary.

54. Korzec tenby też słusnie po wszystkiej

Koronie jednaki być miał. A wszakże na ten czas to postanawiamy, aby tylko w każdym Woiewodztwie, a w Rusi, y w Mazowszu, w każdej Ziemi jednaki był, iaki jest w główniejszym mieście onego Woiewodztwa albo Ziemie, Ruskiego y Mazowieckiego, Woiewodztw.

55. A wszakże spy i dani iakimkolwiek przewiskiem mianowane, wszyscy poddani Nam, y panom swym, y komu powinni, wedle starodawney miary y powinowactwa oddawać będą. A na Seymikach Powiatowych, przed Seymem blisko przyszłym Koronnym, ma się Rycerstwo rozmówić, iesliby jednaki po wszey Koronie korzec, y iakowby był miał.

56. Kwarta picia wszelakiego, iako terazniejsza Krakowska, po wszystkicy Koronie być ma: a cztery kwarty takie, mają czynić garniec. Garncy zaś takich w baryle dwedzieścia y cztery.

57. Beczka piwa ma być wszędzie taka, która będzie miała w sobie garnicy piwa, wyższej omienionych, siedmdziesiąt y dwa.

58. A te wszystkie miary y wagi wyższej opisane, będą wymiarne y cechowane, y oddane Woiewodom. A Woiewodowie skoro po tym Seymie, mają uczynić Konwokacyą dignitarzow y Urzędow Starościch, y Rady onego Woiewodztwa główniejszego miasta których będą moc dostać. A także ustawę każdy Woiewoda ma opowiedzieć, y te miary y wagi na zamku Starostom, y do każdego miasta y miasteczka, sprawiedliwie, pod swą cechą wymierzyć y oddać: które w każdym mieście y miasteczku na ratuszu mają być chowane. A tam przez Burmistrza, każdemu, ktoby tego potrzebował, pod ich cechą wymierzone być mają sprawiedliwie: nie wyciągając nic od żadnego za to. A potem Woiewodowie te miary y wagi, które tu z Seymu wezmą, na zamki główne Starostom oddać mają. A takowych miar y wag, aby wszędy pod winami w statucich opisanemi używano.

59. A iżby się temu wszystkiemu exekucya działa, tedy już teraz czas naznaczamy, że się począć ma po wszystkicy Koronie od blisko przyszłego święta świętego Michała

Sukna ziemskie.

60. Iż się też y w tym wielki nierząd y oszukanie dzieie: tedy uchwalamy, y terazniejszą konstytucyą postanawiamy, aby sukna wszelakie ziemskie inaczej robione nie były, ieno na szerz dwa łokcia Koronne bez krayki: a wzdłuż łokci trzydzięci. A ktoby się tego ważyć chciał, węższe albo krotsze robić, albo przedawać, temu mają być brane one sukna przez Woiewody, albo Podwoiewodze ich: których połowica do skarbu naszego, a połowica Woiewodzie ma przypadać. A temu exekucya ma być od ś. Michała blisko przyszłego.

Powinowactwo Wojewodze około ustaw rzeczom.

61. Chcąc aby tym lepiej y rychley powinowactwu swemu Woiewodowie Korony naszej, około ustaw y ceny rzeczom czynili dosyć, ze-

brawszy z wielu przedniejszych statutow, terazniejszą konstytucyą na wieczne czasy postanowiamy, aby wszyscy Woiewodowie Woiewodztwa swego, ustawy y ceny rzeczom czynili, przynajmniej dwa kroć do roku, wedle konstytucyi Niezowskiy: wezwawszy do siebie Starost mieysce onych, na których ustawy y ceny czynić będą, albo ich Podstarościor; ktemu też y dignitarzow y urzędnikow Ziemskich, których na ten czas snadnie dostać będą moc. A mają te to ustawy y ceny czynić wszystkich sukien, y innych rzeczy ziemskich, kromia zboża, ktorekolwiek na targ przez kmiotki y inne poddane bywają wozone, y w Koronie naszej naydowane, a nie tylko ustawy rzeczom mają uczynić, ale też y miary wymierzyć, postanowić, y opowiedzieć, wedle starodawnego zwyczaju y uchwały niniejszego Seymu. Ktemu też mają uczynić ustawy y ceny kupiom y rzeczom wszystkim przedaynym, które z cudzych stron bywają przywożone. Dowiedziawszy się prawdziwemi świadectwy y dowody, iakie są ceny y przedawania tych rzeczy w cudzych ziemiach: wezwawszy też ku temu do siebie Radziec: Ławnikow, y Starszych rzemieślnikow miast onych, w których te ustawy czynić będą, aby tym lepiej obyczay, formę y cenę rzemieślnikom rzeczy, które mają być czynione, postanowić mogli: y tym pilniey przestrzegać, aby w tym nikt oszukan nie był. A iesliby też kto inszym iakim niezwyčajnym albo osobnym obyczajem, y formą, rzeczy rzemieślnicze mieć chciał, te tak zapłaci iako się z rzemieślnikiem będzie mógł zgodzić y stargować. A ta ustawa przez Woiewody, albo ich Podwoiewodze, ma być czyniona przy Radzie na ratuszu przedniejszego miasta w Woiewodztwach ich: która publikowana y obwołana być ma przez Woznego w miastach y miasteczkach naszych, y wszystkich poddanych naszych tak duchownych iako y świeckich, Woiewodztwa ich: y mają być dane spisania ustaw y ceny tey, wszystkim którzyby iedno chcieli z miasta onego główniejszego. Wedle którego, we wszystkich mieściech y miasteczkach, wszystko przedawano y czyniono przez rzemieślniki być ma.

62. A ktoby więc ustawy te przez Woiewody nasze postanowione przestępować chciał, albo ich nie trzymał: tedy taki każdy *peremptorie* pozwan być ma przez Woznego, albo Podwojskiego służy prawnego Woytowskiego, przed Burmistrza miasta albo miasteczka onego w którymby ten człowiek był ustawą Woiewodzym, albo ich Podwoiewodzich, nie dosyć czyniący, albo one przestępujący. Który Burmistrz bez wszelakich odwłok, przestępnika onego, winą czternaścią grzywien karać ma. Ktorey winy połowica Woiewodzie, a połowica stronie instygujący przysię ma. A temu zaś któryby przysięga cielesna skazana być ma. A Burmistrzowie miast y miasteczek naszych, którzyby w urządzie a w powinowactwie swym, około uczynienia sprawiedliwości niedbali byli, tedy przez

689

Woiewody albo ich Podwoiewodze, zawitym rokiem, na ratusz przedniejszego miasta pozvani być mają, y winą sta grzywien pieniędzy liczby Polskicy karani, tylekroć, ileby niedbali w urządzie swym należeni byli, ktorey winy dwie części skarbowi naszemu, a trzecia Woiewodzie być ma. Zostawiając iednak appellacyą do Nas z miasteczek naszych, stronie ktoreby się ukrzywdzoną być rozumiała. A iesli żeby appellacya nie była uczyniona, ma być z takim każdym Burmistrem odesłano, dla exekucyi, do Starosty należnego, który exekucyą dekretu przerzeczonego pod winą sta grzywien takowychże pieniędzy, iako wyższej uczynić będzie powinien. A iesliby też Burmistrz był duchownego albo świeckiego ktorego poddanego naszego, tedy przed iego pana albo urzędnika ma być pozywan, y winnym będąc: ma być we czternaście grzywien przekazan, tylekroć ileby nie dosyć czynił urzędowi swemu. Ktorey winy tedy panu iego połowica, a połowica stronie instygujący iść ma. Gdzieby też więc Woiewoda mieysca ktorego na skargę czyię sprawiedliwości w mieściech y miasteczkach naszych z Burmistrza uczynić nie chciał, a byłby z urzędu pozwany y w kauzieby upadł, sto grzywien tymże sposobem przepadnie. A panowie też zaś, tak duchowni, jako y świeccy, w takiejże sprawie, sprawiedliwość czynić onieszkiwający: o nieuczynienie sprawiedliwości do Ziemstwa pozvani *peremptorie*, winą czternaścią grzywien pieniędzy karani być mają, y każdy z nich z osobna, *salva appellatione vel motione ad Nos*, ktorey winy połowica sądowi, a połowica stronie powodowej być ma.

63. A co się tycze Ruskiego y Mazowieckiego Woiewodztwa, iż są Woiewodztwa niemale: tedy chcemy, aby Woiewoda tymże porządkiem w każdej Ziemi Woiewodztwa swego wszystko to co jest wyższej omieniono, czynił y czynić był powinien.

690

Miasta Pruskie.

64. Iż miasta Pruskie na przeszłym Seymie Warszawskim, y teraz na tym Piotrkowskim, listow swych exekucyi podległych nie okazowali, upaśćby już z nimi były miały: a wszakże y prze powietrze, które w Prusiech po te czasy było, y prze rewizyi nie skończenie: tedy okazowanie tych listow ich, do drugiego Seymu Koronnego blisko przyszłego odkładamy, a onym y każdemu z nich z osobna, y wszystkim na koniec mieszczanom w tych to mieściech mieszkającym, którzybykolwiek co przeciwko prawu mieli, uchwalą Seymu niniejszego, z listy temi ich, na prerzeczonym przyszłym Seymie Koronnym, Rok zawity naznaczamy, y postanawiamy. Na którym już *peremptorie* kłaść listy wszystkie swe, exekucyi podległe, są y będą powinni.

Kupcy cudzoziemscy.

65. O Włochach, Szotach, y innych cudzoziemskich kupcach, którzy nie tylko miasta y kupce Koronne pokazili, ale y Koronie nie po-

możli: przeto statut Piotrkowski w exekucyą przywieść chcąc, naydujemy, aby każdy Starosta z Urzędem Mieyskim statutu Piotrkowskiego, tak iako jest napisan, exekucyą czynił. A ktoreyby już kupcy osiadłość i prawo mieyskie mieli: tedy aby się tak zachowali, iako się nasi zachowują to jest, aby Nam, y miastom przysięgali, *onera civilia* nieśli, y posłuszeństwo wszelakie Urzędowi Mieyskiemu czynili, nie broniąc się żadnymi listy wolnymi, y dobr nabytych z Korony nie wywozili, *sub confiscatione bonorum*. Czego Starostowie i celnicy doglądać mają.

Słudzy Krolewscy, pańscy, y szlacheccy kupczący.

66. O tych którzy się listy naszymi Krolewskimi, albo panow których zakładają, y sługami się naszymi, albo panow których mienią: tym iako y drugim kupcom naszym Koronnym będzie wolno do drugiego blisko przyszłego Seymu Koronnego, z Korony do cudzych ziem po towary iezdzić, iedno z Korony nie wywozić.

O kupiectwie żydowskim.

67. Wedle konstytucyi Piotrkowskicy postanowicieśmy byli gotowi, około kupiectwa żydowskiego: ale iż pakt, który miasta z niemi, y oni z miasta mają, ukazał teraz nie mogli, tedy nie derogując nic paktom mieyskim, y owszem ie w mocy zostawiając, odkładamy to do drugiego przyszłego Seymu Koronnego, tak iżby na drugim blisko przyszłym Seymie, byli mieszczanie y żydowie powinni kłaść *pacta et conventiones*, które mają z miasta, około kupiectwa żywności ich.

Żeby chrześcianin żydowi nie służył.

691

68. A iż też w tym się silny nierząd dzieie, że w Koronie naszej niektorzy chrześcianie żydom służą, ustawiamy, y roskazujemy, żeby pod winą sta grzywien na żyda, nie śmiał żyd chrześcianina *utriusque sexus*, za służyć sobie przyjmować: a chrześcianin aby też zaś żydowi nie służył, pod więzieniem. A iżby się to działo we wszystkich, tak w naszych, iako też w duchownych, y pańskich mieściech, y miasteczkach: roskazujemy, żeby tego Starostowie, y Burmistrzowie mieysce onych doyrzeli, y statut ten exekwowali. A wszakże to rozumieć się ma o czeładzi domowej *utriusque sexus*, ktoreby sobie w domiech swych chować mieli. *Secus* rozumiano być ma o furmaniech, wołowcach, których w drogach na czas potrzebować y naymować muszą.

Żeby cel, myt, etc. żyd nie trzymał.

69. Opatrujemy też to, y wszystkim Woiewodom Korony y Państw naszych, roskazujemy uchwałą Seymu niniejszego: aby każdy w Woiewodztwie swym, żadnemu żydowi żup, cel, y naymow trzymać nie dopuszczal żadnych, iako o tym przedniejsze statuta, y Piotrkowska konstytucya uczy, pod winą sta grzywien, *toties quoties*,

o którą Instygator czynić będzie powinien, abo Posłowie deferować.

Cygani żeby w Koronie nie byli.

70. Iż się przez cygany w Koronie siła zlego dzieie, przeciwko tym statut Warszawski 1557 w exekucyą przywieziemy, y roskazujemy, aby ich koniecznie już od tego czasu w Koronie, y wszystkich Państwach naszych nie było. A kiedy ie który Starosta z Starostwa swego wypędzi, aby ich żaden nie przechowywał.

O lazach.

71. Iż do tego czasu iazy nie są zruczone, tedy koniecznie chcemy aby się około nich wedle Piotrkowskiej y Warszawskiej konstytucyi zachowało. A iż się w statuciech opisało, dokądby *secus facientes et negligentes* pozywać miano: tedy o to do grodu każdy pozwan być ma.

Cła, mostowe, grobelne, etc.

72. Około ceł mostowych, grobelnych, y innych, wszelakich myt, także też około wolności od ceł, myt, y brukowych, komużkolwiek nadanych, iako się tu było wszystko odłożyło z Seymu Warszawskiego, y nie odprawilo się tu: tak się też to zaś z tego Seymu *in eodem vigore*, na inny Sejm Koronny blisko przyszły, do zieczania y sprawy Rewizorow, uchwałą Seymu terazniejszego odkłada.

O głownikach.

73. Przewidując głownikom, statut Warszawski łódzki bez wszelakiej odwołki, tak iako jest w nim opisano, exekwowan być ma.

O duchownych.

74. Skarżyli się Posłowie Ziemscy, iż przeciw konstycyi Piotrkowskiej dwuletnicy, spozwani są niektorzy Starostowie od stanu duchownego o to, iż exekucyi czynić nie chcą, mimo tę konstytucyą: My konstytucyą przerwczoną w mocy zostawiając, y dosyć iey czyniąc, takie pozwy, ktorebykolwiek były, y teraz, y na potom na stronę odkładamy, y w niwecz obracamy.

O Rewizorach do Pruss.

75. Tak iako Posłowie proszą, aby Rewizorowie do Prus posłani byli, y rewizyi swej dokończyli: ci którym poruczona była, mają iey dokończyć, y na przyszły Sejm Koronny mają ją odnieść, y tak się sprawić, żeby się we wszem konstytucyom przeszłym, y temu czego w tej mierze potrzeba, dosyć stało.

Rewizya żeby odłożona była.

76. A co się tycze tego, żeby rewizya y namowa około rewizorskich spraw, do innego Seymu odłożona była: tę ponieważ że się ieszcze nie wszyscy Rewizorowie z rewizyą swą odprawili, y nie wszyscy się ieszcze zieczali, uchwałą Seymu niniejszego, z tą mocą y władzą, iako

się tu odprawować y dokończywać miała, do drugiego Seymu przyszłego Koronnego odkładamy. Opatrując to, żeby się na przyszłym Seymie nie od czego innego, iedno od tej rewizyi poczęło.

O dobrach exekucyi podległych.

77. Dobra exekucyi podległe, zostawać mają w dzierżeniu possessorow, wedle Warszawskiej konstytucyi, ale *exnunc possessores* od tego Seymu liczbę czynić będą powinni Rzeczypospolitey na onym bliskim Seymie na którym się kończy exekucya wedle Warszawskiej konstytucyi, y dochodow wedle inwentarzow niniejszych Rewizorow, czwartą część oddać, aby rozdział opisany stał się ku ktoremu My także odłożyć mamy *exnunc* część czwartą dochodow, ktore wręku naszych mamy wolne, na tymże Seymie, na którym liczbę *possessores* czynić będą. Tamże też y nieco w konstytucyi mianowane, z dożywotnych arend, y z gołych dożywoć, odłożyć będą powinni od tego Seymu. A do tej liczby y rozdziału zawadzać nie mają dożywocia dane po Seymie Warszawskim.

O opiekunach.

78. Opatrując to, aby potomstwo szlacheckie od rodzicow swych w młodych léciech zostawione, ku szkodzie nie przychodziło, przez niedozrzenie opiekunow, y przez statut, że liczba nie ma być czyniona, iedno z czynszu, a z stada, gdyż daleko większe są pożytki z gruntow y innych rzeczy pozostałych, niżli z czynszu a z stada: przeto uchwałą Seymu tego postanawiamy, aby od tego czasu, y na potom zawsze, opiekun każdy, tak zapisany, iako y przyrodzony, biorąc do rąk swych *bona pupillorum*, wzięwszy do siebie dwu bliższych przyjaciół *ex linea paterna*, dostateczne inwentarze dobr y dochodow wziętych poczynił. A potom ze wszystkich pożytkow, dochodow, tak z gruntow, iako z rzeczy innych po rodzicach pozostałych, abo po innym kimkolwiek *jure naturali per successionem* przypadłych, *vel alio quocunque jure pupillo servientes*, liczbę przed samymi temi, *quorum interest*, wedle inwentarzow czynił. A ktorzyby też chcieli, iżby im przed Sądem Ziemskim liczbę czyniono, wolno im będzie do Sądu Ziemskiego opiekuny, wedle prawa o liczbę przyciągnąć.

O rzeczach ktore się poczcliwości dotyczą.

79. Iż się to zabiegło, że iako wielka licencya w ludziach urosła, już prawie bez wstydu, ludzie nie bacząc nic na przyrodzoną uczciwość, bez boiaźni występują. To też nie mniejsza, iż się zasię tak wiele potwarzy namnożyło, że też te bez przyczyny *criminaliter* pozywają persony niewinne, y wyciągają akcyje ktoreby właśnie miały być Ziemskie, Grodzkie, abo *Civiles* rzeczone, na Sejm, abo za dworem przed osobę naszą: czym się wiele omieszkiwa sprawom Koronnym, y ludzie się tym wielce szkodzą. A tak temu zabiegając, zezwoleniem wszec Stanow,

na niniejszym Seymie będących, ustawiamy, iż ktobykolwiek na potomne czasy, pozwał iaką personę *criminaliter in causis honorem tangentibus* przed Maiestat nasz na Sejm (iakoż nie gdzie indzie o to pozwać nikt nie ma) szczypiąc go na poczcliwości jego, już ma być tak gotow, iakoby ukazał rzecz być prawdziwą, którą pozwanemu zada. Także też y pozwany ma być gotow ze wszystkim ku okazaniu niewinności swej. A gdzieby więc z obudwu stron takowe wywody wątpliwe były, abo z ktoreykolwiek strony: tedy w tej mierze *scrutinium* ma być czyniono w onym powiecie abo ziemi, gdzie Wieca sążone będą *ubi crimen commissum est*. A iż na każdy rok Wieca mają być w każdym Woiewodztwie: tedy wolno to będzie tak aktorowi, iako *citato*, doydali Wieca, przed Seymem przypozwać pozwem za Ziemską membraną stronę drugą na Wieca. A za onym przypozwem na Wiecach, będzie powinien Sąd Wiecowy uczynić *scrutinium*. A naprzod wszyscy dygnitarze, y urzędnicy, y insi świadkowie, będą powinni pod summieniem wiadomość swoją w tej rzeczy powiedzieć. Potym y każdy szlachcic inny, ktorzyby iedno był w tym requirowan: gdzieby też więc po zapozwaniu Wieca nie poszły przed Seymem, *actor* abo też *citatus* pozwałby *ad deducendum scrutinium, et audienda testimonia*: tedy My na Seymie będziemy powinni skrutatory dać do oney Ziemie, gdzie się *crimen* stało, *ad investigandam facti veritatem*. Po którym *scrutinium* a pewnym wywiadowaniu, tedy My mamy, abo aktorowi dowod, abo *citato* odwod skazać: to iest, ktora strona pewnieysze dowody za sobą będzie miała: a gdzieby się nalazło przez dekret nasz, iż *citatus* niewinnie a potwarznie pozwan był: tedy on aktor będzie mu powinien wnet od Sądu nie odchodząc, sto grzywien winy położyć, y na cokolwiek na szkody przysięże, co pozwany na prawo nałożył, zapłacić ma przy przysiędze. Y ktemu ieszcze dwanaście niedziel na dnie w wiezy siedzieć ma, Ziemie abo powiatu swego. A wszakoż te akcyje, ktore się ciągną z dawnego prawa y zwyczajow, chociaoby dobrze były *criminales*, do Sądu Grodzkiego y Ziemskiego, nie mają podlegać tej konstytucyi.

Oprawa miast.

80. Iż miasta nasze od przodkow naszych, nie tylko dla samych osob w mieściech mieszkających, ale dla dobra Rzeczypospolitey są fundowane, y ziemskim imieniem nadane: przeto poruczamy Starostom naszym, abo tego doyrzeli, żeby się miasta poprawowały, y liczbę przed Starostą, y tymi ktore ku niemu przysadzimy żeby czynili. A to budowanie y poprawa miast ma być taka, iaką My roskazemy, za doyrzeniem Starościny, y tych ktore ku Starościu wysadzimy.

Przysięga Pisarzow Grodzkich w Wielkiej Polsce.

81. Iż księgi zamkowe w Wielkiej Polsce,

w Poznańskim, Kaliskim, Sieradzkim, Łanczyckim, w Brzeskim, y Inowrocławskim Woiewodztwach, y w Ziemi Wieluńskiej ktora iest w Woiewodztwie Sieradz: także też y w Ziemi Gostyń: ktora w Rawskim, są wieczne: przeto na proźby Posłow Woiewodztw y Ziem tych, ustawiamy, aby Pisarze Zamkowi byli przysiężni y osiedli, *sub privatione officij sui*. A wszakoż w Poznańskim y Kaliskim powieciech, u akt Starościnych, tedy tylko przysięgli Pisarze Grodzcy być mają, chociaoby osiadłości nie mieli. A także też w Brzeskim, y Inowrocławskim Woiewodztwach, przysięgli tylko być mają.

Wzdania w Wielkiej Polsce.

82. Z Polski Wielkiej skarżyli się Posłowie, iż nad prawo Starostowie y urząd ich, wyciągają od wzdania po kopie: dla tego ustawiamy aby żaden Starosta y urząd jego nie śmiał więcej wyciągać od takowego wzdania, iedno podle prawa pięć groszy, pod winą sta grzywien.

Sądy Grodzkie Mazowieckie.

83. Aczkolwiek w przywileju, przez Nas wszystkim Państvom naszym Koronnym *anno Domini* 1550 danym na Seymie Piotrkowskim, ktorymeśmy im wszystkie prawa, przywileie, swobody, y wolności potwierdzili, iest dobrze opatrzone, iż niema nikt nikogo pozywać do sądu o rzeczy onemu sądowi nie należące: ale iż Posłowie Woiewodztwa Mazowieckiego niektorzy, deferowali to Nam, iż o wiele rzeczy bywa wydawano pozwow do Grodzkich Sądow y Urzędow, ktore im nie należą. A Starostowie więcej sobie władzy przywłaszczając, niżli im należy, leda o co sądzą, y trudności Szlachcie y Nam nie mało zadawają, a to się *impune* dzieie, *abusu quodam damnabili*: przeto zabiegając temu, aby te niepotrzebne powłoki y utraty Szlachty, nie były na potom, ustawiamy tą konstytucyą, mocnie od wszystkich być trzymano; iż ktoby kogo śmiał pozwać do Sądu abo Urzędu Grodzkiego, o rzecz iemu nie należącą, ktore statutami y konstytucyami są opatrzone, aby na takowym aktorze 14 grzywien była wina liczbą Polskiej, tamże w tymże Sądzie abo Urzędzie Grodzkim skazana, wedle przywileju przerwczonego: ktorey iesliby w grodzie pozwanemu nie przykazano, tedy Sąd Ziemski za nowym pozwem onegoż pozwanego, gdyby o nie pozwał, *ad Iudicium Terrestre*, ma ją skazać iemu: żeby się każdy *in suo contineret officio*: okrom tego, gdyby się kto komu zapisał w grodzie stać y odpowiadać. Bo taki wedle swej obligacyi ma być zawsze sążon y skazowan. A nie mają się też Sędziowie Grodzcy, y Urzędy Starościu wymawiać sążić takowych ku zapisowi, żeby tego nie byli powinni sążić. Gdyż każdy *in officio publico* będąc, powinien każdemu sprawiedliwość czynić. *Et nihilominus*, to coby *extra forum competens proprium* było przez kogo *quacunqve juris via, sive in contumaciam, sive per*

controversiam otrzymano, *nullitatis vitio subjacere debet, irritumque et inane erit*, ani tego ma Starosta żaden exekwować pod zaplaceniem y nadgrozdeniem szkod wszystkich temu, ktoremuby ie uczynił, *medio ejus corporali juramento taxan*. Ponieważ o tym są już y pierwsze konstytucye y dekreta, co Starostowie sądzić mają.

Ukrocenie postępku prawnego w Mazowszu.

84. A iż postępek prawny w statucie Mazowieckim opisany, już na dzisiejsze czasy jest długi, przeto iż dla rozinnożenia ludzi, y namnożenia rzeczy y pozwow, już się tak krotko Roki odprawować nie mogą, iako przedtym bywało, gdy ten statut czyniono: przeto nie odmieniając na ten czas zwyczajow y statutow ich, acz to będzie za czasem być mogło za ich społecznym zezwoleniem, ale skracając tego długiego postępku, takżeśmy na prośbę Posłow Mazowieckich ustawili, y ustawiamy tą konstytucyą, iż wtory Rok ma być zawity. A trzeci Rok już ukracamy: na którym wtorym Roku, powinien pozwany stać, *excepta vera infirmitate et pro majori co starym zwyczajem* w mocy swey zostawa. A te dylacye, których strona pozwana weryfikować wedle statutu powinna, w liczbę *essentialium terminorum* nie mają iść. A gdy sąd *super principali* skazń uczyni, tedy ią ma konkludować, aby iey pozwany dosyć uczynił, *ad sequentes terminos, sub omnibus poenis judicialibus ex antiquo decerni solitis*. A gdzieby pozwany nie uczynił dosyć tey skazni, tedy *in illis sequentibus terminis* mają być skazane one wszystkie winy sądowe, y ma być przydan Urząd Ziemski *ad intrumittendum actorem, vel pignora porrigenda*, wedle starego zwyczajiu. A zaraz ma być interponowane *vadium judiciale decem sexagenarum*. Potym ieśliby pozwany był tak niedbały, iżeby tey skazni dosyć uczynić niechciał, a urządy to wyznał na drugich przyszłych Rokach: tedy inż ma być skazano *vadium judiciale*, y remisya do Grodu *pro executione*, pod zakłady wietrzemi. A tam daley w Grodzie już ma być postępek stary, w statucie opisany, zachowywan, y zakładanie zakładow *juxta quantitatem perlocatorum*, aby inż od tego czasu przez Urząd Starościcn było, okromia przynoszenia listow naszych, abo vicesgerenta naszego, iako bywało przedtym, czym się siła omieszkiwało sprawiedliwości ludzkiej. A to ma być tak chowano, poki statuta wszystkie nie będą skorygowane, y przez wszystkie Państwa nasze przyjęte. A wszakoż te pozwy y akcye, na ktore już dekreta tak w Ziemstwie, iako y w Grodzie wyszły, w rzeczach, ktore słusznie wedle prawa, y deklaracyi naszej wyższej opisaney, sądom tym należały: te już starym zwykłym postępkem kończyć się mają, w tychże sądziech y urzędziech, gdzie się poczęły. A iż Posłowie, Czarskiej y Warszawskiej Ziemi, opowiedali się Nam w tym, niechcąc do tey konstytucyey tak skoro zwolnić, okrom zwolenia spólnego braci swey, od ktorey na ten czas nic w tey rzeczy

w poruczeniu nie mieli, prosząc, aby to do braci swey odnieśli: pozwoliliśmy im tego, iż ieśliby za spólnym ich zezwoleniem na ukrocenie processu takowego zwolnić niechcieli: tedy ich processowi dawnemu, przy którym ie wcale zostawuieim, ta konstytucya derogować nie może, ani będzie mogła. A ieśliby za spólnym ich przyzwoleniem na ukrocenie processu takowego zwolili: tedy ie już *exnunc vigore constitutionis presentis*, przy niey zostawuieim.

Sądy Grodzkie Wązoskie, Zembrowskie, y Ostrowskie.

85. Na prośbę Posłow Mazowieckich Ziemskich, Wiskich, Łomzińskich, y Nurskich, iż niektore powiaty tych Ziem, daleką odległość mają od Grodow swych, ktore przy granicach innych ziem y powiatow przyległych, wedla starego zwyczajiu leżą, prze którą dalekość drogi, y częścią też złe przeiazdy, niemałe omieszkanie sprawiedliwości swey cierpieć muszą: zwłaszcza w okazowaniu ran, ktore *in recenti* byź mają, iako o tym konstytucya y prawa Polskie, we wszystkim o tym obmawiające, dawno przyjęli. Przeto folgując w tym sprawiedliwości, y ubogiej szlachcie, ktorey to z większą trudnością y nakładem przychodzić musi dalekie do grodu iezdzenie, a prośbom Posłow Ziemskich przystawiając, ustawuieim, y dawamy im Grody, w Wiskiej Ziemi, Powiatowi Wązoskiemu w Wązosu: w Łomzińskiej Ziemi, Zembrowskiemu w Zembrowie: w Nurskiej Ziemi, Powiatom, Ostrowskiemu y Kamienieckiemu, w Ostrowie. W których też to miasteczkach, Roki Ziemskie z dawnego zwyczajiu bywaia sądzone: iż tam y Roki Grodzkie, y sprawy wszystkie, Urzędowi Starościcemu należące, będą y mają być sprawowane, y tak mają być ważne, iakie przedtym w Wiźnie, w Łomzie, y w Nurze, ważne bywały. A wszakoż Starostowie onychże ziem wyższej omienionych, te Grody dzierżać mają, tak iako Sieradzki Starosta dzierży: Piotrkowski nowo też ustawiony.

Pisarstwa Ziemskie, Nurskie, y Zembrowskie, etc.

86. Iż Posłowie Ziemscy Woiewodztwa Mazowieckiego niedostatki Urzędnikow Ziemskich, Sądom Ziemskim należących, przed Nami mianowali: prosząc, abysmy te ich sądy tak opatrzyli, żeby zupełne były, a defektu w sobie nie miały. Bacząc ich prośby prawu pospolitemu byź zgodne, tą konstytucyą niniejszą to opatruieim: iż po śmierci *modernorum possessorum*, których już tak *ad eorum vitam* zostawiamy, powiatom, Zembrowskiemu y Ostrołęckiemu, gdyż mają sędziego y podsędkę swego osobnego, nie dawno też przez Nas na ich prośbę dane, Pisarza Ziemskiego damy, y już *exnunc liberam electionem Notarij* pozwalamy. A także Nurskiej Ziemi Pisarza osobnego daiemy, y elekcy wolney, *post mortem modernum possessoris*, pozwalamy. Ponieważ iednak y to przed Nami okazowali, iż go już y przedtym ich przodkowie miewali.

Podkomorstwo Rożańskie.

87. Ziemi Rożańskiej y Makowskiej, Podkomorzego osobnego, także po śmierci *moderni possessoris* damy, y dać obiecuieimy.

Rękoleństwo poddanych Ziemi Sochaczewskiej.

88. Iż Posłowie Ziemi Sochaczewskiej, prosili, aby rękoleństwo poddanych między Rycerstwem Ziemi ich ustało, chcąc się w tym porównać z innymi Ziemiami Woiewodztwa swego, y innych Woiewodztw w Koronie naszej: tedy My im tego pozwalamy, y uchwałę Seymu tego, rękoleństwo to abroguieimy.

Sądzenie Rokow na Ratuszu Sochaczewskim.

89. Iż też ciż Posłowie proszą, aby Ziemskie Roki na Ratuszu Sochaczewskim zawzdy sądzone były, żeby się w domiech miejskich gospodarzom nie zatrudniało: tedy y tego im pozwalamy, ieśli nie iest przeciwko miastu onego przywileiom.

Chowanie Ksiąg Ziemskich Gostyńskich, y pamiętne.

90. Na prośbę Posłow Ziemi Gostyńskiej, y przywodząc *in executionem* statut około chowania ksiąg, ustawiamy, aby księgi ich Ziemskie w sklepie pod trzemi kluczami warownie chowane były. A iż też osoby sądowe przy leżeniu ksiąg nie byli powinni chować, a płacenia pewnego sądowi w tey Ziemi nie masz, y oszem iest szlachta od pamiętnego wolna: tedy iż się sama szlachta tym czasem do tego dobrowolnie podawa, pozwalamy: aby w Ziemi ich było już zawzdy, y na potomne czasy, od każdego dekretu, pamiętnego trzy grosze: gdyż się też to tak y w innych Ziemach Woiewodztwa Rawskiego zachowywa: którym pamiętnym Sędzia z Podsędkiem dzielić się mają, wedle statutu *Sigismundi Regis* 1523. A Pisarz przy swym *solarium* dawnym ma zostać.

Originalow w teyże Ziemi wracanie.

91. Iż Posłowie teyże Ziemi Gostyńskiej, prosili, aby zapisy w Akta Ziemskie, abo Grodzkie, z inszych ksiąg wprowadzone tym ktory ie wprowadził, były zaś wracane, y nie hamowane: tedy im to ostrzegamy, y wracać *originalia*, iako się to y wszędzie indzie zachowywa, roskazuieimy.

Sol Pruska.

92. Iż się skarżyli Posłowie Ziemscy, żeby szlachta z Wielkiej Polski, y z Mazowsz, Pruskim Ziomom przyległa, była ociążona przedawaniem soli Pruskiej, ktoregośmy ku pożytku naszemu Urodzonemu Stanisławowi Graiowskiemu, dworzaniowi naszemu pozwolili: prosząc, abyśmy z nich tę angaryą złożyli, a raczey żebyśmy sami szlachcie z Wielkiej Polski, soli Pruskiej za pieniądze ich dodawali. A w Mazowszu, iako w Srzeńskim, Mławskim, Ciechanowskim, Przasnyskim, Makowskim, Rożańskim, Wiskim, Łom-

zięskim, Koleńskim, Ostrołęckim, Wązoskim, Zembrowskim, y Nurskim, powieciech, ktore także są Ziomom Pruskim przyległe, a odległe zaś od składow naszych solnych, Ruskiej y Krakowskiej soli, za datkiem pewnym wozić y używać dopuszczali. Iakoż acz rzecz iest nasza własna, którąśmy Graiowskiemu poruczyli: wszakoż czyniąc dosyć prośbie poddanych naszych, y niechcąc żeby czym przeciwko wolnościom swoim ociążeni byź mieli, za dobrowolnym ich samych do tego pozwoleniem, uchwałę Seymu niniejszego, przez ten czas niżli Seym przyszy Koronny doydzie, szlachcie z Wielkiej Polski, ktora z Bydgoszczey soli Ruskiej używa, gdyby soli Ruskiej nie dostawało, za pieniądze ich, soli Pruskiej na składzie Bydgoskim po złotemu Polskiemu każdą beczkę dawać będziemy. A w Ziomach y Powieciech przerzeczonych, Srzeńskim, Mławskim, Ciechanowskim, Przasnyskim, Rożańskim, Makowskim, Wiskim, Łomzińskim, Koleńskim, Ostrołęckim, Wązoskim, Zembrowskim, y Nurskim: także też do przyszyłego Seymu Koronnego pozwalamy, żeby sami sobie sol Pruską ze Gdańska, z Krolewea y z innych miast Pruskich, drogami zwyczajnymi, y ktore przez Nas postanowione będą, wozić mogli, y oney ku potrzebie swey używać. A wszakoż żeby Nam, abo Pisarzom naszym, od każdej beczki po sześci groszy dawali.

Okazowanie.

93. Iż się już tak prędko teraz okazowanie, wedle Warszawskiej konstytucy, y recessu Parczowskiego zwieść nie może: tedy ie uchwałę Seymu tego, z tym warunkiem, porządkiem, y wszystką sprawą, iako iest w Warszawskiej konstytucy opisano, odkładamy na blisko przysze święto Narodzenia Panny Maryi: od ktorego okazowania będą wolni *pro hac vice tantum* dworzanie, y słudzy nasi dworsey, żołnierze, y wszyscy ktory iedno z Nami ku potrzebie naszej poiają. A wszakoż tym sposobem, aby ci wszyscy, byli się winni potym razem iednego dnia okazać w powieciech swoich, po rozpuszczeniu żołnierzow, w sześć niedziel. Od sądow też wszelakich żołnierze takowi wolni będą, aż do przyszyłego Walnego Seymu, oprócz tych ktory ku zapisom sprawy iakie mają, abo mieć będą. A także też y słudzy nasi, y ci ktory z Nami ku potrzebie naszej poiają.

Nabycie pieniędzy.

94. Iż temi czasy iest tego pilna potrzeba Nam, y Rzeczypospolitey naszej: przeto zezwoleniem wszech Stanow, tak duchownych, iako swieckich Rad naszych Koronnych, y Posłow Ziemskich, postanawiamy: aby było Nam wolno, iakoż już *authoritate hujus Conventus*, wolno Nam będzie *pro hac una vice tantum*, na imiona stolu naszego Krolewskiego, iakimkolwiek obyczaiem na zastawę, iakobyśmy narychley dostać mogli, nabyć pięci kroć sta tysięcy złotych monety liczby Polskiej: tak iż tą konstytucyą warownie będzie

każdemu, ktoregożkolwiek stanu człowiekowi, ktokolwiek Nam na tę potrzebę Rzeczypospolitey tey summy, abo *in toto*, abo *in parte*, będzie pożyczycy chciał. Tylko żebyśmy dobr naszych żadnemu *ex Ducali genere, in possessionem* nie dawali. A ktemu żebyśmy nie na zamki główne, abo sądowe, ani na Wielkie Rządy, ani na Ziemię Sandomierską tych pieniędzy brali. A pozwolenie pierwsze Parczowskie, około dostania y pożyczania trzy kroć sta tysięcy złotych, wniwec obracamy, y dożywocia na przereczone imiona nasze Krolewskie, które za terazniejszą uchwałą Seymową zastawimy, żadnemu dawać nie będziemy. Ponieważ że na wypłacenie tey zastawy, Stany wszystkie, tak duchowne iako y świeckie, Rady, y Posłowie Ziemsy, podatek terazniejszy uradzili, który ninacz innego obracać bydź nie ma, iedno na wypłacenie tych pieniędzy, ktorekolwiek za konstytucją terazniejszą Seymową weźmiemy.

700 Odłożenie do przyszłego Seymu innych spraw.

95. Iż prze wielkość spraw, y skrocenie czasu, ku innym sprawom naszym, y Rzeczypospolitey naszey, inne rzeczy, które się tu skończyły miały, wedle dwuletniej Piotrkowskiej, y Łońskiej konstytucyi, przez ten czas się tu nie skończyły: wszystkie takie rzeczy, żadnych nie wymiując, a w mocy zostawując, z tymi warunki, iako były na ten Sejm odłożone, które się jednokolwiek tu słusznie y przystoynie kończyć miały, y tak *publice* z odłożenia tychże Seymow, iako też *privatim* z pozwow, ku ekucyi *inter privatos*, o ewikcyą summ, abo dobr, na ten Sejm przypadły, abo były przypaść miały: mocą y uchwałą Seymu niniejszego przekładamy, y w opisanym porządku y mocy, aby nie w *translats* nie poszło, zostawiamy do blisko przyszłego Seymu Koronnego, który złożyć spólnie, tak Polakom, iako Litwie, dla spraw Uniey, y ekucyi, będziemy powinni przed Wielkąnocą, roku przychodzącego 1566 na czas, y miejsce, gdzie się Nam, y Radom naszym, nasłuszniesz będzie zdać. Na które *Ordines* Litewskie zwiedzimy, aby iuż ekucya się stała Uniey Państw tych obojga, y wszem innym sprawom Koronnym w konstytucyach opisanym.

96. A tamże też mamy naleść obyczay z Pany Radami naszymi, iakoby ludzie dobrze zasłużeńi Rzeczypospolitey, zapłatę cnotliwych zasług mieli, wedle konstytucyi Warszawskiej.

97. A dla lepszey pewności tego wszystkiego, pieczęć naszą przycisnąć kazali. Dan w Piotrkowie, na Seymie Koronnym, w Sobotę przed Kwietną Niedzielą. Roku Pańskiego, tysięcznego, pięćsetnego, sześćdziesiątego piątego. A Panowania naszego, trzydziestego szóstego.

Na własne Krola I. M. rozkazanie.

O SKŁADZIECH Y STARYCH DROGACH.

ZYGMUNT AUGUST,

z łaski Bożey Król Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, etc.

Pan y Dziedzic.

1. Oznaymujem wszem, y każdemu z osobna, ktoregożkolwiek stanu, przełożęństwa, y urzędow ludziom, do których wiadomości to pisanie nasze doydzie: gdyżemy na niniejszym Seymie Koronnym Piotrkowskim, między innymi rzeczami, w rząd a sprawę swą, wszystkie składy mieyskie, od przodkow Naszych y Nas samych nadane, y drogi do nich zwykłe, y starodawne, przywilejami mieyskimi opisane, w mocy swey zachowali. Tedy ie teraz za radą Panow Rad naszych, y za pozwoleniem Posłow Ziemskich, na terazniejszym Seymie wspolek z Nami będących, opisujemy: aby każdy komu potrzeba, o tych składziech, y starych drogach wiedział y tak się na nich sprawował, iako opisujemy: a iako które miasto swe przywileie ma, nie nie derogując, iednak przedsię prawom, y postępkom prawnym, które między sobą niektóre miasta, y miasteczka, około tych składow y drog, mają, albo by potym ieszcze słusznie mieć mogli. Naprzod:

W Małej Polsce Wojewodztwa Krakowskiego. Mieszczanie Krakowscy.

2. Ukazali przywilej Władysława Xiążęcia, na skład, którym mają nadanie to, aby każdy kupiec, przekupień, któryby z Węgier, abo z Sącza, abo inszego Krolestwa przywoził do Krakowa miedź, nie przedawał iey żadnemu człowiekowi obcemu, tylko mieszczanom Krakowskim. A żeby też nie śmiał żaden z Krakowa wyieźdzać, aż pierwey przedawszy towary. Też w tym liście inhibicya, aby żaden kupiec z Węgier, y z Sącza, abo z inszego Krolestwa, nie śmiał z miedzią, y z inszym towarem, ani wodą, ani ziemią, minąwszy Krakow, do Torunia ieździć: o czym szerzey ten isty przywilej ich świadczy, który dan iest w Krakowie *in anno* 1306.

3. Ciz mieszczanie Krakowscy ukazali przywilej Krola Ludwika, roku Pańskiego 1372 dany, którym mają nadanie, aby wszelakie kupie, albo towary, któreby były z Prus, a mianowicie z Torunia do Krakowa przywiezione, były tam w Krakowie złożone, przedawane: aby ich z tamtąd daley nie wożono.

4. Ciz mieszczanie ukazali przywilej Krola Kazimierza, roku Bożego 1354 którym to nadanie mają, żeby kupcy cudzoziemscy, którzybykolwiek z iakimkolwiek towarem do Krakowa przyiechali, nie śmieli ieden drugiemu towaru przedawać: ale żeby tylko towar swoy mieszczanom Krakowskim, abo którymkolwiek poddanym naszym przedawali. Ktemu plotno wszelakie kto-

rekolwiekby skądkolwiek było przywieziono, a mianowicie plotno Golcz, aby było na wielki łokieć przedawane, krom plotna czarnego, które na mały łokieć *sub poenis in eodem privilegio descriptis* predawane bydź ma.

702

5. Ciz mieszczanie Krakowscy ukazali mandat Krola Kazimierza, którym rozkazuje im, aby takowe kupce cudzoziemce, którzyby krom głównych iarmarkow, wspolek z sobą społem w Krakowie handlowali, a nie z mieszczany Krakowskimi, aby ie hamowali, arestowali, y dobra ich skarbowi naszemu konfiskowali. Data mandatu tego 1451.

6. Ciz mieszczanie Krakowscy ukazali przywilej Krola Kazimierza, roku 1457 dany, którym krol Kaziemierz rozkazuje, pod winą w przywileiu opisaną, aby żaden Noremberczanin, albo inszy obcy kupiec, nie śmiał w Krakowie, krom głównych iarmarkow towarow swych przedawać, przeciw przywileiom pierwszym mieszczan Krakowskich.

7. Ciz mieszczanie Krakowscy ukazali przywilej Krola Kazimierza, roku 1473 w którym Krol Kazimierz rozkazuje, aby każdy ze wszystkich miast, y miasteczek, w Krolestwie Polskim iadąc kędyżkolwiek, żeby Krakowa nie miał, a zwłaszcza którzy iadą do Śląska, abo ze Śląska, mają starymi y dawnymi drogami iachać na Krakow, a tam składowi dosyć czynić. Także y kupcy z Węgier, nie gdzie indziej, iedno w Krakowie mają kupi swych skład miedź, y tamże kupie swe przedawać, y insze rzeczy ku potrzebie swoiey sprawować, *sub confiscatione omnium bonorum*.

8. Ciz mieszczanie Krakowscy ukazali list Krola Kazimierza, roku 1451 pisany, a przez Krola Alexandra 1504 potwierdzony na skład soli, tym obyczaiem, aby w miasteczku Miechowie sol w bałwanach nie była przedawana, ani iey tam żaden skład był, naprzeciwko składowi, który należy staremu obyczaiowi Krakowskiemu. Także *sal centenariatus*, którą przywożą z Wieliczki do Miechowa, nie ma bydź przedawana, iedno w targowe dni, pod winą w przywileiu opisaną. Także *in oppidis Słomniczen: et Prosovicien: et* kędyżkolwiek iedno indziej u sąsiadow, *non debet vendi sal centenariatus*, iedno targowe dni.

9. Ciz mieszczanie Krakowscy ukazali list Węgierskiej y Polskiej Krolowy, roku 1372 na skład w Krakowie: iż im wolno rozmaitych kupi przychodzących z rozmaitych krain, skład miedź w Krakowie na wieczność.

Miasto Sądeckie.

703

10. Mieszczanie Sądecy ukazali list nasz, który otrzymali roku 1554 iż mogą mieć na wieczność skład w swoim mieście soli, która przez poddane Spiskich naszych miast, z żup naszych Bocheńskich docześnie była wywożona, tak iż iuż nie Spiszanie, ale przereczoni mieszczanie Sądecy, ci tylko którzy Mieyskie Prawa mają, a nie inni żadni, sol przereczoną za takim płaceniem y pieniędzmi, iako przez Spiskie miasta była płacona, w żupach naszych Bocheńskich

kupowali, y onę do Sącza wożili, y tam ją składali: y dostatek iey, tak Spiszanom, iako y innym wszystkim, zawždy gotowali, przedawali, abo za inne kupie, wedle znow a targow, przemieniali: y dana tymże listem wolność Spiszanom, y wszystkim innym za Sączem mieszkającym, aby tę sol z Sącza wywożili, y ku pożytkom swym obracali. Postanowiło się ktemu tymże przywileiem, aby Spiszanie, y inszy z dolnych kraiov Węgierskich, żelazo, miedź, y inną spieżę, iako na tymże przywileiu opisano iest, formowaną y nie formowaną, do Krolestwa naszego wożący, nie gdzie indziej, iedno w mieście Sądeckim składali, y przedawali. A niedaley zrzeczeniami y kupiami przereczonymi ieździli, abo też drogami krzywymi ku przekazie y szkodzie składowi Sądeckiemu ieździli, pod arestowaniem y utraceniem rzeczy przeciwko takim, którzyby się co innego uczynić ważyli. Iako o tym wszystkim szerzey przywilej ich świadczy, y opisuje.

Miasto Oświęcim.

11. Mieszczanie Oświęcimscy ukazowali przywilej Xiążęcia Mieszka Opolskiego, y Pana Cieszyńskiego, *de data apud Oświęcim 1291* na skład w mieście swym Oświęcimskim, soli y ołowiu, bez szkody inszych miast: iako też temu składowi gdzie indziej rowny iest, nie nie przyczyniając, ani umniejszając. A pożytek który Xiążę miało z ołowiu, na pożytek mieyski oddał, y ktemu przydał *marcam argenti usualis*, z przekupniow, abo z prasołow solnych, którą z zwyczaiu płacili na rok. A ten list potwierdził Krol Kazimierz na wieczne czasy, *de data Cracoviae, feria tertia proxima post Dominicam Reminiscere, anno 1454* iako ten list, y konfirmacya, szerzey w sobie obmawia.

12. Ciz mieszczanie Oświęcimscy ukazali list nasz *de data in Conventu Regni Generali Varsavien: die 4 Ianuarij anno Domini 1564* żeby wszyscy kupcy, y furmani, y każdy z nich z osobna, od publikacyi tego listu, y potym zawždy przyszłemi czasy, Oświęcimskiego miasta, y ich składu nie miał, y do żadnych innych miast kupować soli nie ieździł, iedno do Oświęcimia, abo na iego skład. Czego iesliby się kto inaczey ważył omiać Oświęcim, y skład iego, tedy taki każdy, tak na drogach, iako y w mieściech zastany, sol którą powiezie, tracić będzie: której połowica do zamku Oświęcimskiego, a połowica Raycom Oświęcimskim, na poprawę miasta bydź ma.

13. Ktemu opatrzyło się to y tymże listem, aby ludzie naszey, iakiegokolwiek stanu y kondycyi, żadnym obyczaiem soli, zwłaszcza w bałwanach zupełnych, z granic Korony naszey, do Śląska y do Morawy, inszemi drogami, iedno przez Oświęcim, nie wywożili, pod utraceniem teyże soli. Y rozkazało się Staroście Oświęcimskiemu y Zatorskiemu terazniejszemu y potym będącym: aby w tym wszystkim Oświęcimianych zachowali, y gdyby tego była potrzeba bronili. Co wszystko szerzey na tym liście iest opisano.

14. Ciz Oświęcimianie ukazali także list nasz,

704

sub data Petricovien: in Conventu Generali Regni 16 die Mensis Maij, anno Domini 1565 na terazniejszy Szymie dany, którym opatruje się im to: aby kupcy, y furmani, nie na Kęty, ani Chrzanow. ani na wsi inne, mając skład Oświęcimski z kupiami, azwłaszcza z solą, obycaiem y zapłatą Oświęcimską kupioną, iezdzili, iedno na Oświęcim, wedle praw y starodawnego zwyczaju, iako także szerzey w sobie tenże list obmawia.

Miasto Podoliniec ze Splsza.

15. Okazało list Króla Kazimierza, de data Petricoviae, feria secunda ante festum Pentecosten proxima, anno Domini 1455 na skład w tymże swym mieście, wszystkich towarów, którychkolwiek, y skądkolwiek przywiezionych, zwyczajem innych miast sklady mających ad beneplacitum.

16. Toż miasto okazało przywilej Króla Zygmunta, de data Cracoviae, feria secunda proxima, post Dominicam Palmarum, anni 1537 którym przywilejem potwierdza list Króla Kazimierza, wyżey opisany. Także też ad beneplacitum suum, y Starostom rozkazuje, aby kupcy y furmani, ku temu składowi przywodziłi.

Miasto Będzin.

17. Ukazało przywilej Króla Kazimierza, de data 1464 na skład solny na wieczność tym sposobem: iż każdy furman ku Śląskowi iadąc z solą, powinien tam mieszkać przez trzy dni, y tam tę sol przedawać, a za trzy dni wolno mu będzie odiechać.

Miasto Wieliczka.

18. Okazało list Króla Kazimierza, de data 1451 na skład solny, swemu miastu na czasy wieczne dany, tym sposobem, aby Wieliczanie, na Krakowskim składzie cztery ławy wolne mieli, na których ławach we Wtorek przez cały dzień a we Czwartek do godziny nieszporney, a w Piątek przez cały dzień tylko każdego tygodnia, sal banearum proprium exponant et vendant. A w te dni iarmarkowe, tedy im wolno będzie, poki iarmark będzie stał, przedawać na przerzeczonych ławach czasy wiecznemi.

Województwa Sandomierskiego.

Miasto Sandomierz.

19. Mieszczanie Sandomirscy, ukazali przywilej Xiążęcia Leszka, roku Bożego 1236 na skład w Sandomierzu.

20. Toż miasto ukazało list Króla Kazimierza, de data 1366 na skład soli, y śledzi; a drugi list Króla Władysława, de data 1390 w którym dał im wolność wożenia soli Wisłą, y ziemią, z zup Bocheńskich y Wielickich: a trzeci list Króla Kazimierza, de data 1459 gdzie im też około składu opatrzenie czyni.

21. Toż miasto ukazało list Króla Kazimierza, de data 1459 w którym są listy inserowane, iako Króla Władysława, da data 1390 y potom-

kow ich: którzy to Królowie dali miastu Sandomierskiemu przywileie na skład soli, y śledzi, na wieczność, takim sposobem: iż którzykolwiek z Krakowa, abo z Torunia, iechali przez miasto Sandomierz z śledziami, abo z solą, będą powinni według przywileiów starych trzy dni w Sandomierzu przedawać te kupie, a po trzech dniach będą moc wyiachać: iako się szerzey w przywileiach produkowanych opisuie.

Miasto Wislica.

22. Okazali Wisliczanie list Króla Kazimierza, roku Pańskiego 1463 dany, na skład soli w mieście ich. Ukazali też drugi list Króla Kazimierza, de data 1450 iż sol w balwaniech Bocheńską mają wozić, ażeby składu niedopuszczali. Ukazali y nadto list Króla Kazimierza, de data 1490 na skład soli, y tamże list inserowany Króla Kazimierza 1450.

Miasto Radom.

23. Ukazało list Króla Kazimierza Jagellowego syna, pod tą datą, y w iednych słowach, na drogi takoweż, iako y Poznańscy ukazali, tylko tym się mieni, iż datę napisano w Piotrkowie na Seymie. A w Poznańskim, z prosta w Piotrkowie: iako niżej, gdzie się ten list Poznański opisuie, użyżysz.

W Województwie Ruskim.

Miasto Lwowskie.

24. Ukazało list Króla Władysława, de data 1424 w którym jest inserowany list Jadwigi Krolowy Polskiej de data 1387, między innymi wolnościami dana im wolność tą klauzulą: praeterea volumus, ut omnia et singula telonea et tributa, post mortem S. Principis Domini Casimiri, pie memoriae, olim Regis Poloniae, Avi nostri charissimi, indebite et injuste per quempiam statuta, omnino et totaliter deponantur. A w tymże przywileju też Królowa dała wolność na skład soli, y wszelakich kupi: iż kupcy z rozmaitemi kupiami, nie gdzie indzie, iedno w Lamberku, to jest we Lwowie, na czasy wieczne, iako y przedtym dzierzano było, mieć mają skład. Ani też żaden kupiec nie ma sobie innych drog wynaydować, ani składu czynić, iedno we Lwowie.

25. Toż miasto okazało listy Króla Kazimierza, de data 1460 którym otrzymali konfirmacyą składu we Lwowie wyżey pomienionego: iż miasta które są za Lwowem, iako Halicz, Kołomyja, Stryi, y insze wsi, nie mają daley z kupiami iezdzić, iedno do Lwowa, ani mają indziej omiać, ani przeciezdzać, abo obiezdzać ad loca anteriora, iako do Przemyśla, Jarosławia, Rzeszowa, Belza, y do innych którychkolwiek miejsc. Także też i przerzeczone anteriora loca, miast, miasteczek, wsi, y innych, skład we Lwowie mieć mają, a daley nie iezdzić, iako szerzey ich przywilej obmawia.

26. Toż miasto ukazało przywilej Króla Władysława, de data 1404 w którym otrzymało między innymi nadaninami, iż kupcy Wołoscy, pogańscy, abo chrześciańscy, z zamorskich krajin

przyiezdżający nie mają składu mieć, ani swych kupi przedawać, iedno we Lwowie. A przedawszy we Lwowie kupie swe, inszych nakupiwszy, nie mogą ich w Wołoszech przedawać, ale za morze z niemi iachać.

Miasto Kołomyja.

27. Okazało list Króla Zygmunta, de data 1513 w którym jest list Króla Kazimierza inserowany, de data 1456, którym Król Kazimierz dał skład na wieczność, takim obycaiem: aby ci którzy wożą sol in districtu Colomien: aby iey składu nie mieli, ani przedawali, iedno w Kołomyi, a ludzie zaś którzy na targ przyiezdżają, mają u mieszczan kupować. Także y kupi rozmaitych nie ma bydź targ, iedno w Kołomyi, ani we wsiach. Z Walańch także gościniec nie ma bydź iedno przez Kołomyja.

Miasto Krasnostaw.

28. Mieszczanie Krasnegostawu, ukazali list Króla Zygmunta de data 1525, na skład soli swemu miastu, iedno że ad beneplacitum Majestatis Regiae etc.

Miasto Turobin.

29. Ukazało list nasz, żeśmy dali im skład na sol Drohobycką y wozić ją na miejsca zwyczajne, bez szkody żup Krakowskich, ale nie wieczny, de data in Brzeście Lithvanico, die ultima Aprilis 1554.

707

Województwa Lubelskiego.

Miasto Lublin.

30. Ukazało list Króla Władysława, de data 1392, którym przywilejem daie skład temu to miastu, na wieczność: iż każdy kupiec iadąc ze wszelakimi kupiami przez to miasto, ma ośm dni tam przyiachawszy, kupie swoje składać. A potym choćby nie przedał, będzie mu wolno po wszystkim Krolestwie naszym iachać.

Miasto Parczow.

31. Ukazało list nasz de data 1553, w którym dalismy im skład soli Ruskiej, którą z Belza, y z Krasnegostawu przywożą, sine praejudicio aliorum depositiorum.

Województwa Belskiego.

Miasto Belz.

32. Mieszczanie Belscy, ukazali list nasz de data 1563, w którym jest inserowany list Xiążęcia Ładziśława de data 1377, któryśmy list potwierdzili na skład: iż Litwa nie ma daley po sol iezdzić, iedno do Belza. A Litwa tamże w Belzie ma kupie składać, kiedy po sol przyiedzie.

W Wielkiej Polsce Województwa Poznańskiego.

Miasto Poznań.

33. Mieszczanie Poznańscy, ukazali przywilej Króla Władysława roku 1394, na skład Poznański, wszelakich kupi y towarów, miastu ich na-

dany, y przez nieboszczyka Króla Zygmunta Oyca naszego, roku Bożego 1521 potwierdzony, który to w sobie ma: aby każdy kupiec, przekupieć, forman którykolwiek iakimżekolwiek towarem kupcy, tak z Xięstwa Litewskiego, Mazowieckiego, Śląskiego, z Państwa Ruskiego, generaliter y ze wszystkiego Krolestwa, winien był z towarem swym do Poznania iechać, a tam trzy dni z towarem stać. A iesliby go tam nie przedał, potym cło zapłaciwszy, wolnie z towarem gdzie chce iechać, sub poena confiscationis omnium bonorum suorum, in contrarium facien: edita.

34. Toż miasto ukazało list Króla Kazimierza Jagellowego syna, pod datą Piotrkowską, w Poniedziałek infra octavas Ascensionis Domini 1455. Na którym tak drogi opisano y postanowiono za przysięgą tych mieszczan, iż te drogi były starodawne: to jest Ziem Ruskich y Belskiej, przez Rubieszow, Krasnostaw, Lublin, Kazimierz, Zwoleń aż do Radomia: a z Radomia ku Wrocławowi Śląskiemu, przez Skrzynń, Opoczno, Zarnow, Przedborz, Radomskie, Brzeźnicę, Wieluń, y przez Bolesławiec. A do Wielkiej Polski, z Radomia przez Przytyk, Inowłódz, Brzeziny, Strykow. A potym przez Łanczycę, iako szerzey w tym liście opisuie.

708

Miasto Poniec.

35. Okazało list Króla Alexandra de data 1504, w którym inserowane dwa listy, ieden od Władziśława Króla sub data 1398, który to w sobie ma: aby wszyscy y każdy kupiec, mieszczanie a obywatele miast y miasteczek Wielkopolskich, ze wszelakimi rzeczami abo kupiami, chcąc iechać ku Wrocławowi abo Śląskowi, starami drogami iezdzili: to jest, przez Szrem y Poniec. A tamże mają clić: we Szremie mają dawać cła po cztery pieniądze, od każdego konia. A w Ponieczu po pułgroszku. De alijs autem provincijs vel incolis, tedy mają dawać od każdego konia po pułgroszku, a od bydłęcia po sześci pieniędzy. A drugi list tamże inserowany drugiego Władysława, de data 1441, gdzie ustawił w Ponieczu cło, aby każdy z Wielkiej Polski płacił per medium grossum. Extranei vero vel ductores, per grossum unum. Y nie mają też kupcy inedy iezdzić, iedno przez Poniec ku Śląskowi, sub amissione omnium mercium.

W Województwie Kaliskim.

Miasto Kalisz.

36. Mieszczanie Kaliscy ukazali przywileie dwa Króla Zygmunta, ieden de data 1540, który pierwszy list ma to w sobie: iż Król Zygmunst ustawił mieszczanom Kaliskim skład w Kaliszu, za prozbą y za słusznemi przyczynami, tak dla poprawy miasta, iako y zamku, który skład gdyby przeiechali, kupie wiozące tracą. A drugi list nasz de data 1552, który to ma w sobie: iż Król Olbrycht dał był skład iż każdy kupiec przez siedm dni z wykładaniem kupi ma stać tym to mieszczanom Kaliskim od Jana Ostroroga wywołanym, któryśmy My po-

705

twierdzili, także y Krol Olbracht, *et loco benepliciti perpetuo* ustawiliśmy.

37. W tymże liście też opisano drogi przez Jana Ostroroga Starostę Wielkopolskiego, z rozkazaniami Krola Olbrychta postanowione, y list przez tego Ostroroga na to dany *de data in Koźminek, feria secunda postridie Sanctae Trinitatis, anno 1496*. Który list Ostrorogow Krol Olbracht potwierdził, *de data in Conventione Sandomiriensi, feria secunda post Dominicam Oculi proxime praeteritam, anno Domini 1497*, które drogi tak opisano.

38. Naprzód mieszczanie Ziem Pruskich do Wrocławia Śląskiego, Brzegu, Nysy, Swidnice, Opola, Opawy, *et eis finitima*, przez Bydgoszczą, Gniezno, Wrześnią, Pyzdry.

39. Także też y z tychże Ziem Pruskich, do miast wyżey opisanych Śląskich, mogą też iść przez Radzieiow, Włocław, y Konin.

40. Trzecia droga tymże Ziemiom Pruskim, do tychże miast Śląskich, wyżey opisanych, wolna byź ma przez Toruń, Koło, Turek, y z miast Polskich przereczonych, y im przyległych: ci wszyscy mają iść przez Kalisz, a z Kalisza do Ostrzeszowa, a potym do Śląska.

41. A ktoby z tychże Ziem Pruskich chciał iechać do Głogowa, Legnice, Gierlice, Bruclu, Zytawy, y do innych przyległych: ci mają iść ięśli się im będzie podobało, nie przez Kalisz, ale przez Poznań, Kościan, Schowę.

42. A Ziemie Mazowieckie, iako to Rawa, Sochaczow, Płocko, Gostynin, y insze wszystkie miasta Mazowieckie, idąc do Śląska, mają iść przez Koło y Wartę, Koźminek, Kalisz, a z Kalisza do Ostrzeszowa, a ztąd do Śląska.

43. A Warszawa, y insze Ziemie Mazowieckie, nie na Kalisz, ale na Bolesławiec, aż do Śląska, przez Wartę y Koźminek, powinni iść na Kalisz y Ostrzeszow, y dalej.

44. A Praga y Czeska Ziemia ku Mysznu, Lusacyey, y część Śląska, wieżdżając do Korony przez Poznań, nie powinni iść przez Kalisz: ale część Morawy y Czechow, y Praga, ku Morawie wieżdżając do Korony, przez Włocław, Rygę y Mysznę: ci z Ostrzeszowa przez Kalisz powinni chodzić. A potym woły, które pędzą z Mazowsz, y Ziemi Polskich Mazowszu granicznych, przez Wartę y Koźminek, mają byź pędzone przez Kalisz y Ostrzeszow, abo gdzieby się podobało tym co pędzą.

Wieluńska Ziemia.

Miasto Wieluń.

45. Acz w mieście Wieluńskim przedtym skład nie był, a wszakże iż iest bliskie miasto granicom Śląskim, y pilnie Nas za to prosiło wiele Panow Rad naszych, tedy im skład kupi wszelakich dać listem osobnym rozkażemy: iako o tym szerzey list ten nasz świadczyć będzie.

46. A tak opisawszy te składy y drogi, nie nie derogując, iako się wyżey opisało, prawom, y postępkom prawnym, które między sobą nie-

które miasta, y miasteczka, około tych składow y drog mają, aboby ieszcze potym słusnie mieć mogły. Roskazujemy, aby się każdy wedle nich, iako są opisane, y iako każde miasto y miasteczko, szerzey około wszego listy a przywileie swe pokaże, y iako konstytucye Seymu terazniejszego szerzey o tym opisują, zachowywali, y zachować rozkazali: tak iżby się we wszem tym to przywileiom mieyskim, y konstytucyom Seymu terazniejszego Piotrkowskiego dosyć stało: pod łaską naszą abyscie inaczey nie czynili. A dla lepszej pewności, pieczęć naszą ku temu przycisnąć rozkazali. Dań z Piotrkowa w Sobotę przed Kwietną Niedzielą. Lata Pańskiego 1565, Krolowania naszego 36.

Na własne Króla I. M. rozkazanie.

UNIWERSAŁ

POBOROWY, PIOTRKOWSKI

ROKU 1565.

ZYGMUNT AUGUST,

z łaski Bożej Król Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, etc. Pan y Dziedzic.

Wszystkim w obec y każdemu z osobna, ktoregokolwiek stanu, dostoieństwa y urzędu, tak duchownego, iako y świeckiego, Radom Krolestwa naszego, y inszym poddanym naszym, miast y miasteczek, iakiemkolwiek tytuły, y wszystkim pospolicie, tak w Krolestwie, iako y w Państwach naszych mieszkającym, którym należy y do którychkolwiek terazniejsze uchwalenie Seymowe przyidzie, abo będzie oznajmiono, wdzięcznie a wiernie miłym, łaskę naszą Krolewską. Wdzięcznie y wiernie nam mili: iż na tym Seymie Koronnym Piotrkowskim między innemi rzeczami a sprawami Koronnemi, ięśli która, tedy ta była rzecz potrzebna, abyśmy Koronie y Państwu naszym, obronę y pokoy wszelaki obmyślawali: tedyśmy to z pilnością czynili y za radą Panow Rad naszych, także też y za pozwoleniem Posłow Ziemskich, podatek na ten rok obyczaiem takrocznym uchwaliśmy y postanowili: który tym sposobem y porządkiem opisujemy.

Napierwey wszyscy kmiecie, y każdy z nich z osobna, tak nasi iako y poddanych wszech naszych, duchownych y też świeckich osob, którzy sobie abo panom swym orzą, abo też roboty odkupnią u tychże panow swych, we wsiach tak starodawnych, iako y nowo osadzonych, nie według starych quitacyi, na ten rok tylko ieden, ale z każdego zrzebia, śladu, włoki, iako łośka uchwała Seymu Warszawskiego opisuje: z osiadłych rol mają płacić po dziesięci groszy.

Item. Z takowychże wszystkich wyżey opisanych rol kmiecyh osiadłych, z strony dziesię-

ciny po drugich dziesięci groszy, bądź gdzie są snopowe dziesięciny, abo meszne, spy, abo małdry, iako y takrok zachować się mają: a z dziesięciny y także z tych ospy, mają to sobie wytrącać. A gdzie piędźne dziesięciny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy kmieć swym dołożyć ma, tak iżby y z roli y z dziesięciny spełna 20 groszy dał. A gdzieby też dziesięciny snopowe, ani piędźne, ani mesznego nie było, kmieć będzie powinien sam dać spełna 20 groszy. A w tym się wiernie życzliwie y sprawiedliwie zachować mają, nie tak iako przeszłego roku, wiele ich którzy złe a niesłusnie oddawali: które wszystkie w tym napominamy, aby widząc na ten czas tak nagłe a wielkie y rozliczne potrzeby, z większą chucią y pilnością, a niżli takrok, społecznie a iednako do tego wszyscy się przykładali, iakoby sprawiedliwie a iednako, iako kto powinien, ten pobor wydawali. Który przereczony podatek panowie y szlachta, abo sami przez się, abo przez stateczne osoby do Poborce, z dostatecznymi swemi rekognicyami oddawać y odsyłać mają, swym własnym podpisaniem ręki, y pieczęci przyłożeniem, abo też urzędniczym, bądź przyjacielskim, gdzieby pana samego nie było: wypisując z osobna z czego który podatek, y wiele posyła czego, a na każdą wieś osobna rekognicya byź ma: a to dla snadniejszego czynienia liczby, którą z tych podatkow Poborce czynić mają. A Poborce nasi przy odbieraniu poborow z tychże wsi, nie oglądając się na przyszylych rokow quietacye, mają przysięgę wziąć od woyta abo włodarza oney wsi, że sprawiedliwie pobor oddawa, z tak wiele łanow, włok, zrzebia, y śladow, z iako wiela panom swoim czynsz płacą.

Item. Wsi nasze Krolewskie, y panow duchownych, y każdego innych, które są na jakichkolwiek posługach, a choć też czynszow nie płacą, y podatkow przedtym nie dawali, abo też y dziesięcin nie płacili, na ten rok iuz powinni płacić są, tak iako insi wszyscy, wespół z dziesięciną po groszy dwudziestu.

Item. Tymże sposobem wsi łowcze, które na łowiech siedzą, y insze wsi wszelkie ktoregokolwiek stanu, y którzy pod pany swemi mają nieiakie osiadłości y majątności, którzy żadnych czynszow ani podatkow y też dziesięcin nie dawają, na ten czas wszyscy płacić mają, iako takrok, y iako insze wsi, wespół z dziesięciną po dwudziestu groszy.

Item. Soltysi, woytowie wolni, którzy czynszow nie mają, wespół z dziesięciną po dwudziestu groszy, z tych rol iako y takrok płacić mają.

Item. Soltysi, woytowie wolni, którzy kmiecie mają, tak iako inszych poddani panow tymże sposobem kmiecie ich, abo poddani płacić mają. Także też mieszczanie i przedmieszczanie, w miastach y miasteczkach, y woytowie abo soltysi w nich, którzykolwiek role mają, tedy iako y kmiecie podlegą podatкови, *non ob-*

stante eo, że szos osobno z domow mieyskich swych dadzą, ponieważ, że inszy podatek z rol, a inszy z mieyskich domow byź ma.

Item. Szlachta uboga, którzy przedtym płacali, kmieci ani czynszow nie mający, ci według starych zwyczaiow y quietacyi płacić mają, z takichże rol iako y takrok, po dwanaście groszy: to iest, sześć groszy z roli, a sześć z strony dziesięciny.

Item. Także gdzie na tychże rolach siedzi ich kilka, tedy składać mają, iako na ktorego przyidzie, z puł role, wespół z dziesięciną groszy sześć.

Item. Wsi y kmiecie rolni nowo osadzeni, którzy podatkow nigdy żadnych nie płacili, na ten czas są powinni płacić iako y inne wsi stare, y kmiecie z dawna osadzeni, iako wyżey stoi, to iest iako takrok, wymiuiąc te, którzy od czterech lat poczełi się osadzać, ci nie winni dawać. A gdzie też są takowe wsi, abo kmiecie, którzyby panom swym ieszcze nigdy czynszow niedawali, ani robot robili, ci mają byź wolni od tego poboru.

Item. Wsi spustoszone, spalone od lat czterech, a nie więcej, które nie płacą czynszow panom swym, takowe wolne mają byź od płacenia.

Item. Zagrodnicy którzy na ogrodziech tylko siedzą, a robią panom swym, płacić mają po dwu groszu.

Item. Zagrodnicy którzy ku zagrodom role mają, płacić mają po cztery grosze.

Item. Zagrodnicy co domki mają y ogrody, a na czynszu bez robot są, iakiemkolwiek obęście mają, po sześci groszy.

Item. Komornicy, którzy bydło mają, po cztery grosze.

Item. Łoźni ludzie, *alias* hultaie, mężczyzna y niewiasty, którzy się na służbę doroczną nie najmują, każdy ma dać z osoby swej dwanaście groszy. Woyt z Przysiężniki, pod przysięgą tego doyrzeć mają, aby się takowi nie uchraniłi poboru fego. A ięśli którzy na flisie są, skoroby się wrocili: także y ci którzyby się na wole rozešli, płacić mają.

Item. Przekupnie y przekupki na wsiach po sześci groszy.

Item. Rzemiestnicy na wsiach, od rzemiesla po dwu groszu.

Item. Rybitwi na wsiach, po ośmi groszy. A którzy role mają, osobno płacić z nich powinni, *secundum quantitatem* rol.

Item. Karczmarze dziedziczni, od szynkowania piwa przewoźnego, do roku po dwudziestu groszy.

Item. Czopowe na wsiach, Poborce nasi najmować mogą, iako się im będzie zdało pożyteczny.

Item. Karczmarze z rol osobno, iako wyżey opisano iest, płacić mają *secundum quantitatem* rol.

Item. Karczmy doroczne, po dwanaście groszy: z roley także osobno także płacić mają *secundum quantitatem agrorum*.

Item. Od palenia gorzałki na wsiach, po dwa-
naście groszy.

Item. Szynkarki od szynkowania gorzałki, po
sześci groszy.

Item. Młyny tak nasze iako y poddanych na-
szych, duchownych y świeckich, dziedziczne od
każdego koła walnego y folusza, na ten czas
będą płacić po groszy 24.

Item. Od dorocznych młynow, y wszelkich,
od każdego koła iakiegokolwiek, po dwanaście
groszy.

Item. Od młynow wietrznych, tak nowych
iako y starych, od dziedzicznych po dziesiąci
groszy, a od dorocznych po pięci groszy.

713

Item. Takież y te młyny, których dzierżawce
dobr naszych Krolewskich trzecią miarę wykupi-
li dla pożytku swego, płacić mają szos iako
inne młyny w Krolestwie naszym, bez żadney
obrony y wymowki. A gdzie nie masz szosow,
tedy iako y insze młyny.

Item. Z tych młynow, w których trzecią miarę
Starostowie nasi z rozkazania naszego pie-
niądzi naszymi wykupili trzecią miarę ku na-
szemu pożytkowi, z takowych płacić nie po-
winni.

Item. Piły dziedziczne, od każdego koła po
dwanaście groszy, a od doroczney, od każdego
sześć groszy.

Item. Rudnicy którzy żelazo robią, to iest mi-
strzowie, od każdego koła, iako takrok, trzy-
dzieści groszy płacić mają.

Item. Rzemiestnicy y towarzysze tychże mi-
strzow: to iest, węglarze, dynarze, kowale, ku-
źnicy, plockarze, każdy po 6 groszy.

Item. Takież od hut skłanych, mistrzowie, y
towarzysze ich płacić mają. *Item.* Wałaskie wsi,
iako y takrok przeszły, tedy y teraz powinni
płacić będą, iako y w inszych wsiach, z rol
ieśli ie mają, abo z dworzyszczą, po dwadzie-
ścia groszy: a którzy rol nie mają, tedy od sta-
owiec po dziesiąci groszy.

Item. Popi Ruscy, z każdej Cerkwie swojej,
płacić będą powinni, iako y tak rok, po kopie.
Item. Namiestnicy ich takież, y Ormiańscy, każ-
dy po cztery złote monety.

Item. Biskupi Ormiańscy, y Ruscy Władko-
wie, z czynszow swoich piędznych gołych, y
iakichkolwiek, od każdej grzywny po pulsio-
dmu groszu. A te wszystkie podatki od mała do
wielu, powinni są wydać do święta S. Jana
Chrzciela blisko przyszłego, w tymże roku ni-
niejszym.

Item. Miasta y miasteczka, tak nasze Krolew-
skie, iako y poddanych wszystkich naszych,
duchownych y świeckich we wszystkim Krole-
stwie y w Państwach naszych, popłatki wszystkie
iako y takrok płacić mają: to iest, szos dwoy,
ktory zowią duplą, wedle kwitow ktore mają u
siebie: nie zastawiając, ani się broniąc żadny-
mi wolnościami, z ktoreykolwiek przyczyny, kto-
ra zagradzać nie ma, ku terazniejszey gwałto-
wney potrzebie Rzpltey: wymiując one tylko,
ktoreby pogorzały, a nie wyszło ieszcze tym

wolnościom cztery lata: ale którym już wyszły
cztery lata wszystkie płacić mają y wydać do
przyszłego święta Świętego Jana Chrzciela, w
tymże roku niniejszym, tym porządkiem niżej
opisanym.

Item. Kupcy wszyscy ktorzykolwiek za gra-
nice Korony naszej woły Podolskie pożoną, ma-
ją dawać wołu nad cło pograniczne, po gro-
szy dziesiąci. A od wołow Polskich, abo Ma-
zowieckich, abo iałowic, od których po pietna-
ście groszy na cło biorą, po groszy pięci. A
także też y od każdych innych towarow Polskich
i Litewskich, ktore z Polski za granice wywo-
zić będą, nad staradawne cła y myt pograni-
cznych postanowienie, czwarty grosz abo pie-
niądz płacić mają. Ktore przyczynienie podatku
nad cła y myta zwyczajne, nie Celnicy ale Po-
borcowie wybierać mają, y oni z nich, iako z in-
nych poborow, liczbę czynić będą powinni.

714

Item. Komornicy w mieściech większych, prze-
kupnie, przekupki, którzy szoszu nie płacą, ma-
ją płacić po dwanaście groszy.

Item. W miasteczkach podlejszych po siedmi
groszy, a mają wszędy mieć baczenie na ubo-
stwo.

Item. Hultaie, tak męszczyzna iako y niewia-
sty, którzy nikomu dorocznie nie służą, jedno
się tylko na tydzień najmują, abo też nie nie
robią, mają płacić po dwanaście groszy. Ktore
wszystkie tak komorniki, przekupnie, przekupki,
hultaie, w mieściech y w miasteczkach, Rayce
reiestrować ie mają, z pilnością ten podatek od
nich wybierać, nie przyłączając ich ku pienią-
dzom szosowym, ani ich przyjmować do miast
y miasteczek mają, bez kwitow dostatecznych,
ktoremiby dowiedli iż inż podatek ten indziej
zapłacili: przeto na każdy kwartał powinni Ray-
ce inkwizycją tego czynić: ktory podatek do
nich wybrawszy, wiernie a cale, okrom wszelakiey
chytrości, od Poborce oddać mają, *sub pæna
peculatus:* tego pilnie doglądając, aby się tego
utać nie mogli, pod czyjąkolwiek jurysdykcją:
choćby też wyszli do tych miast, miasteczek, y
wsi, ktore wolności mają, aby takowe przymu-
szono ku zapłaceniu.

Item. Żydowie wszyscy, y każdy z osobna w
Krolestwie naszym, w mieściech y miasteczkach,
y na wsiach, tak naszych iako y wszystkich pod-
danych naszych duchownych y świeckich, od ka-
żdey głowy, po złotemu monety.

Item. Szotowie którzy na sobie noszą swoje
rzeczy ku przedaniu, płacić mają po złotemu
monety.

Item. Szotowie którzy końmi swoje towary
wożą, od każdego konia po kopie monety.

Item. Rzemiestnicy wszelacy, w mieściech gło-
wnych po ośmi groszy, a towarzysze ich po
groszu.

Item. Rzemiestnicy w miasteczkach mniejszych
po cztery grosze, a towarzysze ich po pulgrosz-
ku. Ci tylko rzemiestnicy, którzy się do szosow
nie przykładają, płacić to mają tak w mieściech,
iako y w miasteczkach.

Item. Szyprowie, od każdej własney szkuty,
ktorą najmują z frochtu, płacić mają po trzy zło-
te monety.

Item. Od dubasa po pultora złotemu monety.

Item. Od lichtana, po złotemu jednemu mo-
nety.

Item. Szyprowie, ci którzy na przekup zboże
skupują, y puszczaią do Gdańska, od każdego
łasztu po pięci groszy. A to pod przysięgą przed
Radą uczynioną płacić mają.

Item. Czopowe od wina, muszkatteli, małma-
zyi, miodu, y od inszego wszelakiego picia, w
mieściech y miasteczkach, płacić mają tym po-
rządkiem iako y loni.

715

Naprzod od pulkufka wina, dwa złote mo-
nety Polskiej.

Item. Od win już odczopowanych roku prze-
szłego, mają bydź wolni od płacenia czopowe-
go: także y od innego picia już odczopowanego.

Item. Od drelinka, fodra, pół fodra, ktore
mają bydź szacowane na baryły, a od każdej
baryły mają płacić po 12 groszy.

Item. Od każdej baryły małmazji, muszka-
telli, abo wina Włoskiego, po 16 groszy iako
takrok.

Item. Od baryły miodu prostego, 4 grosze.

Item. Od baryły kierstrangu, malinniku etc.
6 groszy.

Item. Od beczki wielkiej szacując na baryły,
także płacić mają czopowe, od każdej baryły
6 groszy.

Item. Czopowe od piwa tym się sposobem y
zwykłym obyczaiem począć ma, iako gdzie sta-
rodawna, ieśli od beczek abo od warow, *in du-
plo* jedno iako y takrok, tego roku płacić mają
także.

Item. Czopowe wszelakie począć się ma od
wtorego dnia Maia, roku niniejszego, aż do dru-
giego takowego dnia Maia roku przyszłego ty-
siącznego, pięćsetnego, sześćdziesiątego y szo-
stego. Wyjąwszy gdzieby się łońskie czopowe
prze powietrze, abo z ktorey inszey przyczyny
nie wykończyło: tedy wykończyć się ma wprzod
wszystko czopowe roku łońskiego, a potom od
wykończenia łońskiego, zacząć się terazniejsze
ma, y dokończyć się w drugim roku przyszłym,
tam gdzie temu słusznie przydzie, y zupełnie
się rok latosi przeczopuje.

Item. Czopowe wszelakie najmowane bydź
nie ma, ani się żaden ktoregokolwiek stanu wol-
nościami od niego szczycić ma, ale wszyscy ie-
dnako płacić mają, tak w mieściech, w mia-
steczkach, wsiach, domiech, y w dworzach miey-
skich, pod czyjąkolwiek jurysdykcją są.

Item. Od piwa przewożnego: to iest Piątkow-
skiego, Piotrkowskiego, Łanczyckiego, Bydgo-
skiego, Przemyskiego, y od inszych które do
karczem wożą, y na iakichkolwiek inszych miey-
scach składają ku szynkowaniu, od każdej kło-
dy, abo beczki po cztery grosze.

Item. Od piwa ktore z cudzych ziem wożą:
to iest, Swidnickiego, Głogowskiego, Bernien-
skiego, Gdańskiego, także y Wrocławskiego, po

6 groszy od każdej beczki mniejszey, których
nie mają z wozow zastawiać pod utraceniem, aż
pierwey od nich odczopują. A od większych be-
czek po ośmi groszy. Przy tym czopowym, mają
osobno dawać kwartniki na poprawę miast, y
miasteczek. *Item.* Od garcow abo kotłow go-
rzańczanych, po dwudziestu y cztery grosze.

Item. Szynkarki ktore szynkują gorzałkę, po
sześci groszy. A dla większey ostrożności, Czo-
pownicy od Poborcow w mieściech y miaste-
czkach postanowieni, mają dawać rekognicye
piwowarowi, abo karczmarzowi, co od ktorego
wezmą. A ci którzy rekognicye biorą, na ka-
żdy kwartał mają ie przed Urzędem Mieyskim
ukazać przy Czopowniku, a urząd Czopowni-
kowi ma dać swą rekognicyą komputowania,
wiele on kwartał uczynił, pod pieczęcią miey-
ską: tak się mają sprawować około wszelakiego
czopowego.

716

A iżby takowy podatek wyżey opisany, ie-
dnako wszystkie doległ, za zezwoleniem Rad
naszych duchownych, y Stanow wszystkich ry-
cerskich, wszystkie wolności wyswobodzenia od
szosow abo od czopowego, komukolwiek są na-
dane, a którym już cztery lata wyszły, te wszyst-
kie podniesiemy y oddalamy na ten rok, a ku
zapłacie wszystkich tych podatkow powinne bydź
nayduiemy, ieśli żeby którzy upornie chcieli się
iakimi wolnościami bronić, ku zapłacie mają
bydź urzędnie przymuszeni, chociażby też y te-
raz w tym czasie, poki ten podatek będzie trwał,
wolności sobie iakie u nas uprosili.

Item. Pisarze, abo Czopownicy, ktore w mie-
ściech y w miasteczkach Poborca postanawiać
będzie, takowych aby żaden nie śmiał, iakiegoż
kolwiekby byli stanu, przenagabywać, y te wszyst-
kie ktorekolwiek będą postanawiać na tey
posłudze Rzpltey, mają ie obligować *juramento
corporali*, aby wiernie y statecznie tego prze-
strzegali, co komu będzie zlecono. A gdzieby
też widział bydź tego potrzebę, aby urzędowi
onego miasta takowe popłatki zlecił ku wy-
bieraniu: tedy to winien urząd uczynić, a z tego
się żadnym obyczaiem, wymawiać nie mają.

Item. Poborce też wszystkie wsi porządkiem
wedle parafii rejestrować mają, także też karcz-
my, młyny, y wszelakie inne podatki, ktore będą
wybierać z pilnością, każdą rzecz osobno pi-
sząc, ile czego od kogo wezmą. A kwietacyo
pod pieczęcią, y podpisaniem swym dawać ka-
żdemu mają.

Ku ktoremu wybieraniu poboru tego uchwa-
lonego, aby z pilnością y wiernością to się wy-
konać mogło, w Ziemiach y Powieciech Wo-
iewodztw wszystkich, Poborce są przez Nas na-
znaczeni.

Item. Wszyscy Poborce nasi niżej opisani,
z pilnością pod przysięgą y sumnieniem swoim,
wybierać to wszystko mają: a te którzyby nie
potężni ku płaceniu wyżey opisanych podatkow,
aby ie do Urzędu Starościę oddawali na spi-
sku. A My wszystkim Starostom naszym, y na
mieyscach ich będącym, rozkazujemy, aby ta-

717 kowe podatki wyżej opisane, tak we wsiach iako y w mieściech y w miasteczkach, y w Starostwach naszych, obwołać imieniem naszym Krolewskim roskazali, żeby na dzień wyżej nariadeniony, *sub poena* opisaną, te popłatki Poborcom naszym odnieść, i oddać bez wszelakiego omieszkania y odwłoki, y tudzież bez ciężania przymusili, *sub poena* sta grzywien, monety y liczby Polskiej, i pod innemi penami na to ustanowionemi, którym każdy z nich na przyszłym Seymie Walnym Koronnym, winien będzie dosyć uczynić, gdy będzie dostatecznymi dokumenty okazan w niedbałości urzędu swego. A iesliby też Poborce nasi niesłusznie podali do urzędu ktoregożkolwiek Starostwa naszego, ktore miasto, miasteczko, albo wieś, dla ciężcy, iż gdyby okazali, kwitacye dostateczne zapłaty tych podatkw, takowy Poborca przepada winy Starości czternaście grzywien monety: o którą winę gdy przed Nas, albo przed Sąd Ziemiński pozwany będzie, tam zaraz ma dosyć uczynić temu. A tak tę instrukcyą Poborcom naszym dawamy, aby na kwitacyach dzień miesiąca, y rok wypisali, żeby żadna omylnosc nie była. Takież y te którzy są nie potężni ku płaceniu, aby ie z pilnością, iako wyżej iest, do urzędu odsyłali, bez obładzenia w tym iakiego podług powinności swey, pod łaską naszą. A iż takowy podatek zaraz byź nie może wybran, a potrzeba zasię Rzeczypospolitey nalega, wolno Nam będzie pieniądze nabydź ku tey teraz potrzebie: ktore z tychże poborow zapłacić powinni będziemy, wedle konstytucyi Seymu terazniejszego Piotrkowskiego.

Dla czego też My, gdyż Nam pieniędzy gotowych nabydź Rady y Stany Koronne są pozwolili, niechcąc poddanym naszym ciężko czynić ku płaceniu poboru tego czasu dalszego, aż do Ś. Bartłomieja, poddanym naszym sąsmy pomknęli: wszakże tym sposobem, aby iuz wszyscy, y każdy wedle stanu swego, pobor ten uchwalony y tu opisany, na dzień mianowany Ś. Bartłomieja oddać Poborce był powinien, a naledę do dwu niedziel po Ś. Bartłomieiu. A ktoby był tak niedbały, albo uporny, iżby go na Ś. Bartłomiej, albo do dwu niedziel po Ś. Bartłomieiu nie wydał, takiego każdego Poborca dłużej się czekaniem, iędzeniem, albo posyłaniem nie bawiac, a pieniędzy poborowych nie trawiac, Starości swemu głównemu onego Woiewodztwa, albo powiatu deferować ma, a Starosta ciężą przeciw wszystkim takim swowolnym, y niedbałym, obyczajem wyżej opisanym, czynić y exekwować ma, nikomu nie folgując, pod utraceniem urzędu swego.

A pieniądze poborowe Poborce nasi, dla bezpieczeństwa do zamkw głównych Woiewodztw swoich odnosić mają, ktore w skrzyni warowney na miejscu pewnym, pod kluczami dwiema, swym y Starościm, chować aż do przyszłego Seymu mają. A potom na Seym Koronny blisko przyszły, za roskazaniem naszym, przywieść ie będą powinni, y Nam z Radami naszymi przy

718 Staniech temu należących, z liczbą dostateczną oddać ie mają: ktore My niegdzie indzie tylko na wypłacenie długi tego, nam na tę potrzebę pozwolonego, z wiadomością Rad naszych y innych Stanow Koronnych, obrocić będziemy powinni. Przy ktorey liczbie terazniejszych Poborzec, Poborce lat dwu przeszłych być y liczbę swoię weryfikować mają, aby się y tych przeszłych Poborzec wiara, dzielność, y chuć przeciw Nam, y Rzeczypospolitey tym iaśniey pokazać mogła. Na co dla większy wiary y pewności, pieczęć naszą przyłożycieśmy ktemu uniwersałowi roskazali. Dań na Seymie Walnym Koronnym w Piotrkowie, w Sobotę Kwietną, roku Pańskiego 1565. A Krolestwa naszego, trzydziestego szostego.

Na własne rozkazanie Krola I. M.

RECES

SEYMU LUBELSKIEGO

ROKU 1566.

ZYGMUNT AUGUST

z łaski Bożey Król Polski, Wielkie Xięże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, etc.

Pan y Dziedzic.

1. Wszystkim wobec, y każdemu z osobna, komuby to wiedzić należało, oznaymujemy: iż iako z przeszłych Seymowych odkladow y konstytucyi, Seym ten, za radą a spolnym zwoleniem Stanow Koronnych, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego był tu złożony: tak wszystkiey na to pracy nie litowaliśmy, aby y Koronnym sprawom, y ziednoczeniu obojga tych Państw, dosyć się było stało.

Rewizya.

2. Iakoż do konstytucyi z przeszłego Seymu Piotrkowskiego, ktora zaczęcie Seymu tego od rewizyi ukazowała, przystawiac, czyniliśmy wszystkie pilność czas długi częścią, aby się iuz to tak było uprzątnęło, aby y do innych spraw nie przeszkadzało; y aby było uczyniło się wszystkiemu dosyć temu, co iest w przeszłych konstytucyach opisano. Do czego iednak przez Rewizory podane Nam były wszystkich dochodow do stołu naszego należących, frymarkow y innych rzeczy, z Warszawskiego Seymu na rewizyą odesłanych, rejestra, ktore przyrzane są przez Deputaty nasze, ale ieszcze niektore nie konkludowane przez Nas y Rady nasze, ktore na przyszły Seym przekładamy. Także o clech, o mostowych, o grobelnych, y o wolnościach od myt, y cel, tak wodnych, iako y ziemskich. Także też *de bonis nullo jure receptis*, ktore się ieszcze nie dokonały, chcemy rozumieć, y o liberacyach, ktore *in usu*, przy mieściech, y domow, z dworow, y innych dobr exekucyi podległych. Ale insze rzeczy, iako frymarki y ktoreby były z strony naszej albo przodkow naszych

719 *nullo jure recepta bona*, y inne wątpliwości, ktore iuz są przez Nas z Radami naszymi, y Posły Ziemiemi, skończone i odprawione, przy mocy swey zostawiamy. A co się tycze frymarkow, ktore się dla kontentacyi y z innych przyczyn słusznych odłożyły, y ktoreby się nowo stać miały, a rewizyi ieszcze potrzebuia, te rewidowane przed Seymem przyszłym byź mają przez te Rewizory, ktorzy rewizyą przesła odprawowali, tak iżby się ich rewizya na przyszły Seym zgotowała y przyniosła, y te frymarki żeby się dokończyły.

Listy Lwa Swidrygała.

3. A w dalszym teyże konstytucyi przeglądaniu, o sądzeniu starych listow, Lwa Swidrygała, y innych Xiążąt, ktorych kognicya na ten Seym była odłożona, tak *cum Ordinibus Regni* należliśmy: iż ktożkolwiek za listy temi iest *in possessione bonorum quorumcumque*; przy niey ma byź zachowan *perpetue et in aevum, iuxta tenorem earundem literarum*.

Miasta Pruskie.

4. A co się tycze konstytucyi o Pruskich miastach, ktore z listy swemi wedlug Warszawskiej konstytucyi, a potom też Piotrkowskiej, *peremptorie* miały okazować się: tedy iż z nimi nie stanęli, Stanom Koronnym proponowaliśmy to, za ktorych zdaniem przychylaiąc się do konstytucyi Seymu Warszawskiego, o zataieniu listow, znaleźliśmy: iż na Seym blisko przyszły Koronny Piotrkowski, pozwani mają byź wszyscy ku konstytucyom Seymow przeszłych. O ktorych podlug konstytucyi rozsadek uczynimy.

Niedopuszczenie Rewizyi.

5. Teyże tam konstytucyi Seymow przeszłych podpadłemi byź znajduiemy wszystkich ktorzy na Seymie przeszłym Warszawskim, listy na dobra Krolewskie okazawszy, y dekreta *revisionis* odnioszy, w tych dobrach rewizyi nie dopuszczali.

Liquidacye.

6. A Liquidacye z dekretow Seymowych, około starych summ, gdzieby przed Seymem blisko przyszłym *in iudicijs competentibus*, nie odprawily się: tedy na blisko przyszłym Seymie uczynić to będą powinni ci, ktorymby to z dekretow należało.

Dobra exekucyi podległe.

7. Potym do konstytucyi, o dobrach exekucyi podległych, przyszedłszy, cale tę konstytucyą we wszystkim zostawiliśmy, z tym dokładem: aby na blisko przyszłym Seymie ta czwarta część odłożona była, wedle konstytucyi Seymow przeszłych, pod straceniem teyże dzierzawy, z ktorych ta czwarta część ma byź dana Rzeczypospolitey. A tam na tym Seymie dosyć się stanie exekucyi, podlug praw, przywileiow Koronnych, statutow Polskich, konstytucyi y Recessow pierwszych.

Dożywocia.

8. A dożywocia nie mają byź dawane, na dobra stołu Krolewskiemu należące, gdzieby stare summy były na dobrach naszych Krolewskich. Iedno ktoby chciał upuścić Nam, przynajmniej czwartą część summy główney zapisaney starcy, w ktoreby one dobra dzierzane były, albo dzierżec się miały. A wszakże wszystkie inne dożywocia, wedlug konstytucyi pierwszych zostawać y dawać się mają.

Poprawa miast.

9. Na oglądanie poprawy miast, y wysłuszenie liczby z dochodow wszystkich *in genere*, ktore miasta mają, *exnunc*, deputuiemy ku Starostom osoby pewne.

Poborce.

10. Poborce na przyszły Seym Piotrkowski ziachać się wczas będą powinni, y uczynić liczbę dostateczną przed Pany Radami y Posły Koronnemi, ktorzy na to będą wysadzeni. A Starostowie retenta poborow przed tym czasem mają wybrać z tych ktorzy nie wydali, y Poborcom oddać: dochodząc *sine dilationibus et diffugijs quibusvis, juri contrarijs*, ile prawa byź może, prawem pospolitym na te, ktorzyby poborow niewydali, *alias* czegoby niewybrali przez niedbałość swoię, to powinni będą sami Starostowie odłożyć, y zapłacić do skarbu naszego, zostawiac Woiewodztwo Ruskie, o wydanie tego poboru, przy uniwersale Warszawskiego Seymu. A ten pobor, ktory Nam Poborce oddać mają co prędcy, przyięliśmy w summę pięci kroć sta tysięcy złotych, Nam wziąć pozwolonych konstytucyą przeszłego Seymu, y na Seymie przyszłym Koronnym Piotrkowskim okazać to mamy, żeśmy summy pięci kroć sta tysięcy złotych nie przebrali, oboię summę, pobor, y nabyte pieniądze w tę pięć kroć sta tysięcy złotych kładąc.

Iarmarki.

11. Iarmarki pograniczne, ktore są konstytucyą Piotrkowskiego Seymu postanowione; o niewypuszczeniu wołow, oproc karmnych zimowanych szlacheckich, y około innych towarow, iako o tym konstytucya szerzey omawia Piotrkowska w mocy zostawiamy. A iżby tym pilniey przestrzezenie było: tedy nietylko Starostom, ale y dzieżawcom tychże miasteczek iarmakowych granicznych pilnować, hamować rozkazuiemy, pod taką winą iako y Starostowie, y insi byli powinni. A Starostowie pograniczni Sądowni y nie Sądowni, mają tego, y ieden drugiego, także Celnikow doglądać: aby takowe kupie z Korony nie wychodziły, pod takiemiż winami. A wszakże tak naszym iako poddanym naszych kupcom, po wszelakie towary wolno będzie iędzić do cudzych ziem ktorychkolwiek, a to do drugiego blisko przyszłego Koronnego Seymu.

Odłożenie spraw.

12. A iż przez nie przyiechanie Stanow Litewskich, y zatrudnienie spraw na ten Sejm przypadłych, wziąć się o nich czasu wiele musiało, tak iż go iuż y do innych spraw, y do tego nie stawało, aby sprawy tu przypadłe, *generali conclusiones* zamknięte były: przeto wszystkie takowe tu przypadłe sprawy, które przypaść były miały z konstytucyi y recessow przeszłych, z temi warunki, iako się tu odprawować miały, nie wzruszając iuż nie spraw odprawionych, y owszem ie w swoicy mocy, tak iako tu odprawione są, zostawiając, odkładamy dla skończenia y wypełnienia tych rzeczy, do innego blisko przyszłego Seymu Walnego, który złożemy w tym roku blisko przyszłym 1567 do Piotrkowa, na którym sprawy wszystkie Seymow przeszłych, y terażniejszego, które nie są skończone, odprawimy y skończymy. A co się tycze Seymu spólnego Stanom Koronnym, z Stany Wielkiego Xięstwa Litewskiego, wedle żądoci y prośby Panow Litewskich, którą przez Posły swe czynili, złożyć Nam y Polakom y Litwie, na miejscu wedle przywileiow dawnych społu po blisko przyszłym Seymie Piotrkowskim: na których Seymach sprawy wszystkie, a z prawa pospolitego, y z recessow, y konstytucyi Seymow przeszłych y terażniejszego przypadłe skończyć mamy. A tamże na Seymie Piotrkowskim Koronnym blisko przyszłym, obyczaj należę będziemy powinni, wedle konstytucyi pierwszych: aby poczciwie zasłużeni Rzeczypospolitey ludzie, nagrodę służb swych przystoyną mieli.

13. Do którego też Seymu sprawy o ewikicy działow summ, abo dobr stołu naszego, między poddanymi naszymi, gdzieby co exekucyi podległo, *in eodem vigore*, iako się tu były zniosły, y znieść się też miały, abo się też ieszcze znieść mają, z pozwow, abo przypozwow, y konstytucyi a recessow Seymow przeszłych odkładamy. A na Seymie, który złożymy dla Unij spólney Polakom z Litwą, w sprawie Unij abo zjednoczenia tych Państw tak postąpimy, aby iuż Korona z Litwą przez Nas, podle przywileiow, dostateczną Unią wzięła, skończyła y wypełniła. Przeto na świadomie lepsze temu wszemu, pieczęć naszą ku temu przycisnąćśmy rozkazali.

722

Dan na Seymie Walnym Koronnym Lubelskim, piętnastego dnia Augusta. Lata Pańskiego, tysięcznego, pięćsetnego, sześćdziesiątego, szóstego. Krolowania naszego, trzydziestego siódmego.

Na własne roskazanie Krola I. M.

KONSTITUCYE PIOTRKOWSKIE

ROKU 1567.

ZYGMUNT AUGUST,

z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Xięże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, etc. Pan y Dziedzic.

1. Oznajmujem wszem, y każdemu z osobna, którym to wiedzieć należy: iż powinowactwu naszemu dosyć czyniąc wedle uchwały Seymu przeszłego Lubelskiego, tu do Piotrkowa Seym Koronny złożywszy, y na nim obronę przodkiem wedle potrzeby postanowiwszy, inne rzeczy a sprawy exekucyi y Seymowi temu należące, za radą Rad Koronnych, y pozwoleniem Posłow Ziemskich, tak postanawiamy y uchwalamy.

Wychowanie Starostow y dzierżawiec.

2. Około opatrzenia Starostow y dzierżawiec, które odkład czwartey części uprzedzić miało, naydujemy za Radą Senatu Koronnego, y pozwoleniem Posłow Ziemskich, iż ze wszystkich prowentow przez Rewizory, którzy byli, y napotym będą, rewidowanych y szacowanych ma być naprzód odłączona piąta część, która żeby do trzech części naszych przyłączona była, a My sami żebyśmy Starosty y dzierżawce opatrowali, wedle tego iako gdzie nalepiey rozumieć będziemy, y iako miejsce y urząd który będzie potrzebował, zostawiając spólna czwartą część, na obronę Rzeczypospolitey pozwoloną.

Arendy dożywotne, dożywocia gołe, etc.

3. Arendy dożywotne, dożywocia gołe, y podwyższenie arend, z których possessorowie według konstytucyi przeszłych nieco postąpić byli powinni, tak deklarujemy: iż piątą część dochodow wszelakich, według inwentarzew rewizorskich, ma być z gołych dożywoć. A co się tycze arend podwyższenia, tedy arendę oddawszy spólna do skarbu, ostatek co zostanie dochodow przy Starości, wedle Rewizorow którzyby byli, y napotym będą, piątą część do skarbu naszego dawać [mają]. A to ma być rozumiano za podwyższenie arend. Y dzieć się to ma pod winą w konstytucyi Lubelskiej opisanej. Naydując iż tych wszystkich *afficit* konstytucya Lubelska, którzykolwiek tu na tym Seymie nie oddadzą czwartey części nie co z dożywoć gołych, y podwyższenia arend. Ponieważ że tu jest to podwyższenie arend, y nieco z dożywoć gołych mianowane y deklarowane, y tu iuż ma być oddawane wedle konstytucyi Seymow przeszłych.

723

Oddawanie czwartey części.

4. Po deklaracji takowej, aby skutek swoy wzięło oddawanie czwartey części, na służebne potoczney obrony Koronney pozwoloney, nad konstytucye o tym uczynione iawnym wywołaniem na tym Seymie oznajmiliśmy: aby iuż possessorowie wszyscy dobr stołu naszego przez Re-

wizory rewidowanych, exekucyi podległych, tak z Wielkiej Polski, iako y z Małej, z Rusi, y z Mazowsz, z Prus, czwartą część dochodow, pod winą w konstytucyi Lubelskiej opisanej, oddawali do rąk Wielmożnego Stanisława Sobka z Suleiowa, Podskarbiego Koronnego, teraz y napotym będącego, przy Deputaciach na ten czas mianowanych: od Rad Koronnych, Wielmożnego y Urodzonego Iana Tomickiego Gnieźnińskiego, y Piotra Zborowskiego Bieckiego, Kasztellany. A od Posłow Ziemskich, Urodzonych, Jakuba Ponętowskiego Cześnika Łanczyckiego, y Piotra Kaszowskiego z Wysokiego. A którykolwiek czwartey części na Seymie tym nie oddał, do takowego na wzięcie possessyi dobr (prze nie oddanie czwartey części straconych) posyłać urzędownie będziemy powinni. A po wzięciu ich, o czwartą część zadzierzaną, pozwać go mamy na Seym Koronny.

5. Gdzieby też kto w possessyą spokojną puścić dobr takowych niechciał, mamy przeciw iemu postąpić na Seymie, iako przeciw nieposłusznemu prawa pospolitego. A gdziebyśmy My postępku tego zaniechali, tedy wolno się będzie Posłom Ziemskim tego u Nas zawzdy upominać: dokładając tego, aby też Nas dochodziły dobra exekucyi podległe, gdyżemy powinni czwartą część z takowych dobr, które Nam do ręki przyjdą, y gdzie ie będziemy mieć, na obronę Koronną Rzeczypospolitey oddać.

6. A żeby się to pokazało wszystkim, że Nam nie idzie tak wiele o pożytek, iako o uspokojenie y ułaczenie tego wszystkiego co turbuie Rzeczypospolitą, tedy My dochodow z tych dobr, które wiecznościami y lennami exekucyi podpadły, niechcemy na swoy pożytek obracać, iedno na pożytek Rzeczypospolitey: to iest, na służebne obrony potoczney, do tego czasu dokąd się Unia nie skończy. A te imiona iuż mają być *in dispositione nostra*, gdzieby dożywocia nie zaszły, które dożywocia podług konstytucyi w mocy zostawiamy.

724

7. A iż ieszcze z tym się ludzie ozywają, żeśmy powinni w wielu rzeczach, tak z osoby naszej, w doległościach Rzeczypospolitey dosyć czynić, y między Stany pokoy, w Koronie dobry porządek y sprawiedliwość, wedle powinności y przysięgi naszej uczynić, wypełnić, y w klubę swą prawo przywieść: tedy to zawzdy gdykolwiek o to będziemy napomnieni, którym na tym należy, wypełniać obiecujemy, y powinni zawzdy będziemy, wedle konstytucyi y recessow Seymow przeszłych, y statutow, y przywileiow Koronnych.

Warunek y szafunek czwartey części.

8. Namowę o warunku y szafunku czwartey części, która tu miała być wedle konstytucyi przeszłych, odkładamy do Seymu bliższego: z tym iednak dokładem, aby iuż na tym to Seymie Piotrkowskim, oddali wszyscy czwartą część, roku 1566, od zniesienia y rewidowania inwentarzew rewizorskich. A z drugich zasię lat od

tego idących, na przyszły Sejm oddać będą powinni, według lustracy rewizorow przeszłych, abo przyszłych, pod tąż winą konstytucyi Lubelskiej. *Et sic deinceps annis sese sequentibus* wiecznemi czasy, pod tąż winą odkładać będą powinni na miejsce y czas, który będzie na przyszłym Seymie naznaczony.

Pruskie miasta.

9. Iż według konstytucyi Lubelskiej, pozwane są miasta Pruskie ku konstytucyom przeszłym, o zataionych liściech, a tu nie stanęli: tedy za radą Senatu Koronnego, y Posłow Ziemskich, naydujemy być upadłemi w dobrach exekucyi należących, y także przeciw nim postąpimy, iako y przeciw innym, obyczajem wyższej opisany. A także też y przeciw tym którzy rewizyi nie dopuścili, tak w Prusiech, iako y w inszych Państwach naszych.

Merita.

10. Naydowanie obyczajiu, którymby poczciwie zasłużeni ludzie nagrodę przystoyną służbom swym mieli, zachowane było do Seymu tego konstytucyami przeszłymi do których przystawiając, y widząc rzecz być potrzebną y przystoyną, naydujemy: iż zasłużonym ludziom Rzeczypospolitey, dostojności, urzędy, dożywocia na dobrach naszych, kadukiem y niesłużeniem woynny przypadłemi dobry, y innymi wszystkimi zapłatami, wedle zdania y woli naszej, któreby, prawa nie obrażając, wieczną na sobie pamięć y pocziwą sławę niosły, były służby nagradzane.

Cła.

11. Cła, myta, mostowe, grobelne, ziemskie y wodne, iż tu prze krotkość czasu skończone być nie mogły, na inny Sejm przekładamy, z tym dokładem: iż gdy będą dokończone, uniwersalem opisane, y potym obwołane w Ziemach będą.

725

Frymarki.

12. Frymarki żadne, któreby nie były rewidowane przez deputowane Rewizory z Seymu, y potym nie byłyby na Seymiech Koronnych approbowane, nie będą żadney ważności, iakoż frymarku Blizanowskiego Thykadłowa, etc. Wsi od Starostwa Kaliskiego, za wsi w Mazowszu, który iako przedtem nie był, y rewizya się około niego żadna nie działa, tak go też approbować nie możemy ani chcemy.

Towary.

13. Uskarżali się poddani nasi obciążeni być tym, iż niektore osoby woski y sol sami zakupowali, innym kupiectwa przeskadzając: przeto My znając rzecz być szkodliwą, ustawiamy: aby wszystkie towary którekolwiek są w Koronie, y do Korony przychodzą, wolne były wiecznemi czasy wszem poddanym Koronnym, ktoby iedno iemi handlować chciał. A iesliby kto listy

iakimi z Kancellaryi sobie danemi, przekazać to chciał y śmiał, aby karan był *poena peculatus*, y listom takowym, które My teraz y na potomne czasy wniwecz obracamy, *nulla praestetur obedientia* u każdego urzędu.

O żydziech.

14. Żydowie imo pakta, które z miast mają, aby kupiectwa mieszczanom nie odcymowali, ani się nimi bawili. Cel, myt, żup, soli, karczem, y żadnych najmow w Koronie za swym ani za cudzym tytułem żeby nie sprawowali, *exnunc*, pod winą statutu Zygmunta Krola, roku 1538 wydaną, o którą winę na którymbykolwiek mieyscu żyd taki był trafion a obwinion, Krolewscy przed Woiewodą albo ich urzędem, a pańscy przed swemi pany, duchownemi albo świeckimi albo przed ich urzędniki stawać mają, y karani bydz, przez teto Woiewody albo ich urząd, albo też przez pany przerzeczony, albo ich urzędniki, pod winą dwustu grzywien, które połowica stronie instyguiący, a połowica urzędowi bydz ma, nie oglądając się na świadki żydowskie, ani na listy żadne.

O miedzi.

15. Konstytucyą 1565 omlenione są towary, które do Gdańska puszczane być mają, co My w mocy zostawiając, pozwalamy tego: aby miedz wolno z Krakowa do Gdańska wodą spuszczana była, odprawiając myta zwyczajne zdawna w Koronie y w Państwach naszych, gdyż tego pakta z inszceni państwa ku dobremu Rzeczypospolitey naszej potrzebuia. A wszakoż z tym dokładem, aby iey pierwey dostatek tym był dan, którzy iey w Koronie potrzebuia.

O soli.

16. Są dawne statuta Przodkow naszych, iż *in defectu salis nostri in Camera Bidgostien: et etiam Dibovien*: gdzie też komorę nową teyże soli postanawiamy: tedy zamorskiej soli, którą gradową albo krupiastą zowią, używać wolno iest poddanym Koronnym, y ze Gdańska ią wozić. Czego iesliby się kto ważył imo statuta y konstytucye o tym uczynione, za takim mandatem otrzymanym *ad sui importunam instantiam* tego broniąc y hamując: tedy takowy ma bydz karan *confiscatione bonorum*, połowica Nam, a druga czwartey części na służebne Rzeczypospolitey, *foro nostro exigen*. A iesliby *impossessionatus* ważył się tego, tedy *poena peculatus* nań się ściagać ma.

Oprawa miast.

17. Acz z Lubelskiej konstytucyi miała być przez deputowane od Nas osoby oglądania miast oprawa: wszakże, iż czas nie był mianowan, od którego liczby z pożytkow wszystkich czynić mieli, zostać to musiało do Seymu tego, na którym czas mianujemy, iż *ab anno 1562* czynić powinni są liczbę ze wszystkich *in genere* prowentow, które mają. A tamże y poprawę

pokazą przed tymi, które ku Starostom albo ich namiestnikom z Seymu tego deputujemy, uczynić ie *sub confiscatione bonorum* powinni będą *sufficenter*.

O zastawie dobr Krolewskich.

18. Za upomnieniem Rad y Posłow, o zastawie dobr naszych, która nam pozwolona była konstytucyą 1565 ku nabyciu pięci kroć sta tysięcy złotych: tak się deklarujemy, iż na tę sumę pięci kroć sta tysięcy złotych, przyeliśmy podatek *anni 1565* z którego iż liczby dostateczney Poborce niektorzy nie uczynili, acz konstytucyą Lubelską na to obowiązani byli: przeto ustawiamy, aby ci wszyscy którzy liczby nie uczynili wedle konstytucyi, przy Paniech y Posłach byli powinni, *sub poena peculatus*, na Seymie blisko przyszłym Koronnym, *sexta die ab inceptione Conventus peremptorie* stanąć, liczbę dostateczną uczynić, y potomkowie ich. A My także pokazać będziemy powinni, iżesmy pozwoloney summy, pobor w nią ten licząc, nie przebrali, ku czemu dzierżawce imion zastawionych, powinni będą na przyszły Sejm sami przez się, albo przez posły swe, listy na dzierżawy te pokazać pod stracaniem summy. A wszakoż ma to bydz *publice* obwołano wszędzie, albo się y Poborce y dzierżawce dobr przerzeczonych, niewiadomością wymawiać nie mogli.

Iazy.

19. Acz iazy na rzekach, któremi spust idzie, są konstytucyami pokazone: a wszakże przychylając się dawnym statutom, w których zostawiono, ktoby iaz mieć chciał, aby w nim słoże albo wrota czynił: tedy dopuszczamy, aby powinien był w iazie swym słoży, albo wrota przestronne uczynić, żeby wolnie a przepiecznie towary wszelakie schodziły. A iesliby się szkoda komu stała przez on iaz, albo złe słoży, albo wrot uczynienie: takowy każdy czyi iaz onemu każdemu któremu się szkoda stanie, w Grodzie *in primo termino peremptorio*, powinien szkodę będzie nagrodzić: wedle iego przysięgi, *sine ulla appellatione vel motione*.

Roki Przeworskie.

20. Za zezwoleniem Rad y Posłow Koronnych; nad zwyczaj staradawny sądzenia ich, mocą Seymu tego niniejszego ku sądzeniu tychto Rokow odmieniamy to dla tego: aby Przemyskie Roki wolniey były sądzone, y czas miały dłuższy ku sądzeniu tych Rokow Przeworskich, naznaczamy: to iest, we trzy niedziele od aktu Rokow Przemyskich.

Dekreta.

21. Dekreta wszystkie Seymu Lubelskiego y Piotrkowskiego, tak około frymarkow, iako y inszych listow y spraw wszystkich, przez Nas przy Radach naszych y Deputaciach od Posłow Ziemskich, w sprawie ekucyi uczynione, do Powiatow, Woiewodztw odesłaną, y do urzę-

dow wpisowane y obwołane bydz mają: tak iako się to o Warszawskich już stało. A ktoby ich tu potrzebował, aby mu były wydane z Kancellaryi za pieczęcią Koronną.

Kraje Podolskie y Ruskie.

22. Z Podolskiego y Ruskiego części Woiewodztw Posłowie opowiedali: iż Tatarowie y Wołochowie, wiele dzierżaw w onych krajach popustoszyli, prosząc, aby ci w których się to possessyach stało, nie byli powinni do oddawania części czwartey na ten czas: ktemu iż tam w tych krajach są niektóre mieysca na których iesliby inszego opatrzenia wiecznością albo lennem nie mogli mieć trudnoby osiadać mieli, skądby Rzeczypospolitey żaden pożytek nie był jedno szkoda, gdyby tamte mieysca pustyniami miały zostać. A tak za radą Panow Rad naszych, y pozwoleniem Posłow Ziemskich, zdało się w rzeczy oboiey wyższej opisaney, tak postąpić: aby z tego Seymu jeden z Wielkiej Polski, a drugi z Małej, przez Nas Rady nasze, byli obrani Rewizorowie, iakoż obrani są z Małej Polski: Urodzony Mikołay Ligęza z Bobrka, Zawichowski, Biecki, y Zydaczowski Starosta: a z Wielkiej Polski, Urodzony Andrzej Howski, Wiski, Kasztellani. A ci Rewizorowie przed Seymem blisko przyszłym tam ziachawszy, aby to popalenie oglądali, y przy bytności Starostow onych mieysc, przypatrzwszy się mieyscom y wrociskom, które na tych tam niebezpiecznych mieyscach, lennem, wiecznościami albo też do iakiego niemałego czasu zasiadaćby miały, Nam wszystkim Stanom Koronnym na przyszłym Seymie o tym wszystkim żeby oznaymili, y dostateczną sprawę dali, żebyśmy My za radą Rad naszych, y pozwoleniem Posłow Ziemskich, tak w tym postąpili, iakoby było nalepiey y nauzyteczniey Rzeczypospolitey. A co się tycze oddawania czwartey części i podwyższenia arend, y oddania piąty części z dożywoć gołych, tedy ci tylko będą wolni, którzy szkody od Tatory Wołochow podięli, *in anno 1566 et in anno 1567*, a to do drugiego blisko przyszłego Seymu: y będą ci poszkodzeni, te szkody swoje pokazać powinni przed Rewizory wyższej opisanemi żeby też zaś Rewizorowie o tym Nam y wszystkim Stanom Koronnym na przyszłym Seymie dostateczną sprawę dać mogli.

Fiscus.

23. Iż o rzeczy niektore które skarbowi naszemu nie należą poddani naszy *nomine fisci* pozwani bywnią *etiam extra Regnum*. Przeto na prośbę Posłow Ziemskich deklarujemy: aby wedle konstytucyi *anni 1562*, nikt nie był pozwany za dworem, jedno dzierżawca, któryby prowentow z dobr naszych nie oddał. A wszyscy którzy są *in contrarium* spozywani: tedy one *decreto generali* wolne czynimy, teraz y napotym czasy wiecznemi.

Granice.

24. Około rozsypania granic między dobrymi naszymi a ziemskimi prawnie uczynionych, zachowamy się, y Starostom y dzierżawcom naszym roskazujemy, wedle konstytucyi Piotrkowskiej 1562, która acz była przed tym do s. Iana uczyniona, ale ią teraz za radą Panow Rad, y prośbą posłow Ziemskich, na wieczne czasy zostawiamy, y stanowimy, a to pod winą sta grzywien monety y liczby Polskiej *toties quoties coram Nobis peremptorie repetenda*, która wina ma się y na potomki własne ściagać.

Moneta.

25. Około kowania myńce, na ten czas napędce postanowiono bydz nie może: ale poruczmy pewnym osobom którzy się z tym dobrze rozumieią, aby wprzod namowę y radę z sobą uczynili, iakoby co-napotym około kowania myńce tey postanowiono bydz miało. A co się tycze talerow złych a nie ważnych, których się tu temi czasy do Korony wiele wniosło, za czym Korona silną szkodę podeymie, tedy tak postanawiamy: aby ich już *exnunc* tak w Gdansk iako y gdzie indzie, we wszystkich Państwach Korony naszej inaczezy nie brano, jedno iako o tym osobny uniwersał, z tego Seymu wysłany obmawia.

Annaty.

26. Pozwalamy, aby annaty w Koronie zostały na obronę Rzeczypospolitey.

Gościńce niezwyčajne.

27. Gościńce y drogi niezwyčajne od Węgiei, pozwalamy aby były zarąbane: y roskazujemy już *exnunc*, aby Starostowie y dzierżawcy naszy, te to gościńce y drogi niezwyčajne zarąbali.

Roki Halickie.

28. Za prośbą Posłow Ziemie Halickiej, y za ociążeniem Sądu Ziemskiego oncy Ziemie, y nieprzespiecznym przeiazdem dla wod, y dla wielkości spraw Kołomyjskiego Powiatu, Roki Ziemskie Kołomyjskie *in eodem vigore* przenosimy do Halicza, które Kołomyjskie Roki, zaraz z Halickimi Ziemskimi mają bydz sądzone, gdyż tam księgi Kołomyjskie Ziemskie w onym Powiecie chowaią.

Wieluńskie Sądy.

29. Sądy Ziemie Wieluńskiej konstytucyami *anni 1565*, postanowione y opisane, iż zawsze się trefuią społu z Radomskimi, co iest z wielkim ubliżeniem tych, którzy miewaią sprawy w Wieluniu y w Radomskim, a Ostrzeszowskie, iedne na miesopustne dni, drugie na Swiątki, a trzecie pod Wieceami Sieradzkiemi przypadaią; na prośbę Posłow Ziemie Wieluńskiej, przekładamy: aby zawzdy Ziemie Wieluńskiej Sądy bywaiy we dwie niedziele po Sieradzkiach, tak iako

Sieradzkie są opisane: to jest, w drugi tydzień Szadkowskie Roki, gdyż w Szadku dwie niedzieli bywają Sądy: żeby iedny drugim nie przeszkadzały. A Ostrzeszowskie zawzdy w tydzień po Wieluńskich, iako pierwey bywało.

Karanie pro furto et repercussione stratae.

30. Na prośbę Posłow Ziemi Podolskiej, zabiegając temu, aby zahamowani byli złoczyńce, których się do Podola z innych Państw postronnych nachodzi, uchwałą Seymu tego postanawiamy: iż każdy szlachcic oney Ziemi, ma stawić poddanego swego przed Starostą Kamienieckim, *in termino peremptorio officij*, na rozsądek we cztery a cztery niedziele, gdy będzie poddany obwinion od kogożkolwiek *pro furto et repercussione stratae*: z którego poddanego tylko w tych dwu artykułach, przed tym urzędem, y na tymże Roku, pan albo szlachcic on z Starostą naszym sprawiedliwość zaraz czynić powinien będzie; od którego urzędu abo sądu, appellacya żadna ani mocya, *et ejus prosecutio*, iść nie ma. A to postanowienie trwać ma do woli Szlachty Woiewodztwa onego.

Młyn Mątewski.

31. Iż od dawnych czasow zawzdy na każdym Seymie Koronnym Posłowie z Ziem Kujawskich, imieniem braci swey przekładali Nam o szkodach ktore się do tych czasow działy, prze podniesienie wody młyna Mątwi rzeczzonego, na rzece Noteszy, nie tylko w dobrach szlacheckich, y niektórych panow duchownych, ale też y we własnych dobrach stołu naszego Krolewskiego, około jeziora Gopła, do zamkow Kruświckiego y Radzieiowskiego należących: o których iż Nam na Seymie przeszłym dali stateczną sprawę Rewizorowie Wielkopolscy, znaleźliśmy Seymowym dekretem naszym Lubelskim, aby Starosta nasz Inowrocławski złożył to tam podwyższenie wody, *sub privatione officij*. A iż też na niniejszym Seymie iesteśmy od Posłow z tychże tam Ziemi pilnie proszeni, znaydujemy uchwałą Seymu tego, iżby się dekretemi tamtemu Lubelskiemu naszemu dosyć stało *exnunc* nadaley do święta S. Małgorzaty blisko przyszłego, y na potym aby nigdy nie działo się podniesienie wody, y tamten młyn iżby nie był ku szkodzie ludzkiej na wieczne czasy.

Seymik Powiatowy Dobrzyński.

32. Na prośbę Posłow Dobrzyńskich, pozwalamy: aby Seymik Powiatowy w Lipnie w porzod Ziemi Dobrzyńskiej, wedle starego zwyczaju odprawowan zawzdy był na potomne czasy.

Roki y Wieca.

33. Ktemu na tychże Posłow prośbę, pozwoliliśmy: aby Roki Ziemskie y Wieca wedle czasow niżey opisanych, w Ziemi Dobrzyńskiej odprawowane były: napierwey Roki Ziemskie w Dobrzyniu, we Wtorek bliższy po S. Macieju, po nich takoweż Roki w Lipnie w Poniedzia-

łek bliższy, potym zasię w tydzień na drugi Poniedziałek w Rypnie takoweż Roki Ziemskie. Wtore Roki Ziemskie w Dobrzyniu we Wtorek bliższy przed S. Janem, po nich zasię w Poniedziałek bliższy, w Lipnie takoweż Roki. A zasię w Rypnie w Poniedziałek bliższy po Rocech Lipińskich. Trzecie Roki Ziemskie w Dobrzyniu we Wtorek bliższy po S. Bartłomieju, a w Lipnie w Poniedziałek bliższy po Rocech Dobrzyńskich: w Rypnie zasię w Poniedziałek bliższy po Rocech Lipińskich. Wieca Ziemi Dobrzyńskiej w Lipnie, w Poniedziałek po S. Andrzeju, na których Wiecach wszyscy Kasztellani, dygnitarze y urzędnicy zasięść, y Wiecow nie odiezdziąc dokończyć, y dosądzić będą powinni, *sub poena centum marcarum Polonicalium*: o którą winę *ratione transgressionis, coram officio Castren: Bobrownicen: respondere et satisfacere* pozwani, *nulla motione seu appellatione desuper obstante*, będą. A iż się skarżyli Posłowie Ziemscy na Pany y na Szlachtę Ziem naszych Pruskich, iż im ludzi zbiegłych niechcą wydawać, o trudności ie y szkody wielkie przprawując: za zezwoleniem Rad naszych, y Posłow Ziemskich postanowiliśmy: iż gdyby kto człowieka swego zbiegłego w Prusiech nalazł, abo zastał, tedy mu ma być wydan bez wszelakiey trudności, *sub poena centum marcarum Polonicalium*. A gdyby go wydać niechciał, tedy ma być pozwany do Woiewody abo Podwoiewodzego Woiewodztw Pruskich, na którym Roku pierwszym, iako na zawitym ma stanąć, y winę sta grzywien odłożyć, ktorey ma być połowica stronie, a druga Woiewodzie, a przedsię człowieka zbiegłego wrocić *sub alia poena sinili*, na co wszystko Woiewoda exekucyą *sine ullis dilationibus et appellationibus* uczynić będzie powinien, *sub poena mille marcarum Polonicalium*: o którą winę przed Nami *peremptorie* pozwany, *respondere et satisfacere* będzie powinien. A także też gdyby z Prus poddany do Polski uciekł, tedy żeby także Starosta ktorykolwiek, w ktoregobykolwiek Starostwie zbiegły poddany był nalezion, takąż sprawiedliwość y exekucyą *in Iudicio Castrensi* uczynić był powinien.

Roki Ziemskie Czerskie.

35. *) Iż Posłowie Ziemi Czerskiej sprawę dali, że Roki Ziemskie Czerskie dnia iednego odprawić się nie mogą, prosząc aby im to konstytucyą Seymową obwarowano było: tedy za prośbą ich postanawiamy, żeby były sądzone y odprawowane przez dwa dni, w Poniedziałek y we Wtorek tamże w Czersku; a potym w Groycu we Szrodę y Czwartek, w drugim tygodniu. W Warce w Poniedziałek y we Wtorek. W Garwolinie, we Czwartek y w Piątek: bo tym sposobem lepiej mogą sprawowane y skończone być.

Ukrocenie postępku prawa.

36. Ukrocenie postępku prawnego Mazowie-

*) Paragraf 34. nie znajduje się w wydaniu Pijarskim. (Przyp. Wydawcy.)

ckiego, przez inne Ziemi Woiewodztwa onego przedtym przyjęte, Ziemia także Czerska y Warszawska, odtąd przyjmują: na co My pozwalamy, y to Ziomom tym, iako innym przedtym, utwierdzamy.

Kauzy Officij Vicesgerenta.

37. Iż też w tym szlachta Woiewodztwa Mazowieckiego nie małe ociążenie ma, postanawiamy, aby Vicesgerent Mazowiecki, iako innych wszystkich rzeczy, tak też y kaur, ktore on zowie *officij*, wedle konstytucyi, za swoim dworem nie ciągnął, ale żeby ie sądził na miejscach w konstytucyi naznaczonych.

Sol na komorach Mazowieckich.

38. Około soli, ktora wodą bywa do komory spuszczana, prosili Posłowie Woiewodztwa Mazowieckiego, aby zaraz po przypuszczeniu do komor, ktora nie z komieg, ale z komor ma być przedawana: byli powinni Pisarze solni przywiezienie soli tey do komory publikować, y obwołać na miejscach iawnych, y po obwołaniu, przez cztery całe niedziele, żeby icy nikomu innemu nie przedawali, iedno ludziom stanu szlacheckiego, na ich tylko własną potrzebę, a nie na przekup. A po wysciuc czterech niedziel, wolno będzie każdemu sol kupować, także na potrzebę swą, przy beczie iedney Bochence, dwie Wielickie przedawając. A w tym iuz Pisarze komor solnych, trudności y molestyi żadney mieć nie mają.

Roki Ziemskie w Seroczcu.

39. Za prośbą Posłow Ziemi Zakroczymskiej, folgując dalekości przyjazdu pewnych parafij, tak iako pierwey zdawna było, postanawiamy: aby w miasteczku Seroczcu, Roki Ziemskie były sądzone, parafij tych, ktore się tam przedtym sądziwały. A także też aby y Grodzkie Roki, tychże parafij, były w miasteczku tym sądzone, y odprawowane.

Rewidowane dobra exekucyi nie podległe.

40. Iż od wiela osob skarga przed Nas przyszła, że ich wsi dziedziczne młyny, rudy, stawy, za złą sprawą, iakoby stołowi naszemu należały: także imiona, na których stare summy są; Woytostwa, ktore exekucyi na ten czas nie podległy, Rewizorowie rewidowali: przeto My to im warując, naydujemy, że takie rewidowanie prawu wszech szkodzić nie ma, ani się w takowe wsi dziedziczne wwięzować będziemy

Żołnierze.

41. Żołnierze, urzędnicy, y słudzy wszyscy, ktoryzy na potrzebę z Nami do Litwy idą, mocą uchwały Seymu niniejszego, od sądu y sądzienia wszelakich sądow y urzędow, wolne czyniemy do blisko przyszłego Seymu Koronnego, oprócz tych ktoryzy przesądzeni są, abo ku zapisom akcyce mają, abo mieć będą, y te też ktoryzy o mężoboystwa, abo zgwałcenia, abo usil-

stwa, abo też o naiazy domowe, y o gwałtowne wybicia spozywani są, abo będą: ktoryzy takowi żołnierze y urzędnicy, y słudzy nasi, obyczaiem wyżey opisanym wyswobodzeni listy, świadectwa do sądow y urzędow z Kancellaryi naszej mieć mają, ktore Kancellarya nasza dawać im będzie powinna.

Odłożenie innych spraw.

42. Gdyż za nagłą a gwałtowną potrzebą, ktora Nam przypadła w Państwie Litewskim, nie mogliśmy na tym Seymie wszytkiego podla praw, przywileiow Koronnych skończyć, *et in debitam executionem* przywieść: przeto wszytkie sprawy, ktoreżkolwiek Koronie, z spraw, z przywileiow, z statutow, z recessow, y z konstytucyi przeszłych należą, a tu na tym Seymie nie są skończone, w teyże mocy y ważności uchwałą Seymową: także też cła, myta, likwidacye, ewikcye, o dobrach exekucyi podległych, abo *nullo jure* wziętych, y o działy, także frymarki, z dekretow Warszawskich y Lubelskich, nierewidowane, y nieskończone (insze wszytkie sprawy, ktore są skończone, w mocy zostawiając) odkładamy do Seymu przyszłego, ktory wedle opisania konstytucyi Lubelskiej, Stanom Korony Polskiej, z Stany Litewskiego Państwa, ku skończeniu Unii, wedle przywileiow, spiskow, y statutow Koronnych, *in anno 1568* złożyć będziemy powinni. A ten to Seym nie odczego innego zacząć się ma, iedno od Unij, ażby się skończyła. A potym innym sprawom wszem Koronnym, wedle opisania konstytucyi przeszłych, przywileiow y statutow Koronnych, zupełną exekucyą uczynić będziemy powinni. Przeto na lepsze świadectwo temu wszemu, pieczęć naszą przycisnąć będziemy roskazali. Dan na Seymie Walnym Koronnym Piotrkowskim, 14 dnia Czerwca, roku Bożego 1567, Panowania naszego 38.

Na własne roskazanie Krola I. M.

UNIERSAŁ

POBOROWY PIOTRKOWSKI

ROKU 1567.

ZYGMUNT AUGUST

z łaski Bożey Król Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, etc.
Pan y Dziedzic.

Wszystkim w obec y każdemu z osobna, ktoregokolwiek stanu, dostoięstwa, y urzędu, tak duchownego, iako y świeckiego, ludziom y innym wszem poddanym naszym, miast y miasteczek, wsi, y innych osiadłości iakiemżkolwiek tytuły, y przezwiski nazwanemi, w Koronie y wszech Państwach naszych mieszkającym, ktorymkolwiek należy, y do ktorychkolwiek terazniejsza uchwała Seymowa przydzie, a oznaymiona będzie, wdzięcznie y wiernie miłym,

łaska nasza Krolewska. Wdzięcznie y wiernie Nam mili: iż na ten czas, ieśli kiedy innego czasu, Ruskie, y Podolskie Ziemie, y inne części Korony y Państw naszych obrony potrzebią: za radą Panow Rad naszych, także też y za pozwoleniem Posłow Ziemskich, podatek na ten rok obyczaem tak dwuletnym, uchwaliliśmy y postanowili: który tym sposobem y porządkiem opisujemy.

Napierwey wszyscy kmiecie, y każdy z nich z osobna, tak nasi iako y poddanych wszech naszych, duchownych y świeckich osob, którzy sobie abo panom swym orzą, abo też roboty odkupią u tychże panow swych, we wsiach tak starodawnych, iako y nowo osadzonych, nie według starych quitacyi, ale z każdego zrzebia, śladu, włoki, abo łanu, osiadłych, iako uchwała dwuletnia Seymu Piotrkowskiego opisuje: mają płacić po dziesięci groszy.

784

Item. Z takowychże wszystkich wyżej opisanych rol kmiecych osiadłych, z strony dziesięciny po drugich dziesięci groszy, bądź gdzie są snopowe dziesięciny, abo meszne, spy, abo małdry, iako y tak dwieście zachować się mają: a z dziesięciny y także z tych ospy, mają to sobie wytrącać. A gdzie piędźne dziesięciny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy kmięć swym dołożyć ma, tak iżby y z roli y z dziesięciny spełna 20 groszy dał. A gdzieby też dziesięciny snopowe, ani piędźne, ani mesznego nie było, kmięć będzie powinien sam dać spełna 20 groszy. A w tym się wiernie życzliwie y sprawiedliwie zachować mają. Który przereczony podatek panowie y szlachta, abo sami przez się, abo przez stateczne osoby do Poborce, z dostatecznymi swemi rekognicyami oddawać y odsyłać mają, swym własnym podpisaniem ręki, y pieczęci przyłożeniem, abo też urzędniczym, bądź przyjacielskim, gdzieby pana samego nie było: wypisując z osobna z czego który podatek, y wiele posyła czego, a na każdą wieś osobna rekognicya byź ma: a to dla snadniejszego czynienia liczby, którą z tych podatkow Poborce czynić mają.

Item. Wsi nasze Krolewskie, y panow duchownych, y każdego innych, które są na iakichkolwiek posługach, a choć też czynszow nie płacą, y podatkow przedtem nie dawali, abo też y dziesięcin nie płacili, na ten rok iuż powinni płacić są, tak iako insi wszyscy, wspoł z dziesięciną po groszy dwudziestu.

Item. Tymże sposobem wsi łowcze, które na łowcach siedzą, y insze wsi wszelkie ktoregokolwiek stanu, y którzy pod Pany swemi mają nieiaki osiadłości y majątności, którzy żadnych czynszow ani podatkow y też dziesięcin nie dawają, na ten czas wszyscy płacić mają, iako tak dwieście y iako insze wsi, wspołek z dziesięciną po dwudziestu groszy.

Item. Soltysi, woytowie wolni, którzy czynszow nie mają, wspołek y z dziesięciną po dwudziestu groszy, z tych rol iako y tak dwieście płacić mają.

Item. Soltysi, woytowie wolni, którzy kmiecie mają, tak iako inszych poddani panow, tymże sposobem kmiecie ich, abo poddani płacić mają. Także też mieszczanie y przedmieszczanie, w miastach y miasteczkach, y woytowio abo soltysi w nich, którzykolwiek role mają, tedy iako y kmiecie podlegą podatkowi, *non obstante eo*, że szos osobno z domow mieyskich swych dadzą, ponieważ że inszy podatek z rol, a inszy z mieyskich domow byź ma.

Item. Szlachta uboga, którzy przedtem płacali, kmieci ani czynszow nie mający, ci według starych zwyczajow y quitacyi płacić mają, z takichże rol iako y tak dwieście, po 12 groszy: to iest, sześć groszy z roli, a sześć z strony dziesięciny.

Item. Także gdzie na tychże rolach siedzi ich kilka, tedy składać mają, iako na ktorego przydzie, z puł roley, wspoł z dziesięciną groszy sześć.

735

Item. Wsi y kmiecie rolni nowo osadzeni, którzy podatkow nigdy nie płacili, na ten czas są powinni płacić iako y inne wsi stare, y kmiecie z dawna osadzeni, iako wyżej stoi, to iest iako tak dwieście, wymiując te, którzy od 4 lat poczeli się osadzać, ci nie winni dawać. A gdzie też są takowe wsi, abo kmiecie, którzyby panom swym ieszcze nigdy czynszow nie dawali, ani robot robili, ci mają byź wolni od tego poboru.

Item. Wsi spustoszone, spalone od lat czterech, a nie więcej, które nie płacą czynszow panom swym, takowe wolne mają byź od płacenia.

Item. Zagrodnicy którzy na ogrodziech tylko siedzą, a robią panom swym, płacić mają po dwu groszu.

Item. Zagrodnicy którzy ku zagrodom role mają, płacić mają po cztery grosze.

Item. Zagrodnicy co domki mają y ogrody, a na czynszu bez robot są, iakiekolwiek obeście mają, po sześci groszy.

Item. Komornicy, którzy bydło mają, po czter grosze.

Item. Łoźni ludzie, *alias* hultaie, mężczyzna y niewiasty, którzy się na służbę doroczną nie nymują, każdy ma dać z osoby swej dwanaście groszy. Woyt z przysiężniki, pod przysięgą tego doyrzeć mają, aby się takowi nie uchraniłi poboru tego. A ieśli którzy na flisie są, skoroby się wrocili: także y ci którzyby się na wole rozesli, płacić mają.

Item. Przekupnie y przekupki na wsiach, po sześci groszy.

Item. Rzemiestnicy na wsiach, od rzemiesła po dwu groszu.

Item. Rybitwi w mieściech y na wsiach, po 8 groszy. A którzy role mają, osobno płacić z nich powinni, *secundum quantitatem* rol.

Item. Karczmarze dziedzicni, od szynkowania piwa przewoźnego, do roku po dwudziestu groszy.

Item. Czopowe na wsiach, Poborce nasi nay-

mować mogą, iako się im będzie zdało pożyteczniej.

Item. Karczmarze z rol osobno, iako wyżej opisano iest, płacić mają *secundum quantitatem* rol.

Item. Karczmy doroczne, po dwanaście groszy: z roley także osobno także płacić mają *secundum quantitatem agrorum*.

Item. Od palenia gorzałki na wsiach, po dwanaście groszy.

Item. Szynkarki od szynkowania gorzałki, po sześci groszy.

Item. Młyny tak nasze iako y poddanych naszych, duchownych y świeckich, dziedziczne, od każdego koła walnego y folusza, na ten czas będą płacić po groszy 24.

Item. Od dorocznych młynow, y wszelkich, od każdego koła iakiegokolwiek, po dwanaście groszy.

736

Item. Od młynow wietrznych, tak nowych iako y starych, od dziedzicznych po dziesięci groszy, a od dorocznych po pięci groszy.

Item. Takież y te młyny, których dzierżawce dobr naszych Krolewskich trzecią miarę wykupili dla pożytku swego, płacić mają szos iako inne młyny w Krolestwie naszym, bez żadney obrony y wymowki. A gdzie nie masz szosow, tedy tak iako y insze młyny.

Item. Z tych młynow, w których trzecią miarę Starostowie nasi z rozkazania naszego pieniądźmi naszymi wykupili ku naszemu pożytkowi, z takowych płacić nie powinni.

Item. Piły dziedziczne, od każdego koła po dwanaście groszy, a od doroczney, od każdego sześć groszy.

Item. Rudnicy którzy żelazo robią, to iest, mistrzowie, od każdego koła, iako tak dwieście, trzydzieści groszy płacić mają.

Item. Rzemiestnicy y towarzysze tychże mistrzow: to iest, węglarze, dymarze, kowale, gornicy, plockarze, każdy po 6 groszy.

Item. Także od hut skłanych, mistrzowie, y towarzysze ich płacić mają. *Item.* Wałaskie wsi, iako y tak dwieście, tedy y teraz powinni płacić będą, iako y w inszych wsiach, z rol ieśli ie mają, abo z dworzyszczą, po dwadzieścia groszy: a którzy rol nie mają, tedy od sta owiec po dziesięci groszy.

Item. Popi Ruscy, z cerkwi swych płacić nie będą powinni, gdyż poddani z rol po dwadzieścia groszy płacić będą, chocia dziesięciny nie daią.

Item. Biskupi Ormiańscy, y Ruscy Władysławowie, z czynszow swoich piędźnych gołych, y iakichkolwiek, od każdej grzywny po pułsiomdu groszu.

Item. Namiestnicy ich na ten czas nie płacić nie będą. A te wszystkie podatki od mała do wiela, powinni są wydać do święta S. Michała blisko przyszłego, w tymże roku niniejszym.

Item. Miasta y miasteczka, tak nasze Krolewskie, iako y poddanych wszystkich naszych, duchownych y świeckich we wszystkim Krolestwie y w Państwach naszych, poplatki wszystkie ia-

ko y tak dwieście płacić mają: to iest, szos dwoy, który zowią duplą, wedle kwitow które mają u siebie: nie zastawiając, ani się broniąc żadnymi wolnościami, z ktoreykolwiek przyczyny, która zagradzać nie ma, ku terażniejszey gwałtowney potrzebie Rzpltey: wymiując one tylko, któreby pogorzały, a nie wyszłoby ieszcze tym wolnościami cztery lata: ale którym iuż wyszły cztery lata, wszystkie płacić mają y wydać do przyszłego święta Świętego Michała w tymże roku niniejszym, tym porządkiem niżej opisanym.

Item. Czopowe y szosy, w Kamieńcu Podolskim y Oświęcimiu, daliśmy na budowanie miast, y murow mieyskich. A wszakże tym sposobem, aby mieszczanie ci winni Nam liczbę czynić, y pokazać, iż to na poprawę miast y murow, a nie gdzie indzie obrocili.

737

Item. Komornicy w mieściech większych, przekupnie; y przekupki, którzy szoszu nie płacą, mają płacić po dwanaście groszy.

Item. W miasteczkach podlejszych po siedmi groszy, a mają wszędy mieć baczenie na ubostwo.

Item. Hultaie, tak mężczyzna iako y niewiasty, którzy nikomu dorocznie nie służą, iedno się tylko na tydzień nymują, abo też nie nie robią, mają płacić po dwanaście groszy. Ktore wszystkie tak komorniki, przekupnie, przekupki, hultaie, w mieściech y w miasteczkach, Rayce reiestrować ie mają, z pilnością ten podatek od nich wybierać mają, nie przyłączając ich ku piędźnom szosowym, ani ich przyjmować do miast y miasteczek mają, bez kwitow dostatecznych, ktoremiby dowiedli iż iuż podatek ten indziej zapłacili: przeto na każdy kwartał powinni Rayce inkwizycją tego czynić: który podatek od nich wybrawszy, wiernie a cale, okrom wszelakiey chytrności, do Poborce oddać mają, *sub poena peculatus*: tego pilnie doglądając, aby się utaić nie mogli, pod czyjąkolwiek jurisdycją: choćby też wyszli do tych miast, miasteczek, y wsi, ktore wolności mają, aby takowe przymuszono ku zapłaceniu.

Item. Żydowie wszyscy, y każdy z osobna w Krolestwie naszym, w mieściech y miasteczkach, y na wsiach, tak naszych iako y wszystkich poddanych naszych duchownych y świeckich, od każdej głowy, po złotemu monety.

Item. Szotowie którzy na sobie noszą swoje rzeczy ku przedaniu, płacić mają po złotemu monety.

Item. Szotowie którzy końmi swoje towary wożą, od każdego konia po kopie monety.

Item. Rzemiestnicy wszelacy, w mieściech głównych po ośmi groszy, a towarzysze ich po groszu.

Item. Rzemiestnicy w miasteczkach mniejszych po cztery grosze, a towarzysze ich po pułgroszku. Ci tylko rzemiestnicy, którzy się do szosow nie przykładają, płacić to mają tak w mieściech, iako y w miasteczkach.

Item. Szyprowie, od każdej własney szkuty, którą nymują z frochtu, płacić mają po trzy złote monety.

Item. Od dubasa po pułtoru złotemu monety.

Item. Od lichtana, po złotemu iednemu monety.

Item. Szyprowie, ci ktorzy na przekup zboże skupiają, y spuszczaia do Gdańska, od każdego łasztu po pięci groszy. A to pod przysięgą przed Radą uczynioną płacić maia.

Item. Czopowe od wina, muszkattelli, małmazyi, miodu, y od inszego wszelakiego picia, w mieściech y miasteczkach, płacić maia tym porządkiem iako tak dwieście.

738 Naprzod od pułkufka wina, dwa złote monety Polskiej.

Item. Od drelinka, fodra, puł fodra, ktore maia byđz szacowane na baryły, a od każdej baryły maia płacić po 12 groszy.

Item. Od każdej baryły małmazyi, muszkattelli, abo wina Włoskiego, po 16 groszy iako tak dwieście.

Item. Od baryły miodu prostego, 4 grosze.

Item. Od baryły kierstrangu, malinniku etc. 6 groszy.

Item. Od beczki wielkiej szacuiąc na baryły, także płacić maia czopowe, od każdej baryły 6 groszy.

Item. Czopowe od piwa tym się sposobem y zwykłym obyczaiem począć ma, iako gdzie z starodawna, ieśli od beczek abo od warow, *in duplo* iedno iako y tak dwieście, tego roku płacić maia także. A Krakowianie po czterdzieści groszy od waru.

Item. Czopowe wszelakie począć się ma od dnia S. Jana Chrzciela, roku niniejszego, aż do drugiego takowego dnia S. Jana roku przyszłego tysiącznego, pięćsetnego, sześćdziesiątego y osmego.

Item. Czopowe wszelakie najmowane byđz nie ma, ani się żaden ktoregokolwiek stanu wolnościami od niego szczyić ma, ale wszyscy iednako płacić maia, tak w mieściech, w miasteczkach, wsiach, domiech, y w dworzach mieyskich, pod czyiąszkolwiek jurysdykcją są.

Item. Od piwa przewożnego: to iest Piątkowskiego, Piotrkowskiego, Łanczyckiego, Bydgoskiego, Przemyskiego, y od inszych ktore do karczom wożą, tak do miasta iako y do wsi biorą, y na ktorychkolwiek mieyscach do szynkowania dawaia, od każdej kłody, abo beczki po groszu iednemu na mieyscu niżli od piwowara wynidzie.

Item. Od piwa ktore z cudzych ziem wożą: to iest, Swidnickiego, Głogowskiego, Bernienskiego, Gdańskiego, także y Wrocławskiego, po 6 groszy od każdej beczki mniejszey, ktorych nie maia z wozow zstawaiać pod utraceniem, aż pierwey od nich odczopuia. A od większych beczek po ośmi groszy. Przy tym czopowym, maia osobno dawać kwatniki na poprawę miast, y miasteczek. Item. Od garcow abo kotłów gorzałczanych, po dwudziestu y cztery grosze.

Item. Szynkarki ktore szynkuią gorzałkę, po sześci groszy. A dla większey ostrożności, Czopownicy od Poborcow w mieściech y miaste-

czkach postanowieni, maia dawać rekognicye piwowarowi, abo karczmarzowi, co od ktorego wezmą. A ci ktorzy rekognicye biorą, na każdy kwartał maia ie przed Urzędem Mieyskim ukazać przy Czopowniku, a urząd Czopownikowi ma dać swą rekognicyą komputowania, wiele on kwartał uczynił, pod pieczęcią mieyską: tak się maia sprawować około wszelakiego czopowego.

A iżby takowy podatek wyżej opisany, iednako wszystkich doległ, za zezwoleniem Rad naszych duchownych y swieckich y posłow Ziemskich, wszystkie wolności, wyswobodzenia od szosow abo od czopowego, komukolwiek są nadane, a ktorym iuż cztery lata wyszły, te wszystkie podnosiemy y oddalamy na ten rok, a ku zapłacie wszystkich tych podatkow powinne byđz nayduiemy. A ieśliżby ktorzy upornie chcieli się iakiemi wolnościami bronić, ku zapłacie maia byđz urzędnie przymuszeni, chociaży też y teraz w tym czasie, poki ten podatek będzie, wolności sobie iakie u Nas uprosili.

Item. Pisarze, abo Czopownicy, ktore w mieściech y w miasteczkach Poborca postanawiać będzie, takowych aby żaden nie śmiał, iakiegożbykolwiek byli stanu, przenagabywać, y te wszystkie ktorekolwiek będą postanawiać na tey posłudze Rzpłtey, maia ie obligować *juramento corporali*, aby wiernie y statecznie tego przestrzegali, co komu będzie zlecono. A gdzieby też widział byđz tego potrzebę, aby urzędowi onego miasta takowe podatki zlecił ku wybieraniu: tedy to winien urząd uczynić, a z tego się żadnym obyczaiem, wymawiać nie maia.

Item. Poborce też wszystkich wsi porządkiem parafii rejestrować maia, także też karczmy, młyny, y wszelakie inne podatki, ktore będą wybierać z pilnością, każdą rzecz osobno pisać, ile czego od kogo wezmą. A kwitacye pod pieczęcią, y podpisaniem swym dawać każdemu maia.

Ku ktoremu wybieraniu poboru tego uchwalonego, aby z pilnością y wiernością to się wykonać mogło, w Ziemiach y Powieciach Woiewodztw wszystkich, Poborce są przez Nas naznaczeni, iako niżej są opisani.

Item. Wszyscy Poborce tedy z pilnością pod przysięgą y sumnieniem swoim, wybierać to wszystko maia: a te ktorzyby na czas naznaczony nie zapłacili, wyżej opisanych podatkow, aby ie do Urzędu Starościego oddawali na spisku. A My wszystkim Starostom naszym, y na mieyscach ich będącym, roskazuujemy, aby takowe podatki wyżej opisane, tak we wsiach iako y w mieściech y w miasteczkach y w Starostwach naszych, obwołać imieniem naszym Krolewskim roskazali, zeby na dzień wyżej namieniony, *sub poena quatuordecem marcarum, toties quoties repetenda*, te popłatki Poborcem naszym odnieść, y oddać bez wszelakiego omieszkania y odwłoki, y tudzież bez ciężania przymusili, *sub poena sta* grzywien, monety y liczby Polskiej, y pod innemi penami na to ustawio-

739

740

nemi, ktorym każdy z nich na przyszłym Seymie Walnym Koronnym, winien będzie dosyć uczynić, gdy będzie dostatecznymi dokumenty okazan w niedbałości urzędu swego. A ieśliby też Poborce nasi niesłusznie podali do urzędu ktoregożkolwiek Starostwa naszego retenta, ktorego miasta, miasteczka, y wsi, tedy gdyby te miasta, miasteczka, y wsi okazały kwitacye dostateczne zapłaty swey tych podatkow, takowy Poborca pozwany przed Starostę, abo urząd iego, *in primo et peremptorio termino*, przepada winy czternaście grzywien monety: połowicę Staroście, a połowicę stronie: ktorą winę tamże *in instanti* będzie powinien położyć, *semotis quibusvis dilationibus*. Czemu ieśliby dosyć nie uczynił, ma byđz odesłan *pro ulteriori et finali executione, iuxta juris ordinem*. A tak tę instrukcyą Poborcem naszym dawamy, aby na kwitacyach dzień miesiaca, y rok napisali, zeby żadna omylnosc nie była. Takież y te ktorzy nie zapłacą, aby ie z pilnością, iako wyżej iest, do urzędu odsyłali, bez obładzenia w tym iakiego, podług powinności swey, pod łaską naszą.

A iżeśmy czas daleki na S. Michał ku płaceni poboru tego poddanym naszym naznaczyli; uczyniliśmy tym sposobem, aby iuż na on czas wszyscy, y każdy wedle stanu swego, pobor ten uchwalony y tu opisany, na dzień mianowany S. Michała oddać Poborcey był powinien, a nadaley do dwu niedziel po S. Michale. A ktoby był tak niedbały, abo uporny, iżby go na Święty Michał, abo do dwu niedziel po S. Michale nie wydał, takiego każdego Poborca dłużej się czekaniem, ieżdzeniem, abo posyłaniem nie bawiać, a pieniądze poborowych nie trawiać, Staroście swemu głównemu onego Woiewodztwa, abo Powiatu deferować ma, a Starosta przeciw wszystkim swowolnym, y niedbałym, obyczaiem wyżej opisanym, czynić y postępować ma, nikomu nie folguiać, pod utraceniem urzędu swego.

A pieniądze poborowe Poborce przerezeczeni, nie gdzie indzie iedno do Szafarzow, nie mieszkaiać, wiernie oddawać będą powinni, *sub poena peculatus*: o ktorą winę Posłowie Ziemszy będą zawzdy mogli instygować, aby też zaś z zapłatą z temi pieniędzmi, na każdą ćwierć lata, żołnierzom nie omieszkiwali.

Belskie Woiewodztwo, y Chełmska Ziemia, pozwalaią po dwa grosza z każdego łanu, iako tak trzy lata na wyprawienie Wieprza: a ten podatek zeby Poborce przy poborze wyciągali, y szlachcie zeby oddali na Seymikach Powiatnych, liczbę wprzod z nich dostateczną czyniwszy. Iakoż dla dobrego ich pospolitego, My im tego pozwalamy, y ten podatek Poborcem wybierać, y na Seymikach Powiatnych szlachcie oddać, y także też y liczbę z niego uczynić roskazuujemy. A iż tym podatkiem ktory uchwalon, zapłata żołnierzom byđz ma, prosto z Woiewodztw y Powiatow, a nie z skarbu naszego opatrujemy to, zeby ten podatek był wyciągan y wybieran, porządkiem a sposobem po-

stanowienia, abo uchwały Seymowej 1539. To iest, iżby ieden Poborca był w każdym Woiewodztwie, y Ziemiach, iako niżej są opisani: ktory każdy taki Poborca, pospolite pieniądze podatku tego wyciągać będzie. A drugi Szafarz, ktory te pieniądze szafować, y służebnym wydawać będzie w Rusi y na Podolu, y gdzie indzie w Koronie, gdzieby tego była potrzeba służącym, nie z niemi nie omieszkiwaiąc, na każdą ćwierć lata, przez ten rok, na ktory podatek ku obronie uchwalon. A wszakże ten Szafarz zeby szafunku nie czynił, iedno z wiadomością Woiewody, abo w niebytności Woiewodziny, Kasztellana przedniejszego za czasem będącego w Woiewodztwie, abo Ziemi oney, w ktorey iest Szafarzem naznaczony.

Poborce we wszystkich Woiewodztwach, y Ziemiach, będą mieć za utraty, y nakłady swe, zapłatę niżej opisaną:

Poborca Woiewodztwa Krakowskiego będzie, Urodzony Jan Młoszowski z Młoszowej: y będzie miał ten Poborca za prace, utraty, y nakłady swe, z tych to pospolitych pieniędzy, 45 grzywien.

Poznańskiego, Jan Ciszwicki Woyski Kaliski, 45 grzywien. Sandomierskiego, będą dwa Poborce: ieden Stanisław Gniewosz, Sandomierskiego, Wislickiego, y Pilźnińskiego; a drugi Baltazar Wąsowic, Radomskiego, Stężyckiego y Opoczyńskiego, Powiatow. A każdy z nich będzie miał za utraty y nakłady po dwudziestu y pięć grzywien: abo ieśliby ktory niechciał, abo się ieden we wszystkim Woiewodztwie wybierać poborow podiał, tedy będzie miał ten to ieden pięćdziesiąt grzywien. Kaliskiego, Mikołay Głowiński, będzie miał czterdzieści pięć grzywien. Sieradzkiego, Iakub Pstrokoński, Podstarości Łęczycki, czterdzieści grzywien.

Łęczyckiego, Stanisław Nagorski Woyski Laneczycki, trzydzieści grzywien. Brzeskiego, Jan Pstrokoński Cześnik Brzeski, grzywien 20.

Inowrocławskiego, Jan Popowski z Złotnik, grzywien 20.

Dobrzyńskiej Ziemi, Jan Orłowski Pisarz Ziemi Dobrzyński piętnaście grzywien.

Ruskiego Woiewodztwa, Lwowskiego, Halickiego, Kołomyjskiego, y Trębowelskiego, Thomek Dubrawski, Podsedek Halicki grzywien 60.

A Przemyskiego y Sanockiego Powiatow, Mikołay Herbort z Fulstyna sześćdziesiąt grzywien.

Chełmskiej Ziemi, Iarosz Troian, grzywien dwadzieścia.

Podolskiego, Mikołay Domanikowski, piętnaście grzywien.

Lubelskiego, na ten czas Poborca ieden, Jan Cahimir, grzywien 24.

Belskiego, Wojciech Komorowski, grzywien dwadzieścia.

Płockiego, Mikołay Kosobucki Pisarz Zawkrzeński, grzywien 20.

Mazowieckiego, Czernskiej y Warszawskiej Ziemi, Mikołay Ieżewski Chorąży Warszawski.

741

742

Wyszogrodzkiej y Zakroczymskiej Ziemi, Stanisław Niezdziński Podsedek Wyszogrodzki.

Wiskiej, Ciecchanowskiej, Łomżenskiej, Rożańskiej, y Makowskiej, Jakub Lysakowski.

Liwskiej, Nurskiej, Lenard Kobylski Starosta Nurski. A ci wszyscy Poborcowie Woiewodztwa Mazowieckiego, będą mieć za utraty y nakład sto grzywien.

Woiewodztwa Rawskiego, Ziemi Rawskiej, Walenty Błędowski, Podsedek Rawski, grzywien dziesięć.

Sochaczowskiej y Gostynskiej, Mikołaj Zawadzki, grzywien dwadzieścia. A osobno każdy z tych Poborców na Pisarze nakład słuszny, przystoyny, z tychże pospolitych pieniędzy mieć będzie.

Szafarze, tedyśmy też tu za spólnym zezwoleniem y ich samych przyzwoleniem, obrali:

W Woiewodztwie Krakowskim, Urodzony Jan Pieniążek Sędzia Krakowski.

Poznańskim, Andrzej Grabia z Gorki. Sandomierskim, Andrzej Jakubowski. Kaliskim, Rafał Leszczyński, Starosta Radzieiowski. Sieradzki, Andrzej Zaręba Starosta Grabowski. Łanczyckim, Stanisław Karśnicki z Wielkich Karśnic. Brzeskim, Anselm Chaliński, Skarbnik Brzeski. Inowrocławskim, Szczesny Zielechnicki. Dobrzyńskiej Ziemi, Stanisław Myśluborski.

Ruskim, we Lwowskim, Halickim, Jan Tarło Chorąży Lwowski.

A w Przemyskim y Sanockim Powiatach, Jakob Herbort z Fulstyna.

W Chełmskiej Ziemi, Mikołaj Sienicki, dzierżawca Tarnogorski.

Podolskim, Stanisław Sroczycki. Lubelskim, Jan Osmolski. Bełskim, Alexander Łaszcz, Podkomorzy Bełski. Płockim, Woyciech Wilkanowski, Podkomorzy Płocki. Mazowieckim, Maciej Chądziński, Starosta Zakroczymski. Rawskim Hieronim Trzciański.

A w tym wszystkim szafowaniu, superintendencją, albo dogładanie mieć będą Woiewodowie, albo w ich niebytności Kasztelanowie przednieysi. A gdzieby też Woiewody niebyło w Ziemi ktorey, tedy Kasztelani Ziemi oney przednieysi. A ci Woiewodowie, albo w ich niebytności Kasztelanowie przednieysi za czasem będący, albo ich Deputaci, którzy w szafowaniu pieniędzy superintendencją mieć będą.

A tak że też y Szafarze, którzy obrani wyżej opisani są, za prace swe z miłości przeciwko Rzeczypospolitey brać nie chcą, tylko nakład w odniesieniu albo w odsyłaniu pieniędzy do woyska żołnierzom, aby na każdą ćwierć lata z nimi nieomięszkiwali, brać to sobie albo dawać innym będą, coby słusznie przyszło, nie uszkadzając y nie obrażając skarbu pospolitego.

A iż też Posłowie od Rycerstwa pilnie Nas o to prosili, abyśmy za te pospolite pieniądze nie z jedney ktorey, ale ze wszęch Korony części, y Państw naszych, tak Rotmistrze iako y służebne mieli, y zarazem żebyśmy tu iuż Rotmistrze mianowali, którzyby y z Towarzy-

stwy swemi na żołdzie, uchwałą Seymu tego postanowionym przestać mogli. Tedyśmy na to radzi pozwolili, iednako za pospolite pieniądze wszystkim ze wszęch stron Korony y Państw naszych, ćwiczzenia rycerskiego, y przysług u Nas y Rzeczypospolitey życząc.

Rotmistrze tedy te zarazem mianujemy y obieramy, wspolek z Panem Woiewodą Ruskim, Hetmanem Koronnym tu na ten czas wspolek z Nami będącym, na poczty, iako się tu z Woiewodztwa y Ziemi ktorey postanowili, wedle osobnego rejestru, który w Kancellaryi zostawa. A ci Rotmistrze wszyscy obierać sobie będą powinni Towarzysze, nie z inąd ieno z Woiewodztwa albo z Ziemi swey, z ktorey są Rotmistrzami naznaczeni, chyba żeby w tamtym Woiewodztwie albo Ziemi, tak wiele iako poczet iest oznaczon, ku służbie tey Towarzyszow byź nie mogło, albo ich wywieść nie mogli: tedy z innych Woiewodztw y Ziem Korony naszej, przyczynić a wypełnić poczet sobie może. Każdy Rotmistrz ma mieć służbę u sta koni na ośm koni, wedle starego zwyczaju podzięści złotych. A Towarzysze albo żołnierze inni po ośmi złotych na każdą ćwierć lata, a szkody płacone im byź nie mają. Ustawa na wszelką żywność ma byź wedle starodawnego żołnierskiego zwyczaju, iako było za Pana z Tarnowa Hetmana Koronnego.

Rotmistrz każdy ma sam przez się, a nie przez Porucznika, rotę wieść, y do zamierzonego czasu przy niey byź, y Towarzysze swe na pieczy mieć, żeby szkod ludziom nie czynili, y w ciągnięciu, y na miejscu, na zwracaniu, albo odciąganiu od miejsca, tak ludziom duchownym iako y świeckim, y ich poddanym: a iżby też od nich żadnych stacyi nie wyciągano, y o szkody ktoreby się stały, aby Rotmistrz o nie pozwan byź mógł do Grodu, tam gdzie go przyścignie uszkodzony; tak w ciągnięciu do miejsca, iako w odciąganiu od miejsca, a na miejscu przed Hetmana: y będzie winien Rotmistrz zupełną nagrodę uczynić na pierwszym Roku, *sine ulla appellatione*.

A iżby też Rotmistrz nie szkodował na tym, gdyż dla występku cudzego żaden karan byź nie może, gdyby Towarzysz iego szkodę uczynił, ma zachować przy sobie część pieniędzy z zapłaty iego żołnierskiej, do tego czasu, aż na miejsce do Rusi albo do Podola przyedzie. A także też y na ten czas gdy się do domu zwracać będzie, tak iż gdyby kto w drodze z Towarzyszow szkodę człowiekowi stanu ktoregokolwiek uczynił, a nagrodzić iey niechciał, sam zaś Rotmistrz szkodę temu komu ją uczyniono, pod świadectwem swoich Towarzyszow założyć, y za nią dosyć uczynić ma, a z pieniędzy Towarzysza onego potym sobie ma wyrazić.

Rotmistrz każdego Woiewodztwa albo Ziemi, na dwie niedzieli przed wyscieniem służby z miejsca odciągać ma, y także strzedz pilnie, aby przez rotę iego żadnemu szkody czynione nie były, ludziom, tak duchownego iako y świec-

kiego stanu, etc. *ut supra*, pozwany byź ma, y za szkody dosyć uczynić na pierwszym Roku, *sine ulla appellatione*.

Rotmistrze mają tego przestrzegać aby żadnego Towarzysza nieprzyimowali nawięcey na dziesięć koni.

Około pocztu ludzi z Woiewodztw y Ziem, tak się postanowić y przestrzegać ma: aby taki naznaczony y postanowion był, żeby raczey nad zapłatę iemu pieniędzy podatkowych zbywało a niżliby niedostawać miało.

A iżby się żołnierzom płaca nie omięszkiwała, chcemy to mieć, aby Poborce nie mięszkając, pieniądze poborowe do Szafarzow oddawali, a Szafarze też zaś na każdą ćwierć lata, żeby *publicis impensis* żołnierzom odnosili albo odsyłali, y z wiadomością Hetmana Koronnego, y Pisarza Polnego oddawali, dla szkod, aby zarazem nagradzane były. A ostatek pieniędzy podatku tego, ktoreby zbyły nad zapłatę służby żołnierskiej, żeby na ratuszu miast przednieyszych chowano, a w Szafarskiej mocy żeby były, z tym dokładem; ieźliby gdzie ratusz drzewiany był żeby indzie na pewnym miejscu chowane były.

Liczbę tak Poborce, iako y Szafarze, y Woiewodowie, albo y Kasztellani przednieysi, którzy superintendencją szafunku podatku tego mieć będą, mają czynić dostateczną na Wiecach w Woiewodztwach albo Ziemiach swych: albo ieźliby Wieca nie doszły, tedy na Seymiku Powiatowym przy wszystkich dignitarzach duchownych y świeckich, y urzędnikach ziemskich, y Rycerstwa, którzy się kolwiek iedno na on czas ziadą, albo przy tych którzy na miejsca swe posłali albo zostawili. A ztamtąd tedy zaś sami Szafarze tę liczbę na Seym Koronny blisko przyszły odnoszą, y około niey przy Pańskich Woiewodach albo Kasztellanach Superintendentach swoich, wszystkim Stanom na Seymie będącym, dostateczną sprawę dać mają, tak iżby z Seymu, y sobie, y Poborcom kwity odnieśli.

A na lepsze świadectwo temu wszemu, pieczęć naszą przycisnąćśmy kazali. Dan w Piotrkowie na Seymie Walnym Koronnym, dnia dwudziestego szóstego miesiąca Maja. Roku Bożego, tysiącznego, pięćsetnego, sześćdziesiątego siódmego. Panowania naszego, trzydziestego osmego.

O ZIEMI PODLASKIEY.

PRZYwILEY

PRZYwrocENIA ZIEMI PODLASKIEY DO KORONY POLSKIEY.

1. W imię Pańskie. Amen. Ku wieczney pamięci. Gdyż pamięć ludzka iest słaba y odmienna: za czym aby sprawy ludzkie, a nawięcey te, które ku użytkowi a zachowaniu społeczności, y towarzystwa ludzkiego należą, za przo-

dłużeniem czasu nie byłyby zniszczone, opatrzna ludzi mądrych postanowiła rostopność, sprawy wieczney pamięci godne, pisma świadectwem ku wiadomości potomstwu przywozić. A tak My Zygmunt August z łaski Bożey Krol Polski, Xiądz Litewski, y ktemu Ziemi Krakowskiej, Sandomierskiej, Sieradzkiej, Lanczyckiej, etc. Oznaymuemy tym listem naszym, którym wiedzieć to należy, wszem wobec, y każdemu zosobna, ninieyszym, y potym będącego wieku ludziom: iż będąc My przedtym od wielu lat przez wszystkie Stany Korony Polskiej, y Państw naszych, z wielką a częstą pilnością żądani y napominani, abyśmy Seym Walny takowy złożyli, na którym o ziednoczeniu dawnym Xięstwa naszego Wielkiego Litew: z Koroną Polską, y też o wykonaniu wszystkich praw, y przywileiow, Korony y wszystkich Państw naszych, sprawa byłaby skończona: ku którym takowym wszęch Stanow prośbom, Seym ninieyszy Walny, za radą y pozwoleniem wszęch Stanow, tak Korony Polskiej, iako y W. X. Litewskiego, w Lublinie złożyliśmy: ku ktoremu takowemu głównemu Seymowi, Rady nasze, tak duchowne, iako y świeckie, y Posłowie Ziemsy, z zupełną mocą posłani, tak z Korony Polskiej, iako też y z Wielkiego X. Litewskiego, wszystkich Stanow Koronnych, y Xięstwa Litewskiego, też w sobie bytność zamykając, ziachali się. A tak ten Seym Walny y Główny złożony, w imię Pańskie, tym sposobem zacząwszy: na którym długich, a wiele traktatów y namow miawszy, prośnieniami są, y z wielką pilnością przez Stany wszelakie Korony Polskiej napomnieni: abyśmy Ziemię Podlaską, która przed przeszłemi czasy zupełnym a całym prawem do Korony Polskiej zawsze należała, teyże Koronie, to iest, Krolestwu Polskiemu przywrocili, a w iey pierwość y całość wszczępili. My tedy pamiętając na przysięgę naszą, którąśmy osobą swą wszem obywatelom Koronnym obwiązali, wszystkie rzeczy oderwane a od Korony przerzeczoney odłączone, wedle mocy naszej pozyskać, a ku przerzeczonemu Krolestwu w swą całość przywrocic, wiedząc to pewnie: iż Ziemia Podlaska, ku Koronie Polskiej wiecznie prawem doskonałym, ieszcze przed Władysławem Jagiełłem Krolew, Pradziadem naszym, y przez wszytek czas panowania iego: także za krolowania Władysława Syna iego Wielkiego, Stryia naszego, należała. Ktorą potym święty Krol Kazimierz Dziad nasz, tym sposobem, iż nad oboim narodem był przełożonym, od części Krolestwa, to iest, od Mazowsza oddzieloną, y od własnego ciała oderwaną chciał mieć: czemu się przeciwili, ani na to nie zezwalały Stany Koronne. Ktorzy też tak od tegoż Dziada naszego, iako od innych po nim będących Przodkow naszych, Krolow Polskich, y Wielkich Xiążąt Litewskich, y od Nas też samych, tey Ziemi pilnie zawsze upominać się nie zaniechali, aby była do Korony przywrocona y przyłączona.

2. Z tych tedy przyczyn, My tę Ziemię Podlaską, do iedności nierozzerwanej, a iako własny a prawdziwy członek, ku pierwszemu a własnemu ciału a głowie, ze wszystkimi y zosobna każdymi iey grodami, zamkami, miastami, miasteczki, wsiami, ziemiami, powiaty, y ich wszystkich rzeczy poprzod mianowanych którychkolwiek, y iakimkolwiek przezwiskiem nazwane, przyległościami, przypadkami, własnościami wszelakimi, y wszystkimi do tej przerzeczonyj Ziemi, y do ich wszelakich części, tak z starodawna, iako obycaiem, sposobem, y prawem którymkolwiek należących, tak iakoby wszystko a pospolitość osobliwości, a osobliwość wszystko a pospolitości, niwczym nie nie uymowała, ze wszystkim y wszelakim prawem, państwem, y własnością, tę Ziemię Krolestwu Polskiemu, iako prawdziwemu a własnemu ciału iey a głowie w społeczność, w część, w własność y w tytuł Koronny przywracamy, y ku pierwszemu stanowi przywrócimy, y one złączyć umysłiliśmy. Iakoż z pewney wiadomości naszej, a z woli uprzymey a osobiwey, Posłów od wszystkich Stanow w Ziemi Podlaskiej, z zupełną mocą na ten terazniejszy spólny y Walny Seym wybranych, deputowanych y posłanych, y z Nami ten Seym kończących, w imię Pańskie, tym listem naszym już zaraz w społeczność, część, y w własność Korony Polskiej przywracamy, y złączamy, w tytuł Korony Polskiej przywodziemy, y ku iednemu ciału nierozdzielnemu wracamy, wszczepiamy, wpoiemy czasy wieczniemi: także napotym od swego tego właściwego, prawdziwego, a prawego ciała, y od głowy Korony Polskiej, tak we wszem cale, iako też iakieykolwiek części swey nigdy oderwana, ani odłączona żadnym sposobem ani kształtem, nie może być czasy wieczniemi. Czemu to nie ma być na przeszkodzie ięśliby dobr czyie ktorekolwiek z Ziemi przerzeczonych, ktoregokolwiek stanu y kondycyi, od ich jurisdycyi y własności, do prawa y własności Wielkiego Księstwa Litewskiego, przez Nas, abo Przodki nasze wyięte, przeniesione, wniesione, y na wieczne czasy umowane y wcielone były: y iako Nam, y Antecessorom naszym, we wszystkim od Krolestwa ubliżyć, odłączyć y oddzielić, y oddać nie godziło: tak też y w nieiakiej części tych dobr, komu tę prerogatywę ku krzywdzie praw y własności Krolestwa, dać, ani oddać nie przystało. A tak wszyscy obywatele tej Ziemi Podlaskiej (których odtychmiast wszystkie, y każdego zosobna, od jurisdycyi Wielkiego Księstwa Litewskiego, na wieki wypuszczamy) wedle swey kondycyi stanu, godności, y kondycyi wszystkich przywileiow, wolności, prerogatyw Krolestwa Polskiego używanie, iako inni obywatele Korony mieć będą y mieć, y z nich się napotym wieczniemi czasy weselić będą.

3. A iżby ciż obywatele obfiszą łaskę naszą poznali, postanawiamy: iż ich grody, zamki, miasta, osiadłości, miasteczka, wsi, ze wszyst-

kiemi, y każdymi zosobna ich poddanymi przerzeczonymi tej Ziemi, od wszystkich podatkow, w których przedtym y teraz byli: także od placy wszelakich poborow, myt, abo cel, tak wodnych, iako grobelnych, mostowych, targowych, wedle przywileiow y wolności Koronnych, wolnemi czyniemy: tak iż w tej mierze ich z innemi Koronnymi obywatelami porównaliśmy, y od tego czasu porównujemy. Y one wszystkich wolności, swobod, y zawołania, Korony Polskiej uczestniki uczyniliśmy, y bydź znajdujemy: tylko dwa grosza z iedney osiadłej włoki, abo przez kmiecia oraney, wedle zwyczaju przywileiow Krolestwa Polskiego zachowawszy

4. Nadto osobliwie skazujemy: iż wszyscy, y każdy zosobna, mieszkający w Podlaszu, ktoregobylkolwiek stopnia byli, nie mają podlec statutowi Alexandra Krola Polskiego, y Wielkiego Xiążęcia Litewskiego, Stryia naszego, pod datą w Piotrkowie na Seymie Koronnym, w Szrodę przed Niedzielą *Laetare*, roku Pańskiego 1504 o sposobie wpisowania dobr Krolewskich, ani innym statutom y konstytucyom, za czasu panowania tegoz Alexandra, y Zygmunta Oycy naszego, Krolow Polskich, y teraz naszego panowania, około exekucyi tego statutu w Piotrkowie, w Warszawie, y w Lublinie, do tego czasu ogłoszonych: y zachowamy ie, iakoż zachowujemy, wedle opisanych przywileiow im, tak od Nas iako Przodkow naszych, tak Krolow Polskich, iako Xiążąt Litewskich y Mazowieckich nadanych.

5. Nadto wszystkie darowizny y zamiany wszystkie, także przywileie wszystkie, dla zasług wiernych ktorychkolwiek osob na których dobrach naszych uczynione, y wszystkie inne listy y przywileie iakimkolwiek ięzykiem pisane, y z iakieykolwiek przyczyny od Przodkow naszych Krolow Polskich, y od Nas samych, choćby też pod pieczęcią Kancellaryi naszej, abo Wielkiego Xiążęcia Litewskiego wyszły, y którym, y ktoregokolwiek zawołania osobom dane, a mianowicie wszystkie, y każde zosobna obligacye, summy, bądź małe, bądź wielkie, ktore na żołnierza naimnego, tak konnego iako pieszego, dla obrony na zamki bliskie włożone, y na inne wyprawy wojenne pod ktorymkolwiek imieniem wyciśnione, zebrane, y do skarbu by też Wielkiego Xiążęcia Litewskiego były wniesione, z obligacyi zamkow, miast, miasteczek, wsi, folwarkow, dworow, w teyże summie naszymi przywileiami są ubezpieczone: te wszystkie y każde zosobna rzeczy pomienione, we wszystkich, y każdych zosobna klauzulach, punkciech, y kondycyach, iako są w sobie opisane y publikowane: wszakże tak, aby osobność pospolitości, a pospolitość osobności, w niczym nie derogowała: mocnie y niezgwałcenie chcemy być zachowane, y też będziemy chować. Ktorem rzeczom żadne ziazdy żadne konstytucye Koronne, popolite y osobne, nie będą mogły derogować, tak w części, iako w całości, ani będą na wieczne

748

czasy mogły. A ięśli są ktorzy, ktorzy z iakiey przygody listy y przywileie na swe dobra dziedziczne, w których w spokoyney są possessyi, zgubili ani ich mieli: tedy iednak one dobra na wieczne czasy trzymać tymże prawem będą, ani będą przymuszani do kładzenia listow abo przywileiow, przed Nami.

6. Nadto, iż czasu panowania Wielmożnego niegdy Gastołta Woiewody Wileńskiego, y Kancelerza Wielkiego Xięstwa Litewskiego, w Ziemi y w Powiecie Bielskim, y za czasu szczęsnego panowania Naisniejszego Krola Zygmunta Oycy naszego, y Nas samych, wielkie odmiany w wielu części gruntu szlachty dziedzicznego, y naszego, a potym przez pewne Kommissarze y Rewizory nasze stały się: ktore dobra, tak odmienione, tak szlachta od Gastołta przez Nas abo Kommissarze nasze też y grunty woytowskie, iako nasi poddani od szlachty dziedziczne wzięte spokoynie dzierżą. A tak mocą niniejszego przywileiu naszego, te wszystkie, y każde zosobna odmiany, iakokolwiek, y z ktoreykolwiek przyczyny uczynione, mocne, y wdzięczne mamy, y mieć, y w rękę czasy wieczniemi trzymać chcemy, y nasi Sukcessorowie Krolowie będą: ani ich ktorym sposobem, abo wymyslnym fortelem kassować, abo psować y gwałcić nie będziemy, ani też Sukcessorowie nasi Krolowie Polscy to czynić będą, a zwłaszcza, gdzie dobra za dobra, ziemia za ziemię iest dana: czemu nie ma bydź na przekazie, choćby też woytowskie grunty nasze były dane szlachcie. Ktore dane, miasto ich dziedzicznych, za dziedziczne miane od nich bydź mają: y owszem, y konfirmacye na te zamiany, tym ktorzy tego potrzebować, y prosić będą, z Kancellaryi naszej damy.

749

7. Też ustawiamy, od tego czasu, y napotym, ciż obywatele, y drudzy osiadłość mający, w sprawowaniu spraw swych do Kancellaryi Koronney, y do urzędnikow dworu naszego, będą się uciekać. A Sądy Ziemskie w swych Powieciach, y Starościne, wszystkich urzędow, tymże sposobem, iako w innych Ziemiach, y Woiewodztwach Krolestwa, zwyczaj był, y iako iest prawem opisano y obwarowano, mają bydź odprawowane. Od ktorych to sądow, abo urzędow wszelkich, appellacye, prowokacye, pozwy, przypozy, tymże kształtem, iako się w Krolestwie, y sądziech naszych zachowuje, tak na Seym Walny Koronny, iako też na Wielkie Sądy, ktore Woiewoda z innymi dygnitarzmi, y urzędniki, na każdy rok ma odprawować, iako też za dworem się naszym toczącym, bydź, y układane od stron, ktorym się za krzywdę zda, bydź mają. Ale miejsce prawa Maydeburskiego, abo ktoregokolwiek innego, także też ludzi innego stanu będących, wedle zwyczaju Krolestwa naszego, przez urzędniki tegoz Krolestwa, y dworu naszego, w tychże sprawach y potrzebach swych do Nas, y do dworu naszego przypadłe, będą decydowane.

8. A Konsiliarze, y Posłowie Ziem, teyże dycyi między Posły, a oni lepak między Konsiliarzmi uczyniwszy pierwey przysięgę w tych rzeczach zwyczajną, mieysca im naznaczone już osieść, y w Radzie Polskiej siedzieć będą winni. Y iużeśmy od tego czasu dygnitarzom, y urzędnikom, y Posłom Ziemskim Ziemi Podlaskiej, wedle dygnitarzow, urzędnikow y Posłów Ziemskich Woiewodztwa Mazowieckiego, mieysca naznaczyli: ktore mieysca Posłowie tych Ziem, już od tego czasu, uczyniwszy przysięgę cieleśną, wzięli, y posiadli. Ktore to Posły Ziemskie na ziazdach abo Seymikach, na mieyscach zwykłych, y czasu przez Nas listem naszym naznaczonego, wedle zwyczaju Ziem innych, abo Woiewodztw Koronnych, wolne wszystkie Stany Ziem przerzeczonych, ktorzyby iedno na te ziazdy przyiachali, wybiorą y deputują. Ktorzy tak deputowani y posłani ich Posłowie na Seym Koronny, tymże obycaiem iako inni Posłowie Ziemscy Woiewodztwa Mazowieckiego, będą prowidowani.

9. Obiecuemy ktemu, dygnitarstw y urzędow w teyże Ziemi Podlaskiej nie umnieyszać: y owszem kiedy się ktoremu wakować przyda, tamże rodakom szlachciom possessyą mającym, będziemy ie konferować y rozdawać.

10. Y zachowamy wszystkie obywatele Ziem przerzeczonych, we wszystkich y każdych zosobna prawiech, przywileiach, listach, wolnościach, y prerogatywach, tak w pospolitości wszystkim, iako osobnie każdemu, już od Przodkow naszych tegoz Powiatu obywatelom osiadłym nadanych ktoreby iedno terazniejszemu przywróceniu y reintegrowaniu, nie były przeciwnie.

750

11. Teżemy dygnitarzom u urzędnikom, y Starostom mieysc tegoz Powiatu roskazali, iakoż y tym listem roskazujemy: aby się przed Nas wedle opisanych listow, czasu y mieysca swego ukazali, y przysięgę wierności powinną Nam iako Krolowi koronowanemu y Krolestwu uczynili: a niech Podstaroście tam zrodzone osiadle, w swym Powiecie mają. Co ięśliby ktorzy z nich zaniedbali uczynić, abo się temu przeciwie chcieli: tedy dygnitarstwa, urzędy, Starostwa, prefektury ich im odiawszy, tamże zrodzonym godnym ludziom, ktorzyby swemu urzędowi mogli dosyć uczynić, damy.

12. Też postanawiamy, aby napotym w sprawach pospolitych przystoynych y prawnych, za znakow na chorągwiach woiennych w Powiecie swym od tego czasu y na potym, orła znaku Korony Polskiej używali. A żeby wszystkie y każde zosobna rzeczy przerzeczone, rychley ku skutkowi przysć mogły, roskazaliśmy Kancelarzowi y Podkanclerzemu Koronnemu, y innym Urzędnikom Korony y dworu naszego: aby obywatele przerzeczonyj Ziemi Podlaskiej, w kaucech y sprawach do naszego Maiestatu Krolewskiego uciekające się, każdy wedle powinowactwa swego wspomagali.

13. Nakoniec ustawiamy, na wieczne czasy chcąc to trwać: iż wszystkie sprawy y procesy, tak prawne iako nie prawne, ktoreby przeciwko temu wiecznemu y nieodmiennemu dekretowi po publikacyi iego, y listow naszych uniwersałowych, na tę restytucyę y reintegracyę do Krolestwa naszego Polskiego przerzeczoney Ziemi Podlaskiej, od ktorego bądź stanu y zawołania ludzi były czynione, nikczemne y niesłuszne, y żadney mocy nie mające, czynimy: którym assensu ani zwierzchności naszej nigdy nie chcemy, ani będziemy winni przypuszczać. Te tedy wszystkie, y każde z osobna rzeczy w całości y części, chcemy aby miały moc prawa wiecznego y mocy wiekuistej: tak żeby pospolitość osobności, ani osobność pospolitości w rzeczach wyższej opisanych, nie mogła derogować. Na ktorey rzeczy wiare y świadectwo, swą ręką własną podpisaliśmy się, y pieczęć naszą kazaliśmy zawiesić, z pozwoleniem wszech Panow Rad naszych, duchownych, y świeckich, y Posłow Ziemskich Koronnych ktorzy na ten czas przy Nas byli. Iako napierwey Naywielebniejszy w Chrystusie Ociec, Xiądz Jakub Uchański, Arcybiskup Gnieźnieński *Legatus Natus, et Regni Primas*: Filip Padniewski Krakowski, Stanisław Karnkowski Kuiawski, Adam Konarski z Kobylina, Poznański, Piotr Myszkowski Płocki, Woyciech Starożrzebski Chelmski, Biskupi. Sebastyan Mielecki Kasztelan Krakowski, y Brzeski Starosta: Stanisław Myszkowski z Mirowa, Krakowski, y Starosta Krakowski y Ratyński: Piotr Zborowski Sandomierski, Stobnicki Starosta: Olbrycht Łaski Sieradzki, Jan Sirakowski, Lanczycki y Przedcki Starosta: Jan z Służewa Brzeski, Starosta Miedzyrzecki, y Koniński: Jan z Barczyna Krotoski, Inowłocławski, Jan Fierley z Dąbrowice Lubelski, Marszałek Koronny, Starosta Rohatyński: Andrzej Dębowski Belski, Starosta Rubieszowski: Arnolf Uchański Płocki, Starosta Wyszogrodzki: Mikołay Kiszka z Ciechanowa Podlaski, Starosta Drohicki: Fabian Czema Malborski, Starosta Tucholski y Stargarski: Achacy Czema Pomorski, Starosta Sztumski y Gniewski, Woiewodowie. Stanisław Sobek z Suleiowa Sandomierski, Podskarbi Koronny, Starosta Tyszowiecki y Malogoski: Andrzej Dębowski Sieradzki, y Starosta Łęczycki: Adam Drzewicki Inowłocławski, y Starosta Gostyński y Inowłodzki: Stanisław Herburt z Fulsztyna Lwowski, Starosta Samborski y Drohobycki: Stanisław Słupecki Lubelski, Andrzej Grabia z Tęczyna Belski, Anzelm Gostomski Płocki, Starosta Rawski: Zygmunt Wolski Czerski, Starosta Warszawski: Adam Koszyński Podlaski, Krzysztoph Myszkowski z Mirowa Rawski, Jan Kostka z Stemberka Gdański, Podskarbi Ziem Pruskich, Starosta Pucki y Czchowski: Hieronim Ossoliński Sądecki, Jan Tarło z Szczekarczowic Radomski, Starosta Biecki y Zydaczowski: Woyciech Przyemski Lencki, Jan Sienieński z Sienna Zarnowski, Jan Krystoporski Wie-

luński, Jan Sienieński z Gołogor Halicki, Jan Herburth z Fulsztyna Sanocki, Szczęsny Paryż Warszawski, Starosta Czerski: Stanisław Kryski z Drobnina Raciński, Starosta Dobrzyński, Kasztellani. Walenty Dębiński z Dębian, Kanclerz, Franciszek Krasieński z Krasnego, Proboszcz Płocki, etc Podkanclerzy Korony Polskiej: Stanisław Barży z Błozwie, Marszałek Dworny, Starosta Sniatynski: Stanisław Osowski Kantor Gnieźnieński, Refferendarz Dworny: Jan Borukowski Proboszcz Łęczycki, Kanonik Krakowski, y Warszawski: Szymon Żugowski Proboszcz Miechowski, Stanisław Krasieński Scholastyk Gnieźnieński, Jan Zaborowski Proboszcz Sandomierski, Andrzej Patrycy Ardziakon Wileński, Kanonik Warszawski: Hieronim Choleński Kanonik Poznański, Stanisław Fogielweder Scholastyk Warszawski, Stanisław Zamoycki Starosta Belski, Mikołay Layski Kracycy stolu naszego, Starosta Malborski y Krasnostawski: Maciey Zaliński, Podkomorzy nasz Jasieniecki, Mściborski, y Zymurski Starosta: Lukasz Lencki, Łoźnicy y Starosta Wołpiński: Erasmus Dębieński Chorąży Dworny, Jakub Piasiecki Koniuszy, Erasmus Kroczewski Kuchmistrz, Stanisław Karwicki Oboźny, y Łatowicki Starosta: Bartłomiej Zieleński, Podkomorzy Sandomierski, Mikołay Tarło Chorąży Przemyski, Jan Leśniowski Podczaszy Lwowski, y Dzierżawca Doliński: Andrzej Fierley z Dąbrowice, Jan Zamoycki, Piotr Kłoczewski, Ian Dymitr Solikowski, Stanisław Krasiecki, Tomasz Droiwski, Jan Paryż, Sekretarze, Urzędnicy, y Dworzanie nasi wiernie Nam mili. Dan przez ręce Wielebnego X. Franciszka Krasieńskiego, Proboszcza Płockiego, Ardziakona Warszawskiego, Podkanclerzego Koronnego, na spólnym Walnym Seymie Koronnym Lubelskim, dnia 5 miesiąca Marca, roku Pańskiego 1569, krolowania naszego 40.

O ZIEMI WOŁYŃSKIEJ.

PRZYWILEY

PRZYWRÓCENIA ZIEMI WOŁYŃSKIEJ DO KROLESTWA POLSKIEGO.

W Imię Pańskie Amen.

Ku wieczney pamięci. Gdyż pamięć ludzka jest słaba y odmienna: zaczym aby sprawy ludzkie, a nawięcey te, ktore ku użytkowi a zachowaniu społeczności, y towarzystwa ludzkiego należą, za przedłużeniem czasu nie byłyby zniszczone, opatrzna ludzi mądrych postanowiła rostopność, sprawy wieczney pamięci godne, pisma świadectwem ku wiadomości potomstwu przywodzić. A tak My Zygmunt August z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, y ktemu Ziemi Krakowskiej, Sandomierskiej etc. Pan y Dziedzic: Oznaymuiemy tym listem na-

szym, którym wiedzieć to należy, wszem wobec, y każdemu z osobna, niniejszym y potem będącego wieku ludziom: iż będąc My przedtym od wielu lat przez wszystkie Stany Korony Polskiej, y Państw naszych, z wielką a częstą pilnością żądani y napominani, abyśmy Seym Walny takowy złożyli, na którym o ziednoczeniu dawnym Xięstwa naszego Wielkiego Litewskiego z Koroną Polską, y też o wykonaniu wszystkich praw y przywileiow, Korony y wszystkich Państw naszych, sprawa byłaby skończona: ku którym takowym wszech Stanow próżbom, Seym niniejszy Walny y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, dwudziestego trzeciego dnia miesiąca Grudnia przeszłego roku, to iest, po Narodzeniu Bożym, 1568, tu w Lublinie złożyliśmy: ku ktoremu takowemu głównemu Seymowi, Rady nasze, tak duchowne, iako y świeckie, y Posłowie Ziemscy, z zupełną mocą posłani, tak z Korony Polskiej, iako też y z W. X. L. wszystkich Stanow Koronnych y Xięstwa Litewskiego, też w sobie bytność zamykając, ziechali się. A tak ten Seym Walny y Główny złożony, w Imię Pańskie, tym sposobem zaczawszy: na którym długich, a wiele traktatow y namow miawszy, proszeniśmy są, y z wielką pilnością przez Stany wszelakie Korony Polskiej napomnieni: abyśmy Ziemię Wołyńską, ktora przed przesłaniem czasu zupełnym a całym prawem do Korony Polskiej zawsze należała, teyże Koronie, to iest, Krolestwu Polskiemu przywrócili, a w iey pierwość y całość wszczepili. My tedy pamiętając na przysięgę naszą, ktoraśmy osobą swą wszem obywatelom Koronnym obowiazali, wszystkie rzeczy oderwane a od Korony przerzeczoney odłączone, wedle mocy naszej pozyskać, a ku przerzecomemu Krolestwu w swą całość przywrócić, mając też to za rzecz pewną, tę Ziemię Wołyńską, ze wszystkimi iey przyległościami, tak z wielą innych starych dowodow y listow, iako też y przywileiu Zygmunta Wielkiego Xiędza Litewskiego Starego Stryia naszego, całym a zupełnym, y niewątpliwym prawem ku Koronie Polskiej należeć: ktora Ziemia ieszcze przed czasem krolowania Władysława Jagiełła Pradziada naszego, y za czasu wszystkiego krolowania iego, także też y Syna iego Władysława, Polskiego y Węgierskiego Krola, zacney a wielkiej pamięci Wielkiego Stryia naszego, ku Koronie należała, y za iedno nierozdzielne ciało z Koroną Polską poczytana była, praw swoich, a wolności Koronnych używała: ktora Ziemię acz przesławney pamięci Krol Kazimierz Dziad nasz, tym sposobem y kształtem, iż obojemu narodowi nierozdzielnie panował, od Korony Polskiej, iako od własnego ciała iey odietą, mieć chciał, za nie pozwoleniem y prawym sprzeciwieniem wszech Stanow Koronnych: ktorzy tak od Dziada naszego, iako od innych po nim będących Krolow Polskich, y Wielkich Xiążąt Litewskich, przodkow naszych, iako też y od Nas samych, tey Ziemi pilnie zawsze upominać się nie zaniechali, aby była do Korony przywrócona y

przyłączona. A tak My tey powinności naszej dosyć czyniąc, a za pokazaniem dostatecznym przywileiow, y tak iasney sprawiedliwości, za pozwoleniem wszech Panow Rad naszych duchownych y świeckich, y Posłow Ziemskich, y wszystkiej Rzpltey Koronney, ze wszystkich Rad naszych, duchownych y świeckich, Xiążąt, Panow, Szlachty, y wszego Rycerstwa oney Wołyńskiej Ziemi, wziąwszy na siebie ich przysięgę, ktora byli oni ku Wielkiemu Xięstwu Litewskiemu od niemalego czasu obowiazani, waruujemy im, y upewniamy tym listem naszym: że to im y potomstwu ich nic, y niwczym nigdy nie ma szkodzić wiecznymi czasy.

2. A iuz tę przerzeczoną Ziemię Wołyńską, to iest, Woiewodztwo Wołyńskie y Braclawskie, y wszech cney Ziemi obywatelow, iuz zaraz wszystkie, y każdego z osobna, od posłuszeństwa, władzy, powinności y rozkazowania Wielkiego X. L., na wieczne czasy wyimuiemy, y wolnymi czyniemy, y ku Krolestwu Polskiemu, iako rownych do rownych, wolnych do wolnych ludzi, a iako własny a prawdziwy członek, ku pierwszemu a własnemu ciału a głowie, ze wszystkimi y z osobna każdymi iey grodami, zamkami, miastami, miasteczkami, wsiami, ziemiami, powiaty, y ich wszystkich rzeczy poprzod mianowanych ktorychkolwiek, y iakimkolwiek przysiężkiem nazwane, przyległościami, przypadkami, własnościami wszelakimi y wszystkimi, do tey przerzeczoney Ziemi Wołyńskiej, y do ich wszelakich części, tak z staradawna, iako obycaiem, sposobem, y prawem, ktorymkolwiek należących, tak iakoby wszystko a pospolitość osobliwości, a osobliwość wszystko y pospolitości, niwczym nic nie uymowała, ze wszystkim y wszelakim prawem, państwem, własnością tey Ziemi Wołyńskiej, to iest, z Wołyńskiego, y Braclawskiego, przerzeczoney Koronie, abo Krolestwu Polskiemu, iako pierwszemu prawdziwemu a własnemu ciału iey a głowie w społeczność, w część, w własność y w tytuł Koronny przywracamy, y ku pierwszemu stanowi przywrócić, y one złączyć umysłiliśmy. Iakoż z pewney wiadomości naszej, a z woli uprzejmey a osobliwej, y za osobliwym a dobrowolnym pozwoleniem Rad naszych duchownych y świeckich, Xiążąt, Panow, Marszałkow, Urzędnikow Ziemskich, Szlachty, y wszego Rycerstwa, y wszystkich Stanow przerzeczoney Ziemi Wołyńskiej, tym listem naszym iuz zaraz w społeczność, w część, y w własność Korony Polskiej przywracamy, y złączamy, w tytuł Korony Polskiej przywodziemy, y ku iednemu ciału nieroznemu y nierozdzielnemu wracamy, wszczepiamy, wpoiemy, czasy wiecznymi: także na potym od swego tego właściwego, prawdziwego, a prawego ciała, y od głowy Korony Polskiej, tak we wszem cale, iako też iakieykolwiek części swoiey nigdy oderwana, ani odłączona żadnym sposobem ani kształtem, nie może być czasy wiecznymi. Y tych wszystkich stanow a obywatelow Ziemi tey przerzeczoney:

to jest, Woiewodztwa Wołyńskiego y Braclawskiego, każdego podle powołania swego stanu, dostoięstwa y obeścia, wszystkich przywileiów, wolności, swobod Krolestwa Polskiego, tak iako inni wszyscy obywatele Korony Polskiej, zarowne używać znaydujemy y czyniemy. Iakoż iuz tego wszystkiego społecznie mieć, używać, y z tego się weselić na wieczne czasy, oni y ich potomkowie mają, y będą.

3. Także y około ruszenia na wojnę, y w dawaniu iakich podatków, wedle uchwały a konstytucyi Koronney Seymowej, y z pozwolenia ich, Posłów na Sejm Walny Koronny z zupełną a niezamierzoną mocą przysłanych, na wszystkę Koronę Polską położoney, oni y potomkowie ich, od Nas y potomkow naszych, będą, y mają byđ zachowani wiecznymi czasy.

4. Obiecuemy też sami za siebie, y za potomki nasze, wszystkie Powiaty oney Ziemie przereczoney, to jest, Woiewodztwa Wołyńskiego y Braclawskiego, w ich granicach staradawnych przy Koronie nierozdzielnie będących, wcale y niwczym nienaruszenie zachować wiecznymi czasy.

755

5. A iżby ciż obywatele tey przereczoney Ziemie, to jest Woiewodztwa Wołyńskiego y Braclawskiego, Rady nasze, duchowni y świeccy, Xiążęta, Panięta, Szlachta, Rycerstwo, także y duchowne Stany Rzymskiego y Greckiego zakonu, obfitą łaską naszą poznali, postanawiamy: iż ich grody, zamki, miasta, osiadłości, miasteczka, wsi, ze wszystkimi y każdymi z osobna ich poddanymi przereczonemi tey Ziemie, od wszystkich podatków, w których przedtym y teraz byli, także od płacy wszelakich poborów, myt, abo ceł, także robienia y poprawowania zamków y mostów naszych, wedle przywileiów y wolności Koronnych wolnemi czyniemy: tak iż w tey mierze ich z innemi Kor: obywatelimi porównaliśmy y porównujemy, y one wszystkich wolności, swobod, y zawołania Korony Pol: uczęsniki uczyniliśmy, y byđ znaydujemy: tylko dwa grosza zwykley monety Polskiej, z iedney osiadley włoki, gdzie są pomierne, abo gdzie nie masz włok, grosz z iednego dymu także osiadlego, Nam y potomkom naszym, dla wyznania zwierzchności naszej Krolewskiej sobie zostawujemy. A Boiarowie ich Putni, którzy wojnę służy, po groszu podymnego płacić mają: a zagrodnicy od tego są y mają byđ wolni.

6. Ktemu znaydujemy, y osobliwie to warujemy iż Panowie Rady nasze, duchowne y świeckie, Xiążęta, Panowie, Szlachta wszystka, y każdy z osobna, obywatele przereczoney Ziemie Wołyńskiej, to jest Woiewodztwa Wołyńskiego y Braclawskiego, ktoregożkolwiek stanu, dostoięstwa y porządkuby byli, nie będą ani są powinni podledz exekucyi; począwszy od wszystkich przodków naszych Krolow Polskich, W. Xiążąt Litewskich, przed Alexandrem będących, iako też y statutowi Alexandra Krola Polskiego, y W. Xcia L. Stryia naszego, pod datą w Piotrkowie na Seymie Walnym we Srzo-

dę przed Niedzielą Szrodopostną, roku Pańskiego 1504, uczynionemu około obyczaiu zapisowania dobr Krolewskich, y innych statutów y ustaw czasu tegoż Alexandra, y Zygmunta przereczoney pamięci Oyca naszego, Krolow Polskich, także y za czasu naszego około exekucyi tego statutu w Piotrkowie, w Warszawie, y w Lublinie do tych czasow uczynionych. Y będziemy ie powinni zachować, tak iako y zachowujemy, wedle opisanja przywileiów, tak od Nas samych, iako y od przodków naszych Krolow Polskich, y Wielkich Xiążąt Litewskich, pod pieczęcią naszą Koronną, abo W. X. L. im nadanych y potwierdzonych. Jakoż obwarowujemy im to pod przysięgą naszą Krolewską, z pozwoleniem wszech Rad naszych, duchownych y świeckich y Posłów Ziemskich Koronnych, w tym ich upewniając: że ta exekucya, to jest odbieranie dobr, y miast, zamków, dworów, wsi, y ziem, gruntów, zamian, wysług, danin wszystkich, od Przodków naszych przodkom ich, także y od Nas samych, przodkom ich, y im samym nadanych: gdyż oni przy Wielkim Xięstwie Litewskim będąc w ten czas gdy się ta exekucya za czasu Alexandra Krola Stryia naszego w Koronie stanowiła, przy Koronie Polskiej nie byli, y tey exekucyi, tak iako Stany Koronne dobrowolnie sami to na się uczynili, oni z Stany Koronnemi na siebie iey nigdy nie przyjmowali, ani wznaszali. Także też statutem, Seymom, ani konstytucyom Koron: nie podlegli: ale teraz dopiero po postanowieniu y dokończeniu tey exekucyi, z Koroną Polską złączeni y przywróceni są: z tych przyczyn teraz y na potom ich samych y potomkom ich nie dołężę, ani im y potomkom ich, żadnemi Seymy, wynalazki, y konstytucyami Seymowemi Koronnemi nie szkodzić nie może. A na ostatek ani też z ich strony obywatelów y Posłów Ziemskich Wołyńskich stanowiona byđ nie ma wiecznymi czasy: y owszem wszelakie listy y przywileie ktorymkolwiek pismem Łacinskim, Polskim, abo Ruskim pisane, y z ktoreykolwiek przyczyny od Przodków naszych Krolow Polskich, y wielkich Xiążąt Litewskich, y od Nas samych, pod pieczęcią naszą, z Kancellaryi Koronney, abo W. X. Litewskiego, za wierne służby nadane osobom, iakiegożkolwiek stanu y powołania będącym, mianowicie y osobliwie wszystkie daniny, nadania, darowizny wieczne, dożywocia, zastawy, zapisania sum pieniężnych wielkich y małych, ktorymkolwiek sposobem zebranych, y do skarbu naszego W. X. L. wniesionych, na zamki, miasta, wsi, folwarki y dwory nasze: tedy wszystkie takowe listy y przywileie wyżey mianowane, y z osobna każdy, we wszystkich ich, y z osobna każdych punkciech y sposobiech, tak iako same w sobie opisane są, wydane, y objaśnione, tak iakoby wszystko a popospolitość osobliwości, a osobliwość popospolitości y wszystko nic nie uymowała, mocnemi y wiecznemi, y żadnym obyczaiem nie poruszonemi mieć y zachować chcemy: y one zawsze takimi zachow-

756

wamy My sami, y potomki nasze Krole Polskie zachować, y niwczym ich nienaruszenie dzierżeć tym przywileiem naszym obowięzujemy. Wszakże od tego czasu dobr stołu naszego, My z potomki naszemi Krolami Polskimi, wedle statutu Polskiego, rozdawać nie będziemy. A ieśliby ktorzy z nich na dobra swe oyczyste y dziedziczne listow nie mieli, a bez listow onych dobr spokojnie używali: tedy takowe dobra tymże Wielkiego X. L. prawem, wedle starego y nowego statutu, iako to do tego czasu trzymali, będą dzierżeć wiecznymi czasy: ani ku położeniu y pokazaniu na to listow y przywileiów przed Nami, y przed żadnym urzędem naszym, żadnym obyczaiem nie mogą, ani mają byđ przymuszani.

757

7. Osobliwie też to tym przereczonym Panom Radom naszym duchownym y świeckim, Xiążętom, Panom, Urzędnikom Ziemskim, Szlachcie, y wszystkiemu Rycerstwu Ziemie Wołyńskiej, y poddanym ich, z łaski naszej Krolewskiej zostawujemy: iż wszelakie sprawy ich tak u Sądów naszych Grodzkich y Ziemskich, iako też za appellacyami na Sąd nasz Krolewski przypadające sprawy, z Pany Radami naszemi Koronnymi, sądzić y odprawować mamy y powinni będziemy statutem Litewskim przez Nas im dzierżeć poprzysiężonym, który im wcale zostawujemy. Także konstytucye, uchwały, recessy Seymowe, w mocy zostawujemy. Tylko z tego statutu wszystek rozdział woenny o obronie Ziemskiej, iako przeciwny wolnościom Koronnym, mocą tego terazniejszego listu y przywileiu naszego kassujemy, y wniwecz obracamy wiecznymi czasy. Wszakże dajemy im moc na Seymikach Powiatowych, za listy naszemi złożonych, tego statutu Litewskiego artykułów poprawiać, y wedle potrzeby przyczyniać, abo uymować, a do Nas na Sejm Walny Koronny przynieść: ktore będąi słuszne, My y potomkowie nasi Krolowie Polscy, na Seymiech Walnych Koronnych, mocą zwierzchności naszej Krolewskiej, y Seymu na on czas będącego, potwierdzać obiecuemy, y powinni będziemy.

8. To też za prozbą wszech Wołyńskiej Ziemie przereczonych Stanów, zostawujemy: iż we wszelakich sprawach ich sądowych, iako pozwy, wpisowanie do ksiąg, akta y wszelakie potrzeby ich, tak u Sądów naszych Grodzkich y Ziemskich, iako y z Kancellaryi naszej Koronney, dekreta nasze, y we wszystkich potrzebach naszych Krolewskich, y Ziemskich Koronnych, do nich listy, nie iakim innym iedno Ruskim pismem pisane, y odprawowane byđ mają czasy wiecznemi. A mieyskie sprawy prawa Maydeburskiego, abo iakiegożkolwiek innego wezwania ludzi, wedle obyczaiu Koronnego, przez urzędniki nasze Koronne y dworu naszego w tych sprawach y potrzebach ich do Nas y do dworu naszego przypadające, będą Polskim pismem odprawowane. Ku temu też obiecuemy y powinni będziemy, wszech przereczonych Xiążąt Ziemie Wołyńskiej, obywatelów, y potomkow ich, tak Rzym-

skiego, iako y Greckiego zakonu będących, w ich starodawney czci, y dostoięności, iako z przodków swoich y do tego czasu byli, zachować, y one wedle cnoty y godności każdego, a upodobania naszego, bez zawady artykułów w statucie Koronnym, o Xiążętach opisanych, na urzędy zamków, dzierżaw, y dworów naszych przekładać, y do ławice Rad naszych, iako y inne szlacheckiego narodu Ziem Wołyńskich ludzie przypuszczać, zostawiwszy to: że iako Panowie Rady nasze duchowne y świeckie, także y ci przereczeni Xiążęta, w rzeczach sądowych y prawnych, zarowno z szlachtą oney Wołyńskiej Ziemie, w Powieciech swoich na mieyscach zwykłych, biorąc listy y pozwy od urzędnikow na to wysadzonych, pozywając, y sami pozwani będąc, przed Sądem naszym Grodzkim y Ziemskim, sprawować y sądzić się mają, y będą powinni. Takimże sposobem obiecuemy, y powinni będziemy, dostoięstw y dygnitarstw, y urzędów Ziemie naszej Wołyńskiej, duchownych y świeckich, wielkich y małych, tak Rzymskiego iako y Greckiego zakonu będących, nie umniejszać, ani zatłumiać, y owszem wcale zachować. A gdy wakować będą, tedy takowe wszystkie dygnitarstwa y urzędy obywatelom Ziemie Wołyń: osiadłym, stanu szlacheckiego oddawać mamy y powinni będziemy; a tak za takowym złączeniem Ziemie Wołyń: z Koroną y Krolest: naszym Polskim, Panowie Rady nasze oney Ziemie Wołyń: duchowni y świeccy, uczyniwszy do Rady naszej Koronney przysięgę, między radami naszemi Koron: a Posłowie ich Ziemscy między Posły Ziemskimi Koron: na mieyscach im naznaczonych zasiedli, y wotowali, y na potom wiecznymi czasy zasiadać są y będą powinni.

758

9. A na wojnę huffy swe wedle obyczaiu Koronnego stawić mają, y na potom ci przereczeni wszyscy Panowie, y obywatele Ziemie Wołyń: na Seymikach Powiatowych, na mieyscach zwykłych czasow przez listy nasze naznaczonych, a wedle zwyczaiu innych Ziem, abo Wdztw Koronnych ktorzyby się iednokolwiek na one Seymiki Powiatowe ziechali, obierać mają między sobą Posły na Sejm Walny Koron: a z tych Seymikow Posłowie ich, tak iako w Koronie Polskiej obyczaj iest, do Włodzimierza zieżdzać się mają. A obranym y posłanym na ten Sejm Kor: tymże obyczaiem y na strawę opatrzenie będzie dawano, iako y innym Posłom Ziem: z Wdztwa Ruskiego.

10. Naostatek ustawujemy: aby od tego czasu we wszystkich odprawach popospolitych, y na chorągwiach ziemskich w tey Ziemi Wołyńskiej, przy swych dawnych herbach, orla znaku Koronnego herbu używali. A tym wszystkim wyżey napisanym rzeczom, artykułom, swobodom y wolnościom, ktore się tu w tym przywileiu, z pozwoleniem wszech Rad naszych, duchownych y świeckich y Posłów Ziemskich Koronnych napisały, żadne wynaydowania, żadne przywileie Ziemskie, abo osobno czyiekolwiek,

żadne statuta, ani konstytucye Seymowe Koronne nie będą nic mogły, ani mogą szkodzić, y niwczym ubliżać, wiecznemi czasy, y owszem My sami one niwczym nienaruszone, pod przysięgą naszą Krolewstwu Polskiemu uczynioną, pilnie strzedz y dźierżać obiecujemy, y powinni będziemy: y potomki nasze Krole Pol: to wszystko także niwczym nienaruszenie trzymać y przestrzegać, tym listem y przywilejem naszym obiecujemy wiecznemi czasy: iakoż na wieczne, a nigdy nieporuszone, używanie tych wszech wyżej mianowanych rzeczy, swobod y wolności, żeby pospolitosc osobliwosci, a osobliwosc pospolitosci, niwczym nic, y nigdy nie nymowała, dawamy, y daliśmy Panom Radom naszym duchownym y świeckim, oney Ziemi, to iest Wdztwa Wołyń: y Braclaw: Xiążętom, Panom, Starostom, Dygnitarzom, Urzędnikom Ziemskim, Szlachcie, y wszemu naszemu zacnemu Rycerstwu, obywatelom oney Ziemi Wołyń: ten list nasz y przywilej podpisawszy go własną ręką, y roskazaliśmy ku niemu zawiesić pieczęć naszą, y pozwoleniem wszech Panow Rad naszych duchow: y świeckich, y Posłow Ziemsk: Koron: ktorzy na ten czas przy Nas byli. Jako naypierwey Naywieleb: w Xstusie Ociec, X. Jakub Uchański, Arcybiskup Gnieźnię: *Legatus Natus et Reg: Primas: etc. (iako wyżej vide fol: 750, num: 13)*. Na spolnym Walnym Seymie Koronnym Lubelskim, dnia 26 miesiąca Maia, R. P. 1569, krolowania naszego 40.

759

O XIĘSTWIE KIJOWSKIM.

PRZYWILEY

PRZYWROCENIA XIĘSTWA KIJOWSKIEGO DO KORONY POLSKIEY.

1. W Imię Pańskie, Amen. Ku wieczney pamięci. Gdyż pamięć ludzka iest słaba y odmienna, zaczym aby sprawy ludzkie, a naywięcej te, ktore ku użytkowi a zachowaniu społeczności, y towarzystwa ludzkiego należą za przedłużeniem czasu nie byłyby zniszczone, opatrzna ludzi mądrych postanowiła rostropność, sprawy wieczney pamięci godne, pisma świadectwem ku wiadomości potomstwu przywodzić. A ztąd My Zygmunt August z łaski Bożey Krol Polski, Wielki Xiąże Litewski, y ktemu Ziemi Krakowskiej, Sandomierskiej, Sieradzkiej Lanczyckiej, etc. Oznamujemy tym listem naszym, ktorym wiedzieć to należy, wszem w obec, y każdemu z osobna, niniejszym y potym będącego wieku ludziom: iż będąc My przedtym od wielu lat przez wszystkie Stany Korony Polskiej y Państw naszych, z wielką a częstą pilnością żądani y napominani, abyśmy Seym Walny, takowy złożyli, na ktorym o ziednoczeniu dawnym Xięstwa naszego Wielkiego Litewskiego z Koroną Polską, y też o wykonaniu wszystkich praw y przywileiow, Korony y wszystkich

Państw naszych, sprawa byłaby skończona: ku ktorym takowym wszech Stanow prośbom Seym niniejszy Walny, za radą y pozwoleniem wszech Stanow, tak Korony Polskiej, iako y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, dwudziestego trzeciego dnia miesiąca Grudnia przeszłego roku to iest po Narodzeniu Bożym, 1568 tu w Lublinie złożyliśmy; ku ktoremu takowemu Głównemu Seymowi, Rady nasze, tak duchowne iako y świeckie; y Posłowie Ziemscy, z zupełną mocą posłani, tak z Korony Polskiej, iako też y z Wielkiego Xięstwa Litewskiego, wszystkich Stanow Koronnych, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, tuż w sobie bytność zamykając, ziachali się. A tak ten Seym Walny y Główny złożony, w Imię Pańskie, tym sposobem zaczawszy: na ktorym po długich a wiele traktatow y namow miewszy, proszeniśmy są, y z wielką pilnością przez Stany wszelakie Korony Polskiej napomnieni, abyśmy Ziemię y Xięstwo Kijowskie, ktore przed przeszłymi czasy zupełnym a całym prawem do Korony Polskiej zawsze należało, teyże Koronie, to iest, Krolestwu Polskiemu przywrocili, a w iey pierwość y całość wszczepili. My tedy pamiętając na przysięgę naszą, którąśmy osobą swą wszem obywatelom Koronnym obowiązali, wszystkie rzeczy oderwane a od Korony przerzeczoney odłączone, wedle mocy naszej pozyskać, a ku przerzeczonemu Krolestwu w swą całość przywrocic, mając to naprzód za rzecz istą, co ze wszech starych hystoryi y pism każdy pewnie obaczyć może: iż Kijow był y iest głową y głównym miastem Ruskiej Ziemi, a Ruska Ziemia wszystka z dawnych czasow od Przodkow naszych Krolow Polskich, między innemi przednieyszymi członki, do Korony Polskiej iest przyłączona: tak iż częścią przez walkę, częścią też przez dobrowolne podanie y spadki po niektórych lennych Xiążętach, ktorzy ją między się na różne części byli roztargnęli, zasię ku iedności y własności Korony przysła: iako to z przywileiow, ktore w skarbie naszym są, iawnie każdy obaczyć może; między ktoremi wiele ich iest ktore mianowicie o Ziemi y Xięstwie Kijowskim to świadczą, iż ku Koronie Polskiej wieczne prawem doskonałym należeć ma: iakoż zawsze należała aż do Władysława Jagiełła Krola, Pradziada naszego: ktory potym tym sposobem, iż obojemu narodowi, tak Polakom iako Litwie nierozdzielnie panował, od Korony Polskiej, iako od własnego ciała, tę Ziemię y Xięstwo Kijowskie oderwane przy Wielkim Xięstwie Litewskim mieć chciał, acz za niepozwoleniem wszech Stanow Koronnych, ktorzy tak od tego Pradziada naszego, iako od innych po nim będących Przodkow naszych Krolow Polskich y Wielkich Xiążąt Litewskich, y od Nas też samych tey Ziemi pilnie zawsze upominać się nie zaniechali: aby była do Korony przywrocana y przyłączona. A tak My tey powinności naszej dosyć czyniąc, a za pokazaniem dostatecznym przywileiow, y tak iasney sprawiedliwości, za pozwoleniem wszech Panow Rad na-

760

szczych, duchownych y świeckich, y Posłow Ziemskich, y wszystkich Rzeczypospolitey Koronney ze wszystkich Rad naszych, duchownych y świeckich, Xiążąt, Panow, Szlachty, y wszego Rycerstwa oney Kijowskiej Ziemi y Xięstwa, wzięwszy na siebie ich przysięgę; którą byli oni Wielkiemu Xięstwu Litewskiemu od niemalego czasu obwiązani, warujemy im y upewniamy tym listem naszym: że to im y potomstwu ich nic, y niwczym, y nigdy nie ma szkodzić wiecznemi czasy. A iuz tę przerzeczoną Ziemię, y Xięstwo Kijowskie, y wszech oney Ziemi obywatelow, iuz zaraz wszystkie, y każdego z osobna, od posłuszeństwa, władzy, powinności, y rozkazowania Wielkiego Xięstwa Litewskiego, na wieczne czasy wymuiemy, y wolnemi czynimy, y ku Krolestwu Polskiemu, iako rownych do rownych, wolnych do wolnych ludzi; a iako własny a prawdziwy członek, ku pierwszemu a własnemu ciału a głowie, ze wszystkimi y z osobna każdymi iey grodami, zamkami, miastami, miasteczki, wsiami, ziemiami, powiaty, y ich wszystkich rzeczy poprzód mianowanych ktorychkolwiek, y iakimkolwiek przewiskiem nazwane, przyległościami, przypadkami, własnościami wszelakimi y wszystkimi, do tey przerzeczoney Ziemi y Xięstwa Kijowskiego, y do ich wszelakich części, tak starodawna, iako obyczajem, sposobem, y prawem ktorymkolwiek należących, tak iakoby wszystko a pospolitosc osobliwosci, a osobliwosc wszystkości y pospolitosci, niwczem nie nieumowała ze wszystkim y wszelakim prawem, państwem, y własnością, tę Ziemię y Xięstwo Kijowskie przerzeczoney Koronie abo Krolestwu Polskiemu, iako pierwszemu prawdziwemu a własnemu ciału iey a głowie w społecznosc, w część, w własność y w tytuł Korony przywracamy, y ku pierwszemu stanowi przywrocic, y onę złączyć umyśliliśmy. Iakoż z pewney wiadomości naszej, a z woli uprzymey a osobliwey, y za osobliwym a dobrowolnym pozwoleniem Rad naszych, duchownych y świeckich; Xiążąt, Panow, Marszałkow, Urzędnikow Ziemskich, Szlachty, y wszego Rycerstwa, y wszystkich Stanow przerzeczoney Ziemi, y Xięstwa Kijowskiego, tym listem naszym iuz zaraz w społecznosc, w część y w własność Korony Polskiej przywracamy, y złączamy, w tytuł Korony Polskiej przywodziemy, y ku iednemu ciału nieroznemi y nierozdzielni wracamy, wszczepiamy, wpoiemy czasy wiecznemi: tak że napotym od swego tego właściwego, prawdziwego, a prawego ciała, y od głowy Korony Polskiej, tak we wszem cale, iako też iakieykolwiek części swoiey nigdy oderwana, ani odłączona żadnym sposobem ani kształtem, nie może być czasy wiecznemi. Y tych wszystkich Stanow a obywatelow Ziemi tey przerzeczoney: to iest Ziemi Kijowskiej, każdego podle powołania swego stanu, dostoiństwa y obyczajem, wszelkich przywileiow, wolności, swobod Krolestwa Polskiego, tak iako inni wszyscy obywatele Korony Polskiej, zarowne używać znay-

761

dujemy y czynimy. Iakoż iuz tego wszystkiego społecznie mieć, używać, y z tego się weselić na wieczne czasy, oni y ich potomkowie mają, y będą. Także y około ruszenia na wojnę, y w dawaniu iakich podatkow wedle uchwały a konstytucyi Koronney Seymowej, y z pozwolenia ich Posłow na Seym Walny Koronny z zupełną a niezamierzoną mocą przesłanych, na wszystkie Koronę Polską położoney, oni y potomkowie ich, od Nas y potomkow naszych, będą, y mają być zachowani wiecznemi czasy.

2. Obiecujemy też sami za siebie, y za potomki nasze, wszystkie Powiaty oney Ziemi przerzeczoney, to iest Ziemi y Xięstwa Kijowskiego, w ich granicach starodawnych przy Koronie nierozdzielnie będących, wcale y niwczym nienaruszenie zachować wiecznemi czasy. A iżby ciż obywatele tey przerzeczoney Ziemi Kijowskiej, Rady nasze duchowne y świeckie, Xiążęta, Panięta, Szlachta, Rycerstwo, także y duchowne Stany Rzymskiego y Greckiego zakonu, obfitą łaskę naszą poznali, postanawiamy: iż ich grody, zamki, miasta, osiadłości, miasteczka, wsi, ze wszystkimi y każdymi z osobna ich poddanymi przerzeczonemi tey Ziemi, od wszystkich poplatkow, w ktorzych przedtym y teraz byli, także od płacy wszelakich poborow, myt, abo ceł, także robienia y poprawowania zamkow y mostow naszych, wedle przywileiow y wolności Koronnych wolnemi czynimy: tak iż w tey mierze ich z innemi Koronnymi obywatelmi porównaliśmy y porównujemy. Y ono wszystkich wolności, swobod, y zawołania Korony Polskiej, ucześniki uczyniliśmy, y być znajdujemy: tylko dwa grosza zwykley monety Polskiej, z iedney osiadley włoki, gdzie są pomiarne, abo gdzie niemasz włok, grosz z iednego dymu także osiadlego, Nam y potomkom naszym, dla wyznania zwierzchności naszej Krolewskiej sobie zostawujemy. A Boiariove ich Putni, ktorzy wojnę służy, po groszu podymnego płacić mają; a zagrodnicy od tego są y mają być wolni.

3. Ktemu znajdujemy y osobliwie to warujemy, iż Panowie Rady Nasze duchowne y świeckie, Xiążęta, Panowie, Szlachta wszystka, y każdy z osobna, obywatele przerzeczoney Ziemi y Xięstwa Kijowskiego, ktoregożkolwiek stanu, dostoiństwa y porządku by byli, nie będą ani są powinni podlec exekucyi poczawszy od wszystkich Przodkow naszych Krolow Polskich, Wielkich Xiążąt Litewskich przed Alexandrem będących, iako też y statutowi Alexandra Krola Polskiego, y Wielkiego Xiążęcia Litewskiego Stryia naszego pod datą w Piotrkowie na Seymie Walnym we Srzodę przed Niedzielą Srzodopostną, roku Pańskiego 1504 uczynionego, około obyczajem zapisowania dobr Krolewskich, y innych statutow y ustaw czasu tegoż Alexandra, y Zygmunta przezacney pamięci Oyca naszego, Krolow Polskich, także y za czasu naszego około exekucyi tego statutu w Piotrkowie, w Warszawie, y w Lublinie, do tych czasow uczynionych:

762

y będziemy ie powinni zachować, tak iako y zachowywamy wedle opisanja przywileiow tak od Nas samych, iako y od przodkow naszych, Krolow Polskich, y Wielkich Xiążąt Litewskich im nadanych, y potwierdzonych. Iakoż obwarowujemy im to pod przysięgą naszą Krolewską, z pozwoleniem wszech, Rad naszych duchownych i świeckich, y Posłow Ziemskich Koronnych w tym upominając: że ta eksekucya, to jest odbieranie dobr, y miast, zamkow, dworow, wsi, y ziem, gruntow, zamian, wysług, danin wszystkich, od Przodkow naszych przodkom ich, y im samym nadanych: gdyż oni przy Wielkim Xięstwie Litewskim będąc, w ten czas gdy się ta eksekucya za czasu Alexandra Krola Stryia naszego w Koronie stanowiła, przy Koronie Polskiej nie byli, y tey eksekucyi, tak iako Stany Koronne dobrowolnie sami to na się uczynili, oni z Stanow Koronnemi na siebie iey nigdy nie przyjmowali, ani wznaszali: także też statutem, Seymom, ani konstytucyom Koronnym nie podlegli, ale teraz dopiero po postanowieniu y dokończeniu tey eksekucyi, z Koroną Polską złączeni y przywroceni są: z tych przyczyn teraz y napotym ich samych y potomkow ich nie doleże, ani im y potomkom ich, żadnemu Seymy, wynalazki, y konstytucyami Seymowemi Koronnemi, nie szkodzić nie może. A naostatek ani też z ich strony obywatelow y Posłow Ziemskich Kiiowskich, stanowiona byż nie ma wiecznymi czasy: y owszem wszelakie listy y przywileie którymkolwiek pismem Łacińskim, Polskim, abo Ruskim pisane, y z ktoreykolwiek przyczyny od Przodkow naszych Krolow Polskich y Wielkich Xiążąt Litewskich, y od Nas samych, pod pieczęcią naszą, y Kancellaryi Koronney, abo Wielkiego Xięstwa Litewskiego, za wierne służby nadane osobom, iakiegożkolwiek stanu y powołania będącym, mianowicie y osobliwie wszystkie daniny, nadania, darowizny wieczne, dożywocia, zastawy, zapisania sum pieniężnych wielkich y małych którymkolwiek sposobem zebranych, y do skarbu naszego Wielkiego Xięstwa Litewskiego wniesionych na zamki, miasta, wsi, folwarki, y dwory nasze: tedy wszystkie takowe listy y przywileie wyżey mianowane, y zosobna każdy, we wszystkich, y zosobna każdym punkciech y sposobiech, tak iako same w sobie opisanie są, wydane, y objaśnione, tak iakoby wszystko a pospolitość osobliwości, a osobliwość pospolitości y wszystkości nie nie uymowała, mocnemi y wiecznemi, y żadnym obycaiem nieporuszonemi mieć y zachować chcemy: y one zawsze takimi zachowamy My sami, y potomki nasze Krole Polskie zachować, y niwczym ich nienaruszenie dzierżać tym przywileiem naszym obowięzujemy. Wszakże od tego czasu dobr stołu naszego, My z potomki naszymi Krolami Polskimi, wedla statutu Polskiego, rozdawać nie będziemy. A iesliby który z nich na dobra swe oczyste y dziedziczne listow nie mieli, a bez listow onych dobr spokojnie używali; tedy takowe dobra tymże Wielkiego Xię-

stwa Litewskiego prawem, wedle starego y nowego statutu, iako to do tego czasu trzymali, będą dzierżać wiecznymi czasy: ani ku położeniu y pokazaniu na to listow y przywileiow przed Nami, y przed żadnym urzędem naszym, żadnym obycaiem nie mogą, ani mają być przyuszani.

4. Osobliwie też to tym przerwczonym Panom Radom naszym duchownym y świeckim, Xiążętom, Panom, Urzędnikom Ziemskim, Szlachcie, y wszystkiemu Rycerstwu Ziemie, y Xięstwa Kijowskiego, y poddanym ich, z łaski naszej Krolewskiej zostawujemy: iż wszelkie sprawy ich tak u Sądow naszych Grodzkich y Ziemskich, iako też za appellacyami na Sąd nasz Krolewski przypadające sprawy, z Pany Radami naszymi Koronnemi sędzić y odprawować mamy, y powinni będziemy statutem Litewskim przez Nas im dzierżać poprzysiężonym: który im wcale zostawujemy. Tylko z tego statutu wszystek rozdział wojenny y obronie Ziemskiej, iako przeciwny wolnościom Koronnym, mocą tego terażniejszego listu y przywileiu naszego kasujemy, y wniwecz obracamy wiecznymi czasy. Wszakże dajemy im moc na Seymikach Powiatowych za listy naszymi złożonych, tego statutu Litewskiego artykułow poprawiać, y wedle potrzeby przyczyniać, abo uymować, a do Nas na Seym Walny Koronny przynosić: ktore będąli słuszne, My, y Potomkowie nasi Krolowie Polscy, na Seymiech Walnych Koronnych, mocą zwierzchności naszej Krolewskiej, y Seymu na on czas będącego, potwierdzać obiecujemy, y powinni będziemy.

5. To też za prośbą wszech Kijowskiej Ziemie przerwczonych Stanow zostawujemy: iż we wszelakich sprawach ich sądowych, iako pozwy, y wpisowanie do xiąg, akta y wszelakie potrzeby ich; tak u Sądow naszych Grodzkich y Ziemskich, iako y z Kancellaryi naszej Koronney, dekreta nasze y we wszystkich potrzebach naszych Krolewskich, y Ziemskich Koronnych, do nich listy, nie iakim innym iedno Ruskim pismem pisane, y odprawowane byż mają czasy wiecznemi. A mieyskie sprawy prawa Maydeburskiego, abo iakiegożkolwiek innego wezwania ludzi, wedle obycaiu Koronnego przez urzędniki nasze Koronne y dworu naszego, w tych sprawach y potrzebach ich, do Nas, y do dworu naszego przypadające, będą Polskim pismem odprawowane. Ku temu też obiecujemy, y powinni będziemy, wszech przerwczonych Xiążąt Ziemie Kijowskiej obywatelow, y potomkow ich, tak Rzymskiego iako y Greckiego zakonu będących, w ich starodawney czci y dostojności, iako z przodkow swoich y do tego czasu byli, zachować y one wedle cnoty y godności każdego, a upodobania naszego, bez zawady artykułow w statucie Koronnym, o Xiążętach opisanych, na urzędy zamkow, dzierżaw, y dworow naszych przekładać, y do ławice Rad naszych, iako y inne, szlacheckiego narodu Ziemie Kijowskiej ludzie przypuszczając, zostawiwszy to:

że iako Panowie Rady nasze duchowne y świeckie, także y ci przerwczeni Xiążęta, w rzeczach sądowych y prawnych, zarowno z szlachtą oney Kijowskiej Ziemie, w Powieciech swoich na mieyscach zwykłych, biorąc listy y pozwy od urzędnikow na to wysadzonych, pozywając, y sami pozwani będąc, przed Sądem naszym Grodzkim y Ziemskim, sprawować y sędzić się mają, y będą powinni. Takimże sposobem obiecujemy, y powinni będziemy, dostojęństw y dygnitarstw, y urzędow Ziemie naszej Kijowskiej, duchownych y świeckich, wielkich y małych, tak Rzymskiego iako y Greckiego zakonu będących, nie umniejszać, ani zatłumiać, y owszem wcale zachować. A gdy wakować będą, tedy takowe wszystkie dygnitarstwa y urzędy, obywatelom Ziemie Kijowskiej osiadłym, stanu szlacheckiego, oddawać mamy, y powinni będziemy. A tak za takowym złączeniem Ziemie Kijowskiej, z Koroną y Krolestwem naszym Polskim, Panowie Rady nasze oney Ziemie Kijowskiej, duchowni y świeccy, uczyniwszy do Rady naszej Koronney przysięgę, między Radami naszymi Koronnemi, na mieyscach im naznaczonych zasiedli, y wotowali, y napotym wiecznymi czasy zasiadać są y będą powinni.

6. A na wojnę huffy swe wedle obycaiu Koronnego stawić mają, y napotym ci przerwczeni wszyscy Panowie, a obywatele Ziemie Kijowskiej, na Seymikach Powiatowych, na mieyscach zwykłych czasow przez listy nasze naznaczonych, a wedle zwyczaju innych Ziem, abo Woiewodztw Koronnych, którzyby się iednokolek na one Seymiki Powiatowe ziachali, obrać mają między sobą Posły na Seym Walny Koronny: a z tych Seymikow Posłowie ich, tak iako w Koronie Polskiej obycaiu iest, do Kiiowa ziężdżać się mają. A obranym y posłanym na ten Seym Koronny, tymże obycaiem y na strawę opatrzenie będzie dawano, iako y innym Posłom Ziemskim, z Woiewodztwa Ruskiego. Naostatek ustawujemy, aby od tego czasu we wszystkich odprawach pospolitych, y na chorągwiach ziemskich w tey Ziemi Kiiowskiej, przy swych dawnych herbiech, orła znaku Koronnego używali. A tym wszystkim wyżey napisanym rzeczom, artykułom, swobodom, y wolnościom, ktore się tu w tym przywileiu, z pozwoleniem wszech Rad naszych duchownych y świeckich, y Posłow Ziemskich Koronnych napisały, żadne wynaydowania, żadne przywileie Ziemskie, abo osobno czyiekolwiek żadne statuta, ani konstytucye Seymowe Koronne, nie będą nic mogły, ani mogą szkodzić, y niwczym ubliżać, wiecznymi czasy: y owszem My sami one niwczym nienaruszone, pod przysięgą naszą Krolestwu Polskiemu uczynioną, pilnie strzedz y dzierżać obiecujemy, y powinni będziemy: y Potomki nasze Krole Polskie, to wszystko także niwczym nienaruszenie trzymać y przestrzegać, tym listem y przywileiem naszym, obiecujemy wiecznymi czasy. Iakoż na wieczne a nigdy nie poruszone używanie tych wszech wyżey mianowanych

rzeczy, swobod, y wolności, żeby pospolitość osobliwości, a osobliwość wszystkości y pospolitości, niwczym, y nie nigdy nie uymowała, dawamy, y daliśmy PP. Radom naszym, duchownym y świeckim, oney Ziemie, to iest Kiiowskiej, Xiążętom, Panom, Starostom, Dygnitarzom, Urzędnikom Ziemskim, Szlachcie, y wszemu naszemu zacnemu Rycerstwu, obywatelom oney Ziemie Kiiowskiej, ten list nasz y przywilej, podpisawszy go własną ręką, y rosказawszy ku niemu zawiesić pieczęć naszą, z pozwoleniem wszech Panow Rad naszych, duchownych y świeckich, y Posłow Ziemskich Koronnych, którzy na ten czas przy Nas byli. Iako najpierwey Naywielebniejszy w Chrystusie Ociec, Xiądz Jakub Uchański Arcybiskup Gnieźnieński, *Legatus Natus, et Regni Primas, etc.* (iako wyżey vide folio 750, num. 13). Dan przez ręce Wielebnego Xiędza Franciszka Krasieńskiego, Proboszcza Płockiego, Archidziekana Warszawskiego, Podkanclerzego Koronnego; na spólnym Walnym Seymie Koronnym Lubelskim, dnia piątego miesiąca Czerwca, Roku Pańskiego, tysiącznego, pięćsetnego, sześćdziesiątego dziewiątego. Krolowania naszego, czterdziestego.

O XIĘSTWIE LITEWSKIM.

PRZYWILEY

OKOŁO UNIEY WIELKIEGO XIĘSTWA LITEWSKIEGO Z KORONĄ, NA WALNYM SEYMIE LUBELSKIM, OD PANOW RAD DUCHOWNYCH Y ŚWIECKICH, Y POSŁOW ZIEMSKICH, ROKU PAŃSKIEGO 1569 UCHWALONY.

1. W Imię Pańskie, Amen. Ku wieczney pamięci sprawy niżej opisaney. My Prałaci, y Panowie, Rada tak duchowna, iako y świecka, y Posłowie Ziemscy Korony Polskiej, na tym Walnym, a z Pany Radami y Posły, y inszemi Stany Wielkiego Xięstwa Litewskiego, spólnym Lubelskim Seymie będący, a na imię Jakub Uchański, Arcybiskup Gnieźnieński, *Legatus Natus, et Regni Primas*: Filip Padniewski Krakowski, Stanisław Karnkowski Kiiawski, Adam Konarski z Kobyłina Poznański, Piotr Myszkowski Płocki, Wiktoryn Wierzbicki Łucki, Wojciech Starożrzebski Chełmski, z łaski Bożey, Biskupi. Sebastyan Mielecki Kasztellan Krakowski, y Brzeski Starosta: Stanisław Myszkowski z Mirowa Woiewoda y Starosta Krakowski y Ratyński: Piotr Zborowski Sandomierski, Stobnicki Starosta: Olbrycht Łaski Sieradzki, Jan Sirakowski, Lanczycki, y Przedecki Starosta: Jan z Służewa Brzeski, Starosta Miedzyrzeczki, y Koniński: Konstanty Konstantynowic, Xiądz Ostrogski, Kiiowski, Marszałek Wołyński; Starosta Włodzimirski: Jan Barczyński Krotoski Inowłodawski, Alexander Xiądz Czartoryjski, Wołyński: Jan Firlęy z Dąbrowice Lubelski, Mar-

szalek Koronny, Starosta Rohatyński: Andrzej Dębowski Bełski. Starosta Rubieszowski: Arnolf Uchański Płocki, Starosta Wyssogrodzki: Mikołaj Kiszka z Ciechanowa Podlaski, Starosta Drohicki: Fabian Czema Malborski, Starosta Tucholski y Stargarski: Roman Xiążę Sanguskowic Braclawski, Starosta Zytomierski, y Hetman Polny Wielkiego Xięstwa Litewskiego: Achacy Czema Pomorski, Starosta Stumski y Gniewski, Woiewodowie. Stanisław Sobek z Sulejowa Sandomierski, Podskarbi Koronny, Starosta Tyszowiecki y Małogoski: Andrzej Dębowski Sieradzki, y Starosta Lanczycki: Adam Drzewicki Inowrocławski y Starosta Gostyński, y Inowłodzki: Stanisław Herburth z Fulsztyna Lwowski, Starosta Samborski y Drohobicki: Andrzej Xiążę Wiśniowiecki Wołyński, Stanisław Słupecki Lubelski, Andrzej Grabia z Tęczyna Bełski, Anzelm Gostomski Płocki, Starosta Rawski: Zygmunt Wolski Czerski, Starosta Warszawski: Adam Koszyński Podlaski, Krzysztof Myszkowski z Mirowa Rawski, Andrzej Książ Kapusta Braclawski, Dzierżawca Owrucki: Ian Kostka z Stemberka Gdański, Podskarbi Ziem Pruskich, Starosta Pucki y Czczewski: Iarosz Ossoliński, Sąddecki. Jan Tarło z Szczekarzowic Radomski, Starosta Pilźnieński y Lomaski, Mikołaj Ligeża z Bobrku Zawichoystki, Starosta Biecki y Zydaczowski, Woyciech Przyiemski Lencki, Jan Sieniński z Sienna Zarnowski: Jan Krystoporcki Wieluński, Jan Sieniński z Gologor Halicki, Jan Herburth z Fulsztyna Sanocki, Szczesny Paryż Warszawski, Starosta Czerski, Stanisław Kryski z Drobnina Raciąski, Starosta Dobrzyński, Kasztellani. Walenty Dębiński z Dębian, Kanclerz: Franciszek Krasieński z Krasnego, Proboszcz Płocki, etc. Podkanclerzy Korony Polskiej: Stanisław Barzy z Błozwie, Marszałek Dworny, Starosta Sniatyński: Stanisław Wysocki z Budzislawa, Kasztellan Biechowski: Woyciech Sędziwoy Karnkowski, Kasztellan Santocki, Starosta Pyzdrski: Stanisław Sędziwoy Czarkowski, Referendarz Dworu Krola I. K. M. Commendor Poznański, Starosta Drahiński: Jan Konarski z Kobylina, Podkomorzy Poznański: Rafał Leszczyński z Leszna, Starosta Radzieiowski: Jakub Rokoszowski Podsedek Poznański, Celnik Małey y Wielki Polskiej, z Woiewodztwa Poznańskiego. Stanisław Dębiński Starosta Chęciński, Stanisław Szafraniec z Pieskowej skały, Woyski Sandomierski, Starosta Lelowski: Jan Kmita Pisarz Ziemski Krakowski, Maryan Przyłęcki Burgrabia, y Sędzia Grodzki Krakowski: Piotr Strzała Sędzia Oświęcimski, Piotr Suliowski Sędzia Grodzki Biecki, Jan Płaza ze Mstyczowa, z Woiewodztwa Krakowsk. Andrzej z Borowa, Mikołaj Koniecpolski, Marcin Radzanowski, Lenart Strasz, Burgrabia Krakowski, Stanisław Niedrzwicki, z Woiewodztwa Sandomierskiego. Jan Kościelecki, Starosta Bydgoski, Dobrogost Potworowski, Sędzia Ziemski Kaliski: Woyciech Marszewski, Stanisław z Woiewodztwa Kaliskiego, Brykcy Przerzembski, Pisarz Ziemski

Sieradzki: Stanisław Przerzembski, Piotr Widadawski, Gabryel Masłowski Woyski Wieluński, Mikołaj Gaszyński Pisarz Wieluński, z Woiewodztwa Sieradzkiego. Tomasz Dębowski Sędzia Ziemski, Walenty Ponętowski Stolnik, Jakub Ponętowski, Cześnik Lanczycki z Woiewodztwa Lanczyckiego. Jan Piekarski, Podkomorzy Brzeski, Lukasz Kretkowski z Kretkowa, z Woiewodztwa Brzeskiego. Iwan Olżarowic, Iwan Soltan, z Woiewodztwa Kiłowskiego. Lukasz Kościelecki, Woiewodzie Lanczycki: Woyciech Niemoiewski, Surrogator Inowrocławski, z Woiewodztwa Inowrocławskiego. Stanisław Snakowski Kasztellan Rypiński, z Ziemie Dobrzyńskiej. Piotr Borecki, Walenty Orzechowski, Sędzia Przemyski: Stanisław Droiwski, Jan Fredro, Mikołaj Sienicki Podkomorzy Chełmski, Hieronym Troian, Maciej Gorecki Chorąży Poznański, Paweł Skotnicki Chorąży Halicki, Jan Strzesz Pisarz Ziemski Halicki, Jan Woretko Sędzia Grodzki Zydaczowski, Jan Białkurski Podczaszy Halicki, Tomasz Dubrawski, Podsedek Halicki, z Woiewodztwa Ruskiego. Hawryło Sędzia Lucki, Bokuy Wasil Hulewicz, Olżar Kierdey Marszałek, Bohdan Szuszek Chobotkowski, Sędzia Włodzimirski: Andrzej Alexander Siemiasko Podkomorzy Włodzimirski: Andrzej Kuniewski Sędzia Krzemieniecki, z Woiewodztwa Wołyńskiego. Stanisław Dobek Lowczowski, Sędzia Kamieniecki, Krzysztof Grembski, Piotr Bąk, z Woiewodztwa Podolskiego. Mikołaj Fierley z Dąbrowice, Kasztellan Wiślicki, Piotr Kaszowski z Wysokiego, Adam Zieleński, Sędzia Lukowski, z Woiewodztwa Lubelskiego. Mykołaj Lysakowski Kasztellan Lubaczowski, Jan Pilecki Starosta Rodelski, Stanisław Troian Chorąży Bełski, Stanisław Żółkiewski, z Woiewodztwa Bełskiego. Florian Trąbski z Noskowa, Starosta Ciechanowski: Mikołaj Kosobucki Pisarz Płocki Ziemski, z Woiewodztwa Płockiego. Jan Paryż Woyski Warszawski, Stanisław Radziwiński, Dworzanin I. K. M. Mikołaj Grzybowski Podkomorzy Warszawski, Wielisław Lawski, Pisarz Ziemski Wiski: Jan Rakowski Trukczasz I. K. M. Stanisław Niedziński Sędzia, Jan Cybulski Woyski Wyszogrodzki, Andrzej Trąbski z Noskowa, Starosta Rożański: Piotr Bornowski, Andrzej Krasieński Sędzia Ciechanowski, Jakub Lysakowski, Stolnik Nurski, Marcin Mężyński Podsedek Zembrowski, Floryan Iakacki, Stanisław Zaleski, Piotr Iakacki, Ian Lysakowski Podkomorzy Nurski, Piotr Brzozowski, Michał Zaliński, z Woiewodztwa Mazowieckiego. Mikołaj Bnino Chorąży Podlaski, Alexander Hinca, Woyski Mielnicki, Dzierżawca Loszycki: Stanisław Raczko, Kasper Iryzkowic Podkomorzy Mielnicki, Theophil Brzozowski, Podkomorzy Bielski, z Woiewodztwa Podlaskiego. Mikołaj Bronisław Grabia z Oleśnik, Lukasz Brzozowski, Marcin Szymanowski, Sędzia Sochaczewski, z Woiewodztwa Ruskiego. Iwan Inchniowicz, Sędzia Braclawski, Mikołaj Szyszkowic Doblinowic Konrad, Koharyn Ob-

liński, Gniewosz Stryszowski, z Woiewodztwa Braclawskiego, y miasta Krakowa Raycc, Woyciech Saxon, I. K. M. Phizyk, y Erasmus Echler, Posłowie Ziemscy, tak swym, iako innych kolegow swych na ten czas nie będących, imieniem, na ten to Seym Walny Koronny od wszzech Stanow, a wszego Rycerstwa, na Seymikach Powiatowych Woiewodztw y Ziem przereczonych, obrani, a tu z zupełna, z dostateczną mocą y poruczeniem zupełnym przysłani, y wszytki insza Szlachta obywatele Korony Polskiej, tak tu w Lublinie będący, iako nie będący, ktorych jednak wszyskich chue y wola, do tych niżej opisanych rzeczy iest Nam dobrze z Seymikow Powiatowych, ktore ten Seym Walny Lubelski uprzedziły, wiadoma, tak iakoby się też tu własnie imiona ich wszyskich włożyły, y pieczęci zawiesiły: oznaymujemy tym to listem naszym, wszem ninie y napotym będącym ludziom, do ktorych iedno wiadomości ten list nasz przydzie: iż My mając ustawicznie przed oczyma powinność naszą przeciw oyczyźnie swey sławney Korony Polskiej, ktoreyśmy wszyskę poczcziwość, ozdobe, pożytek pospolity, a nawięcey umocnienie od niebezpieczeństwa, tak wnetrznego, iako zewnetrznego, opatrzeć powinni: bacząc też przy tym, y przed oczyma mając chwalebny, a oboiemu narodowi bardzo należny związek y społeczność, przez przodki swe niegdy z obywatelmi na on czas Wielkiego Xięstwa Litewskiego, na wieczne czasy, za spolnym a listownym obudwu narodow zezwoleniem uczynioną, y listy, pieczęciami, przysięgami, czciami, oboiey strony umocnioną, y przez niemały czas uprzemocnią a statecznością oboiey strony dzierzaną, lecz potym za zlemi a zawisnemi czasy nieiako zatrudnioną: zawzdysmy, tak My, iako przodkowie naszymy, o tym myśliłi, y Pany swe, tak sławney pamięci Zygmunta, iako y szczęśliwie na ten czas obiema narodom, Polskiemu y Litewskiemu, panującego Pana, a Pana Zygmunta Augusta, Krole Polskie, przez niemały czas upominali, y prośbami naszymi do tego wiedli: aby Nam z powinności swey Pańskiej a Krolewskiej, iako zwierzehni a iedni obudwu narodow Panowie, do exekucyi a skutku, tak spisow spolnych, iako innych praw y przywileiow naszymy, ktore na ten związek, y na tę społeczność z Pany y Ziemiemy Wielkiego Xięstwa Litewskiego, ieszcze od Pradziada I. K. M. także y za Alexandra Krola, My z Wielkim Xięstwem Litewskim mamy, z łaski a z zwierzchności swey pomoc, a to co się z tej społeczności wykroczyło, w swą reżę wstawić raczyli: zwiadszy Nas z Pany, Radami, innemi Stany Wielkiego Xięstwa Litewskiego, spolnie na iedno miejsce do wykonania tej to chwalebney a oboiemu narodowi pożyteczney sprawy, iako o tej sprawie Uniey, akta y konstytucyc, y deklaracye, y recessy Seymow po te czasy będących, iasnie omawiają. Iakoż iednak za łaską miłego Boga, ktory społeczność y iedność miłuię, a ktory Krolestwa, Państwa, y Rzeczypospolite, po wszys-

kim świecie w osobney swoiey opiece mieć raczy, a za łaską też Pana swego, szczęśliwie na ten czas nam panującego Pana, a Pana Zygmunta Augusta Krola Polskiego, etc. wyższej mianowanego, tośmy nakoniec za uprzeymym staniem swym odzierzeli: iż przodkiem w Warszawie na Seymie, roku 1563 złożonym, a potym w Parczowie roku 1564 ziechawszy się z Stany Wielkiego Xięstwa Litewskiego, niemałyśmy wstępę do naprawienia tego ziednoczenia, y tej po części naruszoney Uniey uczynili: namawiając między sobą z obu stron, y potwierdzając artykuły do tej Uniey należące. Ktore artykuły, iż tam na on czas prze krotkość czasu, y prze insze gwałtowniejsze potrzeby Rzeczypospolitey oboygą narodu, spolnemi spisami z Stany Wielkiego Xięstwa Litewskiego warowane bydz nie mogły: przeto tego wolnieyszego czasu ziechawszy się na ten Seym spolny do Lublina, na dzień 23 miesiaca Grudnia, w roku przeszłym 1568 przez Iego K. M. za zezwoleniem oboich Rad, Polskich y Litewskich, złożony, y do tego czasu iednostaynie dzierzany y kontynuowany, takieśmy niżej opisane traktaty y namowy, między sobą uczynili: ktoreśmy za łaską Bożą do tego końca, y do tej konkluzyi, za zgodnym y iednostaynym oboiey strony zezwoleniem, y spolnym spisaniem, niwczym nie derogując recessowi Warszawskiemu, y inszym przywileiom, przywiedli. Z czego bądź Panu Bogu w Troycy iedynemu chwała wieczna: a Krolowi Iego Mści z łaski Bożey Panu, a Panu Zygmuntowiu Augustowi dzięki nieśmiertelna: zacney też Koronie Polskiej, y Wielkiemu Xięstwu Litewskiemu, sława y ozdoba, na wiekieste czasy.

2. Naprzod: iż aczkolwiek były stare spisy przyiacielstwa sprzymierzenia pomnozenie, y lepszy sposob Rzeczypospolitey, tak Korony Polskiej, iako y Wielkiego Xięstwa Litewskiego czyniące, etc. Wszakoz iż się nieco w nich widzi być różnego od dobrego y szczerego braterstwa dufania: przeto dla mocnieyszego spoienia w spolney a zaiemney miłości braterskiej, y w wieczney obronie obudwu Państw społeczney niewątpliwey wiary braterskiej, czasy wiecznemi ku chwale Bożey, Iego Kro: Mści, z wiecznym podziękowaniem godney sławie, y tychże obudwu nazacnieyszych Polskich y Litewskich narodow, y też ku rozszerzeniu niezamierzoney y wieczney czci, ozdobie, okrasie, zmocnieniu, uczciwości, zacności, y Maiestatu spolnego wiecznemu rozszerzeniu one stare sprzymierzenia ponowili, y umiarkowali w tym wszyskim, iako niżej opisano.

3. Iż iuz Korona Polska, y Wielkie Xięstwo Litewskie, iest iedno nierozdzielne y nierozne ciało, a także nie różna, ale iedna spolna Rzeczypospolita: ktora się ze dwu Państw y narodow, w ieden lud zniosła y spoiła.

4. A temu oboiemu narodowi, żeby iuz wiecznemi czasy iedna głowa, ieden pan, y ieden Krol spolny rozkazował, ktory spolnymi głasy

od Polaków y od Litwy obran, a mieysce obierania w Polsce, a potem na Krolestwo Polskie pomazan y koronowan w Krakowie będzie: ktoremu obieraniu, wedla przywileiu Alexandrowego, niebytność ktorey strony przekazać nie ma, abowiem powinny, *et ex debito*, Rady, y wszystkie Stany Korony Polskiej, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, wzywane bydź maią.

771

5. Obieranie y podnoszenie Wielkiego Xięstwa Litewskiego, ktore przedtym osobno bywało w Litwie, aby iuż tak ustało: żeby y znak żaden, abo podobieństwo, napotym nie było, z ktoregoby się okazało, abo znaczyło podnoszenie, abo inauguracya Wielkiego Xięstwa Litewskiego. A iż tytuł Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y urzędy zostawiają: tedy przy obieraniu, y koronacyi, ma bydź zaraz obwołań Krolewem Polskim, y tenże Wielkim Xiążęciem Litewskim, Ruskim, Pruskim, Mazowieckim, Żmudzkiem, Kiowskiem, Wołyńskim, Podlaskim, Inflantskim.

6. *Successio* Iego K. M. *naturalis et haereditaria*, ieśliby Iego Krolewskiej Mci, y komukolwiek, z przyczyny iakiejkolwiek w Wielkim Xięstwie Litewskim służyła, nie ma iuż wiecznemi czasy przeszkadzać tego spólku ziednoczenia obojga narodow, y obieraniu spólnego iednego Pana: ktorey Iego K. M. Koronie wiecznemi czasy odstąpił, nie wątpiąc w tym, y to też sobie waruiąc, żebyśmy ani samey osoby Iego K. M. ani potomstwa własnego, ieśliby I. K. M. ktore P. Bog dać raczył, nie zgołocili: ale żeby poczciwe, a stanowi przystoynne od Rzeczypospolitey opatrzenie miało, ieśliby na Krolestwo nie było wzięte. A wszakoż nie czyniąc żadney dismembracyi Korony: o czym w deklaracyi Iego K. M. y w recesie Seymu Walnego Warszawskiego, dostateczniej iest opisano y obwarowano.

7. A przy koronacyi nowego Krola, maią bydź przez Krola koronowanego poprzysiężone, y zaraz konfirmowane na iednym liście, y iednymi słowy, na wieczne czasy, prawa, przywileie, y wolności poddanych wszystkich, obojga narodow y Państw tak złączonych.

8. Seymy y Rady ten oboj narod ma zawdy mieć spólne Koronne, pod Krolewem Polskim Panem swym, y zasiadać tak Panowie między Pany osobami swemi, iako Posłowie między Posły, y radzić o spólnych potrzebach, tak na Seymie iako y bez Seymu, w Polsce y w Litwie.

9. Też aby iedna strona drugiey była radą y pomocą, aby Iego Kro: Mci prawa, przywileie, tak wszem ziemiom y narodom, tak Korony Polskiej, iako y Wielkiemu Xięstwu Litewskiemu, y ziemiom do nich należącym, wszelakim pismem nadane przywileie y prawa: od wszęch Przodkow Iego Kro: Mci y od Iego K. M. samego, z dawnych czasow, y od poczęcia Uniey wszęch wobec, y każdemu zosobna, iakimkolwiek sposobem nadane, y wolności, dostoięstwa, prerogatywy, urzędy wszystkie obojga narodu, całe y nieporuszone zachował, wszyst-

kie, prawa, sądy, wysady, stany Xiążęce, y familie szlacheckie przerzeczonych narodow, uchwały sądowne, zdawna do tego czasu zachować każdemu stanu mocnie y nieporuszenie.

10. Przysięgi Rad, dygnitarzow, urzędnikow, Starostow, narodu Litewskiego, y przednieyszych domow ludzi, ktorzyby ie czynić mieli, przy mocy zostać maią: iakośmy też y sami sobie spólnie, tak przywileymi, iako spólnym spisaniem, na Seymie Warszawskim spólnym, zostawili tym dokładem: iż napotym wszystkie takowe przysięgi Krolowi koronowanemu, y Koronie Polskiej, czynione bydź maią. Także około przysięg trzymania spiskow pospolitych zachować się ma, y statecznie sobie trzymać wedle przywileiu Alexandrowego. Też we wszystkich przeciwnościach spólną pomocą, my oboiego narodu Prałaci, Rady, *Barones*, y wszystkie Stany, pomagać sobie mamy wszystkimi siłami y możliwościami: iako spólney radzie pożytecznie y potrzebnie będzie się zdało, szczęśliwa y wiernie sobie pomagając.

11. *Foedera aut pacta*, abo zmowy, y przymierza z postronnemi narody, wedle spólney zgody Warszawskiej, napotym żadne czynione, ani stanowione żadni też Posłowie w rzeczach ważnych do obcych stron posyłani bydź nie maią, iedno za wiadomością y radą spólną obudwu narodow: a przymierza, abo stanowienia, z ktorymkolwiek narodem przedtym uczynione, ktoreby były szkodliwe ktorey stronie, dzierżane bydź nie maią.

12. Moneta, tak w Polsce, iako w Litwie, ma bydź za spólną radą, *uniformis et aequalis in pondere et grano, et numero peciarum; et inscriptione monetae*. Co ku skutkowi przywieść Iego Krolewska Miłość iest powinien, Potomkowie Iego Krolewskiej Miłości będą powinni.

13. Cła, myta wszystkie w Polsce, y w Litwie, ziemskie y wodne, iakimkolwiek imieniem nazwane, tak Krolewskie, iako y szlacheckie, duchowne y mieyskie, I. K. M. znosić raczy, iżby iuż *exnunc* żadnego cła nie brano napotym wiecznych czasow, od duchownych, od świeckich ludzi szlacheckiego stanu, y od ich poddanych, od rzeczy ktorychkolwiek, własney roboty y wychowania: nie zakrywając myt kupieckich, ani się zniżając z kupcy ku szkodzie, a zataieniu ceł dawno zwykłych Krolewskich, tak w Polsce, iako w Litwie.

14. Statuta y ustawy wszystkie iakiejkolwiek, y z ktorejkolwiek przyczyny, przeciw narodowi Polskiemu w Litwie ustawione y chwalone, około nabywania y dzierżenia imienia w Litwie Polakowi, iakokolwiekby go kto dostał, y dostawał, chocia po żenie, abo z wysługi, abo za kupnem, darownym obyczaiem, zamianną, y ktorymkolwiek nabyciem, wedla zwyczaiu y prawa pospolitego: te wszystkie statuta aby żadney mocy nie miały, iako prawu, sprawiedliwości, y też spólney braterskiej miłości, y Uniey a ziednoczeniu spólnemu przeciwne: ale

772

aby wolno zawdy było, tak Polakowi w Litwie, iako Litwinowi w Polsce, każdym słusznym obyczaiem dostawać imienia, y dzierżać ie wedle prawa, w którym leży ono imienie.

773

15. A co się tyce inszych artykułow przywileiu Alexandra Krola, ktore ieszcze nie są na Warszawskim Seymie deklaracyą K. J. M. ani spólną zgodą deklarowane, ale na ten terazniejszy spólny Lubelski, z Warszawskiego Seymu odkładem spólnym zawisły, te wszystkie iako są w przywileiach y spisaniu spólnym, a ostatecznie w Alexandrowym przywileiu, y tu w Lublinie od Krola I. M. poprzód w tey sprawie Unii danym, opisane, w mocy zupełney na czasy wieczne zostawać maią. A wszakże ku objaśnieniu lepszemu to przykładając: iż przy tytule Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y dostoięstwach, y urzędziech wszystkich y zacności stanow, wedle opisania przywileiu Krola Alexandra, całe a nienaruszenie zostać ma, gdyż to ziednoczenia; y społecności tey roztargnienia y rozdzielnia nie czyni.

16. Seymow innych żadnych osobnych Stanom Koronnym y Litewskim, od tego czasu Krol I. M. składać nie będzie, iedno zawdy spólne Seymu temu oboiemu narodowi, iako ciału iednemu, w Polsce składać będzie, gdzie się Iego K. M. y Radom Koronnym y Litewskim nasłuszniej zdać będzie.

17. Dygnitarstw y urzędow, ieśli ktore wakuia, abo wakawać w W. X. L. na potym będą, Krol I. M. nie ma dać nikomu: ażby pierwey Iego K. M. y potomkom iego Krolom Polskim koronowanym, y temu nierozdzielnemu ciału Koronie Polskiej przysięgę uczynił.

18. Opatrujemy też dostatecznie, y waruiemy, stany y osoby Wielkiego X. L. aby wykucya ich samych, y potomkow ich, nie tylko wedle statutu Krola Alexandra, ale ani wedle żadnych przywileiow, listow, konstytucyi, y uchwał Seymowych w Koronie Polskiej uczynionych, danych, y uchwalonych iakichkolwiek przeszłych, około dobr stołu I. K. M. w Wielkim X. L. od wszęch Przodkow, y od I. K. M. samego, od zaczęcia Unii w W. X. L. komużkolwiek rozdanych, żadnego stołu nie doległa: ale wszystkie prawa, przywileie, od wszęch przodkow I. K. M. y od I. K. M. samego, od zaczęcia Unii W. X. L. y narodom Litewskim, Ruskim, Żmudzkiem, y innym narodom y obywatelom W. X. L. y też Ziemiom, Powiatom, familiom, y osobom do tych czasow dane, całe, zupełne, y niwczym nienaruszone zostały. Także wieczności, *feuda*, abo lenna, frymarki, zamiany, dożywocia, zastawy wszelakie, na Seymie y bez Seymu uczynione, wedle każdego przywileiu, wiecznemi czasy dzierżane bydź maią, nie przywodząc ich w żadną wątpliwość ktorymkolwiek obyczaiem y wykładem. Także też nadanie na dygnitarstwa, urzędy, ktore zdawna y właśnie na nie należały, zastawy y summy wszelakie w zupełnym prawie swym zostawione bydź maią, nie będąc powinne żadney części

dochodow zwykłych swych iakimkolwiek obyczaiem nazwanych, gdzie indzie, y na co innego, nad terazniejsze dzierżenie y przywileie, abo listy swe do tego czasu odzierzane, okrom pożytku swego obracać. A ktoby z przodkow swych, nie mając listow, co gruntow, y każdej possessyi iakimkolwiek imieniem nazwanych, trzymał, pożywał, takowy tę takową swoię własność, y bez listow, iako za listy, ma wiecznie trzymać wedle statutu Litewskiego starego y nowego, y zwyczaiow dawnych. Iakoż Panowie Rady, y wszystkie Stany, y Posłowie wszystkich Ziem, tym terazniejszym postanowieniem, zamykają sobie y potomkom swym moc stanowienia y wznawiania iakimkolwiek kształtem, także wspomniania, y wszelakiego wynalazku wzniesienia wykucyi na wysługi y insze majątności przeszłe. A iż iuż od tego czasu rozdawanie dobr stołu w W. X. L. ustać ma: wszakoż imiona ktorekolwiek z domow Xiążęcych, y szlacheckich, y pańskich, ku stołowi I. K. M. potym przypadać będą, te takowe imiona I. K. M. wedle woli y łaski swey Krolewskiej rozdać ma, tak Polskiego iako y Litewskiego szlacheckiego narodu ludziom, aby się tym służba ziemska y wojenna nie zmieszała. Takież w rekuperacyi od nieprzyjaciela Moskiewskiego, zamkow, imion, possessyi, y dobr wszelakich, będzie powinien Iego K. M. tym wracać, czyie te oyczynny y possessye przedtym były przed osiągnięciem od nieprzyjaciela. A ieśliby na to mieysce dano komu co, to się do stołu Krola Iego Miłości wracać będzie. Ktore wszystkie artykuły my Prałaci, y Panowie Rada, Posłowie Ziemszy, y inne wszystkie Stany Korony Polskiej, znając bydź chwalebne, potrzebne, y oboiemu temu narodowi, tak Koronie Polskiej, iako y W. X. L., iakoż iuż iedney spólney a nierozdzielney Rzpłtey pożyteczne; a spólnego naszego z Stany Wielkiego X. L. zezwolenia w ten list na ten kształt spisane, radzi y z dobrą wolą, y z dobrą bracką chucią y miłością, tak Prelatom, Panom, Radom, Posłom Ziemiom, iako y innym wszystkim Stanom y osobom Litewskim, tym listem naszym na wieczne czasy z strony naszej przyznawamy, y one pieczęciami, przysięgami, poczciwościami swemi, y potomstwa swego wszelakiego waruiemy, utwierdzamy, y umacniamy, warunkiem, utwierdzeniem, y umocnieniem takim, iakie nam największe y najmocniejsze, bądź z osob, bądź z mieysc y urzędow naszych, tak osobliwym iako y pospolitym obyczaiem należy. Słubując y obiecując przed Panem Bogiem, dobrym uczciwym, szlacheckim y chrześciańskim słowem naszym: iż to wszystko co się tu napisało, znać, trzymać, y dzierżać, wypełniać, sami y z potomki swemi na wieczne czasy będziemy bez fortelow wszelakich nie przywodząc niczego z tych rzeczy na wieki w żadną wątpliwość ani odmianę: nie odstrzelając się też niwczym od tey iedności, w którąśmy się z narodem tego sławnego W. X. L. zwią-

774

775 zali, wedle opisania tego to listu naszego, y artykułow w tym liście związałych y objaśnionych wiecznemi y wiekuiestemi czasy: iaki też nam Panowie Litewscy dali. Ktore spolne nasze spisy, Krol Iego M. przerzeczony, iako Pan nasz zwierzchni, władzą swą Krolewską konfirmować nam raczył. A ieśliby ktora strona przywileiow y spisow o spolności uczynionych między temi narody, tak nam iako sobie trzymać niechciała, abo ieden z osobna trzymać niechciał: przeciw takiej stronie, y każdemu z osobna, iako przeciwko nieprzyjacielowi naszemu y narodow spolnych, powstać z potomkami naszymi, przy Panie naszym Krolu Polskim, będzieny powinni. Co wszystko czynić y wypełnić, mocnie dzierżać w skutku wszystkim zawzdy pod naszą przysięgą siebie y potomki nasze obowięzujemy.

19. A te wszystkie rzeczy tu postanowione y obwarowane, ani przez Iego K. M. ani przez Pany Rady, y inne wszystkie Stany, y Posły Ziemskie obojga narodow za spolnym zezwoleniem, ani pojedynkiem, od ktorey części y strony nie mają nigdy wiecznemi czasy byźdź wzruszane y odmieniane: ale wieczne, całe, y mocne zachowane byźdź mają. A ku lepszemu świadectwu rzeczy wyżey opisanych, y wieczney pamięci, my przerzeczemy Prałaci, Panowie, Rada, tak duchowna iako y świecka Koronna ktemu Posłowie Ziemscy, na tym Walnym y spolnym Seymie Lubelskim będący, zawiesiliśmy na ten list pieczęci nasze. Pisan y dan na tymże Seymie spolnym Lubelskim, pierwszego dnia miesiąca Lipca, roku Pańskiego tysiącznego, pięćsetnego sześćdziesiątego dziewiątego.

POTWIERDZENIE UNII

MIĘDZY NARODY POLSKIMI Y LITEWSKIMI,
NA SEYMIE WALNYM LUBELSKIM,
ROKU 1569 SKOŃCZONEY.

ZYGMUNT AUGUST

z łaski Bożey Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, etc.
Pan y Dziedzic.

776 Wszem wobec, y każdemu z osobna oznaczamy, y wiadomo czyniemy: iż czyniąc dosyć próżbom y żądliwościom wszęch Stanow Koronnych, iako y samey potrzebie Rzeczypospolitey, także powinności a urzędowi naszemu Krolewskiemu, abyśmy Unią Wielkiego X. L. z Koroną Polską, przez Pradziada naszego, y wszystkie inne Stany tych Państw uczynioną, y potym przez inne przodki nasze, także y ich samych utwierdzoną y umocnioną, ku takiemu końcowi y skutkowi przywiedli, iakoby nigdy niczym ani się naruszać, ani nigdy rozrywać

nie mogła. Dla czego wedle konstytucji naszych ten Seym Walny spolny w roku przeszłym złożyliśmy, y nie od czego innego zaczęli, iedno od tey samey potrzeby a sprawy Unii. Do czego się Stany wszystkie, tak Koronne, iako y W. X. L. stawiły: a tę sprawę wszystkie między sobą, także y My między niemi, co iedno należało urzędowi a zwierzchności naszej Krolewskiej, wedle przywileiow, listow, y opisow, tak Przodkow naszych, iako y ich samych, tudzież y od Nas o tym poprzód wydanych y będących: a tak iako potrzeba ukazowała, postanowili y skończyli, y przysięgami spolnemi każdy, tak z Panow Rad, iako y z Stanow innych tak sami z osob swoich, iako y za te od ktorych tu z mocą zupełną przysłani byli, y za potomstwo swoje, y ich, przy wielkiń zbierze ludzi stanow wszelakich y narodow rożnych, to umocnili y utwierdzili. A tak My tą uchwałą a mocą Seymu tego niniejszego, nad listy konfirmacyi naszych o tym wydane, te wszystkie rzecz a sprawę Unii umacniamy, utwierdzamy czasy wiecznemi. O czym wszystkim listy y przywileie, tak od Nas pierwszej y potym tu wydane, także między niemi samemi spisane, uczynione, y poprzysiężone, szerzey obmawiaią, ktore My tu *pro insertis habere volumus*: y ktoreśmy z tey przyczyny do akt Kancellaryi każdej, właśnie y dostatecznie wpisać uchwałą niniejszą kazali: y każdemu do Woiewodztwa iego, Kanclerze nasi, *authentice* pod pieczęcią naszą ekstrakty wydawać są powinni, ustawując y znajdując, iż im takowa wiara ma byźdź dana, iako właśnie gdzieby oryginały same okazane były.

2. A pierwey nizli to skończenie a zawarcie sprawy Unii wyżey omienione, stało się z przyczyn słusznych y ważnych, a za upomnieniem pilnym wszęch Stanow Koronnych, pomniąc na poprzysięgłą powinność naszą, Ziemi Wołyńskie, Kiiowskie, y Podlaskie, ze wszemi ich przyległościami y własnościami, zupełnie ku Koronie Polskiej właśnie, y zdawna ieszcze przed zaczęciem tey Unii należące, iako ku własnemu ciału właściwe iego członki przywrociliśmy: tak iż wszyscy obywatele tych Ziem, wedle swego każdy zawołania y stanu, wolności, swobod, własności narodu Polskiego, są, y byźdź mają uczestniki, y onych używać, iako inni wszyscy obywatele Koronni, y pod regimenty Koronnemi byźdź, iakoż iuz y są, tak od urzędow Polskich, od praw, w potrzebach y w sprawach swych, wedle potrzeby y prawa opisania używać mają, y używają. O czym w przywileiu Koronnym, *vigore restitutionis* danym, szerzey opisano iest: co wszystko nigdy nieodmiennie a nieporuszenie tak trwać, y byźdź czasy wiecznemi, tą uchwałą Seymową naydujemy.

3. Mieysce Seymom Walnym Koronnym w Polsce, iako ie składać mamy, tak iuz Warszawę na to naznaczamy: wszakże gdzieby casus iaki przypadł znaczny, żeby tam złożon y trzy-

man byźdź nie mogł, wolno Nam będzie, za dołożeniem y radą Panow Rad obojga narodu, tam go złożyć, gdzieby *commodius* byźdź mogło w Polsce.

4. A Seymiki Powiatowe wedle obyczaju, tak w Polsce, iako y w Litwie, składane y trzymane byźdź mają: ktorych oznaczenie Kancellarye nasze w odsyłaniu listow, y Starostowie w rozsyłaniu ich, tak się zachować mają, iakoby publikacya ich, dwie abo trzy niedziele przed niemi, do wiadomości ludzkiej przyszła.

5. Mieysca Panom Radom Litewskim, tak duchownym, iako y świeckim, między Pany Radami Koronnemi, iako iuz iednemu a spolnemu Senatowi, daliśmy y naznaczyli. Także Posłom Ziemskim Woiewodztw Litewskich, między Woiewodztwa Koronne, ktore tak iuz zawsze zostawać mają, iako to iest listem naszym osobnym opisano. Ktory artykuł około warunku exekucyi Wielkiego X. L. (iako iest opatrzony w spolnym spisku y przywileiu około Unii, między narody Polskimi y Litewskimi przez Nas utwierdzonym) iako y insze w przywileiu spolnie opisane, nieporuszenie wiecznie mają byźdź dzierżane. Przeto na lepsze świadectwo temu wszęmu, pieczęć naszą przycisnąć kazali. Dan w Lublinie na Seymie Walnym, dna 11 miesiąca Augusta. Roku P. 1569, Panowania naszego 40.

Porządek Rady Koronney, Polskiej y Litewskiej, iako iuz iedney Rzpłtey, postanowiony przez Krola I. M. y Radę Koronną, w Lublinie na Seymie Walnym spolnym, roku P. 1569.

<i>Arcybiskupi:</i>	Sandomirski,
Gnieźnieński,	Kasztellan Wileński,
Lwowski.	Woiewoda Kaliski,
	Trocki,
<i>Biskupi:</i>	Sieradzki,
Krakowski,	Kasztellan Trocki,
Kuiawski,	Woiewoda Łęczycki,
Wileński,	Starosta Żmudzki,
Poznański,	Woiewoda Brzeski,
Płocki,	Kiiowski,
Halsberski,	Inowłocławski,
Łucki,	Ruski,
Przemyski,	Wołyński,
Zmudzki,	Podolski,
Chełmiński,	Smoleński,
Chełmski,	Lubelski,
Kiiowski,	Połocki,
Kamieniecki.	Bełski,
	Nowogrodzki,
<i>Kasztellan:</i>	Płocki,
Krakowski.	Witepski,
	Mazowiecki,
<i>Woiewodowie Koronni:</i>	Podlaski,
Krakowski,	Rawski,
Poznański,	Brześcieński,
Wileński,	Chełmieński,
	Mściśławski,

Malborski,
Braclawski,
Pomorski,
Miński.

Kasztellani więksi:

Poznański,
Sandomirski,
Kaliski,
Woynicki,
Gnieźnieński,
Sieradzki,
Łęczycki,
Żmudzki,
Brzeski,
Kiiowski,
Inowłocławski,
Lwowski,
Kamieniecki,
Smoleński,
Lubelski,
Połocki,
Bełski,
Nowogrodzki,
Płocki,
Witepski,
Czerski,
Podlaski,
Rawski,
Brześcieński,
Chełmieński,
Mściśławski,
Elbieński,
Braclawski,
Gdański,
Miński.

Kasztellani mniejsi:

Sąddecki,
Miedzyrzecki,
Wiślicki,
Biecki,
Rogoziński,
Radomski,
Zawichoyski,
Łędzki,
Szremski,
Zarnowski,
Małogoski,
Wieluński,
Przemyski,
Halicki,
Sanocki,
Chełmski,
Dobrzyński,
Połaniecki,
Przemęcki,
Krzywieński,
Czechowski,
Nakielski,
Rospierski,
Biechowski,
Bydgoski,
Brzeziński,
Kruszewicki,
Oświecimski,
Kamieński,
Spicimierski,
Inowłocki,
Kowalski,
Santocki,
Sochaczowski,
Warszawski,
Gostyński,
Wiski,
Racieński,
Sirpski,
Wyszogrodzki,
Rypieński,
Zakroczymski,
Ciechanowski,
Liwski,
Słoński,
Lubaczowski,
Konarski Sieradzki,
Konarski Łęczycki,
Konarski Kuiawski,
Marszałek Koronny,
Marszałek Litewski,
Kanclerz Koronny,
Kanclerz Litewski,
Podkanclerzy Koron.
Podkanclerzy Litew.
Podskarbi Koronny,
Podskarbi Litewski,
Marszałek Dworny Koronny,
Marszałek Dworny Litewski.

Referendarze też przy Krolu mają moc zdanie swe w Radzie powiedzieć.

KONSTITUCYJE

SEYMU KORONNEGO LUBELSKIEGO, OBOYGA NARODU UNIOWANEGO, POLSKIEGO Y LITEWSKIEGO
ROKU 1569.

ZYGMUNT AUGUST,

z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Xięzę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, etc. Pan y Dziedzic.

1. Wszem wobec, y każdemu z osobna, oznaczamy, y wiadomo czynimy: iż czyniąc dosyć próżbom, y żądliwościom wszęch Stanow Koronnych, iako y samey potrzebie Rzeczypospolitey, także powinności a urzędowi naszemu Krolewskiemu, abyśmy Unię Wielkiego Xięstwa Litewskiego, z Koroną Polską, przez Pradziada naszego, y wszystkie inne Stany tych Państw uczynioną, y potom przez inne Przodki nasze, także y ich samych utwierdzoną y umocnioną ku takiemu końcowi y skutkowi przywiedli, iakoby nigdy niczym, ani się naruszać, ani nigdy rozrywać nie mogła. Dla czego wedle konstytucyi naszych, ten Seym Walny spolny w roku przeszłym złożyliśmy, y nie od czego innego zaczynali, iedno od tej samey potrzeby a sprawy Unij. Do czego się Stany wszystkie, tak Koronne, iako y Wielkiego Xięstwa Litewskiego stawiły, a tę sprawę wszystką między sobą, także y My między nimi, co iedno należało urzędowi a zwierzchności naszej Krolewskiej, wedle przywilejow, listow, y spisow, tak Przodkow naszych, iako y samych tudzież y od Nas o tym poprzod wydanych y będących, a tak iako potrzeba ukazywała, postanowili y skończyli, y przysięgami spólnemi każdy, tak y Panow Rad, iako y z Stanow innych, tak sami z osob swoich, iako y za te od których tu z mocą zupełną przysłani byli, y za potomstwo swoje, y ich, przy wielkim zbiorze ludzi stanow wszelakich y narodow rożnych to umocnili y utwierdzili. A tak My tą uchwałą a mocą Seymu tego niniejszego, nad listy konfirmacyi naszych o tym wydane, tę wszystką rzecz a sprawę Unij umacniamy, utwierdzamy czasy wiecznemi. O czym wszystkim listy y przywileje, tak od Nas popierwey y potom tu wydane, także między nimi samemi spisane, uczynione, y poprzysiężone, szerzey omawiaią: ktore My tu *pro insertis habere volumus*. Y ktoreśmy z tej przyczyny do akt Kancellaryi każdej, własnie y dostatecznie, wpisać uchwałą niniejszą kazali, y każdemu do Woiewodztwa iego, Kancelerze nasi *autentice*, pod pieczęcią naszą, ekstrakty wydawać są powinni, ustawiając y znajdując, iż im takowa wiara ma być dana, iako własnie gdzieby oryginały same okazane były.

2. A pierwey niżeli to skończenie, a zawarcie sprawy Unij wyższej omienione stało się:

z przyczyn słusznych y ważnych, a za upomnieniem pilnym wszęch Stanow Koronnych, pomniąc na poprzysięgłą powinność naszą, Ziemię Wołyńską, Kiiowską, y Podlaską, ze wszemi ich przyległościami y własnościami, zupełnie ku Koronie Polskiej, własnie y z dawną ieszczę przed zaczęciem tej Unij należące, iako ku własnemu ciału właściwe iego członki, przywróciliśmy: tak iż wszyscy obywatele tych Ziem, wedle swego każdy zawołania y stanu, wolności, swobod, własności narodu Polskiego, są, y być mają uczestnikami, y onych używać, iako inni wszyscy obywatele Koronni, y pod regimenty Koronnemi być, iakoż iuż są. Y tak od urzędow Polskich, od praw, w potrzebach y w sprawach swych, wedle potrzeby y prawa opisania używać mają, y używają: o czym w przywileju Koronnym *vigore restitutionis* danym, szerzey opisano iest; co wszystko nigdy nieodmiennie, a nieporuszenie tak trwać, y być czasy wiecznemi, tą uchwałą Seymową znajdujemy.

3. Miejsce Seymom Walnym Koronnym w Polsce, iako ie składać mamy, tak iuż Warszawę na to naznaczamy: wszakże gdzieby *casus* iaki przypadł znaczny, żeby tam złożon y trzyman być nie mógł, wolno Nam będzie, za dołożeniem y radą Panow Rad obojga narodu, tam go złożyć, gdzieby *commodius* być mogło w Polsce. A Seymiki Powiatowe, wedle obyczaju tak w Polsce iako y w Litwie, składane y trzymane być mają: których oznaczenie Kancellaryie nasze w odsyłaniu listow, y Starostowie w rozsyłaniu ich, tak się zachować mają, iakoby publikacya ich dwie albo trzy niedziele przed nimi, do wiadomości ludzkiej przysła.

4. Miejsca Panom Radom Litewskim, tak duchownym iako y świeckim, między Pany Radami Koronnemi, iako iuż iednemu a spólnemu Senatowi, daliśmy y nazaczyli. Także y Posłom Ziemskim Woiewodztw Litewskich między Woiewodztwa Koronne, ktore tak iuż zawsze zostawać mają, iako to iest listem naszym osobnym opisano.

5. Ziemia Inflancka, na ktorej też nie mniej Koronie Polskiej, iako y Wielkiemu Xięstwu Litewskiemu należy, y przez którą się wiele utrat podięło: przeto wedle konkluzyi a konstytucyi Seymu Parczowskiego, przy tych Państwach, iako iuż przy iedney Rzeczypospolitey, onę zupełnie zachowujemy: także y obroną spólną, iako y inne Państwa nasze, opatrowana być ma: iuż Rady Infantckie, y od innych Stanow Posłowie, ktorzy tu przysłani są, z tamtąd Nam Krolowi Polskiemu y Koronie przysięgę uczynili. A dalszą sprawę y to coby do tego należało, na przyszły Seym Koronny odkładamy, na ktory od wszęch Stanow tam ztąd tu Posłowie z zupełną mocą przysłani być mają.

6. Znając My tę być powinność naszą, abyśmy to wszystko w czymkolwiek eksekucyi nie dosyć się stało, abo coby na ten Seym z przeszłego Piotrkowskiego konstytucyami ku wykonaniu za-

wisło, na terażniejszym Seymie ku skutkowi przywiedli. A iż między inszemi około rządu Koronnego artykułmi, warunek y szafunek czwartey części, którą z dochodow stołu naszego, dla dobrego, y obrony Rzeczypospolitey, dobrowolnie postąpili, miał być opatrzon: przeto niwczym nie derogując urzędowi, dobrze przez Przodki naszą uprzywilejowanemu, y przez Nas samego konstytucyami obwarowanemu, Podskarbstwa Koronnego, y owszem we wszem przełożeniu y prerogatywach ten urząd Koronny wcale zostawiając, y dla tegoż też nie nie uymiając władzy y przełożenia Wielmożnemu Stanisławowi Sobkowi z Sulejowa, Kasztellanowi Sandomirskiemu, a na ten czas Podskarbiemu Koronnemu, ktorego cnoty, wiary, życzliwości, przeciw Nam y Rzeczypospolitey, także też iako w inszych wielkich sprawach, tak też y na tym urzędzie Koronnym, dostateczney dzielności dobrześmy doznali. Za radą y zezwoleniem Panow Rad, y Posłow Ziemskich Koronnych, dla postanowienia y opatrzenia skarbu popolitego Rzeczypospolitey, ktory się za czasem złożyć będzie mógł; na co y ta czwarta część przez Nas iest oddana, ten porządek y opatrzenie, obyczajem niżey opisanym, stawimy.

7. A naprzod warując to; aby wszystkie procenta stołu naszego Krolewskiego, na wszelakim miejscu będące Państw Korony Polskiej, ktorych ta czwarta część iest oddzielona do skarbu naszego: do rąk iego były oddawane, ktorami on szafować będzie według rozkazania naszego.

8. Deputujemy do Pana Podskarbiego Koronnego cztery osoby Deputatow, dwu z Rady, a dwu z Rycerstwa, *ad hunc solum actum*: to iest, Urodzonego Jana Tarła z Czekarzewic, Kasztellana Radomskiego, Starostę Pilźnieńskiego, Wojciecha Przyemskiego Kasztellana Łędzkiego, Stanisława Dębińskiego, Starostę Chęcińskiego, Dobrogosta Potworowskiego, Sędzię Ziemskiego Kaliskiego. Nie żebyśmy takie którzyby w urzędzie iego przeszkadzać mieli, abo *socios muneris cum aequali potestate* przysadzać tylko ku odbieraniu, chowaniu, y szafowaniu czwartey części: a to dla tego śmierci Podskarbiego Koronnego. Ktorzy to Deputaci czić y ważyc Pana Podskarbiego, iako Radę y Urzędnika Koronnego, będą powinni: a opisaną powinność mają czynić z wolą naszą Krolewską, y za radą Panow Rad, y z wiadomością Pana Podskarbiego Koronnego, iako na Seymiech stanowić się będzie. A daley w urząd iego w niczym się wtrącać nie mają, tak iż inne wszystkie sprawy urzędowi Podskarbstwa Koronnego należące, wedle przywileju y statutu we wszem cale y skutecznie zachowane być mają.

9. Oddawać tę czwartą część ma każdy possessor *bonorum nostrorum Regalium*, pod utraceniem dzierżawy, wedle konstytucyi powinien będzie.

10. Celnicy, mytnicy, żupnicy, mają być ludzie osiedli, chrześciańskiej wiary, majątni: y

każdy z nich czwartą część oddawać z dochodow tych im zleconych, pod winą utracenia urzędu będzie powinien. A iednak *de suis haereditarijs bonis*, po zapozwaniu, oddać tę czwartą część nieoddaną, także też wszelakich innych kruszcow, żupnicy gdy do pożytku a skutku swego przydają, powinni będą dawać czwartą część.

11. Po każdego Starosty, dzierżawce, celnika, mytnika, żupnika, śmierci, Pan Podskarbi Koronny, za rozkazaniem naszym posłać ma dla uczynienia inwentarza, y dla opatrzenia prowentow, aż My wakancyą tę komu oddamy: y pilnować tego, aby czwarta część nie zginęła Rzeczypospolitey: *alioquin de suo* to nagrodzić będzie powinien Pan Podskarbi, *et sub privatione officij*.

12. Annaty ktore Seymową konstytucyą są pozwolone na obronę potoczną, tamże mają być oddawane od possessora od konstytucyi dwuletniej Piotrkowskiej, pod winą *duplicis annatae*.

13. Miejsce ku oddawaniu y chowaniu tych prowentow, postanawiamy zamek Rawski.

14. Czas ku znoszeniu tej czwartey części, y innych prowentow, Świętki.

15. Odbierać to wszystko Pan Podskarbi Koronny z Deputaty ma, tak iako się iuż po te dwa Seymy zaczęło.

16. Kwitować każdego, pod swą pieczęcią skarbną, Pan Podskarbi ma, z podpisem Deputatow a nie inaczej.

17. Na miejsce, y czas opisany, Pan Podskarbi Koronny, y Deputaci ziachać się mają, *sub poena similis salarij*. Y mieszkać tam trzy niedziele pełna, dla odbierania tych prowentow.

18. Regestra tego wszystkiego mają mieć przy sobie, każdy z nich osobne podpisane spólnie, za pieczęciami spólnemi.

19. Xięgi mają mieć iedne, w ktore kwity wszystkie wpisowane mają być, y tam zostawać przy prowencjach oddanych, a drugie na Seym przynoszone być mają.

20. Iesliby komu sługa posłany z temi pieniędzmi czwartey części, abo umarł na drodze, abo się iaki *casus* trafił: tedy ten czyie pieniądze były, ma oświadczenie przygody oney swojej w Grodzie bliższym uczynić, y zapisać. A z tym postępkem utracać dzierżawy swey nie będzie: ale zapłacić ma na bliższe ziechanie Pana Podskarbiego Koronnego y Deputatow.

21. Oświadczenie ono z sobą mając, y przysięgą probować tam przed Panem Podskarbiem y Deputaty ma.

22. Szafować temi prowenty, tego skarbu popolitego, Pan Podskarbi Koronny ma z Deputaty, na służebne tylko potoczney obrony, z wiadomością naszą y Rad Koronnych wedle konstytucyi.

23. A naprzod po odbieraniu tych prowentow, Pan Podskarbi z Deputaty, pieniądze odliczyć ma na pułroka całe żołnierzom: ktore gdy Deputat odniesie do Lwowa, ma oddać z nich Pisarzowi Polnemu połowicę na iedną

ćwierć lata, za wiadomością Hetmańską: a drugą połowicę ma oddać y schować na ratuszu pod pieczęcią Pisarza Polnego, y Starosty, abo Podstarościego, y Burmistrza Lwowskiego, y mieyską. Ktorych Pisarz nie ma ruszać, aż na płacenie żołnierzom, gdy przyjdzie druga ćwierć lata także ma bydź na drugie pułroka.

24. A iesłiby gdzie indzie, niżli na Podolu woysko było, za potrzebą obrony, abo żeby też insi ludzie służebni przyjęci byli: tedy tam gdzieby blisko woyska napewniejszeby mieysce było, te pieniądze odnoszone, y chowane być maia na to mieysce, obycaiem wyższej mianowanym. Ostatek pieniędzy schować wiernie na mieyscu obmienionym, pod kluczmi spólnymi, y pieczęciami, maia, tak Pan Podskarbi, iako y Deputaci.

25. Na drugie pułroka (gdyż służba ma bydź od roku do roku) maia się ziechać na toż mieysce, Pan Podskarbi y Deputaci, na nowe lato, znowu pieniądze żołnierzom odliczyć na drugie puł roka.

26. Odnosić te pieniądze Deputat jeden pierwszą ratę, a drugi drugą ratę, ma bydź powinien do Lwowa, y tam ie z wiadomością Hetmańską Pisarzowi oddawać Polnemu, za qwity słusznymi, wedle porządku wyższej opisanego.

27. Deputat w odnoszeniu tych pieniędzy ma nakładu wielkiego nie czynić, a owszem wszystko statecznie rejestrować: bo opatrzenie iego na to odnoszenie ma bydź z tychże pieniędzy spolitych, z których liczbę powinien uczynić.

28. Niebytność Pana Podskarbiego Koronnego, abo Deputata ktorego, prze słuszną przyczynę nie ma zaskadzać w odbieraniu tych prowentow, na obronę potoczną pozwolonych, y szafowaniu ich, gdy na swe mieysce szlachcica osiadłego y ucziwego, *cum sufficienti mandato*, y pieczęcią swą, przysła y z kluczem.

29. A iesłiby śmierć ktorego z tych abo Deputatow, abo Pana Podskarbiego, zaszła: tedy *superstites* maia moc wszystko sprawować, oznaymwszy Nam naprzod śmierć onego.

30. Liczbę czynić z tych prowentow maia na Seymie Walnym, dnia szostego od zacczęcia Seymu, przed Nami, y Radami Koronnymi, y Posły Ziemskimi, Pan Podskarbi Koronny, y Deputaci, y dostatecznie się usprawiedliwić Rzeczypospolitey kwitami, nie inszymi, iedno ktoreby były na służebne potoczney obrony, wedle konstytucyi. A na Seymie nie ma bydź nie sprawowano, aż się ta liczba pierwey odprawi, także kwit sobie od Nas, z wiadomością Rad Koronnych, y Posłow Ziemskich, otrzymać.

31. Deputaci iedno od Seymu do Seymu drugiego trwać będą na tym urzędzie swym, a inni na to mieysce obrani bydź maia: ktorzym oni przedniejszy wszystko statecznie oddać będą powinni, przy Panu Podskarbim.

32. Iesłizeby śmierć Pana Podskarbiego, abo Deputata ktorego zaszła, pierwey niżliby liczbę na Seymie uczynili, tedy *superstites*, Pan Podskarbi, z innymi Deputaty liczbę uczynia.

33. Ktoby nie dal tych dochodow na czas y mieysce opisane, tedy Pan Podskarbi z Deputaty maia Nam zaraz deferować wszystkich. A My na wwiązanie dzierżaw onych, z których prowent nie iest wydan, także na odiecie żup, ceł, myt, y innych wszystkich *in genere, nullis exceptis*, dochodow, z którychby czwartey części nie oddano, poslemy, y przed się o niewydanie czwartey części ktorą oddać będzie powinien *de bonis haereditarijs*, pozwiemy, iako konstytucya obmawia, na Seym Walny.

34. Respekt ma bydź na to, iesłiby który dzierżawca przed wysciem roku ktoregoby miał dawać czwartą część, umarł: aby nie więcej potomkowie zmarłego dawali, iedno coby słuszenie przychodziło, ostatek dzierżawca *successor* dokładać ma wedle liczby. A coby się kolwiek rzeczy nalazło nad inwentarz, to wszystko potomkowie z Starostw wolno wywieść maia, y długi swe wyciągać; czego Pan Podskarbi bronić nie ma.

35. A gdyby przypadło *interregnum*, Pan Podskarbi y Deputaci, tego skarbu pospolitego piędzmi nie maia szafować, iedno za wiadomością, y rozkazaniem Rad Koronnych, *sub poena peculatus*. A ktoby też śmiał kiedykolwiek rzucić się na ten skarb pospolity, aboby hamował Pana Podskarbiego z Deputaty, w szafunku ich wyższej opisanym, abo żeby też Starosta Pana Podskarbiego z Deputaty, od zamku przerzeczzonego, y od pieniędzy hamować chciał, a Radby Koronnych niechciał bydź posłuszen, takowoy każdy tąż winą *peculatus* będzie karan.

36. Panowie Deputaci maia przysięgać na powinność swą, y na to, iż *tempore interregni*, nie maia, wspołek z Panem Podskarbim, szafować piędzmi Rzeczypospolitey, iedno za wolą y rozkazaniem Rad Koronnych.

37. Starosta mieysca tego ma przysięgać, iż Pana Podskarbiego, z Deputaty, ma do zamku zawzdy, *etiam tempore interregni*, puszczać, y skarbu pospolitego dla złodzieystwa, w niebytności Pana Podskarbiego, przestrzegać. A gdzieby powietrze przypadło na mieyscu naznaczonym, tedy My mamy, za oznaymieniem Pana Podskarbiego, insze mieysce dla odbierania pieniędzy naznaczyć.

38. Opatrzenie, abo *salarium* Pana Podskarbiego to ma bydź; Panu Podskarbiemu z tego skarbu pospolitego tysiąc złotych, Panom Deputatom z Rady, po trzech set złotych: a drugim po dwu set złotych.

39. Konstytucyą o liściech zatałonych, za prośbą Posłow Ziemskich, y za przyczynami pewnymi, wniwecz obracamy, y wszystkie spozywane ku tey konstytucyi, wolnemi czyniemy od pozwow: także też y o stacye, iż ci ktorzy ich nie dawali, a dawać powinni nie byli, dawać ich powinni nie będą, a Nam o dobra nasze *iuxta praescriptum statuti*, czynić, y onych dochodzić wolno zawsze będzie.

40. Frymarki dobr naszych, z kimżekolwiek uczynione, wedle opisaney konstytucyi, czynione

y pozwolone bydź maia, ktore na Seymie *de consensu omnium Ordinum*, gdy approbowane będą, w akta Seymowe, ktore tu na tym Seymie uczynić rozkazaliśmy, wpisane bydź maia. Ktorych akt księgi iedne przy Kancellaryi naszey, a drugie przy tym skarbie, y Deputaciech czwartey części wyższej opisaney chowane, y na Seym przez nie przywożone bydź maia. A ktemu ten każdy, z którym się frymark stanie, na pierwsze Sądy Ziemskie po Seymie list ten swoy frymarkowoy tam publikować, y od Sądu Ziemskiego, *Woznego ad intromittendum* ma wziąć. Wszakże ktora się na przeszłych Seymiech skończyły, w mocy zachowujemy y zostawiamy.

41. Lustratory, wedle konstytucyi, do wszzech imion y dobr naszych wolnych, *nullis penitus exceptis*, wedle konstytucyi deputujemy, y wysylamy.

A naprzod My z strony naszey deputujemy:

42. *Do Wielkiej Polski*. X. Hieronyma Garwaskiego, Kanclerza Gnieźni: Sekretarza naszego. *Do Małej Polski*: X. Zacheusza Pikarskiego, Kanonika Warszawskiego, Sekretarza naszego. *Do Rusi y do Wołynia*: Urodzonego Małochowskiego Sekretarza naszego. *Do Kijowa*: Urodzonego Chodorowskiego. *Do Prus*: X. Iana Radogoskiego, Kanonika Łęczyckiego y Łowickiego, Sekret: naszego. *Do Mazowsz y do Podlasza*: X. Iana Borukowskiego Proboszcza Łęczyckiego, Sekret: naszego.

Panowie też Rady z strony swey deputowali:

43. *Do Wielkiej Polski*. Urodzonego Stanisława Kryskiego z Drobnina, Kasztellana. Urodzonego Racięskiego Dzierżawę Dobrzyńskiego, Kasztellana. *Do Małej Polski*: Urodzonego Iana Krystoporskiego, Wieluńskiego Kasztellana. *Do Rusi y do Wołynia*: Urodzonego Łękińskiego, Nakielskiego Kasztellana. *Do Kijowa*: Urodzonego Krzysztofa Głowę Sekretarza naszego. *Do Prus*: Urodzo: Stanisława Wysockiego z Budzislawia, Biechowskiego Kasztellana. *Do Mazowsz y Podlasza*: Urodzonego Lysakowskiego Lubaczowskiego Kasztellana.

Posłowie też z strony swey deputowali:

44. *Do Wielkiej Polski*. Urodzonego Jakuba Ponętowskiego, Cześnika Łęczyckiego. *Do Małej Polski*: Urodzonego Piotra Raszowskiego z Wysokiego. *Do Rusi y do Wołynia*: Urodzo: Mikołaja Grzybowskiego, Podkomorzego Warszawskiego. *Do Kijowa*: Urodzonego..... Borzeckiego. *Do Prus*: Urodzo: Woyciecha Niemoiewskiego, Sędziego Grodzkiego Inowłocław. *Do Mazowsz y do Podlasza*: Urodzonego Gabryela Masłowskiego, Woyskiego Wieluńskiego.

45. A iesłiby który przez śmierć abo inną przyczynę, z mianowanych, nie mógł bydź na tey lustracyi: inszego na to mieysce deputujemy, ktorzy tak maia rewidować prowenty wszelkie te, iakoby czwartey części nad pierwsze inwentarze, okrom *fortuitos casus*, nie ubywało, ale owszem co bydź może przybywało: ktorym dostatecznie wszystkiego się dowiedzieć, też y pod przysięgą poddanych, żaden nie bronić nie

ma: iako o tym szerzey, o Rewizorach konstytucya obmawia, ktora także tym Lustratorom we wszystkim służyć ma.

46. Ciż Lustratorowie dobra wolne pierwey nie rewidowane, z którychby płacona bydź maia czwarta część, maia także inwentować: z ktorych gdyż nie były inwentowane przez Rewizory, nie maia bydź o czwartey części zapłatę pociągani, y spozywane wolnemi czynimy, aż gdy Lustratorowie imienie zinwentuią: tedy po daniu ich sprawy, za te lata zatrzymane wszystko maia płacić. A gdzieby też *fortuitis casibus*, w dobrach rewidowanych co prowentow roku tego przeszłego w oddawaniu tey czwartey części ubyło, a u kogoby z tey przyczyny zatrzymano było, maia inkwirować, y na przyszły Seym dla uznania odnieść: a tam co się godzić będzie, defalknie się, a resztę taki każdy, tamże powinien będzie oddać.

47. Ktorzy Lustratorowie na Wołyniu, Podlaszu, y Kijowskiej Ziemi, także wszystkie dobra wolne, y prowenty nasze rewidować, y inwentować będą powinni, a poki się tam lustracya nie odprawi, y rejestrow z niey na Seym Lustratorowie nie znoszą, każdy possessor dobr y dochodow naszych powinien będzie tak iako teraz, wedle rejestrow Rewizorskich na czas naznaczony, tę czwartą część oddawać sposobem wyższej opisanym.

48. Daiemy też tymże Lustratorom *facultatem* rewidować mieysca te, we wszystkich Ziemiach Podlaskich, Wołyńskich, Kijowskich, poki maia bydź rozdawane wieczności, abo lenna, dla osiadanania tych tam pustych, ktorą rewizyą na przyszły Seym odniosą, a My tam za radą y pozwoleniem Stanow Koronnych konkludujemy.

49. Także też rewidować maia mieysca, abo imiona te, tak w tych Woiewodztwach przerzeczonych, iako y w Ruskim, ktore są przez nieprzyiaciela popalone y spustoszone, o ktorych tu na tym Seymie żadney kognicyi czynić nie będziemy: ale każdego przy iego daninie y prawie iako teraz trzyma, aż do dania na przyszłym Seymie sprawy od tych Lustratorow, zachowujemy.

50. Naznaczamy też do wszystkich Woiewodztw Rewizory, tych trzech Urzędnikow Ziemskich: Podkomorzego, Chorążego, a Woyskiego, aby ci rewidowali w swych Ziemiach y Powieciech, wszystkie cła, myta, grobelne y mostowe, nadane po śmierci Krola Władysława, ktore ieszcze nie są rewidowane, y dostatecznie mieysca ich maia opisać, a to Nam na przyszły Seym przynieść: aby się tam kognicya ztąd y decyzya stala, ktore potrzebnymi są y ostać się maia, wedle statutu Krola Zygmunta sławney pamięci. A ktore iako szkodliwe ostać się nie mogą, iakoż zniesionemi są: a te ktore są rewidowane dostatecznie, *ad cognitionem* na przyszły Seym odkładamy. Ciż Lustratorowie gościeńce spisać maia, y drogę im na dziesięć łokci dla furmanow, y pędzenia wółow wymierzyć. A iesłiby komu przywilej zginął stary, ktorzyby był w Warszawie ukazowany, y approbowany, Kan-

cellarya inny wedle kontenta approbacyi, takie-
mu każdemu wydać powinna będzie.

51. Także też posłemy Rewizory ku oglądaniu potrzebnych ceł, myt, mostowych, etc. do Wołynia, Podlasza, y Kijowskiej Ziemi: z których to Ziem obywatelów, iako Kijowskich, Wołyńskich y Podlaskich, iżeśmy brzemień y obowiązek, budowanie zamków, mostów, y naprawowanie dróg złożyli dla tegoż ci nasi Rewizorowie przypatrzysz się każdemu, mając Nam na przyszłym Seymie dać sprawę, czyżby gdzieś dla na poprawę zamków, mostów, y dróg, podwyższone być miały.

788

52. Myto w żupach Ruskich nowo ustawione zaszamy: a jeśli więc kto upornie za listy iakimi naszemi chciałby myto brać, a ludzie tam obciążać: tedy pozwany do statutu sławnej pamięci Krola Zygmunta Oyca naszego, który się poczyna: *statuimus et decernimus*. A gdziekolwiek był pozwany, jeśli do Sądu Ziemskiego, albo Grodzkiego, albo do Urzędu, powinien będzie odpowiadać na pierwszym Roku, iako na zawitym. A gdzie będzie przewyciężon, Celnik ten w którymkolwiek Sądzie w Koronie, tak w Ziemskim iako y w Grodzkim, y iako y w Urzędzie, ma wrocić do stronie, z winą dwu set grzywien, y Sądowi albo Urzędowi także dwieście grzywien ma położyć nie odchodząc od Sądu. A od takowej sprawy nie ma Sąd albo Grod przyjmować ruszenia albo appellacyi, iako od rzeczy przez przywileje y statuta Koronne osądzoney. A ktoby takowego Mytnika szczycić, albo bronić, y zastępować chciał: tedy pozwany o to do ktoregożkolwiek Sądu, albo Urzędu, powinien stanąć y odpowiadać *peremptorie*, y winę tysiąca grzywien monety Polskiej przepadać aktorowi y Sądowi, *toties quoties*. A jeśli by upornie winy nie położywszy odszedł, ma być odesłany do Urzędu, gdzie *possessyā* ma, *pro executione rei iudicatae, absque ulla ubiuis appellatione et motione*. A jeśli by był *impossessionatus*, tedy z nim postąpić, iako przeciw nieosiadłemu, wedle statutu: wszakże deputujemy y wysyłamy Rewizory, Wielmożnego Piotra Zborowskiego, Woiewodę Sandomierskiego, y Urodzonego Andrzeja Dębowskiego, Kasztellana Sieradzkiego, etc. ku Panu Podskarbiemu Koronnemu, ku oglądaniu wszystkich żup naszych, a ku skutecznemu wywiedzeniu pożytków, także y nakładów innych, co skutecznie na przyszły Seym przynieść będą powinni, aby się w tym tak postąpiło, iakoby y sumpty tam czynione wszystkiemu podledz mogły, y to się znaleźć y postanowieć mogło, coby było ku lepszemu y użyteczniejszemu Rzeczypospolitej. A jeśli by który prze śmierć albo chorobę, z mianowanych, nie mógł być na tej rewizyi, inszego na to miejsce deputujemy.

53. Soli Ruskiej, Bydgoskiej komory nie rucając, y wszem onę w swym tak porządku zachowywając, komorę drugą w Dybowie ustawiamy, *et in defectu soli naszey*, a nie zamorskiej, w komorach tych naszych o wolnym używaniu soli zamorskiej, to jest gradowej, statu-

ta wszystkie w mocy zostawiamy: a osobliwie statut Piotrkowski Seymu *anni 1567* Który we wszystkich kondycjach tym niniejszym umacniamy, utwierdzamy: tak iż Lois gradowej soli zamorskiej więcej warzyć nie ma, pod winą sta grzywien: o którą kto go iedno pozowie, będzie powinien *sub simili vadio* położyć na pierwszym Roku, iako na zawitym, przed tym urzędem, przed którykolwiek będzie pozwany, *toties quoties opus fuerit*, żadnem przyczynami, ani fortelmi, z tego się nie wyimując.

789

54. Starostowie nasi, y także ludzie szlacheccy Ziem Ruskich y Podolskich, na roboty do Ziemi Wołoskiej puszczać nie mają ludzi, które tam Wołochowie poymnią, y potym do Turków sprzedawają: a tak iżby tego każdy przestrzegać powinien był, ustawiamy pod winą sta grzywien.

55. Gościńce od Węgier niezwykle do Korony zapowiadamy, ażeby były zarabione przez Starosty y dzierżawce imion naszych, nie nie mieszkając, także y szlacheccy przez imiona ich dziedziczne idące, pod winą sta grzywien przykazujemy y ustawiamy: o którą winę pozwany do Grodu, albo do Ziemstwa, od ktoregożkolwiek, będzie ią powinien aktorowi oddać na Roku *peremptorie*.

56. Roki Ziemskie Woiewodztwa Poznańskiego, Kaliskiego, Lanczyckiego, Brzeskiego, Inowrocławskiego, Płockiego bacząc wielkie ubliżenie sprawiedliwości ludzkiej, za oznaczeniem czasów pewnych, konstytucjami oznaczonych, o sądzeniu Rokok Ziemskich Woiewodztw wyżey opisanych, które *propter legalia impedimenta*, na czasy mianowite często nie dochodzą. A tak gdzieby *aliquod legale impedimentum* przypadło, na czasy w konstytucyi opisane, dla ktoregoby nie mogły być sądzone: tedy Sąd Ziemski powinien insze czasy obwołać sądowe, cztery niedziele przed sądzeniem Rokok: y to obwołanie w akta Grodzkie zapisać, y odsądzać takie Roki Sąd Ziemski będzie powinien tyle razów, ile czasów jest w konstytucjach ktoremu Woiewodztwu naznaczono każdego roku.

57. Seymik Powiatowy w Woiewodztwie Rawskim być ma w Rawie, także Wieca przed świętym Marcinem dwie niedziele. A Roki Ziemskie, które zwykły bywać w Poniedziałek po świętym Bartłomieju, takowe bywać mają w Poniedziałek po świętym Michale.

58. W Ziemi Chełmskiej Roki Ziemskie sześć kroć do roku bywają sądzone czasów trudnych y niepogodnych: przeto ustawiamy, aby dwoje Roki były odjęte, obyczajem innych przyległych Woiewodztw. Ale pierwsze Roki Ziemskie, aby sądzone były w Chełmie, w Poniedziałek bliższy przed świętym s. Agnieszki. Krasnostawskie po nich we dwie niedziele. Wtore Roki Chełmskie, w Poniedziałek bliższy po święcie s. Filipa Jakuba. Krasnostawskie po nich we dwie niedziele. Trzecie Roki Chełmskie, w Poniedziałek w oktawę Bożego Ciała. Krasnostawskie po nich we dwie niedziele. Czwarte Roki Chełmskie, w Poniedziałek bliższy przed świętym Narodze-

nia P. Maryi. Krasnostawskie po nich we dwie niedziele. Wieca Chełmskiej Ziemi na mieyscu zwykłym, w Poniedziałek bliższy przed świętym s. Szymona Judy.

59. Szlachta Braclawska, y poddani ich, wolni są sprzedawać miody przasne, komu będą chcieć: a nie mają być przymuszani ku przedawaniu miodu żydom.

60. Teyże Ziemi Braclawskiej, Chorążego powinni dać będziemy, y chorągiew.

790

61. Podkomorzowie wedle starego zwyczaju, nie powinni przysięgi czynić, gdyż bywają od Nas onerowani *fide, conscientia et honore*. Wszakże ich komornicy przysięgi na Rocozech Ziemskich czynić, y osiadłemi być mają.

62. Wieca w Woiewodztwie Sandomirskim, za prozbą Posłów Woiewodztwa przerzeczonego, ustawiamy: aby iednego roku były sądzone w Sandomierzu, drugiego roku w Radomiu, trzeciego w Wislicy. A te Wieca w Poniedziałek po S. Franciszku na iednym mieyscu, ze wszystkiego Woiewodztwa, poczynać się, y sądzone być mają.

63. Sądy Bieckie y Czchowskie, które przypadają na Wielkanoc, te przekładamy na Przewodny Poniedziałek.

64. Seymik też Powiatowy Ziemi Krakowskiej, który w Proszowicach bywa zawsze, na potym cztery dni przed Nowomiejskim większym składan być ma.

65. Granice w Xięstwie Mazowieckim, przez Kommissarzy od Nas dane, między grunty naszemi a szlacheckimi, prawnie, to jest, że Starości albo dzierżawcy dobr naszych, mandat nasz z innotescencyą Kommissarską wczas, wedle statutu o tym obmawiające, wydane są, albo na potym będą wydane, y które na potym będą czynione, chociażby gdzie Ekonom nasz nie był przy ich czynieniu, który do granic takowych, wedle prawa y zachowania starego, żadnego interesu nie ma, ani na potym mieć może, wszystko mocnie mają być dzierżane przez Starosty, y dzierżawce dobr naszych, y przez poddane nasze, wiecznymi czasami, które tą konstytucyą potwierdzamy, y wedle praw dawnych Koronnych, wedle których też w Mazowszu Kommissarze bywają y mają być dawani, z Kancellaryi naszej potwierdzenia ich mają być wydawane, kto iedno tego potrzebować będzie. A którzy szlacheccy są od Starost, *nomine Instigatoris nostri*, spozywani o krzywdy iakie albo szkody, ktoreby się w tych granicach zawierały, te wszystkie od takowych pozwów wolne czynimy.

66. Za prozbą Posłów Woiewodztwa Podlaskiego, pozwalamy im tego, iż będziemy powinni na Seymie na ich akcyce które przypadną, tak z appellacyi, iako y z ruszenia, Pany Deputaty z Rady naszey, ku Sądowi Ziemskiemu dawać: wszakże gdy kto będzie rozumiał siebie być ukrzywdzonym, wolno mu będzie appelować do Nas. A jeśli by Seym ktorego roku nie doszedł, tedy powinni będziemy czas y mieysce

złożyć przez listy nasze, a tam wszystkie kauzy z tego Woiewodztwa, iako wyżey opisano jest, odprawić.

67. Roki Ziemskie Podlaskiego Woiewodztwa w Drohiczyńcu, w pierwszy Poniedziałek po S. Michale; drugie nazajutrz po Nowym Lecie. Trzecie w Przewodny Poniedziałek. A w Mielniku w Poniedziałek bliższy przed S. Michałem. Drugie nazajutrz po S. Agnieszce. Trzecie po S. Grzegorz w tydzień być mają. A w Bełskim Powiecie na też czasy wyżey opisane, iako y w Drohiczyńcu, bywać mają Sądy Ziemskie. A po wykonaniu Rokok, tedy z księgami mają urzędnicy zostać dla wykupna y brania ekstraktów, które leżenie ksiąg trwać ma dwie niedziele. A gdy się to wykona wszystko, tedy Wieca nie mają być sądzone nazajutrz po S. Janie Chrzycielu, na każdy rok w Drohiczyńcu, a na tych Wiecach wszyscy mają być. tak Kasztellani, iako y Urzędnicy Ziemscy, y zasiada mieysca swe tym porządkiem. Naprzod Woiewoda, Kasztellan, Podkomorzy, Chorąży, Sędzia, Podśudek, Woyski, Stolnik y Podstoli, Pisarz wedle statutu Koronnego opisanego: na Wiecach aby te akcyce zostawiali, to jest, o rany, okmiecia zbiegłego, o wszelakie rękoiemstwo, o wyrąbanie drzewa wszelakiego, o spasz wszelaką y wyłowienie ryb, o posieczenie łąki, y porąbanie y popalenie pługów, o pożęcie y porąbanie wszelakiego zboża, o zaiem y pobicie wszelakiego bydła.

791

68. Za prozbą tychże Posłów Podlaskich, pozwoliliśmy im tego: iż wszelakie ich sprawy sądowe, tak od Sądu Ziemskiego, iako y Grodzkiego, Kommissarskiego, Podkomorskiego, wszystkie obyczajem y wedle prawa Koronnego, dewolwować się mają: to jest, które na Wiecach te na Wiecach, *et sic consequenter*. A *officij causae* Podlaskie za dworem iść mają, a to się począć ma od restytucyi Ziemi Podlaskiej: a które nie są odsądzone przed restytucyą, a w limitacyą są włożone, tedy iuz takie akcyce na Seym przyszły przypadać mają, y tak się odprawować, iako iuz jest o tym wyżey w obyczajach sądenia opisano.

69. Ustawiamy, iż w Ziemi Podlaskiej każdy Sędzia y Podstarości Grodzki osiadły, y szlacheckiego narodu być mają, wedle ich przywileju. A jeśli by nie osiedli byli, *nulla praestetur illis obedientia*, owszem sąd od nich czyniony, żadney ważności mieć nie będzie.

70. W Podlaskiej Ziemi iednaka miara być ma, także łokcie y wagi wszelakie, iako jest w Warszawie: czego Woiewoda teyże Ziemi doyrzeć y ustawić powinien będzie sam przez się, albo Podwoiewodze swe, którzy osiadli być mają.

71. Roki Ziemskie w Kijowie, aby zawzdy były trzykroć do roku. Pierwsze Roki w Kijowie w Poniedziałek bliższy po S. Jerzym. Wtore Roki Ziemskie w Zytomierzu, w Poniedziałek po nowym lecie bliższy. Trzecie Roki w Ruczu, w Poniedziałek przed S. Bartłomie-

iem bliższy. Wieca Województwa Kijowskiego w Kijowie, w Poniedziałek przed S. Szymonem Judy bliższy.

72. W tym się też dzieją trudności wielkie, iż Prokuratorowie u sądów wszelakich, nie oddawiają kontrowersyi swych zaraz, a potem przypisują wiele, czego przed sądem onym nie mówili, chcąc ratować spraw onych, co opuścili: czego o to bywa spor wielki między stronami. A tak ustawiamy, że nadale do trzeciego dnia Prokuratorowie kontrowersye oddawać powinni są, a to dla pamięci urzędników, aby wedle pamięci korygował Sędzia co przed nim mówili, a po tym iey sąd nie winien przyjmować, jeśli iey nie odda wedle czasu opisanego.

73. Iż Ziemskie księgi w Województwie Łanczyckim są stare, y nie w wiązane, tak iż gdy zapisy z nich bywają wyimowane, niewiedzieć pod którym aktem ekstrakt z nich ma być wydany. Przeto za prozbą Posłów tego Województwa, przestrzegając aby tam Rycerstwo dla tej przyczyny trudności y szkody w swych sprawach nie mieli, pozwalamy: żeby te księgi przepisane były, a stare dla weryfikacyi dobrze chowano. Ktorych ksiąg przepisanie, Sądowi Ziemskiemu tegoż Województwa zlecamy: ku ktoremu na Wiecach, abo Seymiku Powiatowym, mają być dwa szlachcyce obrani, y dla warowniejszego przepisania, ku Pisarzowi y Komornikowi Sędziemu Ziemskiemu, przydani.

74. Iż niesądzeniem Wieców, abo wielkich Roków, w Mazowszu, wielka się omieszkałość sprawiedliwości ludzkiej dzieje, że nie tylko raz we dwie lecie te Wieca nie bywają sądzone, iako statuta y konstytucye uczą, ale też iuż od kilkanaście lat na niektórych miejscach nie były sądzone. A tak na pilną prozbę Posłów Mazowieckich, ustawiamy tą konstytucyą: iż w każdej Ziemi Województwa Mazowieckiego, na zwykłych miejscach, co rok iako y w innych Województwach, Wieca abo Wielkie Roki mają być sądzone: a na ktorychby Wojewoda nie mógł być, tedy ie Kasztelan oney Ziemi, z Urzędnikami Ziemskimi teyże Ziemi sądzić y odprawować ma, *sub privatione officij*. Którym Wiecom każdej Ziemi czas pewny przez tegoż Kasztellana ma być położon, y obwołan.

75. A te rzeczy ktore się toczą około kmieci, y ich rzeczy, także ran szlacheckich, gdzie się pozwany *simpliciter* nie zna do ran zadania, *et contenta propositionis civiliter* neguje, a dla zwłoki bolejącej stronie appellacye czyni. Także też o spaś, o dług zapisane, y w ktorych rzeczach przedtym appellacya nie bywała, iedno *litterae informatoriae*, gdzie będą na skazie oni urzędnicy z Kasztellanem, a nie będzie się im zdało appellacyi dopuścić, że nie wątpliwego w oney akcyi nie będzie, abo iasny statut o takiej rzeczy będzie: tedy iuż te kauzy daley z Wieców przez appellacyą nie mają iść na Seym, y nie ma być w nich dopuszczana z tych to Wieców. A na takowe Wieca wszyscy Urzę-

dnicy Ziemscy powinni się zjechać y pilnie ie odprawować, *sub privatione officij excepto legali impedimento, et nihilominus* na miejscu nie będącego, wolno będzie tym ktorzy się ziadą, posadzić inszego szlachcica, ktorzyby prawo rozumiał, y takiemu sądowi sprostął.

76. A iżeśmy dali listowną kaucyą, ręką naszą podpisaną, y Koronną pieczęcią zapieczętowaną, około zapłacenia czwartey części, ze trzech części dochodów wszelkich y retent stołu naszego Krolewskiego, tak iako to iest wszystko szerzej w liście naszym opisano: a tak uchwalą tą Seymu tego postanawiamy, y pod winami w liście naszym opisanemi, Starostom, Zupnikom, y innym dobr naszym wolnych Krolewskich dzierżawcom rozkazujemy, aby naczas w liście naszym naznaczoney, trzy części dochodów naszych tegorocznych, y retenta przeszłych, do rąk Pana Podskarbiego Koronnego oddali, ci ktorzy do skarbu naszego y prowentow, Nam respondować, y one oddawać są powinni.

77. Wieprz rzekę ku pożytkowi pospolitemu wyczyścić y wychędożyć rozkazujemy, dla wolnego spławu towarów wszelakich, od Krasnegostawu, aż do Wisły: przeto dzierżawcom Starostw naszych przyległych, iako Krasnostawskiego, Chełmskiego, Lubomskiego, Ratynskiego, Rubieszowskiego, Bełskiego, Tyszowieckiego, rozkazujemy, aby poddanych naszych z przerzeczonych Starostw dawać byli powinni, ku wyczyszczeniu tej rzeki, za obwieszczeniem tego komu to zlecimy.

78. Opatrując to, aby ludzie w sprawiedliwości swey omieszkania nie mieli, na prozbę Posłów Ziemi Czerskiej, mocą y uchwałą Seymu tego postanawiamy, aby Sąd Ziemski teraz y na potym będący, był powinien Roki w Ziemi Czerskiej sądzić, y poczętych y przywołanych nie przekładać, pod winą sta grzywien: o którą stronie ktoraby się tym nie sądziem, abo przełożeniem, uciążona być czuła, wolno będzie obyczajem zwykłym czynić: a to porządkiem niżej opisanym. Pierwsze Roki w Czersku, w Poniedziałek pierwszy po trzech Krolach. Potym dawniejszym porządkiem w inszych Powieciach. Wtore Roki w Czersku, w Poniedziałek pierwszy po Przewodney niedzieli. Trzecie Roki w Czersku, w Poniedziałek pierwszy po S. Troycy. A Wieca, abo Wielkie Roki Wojewodzine czwarte, wedle konstytucyi tego niniejszego Seymu.

79. Za prozbą wszystkich Stanów W. X. L. naznaczymy y deputujemy, za ichże spólnym zezwoleniem na poprawę statutu tegoż W. X. L. pewne osoby: to iest z Rady, J. K. Miłość X. Waleryana Biskupa Wileńskiego, y Malchera Semota Kasztellana Zmudzkiego: przy ktorych y Sekretarza naszego Doktora Augustyna Woyta Wileńskiego. A gdzieby który z tych przez słuszną przyczynę być nie mógł, tedy na iego miejsce innego deputować będziemy: a z stanu szlacheckiego każdego Województwa po iednemu; to iest, z Województwa Wileńskiego y

793

794

Trockiego, Urodzonych, Mikołaja Dorohostajskiego, Stolnika naszego W. X. L. y dzierżawce Wieluńskiego: Tywonia Gondzinskiego, a Xiędza Łukasza Swierskiego, Marszałka naszego Ziemie Zmudzkiej: Jana Steckowica, z Województwa Nowogrodzkiego, Benedykta Jurachę Marszałka naszego. A z Ziemie Płockiej, Xiędza Pawła Sokolińskiego, Podkomorzego Witebskiego: z Województwa Witebskiego, Jana Skolkę, z Województwa Brzeskiego, Kierdeia Krzyzewskiego, Sędziemu Brzeskiego, z Województwa Mściławskiego, Sieleckiego: z Województwa Minskiego, Marcina Wołoczkiwicza. A dla pisania, przy tychże Deputacich, naznaczymy dwu Pisarzy Ziemskich, Andrzeia Maczkowicza Wileńskiego, Piotra Stanisławowica Osińskiego. Mieysce Wilno. Czas, święto Świętego Marcina w roku ku zieczaniu terazniejszym, y wykonaniu tej sprawy, inne naznaczymy: przy ktorey poprawie ci to Deputaci statut Polski mają przed się wziąć, a co naybliżej z nim prawa Litewskie zgadzać, aby iuż we wszystkich Państwach naszych, iako w iedney Rzptey, iednaka a nieodwołczna sprawiedliwość ludziom iść mogła, a tę poprawę oni do Nas na Seym Walny blisko przyszły będą winni oddać.

80. Na strawę tym Deputatom poki na tej poprawie statutów mieszkać będą, wszyscy obywatel W. X. L. iako się Stany tegoż Xięstwa tu na tym Seymie zezwolili, mają we wszystkich powieciach złożyć z każdej włoki y służby ludzi, grosz ieden: a z dymow Podlaskich ośm pieniędzy, z Zagrodników po cztery pieniądze, z Boiar Putnych po groszu iednemu, z pancernych grosz ieden: od szlachty ktorzy ludzi nie mają: z każdego domu po dwu groszu.

81. Szlachta tegoż Wielkiego Xięstwa Litewskiego, ktorzy się dla obrony Panów z imion y majątnościami swymi zadali, iż od nich wolni być proszą: tedy gdzieby prawa kto z nich na to pokazał, a dawnością ziemską ich nie opuścił, y słusznie sobie wedle nich postąpi: My nikomu praw nie ukracając, ani statutowi w niwczym nie ubliżając na ten czas, uczyniemy co się Nam słusznego y sprawiedliwego będzie zdało. Także y te ktorzy w imionach naszych spadkowych osiadłości swoje dzierżą, a wolność służyć komuby chcieli na prawach swych mianują się mieć, takowym do pokazania ich prawa, odkładamy.

82. Mieysca abo placow na zbudowanie domow dla Sądów Ziemskich, y dla chowania ksiąg, w każdym Powiecie tegoż Xięstwa Litewskiego, pozwalamy, ktore Starostowie onych mieysc powinni będą naznaczyć y wymierzyć: na co My z Kancellaryi naszej listy do nich dać rozkażemy.

83. Za potrzebą Rzeczypospolitey, z pilnego upominania wszech Stanów, ustawiamy: aby podatki Ziemskie, to iest, pogłowczyzna, serepczyzna, y winy z konia, za niesłużeniem woyny,

w W. X. L. ktore się postanowiły w roku 1565, aż do skończenia roku 1568 na Seymiech Walnych od wszech Stanów W. X. L. y Ziem przy Xięstwie Litewskim na on czas będących, tak iż takowych wyżej pomienionych podatków dobierać Poborcy, ktorym to pierwey zlecone są, y będą powinni, a liczbę z nich dostateczną wedle konstytucyi Seymow przeszłych wyżej omienionych, uczynić będą powinni.

84. Także y Wilmożny Hreory Chodkiewicz, Kasztellan Wileński, z tego co do rąk iego podatków Ziemskich doszło, liczbę na dzień Ś. Marcina blisko przyszłego, w Wilnie przed Deputaty na statut przez Nas mianowanemi, uczynić będzie powinien.

85. Dygnitarze y urzędnicy, w każdym Powiecie W. X. L. przysięgli y osiedli być mają, także y ich urzędnicy, y ktorym sprawa Sądów Szlacheckich należy, a dwu urzędów y mieysc sądowych, żaden dzierżać nie ma, oprocz tych ktoreby ta konstytucya przy takowych urzędziech zastała: z takich każdy przy urzędzie swym ma być zachowan do iego żywota, abo do wywyższenia na większy urząd.

86. Powiaty Województwa Mińskiego, Możerski y Rzeczycki, przy tymże Województwie Mińskim zostawujemy, w ktorym iako na Seymiki Powiatowe zjeżdżać się, tak też wszystkie sprawy swoje odprawować mają.

87. Pozwalamy też, y chcemy to konieczne mieć, aby żołnierze y służebni ludzie nasi, ktorzymy po przeszłe czasy w W. X. L., chowali, wszelakie żywności, ktore iedno ku potrzebie swey brali zupełnie wszędzie popłacili, ponieważ się też im od Nas dostatecznie zapłata stała. A gdzieby z ktorego Rotmistrza iego, sprawiedliwości niechciał, abo omieszkał w tym uczynić, będzie wolno każdemu o to pozwać do Grodu.

88. A iż dla zdłużenia nad obyczaj tego Seymu, y dla innych słusnych przyczyn, wiele spraw Rzptey potrzebnych, skończyć się tu, *et in debitam executionem* przywieść nie mogło, iako o opatrzeniu potomstwa naszego, wedle deklaracyi y recessu Warszawskiego. Także *de interregno, de modo et loco electionis Regis*: o założeniu skarbu pospolitego ku czwartey części: o obyczajiu sprawiedliwości, aby się tym prędzey odprawować mogła, y innych wiele spraw. Przeto te wszystkie sprawy ktorychkolwiek Koronie z praw, z przywileiow, statutow, z recessow, y z konstytucyi przeszłych należą, a tu na tym Seymie nie są skończone, w teyże mocy y ważności uchwałą Seymową, także też cla, myta, likwidacye, ewikcye o dobrach exekucyi podległych, *nullo iure* wziętych (inne wszystkie sprawy ktore są skończone, w mocy zostawując) odkładamy do Seymu przyszłego, na ktorym za oznaymieniem pierwey na Seymikach Powiatowych, o tych wszystkich sprawach stanowią, y o ich zupełną exekucyą, wedle opisania konstytucyi przeszłych, przywilejow, y statutow Koronnych, choć tu nie są specyfikowane, uczynić

795

796 będiem powinni: wszakże w niczym nie derogując artykułowi około warunków wykonania Wielkiego X. L. iako jest opatrzony w spólnym spisku, y przywileju około Unii, między narody Polskimi y Litewskimi, przez Nas utwierdzonym. Który artykuł, iako y inne w przywileju spólne opisane, nieporuszenie wiecznie mają być dzierżane. Przeto na lepsze świadectwo temu wszemu, pieczęć naszą przycinającemy kazali. Dan w Lublinie na Sejmie Walnym dnia jedenastego, miesiąca Augusta, roku Pańskiego 1569, panowania naszego czterdziestego.

Na własne Krola I. M. rozkazanie.

UNIwersal POborowy.

ZYGMUNT AUGUST

z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Xięże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, etc.

Pan y Dziedzic.

Wszem y każdemu z osobna, ktoregokolwiek stanu, dostoięstwa, y urzędu, tak duchownego, iako y świeckiego ludzom, y innym wszem poddanym naszym, miast, miasteczek, wsi, y innych osiadłości iakiemikolwiek tytuły, y przezwiski nazwanymi, w Koronie y wszach Państwach naszych, iako w W. X. L. Kijowskim, Ruskim, Wołyńskim, Pruskim, Mazowieckim, Żmudzkiem, Podlaskim, Inflanckim, y innym ku Koronie należących y mieszkających, ktorymkolwiek należy, y do ktorychkolwiek terazniejsza uchwała Seymowa przyjdzie, a oznaymiona będzie, wdzięcznie y wiernie Nam miłym, łaskę naszą Krolewską.

Wdzięcznie wiernie Nam mili: gdyż na ten czas ziemie y kraie W. X. L. Koronie naszej Polskiej uniowane, także Xięstwo Inflanckie do Korony y Państw iey teraz przyjęte, y inne części, a Ziemie Koronne pilnego opatrzenia a obrony potężney potrzebują: przeto za radą Panow Rad y pozwoleniem Posłów Ziemijskich, podatek ten, y sposobem a porządkiem niżej opisanym, uchwaliliśmy y postanowili.

Napierwey wszyscy kmiecie, y każdy z nich z osobna, tak nasi iako y poddanych wszach naszych, duchownych y świeckich osob, ktoryz sobie abo panom swym orzą, abo też roboty odkupią u tychże panow swych, we wsiach tak starodawnych, iako też y nowo osadzonych, nie według starych quitacyi, ale z każdej włoki, śladu, zrzebia, abo lanu, osiadłych. A z służby każdej wedle konstytucyi Grodzieńskiej, roku przeszłego uczynionej, mają płacić po dziesiąci groszy.

797 *Item.* Z takowychże wszystkich wyżej opisanych rol kmiecyh osiadłych, z strony dziesięciny po drugich dziesiąci groszy, bądź gdzie są snopowe dziesięciny, abo meszne, spy, abo małdry, iako y tak dwolecie zachować się mają:

a z dziesięciny y także z tych ospy, mają też sobie wytrącić. A gdzie piędziny dziesięciny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy kmieć swym dołożyć ma, tak iżby y z roli y z dziesięciny spólna 20 groszy dał. A gdzieby też dziesięciny snopowe, ani piędziny, ani meszne nie było, kmieć będzie powinien sam dać spólna 20 groszy Polskich. Także w Litwie, z włoki każdej y z służby, wedle tej konstytucyi po dwudziestu groszy. A w tym się wiernie życzliwie y sprawiedliwie zachować mają. Który przerzeczony podatek panowie y szlachta, abo sami przez się, abo przez stateczne osoby do Poborce, z dostatecznymi swymi rekognicyami oddawać y odsyłać mają, swym własnym podpisem ręką, y pieczęci przyłożeniem, abo też urzędniczym, bądź przyjacielskim, gdzieby pana samego nie było: wypisując z osobna z czego który podatek, y wiele posyła czego. A na każdą wieś osobna rekognicya być ma: a to dla snadniejszego czynienia liczby, którą z tych podatkow Poborce czynić mają.

Item. Wsi nasze Krolewskie, y panow duchownych, y każdych innych, ktore są na iakichkolwiek posługach, a choć też czynszow nie płacą, y podatkow przedtem nie dawali, abo też y dziesięcin nie płacili, na ten rok iuz powinni płacić są, tak iako insi wszyscy, wespół z dziesięciną po groszy dwudziestu.

Item. Tymże sposobem wsi łowcze, ktore na łowcach siedzą, y inne wsi wszelkie ktoregokolwiek stanu, y ktoryz pod pany swemi mają nieiakię osiadłości y majątności, ktoryz żadnym czynszow ani podatkow y też dziesięcin nie dawają, na ten czas wszyscy płacić mają, iako insze wsi, wespół z dziesięciną po dwudziestu groszy.

Item. Soltysi, Woytowie wolni, Putni Boiarzy, ktoryz czynszow nie mają, wespół z dziesięciną po dwadzieścia groszy. A gdzie dziesięciny nie masz, przedsię po 20 groszy.

Item. Soltysi, Woytowie wolni, ktoryz kmiecie mają, tak iako inszych poddani panow, tymże sposobem kmiecie ich, abo poddani płacić mają. Także też mieszczanie y przedmieszczanie, w miastach y w miasteczkach, y Woytowie abo Soltysi w nich, ktoryzkolwiek role mają, tedy iako kmiecie podlegają podatkowi: mimo to, że szos osobno z domow miejskich swych dadzą, ponieważ że inszy podatek z rol, a inszy z miejskich domow być ma.

Item. Szlachta ktoryz przedtem płacali, kmieci ani czynszow nie mający, ci według starych zwyczajow y quitacyi płacić mają, z takichże rol: to jest z każdej włoki po 12 groszy: a gdzie włok miernych nie masz, tedy z dymu po groszy 12: to jest, sześć groszy z roli, a sześć z strony dziesięciny: a gdzie iey nie masz, tedy po 12 groszy.

Item. Także gdzie na tychże rolach siedzi ich kilka, tedy składać mają, iako na ktorego przyjdzie, z puł rolej, wespół z dziesięciną groszy sześć: a gdzie iey nie masz, tedy po 6 groszy.

Item. Wsi y kmiecie rolni nowo osadzeni, ktoryz podatkow nigdy nie płacili, na ten czas są powinni płacić iako y inne wsi stare, y kmiecie z dawna osadzeni, iako wyżej stoi, to jest po 20 gr: gdzie dziesięciny nie masz. A gdzie jest, tedy po 10 groszy, a z dziesięciny po 10 gr: wyjmując te, ktoryz od 4 lat poczeli się osadzać, ci nie winni dawać.

Item. Wsi spustoszone, spalone od lat czterech, a nie więcej, ktore nie płacą czynszow panom swym, takowe wolne mają być od płacenia.

Item. Zagrodnicy ktoryz na ogrodziech tylko siedzą, a robią panom swym, płacić mają po dwa grosza.

Item. Zagrodnicy ktoryz ku zagrodom role mają, płacić mają po cztery grosze.

Item. Zagrodnicy co domki mają y ogrody, a na czynszu bez robot są, iakiekolwiek obecnie mają, po sześci groszy.

Item. Komornicy, ktoryz bydło mają, po cztery grosze.

Item. Łoźni ludzic, alias hultaie, mężczyzna y niewiasty, ktoryz się na służbę doroczną nie nymniają, każdy ma dać z osoby swej dwadzieścia groszy. Woyt z Przysiężniki, pod przysięgą tego doyrzedzić mają, aby się takowi nie uchroniali poboru tego. A jeśli ktoryz na flisie są, skoroby się wrocili: także y ci ktoryzby się na wołą rozesli, płacić mają.

Item. Przekupnie y przekupki na wsiach, po sześci groszy.

Item. Rzemiestnicy na wsiach, od rzemiesla po dwa grosza.

Item. Rybitwi w mieściech y na wsiach, po 8 groszy. A ktoryz role mają, osobno płacić z nich powinni.

Item. Karczmarze dziedzicni, od szynkowania piwa przewoźnego, do roku po dwudziestu groszy.

Item. Czopowe na wsiach, Poborce nasi nymnować mogą, iako się im będzie zdało pożyteczniey.

Item. Karczmarze z rol osobno, iako wyżej opisano jest, płacić mają *secundum quantilatem* rol.

Item. Karczmy doroczne, po dwadzieścia groszy: z rolej także osobno płacić mają.

Item. Od palenia gorzałki na wsiach, po dwadzieścia groszy.

Item. Szynkarki od szynkowania gorzałki, po sześci groszy.

Item. Młyny tak nasze iako y poddanych naszych, duchownych y świeckich, dziedziczne, od każdego koła walnego y folusza, na ten czas będą płacić po groszy 24.

799 *Item.* Od dorocznych młynow, y wszelkich, od każdego koła iakiegokolwiek, po dwadzieścia groszy.

Item. Od młynow wietrznych, tak nowych iako y starych, od dziedzicznych po dziesiąci groszy, a od dorocznych po pięci groszy.

Item. Takież y te młyny, ktorych dzierżawce dobr naszych Krolewskich trzecią miarę wykupili dla pożytku swego, płacić mają szos iako inne młyny w Krolestwie naszym, bez żadney obrony y wymowki. A gdzie nie masz szosow, tedy tak iako y insze młyny.

Item. Z tych młynow, w ktorych trzecią miarę Starostowie nasi z rozkazania naszego piędzmi naszymi wykupili ku naszemu pożytkowi, z takowych płacić nie powinni.

Item. Piły dziedziczne, od każdego koła po dwadzieścia groszy, a od dorocznych, od każdego sześć groszy.

Item. Rudnicy ktoryz żelazo robią, to jest, mistrzowie, od każdego koła trzydzieści groszy płacić mają. A gdzie wodą nie robią w tych rudach, iedno doroczna robota jest, iako w Litwie po sześci groszy. A ich rzemiestnicy po dwa groszu.

Item. Rzemiestnicy y towarzysze tychże mistrzow: to jest, węglarze, dymarze, kowale, gornicy, płokarze, każdy po 6 groszy.

Item. Także od hut sklanych, mistrzowie, y towarzysze ich płacić mają. *Item.* Wałaskie wsi płacić będą, iako y w inszych wsiach, z rol abo z dworzyszczą, po dwadzieścia groszy: a ktoryz rol nie mają, tedy od sta owiec po dziesiąci groszy.

Item. Popi Ruscy, z cerkwi swych płacić nie będą powinni, gdyż poddani z rol po dziesiąciu groszy płacić będą, chocia dziesięciny nie mają.

Item. Biskupi Ormiańscy, y Ruscy Władkowicie, z czynszow swoich piędznych gołych, y iakichkolwiek, od każdej grzywny po pułdnam grosza.

Item. Namiestnicy ich na ten czas nie płacić nie będą. A te wszystkie podatki od mała do wiela, powinni są wydać na święty Michał.

Item. Miasta y miasteczka, tak nasze Krolewskie, iako y poddanych wszystkich naszych, duchownych y świeckich we wszystkim Krolestwie y w Państwach naszych, popłatki wszystkie to jest, szos dwoy, ktoryz zowią duplą, wedle kwitow ktore mają u siebie: nie zastawiając, ani się broniąc żadnymi wolnościami, z ktoreykolwiek przyczyny, ktora zagradzać nie ma, ku terazniejszey gwałtowney potrzebie Rzpltey: wyjmując one tylko, ktoreby pogorzały, a nie wyszłoby ieszcze tym wolnościom cztery lata: ale ktorym iuz wyszły cztery lata, wszystkie płacić mają y wydać porządkiem wyżej opisanym do przyszłego Świętego Marcina, w tymże roku niniejszym.

Item. Czopowe y szosy, y inne insze wedle tej ustawy wyżej omienionej, od kogożkolwiek podatki, w Kamieńcu Podolskim, w Skormielcu, ktory jest inkorporowany miastu Kamieńcu, także y w Bieczu na zbudowanie wieże ratuszney upadłej, y inney obrony miejskiej, daliśmy na budowanie miast, y murow miejskich. A wszakże tym sposobem, aby mieszczanie ci powinni Nam liczbę czynić y pokazać, iż to na

poprawę miast y murów, a niegdzie indziej obrocili.

Item. Komornicy w mieściech większych, przekupnie, y przekupki, którzy szoszu nie płacą, mają płacić po dwanaście groszy.

Item. W miasteczkach podlejszych po siedmi groszy, a mają wszędy mieć baczenie na ubóstwo.

Item. Hulciaie, tak męszczyzna iako y niewiasty, którzy nikomu dorocznie nie służą, iedno się tylko na tydzień najmują, abo też nie nie robią, mają płacić po dwanaście groszy. Ktore wszystkie tak komorniki, przekupnie, przekupki, hulciaie, w mieściech y w miasteczkach, Rayce reiestrować mają, z pilnością ten podatek od nich wybierać mają, nie przyłączając ich ku pieńdzom szosowym, ani ich przyjmować do miast y miasteczek mają, bez kwitow dostatecznych, ktoremiby dowiedli iż iuz podatek ten indziej zapłacili: przeto na każdy kwartał powinni Rayce inkwizycją tego czynić: który podatek od nich wybrałszy, wiernie a cale, okrom wszelakiej chytrności, do Poborce oddać mają, *sub poena peculatus*: tego pilnie doglądając, aby się utaić nie mogli, pod czyjąkolwiek jurysdykcyą: choćby też wyszli do tych miast, miasteczek, y wsi, ktore wolności mają, aby takowe przymuszono ku zapłaceniu.

Item. Żydowie wszyscy, y każdy z osobna w Krolestwie naszym, w mieściech y miasteczkach, y na wsiach, tak naszych iako y wszystkich poddanych naszych duchownych y świeckich, od każdej głowy, po złotemu monety.

Item. Szotowie którzy na sobie noszą swoje rzeczy ku przedaniu, płacić mają po złotemu monety.

Item. Szotowie którzy końmi swoje towary wożą, od każdego konia po kopie monety.

Item. Rzemiestnicy wszelacy, w mieściech głównych po ośmi groszy, a towarzysze ich po groszu.

Item. Rzemiestnicy w miasteczkach mniejszych po cztery grosze, a towarzysze ich po pułgroszku. Ci tylko rzemiestnicy, którzy się do szosow nie przykładają, płacić to mają tak w mieściech, iako y w miasteczkach.

Item. Szyprowie, od każdej własney szkuty, którą najmują z frochtu, płacić mają po trzy złote Polskiej monety.

Item. Od dubasa, wiciny, komięgi po pułtoru złotemu monety.

Item. Od lichtana, strucha po złotemu iednemu monety.

801 *Item.* Szyprowie, ci którzy na przekup zboże skupują, y spuszczaią do Gdańska, od każdego łasztu po pięci groszy. A to pod przysięgą przed Radą uczynioną płacić mają.

Item. Czopowe od wina, muszkatelli, małmazyi, miodu, y od inszego wszelakiego picia, w mieściech y miasteczkach, płacić mają tym porządkiem.

Naprzod od pułkufka wina, dwa złote monety Polskiej.

Item. Od drelinka, fodra, puł fodra ktore mają być szacowane na baryły, a od każdej baryły mają płacić po 12 groszy.

Item. Od każdej baryły małmazyi, muszkatelli, abo wina Włoskiego, po 16 groszy.

Item. Od baryły miodu prostego, 4 grosze.

Item. Od baryły kierstranku, y malinniku 6 groszy.

Item. Od beczki wielkiej szacując na baryły, także płacić mają czopowe od każdej baryły 6 groszy.

Item. Czopowe od piwa tym się sposobem y zwykłym obyczajem począć ma, iako gdzie z starodawna, iесли od beczek abo od warow, iedno *in duplo* tego roku także płacić mają. A Krakowianie po czterdzieści groszy od waru.

Item. Czopowe wszelakie począć się ma od dnia Świętego Michała, roku niniejszego, aż do drugiego takowego dnia S. Michała przyszłego tysięcznego pięćsetnego, siedmdziesiątego.

Item. Czopowe wszelakie najmowane być nie ma, ani się żaden ktoregokolwiek stanu wolnościami od niego szczycić ma, ale wszyscy iednako płacić mają, tak w mieściech, w miasteczkach, wsiach, domiech, y w dworzach mieyskich, pod czyjąkolwiek jurysdykcyą są.

Item. Od piwa Piątkowskiego, Piotrkowskiego, Łanczyckiego, Bydgoskiego, Przemyskiego, y od inszych ktore do karczem wożą, tak do miasta iako y do wsi biorą, y na ktorychkolwiek mieyscach do szynkowania dawaia, od każdej kłody, abo beczki po groszu iednemu na mieyscu niżli od piwowara wynidzie.

Item. Od piwa ktore z cudzych ziem wożą: to iest, Swidnickiego, Głogowskiego, Bernienskiego, Gdańskiego, także y Wrocławskiego, po 6 groszy od każdej beczki mniejszey, ktorych nie mają z wozow zastawiać pod utraceniem, aż pierwey od nich odczopują. A od inszych beczek po ośmi groszy.

Item. Od garcow abo kotłów gorzałczanych, po 24 groszy.

Item. Szynkarki ktore szynkuia gorzałkę, po sześci groszy

A w Wielkim X. L. w Ziemiach, abo w Woiwodztwach y Powieciech, z dobr dawnych czasow należących stołu Wielkiego Xiędza, także y z dobr poddanych, duchownych y świeckich, tymże obyczajem ten podatek bran będzie, iako wyżej opisano. Wyjąwszy sługi ku dworu naszemu należące, którzy z dwora na podatki woienne przykładać się nie byli powinni.

Ktemu, iż w miastach nie są porównane miary beczek trunkow, to iest piwa y miodu: przeto będą dawać miasto czopowego, z miast duchownych y świeckich, od solanki słodu groszy dwa, a od miednice miodu rozsyconego, groszy trzy.

A iż miasta nasze płacić powinny mały pobor, ktory na obronę Rzpltey postanowion iest, do tego czasu poki wojna stoi, będzie dawan do skarbu Ziemskiego: przeto przestrzegając wielkiego uciążenia ich, równiać ten podatek iednako na

Krolewskich poddanych, iako na inszych duchownych y świeckich poddanych, dla tego y miasto czopowego do tychże poborow Ziemskich będą nie więcej płacić iedno po groszu iednym. Od solanki słodu na piwo zwarzone, a od miednice miodu rozsyconego, po groszu iednym.

Ktemu iż w Polsce dawne postanowienie szosow iest w miastach, przeto iest położony szos dupla, wedle okazania kwitow. Czego iż w Wielkim Xięstwie Litewskim nie masz, z miast naszych duchownych y świeckich, od domow w mieściech głównych uprzywileiowanych, od tych którzy w rynku, z każdego domu po szesnaście groszy. Od ulicznych, z każdego po ośmi groszy. Na przedmieściu po cztery grosze. Y także w miasteczkach małych nie uprzywileiowanych, winni dać z rynkowych domow po cztery grosze. Z ulicznych po dwu groszy, z nędznych chałup, po groszu iednym. Wszakoz kto będzie ogrod miał przy domu, z ogrodu z osobna ma dać po groszu iednym. A od rol, z włoki, y od służby ludzi, z osobna od ogrodnikow, młynow, rud, rzemiestnikow, komornikow, lożnych ludzi, żydow, y od wszystkiego co się nie mianowało: tedy wedle tey wyższej opisanej uchwały w Polsce postanowionej, mają Poborce Litewscy ten podatek wybierać na iednaką liczbę Polską, w Polsce y w Litwie. A dla większey ostrożności, Czopownicy od Poborcow w mieściech y w miasteczkach postanowieni, mają dawać rekognicyą piwowarow, abo karczmarzowi, co od ktorego wezmą. A ci którzy rekognicye biorą, na każdy kwartał mają ie ukazać przed urzędem mieyskim przy Czopowniku. A urząd Czopownikowi ma dać swą rekognicyą komputowania, wiele on kwartał uczynił, pod pieczęcią mieyską. A tak się mają sprawować okolo wszelakiego czopowania.

A iżby takowy podatek wyżej opisany, iednako wszystkie doległ, za zezwoleniem Rad naszych duchownych y świeckich, y Posłow Ziemskich, wszystkie wolności, wyswobodzenia od szosow abo od czopowego, komukolwiek są nadane, a ktorym iuz cztery lata wyszły, te wszystkie podnosimy y oddalamy na ten rok, a ku zapłacie wszystkich tych podatkow winne być naydujemy. A iеслиby którzy upornie chcieli się iakiemi wolnościami bronić, ku zapłacie mają być urzędnie przymuszeni, chociażby też y teraz w tym czasie, poki ten podatek będzie, wolności sobie iakie u Nas uprosili.

Item. Pisarze, abo Czopownicy, ktore w mieściech y w miasteczkach Poborca postanawiać będzie, takowych aby żaden nie śmiał, iakiegożbykolwiek byli stanu, przénagabywać, y te wszystkie ktorekolwiek będą postanawiać na tey posłudze Rzpltey, mają ie obligować *juramento corporali*, aby wiernie y statecznie tego przestrzegali, co komu będzie zlecono. A gdzieby też widział być tego potrzebę, aby urzędowi onego miasta takowe podatki zlecił ku wybieraniu: tedy to winien urząd czynić, a z tego się żadnym obyczajem, wymawiać nie mają.

Item. Poborce też wszystkich wsi porządkiem parafie rejestrować mają, także też karczmy, młyny, y wszelakie inne podatki, ktore będą wybierać z pilnością, każdą rzecz osobno pisać, ile czego od kogo wezmą. A kwitacye pod pieczęcią, y podpisaniem swym dawać każdemu mają.

Ku ktoremu wybieraniu poboru tego uchwalonego, aby z pilnością y wiernością to się wykonać mogło, w Ziemiach y Powieciech Woiwodztw wszystkich, Poborce są przez Nas naznaczeni, iako niżej są opisani.

Item. Wszyscy Poborce tedy z pilnością pod przysięgą y sumnieniem swoim, wybierać to wszystko mają: a te którzyby na czas naznaczony nie zapłacili, wyżej opisanych podatkow, aby ie do Urzędu Starościiego oddawali na spisku. A My wszystkim Starostom naszym, y na mieyscach ich będącym, roskazujemy, aby takowe podatki wyżej opisane, tak we wsiach iako y w mieściech y w miasteczkach y w Starostwach naszych, obwołać imieniem naszym Krolewskim roskazali, żeby na dzień wyżej namieniony, *sub poena quatuordecem marcarum*, te popłatki Poborcem naszym odnieść, y oddać bez wszelakiego omieszkania y odwłoki, y tudzież bez ciężenia przymusili, *sub poena* sta grzywien, monety y liczby Polskiej, y pod innemi penami na to ustanowieni, ktorym każdy z nich na przyszłym Seymie Walnym Koronnym, winien będzie dosyć uczynić, gdy będzie dostatecznymi dokumenty okazan w niedbałości urzędu swego. A iеслиby też Poborce nasi niesłusznie podali do urzędu ktoregożkolwiek Starostwa naszego renta ktorego miasta, miasteczka, y wsi, tedy gdyby te miasta, miasteczka, y wsi okazały kwitacye dostateczne zapłaty swey tych podatkow, takowy Poborca pozwany przed Starostę, abo urząd iego, *in primo et peremptorio termino*, przepada winy czternaście grzywien monety: połowicę Starościie, a połowicę stronie: którą winę tamże *in instanti* będzie powinien położyć, *semotis quibusvis dilationibus*. Czemu iеслиby dosyć nie uczynił, ma być odesłan *pro ulteriori et finali executione, juxta juris ordinem*. A tak tę instrukcyą Poborcem naszym dawamy, aby na kwitacyach dzień miesiąca, y rok napisali, żeby żadna omylnosc nie była. Takież y te którzy nie zapłacą, aby ie z pilnością, iako wyżej iest, do urzędu odsyłali, bez obładzenia w tym iakiego, podług powinności swey, pod łaską naszą.

A iżeśmy czas daleki na S. Michał ku płaceniu poboru tego poddanym naszym naznaczyli: uczyniliśmy tym sposobem, aby iuz na on czas wszyscy, y każdy wedle stanu swego, pobor ten uchwalony y tu opisany, na dzień mianowany S. Michała oddać Poborcey był powinien, a nadaley do dwu niedziel po S. Michale. A ktoby był tak niedbały, abo upórny, iżby go na Święty Michał, abo do dwu niedziel po S. Michale nie wydał, takiego każdego Poborca dłużej się czekaniem, iędzeniem, abo posyłaniem nie bawiać, a pieniędzy poborowych nie trawiać, Starościie swemu głównemu onego Wo-

iewodztwa, abo Powiatu deferować ma, a Starosta przeciw wszystkim swowolnym, y niedbaly, obyczaiem wyzey opisanym, czynić y postępować ma, nikomu nie folgując, pod utraceniem urzędu swego.

A pieniądze poborowe Poborce przerzeceniu, nie gdzie indziej iedno do Pana Podskarbiego Koronnego y Deputatów: także y z Prus do Rawy; Litewscy w Wilnie, do Podskarbiego Ziemskiego Litewskiego, y Deputatów ku niemu do tego przysadzonych na dzień w roku tym przyszłym, wiernie oddawać będą powinni, *sub poena peculatus*: o którą winę Posłowie Ziemszy będą zawždy mogli instygować, aby też zaś z zapłatą z temi pieniędzmi, na każdą ćwierć lata, żołnierzom nie omieszkiwali.

Chełmska Ziemia, pozwala po dwu groszu z każdego łanu, y po kwartniku przy każdym czopowym tak iako trzy lata na wyprawienie Wierza: a ten podatek żeby Poborce przy poborze wyciągali.

Zanczyckie Woiewodztwo na opatrzenie y przepisanie ksiąg Ziemijskich które są podarte, y nie związane. A tak przestrzegając szkody y trudności, aby były przepisane, a te stare dobrze chowane: a ku Sędziemu, Podśędkowi, Pisarzowi, Ziemijskim, na Wiecach abo Seymiku Powiatowym obrać będą powinni dwu szlachciców, którzy mają być przysięgli, abo konscyencyą onerowani: że to mają wiernie y pilnie przepisać. A na to z Woiewodztwa tego pozwolili po iednemu groszu z każdego łanu. A ten podatek roskazujemy, żeby Poborca przy poborze wyciągał, a potym na Powiatowym Seymiku abo na Wiecach dostateczną z nich liczbę uczyniwszy, oddał temu to Sędziemu y Pisarzowi, y tym Deputatom. A ten podatek ma być na opatrzenie tych ksiąg, y na wychowanie tym to mianowanym osobom obrocon.

Poborcy wszyscy z Woiewodztw y Ziem niżej opisanym na wszystkie potrzeby, y na wychowanie: na Pisarze, y na inne wszystkie rzeczy mają mieć.

805 Poborcą Krakowskim, Poborcą Lubelskim, Poborcą Poznańskim, Poborcą Połockim, Poborcą Wileńskim, Poborcą Bełskim, Poborcą Sandomirskim, Poborcą Nowogrodzką, Poborcą Kaliskim, Poborcą Płockim, Poborcą Trockim, Poborcą Witepskim, Poborcą Sieradzkim, Poborcą Mazowieckim, Poborcą Łęczyckim, Poborcą Podlaskim, Poborcą Żmudzkiem, Poborcą Rawskim, Poborcą Brzeskieńskim, Poborcą Brzeskim, Poborcą Kiiowskim, Poborcą Chełmieńskim, Poborcą Inowrocławsk. Poborcą Mściwawskim, Poborcą Dobrzyńskim, Poborcą Malborskim, Poborcą Ruskim, Poborcą Braclawskim, Poborcą Wołyńskim, Poborcą Pomorskim, Poborcą Podolskim, Poborcą Mińskim.

A iż na Ziemię Inflantką żaden podatek na obronę Rzpltey dla spustoszenia od nieprzyjaciela, na tym Seymie nie jest ustanowion: prze-

to Kommissarze nasi, którzy tam do Inflant wysłani będą, około tego stantu y obywatela Ziemi Inflantckiej, od J. K. M. proponować będą, aby oni obyczay taki między sobą wynalezli, za którymby podatek taki słuszny na obronę Rzpltey wynaleść y postanowić mogli, gdyż też y sami broni potrzebią.

A ten przerzeczony podatek tym sposobem y porządkiem wyzey omienionym postanowiony, y uchwalony a opisany, wiernie a sprawieliwie od każdego wydany, y przez Poborce także sprawieliwie y wiernie wybrany, a od Pana Podskarbiego Kor., także Deputatów ku czwartej części do Rawy odniesiony, y tam im oddany być ma: a gdzie indziej iedno na obronę, a tę potrzebę Państw tych naszych obracać się ma: który pod tenże warunek czwartej części poddaemy, że z tego na przyszłym Seymie dostateczną liczbę uczynić będą powinni: z ktorego gdzieby co zostawało, tamże schowano być ma, tak iako inne pieniądze czwartej części, o czym w konstytucyi szerzej iest opisano. A w W. X. L. do Wilna, do rąk Urodzonego Mikołaja Naruszowica Podskarbi: Ziemskiego, y Deputatów do niego na to przydanych, X. Janusza Swierskiego Marszałka naszego Andrzeja Perska Podkomorzego Trockiego oddawan być ma, y tak chowan y szafowan, iako to wyzey omieniono iest na obronę y na tę potrzebę wszystkich Państw naszych. A na lepsze tych wszystkich rzeczy świadectwo, pieczęć naszą przycinaćmy roskazali. Działo się w Lublinie na Seymie Kor: Walnym Lubelskim, dnia 11 miesiąca Augusta. r. P. 1569. A Panowania naszego roku 40.

Franciscus Krasinski R. P. Vicecancell.

Relatio Rndi Francisci Krasinski Praepositi Plocen: Archidiaconi Varsavien: et R. P. Vicecancell.

INCORPORATIONEM

806

DUCATUS CURLANDIAE ET SEMIGALIAE CUM REGNO
POLONIAE

LUBLINI ANNO 1569. FACTAM.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS

Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae.

Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest universis et singulis, quod cum Illustris Dominus Gothardus in Livonia Curlandiae et Semigalliae Dux, Generosos Fridericum a Kanitz et Michaelem a Brunow Consiliarios et Senatores suos ad Nos Regnique nostri Ordines cum certis mandatis ablegavisset, atque hi ipsi literis fidei suae plenipotentiae praedicti Domini Ducis demonstratis, id sibi ab Illustritate sua injunctum esse docerent, quo nomine Illustritatis suae a Nobis Regnique Ordinibus postularent ac enixe peterent, ut quoniam negotium unionis Regni nostri cum Magno Ducatu

RECES

SEYMU WARSZAWSKIEGO,

ROKU 1570.

ZYGMUNT AUGUST,

z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, etc. Pan y Dziedzic.

Lithvaniae ad salutem, finem, exitumque optatum jam pridem Deo immortalis adjuvante, perduxissemus, tempus adesset, quo Livoniae quoque a barbaro et truculento hoste majorem in modum populatae et afflictae per Nos aliquando consuli possit, subjectionem Illustris Domini Ducis et subditorum de communi sententia atque assensu omnium Ordinum Regni cum Ducatu Lithvaniae uniti acceptaremus. Nos etsi memoria tenebamus superioribus annis, quo tempore ab Ordinibus Livoniae crebris literis atque nuntiis ad eam ipsam subjectionem acceptandam sollicitaremur, sortem illius Provinciae atque calamitatem miseratos, hanc ipsam ex persona nostra in fidei atque protectionem nostram suscepisse, tamen et illud meminimus etiam, cum praedicta subjectio praesentiam Senatus Polonici ad pleniorum deliberationem requireret, rejecisse Nos hujus ipsius rei tractationem in tempus aliud ad eam rem conficiendam commodius, quod cum se Nobis obtulisset, faciendum esse existimavimus, flagitantibus, praesertim Illustris Domini Ducis Plenipotentiis, et unione Regni cum Magno Ducatu Lithvaniae absoluta et perfecta, et ejus Illustritatis subjectionem per supradictos Plenipotentes Illustritatis ejus Nobis delatam de consensu omnium Ordinum et voluntate Regni cum Magno Ducatu Lithvaniae, ita ut ante dictum est uniti, in praesentibus Regni Comitibus acceptaremus, ipsumque Illustris Principem in fidei et clientelam nostram Regnique nostri cum omni Ducatu et ditionibus Illustritatis suae publico Regni cum Magni Ducatus Lithvaniae uniti nomine recipimus, nimirum ut ab eo tempore in posterum Illustritas sua ejusque haeredes cum Ducatu Curlandico et Semigallico Regno nostro cum Magno Ducatu Lithvaniae unito tanquam uni et individuo corpori perpetuis temporibus subjiciatur et incorporetur, ac in clientela et defensione nostra et Regni cum Magno Ducatu Lithvaniae uniti permaneat. Speramus autem Illustritatem suam et ejus Illustritatis posteris in ea fide, voluntate, subjectione, quam Nobis Regnoque cum Magno Ducatu Lithvaniae unito per supradictos Plenipotentes detulerunt, constanter permansuros et firmiter pene veraturos. Quibus Nos vicissim defensionem nostram Regnique nostri; ac conservationem omnium privilegiorum, libertatum, immunitatum a Nobis iisdem concessarum, libertatibus tamen Regni non adversantium, pollicemur atque promittimus, quae privilegia, immunitates, libertates, tum renovaturi, et confirmaturi, et in pleniorum formam redacturi sumus, cum Illustritas sua Nobis Regnoque nostro debitum homagium praestiterit. In cujus rei fidem et testimonium manu nostra praesentes subscripsimus, et sigillum nostrum appendi jussumus. Dat. Lublini in Conventu Generali Regni d. 3. mensis Aug. anno Domini MDLXIX. Regni vero nostri quadagesimo.

807

1. Wszem wobec, y każdemu z osobna, wszelkiego stanu y dostoięstwa ludziom, komu to iedno wiedzieć należy, oznajmujemy: iż My na tym Seymie Warszawskim, za radą Panow Rad Koronnych, y prośbą Posłow Ziemijskich, chcąc aby się dosyć działo konstytucyom y uchwałom Seymow przeszłych: a iżby wszystkie rzeczy y sprawy niżej opisane Rzeczyposp: potrzebne, od wszech ludzi wcale a istotnie zachowane były; ten uniwersał nasz, za zgodnym wszech Stanow zezwoleniem uczyniony, roskazaliśmy obwołać, y do wiadomości wszech przywieść.

2. Naprzód, iż z tego Seymu ku obieraniu y szafowaniu czwartej części y poborow, deputowaliśmy do Pana Podskarbiego Koronnego, dwu z Rady, Urodzonych, Jana Sienieńskiego Zarnowskiego, y Pawła Działyńskiego Dobrzyńskiego, Kasztellany: a dwu od Posłow Ziemijskich, Urodzone, Wacława Ostroroga, a Jana Płazę, którzy przy Panu Podskarbiem czwartą część odbierać, y oną szafować mają, iako o tym konstytucya Seymu Lubelskiego obmawia.

3. Ci którzy czwartej części nie oddali na czas naznaczony iako według konstytucyi stracili *possessionem nostrorum bonorum Regalium*, tak do nich na odbieranie takowych dobr posłemy, y czwartej części zatrzymaney, na dobrach ich dochodzić będziemy.

4. Co się dotyczy poborow na Seymie Lubelskim blisko przeszłym uchwalonych, których iż szafunek na obronę Państw naszych, według uniwersału tegoż Seymu obracać się ma, a Nam tu na tym Seymie Warszawskim od wszech Stanow mianowicie iest zlecony, którymeśmy obiecali szafować na potrzeby wyzey mianowane Rzeczypospolitey, dokądby ich zstawało. Roskazujemy tedy Poborcem, gdyż w Rawie na Swiętki przeszłe, dla pewnych a słusznych przyczyn, poborow spełna nie oddali, a Państwa nasze, dla niebezpieczeństw od nieprzyjaciela na wielu miejscach, nagłego a prędkiego opatrzenia y obrony potrzebią, żeby tych poborow y czopowych, iakoby mogło być nawiecey, do Krakowa co naprędzey do skarbu Koronnego odnosili, a tego z pilnością przestrzegali, iakoby te pobory od wszystkich sprawieliwie wydane były. Oddawiając na spisku do Urzędu Starościę te wszystkie, którzyby iedno na czas przeszły naznaczony podatkow nie zapłacili, abo spełna nie oddali.

5. Gdzie potym roskazujemy Starostom, aby przeciwko wszystkim takowym, którzy o nie-

808

sprawiedliwe wydanie poborow, od Poborców ich deferowani byli, pod winami w uniwersale Lubelskim opisanemi, według prawa y konstytucyi postąpili, niedopuszczając żadnemu w tym mierze appellacyi, ani dylacyi, ktorey samo prawo pospolite dopuszczać zabrania. W czym ieliby Starostowie od Poborców, za dostatecznymi dokumenty, niedbali pokazani byli: tedy każdy z takowych, na Seymie blisko przysłym, winy tym sposobem przepadłe, odłożyć, y onym dosyć czynić powinien będzie.

6. Ciż Poborcy, w Rawie przed Panem Podskarbib, y Deputaty, mają liczbę dostateczną uczynić z wybierania poborow, y kwit pod pieczęcią Pana Podskarbiego, a podpisem Deputatow, z oddanego poboru wziąć, a Pan Podskarbi z Deputaty, na Seymie bliższym liczbę z tego poboru przed Nami, Radą, y Posły Ziemskimi, uczynić będą powinni.

7. Lustratorom na rewidowanie dobr naszych Krolewskich, z Seymu przeszłego wysłanym, gdyż tu rewizyi na ten Seym nie odnieśli: rozkazujemy, aby rejestra porządnie wszystkich prowentow spisali, y na Nowe Luto, w Rawie, do rąk Pana Podskarbiego, y Deputatow, oddali.

8. A iż Urzędnicy Ziemscy, wedle konstytucyi Seymu Lubelskiego, nie wszyscy rewidowali cel, myt, y grobelnych, w Powieciach swoich; przeto aby się tej konstytucyi dosyć stało, rozkazujemy, żeby pod straceniem urzędow, temu dosyć uczynili; co na drugi Seym, porządnie spisawszy, odesłać abo odnieść będą powinni. O którą winę, *ad cujuscuque instantiam* będą pozwani, abo ieden pozwany, ma przed Nami odpowiedzieć. A dla lepszej pewności tego wszystkiego, rozkazaliśmy to wszystko obwołać, y ten list pod pieczęcią naszą wydać.

809 Dan w Warszawie na Seymie Walnym Koronnym, dnia dziesiątego miesiąca Lipca. Roku Pańskiego, tysiącznego, pięćsetnego, siedmdziesiątego. Panowania naszego, czterdziestego pierwszego.

Na własne I. K. M. rozkazanie.

CONSTITUTIONES

CIVITATI GEDANENSI PRÆSCRIPTÆ, ET AUTHORITY
TATE COMITIORUM VARSAVIENSIIUM

AN. 1570 CONFIRMATÆ.

Sigismundus Augustus, etc. Significamus tenore præsentium quibus expedit, universis, præsentibus et futuris, harum notitiam habituris. Quod cum ob multas, graves, et necessarias causas annis superioribus Reverendissimum in Christo Patrem Dominum Stanislaum Karnkowski, Episcopum Vladislavien: et Pomeraniae: necnon Magnificos ac Generosos, Joannem Siarakowski Palatinum Lancicien: Prædecenque: Joannem Kostka de Stangenberck, Gedanen: Terrarum Prussiae Thesaurarium, et Pucen: Der-

sovienque: Capitaneum, Nicolaum Firley de Dambrowica, Vislicien: et Stanislaum Wysocki de Budzislaw, Biechovien: Castellanos, Legatos, et Commissarios in Prussiam, et sigillatim in civitatem nostram Gedanen: cum plena facultate, ex decreto omnium Ordinum Comitiorum Lublinen: Regni nostri misissemus: eisdemque Secretarios, et juris Doctores venerabiles Casparum Geschkaw Abbatem Oliven: Petrum Royzium Maureum, Archipraesbyterum Vilnen: et Laurentium Goslicki Canonicum Vladislavien: addidissemus: idemque nonnullas declarationes et constitutiones, statui civitatis illius nostrae praedictae salutare et utiles, super iure nostro Regio, et alijs administrationi rerum atque ordini gerendorum negotiorum, disciplinaeque publicae in eadem civitate apprimo necessarijs, partim ex assensione omnium Ordinum, partim vero ex publicis et privatis querelis, judicijs, et inquisitione, et publicorum bonorum administrationis ratione ad jus nostrorum Regium sartum, tectum, servandum, et ad salutem, incolumitatem, statum, conditiones, fortunas, splendorem: concordiam et tranquillitatem dictae nostrae civitatis retinen: stabilien: amplificandaeque constituissent, sanxissent, atque edidissent: Magistratus vero et Ordines quaedam in praedictum suum constituta esse existimassent, deque eisdem ad Nos referri postulassent. — Productas esse coram Nobis constitutiones easdem quas Nos Consiliarijs nostris bene prius examinatas, et expensas, paucis quibusdam correctis, tanquam per se justas et aequas, atque publicae rei civitatis illius salutare, utiles, et necessarias, de consilio et unanimi consensu omnium Consiliariorum Regni nostri approbandum, confirmandum, et roborandum esse duximus, quemadmodum vigore praesentium easdem in omnibus earundem articulis, clausulis, et punctis, ratas et gratas habendum approbamus et confirmamus, eisdem auctoritate nostra Regia robor perpetuae firmitudinis adden. Proinde omnibus magistratibus, officialibus, et subditis nostris, alijsque quibuscunque in ea civitate nostra, et territorio illius commorantibus, et observantibus, severe mandamus, ut supradictas constitutiones, legumque sanctiones, a Commissarijs nostris promulgatas, et sic a Nobis confirmatas, integre atque inviolate servent, aliosque servare curent, sub indignatione nostra gravissima, et poenis in eisdem constitutionibus comprehensis. Caeterum cum magistratus et ordines civitatis Gedanen: neque Commissarijs nostris, neque Nobis autentice hactenus fidem fecerint, per constitutiones supradictas, jura et libertates civitatis labefactari, atque convelli: pro innata nostra benignitate et paterna erga eandem civitatem nostra affectione, eidem magistratui et Ordinibus promisimus, quemadmodum praesentibus promittimus, Nos clementer emendaturos esse, quidquid literis legitimorum privilegiorum suorum originalibus in constitutionibus juri et libertati suae contrarium positum esse demonstra-

810

verint. Interea tamen omnia et singula in eisdem comprehensa, dictum magistratum et Ordines, sub poenis supradictis firmiter observare volumus: quarum constitutionum tenor sequitur, et est talis:

Nos Stanislaus Karnkowski, Dei gratia Vladislavien: et Pomeraniae Episcopus, Joannes Siarakowski, Palatinus Lancicien: Prædecensique: Joannes Kostka a Stangenberck Gedanen: Terrarum Prussiae Thesaurarius, ac Pucen: Derschovienque Capitaneus: Nicolaus Firley de Dambrowica Vislicien: et Stanislaus Wysocki de Budzislaw Biechovien: Castellani, Legati et Commissarij a S. R. M. et Senatu, Ordinibusque Regni, vigore Conventus, cum summa potestate in Terras Prussiae, praesertim vero in hanc celeberrimam civitatem Gedanen missi: has constitutiones, auctoritate regia qua fungimur, inspectisque ex inquisitione judicijs, querelis, ex publicorum denique proventuum rationibus, juxta ea quoque quae a caeteris Ordinibus post Senatum et scabinos, nobis prolata sunt, ut maxime ad dignitatem S. R. Majestatis et Regni. item ad salutem, statum, incolumitatem, et splendorem hujus Regiae civitatis Gedanen: spectare videbantur, ordinavimus, edidimus, et promulgavimus. Declarando eas robor debitae firmitatis, et juris auctoritatem habere debere. Anno Domini MDLXX.

De Regalibus, et jure Regio.

811 Sacra Majestas Regia, dignitas et auctoritas amplissimi Senatus, omniumque Ordinum Regni ab omnibus populis ditioni suae subjectis, praesertim vero ab ijs, qui honoribus et officijs funguntur, pro jure suo, et clementi imperio, cultum, fidem, et obedientiam requirit, exigitque. Cum vero ab his, qui gubernaculis civitatis praesunt, varie peccetur, vel in regendo, vel in administranda justitia, vel in dispensatione bonorum publicorum, vel premendo populum, nihil illorum tam grave est, praesertim quae a magistratu adversus Majestatem, dignitatem, reputationemque Regis et Regni, a quibus eam defendi oportuit, committuntur. Proinde omnibus, praesertim vero in magistratu, seu quocunque in officio constitutis, serio edicimus, ut Majestatem Sacram ac Regni, reverenter ac sancte colant et observent. Scituri, quacunque dignitate fulgeant, eam ex plenitudine potestatis Regiae et Regni accepisse.

Cum igitur ex inijs inquisitionis, vigore Senatus consulti in Comitijs proximis nobis decretae, atque attestationibus, juratis, et alijs documentis plurimis manifeste deprehenderimus, non leviter Regalia et jus Regium, atque ea quae ad Regalis dignitatis et praeceminentiae fastigium duntaxat proprium pertinent, labefactata et convulsa esse. Proinde omnem occasionem errorum ejusmodi deinceps praecidere cupientes, de jure maritimo S. R. Majestatis, sive maris imperio, principio eam constitutionem ferimus, quae diploma Domini Casimiri Generale Terris Prussiae,

Cracoviae quondam concessum: deinde aliud privilegium ab eodem speciatim civitati huic datum: postremo donatio oppidi Helu Domini Sigismundi, liquido et aperte expriment. Hoc est, ut magistratus, et communitas gubernationem navigationis cujuslibet propter commercia sibi sic creditam et commissam esse existiment, ut ejusdem permittentes et prohibentes Serenissimi Poloniae Reges sibi arbitrium non modo solide reservaverint verum etiam prudenter caverint, ne usum navigationis ejusmodi, vel potestatem aliquam littoris, sine scitu et voluntate Principis, vel ejus, qui vices illius gessurus foret, ut privilegij verba sonant, sibi civitas unquam sumeret. Ex quo cum liquido constet, merum maris imperium et dominium dictum, atque tanquam praeciosissimum pignus, belli pacisve tempore pro arbitrio suo disponente, sibi solis Reges Poloniae reservasse. Ea autem res Regalium omnium cardo sit, in quo salus hujus Regni et ditionum ejusdem vertitur, severe, vi praesentis constitutionis, auctoritate perpetua S. R. Majestatis, et de ejusdem mentis expressa voluntate et mandato, edicimus: ne quisquam quoviscunque modo, colore et praetextu, Regalia ejusmodi in privilegij superius memoratis, generatim et speciatim, de maris dominio, judicijs, ac bonis naufragorum expressa, labefactare et convellere, sive usum illius, nisi de S. R. Majestatis expressa sententia sibi sumere audeat: sub poenis in juris Regij et Regalium violatores legibus constitutis.

De salvis conductibus seu fide publica.

812 Inter alia Regalia, amplitudinem fastigij Regij, et merum mixtumque imperium, quod Principi in res et subditos suos competit, salvi conductus sive fides publica evidenter exhibent. Proinde ad retinendam S. R. Majestatis dignitatem integram, inviolabiliter servandum statuimus, decernimusque, salvos conductus Regios, tanquam privilegia personalia, strictissime ex aequo propter Principis reverentiam esse servandos, neque cuiquam hominum eosdem violare fas esse. Quodsi autem publicae rei vel necessitati expediat, ob delictum aliquod notabile eum, qui deliquit, tanquam ejusmodi protectione indignum, Principis benignitate propter exemplum, ne scelerum impunitate alij corrumpantur, frui non debere, res ad Principem referenda erit. Ad cujus Tribunal facinorosus unis literis citationis peremptorie prius evocatus, tandem magistratu civitatis hujus judicabitur, postquam declaratione S. R. Majestatis salvo conductu ejusmodi indignum per sententiam pronuntiatum fuerit, et ob id declarationes aliter, parte non citata, nec decreto interposito impetratae, tanquam jure invalidae, nullius momenti esse debent. Caeterum, ne literae protectionis Regiae deinceps alicui fraudi sint, eam verborum formam salvorum conductuum insertam, ubi haec clausula, *a vi et potentia*, non autem a jure continetur, de jure communi est intelligendum esse declaramus. Ut salvo con-

ductu ejusmodi munitus, si tanquam causae suae non diffidens, in iudicio respondere, suamque innocentiam defendere voluerit, non ex carcere et vinculis, sed libere causam dicat, libereque a iudicio recedere possit et valeat, neque carceri ulli mancipetur, priusquam in tota causa per definitivam sententiam Iudicum succumbat. Statuet autem S. R. Majestas certum in salvis conductibus concedendi modum ne manifeste scelerosis, vel ex certo animi proposito, vel voluntarie delinquentibus deinceps impertiatur.

De personis exemptis.

Personas peculiari S. R. M. privilegio, de ejusdem certa scientia et voluntate exemptas, praesertim eas, quae operas suas S. R. Majestati praestant, vel quoviscunque modo apud eandem in famulatu sunt, juxta formulas literarum exemptionum, eidem vel iuribus illorum concessas, nemo in civilibus turbare, nedum in criminalibus cujuscunque tituli, magistratus, etiam officij Burgrabiatus praetextu iudicare deinceps praesumat: verum ad competens forum easdem remittat: de quibus Iudices eorum competentes in loco delicti jus dictare tenebuntur: sub poenis in eisdem exemptionibus, et alijs, in violatores protectionis Regiae legibus constitutis. Possunt tamen ratione contractus, nisi nobilitatis jure gaudeant, vicissim conveniri coram eo iudicio, a quo jus sibi dictari postulant, praesertim si in civitatis territorio sint possessionati: sique controversiae, ex alijs causis exoriantur, non autem ex talibus ubi S. R. M. interest.

De appellationibus.

Cum Iudex, qui appellationem appellanti denegat, eo ipso, quod nulli alij defert, se non modo superiorem non agnoscere, sed et absolute dominum appellantis se esse demonstrat: inhaerentes responso, vim rescripti et legis approbatae et inveteratae jam habenti, quod per S. R. M. superioribus annis communitati huic datum est, vigore decreti nostri in causis coram nobis in iudicium deductis, promulgati, perpetuo duratura lege sancimus: in omnibus civilibus et criminalibus causis, ex quacunque occasione quomodolibet ortis, appellationes omnibus ad summum Tribunal liberas esse, neque easdem a quovis Iudicum impediri debere. Exceptis causis maleficiorum recentis criminis duntaxat, et appellationibus ab executione rei iudicatae, nisi forte modum executionis inferior iudex excedat. Atque his causis etiam exceptis, quae in rem iudicatam transeunt, et appellationibus frivolis in accessorijis, quae vim definitivae non habent. Iudex itaque extra dictos casus appellationem ad Tribunal S. R. M. non deferens, tanquam violator juris Regij mulctetur, et damnum parti laesae solvat.

De juramento Proconsulum et Consulium.

Cautum est nominatim in constitutionibus, a

quibus personis magistratus Gedanen: jus accipiendi recipiendique juramenti habet, ut puta a civibus et magistris opificum, famulorumque eorundem, a Procuratoribus Naucleris, uti latius in iisdem continetur. Perfertur autem ad Nos, quod in renunciatione Proconsulum et Consulium alter alteri invicem iusjurandum dat et accipit: sed quia par in parem non habet potestatem, et hoc mere ad jus Regium pertinet, ab ijs, qui civitatem gubernaturi sunt, fidei iusjurandum accipere, severe edicimus et mandamus. Posteaquam renunciati fuerint, Proconsules sive Consules, ut iusjurandum praestent in manu Commissariorum, vel alterius ad id a S. R. Majestate potestatem habentis. Secus faciens, pro privata, non publica persona, ab omnibus habeatur.

De praefectis militum sive Capitaneis Civitatis conducendis.

Etsi S. R. M. de magistratus, totiusque communitatis erga se Regnumque suum debita fide nihil dubitet: tamen cum eae partes propriae sint Regiae, non solum subditos belli tempore armis, si ita necessitas ferat, tueri ac defendere: verum etiam tempore tranquillitatis fortunae dubios eventus, quibus humanarum rerum casus agitantur, longe priusquam accidant, sapienter meditata habere, paceque bello necessaria parare: non improbamus quidem morem hunc, quod viri unius atque alterius belli artis periti opera conducitur, verum sic eam conduci deinceps semper oportere statuimus, ut Senatus ejusmodi Praefectum S. R. Majestati, cujus est bellum facere et accipere, coram Commissarijs R. Majestatis, vel cui id S. Majestas R. demandaverit, sistat; ut eodem iudicio approbatus fidelitatis juramentum ad eam formulam praestet:

Ego N. N. promitto atque juro. Quod in officio meo Serenissimo atque Potentissimo Principi, Domino D. Sigismundo Augusto, Regi Poloniae, Domino haereditario meo clementissimo suaeque Majestatis veris et legitimis successoribus Regibus, et inolytae Coronae Poloniae, et magistratui hujus civitatis, a S. R. Majestate, quocunque tempore nominato, fidelis ero: S. R. Majestatis jus atque honorem, inclytaeque Coronae Poloniae, Terrarumque Prussiae, atque civitatis Gedanensis utilitatem atque commodum, pro viribus meis, quantum in me est, attendam, et attentabo, et omne incommodum praecavebo atque mutabo, atque omnia quaecunque S. R. Majestatis Regno, omnibusque Terris illius, civitatisque Gedanen: obesse possint, Majestati suae et Magistratui, quamprimum rescivero, fideliter pandam, eorumque nihil celabo. Ea vero quae mihi a S. R. Majestate, Regnoque et S. R. Majestatis deputato Magistratu concredita fuerint, nulli hominum revelabo, sed silentio tegam. Praeterea in officio mihi commisso, disciplinam atque bonos mores fideliter observabo. Et ea omnia, quae ad fidelis Capitanei et viri militaris munus pertinent, fideliter tuebor atque ex-

equar. Sic me Deus adjuvet, et Sanctum ejus Evangelium.

De juramento Praefecti portus maris.

Similiter propugnaculi ad portum Praefectus, ad prestandum juramentum ejusmodi perpetuo erit astrictus. Cujus formulam subiecimus. Quod praestare tenebitur coram ijs, quibus S. R. Majestas speciatim demandaverit.

Ego N. N. juro, quod Serenissimo et Potentissimo Principi, Domino D. Sigismundo Augusto, Regi Poloniae, etc. Domino haereditario meo clementissimo, suaeque Majestatis veris et legitimis successoribus, Regibus, et Regno, civitatisque fidelis ero: eisdemque, et ijs, quibus vices suas delegaverint debitam obedientiam praestabo, ac R. Majestatis jus et honorem, inclytaeque Coronae Poloniae, Terrarumque Prussiae, Civitatisque Gedanen: utilitatem et commodum pro viribus, quantum in me est, attendam, et attentabo, agam et procurabo: atque omnia quaecunque S. Majestati Regiae, Regno, omnibusque Terris illius obesse possint, Majestati suae et Magistratui, quamprimum ea rescivero, fideliter pandam, eorumque nihil celabo: omniaque quae ad fidelis Praefecti munus et officium pertinent, fideliter exequar. Sic me Deus adjuvet per Sanctum suum Evangelium.

De juramento ab externis praestando.

Ad retinendum statum civitatis hujus maritimae, multitudine numerosa extraneorum refertae, pacemque et tranquillitatem publicam his perturbatis temporibus tuendam; ne extranei meliiori conditione esse videantur quam cives, magno consilio D. Sigismundus Rex constitutione cavuit; ut juramenta ab externis in hunc modum exigantur: ipsos morigeros, pacificos, et in potestate et autoritate Senatus, quamdiu in civitate habitaverint, fore. Quam constitutionem intermissam, non tamen desitam et abrogatam innovantes, serio magistratui praecipimus, diligenter dispiciant, ut Juramenta talia juxta constitutionem D. Sigismundi ab omnibus accipiant. Alioqui si magistratus in exigendo juramento se negligentem praestiterit, tanquam contra fidem Principi debitam admissum punietur.

De conscriptione militis.

Cum Imperatorum, Regum, et Principum, qui absolute imperant, peculiare privilegium solummodo habeatur, militem conscribere: alienissimum vero a subjectionis fide sit, quando subditus praeter notitiam et assensionem sui Principis conducit: legem hanc inviolabilem ferimus, ne in hac civitate, sive territorio illius deinceps unquam militem, nisi S. R. M. expressa voluntas, vel ejus, cui hoc specialiter S. R. M. delegaverit, accesserit, ex quacunque causa conscribere quisquam audeat: secus faciens, tanquam tranquillitatis publicae violator, et criminis laesae Majestatis reus, sine venia puniatur. Ad occurrendum repentinis casibus, non solum

hujus civitatis, sed totius Prussiae necessariam esse provisionem Domini Commissarij censent. Sed, quia haec deliberatio sine Ordinum Regni consensu expediri non potest, proinde id ad Conventum Regni Domini Commissarij rejiciunt. Ubi S. R. M. cum reliquis Ordinibus Regni, quod ex re et utilitate hujus civitatis, et totius Prussiae futurum erit, restituet.

De causis mere Regiis, et jure fisci.

Quandoquidem ordine naturae sic comparatum est, ut infimus semper censuram perfectioris subeat, et non solum legibus approbatis, sed et rationi omnino in consentaneum foret, Principem ab infimo Tribunali in causis proprijs iudicari. Responso S. R. Majestatis LII anno civitatis hujus communitati dato, et approbato, juri et consuetudini inhaeren: declarationem potius, quam consuetudinem claram ferimus. Instigatori S. R. Majestatis, subditum Regium, in causis S. R. Majestatis dignitatem, Regalia, et jus Regium concernentibus, legitime ad Tribunal summum evocare licere, neque Regiarum causarum iudicium, quenquam praeterquam Majestatem Regiam sibi sumere posse. Id quod etiam de rebus et negotijs fisci intelligi volumus: quas nemo iudicare nec debet, nec potest, nisi Commissarij Iudices ad eam rem a S. R. Majestate constituti, aut in posterum constituendi. Secus faciens, et in tale iudicium se temere ingerens, pro qualitate excessus, juxta juris rigorem punitor. Qui autem res fisci fraudulenter occupaverit; peculatus poena afficitur.

Locus, et jus suffragij inter Ordines civitatis artificibus opificum restitutum.

Cum non minoris laboris, periculi, et prudentiae res sit, de novo constituere statum civitatis, quam corrigere semel constitutum, nec cuivis licet statum civitatis mutare et corrigere, nisi Regia lege ex Senatusconsulto Regni lata: S. R. Majestas responso in vim legis promulgato, cavuit, ut artifices opificum in numero Ordinum civitatis locum et suffragium quintum inter alias quartas obtinerent. Quoniam vero Domini Commissarij compererunt, commissa esse inter alias quartas, in fraudem legis: quamobrem constitutionem hujusmodi innovantes, locum et jus suffragij intermissum artificibus opificum restitimus: declarantes, ut more aliarum quartarum et suffragium quintum obtineant.

De Regiorum decretorum executione.

Cum vinculum ad societatem conjunctionis humanae constringendam, et retinendam, justitia et aequitate firmius et arctius natura dederit nullum, ejus vero universa vis, quae suum unicuique tribuit, in executione rei iudicatae posita sit, quam magistratus praesertim in rebus per Regium Tribunal iudicatis, saepenumero non sine multorum injuria negligere deprehenditur, proinde eam ratione deinceps petendae executionis praescribimus, ut rem iudicatam con-

secutus, a Senatu executionem postulet. Quam idem Senatus ad summum infra mensem, sub multa, valore quanti res est, aequante, et ex proprio, non ex publico realiter cum effectu facere tenebitur. Quodsi Senatus hanc facere detrectaverit, vel neglexerit, Capitaneus, vel Burgrabius, tanquam S. R. M. in hac urbe in multis negotijs vicem gerens, rem iudicatam sub privatione officij sui exequetur. Sed quia non raro executio rerum iudicatarum praetextu obtentorum mandatorum poenaliū praepeditur: de S. Majestatis R. expressa voluntate declaramus, inhibitiones, citationes, mandata, et rescripta, contra executionem rei iudicatae impetrata, et impetranda, locum habere non debere.

De juramento novo Burgrabij.

Revocamus quoque antiquissimum juramenti Capitanealis usum: qui hactenus non sine S. R. Majestatis gravissimo praepudicio est intermissus, vetamurque ne quisquam Burgrabiorum deinceps constituendus, munus Capitaneale exercere audeat, priusquam solenniter juramentum, coram Commissario vel Mandatario Regio, praestiterit, quemadmodum coram nobis Burgrabius modernus, spectabilis et nobilis, priusquam magistratum eundem iniret; juravit in eum qui sequitur modum.

Ego Matthias juro, quia fideliter jus Regium et Regni tuebor, et quidquid ad jus et personam S. R. Majestatis pertinet, attendam, et attentabo, agam et procurabo: ut aequè bene, pauperi sicut diviti justitia administratur, Sic me Deus adjuvet, et haec sancta Christi Crux.

De repressalijs.

Cum par in parem, ejusque facultates et fortunas nullum prorsus imperium habeat, et perniciosum errorem a Senatu commissum videremus, qui S. R. M. inscia, duris repressalijs civium suorum facultates hominibus externis, terrarumque, exposuerunt, cum magno etiam periculo, cum inde bella inter vicinos et foederatos populos oriri soleant: proinde severe praecipimus, ne posthac Senatus, sine S. R. M. expresso consensu, manu ejusdem subscripto, sibi hoc usurpet; idque sub laesae Majestatis criminis poena. In cuius rei fidem et testimonium sigilla nostra appressimus, et manu propria subscripsimus. Datum Gedani, die 13 mensis Martij anno Domini 1570.

De more in judicijs servando.

Ad dignitatem S. R. M. et amplissimi Senatus quorum proprium est leges condere, ac formam et ordinationem justitiae administrandam praescribere, ad conservandam pacem et tranquillitatem civium, et ad extirpandos errores, ac mala ex inaequalitate justitiae provenientia spectat et pertinet, ut certus modus et ordo justitiae administrandae ab ijs, qui jurisdictioni praesunt, observetur. Quamobrem innovantes constitutionem, a S. R. Majestate superioribus an-

nis de modo et ordine judiciorum editam: statuimus, omnibusque et singulis, qui judicijs praesunt, serio praecipimus, ut non secundum animi sui arbitrium, sed juxta jus scriptum, ac decreta S. R. Majestatis in similibus causis lata, debito modo et ordine, qui in constitutione descriptus habetur, causas civium judicent, et determinent. A qua formula semel a S. R. M. magno iudicio et consilio praescripta, nec opinionibus ullis, necliteris mandatorum abduci se patiantur. Saepe enim S. R. Majestas declaravit, talia rescripta adversus jus scriptum, et apertam constitutionem, ad importunas partium preces impetrata, locum in judicijs habere non posse, nec debere.

De jurejurando a Magistratu in testimonij dictione dando.

Constitutionem editam de dando novo juramento a magistratu, quoties in aliqua re vel causa testimonium dicit, diligenter observari jubemus: nimirum, ut in ijs rebus quae coram eorum officio actae sunt, novum ab eis jusjurandum in perhibendo testimonio non exigatur: sed eodem juramento ad officium jam praestito, stetetur. Extra hunc casum testimonium dicturus, more aliarum privatarum personarum juramentum de veritate dicenda reddere et praestare erit obstrictus. Quod si secus factum fuerit, testimonium, tanquam non secundum juris scripti observantiam datum, nullius momenti esse et fore declaramus.

De actis Proconsularibus.

Cum fides actorum niti debeat, non tam testimonio ejus qui officio praeesit, quam veritate rei gestae. Proinde ad amovendas omnes suspiciones a magistratu et rationem in conscribendis his, quae coram eis aguntur, mire jubemur: ut omnia et singula quae coram eis inter partes aguntur, ac decisa sunt, fideliter in libros officiorum seu actorum, seu memorandorum, per Secretarios juratos, parte vel partibus hoc postulantis, conscribi et annotari jubeant. Quae sic acta et decisa infra decursum duarum septimanarum per juratum Secretarium, vocatis ad id partibus, absentia tamen alterius non obstante, autentice publicis actis inseri mandent.

De necessaria Proconsulis praesidentis, aut ejus collegae absentia.

Animadvertendo rem esse plenam periculi abesse magistratum ab ea civitate, quae maritima est, et propter celebritatem sui et emporij, quae ipsa per se populosa existens, externarum quoque nationum hominibus est referta: ac ad acendam et excitandam curam, et diligentiam magistratus, quorum opera et functione semper opus habet: responso S. R. Majestatis inhaerentes, Proconsulem, ejusque collegam civitate excedere vetamus; nisi necessitas aliud flagitet, ut alterutri peregre proficiscendum omnino sit. Quod

omni usu venerit, in abfuturi locum alium ex Proconsulibus sive collegis qui absentis officio fungatur, suffici iudicio Senatus erit necesse.

De Proconsulari causam cognitione.

Nemo quoque causas ad Officium Proconsulare spectantes, praeterquam Proconsul, qui praesidet, vel collega ejusdem sibi audiendas et iudicandas sumat, nisi cuipiam a toto Senatu audienda committatur. Ne verò Proconsulem praesidentem, et tempus et tranquillitas ad publicae rei curam suscipiendam deficiant: praestat, ut Collega ejusdem proximus causas plerasque audiat, et de eisdem cognoscat.

De ordinaria cujusque jurisdictione ab alio non usurpanda.

Hactenus quoque abusus hic multos errores partibus litigantibus nocentissimos peperit, quod officia non fuerint distincta: inde evenit, ut alter in alterius muneris partes se ingesserit, causasque ab officio suo alienas ad se traxerit: praesertim in negotijs sequestris contractuum, cessionum, divisionis, et similibus. Proinde ne Senatus inter se deinceps curas officiorum confundat, omnino volumus, ut operas suas recte divisas, in ordinem redigant, et scripto comprehendant, ut quisque muneris sui partes in posterum rectius exequi valeat.

De Proconsulum in iudicando cunctatione.

Neque in in eo leviter hactenus erratum est, quod partium litigantium causae a Proconsulibus non sine earundem gravi juris praepudicio, longius, et contra quam fas est extraherentur. Proinde deinceps omnes causae, quaecunque intra spatium duarum septimanarum per Proconsulem praesidentem vel collegam illius terminari, vel per transactionem sopiri nequeant directe ad totum Senatum remitti debent, quas Senatui ad instantiam partium occupare omnino fas erit. In quo neque praesidenti Proconsuli, neque collegae ejusdem Senatui refragari licebit.

De executione rei iudicatae.

Quandoquidem cum indignitate et dedecore Senatus conjunctum esse videatur, ut ea, quae juste, legitime ac inviolabiliter a senatu ordinata, conclusa, et decreta sunt, executionis effectu careant. Proinde statuimus, ut Proconsul praesidens, ad quem cura executionis ejusmodi proprie spectat, nunquam in ea parte officio suo desit: quinimo promptum ac paratum se in exequendo exhibeat. Quodsi vero negligentius eam rem curaverit, pro sacramento iurisiurandi sui Senatores reliqui eundem noxae intermissi officij sui arguere, in eoque omnem operam suam collocare tenebuntur; ut, quod Senatus ordinaverit et decreverit, realiter, et cum effectu executioni demandent. Eam tamen facultatem sic finibus suis terminatam volumus Senatus ne talia statuere et ordinare praesumat, quae ab officijs eorum aliena, et juri usitato,

atque communi libertati contraria, denique ipsi etiam aequitati in consentanea esse videantur.

De Procuratoribus, atque eorum numero, et jurejurando.

Cum Procuratorum usus tam in iudicio, quam ad alia negotia valde necessarius sit, quorum fideli opera coetus hominum commode carere non potest: praesertim, si dextre et fideliter officium suum gesserint. Proinde constitutionem D. Sigmundi de juramentis ab eis recipien. innovamus: videlicet, ut quilibet si spiritualis fuerit, per officialem Reveren. Domini Episcopi, si secularis, per Senatum juramento obstringatur, quod non animo seren: lites, aut lucri sui causa sed amore justitiae; totum, cum summa fide et diligentia, integre et fideliter, tam in litis exordio, progressu, quam in extrema controversiarum definitione, in causae prosecutione versabitur. Quia vero certus eorum numerus in eadem constitutione non est designatus, et lex iubeat numerum eorum restringi, in utroque foro seu iudicio, Reverendis. quidem ad numerum quatuor coarctavit; hoc idem et de Notarijs publicis intelligi volens. Spectabilis vero Consulatus ad numerum.

Qui quidem causas publicas civium, sine omni repulsa et contradictione magistratus, tam in iudicio, quam extra agendi, et sine debito terminandi potestatem habebunt. Quam constitutionem ad nobiles et alios qui jurisdictioni civili non sunt subiecti, extendi nolumus. Istis enim liberum erit, per quoscunque Procuratores causas suas coram iudicio et officio civili pro arbitrio suo agendas committere. Sed ita tamen, ut ordinem judiciorum debitum observent.

De testibus per Notarios publicos sine magistratus auctoritate non examinandis.

Inolevit in hac civitate mos, pugnans cum jure scripto et bonis moribus, per quem Notarij publici potestatem examinandi testium, sine auctoritate Iudicis, idque parte non vocata, sibi sumunt, atque instrumenta publica, quibus in defendendis causis Procuratores uti solent, super ea re conficiunt: unde oriuntur perjuriam, et variae falsitates. Quibus omnibus obviantes, inhaerens juri scripto, ac decretis super ea re a S. M. Regia latis, statuimus, ut nullus deinceps ex Notarijs publicis, absque auctoritate ordinaria sive delegata, testium examinationem sibi usurpet. Quodsi contra fecerit, instrumentum quidem publicum nullius roboris sit, et ipse poena arbitraria a Iudice puniatur.

De salario Notariorum.

Ne plus aequo deinceps onerentur officium Notariorum requirentes, adiecta est moderatio salarij Notariorum in reformatione eorum, quam de Secretarijs et Scribis suis senatus edidit; quam in omnibus approbamus.

De Procuratorum mercede.

Idem quoque de Procuratorum mercede, juxta usitatam moderationem in judicijs hactenus servatam retineri iubemus.

De Notarijs actorum, et Scribis.

Quod autem ad Notarios actorum et Scribas attinet, subscribimus ijs, quae ea de re Senatus modo assensu in supradicta reformatione edidit.

De litibus mature expediendis.

Ne partium litigantium causae plus aequo extrahantur acta earundem, causa ab inferiore iudicio ad Senatum devoluta, singulis Senatoribus communicari, et ab eisdem perlegi, diligenterque expendi debent; quae tamen ultra unius diei spatium, si prolixiora fuerint, sub poena arbitrio Senatus statuen: nemo detinebit. Postea Senatus intra mensis spatium finaliter decernet: a qua sententia appellatione interposita, Secretarij acta infra duorum septimanarum spatium, nisi magnitudo arum moram longiorem afferat, fideliter scripta, a partibus requisiti, extradent.

De Secretariorum officio.

Omnia quoque Senatus decreta, et quaecumque per partes protestando, vel alio modo petuntur, necessario per Secretarios actuari oportet: praesentibus etiam, coram quibus in Senatu res gesta est, additis, quo nomine Secretario nihil numerari debet. Quod autem protestationes attinet, id quod antiquus usus obtinuit. Idem vero Secretarius, omnia decreta et mandata, et si quid est ejusmodi, cum his omnibus quae a Senatu supra eisdem pronuntiata fuerint, distincte et fideliter in libros peculiare ad rei gestae indubitata memoriam referet. Volumus autem propterea nomina praesentium annotari, ut rectius et dilucidius praesentes reliquis, qui tum abfuerunt, statum causae exponere possint: si fortasse denuo causa in Senatu disputanda fuerit.

Ne Secretarij causas privatorum in aula agant, aut promoveant.

Cum nihil aequae quam patrocinia potentiorum jura partium evertant, nemo deinceps Proconsulum, Senatorum, imo neque Syndicus, sive Secretarius, aut missus quispiam apud aulam S. R. Majestatis causas privatas publice vel secreto agere et promovere audeat: verum publica negotia, quorum nomine ablegatus est, diligenter curet, ne cum civitatis Reipub: detrimento, et partium damno ex privatis causis publicas efficiat. Qui secus fecerit, contra jusjurandum suum commisisse censeatur: liberum tamen erit eisdem apud Principes externos, contra homines externos amicorum sive privatorum civium causas, non civitatis tamen, sed partium sumptibus agere.

De officio Censurum, et apud eorunden Tribunal observan.

In officio Censurum hic ordo deinceps con-

servabitur. Proconsul infimus, officio cedens, ter singulis septimanis, diebus, Lunae, Mercurij, Veneris, officio Censurae praesidebit. Huic Senatus duos Senatores, tertius vero Ordo quatuor de civium numero ex singulis quartis per suffragia legitime electos assessores adjunget: qui sub eadem poena, qua Senatus convocatus, ad Censurae iudicium convocari debent.

Tres quoque Procuratores jurati, quibus errores delinquentium prodi oportet constituentur. Illi contra delinquentes accusationes instituent: solarium suum ex arca Censurae percepturi.

Qui causam suam per Procuratorem proponere noluerit, huic liberum erit, per se causam suam agere.

Ter citatus non comparens, pro qualitate accusationis contumax pronuntiabitur causaque succumbet. Contra quem eadem die ad executionem inclusive procedetur; legitimis tamen exceptionibus parti reservatis.

Si contra partem praesentem sententia feratur, pars vero non appellaverit, post elapsa fatalia sententia executioni demandetur. Qui vero rei iudicatae in executione non paruerit, duplici poena puniatur. Quod si vero tertio executioni se opposuerit, tanquam turbator politici ordinis, et immemor officij sui jure civitatis careat. In quo nullius status et ordinis personae ratio haberi debet.

Appellationes ad Senatum ab officio Censurae liberae esse debent: quam pars appellans proxima post latam sententiam Senatus sessione prosequetur.

Senatus sententia gravato in gravioribus causis ad S. R. Majestatem appellare licebit, juxta constitutionem D. Sigismundi de appellationibus.

Ab executione sine decreto nemo iudicium Censurae causam ordiatur, neque cives gravet, nisi delinquentis error publicus et notorius fuerit. Propter decreta acticanda, intimationes publicandas, et in certos libros referendas, et propter rationes accepti et expensi Notarij certi operam officium Censurae conducet: cum in causis deciden: multum momenti hic ordo Senatus adferre possit.

Quod vero apparitores vel alios Censurae servos attinet, in eo arbitrium reformatorium Senatus approbamus.

Censores singulis annis rationem accepti et expensi reddere, et more aliorum officialium, pecuniam cum tabulis in commune aerarium inferre tenebuntur.

De secretis paucorum consillijs tollendis.

Ad praecludendam viam dominatui paucorum, et inaequalitatem, ex qua oriuntur discordiae, vitandam, quandoquidem omnes ex aequo, tam Burgrabius, Proconsul, et Consules ad impendendam curam regiminis ex bono istius civitatis, in verba S. R. M. jurant, odiosum esse censemus, alios prae alijs in fide erga Principem praeferrari. Quamobrem statuimus hac constitutione, ut deinceps non sit specialis potestas et

praerogativa penes solos Proconsules convocandi et agitandi consilia secreta, exclusis caeteris; sed ut omnes Senatores sine delectu ullo ac discrimine ad consilia quaevis admittantur. Excepto, cum S. R. Majestas solis duntaxat creditum et cognitum esse voluerit: eo casu non debent cum alijs communicare. Extra hunc casum ad reliqua omnia admittantur: praesertim cum nihil ejusmodi sit tam honorificum, bonum, et utile S. R. Majestati et civitati, quod non possit Senatoribus juratis communicari. Quod si quis contra fidem juramenti secretum consilium evulgaverit, a Senatu universo moneatur: si sic monitus non resipuerit, nomen ejus S. R. M. deferetur. Nemo istius ordinis contra, quam Senatus communibus pluribusve suffragijs decreverit, resistere, vel de facto diversum attentare praesumat. Secus faciens, et salutaria Senatus consulta impediens, non sine magistratus praedicti et dedecore, publicae vero rei damno ab alijs Senatoribus, verbis castigatorem et punitor.

De bonorum publicorum administratione.

Cum Proconsules gravioribus iudiciorum et negotiorum civitatis hujus curis premantur, quam quod bonorum administrationis labores sustinere valeant, eadem autem publicorum bonorum administratio et oeconomia in ea temporum difficultate immensas curas et operas requirat; merito eosdem, reliquorum Ordinum sententia acquiescentes, tanto onere sublevandos censemus. Proinde sic deinceps laborem curationis publicorum bonorum patiendum statuimus: Senatus quatuor Senatores peritos rei oeconomicae ex suo numero eligat. His centum viri, civitatis repraesentantes, ex singulis quartis ternos viros expertos, et probatae fidei, ex suo collegio, sive alijs suae quartae civibus, singularum quartarum suffragijs communibus electos, adjungent. Hi igitur curam administrationis sic participabunt, ut terni cum uno Senatore singulis praefecturis, vel officijs bonorum terrestrium praesint: et sic quaterni praefecturae Grebini: atque insulae: quaterni Neringae, quaterni bonis in promontorijs, et circa situs vulgo Hohmet, reliqui Helensi officio praeerunt. Omnes autem sua studia, consilia et operas fideliter conferent, ut ex diligenti locorum revisione et inspectione animadvertant, quibus rationibus, et modis fundi et agri, aliique aliarum rerum redditus, in publicis bonis amplificari, auferri possint. Hanc administrationem, in quam se praeter hos deinceps nullus ingeret, absolutam, et inter se communem, praeterquam in levioribus judicijs, quibus Senator duntaxat praeerit, habebunt. In gravioribus autem negotijs communi consultatione utentur. Initium administrationis ejusmodi a Dominica Judica hujus anni fieri volumus; quae quadriennio amplius non durabit, ob eam potissimam causam, ut Senator et cives, priusquam aliud de publicis bonis statuatur, statum illorum perspiciant, deque rationibus et modis amplificandorum fructuum et re-

ditum salubria consilia praebent. Interea nihilominus publico scripto auctoritate Senatus, auctione constituta cujuscunque sine discrimine vitae, integritatis tamen honestum testimonium habenti, et de satisfaciendo: per fidejussores caventi per modum locationis, vel arendae ut vocant, bona supradicta cum omnibus libertatibus, utilitatibus, et emolumentis, alijsque eorundem pertinentijs, quocunque nomine appellandis, integre vel particulatim Oeconomis delecti elocare debent. Praesertim si post accuratam bonorum revisionem, eorundemque usum, et rationes exquisitas, locationem ejusmodi cum fructu uberiori fieri posse censuerint: verumtamen ea lege, ut non ultra decem annos concedantur: neve loci illius subditi praeter jus et aequum contra libertates, in quarum possessione nunc sunt, premantur vel mulctis alijs graventur; praeter poenas, quae judicialiter per sententiam magistratus decernuntur. Arbitrium quoque subditos asserendi penes praedictos Oeconomos erit. Sed ita tamen, ut nimio asserent: non graventur. Conductor vero vel arendator, ut vocant, et mulctas et pretium assertionis in commune aerarium inferet: et de omnibus accurate rationem reddet. Quodsi vero publico commodo bona locari nequeant, Oeconomis supradicti administrationem susceptam, jurati, usque ad adventum Commissariorum Regionum sustineant; ut latius in capite de rationibus mentis nostrae sententiam expressimus. In rebus alicujus momenti Oeconomis duodecim convenient: communibusque consilijs de negotio, quod in deliberationem venit, statuent.

De bonorum terrestrium Lustratore, sive Advocato, ut vocant, Terrestri, et officio ejusdem.

Operae pretium quoque fuerit, hominis idonei, atque oeconomicae rei periti, justo salario operam conducere, qui obequitando, et nulli unquam labori parcendo, bona communia sedulo lustret, et revideat atque in hanc potissimum curam incumbat, ut status illorum pro pristino integer retineri queat, et ne conductores cum detrimento publico eisdem abutantur: verum illa rite excolant, et pro sua virili parte fructuosiora efficiant neve annuum cursus, et alvei, praesertim eorum, qui Neringam interfluunt impediuntur vel ripae arboribus, vel vepribus vestitae nudentur, cum vim glaciei concretae hyberno tempore sustinentes, eandemque in alveos suos reprimendo dirigentes, non solum vadis alveum aggerari prohibent, verum etiam altitudinem ejusdem, dum pressi et magna cursus vi feruntur, cum magno navigantium commodo, excavant. Si quoque idem Advocatus, ut vulgo dicitur, Terrestri, tale quippiam fieri deprehenderit, quod cum publico damno conjunctum esse videtur, hoc Oeconomis omnibus pandere, neque res, publicae rei perniciosas, in ullius hominis gratiam reticere debent. Oeconomis vero communibus consilijs errorem ejusmodi sine cunctatione emendare tenebuntur.

825 **De recuperatione bonorum terrestrium, illegitime alienatorum.**

Quandoquidem non sine querela et exprobratione multorum, Senatus auctoritate nonnulla publica bona ad privatorum hominum usus a Reipubl. avulsa sunt: proinde jura occupatorum primo quoque tempore per omnes Ordines diligenter inquiri et examinari debent. Quodsi itaque concessionem vel enormes, vel non ob legitimum sufficientem censum, sive canonem, aut contra communis juris dispositionem, et sic in favorem occupatoribus concessa esse deprehendantur: tractandum cum eisdem erit, ut possessione eorum bonorum cedant, et publicis usibus rursus applicentur: ea tamen adhibita moderatione; ut sumptus in ea bona expensi, quibus conditio bonorum melior reddita est, aestimatione aequa eisdem possessoribus refundantur. Si vero propter publicum commodum, transactione possessor censum vel canonem auctiorem offerret, integrum erit utrisque concessione ejusmodi transire. Deinceps vero, neque Proconsuli sive Senatori, neque ulli hominum publica terrestria bona, supradicta ratione concedi atque inscribi debent. Quodsi vero publicae rei non modo sine damno, verum cum emolumento ejusdem, exigua et inculta bona, mansos nimirum tres aut quatuor ultro citroque concernentia pro censu perpetuo vel canone locari expediat, non aliter nisi omnium Ordinum assensu et decreto hoc fieri jubemus. Ea tamen lege, ut nemini immunitates aliquae inscribantur, verum ut communem legem servitutis fundi ex aequo cum alijs subeat.

De libertate civium in bonis terrestribus.

Quemadmodum ad intentatam actionem laiorum rectae et veteris urbis pro libertate communi jus diximus, decretumque tulimus, quod decretum nostrum hic pro inserto haberi volumus: ita nunc quoque statuimus, omnia bona communia, quorum usum liberum celeberrima haec communitas priscis annis conjunctim, et non divisim tenuit, et habuit, perpetuo quoque deinceps libera esse debere, ut omnes ex aequo, et quisque pro sua commoditate, sine discrimine, in pascuis, sylvis, piscatione, venatione, et aucupijs eisdem frui et libere uti, absque cujusquam impedimento, modo antiquitus observato, possit et valeat: quemadmodum speciatim in decreto nostro continetur, videlicet libertates, vulgo Burgervaldt, cum pratis et pascuis ad sylvam eandem spectantibus. Item locum vulgo Holm, et regionem circa hospitale Omnium Sanctorum Dei Angelorum, aliasque libertates communes omnes, quibus haec amplissima communitas priscis temporibus usa est. Integrum quoque erit deinceps omnibus civibus ex aequo piscatione, agris, pratis, uti et frui, quae circa tabernam Scagnetekroch, Ruchsort, et Nobiskroch, a publico usu, et libertate communi ad augendum census non ita pridem avulsa ferun-

tur. Ut autem statuta et decreta haec nostra realiter executioni demandentur, atque occasiones omnium altercationum deinceps praecidantur, volumus, ut Oeconomii supranominati, conjunctim, magna diligentia et fide communes libertates exquirant et investigent: easdemque limitibus suis diligenter terminent, ut omnia ad antiquam libertatem spectantia, declaratione indubitata, speciatim, plene tamen et expresse definiantur.

Ne autem publicae libertati denuo aliquid decedat, Inspectores et Conservatores Oeconomos eosdem constituimus. Rationum vero conficiendarum modum, quem in redditibus civitatis, et alijs circa civitatem servari cupiamus, inferius circa officia definiemus.

Ne magistratus Reipubl. quaestui habeat.

Nullus quoque deinceps Proconsulum vel Senatorum redditus, praesertim ejusmodi, quos accidentia appellant, ex publico privatim sibi comparet, et in usus suos convertat: verum ab eisdem omnino abstineat, neque in minimo privatum rem in publico officio quaerat imo in hanc unicam curam pro virili incumbat, ut sedulo Reipubl. fida cura sua ornare, augere atque amplificare curet. Omnes vero proventus officij sui cum adiunctis suis, non alio, praeterquam commune aerarium convertat atque inferat, secus faciens, et contra officij sui partes fidem Reipubl. fallens, et de hujusmodi crimine convictus, tanquam reus criminis peculatus juxta juris rigorem, irremissibiliter punitor. Quodsi vero crimen levius videtur, quam quod gravioribus poenis juxta juris formam puniri posset, nihilominus tamen delinquenti diminutionis capitis poena perpetuo sustinenda irrogabitur. Simili quoque poena consentientes, et scientes conniventes: quique consilia sua et operas, ad eam rem praestant, juxta usum juris communem, ut caeteris exemplo esse possint, afficiuntur.

De salario annuo Capitanei, sive Burgrabij, Proconsulum, Senatorum, et Oeconomorum.

Cum Burgrabius, Proconsules, et Senatores, gradum quidem dignitatis, sed eum sane plenissimum laboris ac molestiarum sustineant; salarijs autem perexigujs fruuntur: nemo autem proprijs sumptibus in rerum communium curatione, cum rei suae familiaris jactura, se laboribus et curis conficere teneatur. Et ut deinceps omnis occasio errorum ad quaestum Reipubl. abutendum penitus praecidatur. Proinde omnium Ordinum suffragijs et consensu, Capitaneo sive Burgrabio, et Proconsulibus singulis octingentos: Camerarijs singulis sexcentos: reliquis autem Senatoribus singulis quingentos: Oeconomis vero sive curatoribus ex tertio ordine adjunctis, singulis centum quinquaginta florenos nomine salarij et pensionis annuae decernimus, qui ex aerario publico eisdem, singulis annis plene et integre numerari debent. Proconsules vero et Senatores vicissim quisque in curam officij sui fi-

826

deliter incumbant, atque in omnibus diligentiam et fidem suam sedulo Reipubl: probabunt, seque otio inertis prorsus abdicabunt: itineribusque recreationum moderate utentur: quibus si quis ad desidiam et luxum immoderate, cum injuria officij sui usus fuerit, deque ea re admodum non tamen destiterit: decreto totius Senatus ei pars salarij defalcari, vel etiam pro modo excessus, integra pensione annua privari debet.

Senatus in salario suo acquiescat, neque se privatae rei studio in officia aliena ingerat.

Volumus autem ut magistratus in decreto sibi salario ita acquiescat, ut alter in alterius munus, quaestus odore, aut cujuscumque rei gratia, se nullo modo ingerat. Praesertim hoc vetamus, ne Camerarijs et eorum adjunctis in administratione aedium, granariorum, turrium, et domiciliorum, aliarumque arrearum, et rerum inde dependentium, arbitrium quisque praeripere ausit: verum eosdem munus suum curare sinat; ut eo auctiores redditus inde aerario inferant.

Ut fundorum obligatio illegitima pro nulla habeatur.

Jura advitalitia et obligationes super possessione fundorum civilium, nemini inscribi deinceps debent. Inscriptiones vero jam factae, nisi juri consentaneae fuerint, pro nullis et irritis habeantur. Plurimum enim Reipubl. interest: quandoquidem bona obligationibus onerata ad tantum usum atque libera bona transferri nequeunt.

Moderatio sumptuum Senatus et Nuntiorum.

Etsi superioribus annis, tempore aequiore, sumptuum ratio jam dudum constituta sit: cum tamen comitorum, conventuum, et mittendorum sumptus nuntiorum hactenus sic excreverint; ut non modo modum dumtaxat omnem exuperent, sed etiam prorsus Reipubl. civitatis hujus perniciosi sint, et intolerabiles: id quod non obscure ex calculo deprehendimus: omnino modus eisdem statuendus esse videtur. Proconsul igitur cum uno Senatore aliquo ablegatus, curru honeste tecto quadrijugo una cum Senatore et Secretario vehatur: equites vero in comitatu quatuor habeat, deinde currum alterum quadrigarum, quibus suppellectilem necessariam, et cocos secum vehet: atque ita Proconsulis et Senatoris Comitatus duodecem equorum numerum non excedet, in quem ex publico honestus et moderatus sumptus fieri potest.

Senator autem cum Syndico et Secretario curru quadrigarum tecto, et tribus equitibus. Secretarius vero curru bigarum, et uno equite, obligati, utentur. Opera autem pueri cujuscumque quis uti volet, ei hoc integrum erit. Qui modum hunc omnium Ordinum consensu praescriptum transcendere, et violare non veritus fuerit, is damnum de proprio sarcire tenebitur, quantum supra praescriptum modum aestimatione aequa insumpsisse deprehendatur: nisi necessitas majo-

828

827

rem comitatem ob itineris periculum, vel aliam aliquam gravem causam requirere videbitur.

Legati et Nuncij ablegati aes alienum non confient, nec largitiones faciant.

Qui Nuncios nomine publicae rei alibi agunt, vel legationes ad Principes obeunt, deinceps sine Senatus et Deputatorum expresso consensu, pecuniam nullam in locis exteris mutuo accipient, nec largitiones facient, vel munera cuiquam promittent. Qui secus fecerit, damnum ex proprio refundere compellatur.

De ferendis in Senatu oneribus aequis.

Ut aequitatis inter Senatores habeatur ratio, neve plus aequo, non sine magna rerum suarum jactura quisquam gravetur, onera profectionum, et si quid tale est, Senatus ex aequo participabit: nisi necessitas quoque requirat, ut propter statum causae idem Senator denuo ablegetur; cui penitius, quam cuiquam alteri causa illa cognita foret. Quo nomine, praesertim si saepe hoc facto opus esset, Senatus aequa aestimatione publicam causam foris curanti, damnum familiaris rei sarciet.

De scriptorum et literarum publico nomine conficiendarum modo: Nuntiorum relationibus: et alijs.

Cum saepenumero necessitas expostulet, ut Nuncijs S. Regiam M. interdum ad inclytum Regni Senatum, in gravioribus causis informationes, sive instructiones et defensiones praescribi, aut tabellarios cum literis mitti oporteat, non raro vero sub titulo omnium Ordinum, et totius communitatis quaedam concipiantur, describantur, obsignentur, et mittantur, quae non solum causae argumento, et a mentis illorum sententia aliena sint, verum etiam voluntati eorundem prorsus repugnent. Proinde statuimus, ne deinceps in gravioribus causis informationes sive instructiones, defensiones, vel literae ad S. R. Majestatem mittantur, nisi omnium Proconsulum et totius Senatus manibus prius fuerint subscriptae. Quodsi vero nomine omnium Ordinum totius civitatis instructiones, informationes, defensiones, et literas, quicquid tale sit, ad S. R. Majestatem mitti expediat, non solum argumentum eorundem unanimi omnium Ordinum consensu decernendum et conficiendum erit: verumetiam quatuor Proconsulum, et duorum alterius Ordinis seniorum, tertij autem ordinis quatuor ad id ex singulis quartis per quartas electarum personarum manibus proprijs subscribi debet.

Quod autem alias instructiones et literas, vel qualiacumque instrumenta attinet, alio mittenda, in quibus tantum momenti positum non fuerit, ea omnia primum in Senatu publice perlegi, deinde in conspectu eorundem obsignari debent, ut autem omnium recens retineatur memoria, informationes, defensiones, literae, et instrumenta alia ad eum modum sic scripta et obsignata, sine mora in libros publicos referri oportet.

Idem modus in relationibus Nuntiorum ser-

829

vabitur: qui Senatui, et his quorum interest, postquam redierint, sine cunctatione referre debent. Quae omnia, ut ejus rei notitia semper extet, pari modo in libros publicos referentur. Rationes vero sumptuum suorum spatio unius septimanae, postquam venerint, sufficienter reddent.

De memoria rerum gestarum retinenda.

In causis et negotijs, ubi alterius, et tertij ordinis, ac totius communitatis interest, ordini secundo et tertio sigillatim exempla informationum, defensionum, literarum, diliberationum, consultationum, decisionum, et recessuum, vel si quid tale est, tradi debent. Item exemplo Regiorum rescriptorum, responsorum, et decretorum, quae omnia dicti Ordines, praesertim tertius, in archivis suis ad eam rem, et alia monumenta asseruan: ex publico comparandis, diligenter recondent; ut non ipsi modo recordationem praeteritorum temporum firmiter animo retineant, sed earum memoriam etiam posteritati prodant.

De officio Camerariorum.

Numerum Camerariorum vetustum approbamus; ut singulis annis duo Camerarij praesint: alter Camerarius, alter vero Succamerarius appellatur. Camerario vero cedente, vel decedente, Succamerarius succedat, et tertium collegam recipiat.

Camerarijs adjuncti adhibeantur.

Ex delectis tertij ordinis, quos officijs praefereamus, quatuor modo supradicto per quartas ad Cameratum delectos, Camerarijs adjungi volumus.

De aeris publici dispensationis modo.

Quod hactenus passim Camerarij pecuniam publicam in privatis suis aedibus dispensaverint: illud, quemadmodum non obscure apparet, multa absona et inconvenientia attraxit. Proinde severe statuimus ne deinceps Camerarius ad aerarium publicum pecuniam spectantem in privatis suis aedibus recipere vel expendere ausit: sed tanquam publica camera in percipiendo et expendendo exequatur. Quodsi vero vel valetudine adversa, vel aliquo alio legitimo impedimento impediatur, collega ejusdem, vices illius impleat. Camerarius secus faciens, et pecuniam ad aerarium publicum spectantem, quoviscunque praetextu in aedibus privatis percipiens, vel ex praetorio in easdem deferens, et super eo legitime convictus, tanquam suspectus criminis peculatus, diminutionis capitis poena afficitur.

De modo schedarum mittendarum sublato.

Hunc morem mittendarum schedarum, quibus omnibus officijs in expendendo hactenus Camerarius parere jussus est, improbum et perniciosum publicae rei abusum esse deprehendimus: quem non modo tollimus, verumetiam Camerarijs severe pro jurata ipsorum fide interdicens,

ne deinceps ullius officialis chartae in expendendo pareant.

De rationibus ab officialibus ex officiorum redditu subducendis.

Statuimus autem, ut deinceps officiales ex redditibus officiorum suorum expendant, et rationes expensi et accepti exquisite subducant, ad eum modum, sicut in capite tituli rationum praescripsimus. Si vero officia magis tenuta sint, quam quod sumptus suos ferre possint: is, qui praest, pecuniam a Camerario et adjuncto accipiet: sed syngrapha Camerario tradita, quantum acceperit fidem faciet.

De officio Camerarij.

Cum officium Camerarij non modo late pateat, sed et onerosum, et grave sit: necessitas ipsa requirit, ut Secretarium sibi fidum Camerarij cum adjunctis comparent, aliosque necessarios servos conducant, ut rationes officialium, in peculiare libros referantur, omniaque in suum ordinem digesta sic curentur, ne quid detrimenti Respubl: capiat. Notarij vero et servorum operae alijs negotijs a nemine intentari debent. Quandoquidem adjunctis magno oneri futurum foret, rebus alijs omnibus postpositis, Cameratum duntaxat curare: proinde statuimus, ut singuli singulis septimanis, ordine servato, in percipiendo et expendendo officio Camerali una cum Camerario vacent. Singulis autem mensibus Camerarij cum omnibus adjunctis convenient, rationes suas component, atque in ordinem redigent, et de negotijs officij sui consilia conferent. Quodsi vero interea se negotia offerent, quae celeri expeditione indigere viderentur, adjuncti a Camerario, modo quo Senatores convocantur, vocati convenire et parere tenebuntur, quoties id necessitas postulaverit.

De officio Aedilium.

Ad reformationem officij hujus omnino expedit, ut omnes opifices, fabrorum lignariorum socij, quorum opera Senatus utitur, sub uno magistro, sive architecto operentur. Itidem cum cementarijs observari volumus, qui itidem uni magistro suberunt. Unus quoque deinceps Aedilium servus, vulgo Bawknecht aletur. Caeteris magistris et servis remotis. Jurabunt autem supradicti, faber cementarius, et servus, quotannis juramentum renovantes publicae rei debitam fidem, neque se commissuros esse ut quidquam ad publicum spectans, intervertatur. Item officio suo, praetextu utilitatis publicae in praejudicium civium se non abusus esse, neque passuros, ut operarij vel socij privatis personis quibuscunque publicis sumptibus opus faciant, aut materiam, sive res ulla, quae aedificandae sunt, in privatos usus convertant: verum summa fide et diligentia damna Reipublicae se aversuros, et magistratum et officiales diligenter avisaturos.

Ad Aedilium numerum, centum viri quatuor

ex Economis quartarum suffragijs ordine electos adiungent.

Aedilibus adjunctis sine consensu totius Senatus, materiam, hoc est, robora, calcem, cementa, lateres, et id genus alia emere non licebit, neque emptas cuiquam alio divendere, neque ulla aedificia, quantumvis exigua, in civitate, vel extra in fundis publicis statuent, nisi id fuerit a Senatu permissum. Qui secus fecerit, damnum exaedificando datum, ex proprio sarciet.

Quandoquidem Aedilibus deinceps, accepti et expensi, sicut et caeteris officialibus ratio sufficiens reddenda erit: eodem modo rationibus conficiendis, vicissitudine anniversaria observata, ordine singuli praerunt (quemadmodum de Camerarijs superius commemoratum est,) cui unus ex adjunctis assidebit, eadem anniversaria, vel menstrua vicissitudine, prout eisdem videbitur observata. Tertio itaque sic Aedili, et uno ex adjunctis, rationibus occupato, reliqui duo Aediles, lustrandis fundis operam dabunt, sine tamen spe alicujus pretij, quandoquidem ex publico satis honeste sumptibus illorum prospectum est.

Porro, quae ad munus Aedilium spectant, de aedibus, domicilijs, et fundis publicis, item de refectione et locatione eorundem, per modum auctionis, de areis publicis dividendis et renunciandis, de repetendis fundis illegitime, et praeter jus, in vico Langiengarten, et alijs in locis occupatis, per deputatos Senatores reformata sunt, ea omnia approbamus: assentimur quoque ijs, quae de granarijs latere tegendis, de sternendis plateis, de tectis praee aedibus, et alijs aedificijs in plateis renovandis, et ponte ad flumen Motlaw continuando, ab eisdem Deputatis constituta sunt: quae collecta, et ordine digesta, legitime per nos confirmabuntur.

De mola frumentaria.

Quandoquidem in officio molendinario non exigui errores deprehenduntur, per Senatum duo Senatores constituentur, quibus tertius ordo ex his, qui officijs admovendi sunt, per suffragia quartarum quatuor electos adiungent. Hi sex universum illud officium molendinarium procurare, et de universis et singulis acceptis, et expensis quotannis exactas rationes reddere tenebuntur. Illi ipsi quoque facultatem et potestatem habebunt molendinis ministros et officiales fideles praeficere, et in Camera Accisae diligentis et fidelis Scribae operam conducere, ut eo expeditior ratio ad omnem interversionem evitandam, ex correspondentia Scribae servari et poni queat: qui omnes ad eam rem rite praestandam fidem jurabunt. Nemo autem eorum, qui sic molari officio servient, inscijs et invitis dictis sex Praefectis quidquam attentet, nisi de eorundem voluntatis expressa sententia, audeat. Et contra deliquens pro qualitate delicti ut alijs exemplo sit, severe punitor.

Molitoribus quoque mercedem justam Praefecti constituent; ut stipendijs suis contenti, a venditione pulveris, farinae, et molarum omni-

no abstineant: quas, propter varias causas, per dictos Praefectos vendi, pretiumque propter publicam utilitatem justo calculo in aerarium publicum inferre jubemus. Omnes quoque expensae inutiles et supervacaneae deinceps praeceduntur.

Leges vero, quibus tam molitores, et qui opus ibidem faciunt, quam ij qui molunt, pareant, praefati Oeconomi praescribent, et in tabula comprehensas proponent.

Ad evitandas omnis generis interversiones et suspiciones, Praefecti frumenti, farinae vel brassi nihil emant, inque omnibus se fideles exhibeant. Qui secus fecerit, is officio suo privetur. Quodsi vero infidelitatis alicujus reus deprehensus, et convictus fuerit, poena criminis peculatus puniatur.

Quod ad reliquas molas attinet, nimirum papyraceas, pulverarias, et alias earum ordinem primo quoque tempore constituendum, Senatui committimus. Verum quia circa molam tabulariam, et pulverariam pro respectu personarum multi abusus contingunt, et nomina fiunt, ideo per modum auctionis ad utilitatem publicam locari debent.

De alijs vulgaribus officijs.

Feudum, vulgo, *schefrey Brubunch*, resinae et cinerum areae, aquarum claustra, aliaque ejus generis officia in posterum nemini gratis conferantur, sed Senatus intra spatium unius mensis, supradicta publica officia auctionabitur, et plus offerenti locabit. In quo tamen praee alijs bene meritorum et bonorum inopum civium peculiaris ratio habenda erit. Arendatoribus vero in formulam juramenti haec clausula inseretur, se ab antiquo recepto more nihil a quoquam extorsuros, neque in officio suo personarum respectum habituros. Contra haec committentes, pro qualitate excessus vel debiti irremissibiliter puniantur.

De civitatis Curia.

Ad minuendum immoderatas expensas equitis publici, inhaerendo sententiae a Senatu Deputatorum, statuimus, Magistrum vel Praefectum Curiae nullos privatos vel suos, vel aliorum equos, vel pecora cujuscunque generis, uti hactenus factum est, alere debere, neque plures quam sex quadrigae, quandoquidem ad civitatis negotia paragenda ille numerus sufficiens est, et duodecim equestres equi alantur: Praefectus et Scriba inter reliqua jurabit, se nullos equos vel currus tam privatis quam publicis personis, in privatum eorum commodum, usui concessuros. Contra faciens, tanquam jurisjurandi oblitus, immediate punitor. Ex jam dictis, si quid necesse est, quod numerus familiae minui, et expensae non necessariae amputari debeant, prata supervacanea Reipub: bono per modum auctionis elocentur.

De libris civitatis.

Serio injungimus et Senatui, et omnibus Or-

dinibus ut libros civitatis reforment imperitos libripendes et Scribas amoveant, et alios ejus artis peritos et diligentes surrogent. Similiter tam librae quam pondera justificari sic debent, et ordo talis praescribendus est, ut aequalitas cum erga peregrinos, tum et cives observetur. Quod si etiam magis ex usu Reipub. esse, arendari libras per modum auctionis, exemplo aliorum officiorum elocentur. Ita tamen, ut arendatores in juramenti formula obstringant, se de libran: neminem praeter aequum gravaturos, neque cuiquam fraudem facturos esse.

De staterarum libratoribus, ponderatoribus, ac de examinatore mercium.

Quandoquidem experientia quotidiana docet, per staterarum libratores sive libripendes, in ferro, rubi, lupulo, et alijs mercibus quae sine lancibus ponderari solent, plerosque honestos, et non usque adeo locupletes homines peregrinos, maximo periculo et labore, ex longinquo merces suas huc portantibus, sub praetextu boni et commodi civium, ut vocant, ad minimum decima parte fraudari. Ideo magistratus in ejusmodi ponderatores diligentius, quam antea factum est animadvertat, atque certis et distinctis temporibus eos subinde juramenti praestiti, de aequalitate circa omnes sine discrimine observanda, serio admonet. Procuracionem boni et commodi civium talem, qualem hactenus contra aequitatem praestiterunt omnino eis interdicit, curetque, ut per accuratam inquisitionem, tanquam falsarij illi crimine suo deprehendantur. Quod si quis ob suspectam ponderationem coram officio eos detulerit, magistratus non tantum ex officio crimen falsi, examinari curabit, verum efficiet, ut ejusmodi perjuri falsarij debitis et severis poenis, sine quavis commiseratione, subijciantur: praecipue vero censores in hoc diligenter animadvertent. Eadem severitate contra examinatores cinerum, resinae, asserum, vulgo *vanczos*, *klapholcz* et aliarum mercium, si in officio suo falsum commiserint, procedatur.

De xenodochijs.

Cum non solum a lege Christiana verum etiam ab omni humanitate alienum sit, curam pauperum negligere, impium plane et crudele, victum ab alijs datum eisdem praeripere, quorum necessitati subveniendum instituta et dotata sunt a maioribus xenodochia seu hospitalia: nemo autem est, qui non videat, maxima ex parte bona eorum dilapidata esse. Quamobrem considerantes, quae poena in constitutione D. Sigismundi Regis adversus occupatores talium bonorum lata sit: nolentes ne quis per ignorantiam, vel incuriam ejusmodi poenae se obstringat, praecipimus omnibus occupatoribus bonorum, sive censuum ad hospitalia, spectantium, ut bona et census quam primum deoccupent. Declaran: alienationes talium bonorum, obstante constitutione D. Sigismundi, nullas et invalidas ipso jure fuisse et esse. Et quia Provisores ne

minimam quidem curam recuperan. bonorum ejusmodi suscipiant: visum est nobis, modum eorundem recuperan. praescribere. Quamobrem statuimus, ut secundus ordo duos ex collegio suo, tertius vero quatuor, suffragijs singularum quartarum electos, recuperatores alienatorum bonorum sive obligatorum, quocumque nomine appellantur, qui opera sua fidei Provisores xenodochiorum, in recuperandis alienatis bonis strenue juvent, constituet. Recuperatores autem occupatoribus, sive ad S. R. Majestatem, sive loci ordinarium vocatis, infra annum summa diligentia et fide actionem eorundem bonorum debent. Quod si facere neglexerint, jure optimo cura recuperandorum alienatorum bonorum, et censuum xenodochiorum ad S. R. M. tanquam supremum omnium xenodochorum patronum, perveniet. Non arbitramur quoque Reverendiss. Dominum loci ordinarium rei tam justae, et pietati consentaneae pro officio suo defuturum, in quo saluum ipsius jus conservamus. Quam constitutionem de bonis et censibus hospitalium alienatis, ac etiam de alijs ecclesiasticis intelligi, et extendi volumus.

De rationibus.

Errores et defectus varij in calculo et rationibus deprehensi, quibus publicae facultates multum attenuantur, necessarias causas per se exhibent, ut forma et modus antiquus rationum, sive calculi emendetur. Proinde statuimus, et ordinamus, ut omnes officia publica ad rationem sive calculum administrantes, sive feuda, vulgo *lien*, quocumque nomine appellantur, pari modo sustinentes, quotannis spectab. Senatui exquisitam rationem reddant. Senatui vero, qui rationes una examinent, duo ex secundo ordine quos eligendos ordo idem censuerit: ex tertio autem octo, ex singulis quartis nimirum bini, quartarum singularum suffragijs electi adijungi debent. Quibus omnibus sic conjunctim omnes et singuli officiales exquisitum calculum ponere, eundemque sufficienter declarare, et sic sufficientem et expeditam rationem reddere tenebuntur. Census, redditus, et proventus antiquos quoscunque tanquam ordinem calculi quidem exhibebunt, verum suas tamen rationes priscis non comparant, imo incrementum et progressionem censuum atque reddituum; unde et quomodo proventus antiqui accreverint, circumstantijs omnibus diligenter expositis explicabunt. Postremo incertorum quoque reddituum. quae vulgo *accidentia* vocant, quarumcunque aliarum utilitatum et emolumentorum, etiam eorum, quae extra ordinarie Reipub. accedunt, clare modum ostendant. Deinde calculum expensi clarissimis tabulis, ex quibus nimirum causis, qua, quo tempore, quibus, quomodo, et quantum exposuerint, dilucide perspicue. et vere declarabunt: summaque expensi ab accepto subducta, residuum una cum tabulis sive rejestrjs in commune aerarium inferent. Quodsi autem in nominibus aliquid esse,

neque exigì potuisse probaverint: haec omnia, per eosdem intra spatium trimestre exigì, et Camerario sub mulcta debitum aequante tradi debet: nisi debitores, qui, ejusmodi censum et redditus pendunt, solvendo non sint, aut jurisdictioni Senatus non sint subjecti. Conductores quoque sive arendatores, et qui feudis utuntur, ad tempus anniversarium rationibus praestitum, cujus initium feria secunda post Dominicam Laetare ante Senatus electionem constituimus, pretia locationis, census, vel feudorum, redditus Senatus, et ex alijs Ordinibus ad hoc electis cum effectu persolvent: alioqui fideiussores ipsorum, quos singuli statuere tenentur, ad plenam et sufficientem solutionem initio processus ab executione facta, cogi, et compelli debent.

Nemo quoque officialium, vel feudum, ut vocant, sustinens, absque consensu Senatus, et adjunctarum personarum, pro suo arbitrato pecuniam publicam, praeterquam in sumptus Ordinariorum expendere praesumat: quidquid autem pecuniae hoc modo in publicum aerarium illatum fuerit, illud in peculiarem librum una cum sumptibus istius anni seorsim et distincte referri debet: ut sic hujus aetatis homines, et posterì, integrorum reddituum, quem intuari licebit, modum, et quid publicae rei accesserit, quidque in necessitatem publicam expositum fuerit, dilucide ob oculos perpetuo positum habeant.

Quandoquidem S. R. M. singulis biennijs ad saluberrimas constitutiones has in usu inviolate retinendas, peculialiter vero ob rationes de publico reddendas, Commissarios suos Regios deinceps semper ablegatura est. Itaque omnes officiales et feudorum possessores denuo coram dictis Commissarijs calculum suum nihilominus integre sive particulatim reiterare et repetere debent: praesertim, si ita facto opus esse judicaverint; licet coram Senatu et adjunctis sufficienter rationes subduxisse dicantur.

Postremo, ut omnia in meliorem ordinem redigantur, neve quispiam diuturnitate administrationis publicae rei eam opinionem imbibat, pro arbitrato suo usum ejusdem sibi integrum esse. Quapropter dimidiata pars omnium officialium, etiam eorum, quos Ordines adjunxerunt, qui Seniores habiti sunt, postquam Commissarij Regij rationes sumpserint loco cedere debent. Ex Oeconomis vero ex tertio ordine adjunctis, octo cedent. Junioribus vero, quos in officijs propter notitiam status officiorum retinere necesse est, in locum exautoratorum, modo superius descripto, ex Ordinibus electi, adijungi adhiberique debent: quo loco cessisse, vel decessisse compertum fuerit. Id quod in omnibus officijs ab ordinibus observari volumus.

De gravaminibus publicis.

Animadvertimus, non levia fuisse hactenus civium civitatis hujus gravamina, neque pressos S. R. M. auros queritando frustra oplevisse. Etsi autem alia ejus generis sint, ut a locupletioribus exiguo, vel nihili prorsus aestimentur;

tamen cum idem oneris infirmis etiam civibus imponatur, quod robustiores opibus vix sentiunt, jam modus aequitatis transcenditur; jam merito afflictata paupertas, quod de injurijs queratur, habeat. Quod cum abunde in operis publicis, vulgo *scharwark*, in excubijs sive vigilijs, in exactionibus, et in plurimis rebus alijs fieri animadvertimus; modus tantorum onerum constituendus est. Sunt et alia quibus facultates etiam opulentiorum expilantur, de quibus initium sumendum esse censuimus.

De usuris et cambijs reciprocantibus.

Foeneratio immodica tanta pestis facultatum communium est, quanta vix major ad tantas non modo civitates, sed et provincias expilandas excogitari potest. Proinde usurarum nomine ex centum ultra octo quotannis nemo foenus ducat, aut usuram pendat. Secus faciens, juxta edictum Regium, anno LXIX promulgatum et publicatum punitor. Sub usurarum nomine cambia reciprocantia, negotiationes super optionibus factionum, de retro vendendo mercium inusitatae et immoderate appreciationes, denique omnes et singulae coecae et imaginariae emptiones et venditiones, ubi neque pondus neque mensura, neque traditio neque acceptio, intercedunt, quocumque colore fucatae. Quae si modum et quantitatem usurae praemissae excesserint, poenae in edicto expressae subijciantur Sportulae quoque, arrhae, christiana honoraria, et si quid est ejusmodi, quo pecunia foenerando, astuto verborum colore emungitur, penitus sub poena in eodem dicto expressa, interdici-mus. Delatori decima pars mulctae, cedit, sine existimationis ejusdem praejudicio

De monopolijs.

Inexplebilis multorum avaritia jam eo progressa est, ut in hac civitate quoque reperias, qui coeca cupiditate dementati, ultra vires, et omnem modum, contempta honesta et copiosa rerum negotiatione, universas res vel merces Regnorum et provinciarum ejusdem generis, aere alieno ad se solos transferre contendunt. Quod negotiationis genus, cum per se periculosissimum sit, et civibus urbis hujus, multisque alijs Regni civitatibus victum honestum praeripiat, atque negotiatorem suum, et fidem ejus sequentes, funditus perdat: cujus calamitatis exempla praesentia vidimus. Proinde statuimus, ne quis deinceps monopolium quarumcunque mercium, praesertim earum, quae ad victum spectant, vel aliarum quorumcunque quocumque colore et praetextu instituat vel exerceat. Qui secus fecerit, e civitate et jure civitatis perpetuo excluditor. Volumus autem, non stricte, sed latissime hoc statutum nostrum accipi, et non solum in eos, qui in loco praesenti unas et easdem merces contrahunt, verum ex remotioribus etiam locis easdem conquirunt.

De bancruptoribus, quos vocant, seu fidelapsis.

Ex superioribus recensitis iniquis negotiationibus, ut primum calamitas ea sequitur, ut multi facultatibus suis amissis, tantisper versuram faciant, donec literis Principum muniti, fidem tandem sine verecundia fallant: alij etiam aere alieno copioso praeter necessitatem contracto, se non solvendo esse simulant, atque ita alienis locupletati facultatibus, literas moratorias a Principe impetrant, quibus sic freti, terminos solutionis paciscuntur, vel eam cum maximo creditorum damno in longum extrahunt. Hujus itaque mali occasionem praecidere cupientes, statuimus, ut bancruptores in jus vocati, doceant, se non ex composito, et ex firmo animi instituto, in fraudem alicujus bancrupisse, sed ex negotiatione justa et naufragio, vel alio aliquo adverso casu, vel aliorum hominum culpa, et non sua, in tantam calamitatem incidisse. Quod nisi docuerit, Senatus cum creditoribus, communibus sumptibus cum Reipub: intersit, efficiet, ut ejusmodi fallax veterator, beneficio Principis indignus, protectione ejusdem judicialiter privetur. Bancruptores itaque, moratorijs non gaudentes, in perpetuum civitate et jure ejusdem excludi volumus.

De caritate cibariorum.

Etsi caritatis causae multiplices sint, principales tamen quasdam esse animadvertimus, quibus rerum pretia intenduntur, quas, aequam rerum aestimationem reducendo, omnino tolli prius necesse est. Videmus autem tantam caritatem non ex inopia rerum, sed alijs ex fontibus profluere. Praecipuas tamen causas esse censemus, monopolas, propolas, censuum pretia plus aequo aucta, exactiones, et si quid ejusmodi, quod ad magistratus imperium, contra consuetudinem antiquam, a pistorijs, braseatoribus, piscatoribus confertur, atque fere omnium in hac civitate commorantium, absque discrimine confusus in vestiendo luxus, immoderatusque pastus. Quibus hoc accedit, ut quisque pro suo arbitrio, nemine prohibente, rebus pretia constituit. Quas causas omnes tollimus, et per Magistratum et Ordines emendari jubemus.

De apothecis.

Senatus censura et iudicio medicorum hujus civitatis physicorum, pretia rerum in myropolis moderetur, et moderationis modum typis excudat, neque ex apothecis deinceps ullum censum annuum exigat.

838

Doctores statutis diebus singulis annis myropolijs pharmaca examinent. Doctoribus quoque physicis, quorum operam civitas conduxit, libertatem et immunitatem, quibus alij doctores fruuntur servari jubemus.

De exactionibus et operis publicis.

Ad structuram valli, fossarum, propugnaculorum, et aliorum aedificiorum publicorum, exac-

tiones quoviscunque nomine appellan: civibus imperare vetamus, interdicensque, ne publicis operis, vulgo *scharfruck*, a magistratu quoque graventur, priusquam S. R. Majestas de ea re rescripserit.

De vigilijs sive excubijs.

Cum ex pretijs pro excubijs neglectis apparitores sibi quaestum non exiguum, non sine civium injuria comparent, alijsque pro arbitrato suo immunitatem praestent, constituimus: ut deinceps bonorum et fidelium inopum possessionatorum civium S. R. Majestati et civitati juratorum opera per Senatum mercede conducatur tot, quot vigilijs ejusmodi sufficere ordine judicaverint, quibus quosdam praefici jubemus. Deinceps vero cives pro modo domiciliorum et facultatum, annum pretium conferent, quo exhibitores sive vigiles ejusmodi aluntur.

De libellis famosis.

Tanta est petulantia nonnullorum in hac civitate, ut praeter omnem pudorem odij sui virus passim in illustres, et alias graves et honestas personas, inaudito exemplo, famosis libellis evomere non dubitent, quorum temeritas cum impunitate crescere videtur. Juxta formam juris communis statuimus, ut authores famosorum libellorum, criminis sui convicti, absque ulla commiseratione poena capitis plectantur. Quam ad censors facti, et crimen ad magistratum non deferentes, omnino extendi volumus. Delatoris famae seu bono nomini delatio nequaquam praedjudicabit, quinimo proemium suae fidei a magistratu referet.

Omnes itaque et singulas constitutiones praescriptas, et statuta reformationis praesentis tam a magistratu et officialibus, quam alijs Ordinibus, atque a tota communitate, omnibus denique in hac civitate commorantibus, fideliter et inviolate servari commissae nobis auctoritatis Regiae vigore, districte jubemus, pro jurisjurandi subjectionisque suae fide atque poenis in statuto expressis, alijsque pro qualitate delicti a S. M. Regia irrogandis; ad ejusdem S. R. M. beneplacitum. Ita tamen, ut per eundem, et Serenissimos ejusdem successores pro necessitate rei et temporis, mutari, emendari, tolli, augeri, vel minui possint, prout idipsum expedire videbitur.

In quorum omnium fidem praesentes sigillis nostris corroboravimus, et manibus proprijs subscripsimus. Datum Gedani, die quatuordecima mensis Martij. Anno salutis humanae septuagesimo supra millesimum, et quingentesimum.

839

Nos itaque Sigismundus Augustus Rex, praesertim constitutiones de consensu omnium Ordinum Regni nostri sic a Nobis, ut superius commemoravimus, confirmatas, inviolate ab omnibus subditis externis in civitate nostra Gedanen: et territorio ejusdem existen: ut supra districte observari volumus et praecipimus, sub poenis superius descriptis. Earum emendandi,

corrigendi, augendi, minuendi, et tollendi facultatem Nobis Serenissimisque Successoribus nostris Regibus Poloniae, plene reservantes; prout per Commissarios nostros Nobis reservata est ad beneplacitum nostrum, vel ut tempus, occasio ipsa denique necessitas requirere videbitur. In quorum omnium fidem praesentes sigillo nostro

muniri curavimus, et manu propria subscripsimus.

Datum Varsaviae in Comitijs Regni nostri Generalibus die 20 mensis Junii, anno Domini, MDLXX Regni vero Nostri, anno XLIIII

Koniec konstytucyi za Zygmunta Augusta.

INTERREGNUM

1572.

KAPTUR

PO ŚMIERCI ŚWIĘTEJ PAMIĘCI KROLA ZYGMUNTA AUGUSTA,

W KRAKOWIE NA ZAMKU UCHWALONY.

840

Gdyż już za tym przypadkiem śmierci Pana a Krola naszego prawa wszystkie ustaly, a ku żadney pociesze dobrym a spokojnym ludziom byż nie mogą, dla czego tylko są y bywaią postanawiane: abowiem źli a wszeteczni ludzie, gdy nad sobą karania nie baczą, swego swowoleństwa używać się wazą. Przeto my, tak duchowni iako y świętocy, widząc przodków naszych to postanowienie którym takich złych a swowolnych rzedczy bronili, y obmyślawaią potomstwo swe, y zdrowie Rzeczypospolitey po sobie, nas do tegoż swego postanowienia, pocziwościami a wiarą naszą obowiazali; abyśmy przeciw takim wszyscy się, ku ich wieczney skazie podnieśli a ruszyli, którzyby nieposłuszeństwo przeciw prawu ziemskiemu wszczynali, abo woyny iakie podnosili, nam abo Krolestwu temu, a na prawie ziemskim spólnym przestawać, a nim się kontentować niechcieli: iako o tym wszystkim szeroko ten przywilej, który między sobą w Nowym Mieście Korczynie uczynili, y postanowili, Roku 1438 obmawia, który dla lepszej wszystkich ludzi wiadomości, y w statut pod druk włożony, nam przez ręce podali; aby wszyscy, którzy się y za pocziwe ich potomki mieć y rozumieć chcą, maią o tym łączną y pewną wiadomość, onych w tym dla dobrego a spokojnego zadzierzenia R. P. naśladowali: a takąż spokojną Rzeczpospolitą potomstwu też swemu przez ręce podali. A tak my przyznawaiąc się radzi do tego, żeśmy są własnii potomkowie onych dawnych a cnotliwych przodków naszych, toż postanowienie przed się pod tym terazniey-

szym czasem bierzemy, y obiecujemy, y przyrzekamy cnotliwemi słowy, iako uczciwi potomkowie sławnych a uczciwych przodków naszych, przeciwko takim powstać, którzyby swowoleństwa, gwałty, niaizdy, łupiestwo, tak maiętności duchownych y świeckich osob, y kościołow: abo iakieźkolwiek inne swowolności czynić się wazyli, zapomniawszy cnoty a powinowactwa tego swego, ktore nań, kto się iedno za potomka tey zacney korony, y przodków tych, którzy to nam włożyli, znać chce, iest włożono, a ku takiego każdego szkodzie y zniszczeniu, tak na ciele, iako na maiętności, ruszyć się, tak wszyscy społem, iako też y iedna iakieźkolwiek część, do którychby iedno tylko pierwey wiadomość o takim swowoleństwie przyszła. Gdyż do wszystkich po tak szerokiey Koronie razem przyść nie może. Co wszystko obiecujemy, pod wiarą y pocziwością naszą, bez fałszu y zdrady, skutkiem wypełnić, a żadnemu takiemu, ani radą, ani żadną przychylnością, życziwymi się okazować, pod wiarą y pocziwością naszą, niechcemy, by też krwią y iakimkolwiek powinowactwem nam złączeni byli, ani o żadnego takiego y słowa nikomu żadnego mowieć nie będziemy, ale każdego takiego, karać chcemy, y obiecujemy. Spisaliśmy to, y przyrzekliśmy się na to, przykładem przodków a oyców swych cnotliwych, iako synowie a potomstwo cnotliwe, w Sobotę po świętych Rozesłańcach, w Krakowie, lata 1572. Do czego y pieczęci swe sąśmy przycisnęli.

Za rozkazaniem Ich M. Panow Rad Koronnych na ten czas w Krakowie będących.

CONFOEDERATIO

GENERALIS WARSAVIENSIS.

MY RADY KORONNE,

Duchowne y Świeckie, y Rycerstwo wszystko, y Stany insze, iedney a nierozdzielney R. P. z Wielkicy y z Małey Polski, Wielkiego Xięstwa Litewskiego, Kijowa, Wołynia, Podlasza, z Ziemię Ruskiej, Pruskiej, Pomorskiej, Żmudzkiej, Infantckiej, y miasta Koronne.

1. Oznamujemy wszystkim wobec komu należy, *ad perpetuam rei memoriam*: iż pod tym niebezpiecznym czasem, bez Krola Pana zwierzchnego mieszkając, staraliśmy się wszyscy o to pilnie na zieżdzie Warszawskim, iakobyśmy przykładem przodkow swych, sami między sobą pokoy, sprawiedliwość, porządek, y obronę Rzeczypospolitey zatrzymać, y zachować mogli. Przetoż statecznym iednostaynym zezwoleniem, y świętym przyrzeczeniem, sobie to wszystkie spólnie, imieniem wszystkiey Rzeczypospolitey, obiecujemy, y obowięzujemy się, pod wiarą, poczciwością, y sumnieniem naszym.

2. Naprzod, żadnego rozerwania między sobą nie czynić, ani dismembracyi żadney dopuścić, iako w iedney nierozdzielney R. P. ani iedną część bez drugiey Pana sobie obierać, ani *factione privata* z inszymi narabiać. Ale podług mieysca y czasu tu naznaczonego, ziechać się do gromady Koronney, y spólnie a spokojnie, ten akt *electionis*, podług woley Bożey, do skutku słusznego przywieść, a inaczej na żadnego Pana nie pozwałać, iedno z takową pewną a mianowitą umową: iż nam pierwey prawa wszystkie, przywileie, y wolności nasze, ktore są, y ktore mu podamy *post electionem*, poprzysiądz ma. A mianowicie to poprzysiądz, pokoy pospolity między rozerwaniami y różnymi ludźmi, w wierze y nabożeństwie zachowywać, y nasza granicę Koronną nigdy nie ciągnąć żadnym obyczaiem, ani prośbą Krolewską swą, ani *solutione quinque marcarum super hastam*, ani ruszenia pospolitego bez uchwały Seymowej czynić.

3. Przetoż powstać przeciwko każdemu takiemu obiecujemy, ktoby albo mieysca, y czasy inne, do elekcyi sobie obierał, y składał, albo tumultować na elekcyi chciał, albo lud służebny *privatim* przymował, albo elekcyi oney zgodnie od wszystkich *conclusae*, sprzeciwić się śmiał. A iż Rzeczypospolitey naszej iest *dissidium* nie małe *in causa religionis christianae*, zabiegając temu, aby się z tey przyczyny między ludźmi sedyca iaka szkodliwa nie wszczęła, którą po inszych Krolestwach iasnie widzimy, obiecujemy to sobie spólnie, *pro nobis, et successoribus nostris, in perpetuum, sub vinculo iuramenti, fide, honore, et conscientijs nostris*, iż którzy iesteśmy *dissidentes de religione* pokoy między sobą zachować a dla różney wiary y odmiany w kościelech, krwie nie przelewać, ani się penować,

confiscatione bonorum, poczciwością, carceribus et exilio, y zwierzchności żadney, ani urzędowi, do takowego progressu żadnym sposobem nie pomagać: y owszem gdzieby ią kto przelewać chciał, ex ista causa zastawiać się o to wszyscy będziem powinni, choćby też za pretextem dekretu, albo za postępkiem iakim sądowym, kto to czynić chciał.

4. Wszakże przez tę Konfederacyą naszą, zwierzchności żadney nad poddanymi ich, tak panow duchownych, iako y świeckich, nie derogujemy, y posłuszeństwa żadnego poddanych przeciwko panom ich nie psuemy, y owszem ięśliby takowa licencya gdzie była *sub praetextu religionis*, tedy iako zawsze było, będzie wolno y teraz każdemu panu poddanego swego nieposłusznego, *tam in spiritualibus, quam in saecularibus*, podług rozumienia swego skarać. Aby wszystkie *beneficia iuris patronatus Regij, Praelaturarum ecclesiasticarum*, iako Arcybiskupstw, Biskupstw y inszych wszelakich beneficyi, były dawane, nie inszym, iedno Rzymskiego kościoła klerykom, *indigenis Polonis, iuxta statutum*. A *beneficia* kościołow Greckich, ludziom teyże Greckicy wiary dawane byźd maia.

5. A iż to do pokoiu wiele należy, aby dyfferencye *inter Status* hamowane były, a między stanem duchownym y świeckim, iest niemała dyfferencya *de rebus politicis temporalibus*: obiecujemy wszystkie te między sobą *componere* na blisko przysłym Seymie *Electionis*. Sprawiedliwości porządek taki w mocy zachowujemy, iaki sobie ktore Woiewodztwo doma spólnie postanowiło, albo ieszcze postanowi zgodnie: także y około obrony potrzebney zamkow pogranicznych.

6. A któżkolwiek się komu o pewny dług zapisał, y do Grodu *firma inscriptione* odpowiadać się poddał dobrowolnie, bądź przed śmiercią, albo iuż y po śmierci Krolewskiej: takowy każdy, podług zapisu swego, niechay *progressum iuris usitatum* cierpi. A Panowie Starostowie będa powinni, *vigore huius Generalis Confoederationis, sine omni dilatione, iuxta usitatam formam* sądzić, odprawować, y exekwować takowe kauzy, oprócz tych Woiewodztw, ktore sobie *formam, sprawiedliwości y exekucyi, specialem* postanowili *sub interregno*, albo ieszcze postanowić maia.

7. *Inscriptiones* wszelakie, *et resignationes bonorum perpetuas, coram authenticis actis factas, et fiendas sub interregno*, spólnym tey Konfederacyi zezwoleniem, umacniamy, aby *sub interregno* począwszy od dnia śmierci Krolewskiej, nikomu *in progressibus juris fatalia, albo praescriptio*, nie szkodziła napotym do sprawiedliwości iego.

8. Także ktorzy mieli *terminum* brania pieniędzy na przeszłe gody, albo na nowe lato, albo na iaki czas iuż przeszły: ci wszyscy aby byli powinni brać swe pieniądze na pierwsze sądy, dał Pan Bog po obieraniu nowego Krola, albo na pierwsze leżenie ksiąg.

9. Obiecujemy też to sobie, że na elekcyą naznaczoną iadąc, y na mieyscu będący, y do do-

mu się rozieżdzając, gwałtu żadnego ludziom, y sami między sobą czynić nie będziemy.

10. Te wszystkie rzeczy obiecuiem sobie, y na potomki swe chować statecznie, y trzymać *sub fide, honore, et conscientijs nostris*. A ktoby się temu sprzeciwić chciał, y pokoy a porządek pospolity psować, *contra talem omnes consurgemus in ejus destructionem*. A dla lepszey pewności tych wszystkich opisanych rzeczy, przyłożyliśmy pieczęci swe do tego, y rękoma własnymi podpisali. *Actum Varsaviae in Conventione Regni Generali, vigesima octava mensis Ianuarij, anno Domini, millesimo quingentesimo, septuagesimo tertio.*

PORZĄDEK

NA SEYMIE WALNYM,

DO OBIERANIA PANA Y KROLA NASZEGO;

PRZEZ ICH M. PANY RADY, Y WSZYSTKO RYCERSTWO KORONNE, Y WIELKIEGO XIĘSTWA LITIEWSKIEGO, POSTANOWIONY POD WARSZAWĄ PRZY WSI KAMIENIU, DNIA SZOSTEGO MIESIĄCA KWIECZNIA, ROKU 1573.

1. Naprzod pokoy pospolity, przy tey elekcyi Pana nowego, warując, tak Ich Mość postanowili, y obwołać, aby do wszystkich wiadomości przyszło, roskazać raczyli: aby żaden na tę place, gdzie się Woiewodztwa do namiotow swych zieżdzaią, y tam gdzie się Ich Mość Panowie Rada, y z Rycerstwem wszystkim, do rady zieżdzaią, z żadną zbroją, z żadną strzelbą, ani ze wszelką bronią, okrom zwyczajney, to iest miecza, korda, szable, koncerza, szpady, przyiachać ważyć się nie śmiał, a ktoby się tego ważył, ma byźd karan na gardle. A ieden drugiemu stanowiska, albo gospod z urzędu iemu naznaczonych, aby nie zastępował: a ktoby zastąpił, aby wnet uprzątnął.

2. Aby się każdy tak na stanowiskach swoich, iako w mieście, tak na przedmieściu, a pogotowiu na tych mieyscach, gdzie się Woiewodztwa do namiotow swych zieżdzaią, y tam gdzie Ich Mość ze wszystkim Rycerstwem do rady zasiadaia; także y w potykaniu ieden drugiego w drodze, namiocie, spokojnie ieden przeciw drugiemu zachował: a owszem żeby się zwad ieden z drugim strzegł, także tumultow, rozruchow, sedycyi, aby żaden czynić, ani do nich przyczyny dawać nie śmiał. Także z łukiem, z rusznicą chodzić, a pogotowiu z niey strzelać; także z hakownic, łukow, dział, ważyć się nie śmiał. A ktoby z rusznicą nabita chodził, albo z nią z gospody, albo z stania swego, tu do namiotow przyiachał, a pogotowiu gdzieby z niey strzelał, także z łukow, hakownic, dział: takowy ma byźd więzieniem karan przez elekcyą: a ktoby uszedł, ma byźd *pro evicto*, y poiman od każdego urzędu, a na gardle karan.

3. A ktoby broni dobył, wszędzie ma byźd karan dwudziestą grzywien; a ktoby ranił, ma byźd karan na gardle. A ktoby rozruch albo se-

dycyą iaką czynić chciał, albo ią zaczął, takowy ma byźd karan na gardle.

4. A ktoby zabił, ma byźd karan na gardle; a ktoby z mostu ieden drugiego zepchnął, ma byźd na gardle karan. Na te namioty gdzie Posłowie z Radą zasiadaia, aby żaden, tak końmi iako y wozmi naieżdzać, ani między namioty stawać ważyć się nie śmiał, pogotowiu do namiotow wieźdzać, albo konie wodzić, a ktoby tego przestać nie chciał, za napomnieniem sług Pana Marszałkowych, tak Korony Polskiej, iako y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, każdy u swego narodu ma byźd *arbitrio Senatus* karan.

5. Cudzoziemcy, pacholeta, pacholikowie, y inne lekkie osoby, aby się do tego namiotu nie cislali, gdzie Ich Mość, tak Panowie Rady, iako y Rycerstwo zasiadać będa; y gdziekolwiek na innym mieyscu będąc, aby się spokojnie bez wszelakiego wołania, huczenia, gwizdania, zachowali, a zwłaszcza przy słuchaniu Posłow Panow postronnych, ktorym tak samym, iako sługom ich, przystoynie się zachowującym, każdy na każdym mieyscu, aby powinna uczciwość czynił. A ktoby się z takowych niespokojnie zachował, albo nieposłuszny był, gdy mu się laską albo biczem dostanie, aby to Ich Mciow Panow nie obrażało: bo każdy słusnie doma nauczać ma sługę swego, iako się między ludźmi zachować ma.

6. Aby żaden tak w mieście iako y postronną, żadney rzeczy mocą ani gwałtem brać ważyć się nie śmiał, iedno tak iako utarguie: a ci ktorzy przedaią, aby też pobożnie rzeczy swe przedawali. A ktoby gwałtem co wziął, ma stronie we dwoie zapłacić oney co wziął, za dowodem strony.

7. Aby żaden nie śmiał od siodmey do dziewiętey godziny na pułzgarzu, do Warszawy na most wieźdzać, ani w ulicach w mieście, ani na przedmieściu zacieśniać, zwłaszcza wozmi, także od trzeciey do piątey po południu, z Warszawy przez most z wozem iachać: a to dla zatarcia y zaciśnienia Ich Mciow tych, ktorzy z tamtey strony ku sprawom Rzeczypospolitey zieżdzaią się, y zaś tam na swe stanowiska wracaią się, czego czeladź Ich Mciow Panow Marszałkow ma przestrzegać, a iesli się od nich o to ktoremu woźnicy laską dostanie, nie ma to ich panow obrazać: a do Rady na mieysca swe, o osmey godzinie na pułzgarzu aby się stawiał.

8. Aby nikt nie śmiał na ten plac, gdzie namioty rozbite stoią, wozić ku szynku gorzałki, wina, piwa, ani wszelkiego picia. A ktoby się tego ważył, ma utracić to co przywiezie.

9. Myńca wszelka, Litewska, Czeska, aby była brana, wedle uniwersału y wywołania Seymu Warszawskiego blisko przeszłego: a ktoby brać nie chciał, aby był winą karan, w tymże edykcie warszawskim opisaną.

10. A tego wszystkiego przestrzegać y pilnować maia słudzy Ich Mciow Panow Marszałkow, ktorym to poruczą: na ktore ktoby

się targnął, abo uderzył a nie ranił, na ręce, a kto rani, na gardle ma być karan. A jeśli by też ci służy w czym wystąpili, abo komu ubliżyli: tedy takowi skarżyć się mają przed Jego Miał Panem Marszałkiem, a tam z niego sprawiedliwość nieodwłoczna będzie: ale sam sobie aby z nich żaden sprawiedliwości nie czynił, ani się na nie targał, pod takimże karaniem. A z nich gdzieby Ich Mość Panowie Marszałkowie sprawiedliwości niechcieli, abo się zbraniiali uczynić, tedy Ich Mość Panowie Rady y Rycerstwo, sami sprawiedliwość w tym czynić będą tu w Kole w Radzie. A o te wszystkie występki, y winy ich wyżej opisane, ma być rozsądek tu w Radzie, przez Deputaty, które Ich Mość Panowie Rady, także y Rycerstwo, z poyrządku siebie na to wysadzą.

UNIERSAŁ POBOROWY

NA WALNYM SEYMIE POD WARSZAWĄ,
KA ELEKCYĄ NOWEGO KROLA, ZŁOŻONYM PRZEZ ICH M.
PANY RADY, Y STANY DUCHOWNE Y SWIECKIE, Y RY-
CERSTWO KORONNE, Y W. X. LIT. UCHWALONY POSTA-
NOWIONO.

MY RADY KORONNE,

Duchowne y Swieckie, y wszystko Rycerstwo, y inne Stany Korony Polskiej, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, iako iedną y wszystkie już Rzeczpospolitą reprezentując, a iey wszystkie władzę y opatrowanie po zmarłym Panie naszym Krolu I. M. Zygmuncie Augustcie, na sobie nosząc, ktorzyśmy się tu na to miejsce na elekcyą nowego Pana ziechali.

846 Wszystkim wobec, y każdemu z osobna, ktoregokolwiek stanu, dostoieństwa y nazwiska ludziom, obywatelom Koronnym, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, iako już w iedney Rzeczpospolitey mieszkającym, oznaymujemy: iż my uważając y pilnie obmyślając wszystkie potrzeby R. P. naszej spolney, które na nią pod tym czasem niebezpiecznym *interregni* przychodzą, a ieszcze większych się obawiamy, zwłaszcza niepokoiu od nieprzyjaciół Koronnych, ktorych się zewsząd dosyć odkrywa. Przeto wariując sobie ten pokoy y bezpieczeństwo swe, musimy chować ludzkie służebne dla opatrzności granic od nieprzyjaciół postronnych. A tak uchwalamy pobor popospolity, o którym że też była nieiaka hamowa y postanowienie na przeszley Konwokacyi Warszawskiej: ale iż z pewnych przyczyn na niektórych miejscach y Woiwodztwach, ten pobor nie iest przyjęty, a na drugich różnie rozdzielony y rozszafowany, z ktorey różności y rozerwania, małyby ratunek y pożytek w swych potrzebach R. P. miała, a napotym szkodliweby *exemplum* w niej zostać musiało, gdzieby się to zaś do iedności y spoleczności nie przywiodło. A tak my równając te różnice, a dogadzając potrzebom R. P. bę-

847 dając tu na tym Seymie Elekecyi nowego Pana, wszystkie Stany Koronne, y z W. X. Litewskim, znieśliśmy się na to zgodnym postanowieniem naszym, iednostayną wolą, y zdaniem naszym, żeśmy po wszystkiey Koronie Polskiej, y Państwach wszystkich do niej należących, tak w Litwie iako wszędyindzie postanowili, y uchwalili pobor takowy, y tym sposobem iaki był pozwolony uchwalony na Seymie Walnym Lubelskim, przy Unij wedle uniwersału iego, który na ten sposob niżej opisany był uczyniony: wedle ktorego, y deklaracyi naszej terazniejszey, chcemy, y ustawiamy, aby też ten pobor teraz był wybierany.

Napierwey wszyscy kmiecie y każdy z nich z osobna, tak Krolewscy, iako też y wszęch nas duchownych y swieckich osob, ktorzy sobie abo panom swoim orzą, abo też roboty odkupią u tychże panow swych, we wsiach, tak starodawnych, iako też y nowo osadzonych: nie według starych quitacyi, ale z każdej włoki, składu, żrzebia, abo łanu, osiadłych. A z służby każdej wedle konstytucyi Grodzińskiej, roku 1568 uczynionej, mają płacić po dziesięci groszy. *Item.* Z takowychże wszystkich wyżej opisanych rol kmiecych osiadłych, z strony dziesięciny, po drugich dziesięci groszy, bądź gdzie są snopowe dziesięciny, abo meszne, ospy, abo maldry, iako y przedtym zachować się mają. A z dziesięciny także z tych ospy, mają też sobie wytrącić: a gdzie pienezne dziesięciny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy kmieć swym dołożyć ma: tak iżby y z roli y z dziesięciny, spełna dwadzieścia groszy dał. A gdzieby dziesięciny snopowe, albo pienezney, ani mesznego nie było, kmieć będzie powinien spełna sam dać dwadzieścia groszy Polskich. Także w Litwie, z włoki każdej y z służby, wedle tey konstytucyi, po dwudziestu groszy. A w tym się wiernie, życzliwie, y sprawiedliwie zachować mają.

Ktory przerwczony podatek, panowie y szlachta, abo sami przez się, abo przez stateczne osoby, do Poborce z dostatecznymi swymi rekognicyami oddawać y odsyłać mają, swym własnym podpisem ręki, y pieczęci przyłożeniem, abo też urzędniczym, bądź przyjacielskim, gdzieby pana samego nie było, wypisując z osobna z czego ktory podatek, y wiele posyła czego. A na każdą wieś osobna rekognicya być ma: a to dla snadniejszego czynienia liczby, którą z tych podatkow Poborce czynić mają.

Item. Wsi Krolewskie, y panow duchownych, y każdych innych, które są na iakichkolwiek posługach, a choć też y cynszow nie płacą, y podatkow przedtym nie dawali, abo też y dziesięcin nie płacili: na ten rok już powinni płacić są, tak iako insi wszyscy, wespół z dziesięciną po 20 groszy.

Item. Tymże sposobem wsi łowcze, które na łowcach siedzą, y inne wsi wszelakie ktoregokolwiek stanu, y ktorzy pod pany swymi mają nieiaki osiadłości y majątności, ktorzy żadnych

czynszow, ani podatkow, y też dziesięcin nie dawają: na ten czas wszyscy płacić mają, iako insze wsi, wespół z dziesięciną po dwadzieścia groszy. *Item.* Szoltysi, Woytowie wolni, Putni, Boiarzy ktorzy czynszow nie mają, wespół z dziesięciną po 20 groszy. A gdzie dziesięciny nie masz, przecię po 20 groszy.

Item. Szoltysi, Woytowie wolni, ktorzy kmiecie mają, tak iako inszych poddani panow, tymże sposobem kmiecie ich, abo poddani płacić mają. Także też mieszczanie y przedmieszczanie, w miastach y w miasteczkach, y Woytowie abo Szoltysi w nich ktorzykolwiek role mają, tedy iako kmiecie podlegą podatkowi: mimo to, że szos osobno z domow miejskich swych dadzą. Ponieważ że inszy podatek z rol, a z domow miejskich, być ma.

Item. Szlachta uboga, ktorzy kmieci nie mają, a sami plugi swymi orzą, y pracą swą chleba a żywności sobie dobywają, nie mają być powinni na żaden pobor, gdyż inną powinnością, iako służeniem wojny, płaceniem dwu groszu z łonu, dosyć ku chudobie swej są obłożeni. *Item.* Wsi, y kmiecie wolni nowo osadzeni, ktorzy podatkow nigdy nie płacili, na ten czas są powinni płacić, iako y inne wsi stare, y kmiecie z dawna osadzeni, iako wyżej stoi: to iest po 20 gr: gdzie dziesięciny nie masz. A gdzie iest, tedy po 10 groszy, a z dziesięciny po 10 gr: wymiując te, ktorzy od 4 lat poczeli się osadzać, ci niewinni dawać.

Item. Wsi spustoszone, spalone od lat czterech, a nie więcej, które nie płacą czynszow panom swym, takowe wolne mają być od płacenia.

Item. Zagrodnicy ktorzy tylko na ogrodziech siedzą, a robią panom swym, płacić mają po dwa grosza. *Item.* Zagrodnicy, ktorzy ku zagrodom role mają, płacić mają po cztery grosze.

Item. Zagrodnicy co domki mają y ogrody, a na czynszu bez robot są, iakiekolwiek obeście mają, po sześci groszy.

Item. Komornicy, ktorzy bydło mają, po cztery grosze.

Item. Łoźni ludzie, to iest hultaie, męczyzna y niewiasty, ktorzy się na służbę doroczną nie najmują, każdy ma dać z osoby swej dwadzieścia groszy. Woyt z Przysiężniki, pod przysięgą tego doyrzeć mają, aby się takowi nie uchraniiali poboru tego. A jeśli ktorzy na flisie są, skoroby się wrocili: także y ci ktorzyby się na wolą rozesli, płacić mają.

Item. Przekupnie y przekupki na wsiach, po sześci groszy.

Item. Rzemiestnicy na wsiach, od rzemiestła po dwu groszu.

Item. Rybitwi w wieściech y w miasteczkach na wsiach, po 8 groszy. A ktorzy role mają, osobno z nich płacić powinni.

Item. Karczmarze dziedziczni, od szynkowania piwa przewoźnego, do roku po dwudziestu groszy. *Item.* Czopowe na wsiach, Poborce nasi najmować mogą, iako się im naylepiej będzie zdało, y pożyteczniey. *Item.* Karczmarze z rol,

iako wyżej opisano iest, płacić mają wedle wielkości roli.

Item. Karczmy doroczne, po dwadzieścia groszy: z roley także osobno płacić mają.

Item. Od palenia gorzałki na wsiach, po dwadzieścia groszy.

Item. Szynkarki od szynkowania gorzałki, po sześci groszy.

Item. Młyny tak Krolewskie, iako y inszych obywatelow Koronnych, duchownych y swieckich, dziedziczne, od każdego koła walnego y folusza, na ten czas będą płacić po dwadzieścia cztery grosze. *Item.* Od dorocznych młynow wszelakich, od każdego koła iakiegokolwiek, po dwadzieścia groszy.

Item. Od młynow wietrznych, tak nowych iako y starych, od dziedzicznych po dziesięci groszy. A od dorocznych po 5 groszy.

Item. Takież y te młyny, ktorych dzierżawce dobr Krolewskich trzecią miarę wykupili dla pożytku swego, płacić mają szos iako inne młyny w Krolestwie, bez żadney obrony y wymowki. A gdzie nie masz szosow, tedy tak iako y insze młyny. *Item.* Piły dziedziczne, od każdego koła po dwadzieścia groszy. A od dorocznych, od każdego koła sześć groszy.

Item. Rudnicy ktorzy żelazo robią, to iest, mistrzowie, od każdego koła trzydzieści groszy płacić mają. A gdzie wodą nie robią w tych rudach, iedno doroczna robota iest, iako w Litwie po sześci groszy. A ich rzemiestnicy po dwu groszu.

Item. Od młynow papierowych we wszystkiey Koronie od każdego trzydzieści groszy.

Item. Rzemiestnicy y towarzysze tychże mistrzow: to iest, węglarze, dymarze, kowale, kuźnicy, płokarze, także papiernicy, każdy po 6 groszy. *Item.* Także od hust lnianych, mistrzowie, y towarzysze ich płacić mają. Mistrzowie po zlotemu, a towarzysze po sześci groszy.

Item. Wałaskie wsi powinny płacić będą, iako w inszych wsiach, z rol abo z dworzyszczą, po dwadziestu groszy. A ktorzy rol nie mają, tedy od sta owiec po dziesięci groszy. *Item.* Ruscy Władykowie, y Biskupi Ormiańscy, z czynszow swoich pieneznych gołych, iakichkolwiek, od każdej grzywny po pulsiodma grosza. *Item.* Popi Ruscy od cerkwie Ruskiej, każdy po kopie Polskiej. A Protopopowie po dwie kopie Polskie płacić będą.

A te wszystkie podatki od mała do wiela, powinni są wydać na Święty Ian blisko przyszy.

Item. Miasta y miasteczka, tak Krolewskie, iako y obywatelow wszystkich duchownych y swieckich we wszystkim Krolestwie y Państwach naszych, popłatki wszystkie to iest, szos dwoy, który zowią duplą, wedle kwitow które mają u siebie: nie zastawiając, ani się broniąc żadnymi wolnościami, z ktorychkolwiek przyczyn, która zagradzać nie ma, ku terazniejszey gwałtowney potrzebie Rzpltey. Wymiując one tylko, ktoreby pogorzały, a nie wyszłoby ieszcze ich wolno-

ściom cztery lata: ale którym już wyszły cztery lata, wszystkie płacić mają, y wydać do przyszłego święta Świętego Jana Chrzyciela, w tymże roku niniejszym, porządkiem wyżej opisanym.

Item. Komornicy w mieściech większych, przekupnie, y przekupki, którzy szoszu nie płacą, mają płacić po dwanaście groszy.

Item. W miasteczkach podlejszych po siedmi groszy, a mają mieć wszędy baczenie na ubóstwo. *Item.* Hultaie, tak męszczyzna iako y niewiasty, którzy nikomu dorocznie nie służą, iedno się tylko na tydzień najmują, abo też nic nie robią, mają płacić po dwanaście groszy.

Ktore wszystkie tak komorniki, przekupnie, przekupki, y hultaie, w mieściech y w miasteczkach, Rayce rejestrować mają, y z pilnością ten podatek od nich wybierać mają: nie przyłączając ich ku pieniądzom szosowym, ani ich przyjmować do miast y miasteczek mają, bez kwitow dostatecznych, kotoremby dowiedli iż już podatek indziej ten zapłacili. Przeto na każdy kwartał powinni Rayce inkwizycją tego czynić, który podatek od nich wybrałszy, wiernie a cale, okrom wszelakiej chytrności, do Poborce oddać mają, *sub poena peculatus*: tego pilnie doglądając, aby się utaić nie mogli, pod czyjąkolwiek jurysdykcją: choćby też wyszli do tych miast, miasteczek, y wsi, ktore wolności mają, aby takowe przymuszano ku płaceniu.

Item. Żydowie wszyscy, y każdy z osobna w Krolestwie, w mieściech y w miasteczkach, tak Krolewskich, iako y wszystkich obywatelów, duchownych y świeckich, od każdej głowy po złotemu monety.

Item. Szotowie którzy na sobie noszą swoje rzeczy ku przedaniu, płacić mają po złotemu monety. *Item.* Szotowie, którzy końmi towary swoje wożą, od każdego konia po kopie monety.

850

Item. Rzemieślnicy wszelacy, w mieściech głównych po ośmi groszy, a towarzysze ich po groszu iednemu. *Item.* W miasteczkach mniejszych rzemieślnicy po cztery grosze, a towarzysze ich po pułgroszku: ci tylko rzemieślnicy, którzy się do szosow nie przykładają, płacić to mają, tak w mieściech, iako y w miasteczkach. *Item.* Szyprowie, od każdej własney szkuty, którą najmują z frochtu, płacić mają po trzy złote Polskiej monety.

Item. Od dubasa, wiciny, komięgi po pułtoru złotych monety.

Item. Od lichtana, strucha, po złotemu iednemu monety.

Item. Szyprowie ci, którzy na przekup zboże skupują, y spuszczaią do Gdańska, od każdego łasztu po pięci groszy. A to pod przysięgą przed Radą uczynioną płacić mają. *Item.* Czopowe od wina, muskatelli, małmazji, miodu, y inszego wszelakiego picia, w mieściech y miasteczkach, płacić mają tym porządkiem: naprzód, od pułkufka wina, dwa złote monety Polskiej.

Item. Od drelinka, fodra, puł fodra, ktore ma-

ią być szacowane na baryły. A od każdej baryły mają płacić po dwanaście groszy.

Item. Od każdej baryły małmazji, muskatelli, abo wina Włoskiego, po groszyszesnaście.

Item. Od baryły miodu prostego rozsyconego, 4 grosze: a nie od miodu przasnego, iako niektorzy chcą rozumieć, y dawnym się zwyczajem zakładają.

Item. Od baryły kierstranku, y malinniku 6 groszy.

Item. Od beczki wielkiej szacując na baryły, także płacić mają czopowe, od każdej baryły 6 groszy.

Item. Czopowe od piwa tym się sposobem y zwykłym obyczajem począć ma, iako gdzie z starodawna iest, od beczek abo od warow, iedno *in duplo* tego roku także płacić mają. A Krakowianie po czterdzieści groszy od waru. A w Prusiech od słodow, według dawnego zwyczajin, iedno *in duplo*. *Item.* Czopowe wszelakie począć się ma od dnia Świętego Jana, roku niniejszego, aż do drugiego takowego S. Jana przyszłego 1574. A gdzieby już poczęto brać, tedy od tego czasu, do wyścia roku zupełnego.

Item. Czopowe wszelakie najmowane być nie ma, ani się żaden ktoregożkolwiek stanu wolnościami od niego szczyścić ma, ale wszyscy iednako płacić mają, tak w mieściech, iako y w miasteczkach, wsiach, y domach, dworzach miejskich, y pod czyjąkolwiek jurysdykcją są.

Item. Od piwa Piątkowskiego, Piotrkowskiego, Łęczyckiego, Bydgoskiego, Przemyńskiego, y od wszystkich inszych ktore do karczmem, tak do miasta, iako y do wsi biorą, y na ktorychkolwiek miejskach do szynkowania dawaią, od każdej kłody, abo beczki, po groszu iednemu na mieyscu niżli od piwowara wynidzie, płacić każdy powinien.

Item. Od piwa ktore z cudzych ziem wożą, to iest, Swidnickiego, Głogowskiego, Berlińskiego, Wrocławskiego, także y Gdańskiego, po 6 groszy od każdej beczki mniejszej, ktorych nie mają z wozow zastawiać pod utraceniem, aż pierwey od nich odczopują. A od inszych beczek po ośmi groszy.

Item. Od garcow abo kotłów gorzałczanych, po dwadzieścia cztery groszy.

Item. Szynkarki ktore szynkują gorzałkę, po sześci groszy. A gdzie w wielkich mieściech są arendy wielkie na gorzałki, tedy mają arendarze płacić od baryły po 8 groszy Polskich; a pan żaden nie ma być przeciwko temu.

A w Wielkim X. Litewskim w Ziemiach, abo w Woiewodztwach y Powieciach, z dobr dawnych czasow należących stołu Wielkiego Xiędza, także y z dobr poddanych, duchownych y świeckich, tymże obyczajem ten podatek bran będzie, iako wyżej opisano.

Ktemu, iż w miastach nie są porównane miary beczek trunkow, to iest, piwa y miodu: przeto będą dawać miasto czopowego, z miast duchownych y świeckich, od solanki słodu groszy dwa, a od miednice miodu rozsyconego, groszy trzy.

851

A iż miasta Krolewskie płacić powinny były pobor, który na obronę Rzpltey postanowion iest, do tego czasu poki woyna stoi, będzie dawan do skarbu Ziemskiego: przeto przestrzegając wielkiego uciążenia ich, równając ten podatek iednako na Krolewskich poddanych, iako na inszych duchownych y świeckich poddanych, dla tego y miasto czopowego do tychże poborow Ziemskich, będą nie więcej płacić iedno po groszu iednym. Od solanki słodu na piwo zwarzone, a od miednice miodu rozsyconego, po groszu iednym.

Ktemu iż w Polsce dawne postanowienie szosow iest w miastach, przeto iest położony szos dupla, wedle okazania kwitow. Czego iż w Wielkim Xięstwie Litewskim nie masz, z miast Krolewskich, także duchownych y świeckich, od domow w mieściech głównych uprzywileiowanych, od tych którzy w rynku, z każdego domu po szesnaście groszy. Od ulicznych z każdego po ośmi groszy. Na przedmieściu po po cztery grosze. Y także w miasteczkach małych nie uprzywileiowanych, winni dać z rynekowych domow po cztery grosze. Z ulicznych po dwa gr: z nędznych chałup, po groszu iednym. Wszakóż kto będzie ogrod miał przy domu, z ogrodu z osobna ma dać po groszu iednym. A od rol, z włoki, y od służby ludzi, z osobna od ogrodnikow, młynow, rud, rzemieślnikow, komornikow, lożnych ludzi, żydow, y od wszystkiego co się nie mianowało: tedy wedle tej wyższej opisaney uchwały w Polsce postanowioney, mają Poborce Litewscy, Wołyńscy, Podlascy, Kijowscy, y innych Państw naszych, ten podatek wybierać na iednaką liczbę Polską, w Polsce y w Litwie.

852

A w Prusiech głównych mieściech, iako w Toruniu, w Elbiągu, we Gdańsku, szosu pewnego postanowionego nie masz: uchwalamy mocą Seymu niniejszego, aby taki szos w tych mieściech głównych na potrzebę terażniejszą złożyli, y do Poborcow oddawali, iaki zwykli składają, y stosować się na potrzeby y na obronę miejską, co oni *wielkim szosem* zowią.

A dla większej ostrożności, Czopownicy od Poborcow w mieściech y w miasteczkach postanowieni, mają dawać rekognicyą piwowarowi, abo karczmarzowi, co od ktorego wezmą. A ci którzy rekognicye biorą, na każdy kwartał mają ie ukazać przed Urzędem Miejskim, przy Czopowniku: a Urząd Czopownikowi ma dać swą rekognicyą komputowania, wiele on kwartał uczynił, pod pieczęcią miejską. A tak się mają sprawować około wszelakiego czopowania. A iżby takowy podatek wyżej opisany, iednako wszystkich doległ, za zezwoleniem wszystkich Stanow, wszystkie wolności, wyswobodzenia od szosow abo czopowego, komukolwiek są nadane, a ktemu już cztery lata wyszły, te wszystkie podnosimy y oddalamy na ten rok, a ku zapłacie tych wszystkich podatkow powinno być nayduiemy. A ieżliby którzy upornie chcieli się iakimi wolnościami bronić, ku

zapłacie mają być urzędnie przymuszeni, a listy żadnemi przeciw temu bronić się nie mają.

Pisarze, abo Czopownicy, ktore w miastach y w miasteczkach Poborca postanawiać będzie, takowych aby żaden nie śmiał, iakiegobkolwiek był stanu, przenaagabywać, y te wszystkie ktorekolwiek będą postanawiać na tey posłudze Rzpltey, mają ie obligować *juramento corporali*, aby wiernie y statecznie tego przyglądali, co komu będzie zlecono: a gdzieby też widział tego być potrzebę, aby Urzędowi onego miasta takowe podatki zlecił ku wybieraniu: tedy to winien Urząd czynić, a z tego się żadnym obyczajem, wymawiać nie mają. *Item.* Poborce też wszystkich wsi porządkiem parafie rejestrować mają także też karczmy, młyny, y wszelkie inne podatki, ktore będą wybierać, z pilnością, każdą rzecz osobno pisać, ile czego od kogo wezmą: a kwitacye pod pieczęcią, y podpisem swym każdemu dawać mają.

Ku ktoremu wybieraniu poboru tego uchwalonego, aby z pilnością y wiernością to się wykonać mogło, w Ziemiach y w Powieciach wszystkich Woiewodztw, Poborce na Seymikach Powiatowych przyszłych są naznaczeni: a gdzieby naznaczeni w ktorych Woiewodztwach nie byli, tedy ich Panowie Podskarbiowie naznaczyć będą powinni.

Item. Wszysey Poborce tedy z pilnością pod przysięgą y sumnieniem swoim, wybierać y oddawać to wszystko mają. A te którzyby na czas naznaczony nie zapłacili podatkow wyżej opisanych, aby ie do Urzędu Starostiego oddawali na spisku. A my wszystkim Starostom, y na miejskach ich będącym, roskazujemy, aby takowe podatki wyżej opisane, tak we wsiach iako y w mieściech y w miasteczkach, y w Starostwach, obwoływać imieniem wszystkiey Rzeczypospolitey roskazali, żeby na dzień wyżej namieniony, *sub poena quatuordecem marcarum*, te popłatki Poborcem naszym odnieść y oddać bez wszelakiego omieszkania y odwłoki, y tudzież bez ciężenia przymusili, *sub poena* sta grzywien, monety y liczby Polskiej, y pod innemi winami na to ustawionemi; ktorem każdy z nich na przyszłym Seymie Koronnym Walnym, winien będzie dosyć uczynić, gdy będzie dostatecznymi dokumenty okazan w niedbałości urzędu swego. A ieżliby też Poborce nasi niesłusznie podali do urzędu ktoregożkolwiek Starostwa naszego, retenta, ktorego miasta, miasteczka, y wsi; gdyby te miasta, miasteczka, y wsi okazały kwitacye dostateczne zapłaty swey tych podatkow, takowy Poborca pozwany przed Starostę, abo urząd iego, *in primo et peremptorio termino*, przepada winy czternaście grzywien monety, połowicę Starości, a połowicę stronie: którą winę także *in instanti* będzie winien położyć, *semotis quibusvis dilationibus*. Czemu ieżliby dosyć nie uczynił, ma być odesłan *pro ulteriori et finali executione, juxta juris ordinem*.

A tak tę instrukcyą Poborcem naszym dawamy, aby na kwitacyach dzień miesiaca, y rok

853

napisali, żeby żadna omylnosc nie była: takież y te ktorzy nie zaplacą, aby ie z pilnością, iako wyżey iest, do urzędu odsyłali, bez obłądzenia iakiego w tym, podług powinności swey.

A iżeśmy czas na S. Jan Chrzciel ku placeniu poboru tego naznaczyli, uczyniliśmy tym sposobem, aby iuz na on czas wszyscy, y każdy wedle stanu swego, pobor ten uchwalony y tu opisany, na dzień mianowany S. Jana, oddać Poborcy był powinien, a nadaley do dwu niedziel po S. Janie. A ktoby tak niedbały abo uporny był, iżby go na S. Jan, abo do dwu niedziel po S. Janie nie wydał, takiego każdego Poborca dłużey się czekaniem, iezdzeniem, abo posyłaniem nie bawiac, a pieniądze poborowych nie trawiac, Staroście swemu głównemu onego Wojewodztwa, abo Powiatu, deferować ma. A Starosta przeciw wszystkim swowolnym a niedbałym, obyczajem wyżey opisanym, czynić y postępować ma, nikomu nie folgiac, pod utraceniem urzędu swego.

A pieniądze poborowe Poborce przereczeni, nie gdzie indzie, iedno do rąk Wielmożnego Pana Jeronima Burzyńskiego z Burzenina Podskarbiego Koronnego, do Krakowa. A Litewscy, do rąk Wielmożnego Pana Mikołaja Naruszewica, Podskarbiego Ziemskiego Litewskiego, na dzień święta S. Iakuba do Wilna; w roku niniejszym oddawane bydź mają, *sub poena peculatus*. O którą winę Rzeczpospolita na przysłym Seymie czynić ma.

A gdzieby też w ktorychkolwiek Wojewodztwach, abo Powieciach, była służba komu przypowiedziana z tych pieniędzy poborowych, a choć y pieniądze na nie co oddano, tedy odłożwszy, y zostawiwszy im tylko, coby dostało na zapłatę iedney ćwierci lata, ostatek żeby do rąk przereczonych Panow Podskarbiow, abo Pisarzow ich był odnoszon: wszakże zostawiac kondycyą na tych co pieniądze na służbę brali, a ieszcze za nie nie służyli, aby na takową służbę żołnierską powinni byli iuchać, gdziekolwiek tego Rzeczpospolita będzie potrzebowała, wedle oznajmienia naszego.

Także też wszystkie reszty poborow, y wszelakich innych podatkow, ktorekolwiek na przeszłych Seymach uchwalone y pozwolone były ze wszystkich Państw tey Korony Polskiej y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, aby były bez omieszkania, wydane, a do tychże Panow Podskarbiow, pod winą wyżey opisaną, na mianowany czas odniesione.

A Panowie Podskarbiowie nie mają inak tymi pieniędzmi poborowemi szafować, ani indziej ich obracać, iedno wedle nauki y postanowienia naszego, ktora im na tym Seymie przez nas iest podana. Wszakże waruiemy y opatruiemy to sobie na potym, tak *tempore Regni*, iako też *Sobriregni*, kiedyby się traфіło, że takowe y każde inne pozwolenie poboru, nie ma nic nam, prawom y wolnościom naszym szkodzić, ani za *sequelę* rozumiano y poczytano bydź ma, gdyżeśmy to tylko *pro una vice tantum* teraz, za

pilną a gwałtowną potrzebą Rzeczypospolitey naszej, dobrowolnie pozwolili, niechcąc więcey takim podatkom podlegać, ani ich na się wciągać bez osobliwego pozwolenia naszego. Na co się *solemniter* oświadczamy.

A ku lepszy wiadomości y pewności wszystkiego tego, pieczęci nasze do tego listu są przyciśnione. Ktory potym Panowie Podskarbiowie pod swemi pieczęciami będą mieć moc rozysłać na wszystkie mieysca, gdzie tego potrzeba ukaże. A ma im bydź wiara we wszem dawana, posłuszeństwo czynione, nie inaczey iedno iako naszym własnym. Dan pod Warszawą na Seymie Walnym Elekcji nowego Krola, dnia siodmego Maja, Roku MDLXXIII.

OZNAJMIENIE

KROLA NOWO OBRANEGO.

MY RADY KORONNE,

Duchowne y Swieckie, y Rycerstwo tak Polskie iako y Litewskie, na Seymie Walnym obierania nowego Pana będące.

Wszystkim wobec, y każdemu zosobna, iakiegożkolwiek stanu y dostoięstwa ludziom, ktorym iedno to wiedzieć należy, oznajmujemy: gdy za pożegnaniem y pomocą Boską, na tym Seymie Walnym od wszystkich Stanow Koronnych, ktorzy do tego należą, mamy iuz wolnie a zgodnie obranego Krola, Naiasniejszego Pana Henryka, Xiążę Andegawęskie, Brata K. I. M. Francuskiego, co dawny a zwykły obyczaj potrzebuie, to do wiadomości wszystkim przywodziny: iż Seym Walny Koronny, dla Koronowania tegoż to nowo obranego Krola, Pana naszego, według praw dawnych, w Krakowie na dzień czwarty miesiąca Oktobra, w roku niniejszym składamy. A iż przed tym Seymem Walnym, iako y przed inszemi Walnemi Seymy, Powiatowe Seymiki bydź mają, przetoż Seymiki Powiatowe w każdym Powiecie, na mieyscach zwykłych, na dzień pierwszy miesiąca Septembra naznaczamy. Na ktore wszystkich dignitarzow, urzędnikow y wszystkiego Rycerstwa każdego Powiatu wzywamy, y o to żądamy, aby się wszyscy na czas naznaczony, na mieysce zwykłe w Powiecie swoim, na Powiatowy Seymik ziachawszy, Posły z poyśrzedka siebie, ludzie mądre, godne, a Rzeczpospolitą miłuiące, obrali, y one na Seym Walny, przyszy Koronacyi nowo obranego Krola, do Krakowa na czas wyszey pomieniony z zupełną y niezamierzoną mocą posłali. Ktorzyby się y przyszy nowego Krola a Pana naszego, gdy nam wszystkie prawa y wolności nasze wszelakie przysięgać będzie, przysłuchali y o wszystkich potrzebach Rzeczypospolitey pilnych y nalegających, stanowić mogli. A mianowicie, o obronie wszystkich kraiw tey Korony, o no-

wym obyczajowi sądow, za ktorymby wszystkim obywatelom Koronnym, predzey y rychley służna sprawiedliwość czynić się y dochodzić mogła. A iż tydzień przed tym Seymem Walnym Koronacyi, na dzień dwudziesty osmy miesiąca Septembra, pogrzeb zmarłego Krola Iego M. Pana naszego, w Krakowie, za zezwoleniem Nas Rad Koronnych odprawić się ma; na ten tedy pogrzeb, na dzień naznaczony, aby się wszyscy Chorążowie, każdego Woiewodztwa, y Powiatu, tak iako ich powinność niesie, w Krakowie stawili, dla odprawowania ceremonii zwykley pogrzebu, w tym wszystkim Chorążę obwieszczamy, y napominamy. Dan pod Warszawą, u Wsi Kamioney, na Seymie Walnym Koronnym, obierania nowego Krola, dnia XIX. Maia, roku MDLXXIII.

856

WTORE OZNAJMIENIE

KROLA NOWO OBRANEGO.

MY RADY

Duchowne y Swieckie, Rycerstwo y inne stany Korony Polskiej, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, pospołu z innemi Państwami do nich należącymi, cośmy się tu na ten Seym Elekcji nowego Pana ziechali.

1. Wszystkim wobec, y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy, oznajmujemy: iż za łaską a pomocą Bożą dokonawszy statecznie tego chwalebneho aktu elekcji nowego Pana, że go iuz przez zgodne zwolenie, y dobrowolne obranie nasze nam wszystkim pokazać raczył, Naiasnieysze Xiążę Pana, Pana Henryka z łaski Bożey Andegawęskie, Borbońskie, y Alwernęskie Xiążę, a Brata rodzzonego Krola Iego M. Francuskiego, ktorego day nam Panie Boże rychle w dobrym zdrowiu a szczęśliwie oglądać. Wszakże pod tym czasem niż przyiedzie, a regiment Korony na się weźmie, my iednak z powinności naszej opatruiąc potrzeby R. P. przestrzegaiąc niebezpieczeństw iey, ktoreby skądkolwiek pod tym czasem na nię przypaść miały: zwłaszcza niepokoju od nieprzyaciół postronnych, tedyśmy takową obronę przeciw nim namowili, pospołu z innemi porządki domowemi. Naprzod tedy dla obrony, postąpiłiśmy y uchwalili pobor pospolity na wszystkie Państwa Koronne, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, iaki był uchwalon na Seymie Lubelskim na Uniey. O ktorym osobliwie uniwersał iest napisan, iako ma bydź wybierany y oddawan: a iż naprędszego y nawiędszego niebezpieczeństwa się spodziewamy z strony Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y innych Państw do niego należących, od Moskiewskiego, z ktorym przy mierze w rychłym czasie wychodzi, tedy wszystek ten pobor ktory iedno będzie z tamtych Państw Wielkiego Xięstwa Litewskiego, nazna-

czyliśmy y odkazali na obronę przeciw temu nieprzyacielowi, do czego tu z Korony przydaliśmy ieszcze trzydzieści tysięcy złotych w monecie, ktore pieniądze mają bydź oddane przez Wielmożnego Pana Iana Kostkę z Stemberka, Kasztellana Gdańskiego, Podskarbiego Ziem Pruskich, do rąk Wielmożnego Pana Mikołaja Naruszewica, Podskarbiego Ziemskiego Litewskiego, ktory nimi ma szafować wedle woley Hetmańskiey, y panow Rad onego Państwa: a do Infant zaś naznaczyliśmy trzydzieści tysięcy z poborow Wojewodztwa Płockiego y Mazowieckiego, ktore pieniądze z wybranego poboru Ziem przereczonych, Iego M. Pan Podskarbi Koronny Polski ma oddać do rąk Pisarza Polnego Infantekiego, Pana Woyciecha Stabrowskiego, za kwitem I. M. Pana Starosty Żmudzkiego iako Hetmana y Gubernatora oney Ziemie, z ktorego wolą y roskazaniem ma szafować temi pieniędzmi przereczony Pan Pisarz Polny. Na Podole także dla ostrzeżenia y obrony tamtego pogranicza, poleciliśmy Wielmożnemu Panu Jerzemu Jazłowieckiemu z Buczacza, Woiewodzie Ruskiemu, Hetmanowi Polnemu, przyiąć służebnych iednych dwa tysiąca, Husarow tysiąc, a Kozakow o dwu koniu tysiąc, a pięć set pieszych: z ktorych dwieście ma obrocić na zamek Kijowski, a trzysta na inne zamki pograniczne: ktorym wszystkim ma bydź płaca dana przez Pana Podskarbiego Koronnego z tegoż poboru, abo innych dochodow Rzeczypospolitey, abo skądkolwiek inąd będzie ich mógł dostać. Iest też w Dobrzyńskiej Ziemi przez obywatel iey, z tegoż poboru przypowiedziana służba na sto koni Rotmistrzowi nieiakiemu Panu Sumińskiemu, ktory ieszcze nie służył. Ktorą rotę będzie winien tenże Pan Rotmistrz wywieść y stawić się z nią na Podolu, wedle oznajmienia y naznaczenia czasu y mieysca od Pana Hetmana. Ostatek tego poboru z Dobrzyńskiej Ziemi, co go zbędzie, ma się obrocić do skarbu Koronnego. Podgorzkiin y Śląskim żołnierzom, ktorym była przed tym służba na onym pograniczu przypowiedziana, a ieszcze nie zaplacona, tym ma bydź zapłata z Woiewodztwa Krakowskiego y Sandomierskiego, y Sieradzkiego, także y innym z ich Ziem, wedle przypowiedzenia, a ostatek cobykolwiek tego poboru gdzie zbywało, ma być oddawano do skarbu Koronnego, wedle uniwersalu Koronnego, osobliwie waruiąc bezpieczeństwo z tych stron Koronnych Państw, ktore bliżey podległy niebezpieczeństwu iako strony Podgorza y Śląska, gdyż I. M. Pan Woiewoda Krakowski, ktoregoby to urzędowi należało strzedz mieysce onych, nie mogłby odiechać od zamku Krakowskiego, czasu potrzeby: tedy na mieysce iego poruczyliliśmy to I. M. Panu Piotrowi ze Zborowa, Woiewodzie Sandomierskiemu, pospołu z Panem Przemyskim: A w Wielkiej Polsce, Panu Generałowi z Panem Marszałkiem Nadwornem. W Prusiech zaś Panu Gdańskiemu. A na Podolu, Panu

857

Woiwodzie Ruskiemu: aby oni wedla okazy i potrzeby kazdey pilnowali, y bedliwosc mieli o kazdym nieprzyiacielu, skadkolwiek o nim poslyszec sie moglo, aby wszystkim innym obywatelom Koronnym o tym znac dawali, a ludzie do tego sposabiali, iakoby wszystkim niazdom odpierac y gwaltom mogli: ktorym Panom dozwolilismy, gdzieby tego byla potrzeba, y rot y zolnierzow przyjmowac za pieniadze Rzeczypospolitey.

2. Sprawiedliwosc y pokoy wnetrzny domowy ma sie zachowac, wedla postanowienia Kapturu kazdey Ziemi, ktore w mocy swey zachowuiemy do przyiachania y postanowienia Pana naszego przyszlego Krola, ktorego iz sie w rychle do nas bydz spodziewamy, tedyśmy tez zarazem Seym Walny na iego Koronacya zlozyli w Krakowie na dzien czwarty miesiaca Oktobra roku niniejszego, a przed nim Seymiki Powiatowe w kazdey Ziemi, wedle dawnego zwyczaju na swym miejscu, na dzien pierwszy miesiaca Septembra, wedle uniwersalu osobliwie na to od nas wydanego, a teraz iuz zaraz do I. K. M. wzywajac go na to Państwo, od nas naznaczylismy, y wyprawili posly nasze, Ich M. Pany a bracia y kolegi nasze, Xiędza Biskupa Poznanskiiego, Pana Woiwode Sieradzkiego, Pana Woynieckiego, Pana Gnieznieńskiego, Pana Sanockiego, Pana Miedzyrzeckiego, Pana Raciąskiego. A z strony Rycerstwa, Pana Staroste Belskiego, Pana Staroste Kazimierskiego, Pana Staroste Odolanowskiego, Pana Mikolaja Thomickiego. A z strony zas Wielkiego Xięstwa Litewskiego, Iego M. Pana Radziwila Marszalka Dworskiego, y Xiędza Pruńskiego Woiwodzica Kiiowskiego. Ktorem okolo ich drogi, sprawy, tez my nauke dali: aby sie wielkimi poczty, niepotrzebnymi slugami abo zgraiami, ktoremi sie one kraie brzydza, nie okladali. Iego M. Xiędz Biskup nie ma miec wiecey slug osob celniejszych, iedno dwanaście, okrom kuchniey, y Masztele: Pan Woiwoda I. M. dziesiec: Panowie Kasztellani po osmi: a drudzy od Rycerstwa po czterech, coby naskromniey bydz moglo: a zeby sie co napredzey na te droge wybierali, a wszyscy zeby sie do Miedzyrzecza na pogranicze *ad primam Julij* ziechali, a potym wszyscy spolnie na miesce do Pana naszego, zgodnie, cicho, uczciwie, iako sie godzi iechali: tam bedac, *dignitatem* narodu naszego we wszystkim aby przestrzegali. ieden bez drugiego do Pana *ad privatas audientias* aby sie nie ubiegali, ani sobie y komu innemu nic u niego nie iednali, chyba spolem wszyscy, abo z wiadomoscia

starszych: a starali sie o to, iakoby co napredzey Pana do nas szcześnie przyprawdzili. Beda tez mieli ci Poslowie nasze, zwlaszcza Ich M. Xiędz Biskup Poznanski, a Pan Miedzyrzecki, Komorniki gotowe y pospieszne ludzie, dla oznajmienia potrzeb y wszelakich przypadkow znacznych tu do Korony, iesliby sie iakie przytrafily; o ktorych maia dawac znac naprzod do I. M. Xiędza Arcybiskupa Gnieznieńskiego, iako *ad Primatem Regni*, do ktorego dla rady y ratunku kazdey potrzeby przydawamy z Maley Polski, Ich M. Pana Woiwode Krakowskiego, Pana Woiwode Sandomierskiego; z Wielkiej Polski, Ich M. X. Biskupa Kujawskiego, Pana Woiwode Leczyckiego, Pana Woiwode Brzeskiego. A z strony Wielkiego Xięstwa Litewskiego, Ich M. P. Woiwode Wileńskiego, Pana Staroste Zmudzkiego, y Pana Trockiego, do ktorych Iego M. X. Arcybiskup ma oznajmiac tak poselstwa z cudzych Ziem, iako wszelakie inne przypadki, ktoreby na Korone przysc maia; porozumiewajac sie z drugimi Pany okolo siebie bliskimi, a oni nayda obyczaj, iakoby swe sentencye y rady z Iego M. Xiędzem Arcybiskupem mieli znaszac, a wszystkie mu rade y ratunek dac, badz tez sami przez sie, badz przez Sekretarze swe. Na przywitanie zas y przyjecie Krola I. M. tu na granicach we Gdańsku naznaczylismy Ich M. X. Biskupa Kujawskiego, Pana Woiwode Leczyckiego, Pana Woiwode Brzeskiego, Pana Woiwode Inowloclawskiego, Pana Woiwode Rawskiego; y Pany Woiwody Pruskie, a przy tych Pana Gdańskiego. A iz przed Koronacya ma bydz w Krakowie pogrzeb ciala Krola I. M. Pana naszego zmarlego, tedyśmy tez dla uczciwosci prowadzenia iego na ten pogrzeb naznaczyl Ich M. X. Biskupa Plockiego y Luckiego, Pany Woiwody, Smoleńskiego, Brzeskiego, Podlaskiego, y Pana Trockiego, a Dwor przy tym ma prowadzic: Krolewnę Iey M. zas maia prowadzic ztad ku pogrzebu I. M. Xiędz Biskup Chelmski, Pan Woiwoda Kaliski, Pan Czerski, na co Ich M. kazdy wedle tego postanowienia y oznaczenia ku swemu czasu bedzie sie powinien gotowac, y temu dosyc uczynic bez wszelakiey odmowy y odwloki. Dla ktorego waznosci, pieczeci swe do tego listu kazalismsy przycisnac. Dan w Warszawie na Walnym Seymie Koronym dnia dwudziestego Maia, roku Pańskiego, tysiacnego, piecsetnego, siedmdziesiatego trzeciego.

Finis Interregni.

PRAWA Y KONSTYTUCYE

ZA PANOWA

HENRYKA.

ARTICULI FACTORUM CONVENTORUM.

Inter Illustrissimum Senatum, et Amplissimos Status et Ordines Incliti Regni Poloniae, ac Magni Ducatus Lithuaniae, ab una,

et

Reverendissimum ac Magnificum Dominum Joannem Montucium, Episcopum et Comitem Valentiae, Aegidium de Noailles, Abbatem Insulae, et Guidonem Sangelasium Dominum a Lansac, Equitem Ordinis Sancti Michaelis, Serenissimorum Principum Dominorum, Caroli Dei gratia Regis Galliarum Christianissimi, fratrisque sui Henrici, Andium, Borboniorum et Alvernorum Ducis nunc vero, Electi Poloniae Regis, ad eosdem Status et Ordines Regni missos Oratores, parte ab altera.

Quandoquidem ita placuit Deo, qui solus hominum corda movet, et disponit, ut de unanimi sententia, atque libero assensu omnium Statuum, atque Ordinum incliti hujus Poloniae Regni, Magnique Ducatus Lithuaniae, ac caeterarum Provinciarum ad ipsum Regnum pertinentium, memoratus Illustrissimus Princeps Dominus Henricus, Andium, Borboniorum et Alvernorum Dux, esset in Poloniae Regem, atque eundem Magnum Ducem Lithuaniae, ac caeterarum Regni Provinciarum Principem et Dominum libere electus, et publice declaratus, adessent autem ipsius Illustrissimi Principis et Fratris sui Christianissimi Galliarum Regis Nuntij supra nominati, cum plena ac sufficienti potestate ab eisdem Principibus suis huc ad Status et Ordines in optionem Regni missi, cum quibus pro salute et incolumitate hujus Regni, ac totius R. P. Christianae, certa pacta seu conditiones, ipsis Serenissimis Principibus per dictos Oratores eas sponte offerentibus, caeteris autem a Statibus Regni expeditis, sunt utrinque inita et sancita, in hunc qui sequitur modum.

Primo. Foedus perpetuum inter Galliae et Poloniae Regna, atque eorum Provincias omnes, hominesque in eis degentes, constare debet, procurantibus et promoventibus illud supranominatis Serenissimis Principibus Galliarum, et Po-

loniae Regibus. Verum quoniam de tanto negotio quatenus ex re utriusque Provinciae fieret, nihil nunc absque Principibus ipsis transigi potest, cum multa hic ponenda essent, quae magna deliberatione indigerent. Ideo tractatu ipso de foedere sanciendo, in aliud tempus reiecto, Oratores supra descripti ex concessa sibi ab ipsis Principibus suis facultate, haec omnia in praesentia Regno huic Polonico, et ejus Statibus, clare et aperte, nomine Serenissimi Regis Galliarum detulerunt: ut si aliquando quispiam hostium, et quaevis alia gens inimica, hoc Regnum, sive ejus Provincias non levibus excursionibus; sed justo exercitu adoriri vellet, Regem Christianissimum curaturum esse amice agere cum illis hostibus, ut a bello abstineant inferendo. Quod si obtinere nequiverit, peditatu Regnum hoc juvabit, si ita Status Regni optaverint, qui ad fines Regni transmittatur, ac si pro peditatu Vasconico equitatum Germanum Status Regni optaverint: id ipsum etiam Rex Christianissimus praestabit, aut si ita Statibus ex re magis videbitur, pecunijs eos juvabit, quemadmodum etiam vicissim Galli, si Polonico equitatu egeant, illo a Polonis adjuvabuntur, stipendijs ab illis acceptis.

Item. Offerunt ac spondent iidem Oratores Statibus et Ordinibus Regni, nomine Christianissimi Regis, in usum belli contra Moschorum Principem, quatuor millia Vasconum peditum electissimorum, quibus etiam stipendia in sex menses Christianissimus Rex persolvere debet, quod si post sex menses eorum opera sit necessaria, ad sex alios menses in illud tempus Regem Christianissimum, Fratri charissimo stipendia, quae requiruntur, non denegaturum existimat. Et tamen quidquid sit ad ea persolvenda, redditibus Polonicis Serenissimum Regem Poloniae electum, non esse usurum. Interim tamen de ratione istius belli contra Moschum suscipiendi, in cujus usum Vascones isti adhibendi sunt, deque ratione victus et alimoniae in illis Regionibus, quo adduci debent, Status Regni Serenissimum suum Regem electum tempestive praemonere debent, ut cum illis etiam quid certi, pro ratione annonae, de stipendijs constitui possit.

Item. Promittunt Oratores praedicti, nomine ipsius Regis Serenissimi electi, quamprimum,

Deo volente, ad Regnum suum venerit, classem necessariam et sufficientem, ad tuendos portus et dominium maris, ditionis Regni et Provinciarum adiacentium, quatenus se porrigit omnis ille tractus Polonicae ditionis suo sumptu alere, quam etiam ita instituet, ut res et necessitas suadebit, et Status Regni censebunt. Cujus classis magnum usum fore animadvertunt, ad impediendam Narvicam navigationem, sive etiam illum portum Regno acquirendum.

Item. Pollicentur, nomine ipsius Serenissimi Regis electi, curaturum cum primo quoque tempore emporium aliquod nobile in portu aliquo Gallico, mercatoribus et mercimonijs Polonicis instituere, similiter et commerciorum mutuum usum ordinare, adhibitis ad eam rem peritis rei mercatoriae atque nauticae absque quorum consilio hujusmodi navigationes recte institui non possunt. Jam autem nunc offerunt ipsi Oratores, nomine Serenissimi Regis Galliarum liberam potestatem commendi, et quaevis commercia faciendi nostris hominibus, in Galliam et Alexandriam, et terras novas, eo jure atque libertate, qua Galli utuntur.

Item. Promittunt et spondent iidem Oratores, nomine Serenissimi Regis electi, singulis annis, quoad vivet, et Rex Poloniae erit, ex redditibus suarum Provinciarum, quas in Regno Galliae habet, quadringenta quinquaginta millia florenos pecuniae, se huc in Regnum illaturum, et in usus R. P. impensurum, pro arbitrio suo.

Item. Consulendo honori atque existimationi hujus Regni, cum intellexerint illud esse gravi aere alieno oppressum, pollicentur dicti Oratores ejusdem Serenissimi Regis electi nomine, nomina seu debita Reipub: cum assensu Senatus, per defunctum olim pia memoriae Regem facta, aut etiam a morte illius usque ad adventum ipsius Serenissimi Regis electi, Reipub: causa contracta, quorum ipsimet Senatores, et Status Regni rationes suae Majestati indicabunt, ac in scriptis proferent; quod sua Majestas pecunijs suis persolvat dimidiam partem, cum primum huc ad Regnum appulerit. Reliquum autem intra decursum annorum duorum proxime sequentium; hoc autem nomine, sine quibusvis alijs, quaecumque in commodum ac beneficium istius R. P. faciet et praestabit, nihil sibi esse cautum, atque repositum volet a Reipub: Regni hujus, sed gratis et libenter illi resignabit omnia, quaecumque illi, aut cuivis alteri donaverit.

Item. Spondent iidem Oratores memorati Serenissimum Regem electum, Academiam Cracoviensem ad meliorem frugem rei literariae reducturam, evocatis et deductis eo undecumque doctissimis viris, in qualibet professione et facultate literaria, excellentiss: professoribus, quos ibidem in Academia Cracoviensi stipendijs suis alet, ac retinebit perpetuo.

Item. Promittunt et spondent supradicti Oratores, eundem Serenissimum Regem electum, ad minus centum ex nobilium familia filios in eadem Cracoviensi, sive etiam Parisiensi Acade-

mia, ad tempus profectus illorum in re literaria, suo sumptu alere. Quod si autem Status Regni maluerint, dimidiam eorum partem in literis, et aliam in armis, sive etiam in aulis Principum externorum exercere, id in eorum arbitrio esse futurum.

Item. Recipiunt et spondent iidem Oratores, nomine supradicti Serenissimi Regis electi, eum huc secum ad inhabitandum nullos peregrinos homines adducturum, praeter paucos quorum opera in ministerio domestico utetur, quos tamen postea brevi remittet, persolutis illis stipendijs de suo: nullas etiam possessiones, aut dignitates vel officia, illis concedet, sed tantum indigenis Polonis, juxta statutum Regni.

Deinde vero, quae supramemorati Oratores in oratione sua, ad Status Regni initio istius Conventus habita, et typis per eosdem evulgata, comprehenderunt, ac Statibus Regni obtulerunt, spondent, ac recipiunt pro Dominis suis Serenissimis Principibus, facturos esse ipsos Principes omnia illa, et fideliter impleturos, quae memorati eorum Oratores promiserunt.

Item. Recipiunt et spondent, iidem Oratores, nomine dicti Serenissimi Regis electi, cum omnia jura, privilegia, libertates, immunitates, praerogativas, unicuique Statui, et homini, ex incolis Regni, Magnique Ducatus Lithvaniae, et omnium Provinciarum illi adjunctarum, sive generaliter omnibus, sive specialiter singulis, per Serenissimos Reges, et alios Principes et Antecessores, juste et legitime concessas, vel quovis alio nomine quacsitas, ac diuturno usu approbatas, sive etiam nunc circa electionem Regis sui, ex unanimi et concordia omnium Ordinum consensu, sancitas, integre et inviolabiliter servaturum, atque etiam juramento corporali, juxta sibi traditam formam, ante inaugurationem, sive Coronationem sui confirmaturum, et literis ad id necessarijs muniturum. Quae etiam suprascripta omnia, et inde caetera consequentia, in robur certissimae atque perpetuae firmitatis, supradicti Oratores; nomine et loco suarum Majestatum, jurarunt in debita forma. Et in evidentius testimonium, ac robur firmissimum, omnium suprascriptorum, sigilla utriusque partis, tam Statuum Regni, quam ipsorum Oratorum, hisce literis sunt adhibita, cum subscriptione eorundem manuum. Actum et datum sub Varsavia, in Campo Villae Kamieñ, in Comitij Magnis Electionis novi Regis, die 16 Maij anno Domini, 1573.

FORMA JURAMENTI

SERENISSIMI PRINCIPIS HENRICI, NOVI ELECTI REGIS POLONIAE.

Henricus Dei gratia Electus Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniaeque, etc. Dux Andium, Borbo-

863 niorum, Alvernorum, Comes Marchiae, Foresti, Quercij, Rovergij, Montisforti: Significamus hisce literis nostris, quorum interest universis. Quod missis Oratoribus ab Ordinibus Regni Poloniae, et Magni Ducatus Lithvaniae, qui Nos ad Regnum ipsorum regendum et administrandum, ex decreto Electionis liberae Statuum ac Ordinum, qui Nos in Regem suum assumpserunt, invitarent, in magna frequentia hominum, Parisijs, in templo Divae Mariae Virginis die decima Septembris anni proxime praeteriti, verbis conceptis ad sacra Dei Evangelia, tale juramentum Ordinibus ejusdem Regni, et Magni Ducatus Lithvaniae, praestitimus; ea tamen interpretatione posterioris articuli de obedientia interveniente, quae literis Oratorum ipsius Regni, Nobis exhibitis, continetur.

Ego Henricus Dei gratia Electus Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniaeque etc. necnon Dux Andium, Borboniorum, et Alvernorum, Comes Marchiae, Foresti, Quercij, Rovergij, Montisforti, per omnes Regni Ordines utriusque gentis, tam Poloniae, quam Lithvaniae, caeterarumque Provinciarum, communi consensu, libere electus: spondeo, ac sancte juro Deo omnipotenti, ad haec sancta Jesu Christi Evangelia: quod omnia jura, libertates, immunitates, privilegia publica et privata, juri communi utriusque gentis et libertatibus non contraria, ecclesiasticas et saeculares, Ecclesijs, Principibus, Baronibus, Nobilibus, civibus, incolis, et quibuslibet personis, cujuscunque status et conditionis existentibus, per Divos praedecessores meos Reges, et quoscunque Principes, Dominos Regni Poloniae, et Magni Ducatus Lithvaniae; praesertim vero Casimirum antiquum, Ludovicum Lois nuncupatum: Vladislaum Primum Jagellonem dictum, fratremque ejus Vitholdum Magnum Lithvaniae Ducem, Vladislaum Secundum Jagellonis Filium, Casimirum Tertium Jagellonidem, Joannem Albertum, Alexandrum, Sigismundum Primum, Sigismundum Secundum Augustum, Reges Poloniae, et Magnos Duces Lithvaniae, juste et legitime datas concessas, emanatas et donatas, ab omnibus Ordinibus, tempore Interregni statutas atque sancitas, mihi oblatas, manutenebo, observabo, custodiam, et tenebo: in omnibus conditionibus, articulis et punctis in iisdem expressis, pacemque et tranquillitatem inter dissidentes de religione tuebor, manutenebo, nec ullo modo vel jurisdictione nostra, vel officiorum nostrorum et Statuum quorumvis autoritate quempiam affici, opprimique causa religionis permittam, nec ipse afficiam, nec opprimam. Omnia illicite a Regno Magnoque Ducatu Lithvaniae, et Dominijs eorundem quocumque modo alienata, vel bello, vel quovis alio modo distracta, ad proprietatem ejusdem Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lithvaniae aggregabo, terminosque Regni et Magni Ducatus non minuat, sed defendam et dilatabo, justitiam om-

nibus incolis Regni, juxta jura publica in omnibus Dominijs constituta, absque omnibus dilationibus et prorogationibus administrabo, nullo quorumvis respectu habito, et si (quod absit) in aliquibus juramentum meum violavero, nullam mihi incolae Regni omniumque Dominiorum uniuscujusque gentis, obedientiam praestare debebunt. Imo ipso facto eos ab omni fide, obedientia Regi debita liberos facio, absolutionemque nullam ab hoc meo juramento a quocumque petam, neque ultro oblatam suscipiam: sic me Deus adjuvet. De quo nostro juramento a Nobis praestito, ut omnibus et singulis quorum interest constaret, literas hasce manu nostra subscripsimus, sigillumque nostrum, quo ad praesens utimur, his appendi jussimus. Datum ut supra, millesimo, quingentesimo, septuagesimo tertio.

Henricus Electus Rex.

CONFIRMATIO IURIUM

HENRICI REGIS.

HENRYK

z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Xięże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantckie, etc. Xięże Andegawęńskie, Borbońskie, Alewreńskie. etc.

1. Wszem wobec y każdemu zosobna, komu to będzie wiedzieć należało. oboiego stanu tak duchownego iako y świeckiego, Arcybiskupom, Biskupom, Woiewodom, Kasztellanom, Starostom, Dignitarzom, y Urzędnikom Koronnym y Ziemskim, y wszemu Rycerstwu y miastom, wiernie Nam miłym, łaskę naszą Krolewską.

2. Iżeśmy z woli a przeyrzenia miłego Boga, za wolnym was wszystkich obraniem, na tey Krolewskiej Stolicy tey sławney Korony Polskiej usiedli: po łasce Bożej tę nayprzedniejszą powinność naszą bydź rozumiemy, abyśmy tę Koronę w całości y iedności zachowali a wszelakim tym rzeczom, ktoreby do tego zawadzały, wszelaką radą y staraniem naszym zabiegali. Aby tedy y za tym Stanow Koronnych, z tego Seymu Koronacyi naszej roziachaniem, do snadnego rozumienia, a potym ulacnienia spraw Rzeczypospolitey przyszło, y nasze ktemu sprawy inaczey wykładane nie były, niżli słusznie wykładane bydź mają. Zdało się Nam do wiadomości wszecz podać, co się natym Seymie Koronacyi naszej działo. Iakośmy tedy wielką pociechę ztąd mieli, gdy Nam Posłowie Koronni do Francyi odnieśli, z iaką chęcią, z zgodą, miłością, iesteśmy od was mimo insze kômpeytory na to Krolestwo obrani, y w iakiey całości Rzeczypospolitey waszey, y opatrzeniu przeciwko wszelakiemu niebezpieczeństwu Koronnemu domowemu, y postronnemu, iakieśmy potym, do tey Korony szczęśliwie przyiachawszy. za łaską miłego Boga, sami oczyma na-

szemi oglądali: z czegośmy y My pociechę nie-małą wzięli, y wyście na wszem świecie sławę otrzymali. Takeśmy to tam odprawiwszy, co na on czas Panowie Posłowie Koronni, do Nas do Francyi przysłani, żądali: dogadzając w tak wielkim a sławnym akcie, przed oczyma wszech ludzi na świecie, y mniemaniu naszemu, y sławie narodu waszego, prawie mało czasu ku słusznej w drogę wyprawie mając: y inne wielkie, trudne, a ważne onego Krolestwa sprawy, którechmy na sobie przez kilka lat, za zleceniem Krola IMci Francuzkiego Brata naszego niesli, z siebie składając: udaliśmy się do Korony Polskiej w drogę daleką, y czasu trudnego: wezwaniu Bożemu, expektacyi waszey, y potrzebom tej Korony folgując, a opuszczając na wieki Matkę y Bracią, y wszystkie powinowate swe: nie przez żadne bogactwa, będąc y na tym kontency, co z łaski Bożej mamy: nie przez zdrożną a zbytnią chęć krolowania y panowania, na którym Nam y tam nie schodziło: nie dla próżnej chwały y władzy, ale z prawego a Chrześciańskiego Xiążęciu przystoynego umysłu y przedsięwzięcia, gdy Nam ta chęć ku wam prawie od samego Pana Boga przystąpiła, bez wszego wątpienia, ku wszelakiemu dobremu waszemu y sławie naszey, abyśmy temu Krolestwu tak mężnemu, y Rycerstwu tak walecznemu y rozrodzonemu, ku rozmnożeniu sławy y rozszerzeniu granic, y nieprzyjaciół tej Korony poniżeniu, wodzem byli: które same przyczyny Nam do tej sławnej Korony chęć y serce uczyniły. Ktorą drogę naszą przez Niemieckie ziemie odprawiwszy, gdyśmy na granice tego Krolestwa y Państwa Nam od Boga przeyrzanego, y od was zleconego, przyiechali: iesteśmy ze wszelaką uczciwością y wdzięcznością, przez te, którymście to byli zlecili, przyjęci y przywitani: y wszędyśmy przez wszystkę Koronę przyjmowani wdzięcznie y przystoynie byli, aż do samego miasta głównego stołecznego Krakowa, gdzie Nam od wszystkich, tak Panow Rad, iako y Posłów Stanu Rycerskiego, y od wielu Rycerstwa przystoyna wdzięczność, z wielką ozdobą y sławą tej Korony, na wszem pokazana była. Co wszystko, iaką chęć w sercu naszym pobudziło ku miłowaniu narodu Polskiego, y pomnżaniu sławy y pożytkow tej sławnej Korony, iacno to każdy u siebie uważć może. A co więcej, gdy do Koronacyi przyszło, tam Nam dopiero nie tylko Panowie Rady, ale y Posłowie Ziemscy bracia wasi taką wdzięczność pokazali, że z wielką ochotą do niey przystąpili: prawie się spólnie iedni z drugimi do tego uprzedzając. Czym prawie onę doskonałą y życzliwość y chęć swoię na elekcyi przodkiem, potym w pomyślaniu tak zacnych Posłów, y w przyjęciu naszym Nam pokazaną zawarli y zapieczętowali: zwierając Nam wszystkich praw, swobod y majątności swych; y tego wszystkiego co iest najmiłszego po Panu Bogu, to iest sławy y zdrowia swego. To wszystko w ręce ku sprawie y obronie dając y zlecając,

za poprzysiężeniem naszym y za pomazaniem naszym, y włożeniem Nam Korony y inszych *insignia Regni* podaniem przez ręce I. Mci Xiędza Arcybiskupa Gnieźnieńskiego, Koronatora Krolow tej sławnej Korony. Doczego też przystąpiła przysięga Stanow Koronnych Nam uczyniona. Które to wielkie a ważne akty, iż w takiej zgodzie, miłości, iedności tej Korony, y wszystkiey Rzeczypospolitey odprawione są, mamy zaprawdę wszysę za co Panu Bogu dziękować: prosząc go, aby tak iako począł, wszystko ku czci a chwale swej; ku dobremu nie tylko tej Korony, ale y wszystkiego Chrześciaństwa, sprawować, y naszym radom a sprawom na wszem miłościwie błogosławić raczył. A ponieważ przy Koronacyach swych Krolowie Polscy, sławnicy pamięci Przodkowie nasi, konfirmacye listowne wszystkiey Rzeczypo: zwykli dawać: gdy do tego przyszło, żeśmy o konfirmacye byli żądani, tedyśmy iey zaraz pozwolili takim obyczajem, iakim Przodkowie Nasi Krolowie Polscy konfirmacye dawali: którąśmy wszystkie Koronne Polskie, y W. X. Lit. y wszystkich Państw y Ziem Koronnych (dismembracyi w Rzeczypospolitey szkodliwej przestrzegając) prawa, statuta, swobody, wolności, przywileie, tak pospolite, iako y każdemu z osobna stanu wszelakiego potwierdzili. Iakoż y teraz ieszcze *ex superabundanti* y tym listem naszym potwierdzamy, y każdym innym według potrzeby potwierdzić iesteśmy gotowi. *Caeterum*, co się tkanie *controversos articulos*, o których nietylko tu, ale ieszcze y we Francyi był niemaly spor: tedy o nich na Seymikach Powiatowych od Nas sprawę dostateczną wezmiecie. A My sami na ten czas, chociaż po takich pracach y fatygach naszych, sobie folgować nie będziemy: ale powinności swej, tak w sądziech y w opatrowaniu pokoiu pospolitego, iako y w rozsyłaniu poselstw do wszystkich Panow chrześciańskich y pogańskich, y do Ziem Koronnych, rozmnażając pokoy y sławę zacnego narodu Polskiego, y Krolestwa naszego, chociaż w takim obnażeniu y zniszczeniu skarbu Koronnego, iakośmy zastali, chętliwie się do tego sami z osoby swej przykładając, a wszystkie rzeczy ku dalszemu dobremu postępkowi, iako tego potrzeba niesie; a ile tak zrazu bydz może, wedle naywiększej możności naszey ulacniając, dosyć czynić będziemy, y iuz czynimy. A iak tym pisaniem naszym wszem wobec, y każdemu z osobna oznajmujemy, że My iakośmy są z łaski a przeyrzenia Bożego a zgodnego wszech Stanow tej Korony przyzwolenia, Krolom Polskim obrani, żądani, wezwani, y przyprowadzeni: takeśmy iuz za tąż łaską a błogosławieństwem Bożym, wszystkich zgodnym przyzwoleniem, w Krakowie na zamku w kościele S. Stanisława koronowani, z podaniem od wszystkich Stanow y Rycerstwa po winnego posłuszeństwa. Gdzieśmy też wszystkim Koronnym narodom, tak Polskim, iako y Litewskim, prawa, statuta, przywileie wolności, swobody pospolite y własne każdemu po-

przysięgli, one wszystkie wcale dźierać, zachowywać, y pomnżać. A iż żadne Krolestwo, żadna Rzeczpospolita bez sprawiedliwości stać nie może, porządek sądow podług starodawnego w Rzeczypospolitey zwyczajui y biegu, gdyż się nic nowego zgodnie nie postanowiło, w mocy swej zachowujemy.

3. A tak was napominamy wszystkie poddane nasze, abyście o tym wszystkim iuz tak wiedząc, w powinnościach swych się zachowywali, przeciwko Nam y wszystkiey Rzeczypospolitey, a zwłaszcza urzędnicy, urzędow swych wszystkie powinności, według prawa, statutow Koronnych, a obyczaju zachowanego, wypełniali: iakoby nietylko powszechnie, ale y w każdej części Rzeczypospolitey, rząd, sprawiedliwość y pokoy pospolity zachowan y opatrzon był. A o Nas tego pewni byli, że My pomniąc na wdzięczność waszą Nam pokazaną, y na przysięgę y powinność naszą Krolewską, tak w czynieniu sprawiedliwości iako y w obronie od postronnych

nieprzyjaciół tak się zachować wszelakim staraniem naszym będziemy, iako dobremu a Chrześciańskiemu Krolowi będzie przystało: nie litując prace, starania, zdrowia swego. A nie tylko to cośmy przez Posły nasze ofiarowali, ale y cokolwiek *ad utilitatem publicam* tej Korony należeć będzie, wszystko to wdzięcznie a chętliwie uczynimy. Więcej się oglądając na dobro pospolite, niżli też na własną osobę naszą. To też sobie za pewne o was obiecując, co Przodkowie nasi zawzdy po przodkach waszych, y was samych, znali. Czego wszystkiego aby większa pewność była, pieczęć naszą do listu niniejszego przyłożyć rozkazaliśmy. Dan w Krakowie, 22 *Aprilis* na Seymie Koronacyi naszey. Roku Bożego, MDLXXIV. Panowania naszego roku pierwszego.

Na własne roskazanie Krola I. M.

Finis actorum sub Henrico Rege.

INTERREGNUM

1575.

868

LITERÆ SIGNIFICATORIAE

DE ELECTIONE ANNAE INFANTIS IN REGINAM POLONIAE, ET SERENISS: STEPHANUM BATORI TRANSYLVANIAE PRINCIPEM IN REGEM POLONIAE.

Oblatae sunt ad Officium et acta praesentia Castren: Cracovien: literae infrascriptae Electionis novi Regis et Confoederationis Conventus Generalis Regni, Varsaviae per omnes Senatores ac Equestrem Ordinem seu alias totam Rempub: Regni Poloniae celebrati, manibusque infrascriptorum Deputatorum proprijs subscriptae, et sigillis sigillatae, in actaque Officij praesentis inscriptae et acticatae, quarum quidem literarum tenor de verbo ad verbum sequitur, et est talis:

My Rady Koronne y Rycerstwo z Woiewodztw wszystkich, zebrawszy się tu pod Warszawę, na Elekcyą *legitime* złożoną, ku wiadomości wszem wobec przywodzimy; pomniąc na powinność swą szlachecką, żeśmy na tym placu wedle praw y wolności, akkomodując się zgodzie y miłości braterskiej, za którą Rzeczpospol: stoi, społecznie a zgodnie sobie Pana obrać chcieli takowego, z ktoregobyśmy obronę a sprawiedliwość

naylepszą mieć mogli, gdyż monarchie y państwa w obec wszystkie na tym fundamencie się zakładają, y przez to zadzierżywane bywają: to wszystko mając przed oczyma, wzięliśmy przed się *subjectum* rady dobrotliwego Boga naśladowując, iżbyśmy z narodu swego Krola sobie obrać mogli: ponieważ nami żaden *extraneus* rządzić y sprawować, wykonywając powinności swe Krolewskie, nie mogłyby tak snadnie. Ale iż niektórzy z Rad Koronnych, y części Rycerstwa, też z częścią Panow Rad, y częścią Rycerstwa Wielkiego Xięstwa Litewskiego, przeciw takowej opiniey y przedsięwzięciu naszemu, które ani praktyk, ani fakcyi w sobie mieć nie mogło, prowadzili z domu Rakuskiego *subjecta*, iak osobę Cesarza Iego M. albo Arcyksiążę Ernesta, y niektórzy Arcyksiążę Ferdynanda. Ale iż się to bacyło bydz z niebezpieczeństwem z wielu stron Koronnych, to się im wielekroć pokazywało: że by nic innego nie było iedno to, iż tym samym obieraniem z domu Rakuskiego Pana, *molem belli* Cesarza Tureckiego na Koronę zarazbyśmy wciągnęli, któryby bez pochyby woynę przeciwko nam podniósł, zwłaszcza iż z nim *pacta et foedera* mamy, w czym nas przez Czau-sze swoje y Taranowskiego po kilakroć upomi-

866

867

nał: do czego też wielkie, pilne, a usilne prośby braciey naszej Ziemi Ruskich, nie pomalą nas pobudzały: a tego wszystkiego gdzieby nam było nie przekazano, za obieraniem Pana z poyśrzedku siebie, y narodu swego, usćbyśmy mogli. Na czym wiele czasu strawiwszy, rozumiejąc to, żebyśmy iednak do tey zgody trudno przysię mieli, podali nam tego przez pismo, y potym przez Xiędza Biskupa Płokiego, niechcąc sami o tym mówić, o co wielokroć od nas byli proszeni, żebyśmy im ochrztili a mianowali osobę tę, gdyż oni iuz swoje kandydaty mianowali. Co iż nad nadzieję ich z łaski Bożej nam się było zdarzyło, także za kilka godzin tylko na dwie osobie I. M. Pana Woiewodę Sandomierskiego, y I. M. Pana Woiewodę Belskiego, Pan Bog serca y myśli ludzkie zgodnie sposobić raczył. W czym ieszcze dla prędszey zgody, posłaliśmy z tym, żeby iednego między temi dwiema, któryby się im zdał napożyteczniejszy za Pana obrali: iednak to wszystko, y tak godne a zacne osoby, y zgoda nasza, mieysca u nich nie miało, bo *per expressum* przy swym mocnie stojąc, osoby Cesarza I. M. żadną miarą odstąpić niechcieli. Za czym y do tego nas *invitos* przywiedli, żeśmy *pro finali*, y tego cośmy z nayzdrowszym y z naypożyteczniejszym Rzeczypospolitey bydź baczyli, zgodzie braterskiej folgując, ustąpić musieli, gdyż też rozerwanego Krolestwa żaden z Ich M. Panow kandydatow naszych podjąć się niechciał. Posłaliśmy z tym do nich, żeby iuz okrom domu Rakuskiego, kogobykolwiek inszego nam podać chcieli, iż my na każdego zezwolić będziemy gotowi. Ale y to wszystko y przeciwny strony mieysca mieć nie mogło, bo nawet dwanastego dnia Decembra, odwiodszy się z mieysca tego, które opisane, y okopem naznaczone, ku obieraniu Pana, y pokojem pospolitym opisane, obwołano było, gdzie też y poselstwa wszystkich kompetitorow, y insze wszelakie rady y schadzki nasze odprawowane były. Ktemu posławszy do nas Ich M. Pany, Sandomierskiego y Podolskiego, Woiewody, z Iego M. Panem Marszałkiem Koronnym, y z niektórymi Kasztellany Ruskimi, daleko na stronę odwiodszy się od nas, osadziwszy się strzelbą y szyki poczyniwszy z ludzi cudzoziemskich, Xiądz Arcybiskup Gnieźnieński, prawie pod ten czas, gdy Iego M. Pan Marszałek Koronny, z I. M. Pany wyższey mianowanemi, z nami, od nich przyiechawszy, współnamowy mieli, osobę Cesarzką na Krolestwo, po godzinie y czasie, w porządku tey Elekeyi opisaney, w dosyć małym poczcie Senatorow Koronnych, chociaż z swey a nam przeciwny strony mianował: ktemu mianowaniu tamże *in instanti*, wiele się ich głosami swemi opponowało. Za którym żalem, y gwałtownym postępkim, który się nam wszemu Rycerstwu, y Ich M. Panom Radom Koronnym stał, którzy *in eadem sententia* na żadną osobę z domu Rakuskiego nie pozwalając, z nami zgodni byli, bacząc to bydź rzecz barzo żalosa, y szlacheckiej

krwi, a wolnościom naszym nieznośną: oświadczyszy się Panu Bogu, y wszystkiemu światu, że nie z nas przyczyna niezgody roście, ucieśmy się do tego musieli, *salubriora consilia* wziąć przed się, iakobyśmy nie utracili wolnego obierania Pana sobie, braciey swey y potomstwu swemu, posłaliśmy z onegoż mieysca uprzywileiowanego, z poyśrzedku swego, do Ich M. aby pomnieli co sami sumnieniu swemu powinni, a iż się prawa, wolności y przywileie, targają, aby się przeciw temu opponować raczyli, przy tym się opowiedając: iako o żadney nominacyi niewiemy, ktorey w statuciech nie widzimy, takiey przyznawać nikomu, gdyż się pokazuje ku zgubie naszej, niechcemy. Staliśmy też do Posłow Cesarzkich, aby *distractum Regnum*, z ubliżeniem swobod naszych, dla zatrzymania nie tylko Koronnego, ale też wszystkiego Chrześcijaństwa pokoiu, odnosić Cesarzowi nie podejmowali się, y to nam pomoc nie mogło, ani nas w tym wielkim uciśnieniu ratowało: dopiero *in extremis* poczeliśmy rady szukać, co dalej czynić. Uciekliśmy się znowu do swych kandydatow, prosząc, aby głos Bożego, który przez usta ludzkie zgodnie wyszedł, posłuchać raczyli: a którykolwiek z Ich M. aby *diademata Regni imponi sibi pateretur*, wokacyą przez Ducha ś. obawioną, w myśli nierozerwaney ludzkiej, nie gardząc. Czego żaden z Ich M. podjąć się niechciał, zdrowie swe w czym inszym Rzeczypospolitey ofiarując. A tak szukając tey drogi, abyśmy ieszcze mogli wydzwignąć wolności nasze szlacheckie, obraliśmy Krolewnę I. M. Annę za Krolewską Polską, z onych sławnych Potomkow Krolewskich, *de Repub: nostra optime meritis*, przydawszy I. K. M. Małżonka I. M. Pana Stephana Batorego Woiewodę Siedmigródzkiego, a nie kogo inszego, ktorego iuz *ex nunc* Krolem Polskim, a Wielkim Xiążęciem Litewskim, y wszęch innych Państw do Korony, należących, obieramy, y mianujemy, człowieka, iako od narodu swego sprawę mamy, dzielnego *domi forisque* z którym akcessya wielka: bo iuz kraie Ruskie z oney strony pokojem będą ubezpieczone, y kto drugi od przedsięwzięcia swego cofnie się, *si aliquid contra Regnum hoc moliri velit*. Za czym się sprawa dobra, y porządek w Koronie, przez tę osobę wielkimi dary od Pana Boga opatrzoną, uczynić może, tak iż prawa nasze całe zostaną, Rzeczpospolita, bez wątpienia, zakwitnie. Ktorę chęć Krolewna Iey Miłość, y wolą tak wiele Senatorow, y Rycerstwa, uczciwie przyjąwszy, Panu Bogu, który wszystkim władą, w ręce iego, a w opiekę Senatorską, sama siebie, y sprawy swoje podać raczyła. Już tedy to za sobą mając z przezyrzenia Bożego, posłaliśmy po Iego Miłość Pana Woiewodę Siedmigródzkiego, aby w czas *labenti Reipublicae nostrae succurreret*, do Korony przyiechał, y kondycyom wszystkim dosyć uczynił, prawa wobec wszystkie, tak też artykuły na Elekeyi pierwszey pod Warszawą postanowione, poprzysiągł, y iesliby ieszcze na Koronacyi poprawy naszym wolnościom potrze-

ba iakiey, że to konfirmować, approbować powinien będzie. Przy którym Kroln Panie naszym, przez nas zgodnie obranym, a Pomazańcu Bożym, stać, posłuszeństwo wedle prawa y wolności naszych czynić do gardł naszych, pod poczciwością, przysięgą, wiarą naszą, obiecujemy *dignitatem ejus et securitatem*, iako cnotliwym Polakom przeciw Krolom Panom swym przystoi, *tueri*. A dla stateczniejszego wypełnienia tych wszystkich świętych spraw, złożyliśmy sobie ziazd na dzień ósmnasty *Januarij* w roku przysłym u Andrzeiowa: na który to ziazd wszysecy ze wszystkich ziem y kraiov Koronnych, zicchać się obyczaiem woennym będziemy powinni, deklarując się, iż wszysecy statecznie przy sobie stać będziemy, przeciwko tym, którzyby do końca tey skazy wolności naszej popierać, abo im pomagać iakimkolwiek sposobem chcieli, y tym którzyby przestrzegając swobod swych y naszych, przy nas zostawać niechcieli: także przeciwko każdemu postronnemu Panu, któryby za iakimkolwiek pretextem gwałt nam czynić, y na Koronę brać się chciał. Tego dokładając, aby ten ziazd pospolity do Andrzeiowa złożony uprzędziły Seymiki Powiatowe na mieyscach zwyczajnych: a to dla tego, żeby dostateczniejsza sprawa o takowym bezprawiu a gwałcie, który nam jest przez Arcybiskupa uczynion, wszystkiemu Rycerstwu Koronnemu dać się, y na ten ziazd złożony upewnić z bracią swą mogła. Iakoż y dla Pana Boga prosimy, y z powinności braterskiej napominamy, aby każdy szlacheckiego stanu czując takowy gwałt wolności pospolitey, lenić się tam bydź nie raczył osobami swemi, folgę w tym czyniąc Woiewodztwu Podolskiemu, Wołyńskiemu y Braclawskiemu, którzy dla niebiespieczeństwa przez Posły swe odprawić to mogą. Na tychże Seymikach wolno będzie Szlachcie winę sobie ustawiać ku iechaniu na ten ziazd Andrzeiowski: a wszakże wszysecy tak iechać mają, iako na potrzebę woenną. Także około Sądow w Ziemach swych, aby w czym za tym odiazdem nie szkodowali, stanowiąć sobie mają. A ktemu aby na tych Seymikach około poboru złożonego, stateczne postanowienie y poborców mianowanie uczynili. A czas tym Seymikom naznaczymy, Woiewodztwu Krakowskiemu, *diem ultimam Decembris*. Woiewodztwu Poznańskiemu y Kaliskiemu, we Czwartek po nowym lecie. Woiewodztwu Sandomierskiemu *diem ultimam Decembris*. Woiewodztwu Sieradzkiemu w Piotrkowie na dzień Trzech Krolow. Ziemi Wieluńskiej na nowe lato. Woiewodztwu Lanczyckiemu w wigilią nowego lata. Woiewodztwu Lubelskiemu *diem quartam Januarij*. Woiewodztwu Brzeskiemu y Inowrocławskiemu też *quartam diem Januarij* w Radzieciewie. Ziemi Dobrzyńskiej w Piątek przed Bożym Narodzeniem w Lipnie. Woiewodztwu Ruskemu *diem ultimam Decembris*, w Wiśni. Chełmskiej Ziemi, też *ultimam Decembris*. Woiewodztwu Kijowskiemu y Braclawskiemu w tydzień po nowym lecie. Belskiemu we Czwartek po nowym lecie. Woie-

wodztwu wszystkiemu Mazowieckiemu *Feriam quartam post Circumcisionis* w Ostrowie. Sochaczewskiej Ziemi *ultimam Decembris* w Sochaczowie. Ziemi Rawskiej w Rawie *diem primam Januarij*. Gostyńskiej Ziemi *ultimam Decembris* w Gąbinie. Woiewodztwu Podlaskiemu, *ultimam Decembris* w Tykocinie. Woiewodztwu Podolskiemu w Sobotę po Trzech Krolach.

A iż między tak wielkim mnostwem ludzi Senatu y Rycerstwa, wielkieby było przedłużenie podpisowania y pieczętowania każdego z osobna: przeto spólnie naprzod z Rad Koronnych deputowan iest IMć. Pan Krzysztof Lanckoroński z Brzezia, Kasztelan Małogoski. A z strony Rycerstwa, naprzod z Woiewodztwa Krakowskiego, mianowan iest Pan Stanisław Karniński Iwan: z Poznańskiego Pan Jan Ostrorog: z Sandomirskiego Pan Jan Gniewosz: z Kaliskiego Pan Marcin Lwowski z Ostroroga: z Sieradzkiego Pan Piotr Widawski: z Łęczyckiego Pan Krzysztof Lasocki, Starosta Gostyński: z Dobrzyńskiej Ziemi, Pan Piotr Srobski Woyski: z Ruskiego Jan Bieykowski Stolnik Przemyski: z Podolskiego Pan Walenty Bąk: z Lubelskiego Pan Andrzej Lasota Łowczy: z Wieluńskiego Pan Mikołay Dąbrowski: z Bielskiego Pan Piotr Cieciszowski Starosta Grabowiecki: z Kijowskiego Pan Paweł Soltan: z Braclawskiego Pan Bogusz Deszkowski: z Plockiego Pan Garwoski: z Mazowieckiego Pan Marcin Mężynski: z Podlaskiego Pan Ierzy Brzoska: z Rawskiego Pan Jan Grotowski. Zwierznając tego im, aby każdy imieniem Woiewodztwa swego, pieczętował y podpisał: w czym zupełna wiara ma bydź dana takowym podpisom, iakoby też zosobna każdy to czynić miał, y obiecujemy a przyrzekamy do wszystkiego tego się znać y kończyć. A my Deputaci czyniąc dosyć zwierzzeniu y poruczeniu naszemu pieczęci swe przykładamy, z podpisem własnych rąk. Działo się to pod Warszawą na mieyscu Elekeyi tey złożonym wyższey pomienionym, dnia piętnastego Decembra, roku Pańskiego, tysięcznego, pięćsetnego siedmdziesiątego piątego.

C. Lanckoroński z Brzezia. C. Małogoski, *manu propria*. Stanisław Karniński Iwan Deputat Woiewodztwa Krakowskiego, ręką własną. Jan Ostrorog, *manu propria*. Jan Gniewosz Deputat Woiewodztwa Sandomierskiego. Piotr Widawski ręką swą. Marcin Lwowski z Ostroroga. C. Lasocki, S. Gostyński ręką swą. Piotr Srobski Woyski Ziemi Dobrzyńskiej. Jan Bieykowski Stolnik Przemyski, z Rusi. Andrzej Lasota z Lopiennika Łowczy Lubelski ręką swą. Petrus Cieciszowski *Capit: Grabovicens: ex Palatinatu Belzen*. Walenty Lanckoroński z Brzezia, Deputat Woiewodztwa Podolskiego. Marcin Mężynski Podsedek Zambrowski y Ostrołęcki, ręką własną. Ierzy Brzoska Chorąży Bielski, Deputat Podlaski, ręką własną. Bogusz Deszkowski Chorąży Braclawski. Jan Grotowski,

UNIwersał

Z STRONY OBRONY SŁUŻEBNYCH Y POBOROW
W ANDRZEJOWIE

R. 1576 POSTANOWIONY.

Oblatae sunt ad Officium et acta Castren: Capitanealia Crac: literae constitutionis Conventus Generalis Regni Andrzeiowien: infrascriptae, sigillis Consiliariorum Regni spiritualium et saecularium, necnon et officialium, et multorum nobilium ex universis Terris Regni Poloniae, ibidem ad Andrzeiow congregat: sigillatae, et manibus proprijs subscriptae, per Generosum Andream Firley de Dambrowica Capit: Sandomirien: Deputatum Conventus praedicti Andrzeiowien: ad affectationemque, ejusdem Andree Firley, nomine Conventus Andrzeiowien: fact. in acta Officij praesentis inscriptae: quarum quidem literarum tenor de verbo ad verbum sequitur, et est talis:

1. My Rady Koronne, duchowne, y świeckie, także y Rycerstwo wszech Woiewodztw, zia chwasy się tu pod Andrzeiow, za złożeniem sobie czasu y miejsca, w Warszawie na Elekeyi Nayiasniejszego Pana, Pana Stephana Batorego, Woiewody Siedmigródzkiego, na Krolestwo Polskie, y Wielkie Xięstwo Litewskie, etc. Także y Krolewny Iey Mci Anny, za Krolową Polską, a Małżonkę Iego Mci. Chcąc przykładem przodków swych zatrzymać wolności y swobody nasze, a nawięcej tę, która iest źródłem wszystkich swobod naszych, wolne obieranie Pana. Na którą to swobodę, należeli się ci, którzy się targnęli, przywłaszczając sobie tylko samym, y urzędom niektórym swoim, przeciwko prawu iasnemu opisanemu naszemu, y przeciwko woli wielkiej części Rad Koronnych duchownych y świeckich, a niemal wszystkiego Rycerstwa ze wszech części Koronnych. Zaczyn przyszło nam do tego, iż my nie chcąc byż wyródkami zacnych przodków swoich, wiedząc ktemu powinność naszą szlachecką, y chcąc też potomstwu swojemu krwi, pracą, niezmiernym kosztem nabyte swobody wcale zostawić, żeśmy obronę pospolitą tym sposobem postanowić musieli, a to opatruiąc niebezpieczeństwo, tak od postronnych, iako y wewnętrznych nieprzyjaciół Rzeczypospolitey naszej: ktorego pod tym terażniejszym czasem inaczej pewnie y bezpiecniey opatrzyć, y onemu wedle potrzeby zabezpieć, niczym innym nie mogliśmy, iedno pospolitym wszystkich nas ruszeniem, ktore według zwyczaju y prawa pospolitego, dobrowolnie sami na się bierzemy, y ustawiamy, na ten tylko czas.

2. A iż dogadzać w tym czasowi y potrzebie musimy, tedy zwyczaju y prawa opisanego, na ten tylko raz ustępujemy, to iest, iż iuż ten terażniejszy uniwersał, y ustawę od wszech nas

zgodnie postanowioną, za dwoie wici rozumieć chcemy: czekając iuż gotowo na trzecie od Woiewod, a gdzie Woiewody nie masz od Kasztellanow. A gdzieby się w którymkolwiek Woiewodztwie przerzeczeni dygnitarze, słusznie y wolnie obranemu od nas Panu przeciwnemi byż okazali, y zatym powinności y urzędowi swojemu niechcieliby dosyć czynić, tedy szlachta onego Woiewodztwa, zie chwasy się społem na iedno miejsce, mocą tego terażniejszego postanowienia, będzie miała moc obrać sobie osobę z poyrzodku siebie, godną do wykonywania powinności onego niedbałego dygnitarza, abo urzędnika.

3. Każdy tedy dygnitarz abo urzędnik, ktoryby abo iuż to przedtym trzymał, abo też za tą ustawą nań to włożono było, powinien będzie za oznajmieniem Panow Hetmanow niżej pomienionych, przez uniwersały, ktore obyczaiem wici między ludzi maia byż rozsyłane, czas taki Woiewodztwu swemu złożyć, ktoryby mógł wystarczyć na przyciągnięcie do onego miejsca, kędy potrzeba Rzeczypospolitey tego pokazać będzie. Dokąd wszyscy powinni się będą tak ruszyć iako przystoi, y iako kto powinien wojnę służyć *sub poenis in statuto de expeditione bellica latis*.

4. A teraz iuż zaraz każde Woiewodztwo powinno mieć iednego przy Ich M. Paniech Hetmaniech przez ktoregoby o wszystkich niebezpieczeństwach Panowie Hetmani oznajmowali, wyżej pomienionym dygnitarzom. A wszakże to pospolite ruszenie, nie ma byż tylko za gwałtowną potrzebą: gdyż służebni, iedni y pieszy, iuż są po niemałej części przyięci, y przyjmowani ieszcze będą: a ktemu też spodziewamy się prędkiego przybycia Krola Iego Miłości obranego do Korony.

5. A iż widziemy Rzeczpospolitą naszą w tak wielkim niebezpieczeństwie byż położoną, że nieprzyjaciół ma, nie tylko postronne, ale też y wewnętrzne domowe, na ktore (ieśli się nie obaczą a donas nie skłonia) potrzeba się nam snadź wycey oglądać. Y ktemu też, że ruszenie pospolite potrzebuie tego, aby za pieniądze ludzie, ktore żołnierzmi zowiemy, byli przyięci, dla straży y bezpieczeństwa woyska: y dla tego też, ieśliby się iaka potrzeba trafiła, ktora by bez pospolitego ruszenia odprawić się mogła, tedy mocą tej terażniejszey uchwały postanawiamy: aby z każdego Woiewodztwa, tak za pobor, iako też y za pieniądze, ktore Krol I. M. od nas obrany na potrzebę Rzeczypospolitey, według Posłów swych postanowienia, y swojego też uiszczenia, w rychłym czasie posłać ma, ludzie służebni przyjmowani byli. Iakoż iuż niektorzy onę przyięli y przyjmuią. Y tu teraz zaraz każde Woiewodztwo ma mianować osoby y liczbę, ktoryby się teraz zaraz służyć podięli. A gdzieby zbywać mogło tych pieniędzy, y tego potrzebę Ich M. Panowie Hetmani byż baczyli, maia się starać, aby za one pieniądze ludzie przyjmowani byli.

874

875

6. Podpis tedy tych ludzi służebnych, ktory iuż są gotowi, zarazem teraz w Krakowie byż ma, przed Ich M. Pany Hetmany, ktorym to służebnym zaraz służba idzie. A te Woiewodztwa ktoreby zaraz teraz ludzi swych służebnych postawić y podpisać nie mogły: tedy powinni to będą uczynić naydaley za trzy niedziele, tam kędy im będzie naznaczono przez Pany Hetmany. Do czego Panowie Hetmani maia naznaczyć swe Poruczniki dla popisowania tych ludzi. A teraz zaraz my wszyscy ktoryśmy się tu iedno byli zie chali, przyrzekliśmy to sobie y obiecali spolnie, ieden drugiego nie wydawaiąc, do Krakowa ztąd ciągnąć dla uprzątnienia y opatrzenia niebezpieczeństw miejsca onego, na ktorym Rzpltey wiele należy: a wszakże tak, iż niepotrzebnie ludzie tam długo zabawiani byż nie maia.

7. A ich M. Panowie Hetmani, za pomocą Bożą maia bezpieczeństwo Koronie ze wszystkich stron, według naywiększego dowcipu swego opatrzyć, iakoby obcy y domowy wewnętrzny nieprzyjaciół Rzpltey nie gryżł. Okrom tych ludzi y miejsc, ktore są y będą w regimencie P. Hetmana Polnego.

8. Na ktory to urząd Hetmański, na ten tylko raz, y ku tej tylko potrzebie, mocą Rzeczypospolitey naszej, wszyscy zgodnie przekładamy Ich M. Pany: Pana Stanisława Grabię z Gorki, y Pana Stanisława Cikowskiego Podkomorzego Krakowskiego, ktorych cnoty y dzielności, y domow zacności iesteśmy świadomi. Obiecuując to sobie o Ich M. iż oni y z powinności tej sobie zwierzoney y z miłości oyczyny swey, pracy, starania, nawet gdyby tego potrzeba była, y krwi przelania litować nie będą. Za co od nas wszystkich wdzięczność, od Krola I. M. przez nas obranego nagrodę, za staraniem Rad Koronnych y Posłów Ziemskich, na Seymie *Coronationis*, odniosą. Także y ci ktory teraz prze miłość oyczyny gardł swych y maiećności nie lituią, spuszczaiać się na wiarę Rzpltey ktora ich pewnie nie zawiedzie, za staraniem także Ich M. Panow Rad, y zalecaniem Posłów naszych Ziemskich, nieomylną nagrodę wezmą.

9. Żołd żołnierzom Koronnym na każdą ćwierć roku, na konia po dwudziestu złotych. Na pieszego każdego na ćwierć roku po dziesiać złotych. A ktoby miał wielką strzelbę przy rocie swey, tedy panowie Hetmani maia to uważyć, iakoby żołd na nią pewny szedł. Ich M. Panom Hetmanom każdemu z osobna, *ad hoc praesens negotium* naznaczamy, y opatrzenie z skarbu Koronnego, y z tych pieniędzy ktore od Krola I. M. przyięć maia, po cztery tysiące złotych. A iż wiele ludzi biorą pieniądze, ktory też służbę woieną na sobie powinni nieść: tedy względem powinności swey, gdyby przypadło woienne pospolite ruszenie, ma przedsię y powinien będzie poczet stawić przy swoim poczie, y opowiedzieć go Ich M. Panom Hetmanom.

876

10. Nie chcąc też ludzi zatrudniać, y o szkody

przyprawować, ani też nikomu przewłoki w prawie czynić, to postanawiamy: iż na każdego żołnierską służącego, sześć niedziel przed rokiem. pozwy kładzone byż maia, o każdą krzywdę do prawa ktoregokolwiek należąca, oprócz tego, gdyby kogo o dług *ad inscriptionem* pozywano Wyimuiąc to, o co powinien Hetman z Rotmistrza, abo Rotmistrz z Towarzysza. sprawiedliwość czynić.

11. A gdziebykolwiek żołnierze wedle potrzeby. za naznaczeniem Hetmańskim przyciągnęli tedy żeby za ich przyciągnięciem, na onym miejscu żywność y potrzeby inne wszelakie. drożey nie były przedawane, iedno tak iako były przedawane przed ich przyciągnięciem, opatrzyć to ma Woiewoda abo Kasztelan miejsca onego. A ci służebni, żywności y innych potrzeb wszelakich, według targu sobie dostawać maia, nikomu do stacy nie przymuszaiąc.

12. Ichmość Panowie Hetmani, leże żołnierzom rozdawać maia, *nullo discrimine personarum servato*.

13. Dla przyimowania tedy ludzi tych służebnych, y płacenia żołdu ich, iako się wyżej pomieniło, nie nie folgując kosztom y nakładom naszym wszelakim, dla dobrego pospolitego, y dla zatrzymania całości Rzpltey: oyczyny naszej miłej, y wolności naszych, pozwoliliśmy wszyscy zgodnie y dobrowolnie pobor taki, iakowysmy też byli pozwolili, y nań się wszyscy zgodzili, na blisko przeszley Elekeyi w Warszawie, ktory terażniejszą tą bytnością naszą utwierdzamy y umacniamy, y nań pozwalamy: to iest, takowy, y takowym porządkiem y sposobem, iakowy był uchwalony w Lublinie na Seymie Walnym *anno 1569*. Ktorego to poboru uniwersał we wszystkim approbuiemy: y chcemy, aby Poborcy od nas wysadzeni, wedle niego się zachowali, tak w wybieraniu poboru, iako y we wszystkim. Wszakże iednak maiać wzgląd y baczenie słusne, na tę bracią naszą, ktory nie dawnego czasu w Ziemi Ruskiey, Podolskiey, Wołyńskiey y Belskiey, od nieprzyjaciela spustoszeni byli: wszystkich takowych, ktorychby maiećności znacznie poplądowane y popustoszone były, wolne na ten czas od poboru z tych tylko imion czyniemy.

14. Wybieranie szosow, łanowego, pogłowczyny od żydow, także podatku od rzemieślnikow, od komornikow, od hultaiow, ma się począć od blisko przyszłego Poniedziałku za cztery niedziele. A ma byż wybrany od wszystkich, y zapłacony za dwie niedziele: gdyż dla zapłacenia żołdu służebnym, iest tego potrzeba, aby corychley pieniądze zgromadzone były: także y od Popow Ruskich według postanowienia Warszawskiego.

15. Czopowe wolno będzie Poborcom naymować miastom, wedle starych kwitow. Iakoż słusznieby miasta to uczynić powinny były, widząc tę gwałtowną potrzebę terażniejszą Rzpltey złożyć corychley czopowe wedle swych starych kwitow, a potym powoli ie sami sobie wybie-

877

rać. Co żeby być mogło, starać się mają wszyscy Poborcy.

A na tych poborow wybieranie, te Poborce naznaczamy.

W Wdztw. Krakows.	Lubelskim
Poznańskim	Belskim
Sandomirskim	Płockim
Kaliskim	Mazowieckim
Sieradzkim	Podlaskim
Lanczyckim	Rawskim
Kijowskim	Brzeskim
Inowrocławskim	Chełmieńskim
Dobrzyńskim	Malborskim
Ruskim	Bracławskim
Wołyńskim	Pomorskim
Podolskim	

16. A ten przereczony podatek, tym sposobem y porządkiem wyżey omienionym postanowiony, y uchwalony, wiernie y sprawiedliwie od każdego wydany, y przez Poborce także sprawiedliwie y wiernie wybrany, y oddany być ma: a niegdzie indziej jedno na obronę a tę terazniejszą potrzebę Rzpłtey, szafowany y obrocony być ma. Z którego ci to Poborcy, abo potomkowie ich, liczbę dostateczną powinni być uczynić na Seymie przed Radami Koronnemi, y Posły Ziemiemi. Wyimując te Woiewodztwa, które sobie wolny szafunek tych poborow w swych Woiewodztwach zachowały, także y obranie Poborców na Seymikach swych, jako Woiewodztwo Rawskie, Brzeskie, Inowrocławskie, Ziemia Dobrzyńska, Woiewodztwo Lanczyckie, Belskie y Podlaskie.

17. To też tu uchwalamy y postanawiamy, aby reszty wszystkich przeszłych poborow, które na potrzeby Rzpłtey, tak za żywota Króla I. M. Zygmunta Augusta zmarłego Pana naszego, począwszy *ab anno* 1569 w Lublinie na Seymie, jako też y po śmierci jego, *tempore Interregni* uchwalonych, od terazniejszego czasu, do blisko przyszłego Seymu Koronacyi Pana naszego obranego, wszyscy ci, przy kimby się jednokolwiek nadywały y pokazywały, abo też na potym należeć y pokazać mogły, powinni byli zupełnie, wedle opisanja uniwersałow przeszłych poborowych, do ręki I. M. P. Podskarbiego Koronnego oddać, y istotnie zapłacić, pod winami w tychże tam uniwersałach opisanemi. Dla tego żebyśmy w spolney Rzpłtey jednako wszyscy ciągnęli y oney służyli. A Poborcy którzyby do tego czasu zaniedbali oddać do Grodow tych, którzyby Poborcy zatrzymali, bez omieszkania wszelakiego, tudzież po ogłoszeniu tego naszego terazniejszego postanowienia, powinni być oddać Starostom: żeby w tym czasie niżli Koronacya nadejdzie, wedle nauki w uniwersałach opisaney, nad nimi exekucją Starostowie czynili.

18. Cóż Poborcy abo potomkowie ich, z resztami poborow y liczbami, nie czekając przyzwożnego w tej mierze, ale czyniąc dosyć ustawie tej terazniejszey naszej zgodney, po-

winni się będą na tymże to Seymie Koronacyi blisko przyszłym stawić, y liczbę dostateczną przed Iego M. Panem Podskarbiem Koronnym y Deputaty, którzy na to do Iego M. tak z Panow Rad, iako też y z Posłow Ziemi, przysadzeni będą uczynić.

A dla lepszej wiary y pewności tego wszystkiego, pieczęci tych, którzy z każdego Woiewodztwa na to od nas ku Panom Radom byli przysadzeni, do tego są przyciśnione, y podpisane rąk ich właściwym. *Actum et datum in Conventu Generali Andreiowiensi, die 28 mensis Ianuarij, anno Domini MDLXXVI. Actum in Castro Cracov. feria quarta post Festum S. Dorotheae Virginis proxima. Anno Domini 1576.*

CONFIRMATIO ELECTIONIS

STEPHANI IN REGEM POLONIAE.

My Rady Koronne, duchowne y świeckie, którzyśmy się tu osobami swymi stawili, imieniem swoim y kolegow naszych, którzy tu listy swe niebytność swą omawiając, postępek Warszawski około elekcyi aprobując, y radę swą dalszego postępku nam oznajmując, a na to cobyśmy tu postanowili zwalając posłali, y wszystko Rycerstwo ze wszystkich Woiewodztw Korony Polskiej, postępek któryśmy w tym zatrudnieniu Rzeczypospolitey uczynili, wszystkim wobec do wiadomości przywodzić przez artykuły niżej opisane.

2. Naprzód przyznaliśmy to, y przyznawamy braci naszej miłey, którzy się w Warszawie o wolność nas wszech pospolitą zaparli, że ten to zjazd w Andrzeiowie przez uniwersał ich złożony, był y iest z wielkiej, gwałtowney y nagłej potrzeby postanowiony, iakoż też to na wszystkich Seymikach w Woiewodztwach iest pochwalono y potwierdzono. Którym złożeniem nie tylko że się nie ujęło prawom, swobodom y wolnościom naszym, ale owszem dla utwierdzenia y unocnienia ich, wiele się przyczyniło. Rozumując y przyznawając to być *legitimum* co się *pro salute R. P.* dzieje, która sama y ludziom y czasom rozkazuje, y zakon stawia, którym nie tylko aby się bracia nasi, którzy tu dla którychkolwiek przyczyn nie przyiechali, obrażać abo od nas co różnego rozumieć mieli, ale y owszem nam y potomstwu Ich M. dziękować będzie, kiedy się zadzierzy wolność pospolita. A my którzyśmy tu przyiechali, nie tylko iż przyznaliśmy być słuszny y potrzebny, ale Panu Bogu podziękowawszy, który to w serca ich wlał, odwołać się na nas, pochwalamy, dziękujemy, y potomstwu to swemu rozkazemy, aby Ich M. za tę łaskę, pracą y staraniem, które Ich M. przestregając nam wolnego obierania Pana podjęli, zawždy powinni byli.

3. Znamyć to że nas Pan Bog Wszechmogący różnym rozumieniem pokarać raczył, a

sprawiedliwie za grzechy nasze: wszakże iż w łasce a nie w gniewie nas nawiedzać raczy, ztąd znak bierzemy, iż nas tak wielki orszak ludzi ku leczeniu tak szkodliwych ran z prędką, y z taką chęcią, iako widzimy przez ten szrodek, nad który nie mógł być lepszy, y woli iego znaczniejszy wynalezion, zwołać raczył. Y życzylibyśmy byli tego, aby Ich M. bracia nasi niektorzy, różnego z nami będąc rozumienia, do nas przyiechali, aby się Ichmość z nami braterskie zgodzili, zostawiając przy prawach y wolnościach pospolitych, a zwłaszcza że się Ich M. w piśmiech swych w tym na rozsądek (*verba formalia* Ichmcioł) wszystkich baczących, a tym którym to wszystko wiedzieć należy, odezwali y odwołali, zaczynając się tu Ich M. spodzielali. Ponieważ wszyscy insi stojąc przy wolności pospolitey, w której spólku y my iestemy którzyśmy doma siedzieli, a na Elekcyi nie byli, na nas się o ratunek y o poparcie tej wolności odwołali, słuszność postępku swego pokazując. Lecz iż się to nie stało, my jednak tak w tej sprawie postępowaliśmy musieli daley. Dogadując tedy potrzebom Rzpłtey, czasom niebezpiecznym, utesknienu ludzkiemu, żeśmy tak długo bez Pana, bez obrony, bez skuteczney sprawiedliwości, niezmy się innym nie bawiając, y nie nowego nie stanowiąc, jedno uniwersał od braci naszej w Warszawie spisany, w klubę, y w rężę a w skutek przywodząc, wzięwszy przed się tę sprawę, rozkazaliśmy znieść wszystkie uniwersały Seymikowe wszystkich Ziemi, z których się to należało, że we wszystkich Woiewodztwach, wszyscy postępek Ich Mcioł Panow braci naszej, którzy Królownę Ieymość Annę, chcąc pokazać wdzięczność Królom Polskim, którzy nam szczęśliwie przez długi wiek panowali, za Królową, a Iego Mci Pana Stephana Batorego Woiewodę Siedmigródzkiego, za Króla Pana naszego obrali, pochwalając: a sprawę y postępek przeciwny na stronę odkładając, ani mu podlegać powinni, iako niezgodnemu z prawy y wolnościami naszymi.

4. Przeto my mocą uchwały tego zjazdu, wiedząc że tych czasow Pan Bog nie daie Królom przez oczywiste powołanie, iako pierwey ale *per inspirationem suam* na kogo serca y myśli ludzkie nakłoni, widząc wszystkich iednostayne serca y głosy, nie w tym nie pochybiając, że *vox populi, vox Dei est*, mając to za sobą z praw y wolności naszych, że nam ani nominacya czyia, ani publikacya Króla daie, ale *consensus omnium*, na którym się iako na gruncie nominacya y publikacya zakłada. Widząc y to, że *inordinate*, nie na miejscu uprzywilejowanym, obwołanym, opisanym, okopem naznaczonym, y pokojem pospolitym obwarowanym, ani czasu swego to się stało, nad niezliczoney wielkości wszech Stanow pozwolenie.

5. Z tych y innych wielkich a ważnych y słusznych przyczyn, wszystkiego tamtego postępku, który się kolwiek około Elekcyi z tamtej strony dział, nie przyznawamy, ani przyjmujemy,

widząc być przeciwny prawom y wolnościom pospolitym: a obronie Iego Mci Pana Woiewody Siedmigródzkiego, któremuśmy przydali za Małżonkę Królowną Iey M. Annę, co Panie Boże racz nam błogosławić, y wszystek około tego postępek słuszny być deklarujemy, przyznawamy, y spolnym zezwoleniem approbujemy. Tego dokładając: iż Królowna Jeymość skoro po ślubie w Kościele, przed Koronacyą, *cum consensu* Króla Iego Mci Małżonka swego, ma uczynić *liberam recognitionem*, rezygnując Koronie wszystko swe, y spadki któreby Iey Królewskiej Mci należeć mogły, a kontrowersyą, abo wątpliwość iaką na potym Koronie uczynić miały. Przy którym Panie Królu naszym, przez nas zgodnie obranym, a pomazańcu Bożym, stać, posłuszeństwo wedle praw y wolności naszych czynić, do gardł naszych pocziwością, wiarą naszą, y przysięgą obiecujemy, *dignitatem ejus et securitatem*, iako cnotliwym Polakom, przeciwko Królom Panom swoim przystoi *tueri*. A gdzieby więc kto taki się znalazł, ktoregokolwiek stan y zawołania, któryby się iakimkolwiek sposobem temu wszystkiemu sprzeciwił, iużby się to tak rozumieć musiało, żeby *vim afferre R. P.* chciał, a na swą iedną głowę, mianając wszystkich nas, tak wielką rzecz brał: gdyż ani miłość Chrześciańska, ani sprawiedliwość Boska tego cierpi, abyśmy wszyscy dla dziesiątej abo setney części zginąć mieli. A ktemu to forytując, przeciw temu zezwoleniu naszemu pospolitemu, ludzie cudzoziemskie abo tuteczne zbierał, gromadził ziazdy, bunt y na to czynił: y któżbykolwiek pieńiądze od takowych brał, będąc obywatelem Koronnym, rozrywając to zwolenie nasze pospolite: przeciw takiemu każdemu wszyscy, iako przeciwko gwałtownikowi, *et contra hostem patriae* powstaćbyśmy musieli, y powstać się zprzrzekamy. Na co pod gardły pocziwościami naszymi obowięzujemy się, o co instygować mają Posłowie Ziemi na Seym *Coronationis* obrani, aby się tam naprzód exekucya nad każdym takim stała, przez dekret Króla obranego, y Stanow Koronnych, wedle prawa *contra perduelles patriae*, y wedle porządku, iaki sobie kraie które w Ziemiach swych postanowiły. A żeby to Ich Mość rozumieć raczyli, żeśmy *ad istam austeritatem, et acritudinem cauteriorum*, za niewolą przystąpili, tedy *propter bonum pacis*, mocą tej uchwały pospolitey Koronney, moderowaliśmy, zahamowaliśmy, y umiarkowaliśmy, y odwekli srogość Kapturów, które sobie Ziemi stawiły na te, któreby się na ten zjazd nie stawiły. Wszakże tym kształtem y obyczajem to objaśniając, że gdyby się kto *admonitus et avisatus* terazniejszego zjazdu naszego wszech obywatelów Koronnych, wszystkich Woiewodztw, przy swey intencji stojąc, *Rempubl.* turbować chciał, a z nami się nie zgadzał: tedy exekucya ich, mocą tej uchwały, na takowe być ma, iakoż te wszystkie iuż tym postanowieniem naszym upominamy, y braterskie prosimy: oświadczając się przed Panem Bogiem, iżemy tu wszystko gotowi byli uczynić,

ku przywiedzeniu do spólnej zgody y rozumienia. iako przystoi braciey z bracią, krwi ze krwią.

6. A ponieważ iuż z łaski miłego Pana Boga, za zgodą naszą mamy Pana, żeby skutek swoy Elekcyi brała, składamy Seym Koronacyi Pana naszego obranego, dzień czwarty Marca, ktorego dnia y ślub małżeński Iego Mści Pana Woiewody Siedmigródzkiego, z Krolewną Iey Mcią skończyć się ma. Iakoż Koronacya nie inaczej, iedno z tym warunkiem dochodzić ma, aby się do niey nie przystępowało, azby się stało dosyć wszystkiemu, tak z strony ślubu z Krolewną Iey Mcią, iako kondycyom z Posły Iego Mci Pana Woiewody Siedmigródzkiego namowionym, y konfirmacyi na wszystko.

7. A żeby w tym żadna wątpliwość nie była, starać się o to będziemy, aby z strony Krolewny Iey M. za radą nas wszech, była wydana od Iey K. M. plenipotencya, *authoritate Conventus hujus, ad contrahendum matrimonium*, Posłom, którzy Krola Iego M. na granicach przyjmować będą, aby zarazem *sponsalia de praesenti* odprawowały się.

8. A na ten Seym Koronacyi, tak Rady, Urzędnicy Koronni, y inne osoby y stany do tego aktu należące, powinni będą przyjechać wszyscy; iakoż o to prosimy y upominamy, aby folgując dobremu Rzpltey, a warując upadku iey, omieszkiwać nie raczyli powinności swey, iakową na kim należy Rzpltey oddawać. W czym Ich M. wszystkie tym postanowieniem naszym obwieszczamy, nie odkładając na insze oznaymienie.

9. Także Posłowie od Rycerstwa, które to Posły te Woiewodztwa *praesentes* tu będące zaraz obrali: a tym które tu przez Posły sprawują, Seymiki dla obrania Posłów składamy, na których nie będą mogli nie sprawować ani stanowić, coby było przeciwko naszemu temu postanowieniu, y wszelakiemu postępku około nominacyi y Elekcyi Krola zwolonego, iedno Posły obrać y wysłać, a potrzeby swe któreby rozumieli byź *in commodum R. P.* opatrzyć, y Posłom zlecić. Xiążęta lenne, miasto do tego aktu należące, obwieszczamy uniwersałmi y pisanie swym *authoritate totius Reipublicae* ziazdu terazniejszego, aby bywać ku temu aktowi *Coronationis* nie omieszkiwali.

10. Co się tycze obrony pospolitey, tak domowey iako postronney, tośmy wedle największej możności naszej, a potrzeby Rzpltey opatrzyli, y uniwersałmi opisali.

11. Zdało się też nam *propter dignitatem Regni*, y Krolewny Iey Mci, to uczynić, żeśmy do Iey K. Mci posłali, ponieważ insze Woiewodztwa z Seymikow swych toż czyniły, oznaymując I. K. M. pochwalenie od wszystkich nas postępku Warszawskiego. A żeby do Krakowa iechać, a tam Koronacyi z Iego Mcią małżonkiem swym namienionym od nas wszech, czekać raczyła. Iakoż prowadzenie Iey K. Mci zalecamy I. M. Panu Ianowi z Sienna Kasztella-

nowi Zarnowskiemu (za którym obiecujemy się wszyscy przyczynić, żeby Krol I. M. dać mu raczył Kasztellanią Sandomierską, względem poczciwych, pożytecznych służb Iego Mci Rzpltey) Iego Mci Panu Kasztellanowi Raciąskiemu, Iego Mci Panu Kanclerzowi Koronnemu, Iego Mci Panu Marszałkowi Nadwornemu Koronnemu. A ku przyjmowaniu Krola Iego M. na granicy Koronney, mianujemy y prosimy Iego Mci X. Biskupa Krakowskiego, Iego Mci X. Biskupa Przemyślskiego, IMci Pana Woiewodę Sandomirskiego, IMci Pana Woiewodę Ruskiego, IMci Pana Jana Chodkiewicza Grabię na Skłowie, Kasztellana Wileńskiego, Starostę Żmudzkiego, Marszałka W. X. L. Administratora Inflantckiego etc. Iego Mci Pana Woiewodę Bełskiego, IMci Pana Woynickiego, IMci Pana Miedzycznego, IMci Pana Hetmana Polnego Koronnego, IMci Pana Marszałka Nadwornego Koronnego, obwieściwszy uniwersałem Dwor, y inne Urzędniki Dworskie, Pana Raphała Sieniawskiego, Pana Krzysztofa Radziwiła, Podczaszego y Hetmana Polnego W. X. L. Pana Marcina Mężyńskiego, Podśędka Zembrowskiego. Ktorzy Ichmość co nayuczciwiey Krola I. M. przyjmować y prowadzić mają, nie oglądając się na niebytność ktorego z Ich Mciow, y pilnie się dowiedzieć od Posłów Koronnych, którzy są do Elekta I. M. z Korony wysłani, ięśli *omnibus Conventis*, tak od I. K. M. iako y od Korony, podanych dosyć się stało, y przysięgą I. K. M. są utwierdzone, by się Koronacya tym nie zatrudniała.

12. Potkało nas owdzie pisanie y poselstwo Elekta naszego, I. M. Pana Woiewody Siedmigródzkiego, przez Pana Ieronyma Philipowskiego, wdzięcznie przyjmując tę chuć, którąśmy przeciw Iego M. okazali, żeśmy go Panem sobie obrali, ofiarując Rzeczypospolitey Polskiej wszystko staranie swe ku dobremu pospolitemu, y pomnożeniu zawołania narodu Polskiego: chcąc wszystkim kondycyom sobie podanym, y od niego ofiarowanym dosyć na wszem zawždy czynić, a przyjazd swoy rychły upewniając, skoroby iedno Posłowie nasi Koronni do I. K. M. odiechali. Na cośmy I. K. M. przez pisanie swe tymże Posłańcem I. M. odpowiedź dali, oznaymując stateczność swą, że przy tym cośmy raz przed się wzięli, do końca stać będziemy, a solicytując I. K. M. o nayrychleyszy przyjazd do Korony. A dzień Koronacyi przez nas tu naznaczony, oznaymujemy I. K. M. przez Posła swego, Pana Pawła Orzechowskiego z Chełmskiej Ziemi.

12. Na pisanie Cesarza I. M. któreśmy tu na miejscu zastali, y na poselstwo które nas potym owdzie potkało, przez zacne osoby od Cesarzkiej M. knam na ten ziazd Andrzejowski wysłane, przez które upominać raczy, abyśmy na Elekcyę Iego Cesarzkiej M. spólnie zwolili, gdyż przedniejsza część Senatorow, większa część Rycerstwa na I. Cesarzską M. zwolili, y I. Cesarzkiej M. to przez Posły deferowali, y

po wszystkim świecie ogłosili. Daliśmy to znać pokazaniem się owdzie osobami wielu Rad Koronnych, y wielkiej a niezliczoney liczby Rycerstwa, y zgodą swoją stateczną, że I. Cesarzka M. nie dobrze jest sprawion, aby nominacya tamta miała byź od wielu ich wszczęta, owszem nad wiadomość wszego orszaku, tak Rad, iako y Rycerstwa, od mała ich wzniesiona z iawnym ogłoszeniem wszech, że na nie nie pozwalają. Co się y teraz za tak wielkim ziazdem mnostwa ludzi a iednostayną zgodą, poświadcza. A tak prosząc aby I. Cesarzka M. takowey nominacyi swey przed się brać nie raczył, ku zatrudnieniu nie tylko Korony Polskiej, ale y wszego Chrześcijaństwa. O czym wszystkim dla iawnego wszem Chrześcijaństwu oznaymienia, przez Posły swe na Seym Rzeski, I. Cesarzkiej M. dostateczną sprawę damy, y innym wszem. Jakożemy iuż deputowali Ich M. Xiędza Biskupa Chełmieńskiego IMci Pana Małogoskiego, Imci Pana Podkomorzego Belskiego.

13. Te wszystkie sprawy nasze tuteczne, aby Ich M. Panom Senatorom, Rycerstwu, y wszem Stanom W. X. L. do wiadomości stateczney przyść mogło, posyłamy z poszrodku siebie do Litwy Ich M. Pana Raphała Slatkowskiego Kasztellana Konarskiego, y Pana Stanisława Karznicznego, Podśędka Sieradzkiego, prosząc y napominając Ich M. aby z powinności swoicy raczyli nam tego wszystkiego dopomoc, gdybyśmy my nic czynić niechcieli bez Ich M. iako braci swey miłej. Z tymże do Prus posyłamy, Ich M. Pana Dobrzyńskiego Kasztellana, y Pana Wojciecha Grzybowskiego. Prowenty Rzeczypospolitey iż nas wieści dochodzą od IMci Pana Podskarbiego Koronnego, że skarbu pospolitego nie dochodzą, tedy wszystkie te ktorzykolwiek prowenty Koronne w sprawie swey mają, upominamy y prosimy, aby na Seym Koronacyi przyszley z prowenty byli, iuż nie czekając innego o to obwieszczania albo napominania, warując w tym, aby pod winy w statucie opisane nie podpadali. Czego Posłowie na Seymie przyszłym popierać mają. Sprawiedliwość sądową, która iest w Woiewodztwach postanowiona, potrzeba bylo tu skończyć, żeby się Trybunał iedno ku zawarciu wszelakich akcyi wynalazł y publikował. Lecz iż prze trudne a ważne potrzeby Rzpltey, które nam dokucają, namawiać o tym czasie nie stawało, odkładamy to na Seym który nam K. I. M. na tey Koronacyi mianować ma osobny, gdzie iuż tam niczym inszym zabawa nie ma byź, iedno o postanowieniu tey sprawiedliwości, *et de modo electionis Regis liberae* na potomne czasy, a temu wszystkiemu iuż się tam przeciw ani przekazywać nie ma, ani Krol I. M. ani kto inny, ktoregożkolwiek stanu, owszem wszyscy tego poprzeć pod obowiązkiem wyżey opisanym, powinni będziemy. Ktore ięliby się tam nie skończyły, aby iedno Trybunał bylo naznaczono, tedy wszystkie kraie zostawać mają przy swym postanowieniu sądow *ultima instantiae* iako kto-

re Woiewodztwa sobie opisały. Dozwalając tego Woiewodztwu Rawskiemu około takich sądow wolne postanowienie, gdyż pierwsze ich zwolenie iuż dawno prze pewne przyczyny ustało, a każdemu wolna poprawa, wedle opisania konstytucyi, zostawa, za spólnym wszystkich y dobrowolnym zezwoleniem. Kompozycya między stanem duchownym y świeckim, albo na Seymie Koronacyi, albo na bliższym po niey uczyniona byź ma: która ięliby przez Stany same, *propter dissentientes voluntates* doyść nie mogła, tedy K. I. M. według powinności swey, nieodwłocznie starać się będzie powinien o skończenie iey.

14. Przekładano nam, iż temi czasy po rozieżdzie z Elekcyi Warszawskiej, wielkie się niazdy stały, y pokazanie imion, tak duchownych iako y świeckich, od ludzi swowolnych: za czym snadź niektorzy z panow duchownych mszcząc się krzywdy swey, grunty y imiona szlacheckie naieżdżali, y gwałty czynili. A tak opatrując to, aby ta iskra nie uczyniła iakiego *incendium* w Rzeczyposp: prosimy y napominamy, aby się od tego hamowali wszyscy tacy, a tym ukrzywdzonym we wszystkim się usprawiedliwili. A gdzieby niechcieli, tedy ukrzywdzonym delacyą ma uczynić na Seymie Koronacyi, aby się z takowym *peremptorie* sprawiedliwość stała. O co Posłowie Ziemszy mają pilnie instygować. Sady Ziemskie Grodzkie *et Officij*, y insze *generaliter* wszelakie, dla zatrudnienia spraw, y dla skroczenia czasu, do skończenia Seymu Koronacyi odkładamy, podnosimy okrom tylko ekzekucyi poborowey, która ma byź odprawowana.

15. Rycerstwo wszystko Ziem Woiewodztwa Ruskiego, będąc od nieprzyaciela pogańskiego niezliczonemi trwogami utrapione, a mało nie do gruntu wyniszczone, pobraniem nie tylko dostatkow swych, wypaleniem a wyniszczeniem majątności, ale z wielkim ludu chrześcijańskiego w niewolę pogańską zabranie, ilckroć się kusili wszyscy temu nieprzyjacielowi odpor abo zahamowanie dać, na co po wielekroć się wszyscy ruszali, nie mogli pożytku żadnego uczynić, przeto naywięcey, że wodza Woiewody swego, prze śmierć sławney pamięci Pana Ierzego Iazłowieckiego Woiewody swego, y Hetmana Koronnego, nie mieli ktoby ie wdy zwolywał, obwieszczał, y oni się do niego kupić mogli. Także *tempore expeditionis generalis* w sprawie swey miał, y insze porządki między niemi czynił, zwłaszcza gdy teraz ziazd pospolity ruszeniem woennym w Warszawie na Elekcyi iest oznaczon, y dalsze potrzeby Koronne dokucają, bacząc że przez Woiewody wodza swego odprawić wszystkiego tego nie mogli, będąc podległym nieprzyjacielom ustawicznym prędkim, za wielką potrzebą, na zieżdzie swym pospolitym w Wiśni, zwolili się, y prosili IMci Pana Hieronyma Sieniawskiego, Kasztellana Kamienieckiego, aby urząd ten Woiewodzy, y sprawę wszystkę iego na się wziąć raczył, obiecując to I. M. że go y sami za Woiewodę swego Ruskiego wy-

znawać, posłuszeństwo powinno czynić, y owszem Stanom Koronnym na zieżdzie tym pospolitym w Andrzeiowie ogłosić, Także Woiewództwo Lubelskie mając Woiewodę swego *in legatione extra Regnum*, a Kasztellana prze śmierć sławney pamięci Pana Stanisława Słupckiego Kasztellana Lubelskiego, nie mając, którego tylko iednegoż w swej Ziemi mają, za potrzebą nagłą y pilną, *quae moram non patitur*, zezwoliwszy się na Seymiku swym pospolitym, prosili IMci Pana Andrzeia Firleia z Dąbrowice, Starosty Sandomierskiego, aby urząd ten Kasztellański, y sprawę jego na się przyjąć raczył. A to aby *mutatum et irritum* nie było, żądało Rycerstwo Ruskich Ziem, y Woiewództwa Lubelskiego, u wszech nas Rad, Rycerstwa, y Stanow Koronnych, aby to Ich M. nominowanie, *publico suo consensu* approbować racyli, y do Krola I. M. Elekta naszego w to się wstawili, aby to *ratum et firmum* mieć raczył, gdyż się dziecie za wielką potrzebą Koronną, *non ex aliquo affectu privato*, y osoby Ich M. nominatow zacne, godne zdawna Rzeczypospolitey z przodków swych wielce zasłużone są, y urzędowi tym zdołać mogą.

16. My tedy wszyscy, tak Rady iako y wszystko Rycerstwo ziazdu tego rzecz słuszną a potrzebną bacząc, radzichmy na to pozwolili, iż Ich M. nominaty za Woiewodę Ruskiego, y za Kasztellana Lubelskiego przyznawamy, y przy Koronacyi Elekta Pana swego solicytować będziemy, aby między inszemi artykuły iemu już podanemi, y którebyśmy mu ieszcze podali, ten ieden też w Elekcyi, tych dygnitarzów approbował y konfirmował.

886 17. A to wszystko postanowienie nasze spólne, iednostaynie upewnijając, y do wiadomości wszech przywódczą, podpisujemy y pieczęciami utwierdzić gotowiśmy byli. Ale iżby to rzecz trudna y długa za tak wielkim mnostwem ludzi bydź musiała, zwoliliśmy wszyscy, aby *Senatores* Ich M. naprzód, a potem z każdego Woiewództwa po trzech osob, *nomine omnium* podpisowali, y zapieczętowali, co my wszyscy *ratum et firmum* mieć obiecujemy y przyrzekamy.

18. Seymiki Powiatowe w Woiewództwach y Ziemiach, ktore tu Posłów nie obrały: Lanczyckiemu *diem 20 Febr.* iesli się z tym wszystkim pod Gorą na pospolitym ruszeniu nie odprawia, gdyż Posłowie ich zaraz z Andrzeiowa do Krakowa iechali, *propter certa Reipub. negotia*. Woiewództwu Brzeskiemu y Inowrocławskiemu *diem 16 Febr.* Dobrzyńskiej Ziemi, *Feria quinta post festum S. Valentini*. Woiewództwu Podolskiemu *die 23 Febr.* Woiewództwu Kijowskiemu *die 16 Febr.* Woiewództwu Podlaskiemu *die 20 Febr.* Wołyńskiemu *die 16 Febr.* Woiewództwu Mazowieckiemu, wszystkim Ziemiom na zwykłych mieyscach, *die 20 Febr.* Woiewództwu Rawskiemu, Sochaczewskiej Ziemi *die 17 Febr.* w Sochaczowie, Gostyńskiej Ziemi *die 16 Febr.* w Gąbinie, gdy już Rawska Ziemia tu sobie Posły obrała.

Działo się to w Andrzeiowie na zieżdzie pospolitym Koronnym, *die prima Febr. anno Domini 1576.*

Stanislaus Karnkowski, Episcop. Vladislavien. in Art. de Comp. et Iudiciis, salvo jure Spiritualium. Piotr Zborowski Woiewoda y Generał Krakowski, *propria manu*; Jan Kostka Woiewoda Sandomierski; Andrzej z Tęczyna Woiewoda Belski; Szczęsny Jaktorowski, imieniem Woiewództwa Poznańskiego *mpp.*; Stanisław Czarnotulski, imieniem Wdztwa Poznańskiego *mpp.*; Maciej Łowieniecki z Woiewództwa Sandomierskiego, ręką własną; Mikołaj Zernicki Podsedek Kaliski, z Wdztwa Kaliskiego, *mpp.*; *Laurentius Słupski Iudex ac Zupparius Bidgostien. Palat. Calicss. nomine Deputat. manu propria*; Jerzy Radoszowski z Woiewództwa Sieradzkiego, ręką własną; Stanisław Zapolski z Wdztwa Sieradzkiego; Stephan Zakrzowski Podczaszy Lanczycki, z Woiewództwa Lanczyckiego; *Nicolaus Rozinski Inowladisl. Nuncijs, Sigismundus Sumiński* Pisarz Dobrzyński, teyże Ziemi imieniem; Piotr Nieszczycy ręką swą z Belskiego Woiewództwa; *Petrus Kaszowski* Sędzia Ziemski Lubelski, własną ręką, z Lubelskiego Woiewództwa; Marcin Meżyński Podsedek Zambrowski, *ex Palat. Masoviae*; Stanisław Krosnowski; *Zaluski nomine Palat. Raven*; Jan Plichta *significat.* Stanisław Chociwsi z Rawskiego.

889 Deputacyi Woiewództwa Ruskiego z rozkazania P. Woiewody, *salvis Confoederationibus nostris Visnen*: Stanisław Zolkiewski własną ręką; Paweł Korytko Podkomorzy Przemyski; Stanisław Starzechowski ręką swą; Jan Pieniążek ręką swą; Szczęsny Chodorowski ręką swą; Prokop Rasko ręką swą; Mikołaj Siemicki Podkomorzy Chelmski ręką swą. Wszyscy ci *salvis Confoederationibus Visnen.* Deputaci z Woiewództwa Krakowskiego: Pan Piotr Oraczowski, y Pan Krzysztof Kmita.

OZNAJMIENIE

PRZYJAZDU KROLEWSKIEGO.

My Rady duchowne y świeckie, także y Posłowie Ziemscy, mocą uniwersałow naszych, z elekcyi Warszawskiej, także y ziazdu Andrzeiowskiego, tu do Krakowa sami przez się, iako y od braci swej, *cum sufficienti mandato*, na ten akt Koronacyi Pana nowo obranego IMci Pana Stephana Batorego, Woiewody Siedmiogrodzkiego, także Krolewny Iey Mci Anny, iako o tym szerzey y dostatecznie uniwersały obmawiaią (przy ktorych my wedle obowiązkow tych, ktoreśmy wzięli na summienie y na uczciwość swą statecznie stoimy, niwczym ich namniey nie odstępuiąc) tu do Krakowa na dzień czwarty Marca zgromadzeni *generaliter* wszyscy, *singulariterque singuli* zgodnie iednostaynie, *nemine contradicente*, tak to W. Mciom wszem oznajmujemy.

2. Widząc że przez nierychłe doyscie spraw, y pism naszych do rąk Krola Iego Mć. Elekta naszego, to się stało, że na ten czas Krol I. M. Elekt nasz przybydź żadną miarą do tego aktu Koronacyi nie mógł: aby tedy wolnościom naszym y uniwersałom przez nas postanowionym, także Elekcyi przez nas uczynionej tym się co nie ubliżyło: widząc to iednak, że Krol I. M. Elekt nasz, poprzysiężone *pacta conventa* nam posłać raczył, ktore po wszystkiey Koronie za pieczęciami y podpisami własnymi Ichmciow Panow Kanclerzow wydacieśmy poruczyli, y do druku podali, przez Posły nasze z inszemi wszystkimi artykuły od nas I. K. M. podanemi: to na ten czas nam dostatecznie opatrzone, y Posła swego *ad concludenda caetera*, wedle pisem przez nas dla wolności naszych ienionych, posłać raczył. Widząc tedy bydź *ex parte pactorum* rzecz wszędzie bezpieczną, y pewni już będąc, y iści, przyiazdu Krola I. M. Elekta naszego, na dzień osmy Kwietnia. Czego wedle powinności naszej y poruczenia W. M. wszech sam oczekiwamy, statecznie a niwczym nieodmiennie, stojąc przy uniwersalech wyzey omienionych, tak Warszawskim iako Andrzeiowskim. A ktoby iakimkolwiek sposobem chciał temu przeszkadzać, a inaczey to deklarować, co iedno iest w uniwersalech naszych opisano, tak z strony Koronacyi Krola I. M. Pana naszego, iako y Krolewny Iey Mci, y inszych wszystkich rzeczy w tychże uniwersalech omianowanych, tego inaczey rozumieć nie moglibyśmy iedno za krzywoprzysiężę, y za zapamiętnego poczciwości swej. *Actum et datum Cracov. in Conventu omnium Ordinum Generali Coronationis, die 5 Martij anno D. 1576.*

890 Stanisław Karnkowski Biskup Kujawski ręką własną; Piotr Zborowski Woiewoda, Starosta Gene. Krakowski; Jan Sierako. Woi. Lanczyc. ręką własną; *Valentinus Dębiński R. P. Cancell. mpp.*; *Petrus Dumin Wolski; R. P. Vicecancell. Andreas Firley Capit. Sandomir. nomine et ex commissione omnium Nunciorum Regni manu propria.* Jan z Sienna Kasztelan ręką własną. *Sta. Criski in Aro. Castr. Ra. Ca. Zal.*

NAZNACZENIE

KORONACYI KROLEWSKIEY.

My Rady duchowne y świeckie, także y Posłowie Ziemscy, mocą uniwersałow naszych, na ten akt Koronacyi Pana nowego obranego, IMci Pana Stephana Batorego, Woiewody Siedmiogrodzkiego, tu do Krakowa zgromadzeni, W. M. wszem oznajmujemy. Gdyż już Krola I. M. Elekta Pana naszego w Koronie mamy, a I. K. M. tu do Krakowa w Wielką Szrodę przysłał (*quod felix faustumque sit*) wedle oznajmienia swego przyachać raczy: rozumiejąc pod ten czas nie być nic potrzebniejszego y pożyteczniejszego, iedno aby corychley koronowan

był. Do ktorey Koronacyi radzibyśmy byli nie mieszkając, przystąpili: lecz folgując Ich. Mciom Panom Radom Koronnym y Rycerstwu, w W. X. Lit. aby na Koronacyą przybydź mogli, y też aby ten akt *solennis* Koronacyi do wiadomości wszech obywatelow Koronnych doszedł, zdała się nam rzecz bydź potrzebna po przeszłych prorogacyach, czas y dzień pewny Koronacyi oznaczyć. Jakoż oznaczamy Niedzielę Przewodną blisko przyszlą. Ktorego dnia, za łaską Bożą, ten akt, tak z strony Koronacyi Krola I. M. Pana naszego, iako y Krolewny Iey Mci, y wszystkich innych rzeczy w tychże uniwersalech omianowanych, niwczym onych nie odstępuiac, y owszem przy nich mocnie stojąc, odprawimy. Ktore ninieysze uniwersały zlecieliśmy Ich M. Panom Pieczętarzom Koronnym, za podpisem y pieczęcią Ich M. wydawać y rozysłać. Dan w Krakowie dnia 10 miesiaca Kwietnia, roku Bożego MDLXXVI.

Ex commissione Senatus, et Nunciorum Terrestrium Regni.

LITERÆ FIDEI,

891

DE PRÆSTITO JURAMENTO,

FACTORUM ET CONVENTORUM, CONFIRMATIONIS ARTICULORUM HENRICO REGI ANTEA OBLATORUM, ATQUE CONFIRMATIONIS GENERALIS.

My Rady Koronne, duchowne y świeckie, Posłowie Ziemscy, ktorzyśmy się tu do Krakowa na Koronacyą obranego Pana, według Elekcyi Warszawskiej, y potem według uchwały ziazdu Andrzeiowskiego ziachali, oznajmujemy wszem wobec, y każdemu zosobna: iż dnia dzisiejszego przyniesione y oddane nam są przez ręce Posłów Elekta naszego IMci Pana Woiewody Siedmiogrodzkiego, to iest: Urodzone Pany, Emeryka Suliołk *de Zopor*, Woyciecha Starzechowskiego, Podkomorzego Lwowskiego, y Iana Radzieiowskiego, cztery listy pargaminowe poprzysiężone przez przerzeczonego Elekta naszego, wszystkich pakt, artykułow, kondycyi, tudzież praw, swobod y wolności naszych pospolitych, w sobie zamykające, ktore listy się w te słowa mają.

Literæ fidel.

STEPHANUS

Dei gratia, electus REX Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque etc. necnon Transsylvaniae Princeps etc.

Reverendissimis, Reverendis, Illustribus, Magnificis et Generosis Senatoribus, ac Equestris ordinis Viris Andreiowiae congregatis, Nobis sincere dilectis.

Reverendissimi, Reverendi, Illustres, Magnifici et Generosi, Nobis sincere dilecti, salutem

et felicitatem. Postquam Pacta conventa a Magnificis et Generosis, Legatis vestris, hic in civitate nostra Meggyes, octava die Februarij Nobis oblata, publice jurejurando præsedito, solenniter confirmata essent, visum est eisdem Legatis, duos ex ipsis, Magnificum Albertum Starzechowski, Succamerarium Leopoliensem, etc, et Generosum Joannem Radzieiowski, in Poloniam celeri cursu praemittere, cum quo Nos quoque fidelem Nobis sincere dilectum, Generosum Emericum Suliok, Nuncium nostrum, ad sinceritates vestras, amandandum, cum certis mandatis duximus. Ejus itaque verbis, quidquid nomine nostro sinceritatibus vestris dixerit, fidem certam habebunt. Bene valere sinceritates vestras cupimus.

Datum in civitate nostra Meggyes, decima die Februarij. Anno Domini, millesimo, quingentesimo, septuagesimo sexto.

Stephanus Electus Rex.

Martinus Berzeviceius Procancell.

892

Literae de praestito juramento.

STEPHANUS

Dei gratia, Electus Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniaeque, etc. necnon Transsylvaniae Princeps.

Significamus hisce literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Quia missis Oratoribus ab Ordinibus Regni Poloniae, et Magni Ducatus Lithuaniae, qui Nos ad Regnum ipsorum regendum et administrandum, ex decreto Electionis liberae Statuum ac Ordinum, qui Nos in Regem suum assumpserunt, invitarent, in magna frequentia hominum, in summo templo civitatis nostrae Meggyes, octava die mensis Februarij, anni praesentis, verbis conceptis ad Sancta Dei Evangelia, tale juramentum Ordinibus ejusdem Regni, et Magni Ducatus Lithuaniae, praestitimus.

Ego Stephanus Dei gratia Electus Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniaeque, etc. necnon Transsylvaniae Princeps, etc. Spondeo et Sancte juro Deo omnipotententi, ad haec Sancta Jesu Christi Evangelia, quod omnia jura, privilegia publica et privata, juri communi utriusque gentis et libertatibus non contraria, libertates, immunitates, ecclesiasticas, et saeculares, Ecclesijs, Principibus, Baronibus, Nobilibus, civibus, incolis, et quibuslibet personis cujuscunque status et conditionis existens: per Divos Praedecessores Meos Reges et quoscunque Principes, Dominos Regni Poloniae, et Magni Ducatus Lithuaniae: praesertim vero Casimirum antiquum, Ludovicum Lois nuncupatum, Vladislauum primum Jagellonem dictum, fratremque ejus Vitholdum,

Magnum Lithuaniae Ducem, Tertium Vladislauum Jagellonem Filium, Casimirum Tertium Jagellonidem, Joannem Albertum, Alexandrum, Sigismundum Primum, Sigismundum Secundum Augustum, ac Henricum, Reges Poloniae, et Magnos Duces Lithuaniae, juste et legitime datas, concessas, emanatas et donatas, ab omnibusque Ordinibus, tempore interregni, statutas atque sancitas, Mihi oblatas, necnon pacta et conventa Oratorum Meorum, nomine Meo cum Ordinibus, manutenebo, observabo, custodiam, et tuebor, et adimplebo in omnibus conditionibus, articulis, et punctis in eisdem expressis, pacemque et tranquillitatem inter dissidentes de religione tuebor, manutenebo, nec ullo modo, vel jurisdictione nostra, vel officiorum nostrorum, et Statuum quorumvis, autoritate quemquam affici, opprimique, causa religionis, permittam, nec ipse afficiam, nec opprimam. Omnia illicite a Regno Magnoque Ducatu Lithuaniae, et Dominijs eorundem quocunque modo alienata, vel bello, vel quovis alio modo distracta ad proprietatem ejusdem Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithuaniae, aggregabo, terminosque Regni et Magni Ducatus, non minuam, sed defendam et dilatabo, justitiam omnibus incolis Regni, juxta jura publica in omnibus dominijs constituta absque omnibus dilationibus et praerogationibus administrabo, nullo quorumvis respectu habito, et si (quod absit) in aliquibus juramentum Meum violavero, nullam mihi incolae Regni omniumque dominiorum, uniuscujusque gentis, obedientiam praestare debebunt. Immo ipso facto eos ab omni fide, obedientia Regi debita, liberos facio, absolutionemque nullam ab hoc Meo juramento, a quoquam petam, neque ultro oblatam suscipiam: sic Me Deus adjuvet. De quo nostro juramento a Nobis praestito, ut omnibus et singulis quorum interest constaret, literas hasce nostras manu nostra subscripsimus, sigillumque nostrum, quoad praesens utimur hic in Transsylvania, ijs appendi jussimus. Praesentibus, Spectabilibus, Magnificis et Generosis, Joanne Tarlo de Szczekarzowice, Palatino Lublinensi, et Capitaneo Pilsnen. Georgio Mniszek de Magna Kunczyce, Incisore Regni ac Sanocen. et Socalien: Capitaneo, Alberto Starzechowski de Starzechowice, Succamerario Leopoliensi, Palatinide Podoliae, Nicolao Iazłowiecki de Buczacz, Palatinide Russiae, et Capitaneo Lubaczoviensi, Joanne de Ostrorog, Martino Lwowski ab Ostrorog, Joanne Płaza de Mstyczow, Georgio Niemsta de Krzezeńce, Adamo Gorayski de Goray, Stanislae Łaszcz de Strzemielec, Stanislae Pstrokoński, Joanne Beldowski, Joanne Radzieiowski, Oratoribus Regni Poloniae, in quorum manibus in summo templo civitatis nostrae Meggyes, hoc juramentum praestitimus. *Item.* Spectabilibus, Magnificis et Generosis, Domino Christophoro Bathori de Sumlio, Comite perpetuo Comitatus Biorien: Fratre nostro observan. Chrystophoro Hagemas de Berego, Comite perpetuo Comitatus Żońnok

893

894

mediocris, Stephano Bathori juniore de Sumlio, etc. Nepote nostro, Samuele a Zborow, aulae nostrae familiari. Valentino Teoreog de Eminig Comite perpetuo Comitatus Huniad: ac aulae nostrae familiari, Georgio Bamfy Lozoncy Capitaneo, aulae nostrae familiari, et Consiliario nostro, Ladislao Geffaffy de Rathor, Consiliario nostro, Alexandro Kendy de Lona, Consiliario nostro, Ladislao Chaki de Karetzeg, Stephano Tompa Bano nostro districtuum Karembe et Lugas, Volphango Bamfi, Comite comitatus Dobocen. Balthazaro Iakchi de Kusaly, aulae nostrae familiari, Francisco Kendy de Ratnot, Comite comitatus de Kikeleo, Stephano Apaffi, Praefecto arcis nostrae Fogaras, Volphango Bethlen, Blasio Kamoti, et Thoma Thorni, aulae nostrae familiaribus, Nicolao de Viselen: et Emerico Suliog de Zopor, Magistris, Protonotarijs nostris, Gabriele Vites, Comite comitatus Torden, Gabriele Peokri de Petrovinia, Nicolao Valkai, Gabriele Chaki de Palota, Georgio Vas de Czegie, et Joanne Keffei de Nozali, Comitibus comitatus Colosien. Michael Kornis de Erdeo, Zentgeori Comite fodinae nostrae salium Siculicalium, Francisco et Emerico Lazar, Judicibus Regijs Sediis nostrae Siculicalis Maros, Volphango Kornis de Zentpal, et Michael Petki, Sediis Siculicalis, Uduarseli Judicibus Regijs, Augustino Heiduig, Regio Judice Cibinien: Proceribus, Dignitarijs, Officialibus, ac Nobilibus Poloniae et Transsylvaniae, et alijs quam plurimis omnium Statuum et Ordinum Regni Nostri Transsylvaniae, et partium Hungariae sibi annexarum, Legatis. Actum in summo templo civitatis nostrae Meggyes, sub ipsis Comitibus Generalibus, octava die mensis Februarij. Anno Domini millesimo, quingentesimo, septuagesimo sexto.

Stephanus Electus Rex. sszt.

Martinus Berzeviceius Procancell. sszt.

Literae pactorum et conventorum.

STEPHANUS

Dei gratia, Electus Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniaeque, etc. necnon Transsylvaniae Princeps.

Significamus hisce literis nostris, quorum interest, universis et singulis. Quod post discessum et susceptionem Regni Galliarum, per Serenissimum Principem Dominum Henricum, Dei gratia, Regem Poloniae, et Magnum Ducem Lithuaniae, etc. vigore juris ac libertatum Regni Poloniae, conditionumque a praedicto Serenissimo Henrico Rege susceptarum et promissarum, vacante Poloniae Regno, et Magno Ducatu Lithuaniae, miseramus ad Status et Ordines Regni Poloniae, et Magni Ducatus Lithuaniae, fideles nostros Magnificos, Georgium Blandratam Do-

ctorem Physicum, et Martinum Berzeviceium, Equitem auratum Procancellarium, Consiliarios, Oratores et Commissarios nostros, qui de Nobis in Regem assumendis cum Ordinibus agerent. Divinique Numinis instinctu in Comitibus Generalibus Electionis Regis, sub Varsavia habitis, Ordines Regni Poloniae, et Magni Ducatus Lithuaniae, Nos Regem creasse, conditionibus et articulis inter eosdem Ordines, ac Oratores nostros, ibidem conclusis, intervenientibus. Quorum quidem tenor de verbo ad verbum sequitur, et est talis.

Conditiones propositae, a Legatis Illustrissimi Transsylvaniae Principis, etc. in Comitibus Varsaviensibus novi eligendi Regis gratia indictis, Ordinibus et Statibus Regni Poloniae.

Principio, promittit Illustrissimus Princeps, se libertates, leges, consuetudines, integre in Regno Poloniae, et Magno Ducatu Lithuaniae, conservaturum, atque iurejurando, prout Senatus et Ordines statuent, quidquid erit e re Regni observaturum et comprobaturum.

Secundo, se debita omnia Regni, quae ad ipsum pertinere merito poterunt, soluturum.

Tertio, si ita Ordinibus Regni visum fuerit, pollicetur se confestim recuperaturum esse, quidquid Moschus occupavit, quod si veteranis suis copijs erit opus, illas minime recusaturum.

Quarto, perpetuum foedus illud, quod jam olim initum cum Imperatore Turcarum fuerat, confirmaturum. Cum Tartaris vero sempiternam quietem et pacificationem habiturum.

Quinto, limites Regni omnes ita muniturum, ne hostis quispiam accedere facile possit.

Sexto, dum adventum suum, si Deo ita visum fuerit, parat, ne interim aliqua ex parte hostis quispiam negotium Regno facessere possit, ducenta millia florenorum praemissurum se pollicetur, quibus iudicio Senatus et Ordinum, finibus et alijs necessitatibus prospiciatur. Ubi vero ipse advenerit, non per Legatos, sed per semetipsum, cum hostibus Regni bellum geret: paratus etiam pro salute Reipublicae vitam profundere.

Septimo, tum favore, tum proprijs sumptibus, vinctos et captivos Russiae nobiles, non ita pridem a Tartaris abductos, redemptionem esse:

Conditiones ex communi Ordinum Regni consensu, Illustrissimi Palatini Transsylvaniae, etc. Legatis propositae, et ab ijs susceptae, Varsaviae decima quarta Decembris, anno Domini, millesimo, quingentesimo, septuagesimo quinto.

Inprimis: Cum Inclytæ Jagiellonicae familiae, (quae hic diu et felicissime regnavit) tot extent erga Rempub: Polonam incomparabilia merita, Ordines Regni id maxime curant, ut suorum Regum posteritati, cum summa dignitate et honestate prospiciatur. Itaque ex communi Ordinum decreto ante omnia sanciunt, ut Illustrissimum Transsylvaniae Palatinum, etc. Serenissimum Poloniae Infantem in matrimonium ducat. Si vero contigerit (quod Deus avertat) Serenissimum Infantem vel fati concedere, vel ab hoc ma-

895

trimonio omnino alienam se praebere, nihilominus dignitas Regia suae Celsitudini salva sit. Omnia jura, libertates, privilegia, immunitates, a Serenissimis Poloniae Regibus Reipub: legitime concessas, necnon articulos in Electione Henrici Regis conscriptos, et ab Ordinibus oblatos primum hic Varsaviae ab ipsis Legatis, deinde Parisijs, ab utroque Rege, publico juramento approbatos confirmabit. Si quid praeterea circa Coronationem Ordines Regni, ad augendas libertates postulaverint, publico privilegio approbabit. Ad repentina Regni praesidia mille equitum, et quingentorum peditum stipendia, Legati quamprimum expedient. Auxilia externa nequaquam in Regnum adducet, nisi cum consensu Senatus et Ordinum. Stipendiarios milites extra Regnum incisijs Ordinibus non emittet. Cum sibi invicem Ordines Regni pro decima octava die Januarij, Andreioviae Generalem Conventum indixerint, curabit, ut in eo Conventu has omnes condiciones, tam sibi ab Ordinibus propositas, quam nobis suo nomine a Legatis oblatas, publico juramento, vel in persona, vel per suos solennes Legatos confirmet. His supradictis conditionibus utrinque oblati, ipsi Legati nomine sui Principis subscripserunt, et eas sigillis munierunt. Georgius Blandrata propria. Martinus Berzeviceus, Procancellarius et Orator, propria, sigillis eorumdem subimpressis. Quarum praeinsertarum conditionum illa qua cavetur, ut has condiciones utrinque propositas, in Conventu Andreiovien: juramento, vel in persona, vel per solennes Legatos confirmemus juramento hic a Nobis de mandato Ordinum per Oratores suscepto mutata, reliquis omnibus stare, ac easdem adimplere volen: postquam recitatas coram Nobis sigillatim expendimus et consideravimus, eas ratas et gratas haberi: approbavimus, et confirmavimus, approbamusque et confirmamus hisce literis nostris. Promittentes bona fide, ac sub juramento, Nos omnes condiciones praedictas, ac omnia et singula in ijs expressa, inviolabiliter observaturos, et adimpleturos cum effectu, sine ulla exceptione nec ijs unquam directe vel indirecte contraventuros. Dantes potestatem insuper Cancellario et Vicecancellario Regni Poloniae, pro tempore existentibus, ut postquam in Regnum Poloniae, Deo favente, venerimus, eosdem articulos, eorumque confirmationem sub sigillo Regni Poloniae si id Ordines Regni requirerent, non expectato alio mandato nostro, utroque vel alter eorum extradat, non obstante ulla exceptione, seu quovis in contrarium mandato. Datum in summo templo civitatis nostrae Meggyes, sub ipsis Comitibus Generalibus, die octava mensis Februarij. Anno Domini, millesimo, quingentesimo, septuagesimo sexto.

Stephanus Electus Rex sszt.

Martinus Berzeviceus Procancell: sszt.

Litterae confirmationis articulorum Henrico Regi antea oblatorum.

STEPHANUS

Dei gratia, Electus Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniaeque, etc. necnon Transylvaniae Princeps.

Significamus universis et singulis, praesentibus et futuris, per Spectabilem et Magnificum, Joannem Tarlo de Szczekarzowice, Palatinum Lublinensem, et Capitaneum Pilznensem: ac Magnificos et Generosos, Georgium Mniszek de Magna Kunczyce, Incisorem Regni, ac Sanocensem et Socaliensem Capitaneum, Albertum Starzechowski de Starzechowice, Succamerarium Leopoliensem, Palatinidem Podoliae, Nicolaum Jazlowiecki de Buczacz, Palatinidem Russiae, et Capitaneum Lubaczowiensem, Joannem de Ostrog, Martinum Lwowski ab Ostrog, Joannem Plaza de Mstyczow, Georgium Niemsta de Krzeczynce, Adamum Gorayski de Goray, Stanislaum Laszcz de Strzemielez, Stanislaum Pstrokowski: Joannem Beldowski, Joannem Radzieiowski, Oratores ab Ordinibus Regni Poloniae, et Magni Ducatus Lithvaniae, in Transylvaniam ad invitandum Nos ad Regnum missos, oblatos Nobis esse publico nomine articulos, seu leges ab Ordinibus in Electione Henrici Regis de Reipub: sancitos, quarum exemplum lingua Polonica, qua sunt perlatae, sequitur.

1. Rady Koronne, Rycerstwo y Stany wszelakie Korony Polskiej, y Litewskiego narodu, także y inszych wszystkich Państw do Korony należących, to sobie u Nas warowali. A My ustawiamy, y za prawa wieczne mieć chcemy, iż za żywota naszego, My y Potomkowie nasi Krolowie Polscy, y ciż Wielkie Xiążęta Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kijowskie, Wołyńskie, Podlaskie, Inflantckie, y inszych Państw nie mamy mianować, ani obierać, ani obierania iakiego składać żadnym sposobem, ani kształtem wymyślonym, Krola na Państwo, successora naszego, wsadzać. A to dla tego, aby zawzdy wiecznymi czasy po ześciu naszym, y Potomkow naszych, wolne obieranie Krola zostawało wszem Stanom Koronnym. Dla czego y tytułu *Haeredis* używać nie mamy, ani Potomkowie nasi Krolowie Polscy.

2. A iż tey zacney Kororie narodu Polskiego, Litewskiego, Ruskiego, Inflantskiego, y inszych iest nie mało *dissidentes in religione*, przestrzegając napotym iakich sedycyi y tumultow, z tey przyczyny rozerwania abo niezgody religyi. Warowali to sobie niektorzy obywatele Koronni Konfederacją osobliwą, że w tey mierze *in causa religionis* mają w pokoiu być zachowani, którą My im obiecuiemy trzymać w cale, czasy wiecznymi.

3. A w sprawach Koronnych ktore się dotykać będą osoby naszej y dostoięstwa naszego poselstw do cudzych kraioy wysyłania, y

cudzych także poselstw słuchania y odprawowania, woysk iakich abo żołnierzow zbierania abo przyjmowania, My y Potomkowie nasi nie zaczynać y czynić nie mamy, bez rady Rad Koronnych obojga narodu, spraw Seymowi należących niwczym nie wzruszając. A wszakoż te poselstwa ktoreby się Rzeczypospolitey nie dotykały, a mogły być wedle ich czasu y potrzeb odprawowane: tedy te mamy y będziemy mogli zawsze odprawować, za wiadomością Panow Rad Koronnych obojga narodu, którzy przy Nas mieszkać będą.

4. O woynie abo ruszeniu pospolitym, nie zaczynać nie mamy, mimo pozwolenie Seymowe wszęch Stanow, ani za granice Koronne obojga narodu Rycerstwa Koronnego woiennym obyczaiem wywodzić żadnym sposobem, ani prośbą naszą Krolewską, ani płacenię pięci grzywien *super hastam*, My, y Potomkowie nasi Krolowie Polscy, nie mamy, y słowem naszym Krolewskim przyrzekamy. Wszakże ieslibyśmy za uchwałę Seymową ruszenie pospolite uczynili, iednak nie dłużej mamy dzierżeć poddanych naszych na mieyscu, tam kędy im wiciami ostatecznymi, to iest, listy woiennymi, czas y mieysce, oznaczymy, iedno dwie niedzieli. A ieslibyśmy za pozwoleniem wszęch Stanow, za granice poddane swe wywieść chcieli, a oni Nam tego dobrowolnie dozwolili: tedy na każdego z osobna iezdnego, żadney osoby nie wymuiąc, także y szlachcica pieszego woynę służyć powinnego, powinnismy im dać niż się z granic ruszemy po pięci grzywien, a nie mamy ich dłużej trzymać na żołdzie tych pięci grzywien, iedno ćwierć roku. Rozdziału żadnego na części woysk, tak wielkiego iako y małego, nie czyniąc między nimi. A ieslibyśmy ich do dwu niedziel nie ruszyli za granice, tedy przy Nas dłużej trwać nie będą powinni. A czasu woyny będziemy potzeczy wszystkie kosztem swym odprawować, iako działą, prochy, puszkarze, draby, y straż wszelaką.

5. Granice Koronne obojga narodu, y wszystkich Państw do Korony należących, od wtargnienia nieprzyziaciela wszelakiego, obroną opatrować nakładem naszym mamy, y powinni będziemy, y Potomkowie nasi, zostawuiąc kwartę w mocy wedle statutu Polskiego.

6. Często się też to przytrafiać może, iż między tak wielą Senatorow, sentencye, zdania, y rozumienia być mogą różne, a nie na wszem zawzdy zgodne w sprawach wszelakich: przeto My y potomkowie nasi, władzą swą nie konkludować nie mamy, ale się co napilniey starać, abysmy wszystkie do iedney sentencyi przywieść mogli, uważając wszystkie wywoody ich, ktoreby się z prawem, wolnościami pospolitemi, y z więtszym pożytkiem Rzeczyposp: pokazywały, a ktoreby wolnościom, prawom, y swobodom wszystkim Państwom nadanym, przeciwno nie były. A ieslibyśmy ich do iedney a zgodney sentencyi przywieść nie mogli, tedy przy tych konkluzya nasza zostawać ma, którzyby się nablížey ku wolnościom, prawom a zwyczajom, wedle

praw każdej Ziemi, y dobremu R. P. skłaniania, okrom spraw Seymowych, ktore się zwykłym obyczaiem, z wiadomością y przyzwoleniem wszęch Stanow odprawować mają. Gdyż to iest rzecz pewna y doświadczona, iż sama iedna Osoba Krolewska, u tak wielkich Państw tego Krolestwa, wszystkim sprawom zdołać nie może, zazymby y w nierząd, y w niebezpieczeństwo Korona wpaść mogła. Przeto ustawiamy, y za wieczne prawo mieć chcemy, aby każdego Seymu Walnego naznaczeni y mianowani byli z Rad Koronnych osob szesnaście, tak z Polski iako

y z Litwy, y inszych Państw do Korony należących, z wiadomością wszęch Stanow, ku innym urzędnikom Koronnym Polskim y Litewskim, którzyby przy Nas ustawicznie byli, przestrzegając osoby y dostoięstwa naszego, wolności pospolitey, bez których rady y wiadomości nie My y potomkowie nasi, czynić nie mamy, ani będziemy mogli w sprawach potocznych (nie wzruszając nic Seymowych.) A ci Panowie będą powinni przestrzegać, aby we wszystkich sprawach nic się nie działo *contra dignitatem nostram*, y przeciw prawu pospolitemu: z czego potym będą powinni respondować na Seymie Walnym blisko przyszłym. A wszakże każdemu z Panow Rad Senatorow, przyiechać do Nas ilekroć ktory raczy, y obecnie mieszkać, wolno ma być, y do tey sprawy, y do każdej inney, iako Rady przypuszczamy, y o wszystkim radzić y wiedzieć powinni będą: także ci Deputaci nie przed żadnym z nich mieć nie będą więcej, okrom tego, iż iuz oni do czasu swego obecnie powinni być mieszkać przy Nas. Nie zaniechuiąc obyczaiu starego, opisowania listy naszymi *ad Consiliarios absentes*, gdy się co takiego trafi: naznaczenie tych Senatorow na Seymie ma być zaraz osob 16, na każde pułroka osob 4 ieden z Biskupow, ieden z Woiewod, a dwa z Kasztellanow, a mają iść koleją iako w Radzie siedzą. A iesliby ktory w swej koleicy zostać niechciał, abo *per aliquod legale impedimentum* nie mógł, aby się zaraz temże na Seymie opowiedział, a inszy *ex ordine* na iego mieysce *necessario* naznaczony był: a ci mają mieć opatrzenie z skarbu naszego, y potomkow naszych. Biskupi z Ruskich kraioy, y inni świeckiego stanu Senatorowie, każdy na swe pułroka po pięci set złotych, A panowie duchowni kraioy Polskich tego nie potrzebuia, gdyż są dobrze opatrzeni.

7. Seym Walny Koronny, we dwie lecie nadalę ma być składan, a gdzieby tego była pilna a gwałtowna potrzeba Rzeczyposp: tedy za radą Panow Rad obojga Państwa, iako czas y potrzeba Rzeczyposp: przynosić będzie, powinni go składać będziemy. A dłużej go dzierżeć nie mamy, nadalę do sześci niedzieli: a przed takowemi Seymy w Polsce wedle zwyczaiu, a w Litwie wedle Statutu Wielkiego Xięstwa Litewskiego, Seymiki Powiatowe być mają, iako w Kole, y w Korczynię, Seymik Główny bywa, także w Litwie w Wołkowisku Główny

Seymik bydz ma. Na ktore Seymiki przez Posly swe, potrzeby przypadłe zwykłym obyczajem oznaymiać mamy.

8. Obiecuiem toż słowem naszym Krolewskim, iż My y Potomkowie nasi, sygnetu żadnego używać nie mamy, ani pieczęci osobney w sprawach Rzeczypospolitey należących, *tam in tra quam extra Regnum*, iedno Koronnych pieczęci, ktore przy Kanclerzach y Podkanclerzach są, tak Polskich, iako y Litewskich.

900 9. Urzędy Koronne oboygą narodu w cale zachowane bydz maia, także y Dworskich urzędowumnieyszący załumiać nie mamy, ale owszem ludzom statecznym, godnym, y zasłużonym, oboygą narodu, a nie obcym, gdybykolwiek wakowały, powinni być dawać.

10. Aby wątpliwość żadna około gruntow szlacheckich nie była, wolne zawzdy ze wszemi użytkami ktoreby się kolwiek na ich grunciech pokazywały; też y kruszcze wszelakie, y okna solne, zostawać maia; a My y Potomkowie nasi, przekazywać im nie mamy, czasy wieczni, wolnego używania.

11. Także obiecuiemy iż wykładow nie przypuscimy, ani wywodow żadnych z prawa obcego, ani daniny z Przodkow naszych dobr prawem dziedzicznym nadanych, aby miały bydz za lenna poczytane, tylko na ktorychby stało mianowicie, że są nadane *iure feudali*.

12. Starostowie pogranicznych y sądowych zamkow, y miast głównych, także y miasta główne ktore Starostow nie maia, przysięgać Krolowi y Krolestwu maia, iż *tempore Interregni*, zamkow y miast, spuszczać nie maia ku szkodzi Rzeczypospolitey nikomu inszemu, iedno Krolowi wolnie za zezwoleniem wszzech obranemu, y koronowanemu, pod utraceniem poczciwości, garła, y maiećności.

13. Korona Krolestwa Polskiego, ma być w skarbie Koronnym w Krakowie chowana, przez Pana Podskarbiego Koronnego, za pieczęciami y kluczami Senatorow tych, to iest: Kasztellana Krakowskiego, Woiewodę Krakowskiego, Poznńskiego, Wileńskiego, Sędomirskiego, Kaliskiego y Trockiego; ktoryz iey otwarzać nie maia, iedno za zezwoleniem spolnym wszzech Rad Koronnych, y Stanow. A wszakoż niehytność ktorego z nich, prze chorobę, abo inne *legale impedimentum* przekazać nie ma spolnego zezwolenia: owszem *absens*, za obwieszczeniem innych Senatorow, powinien tamże klucz swoy do innych kolegow przesłać. A iesliby ktorego śmierć zasła, tedy inni kolegowie *praesentes* moc maia zamek iego otworzyć, y pieczęć odeprzeć.

14. Sprawiedliwość pospolitą sądową niektóre kraie Korony Polskiej sobie zwolily, zdeymniając ią z osoby naszej, czego My im dozwalamy, y hamować nie mamy, z tym dokładem, że innym ktoryzby chcieli także u siebie postanowić, wolno bydz ma zawzdy: a poprawa iey ma bydz wolna za spolnym ich dozwoleniem. Y iesliby się im zdało zasię ią na osobę naszą Krolewską włożyć, tedy ią powinni być dawać

się przyiać, My y Potomkowie nasi. Także też Panowie, Rady wszystkie, y Stany Wiekiego Xięstwa Litewskiego, y Ziem, Wołyńskiej, Kijowskiej, Braclawskiej, ktore się prawem Litewskim sądzą, to tymże sposobem postanowili, iż do Seymu przyszłego na Koronacyą naszą złożonego, praw swych poprawić, y obyczay sprawiedliwości między sobą postanowić maia. A iako oni między sobą postanowia, y na co się większa część tych, ktoryz się prawem Litewskim sądzą, zgodzi, to My wszystko przy Koronacyi naszej poprzysiądz powinni być dawać, y na potym także praw swych y sądow poprawować im będzie wolno zawzdy.

15. Osobliwie to waruiemy, iż podatkow, ani poborow żadnych na imionach naszych Krolewskich, y Rad Duchownych, także cel nowych na miastach naszych w Polsce y w Litwie, y we wszystkich Ziemach do Korony należących, składać y postanawiać nie mamy, bez dozwoienia wszzech Stanow na Seymie Walnym. Ani też monopolia rzeczy tych, ktore z Państw Koronnych, tak Polskich iako Litewskich pochodzą, ustawiać dopuścić nie mamy.

16. A iż na małżeństwie naszym wiele R. P. należy, tedy obiecuiemy, y przyrzekamy za się y za Potomki nasze Krole Polskie, nigdy nie stanowiąć, ani przed się brać, około małżeństw naszych, mimo wiadomoś y przyzwolenie Rad Koronnych oboygą narodu. A okrom takowych przyczyn ktore pismem y słowem Bożym są wyrażone, żadnych okazy do niemieszkania powinno w małżeństwie, abo do rozvodu, szukać sobie nie będziemy.

17. Kondycye wszystkie przez Posly nasze imieniem naszym podane y umocnione, wypełnić wszystkie powinni być dawać, y słowem naszym przyrzekamy to wszystko, y coby iedno kolwiek ieszcze wolności praw swych Stany Koronne oboygą narodu Nam przy Koronacyi podali, przyimuiemy, y przyiać mamy, poprzysiądz, utwierdzić, y na potomne czasy mocno trzymać, wypełniać powinni iesteśmy, y obiecuiemy, pod wiarą y przysięgą naszą, słowem naszym przyrzekamy, utwierdzamy, na wieczne czasy. A ieslibyśmy (czego Boże uchoway) co przeciw prawom, wolnościom, artykułom, kondycyom wykroczyli, abo czego nie wypełnili: tedy obywatele Koronne oboygą narodu, od posłuszeństwa y wiary Nam powinney, wolne czyniemy.

18. Stanowiono y pisano to wszystko przez Rady Koronne oboygą narodu, Rycerstwo y Stany wszzech Państw do Korony należących, na Seymie pospolitym *Electionis* pod Warszawą przy wsi Kamionney, dnia dwudziestego maia, roku Bożego, tysięcznego, pięćsetnego siedmdziesiątego trzeciego.

Quos quidem articulos seu leges, in omnibus earum punctis et conditionibus approbandas, roborandas, et confirmandas duximus, approbamusque, roboramus, et confirmamus per praesentes literas nostras: decernentes eas per-

901

902

petuae, indubiae, ac inviolabilis firmitatis robur obtinere debere, promittentesque, sub juramento, illas in praedictis omnibus earum punctis et conditionibus, sine ulla excusatione et exceptione, firmiter, inconcusse, et inviolabiliter tenere, observare, adimplere, et exequi, et teneri, observari, adimpleri et exequi facere. Praeterea promittimus, si ultra has leges, seu articulos suprascriptos Ordines, aliquas alias de Republica in Conventu Regni Andreioviae, vel Cracoviae, circa Coronationem nostram sancient, et Nobis offerent, approbare, roborare et confirmare, exequique, ac adimplere sine ulla exceptione. Dantes potestatem insuper Cancellario et Vice Cancellario Regni, pro tempore existentibus, ut postquam, Deo favente, feliciter in Regnum Poloniae venerimus, hanc eorundem articulo- rum, seu legum confirmationem, ac confirmationem de facto articulo- rum et legum, quae ante Coronationem nostram, Andreioviae vel Cracoviae sancientur, sub sigillo Regni Poloniae, Ordinibus Terris, ac subditis nostris, qui eam requirent, non expectato alio mandato nostro, uterque vel alter eorum extradat, non obstante ulla exceptione, seu quovis in contrarium mandato. Quod vero ad articulum inter caeteros in conventu Electionis Henrici Regis latum, de matrimonijs Regum attinet: cum jam sit constitutum, postulantibus, nostris Oratoribus, de matrimonio nostro cum Serenissima Principe Anna Serenissimi olim Principis Domini Sigismundi Augusti Sorore, id quod hac de re jam constitutum est, et inter caeteras condiciones oblatis Regni Nobis propositum, voluntarie et libenter, bona fide adimplere pollicemur. In cuius rei fidem literas hasce manu nostra subscripsimus, sigillumque nostrum quoad praesens in Transylvania utimur ijs appendi iussimus. Actum et datum in summo templo civitatis nostrae Maggyes, sub ipsis Comitibus Generalibus, octava mensis Februarij, anno Domini, millesimo, quingentesimo, septuagesimo sexto. Praesentibus Spectabilibus, Magnificis, Generosis ac Egregijs, Joanne Tarlo de Szczekarowice, Palatino Lublinski, et Capitaneo Pilsnensi, Georgio Mniszech de Magna Kończyce Incisore Regni, ac Sanocensi et Sokaliensi Capitaneo, Alberto Starzechowski de Starzechowice, Succamerario Leopoliensi, Palatinida Podoliae. Nicolao Jazłowiecki de Buczacz, Palatinida Russiae, et Capitaneo Lubaczoviensi. Joanne de Ostrorog, Martino Lwowski ab Ostrorog, Joanne Płaza de Mstyczow, Georgio Niemsta de Krzeczencyce, Adamo Gorayski de Goray, Stanislaw Łaszcz de Strzemielec, Stanislaw Pstrokowski, Joanne Beldowski, Joanne Radzieiowski, Oratoribus Regni Poloniae. Item Spectabilibus, Magnificis, Generosis, Domino Christophoro Bathori de Sumlio, Comite perpetuo Comitatus Biorien: Fratre nostro observan. Christophoro Hagemas de Berego, Comite perpetuo Comitatus Zolnok mediocris, etc. Stephano Bathori juniore de Sumlio, et Nepote no-

stro, Samuele a Zborow, aulae nostrae familiarari, Valentino Teorego de Eminig, Comite perpetuo Comitatus Huniad: ac aulae nostrae familiarari: Georgio Bamfy, Lozoncy Capitaneo, aulae nostrae familiarium, et Consiliario nostro; Ladislao Geflaffy de Ratoth Consiliario nostro; Alexandro Kendy de Lona, Consiliario nostro; Ladislao Chaki Karetzeg, Stephano Tompa Bano nostro, districtuum Karansebes et Lugas: Volphango Bomfi, Comite Comitatus Dobocen: Balthasaro Iakchi de Kusaly, aulae nostrae familiarari: Francisco Kendy de Ratnot, Comite Comitatus de Kikeleo: Stephano Apaffi, Praefecto arcis nostrae Fogaras: Volphango Bethlen, Blasio Kamoty, et Thoma Thorni, aulae nostrae familiaribus: Nicolao de Visselen, Emerico Suliog de Zopor, Magistris, Protonorarijs nostris: Gabriele Vites, Comite Comitatus Torden: Gabriele Peokri de Petrovinia, Nicolao Valkai, Gabriele Chaki de Palota, Georgio Vas de Czegie, et Joanne Cheffei de Nozali, Comitibus Comitatus Kolosien. Michaele Kornis de Erdeo, Zentigeorgij-Comite fodinae nostrae salium Siculicalium: Francisco et Emerico Lazar, Judicibus Regijs, Sedis nostrae Siculicalis Maros: Volphango Kornis de Zentphal, et Michaele Petki, Sedis Siculicalis, Udvarseli, Judicibus Regijs: Augustino Heiduig, Regio Judice Cibinien: Proceribus, Dignitarijs, Officialibus, ac Nobilibus Poloniae et Transylvaniae, et alijs quam plurimis omnium Statuum et Ordinum Regni nostri, Transsylvaniae, et partium Ungariae sibi annexarum, Legatis.

Stephanus Electus Rex.

Martinus Berzevicejus, Procancell.

Literæ confirmationis generalis.

STEPHANUS,

Dei gratia, Electus Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniaeque etc. necnon Transsylvaniae Princeps.

Significamus hisce literis nostris, quorum interest universis et singulis, praesentibus et futuris. Quia Nos considerantes erga Nos singularem propensionem, ac singularia studia Consiliariorum, dignitariorum, officialium, nobilium, omniumque Statuum ac Ordinum Regni Poloniae et M. D. L. Tetrarumque ac Dominiorum ijs annexorum, quod Nos potissimum inter caeteros Principes Christianos, ad fastigium Regium voluntatibus ac suffragijs suis extulerint, Regemque suum, et eundem Magnum Ducem, jure electionis ipsorum, libere creaverint, cum bona et matura deliberatione: ac ex debito et officio nostro, secutique vestigia Antecessorum nostrorum, Divorum Poloniae Regum, et Magnorum Ducum Lithvaniae, omnia privilegia, donationes, inscriptiones, advitalitates, libertates, praerogativas, immunitates, tam Regni et Magni Ducatus, quam

903

904

Terrarum earundem communes, ipsis conjunctim aut separatim concessas, quam privatarum personarum, cujuscunque status, conditionis, sexus, existentium, civitatum, oppidorum, et locorum quorumcunque privatas, ecclesiasticas et saeculares, cujuscunque generis, per Antecessores nostros Regni Poloniae, ac Magni Ducatus Lithuaniae, Terrarumque ijs conjunctarum, Reges, Principes, Duces ac Dominos, tam in toto, quam in parte: praesertim vero Casimirum Magnum, Ludovicum Lois nuncupatum, Vladislaum Secundum Jagellonem dictum; Fratresque ejus Vitoldum et Sigismundum, Magnos Duces Lithuaniae, Vladislaum Tertium, Casimirum Tertium Jagellonis filium, Joannem Albertum, Alexandrum, Sigismundum Primum, Sigismundum Secundum Augustum, ac Henricum, Reges Poloniae, et Magnos Duces Lithuaniae, ac etiam per Magistros Prussiae, Archiepiscopos, Episcopos, Magistros, Praeceptores Livoniae, Duces, Principes, ac Dominos Terrarum Russiae, juste et legitime emanatas et concessas, ac juri communi utriusque gentis non contrarias; ac item jura, leges, statuta, constitutiones, ordinationes, libertates ac immunitates, in Conventibus Regni quibuslibet legitime sancitas, nominatim autem libertates et leges in Conventu Electionis Henrici Regis latas, ac quae in Conventu Andrejoviensi, vel Coronationis nostrae feruntur, et Nobis exhibebuntur. Ita tamen, ut haec specialitas generalitati; nec generalitas specialitati deroget. Tum etiam conditiones per Oratores nostros cum Ordinibus pactas et conventas et a Nobis approbatas. Quorum omnium praemissorum tenores tanti esse volumus, ac si hisce literis de verbo ad verbum insertae sint, in omnibus earum articulis, punctis, clausulis, conditionibus, approbandas, roborandas, et confirmandas duximus, approbamusque, roboramus, confirmamus per praesentes literas nostras. Decernentes illas perpetuae, indubiae, ac inviolabilis firmitatis robur obtinere debere. Recipimusque, spondemus, et Regio verbo nostro pollicemur, illam in praedictis earum punctis, articulis, clausulis, conditionibus, firmiter, inconcusse, inviolabiliter tenere, observare, et implere, et exequi: ac omnibus ac singulis ex ijs satisfacere cum effectu, et teneri, observari, et exequi facere. Item pollicemur, recipimus ac spondemus, quod omnia per hostes finitimos injuste a Regno Magnoque Ducatu Lithuaniae, et Dominijs eorundem, quocunque modo occupata, vel bello, vel quovis alio modo distracta, ad proprietatem et unionem ejusdem Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lithuaniae, aggregabimus neque fines Regni, et Magni Ducatus Lithuaniae minuemus, sed pro viribus nostris proferemus, et dilatabimus. Quod si aliquid contra libertates et immunitates, jura privilegia praedicta Regni, et Magni Ducatus Lithuaniae, ac caeterarum provinciarum ijs annexarum, fecerimus, non servantes (quod absit) aliquid illorum in toto, vel in parte; id totum irritum et inane, nulliusque

momenti fore decernimus et pronunciamus. Quod vero supra hisce literis, privilegia, libertates ecclesiasticas, cum caeteris confirmavimus, id nihil articulo juramenti derogare volumus, videlicet, pacem et tranquillitatem inter dissidentes de religione, tuebimur, et manutenebimus, etc. quem inconcusse firmiter et inviolabiliter, ac cum effectu, Nos observaturos promittimus ac spondemus. Dantes insuper potestatem Cancellario et Vicecancellario Regni Poloniae, pro tempore existentibus, ut postquam, Deo favente, feliciter in Regnum Poloniae venerimus, has literas confirmationis generalis jurium, privilegiorum, et libertatum Regni, ac Magni Ducatus, ac Terrarum ijs annexarum, cum confirmatione de facto articulorum et legum, quae ante Coronationem nostram Andrejoviae, vel Cracoviae sancientur, sub sigillo Regni Poloniae, Ordinibus, Terris, ac subditis nostris, qui eam requirunt, non expectato alio mandato nostro, uterque vel alter eorum extradat, non obstante ulla exceptione, seu quovis in contrarium mandato. In cujus rei fidem literas hasce manu nostra subscripsimus, sigillumque nostrum, quo ad praesens in Transsylvania utimur, ijs appendi jusimus. Datum in summo templo civitatis nostrae Meggyes, sub ipsis Comitibus Generalibus, die octava mensis Februarij. Anno Domini, millesimo, quingentesimo, septuagesimo sexto.

Stephanus Electus Rex sst.

Martinus Berzeviceius Procancell: sst.

A tak My wyższej pomienione Rady Koronne, z przerzeconemi Stany Koronnemi, rozumiejąc to byź rzecz potrzebną, aby ta przysięga Krola Pana naszego obranego; była co naprzedz do wiadomości wszech ludzi przywiedziona, użyliśmy Iego Mci Pana Walentego Dembińskiego z Dembian, Kanclerza Korony Polskiej, aby te wszystkie listy, których oryginały przy sobie ma, do druku podał, a potom każdy exemplarz z nich, dla pewniejszej wiary, ręką własną podpisał, y pieczęcią swoją zapieczętował, y do wszech Ziem, Woiewodztw y Powiatow Koronnych, tudzież do wszystkich Państw Koronie należących, rozsyłać kazał. Gdzie przy tym wszech wobec Starostow, y innych namiestnikow, tak w Koronie iako y w Państwach do niey należących, będących: napominamy, abyście W. M. przerzecone listy, abo takowe Krola Elekta naszego, praw y swobod poprzysiężenie, nie tylko do ksiąg Grodzkich wpisać, y z nich to ludziom tego potrzebującym wydawać, ale też to wszędzie przez Woźne Ziemskie iawnie na miejscach pospolitych obwoływać, y wszem do wiadomości przywoździć, z powinności urzędow swoich, nie zaniechali, y owszem tym ktorym należy to uczynić, bez wszelkich odwłok rozkazali. Dan z Krakowa, *tertia die mensis Martij. Anno Domini, 1576.*

Finis Interregni.

PRAWA Y KONSTYTUCYJE

ZA PANOWANIA

STEFANA BATOREGO.

KONFIRMACYA KROLEWSKA

POBORU W ANDRZEJOWIE UCHWALONEGO Y POWOLENIE WOJNY R. 1576.

STEPHAN

z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantkie, Wołyńskie, Podlaskie, Kijowskie, y Siedmiogrodzkie.

1. Wszystkim wobec y każdemu zosobna komu to wiedzieć należało, oznajmujemy: iż na tym Walnym Seymie Koronacyi naszej, Stany Koronne, tak Rady duchowne y świeckie, iako też y Posłowie Ziemscy, z osobiwey chęci y miłości przeciw Nam wstępku panowania naszego, dobrowolnie Nam tego pozwolili, ku potrzebie Rzeczypospolitey, aby pobory, nie tylko te, ktore na Seymie Elekcji Warszawskiej, y zieżdzie Andrejowskim blisko przeszłym *tempore Interregni*, sami sobie uchwalili, wedle poborowego uniwersału Lubelskiego *anni Domini 1569* postanowione są, ale też tych y dawnych poborow reszty, ktore sobie dobrowolnie uchwalili, ktoreby się iedno (od zapłaty żołnierzow w krajach niektórych, dla obrony trzymany, y teraz Rotmistrzom pewnym zadanych) pokazały od ostatecznego poboru Lubelskiego (iako Nam o nich w niektórych Woiewodztwach, że są, pewną sprawę dano) do skarbu Koronnego co naprzedz były zniesione do Warszawy. A iż też kwarta wedle konstytucyi ma byź na Świętki do Rawy znoszona, widząc My tamto miejsce ku znoszeniu przerzeconych pieniędzy, dla słusznych przyczyn, iako się to pokazało, nie do końca bezpiecznie; tedy za uchwałą Seymu tego, miejsce czwartey części oddawania naznaczamy, *pro hac vice tantum*, Warszawę, nie derogując konstytucyi około odbierania kwarty w Rawie, także na Świętki blisko przyszłe w Warszawie ta kwarta terazniejsza ma byź oddawana. Do ktorey kwarty odbierania, wedł

konstytucyi naznaczyliśmy Deputaty z Koła Senatorskiego: Ich Mość Pany, Krzysztofa Lancorońskiego, Kasztellana Małogoskiego, y Rafała Sładkowskiego Kasztellana Konarskiego: a z Koła Poselskiego od Rycerstwa, Pana Jana Laszcza Podkomorzego Belskiego, z Woiewodztwa Belskiego, y Andrzeia Czapskiego Podśodka Ziemie Dobrzyńskiej.

2. A tak wszech was, *authoritate praesentis Conventus*, napominamy, y rozkazujemy, aby wszystkie te pobory co naprzedz przez Poborce nasze niżej mianowane, y tym uniwersalem naszym naznaczone, były wybierane, to jest:

3. Krakowskiego, Piotra Strzałę Sędziego Zatorskiego; Poznańskiego, Joachima Bukowieckiego, Sandomierskiego, Borzuia Podlódowskiego, Jerzego Grzozowskiego; Kaliskiego, Mikołaja Głogińskiego; Sieradzkiego, Piotra Widawskiego; Ziemie Wieluńskiej, Jana Walnkowskiego; Lanczyckiego, Jana Kalińskiego; Brzeskiego, Woyciecha Trzebuchowskiego; Kijowskiego, Soltana; Inowłodawskiego, Mikołaja Rożeńkiego; Ziemie Dobrzyńskiej, Mikołaja Witowskiego; Ruskiego, Lwowska y Halicka, Thomasza Dubrawskiego; Przemyska y Sanocka, Alexego Krasickiego; Chelmska, Ambrożego Zalińskiego; Wołyńskiego, Bokieia Sędziego Łuckiego, Kniazia Kozika, Patrykę y Podkomorzego Krzemienieckiego; Podolskiego, Jerzego Telephusa; Lubelskiego, Piotra Kaszowskiego Sędziego Ziemskiego; Belskiego, Mikołaja Udryckiego; Płockiego, Sebastjana Kobiernickiego; Mazowieckiego, Czerskiego, Stanisława Machnkiego; Warszawskiego, Pawła Zawiszę Woyckiego; Wiskiego, Jana Burzyńskiego; Wyso-grodzkiego, Stanisława Nakwaskiego; Zakroczymskiego, Floryana Kryskiego; Ciechanowskiego, Lomzieńskiego, Thomasza Zamoyskiego; Zembrowskiego, Thomasza Suskiego; Nurskiego, Jana Gorskiego Sędziego Nurskiego; Rozańskie-go, Jana Pięckowskiego; Liwskiego, Podlaskiego, Drohobyckiego, Malchera Niecieckiego, Podkomorzego Drohickiego; Mielnickiego, Ma-

cieia Pobikrowskiego; Bielskiego, Jerzego Brzozę, Chorążego Bielskiego; Rawskiego, Jarosza Swidzińskiego; Sochaczowskiego, Marcina Szermanowskiego Sędziego Sochaczowskiego, Gosyńskiego, Rosłańca Szczawińskiego; Chełmińskiego, Malborskiego, Braclawskiego, Derszkowskiego, Chorążego Braclawskiego; Pomorskiego,.....

3. Y od was wszech tymże to Poborcom wyższej pomienionym były oddawane, bez wszelkiego omieszkania, przed świętą Małgorzetą blisko przyszłą. A Poborcy przyrzeczeni, aby te pobory, każdy z Woiewodztwa, Powiatu, y Ziemie swej, na dzień ś. Jakuba blisko przyszelego, znieśli do Warszawy.

4. Przy tym też upominamy, y roskazujemy tym uniwersałem naszym, pod winami w uniwersalech poborowych y konstytucjach, y w prawie pospolitym opisanymi, Poborcom tym którzyby dawne pobory zatrzymali, aby ie wespół z wyższej pomienionymi Poborcami do skarbu naszego Koronnego, na miejsce y czas wyższej opisany, w cale y zupełnie znieśli, y oddali.

5. Który to uniwersał nasz terazniejszy, aby tym rychley y prędzey, około wybierania poborow, y oddania ich, skutek swoy wziąć mógł: upominamy, y roskazujemy Starostom naszym Sądowym, aby exekwucją nieodwłoczną czynili około poborow, gdyby retenta były do nich oddane, tak terazniejszego, iako y pierwszych poborow: a terazniejszych retentow coby wyciągnęli, aby poborcom oddawali. A temu wszystkiemu aby exekwucją czynili, pod winami wyższej omienionymi.

6. Tego dokładając, iż około pogorzenia y spustoszenia miast, wsi, gruntow, iakimkolwiek przypadkiem, mają się Poborcy zachować, wedle przyrzeczonego uniwersału Lubelskiego, wyższej pomienionego.

7. Poborcy, y ci którzykolwiek pobor wybierają, abo wybierali, liczbę czynić będą powinni na przyszłym Seymie Walnym Koronnym, coram Ordinibus Regni, y terazniejszy, y dawniejszy. A iesliby którzy pomarli, tedy potomkowie ich. A ci którzy dostateczną liczbę uczynili na tym Seymie Koronacyi, iuz mają być wolni.

8. Także Starostowie z retent przedniejszych sobie oddanych: wszakoż ma być Poborcom przyjęto na liczbę, to co wydali na żołnierze, y na inne potrzeby, tempore Interregni, za rozkazaniem spolnym obywatelow krajow onych, od których Poborcami byli ostawieni. Też y kwity z uczynienia liczby w Powieciach, abo Ziemianich ich, także y w skarbie, mają im być także przyimowane. Czemu się wszystkiemu mają przypatrzeć Stany Koronne, na blisko przyszłym Seymie Walnym Koronnym.

9. Pan Podskarbi Koronny, z tych poborow, ktore do Iego Mci będą oddane, na przyszłym Seymie liczbę czynić ma, y o tych którzy przed nim czynili liczbę, dostateczną sprawę dać ma:

także y o retentach, ktoreby przy kim zostały. Annaty Ich Mość Xieża Biskupi, wedle konstytucyi anni 1567 et anni 1569 powinni oddawać tamże w Warszawie do skarbu Koronnego, sub poenis ibidem expressis.

10. A iż przyrzeczone pobory, nie z żadney powinności, iedno z chęci swej, dla obrony, sub Interregno, sobie postanowili: tedy to pilnie u Nas warowali, iż oni napotym podledz temu niechcą, przestrzegając tego, aby wszystkie powinności nasze Krolewskie, około obrony uczynione y upewnione, w cale im zachowane były.

11. To deklarując, że pobor ten nowy, cały y nienaruszony ma doysć skarbu Krola Iego Mci, y też starych retent, ut supra.

Pozwolenie Wojny.

12. A iż przedsię naydują się tacy w Koronie naszej, którzy nie dbając na Konfederacyą Andrzeiowską, nas Krolesem Polskim, iuz za pomocą Bożą Koronowanym, za Pana swego wyznawać niechcą, y owszem kogoś innego Krolesem swym wyznawają, ku zepsowaniu y zerwaniu Korony tej, y Rzeczypospolitey matki swej, za czym spodziewamy się postronnego nieprzyziaciela a gwałtownego, ktoremu za czasem zkądby odpor miał być dan, obmyślić potrzeba: a przy tym wolności y swobody wszystkich poddanych naszych, obywatelow Korony tej, w cale obronione y zachowane były. Czego wszystkiego inaczej, pewniey, a bezpieczniey opatrzeć, y onemu wedle potrzeby zabezpieczym innym nie mogliśmy, iedno pospolitym wszystkich ruszeniem, ktore wedlug zwyczaju y prawa pospolitego, iako w Andrzeiowie Stany wszystkie Koronne były pozwoliły, tak y teraz do onego pozwolenia Andrzeiowskiego przystawiając, na to pospolite wszech obywatelow Korony tej, y Państw do niey należących, ruszenie nierozdzielne, iedno podle praw ich są Nam pozwolili, ktorey iuz *authoritate praesentis Comventus generalis*, za pozwoleniem ich, postanawiamy y naznaczamy, na ten tylko czas, przeciw gwałtownemu, możnemu, postronnemu nieprzyziacielowi. A iż dogadzać w tym czasowi, y potrzebie, musieli; tedy zwyczaju y prawa opisanego, na ten tylko raz ustąpili: to iest, iż iuz uniwersały przez Pany Hetmany, na zieżdzie Andrzeiowskim postanowione, rozesłane, za dwoie wici rozumieć chcemy, czekając iuz gotowo na trzecie. Iednak to postanowienie terazniejsze, y uchwałę pospolitą zaraz wysyłamy, aby to postanowienie nasze za zezwoleniem Panow Rad, y Posłow Ziemskich uczynione, do wiadomości każdego, przez obwołanie *in locis publicis*, przyszło, aby się iuz żaden nie wymawiał niewiadomością, a za trzecimi wiciami wsiadał, y tam się stawiał gdzie mu miejsce na nich naznacza. Tylko to warując, którzy dla nauk do cudzych ziem iachali, a *tutoria bonorum suorum* tu pewnym osobom zapisali, abo też *curatoriam naturalem* zlecili. Ci iż *personaliter propter absentiam sui* bydz ku expe-

909

dycyi nie mogą, tedy ie wolne czyniemy: iednak *personas idoneas liberas* stawić, ku odprawowaniu tey służby, mają, wedle możności swej. *Contra vero internum hostem*, gdyż Posłowie Ziemescy Nam, z Radami, postępek, ktoryby był wedle praw Koronnych, przeciwko nim, y każdemu z osobna, zlecili: tedy ktoryby się pokazał *rebellis*, a za dekretem naszym był *perduellis patriae* deklarowan, exekwucya, przeciwko niemu ma bydz wedle Praw koronnych: to iest, Starosta miejsca każdego, ma ruszyć Ziemie przeciwko każdemu takiemu, y onego skarać wedle dekretu naszego. A gdzieby był *adeo fortis*, tedy *viciniores Capitaneatus*, a nakoniec y Woiewodztwa też *viciniores* ruszyć się mają, tyle, ileby potrzeba ich okazowała. A nad takim każdym exekwucją uczynić, za obwieszczeniem naszym. Działo się na zamku Krakowskim, na Seymie Walnym Koronacyi naszej, trzydziestego dnia Maia. Roku Bożego, tysiącznego pięćsetnego, siedmdziesiątego zstatego. Krolowania naszego, roku pierwszego.

910

INNOTESCENTIA

STEPHANI REGIS.

STEPHANUS

Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniae, ac Princeps Transsylvaniae, etc.

Omnibus in universum Regni nostri Ducibus, Principibus, Baronibus, Spiritualibus et Saecularibus, Archiepiscopis, Episcopis, Palatinis, Castellanis, Capitaneis, Dignitarijs, Officialibus, Judicibus ac eorum Vicesgerentibus, tum Proconsulibus, Consulibus et quibusvis alijs Regni nostri Magistratibus, aut eorum loca tenentibus; caeterisque alijs, cujuscumque conditionis hominibus, ad quorum notitiam hae nostrae pervenerint literae, sincere et fideliter Nobis dilectis, gratiam nostram Regiam.

Sincere et fideliter Nobis dilecti: factum est Divina providentia, cujus nutu et voluntate cuncta gubernantur, ut cum liberis ac communibus Ordinum hujusce Regni nostri suffragijs, ad Regiam dignitatem eveci, ac per Oratores eo nomine ad Nos missos, accersiti essemus, non modo incolumes huc pervenerimus, sed etiam Cracoviae in summo arcis templo, die prima mensis Maij, Sacro diademate, Regibus Poloniae imponi solito, inspectante Senatu, ac Terrarum Nuntijs, caeterisque Ordinibus, insigniti et corbhati sumus, quo in loco jusjurandum verbis conceptis, juxta exhibitam Nobis formam, de servandis, ac manutenendis, omnibus libertatibus, praerogativis, tam ecclesiasticis, quam saecularibus, tam publicis, quam privatis, tum etiam legibus statutis, consuetudinibus, etc. praestitimus.

Eisdem etiam diplomate nostro (cujus exempla quoquo versus transmitti mandavimus) confirmavimus. Quibus omnibus rite, ac de consilio Senatus, assensuque omnium Ordinum, confectis, jam in Dei nomine, quod faustum felixque sit sceptra ac regimen, administrationemque Reipublicae hujus, suscepto primum a Senatu Regni, deinde ab his quorum intererat, fidelitatis juramento, apprehendimus: omni etiam ex parte Serenissimae Infantis Poloniae Consortis nostrae Charissimae ex praescripto Varsavien: et Andreiovien: suum sortita sunt effectum. Quod ad notitiam omnibus deducendo, sinc: et fidelit: vestras, quorum id interest, hortamur, et mandamus, ut hanc inaugurationem nostram, libertatumque, ac jurium, a Nobis factam confirmationem, publice in civitatibus, oppidis, parochijs, et villis, diebus forensibus, aut solennioribus, per praecones literarumque harum apud loca publica affixionem, denuntiari ac publicari, et in acta publice Castrensia ingrossari curent, et faciant. Tum vero, quod unicum restat, sinc: et fidelit: vestrae intermissa officia, ac munera sua, praestito prius quam primum juramento, reassumant, judicicia tam Terrestria, quam Castrensia, Capitanealia, causarum tam judicialium, quam officiorum, ac etiam civilia, quam alia quaevis, auctoritate et sub nomine ac titulo nostro exerceant, omninoque ea quae vel ex legum praescripto, vel de more ac consuetudine, facere quis tenetur, jam facere incipiant et exequantur, finita determinatione Conventus praesentis, juxta juris ordinem; dentque operam, ne jus et justitia, quae sunt Regnorum firmamenta, negligantur pro gratia nostra. Datum Cracoviae, in Comitijs felicis Coronationis nostrae, die quarta mensis Maij. Anno Domini, MDLXX sexto. Regni vero nostri anno primo.

Petrus Dunin Wolski, Regni Poloniae Vicecancellarius.

Ad mandatum Sacrae Majestatis Regiae proprium.

KONFIRMATIO GENERALIS

omnium jurium, privilegiorum, libertatum Regni Poloniae, et Magni Ducatus Lithvaniae; facta per Serenissimum Principem et Dominum, D. Stephanum Primum, Dei gratia, Regem Poloniae, eundemque, Ducem Magnum Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, necnon Principem Transsylvaniae.

In nomine Domini, amen. Ad perpetuam rei memoriam. Quandoquidem in humanis actionibus, nihil est tam firmum et stabile, quod non vetustate consenescat, et oblivione deleatur: recte indagatrix omnium rerum sapientia providit, ut aeternitatem rerum monumenta literarum custodiant, et ad sempiternam hominum memoriam usque transmittant. Proinde Nos Step-

911

912

nus, Dei gratia Rex Poloniae, et Dux Magnus Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae Livoniaeque, necnon Princeps Transsylvanicae: manifestum ac testatum facimus omnibus quorum interest, tam praesentibus, quam futuris, harum notitiam habituris; ut perpetua grati nostri animi erga Regnum hoc Poloniae, et Magnum Ducatum Lithvaniae, testificatio extaret; et si nihil habeamus ita charum, quod non libenter, ipsius orandi et amplificandi causa, faciendum Nobis esse putemus: tamen singulari Reipubl. studio provocati, quod Nos in Regem suum incolae Regni huius elegerint, nostramque personam inter alios Excellentissimos Principes orbis Christiani praetulerint, sacrum diadema capiti nostro imponi curarint, omniaque jura, privilegia, libertates, praerogativas, et quaecunque in patria potuerunt habere charissima, et nobilissima, Nobis concederint, ut ea in manibus nostris tanquam in aliquo sacrario reposita, conservaremus, et tueamur. Horum tautae benevolentiae et fidei, ut parem animum et gratiam referamus, testemurque in perpetuum, omnia Nobis prae incolumitate, et splendore Regni huius esse, et fore semper inferiora, siquidem ex patria nostra, omnia quae Nobis aliquando chara extiterunt, huc intulimus, commodaque Regni huius nobilissimi commodis nostris antetulimus, quod a Nobis et grati animi memoria, et officium nostrum Regium, et utilitas Regni consuetudine Antecessorum nostrorum Divorum Poloniae Regum, et Magnorum Ducum Lithvaniae, exposcere videbatur, sponte ac libere, maturaque deliberatione super his habita, omnia privilegia, donationes, inscriptiones, advitalitates, libertates praerogativas, immunitates, tam Regni et Magni Ducatus, quam Terrarum earundem communes, ipsis conjunctim aut separatim concessas, quam privatarum personarum, cujuscunque status, conditionis, sexus, existentium, civitatum oppidorum, et locorum quorumcunque privatas, ecclesiasticas et saeculares, cujuscunque generis, per Antecessores nostros Regni Poloniae, ac Magni Ducatus Lithvaniae, Terrarumque ijs conjunctarum, Reges, Principes, Duces, ac Dominos, tam in toto, quam in parte; praesertim vero Casimirum Magnum, Ludovicum Lois nuncupatum, Vladislaum Secundum Jagiellonem dictum, Fratresque ejus, Vitholdum et Sigismundum, Magnos Duces Lithvaniae, Vladislaum Tertium, Casimirum Tertium, Jagellonis Filios; Joannem Albertum, Alexandrum, Sigismundum Primum, Sigismundum Secundum Augustum, ac Henricum, Reges Poloniae, et Magnos Duces Lithvaniae, ac etiam per Magistros Prussiae, Archiepiscopos, Episcopos, Magistros, Praeceptores; Livoniae Duces, Principes, ac Dominos Terrarum Russiae, Masoviae, juste et legitime emanatas, et concessas, ac juri communi utriusque gentis non contrarias, ac item jura, leges, statuta, constitutiones, ordinationes, libertates, ac immunitates, in Conventibus Regni

quibuslibet legitime sancitas, nominatim autem libertates et leges, in Conventu Electionis Henrici Regis latas, ac quae in Conventu Andreiensi, vel Coronationis nostrae sancita, et Nobis exhibita sunt: ita tamen, ut nec specialitas generalitati, nec generalitas specialitati deroget. Tum etiam conditiones per Oratores nostros cum Ordinibus pactas et conventas, et a Nobis approbatas. Quorum omnium praemissorum tenores tanti esse volumus, ac si hisce literis de verbo ad verbum insertae sint, in omnibus earum articulis, punctis, clausulis, conditionibus, approbandas, roborandas, et confirmandas duximus; approbamusque, roboramus, confirmamus per praesentes literas nostras, decernentes illas, perpetuae, indubiae, ac inviolabilis firmitatis robur obtinere. Recipimusque, spondemus, et Regio verbo nostro pollicemur illas in praedictis earum punctis, articulis, clausulis, conditionibus, firmiter, inconcusse, inviolabiliter, tenere, observare, et implere, et exequi, ac omnibus et singulis ex ijs satisfacere cum effectu, et teneri, observari, et exequi, facere. Item pollicemur, recipimus, ac spondemus, quod omnia per hostes finitimos injuste a Regno, Magnoque Ducatu Lithvaniae, et Dominijs earundem, quocunque modo occupata, vel bello vel quovis alio modo distracta, ad proprietatem et unionem ejusdem Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lith: aggregabimus, neque fines Regni, et Magni Ducatus Lithvaniae minuemus, sed pro viribus nostris proferemus, et dilatabimus. Quod si aliquid contra libertates, et immunitates, jura, privilegia praedicta Regni, M. Duc. Lithv. ac caeterarum Provinciarum ijs anexarum, fecerimus, non servantes (quod absit) aliquid illorum in toto, vel in parte: id totum irritum et inane, nulliusque momenti fore, decernimus, et pronuntiamus. Quod vero supra hisce literis, privilegia, libertates ecclesiasticas, cum caeteris confirmavimus, id nihil articulo juramenti derogare volumus; videlicet pacem, et tranquillitatem, inter dissidentes de religione, tuebimur, et manu tenebimus, etc. quem inconcusse, firmiter et inviolabiliter ac cum effectu, Nos observaturos promittimus, ac spondemus. Dantes insuper potestatem Cancellario, et Vicecancellario Regni Poloniae, pro tempore existentibus, ut has literas confirmationis generalis, jurium, privilegiorum, et libertatum Regni, ac Magni Ducatus, ac Terrarum ijs annexarum, cum confirmatione, de facto, articulo et legum, quae ante Coronationem nostram Andreiaviae, vel Cracoviae sancita sunt, sub sigillo nostro Regio Ordinibus, Terris, ac subditis nostris, qui eam requirent non expectato alio mandato nostro, uterque, vel alter eorum extradat, non obstante ulla exceptione, seu alio quovis in contrarium mandato. In cujus rei fidem literas hasce manu nostra subscripsimus, sigillumque nostrum Regium ijs appendi jussimus. Datum Cracoviae in Conventu Coronationis nostrae, die quarta mensis Maij. Anno Domini 1576. Regni nostri anno primo. Praesentibus Reveren-

914

913

dis, Magnificis, Generosis, et Nobilibus, Francisco Krasinski Cracovien: Stanislaio Karnowski Vladislaviensi, Luca Koscielecki Premyslieni: Alberto Sobieiuski de Starozreby Chelmeni: Dei gratia Episcopis. Petro a Zborow Palatino et Generali Cracovien: Camenecensique Capitaneo: Joanne Kostka de Stangenberk, Sandomirien: et Margeburgen: Pucen: Dersaviensique Capitaneo: Casparo Zebrzydowski de Wienczbork Calissien: Joanne Sirakowski de Boguslawice Lancien: et Capitaneo Przedecen: Joanne Tarlo de Szczekarzowice Lublinen: et Capitaneo Pilznen: Andrea Comite a Tęczyn Belzen: et Capitaneo Hrubieszovien: Nicolao Kiszka de Ciechanowiec, Podlachiae, Palatinis: Bielscensique et Drohicensi Capitaneo. Joanne Comite a Tęczyn Woynicen: et Capitaneo Lublinski: Andrea Dembowski Siradien: et Capitaneo Lancien: Jacobo Lassocki Lancien: Stanislaio Herborth de Fulsztyn Leopoliem: Samborien et Drohobicen: Capitaneo, ac salinarum in Russiae Praefecto: Matthia Zalinski Gedanen: et Tucholien: Jasiencen: Zismurcensique Capitaneo: Stanislaio Szafranice de Pieskowa Skala, Biecen: et Capitaneo Leloviensi: Nicolao Ligęza de Bobrek, Zawichosten: et Capitaneo Biecen: Joanne Sienicki de Sienna, Zarnovien: Christophoro Lanckoroński de Brzezic, Malogosten: Joanne Krystoporski Vielunen: Joanne Sienicki de Gologory, Halicien: Joanne Herhort de Fulsztyn, Sanocen: et Capitaneo Premyslieni: Nicolao Lisakowski Chelnen: Paulo a Dzialyn Dobrzynen: et Capitaneo Niessovien: Sigismundo de Czyzow Polanecen: Petro Potolicki Przemecen: Joanne Koscielecki Biechovien: et Capitaneo Bydgostien: Paulo Szczawinski Brzezinen: et Capitaneo Sochaczovien: Simone Subski Inowlodien: Stanislaio Sirakowski de Boguslawice, Kovalien: Joanne Szamowski Gostinen: Stanislaio Kryski de Dobrzyn, Raciannem: Raphaela Skladowski Conariensi, Castellanijs. Valentino Dembinski de Dembiany, Cancellario Regni, Vartonsique Capitaneo. Petro Dunin Wolski, Vicecancellario Regni, Gnesnen: Vladislavien: et Posnanien: Canon. Hieronymo de Bużenin, Thesaurario Regni generali, Brzeznien: et Krzczovien: Salinarumque Cracoviensium Praefecto. Andrea a Zborow, Mareschalco Curiae Regni, Radomiensique Capitaneo. Stanislaio Comite a Gorka, Buscen: Kolensique Capitaneo. Stanislaio Cikowski de Woylawice, Succamerario Crac: generalibus belli per Ordines Regni institutis Capitaneis. Stanislaio Ossowski Curiae nostrae Refferendario, Cantore Gnesnensi, Cracoviensique Canonico. Erasmo Dembinski Decano Crac: Cantore Sandomirien. Adame Pilchowski Praeposito Varsavien: Joanne Borukowski Praeposito Lancien: Cracoviensi, et Varsaviensi Canonico. Laurentio Goslicki Decano Kielcen: Cracovien: Vladislavien: Sandomiriensique Canonico. Joanne Demetrio Solikowski, Scholastico Lancien. Alberto Gadomski Archidiacono Pomeraniae, Cantore Posnaniesi, et Custode Volboriensi,

915

Matthia Klodzinski, Archidiacono Mednicensi, Secretarijs nostris. Andrea Firley de Dambrowica, Sandomiriensi: Nicolao Macieowski Succamerario Sandomiriensi, et Capitaneo Scepusiensi: Balthazaro Lutomirski Siradiensi: Joanne Zamoycki Belzensi, et Knissinensi: Petro Dunin Spoth, Petricoviensi: Alexandro Laszcz Chelmeni, Capitaneis. Terrarum vero Nuntijs universis, ad praesentem Conventum ex omnibus Regni Palatinatibus missis: ac plerisque alijs nobilibus ad praemissa testibus.

Stephanus Rex sszt.

KONSTITUCYE

SEYMU WALNEGO KORONACYI KROLEWSKIEY,

ROKU 1576.

1. W Imie Boże Amen. Ku wieczney pamięci. Gdyż niepewna iest pamięć ludzka, zwykli są ludzie pismem to opatrować, czego wieczną pamięć mieć chcą. Przeto My Stephan z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kijowskie, Wolyńskie, Podlaskie, Inflantckie, Siedmigrodzkie, etc. Oznaymuemy wszem wobec, y komu to wiedzieć należy, y potrzeba: iż gdyśmy za łaską a pomocą Bożą, tu na to miejsce do Krakowa, gdzie Krolowie Polscy zwykli bydz koronowani, przyiechali; y za iego świętym błogosławieństwem koronę zwykłą iesteśmy koronowani: tedy według obowiązku Posłow naszych, w Warszawie na Elekcyi naszej będących, imieniem naszym uczynionego, y naszego też także w Węgrzech, którym obowiazaliśmy się przy Koronacyi naszej, tego czego bywatelom Koronnym ku pomnożeniu wolności ich potrzeba, przyczynić, przyiąć, y potwierdzić, pewne artykuły niżej pomienione, do wolności y porządku ich potrzebne, z przyzwoleniem Panow Rad Koronnych, duchownych y świeckich, y Posłow Ziemijskich, postanowiliśmy.

2. A iż Przodkowie nasi wszelakie konstytucye stanowić tak zaczynali, że ie na fundamencie utwierdzenia praw y swobod, od Przodkow swych nadanych y postanowionych budowali, aby się nie znaczyło, żeby przez nowe stanowienia, stare miejsca iuz nie miały. Tedy niechcąc aby o tym iaka wątpliwość bydz miała, uważywszy wszystko u siebie dobrze y z powinności y obowiązku naszego, naśladiując przykładu Przodkow naszych, świętej pamięci Krolow Polskich, y Wielkich X. Litewskich, iakośmy to przysięgą y listem naszym iuz warowali: tedy naprzod wszystkie przywileie, daniny, zapisy, dożywocia, prerogatywy, wolności, y swobody, tak Korony Polskiej y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, iako Ziemi do nich należących, im spolnie abo osobnie nadane. Także też osob *privatarum personarum*, ktoregokolwiek sta-

916

nu, kondycyi, pćci będących, miast, miasteczek, y mieysc wszelakich osobnie nadane, duchowne y świeckie, ktoregożkolwiek sposobu, przez Przodki nasze Krole Polskie, y Wielkie X. Litewskie, y Ziem z onemi złączonych, Krole, Xiążęta, Dziedzice, Pany tak we wszystkim iako y w części ich. A osobliwie przez Kazmierza Wielkiego, Ludwika Loissa rzeczonoego, Władysława Wtorego Jagiella rzeczonoego, y Bracią iego Witolda y Zygmunta, Wielkie X. Litewskie, Władysława Trzeciego, Kazmierza Trzeciego Jagiellowe Syny, Olbrachta, Alexandra, Zygmunta Pierwszego, Zygmunta Wtorego Augusta, Henryka, Krole Polskie, y Wielkie X. Litewskie, także też przez Mistrze Pruskie, Arcybiskupy, Biskupy, Mistrze, Preceptory, Infantkie Xiążęta, Dziedzice, y Pany Ziem Ruskich, Mazowieckich, *juste et legitime emanatus et concessas*, y prawu pospolitemu obu narodow nie przeciwnie. Nad to prawa, ustawy, uchwały, statuta, konstytucye, porządki, wolności, y swobody na Seymiech Koronnych ktorychkolwiek słusnie ustawione. A mianowicie wolności y uchwały, na Seymie Elekcyi Henryka Krola postanowione, ktemu to co jest w Andrzeiowie, ku pomnożeniu swobod, wiecznie stanowiono, także zwyczajnie. W czym tego dokładamy, że ani *specialitas generalitati*, ani *generalitas specialitati* w niczym nie ma derogować. Ktemu, kondycye przez Posły nasze z Stany Koronnemi, namowione y postanowione, y przez Nas potwierdzone, ktorych wszystkich rzeczy wyższej omenionych opisania, takiey mocy być chcemy, iakoby tu na tym mieyscu, słowo do słowa wpisane y wwiedzione były, we wszystkich ich artykułach, punkciech, klauzulach, kondycyach, utwierdzić y umocnić, iesteśmy umysłili y postanowili. Iakoż utwierdzamy y umacniamy, skazując, że wieczną y niewątpliwą, y nienaruszoną moc mieć mają: bierzemy to na się, przyrzekamy, y słowem naszym Krolewskim obiecujemy, że ie we wszystkich ich punkciech, artykułach, kondycyach, klauzulach, mocnie y nienaruszenie dzierżeć, zachować, wypełnić y exekwować będziemy, y wszystkim, y każdej z osobna dosyć uczynimy, y żeby były dzierżane y exekwowane, opatrzymy.

917

3. Przytym obiecujemy, bierzemy to na się y przyrzekamy, iż wszystko przez nieprzyjaciela pograniczne niesprawiedliwie od Korony, W. X. Lit. y Państw im należących, ktorymkolwiek kształtem okkupowane, walką, abo iakim innym sposobem oderwane, do własności, iedności tegoż Krolestwa Polskiego, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, wedle największej możności naszej zgromadzimy, y granic Koronnych, y Wielkiego X. Litewskiego nie umniczymy, ale wedle możności naszej rozszerzymy.

4. A ieslibyśmy co przeciwko wolnościom, swobodom, prawom, przywilejom przeczonym, Krolestwa y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y innym Państwom im przyłączonym uczynili (czego Boże uchoway) onych we wszystkim, abo w części niezachowując, to wszystko za

nikzemne, y żadney wagi nie mające, byż skazujemy y opowiadamy. A iż wyższej listy, przywileie, wolności duchowne, z innemi potwierdziliśmy, to niechcemy, aby co wadziło artykułowi przysięgi naszej: to jest, *zebyśmy pokoy między temi, ktorzy są różni w wierze zachowali*, etc. ktory artykuł, mocnie, nienaruszenie, y skutecznie obiecujemy y przyrzekamy zachować.

5. Co się tycze wolności y uchwał, na Elekcyi Henryka Krola ktorychśmy wzmiankę uczynili, tedy te są: naprzod, iż My za żywota naszego, y Potomkowie nasi Krolowie Polscy, y ciż W. X. Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kijowskie, Wołyńskie, Podlaskie, Inflantskie, y innych Państw, niemamy mianować, ani obierać ani obierania iakiego składać żadnym sposobem, ani kształtem wymyślonym, Krola na Państwo Sukcessora naszego wsadzać. A to dla tego, aby zawżdy wiecznemi czasy po zeyściu naszym, y Potomkow naszych, wolne obieranie Krola zostawało wszem Stanom Koronnym. Dla czego y tytułu *haeredis* używać nie mamy, ani Potomkowie nasi Krolowie Polscy. A iż w tey zacney Koronie narodu Polskiego, Litewskiego, Ruskiego, Inflantckiego, y innych, jest nie mało *dissidentes de religione*, przestrzegając napotym iakich sedycy y tymulotow, z tey przyczyny rozerwania, abo niezgody religyi. Warowali to sobie niektorzy obywatele Koronni Konfederacją osobliwą, że w tey mierze, *in causa religionis*, mają w pokoju bydź, zachowani, którą My im obiecujemy trzymać wcale czasy wiecznemi. A w sprawach Koronnych, ktore się dotykać będą osoby naszej, y dostoiństwa naszego, poselstw do cudzych kraioy wysyłania, y cudzych także poselstw słuchania y odprawowania, woysk iakich albo żołnierzow zbierania, albo przyjmowania, My y Potomkowie nasi nie zaczynać nie mamy bez rady Rad Koronnych, oboygą narodu, spraw Seymowi należących, niwczym niewzruszając. A wszakoż te poselstwa, ktoreby się Rzeczypospolitey nie dotykały, a mogły bydź wedle ich czasu y potrzeb odprawowane, tedy te mamy, y będziemy mogli zawsze odprawować, za wiadomością Panow Rad Koronnych, oboygą narodu, ktorzy przy Nas mieszkać będą.

918

6. O woynie albo ruszeniu pospolitym nie zaczynać nie mamy mimo pozwolenie Seymowe wszech Stanow, ani za granice Koronne, oboygą narodu, Rycerstwa Koronnego woennym obycaiem wywodzić żadnym sposobem, ani próbą naszą Krolewską, ani płacaniem pięci grzywien *super hastam* My, y Potomkowie nasi Krolowie Polscy nie mamy, y słowem naszym Krolewskim przyrzekamy. Wszakże ieslibyśmy za uchwałą Seymową ruszenie pospolite uczynili, iednak nie dłużey mamy dzierżeć poddanych naszych na mieyscu, tam kędy im wiciami ostatecznemi, to jest, listy woennemi, czas y mieysce oznaczemy, iedno dwie niedzieli. A ieslibyśmy ze pozwoleniem wszech Stanow, za gra-

nice poddane swe wywieść chcieli, a oni Nam tego dobrowolnie dozwolili: tedy na każdego z osobna iezdneho, żadney osoby nie wyimując, także szlachcica pieszego woynę służyć powinnoego, powinniśmy im dać, niż się z granic ruszemy, po pięci grzywien: a niemamy ich dłużey trzymać na żołdzie tych pięci grzywien, iedno ćwierć roku. Rozdziału żadnego na części woysk, tak wielkiego iako y małego, nie czyniąc między nimi. A ieslibyśmy ich do dwu niedziel nie ruszyli za granice, tedy przy Nas dłużey trwać nie będą powinni: a czasu woyny, będziemy potrzeby wszystkie kosztem swym odprawować, iako działa, prochy, puszkarze, draby, y straż wszelaką. Granice Koronne oboygą narodu, y wszystkich Państw do Korony należących, od wtargnienia nieprzyjaciela wszelakiego, obroną opatrować nakładem naszym mamy y powinni będziemy, y Potomkowie nasi, ostawując quartę w mocy, wedle Statutu Polskiego.

919

7. Często się też to przytrafiać może iż między wielą Senatorow, sentencye zdania y rozumienia bydź mogą różne, a nie na wszem zawżdy zgodne w sprawach wszelakich. Przeto My y Potomkowie nasi, władzą swą nie konkludować nie mamy, ale się co nayspilniey starać, abyśmy wszystkie do iedney sentencyi przywieść mogli: uważając wszystkie wywody ich, ktoreby się z prawem, wolnościami pospolitemi, y z większym pożytkiem Rzeczypospolitey pokazywały: a ktoreby wolnościom, prawom, y swobodom wszystkim Państwom nadanym, przeciwnie niebyły. A ieslibyśmy ich do iedney a zgodney sentencyi przywieść nie mogli, tedy przy tych konkluzya nasza zostawać ma, ktorzyby się nablížey ku wolnościom, prawom, a zwyczajom, wedle praw każdej Ziemie, y dobremu Rzeczypospolitey skłaniali: okrom spraw Seymowych, ktore się zwykłym obycaiem, z wiadomością y przyzwoleniem wszech Stanow, odprawować mają. Gdyż to jest rzecz pewna y doświadczona, iż sama iedna osoba Krolewska, u tak wielkich Państw tego Krolestwa, wszystkim sprawom zdołać nie może, zacyzmy w nierząd, y w niebezpieczeństwo Korona wpaść mogła: przeto ustawiamy, y za wieczne prawo mieć chcemy, aby każdego Seymu Walnego, naznaczeni y mianowani byli z Rad Koronnych, osob szesnaście, tak z Polski iako y z Litwy, y z innych Państw do Korony należących, z wiadomością wszech Stanow, ku innym Urzędnikom Koronnym, Polskim y Litewskim, ktorzyby przy Nas ustawicznie byli, przestrzegając osoby y dostoiństwa naszego, wolności pospolitey, bez ktorych rady y wiadomości, nic My y Potomkowie nasi czynić nie mamy, ani będziemy mogli, w sprawach potocznych (nie wzruszając nic Seymowych). A ci panowie będą powinni przestrzegać, aby we wszystkich sprawach nic się nie działo *contra dignitatem nostram*, y przeciw prawu pospolitemu, z czego potym będą powinni respondować na Seymie

Walnym blisko przyszłym. A wszakże każdemu z Panow Rad Senatorow, przyzuchać do Nas ile kroć ktory raczy, y obecnie mieszkać, wolno ma bydź, y do tey sprawy, y do każdey inney, iako Rady przypuszczamy; y owszem radzić y wiedzieć powinni będą: tak, że ci Deputaci, nic przed żadnym z nich mieć nie będą więcej, okrom tego, że iuż oni do czasu swego obecnie powinni będą mieszkać przy Nas, nie zaniechując obycaiu staroego, opisowania listy naszymi *ad Consiliarios absentes*, gdy się co takiego trafi. Naznaczenie tych Senatorow na Seymie ma bydź, zaraz osob szesnaście, na każe puł roka osob cztery, ieden z Biskupow, ieden z Woiewod, a dwa z Kasztellanow: a mają iść koleją, iako w Radzie siedzą. A iesliby ktory w swey kolei zostać niechciał, albo *per aliquod legale impedimentum* nie mógł, aby się zaraz tamże na Seymie opowiedział, a inszy *ex ordine* na iego mieysce *necessario* naznaczony był. A ci mają mieć opatrzenie z skarbu naszego, y Potomkow naszych: Biskup z Ruskich Kraioy, y inni świeckiego stanu Senatorowie, každy na swe pułroka, po pięciset złotych. A panowie duchowni kraioy Polskich tego nie potrzebują, gdyż są dobrze opatrzeni.

920

8. Seym Walny Koronny, we dwie lecie nayedaley ma bydź składan. A gdzieby tego była pilna a gwałtowna potrzeba Rzeczypospolitey, tedy za radą Panow Rad oboygą Państwa, iako czas y potrzeba Rzeczypospolitey przynosić będzie, powinni go składać będziemy. A dłużey go dzierżeć nie mamy, nayedaley do sześci niedziel. A przed takowemi Seymy w Polsce, wedle zwycaiu, a w Litwie wedle Statutu Wielkiego X. Litewskiego, Seymiki Powiatowe bydź mają: iako w Kole, y w Korczynie, Seymik Główny bywa. Także w Litwie, y w Wołkowisku, Seymik Główny bydź ma. Na ktore Seymiki przez Posły swe, potrzeby przypadłe, zwykłym obycaiem oznajmiać mamy.

9. Obietujemy też słowem naszym Krolewskim: iż My, y Potomkowie nasi, sygnetu żadnego używać nie mamy, ani pieczęci osobney w sprawach Rzeczypospolitey należących, *tam intra, quam extra Regnum*, iedno Koronnych pieczęci, ktore przy Kanclerzach y Podkanclerzych są tak Polskich iako y Litewskich.

10. Urzędy Koronne oboygą narodu, wcale zachowane bydź mają. Także y Dworskich Urzędow umnieyszać y zatrudniać nie mamy, ale owszem ludziom statecznym, godnym y zasłużonym, oboygą narodu, a nie obcym, gdybykolwiek wakowały, powinni będziemy dawać.

11. Aby wątpliwość żadna około gruntow szlacheckich nie była, wolne zawżdy, ze wszemi pożytkami ktoreby się kolwiek na ich grunciech pokazywały, y kruszce też wszelakie, y okna solne zostawać mają. A My, y Potomkowie nasi, przekazywać im nie mamy, czasy wiecznemi wolnego używania.

12. Także obiecujemy, iż wykładow nie przy-

puścimy, ani wywodów żadnych, z prawa obcego, aby daniny z Przodków naszych dobr, prawem dziedzicznym nadanych, miały być za lenne poczytane. Tylko na których stało mianowicie, że są nadane *jure feudali*.

13. Starostowie pogranicznych y sądowych zamków, y miast głównych, także y miasta główne które Starostow nie mają, przysięgać Krolowi y Krolestwu mają, iż *tempore Interregni*, zamków y miast, spuszczać nie mają ku szkodzie Rzeczypospolitey nikomu inszemu, iedno Krolowi wolnie za dozwoleńiem wszech obranemu, y koronowanemu, pod utraceniem poczciwości, gardła, y majątności.

14. Korona Krolestwa Polskiego, ma być w skarbie Koronnym w Krakowie chowana, przez Pana Podskarbię Koronnego, za pieczęciami y kluczami Senatorow tych: to iest, Kasztelana Krakowskiego, Wojewody Krakowskiego, Poznańskiego, Wileńskiego, Sandomirskiego, Kaliskiego, y Trockiego: którzy iey otwarzać nie mają, iedno za zwoleniem spólnym wszech Rad Koronnych, y Stanow. A wszakoż niebytność ktorego z nich przez chorobę, albo inne *legale impedimentum*, przeszkadzać nie ma spólnego zezwolenia: owszem *absens*, za obwieszczeniem innych Senatorow, powinien także klucz swoy do innych kollegow przesłać. A iezliby ktorego śmierć zaszła, tedy inni kolegowie *praesentes*, moc mają zamek iego otworzyć, y pieczęć odedrzeć.

921

15. Sprawiedliwość pospolitą sądową, niektóre kraie Korony Polskiej sobie zwoliły, zeymując ją z osoby naszej, czego My im dozwalamy, y hamować nie mamy, z tym dokładem: że innym ktorzyby chcieli także u siebie postanowić, wolno być ma zawsze, a poprawa iey ma być wolna, za spólnym ich dozwoleńiem. Y iezliby się im zdało, zasię ją na osobę naszą Krolewską włożyć, tedy ją powinni będziemy na się przyjąć, My y Potomkowie nasi. Także też Panowie Rady wszystkie, y Stany Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y Ziem, Wołyńskiej, Kijowskiej, Braclawskiej, które się prawem Litewskim sądzą, to tymże sposobem postanowili, iż do Seymu przyszłego na Koronację naszą złożonego, praw swych poprawić, y obycaj sprawiedliwości między sobą postanowić mają. A iako oni między sobą postanowią, y na co się większa część tych, ktorzy się prawem Litewskim sądzą, zgodzi, to My wszystko przy Koronacji naszej przysięć powinni będziemy, y na potym także praw swych y sądów poprawować im będzie wolno zawsze.

16. Osobliwie to waruiemy, iż podatków, ani poborow żadnych, na imionach naszych Krolewskich, y Rad duchownych, także cel nowych na miastach naszych w Polsce y w Litwie, y we wszystkich Ziemach do Korony należących, składać y postanawiać nie mamy, bez zwolenia wszech Stanow na Seymie Walnym. Ani też monopolia rzeczy tych, które z Państw

Koronnych, tak Polskich, iako Litewskich pochodzą, ustawiać dopuścić nie mamy.

17. A iż na małżeństwie naszym wiele Rzeczypospolitey należy, tedy obiecuiemy, y przyrzekamy za się, y za Potomki nasze Krole Polskie, nigdy nie nie stanowić, ani przed się brać, około małżeństw naszych, mimo wiadomoś y przyzwolenie Rad Koronnych obojga narodu. A okrom takowych przyczyn, które pismem y słowem Bożym są wyrażone, żadnych okazy do niemieszkania powinnego w małżeństwie, albo do rozvodu, szukać sobie nie będziemy.

18. Nad które to umocnienie, y utwierdzenie praw przeszłych, y tego co się w Rzeczypospolitey przed Koronacją naszą stanowiło, gdyż to było zawsze w mocy, *et in usu hujus Regni*, wedle potrzeby y czasow, praw poprawiać, moderować, y przydawać, y nowe stanowić, za zezwoleniem wszech Stanow, tedyśmy tu na tym Seymie Koronacji naszej, niżej opisane rzeczy, za prośbą y pozwoleniem Posłow Ziemijskich, y radą Panow Rad, część deklarowali, y poprawili, część nowo postanowili. Iakoż przysięgę naprzod Krolewską, acz była przedtym w statucie Alexandra Krola wyrażona, z tą poprawą przyjęliśmy, y nasi Potomkowie przyjmować mają, iakowa była Henrykowi Krolowi Przodkowi naszemu podana, y wedle niey przysięgę przy Koronacji uczynił, y Myśmy także uczynili, która słowo od słowa takowa iest:

922

Ego Stephanus Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masouiae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniaeque, etc. spondeo, et sancte juro Deo omnipotenti, ad haec sancta Jesu Christi Evangelia, quod omnia jura, libertates, immunitates, privilegia publica et privata, juri communi utriusque gentis et libertatibus non contraria, ecclesiasticas et saeculares, Ecclesijs, Principibus, Baronibus, nobilibus, civibus, incolis, et quibuslibet personis cujuscunque status et conditionis existentibus, per Divos praedecessores Meos Reges, et quoscunque Principes, Dominos Regni Poloniae, et Magnos Duces Lithvaniae: praesertim vero Casimirum antiquum, Ludovicum Lois nuncupatum, Vladislaum Secundum Jagiellonem dictum, Fratremque ejus Vitholdum Magnum Ducem Lithvaniae, Vladislaum Tertium Jagiellonis filium, Casimirum Tertium Jagiellonidem, Joannem Albertum, Alexandrum, Sigismundum Primum, Sigismundum Secundum Augustum, ac Henricum, Reges Poloniae, et Magnos Duces Lithvaniae, juste legitime datas, concessas, emanatas et donatas, ab omnibusque Ordinibus, tempore Interregni, statutas atque sanctas, Mihi oblatas, nec non pacta et conventa Oratorum Meorum, nomine Meo, cum Ordinibus manutenebo, observabo, custodiam, tuebor, et adimplebo in omnibus conditionibus, articulis et punctis in ejusdem expressis, pacemque, tranquillitatem, inter dissidentes de religione, tuebor, manutenebo, nec ullo modo, vel jurisdictione nostra, vel officiorum nostrorum, et Sta-

tuum quorumvis autoritate, quemquam afflicto opprimique, causa religionis permittam, nec ipse afficiam, nec opprimam. Omnia illicite a Regno Magnoque Ducatu Lithvaniae, et Dominijs eorumdem quocunque modo alienata, vel bello, vel quovis alio modo distracta, ad proprietatem ejusdem Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithvaniae, aggregabo, terminosque Regni, et Magni Ducatus, non minuam, sed defendam, et dilatabo. Justitiam omnibus incolis Regni, juxta jura publica in omnibus Dominijs constituta, absque omnibus dilationibus et prorogationibus administrabo, nullo quorumvis respectu habito. Et si (quod absit) in aliquibus juramentum violavero, nullam Mihi incolae Regni, omniumque Dominiorum cujuscunque gentis, obedientiam praestare debebunt. Imo ipso facto eos ab omni fide, obedientia Regi debita, liberos facio, absolute nullam ab hoc Meo juramento, a quoquam petam, neque ultro oblatam suscipiam. Sic Me Deus adiuvet.

Declaratio articuli, de obedientia.

923

1. Artykuł *de obedientia non praestanda*, mogłby przyczyną być różnego rozumienia y wykładania. Przeto waruiąc w tym *Regiam dignitatem*, a interpretacją artykułu tego, którą Posłowie Koronni w Węgrzech, z poruczenia wszech Stanow Nam podali: teraz za spólnym wszech zezwoleniem utwierdzamy, y pewną być znaydujemy. Która takowa iest: Significamus hisce literis nostris, quorum interest universis et singulis. Quod cum Serenissimo Principi Domino Stephano Dei Gratia Electo Regi Poloniae, et Magno Duci Lithvaniae, etc. articulos, seu leges, spectantes ad stabilimentum et augmentum Reipub: obtulisset, ita eorum ultimum, de non praestanda obedientia, si (quod absit) articuli et conditiones Electionis Serenitatis ejus, aut etiam libertatis Ordinum contrario atque actu, per Serenitatem ejus soluti et laxati, nec re ipsa expleti fuerint, juxta instructionem nobis datam declaravimus, et interpretati sumus: nimirum conditiones illas et libertates, non statim propterea, per Serenitatem ejus solvi aut laxari, existimari debere, si quid ejusmodi per aliquem humanum errorem, ut fit, Serenitati ejus exciderit, aut obrepserit, in quo jus et libertas communis laedi videretur. Sed tum demum, si quod absit, quodve nunquam omnino futurum esse confidimus, a volente et sciente Serenitate ejus, jura aut libertates nostrae, ita, aut per potentiam opprimerentur, aut per contemptum et temeritatem in dubium vocarentur, ut ne admonitione quidem Senatus, aut reliquorum Regni Ordinum, quidquam profectum esse videatur.

Consens Krola Iego Mci na prorogacją cessyi.

2. Dosyć czyniąc potrzebie Rzeczypospolitey, prorogacją cessyi prawa wszelkiego od Krolowej Iey M. Anny Małżonki naszej, za pozwoleniem naszym Rzeczyposp: uczynioną, na do-

bra ruchome y nieruchome w Koronie Polskiej, y w Wielkim Xięstwie Litewskim, y w Państwach ku nim należących, iezliby iakie prawo Iey Krolewskiej M. należało, mocną y warowną być, za zezwoleniem wszech Stanow, deklaruiemy. Także y na rezygnacją, którą Krolowa Iey M. Małżonka nasza, uczynić się opisała gdyby się Iey Krolewskiej M. naprzod od Nas, y od Stanow Koronnych, oprawa, y opatrzenie takie iakowe opisuje tamta prorogacja, zstała, będziemy powinni przyzwolić, y obowięzuiemy się na to. Iakoż prorogacją tę roskazaliśmy w metrykę wpisać, y każdemu *authentice* wydawać. A oryginał do skarbu Koronnego oddan iest.

O dobrach juris caduci, y wakancyach.

3. Wakancye wszelakie, także *bona jure caduco, donato, inscripto, seu alioquocunque modo et ratione, ad fiscum nostrum Regium, juste et legitime devoluta et devoluenda*, gdy przypadną, będziemy powinni dawać *nobilibus utriusque gentis, bene meritis*, wedle prawa. A ktoreby przed samym Seymem przypadły, a nie byłyby przez Nas rozdane, tedy takowe na początku Seymu Koronnego zawsze będziemy powinni rozdać. A gdzieby iaka wątpliwość o prawie naszym była, tedy o tym ma być kognicya na tymże Seymie Walnym Koronnym. Wyjąwszy *mieyskie kaduki*, które do szafunku sobie zostawuiemy, komu, y iako chcemy.

924

Praescriptio seu fatalia, sub Interregno.

4. Aby obywatele Koronni *ex ignorantia*, w swych sprawach, y postępkach prawnych nie upadli, to co oni sobie w swych ustawach *sub Interregnis*, warowali: ustawiamy, aby żadna *preskrypcya, neque iuris fatalia*, po te oboje *Interregna*, począwszy od śmierci Przodka naszego, sławney pamięci Zygmunta Augusta, aż do roku od dnia Koronacji naszej, w prawie każdym nikomu nie szły. A ktoby tego używał, tedy mu nie ma nic być pomocno. Toż y na potomne czasy rozumiano y zachowano być ma, z tą deklaracją: y każdy, *sive actor, sive reus*, który potrzebuie kontynuować *causam*, ma nieć frysztu y czasu, od dnia Koronacji naszej, rok. Toż y o zapisiech Grodzkich nie przeniesionych rozumieć się ma.

O Woźnych, Generalech.

5. Odniesli też to do Nas z niektórych Ziem Posłowie, iż niektórzy ludzie na urządzie będący, niechcieli przyjmować żadnych relacyi od Woźnych, Generałow, ani ich dopuszczali *ad exercenda eorum officia*, prze co oni uciążenie sprawiedliwości swey miewali. Co My bacząc być rzecz przystoyną, y z prawem się zgadzającą, ustawiamy, aby każdy sąd y urząd dopuszczał Woźne, Generały, *ad eorum obeunda officia*, y relacje ich przyjmował, *sub poena centum marcarum, parti instiganti succumben*. A gdzieby który Generał uczynił co przeciwnego prawu, tedy ma być pozwany przed Nas, albo *ad*

Judicium Generale ordinarium Regni: a tam peremptorie ma się sprawić.

O przysiędze na cłach.

6. Celnicy y Mytnicy, abo ich Pisarze, na wodach będący, nie mają od szlachty abo służebników ich, wyciągać niezwykley przysięgi, iedno tylko iako statut uczy: to iest, iż to zboże iest iego własney roboty, a nie przekupne. Toż y o Celnikach co od wołow biorą myto, ma bydź rozumiano, iż swoim zbożem wychował. Toż się ma rozumieć y o leśnych towarzach.

O Kommissarzach do Rusi y Podola.

7. Przystawiając do konstytucyi Piotrkowskiej *anni 1567*, w ktorey było Rewizory naznaczono do Podola y Rusi, aby mieysca oglądali, y sprawę dali o tych mieyscach, kędyby wieczności miały bydź rozdawane. Także też y o czwartey części tych, ktorzy roku przeszłego są popoleni y spustoszeni, dla czego Kommissarze iuż teraz posyłamy Urodzone, Jana z Sienna Zarnowskiego, y Raphała Slakowskiego, Konarskiego Ziemie Lanczyckiej, Kasztellany: ktore takowym ubezpieczeniem opatrujemy, iakoby mieli Rewizorowie y Lustratorowie.

Feuda w Ziemi Ruskiej y Podolskiej.

8. Za prozbą Posłów Ziem Ruskich y Podolskich, y za pozwoleniem wszech Stanow Koronnych, ustawiamy y pozwalamy, że prawa lenne ekzekucyi podległe, nie mają bydź rozumiane, iedno od statutu Krola Alexandra *anni 1504*.

O Sądach Woiewodztwa Rawskiego.

9. Sądy nowe *ultima instantiae* w Woiewodztwie Rawskim, żadne osobliwe czynione bydź nie mają. A poki *Generalia Judicia Regni* postanowione nie będą, przy starych, ktore były za Krolow przeszłych zostawiają. A sądy tegoż Woiewodztwa, ktore były sądzone *sub titulo et auctoritate Henrici Regis Galliarum, post 12 diem Maij, anno proxime transacto, penitus cassamus et abrogamus*. Także też postępkę prawne w Grodzie Rawskim, za tym nieporządnym postanowieniem sądow, wniwecz obracamy okrom tylko *actiones* o długi *ad inscriptiones*.

Podymne.

10. Podymnego abo poradnego, iż *duobus hisce Interregnis*, ludzi wiele nie dawało, mniąc za to, iż go nie byli powinni dawać, dla tego, iż Krola głowy swey nie mieli, gdyż to tylko Panom swym Krolom Polskim, *in recognitionem summi dominij*, Rycerstwo pozwoliło: ale iż to podymne Starostom między inszemi prowentami porachowano, z czego też y kwarta idzie. Tedy tak deklarujemy z pozwoleniem wszech Stanow, aby było takowe podymne zatrzymane, Starostom naszym *ad festum S. Margarethae* oddane. A wszakże okrom win o tym opisanych. A z nowych osiadłości oddane bydź mają, gdzie iuż wolności przeszły, iako y starych.

O sprawiedliwości Rusi, Podolanow, Bełzan y Wołyńcy.

11. Obiecujemy, iż się o to starać będziemy, aby był obyczaj nalezion czynienia sprawiedliwości, między Woiewodztwami, Wołyńskim, Ruskim, Podolskim, Bełskim, y inszemi: gdyż do tych czasow pewnego prawa, dochodzenia sprawiedliwości między sobą nie mieli. A Kommissarze ku rozgraniczeniu Wołynia, Podola, Rusi, y Bełskiej Ziemi wysłamy. Iakoż iuż naznaczamy wyżey pomienione Kasztellany, Zarnowskiego y Konarskiego.

O Starości Kamienieckim.

12. Iż Podolskiej Ziemi obywatele powiadali swoje uciążenie, przez inkursye Wołoskie, ktore się z tey przyczyny dziewają. Iż też podani naszych Starostow, czynią im szkody abo krzywdy, a sprawiedliwości doskonaley odnosić nie mogli, dla tego iż przed naszym Starostą Kamienieckim, poddanych swych stawiać niechcieli, przeciw staremu zwyczajowi y zachowaniu. Czemu My zabiegając, ustawiamy: aby każdy obywatel Podolskiej Ziemi, był powinien stawić poddanego swego, ktoremuby Wołosza o co winę dała, ku uczynieniu z niego sprawiedliwości, *sub poena quatuordecem marcarum*, przed Starostą naszym Kamienieckim, teraz y na potym będącym.

De ecclesijs cathedralibus Russiae.

13. Też ustawiamy, aby statut *de non suscipiendis plebeis ad majores cathedrales ecclesias*, także się ścigał na kraie Ziem Ruskich.

Seymiki Gostynskie y Sochaczowskie.

14. Seymiki Powiatowe Ziemi Gostynskiej w Gąbinie, a Sochaczowskie w Sochaczowie, wedle starego zwyczaju, aby były trzymane: gdyż przy Lubelskiej konstytucyi, prze niebycie Posłów onych Ziem, iest opuszczon, *propter legalia impedimenta*. Przeciwno czemu, acz się Posłowie Ziemi Rawskiej opowiadali, iednak My widząc, iż to zdawna te Ziemi miewały, tedy im to pozwalamy.

Sol Ruska w Wielkiej Polsce.

15. Skarżyli się przed Nami Posłowie z Woiewodztw Wielkiej Polski, imieniem Rycerstwa onych Woiewodztw, na Żupnika naszego Ruskiego, iż im soli z żup Ruskich wedle starych statutow, a zwłaszcza *anni 1520 fol. 27* do składu Bydgoskiego nie spuszcza, czym wielka a szkodliwa *angaria* na nie iest wniesiona: gdyż sol wszytka z żup Ruskich, nie gdzie indzie, iedno na składzie żupy Bydgoskiej ma bydź składana y przedawana. My chcąc z nich tę *angaryą* złożyć, a przy prawie ie zachować, uchwalą Seymu tego postanawiamy, aby Żupnik nasz Ruski, wszytkę sol, którą z Rusi rzeką Sanem, a potym Wisłą puszcza, każdy rok do Bydgoszczy spuścił: a oney nie gdzie indzie, z nią

927 płynąc, przez sługi y robotniki swe nie przedawał, iedno w Bydgoszczy, za zwykłe pieniądze po grzywnie, pod winą tysiąca grzywien, za instygacją Posłów tychże Wdztw, na oprawę zamku Kaliskiego. A iżeby ta sol wedle kondycyi każdemu rozdawana y szafowana była, wolno będzie Nam dać na Żupnikostwo Bydgoskie, osobę godną osiadłą, z Woiewodztwa Poznańskiego abo Kaliskiego, do odbierania tey soli od Pisarzow Żupnika Ruskiego, za rekognicyą do ksiąg Grodzkich Bydgoskich, y z przysięgą Pisarzow ktorzy z nią przyplyną taką: iż wszytkę pełną przywieźli, a więcey iey nie spuszczo, z ktorey szafunku liczbę czynić przed nimi, abo ich Deputaty, na Seymiku Szredzkim, powinien będzie y to pokazać: iż w tym osobie żadnego szlachcica Rzpłtey krzywdy nie uczynił, pod winą sta grzywien, o którą w Grodzie ukrzywdzonemu winien odpowiadać *peremptorie*. A jurgieltow żadnych nikomu solą na składzie żupy Bydgoskiej nie damy. A iесли ktore dane są, iako prawu onych Woiewodztw przeciwne a szkodliwe, abrogujemy y wniwecz obracamy. Wszakże też do Dobrzynia y Dybowa, ma bydź sol składana, wedle starego prawa y zwyczaju.

O potrzebach Woiewodztwa Wołyńskiego.

16. Prośli Nas Posłowie Woiewodztwa Wołyńskiego, aby wedle prawa Koronnego przy tym byli zachowani, iżby iedna osoba w iedney Ziemi dwu urzędow nie trzymała, dla czego ustawiamy: iż od tych czasow nie będzie mógł bydź Woiewoda y Kasztellan Starostą Sądowym mieysca onego, w którym *dignitatem* trzyma, *modernis possessoribus exceptis*.

17. Też za prozbą ich, Woźny Ziemski w onym Woiewodztwie, będzie mógł wszytkie urzędy swe powinne wykonywać, chociażby go też urząd żaden stronie do tego nie przydawał, okrom gdyby szło o iakie zakrwawienie, zabicia, niaizdy etc.

18. Seymik ktory przed Wielkim Seymem zwykł bywać w tym Woiewodztwie, aby zawsze ieden w Łucku bywał.

19. Też im tego pozwalamy, aby z nich nie brano myt, ceł, mostowego, grobelnego, od ich własnych rzeczy, ktore nie na przekup, ale ku swcy potrzebie będą obracane, od czego ich *per praesentes* wolnych czynimy, tak iako insi obywatele Koronni są wolni, A w tym Celnicy mają się zachować wedle statutu Polskiego Koronnego.

20. Oto też Nas prośli, abyśmy im duchowne osoby, na dostoięństwa Greckiej wiary, w ich Ziemach dawali szlacheckiego stanu. Co My za prozbą ich pozwalamy, że obywatelom Koronnych Ziem, szlacheckiego stanu ludziom, Archimedryty, Władyki, na potomne czasy dawać będziemy.

Mazowska prawa Polskiego przyjęcie.

21. Iż obywatele prawa Mazowieckiego, po śmierci panowskich Xiążąt Mazowieckich, przy-

stawiając do Korony Polskiej, iako do ciała swego pierwszego, od ktorego się byli z dawnych czasow oddzielili, to sobie warowali, aby prawa statutow y zwyczajow swych starych, ktorych za przeszłych panow swych Xiążąt Mazowieckich zwykli byli używać, y iemi się rządzić y sprawować: przedsię y na potomne czasy używali, y temi się rządzili y sprawowali. Wszakże *successu temporis*, na Seymach Koronnych Walnych tego dokładali y warowali sobie, aby im było zawsze do praw y statutow Polskich, przypatruwszy się im dobrze, przystąpić y przyjąć ie. A z innymi Koronnymi obywatelami w tym się porównać: o czym po kilka Seymow przeszłych Walnych, za sławney pamięci Przodka naszego Zygmunta Augusta Krola Polskiego, namowy uczynili. Już teraz *exnunc* za spólnym porozumieniem, y namowami między sobą mianami, y wielekroć powtarzanemi, prawa, przywileie, statuta, zwyczaie, postępek prawa, y Seymowe konstytucye Koronne, *accedente ad id consensu praesenti nostro, et Consiliariorum Regni, ac Nuntiorum Terrestrialium, in praesenti Conventu congregatorum* przyjmują, y używać ich będą, tym obyczaiem y kształtem, iako wszelakich swobod y wolności, Koronie Polskiej z dawnych czasow służących, od Krolow Polskich nadanych, żadnych nie wyimując, tak też y prawa, statutow, zwyczajow, przywileiow, y konstytucyi Seymowych używać, y iemi się na wieczne czasy sprawować mają, y moc zupełną mieć będą. Tego tylko osobliwie dokładając y warując, iż też mają swie osobliwe niektore zwyczaie temu Xięstwu Mazowieckiemu bardzo potrzebne, a dla zachowania ubogiej szlachty pożyteczne, ktore są im lekczysze y znośnieysze. Drugie też acz tymże kształtem w Polsce bywają obserwowane, iedno że ich *expresse* w Polskim statucie nie masz opisanych: tedy te sobie tak w mocy zachowują. Jakoż y My zachowujemy ie y potwierdzamy, y wedle nich sprawować y rządzić ie chcemy: *et pro lege, et consuetudinibus Ducatus Masoviae*, mieć ie obiecujemy, y dzierżać będziemy powinni. Gdyż to w statucie Polskim widzimy, że to inszym Woiewodztwom było przez Przodki nasze Krole Polskie dawano, y pozwalano. Ktore to artykuły excypowane, dla skrocenia czasu nie mogły bydź rewidowane, przeto na Seymie przyszłym rewidowane bydź mają. Wszakże y do tey rewizyi, tych to zwyczajow excypowanych używać mają. A kauzy zaczęte w Sądziech tak Ziemskich iako y Grodzkich, ktorych iuż dekreta zaszyły, starym postępkem, iaki dotąd był chowan, prosequowane bydź mają. Wszakże ich dokończenie przez banicyą bydź ma.

Vices-gerentia abrogata.

22. A iż w tym Woiewodztwie Mazowieckim, poki to stare Mazowieckie prawo y statuty w cale mieli, do wiela rzeczy był im potrzebny Wicesgerent Krolowski: przeto iuż *exnunc et a modo*, ta Wicesgerencya w Mazowszu ustać

ma, którą My już mocą Seymu tego na wieczne czasy umarzamy, abrogujemy, y wniwecz obracamy. Ale Woiewoda każdy Mazowiecki, takąż władzę y powinność na sobie nieść, y dosyć iej czynić ma, y powinien będzie, iako insi Woiewodowie w Koronie Polskiej, niosą y mają, y która w statuciech Polskich jest opisana. Ale iż niektórzy z Panow Rad Koronnych, tę Nam sprawę dali, żeby dla ubogiej szlachty, w sprawach sądowych, było tam potrzeba nieciażkiego opatrzenia: przeto już daley nie wspominając tey Wicesgerencyi, teraz na wieczne czasy abrogowaney, ma być na przyszłym Seymie o tym mowiono. Y tamże *de unanimitate omnium Ordinum Regni consensu*, będzie mogło być co postanowiono.

Interregni acta approbantur.

23. Wszystkie sprawy, Konfederacye, warunki, prawne postęпки, przeszłych czasow *Interregni*, w Koronie Polskiej, wszystkich Ziem y Powiatow równo, dla porządku dobrego y zachowania pokoju pospolitego, y sprawiedliwości czynienia, y sądy postanowione, wedle pozwoloney im na to mocy y władzy, we wszystkim iako w sobie są y obmawiają, skutek swoy mieć y brać mają. A ktoreby jeszcze *ad ultimam executionem*, nie były przywiezione, te Starostowie y ich Urzędy, z powinności swych urzędow, *solitis gradibus juris*, eżekwować, y do końca przywodzić powinni być mają oprócz Kapturów Ziemie Dobrzyńskiej, które przed Henrykiem dla nieporządku nie dochodziły, y za zwoleniem onego Rycerstwa są zniesione. A postęпки wszystkie w Wiskiej Ziemi, za złym wykładem warunku Warszawskiego uczynione, kassujemy, y wniwecz obracamy. A to co się też krzywdy y szkody komu, y w Rzeczyposp. dobrach stołu Krolewskiemu należących, złym wykładem dobrego postanowienia przez ludzi, którzy postanowienia dobrego dzierżać, y wedle niego się sprawować niechcieli, *sub tempore Interregni* stało, to każdemu *pro ejus conditione*, y wedle prawa pospolitego, ma być nagradzane, z winami w statucie opisanymi: aby już na potym takowa *sequela* zła, y śmiałość do złego nie była nikomu zostawiona. Ponieważ Konfederacye do praw y wolności pospolitych się schylają, aby się każdy wedle nich sprawował, a przeciw nim nie wykraczał.

Rewizya Podlaska.

24. A iż w Podlaskim Woiewodztwie rewizya dostateczna dobr naszych Krolewskich, do stołu naszego Krolewskiego należących, jeszcze dotąd nie doszła, tak iako w innych Woiewodztwach już jest odprawiona. Dla tego deputujemy *exnunc, autoritate praesentis Conventus*, Rewizory: to jest, z strony naszej, Xiędza Adama Pilchowskiego Proboszcza Warszawskiego: z strony Rad, Krzystofa Lanckorońskiego Kasztellana Małogoskiego. A z Rycerskiego Koła, Urodzonego Jana Bieykowskiego Stolnika Prze-

mysłkiego: którzy tymże sposobem mają wszystko rewidować y spisać, iako w innych Woiewodztwach jest uczyniono, a na przyszły Seym Koronny znieść. Którym też poruczyliśmy to krzywdy y doległości, nad prawo, y przywilej *incorporationis Regno* na Seymie Walnym Lubelskim dany, uczynione, oglądać y przesłuchać: które Posłowie Ziemscy, imieniem szlachty braciey swey poddanych naszych, na Podlasiu mieszkających przeciw Starostom, Celnikom, y Młynikom naszym przekładali, y na piśmie podali. A na tenże Seym przyszły Koronny to wszystko mają do Nas y Stanow Koronnych przynieść, ku rozeznaniu y rozsądkowi ich statecznemu. A te Rewizory, takowymże ubezpieczeniem opatrujemy, iakowe mieli insi Rewizorowie y Lustratorowie.

Cancellaria Łomżyńska.

25. Tymże też Rewizorom poruczyliśmy, za przycową Posłow Ziemskich Mazowieckich, aby Cancellaryą Ziemską w Łomży, kosztem własnym szlachty teyże Ziemie Łomżyńskiej zmurowaną, a przez Przodka naszego Krola Iego M. Zygmunta Augusta, w dwor Krolewski obrocą, y plac iej iako wielki był oglądali. Y gdziebyśmy im na to miejsce frymark dać mieli, żeby Nam sprawę dali.

Odłożenie spraw nieskończonych, na drugi Seym.

26. Acz za łaską Bożą, wszystko się około postanowienia naszego na Stolicy Krolewskiej porządnie pokończyło, a niemało rzeczy uprzedać Koronacyą naszą, niektóre też zaraz efekt swoy wziąć miały. Jedno iż zatrudnienia wielkie Koronne wewnętrzne przypadły, za któremi dostateczney sprawy wzięcieśmy nie mogli, y skutecznie zaraz wypełnić: przetoż za zezwoleniem wszech Stanow, wszystkie te sprawy umiemy y utwierdzamy, iż się im przewłoką tą derogować nie może, owszem wszystkim artykułom, kondycjom, tak od Nas, y Posły nasze przy Elekcji, iako y Nam podanym, y teraz proponowanym, a od Nas przyjętym, dosyć się stać ma, na przyszłym Seymie Walnym Koronnym, który im narychley być może, porozumiawszy się *cum Senioribus Regni* wszech Państw do Korony należących, złożyć będą powinni, nadaley *ante decursum anni praesentis* 1576 y tam odprawować się to wszystko ma, co jest w Warszawskim y Andrzeiowskim postanowieniu opisano, y tu na tym Seymie zaczęto, abo cokolwiek Nam y potrzebie Rzeczypospolitey będzie podano: tak, żebyśmy powinności naszej dosyć na wsem uczynili. Na co się obowięzujemy, y przyrzekamy.

Działo się na zamku Krakowskim, na Seymie Walnym Koronacyi naszej: trzydziestego dnia Maia. Roku Bożego, tysięcznego, pięćsetnego, siedmdziesiątego szóstego, Krolowania naszego, roku pierwszego.

Na własne rozkazanie Krola I. M.

ZWYCZAJE

WOIEWODZTWA MAZOWIECKIEGO

Z STAREGO STATUTU, PRZYSTAWIAJĄC DO PRAWA KORONNEGO, WYIĘTE Y ZOSTAWIONE NA SEYMIE WALNYM TORUŃSKIM.

ANNO D. 1576.

STEPHAN

z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantckie, Wolyńskie, Podlaskie, Kijowskie, y Siedmiogrodzkie, etc.

1. Oznajmujemy wsem wobec, y każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy: iż gdy na Seymie Walnym Krakowskim Koronacyi naszej, obywatele Ziem Mazowieckich, za spólnym porozumieniem y namowami między sobą mianami, y wielokroć powtarzanemi, prawa, przywileje, statuta, zwyczaje Koronne, odstępując statutow y zwyczajow starych Mazowieckich, przyjmowali: dokładali tego, że mieli niektóre swoje zwyczaje Ziomom Mazowieckim potrzebne, a dla zachowania ubogiej szlachty pożyteczne: drugie też acz tymże kształtem w Polszcze obserwowane, jedno że ich *expresse* w statucie Polskim nie masz, warując ie sobie y zachowywając. Iakoż y My ze wszemi Stany na ten czas warowaliśmy im ie y potwierdzili, które to zwyczaje, iż miały być na Seymie drugim rewidowane: potym na Seymie Toruńskim przez Posły Mazowieckie, y wszech innych Ziem, są Nam y Panom Radom podane: tak iako niżej do słowa opisane są.

O liczbie pozwow na Roki dawanych.

2. Na Roki Ziemskie y Grodzkie Powiatu każdego, szlachta y obywatele, na Roki iedne, nie ma więcej ieden na drugiego, tylko trzy pozwy wydawać. A ktoby pozwow więcej wydał, tedy one pozwy nie mają być sądzone na tych Rokach, ale na drugie mają być limitowane.

O przypożwiech.

3. Przypożwy wszelakie, tak odżywiane iako ku appellacyi, pod Ziemską pieczęcią stronom mają być wydane, wedle konstytucji, roku 1543, 1544.

O zawitym Roku na Seymie.

4. Pozwani *in criminalibus* na Seymie Koronnym, mają mieć zawdy Rok, na pierwszy pozew zawity, którym mają być wydawane pozwy na cztery niedziele przed Rokiem.

O pamiętnym

5. Pamiętnego, tak Sąd Ziemski iako y Grodzki, y Urząd Starości, od skażni, która już *super principali, quae sapit sententiam diffinitivam*,

będzie uczyniona: to jest, ekskludując skażni ktore *ex interlocutorio* bywają kilkakroć *in una et eadem causa super unam citationem* czynione, także od zapisow wieczności wszelakiej, y ran, gwałtow, zastaw y długow prostych, nie więcej ma brać y wyciągać, iedno pułtora grosza. A wszakoż od długow prostych y zastaw, które mnieyszą summę mają niż dziesięć kop: od areztow, od przydania Woźnego, od widzenia gdy sobie pozwany na nie bierze, od deliberacyi nie ma być brano, pod winą czternaście grzywien: o którą na Wiccach, abo *in foro ultimae instantiae*, sąd y urząd pozwany ma odpowiadać y sprawować się: a Rok o to ma być zawity. A tego pamiętnego, Sędzia dwie części, Podśudek trzecią mieć ma.

O appellacyach.

6. Appellacya wolna ma być a nieruszenie od skażni Sądu Ziemskiego y Grodzkiego *indifferenter* bez winy kocu: a w sprawach urzędowych, *post Curiam*. A gdzieby *Iudicia Ordinaria* mianowane były, abo Trybunał, tedy tam wszystkie *in genere* appellacye przypadać mają.

O Pisarzu Ziemskim.

7. Pisarz tenże Ziemski, który przez elekcyą od szlachty obrany, a przez Krola I. Mci dawany bywa, a nie inszy żaden, akta Grodzkie sprawować ma, y u siebie w mocy mieć. A ktoryby Pisarz sam przy aktach Grodzkich osobą swą ustawiecznie nie był, ani mieszkał: aby szlachcica osiadłego, y przysięgłego, za Podpiska przy aktach Grodzkich miał, y takie *salarium* niżej opisane brać ma. A wszakoż wypisy z akt tych Grodzkich, mają być podpisane, ręką własną Starosty abo Podstarościęgo onego miejsca: skąd wychodzić będą, od których podpisowania nie ma być brano. A reskrypty z akt Ziemskich, Pisarz Ziemski podpisować ma. A zapisy te Grodzkie mają sobie do akt Ziemskich przenosić y przewodzić, ciż sami którym będą czynione, wedle zwyczajow starego do roku. A jeśli Roki nie były do roku od aktu zapisu Grodzkiego: tedy chociaż po wyszciu roku, wszakoż na pierwszych Rokach Ziemskich. A Grodzkie pozwy, postaremu pod tytułem Krolewskim, a Ziemską pieczęcią, być mają. A wszędzie gdzie Grodzkie jest, tam Pisarz Ziemski Podpiska przysięgłego chować ma, dla potocznych spraw: *delinquente vero in illo officio*, tedy wolno będzie stronie ukrzywdzoney, Pisarza abo Podpiska o to pociągnąć, abo na Wicca, abo przed Krola, abo *ad ultimam instantiam*. A tam będzie powinien, y o szkodę, y o winę *peremptorie* odpowiadać. Acta Ziemskie w każdym Powiecie, w którym wszystkie wieczne zapisy y intromissye, y granice zapisują, mają być osobno introligowane. A *obligationum* też osobliwie, *actionum* też osobliwie, introligowane. A te wszystkie acta, mają być chowane pilnie przez Pisarza Ziemskiego: który to Pisarz zgoła nie ma nic pisać w księ-

gi Ziemskie bez podpisu Sędziego y Podśędka, także y w Grodzie bez posagu Urzędu Grodzkiego.

8. Pozwy, iż pod pieczęcią Ziemską mają być stronom wydawane, przeto Pisarze Ziemscy *more solito*, od membran, co na pozew ieden z iego rewersalem, nie więcej iedno pułgrosza: od każdej skazni także pułgrosza: od zeznania równych doczesnych rzeczy pułgrosza: a od wieczności wszelakiej grosz ieden, ale od intromissyi każdej pułgrosza. A *querela cum deputatione officij*, grosz ieden. A od kontrowersyi w aktach prawnych, od każdej allegacyi pułgrosza: a allegacya iedna tak ma być rozumiana, odmowa strony przeciwny aż dotąd, że druga strona na to odmawiać pocznie: chocia tam racyi y odmow będzie nie mało: od zdania w zysku grosz: od niestanego Pisarzowi pułgrosza: gdyż już sądowi wina niestana nie ma być płacona, iakoż sąd od niestanego nic brać nie ma, ani pamiętnego wyciągać od strony. A gdy Woźny tuż przy niestanym zezna, iż ten pozew wydał, tedy to za tymże pułgroszkiem ma być zapisano do akt, y Pisarzowi ma być płacono y dawano, a nie inaczej.

9. Zapisy a zwłaszcza wieczności, mają być pisane wedle formularza w statucie opisanego. A od szukania rzeczy w księgach nowo od Roku zapisaney, nic nie ma być płacono: ale to darmo naleś y czytać u sądu powinien będzie Pisarz. Ale co wyższy Roku, od tego szukania grosz ieden: od reskryptow wieczności na papierze, zastaw, y innych wszelakich zapisow y aktow, po groszu, a nie więcej. A od kontrowersyi, gdzie już nis mało pisma, tymże obycaiem ma być płacono: Pisarzowi od reskryptow, od allegacyi, iako y od zapisow ich, to iest, od propozycyi y appellacyi, iedno pułgrosza: potym od każdej allegacyi osobna po pułgroszku. A od czytania przywileciow wszelakich, y listow sądowych, które w aktach będą pokładane, nic brać nie mają Pisarze. Ale gdyby ie w *acta* w wodzie chciał kto, od każdego przywileiu ma płacić po dwa grosza: od wydania listu sądowego na pergaminie na wieczność iakąkolwiek, wespołek y z intromissyą tegoż zapisu, co za ieden akt ma być rozumiano: kto go iedno potrzebować będzie (gdyż żaden do tego nie ma być przymuszon) dwańście groszy postaremu, których Sędzia cztery, Podśędek cztery, a Pisarz cztery, za wosk, pergamin y pracą mieć będą. A takie listy sądowe, na pergaminie Pisarze Ziemscy powinni będą wydawać potrzebiującym. A tych *salaria* które tu są opisane, nie inaczej ani więcej mają brać, albo wyciągać od ludzi, *sub poena quatuordecem marcarum* stronie rekwiruiącyey, nadej do drugich Rokow: o którą na Wiecach odprawować na pierwszym Roku, iako na zawitym, powinien będzie, albo *in foro ultimae instantiae*, ut supra.

Gdzieby aktor pozwanego, abo pozwany aktora ranł.

10. Gdzieby który szlachcic, pozwawszy drugiego o iakąkolwiek rzecz, y ubił go stojąc z nim w pozwie, takowy pozwany, o ono ubicie powinien będzie pierwey odpowiadać, na pozew ubitego pośledzey wydany: z czego ieśli się słusznie nie wywiedzie, rzecz o którą ubitego pozwał, wszystkę zgoła traci. A iednak rany ubitemu płacić będzie powinien, wedle statutu y zwyczajui Ziemie. A także ma być rozumiano y sądzono, gdzieby pozwany ubił aktora, będąc z nim w pozwie.

O wiedzeniu świadkow.

11. Świadcami y rękoykami rzeczy, około Urzędu Ziemskiego, około zwyczajui starego y zachowania, isć nie mogą ani mają, krewni bliscy tego który ie stawia: to iest stry, brat stryieczny, cioteczny, wuieczny, siostrzeniec y zięć, ktoregoby siostra rodzona żona była tego komu świadczyć miał, ale może być świadkiem szlachcic ktoregokolwiek Powiatu y Ziemie Mazowieckiej, tegoż Woiewodztwa, chocia by też miał rodzice żywe, tylko ma być dobrej sławy, a w poczciwości swey nie podeyżrzany. A wszakoż świadki, gdzie idzie o poczciwość, herbowni, krewni, y powinowaci być mogą, y iednacze, umowce, mogą być w świadectwie krewni, bo takie rzeczy powinowaci sprawuią. A gdzieby się trafiło, iżby strona przeciwna drugiey stronie swey, w sądzie, abo u krzyża stojącego świadka od świadectwa y od przysięgi odstraszyła, abo odgroziła, tedy ta strona z drugimi świadkami którzy zostaną, *sine detrimento causae suae*, ma przysiędz. A ieśliby wszystkie świadki iawnie odgroziła, tedy ten który stronie swey przeciwny odgrozi, za zeznaniem pewnym Woźnego y dwu szlachcicow, którzyby w sądzie abo u krzyża u przysięgi słyszeli takie odgrozienie, y ktemuby tego strona przysięgą cielesną dowiodła y poprawiła, ma *in perditionem causae* skazan być ten który odgroził.

O dzieciach przeciwko rodzicom występnych.

12. Zwyczaj stary w Mazowszu tak zachowywa: iż kiedy którzy synowie abo dziewczki rodzice swe, oycy abo matkę biliby, abo z domu z imienia ich wyganiłi, abo iakie inne gwałty, krzywdy y przykrości wielkie a znaczne, y nieprzystoynne czynili, tedy takowi na prostą skargę rodzicow swych, mają być przez Starostę onego miejsca więzani karani, a wszakoż to karanie ma być na woley y do woli rodzicow onych. Ale gdyby też ociec po śmierci żony swey pierwszej, poiął wtórą abo trzecią żonę, abo też żona po śmierci męża swego szła za inszego męża, a dzieci pierwszej abo wtorey żony, chciały mieć od nich to co im według prawa służy, tedy już tam inszy obycaiy y postępek być ma, że już nie na prostą skar-

gę mają być karani, ale za słusznym dowodem, iako na innego sąsiada. A takowe też dzieci nie gwałtem, obchodzić się mają z rodzicami swemi, ale obycaiem słusznym mają dochodzić części swey.

Ktoby nieokazał szkody rękoymiom.

13. Ieżeliby kto zaiął do obory czyie bydło, konie abo dobytek iaki, a ten czyie bydło iest zaięte, wyprawil ie przez rękoymie wedle obycaiu: tedy szkoda y mieysce zaięcia ma być okazana rękoymiom, którzy szacować ią zaraz mają. A wszakoż do nich wolno też przystawić temu kto szkodę ma, iednego abo dwu szlachcicow, abo też Woźnego, dla świadectwa na rękoymie, ieśliby się go przeciw chcieli. A gdyby się szlachta zobopolna na szacunek szkody nie zgodziła, a taki szacunek szkody *excederet summam decem sexagenarum*: tedy aktor ma tego wedle prawa *juramento suo comprobare*. A kiedy mniej szkody niżli kop dziesięć, tedy aktor, abo urzędnik szlachcic pana swego *sub juramento suo* na taki szacunek szkod, *non exceden: tazam decem sexagenarum*, dowod czynić będzie powinien. A ieśliby szkody nie ukazał rękoymiemu, a na toby Woźnego y szlachcica iednego dowod był, a bydłoby upornie trzymał, a na rękoymie nie puścił, tedy winy trzy grzywny sądowi, a drugiey stronie czyie bydło iest zaięte, zapłacić ma, y oborne straci. A rękoymia ma być wolen od takiego rękoymistwa. A ieśliby rękoymia nie znał się do wyręczenia tego bydła, abo szkody, żeby ią widział, tedy on co szkodę cierpi, ma nań dowodzić onemi ludźmi, abo Woźnym których miał przy nim, gdy ręczyli, że szkodę oglądał. A ieśliby on czyie bydło zaięte nie znał się do szkody, mieniać że nie przez iego dobytek uczyniona była, tedy ma na swą szkodę ono przysiędz, iako to bydło zaięte iest na tej szkodzi, y przez niego uczyniona, abo temu który się nie zna, puścić ten cug. A także ieśliby kto wziął konia, abo woły z wozem, abo siekierę w gaju, ieśli szkody nie ukazał rękoymiemu, też winę pokupi, y to co wziął, ma dobrowolnie puścić. A gdyby kto taki uporny był, żeby bydła wszelakiego do obory zaiętego także koni, wołow, wozow, y innych rzeczy wziętych, na rękoymistwo szlachcicow osiadłych puścić niechciał, takowy *ex recognitione fidejussorum*, stronie oney ktorey bydło zaięte, abo konie, woły, wozy, y insze rzeczy wzięte trzymał, trzy grzywny, a sądowi abo urzędowi trzy grzywny *ad solvendum* przepada, o które winy, *contra Officio Cap.* y inne opuszczenie rzeczy wyżey mianowanych, ukrzywdzonemu wolno będzie czynić prawnie, iedno pod takiemiż drugimi winami, y bydło zaięte, y insze rzeczy wzięte ma puścić, w których rzeczach postępek ma być prawny *usque ad finalem executionem*. A o szkody Urząd Grodzki, strony do prawa Ziemskiego ma odesłać.

O arestowaniu pieniędzy.

14. Osiadlemu człowiekowi, nie ma być dopuszczon arest na pieniądze iego sądownie położone abo opisane, okrom tego, żeby mniejszą miał possessyą, niżli ono o co był abo miał być pozwany. A wszakoż może ie wyręczyć z arestzu przez osiadłego szlachcica, iż prawu dostoi, y rzeczy sądowej dosyć uczyni. A ieśliby komu z dopuszczenia prawa abo urzędu taki arest był dopuszczon abo dozwołon, tedy ten co arestuię, ma arest swoy prosequować *in eodem iudicio seu officio*, kędy się takowy arest stał do sześci niedziel, a nie milczeć arestowawszy. A ieśliby do tego czasu nie prosequował go wedle prawa, tedy już po sześci niedziel, on arest mocy mieć nie ma, y owszem ma być kassowan iako niekzemny, a pieniądze mają być wolne od arestzu.

O Woźnym.

15. Ieśliby Woźny, ku życzliwości iedney stronie, nie zeznał w sądzie co mu druga strona ukazowała na widzeniu albo na co by był wzięty z prawa, y inaczejby zeznał niżli widział. Tedy takowy Woźny, ieźliby przez onę stronę, ktoreyby uczynił krzywdę z sześcią świadkow był pokonan, w Sądzie Ziemskim albo Grodzkim, za pozvem ma być z urzędu zrucon, a na twarzy na wieczny znak iego fałszu ma być przepalon y pryskowan; a iego takie fałszywe zeznanie, nic nie ma szkodzić oney stronie, przeciwko ktoreyby było uczynione. A ieźli Woźny będzie miał z sobą na widzeniu Komornika, Podkomorzego y szlachtę, a z niemiby ono widzenie odprawował, y w sądzie zeznał; przeciw takiemu nie idzie ta ustawa y wina. A ieśliby też strona zadawniąca iemu fałsz, nie dowiodła tego, ma być skazana w winie dzieści kop temuż Woźnemu ku zapłaceniu.

O ubiciu Woźnego na urzędzie.

16. A gdyby Woźny na urzędzie swym sprawuiąc go abo y inny wszelaki urząd, był ubit od ktorego szlachcica, takowy biący ma być od Woźnego wedle prawa pokonan, a pokonany, rany sowite szlacheckie onemu Woźnemu, chocia by ten Woźny nie był szlachcic, ma zapłacić. A Krolowi I. M. abo Staroście onego mieysca ktoregoby był Woźny, sześćdziesiąt grzywien Polskich, liczby monety zapłacić winy powinien będzie. A ieśliby Woźny na urzędzie będący, urząd swoy sprawuiący, był przez kogo zabity, tedy mężoboyca pokonany wedle prawa, *praemisso scrutinio*, sowito głowę szlachecką dzieciom abo przyiaciom zabitego płacić winien, chocia by on woźny był szlachcic, abo y nie szlachcic: a za winę pospolitą siedzieć ma w więzy na drie rok y sześć niedziel, bez wszego miłosierdzia y odpuszczenia. A ieśliby na ten czas gdy nie na urzędzie swoim iest, sprawuiąc co nie należącego urzędowi swemu, był ubit, ranion abo zabity: tedy o rany y o głowy

zapłacenie, prawem pospolitym, wedle kondycji jego ma być ona rzecz sądzona. A iż też Woźnemu zwykli *salaria* niesłuszne wyciągać, ani brać więcej jedno od wniesienia pozwu, od mile grosz, od półmile puł grosza. A od protestacyi, obwodów wszelakich, także od przysięgi od świadków, y od innych spraw prawnych, na któreby od strony był wzięt, od intromissy także po groszu, a nie więcej ma brać, pod winą wyżey opisaną.

937

O władzy urzędniczej na widzeniu.

17. Gdy Komornik albo Woźny złoży stromem pewny dzień ku odprawowaniu widzenia, na imieniu wedle pozwu, y które złożenie dnia byłoby aktami Ziemskimi albo Grodzkimi opisane, jeśliby która strona tego dnia wyprawienia widzenia naznaczonego nie pilnowała, ani by przed onym Urzędem na miejscu y na Roku widzenia stanęła: takowa strona z takiego znieśnienia Urzędu przerzeczonego, przed sądem na przyszłych Rokach uczynionego, w utracie rzeczy swej, o którą się on pozew wiodł, y widzenie być miało, ma być skazana y sądzona. A gdyby sam Urząd na ten dzień naznaczony y zapisany, ku wyprawowaniu tego widzenia, *intercedente legali impedimento* nie przyjechał, tedy inny dzień ku wykonaniu tego widzenia, *intercedente legali impedimento* nie przyjechał, tedy inny dzień ku wykonaniu tego widzenia, także Urząd Podkomorski *in sequentibus terminis Terrestribus* złożyć będzie y nań zjechać powinien, gdyż Urzędem nikt tracić nie ma ani może. A jeśliby jedna strona drugą groźbami iawnymi, albo iakimi gwałtami od widzenia odegnała, albo słowy iakimi nieuczciwymi a zwadliwymi nagrawała: przeciw takowey Urząd on ma zupełną moc *poenas in statuto Regni descriptas* skazać, które skazanie ma do sądu odnieść, a sąd za słusznym dowodem ma je potwierdzić wedle zeznania onego Urzędu: a on przekazać albo gwałtownik widzenia, odpowiadać na pozew wedle prawa ma być powinien, bez widzenia iuż inszego wszelakiego, bez dylacyi żadney: od którego widzenia ten kto wziął sobie na widzenie, nie ma dać więcej Komornikowi albo Woźnemu, jedno trzy grosze obiema, a oni też nie mają więcej wyciągać.

Po widzeniu pozew nie ma być kaźon.

18. Gdy kto sobie bierze na widzenie na iaki pozew w sądzie, a po uczynieniu widzenia, y zeznania jego, przez Urząd Ziemski w Sądzie Ziemskim chciałby stronie swej pozew kazić, z iakichkolwiek przyczyn y niedostatków, albo rzeczy na utratę wieść takowemi niedostatkami pozwu albo kopii jego, tedy iuż sąd nie ma tego przyjmować, ani dopuszczać: ale widzenia wysłuchawszy, ma przymusić takiego pozwanego ku odpowiadaniu, to jest, skazać aby odpowiadał na pozew, y daley postąpić *ad sententiam diffinitivam*. A jeśliby się widzenie z pozewem głównym we wszystkich rzeczach nie zgadzało, to jest, gdy się wieździe pozew o to imienie, a widzenie na imieniu albo na miejscu innymby

było ukazowano, y inaczej niżli pozew obmawia: z tej przyczyny iako własney, idzie utrata pozwu y rzeczy, wedlug starego zwyczaju. A jeśliby też która strona po skazaniu widzenia poprawiła pozwu ku szkodzie drugiej stronie, coby iey od przeciwney strony było sądownie zadano: tedy swą przysięgą własną ma odejść iż nie poprawił, a jeśliby nie przysięgł, tedy rzecz traci, o którą się pozew wiodł.

O odpowiedzi nieznaiącej po widzeniu.

19. Gdy kto będzie pozwan, o poranie roli, albo o posieczenie łąk gwałtownym obyczajem: albo o iakikolwiek inne krzywdy y gwałtowne wrzucenie w imienie, albo część imienia: a pozwany na widzenie sobie bierze, a potym po widzeniu, albo też nie biorąc na widzenie, zgłosi że gwałtu żadnego, y o co pozwan nie zna: prawa na onę rolę albo łąkę, albo imienie, o które jest pozwan, żadnego nie ukazując w sądzie, ani kładąc, albo się na nie nie biorąc: takowy sam y z świadkami odprzysięże się wedle ważności summy y tacy na pozwu położoney. A tak tylko od onego gwałtu y szkody wolen będzie: ale łąkę albo rolę przerzeczone, albo inne ono imienie o które się pozew wiodł, iuż tak utraci, które aktorowi do possessyi przyjdzie bez wszego dalszego przeczenia onego pozwanego, albo jego potomków, bo iuż tak odswych wszystkich praw, jeśli które do tego miał, odstępuje. A będzieli pozwany ukazał prawo iakie, albo obrony prawne, z ktoremi to uczynił, tedy sąd *ex controversia* przypatrzwszy się sprawie y sprawiedliwości, y munimentom oboiey strony, to skaże, co będzie wedle prawa.

O wydaniu drogi.

20. Wszelki possessor imienia, przez imienie y dziedzictwo swe, powinien z zwyczaju starego te drogi wydać sąsiadom swym, y innym ludziom, to jest do kościoła, do targu, do młyna, do przewozu, y gościniec pospolity, gdzieby potrzeba była: a nie może takich drogi bronić, ani zapowiadać. A jeśliby taką drogę przemienić chciał na insze miejsce dla iakiey swej potrzeby, albo pożytku: tedy inną drogę tak dobrą iako pierwsza była, ma w imieniu swym wydać.

O porównaniu dobr.

21. Gdzie między którą szlachtą y iedney y w teyże wsi, albo dziedzictwie iednym, y w imieniu ich, nie byłyby położone pewne znaki, granice albo kopce między częściami y działami ich, nigdy między sobą pomiary y porównania części ich bronić sądownie nie mogą wedle *interesse, alias* należności każdego z nich być czyniemy. Ale gdzieby który z nich więcej dzierżał gruntu niżliby iemu należało, tak z prawa przyrodzonego, iako też nabytego, powinien drugiemu przez pomiarę sprawiedliwą we wszystkich pożytkach iako przyjdzie, tak wielkością, iako też dobrocią narownać: wymiując siedliska

939

stare któreby przez trzy lata zatrzymali, bo te ruszone być nie mogą, a wszakoż wielkości y dobroci mają być narownane z bliższego gruntu przy mniejszym siedlisku także dobrym. A gdzieby granice w takim dziedzictwie były położone między częściami y działami szlacheckimi przedtym uczynionymi, albo jeśliby się strona iedna drugiej od pomiaru opisała, tam iuż pomiar y porównanie między niemi miejsca nie ma, y być nie może. A jeśliby (iako się to często trafia) ieden z działu wziął rolę albo siedlisko, albo część mniejszą ale lepszą, a drugi wziął większą ale podlejszą, a toby zapisem między sobą albo dzielcami, albo iednaczami, y zakładem umocnili, tedy wedle tego mają być sądzeni y zachowani, wedle zwyczaju prawa y zachowania.

O tymże.

22. A takowe kauzy o pomiary y o porównanie imienia między bracią y uczestnikami iednego dziedzictwa, na Rokach pospolitych Ziemskich mają być sądzone, y kończone bez appellacyi, które w tych rzeczach nie mają być dopuszczone: wyjąwszy to, żeby w takiej kauzie y akcyi, o ważności, y możności zapisów sądownie położonych, albo iakichkolwiek muniment, albo o tym czyieby lepsze prawo było, albo też *de quantitate juris et interesse* między stronami kontrowersya się wszczęła, o których rzeczach uznawanie y skazowanie sądownie miałyby być czynione z potrzeby: w takowey mierze appellacya, iako w inszych akcyach y kauzach, *indifferenter* ma być dopuszczona.

Zamiana albo darowizna imienia.

23. Frymark imienia leżącego y dziedzictw, między szlachtą, albo ktoregożkolwiek stanu kondycyi ludzi, ze zwolenia ich spólnego y woli uczyniony, bądź to z iakim przydatkiem pieniędzy albo innych ktorychkolwiek rzeczy, bądź też bez przydatku; jeśliby były zapisane y utwierdzone akty Ziemskimi albo Grodzkimi: takowy frymark na obie stronie frymarczące ma się zostawać, y mocno a niezłomnie zachowan wiecznemi czasy. A żadna osoba z linii krewności, ich prawem, bliskością tego frymarku albo zamiany odezwać, ani przenażabywać nie może: tymże też sposobem y darowizny mają być zachowane. Abo iem takie umowy y kontrakty, są y być wiecznie mają nieodzowne, bo tak nabyte imienia, possessorowie onego imienia, spokojnie je dzierżać mają, y mieć czasy wiecznemi.

Przedanie wieczności imienia, w drugim Powlecie być nie ma.

24. Kiedy kto imienie y dziedzictwo swe za pieniądze, albo za inne rzeczy, albo za imienie drugiemu by sprzedał, albo zamienił, darował, albo ktorymkolwiek innym tytułem na wieczności oddał: takowe przedanie y wzdanie takie, wiecznemi imienia swego, chociażby było na zmorenie albo za kondycjami iakimi, albo też pra-

wdziwo y doskonałe, ma w Powlecie swym własnym tam gdzie ono imienie leży, wedle starego zwyczaju uczynić w Sądzie Ziemskim własnym, albo przed Urzędem, albo Sądem Grodzkim teyże swej Ziemi, albo na Wiecach oneyże Ziemi, w ktorej to imienie leży, a nie gdzie indziej *extra districtum proprium*, chociażby to, odstępując od Ziemi y Powiatu swego, uczynił: krom Urzędu y Kancellaryi K. I. M. y Seymu Koronnego Walnego, gdzie każdemu wolno kontrakty swe wieczne około imion swych opisać komu chce. A inaczej uczyniony zapis na wieczność, aczkolwiek z odstąpieniem od Ziemi y od Powiatu, żadney mocy y ważności mieć nie ma.

O wwiązaniu.

25. Kiedy kto nabędzie imienia iakiego leżącego dziedzicznego, albo dziedzicznym tytułem, albo zastawnym, albo iakimkolwiek innym obyczajem (z potrzeby prawa y zwyczaju w Xięstwie Mazowieckim, w roku 1531 od Niedziele *Reminiscere*, która jest wtora w post wstąpiwszy, w używanie wziętego) przez Woźnego Ziemskiego swego własnego Powiatu, od Urzędu wziętego, ma być wiedziony y wwiązany w takowe imienie nabyte iawnie: aby żadnemu nie była tajemna nowego pana w onym imieniu possessyi, ktoryby się iakie prawo albo *interesse* mienił mieć do niego, które to wwiązanie Woźnego onego zeznania, ma być pierwej *soleniter* obwołane, y publikowane, aby ku wiadomości ludzkiej, a zwłaszcza tego ktoby się mienił mieć takie prawo, albo *interesse* do tegoż imienia, przyszło: a potym ma być zapisane y wiedziona w akta Ziemskie albo Grodzkie, a z tych Grodzkich przeniesione zaś do akt Ziemskich, pod aktem sądowym na Rokach Ziemskich tegoż Powiatu własnego, gdzie imienie przerzeczone leży: od którego zapisania, wwiązania w Ziemstwie, wszelaka prescypcy y dawność Ziemska, we wszelakim imieniu na wieczność nabytym y zastawnym, bierze początek y moc. A jeśliby kto bronił intromissy takiej przed Woźnym, albo na dobrach przerzeczonych, albo w Sądzie Ziemskim przy wpisowaniu tey intromissy, niechcąc iey dopuścić z ktorychkolwiek przyczyn: takowy ma niedopuszczenie swe w księgi Ziemskie zapisać, przy zeznawaniu Woźnego tego wwiązania. A gdzieby omieszkał impugnować przy zeznaniu Woźnego y wpisowaniu zeznania, może to uczynić na drugich y na trzecich Rokach, y przyczyny swego niedopuszczenia także wpisać: a będą tak ważne iakoby ie też przy wpisowaniu intromissy uczynił y zapisał. A potym stronę przerzeczoną na pierwsze Roki, albo na wtore, a na koniec na trzecie ma pozwać, o przerzeczone wwiązanie y o wiedzienie na jego dobra, Woźnego. A jeśliby pozwać do tego czasu zamierzonego omieszkał, tedy ono przerzeczone wwiązanie będzie mocne y gruntowne, *non obstante praefata impugnatione*, która z tego omieszkania strony

940

broniące y wwiązania nikczemnicie, y wniwecz się obraca. A ieżliby possessor pierwszy, abo ktokolwiek bądź inny, prawem swoim nie wzbiałby przereczonego wwiązania, aniby o nie onego kto się wwięzował do prawa nie pociągnął, iuz musi ustąpić przereczonemu wwiązaniu. A wszakże on pierwszy possessor, prawnie będzie mógł szukać, y repetować swej sprawiedliwości, na onym który się wwięzwał w przereczone dziedzictwo, podług postępku prawa: a ktobykolwiek na dobra nowym prawem abo tytułem nabyte, nie miał wwiązania w więgach Ziemskich wpisanego, od czasu wyżey opisanego, to iest, roku 1531 chociażby te dobra istotnie dzierżał y używał ich, tedy mu nie idzie preskrypcya, ani dawność ziemska w onych dobrach, ktore zawzdy mogą być wykupione, przez bliskie, iakoby też były zastawne. A siostry y białegłowy szlacheckie kiedy się wyrzekają braci swej, abo powinnym swym z dobroczytnych y macierzystych, y z spadkow, tym nie trzeba takiego wwiązania, bo ie bracia prawem dziedzicznym trzymają.

O preskrypcyi imienia w posagu, w głowczyźnie y przezyskach.

26. Gdy kto trzyma ktore imienie, abo część dziedzictwa czyiego, w summie pieniędzy głowy zabitego abo ran, abo w przezyskach iakichkolwiek, abo w zakładzie, winach sądowych, w długi zaręczonym, bądźby to było z skażni prawa, bądź też z dobrowolnego podania strony, w takowej possessyi nigdy nie idzie dawność ziemska. Ale kiedykolwiek dziedzic onego imienia chciałby sumę głowy abo ran, abo przeryskow składow, win sądowych, abo długi zaręczonego, zapłacić y odłożyć possessorowi, powinien tento possessor pieniądze takowe swe wziąć, a z possessyi imienia przereczonego dziedzicowi własnemu, abo prawo od niego mającemu ustąpić, a dekret przereczony, przezyski, rękoiemstwo, dług, y possessyi podanie, w aktach opisany, kassować y wpisać powinien, byle tylko takie possessyi w artykułach ziemskich, abo ktorychkolwiek innych, y listach Woźnych, nota iaka autentica pewna była: takież ma być chowano, o posagu białychgłow na imieniu dziedzicznym zapisanym, abo imieniu zgoła prosto w posagu przez bracią siostrami, ktore prawa dziedzicznego w imieniu oycowskim y w wianie macierzystym niemają, y ktore zapisy wieczności od braci swych, abo od rodzicow swych, iako od dziedzicow własnych nie mają, w ktorym nie idzie preskrypcya ziemska, ale zawsze bliższy abo prawo od nich mający nabyte, posag zapłaciwszy siostrami abo ich potomkom, mogą ono imienie wykupić ze wszelakiego zapisu ktorzyby iedno posagowe imię abo wzmiankę miał y zawierał w sobie. A ieżliby część ona imienia była białegłowie zgoła przez bracią w possessyą dana y puszczone, żadney wzmianki nie czyniąc o summie posagu, tylkoby na nią w onym imieniu nie prawa dziedzic-

znego nie należało: tedy przez Urząd Ziemski, za skażnią Ziemską posłany, szacowana y złożona bydy ma, wedle starego zwyczaju Ziemie. A to co Urząd złoży, powinien dać y zapłacić aktor. A preskrypcya krzywd wszelakich, szkod y gwałtow pospolitych, trzy lata wedle zwyczaju onego bydy ma. A *criminalium actio-num*: iako y *recentis criminis*, rok y sześć niedziel prawem czynienia o nie. A ieżliby *in causis criminalibus infra annum* nie czynił, tedy *non criminaliter sed civiliter*, czynić *in jure Terrestri*, wolno będzie.

O gwałcie w kościele, na cmentarzu, y w gospodzie.

27. A ieżliby który szlachcic sam przez się, abo z pomocnikami swymi, w kościele abo na cmentarzu, abo w gospodzie, szlachcica ktorego gwałtem nadszedłszy zabił, ubił abo ranił: takowi mają bydy sądzeni y karani, y winę przepadać mają, iako ci ktorzy nachodzą na domy własne szlacheckie, abo naieżdżają. A ktorzyby szlachcic drugiego szlachcica gwałtem naszedł w domu kmiecym, abo w iakiey inney gospodzie w mieście abo na wsi, gdyby on tam oblicznie był, a tamby go ubił, zranił, abo zabił: takowy co naszedł ma bydy sądzon, inko o nasście domu własnego iego. A ieżliby takie nasście domu było z szlacheckich osob, tedy akcyja o takowe nasście, należy onemu szlachcicowi ktorego on iest dom: a onemu ranionemu przez tego co naszedł, o rany, abo przyiaciom iego o głowę (ieżliby był zabity) *in his casibus scrutinium* bydy ma.

O naiechaniu albo nascciu domu.

28. Ustawiamy y uchwalamy, y skazuiemy, iż gdyby który szlachcic ktoreykolwiek kondycyi będący, śmiałby gwałtem y mocą dom czyi naiechać abo nasć y gwałtem gospodarza abo iego czeladź bić abo ranić, y rzeczy iego abo dobra brać: takowy gwałtownik y naiezdźnik y raptor dobr, według statutu starego przez Nas y Przodki nasze uchwalonego, y publikowanego, ma utracić poczciwość, y wszystkie dobra ktore trzyma: wszakoż to tym sposobem bydy ma: iż ukrzywdzony y gwałtownie naiechany, ma skargę uczynić przed Starostą onego miejsca, na onego gwałtownego inwazora, abo raptora. Ktory Starosta, ma dać y posłać z Urzędu Woźnego ze dwiema szlachcicami ku widzeniu szkody y gwałtu, y ku pytaniu, ieżliże obwinionego, abo obwinionych, byłaby *publica infamia*, że są winni uczynku naiazdem popełnionego. A gdy się to stanie, y inkuizycya się o tym uczyni: tedy ten który ukrzywdzon iest, pozwawszy naiezdźnika do Sądu Starościęgo, ma zupełnemi świadkami y ludźmi poczciwymi dobrej sławy, pokazać, iż obwiniony ten gwałt y szkodę domowi iego uczynił. Y tak tym sposobem pokonan będąc, traci majątność swoię y poczciwość, *ipso jure et facto*. A wszakoż pierwey nagrodziwszy z dobr przesądzonego wszyst-

kie szkody ukrzywdzonemu, ostatek ich ma na Krola Iego Mci przypaść.

O nascciu młyna.

29. Gdy który szlachcic ważyłby się tego, żeby naszedł na młyn ktorego szlachcica, y tamby gwałt który komukolwiek, abo y zawoźnikowi uczynił, ma bydy sądzon, iakoby to uczynił przy robocie iego: dla tego, iż tam wszystkim wolny iest przystęp, y używanie mielca.

O ubiciu y zabiciu szlachcica przy robocie.

30. Ieżliby który szlachcic drugiego szlachcica na robocie iego, u roli, u żniwa, łąk, y u innych ktorychkolwiek robot iego, stojącego przy podanych kmiotkach swoich, abo pana swego, na imieniu abo dzierzawie swej, abo też samego robiącego gwałtem naszedł y bił, takowy pokonan wedle prawa pospolitego, sowitą zapłatę ran szlacheckich stronie obrażoney zapłacić będzie powinien. A ieżliby mu rękę, abo nogę uciął, aboby go na członkach przedniejszych abo głowniejszych ochromił, takież sowitą taxę takowych członkow y chromoty płacić ma. A ieżliby zabił, tedy dzieci, abo przyiaciele, iego, tego zabitego, mają zaświeża on gwałt abo zabicie, zamordowanie, y świeżą krew na miejscu gdzie ono mężoboystwo uczynione, Woźnemu y szlachcie od Urzędu wziętym, ukazać y oświadczyć: a takowy mężoboyca do Sądu Ziemskiego (wszakoż swego własnego Powiatu) o przereczone mężoboystwo pozwany, a tak pokonany, ma bydy na dno do wieże wsadzon, y przez dwie lecie y dwanaście niedziel chowan, y nie ma bydy z niey wypuszczon, aż zapłaci głowę zabitego sowito. A ieżliby w wieży umarł, przecię z majątności iego, ma bydy głowa zapłacona dzieciom abo przyiaciom zabitego. A ieżliby takie zabicie abo ranienie było uczynione z rusznice strzelbą, tedy siedzenie y zapłata czworaka zapłacona bydy ma. A wszakoż inkuizycya tak o rany przereczone przy robocie zadane, iako o głowę, y *scrutinium* dostateczne, pod przysięgami od szlachty, y od innych ludzi wszelakiego stanu, onego miejsca gdzieby się to stało sąsiadow, przez tenże Sąd Ziemski, zezwawszy każdego z osobna, y osobliwie pytając, żeby drudzy nie słuchali. Gdy będzie ieden każdy z nich pytan, ktorzyby o przereczonych rzeczach iaką wiadomość mieli ma zachowano bydy: a to przeto, aby niewinny za winnego nie był obwinion, y winy odnosil: ktore też *scrutinium*, może bydy na Wiecach uczynione, gdyż tam Urzędnikow Ziemskich więcej będzie: a Wieca też co rok mają bydy odprawowane y sądzone. A ieżliby się z tego *scrutinium* znalazło, iż on ranny nie przy robocie ranion iest: tedy one rany tracić ma. Ale ieżli o głowę idzie rzecz, tedy nie zguba głowy zgoła, ale zapłata *simplex*, y siedzenie w wieży ma bydy skazano, y to ieżliby na pozwanego *scrutinium* wychodziło, że ten zabił: a excepcye ktore przewłoki czynią, y te ktoremi się zwy-

ki z sądu wymować abo wybiać pozwani, a takież *appellacye* żeby nie wątpliwego nie było, nie daley iedno na Wieca mogą iść, y miejsce mieć: a wtory Rok wedle prawa ma bydy zawity. A gdzieby na wtorym Roku pozwany nie stał, aboby ziachał precz, tedy takowy iako nieposłuszny prawa pospolitego, na Roku przypowieszczonym wedle prawa trzecim, ma bydy wywołan y proskrybowan. A imienie iego ktoreby za onę głowę stało, powodney stronie w postępku prawa, ktoremi aktor do tego przychodzić ma. A ostatek imienia ieżliby co zbywało nad one przezyski, na dzieci y potomki iego ma zostawać, prawa żony iego ieżliby ie miała pierwsze niżli ten uczynek zstał się, niweczym nienaruszając, gdyż nikt nie winien pokutować za drugiego.

31. A przecię on mężoboyca zbiegły, y gwałtownik a przestępca statutu tego, y zwyczaju starego, y pokoju pospolitego, przez Urząd Starości ma bydy szukan y iman, y gardłem karan. A ieżliby *plebeus* tak ranion abo zabity był przez szlachcica ktoregożkolwiek innego, w tymże sądzie ma bydy szukan y sądzon, y ma bydy pokonan przez aktora z pięcią świadkow iemu w rodzaju rownych. A tak pokonany, ranionemu dziesięć grzywien, a panu iego drugą dziesięć grzywien, płacić ma. A ieżliby zabity, tedy za głowę zabity, potomkom zabitego, y panu iego, winę sowitą płacić ma bydy powinien. Takież też ma bydy sądzono y płacono, gdyby szlachcic naszedł chłopca w iego domu, zabiłby go abo ubił.

O okrutnym ucięciu członka.

32. Ieżliby szlachcic drugiemu szlachcicowi rękę abo nogę, abo który członek obyczaiem okrucieństwa wyciągnąwszy, powoli go mając, uciął: takowy wedle prawa pospolitego, o to pokonany w Sądzie Ziemskim swego Powiatu własnego, sowitą ważność członka uciętego, stronie obrażoney zapłacić ma, y będzie powinien, za skażnią sądową we trzech niedzielach po dekrete. A ieżliby się to kmiotkowi stało od ktorego szlachcica, takowy z pięcią świadkow *in genere* sobie rownych, odwieść się ma, iako *non tyranniter* to czynił: wszakoż zapłacić według prawa stronie, y panu będzie powinien.

O zabiciu oycy, matki, y innych powinnych.

33. Ieżliby kto oycy, matkę, abo brata, abo siostrę, stryia rodzónego, abo żonę, abo męża, abo po ktorymby miał w dobra sukcesować, zabił: takowy mężoboyca będąc powołany przez stronę obrażoną, abo przyiacioly zabitego będąc pozwany do Sądu Krola IMci, abo Starosty onego miejsca, y z świadkami zupełnemi szlachcicami dobrej sławy, y osiadłemi pokonany y poprzysiężony, takowy iuz sroższą śmiercią ma bydy karan y tracon: ażeby przykładem śmierci swej szkaradney od tak haniebnego uczynku hamowali się insi. A dzieci takowego od wszelakiego spadku dobr,

tego który zabił, mają być oddaleni, które dobra mają przypaść na krewne poblizsze zabitego: a jeśli bliższych nie było, tedy na krewne dalsze. A kiedyby między mężem a żoną takowe się mężoboystwo stało, tedy wszystkie darowizny, wiana, posag, spadki, zapisy iakiejkolwiek temu któryby towarzysza swego zabił, nie mają przysć ku pożytku, ale mają przypaść na dzieci, albo na przyjaciół zabitego, jeśliby dzieci nie miał: a takowy mężoboyca będąc pozwany, będzie powinien na pierwszym Roku iako na zawitym stanąć y odpowiadać, okrom wszelakiej excepcyi y dylacyi. A pozew przeciwko takowemu mężoboycy, ma być dan y wniesion przez Woznego y dwu szlachciców w dom, albo na dobra takowego, we cztery niedziele przed Rokiem. A świadki strona obrażona na tymże Roku ma mianować, albo na Rokach Ziemijskich, albo Grodzkich. A potem w sześć niedziel ma ie wnieść w swym Powiecie, albo przed Krolem. A jeśli takowy mężoboyca nie stanął do prawa, tedy tym samym ma być bezecnym, a dobra iego mają przypaść na krewne bliższe, a jeśli tych nie było, tedy na dalsze. A wszakoż takowy mężoboyca przez Starostę ma być szukan y poiman, któregożkolwiek czasu, y na gardle karan być ma.

O pomocnikach mężoboystwa.

34. Pomocnicy zabicia szlacheckiej osoby, obwinieni, powołani y pozwani, jeśli się z sześciu świadków każdy z nich z osobna nie odwiódł y nieusprawiedliwił aktorowi, aboby upadł wedle prawa którymkolwiek obyczajem, tedy za winę oney pomocy zabicia szlachcica, każdy z nich stronie obrażoney trzydzieści grzywien Polskich, a trzy grzywiny Sądowi Ziemijskiemu, tylekroć iluby kto uczynił, zapłacić, a nad to dwanaście niedziel na dnie w wieży siedzieć ma y winien będzie za skaznię sądową. A ta płaca winy od pomocy, w zapłatę głowy, którą princypał mężoboyca czynić winien, nie ma być poczytana y liczona. A pomocnicy ubicia y ranienia szlacheckiego, jeśli się także świadkami nie usprawiedliwili aktorowi, tedy dziesięć grzywien winy pieniężney stronie obrażoney ma każdy płacić. Ale jeśli też ci sami pomocnicy rany komu zadali, tedy tak o rany iako y o winy mają być sądzeni, y przez aktora pokonani, y rany iemu płacić winni.

O ubiciu szlachcica w karczmie.

35. Szlachcicy w karczmie nie mają bywać, gdy im powoli umyślnego obcowania miewać, ani z kmiotkami w rząd siedzieć y piwa pić przystoi. A jeśli szlachcicowi tak w karczmie umyślnie w rzędzie z chłopcy siedzącemu, będącemu, y pijącemu, przydało się, żeby przez kmiotka albo kmiotki ubit albo ranion był: tedy o iakąkolwiek ranę, albo o wszelakie ubicie, ten to szlachcic w karczmie ubity, nie ma być słuchan ani sądzon przez żaden sąd, wyjąwszy to, żeby szlachcicy byli w mieście, w miastecz-

ku, dnia targowego, a czasu Rokow, albo dla iakiej inney potrzeby pilney. A także gdy szlachcicy w drodze będąc, wstąpiliby do karczmy na noc albo na południe, takowi szlachcicy przy prawiech swych szlacheckich zachowani, y wedle nich sądzeni być mają, iako prawo ich obmawia. A jeśli szlachcic tak w karczmie ubity do tego się nie znał, żeby go w karczmie kmiotek bił, tedy on kmiotek z gospodarzem y Woytem, y ławnikami, jeśli by w oney wsi byli, y innemi kmiotkami, albo z pięcią świadków samosost, ma na to dowód uczynić, iż onego szlachcica w karczmie ubił. A gdy to uczyni on kmiotek, od wszystkich win y płacy onego bicia, będzie wolen skutecznie od wszystkiego.

O zgwałceniu rękomyłow, albo aktora, sprawiedliwości pożądalących.

36. Jeśli kto rękomyłom albo posły (które zowią *selce*) posłane do siebie w rzeczach kmięcych, y innych wedle prawa potrzebnych Urzędu Ziemijskiego (które tak zdawna zowią) dotykać się, to jest, ręcząc albo aresztując bydło, konie, stado, albo którekolwiek inne ruchome rzeczy, albo o złożenie dnia ku uczynieniu sprawiedliwości z poddanymi albo z sługami, albo iakie insze rękomyłomstwo którychkolwiek, iakichkolwiek rzeczy albo praw, przywilejów czyniąc, zgwałcił albo ubił, takowy pozwany y pokonany, sowite rany ranionemu zapłacić, y oney rzeczy akcyą, w której rękomyłom albo *selce* posłani są zgwałceni, utracić y w niey przesądzon y wzdany być ma, y z winą czternaściami grzywien do skarbu Jego K. M. a trzema grzywiami sądowi. A także jeśli onego dnia złożonego ku uczynieniu sprawiedliwości on winny, albo szlachcic który dzień zdał, a sprawiedliwość czynić miał, aktora albo aktora obwinionego, albo iego pana który dzień zdał y złożył, albo też kogo innego z aktorem, albo też z obwinionym przychodzącego albo stawiającego się zabił albo ubił: takowy prawem pokonany od strony obrażoney, ma być w płacy, sowitych ran przykazan, y w utracie rzeczy oney, o którą miała być sprawiedliwość czyniona, y w winie sądowej trzech grzywien, a tyleż stronie: a o zabicie w sowitey płacy głowy y siedzeniu w wieży na dnie także też sowitey, a ktemu y w utracie rzeczy o którą sprawiedliwość ma być czyniona, y dzień na to był złożon, ma być skazan.

O tym który dawa przyczynę ran y szkod.

37. Gdyby się wszczęła zwada między ktośremi, zagasiłby kto w tym ogień, y w tym zagaszeniu byłby kto ranion, niewiedząc przez kogo, w takowym przypadku, według zwyczaju tej Ziemi zachowa się, iż ten co ogień zagasił, za ranę ma być sądzon, przeto iż dał przyczynę do onego zranienia. Toż ma być rozumiano o tych, którzy dają przyczynę do szkody y zwady.

O kontrakcie słownym.

38. Nie ma być nikt pozwany do sądu, ani ma być sądzon o kontrakt słowny któryby nie był iakim zapisem Ziemijskim albo Grodzkim umocniony, a mianowicie o dobra dziedziczne, w którym przypadku ani zakłady, ani zadatki nie mają miejsca.

O soli zamorskiej.

39. Uskarża się szlachta: iż ci którzy szukają soli zamorskiej albo krupiaстей, zwykli ludziom y poddanym ich krzywdy czynić y szkody, szukając w domach ich y w skrzyniach tej soli, y wszelaki statek domowy szukając rozmietywać: a tak ustawiamy, aby napotym takowi szukacze soli nie byli. Wszakoż ażeby przez używanie tej soli zamorskiej, skarb nasz iakiej szkody nie miał, ustawiamy: żeby Starostowie miejsc Ziemi Pruskiej przyległych, o tym staranie czynili, y tego przestrzegali, żeby kto takowej soli zamorskiej do Xięstwa Mazowieckiego wozić y przedawać nie śmiał. A jeśli kto takowy nalezion był, któryby tę sol wzięł albo przedawał, albo iey iawnie używał, tedy taka sol tym sposobem naleziona, okrom szukania w domach (która już nie ma być wzięta) ma być w wodę utopiona, żeby iey nikt nie używał, y ma być karan winą czternaściami grzywien.

O Podkomorzym.

40. Podkomorzy Ziemijski, wedle starego zwyczaju w Woiewodztwie Mazowieckim zachowanego, sam przez się y przez Komornika swego widzenie, y iako ie wyprawować będzie, też sprawy około granic, ma odnosić do Sądu Ziemijskiego: a te kontrowersye które przed nim, albo przed iego Komornikiem strony czynić będą, aby w sądzie także przy nim czynili y wywodzili, także też y munimenta które między sobą strony mają, okazowali. A sąd wedle starego zwyczaju y zeznania iego, a z kontrowersyi stron y wywodów albo munimentów ich, iako będzie wedle prawa pospolitego rozumiał, tak powództwo iako y dowód, skazać władzą ma. A to dla tego zdawna zachowało się, iż sąd z kontrowersyi dekret prawny uczyni, y Pisarz Ziemijski kontrowersyą dostatecznie wypisze: tedy aktów Podkomorzemu ani iego Komornikowi prawo pospolite mieć niepozwoliło. A wszakoż stronie wolna będzie appellacya wedle starego zwyczaju.

O czynieniu granic.

41. Gdy ieden szlachcic drugiemu szlachcicowi zacznie akcyą aby między onym dziedzictwem ich sobie przyległym, kędy granice nie były iedno używanie, a possessyie stron sądowno zaczęłyby tedy sąd ma skazać y posłać Urzędniki Ziemijskie do tego należące, a która strona przed nimi lepsze y znaczniejsze znaki

ukaze, y przez starsze y świadki wywiódłaby swoją spokojną possessyą na onym imieniu, poki y przez które miejsce trzymała dziedzictwo swoje, a urzędnicy oni przyjęliby to, tedy tam mają być czynione granice y kopce nowe usypane, przez zbiłania strony drugiej. A jeśli by z obu stron żadnych znaków granicznych nie widzieli albo nie przyjęli, tedy pozwany będzie miał powództwo, y przez które miejsca powódzie z świadkami, y przysięże, pierwszego swego uchodu albo przeszcia nie przestępując: a tedy kopce albo znaki graniczne mają być czynione, wedle dawnego obyczaju Ziemi.

O ponowieniu granic.

42. Gdy ieden drugiego pozywa, aby z nim ponowić granice, y kopce usypał przez stare znaki graniczne między dobrami ich, które znaki y ścianę starą albo kopce mianowałby na pozwie, y onę przysięgą potwierdzić podejmowałby się, taki z prawa będzie miał początek wyvodu y probacyi przez starce z takich znaków, które jeśli Urząd Ziemijski przyjmie, a strona druga będzie mu negowała, powód z świadkami ma próbować przez przysięgę, iż te znaki stare są y prawdziwe graniczne między dobrami temi, albo starą ścianą, albo między granicą y kopce stare, wedle których znaków possessyą swoją y używanie wywieść ma, a tak za temi znakami które przeydzie a przysięże, tam granice mają być czynione, y kopce usypane, które świadki powód w Sądzie Ziemijskim na bliskich Rokach po skazni ma mienić, y popisać społem z rotą przysięgi; a na miejsce różnic z temi świadkami przeszcia swego od węgla do węgla przez miejsca y znaki graniczne, iako się wyższej pomieniło, przysięgę na Roku stronom od Urzędu oznaczonym przy onymże Urzędzie powinien będzie uczynić, którą sprawę wszystką Urząd przerzeczony, kopcow y znaków granicznych uczynionych albo okrażonych, przed Sądem Ziemijskim zeznać powinien będzie, y wpisać w księgi Ziemijskie. A gdzieby która przywilej miała, albo iakie listy, albo zapisy na granice, albo na pewne miejsca graniczne, to jest, *urociska* pewne: ta strona będzie miała początek do powodu próbować y podeprzeć te granice y miejsca, wedle munimentów swych y dawnego zachowania. A to, jeśli od takich praw albo munimentów przez nowe granice uczynione potym nie odstąpił, a od uczynienia granic, y usypania albo okrażenia kopcow: tedy Podkomorzemu pułkopy, to jest trzydzieści groszy, a Starości drugą trzydzieści groszy Polskiej monety, obiedwie stronie, pozwana y powódowa zapłacić mają, a Woznemu sześć groszy od tychże granic płacić mają. A gdzieby między stronami z dobrej woli były usypane kopce, albo granice uczynione: tedy przerzeczonemu Urzędowi obiedwie stronie iedno 30 groszy dać będą powinni, a nie więcej: a Woznemu groszy trzy

O rozdziale y pomiarze.

43. Akcyje y kauzy o rozdział abo pomiarę, abo o porównanie dobr między bracią y uczestnikami jednegoż imienia, które bywają zaczęte na Roczech pospolitych Ziemskich, mają być sądzone y kończone *non obstan: appellationibus*, które w tych sprawach nie mają być dopuszczone, okrom tego, gdzieby *de munimentis* abo *genealogia controversia*, między stronami urosła, tam ma być appellacya dopuszczona. A *salarium* Miernikowi Ziemskiemu od włoki miary Chełmińskiej, w ktorej się trzydzieści morgow zawiera w jednym miejscu, dwa grosza: a jeśli na różnych miejscach morgue, tedy od każdego morgu po szelągu brać ma: y kędy potrzeba morgi iakie wynierzać ktorekolwiek części, tedy nie ma brać więcej jedno po szelągu wedle starożytności, pod winą szczęści dziesiąt grzywien. A takowy Miernik Ziemski ma być przysięgły, wedle dawnego zwyczaju.

O przedaniu y wykupowaniu wian.

44. Gdzieby która wdowa, abo pani szlachecka, wiano swoje sprzedała, abo iakimkolwiek tytułem wiecznym zapisała: tedy takie wiano abo wiana, mogą być wyswobodzone y wykupione od bliższych y dziedziców własnych, tych którzy takowe wiana przerzeczony wdowie abo panicy szlacheckiej przez męża ich były zapisane, y oprawione na dobrach swych, zapłaciwszy tylko summę pieniędzy swych prawdziwego posagu przez przywianka, ani w takim przedaniu tych wian kupna, dawność Ziemska wspomoc może.

O umniejszeniu wian.

45. Gdyby pani szlachecka przyzwoliła mężowi swemu na przedanie, abo na iakimkolwiek zapis z dobr jego, z wiana swojego, które na tymże imieniu miała: traci wiano swoje, ile na one dobra opisane tylko: ale jeśli mąż iey ma insze dobra abo część iaką dobr, wiano oney żony iego, ze wszystką summą na wianie opisaną zostawa, y ma być zachowane na połowicy onych dobr, abo części przerzeczony męża iey. A także ma być zachowane y w zastawie dobr przez męża uczynionej z dozwolenia żony iego, przez które zapisy nie ma być poniżenie, abo umniejszenie wiana iey, wedle zwyczaju dawnego.

Rękoiemstwo kmieci aby nie było.

46. Zgadziąc się w tym z innymi Woiewodztwy Korony naszej Polskiej, postanowiło na Generale Warszawskim wszystko Woiewodztwo Mazowieckie, iż rękoiemstwo kmieci w tym Woiewodztwie nie ma być. A tak My na prośbę y postanowienie ich zgodne, aby to rękoiemstwo kmieci w Woiewodztwie Mazowieckim nie było, utwierdzamy to niniejszą konstytucją: a zbiegłych kmieci y rodziców ich, prawem Koronnym dochodzić im będzie wolno tym sposobem:

aby każdy o kmiecia, o poddanego, y wszelakiego zbiegłego rodzica y sługę *plebeum utriusque sexus*, powinien był respondować *coram officio Castren: peremptorie, sine motione et appellatione*. A żeby się hultaie nie mnożyli, aby żaden nie śmiał przyjąć y zachować tak zbiegłego kmiecia iako y rodzica, y sługi *utriusque sexus*, któryby listu nie miał, iż od pana swego jest wolny, y statecznie dosłużył: u kogoby się taki zbieg znalazł, aby ten powinien był *in foro Castrensi* respondować, *cum poena centum marcarum*, y szkody nagrodzić etc. Co się też o mieściech ma rozumieć, y na miasta ściągać, tak na nasze Krolewskie, y duchowne, y szlacheckie, y dawno zbiegłe poddane, tymże prawem dochodzeni być mają: a tym sposobem gwałtem wziętych kmieci, poddanych, rodziców y sług, dochodzić każdemu ma być wolno.

Ktore to excepcyje, tak iako wyżej opisane są, My przerzeczony Krol, za usiłowanien Rycerstwa Mazowieckiego przez Posły ku Nam Zjazdu Warszawskiego posłane wydacieśmy im rozkazy. Dan w Malborku, dnia dziesiątego miesiąca Czerwca, roku Bożego, 1577. A Krolowania naszego roku wtorego.

UNIERSAŁ POBOROWY,

ROKU BOŻEGO 1577.

STEPHAN

z łaski Bożey Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantkie, Kijowskie, Wołyńskie, Podlaskie, etc. y Siedmigródzkie etc.

Wszem wobec y każdemu z osobna, ktoregokolwiek stanu, dostojności y urzędu, tak duchownego, iako y świeckiego ludzom, y innym wszem poddanym naszym, miast, miasteczek, wsi, y innych osiadłości iakiemkolwiek przezwiski nazwanemi, w Koronie wszęch Państw naszych, mieszkającym, którymkolwiek należy, y do których ten nasz uniwersał przychodzić będzie, wdzięcznie y wiernie Nam miłym, łaskę naszą Krolewską.

Wdzięcznie y wiernie Nam mili, oznajmujemy: iż za przypadnieniem potrzeb nagłych, a na miejscach od siebie różnych y dalekich na Rzplątą z jedną stroną od Tatar, z drugą stroną od *rebeldes* Gdańszczan: za radą Rad naszych, którzy się do Nas do Włocławia byli ziechali, przyszło Nam do tego, żeśmy musieli Seymiki Powiatowe, a potem główne Ziem Koronnych, tak Małej iako y Wielkiej Polski złożyć, a te niebezpieczeństwa przelożyć, szukając ratunku y pomocy. W czym pewnie wolelibyśmy byli *viam tritam et ordinariam sequi* a na Seymie Walnym to sprawować, ale krotkość czasu y gwałt Nam to był odiał: gdyż y Seymowemi sprawami, a zabieganiem tak nagłym niebezpieczeństwom,

trudno się Nam zaraz bawić było. Na których Seymikach Stany Koronne ufolgowały na ten czas nagłym tym nawalnościom na Rzplątą, y zbiegali im, pobor uchwalili y postanowili. nie derogując iednak *authoritati* Seymow Walnych, ani *in locum illorum* wzposząc takowych Seymikow, iakoż y My derogować nie chcemy, ani *in locum Comitiorum Generalium* wznosić takowe *Conventus*, y owszem powinność naszą okolo składania Seymow Walnych, wedle konstytucyi Henrykowej, nie tylko pełnić, ale y czas w niey opisany uprzędzić, iesteśmy gotowi, a za pozwoleniem tych poborow, znosimy uchwałę w ruszeniu pospolitym na Seymie Toruńskim uczynioną. Także widząc na ten czas być takie potrzeby krajow Ruskich, że y nad quartę większego tam będzie trzeba nakładu dla opatrzenia ich, kazaliśmy wszystkie quartę do Rawy znieśioną, tam a nie gdzie indziej obroczyć. Ten tedy pobor ma być wybieran po wszystkiej Koronie, według uchwały Seymu Lubelskiego, roku 1569, sposobem niżej opisanym, y z warunkiem na Głównych Seymikacli namowionym.

Napierwiew. Wszyscy kmiecie, y każdy z nich z osobna, tak nasi iako y poddanych wszęch naszych, duchownych y świeckich osob, którzy sobie abo panom swym orzą, abo też roboty odkupią u tychże panow swych, we wsiach tak starodawnych, iako też y nowo osadzonych, nie według starych quitacyi, mają płacić po dziesięci groszy.

Item. Z takowychże wszystkich wyżej opisanych rol kmiecych osiadłych, z strony dziesięciny po drugiej dziesięci groszy, bądź gdzie są snopowe dziesięciny, abo meszne, spy, abo małdry, iako pierwcy zachować się mają: a z dziesięciny także z tych ospy, mają też sobie wytrącić. A gdzie piętne dziesięciny są, a nie wyiosłyby tak wiele, tedy kmieć swym dołożyć ma, tak iżby y z roli y z dziesięciny spelną 20 groszy dał. A gdzieby też dziesięciny snopowe, ani piętne, ani meszne nie było, kmieć będzie powinien sam dać spelną 20 groszy Polskich. A w tym się wiernie y sprawiedliwie zachować mają. Który przerzeczony podatek panowie y szlachta, abo sami przez się, abo przez stateczne osoby do Poborce, z dostatecznymi swymi rekognicyami oddawać y odsyłać mają, swym własnym podpisem ręki, y pieczęci przyłożeniem, abo też urzędniczym, bądź przyjacielskim, gdzieby pana samego nie było: wypisując z osobna z czego który podatek, y wiele posyła czego. A na każdą wieś osobna rekognicya być ma: a to dla snadniejszego czynienia liczby, którą z tych podatkow Poborce czynić mają.

Item. Wsi nasze Krolewskie, y panow duchownych, y każdych innych, które są na iakimkolwiek posługach, a choć też czynszow nie placą, y podatkow przedtym nie dawali, abo też y dziesięcin nie placili, na ten rok już powinni płacić są, tak iako insi wszyscy, wespół z dziesięciną po groszy dwudziestu.

Item. Tymże sposobem wsi łowcze, które na łowcach siedzą, y inne wsi wszelkie ktoregokolwiek stanu, y którzy pod pany swemi mają nieiaki osiadłości y majątności, którzy żadnych czynszow ani podatkow y też dziesięcin nie dawają, na ten czas wszyscy płacić mają, iako insze wsi, wespół z dziesięciną po dwudziestu groszy.

Item. Soltysi, Woytowie wolni, którzy czynszow nie mają, wespół z dziesięciną po dwadzieścia groszy. A gdzie dziesięciny nie masz, przedsię po 20 groszy.

Item. Soltysi, Woytowie wolni, którzy kmiecie mają, tak iako inszych poddani panow, tymże sposobem kmiecie ich, abo poddani płacić mają. Także też nieszczanie y przedmieszczanie, w miastach y w miasteczkach, y Woytowie abo Soltysi w nich, ktorykolwiek role mają, tedy iako kmiecie podlega podatkowi: mimo to, że szos osobno z domow mieyskich swych dadzą, ponieważ że inszy podatek z rol, a inszy z mieyskich domow być ma.

Item. Szlachta którzy przedtym placali, kmieci ani czynszow nie mając, ci według starych zwyczajow y quitacyi płacić mają, z takichże rol: to jest z każdej włoki po 20 groszy. A gdzie włok miernych nie masz, tedy z dymu po 12 gr: to jest sześć groszy z roli, a sześć groszy z strony dziesięciny, a gdzie icy nie masz, tedy po 12 groszy.

Item. Także gdzie na tychże rolach siedzi ich kilka, tedy składać mają iako na ktorego przydzie, z puł roli wespół z dziesięciną groszy sześć. A gdzie icy nie masz, tedy po sześci groszy.

Item. Wsi, y kmiecie wolni nowo osadzeni, którzy podatkow nigdy nie placili, na ten czas są powinni płacić, iako y inne wsi stare, y kmiecie z dawna osadzeni, iako wyżej stoi: to jest po dwadzieścia groszy, gdzie dziesięciny nie masz, a gdzie jest, tedy po 10 groszy, a z dziesięciny po 10 gr: wyimując te, którzy od 4 lat poczęli się osadzać, ci nie winni dawać.

Item. Wsi spustoszone, spalone od lat czterech, przez nieprzyaciela, a nawięcej, które nie placą czynszow panom swym, takowe wolno mają być od placenia.

Item. Zagrodnicy którzy tylko na ogrodziech siedzą, a robią panom swym, płacić mają po dwa grosza. *Item*. Zagrodnicy, którzy ku zagrodom role mają, płacić mają po cztery grosze.

Item. Zagrodnicy co domki mają y ogrody, a na czynszu bez robot są, iakiekolwiek obciążenie mają, po sześci groszy.

Item. Komornicy którzy bydło mają po cztery groszy.

Item. Łoźni ludzie, to jest hultaie, męczyzna y niewiasty, którzy się na służbę doroczną nie najmują, każdy ma dać z osoby swej dwadzieścia groszy. Woyt z Przysiężniki, pod przysięgą tego doyrzeć mają, aby się takowi nie uchroniali poboru tego. A jeśli którzy na flisie są skoroby się wrocili: także y ci którzyby się na wolą rozesli, płacić mają.

Item. Przekupnie y przekupki na wsiach, po sześci groszy.

Item. Rzemiestnicy na wsiach, od rzemiesła po dwu groszu.

Item. Rybitwi w mieściech y w miasteczkach na wsiach, po 8 groszy. A którzy role mają, osobno z nich płacić powinni.

Item. Karczmarze dziedziczni, od szynkowania piwa przewoźnego, do roku po dwudziestu groszy. *Item.* Czopowe na wsiach, Poborce nasi najmować mogą, iako się im należy będzie zdało, y pożyteczniej. *Item.* Karczmarze z rol, iako wyżey opisano iest, płacić mają wedle wielkości roli.

Item. Karczmy doroczne, po dwanaście groszy: z roley także osobno płacić mają.

Item. Od palenia gorzałki na wsiach, po dwanaście groszy.

Item. Od szynkowania gorzałki, po sześci groszy.

Item. Młyny tak nasze, iako y poddanych naszych duchownych y świeckich, dziedziczne, od każdego koła walnego y folusza, na ten czas będą płacić po dwadzieścia cztery grosze.

Item. Od dorocznych młynow wszelakich, od każdego koła iakiegokolwiek, po dwanaście groszy.

Item. Od młynow wietrznych, tak nowych iako y starych, od dziedzicznych po dziesiąci groszy. A od dorocznych po 5 groszy.

Item. Takież y te młyny, których dzierżawce dobr Krolewskich trzecią miarę wykupili dla pożytku swego, płacić mają szos iako inne młyny w Krolestwie naszym, bez żadney wymowki y obrony mają: a gdzie nie masz szosow, tedy tak iako y inne młyny.

Item. Z tych młynow, w których trzecią miarę Starostowie nasi z rozkazania naszego pieniądźmi naszymi wykupili ku naszemu pożytkowi, z takowych płacić nie powinni.

Item. Pily dziedziczne, od każdego koła po dwanaście groszy. A od doroczney, od każdego koła sześć groszy.

Item. Rudnicy którzy żelazo robią, to iest, mistrzowie, od każdego koła trzydzieści groszy płacić mają. A gdzie wodą nie robią w tych rudach, iedno doroczna robota iest, tedy po 6 groszy.

154

Item. Rzemieslnicy y towarzysze tychże mistrzow: to iest, węglarze, dymarze, kowale, kuźnicy, płokarze, każdy po 6 groszy. *Item.* Także od hut sklanych, mistrzowie, y towarzysze ich płacić mają.

Item. Właskie wsi powinny płacić będą, iako w inszych wsiach, z rol abo z dworzyszczą, po dwadziestu groszy. A którzy rol nie mają, tedy od sta owiec po dziesiąci groszy.

Item. Popowie Ruscy, z cerkwi swych płacić będą powinni po kopie Polskiej. *Item.* Biskupi Ormiańscy, y Ruscy Władkowic, z czynszow swoich piędziężnych gołych, iakichkolwiek, od każdej grzywny po piędzię grosza. *Item.* Namiestnicy ich na ten czas płacić nie będą.

A te wszystkie podatki od mała do wiela, powinni są wydać na Święty Michał.

Item. Miasta y miasteczka, tak Krolewskie, iako y poddanych naszych wszystkich duchownych y świeckich we wszystkim Krolestwie y Państwach naszych, popłatki wszystkie to iest, szos dwoy, który zowią duplą, wedle kwitow ktore mają u siebie: nie zastawiając, ani się broniąc żadnymi wolnościami, z którychkolwiek przyczyn, ktora zagrażać nie ma, ku terażniejszej gwałtowney potrzebie Rzpłtey. Wyimując one tylko, ktoreby pogorzały, a nie wyszłoby ieszcze ich wolnościom cztery lata: ale którym już wyszły cztery lata, wszystkie płacić mają, y wydać do przyszłego święta Świętego Michała, w tymże roku niniejszym, porządkiem wyżej opisanym.

Item. Komornicy w mieściech większych, przekupnie, y przekupki, którzy szoszu nie płacą, mają płacić po dwanaście groszy.

Item. W miasteczkach podlejszych po siedmi groszy, a mają mieć wszędy baczenie na ubóstwo. *Item.* Hultaie, tak męszczyzna iako y niewiasty, którzy nikomu dorocznie nie służą, iedno się tylko na tydzień najmują, abo też nie nie robią, mają płacić po dwanaście groszy.

Ktore wszystkie tak komorniki, przekupnie, przekupki, y hultaie, w mieściech y w miasteczkach, Rayce reiestrować mają, y z pilnością ten podatek od nich wybierać mają: nie przyłączając ich ku pieniądźom szosowym, ani ich przyjmować do miast y miasteczek mają, bez kwitow dostatecznych, ktoremiby dowiedli iż już podatek indziej ten zapłacili. Przeto na każdy kwartał powinni Rayce inkwizycją tego czynić, który podatek od nich wybrawszy, wiernie a cale, okrom wszelakiej chytrności do Poborce oddać mają, *sub pana 14 marc:* tego pilnie doglądając, aby się utaić nie mogli, pod czyjąkolwiek jurysdykcją: choćby też wyszli do tych miast, miasteczek, y wsi, ktore wolności mają, aby takowe przymuszano ku płaceniu.

Item. Żydowie wszyscy, y każdy z osobna w Krolestwie naszym w mieściech y w miasteczkach, tak naszych, iako y wszystkich poddanych naszych, duchownych y świeckich, od każdej głowy nie według starych kwitow, ani zwyczajow żadnych, ale według liczby głów żydowskich, statecznie pod przysięgą przez Poborce opisanych, od każdej głowy po złotemu Polskiemu oddać powinni będą.

Item. Szotowie którzy na sobie noszą swoje rzeczy ku przedaniu, płacić mają po złotemu monety. *Item.* Szotowie, którzy końmi towary swoje wożą, od każdego konia po kopie monety.

Item. Rzemieslnicy wszelacy, w mieściech głównych po ośmi groszy, a towarzysze ich po groszu iednemu. *Item.* W miasteczkach mniejszych rzemieslnicy po cztery grosze, a towarzysze ich po pułgroszku: ci tylko rzemieslnicy, którzy się do szosow nie przykładają, płacić to mają, tak w mieściech, iako y w miasteczkach. *Item.* Szy-

955

prowie, od każdej własney szkuty, którą najmują z frochtu, płacić mają po trzy złote Polskiey monety.

Item. Od dubasa, wiciny, komięgi po pułtoru złotych monety.

Item. Od lichtana, strucha, po złotemu iednemu monety.

Item. Szyprowie ci, którzy na przekup zboże skupują, y spuszczaią do Gdańska, od każdego łasztu po pięci groszy. A to pod przysięgą przed Radą uczynioną płacić mają. *Item.* Czopowe od wina, muszkattelli, małmazji, miodu, y inszego wszelakiego picia, w mieściech y miasteczkach, płacić mają tym porządkiem: na przod, od pułkufka wina, dwa złote monety.

Item. Od drelinka, fodra, puł fodra, ktore mają byż szacowane na baryły. A od każdej baryły mają płacić po dwanaście groszy.

Item. Od każdej baryły małmazji, muszkattelli, abo wina Włoskiego, po groszy szesnaście. *Item.* Od baryły miodu prostego 4 grosze.

Item. Od baryły kierstranku, y malinniku 6 groszy.

Item. Od beczki wielkiej szacując na baryły, także płacić mają czopowe, od każdej baryły 6 groszy.

Item. Czopowe od piwa tym się sposobem y zwykłym obyczaiem począć ma, iako gdzie z starodawna iest, od beczek abo od warow, iedno *in duplo* tego roku także płacić mają. A Krakowianie po czterdzieści groszy od waru.

Item. Czopowe wszelakie począć się ma od tego dnia, iako y uniwersał obwołan, y do wiadomości przywiedzion będzie, aż do drugiego takowego dnia w roku przyszłym. A w innych Woiewodztwach y Powieciech, skoro się skończy czopowe poboru łońskiego, aż także do drugiego takowego dnia, a zupełnego roku, trwać ma.

956

Item. Czopowe wszelakie najmowane byż nie ma, ani się żaden ktoregożkolwiek stanu wolnościami od niego szczycić ma, ale wszyscy iednako płacić mają, tak w mieściech, iako y w miasteczkach, wsiach, y domach, dworzeczech miejskich, y pod czyjąkolwiek jurysdykcją są, około ktorego ma byż pilniejsza inkwizycya od Poborcow, niżli po te czasy była w mieściech czyniona. A rachunek tego pod przysięgami na każdy kwartał, z Urzędem Miejskim czynić będzie.

Item. Od piwa Piątkowskiego, Piotrkowskiego, Łęczyckiego, Bydgoskiego, Przemyskiego, y od wszystkich inszych ktore do karczem, tak do miasta, iako y do wsi biorą, y na którychkolwiek miejskach do szynkowania dawaią, od każdej kłody, abo beczki, po groszu iednemu na mieyscu niżli od piwowara wynidzie, płacić każdy powinien, żadnymi wolnościami się nie szczycąc, ani zakładając, ktore przyjmowane byż nie mają.

Item. Od piwa ktore z cudzych ziem wożą, to iest, Swidnickiego, Głogowskiego, Berlińskiego, Wrocławskiego, także y Gdańskiego, po

sześci groszy od każdej beczki mniejszey, których nie mają z wozow zstawić, pod utraceniem, aż pierwey od nich odczopują. A od inszych beczek po ośmi groszy, tym sposobem, aby y Urząd Miejski na to dawał wyznania swe, ponieważ się tego wiele zakrywa. *Item.* Od garncow abo kotłow gorzałczanych po gr: 24. *Item.* Szynkarki ktore szynkują gorzałkę, po sześci groszy. A dla większey ostrożności, Czopownicy od Poborcow w mieściech y miasteczkach postanowieni, mają dawać rekognicyą piwowarowi abo karczmarzowi, co od kogo wezmą, a ci którzy rekognicye biorą na każdy kwartał, mają ie przed Urzędem Miejskim pokazać przy Czopowniku, a Urząd Czopownikowi ma dać swą rekognicyą komputowania, wiele on kwartał uczynił, pod pieczęcią miejską, a tak się sprawować mają około wszelakiego czopowania. A iżby takowy podatek wyżej opisany, iednako wszystkich doległ, za zezwoleniem Rad naszych, duchownych y świeckich, y Posłow Ziemskich, wszystkie wolności, wyswobodzenia od szosow, abo od czopowego, komukolwiek nadane, a ktemu już cztery lata wyszły, te wszystkie podnosimy y oddalamy na ten rok, a ku zapłacie tych wszystkich poddanych powinno byż nayduiem. Także ktoreby miasteczka y wsi, od nieprzyiaciela od czterech lat spustoszone były, y tych od poborow dawania wolne czyniemy. Pisarze abo Czopownicy, ktore w miastach y miasteczkach Poborca postanawiać będzie, takowych aby żaden nieśmiał, iakiegokolwiek był stanu, przenagabywać: y te wszystkie, ktorekolwiek będą postanawiać na tey posłudze Rzpłtey mają ie obliżować *juramento corporali*, aby wiernie y statecznie tego przestrzegali, co komu będzie zlecono. A gdzieby też widział tego byż potrzebę, aby Urzędowi onego miasta takowe podatki zlecił ku wybieraniu: tedy to winien Urząd uczynić, a z tego się żadnym obyczaiem wymawiać nie mają.

957

Item. Poborce wszystkich wsi porządkiem parafie rejestrować mają, także też karczmy, młyny, y wszelakie inne podatki ktore będą wybierać, z pilnością każdą rzecz osobno pisać, ile czego od kogo wezmą, a kwitacyą pod pieczęcią y podpisem swym dawać każdemu mają. Ku ktoremu wybieraniu poboru tego uchwalonego, aby z pilnością, y wiernością, to się wykonać mogło, w Ziemach y Powieciech Woiewodztw wszystkich, Poborce są przez Nas naznaczeni, iako niżej są opisani.

Poborce wszyscy z Wdztw obrani, y naznaczeni:

Woiewodztwa Krakowskiego, Piotr Strzała Sędzia Zatorski.

Woiewodztwa Poznańskiego, Ian Splawski.

Woiewodztwa Sandomirskiego: Powiatow, Radomskiego, Opoczyńskiego, Stężyckiego, Andrzej Jakubowski.

Chęcińskiego, Wiślickiego, Pilźnieńskiego, Powiatow, Jerzy Grozowski.

Woiewodztwa Kaliskiego, Mikołaj Głogiński Podczaszy Kaliski.

Wdztwa Sieradzkiego, Ian Siemikowski Skarbnik Sieradzki.

Woiewodztwa Łęczyckiego, Walenty Sładkowski.

Wdztwa Brzeskiego, Woyciech Trzebuchowski.

Woiewodz: Inowłocławskiego, Mikołaj Rożyński Podsedek Inowłocławski.

Ziemie Dobrzyńskiej, Andrzej Starorypiński.

Woiew: Ruskiego, Powiatow, Lwowskiego, Hallickiego, Tomasz Dubrański, Podsedek Hallicki.

Powiatow: Przemyskiego, Sanockiego, Wiktorzyn Kowalski.

Ziemie Chełmskiej, Ian Sarnecki.

Woiewodz: Kiiowskiego y Wołyńskiego Fiedor Rudecki.

Woiewodz: Podolskiego, Ierzy Talaphus.

Woiewodz: Lubelskiego, Andrzej Lasota.

Woiewodz: Płockiego, Adam Łękowski Podczaszy Płocki.

Woiewodz: Belskiego, Mikołaj Udrzycki.

Woiewodz: Mazowieckiego.....

Ziemie Czerskiej, Ian Bobikowski, Warszawskiej, Ian Dybowski, Wiskiej, Michał Olczyński.

Wysogrodzkiej, Stanisław Nakwaski Podkomorzy Wysogrodzki.

Zakroczymskiej, Stanisław Zaborowski. Ciechanowskiej, Mikołaj Podoski.

Liwskiej, Krzysztoph Zelkowski.

Łomzińskiej y Zembrowskiej, Ian Wierzbicki.

Rożańskiej y Makowskiej, Pieczkowski.

Powiatu Nurskiego, Iakub Goleczyński Podsedek Nurski.

Woiewodz: Podlaskiego: Powiatow, Brańskiego y Belskiego, Sebastyan Brzoźowski. Powiatow, Drohickiego y Mielnickiego, Hlebowicz Chorąży Drohicki.

Woiewodztwa Rawskiego, Ian Plichta.

958

Powiatu Sochaczewskiego, Marcin Szymanowski Sędzia Sochaczowski. Ziemie Gostyńskiej, Bartosz Podczaski.

Woiewodztwa Braclawskiego, N. Peskoski Chorąży Braclawski.

Item. Wszyscy Poborcowie z pilnością, pod przysięgą y sumnieniem swoim, wybierać y oddawać to wszystko mają. A te którzyby na ten czas naznaczeni nie zapłacili podatku wyżej opisanych, aby ie do Urzędu Starościego oddawali na spisku: a My wszystkim Starostom naszym, y na miyscach ich będącym, rozkazujemy, aby takowe podatki wyżej opisane, tak we wsiach, iako y w miściech y miasteczkach, y w Starostwach naszych, obwoływać imieniem naszym Krolewskim rozkazali, żeby na dzień wyżej namieniony, *sub poena quatuordecem marcarum*, a w Małej Polsce, według postanowienia Korczyńskiego, *sub poena centum marcarum*, te popłatki Poborcem naszym odnieść y oddać bez wszelakiego omieszkania y odwłoki, y tudzież bez ciężenia przymusili, pod winą sta grzywnie, monety y liczby Polskiej, innemi

karańmi na to ustawionemi; ktorým każdy z nich na przyszłym Seymie Koronnym Walnym, winien będzie dosyć uczynić, gdy będzie dostatecznymi dokumenty okazan w niedbałości urzędu swego. A jeśli by też Poborce nasi niesłusznie podali do Urzędu ktoregożkolwiek Starostwa naszego, retenta ktorego miasta, miasteczka, wsi, gdyby te miasta, miasteczka y wsi, okazały kwitacye dostateczne zapłaty swey tych podatku, takowy Poborca pozwany przed Starostę, abo Urząd iego *in primo et peremptorio termino*, przepada winy czternaście grzywnie monety, połowicę Staroście, a połowicę stronie; ktorą winę tamże *in instanti* będzie winien położyć, *semotis quibusvis dilationibus*. Czemu jeśli by dosyć nie uczynił, ma bydz odesłan *pro ulteriori et finali executione iuxta juris ordinem*.

A tak tę instrukcyą Poborcem naszym dawamy, aby na kwitacyach dzień miesiąca, y rok napisali, żeby żadna omylnosc nie była: takież y te ktorzy nie zapłacą, aby ie z pilnością, iako wyżej iest, do Urzędu odsyłali, bez obłądzenia iakiego w tym, podług powinności swey, pod łaską naszą. Czas wybierania poborow tych od publikowania uniwersału tego począć się ma, gdyż nie rychłym ziahanem Posłow Małej Polski, naznaczony czas upłynął, a ma bydz przez wszystkich do Poborcow wydan na dzień S. Michała przyszły, a nadaley do dwu niedziel po S. Michale. A kto by tak niedbałym y upornym był, iż by go na S. Michał; abo do dwu niedziel po S. Michale nie wydał, takiego każdego Poborca dłużej się czekaniem, iezdzeniem, abo posyłaniem nie bawiac, a pieniądze poborowych nie trawiac, Staroście swemu głównemu onego Woiewodztwa, abo Powiatu deferować ma, a Starosta przeciw wszystkim swowolnym a niedbałym, obyczaiem wyżej opisanym, czynić y postępować ma, nikomu nie folgując, pod winą sta grzywnie, o ktore Instygator nasz Starostę pozywać będzie. A ktorzy główne Starostwa dzierzją *privationem officij* ustawiamy. Gdzieby też pieniądze poborowe Poborecy przerzeczeni, nie gdzie indziej jedno do Pana Podskarbiego Koronnego na dzień S. Szymona Judy w roku niniejszym, y potom przy dobraniu poborow, abo gdy o to napomnieni listy iego będą, *sub poena irremissibili*, przez Nas na Poborce postanowioną, oddawać y znosić będą powinni. Takież liczbę czynić po wysciu zupełnego roku, ze wszystkiego poboru, każdy Poborca w skarbie Koronnym wiernie y pełnie przed Panem Podskarbisem będzie miał, ktorą My zaś potym weryfikować rozkazemy. *Salarium* y expensy każdego Poborce, według służby y pilności, Pan Podskarbi Koronny z wolą K. I. Mci umiarkować, y tak ie przyimować będzie miał, iakoby Rzeczyposp: szkoda w tym żadna nie była. A ten przarzeczony podatek, tym sposobem y porządkiem wyższej omienionym postanowiony y uchwalony, a opisany, wiernie y sprawiedliwie od każdego wydany, y przez Poborce także sprawiedliwie y wiernie wybrany,

959

a od Pana Podskarbiego Koronnego odniesiony, nie gdzie indziej, iedno na obronę R. P. y ludzi służebne, *et non in privatos aliquorum usus*, obracać się ma. Z ktorego tenże Pan Podskarbi Koronny na Seymie Walnym blisko przyszłym przed Nami, y od Rad także Rycerstwa wysadzonymi Deputaty, liczbę czynić będzie powinien. Gdzieby się też szafunek tych poborow pokazał indziej niżli na służebne y potrzebę Gdańską, a kraiw Ruskich, iako iest od wszystkich złożony: tedy to Panu Podskarbiemu przyimowano być nie ma: zaczym urząd swoy tracić ma, o co Posłowie Ziemszy instygować mają. A na lepsze tego wszystkiego świadectwo, pieczęć naszą Koronną przycisnąć będziemy rozkazali. Dan w obozie pod Gdańskiem, dnia 20 Czerwca, roku Bożego, 1577. Krolowania naszego, roku wtorego.

Na własne Krola I. M. rozkazanie.

UNIERSAŁ

NA PODWODY.

STEFAN

z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, y Siedmigródzkie, etc.

960

Wszem wobec, y każdemu osobliwie, w miasteczkach, y we wsiach, tak duchownych iako y świeckich, Urzędow, Przełożonym, y innym poddanym naszym, do wydawania podwod konnych y piędznych należącym, oznaymujemy: iż iako przeszłych czasow na Seymiech Walnych Koronnych, zwłaszcza Warszawskim w roku 1564, Piotrkowskim, w roku 1565, za panowania Przodkow naszych Krolow Polskich, a teraz zaś za panowania szczęśliwego naszego Toruńskiego, w roku blisko przeszłym, 1576, dosyć nie małe namowy z Pany Radami naszymi około postawienia podwod bywały: aby miasta, miasteczka y wsi, iedno przed drugim nie nie mając, równo a iednostayno te podwodne onera niosły. Y za taką radą y pilnemi namowami do tego przyszło, żeśmy konstytucye przeszłe y postanowienie Toruńskie we wszystkim *in suo robore* zachowali: iakoż niniejszym dekretem y konstytucyą, uniwersałem, zachowujemy, y ustawujemy, ktorego postanowienia *tenor sequitur talis*.

Stefan z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, y Siedmigródzkie, etc. Wszem wobec, y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy: zwłaszcza miastom naszym, y stanu duchownego, także wsiom, do oddawania podwod, tak konnych iako piędznych, należącym, oznaymujemy: iż iako były spozwano miasta y miasteczka. także y pewne wsi nasze Krolewskie,

y stanu duchownego, na ten Seym terażniejszy Walny Toruński, o zatrzymanie podwodnych piędznych do skarbu naszego, ktore za konstytucyą Przdka naszego świętey pamięci Zygmunta Augusta na Seymie Walnym Warszawskim, w roku 1564 za radą y pozwoleniem wszech Stanow Koronnych uchwalone y postanowione były. Tak na ten czas niemala część miast stanąwszy przed Nami y radami naszymi, na tym Seymie Walnym na swe wolności y prawa się odzywali, y iemi się zakładali, prosząc abyśmy weyrzawszy a uznawszy ich prawa y wolności, tę konstytucyą K. I. M. Przdka naszego z nich zięli. My tedy uważając u siebie tę konstytucyą na Seymie Walnym być uczynioną, ktora ważnego rozsądku potrzebowała: także y na to pilnie patrząc, jeśli imo konstytucyą mozem abo moc będziemy *ad cognitionem libertatum*, na ktore się miaste te odzywają, postąpić, abo iakie inne postanowienie uczynić. Przetoz za radą y za zezwoleniem Rad naszych Koronnych na tym Seymie będących, takową konstytucyą, tak około porządku oddawania y znoszenia podwod do skarbu Koronnego *authentice* przedtym publikowaną, ktora iest w roku tysiącnym, pięćsetnym, sześćdziesiątym czwartym uchwalona, iako pośledniejszą około placenia od koni podwodnych przez Komorniki y Posłańce nasze, za radą Rad Koronnych, w roku tysiącnym, pięćsetnym, sześćdziesiątym piątym uczynioną, y mocy swey zastawujemy. A to tym sposobem, aby Komornicy y Posłańcy naszymy, od każdego konia tak wierzchem y do wozu, y na ktorymby podwodnik przy Komorniku iechał, nie więcej iedno po groszu iednemu Polskiemu od każdego konia na milę placili, y płacić byli powinni. A jeśli by z wozem podwoda była dana, tedy y od wozu na milę pulgrosza dać winien będzie. Komornicy także y Posłańcy nasi, mają się zachować około brania koni y płacey od nich, iako zwierzchu iest omieniono, pod winami w konstytucy iedno około podwod opisanemi. A tak rozkazujemy, aby wszystkie miasta, wsi, y te ktoreby iakimkolwiek kształtem y pretextem wolności otrzymali, abo się mieć mienili, tak konie Komornikom y Posłańcom naszym, za zapłatą wyższej opisaną dawali, iako pieniądze podług starego postanowienia w Konstytucy wyższej mianowanej. Trzy części szosu *unius simplae*, do skarbu naszego Koronnego, abo komubyśmy to zlecili, y placili zatrzymane od uchwały wyższej omienionej konstytucy nadaley na Świętki w roku przyszłym, 1577, także na potomne czasy zawsze, pod winą tak wielkiej summy, iaką płacić miasto powinno do skarbu naszego, albo Posłańcowi naszemu oddawali, y z zupełną płacili. A gdzieby ktore miasto y miasteczko względem iakiej wolności nie oddało, y oddać się wzbraniało, tak piędznych iako koni, Komornikom y Posłańcom naszym: tedy sumptu próżnego nie czyniac, ktory na rozsyłanie pozwow y wyciąganie piędznych z skarbu bywał, Posła-

961

niec nasz albo skarb Koronny ma deferować Starostom Sądowym, którego iurisdykcyi miasto ono podległo. A Starosta powinien będzie nieodwłoczną exekucyą uczynić, pod winami w statucie opisanemi, y do zapłaty, także dawania koni na podwodę, prawnie przywieść z winą opisaną, ktorey połowica Staroście, a połowica Nam y skarbowi naszemu, do rąk posłańca naszego ma być oddana. Wyiąwszy te miasta, ktoroby dla pogorzenia y spustoszenia nieprzyjacielskiego, do pewnego czasu wolności od Nas otrzymali, według starodawnego zwyczaju, ktorymby cztery lata nie wyszły, konstytucyi takowey na ten czas podleczyć nie mają, y owszem do tego czasu wolnymi ich czyniemy. A to takowe nasze postanowienie y wyrok Starostowic y inni wszyscy urzędnicy nasi, także mieyscy, będą powinni do ksiąg urzędowych wwieść, a urzędownie publikować według prawa pospolitego. Czego wszystkiego dla większey pewności pieczęć naszą Koronną roskazaliśmy przyłożyć. Dan na Seymie Walnym w Toruniu dnia 29 Nowembra, roku 1576. Krolowania naszego, roku pierwszego.

Stephanus Rex.

A tak roskazujemy wszem ktorym to należy, aby to postanowienie przereczone, we wszystkim cale *tam in genere quam in specie* mocno a nienaruszenie tzymali y wypełnili, nie zabraniając ani się szczyjąc w tym wolnościami, ani dekrety, ani kwity, okom skarbowych, albo Posłańca skarbnego *cum facultate* na to od Nas deputowanego, żadnemi sposoby ani listy ktorymkolwiek kształtem z Kancellaryi naszej, y od kogożkolwiek przeciw temu postanowieniu otrzymanemi. Czego wszystkiego dla większey pewności ręką naszą podpisaliśmy się, y pieczęć naszą Koronną roskazaliśmy przyłożyć. Dan w Warszawie na Seymie Walnym, dnia czwartego, miesiąca Marca. Roku 1578. A Krolowania naszego roku wtorego.

Na własne roskazanie Krola I. M.

KONSTYTUCYA

SEYMU WALNEGO WARSZAWSKIEGO,
ROKU PAŃSKIEGO 1578.

STEPHAN

z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantckie, Wołyńskie, Podlaskie, Kijowskie, y Siedmiogrodzkie, etc.

1. Oznajmiemy, wszem wobec, y każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy: iż My wedle powinności naszej Krolewskiej, opatrując potrzeby Korony tej, ktorey Nas P. Bog przełożył raczył, a o tym myśląc, aby w niej tak

domowy rząd, iako y bezpieczeństwo od nieprzyjaciela było, iżebyśmy doma dobry porządek postanowiwszy, snadniey nieprzyjacielowi odpor dać mogli, y krzywd dawnych, ktore cierpi Rzeczpospolita spolna narodu Polskiego y Litewskiego, za okupowaniem y oderwaniem zamkow y ziem przez nieprzyjaciela, powetować: złożyliśmy Seym Walny wszem Stanom tu do Warszawy, na ktorym za radą Panow Rad naszych obojga narodu, y zezwoleniem Posłów Ziemskich, naprzod podle konstytucyi dawney przed panowaniem naszym uczynioney, y recessow Seymow przeszłych około sprawiedliwości, na ktorey wszystek rząd domowy należy, y z ktorey wszystkie dobre obyczaje w każdej Rzeczypospolitey pochodzą, postanowienie niżej opisane uczyniliśmy.

Porządek do obierania Sędziow.

2. W każdym Woiewodztwie y Ziemi, na tym mieyscu gdzie wedle starego zwyczaju obierają osoby sądowe: *naznaczamy auctoritate praesentis Conventus*, dzień y czas, to iest, pierwszy Poniedziałek po Narodzeniu P. Maryi w tym niniejszym roku, a potem na każdy rok tegoż czasu do obierania Sędziow do sądow *judiciorum generalium ordinariorum Tribunalis Regni*: a Poznańskiemu, Kaliskiemu, Woiewodztwom, we Szredzie: Sędmierskiemu w Opatowie: Sieradzkiemu w Sieradzu: Brzeskiemu y Inowrocławskiemu w Radzieiowie: Płockiemu w Raciążu: Mazowieckiemu w Warszawie: Rawskiemu w Bolewowie: Lwowskiej, Przemyskiej, Sanockiej, Ziemiom, w Wiśni, a Chełmskiej w Chełmie y Haliczu, Sędzie obierając mają. Wszakże Chełmska naprzod w Chełmie, a potem Halicka w Halicy, obchodząc się tym porządkiem mają. Woiewodztwo, Podlaskie w Drohiczyńcu, a Ziemi Dobrzyńskiej w Lipnie, w Poniedziałek przed ś. Bartłomiejem czas do tego naznaczony: a w inszych Woiewodztwach y Ziemniach, kędy Sędzie Ziemskie obierają, Sędziowie do tych sądow *generalium judiciorum* obierani być mają.

Obieranie Sędziow.

3. Na ktorych Seymikach wyższej mianownych, każde Woiewodztwo obrać spolnie ma, y będzie powinno, między sobą osobę iedną godną, bogoboyną, cnotliwą, prawa y zwyczajow sądowych onego kraiu umiętą, osiadłą. A z Woiewodztw większych, to iest, Poznańskiego, Sędmierskiego, Kaliskiego, Płockiego, po dwu, z Ruskiego także dwu, z ktorych ieden w Wiśni, a drugi alternatę w Chełmie, a w Haliczu iako wyższej napisano: z Mazowieckiego trzy, *pro hac vice tantum*, a potem po dwa, z Rawskiego dwu, z Podlaskiego dwu. A z Ziem, Wieluńskiej, y Dobrzyńskiej, po iednemu, z Oświęcimskiej y Zatorskiej, także iednego do tychże sądow *judiciorum ordinariorum generalium Regni* obierając mają. A tych Sędziow obieranie ma być, kogokolwiek godnego być naydą. A gdy-

by który takowy był obran z tych ktorzy na inszych sędziach siedzą, ięśliby się przytrafiła akcyja z mocy albo *appellacyi* od ktorego z nich: tedy ten na ten czas na sędzie w tej sprawie wotować nie ma, y wynieść gdy insi wotować będą, powinien będzie.

4. Ciż obrani Sędziowie do drugich tylko sądow trwać mają, a inni na ich mieysca *ad hoc idem iudicium sive Tribunal generale*, obierani być mają, czasu y dnia obierania tych Sędziow wyższy oznaczonego. A żaden z elektow powtore na sądy nie ma być obran do lat czterech, oprócz tego, gdzieby się w ktorym Woiewodztwie na tegoż wszyscy, *nemine contradicente*, zgodzili, a iżby się tego podiał uprosili.

5. *Item*. Ięśliby też w ktorym Woiewodztwie dla ktoreykolwiek przyczyny elekcyja nie doszła, albo śmierć, albo choroba ktorego elekta zakroczyła: z inszych Woiewodztw obrani Sędziowie akcyje onegoż Woiewodztwa odprawować będą, *non obstante absentia Iudicum*, ięśliby z ktorych Woiewodztw obrani nie byli.

Przysięga Sędziow.

6. Tamże przereczeni Sędziowie w Woiewodztwach y Ziemniach obrani, ziachwszy się na czas y mieysce sądom naznaczone, mają przy Sędzie Ziemi oney, y przy Urzędzie Starościm, rotą Sędziego Ziemskiego w statucie opisaną przysiędź, tego dołożywszy, iż praktykowania żadnych kaur z nikim czynić nie mają, ani przestrog, ani rady dawać, ani podarkow brać, y też iż się o to nie starał, aby był na te sądy obran.

Iako sądzić małą, y o akcyach duchownych.

7. Sądzić małą sprawiedliwie z rejestru po Woiewodztwach iako wotuią nie odstrzelając się od prawa pospolitego, iakiego ktora Ziemia używa, Boga y sprawiedliwość iego świętą przed oczyma mając. A Sędziowie dekret *ex scripto* ferować mają, na ktorym skrypcie, dwa albo trzy Sędziowie podpisać się mają. A gdzieby się trafiła różność, albo też *paritas votorum*, mają raz, dwa, trzy znowu *per vota* puścić, y przy tej stronie konkluzya zostawać ma, ktora za sobą dowodow prawnych więcey będzie miała, a potem *major pars* konkludować ma. A iż wszystkie panow duchownych, ktorekolwiek w Ziemstwie, w Grodzie, w Urzędzie Podkomorskim prawa pisanego sązione były y będą, z mocy albo *appellacyi*, y iakimkolwiek inszym obyczajem przypadły, albo przypadać będą, przed tymże Trybunałem podług prawa pospolitego odprawowane być mają. Przeto do tych samych odprawowania, panowie duchowni, sześć duchownych Sędziow sami z poyśrzedku siebie obrać mają ktorzy przysięgą obowiązani tamże przy tym Trybunale w też rotę na Ewangelią być mają, z ktoremi do tychże tylko akcyi duchownych, sześć świeckich, onychże Sędziow z poyśrzedku świeckich wysadzonych przysadzani być, y te kaury sądzić mają. A tam podług

prawa sądząc, *iterum atque iterum per vota* puścić, iako pierwey, konkluzyą uczynić *major pars* z tych dwunastu mają. A gdzieby była *paritas votorum*, tedy ma być *remissia* na Seym *pro decreto*. Ktora *paritas deputatorum*, tych gdzieby się do drugiego Seymu Stanom nie podobala, wolno iey będzie poprawić. A gdzieby na poprawę zgoda nie doszła, tedy ten sposob Trybunału ma zostać, dokąd się co lepszego przez wszystkie Stany nie naydzie. Dzieściny po imionach szlacheckich, *in eodem statu*, iako teraz są, nikogo nie wzruszając, do kompozycyi, ktora ma być na Seymie, odkładamy. A iuz takowy dekret, albo dekreta tego Trybunału, takiej ważności być mają iako Seymowe. A ięśliby chciał *contravenire decreto tali*, y akcyą sobie ożywić na Seym, albo za dworem przed Nas, tedy taki karan być ma, iako *contemptor decreti nostri Regij*. A iż się panowie duchowni skarżą, że *stantibus illorum protestationibus*, że *judicijs ultimae instantiae* nie podlegali, przeciw im y imionach ich *per lucra* przewodzone: tedy Starostowie *ab exequitione* takowych *perlucrorum* supersedować mają, do uznania naszego tych *perlucrorum* na Seymie.

Co sądzić małą.

8. Sądzić małą *causas omnes et singulas*, od Sądow Ziemskich, Grodzkich, Podkomorskich, Kommissarskich, *in causis divisionis bonorum*, Wiecowych, *permotiones, appellaciones, remissiones, limitationes et alio quovis modo*, y wszystkie insze *generaliter*, ktorekolwiek na Seym, albo za dworem naszym Krolewskim, *tam ab officijs, quam ex officijs occasione non factae exequutionis decreti, vel decretorum, iudicij Tribunalis generalis Regni, hujus ultimae instantiae, in his rebus quae iudicio hujus Tribunalis iudicandae incumbunt, et iudicatae fuerint: et aliorum gravaminum ex iudicijs, sive officijs Capitaneorum, et eorum officialium, circa administrationem iustitiae illatorum*. Tych wszystkich kaur, ktore bądź *in iudicijs ultimae instantiae*, bądź w Ziemstwie albo w Grodzie przesądzone, y *ad locorum Capitaneos pro exequitione facienda* odesłane, gdzieby podług tychże *remissyi*. bez wszelkich przewłok *exequowane* nie były, także kaury ktore od ktorychkolwiek Trybunałow *ultimae instantiae* przeszłych, w Woiewodztwach uchwalonych przypadały, y insze wszelkie sprawy, ktorekolwiek tak z dawnych iako y z nowych pozwow, przypozywow, przypadać będą, a temu Trybunałowi należeć będą. A tam iuz przed tym sądem, wszystkie strony w swoich sprawach sądowych, Rok y Roki będą miały, według ich *appellacyi*, y mocy, pozwow, przypozywow, tak zawitych, iako y niezawitych, *remissyi*, *limitacyi*, y inszych wszelkich stopniow prawnych, iako to na Seymie, albo za dworem, także y na sędzie *ultimae instantiae*, ktorychkolwiek Woiewodztw mieć miały, żadnych nie wyimując, wedle ich pozwow, przypozywow, kontrowersyi, kaur, dekretow, *appellacyi*, mocy, *remissyi*, *rospisow*, *limitacyi*, y

inszych punktów prawnych, żadnego nie wyimując, *et omnium causarum earum acta, nullius partium jure laeso.*

9. *Exceptis causis mere criminalibus*, które sądowi naszemu na Sejmie należeć mają. A gdzieby kto *ex civili causa criminalem* czyniąc, na Seym, albo za dworem kogo wyzwał, tedy gdy będzie uznana przez Nas na Seymie byźd *causa civilis* ma takowy *evocans poena sessionis turris, et centum marcarum, ac damna* według konstytucyi *luere*: a *causa* ma byźd odesłana *ad forum competens*. A wszakże *in articulis criminalibus, in judicijs et terminis Castrensibus*, *appellacya* ma byźd *ad judicia generalia ordinaria Tribunalis hujus: exceptis etiam causis fisci, juxta constitutiones annorum, millesimi, quingentesimi, sexagesimi, secundi, et millesimi, quingentesimi, sexagesimi septimi factas, atque exemptionis bonorum Regalium*, które sądowi naszemu zostawujemy.

10. A iesliby kto Starostę albo dzierżawcę pozwał o grunty nasze, z których dzierżawca albo Starosta kwartę dawa, albo pod rewizyą y lustracyą podpadły: także które w starych summach są *inscriptae*, o takie dobra ma sąd odesłać na Seym *pro cognitione nostra*. A Nam samym o dobra nasze *juxta praescriptum statuti* czynić, y onych dochodzić wolno zawsze będzie.

11. Także o niewydanie kwarty, y o dobra *nullo jure recepta*, na Seymie sądy byźd mają. *Exceptis quoque causis iuris Maidenburgensis, Theutonici et Culmensis*, które z ostrzeżeniem rzeczy w statucie opisanych sądowi naszemu należeć będą. Z strony przezyskow *interim* otrzymanych przeciw miastom, także też mieszczan przeciw szlachcie, to się zachować ma, do uznania naszego, iako około przezyskow duchownych.

Scrutinium y oznaczenie dni ad causas criminales.

12. *Scrutinia in causis criminalibus* mają byźd za przypozwaniem strony przez stronę, na Ziemięskich, albo Grodzkich Rokach *illius districtus ubi crimen patratum est*, co pierwey będzie *post obductionem patratu criminis* wyprawowane. A to dla tego, gdy strona stronę pozwie na Seym aby tam już obie stronie były *cum scrutinij* gotowe, dla prędkiego odprawowania spraw. A iżeby się *criminales actiones* na Seymie zawsze odsądzić y odprawować mogły, tedy od początku Seymu, który na dzień naznaczony listy Seymowemi, propozycyą zaczynać się ma zawsze. A po propozycyi y odprawieniu przy Poślech Ziemięskich wot Senatorskich, tydzień cały dzień podle dnia mamy mieć wolny do sądow *criminalium actionum*: a potom poki iedno Seym będzie, mamy odprawować te *criminales*, na każdą Szrodę, Piątek, y Sobotę, nie omieszkiwając innych spraw Seymowi należących. A zwłaszcza *nullo jure*, y kwarty sądenia, wedle konstytucyi Lubelskiej, *anni millesimi, quingentesimi, sexagesimi noni*.

Mieysca sądom.

13. W Wielkiej Polsce Piotrkow, do kto-

rego te Woiewodztwa należeć będą: Poznańskie, Kaliskie, Sieradzkie, Ziemia Wieluńska, Łęczyckie, Brzeskie, Inowrocławskie, Ziemia Dobrzyńska, Mazowieckie, Płockie, Rawskie.

14. W Małej Polsce Lublin, do którego te Woiewodztwa należeć będą: Krakowskie, Sandomierskie, Ruskie, Podolskie, Lubelskie, Bełskie, Podlaskie, z tym dokładem: iż ci Sędziowie wszyscy, odsądzający Wielkiej Polski Woiewodztwa w Piotrkowie, mają zasię iachać na czas niżej naznaczony do Lublina, y także tam odsądzić wszystkie Woiewodztwa Małej Polski.

Bezpieczeństwo sądow y Seymikow.

15. Przed który to sąd osoba żadna *cujuscunque dignitatis et praecminentiae*, ktoraby akcyi prawney nie miała chodzić nie ma. A kogo z rejestru zawołają do sprawy iego, nie z żadnym tumultem do sprawy swey przystąpić, y do gmachu wchodzić ma, tylko samoczwart nawięcey chodzić ma, to iest, sam z Prokuratorem, a dwa przyjaciele. A iesliby który upornie wszedł, albo napomniony wynieść nie chciał, albo w domu sądowym wołanie czynił tedy ma byźd na nim skazana *poena duplex quatuordecem marcarum*, ktorą zaraz *sub alia poena simili* nie odchodząc od sądu, sądowi położyć powinien będzie, *et contra rebellem exequutio rei judicatae* iść ma. Przy wotowaniu aby żaden nie zostawał, oprócz tych ktorzy do tego sądu przysięgli.

16. *Item*. Żaden tak na Seymik ku obieraniu Sędziow, iako y na mieysce gdzie sądy będą sprawowane, aby nie śmiał przychodzić y przychodzić zbrojnie, y z żadnymi innemi broniami, okrom miecza, korda, szable, szpady. A ktoby śmiał z strzelbą albo z iaką inszą bronią wszelaką przyiachać albo z nią chodzić, aby pięciądzięsiąt grzywien winą był karan *peremptorie* nie odchodząc od sądu, albo od Seymiku, *sub poena quatuordecem marcarum*: a iesliby *temere* odszedł, tedy ma być odesłan na exekucyą, wedle prawa, *ad loci Capitaneum*. A gdzieby kto na Seymiku obierania Sędziego albo Sędziow, albo też we trzech niedzielach przed zaczęciem sądu tego, albo też w trzech niedzielach po osądzeniu, iaką osobę szlachecką ranił albo zabił: tedy podług statutu postąpić przeciw iemu, nie inaczey iedno, iakoby to na Seymie przy Nas uczynił.

Czasy sądow.

17. Sądy naprzód począć się mają zawsze w Piotrkowie w Poniedziałek bliski po S. Marcynie, a kończyć się mają aż do Kwietniey Niedziele. W Lublinie w Poniedziałek bliski po Przewodniey Niedziele, a kończyć się mają dokąd się nie skończą. A wszakże aby insze sądy *inferiorum subselliorum* pod tym czasem sądenia *ultima instantiae judiciorum generalium* odprawowały się. A Mazowieckie sądy *ultima instantiae*, które teraz sądzą, iako się zaczęły, skończyć się mają. Dekreta y sprawy tych sądow,

w Piotrkowie pieczęcią Ziemięską Sieradzką, a w Lublinie pieczęcią Ziemięską Lubelską mają być popieczętowane, tak iako się to zachowało przy sądziech Krolewskich.

Utwierdzenie dekretow.

18. A dekreta tych wszystkich sądow, tak *ultima instantiae* w Woiewodztwach osądzone, y które napotym odsądzone *in hoc generali judicio Tribunali* będą, opatruiemy y utwierdzamy takim warunkiem, iako są opatrzone sądy nowe *pro una vice*, za Krola Zygmunta Augusta uchwalone, dekretom Seymowym Warszawskim ostatcznego dnia Marca, *anno, millesimo, quingentesimo, sexagesimo quarto* uczynionym, iako ten dekret Seymowy sam w sobie obmawia, w te słowa: iż ktobykolwiek na Seym, albo też przed Nas za dworem iakimkolwiek obyczajem był pozwan *ex cujuscunque instantia*, ku skazaniu takowey skazni, podług ordynacyi, y według uchwały Seymu przeszłego Piotrkowskiego uczynioney, od pozwow y od rzeczy wolen być ma, y iest. A ktoby więc ieszcze tak uporny byźd chciał, a przypowiedział się na takowe pozwy, y na nie iesliby co *in contumaciam* otrzymał, takowe otrzymanie nie ma mieć żadney ważności, y byźd nie może ku żadney szkodzie nikomu, ani przez Urząd Starości exekwowane byźd ma. A iesliby też za przypowiedzeniem do sądu czyim pozwany na takowy pozew stanął, tam nie odchodząc sam, albo Prokurator iego, będzie powinien odłożyć winy sto grzywien, pod winą czternaścią grzywien. Ktorey winy sta grzywien, połowica stronie, a druga do skarbu naszego byźd ma. *In causa autem non satisfactionis pro praemissis, causa debet remitti ad officium ubi bona actoris consistunt, pro ultima et finali exequutione poenarum*, a Prokurator ma byźd skazan do wieże na tydzień siedzieć na dnie, tam, gdzieby takowe rzeczy przez Nas były sądzone.

Powinność Sądu Ziemięskiego.

19. Przychylając się do prawa pospolitego, y zwyczajow zdawna zachowywałych, gdyż ten sąd odprawować ma, co przedtem przy sądziech naszych Krolewskich odprawowano bywało: mają się do tego sądu ziachać, Sędzia, Podśędek, Pisarz onego Woiewodztwa w którym odprawowan będzie, y tam przysięgający *ad secreta acta iudicij*, wszystkę tę powinność na sobie odnosić mają, ktorą nieśli przedtem przy Sądziech Seymowych albo Dworskich, y koce Sędziow inszych za aprobacyą dekretow odbierać y odsyłać mają. Wszakoz *votum* na tych sądziech mieć nie mają.

O pozwiech przed ten sąd.

20. Pozwy mają byźd *sub titulo nostro Regio, et sigillo Terrae illius in qua citatus est possessio-natus*: a kładzione byźd mają namnię dwie niedziele *ante terminum*,

O zapislech y protestacyach.

21. Zapisy, protestacye, rekognicye, y relacye wszelakie, tak mają byźd ważne przed tym sądem zeznane, iako Seymowe, albo Ziemięskie.

O exekucyi dekretow.

22. Starostowie, y urzędnicy ich, wszelakie dekreta powinni wedle prawa exekuować, *sub poenis in statuto descriptis*.

Opatrzanie Sędziow.

23. Ciż Sędziowie, od każdego dekretu za kim wynidzie, po piętnaście groszy brać mają, a od ekstraktow placenie ma byźd wedle statutu. A panowie duchowni Deputatom swoim opatrzenie dać mają.

Poprawa Trybunału.

24. A Trybunału tego pospolitego Koronnego poprawa zawsze ma byźd wolna, za-zezwoleniem spólnym na Seymie.

Woiewodztwa Kiiowskie, Wołyńskie, y Braclawskie.

25. Iż się te Woiewodztwa sądzą prawem y Statutem Wielkiego Xięstwa Litewskiego przed Deputaty, które oni na Seymik sobie obierają: to iest, w Woiewodztwie Wołyńskim osob pięć, a w innych po czterech, do drugiego Seymiku, tym porządkiem, y temi artykuły, w porządku na Seymie terazniejszym Walnym Warszawskim, zgodnie, *generaliter*, uchwalonemi, y w konstytucyą terazniejszą wpisanemi, na mieyscu pewnym w Łucku w dzień S. Marcina, pod pieczęcią Ziemięską Łucką, sądzone y odprawowane byźd mają.

26. Panowie Woiewodowie za listy naszymi na te sądy, dla obierania Deputatow, aby w Powieciech Seymik nadaley o Świątkach złożyli. Konstytucyą terazniejszego Seymu, aby była dana tym Woiewodom pod pieczęcią Koronną, napisana pismem Ruskim, wedle przywileciu tym Woiewodztwom o Unij na Seymie Walnym Lubelskim danego.

27. A gdzieby Woiewodztwom na przyszłym Seymie, czego w tym porządku sprawiedliwości poprawić była potrzeba, albo też y odstąpiwszy tego Trybunału, sądy swe zasię na Nas włożyć, aby to im było wolno zawsze, y na każdym Seymie uczynić, według Statutu Wielkiego Xięstwa Litewskiego, także też przywileciu na Seymie w Lublinie o Unij danego, y konstytucyi na Koronacyi naszej w Krakowie wydanej.

28. O zbiegi, sługi, y poddane Woiewodztwa Kiiowskiego, Wołyńskiego, y Braclawskiego, u Sądu Grodzkiego sądzić y odprawować się tak mają, według konstytucyi terazniejszey na Seymie Walnym Koronnym Warszawskim Woiewodztwom danej. O grabieży, ktoby komu grabież iaką uczynił, strona ukrzywdzona, ma o to do Sądu Grodzkiego Rokiem zawitym pozwać.

Prusy.

29. Woiewodztwa Pruskie przy swych sądziech zostawujemy, tak, że onych nie Trybunał, ale My sami sądzić będziemy.

Xięstwa Litewskiego sądy.

30. A w Wielkim Xięstwie Litewskim przy swych prawach, według poprzysiężenia Unij zostaną, poprawę statutu swego wedle konstytucyi w Lublinie w roku sześćdziesiątym dziewiątym uczynionej, y wedle poprzysiężenia Krola IMci Henryka, y naszego, wcale zachowują. Iakoż ku poprawie tych spraw sądowych Wielkiego Xięstwa Litewskiego y Seymiki w Woiewodztwach Xięstwa Litewskiego naznaczamy w tym roku 1578 miesiąca Maja 23 dnia: a z tych Seymikow większy ziazd mają mieć Stany W. X. Lit.: dla teyże poprawy statutu praw ich, w Nowogrodku na pewny czas na dzień S. Michała, w tymże to roku terażniejszym. A ztąd mają tę poprawę przynieść na Sejm Koronny pierwszy, ku confirmacyi naszey.

Dom sądowy w Brześciu Litewskim.

31. Za prośbą Panow Rad y szlachty Woiewodztwa Brzeskiego, pozwoliliśmy Panu Ostafiejowi Wołłowicowi Kasztellanowi Trockiemu, Podkanclerzemu W. X. Litewskiego, Staroście Brzeskiemu y Kобрzyńskiemu, aby plac w mieście Brześciu wymierzył, y dał dla zbudowania domu na Sądy Ziemskie, y na chowanie ksiąg, dla którego zbudowania pozwolili dać wszyscy, *nullis exceptis*, z każdej włoki po groszu jednemu Litewskiemu, na ieden rok, co tenże Poborca ma wybrać przy poborze Ziemskim, które pieniądze wybrawszy, Poborca czasu Rokow Ziemskich ma przed szlachtą onego Powiatu liczbę uczynić, y pieniądze okazać, a tam iuz tę robotę onego domu jednemu między sobą poruczyć mają, komu będzie ich wola.

Artykuły przydane do prawa Litewskiego, z opatrzeniem Rokow niedoszłych na Trzy Kroie.

32. Przynieśli też przed Nas Panowie Rady, y Posłowie Ziem, Woiewodztw y Powiatow W. X. Litewskiego pewne artykuły, y sądowe, w Statucie W. X. Lit: opisane, które objaśnienia potrzebowały, y ktemu przyczyniwszy mało około porządnego postępu do prawa: to jest, o Rokach Grodzkich, y pozywaniu na te Roki, y porządku ich. O wolnym braniu Woźnych. O Rokach Ziemskich, iako długo mają być sądzone. O zbiianiu pozwow nierządnych. Ktoby o imieniu będąc pozwany, a nieskończywszy prawa komu inszemu w dzierżenie puścił. Ktoby co na kogo wiodł, a nie dowiódł tego, iako ma być karany. O zbiegach y poddanych oyczystych, y o sługach. O ruszeniu Powiatu, na nieposłuszne prawa y urzędu. O *scrutinium in criminalibus*. Które My artykuły wszystkie przyjąwszy, iako rzecz słuszną y mocą tego Seymiku confirmujemy, y za pieczęcią W. X. Litewskiego,

z podpisaniem ręki naszey, z Kancellaryi W. X. Litewskiego, we wszystkie Woiewodztwa, y Powiaty W. X. Litewskiego, odesłaliśmy kazali, aby to za statut mając, wedle tego się sądzili: a iż Roki Ziemskie o Trzech Krolach w roku terażniejszym dla Seymu nie były sądzone, pozwalamy, aby za onemiż pozwy, ktoemi się na Roki Trzech Krolow pozywano, były odprawowane, we czterech niedzielach po Wielkieynocy, w roku terażniejszym. Postanowisz sądy, tymże kształtem potrzeby niektóre dla rządu domowego takeśmy uchwalili ze wszystkimi Stany, iako się niżej opisały.

Siedzenie główników.

33. Acz statuta dostatecznie są o głównikach opisane, iaką winą mają być *jure mediante* karani: iednak nie na to nie bacząc Starostowie, y ich namiestnicy, gdy kogo o zabicie głowy na dno do wieże skazają, w wieży przętry y kominy głównikom budować, y tamże siedzieć dopuszczają. Przetoż chcąc My *ad beatam executionem* statuta na główniki przywieść, Seymową uchwałą znajdujemy: iż któryby się z Starostow, albo z urzędnikow ich, ważyć, a naprawę iaką w wieży głównikowi dopuścić wzgorę, a nie na dnie siedzieć śmiał, taki Starosta albo Urząd iego ma być karany winą czterma sty grzywien, *toties quoties* byłby pozwany przed Sąd Ziemski od strony bolący, byle to nań przewidziano, iż folgował gwałtownikowi siedzeniem w wieży, nie wedle dekretu sądowego na dnie, czego stronie bolący wolno będzie zawsze doyrzeć, iako głównik y kędy siedzi, a Starosta nie ma mu tego bronić *sub poena superius descripta, toties, quoties citabitur peremptorie, cum remissione ad viciniorem Capitaneum*.

O clech.

34. Myta, cła, tak wodne, ziemne, grobelne, y insze wszelakie, które są przeciwko prawu dane, które po statucie Kazimierza Jagieła są *per subditos Regni* otrzymane także targowe, łokciowe, aby były skazone, zniesione, podług konstytucyi pierwszych. A gdzieby były potrzebne nowe, y potrzebowały naprawy dla przeciadzow, iako na rzekach, błotach, y ieżierzyskach, na mieyscach nieprzebytych, takowe zostać mają, według uznania Rewizorow, które są rewidowane, a które nie są, aby tego roku ie powinni obiecać y zrewidować, Podkomorzowie, Chorążowie, Woyscy, w swoich Woiewodztwach. A niżli na rewidowanie wyiadą, w powietnich a głównych mieściech, mają to publikować cztery niedziele przed wyiazdem swym, aby każdy stawiał się przed nimi z listy swymi na cło nadanemi, a potem na Sejm przysły rekognicye swoje przysłać na takie cła ktereby były potrzebne. Co uczynić powinni, *sub privatione officij sui*. A konstytucyą Krola Zygmunta, o clech grobelnych, y innych takowych rzeczach, roku *millesimo quingentesimo trigesimo octavo* uczynioną, extendujemy do wszech koregokolwiek stanu lu-

Cygani.

39. Cygani acz są statutem wywołani, iednak ie przechowują: przetoż ktoby ie przyjął y przechować śmiał, aby był pozwany od każdego, kto iedno chce takiemu akcyą uczynić, y karany *tamquam complex banniti*, do Sądu Grodzkiego.

O pokoju rzemieślnikow.

40. *Item*. Aby żaden wszelakiego stanu nie śmiał brać nic gwałtem rzemieślnikowi, kupcowi, mieszczaninowi, w mieście, w miasteczku: a któryby wziął, wolno będzie mieszczaninowi, albo Urzędowi naszemu, pozwać takiego co weźmie przed Urząd Grodzki, y tam zapłatę *peremptorie* skazać, *cum poena trium marcarum*: wszakże ustawie Pana Woiewody nie mają się przeciwieć, owszem takiej ustawie podlec. A ta konstytucya ma trwać tylko do drugiego Seymu.

O piwo Wrocławskie.

41. Piwa Wrocławskiego, aby żaden do Korony wozić, y w mieściech, y miasteczkach także y po wsiach szynkować nie śmiał, pod winą czternastu grzywien: o którą czynić mają Starostowie nasi, przed Urząd swoy pozwawszy, takiego ktoby szynkować śmiał. A komużkolwiek przez Nas są nadane listy, wolności do szynkow piw takowych, takie uchwałą Seymową podnosimy y kazimy.

Sądy Krakowskie.

42. W Krakowskim zamku, y po wszystkim Woiewodztwie, aby poranu *judicia* tak *causarum officij quam iudicij*, sądzone były *secundum statuta*, do dwudziestu iednej godziny, począwszy poranu.

Woźnych bezpieczeństwo.

43. Ieśliby kto Woźnego na ten czas gdy sprawuje urząd swoy, zabił, zranił, abo zbił, ma być karany iako *violator securitatis iudiciorum, iuxta statutum*. A Woźny każdy chocia y Generał, gdzieby exces iaki uczynił, ma odpowiadać przed Woiewodą *illius loci*, gdzieby się exces stał.

Iazy.

44. Iazy aby były zrzuczone na rzekach y statucie opisanych, *iuxta priorem constitutionem*.

O licownym Roku.

45. Statut o *licownym Roku* deklarujemy, żeby licowny Rok nie ściągał się tylko na rzeczy kradzione.

De invasione domus.

46. *Item*. Deklarujemy statut *de invasoribus domesticis*, iż gdy iuz będzie *convictus* ten, który na dom nachodzi, tedy *post convictionem partis actorea*, nie mamy dawać skrutatorow, owszem *penis in statuto descriptis citatus et convictus subiacebit*. Wszakże przed konwikcyą ma być *scrutinium*,

dzi, koreykolwiek wokacyi, którzyby cło od kogo co go nie winien brali, także też tym, którzyby przysięgę inakszą, a niż jest w statucie Alexandrowym, *anni millesimi quingentesimi quarti*, opisaną, wyciągali, albo kogo do iterowania iey, gdy raz przed Urzędem uczyniona będzie przywodzili. Z których każdy ma być karany winą sta grzywien, *citatus coram quovis officio vel iudicio, iuxta praedictam constitutionem Sigismundi Regis, anni millesimi quingentesimi, trigesimi octavi*. A przysięga nie inaksza ma być czyniona, iedno iaka jest opisana *statuto Alexandri Petricoviae, anno millesimo, quingentesimo quarto*. Okrom cła pogranicznego, korego przysięgę na granicy wedle prawa y zwyczaju, zachowujemy.

Plebeiorum nobilitatio.

35. Ustawiamy, aby *plebei* nie byli kreowani na szlachectwo, iedno na Seymie, za wiadomością Panow Rad, albo w woyszcze, dla znacznego w męstwie swego poczynania y dzielności.

De illegitima prole.

36. *Item*. Iż się po części tego trafia, że niektórzy mieszkaia, przeciw Panu Bogu, nie z żonami, lecz z założnicami kóre potem za żony sobie biorą, ustawiamy, aby od takowych żon kóre założnicami były, dzieci albo potomstwo ich w żadnych dobrach nie dziedziczyły, ani żadney prerogatywy szlacheckiej miały: gdyż w potrzebie woienney, rowny rownemu wyświadczyć się powinien, gdyby go obwiniono, iż niedostał placu swego.

O sługi.

37. Aby żaden sługi *plebeium utriusque sexus*, przyjmować y przechowywać nie śmiał, ażby miał list wyświadczony swego zachowania y odstania od pana: a ktoby się ważył przyjąć *plebeium* sługę albo rodzica czyiego, bez listu wyświadczonego, a byłby przy nim areztowan albo znalazion, taki przepada winę czternaście grzywien, którą odłożywszy przed Sądem Ziemskim, nie odchodząc, wydać powinien onego zbiega, sługę albo rodzica, *soluta poena nihilominus, toties quoties citabitur*. Iednak nikogo nie chcąc niewolić, będzie wolno słudze od pana swego odstac, gdy czasu dosłuży swego, *sine quovis impedimento* pana ktoemu służył: a ieśliby go pan odprawić, albo listu dać niechciał, takiemu słudze będzie wolno wziąć list wyświadczony od Sądu Ziemskiego albo Grodzkiego onegoż Powiatu: *secus* o rodzica, który nigdzie indzie listu nabywać nie ma, tylko u pana swego.

O szlachcie co zgołoceli.

38. Ludzie narodu szlacheckiego, którzy imiona poprzedali, a w mieściech mieszkaia, y z lichwy żyją, po kilka tysięcy złotych mając, a ziemstwa nie mając, aby każdy takowy wojnę powinien służyć z summy pieniędzy, *sub poena privationis bonorum suorum omnium*.

O przekupniach wina y koni.

47. Iż to znany być z wielką szkodą wszystkich obywatelów Koronnych, że niektorzy z podanych naszych iakiegokolwiek stanu y kondycyi, do Węgier iezdzą, tam konie y wina skupiując, a to zaś wedle woli swey po Koronie, tak iako się im podoba przedawiając, a samym sobie tylko zysk, któryby na wszystkie isć miał, tym czyniąc. Przeto przychyliając się do tego, zkaż *in universum* wszystkim pożytek bydz może, wedle starych zwyczajów y postanowienia, ktore, w takich rzeczach bywały, mocą niniejszego Seymu uchwalamy: aby żaden z obywatelów Koronnych do Węgier po wina y konie nie iezdził: ale to na składziech naszych do tego naznaczonych, albo gdzieby się komu trafiło tu w Koronie, dostąpił y kupował: gdyż się tego każdy z obywatelów naszych w Koronie od cudzoziemca doczekać może. A ktoby się kolwiek ważył z poddanych naszych, iakiegokolwiek stanu y kondycyi był, do Węgier po konie, a po wino, albo pod iakązkolwiek zmwą, z obywatelami albo kupcami pogranicznymi iezdzić, albo posyłać, *per se, vel submissas personas*, wina y konie, tam ie pierwey stargowawszy, wieść y prowadzić: takowemu ten towar przez Staroste, albo Celniki nasze, wolno porabrać będzie, ani listy nasze na to nikomu nie mają bydz pomocne. A iesliby Starostowie, albo Celnicy nasi, w tym niedbali byli, albo komu folgowali, wolno każdemu o to pozwać do ktoregokolwiek Grodu onego Woiewodztwa. A gdzieby który był w tym przeświadczony, winę czternaście grzywien delatorowi, *alias* temu co pozwie, *in primo citationis termino*, odłożyć będzie powinien. A gdzieby upornie tey winy nie położył, ma bydz przeciwko iemu wedle prawa *ulterius* procedowano: wszakoż na tymże Roku wolno się będzie Podstaroście, albo Pisarzowi Celnemu odwieść, iż ten towar bez wszelkiego iego wiadomości przeszedł, albo przemycen.

Roki Lubelskie.

48. Roki Ziemskie Lubelskie przez wielkość spraw, za ieden tydzień odprawować się nie mogą: a tak ustawiamy, aby w drugim tygodniu były sądzone przez Poniedziałek y Wtorek. A w Urzędowie we Czwartek, w Piątek, y w Sobotę.

O kmieciach zbiegłych w Mazowszu.

49. Obiaśniając y deklarując konstytucyą w excepcyach Woiewodztwa Mazowieckiego, w Toruniu na Seymie około kmieci uczynioną, ustawiamy, że poddani *utriusque sexus* zbiegli, albo gwałtem wzięci, nie od dawniejszego czasu, iedno od Krola IMci sławney pamięci Zygmunta Augusta Przodka naszego, mają bydz prawem dochodzeni, y przywracani, *idque inter incolas et intra limites Palatinatus Masoviae, sub pana quatuordecem marcaram iudicio et parti per medium solvenda, salva tamen appellatione*. Wsza-

koż akcyę przed śmiercią Krola IMci Zygmunta Augusta, w tey mierze prawem zaczęte, mają się kończyć tym prawem, którym się zaczęły.

Kancellarya Łomżeńska.

50. Tak iakośmy obiecali na Seymie Koronacyi naszej, plac na zbudowanie Kancellaryi Ziemskiej Łomżeńskiej, wedle rewizyi Rewizorów naszych, z tegoż Seymu Koronacyi naszej do Podlasia wysłanych, dajemy y naznaczamy wiecznemi czasy. Ktorą to Kancellaryą wszelakimi prerogatywami wedle prawa pospolitego opatrujemy. Także też y dom w mieście Łomzie, wedle tych przywilejów zachowan bydz ma.

Roki Liwskie.

51. Za prośbą Posłów Ziemie Liwskiej, uchwałą Seymu niniejszego naznaczamy Rycerstwu Ziemie oney czasy do sądzenia Roków Ziemskich, przykładem innych Woiewodztw y Ziem.

52. Pierwsze aby sądzone były we Czwartek po S. Troycy. Drugie, we Czwartek po S. Iadwidze. Trzecie, we Czwartek po S. Iagnieszce. Pozwalając, y naznaczając im miejsce ratusz na starym Mieście w Liwie, ku ich odprawowaniu: gdyż też w innych Woiewodztwach tak się zachowywa.

O sługach, y o chłopach zbiegłych, Woiewodztw Kiiowskiego, Wołyńskiego, y Braclawskiego.

53. Iż w Woiewodztwach, Kiiowskim, Wołyńskim, Braclawskim, przedtym według Statutu Wielkiego Xięstwa Litewskiego, o slugi, poddane, zbiegi, y czeladz dworną, u Sądu Ziemskiego sprawiedliwości swey dochodzili, bacząc w tym sobie te Woiewodztwa zwlókę sprawiedliwości swey: prosili Nas za to Poslowie z tych mianowanych Woiewodztw, żebyśmy ich w tym zachowawszy, według prawa y Statutu Wielkiego X. Litewskiego, a przywileju tym Woiewodztwom na Seymie Walnym Lubelskim przy Unij danego, tego artykułu poprawionego, o takowe krzywdy do Sądu Grodzkiego pozwać się pozwolili. My tedy z Pany Radami naszymi, y Posły Ziemiemi mocą terażniejszego Seymu, to tym Woiewodztwom postanawiamy y potwierdzamy: że te przerzeczone Woiewodztwa, o takowe slugi, poddane, zbiegi, y dworną czeladz, bez przyporęczenia, y zastawania takowych, u ktorychby ci zbiegowie bydz mieli, od tego czasu u Sądu Grodzkiego sądzone bydz mają, strony przypozwawszy strona ukrzywdzona pozvem Grodzkim na Rok zawity. Iesli oczywiscie, tedy za cztery niedziele, a iesli zaocznie, tedy za sześć niedziel Rok złożon bydz ma: a strona pozwana powinna będzie u Sądu Grodzkiego, albo sam osobą swą, albo przez umocowanego swego w Ziemi Wołyńskiej osiadłego, nie biorąc sobie na pomoc żadnych przyczyn prawnych w statucie Wielkiego Xięstwa Litewskiego opisanych, na pierwszym Roku iako zawitym, pod stracaniem rzeczy w pozwie opisanej stanąć y

usprawiedliwić się, według prawa y Statutu Wielkiego X. Litewskiego. A gdzieby strona pozwana takowych zbiegow od tego czasu iako będzie pozwan, iako przedtym tak y potym u siebie bydz nie powiedała: tedy ma na tym przysięgę uczynić. A iesliby pozwana strona przysięgi uczynić nie chciała: tedy powodowa strona iako sobie szkody oszacuje, na tym przysiędź ma. A gdy przysiędź, Starosta exekucyą, z ruszeniem Powiatu, za dwie niedziele stronie ukrzywdzoney uczynić ma, pod winą o exekucyą na Starostę na Seymie terażniejszym uchwaloną, y konstytucyą utwierdzoną. A w mieściech naszych o takowe mianowane zbiegi, Woytowie z Urzędów swych powinni będą niedwólóczną sprawiedliwość Stanom Szlacheckim czynić; pod winą na Starostę naszego tamecznego miasta stem grzywien: o ktore zbiegi y o krzywdę o winę strona ukrzywdzona ma bez pozwu iedno z slugą onego Starosty, Woyta do Sądu Grodzkiego zawitym Rokiem pozwać, tamże Starosta sprawiedliwość ukrzywdzonemu zaraz y exekucyą czynić ma. Ktoby też w tych Woiewodztwach komu grabież uczynił, tedy strona ukrzywdzona ma pozwać do Sądu Grodzkiego Rokiem zawitym: a Sąd Grodzki także iako y o zbiegi bez żadney zwlóki stronie ukrzywdzoney sprawiedliwość y exekucyą, także z ruszeniem Powiatów, za dwie niedziele uczynić ma: a ukrzywdzony Rokiem licownym do Grodu za dwie niedziele pozwać. A Starostowie nasi gdzieby z imion naszych, tak Krolewskich, iako też y swych własnych, o takowe zbiegi z Stanem Szlacheckim byli winni, tedy wolno będzie ukrzywdzonemu o to do Grodu inszego co nablizszego, w Woiewodztwie onymże, Starostę pozwać, także Rokiem zawitym, według tey konstytucyi. A ten Sąd Grodzki powinien będzie na dobrach Starościnych, exekucyą tymże sposobem iako wyżej napisano uczynić, pod stracaniem urzędu swego Starostwa onego.

Sprawiedliwość o chłopów zbiegłych tychże Woiewodztw, z Ruskim, Podolskim, Belskim, y granice ich.

54. Na częste a pilne żądanie Woiewodztw, Ruskiego, Belskiego, Podlaskiego z iedney, a Wołyńskiego, Braclawskiego, z drugiej strony: postanawiamy mocą terażniejszego Seymu, za zwoleniem Panów Rad Posłów, zobopolną sprawiedliwość między przerzeczonymi Woiewodztwami, a to o zbiegłe chłopy, y grabieży, iż mają się pozwać do Grodu, zwłaszcza o zbiegłego chłopca, y slugi doroczne, y czeladz wszelaką, y grabież. W ktorym Powiecie gdzie się krzywdą dzieje komu, tam zarazem pozwany *peremptorie* albo się ma odwieść iako go pozew nie zaszedł, ani go ma w swym imieniu, albo ukrzywdzony ma przysiędź, iako iego iest własny, y pozew go zastał: tedy zaraz tego chłopca, o ktoregoby się takie prawo toczyło, ma obwiniony wrocic, albo wedle taxy w pozwie płacić. A iż dawność na Wołyniu wedle Statutu Xięstwa Litewskiego idzie od dziesięci lat,

a w Rusi od roku y sześci niedziel, tedy My to miarkując między niemi, za ich czwoleniem postanawiamy, że przed postanowieniem tey konstytucyi od trzech lat, ma isć obiema stronom, a potym iuz tak zawzdy po pozyskaniu przez dekret takowego prawa, gdzieby który nie czynił dekretowi dosyć, ma Starosta albo Urząd iego exekucyą czynić. A gdzieby w tym był niedbaly Starosta, tedy przeciwko niemu wolno będzie postąpić stronie, wedle konstytucyi terażniejszego Seymu. A co się tknie granic między temi Woiewodztwami, tedy im obiecujemy postąpić Kommissarze do rozgraniczenia tych Woiewodztw, a o wszystkie insze krzywdy, co się gruntu dotyczy, tedy się mają do Ziemstwa pozwać. Wozni też bez przydania Starościny będą powinni iezdzić y pozwy kłaść.

Urzędy tychże Woiewodztw, y Podlaskiego.

55. W Podlaskim, Kiiowskim, Wołyńskim, y Braclawskim, Woiewodztwach, mają bydz urzędy iako y w inszych Woiewodztwach: Podczasz, Stolnik, Cześnik, Podstoli.

Czwarta część.

56. Czwarta część, za prozbą y pozwoleniem wszech Stanów, dosądzać mamy tu, *pro hac vice tantum*, przez dwa dni, niczym nie derogując konstytucyom Seymów przyszych o sądzeniu iey, a do odbierania quarty w Rawie, na przeszle Świątki podle konstytucyi Lubelskiej deputujemy, *ex ordine Senatorum*, Urodzonych, Jana Krzypostorskiego Wieluńskiego, Piotra Kłoczewskiego Zawichoyskiego, y Starostę Małogoskiego, Kasztellany z Posłów, Urodzone, Stanisława Ligęzę z Małey Polski, Łukasza Brzozowskiego z Wielkiej Polski.

Moneta.

57. Uchwałą Seymu tego, iż potrzeba iest pilna bić swą myńcę, tak w Litwie iako w Polsce: a obcą iedną wywołać, a drugą oszacować. To wszystko uczynimy y opatrzymy wedle namow Seymu tego, przestrzegając aby to było ku pożytkowi, nie szkodzić Korony y Państw naszych.

Donatio Szarawki.

58. Za przyczyną Panów Rad y Posłów Ziemskich, pozwalamy Szarawkę leżącą w Woiewodztwie Podolskim, w Powiecie Kamienieckim, *cum attinentijs ejus omnibus*, Urodzonemu Iakubowi Pretwicowi, Staroście Trębowskiemu, y potomkom iego w dziedzictwo na wieczne czasy, iako przywilej nasz w sobie obmawia. Ktora donacya nasza *vigore Conventus, et ex consensu Ordinum omnium facta, debet in suo robore conservari temporibus perpetuis, non obstantibus quibusvis constitutionibus*.

O granice rozsypane.

59. Granice ktore są *juridice* przez Kommissarze nasze między dobry naszymi a szlacheckie-

mi skończone, aby ich Starostowie y dzierzawcy nasi, y poddani w dobrach naszych będący, gwałcić y rozsyypować nie śmieli. A iesliby ktore od konstytucyi, *anni millesimi, quingentesimi, sexagesimi secundi*, rozsyypali, aby ie *suis sumptibus* przez Kommissarze usypali, przed świętem S. Jana Chrzciela blisko przyszłego, zapłaciwszy stonie sto grzywien winy, *toties quoties citabitur vel citabuntur*. A iesliby poddani nasi, *videlicet plebei*, upornie takie granice bez rozkazania Starosty, albo dzierzawce naszego rozsyypali, aby byli winą pięciudziesiąt grzywien karani, *toties quoties citabuntur: nihilominus* Starosta albo dzierzawca *sumptibus illorum*, Kommissarze do naprawienia granic rozsypanych wywieść ma, na dalek we dwanaście niedziel po rozsypaniu ich.

Okolo ustaw Woiewodzych.

60. *Declarando constitutionem Petricoviensem, anni millesimi, quingentesimi sexagesimi quinti*, ustawiamy: iż ukrzywdzony od rzemieślnikow którzy nad ustawę Panow Woiewod drożey rzeczy swe przedawali, takiego rzemieślnika napierwey deferować ma do Urzędu Woiewodzinnego, przy którym ukrzywdzonym Urząd Woiewodzin ma posłać do Urzędu Mieyskiego po dalszą exekucyą, wedle konstytucyi: a gdzieby Urzędu Woiewodzinnego nie było, tedy nie czekając nań, Urząd Mieyski, gdy takowy ukrzywdzony skarżyć będzie, nad *transgressorem exekucyą* czynić powinien. O czym gdyby do Nas *appellacya* urosła, nieomieszkanie rozsądek nasz uczyniemy.

De injuriis erga parentes.

61. A iż też swawoleństwo ludzkie tak się rozciągnęło, iż nie tylko obcym, ale y własnym swoim rodzicom, y inszym krewnym powinowatym, nie przepuszczają. Przetoż zachowując statut w mocy *de patricidis et fratricidis*, ustawiamy: iż kżbykolwiek iawnie, albo też tajemnie, odpowiedzi na zdrowie, albo też niebezpieczeństwa rodzicom swym ktoregokolwiek stanu czynił, albo czynić chciał, albo też ranil: tedy taki za słusznym wywodem nie inaczey ma być sądzon y karan, iedno iakoby gleyt nasz Krolewski gwałcić miał.

Roki y Wieca Warszawskie.

62. W Woiewodztwie Mazowieckim, Roki Ziemskie Warszawskiey Ziemi, trzykroć do roku być ma. Pierwsze Roki w Poniedziałek w Błoniu, *post festum Purificationis Virginis Mariae*. Potym od poczęcia tych Rokow, Warszawskie y Tarczyńskie *immediate* iść ma, obycaiem zwykłym nieodkładając ich, aż do odsądzenia tych wszystkich Powiatow. Wtore Roki Ziemskie Błońskie, w Poniedziałek po S. Trojcy. Trzecie Roki Ziemskie Błońskie, w Poniedziałek po S. Bartłomieju. A potym w inszych Powieciach, kończyć się ma, *ut supra scriptum est*. Wieca we wszystkich Woiewodztwie Mazo-

wieckim, raz do roku, to iest, w Poniedziałek po Świętym Marcynie być ma.

Sądy Ziemie Zakroczymskiej.

63. Pierwsze poście w Piątek po Niedzieli Suchey, *alias Reminiscere*. Wtore w Piątek po S. Trojcy. Trzecie, w Piątek po S. Mateuszu.

Sądy Ziemie Ciechanowskiej.

64. Pierwsze Roki w Sączocinie, w Poniedziałek po świętym Filipie Iakubie Apostołach, w Ciechanowie po nich we Czwartek przyszły, a Przasnyskie po zapisaniu aktu Ciechanowskich Rokow w całe cztery niedziele. Wtore Roki *feria secunda post festum S. Bartholomaei*, tymże obycaiem iako wyżej iest napisano. Trzecie Roki, *feria secunda post festum Trium Regum simili modo ut supra*.

Wieca Podlaskie.

65. Wieca Woiewodztwa Podlaskiego, na prośbę Posłow Ziemi Podlaskiej, w pierwszy Poniedziałek po Świętej Trojcy w Drohiczyźnie być ma.

De violentijs ab exteris contra pacta.

66. A iż częste gwałty poddanym naszym z sąsiedzkich Państw przez niektore gwałtowniki się dzieją, a zwłaszcza z Śląska, y z Węgier: włożyliśmy się w to, aby wedle pakt sprawiedliwość ukrzywdzonym była, y potym aby był wedle nich pokoy zachowan. Czego iesliby się doysć nie mogło, w tym żalu poddanych naszych, będziemy powinni uchylić im tego, co konstytucya Krola Zygmunta w roku *millesimo, quingentesimo, trigesimo secundo* uczyniona w sobie obmawia, rokazując to wszem poddanym naszym, mocą tey uchwały Seymowey, aby takowych naieżnikow y gwałtownikow żaden zachowywać, y w dom swoy przyjmować nie śmiał, *sub poena de gverris sancita*.

Żołnierze.

67. Iż na tym Seymie okolo walki namowy stały się, ktemu dla utarczek nieprzyjacielskich Rzeczpospolita bez służebnych być nie może, uchwalamy: iż z strony *exempcyi interim* od sądow zachowani być ma żołnierze, wedle konstytucyi Piotrkowskiej, *anni millesimi, quingentesimi, sexagesimi secundi*. Także też y urzędnicy, y słudzy nasi, y *voluntarij*, którzyby przy Nas, albo też bez Nas, na posłudze woienney byli.

Pieszcy.

68. Opatrując to, abyśmy w Koronie y Państwach naszych dostatek pieszych ludzi dla potrzeb woennych mieli: uchwałę Seymu tego, pieszce, tak z miast, z miasteczek, iako y wsi naszych Krolewskich iakichkolwiek, wedle słuszney liczby łanow, żeby to było bez ciężkości wielkiej, wyprawiać rozkażemy. A dla wiary y pewności tego wszystkiego, pieczęć nasza Koronna iest do tego listu przyciśniona. *Actum et*

datum Varsaviae, in Conventu Regni Generali, die tertia mensis Martij. Anno Domini, millesimo, quingentesimo, septuagesimo octavo, Regni nostri anno secundo.

UNIWEKSAŁ POBOROWY,

ROKU BOŻEGO 1578.

STEPHAN

z łaski Bożey Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantckie, Kiiwskie, Wołyńskie, Podlaskie, etc. y Siedmiogrodzkie etc.

Wszem wobec y każdemu zosobna, ktoregokolwiek stanu, dostojności y urzędu, tak duchownego, iako y świeckiego ludziom, y innym wszem poddanym naszym, miast, miasteczek, wsi, y innych osiadłości iakiemżkolwiek przezwiski nazwanemi, w Koronie wszec Państw naszych, mieszkającym, ktorymkolwiek należy, y do ktorych terazniejsza Seymowa uchwała przydzie, a oznajmiona będzie, wdzięcznie y wiernie Nam miłym, łaskę naszą Krolewską.

Wdzięcznie y wiernie Nam mili: iż na ten czas, iesli kiedy wszystkie kraie Koronne obrotne potrzebują, aby się krzywdy dawne ktore cierpi Rzplta spolna narodu Polskiego y Litewskiego, od srogiego nieprzyjaciela Moskiewskiego, za okupowaniem y oderwaniem Prowincyi Inflantckiej, y Ziem innych powetować mogły: złożyliśmy Seym Walny Koronny wszem Stanom do Warszawy, na którym to za radą Panow Rad naszych obojga narodu, za zezwoleniem Posłow Ziemskich, był namowiony pewny podatek y pobor na dwie lecie, na woynę przeciw Moskiewskiemu, y na obronę Ruskich krajow, tym iednak sposobem: iż Posłowie Woiewodztw, Krakowskiego, Sandomierskiego, y Sieradzkiego, rozróznili się byli od nich, przez tę przyczynę iż mieli *limitatam potestatem*, żeśmy mieli Seymiki tym Woiewodztwom złożyć, aby byli się do zgody z innemi Woiewodztwy przywiedli: iakoż za złożeniem Seymikow, Sieradzkie Woiewodztwo do zgody wszec naprzod przystąpiło, potym też y Woiewodztwa Krakowskie y Sandomirskie, na zieczdzie spólnym Korcyńskim do namow Warszawskich przywiodły się. Wszakże tak, iż Nas prosili, aby w wybierraniu podatku od piwa moderacya była, a iżeby niektore artykuły okolo wybierania podatkow tych *obscure* napisane, elucydowane były. W czym acześmy się na uchwałę powszechną oglądali, ale iednak dogadzając aby Nam do pospolitego ruszenia, ktore Nam iest w Warszawie na Seymie zgodnie pozwolone, nie przyszło, ktoreby bez niebezpieczeństwa y obciążenia wielkiego poddanych naszych na ten czas być nie mogło rozumieliśmy że to bez obrazy mogło być, gdybyśmy dla zgody y z łaski na-

szey przeciw stanu Rycerskiemu na ten czas co byli uęli, iakoż nad uchwałę Seymu Warszawskiego nie przyczyniliśmy nic, ale nieco uęli. Nie wątpiąc w tym, że co się teraz nie doda, gdy potężnie w woynę wstąpię, że Nas chęćiami swemi nie opuszczą, wedle tedy postanowienia Warszawskiego y pozwolenia Korczyńskiego, iuz uniwersał ten, okolo tych poborow wydaemy y publikujemy, aby każdy wedle niego, to co się postanowiło, ku poratowaniu Rzeczypospolitey wydawał, tak iako się niżej opisało.

Wszyscy kmiecie y każdy z nich zosobna, tak nasi, iako y poddanych naszych duchownych y świeckich osob, wszec Państw naszych Koronnych, y W. X. L. którzy sobie abo panom swoim orzą, abo robotę odkupią u tychże panow swych, tak we wsiach starodawnych, iako y nowo osadzonych, nie wedle starych kwietacy, ale na te dwie lecie tylko z każdego łanu, żrzebia, śladu, włoki, z osiadłych rol, ma być płacić po groszy piętnaście, wedle *quantitatem agrorum*.

Z takowychże wyżej opisanych rol kmieci osiadłych, z strony dziesięcin, po drugich piętnaście groszy, bądź gdzie są snopowe dziesięciny abo meszne, spy abo małdry, iako wyżej opisano, a z dziesięcin y takież z tych spy, ma być do siebie wytrącać. A gdzie piędziny dziesięciny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy kmieć swoim dołożyć ma, tak iżby z roli y z dziesięciny spelną groszy trzydzieści dał. A gdzieby też dziesięciny snopowey ani piędziny, ani mesznego nie było, kmieć powinien sam dać spelną groszy trzydzieści. A w Wielkim X. L. w Kiiowie, y na Wołyniu, y indziej, gdziekolwiek włok mierzonych nie masz, iedno służby, z każdej służby osiadłej po złotemu iednemu. A iż na innych służbach bywa po kilka dymow, tedy dwa dymy na złoty ieden składać się ma. A gdzie też służb ani włok nie masz, iedno dymy, iako bywa na Polesiu, także po dwa dymy na złoty ieden składać się ma.

A w Ziemi Halickiej, y Podolskim Woiewodztwie, poczawszy od Lwowa, nie z łanow ani z włok, ale z każdego pługa każdy ma dać złoty, ile ich wychodzi na robotę.

Szołtysi, Woytowie, Kniazowie, Tywonowie, Putni, Boiarowie, tak nasi Krolewscy, iako duchownych y świeckich y mieyskich, poddani nasi, każdy płacić ma z włoki iedney po złotemu iednemu. A ktoby Szoltyśa skupił, zwłaszcza w Krolewskich y duchownych majątnościach, aby dał od każdego Szoltystwa po złotemu iednemu, *exceptis bonis Equestris Ordinis*, z ktorych Szoltyśi nigdy do woyny nie należą. A wszakże y szlachecki Szoltyś ma dać z włoki złoty ieden.

Szlachcie każdy ktory poddanych nie ma, a swym pługiem abo ratayskim orze, będzie powinien dać z włoki groszy piętnaście: a iesli mniej orze, tedy *juxta quantitatem* dać ma, *medante juramento*, na sprawiedliwe oddanie, abo

przez oracza, zagrodnika albo sługę swego dobrego sumnienia, przez którego do Poborce pobor odeśle za rekognicyą swą: a gdzieby ich siła w iedney wsi było, tedy wszyscy przez dwu oraczow, albo zagrodnikow swych, będą mogli takowy pobor za rekognicyami swemi do Poborce odesłać. A oni tych rekognicy do których będą oddawać pobor, mają przysięgą podeprzeć. W czym wszystkie napominamy, aby widząc na ten czas tak nagłe y wielkie potrzeby Rzpltey z większą chęcią y pilnością iednako spowiedliwie do tego się przykładali, iakoby sprawiedliwie a iednako społecznie, iako kto powinien, ten pobor wydawali.

A od włoki kaźdey pustey, y tey zwłaszcza ktoreyby do folwarku zdawna, to iest przed tą konstytucyą nie przyłączył, ale ją dał z trzećcinny, albo z kopczyzny orać, albo ją na inszy pożytek obrocił, y z włok paśnych ktore naymują Olandrowie na paszą, y inni, z takowey kaźdy powinien będzie dawać po groszy dziesiąci.

Rataie kaźdy z nich ktorzy z kopczyzny orzą, kaźdy powinien dać z pługa po złotemu iednemu.

Wsi łowcze ktore na łowcach siedzą, y wszelakie inne, także z osiadłych włok, po groszy trzydzieści płacić mają: a z wolnych włok sami powinni iechać na woynę, a na imię Strzeley.

Wsi Wałaskie powinny płacić będą, iako y w inszych wsiach, z rol iesli io mają, albo z dworzyszczą po groszy trzydzieści, a ktorzy rol nie mają, tedy od bydła, zwłaszcza od sta owiec po groszy dwudziestu, a od dziesiąci krow groszy dwadzieścia.

Zagrodnicy ktorzy na ogrodziech siedzą, co z wymłocku żyją, płacić mają po groszy cztery.

Zagrodnicy ku zagrodom role mający, płacić powinni po groszy sześci.

Zagrodnicy ktorzy domki mają y ogrody, a na czynszu bez robot są, iakiekolwiek swe obciążenie mają, po groszy dwanaście płacić mają.

Komornicy co bydło mają, po groszy ośmi: a co nie mają bydła, po groszy dwu. Łoźni, to iest hultaie, męzczyzna, y niewiasty, ktorzy się na służbę doroczną nie najmują: także dudarze, skomoroszy, kaźdy od siebie po groszy dwudziestu y czterech dać powinien. A Woyt z Przysiężniki pod przysięgą tego doyrzeć mają, aby takowi nie uchraniiali się poboru tego. A ktorzy na fisie są, zarazem u Głowy nad Nogatem płacić mają.

Przekupki, przekupnie na wsiach, po groszy dwanaście.

Rzemiestnicy wszelacy we wsiach, po groszy cztery.

Rybitwi na wsiach, po gr: 8 a ktorzy role mają, osobno płacić będą powinni z rol *secundum quantitatem agrorum*.

Karczmarze na wsiach co role mają, rowno z kmiećmi od rol płacić będą *secundum quantitatem* rol.

Wsi nasze Krolewskie, y panow duchownych, y kaźdych inszych ktore są na iakiejkolwiek po-

983
sługach, a choć też czynszu nie płacą, y podatkiow przedtym nie dawali, albo też dziesiąciny nie płacili, ten podatek rowno z drugimi kmiećmi powinni płacić.

Wsi nowo osadzone, y miasteczka, ktoreby cztery lata wysiedziały, takie powinny płacić ten podatek rowno z inszemi wsiami y miasteczkami. Także ma byź rozumiano o wsiach y miasteczkach pogorzałych, y zwoiowanych od czterech lat.

Młynarze od koł walnych, dziedzicznych, korzecznych, lodnych, ważnych, od kaźdego po gr: 24, a od dorocznych koł, po groszy 12.

Piły, folusze, stępy, od kaźdego koła po gr: 15. A od wietrznych młynow zakupnych po gr: 10, tak nowych iako y starych, a od dorocznych po gr: 5.

Młyny ktore dzierżawcy dobr naszych Krolewskich trzecią miarę wykupili dla pożytku, płacić powinni iako insze młyny, tak dziedziczne iako y doroczne. Papiernicy od papieru po złotych dwu.

Rudnicy od kaźdego koła po złotych dwu; a ktorzy role mają, osobno z rol iako insi płacić będą.

Dziegciarze, smolarze, od rzemienia swego po groszy dwanaście, y popielarze. Smolarze ktorzy do spustow smoły palą, od pieca kaźdego po złotych dwu, y towarzysze smolnikow.

Rzemiestnicy y towarzysze tychże mistrzow: to iest węglarze, dymarze, kowale, kuznicy, płokarze. Także y przy papierniach, także po gr: 12.

Od lut sklanych po złotych dwu, a towarzysze ich po gr: 12.

Metropolitowie, Władykowie, Archimedrytowie, Humennowie, Popi wszyscy Ruscy, także Biskupowie Ormiańscy, z osiadłych rol także dawać mają po złotemu: a ktorzy poddanych y rol nie mają, tylko od obciążenia swego ktore ma przy cerkwi, po złotych dwu, a Protopopowie po zł: 4.

Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybieran byź ma.

Miasta y miasteczka, tak nasze Krolewskie, iako y poddanych naszych wszystkich, duchownych y świeckich, szos dwoy, ktory zowią duplą, wedle starego zwyczaju, nie zastawując ani się broniąc żadnemi wolnościami z ktoreyjkolwiek przyczyny, wydać go do przyszłego święta S. Marcina, w tymże roku niniejszym mają.

A w Wielkim X. L., wedle postanowienia Seymiku Wołkowiskiego, płaceniem szosow uchwalą Seymu niniejszego, sowito miasta y miasteczka przykładać się mają: to iest, w miastach uprzywilowanych z domow rynkowych, z kaźdego po groszy 16, od ulicznych po gr: 8, a na przedmieściu od domu po groszy 4, a w miastach y w miasteczkach małych nie uprzywilowanych, z domow rynkowych po groszy sześci, z ulicznych po gr: 4, a z nędznych cha-

łup po gr: 2: wszakoż kto przy domie ogrod będzie miał, ten osobno od ogrodu dać winien będzie. W tychże miastach y miasteczkach, mieszczanie y przedmieszczanie, Szoltyysi y Woytowie, ktorzykolwiek role mają, z włok płacić będą po groszy 30.

Od rzemiestnikow wszelakich, w mieściech y miasteczkach, y ci co się do szosu przykładają, osobno od rzemienia wszelakiego płacić będą: to iest złotnik kaźdy od rzemienia swego po złotych dwu. Rzeźnik złotych dwa. Piekarze w mieściech głównych po złotych dwu, a w miasteczkach po gr: 15: a we wsiach po gr. 8. Barwierz, cyrulik po złotych dwu. Aptekarz od apteki złotych 3. Prasol ktory solą kupczy, po złotemu iednemu, y inni wszyscy rzemiestnicy w mieściech. Krawiec ktory iedwabne rzeczy robi, szwiec ktory szafianem y kordybanem robi: kuśnierze ktorzy wielkie towary mają, powinni płacić po złotych dwu: a w miasteczkach y we wsiach po połowicy, iako wyżej stoi, *juxta proportionem* rzemiosł y rzemiestnikow. Kupcy wszyscy Włoscy, iakiejkolwiek kupie y towary mają, we wszystkich Państwach naszych Koronnych, kaźdy z osoby swey płacić będą powinni po złotych cztery. A względem kupiey y towarow ich iakiejkolwiek, rowno z drugimi płacić mają: także y insi cudzoziemcy, ktorzy osiadłości nie mają, y od osob y od kupiey płacić będą.

Szotowie ktorzykolwiek z opalkami chodzą, a wozow nie mają, z osoby swey po złotemu iednemu: a ci ktorzy wozy y konie mają, od koni płacić po złotych dwa, a od towarow rowno z drugimi będą.

Komornicy y komorniczki w mieściech większych po 12 gr. A w miasteczkach mniejszych po gr: 6.

Przekupki, przekupnie, loźni, w mieściech większych: to iest hultaie, męzczyzna y niewiasty po gr: 30: także naiemnicy y słudzy żydowscy: a w małych miasteczkach po gr. 15. A Poborca ma byź w tym ostrożny, aby żaden z takowych pod nieczyim tytułem, wolnością y obroną, tego podatku nie ulegał.

Rostrucharze co koźmi kupczą, od osoby po zł: dwu.

Kupcy wszyscy ktorzykolwiek za granice Korony naszej woły Podolskie poźoną, mają dawać od kaźdego wołu nad cło pograniczne po groszy dziesiąci: a od wołow Polskich albo Mazowieckich, także iałowic, od ktorych pietnaście groszy na cło biorą, po gr: 5.

Tak też od kaźdych inszych towarow Polskich, ktore z Polski za granice wywozić będą, nad cło albo myto pograniczne, ktore dawać po trzy grosze, aby czwarty grosz *pro hac vice* wybierali Poborce. Ktore przyczynienie podatku nad cło y myta zwyczajne, nie Celnicy, ale Poborcowie w Polsce wybierac mają: a oni z nich iako z inszych poborow liczbę czynić powinni będą.

A wszakoż kupcy w W. X. L. wszyscy od placenia cła nowo postanowionego na tym Sey-

mie y podwyższonego, wolni być mają. Y gdy już tam cła nowo są w przeszłym roku 1577 podwyższone, ktore za uchwałą Seymu niniejszego, tym porządkiem iako się postanowiło, do skarbu W. X. L. płacić powinni będą. Co się y na żydy względem kupiey ściągac ma. A iż w W. X. L. myto nowo podwyższone, albo pobory mają byź płacone od przeszłego nowego lata, roku 1578, do dwu lat mają się skończyć, na skończeniu roku 1579, wedle postanowienia tego iako przeszłego roku płacili, a już daley te myta albo pobory byź nie mają. A od tych czasow już na W. X. L., a zwłaszcza na Wilno, y też na inne miasta, na kupce w W. X. L. bez Seymow niakich podatkiow, ani ceł, ani poborow stanowić nie mamy, ani Panowie Rady nasze. A choćby się co y postanowiło, iakiejkolwiek pobor, cła, y podatki, krom Seymu Walnego Koronnego, tak w tych dwóch leciech, iako y na potom: tedy takowe cła albo pobory y podatki iakie, nie mają byź brane yzymane. A iż się teraz na tym Seymie Warszawskim postanowił pobor y myta, tak na Koronę iako y na W. X. L. tedy od tych ceł miasta w W. X. L. a osobliwie Wilno ma byź wolne, kromia podatku od wina, miodu, piwa, przekupniow, rzemiestnikow, hultaow etc.

Żydowie wszyscy, y kaźdy z osobna w Krolestwie Polskim, y w W. X. L. w mieściech y w miasteczkach y na wsiach tak naszych iako y wszystkich poddanych naszych, tak duchownych iako y świeckich, nie podług starych kwitow y zwyczajow, ale od kaźdey głowy po złotemu: a na iałmuźniki ma byź baczenie. A wszakoż tym obyczajem, że Urząd Woiewodzy, albo ktorzykolwiek inszy, ktoregoby zwierzchności y sprawiedliwie podlegli mieyskiej, y z Poborcą y z Sukkollektorem iego, mają ie policzyć z starszymi żydy, ktorzy mają pod przysięgą zeznać, że ie sprawiedliwie policzyli, od ktorych żadnego nie wymuiąc, mają od starszych odebrać, a starsi sobie mają tę sumę wyciągnąć. Przysięga tych starszych żydow ma byź na Przykazanie Boże. A na Wołniu y w Litwie Urzędnicy, y ktorym to należy, z Poborcą takowy dozor czynić mają.

Czopowe w miastach y miasteczkach, takim sposobem ma byź wybierane w Koronie y W. X. L.

W miastach y w miasteczkach naszych Krolewskich duchownych y świeckich, nie od korca ani od ćwierćnicy, ani od żadney miary słodu, wedle zwyczaju dawnego, ale od beczek tym sposobem czopowe byź ma, iako beczka przedawana będzie, od kaźdego grosza, iako gdzie postanowione y przedawane będzie, po pieniądzu iednemu Polskiemu płacić będą powinni. A iesliby ten piwowar komu innemu piwo przedał na wyszynk, ten co ie kupi do miasteczek, do wsi: do wzięcia tego piwa na szynk, od grosza po pieniądzu płacić będzie. A ten pieniądz u tego piwowara, a nie u tego co bierze na szynk, Poborca repetować będzie. A to

w dobrach naszych wszelakich Krolewskich y duchownych, którzy na Seymie podatku tego nie zbraniali się. A co się dotycze dobr szlacheckich, tedy My tę folgę czyniemy, iż u nich od czterech szelągów piwa, jeden pieniądz wybieran będzie.

Z mieluchow dzierżawcy dobr naszych, duchownych, szlacheckich, co na szynk piwo czynić dawaia, każdy karczmarz ma dawać od beczki wyszynkowany grosz jeden.

A iż się nayduia niektórzy z stanu szlacheckiego, niektórzy też Starostowie, którzy w mieściech naszych Krolewskich y duchownych domy maia, a piwa na szynk warzą, takowi temuż podleż maia: y także czopowe płacić będą iako y insi mieszczanie.

Karczmarze albo piwowarowie którzy na wsiach piwo warzą, ponieważ ie ciż szynkuia, indzie przedawaią, takowi od każdego grosza we wsiach naszych y duchownych, a w szlacheckich od czterech szelągów, po pieniądzu iednemu płacić są powinni.

Słodownicy co słody robią a piwa nie warzą, od rzemieśla swego do roku powinni dać po złotych dwu.

Od przewoźnego piwa, na imię Gdańskiego Swidnickiego, Głogowskiego, od każdego ach-tela ktore przywiezie do Korony, ma dać groszy 15, a od fassy gr. 30.

Od palenia gorzałki, banie, kotła, w mieściech, w miasteczkach, każdy powinien płacić po groszy dwudziestu y czterech, a na wsiach po gr. 12. A od szynku teży gorzałki, w mieściech y miasteczkach po gr. 12, a na wsiach po gr. 6. A w W. X. L. od szynkowania gorzałki od każdej kwarty po dwa pieniądza białe. Także na Wołyniu y Podlaszu. Czemu y arendarze gorzałki wszędzie podlec maia.

Wina wszystkie aby inszemi drogami nie szły, iedno temi: na Jaśliska, Duklę, Rymanow, Sądecz, Biecz, Nowytarg, Krosno, Sambor, Lesko, Stryi, czego przestrzegać maia Starostowie, Celnik Koronny, y Urzędy Mieyskie, iż ktoby się ważył inszemi drogami wina Węgierskie z tych tam krajow do Korony wieść abo prowadzić. Przeto od każdego takowego pulkufka, ma płacić na składzie ten co ie do Korony przywiezie, po złotych dwu, a ten co ie kupi, y do miasta abo miasteczka na szynk złoży, będzie powinnien dać zosobna po złotych dwu. Także małnazy, muszkatella, na Kamieniec y Sniatyn prowadzona bydz ma: a tam na tych mieyscach od tego każdy płacić do Poborce będzie powinnien, *nemine excepto*, od każdej kuffy tego picia, po złotych czterech.

987 A iż osobliwych Poborców dla pilniejszego y rządniejszego wybierania, do tego potrzeba, tedy naznaczany do wina, iako się wyżej opisało, Urodzonego Alexego Krasickiego Woy-skiego Przemyslskiego. A do małnazy na Kamieniec y Sniatyn, Urodzonego Prokopa Raszka Sędziiego Halickiego. A w W. X. L. Poborce tego doyrzeć maia.

A ci Poborce od takowych win, małnazy, y muszkatelle, ktorekolwiek na te mieysca przywożą, y Urząd Mieyski *sub fide et iurejurando*, Poborce rekognicyą wydać maia, takowego wzięcia poboru sprawiedliwie. Tamże na tych mieyscach któzkolwiek zapłaci, wezmie kwietacyą od Poborce y Pisarza Celnego, z którą gdy do Krakowa abo na insze każde mieysca przyjedzie, a Poborce onego mieysca ukaże, iuz od takowego wina płacić nie będzie powinnien. A iesli takiej kwietacyi nie ukaże, tak w Krakowie, iako y na innych mieyscach, że mieysce opisane tych składow minął, tedy tym sposobem wina traci, ktorego na Nas połowica, a na Celnika z Poborcą połowica iść ma.

Wina Eydemburskie, Rakuskie, Morawskie, y Ryńskie, iż *promiscue* idą do Małej y Wielkiej Polski, temu pewny skład bydz nie może: na komorach Celnych Poborca, przy Pisarzu Celnym, y Urzędzie Mieyskim, wybierać będzie, od każdego wiadra, ktore ma mieć osmdziesiąt kwart, od Morawskiego y Ryńskiego po gr. 6, a od Eydemburskiego, od każdego wiadra, ktore ma kwart sto y cztery gr. 10.

Od wina Gubińskiego, Krosińskiego etc. *et id genus*, od każdego drelinka po gr. 24. A od Wołoskiego wina baryły po gr. 16.

Wina ktore do piwnic przed tym uniwersalem zstawione, a iuz od nich odczopowano, o tym ma bydz pilna inkuizycya przez Poborce y Urząd Mieyski, *sub fide et conscientia*. A ktoreby się nalazły odczopowane, takowe Poborca z Urzędem Mieyskim pieczętować ma, aby drugi raz od nich nie czopowano. A od ktorychby nie czopowano, aby *exnunc* podlegli takowemu podatku, wolnościami się żadnemi nie broniąc, ktore na ten czas podnosimy; od każdej beczki po zł: 2. płacić będą.

Wina ktore morzem przychodzą, Francuzkie, Włoskie, Hiszpanskie, Pinioty, Alcanty, Rywały, y inne ktore gdy do miasta abo miasteczka przywiozą, od każdej baryły płacić maia po gr. 24: czego Poborca y Urząd Mieyski *fideli-ter* doyrzeć będą powinni.

Od beczki każdej miodu rozsyconego, w ktoreby trzy baryły były pitego, od każdej po groszy 12, a od pulbeczki, baryły po gr: 6, według proporcyy.

Od miodow starych sowito, każdy ma dać od beczki po gr: 24, a od baryły abo pulbeczki po gr: 12.

988 Także od trojniku, kieystranku, malinniku, każdy iako od starego miodu płacić będzie powinnien. A żeby to sprawiedliwie dochodziło, Poborca każdy w Woiewodztwach y w Powiecie, będzie powinnien po wzięciu uniwersału poborowego, obiachać niasta wszystkie y miasteczka onego Woiewodztwa, abo Ziemie. A tam ma z Rady Mieyskiej, abo z pospolitego czlowieka iednego obrać, ktory przezeń, y przez Radę, ma bydz przysięgą obowiazany, że tego podatku czopowego pilnie y wiernie doglądać y wybierać będzie, według tego uniwersału: do ktore-

go z Rady Mieyskiej ma bydz ieden przydawan, aby tym większa wiara była, y pilność. Z czego się Urząd Mieyski wymawiać nie ma, y za tą uchwałą będzie powinnien: a pieniądze wybrane na kwartał, Poborce oddawać za dostatecznym spisaniem rejestru każdego, y szynkowania, zapieczętowaniem pieczęcią mieyską, pod wina sta grzywien. Tenże Poborca, we wsiach naszych Krolewskich y duchownych, ma postanowić z karczmarzmi, z wiadomością panow samych Starostow y urzędnikow, iakoby z tego czopowego ten pobor dochodził sprawiedliwie. A gdzieby się to pokazać mogło, żeby w tym niebacznie iakich fortelow, deroguiąc tey Seymowej uchwale, używać kto śmiał, takowy wina dwoiaką czternastą grzywien ma bydz karan: o którą ma mieć *peremptorium terminum* przed Starostą, kiedy Poborca pozowie. A ze wsi szlacheckich, panowie wsi onych, abo ich urzędnicy maia pobor czopowy odsyłać do Poborce przez karczmarze swe, *cum significato-rialibus literis*, za ręką y pieczęcią swą, specyfikuiąc iako wiele czopowego, a że zupełnie y sprawiedliwie odsyłaia: czego karczmarze przy oddawaniu przysięgą podeprzeć powinni będą. A iesliby się też którzy upornie chcieli iakimi wolnościami bronić, takowi ku zaplacie przymuszeni urzędnie bydz maia, y listy żadnemi przeciwko temu bronić się nie maia.

989 Szyprowie od zboża y od towarow leśnych, tak płacić maia wszyscy. Ci co zboże wodą spuszczaia do Gdańska, Elbląga, Krolewca, Rygi, y indzie na wszystkie mieysca portowe, płacić powinni tak: od przenice, żyta, ięzcimnia, owsa, mąki, iugiel, y wszelakiej żywności, od każdego lasztu po gr. 30. A w W. X. L. przy cie nowo postanowionym, cia starego po groszu iednemu, od beczki każdej Litewscy kupecy, y z tych miast gdzie wolności od starych cel maia, na tak gwałtowną potrzebę, płacić powinni będą. Wyiawszy w tym wszelakie zboża urodzaiu szlacheckiego, ktore od tego wolne bydz maia; wszakże takowym obyczaiem, że sługa każdego szlachcica iakiegożkolwiek stanu, dostateczną przysięgę uczynić ma, że to zboże nie przekupne, ale własnego urodzaiu pana iego: a to ma bydz na mieyscach zwykłych do do tego obranych. Od towarow leśnych, z dobr naszych Krolewskich, gdzie Starostowie popioly y towary leśne sprawią swym sumptem y na swoy własny pożytek: od lasztu popiołu groszy 30; od lasztu smoly, gr. 24; od sta klepek, gr: 30; od sta wasilek: gr: 30; od sta wanezosu, gr: 24; od sta pipelek gr: 30; od kopy cembrowiny, gr: 30; od masztu każdego gr: 15; od sta balow, gr: 25; od kopy tarcie, po gr: 10.

Wszakoz gdzie towary leśne, w dobrach naszych, ku pożytkowi skarbu naszego bylyby robione y spuszczone, od takowych towarow clo żadne nie ma bydz płacone.

Szyprowie od każdej własney szkuty, okrom szlacheckich, ktore iedno naymuią z frochtu, płacić maia na rok po złot: 6.

Rotmani Wiśni od osoby po zlotemu iednemu. Od dubasa, po trzy złote monety. Od lichtana po złotych dwu. To maia wybierać u Głowy nad Nogatem, Urodzony Krzysztof Karsznicki, ktory w Elbiągu ma mieć swego Sukkollektora. Także na komorach Litew: u Brześcia, Urodzony Marcin Loknicki.

A u Jurborku, Urodzony Hierchory Dzielnicki.

Od każdej beczki śledzi, przekupnie po gr: 6: od beczki dorszu y stokwiszu po gr: 2; od beczki Lwowskich szczuk, po gr: 12; od beczki ryb Pruskich y Krolewieckich, po gr: 6. od beczki węgorzy, po gr: 12; od wyziny mazy po zł: 2, od beczki jesiotrzyny po gr: 10; od suchych ryb wielkich sta, po gr: 5; od lososia suchego, po gr: iednemu; od jesiotra więdlego, po gr: iednemu; od troski junow, po gr: iednemu.

Owczarze, osepni, państwo, faleczni, y inni, aby dali od dziesiacy owiec swych po groszu dwu, y od tych co ie w naymie maia.

Ci którzy maia pieniądze leżące, a na *interesse* ich dawaia, aby każdy od sta złotych dał złotych dwa, a na imię ci którzy maieństwo swe przedawszy, w mieściech mieszkaia. Wszakże aby żaden nie brał ode sta iedno złotych 8.

A osobliwie iż w W. X. L. na Seymiku Wołkowiskim, w roku 1577 podatek pewny na potrzebę Rzpltey postanowion y uchwalon, ktory iedni wydawaia y wydali, a drudzy do tego czasu nie wydali, czym się wielkie omieszkanie Rzpltey dzieie, y na Seymiku Wołkowiskim iest postanowiono, ktoby do święta S. Michała, w roku 1577 przeszłego, tego podatku nie wydał, tedy sowicie płacićby był powinnien: czego iż wiele ich nie uczynili, przeto aby się temu postanowieniu dosyć stało, wedle teży uchwały Wołkowiskiej, użeczaiąc ieszcze czasu do tego, ostatni rok ku wydaniu tych podatkow, tak z dobr naszych wolnych dożywothnych y zastawnych, iako ze wszystkich dobr duchownych y świeckich, na Niedzielę Święteczną w roku terazniejszym 1578 przysła, postanawiamy. A ktoby z dobr naszych tak duchownych iako y świeckich, tego podatku do Niedzieli Święteczney nie wydał, tedy iuz z sowitością płacić będzie powinnien. A iesliby naydaley do Świętek w roku niniejszym 1578, tych podatkow nie wydał, tedy na dobrach takowego każdego Starosta onego Powiatu, zkađ się to nie wydało, spolem z Poborcą odprawić, y w imiona się wwiązać do skuteczney zapłaty, y z sowitością onego podatku, do Starostw y dzierżawiec naszych to przywrocic y dzierzeć ma. Także Starostowie y dzierżawcy nasi gdzieby tymże sposobem po tych Rokach tych podatkow z dobr naszych nie wydali, y do skarbu nie zaplacili, takowy każdy mandatem naszym przed Nas ma być pozwan. A gdzieby przed Nami stanawszy z skarbu kwitu dostatecznego nie okazał: tedy iuz z dwoiaką sowitością z dobr swych płacić powinnien będzie.

Warunek wybierania poborow.

Poborcowie wszyscy, także ich Sukkollektorowie będą powinni przysiądz w Powiecie na querelach pierwszych po przyniesieniu uniwersału, przed Urzędem y Szlachtą, którzy tam na ten czas będą, w tę rotę: że *sub fide et conscientia*, pilnie y sprawiedliwie, nikomu nie folgując, ten pobor wybierać y wcale nie sobie nie przywłaszczając, iako niżej opisano, oddawać będą powinni zarazem po odebraniu do Szafarzow niżej opisanych, tym obyczajem: że ten co będzie oddawał, ma dać albo posłać rekognicyą temu to Poborcy, wiele tego podatku wszystkiego z rol y majątności swej, specyfikując wszystko, iako wiele od czego oddał, y takową rekognicyą na sprawiedliwe oddanie czopowego poboru, iako wyżej omieniono, przez karczmarza, a na łanowe przez się albo sługę swego, przy oddawaniu przysięgi potwierdzić. A gdzieby kto poboru nie wydał, albo tu opisanej pewnej przysięgi po iednemu ze wsi uczynić niechciał: tedy takowego Poborca do Urzędu Zamkowego, gdzie podległ, deferować ma. A Urząd będzie tukowego każdego powinien pozwać, y onego peną *quatuordecim marcarum in eodem termino*, który ma być *peremptorius* penować, y do oddania poboru wcale *juramento interveniente* prawem przymusić. Także gdzieby też z dobr naszych Krolewskich Starosta albo dzierzawca, tak w Koronie iako y w W. X. L. tego podatku nie oddał, takoweyże winie iako y szlachcie podległ ma; o co od Poborce do drugiego przyległego Grodu ma być pozwan. A Starosta każdy Sądowy powinien będzie exekucyą pilnie czynić na tych wszystkich, za deferowaniem Poborce, albo Poborcow, pod winą sta grzywien, o którą od kogożkolwiek pozwany, *in primo termino tanquam peremptorio*, powinien będzie respondować, y tę winę *a iudicio non recedendo* odłożyć. A gdzieby też sam Starosta Sądowy nie wydał, albo exekucyi nad inszemi nie czynił do niedziel dziesiąci, tedy go wolno Poborcy będzie do inszego bliższego *pro executione* podać. A gdzieby kto oddał według przysięgi onego człowieka któryby pobor odniósł, y wedle rekognicyi swej albo urzędnika swego, takowy żaden nie może, ani ma być pozwan od Poborce: *alias* gdzieby Poborca niesłusznie kogo deferował, albo *in retentis* podał do Urzędu, a onby pobor oddał wedle rekognicyi poprzysiężonej, y kwit poborczyń pokazał Urzędowi, nad takowym Urząd exekucyi czynić nie ma, y owszem ma go wolnym uczynić. A Poborca takowy o niesłuszne do Urzędu podanie, ma być karany *poena duplici quatuordecim marcarum*: o co tamże przed tym Urzędem *peremptorie* powinien będzie odpowiadać, *non excipiendo sese a foro*, y tam ma być na nim proces prawa *usque ad finalem executionem*.

Poborcy do wybierania tych poborow naznaczeni w Woiewodztwach:

W Krakowskim, Urodzony Piotr Strzała Sędzia Ziem: Zatorski.

W Poznańskim, Urodzony Jakub Chrzypski.
W Wileń: Urodzony Szczęsny Szymkowie Chorąży.

W Lidzkim Powiecie, Andrzej Daugiert.

W Osmiańskim, Mikołaj Woydzień. A w Braclawskim Kopeć Pisarz. W Wilkomirskim, Stanisław Białozor Janowicz.

W Sandomirskim, Powiatow: Sandomirskiego, Wiślickiego y Pilźnieńskiego, Urodzony Andrzej Jakubowski.

Radomskiego Opoczyńskiego, Chęcińskiego y Stężyckiego, Urodzony Dzierżek Strzembos.

Kaliskim, Urodzony Jerzy Dzierżanowski.

Trockim, Urodzony Andrzej Dzierżko Podkomorzy Trocki.

A z Powiatu Grodzińskiego, Andrzej Kotowicz. W Kownie, Franc Gradowski. W Upicie, Siemion Marcinowicz.

Sieradz: Urodzony Stanisław Wiktorowski.

Z Wieluńskiego y Ostrzeszow: Powiatu, Urodzony

Łęczyckim, Urodzony Krzysztof Pawlikowski.
W Ziemi Żmudzkiej, Urodzony Woyciech Bielowicz, y Zygmunt Kamiński.

W Brzeskim, Urodzony Woyciech Trzebuchowski.

W Kiiowskim, Urodzony Paweł Sultan.

Inowrocławskim, Urodzony Woyciech Chwaliszewski.

Dobrzyńskim, Urodzony Piotr Mosseniński.

Ruskim, Powiatow: Lwowskiego, Zydaczowskiego, Halickiego, Kołomyjskiego y Trębowlskiego, Urodzony Prokop Raszko.

Sędzia Halicki Przemyslskiego, Sanockiego, Alexy Krasicki, Woyski Przemyslski. Chełmiński, Jan Sarnicki.

W Wołyńskim, Urodzony Wasiel Krasiniński.

Podolsk: Urodzony Zygmunt Błazewski, Burgrabia Kamieniecki.

Lubelskim, Urodzony Stanisław Lubieniecki.

Połockim, Urodzony Mikołaj Szczyt.

Bełskim, Urodzony Paweł Rudowski.

Nowogrodzkim, Urodzony Andrzej Tryzna.

W Słonimie, Andrzej Hołub. A w Wołkowiskim Powiecie, Paweł Lopoth.

Płockim, Urodzony Jakub Strzeżowski, Stolnik Płocki.

Witepskim, Urodzony Iwan Boboiet, z Orszańskiego Powiatu, Janusz Boratyński.

Mazowieckim: z Ziem, Czarskiej Piotr Odrywolski, w Warszawskiej Floryan Zawisza. Wiskiej Paweł Kossakowski.

Wysogrodzkiej, Stanisław Niezdziński Sędzia. Zakroczymskiej, Mikołaj Modzelewski, Zakroczymski Skarbnik. Ciechanowskiej, Andrzej Krasiniński, Sędzia Ciechanowski. Łomżeńskiej, Jan Wierzbicki Woyski. Rożańskiej, Myślibor Karniewski Podśedek. Nurskiej, Stanisław Gorski. Liwskiej, Stanisław Dąbrowski. A ci wszyscy Poborcowie Woiewodztwa Mazo-

wieckiego, będą mieć za utraty, y nakłady, sto grzywien.

Podlaskim, Urodzony Lenart Mężynski. Drohickiego y Mielnickiego, a Bielskiego, Walenty Niemirowski.

Rawskim, Urodzony Andrzej Swidziński.

Brzeskim Litewskim, Adam Pocię, a Pińskiego Powiatu, Falko z Hręczyna.

Chełmieńskim, Urodzony Jan Gluchowski.

Mściślawskim, Urodzony Bohdan Sielicki Chorąży.

Malborskim, Urodzony Jerzy Sokołowski.

Braclawskim, Urodzony Siemion Obodziński.

Pomorskim, Urodzony Maciej Kos Podkomorzy.

Mińskim, Urodzony Jan Kurosz. Powiatu Mózerskiego, Fiedor Balakier Pisarz. Rzeczyckiego, Szczepan Łoska Woyski Rzeczycki.

Szafarze do poborow wyżej przerwanych naznaczeni są.

W Wielkiej Polsce:

Do Woiewodztw: Poznańskiego, Kaliskiego, Sieradzkiego, Ziemie Wieluńskiej: Łęczyckiego, Brzeskiego, Inowrocławskiego, Ziemie Dobrzyńskiej, Urodzony Rapał Leszczyński, Starosta Radzieiowski.

Do Płockiego, Mazowieckiego, Podlaskiego, Rawskiego, Urodzony Stanisław Radziwiński, Starosta Liwski.

W Małej Polsce:

Do Woiewodztw: Krakowskiego, Sandomierskiego, Lubelskiego, Urodzony Andrzej Gołuchowski, Woyski Sandomierski.

Do Kiiowskiego, Ruskiego, Wołyńskiego, Podolskiego, Bełskiego, Braclawskiego, Urodzony Stanisław Drohotowski, Kasztellan Przemyslski.

W Wielkim Xięstwie Litewskim:

Do wszystkich Woiewodztw, Wielmożny y Urodzony Lawryn Woyna, Podskarbi Ziemi Wielkiego Xięstwa Litewskiego, Starosta Piński, Książ Łukasz Swierski Marszałek, Stanisław Naruszewicz Tywon Wileński.

Ciż Szafarze co półroka odnosić, albo odsyłać pieniądze mają, y Rotmistrzom oddawać, tak iednym iako y pieszym, za kwitem Rotmistrzow, y roskazaniem naszym. A także na inne potrzeby wojenne, to iest działa, prochy, kule, furmany, szpiegi, y inne ktore do samego boiu wojennego należą, a ninacz innego. Z czego na Seymie przyszłym Walnym, Stanom wszystkim uczynić liczbę mają, y będą powinni. A iesliby na co innego wydali, tedy mają, y będą powinni *de suo* zapłacić, tamże na tym Seymie Rzeczypospolitey: o co do Trybunału, albo na Seym, pozwać będzie wolno. A ieslibyśmy woyny z Moskiewskim nie zaczęli albo iey we dwu lat nie kontynuowali: tedy od podatku takowego na drugi rok wolni będą, ani go wydawać powinni będą. A iż Nas prosiły Woiewodztwa Krakowskie y Sandomierskie, przez Posły swe. abyśmy do Urodzonego Andrzeia Gołuchowskiego. Woyskiego Sandomierskiego, poborow przerwanych Woiewodztw Szafarza

przydali, Urodzonego Piotra Oleśnickiego z Oleśnik, z Ziemie Krakowskiej, a Stanisława Gniewosza z Ziemie Sandomierskiej; aby bez wolei ich pieniędzmi poborowemi nie szafowali. Tedy my na tym przestawamy.

Czas oddawania tych poborow.

Od rol, osiadłości, szosow, młynow, hultaiow, żydow, y wszystkich innych podatkow, ktore iedno raz w rok płacone bydź mają, okrom czopowego, łasztowego, ceł, y innych rzeczy ktore przez rok bywają wybierane, czas naznaczony na dzień Świętego Jana w Warszawie, pomyka się do S. Marcina, dla upłynienia czasu, y dla prośby Seymiku Korczyńskiego, do ktorego przez Pany Poborce mają bydź wybrane. A wybieranie łasztowego od zboża, ktore do portow miejskich spuszczaią. Także czopowe, ma się począć od końca łonskiego czopowego, aby y to wcale doszło. A koniec się to ma od poczęcia do całego roku.

A w Wielkim Xięstwie Litewskim czas wydawania tych poborow, od rol, osiadłości, szosow, hultaiow, młynow, żydow, y wszystkich innych, okrom samego czopowego (ktore się od Niedziele blisko przyszłej Przewodney miało począć wybierać) y innych rzeczy, ktore przez rok będą wybierane, tedy na dzień Świętego Jana Chrzyciela blisko przyszłego, przez Pany Poborce mają bydź wybrane, tego dokładając: iż gdy kupcy Wielkiego Xięstwa Litewskiego inąd z kupiami swemi do Polski, zapłacą pobor w Litwie: na co kiedy kwity pokażą, tedy iuz nie powinni żadnych ceł płacić, iedno w Litwie. A wolności na myta stare Wilnowcom, y innym miastom Wielkiego X. Lit. ktore wolności od płacenia starych myt mają, wedle ich przywileciow, przy mocy zostawujemy wiecznymi czasy. Wszakże we wszystkich mieścicach każdy pobor uchwalony, nie zakładając się żadnymi libertacyami, zwłaszcza w Krakowie, y innych mieścicach wszystkich, którym *pro hac vice tantum* derogujemy, sprawiedliwie płacić y wydawać będzie powinien.

A naprzod z tych poborow y kwarty powinny, opatrzenie ma bydź obrony kraiom Ruskim, Podolskim, Wołyńskim, ktore na ten czas nieprzyiaciel pogański Tatarzyn woiwie, tak aby tam było służebnych ludzi trzy tysiące iednych, a czwarty pieszych.

A wszakoż aby Starostom tamecznym rot nie dawano. A ci służebni mają bydź, iesli bezpieczeństwo pewne od Tatar Prekopskich, Białogrodzkich, y innych, nie omieszkać pewnie postanowione nie będzie. W czym się My zachować będziemy powinni, wedle potrzeby, aby y one kraie w niebezpieczeństwie zachowane, y ludzie służebni tam chowani byli, iako potrzeba ukaże.

A iż panowie duchowni z chęci swej y miłości Rzeczypospolitey, na tak gwałtowną potrzebę iey, po imionach swych na iednostayny z dobry naszemi pobor na Seymie Warszaw-

skim pozwolili: tedy tego nie odmieniamy, wamię wszem duchownym, że przez to ubliżenia prawom y wolnościom swym mieć nie będą, ani to na potym *in sequelam* iść ma, żeby do większego poboru nad Stan Rycerski, ale zároveň z nim kiedyby tego była potrzeba, dobrowolnie, a nie z żadnego przymuszenia przyczynić się mieli. A dla wiary y pewności tego wszystkiego, pieczęć nasza Koronna jest do tego listu przyciśniona. *Datum* we Lwowie dnia dziesiątego, miesiąca Czerwca, roku Pańskiego, tysiącego, pięćsetnego, siedmdziesiątego, osmeo. A Panowania naszego, roku trzeciego.

Na własne Krola I. M. rozkazanie.

UNIERSAŁ POBOROWY,

ROKU BOŻEGO 1580.

STEPHAN

z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Xięże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, Inflantckie, Kiuowskie, Wołyńskie, Podlaskie, etc. y Siedmigródzkie etc.

Wszem wobec, y każdemu z osobna, ktoregożkolwiek stanu, dostoięństwa, y urzędu, tak duchownego iako y świeckiego ludziom, y innym wszem poddanym naszym, miast y miasteczek, wsi, y inszych osiadłości wszelakich iakiemiżkolwiek tytuły y przezwiski nazwanemi, w Koronie, y we wszch Państwach naszych mieszkanym, ktorymkolwiek należy, y do ktorychkolwiek terazniejsza Seymowa uchwała przyjdzie, y oznajmiona będzie, wdzięcznie y wiernie Nam miłym łaskę naszą Krolewską.

995

Wdzięcznie y wiernie Nam mili: iż złożywszy Seym Walny Koronny w Warszawie, dla poparcia wojny Moskiewskiej, widząc w tym wielką Rzeczypospolitę potrzebę, także aby kraie Ruskie y Podolskie opatrzenie mieć mogły, pobor po wszystkiej Koronie, w Wielkim Xięstwie Litewskim, y Państwach wszystkich do niey należących, za zezwoleniem wszystkich Stanow, na jeden rok tylko, wedle uniwersału na przeszłym Seymie uczynionego, z poprawą niżej opisaną, uchwalamy y publikujemy. A to nie wzruszając poboru tego, y czopowego, który w tym roku wydał, y wedle przeszłego uniwersału wydać powinni, aby każdy wedle tego postanowienia y uchwały, ku poratowaniu Rzeczypospolitey, sprawiedliwie wydawał, tak iako się niżej opisało.

Wszyscy kmiecie, y każdy z nich z osobna, naszy iako y poddanych naszych duchownych y świeckich osob, wszch Państw naszych Koronnych, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, którzy sobie abo panom swym orzą, abo roboty odkupią y tychże panow swych, tak we wsiach starodawnych, iako y nowo osadzonych, nie wedle starych kwitacyi, ale na ten rok tyl-

ko, z każdego łanu, żrzebia, śladu, włoki, y osiadłych rol, mają płacić po groszy piętnaście.

Z takowychże opisanych rol kmieci osiadłych, z strony dziesięciny, po drugich piętnaście groszy, bądź gdzie są snopowe dziesięciny, abo meszne, spy, abo małdry, iako wyższej opisano: a z dziesięciny y także z tych spy, mają to sobie wytrącać. A gdzie pieniądze dziesięciny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy kmieć swoim dolożyć ma, tak iżby z roley y z dziesięciny, spelną groszy trzydzieści dał. A gdzieby też dziesięciny snopowe, abo piętnej, ani mesznego niebyło, kmieć powinien sam dać spelną groszy trzydzieści. A w Wielkim Xięstwie Litewskim, w Kiiowie, y na Wołyniu, y indzie, gdziekolwiek włok mierzonych nie masz, jedno służby, z każdej służby osiadły po złotemu iednemu. A iż na inszych służbach bywa po kilka dymow, tedy dwa dymy na ieden złoty składać się mają. A gdzie też służb ani włok nie masz, jedno dymy, iako bywa na Podlaszu, także po dwa dymy na ieden złoty składać się mają.

A w Ziemi Halickiej y Podolskim Woiewodztwie, począwszy ode Lwowa, nie z łanow ani z włok, ale z każdego pluga każdy ma dać złoty, ile ich wychodzi na robotę.

Szołtysi, Woytowie, Kniaziewie, Tywonowie, Putni Boiarowie, tak nasi Krolewscy, iako duchownych y świeckich, y mieyskich, poddani nasi, każdy ma płacić z włoki iedney po złotemu iednemu. A ktoby Szoltysa zkupił, zwłaszcza w Krolewskich y duchownych majątnościach, aby dał od każdego Szoltystwa po złotemu iednemu *exceptis bonis equestris ordinis*, z ktorych Szoltysi nigdy do wojny nie należą. A wszakże y szlachecki Szoltys, ma dać z włoki złoty ieden.

Szlachcie każdy, który poddanych nie ma, a swym plugiem abo ratayskim orze, będzie powinien dać z włoki groszy piętnaście: a jeśli mniej orze, tedy *iuxta quantitatem* dać ma, za rekognicyą swoją. A gdzieby ich siła w iedney wsi było, tedy wszyscy przez dwu oraczow, abo zagrodników swych, będą mogli takowy pobor, za rekognicyami swoimi do Poborce odesłać. W czym wszystkie napominamy, aby widząc na ten czas tak nagłe y wielkie potrzeby Rzeczypospolitey, z większą chęcią y pilnością, iednako społecznie do tego się przykładali, iakoby sprawiedliwie, a iednako społecznie, iako kto powinien, ten pobor wydawali. A od włoki każdej pustey, y tej ktoreyby do folwarku zdawna, to jest przed konstytucją nie przyłączył, zwłaszcza, ale ią dał z kopczyzny, abo z trzecizny orać, abo ią na inszy pożytek obrócić y z włok pańnych, ktore nymają Olenrowie na paszą, y inni, z takowej każdy będzie powinien dawać po groszy dziesięci. Rataie, każdy z nich, którzy z kopczyzny orzą, każdy powinien dać z pluga po złotemu iednemu.

Wsi łowcze, ktore na łowcach siedzą, y wszelakie inne, także z osiadłych włok, po groszy

996

trzydziestu płacić mają: a z wolnych włok, sami powinni iechać na wojnę, a na imię Strzeley.

Wsi Wałaskie, powinny płacić będą iako y w inszych wsiach, z rol jeśli ie mają, abo z dworzyszczą, po groszy trzydziestu: a ktorzy rol nie mają, tedy od bydła, zwłaszcza od staowiec, po groszy dwudziestu: a od dziesięci krow, groszy dwadzieścia. Zagrodnicy, ktorzy na ogrodziech siedzą, co z wymłocku żyją płacić mają po groszy cztery.

Zagrodnicy, ktorzy ku zagrodom role mają, płacić mają po groszy sześci.

Zagrodnicy, ktorzy domki mają y ogrody, a na czynszu bez robot są, iakiejkolwiek swe obecie mają, po groszy dwanaście płacić mają.

Komornicy co bydło mają, po groszy ośmi, co bydła nie mają, po groszy dwu. Łoźni, to jest, hultaie, mężczyzna y niewiasty, ktorzy się na służbę doroczną nie nymają: także dudarze, skomorossy, każdy od siebie po groszy dwudziestu y czterech dać powinni. A Woyt y z Przysiężniki pod przysięgą dożyć mają, aby takowi nie uchraniłi się poboru tego: a ktorzy na flisie są, zarazem u Głowy nad Nogatem płacić mają.

Przekupki, przekupnie, na wsiach, po groszy dwanaście.

Rzemieslnicy wszelacy na wsiach, po groszy czterech.

Rybitwi na wsiach, po groszy ośmi: a ktorzy role mają, osobno płacić będą powinni z rol.

Karczmarze na wsiach, co role mają, rowno z kmiećmi od rol płacić będą, *secundum quantitatem agrorum*.

Wsi nasze Krolewskie, y panow duchownych, y każdych inszych, ktore są na iakiejkolwiek posługach, a choć też czynszu nie płacą, y podatku przedtym nie dawali, abo też y dziesięciny nie płacili, ten podatek rowno z drugimi kmiećmi powinny płacić.

997

Wsi nowo osadzone, y miasteczka, ktoreby cztery lata wysiedziały, także powinny płacić ten podatek, rowno z inszemi wsiami y miasteczkami. Także ma być rozumiano y o wsiach, miasteczkach pogorzałych, y zwoiowanych od czterech lat.

Młynarze od koł walnych, dziedzicznych, korzecnych, łodziastych, ważnych od każdego po groszy dwudziestu y czterech: a od dorocznych koł, po groszy dwanaście.

Piły, folusze, stępy, od każdego koła po groszy piętnaście, a od wietrznych młynow zakupnych, po groszy dziesięci, tak nowych iako y starych: a od dorocznych po groszy pięci.

Młyny, z ktorych dzierżawcy dobr naszych Krolewskich trzecią miarę wykupili dla pożytku, płacić powinni iako insze młyny, tak dziedziczne, iako y doroczne.

Papiernicy, od papieru po złotych dwu. Rudnicy, od każdego koła po złotych dwu: a ktorzy role mają, osobno z rol iako insi płacić będą.

Dziegciarze, smolarze, od rzemienia swego, po groszy dwanaście.

Popielarze, smelcarze, ktorzy do spustow smoły palą, y towarzysze smolnikow, od pieca każdego, po złotych dwu.

Rzemieslnicy y towarzysze z rzemiosł tychże mistrzow: to jest, węglarze, dymarze, kowale, kuźnicy, płokarze, także y przy papiernikach, po groszy dwanaście.

Od hut szklanych, po złotych dwu: a towarzysze ich po groszy dwanaście.

Metropolitowie, Władykowie, Archimedrytowie, y Humenowie, Popi wszyscy Ruscy: także y Biskupowie Ormiańscy, z osiadłych rol, także dawać mają po złotemu: a ktorzy poddanych y rol nie mają, tylko od obecia swego, ktore ma przy cerkwi, po złotych dwu: a Protopowie po złotych czterech

Z miast y miasteczek, tym sposobem pobor wybierany być ma.

Minsta y miasteczka, tak nasze Krolewskie, iako y poddanych naszych wszystkich, duchownych y świeckich, szos dwoy (a nie tryplę, ani kwadruplę) ktory zowią duplą, wedle starego zwyczaju, nie zastawiając, ani się broniąc żadnymi wolnościami z ktoreykolwiek przyczyny, wydać go do przyszłego święta ś. Woyciecha, w tym roku niniejszym mają.

A w Wielkim Xięstwie Litewskim, wedle postanowienia Seymiku Wolkowiskiego, płaceniem szosow uchwałą Seymu niniejszego, sowito miasta y miasteczka przykładać się mają: to jest, w miastach uprzywileiowanych, z domow rynkowych, z każdego po groszy szesnaście, od ulicznych po groszy ośmi, a na przedmieściu od domow po groszy czterech: a w miastach y w miasteczkach małych nie uprzywileiowanych, z domow rynkowych po groszy sześci, z ulicznych po groszy cztery, a z nędznych chałup po groszy dwu. Wszakóż kto przy domie ogrod będzie miał, ten osobno od ogroda dać powinien będzie. W tychże miastach y miasteczkach mieszczanie, y przedmieszczanie, Szoltysi y Woytowie, ktorzykolwiek role mają, z włok płacić będą po groszy trzydzieści.

Od rzemieslnikow wszelakich, w mieściech, y miasteczkach, y ci co się do szosow przykładają, osobno od rzemienia wszelakiego płacić będą. Każdy mistrz: to jest, złotnik każdy od rzemienia swego po złotych dwu. Rzeźnik złotych dwa. Piekarze w mieściech głównych po złotych dwu, a w miasteczkach po groszy piętnaście, a we wsiach po groszy ośmi.

Barwierz, cyrulik, po złotych dwu: a łaziebnik po groszy piętnaście.

Aptekarz od apteki, po złotych trzy. Prasol ktory solą kupecy, po złotemu iednemu: y insi wszyscy rzemieslnicy w mieściech. Krawiec, ktory iedwabne rzeczy robi. Szwiec, ktory kordybanem y szafianem robi. Kusznierze ktorzy wielkie towary mają, powinni płacić po złotych dwu: a w miasteczkach y we wsiach po po-

łowicy, iako wyższej stoi, *juxta proportionem* rzemiosł y rzemieślników.

Białoskornicy, y ktorzy zamsze wyprawiają, przy wielkich mieściech, po złotych czterech. A czerwoni garbarze po złotemu iednemu. A to się wszystko tylko na same mistrze ma ściągać.

Kupecy wszyscy obcych narodow, ktorzy w Koronie mieszkają, kupeczą, handlują, albo są faktorami kupcow postronnych, a w Koronie się bawią, y tych ktorzy osiadłości ani prawa mieyskiego nie mają, y ci, ktorzy przed uniwersalem pierwszym a. 1578 mieyskiego prawa y possessyi nie mieli, iakiekolwiek kupie y towary mają, we wszystkich Państwach naszych Koronnych, każdy od osoby swey płacić będą powinni po złotych czterech: oprócz gości, ktorzy na iarmarki z kupiami, y po inszych potrzebach do Korony przyjeżdżają, y okrom kupcow naszych w Koronie osiadłych, ci z osob swych, y od kupiey ktore *in Regnum* przywożą, wolni byź mają.

Szotowie, ktorzykolwiek z opalkami chodzą, a wozow nie mają, z osoby swey po złotemu iednemu. A ci ktorzy wozy y konie mają, od koni płacić po złotych dwa: a od towarow rowno z drugimi płacić będą.

Komornicy y komorniczki w mieściech większych, po groszy dwanaście: a w miasteczkach mniejszych, po groszy sześci. Przekupnie, przekupki, loźni, w mieściech większych: to iest, hultaie, męczyzna y niewiasty, po groszy trzydzięci, także naiemnicy y słudzy żydowscy: a w małych miasteczkach, po groszy piętnaście. A Poborca ma byź w tym ostrożny, aby żaden z takowych pod niezłym tytułem, wolnością, y obroną, tego podatku nie ulegał. Rosztracharze co końmi kupeczą, od osoby po złotych dwu.

Podatki od przekupniow, y przekupek, hultaiow, rzemieślników, dudarzow, y ktorzyby był specyfikowan w uniwersale, a nalezion byź mogli w mieściech y w miasteczkach, ten przez Urząd Mieyski, z pilnością y wiarą wybieran byź ma: a gdy go Urząd wybierze, powinien te podatki wszystkie do świętego Woyciecha do rąk Poborce oddać, za rekognicyą y pieczęcią mieyską, *sub fide iurejurando*. Wszakoz Poborce wolno będzie inkwizycyą tego sprawiedliwego wybierania czynić: czego mu oni pomoc powinni wedle zdania iego.

Kupecy wszyscy, ktorzykolwiek za granice Korony naszej woły Podolskie pożą, mają dawać od każdego wołu nad cło pograniczne, po groszy dziesięci: a od wołow Polskich albo Mazowieckich, y iałowic, od ktorych groszy piętnaście na cło biorą, po groszy pięci, przy każdej komorze Koronney ostatniej. Woły ktore na komory Mazowieckie idą, także y wszelakie kupie z Litwy y Państw innych Koronnych, te aby starami gościami prawem pospolitym opisanemi, iść były powinny: a przezyski o niewydanie przeszlego poboru od wołow, gdy po-

bor będzie zapłacony, kassuiemy, y wniwecz obracamy: także też y od każdych inszych towarow Polskich, ktore z Polski za granice wywozić będą, nad cło abo myto pograniczne, ktore dawaia po trzy grosze, aby czwarty grosz, *pro hac vice*, wybierali Poborce. Ktore przyczynienie podatku, nad cło y myto zwyczajne, nie Celnicy, ale Poborcowie w Polszcze wybierać mają, a oni z nich, iako z inszych poborow, liczbę czynić powinni będą.

Żydowie, tak w Koronie iako w Wielkim Xięstwie Litewskim, po pułtoru złotemu każdy od głowy płacić będą powinni, *nemine prorsus excepto* ktore pogłowne wolno będzie Panu Podskarbiemu, porozumiawszy się z Szafarzmi, co do nawiększego pożytku przywieść, y do Szafarzow oddać.

Czopowe w miastach, y w miasteczkach, w Koronie, y w Wielkim Xięstwie Litewskim, takowym sposobem ma byź wybierano.

W miastach, y w miasteczkach naszych Krolewskich, duchownych y świeckich, nie od korca, ani od ćwiertney, ani od żadney miary sło- du, wedle zwyczaju dawnego: ale od beczek, tym sposobem czopowe byź ma, iako beczka przedawana będzie, od każdego grosza, iako gdzie postanowione y przedawane będzie, po pieniądzu iednemu Polskiemu płacić będą powinni. A iesliby tenże co piwo warzył toż piwo szynkował, zosobna od teyże każdej beczki względem szynku, od grosza po pieniądzu płacić będzie. A iesliby ten piwowar komu inszemu piwo sprzedał, ten co ie kupi do miasteczek, do wsi, od wzięcia tego piwa, od grosza po pieniądzu płacić będzie: a ten pieniądz u tego piwowara, a nie u tego co piwo kupi, Poborca repetować będzie: a to w dobrach naszych Krolewskich, y duchownych, ktorzy na Seymie tego podatku nie wzbraniali się. A co się tycze dobr szlacheckich, tedy im tę folgę czyniemy, iż od nich od czterech szelągow piwa, ieden pieniądz wybieran będzie. Z mieluchow, dzierzawcy dobr naszych, duchownych, y szlacheckich, co na szynk piwo czynić dawaia, każdy karczmarz ma dawać od beczki wyszynkowaney grosz ieden.

A iż się znajduia niektórzy z stanu szlacheckiego, niektórzy też Starostowie, ktorzy w mieściech naszych Krolewskich, y duchownych, domy mają, a piwa na wyszynk warzaią: takowi temuż podlec mają, y takowi czopowe płacić będą, iako insi mieszczanie.

Karczmarze abo piwowarowie, ktorzy na wsiach piwo warzaią, ponieważ ie ciż szynkuia, y indziej przedawaią: takowi od każdego grosza we wsiach naszych, y duchownych, a w szlacheckich od czterech szelągow, po pieniądzu iednemu płacić są powinni.

Słodownicy co sło- dy robią, a piwa nie warzą od rzemiosła swego do roku, powinni dać po złotych dwu.

Od przewoźnego piwa, na imię Gdańskiego,

Swidnickiego, Głogowskiego, od każdego ach- tela, kto ie przywiezie do Korony, y do Wielkiego Xięstwa Litewskiego, ma dać groszy piętnaście, a od fasy groszy trzydzięci.

Od palenia gorzalki, banie, kotła, w mieściech, y w miasteczkach, każdy powinien płacić po groszy dwudziestu y czterech: a na wsiach po groszy dwanaście. A od szynku teyże gorzalki, w mieściech y w miasteczkach, od każdej kwarty po kwartniku. A w Wielkim Xięstwie Litewskim, od szynkowania gorzalki, od każdej kwarty po dwa pieniądza białe. Czemu y arendarze gorzalki wszędy podlec mają.

Wina wszystkie aby inszemi drogami nie szły, iedno temi: na Iaśliska, na Dukłę, na Rymanow, Sądecz, Biecz, Nowy targ, Krosno, Sambor, Lesko, Stryi: czego mają przestrzegać Starostowie, Celnik Koronny, y Urzędy Mieyskie, iż ktoby się ważył inszemi drogami wina Węgierskie z tych tam kraio- w do korony wieść, abo prowadzić. Przeto od każdego takowego pułkufka, ma płacić na składzie, ten co ie do Korony przywiezie, po złotych dwu. A ten co ie kupi do miasta, abo do miasteczka na szynk złoży, będzie powinien dać zosobna po dwu złotych. Także małmazya, muszkatela, na Kamieniec y na Sniatyn prowadzona byź ma: a tam na tych mieyscach, od tego każdy płacić do Poborce będzie powinien, *nemine excepto*, od każdej kuffy tego picia, po złotych czterech, a nie więcej.

A iż osobliwych Poborcow, dla pilniejszego y rządniejszego wybierania, do tego potrzeba, tedy naznaczamy do wina, iako się wyższy opisało, Urodzonego Kiliana Drohoiowskiego. A do małmazyi na Kamieniec y na Sniatyn, Urodzonego Prokopa Raszka Sędziego Halickiego. A w Wielkim Xięstwie Litewskim, Poborce tego dożyć mają.

A ci Poborce od takowych win, małmazyi y muszkatelle, ktorekolwiek na mieysca przywożą, y Urząd mieyski *sub fide et iurejurando*, Poborce rekognicyą wydać mają, takowego wzięcia poboru sprawiedliwie. Tamże na tych mieyscach któżkolwiek zapłaci, wezmie kwitacyą od Poborce y Pisarze Celnego, z którą gdy do Krakowa, abo na insze każde mieysca przyiedzie, a Poborce onego mieysca ukaże, iuz od takowego wina płacić nie będzie powinien. A iesli takiey kwitacyi nie ukaże, tak w Krakowie, iako y na inszych mieyscach, że mieysce opisane tych składow minął, tedy tym sposobem wina traci, ktorego połowica na Nas, a na Celnika z Poborcą połowica iść ma.

Wina Eidymburskie, Rakuskie, Morawskie, y Ryńskie, iż *promiscue* idą do Małey y do Wielkiej Polski, temu pewny skład byź nie może. Na komorach Celnych, Poborca przy Pisarzu Celnym, y Urzędzie Mieyskim, wybierać będzie, od każdego wiadra, ktore ma nieć kwart ośm- dziesiąt, od Morawskiego y Ryńskiego, po groszy sześci: a od Eidymburskiego, od każdego wiadra, ktore ma kwart sto y cztery, groszy

dziesięć. Od wina Gubińskiego, Krosińskiego, *et id genus*, od każdego drelinka po groszy dwudziestu y czterech. A od Wołoskiego wina barely, po groszy szesnaście. Wina ktore morzem przychodzą, Francuskie, Włoskie, Hiszpańskie, Pinioly, Alekanty, Rywuły, Seki, Madery, Ozoie, Kanary, y inne, ktore gdy do miasta albo miasteczka przywożą, od każdej barely płacić mają po groszy dwudziestu y czterech. Czego Poborca y Urząd Mieyski, *fideli- ter* dożyć będą powinni.

Od beczki każdej miodu rozsyconego, w ktoreyby były trzy baryły pitego, od każdej po groszy dwanaście: a od pulbeczki baryły, po groszy sześci, według porocyi.

Od miodow starych sowito każdy ma dać, od beczki po groszy dwudziestu czterech, a od barely abo pulbeczki, po groszy dwanaście.

Także od troyniku, kierstragu, malinniku, każdy iako od starego miodu płacić będzie powinien. A żeby to sprawiedliwie dochodziło, Poborca każdy w Woiewodztwach, będzie powinien, po wzięciu uniwersalu poberowego, obiachać miasta wszystkie y miasteczka, onego Woiewodztwa abo Ziemi. A tam ma z Rady Mieyskiej, abo pospolitego człowieka, iednego obrać, ktory przezeń, y przez Radę, ma byź przysięgą obowiazany, że tego podatku czopowego pilnie y wiernie doglądać, y wybierać będzie, według tego uniwersalu: do ktorego z Rady Mieyskiej ma byź ieden przydawan, aby tym większa wiara była y pilność. Z czego się Urząd Mieyski wymawiać nie ma, y za tą uchwałą będzie powinien: a pieniądze wybrane na kwartał Poborce oddawać, za dostatecznym spisaniem rejestru każdego waru y szynkowania, zapieczętowanym pieczęcią mieyską, pod winą sta grzywien. Tenże Poborca we wsiach naszych Krolewskich y duchownych, ma postanowić z karczmarzmi, z wiadomością Panow samych Starostow y Urzędnikow iakoby z tego czopowego ten pobor dochodził sprawiedliwie. A gdzieby się to pokazać mogło, żeby w tym niebacznie iakich fortelow, deroguiąc tey Seymowej uchwałę, używać kto miał: takowy winą dwoiaką czternastą grzywien ma byź karan: o którą ma mieć *peremptorium terminum* przed Starostą, za delacyą poborcową pozwany będąc. A ze wsi szlacheckich panowie wsi onych, abo ich urzędnicy, mają pobor czopowy odsyłać do Poborce przez karczmarze swe, *cum significatorialibus literis*, za ręką y pieczęcią swą, specyfikuiąc iako wiele czopowego, a że zupełnie y sprawiedliwie odsyłaia. A iesliby się też ktorzy upornie chcieli iakimi wolnościami bronić, takowi ku zapłacie przymuszeni urzędnie byź mają, y listy żadnemi przeciwko temu bronić się nie mają.

Szyprowie od zboża, y od towarow leśnych, tak płacić mają wszyscy. Ci co zboże wodą spuszczaia do Gdańska, Elbiąga, Krolewca, Rygi, y indziej na wszystkie mieysca portowe, płacić powinni tuk: od pszenice, żyta, jęczmie-

nia, owsa, mąki, jagieł, y wszelakiej żywności, od każdego łasztu po groszy trzydzieści. A w Wielkim X. Litewskim, przy cła nowo postanowionym, cła starego po groszu iednemu, od beczki kaźdey, Litewscy kupcy: y z tych miast, gdzie wolności od starych ceł mają, na tak gwałtowną potrzebę, płacić powinni będą. Wyiawszy w tym wszelakie zboża urodzaiu szlacheckiego, ktore od tego wolne bydz mają: wszakże takowym obyczaiem, że sługa kaźdego szlachcica iakiegożkolwiek stanu, dostateczną przysięgę uczynić ma, że to zboże nie przekupne, ale własnego urodzaiu pana iego: a to ma bydz na mieyscach zwykłych do tego obranych. Od towarow leśnych, z dobr naszych Krolewskich, gdzie Starostowie popioły y towary leśne sprawują swym sumptem, y na swoy własny pożytek.

Od łasztu popiołu, gro. 30. Od łasztu smoły, gro. 24. Od sta klepek. gr. 30. Od sta waśilek gr. 30. Od sta pipełek gr. 30. Od sta wańczosu, gr. 24. Od kopy cembrowiny, gr. 30. Od masztu kaźdego gr. 15. Od sta balow, gr. 25. Od kopy tarcie, po gr. 10.

1003

Wszakoz gdzie towary leśne, w dobrach naszych, ku pożytkowi skarbu naszego byłyby robione y spuszczone, od takowych towarow cła żadne nie ma bydz płacone.

Szyprowie od kaźdey własney szkuty, okrom szlacheckich, ktore iedno najmują z frochtu, płacić mają na rok po złot. 6.

Rotmani Wiślni od osoby po złotemu iednemu. Od dubasa po trzy złote monety. Od lichtana po złotych dwu. To mają wybierać u Głowy nad Nogatem, Urodzony Krzysztof Karsznicki, ktory w Elbiagu ma mieć swego Sukkollektora. Także na komorach Litew. w Brześciu, Poborca Adam Pocię, Sędzia Brześciński, a w Jurboroku, Poborca Franc. Gradowski. A iesliby się kto takowy znalazł, ktoryby te wyższy mianowane pobory wodne arendować chciał, to wolno bydz ma Szafarzowi Wielkopolskiemu, z wiadomością naszą, ku pożytku lepszemu Rzeczypospolitey, na ten rok terażniejszy, y na drugi arendować, także y w Wielkim Xięstwie Litewskim, tylko nie żydom, z wiadomością Szafarza. Także y czopowe aby Poborcem arendować było wolno.

Od kaźdey beczki śledzi, przekupnie po gr. 6; od beczki dorszu y stokwiszu, po gr. 2; od beczki Lwowskich szczuk, po gr. 12; od beczki ryb Pruskich y Krolewieckich, po gr. 6; od beczki węgorzy, po groszy 12; od wyziny mazy, po zł. 2; od beczki iesietrzyny, po gr. 10; od suchych ryb wielkich sta, po gr. 5; od łososia suchego, po gr. iednemu; od iesiotra wędłego, po gr. iednemu; od troski iunow, po gr. iednemu.

Owczarze, osepni, państowi, fałeczni, y inni, aby dali od dziesiąci owiec swych po groszu dwu, y od tych co ie w najmie mają.

Ci ktorzy mają pieniądze leżące, a na interesse ich dawaia, aby kaźdy od sta złotych dał złotych dwa, a na imię ci ktorzy majątkości

swe przedawszy, w mieściech mieszkaią. Wszakże aby żaden nie brał ode sta iedno złotych 8.

A osobliwie iż w W. X. L. na Seymiku Wolkowiskim, w roku 1577 podatek pewny na potrzebę Rzpltey postanowion y uchwalon, ktory iedni wydawaią y wydali, a drudzy do tego czasu nie wydali, czym się wielkie omieszkanie Rzpltey dzieie, y na Seymiku Wolkowiskim iest postanowiono, ktoby do święta S. Michała, w roku 1577 przeszłego, tego podatku nie wydał, tedy sowicie płacićby powinien: czego iż wiele ich nie uczyniło, przeto aby się temu postanowieniu dosyć stało, wedle teyże uchwały Wolkowiskiey, użyczaiąc ieszcze czasu do tego, ostatni czas do wydawania tych podatkow, tak z dobr naszych wolnych dożywotnych y zastawnych, iako ze wszystkich dobr duchownych y świeckich, na Święty Woyciech w roku terażniejszym 1580 przyszły postanawiamy. A ktoby z dobr naszych tak duchownych iako y świeckich, tego podatku do S. Woyciecha nie wydał, zatrzymane pobory, tedy iuz z sowitością płacić będzie powinien. A iesliby naydaley do S. Woyciecha w roku niniejszym 1580, tych podatkow nie wydał, tedy na dobrach takowego kaźdego Starosta onego Powiatu, zkaź się to nie wydało, społem z Poborcą odprawić, y w imiona się wwiązać do skuteczney zapłaty, y z sowitością onego podatku, do Starostw y dzierżawiec naszych to przywrocic y dzierżec ma. Także Starostowie y dzierżawcy nasi gdzieby tymże sposobem po tych rokach tych podatkow z dobr naszych nie wydali, y do skarbu nie zaplacili, takowy kaźdy mandatem naszym przed Nas ma być pozwan. A gdzieby przed Nami stanawszy z skarbu kwitu dostatecznego nie okazał: tedy iuz z dwoiaką sowitością z dobr swych płacić powinien będzie.

1004

Warunek wybierania poborow.

Poborcowie wszyscy, także ich Sukkollektorowie, będą powinni przysiędz w Powiecie na querelach pierwszych po przyniesieniu uniwersalu, przed Urzędem y Szlachtą, ktorzy tam na ten czas będą, w tę rotę: że *sub fide et conscientia*, pilnie y sprawiedliwie, nikomu nie folgując ten pobor wybierać y wcale nie sobie przywłaszczaiąc, iako niżej opisano, oddawać będą powinni zarazem po odebraniu do Szafarzow niżej opisanych, tym obyczaiem: że ten co będzie oddawał, ma dać abo posłać rekognicyą temu to Poborcy, wiele tego podatku wszystkiego z rol y majątkości swey, specyfikując wszystko, iako wiele od czego oddał, y takową rekognicyą na sprawiedliwe oddanie czopowego poboru, iako wyżej omieniono przez karczmarza, a na łanowe przez się abo sługę swego, przy oddawaniu przysięgi potwierdzić. A gdzieby kto poboru nie wydał, abo tu opisanej pewney przysięgi po iednemu ze wsi uczynić nie chciał: tedy takowego Poborca do Urzędu Zamkowego, gdzie podległ, deferować ma. A Urząd będzie takowego kaźdego powi-

1005

1005

nien pozwać, y onego peną *quatuordecem marcarum in eodem termino*, ktory ma bydz *peremptorius* penować y do oddania poboru wcale *juramento interveniente* prawem przymusić. Także gdzieby też z dobr naszych Krolewskich Starosta abo dzierżawca, tak w Koronie iako y w W. X. L. podatku nie oddał, takoweyże winie iako y szlachcie podledz ma; o co od Poborce do blisko ktoregokolwiek przyległego Grodu ma bydz pozwan. A Starosta kaźdy Sądowy powinien będzie exekucyą pilnie czynić na tych wszystkich, za deferowaniem Poborce, abo Poborcow, pod winą sta grzywien, o którą od kogożkolwiek pozwany, *in primo termino tanquam peremptorio*, powinien będzie respondować y tę winę *ajudicio non recedendo* odłożyć. A gdzieby też sam Starosta Sądowy nie wydał, abo exekucyi nad ieszemi nie czynił do niedziel dziesiąci, tedy go wolno Poborcy będzie do inszego bliższego Grodu *pro executione* podać. A gdzieby kto oddał pobor wedle rekognicy swey abo urzędnika swego, takowy żaden nie może, ani ma bydz pozwan od Poborce: *alias* gdzieby Poborca niesłusznie kogo deferował, abo *in retentis* podał do urzędu, a onby pobor oddał wedle rekognicy, a kwit ukazał poborczyn urzędowi, nad takowym urzadz exekucyi czynić nie ma, y owszem ma go wolnym uczynić bez płacenia pamiętnego. A Poborca takowy o niesłuszne do urzędu podanie, ma bydz karan *poena duplici quatuordecem marcarum*: o co tamże przed tym urzędem *peremptorie* powinien będzie odpowiadać, *non excipiendo sese a foro*, y tam ma bydz na nim proces prawa *usque ad finalem executionem*.

A iż Poborcowie tak dwuletni, iedni nie czynili liczby dostatecznie, drudzy nierychło się ziechali, drudzy nie przyiachali, a drudzy też retent y reszt nie oddali: tedy powinni będą na blisko przyszłych Rocach Ziemskich, abo Grodzkich, abo Wiecach, ktore z nich pierwsze po publikowaniu tego uniwersalu, w swym Powiecie, przed dygnitarzmi, Woiewodą, abo Kasztellanem, także Urzędniki Ziemskimi, Grodzkimi, y szlachtą, ktorzy się na ten czas ziają, liczbę poborstwa swego uczynić, z którą iednak na blisko przyszły Sejm stawić się będą powinni, a to *sub poena superius* na Poborcę uczynioną.

Poborcy do wybierania poborow naznaczeni w Woiewodztwach:

W Krakowskim, Urodzony Piotr Strzała Sędzia Zatorski, co y pierwey; w Poznańskim, Urodzony.....; w Wileń: Urodzony Malcher Piędkowicz; w Lidzkim Powiecie, Andrzej Daugiert.

W Osmiańskim, Urodzony Stanisław Furs Augustynowicz; a w Braclawskim Urodz: Bogusz Kopeć; w Wilkomirskim, Książ Iurgi Massalski, w Sandomirskim, Powiatow: Sandomirskiego, Wiślickiego, y Pilznickiego, Urodzony Andrzej Jakubowski; Radomskiego, Opoczyńskiego, Chęcińskiego y Stężyckiego, Urodzony

Dzierżek Strzembosz; w Kaliskim, Urodzony.....; w Trockim, Urodzony Ian Gudziański Pisarz Ziemie Trockiey; a z Powiatu Grodzińskiego, Fiedor Massalski; tenże y od towarow leśnych brać ma; w Kownie, Urodz: Franc. Gradowski; w Upicie, Urodzony Alexander Złocki; Sieradz: Urodzony Franciszek Masłowski, Pisarz Ziemie Wieluńskiej; Wieluńskiego y Ostrzeszow: Powiatu, Urodzony Piotr Masłowski; Łęczycy, Urodzony Woyciech Krzykowski; w Ziemi Żmudzkiej, Urodzony Woyciech Bielowicz; w Brzeskim, Urodzony Ian Trzebuchowski; w Kiiowskim, Urodzony.....; w Inowłocławskim, Urodz: Mikołay Rożyński; Dobrzyńskim, Urodz: Adryan Chelmiecki; w Ruskim, Lwowskim, Halickim, Ziemian: Urodzony Prokop Raszko; Przemyslskiego, Sanockiego, Urodzony Kilian Drohoiowski; Chelmskiego, Urodzony Ian Sarnicki; w Wolyńskim, Urodz:.....; Podolskim, Urodz: Zygmunt Błażowski; Lubelskim, Urodz: Sebastyan Stoiński; Połockim, Urodz: Ian Rożycki; Belskim, Urodz: Paweł Rudowski; Nowogrodzkim, Urodz: Andrzej Tryzna; w Słominie, Urod: Książ Ierzy Massalski; w Wolkowiskim Powiecie, Urodz: Iwan Wąglik; Plockim, Urodz: Tomasz Dobrżski; w Witepskim, Urodz: Andrzej Oszykowski; Orszańskiego Powiatu, Urodz: Andrzej Woropa, y Pisarz Ziemski; Mazowieckich Ziem, Czerskiej, Urodz: Piotr Odrzywolski; Warszawskiej, Urodz: Floryan Zawisza; Wyssogrodzkiej, Urodzony Zaborowski Podśędek Ziemski; Zakroczymskiej, Urodz: Jakub Kielpiński; Ciechanowskiej, Urodz: Ian Karniowski, Chorąży Ciechanowski, Łomżęńskiej, Urodz: Ian Wierzbicki; Rożańskiej, Urodz: Andrzej Ponikowski; Nurskiej Ziemie, Urodz: Stanisław Gorski; Liwskiej, Urodz: Adam Iabłoński; Wiskiey, Urodz: Paweł Kossakowski.

1006

A ci wszyscy Poborcowie Woiewodztwa Mazowieckiego, będą mieć *salaria* sto grzywien.

W Podlaskim, Powiatu Bielskiego, Urodz: Bieniasz Iulbryk Wyszyński; Drohickego y Mielnickiego, Urodz: Ian Groth; Rawskim, Urodzony.....; Brzeskim Litewskim, Urodz: Adam Pocię, Sędzia Ziemski; a Pińskiego Powiatu, Urodz: Falko Hęczyzna; Chelmieńskim, Urodzony.....; Mściławskim, Urodz: Bohdan Sielicki; Malborskim, Urodz:.....; Braclawskim, Urodz:.....; Pomorskim, Urodz:.....; Mińskim, Urodz: Zygmunt Sołohub; Powiatu Możerskiego, Urodz: Wasil Korszak, Chorąży; Rzeczyckiego, Urodz: Andrzej Oialecki.

Poborca Woiewodztwa Krakowskiego ma tego pilnie doyrzec, aby we wszystkich Powieciach Woiewodztwa Krakowskiego żaden Powiat, ani miasto, nie uległo od poratowania Rzpltey, ale aby wszystkie Powiaty Woiewodztwa tego Krakowskiego, Proszowski, Książki, Lelowski, Spiski, Czechowski, Biecki: także Xięstwo Oświęcimskie, Zatorskie, dostatecznie ten podatek wydali. A tymże kształtem y wszech innych Woiewodztw Poborca zachować się mają.

Skarb ma dać Poborce do Woiewodztw, ktorych tu na Seymie nie mianowano.

1007 Szafarze do Poborców wyżej przereczonych, naznaczeni są:

W Wielkiej Polsce:

Do Woiewodztw: Poznańskiego, Kaliskiego, Sieradzkiego, Ziemi Wieluńskiej: Łęczyckiego, Brzeskiego, Inowrocławskiego, Ziemi Dobrzyńskiej, Urodz: Raphael Leszczyński.

Do Płockiego, Mazowieckiego, Podlaskiego, Rawskiego, Urodz: Stanisław Badzimiński, Starosta Liwski.

W Małej Polsce:

Do Woiewodztw: Krakowskiego, Sandomierskiego, Lubelskiego, Urodzony Andrzej Gołuchowski, Podkomorzy Sandomirski, Piotr Oleśnicki, Stanisław Gniewosz, wedle starego uniwersału.

A w niebytności Pana Gołuchowskiego, ci dwa drudzy mają mieć *plenam administrationem* tej *functionis* Szafarskiej, mają pieniądze odbierać, y odsyłać.

Do Kiiowskiego, Ruskiego, Wołyńskiego, Podolskiego, Braclawskiego Urodz: Stanisław Drohoiowski Kasztellan Przemyski.

W Wielkim Xięstwie Litewskim:

Do wszystkich Woiewodztw, Wielmożny y Urodz: Lawryn Woyna Podskarbi Ziemiński W. X. L. Starosta Piński, Książ Łukasz Swierski Marszałek, Stanisław Naruszewicz Cywon, Wileński.

A iż też nad uchwałę Seymu terazniejszego myto z uchwały wszech Stanów W. X. L. które Nam dobrowolnie darowali, tedy toż myto proroguią y pozwalają uchwałą wszech Stanów Wielkiego X. L. Panowie Rady y Posłowie: do którego wybierania naznaczymy Mytnika abo Poborcę, Urodz:.....

A iżby tym porządku szafunek był wszystkich tych pieniędzy, tak poborowych, iako y zkadinał do tej Moskiewskiej wojny, y obrony Ruskich kraioy naznaczoney, dawamy Szafarza Urodz: Andrzeia Gołuchowskiego Podkomorzego Sandomierskiego, który obecnie w wojszcze będzie, a służby porządku żołnierzoj iezdnych y pieszych doglądać ma, spolem z Pisarzem Polnym, abo kogo My do niego naznaczymy z swej strony. A każdej ćwierci lata, y kiedyby była potrzeba, aby iezdni byli powinni roty swe porządnie popisać tak iednego dnia, iako y gdzie potrzeba pokaże: tenże doyrzeć y pilnie obserwować będzie powinien przyciągnięciu każdego, którego dnia y z iakim pocztem na służbę Rzpltey przyjedzie, z wiadomością naszą, y Pisarza Polnego, który *contra reiestra* wszystkiego trzymać będzie powinien.

Po popisanu rot, pieniądze zarazem dawać będzie, nie według przypowiedzenia służby, ale według pocztu y przyciągnięcia każdego.

1008 Pieszych wszystkich, tak Polskich iako cudzoziemskich, tenże aby każdego miesiąca munstrował pierwey, y popisował z Pisarzem Polnym, a potym którzy do boiu godni będą, pie-

niądze samym pieszym do rąk, a Rotmistrzowi według naznaczenia żołdu ich dawał, aby tak pieszy ukrzywdzeni w żołdzie swym nie byli.

Na pierwszą ćwierć lata iezdny, a na dwa miesiąca pieszym, po przyięciu ich, będą powinni Szafarze dawać pieniądze na miejscu przez Nas naznaczonym, y za listy naszymi, a o tym do Szafarza dadzą znać, aby wiedział iako daley odprawować będzie powinien.

Poborce tak przeszłych poborów w tym roku wybierają, iako y terazniejszych, na każdą ćwierć lata do Szafarzoj swych oddawać: to iest, pierwszej ćwierci lata, *die ultima Februarij*: wtorey, *die ultima Maij*: trzeciej, *die ultima August*: czwartey, *die ultima Novembris et sic consequenter*. A któryby się na ten dzień nie stawił, przepadać będzie sto grzywien, *toties quoties ab Instigatore citabitur*.

Oddawanie pieniędzy.

Wielkopolscy w Kaliszu. Mały Polski w Sędmierzu. Z Woiewodztw Ruskich, Podolskich, Wołyńskich, Braclawskich, Kiiowskich, w Przemysłu. Mazowieckiego, Rawskiego, Podlaskiego, Płockiego, w Liwie.

Na tychże miejscach mają sami Szafarze *praesentes* bydź, abo sługi swe chować, ktorymby odbierania takowego zwierzyli, a ktorzyby mieli *plenam facultatem* kwitować każdego z oddania pieniędzy.

Ci Szafarze będą powinni na iedno miejsce pieniądze zebrane, tak przeszłych poborów, iako terazniejszych, odwozić do Warszawy trzykroć przez rok. Pierwszy raz na dzień Bożego wstąpienia, drugi raz Narodzenia Panny Maryi, trzeci na dzień S. Mikołaja, *et sic consequenter*. A cokolwiek pieniędzy zbiorą, w iedną gromadę złączą, y iednemu z poyśrzedku siebie, którego obiorą, *alternatim* posłać do wojska, y tamże do rąk Szafarza tego, który przy wojszcze będzie, oddadzą z zupełną za kwitem iego, aby on według potrzeby za czasem nimi szafował na żołnierze, y wszelakie potrzeby woienne w pierwszym uniwersale opisane. Z czego na Seymie przysłym Walnym, tak Stanom wszystkim, Poborce, iako y Szafarze, liczbę uczynić mają, y będą powinni. A ięśliby na co innego ci wszyscy Szafarze te pieniądze wydali, tedy mają, y będą powinni *de suo* zapłacić. A Litewscy Poborcowie na też czasy w Wilnie oddawać pieniądze będą powinni, do rąk Szafarzoj, pod tymże warunkiem.

Poena y forum na Szafarze wszystkie, y na tego który w wojszcze mieszkać będzie, wedle uniwersału przeszłego.

Salarium Szafarzowi co przy wojsku będzie, pułtora tysiąca złotych na rok. A ięślibyśmy wojny z tym Moskiewskim, dla ktoreykolwiek przyczyny nie kontynuowali, tedy ten pobor przy Szafarzach wcale zostać ma, y na Seymie przysłym Stanom Koronnym oddać go będą powinni.

1009

Czas oddawania poborów.

Od rol, osiadłości, szosow, młynow, hultaiow, żydow, y wszystkich podatkow, które iedno raz w rok płacone bydź mają, okrom czopowego, łasztowego, y innych rzeczy które przez rok bywają wybierane, czas naznaczymy dwie niedzieli, po publikowaniu w Powiecie uniwersału. Od którego czasu począwszy, wydać wszyscy powinni będą do S. Woyciecha, w roku terazniejszym, a publikacya uniwersału ma być w Powieciach. A wybieranie łasztowego od zboża które do portu spuszczaią, także czopowego wszelakiego, w miastach y miasteczkach, duchownych y świeckich, począć się ma od skończenia terazniejszego czopowego, a ma trwać rok zupełny, które arendować ku lepszemu pożytku pozwalamy.

Wszakże we wszystkich mieściech, każdy pobor uchwalony, nie zakładając żadnymi libertacyami, a zwłaszcza w Krakowie, y w innych mieściech wszystkich, ktorym *pro hac vice tantum* deroguiemy, sprawiedliwie płacić, y wydawać będą powinni. A pieniądze z tych poborów, które do Szafarzoj znosić będą, także kwarty, którą do Rawy znosić będą na żołnierze, tak do Ruskich y Podolskich kraioy, y do Moskwy, mają bydź obracane. A naprzod z tych poborów y kwarty powinny, opatrzenie ma bydź y obrona kraioy Ruskim, Podolskim, Wołyńskim, iezdnych trzy tysiące, a pieszych tysiąc, abo iako potrzeba Rzeczypospolitey ukaże. A tamecznym ludziom nie dać rot, zwłaszcza Starostom.

Temu co też panowie duchowni między sobą z chęci swey, około poratowania Nas na te wojnę, postanowią, ma też podlegz y duchowieństwo religijy Greckiej, ci ktorych duchowieństwa imionami są opatrzone.

Dzierżemy też o Panach Radach y urzędnikach, y dzierżawcach dobr naszych w Wielkim Xięstwie Litewskim, iż też Nas ratować nie zaniechają pod tę potrzebę.

A iż zniesienie poborów, tak przeszłych iako y terazniejszych, dla prędkiej woiennej wyprawy przedłuża się: pozwalamy Szafarzom Rzeczypospolitey, aby mogli dostać summy, iakoby mogła bydź największa pieniędzy, którą z tych tylko poborów zapłacić, wybrawszy powoli, będą mogli.

Na odbieranie kwarty od Rawy na przysłe Świątki, deputuiemy z Rad Koronnych, Urodzonych, Alexandra Laszcza Kasztellana Czerskiego: Jana Fredra z Pleszowic, Kasztellana Sanockiego. Z Rycerstwa, Jana Bieykowskiego, Stolnika Ziemi Przemyskiej: Andrzeia Jalbryzka Wyszyńskiego, Pisarza Grodzkiego Bielskiego.

1010

Czopowe y szosy w Kamieńcu Podolskim, tego roku, y przysłego, dalichmy na oprawę miasta Kamieńca, wszakże *cum cautione*, aby to było w szafunku osob dwu z Rycerstwa, Urodzonych, Mikołaja Niemoiewskiego, y Zygmunta

Błażowskiego; a dwu z miasta, Laurentego Raycę przy Burmistrzu na on czas będącym: ktorzy na Seymie przysłym liczbę uczynić z tego będą powinni, y okazać poprawę mają przed Woiewodą Ziemi oney.

Do tegoż Kamieńca, za pozwoleniem wszech Stanów, sto pieszych strzelców pozwalamy, z terazniejszych poborów y kwarty, do Seymu przysłego: a Rotmistrzem nad temi pieszymi czynimy Urodzonego Mikołaja Niemoiewskiego.

A iż poparcie tej wojny, dla ktorey się takie postanowienie czyni, odprawowane bydź nie może, iedno przez ludzie żołnierskie, ktorych trudnoby dostać, y wywieść na służbę Rzeczypospolitey, gdzieby ubezpieczenia iakiego od Nas, y Rzeczypospolitey, z strony spraw swych sądowych, pod czas swoiey niebytności nie mieli. Y przeto konstytucją przysłego Seymu Warszawskiego *anni 1578* y Piotrkowskiego, *anni 1567*, aby żołnierze, urzędnicy, y słudzy wszyscy, ktorzy Nam przeciwko Moskiewskiemu y innym nieprzyjacielom Koronnym służyli, y służyć będą od sądow y sądenia wszelakich urzędow y sądow, tak *ultima cuiusvis alterius instantiae*, wolni byli, uchwałą Seymu niniejszego, do drugiego Seymu Walnego proroguiemy. A iż w konstytucji Piotrkowskiej *anni 1567*, nie przypuszczeni byli do tego ufolgowania, ci ktorzy przesądzeni są, abo ku zapisom akcy mają abo mieć będą, y ci też ktorzy o mężoboystwa, abo zgwałcenia, abo usilstwa, abo też o niaizdy domowe, y wybicia gwałtowne, zpozywani są, abo będą: tedy zabiegając fortelom ludzkim, tę konstytucją deklaruiemy: iż ci wszyscy, ktorzyby sami takowego byli *rei*, abo ktorzy ku zapisom iawnym nie zastarzałym, a zastarzałe zapisy rozumieją się od lat dziesiąci, po ktorych mogłoby co inszego *intercedere*, pozwani byli, ci takowi mogli bydź, y mogą *non obstante absentia Reipubl. causa* sądeni. A inszym sposobem przeciwko ktoremukolwiek, któryby na woiennej posłudze był, chociażby przyjaciel abo Prokurator iego *adauctus sententia interlocutoria*, daley się wdał, dekreta ferowane bydź nie miały ani mają. Małżonki też osob tych ktorzyby na takowey posłudze byli, gdyż są *sub tutela maritorum*, mają mieć takowe dylacye. Ktorzy to takowi żołnierze y urzędnicy, y słudzy nasi, obyczaiem wyższej opisanym wyswobodzeni, ktorzy abo sami, abo małżonki ich, sprawy sądowe mieli, abo mieć będą, listy świadectwa z Kancellaryi naszej mieć mają, które Kancellarya nasza dawać im będzie powinna. A taka deklaracya iest z uchwały Seymu od wszech Stanow, oprócz Woiewodztw, Krakowskiego y Sędmierskiego, które stoją przy konstytucji *anni 1567*, iako *verba formalia sonant constitutionis*. A tak ta deklaracya na te tylko Woiewodztwa dwoie ściągac się nie ma.

A teyże absency *Reipublicae causa* względem, sprawę y akcyą Urodzonego Stanisława Radziwińskiego Starostę Liwskiego, Szafarza iednego poborow Koronnych, liczbą na terazniejszym

1011

Seymie, y odbieraniem od Poborców pieniędzy, zabawionego, którą na Trybunale *ad instigationem* szlachetnego Andrzeja Karmanowskiego, o wybycie z arendy pewnych dobr, *in contumaciam* pod Seymem poszła, *authoritate Conventus, ex consensu omnium Ordinum Regni, in integrum restituumus*, y terminum *ad cognoscendam et iudicandam causam hac de novo*, tamże na Trybunale we czterech niedzielach po Seymie, tymże za przypozwaniem od ktoreykolwiek strony naznaczamy, chociażby w inszym Woiewodztwie przypada.

Nie mnicysz y tego byż potrzebę rozumiemy, abyśmy, mając na ten czas z tym nieprzyjacielem do czynienia, ostrzegli tego, iakoby insze sąsiedne narody nie były od ludzi naszych irytowane, y pakta ktore z nimi mamy, przez swowoleństwo czyie turbowane. Przetoż za spólnym wszech Stanów, na tym Seymie zezwoleniem, postanawiamy: iż ludzie swywolne którzy na Ukrainie Ruskiej, Kiiowskiej, Wolyńskiej, Podolskiej, Braclawskiej, pakta z Turki, Tatarsy, Wołochy, turbią, którzyby byli *plebei*, y nieosiadli, mają Starostowie, Xiążęta, Panowie Rycerstwo w swych Starostwach, imionach, łapać y na gardle karać, gdzieby temu dosyć nie uczynili, tak Starostowie iako y Książęta, Panowie Szlachta, mają byż o to za dworem *peremptorie* pociągnięci. Dla czego będziemy powinni na inkwizycyą do tych tam kraioy posyłać, gdzie będzie tego potrzeba. A za tą inkwizycyą, wolno będzie każdego z tych Instygatorowi naszemu za dworem pozwać. Starostowie *privatione officij*, inni iako *complices facti* mają byż przez dekret nasz skazani. Gdzieby też który z osiadłych ludzi tego się ważył, żeby sam pokoy pospolity y pakta turbował, także będzie winien za dworem odpowiadać, *et secundum excessum* ma byż od Nas osądzon, którą penę na takowym możemy aż *ad privationem colli extendere*. A takowe o swowoleństwie tym postanowienie nie dłużej ma trwać, y mocy mieć, iedno do przyszłego Seymu, a tylko na Woiewodztwa wyżey mianowane ściągac się ma. A dla wiary y pewności tego wszystkiego, pieczęć nasza Koronna iest do tego listu przyciśniona. Dan w Warszawie w Poniedziałek przed Trzemi Krolmi, na Seymie Walnym Koronnym, roku Bożego, tysiąc, pięćset, ośmdziesiątego. Panowania naszego, roku czwartego.

Na własne I. K. M. rozkazanie.

KONSTITUCYE

1012

SEYMU WALNEGO WARSZAWSKIEGO,
ROKU BOŻEGO 1581.

STEFAN

z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, y Siedmiogrodzkie, etc.

1. Wszem wobec, y każdemu z osobna, ktoręmby to wiedzieć należało, oznaymujemy: iż acz do naydowania obyczaju, ktorymby okazać się mogło dalsze poparcie tey wojny, szczęśliwie przez Nas zaczętey, Seym ten złożyliśmy: iednak w tych namowach, do popierania tey wojny należących, niżej opisane sprawy ku pomnożeniu swobod, a ku zatrzymaniu pokoju, y rządu pospolitego, należące za radami Rad Koronnych, y pozwoleniem Posłów Ziemskich, postanowiliśmy.

Rusznie używanie.

2. Rusznie aby żaden, *cujuscunque conditionis*, pod sądami wszystkimi *in genere*, ktore stanowi szlacheckiemu służą, na Seymikach, na zieżdzich, y na innych sądowych akcyach, także na biesiadach wszelakich, targach, iarmarkach, nie używał, ani nosił, pod winą czternastu grzywien. O którą winę każdemu żeby było wolno czynić do Sądu Ziemskiego, albo Grodzkiego Urzędu. Także y Starości, według konstytucyi *anni 1557, peremptorie, absque appellatione partium*, zachowując w mocy swey statut *anni 1507 de armis seditionem praefereatibus*. A temu ma przyść to czternaście grzywien, co o nie czynić będzie. A *impossessionatus in illo districtu*, do tego Urzędu gdzie ma possessyą, *pro executione* odesłać byż ma.

O mężoboystwie plebeiorum.

3. Ktoryby zabił *plebeium hominem rusticorum* szlachcie, przepada 30 grzywien, ktorey winy panu, ktorego był zabity, połowica, a potomkom zabitego druga połowica przyść ma. *Plebeius autem occidens plebeium, capitis poena puniatur*, w czym też *scrutinia* zachowane byż mają. Rany *plebeiorum in duplo* płacone byż mają.

Sol Płocka.

4. Z Komory Płockiey żupnik powinien soli dodawać Ziemi Gostyńskiej, ktorey nie ma składać indziej iedno na starodawne miejsce.

Myta.

5. Około wybierania myta Wolyńskiego y Podlaskiego, deputujemy do Podskarbiego Koronnego Kommissarze pewne, którzy mają instruktarz spisać tego cła, stosując się do instruktarza dawnego, wybierania myt Koronnych, aby niesłuszne dręczenie y ucisnienie ludzi nie było nad swobody Koronne. Także na Podole

1013

y Pokucie, Kommissarze naznaczamy, którzy tymże sposobem instruktarze uczynić mają, żeby nikt sowito cła pogranicznego nie płacił mimo prawo pospolite. Także na tysiączne cło we wszystkich żupach Ruskich. A to ma byż w tym roku.

Cła od zboż szlacheckich.

6. Cła wszystkie stare y nowe w Koronie, y we wszystkich Państwach do niey należących, od szlacheckich zboż, zwłaszcza gdy ktory szlachcic albo sługa iego, w ktorymkolwiek Grodzie, wedle konstytucyi przysięgę uczyni, pod winą sta grzywien, brane byż nie mają, ani do iteracyi przysięgi tego szlachcica, albo sługi iego, nikt przywozić nie ma, pod takąż winą. O którą winę ukrzywdzony pozwać będzie mógł *ad quocunque iudicium, vel officium Regni*; a Pisarz, *sub poena ducentarum marcarum*, ktorey połowica *delatori*, a połowica *fisco* przyść ma, nie ma dawać rekognicy o przysiędze, temu ktoryby iey nie uczynił. O którą *citatus post curiam parebit*.

De bonis nullo jure receptis.

7. *Bona nullo jure adempta*, aby wedle konstytucyi przez Nas sądzone były, y aby tym ktorym są odjęte, były przywroczone, ktore na przyszłym Seymie powinni będziemy sądzić *non procrastinando*, także y remissye od Trybunałów obu. Ażeby do spraw *nullo jure* mógł byż Instygator gotowy, *ne quid detrimenti Respublica patiatur*: y z drugiey strony, aby też przewłoka dalsza, tym którzy się upominają, nie była, każdy ktoryby *praetenderet*, żeby mu *bona nullo jure* były odjęte, ma na pierwsze, a nadaley wtore Roki Ziemskie, ktoreby był z Małopolskich Woiewodztw w Krakowie, z Wielkopolskich w Poznaniu, z Ruskich wszech we Lwowie, z Mazowieckich w Warszawie, dać się wpisać w registr: ktory registr Starosta mieysca onego powinien Nam iest odesłać, aby też z strony stołu naszego mogły się dostać, y na Seym bliski znieść munimenta, do takowych spraw potrzebne. Wszakoz zawždy y na potomne czasy, wolność będzie upominać się *bona nullo jure* odjęte, *praescriptione non obstante*.

O wybieraniu poradnego.

8. Iż się skarżyli Posłowie Ziemscy, że niektorzy Starostowie o podymne albo poradne wyciągają winy, y pozywają mimo przywilej Iagiella Krola tedy ustawiamy, aby się Starostowie zachowali wedle tego przywileju.

O przekupniach wina.

9. Wina wszelakie Węgierskie, ktoreby do składow przywożone były, a potym przedane, aby go żaden nie śmiał z wozow zstawić, ażeby było popieczętowane od Urzędu Mieyskiego. Tamże w piwnicach wszystkie wina aby były popieczętowane, y nie były szynkowane aż za wiadomością y ustawą Woiewodziną, albo iego

1014

Urzędu. Morawskie także wina, *et alterius generis*, aby w tych piwnicach y w domach nie były składane, ale w osobliwych, dla pomieszenia ich. Toż o małmazjach y innych trunkach cudzoziemskich ma byż rozumiano. A ktoryby się *contrarium* ważył uczynić, *poena centum marcarum*, albo *amissionem* wina, *si valorem centum marcarum non excedit*, przepada. Ktorey winy połowica Woiewodzie, a połowica stronie instygującey przyść ma.

Krakow.

10. Wielkie bezprawia, y gwałty różne, odnoszą do Nas częstemi skargami, Krakowskiego miasta obywatele, którzy tak są ucisnieni, iż ani urzędy, ani ubezpieczenie prawa pospolitego ochronić ich nie może: przetoż ustawiamy iż gdyby podług statutu Toruńskiego, w gwałcie iakim nie mógł byż poiman gwałtownik ukrzywdzonego, mieszczaninowi w Radzie Mieyskiej, albo wyższego y niższego prawa będącemu, *facultas* dochodzenia na gwałtowniki ma byż taka, iaka szlachcicowi *ex juris qualitate* służyć zwykła. Toż o dochodzeniu krzywd Poznańskiego miasta rozumieć się ma.

Solne składy.

11. Składy miast wszech przywileiowanych, ktore nie są przeciwko prawu, aby w mocy swey krom kazienia zachowane były, postanawiamy. Czego urzędy, ktorym to wedle prawa należy, wedle powinności swey, przestrzegać powinni będą.

Woytostwo Wieluńskie.

12. Na próżbę Posłów Wieluńskiej Ziemi pozwalamy aby Woytostwo Wieluńskie, miastu Wieluńskiemu wiecznie inkorporowane było, y iuz to Woytostwo temu miastu wiecznie inkorporujemy. O czym przywilej nasz temu miastu, za zezwoleniem wszech Stanów nadany szerzey obmawia. Wszakoz pożytki z tego Woytostwa mają byż obracane na poprawę miastu tego.

O Kommissyach, Wolyńskiej, y Starostwa Brzeskiego.

13. Naznaczyliśmy Kommissarze nasze, czyniąc dosyć konstytucyom Seymow przeszłych do rozgraniczenia Wołynia od Woiewodztw, Ruskiego, Podolskiego, y Belskiego. Wszakoz z tą deklaracyą, iż iest dyfferencya w tamtey granicy, między imiony Czarnoostrowskim Puni Ostrogowey, a imiony Xiążąt Wiśniowieckich y Zbaraskich, ktorych do tey posługi y potrzeby Rzeczypospolitey przeciw Moskiewskiemu potrzebuujemy. Izby tedy do tey posługi nie omieszkali, rozgraniczenie to, zwłaszcza iż też tam przedtym Kommissarze byli, y zaiazyd się z xiąg Kancellaryi naszej pokazują, ztąd tam poczęli, y ono skończyli, a potym gdzieby się im *commodius* zdało na doł albo wzgorę, między wyższey mianowanemi Ziemiami, roziazdy

1015

odprawowali. Także też do uspokojenia różnic między Starostwem Brzeskim Wielkiego Xięstwa Litewskiego a między Ziemią Chełmską Woiewodztwa Ruskiego, Kommissarze *in pari numero*, tak z strony Korony, iako y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, damy, mocą Seymu niniejszego.

Cła od szlachty Pruskiej.

14. Od wołów y koni, na własną potrzebę szlachty Pruskiej w Koronie kupionych, cła szlachcic nie powinien dawać: wszakoż przysięgę każdy tak powinien uczynić na komorze Celney, że nie na przeday, ale na własną potrzebę takowe woły y konie kupił. Toż się ma rozumieć y o innym bydłe.

Seymik Oświęcimski y Zatorski.

15. Seymik Oświęcimskiy y Zatorskiy Ziemie, ma być trzy dni przed Proszowskim Seymikiem, w Zatorze przez Nas składany, ku obraniu Posła na Seym Walny, któryby naprzód do Proszowic na Seymik iachał. Posła naszego na ten tam Seymik nie będzie potrzeba posłać tylko instrukcją do Starosty Oświęcimskiego. A listy około Seymiku tego Zatorskiego, mają być posłane albo do Krakowa, albo do Oświęcimia.

Cła y myta Oświęcimskie.

16. Gdyż Xięstwo Oświęcimskie, y Zatorskie, jest inkorporowane *ad jura et libertates Regni nostri*, tedy uchwałą Seymu niniejszego, Rycerstwo y Szlachtę od wszelakich myt, tak wodnych iako y ziemnych, wolne czynimy na wieczne czasy.

Roki Urzędowskie.

17. Roki Urzędowskie Ziemskie, które były w Wielki Czwartek, tak przekładamy, aby były we Czwartek po Wielkiej nocy, odprawowane.

Roki Ziemskie Kuiawskie.

18. Roki wtore Ziemskie w Kuiawach, obojga Woiewodztwa, które w iesieni we dwu niedziel po Ś. Bartłomieju, wedle konstytucyi, odprawować zwykli ochraniając wątpliwości ludzkiej dla odmiany dniów Ś. Bartłomieja. Deklarujemy, za prośbą Posłów onych Woiewodztw, tą to konstytucją, aby zawsze przerwane Roki, pewne dni swe Wtorkowe miały. A gdy inszego dnia niżeli we Wtorek trafi się dzień Ś. Bartłomieja, tedy też Roki mają się poczynać w Brześciu w pierwszy Wtorek, po wyjściu dwu niedziel od Ś. Bartłomieja. A w Inowrocławiu potym tydzień także we Wtorek. W inszych zasię Powieciach, według starych zwyczajów.

Roki Ziemskie Łęczyckie.

19. Roki Ziemskie Woiewodztwa Łęczyckiego, wedle konstytucyi Piotrkowskiej *anni 1565*

czasow opisanych bywać mają. Mimo które czasy Sędzia innych składać nie ma.

Grod Latyczewski.

20. Grod w Latyczowie, iako potrzebny w Woiewodztwie Podolskim, mocą Seymu tego postanawiamy: iednak tak, żeby Starosta Kamieniecki *utrobique* jurisdikcją *exerceret*.

Seymik Halicki.

21. Seymik Powiatowy Halicki, ustawiamy, aby bywał zawsze w tydzień przed Wisieńskim.

Pozywanie Starosty Braclawskiego.

22. Deklarujemy, iż Starostę Braclawskiego, o zbiegłe chłopy, wedle konstytucyi *anni 1578 ad viciniorem Capitaneatum* pozwać mogą.

Roki Mazowieckie.

23. Roki Ziemskie Sachockie przemieniamy, za prośbą Posłów tamiecznych, zawsze na Niedziałek pierwszy po Ś. Mateuszu, a potym *successive* Ciechanowskie, y inne wszystkie, iako przedtym zwykły bywać. Także też y Roki Prasnyskie wedle konstytucyi. Rozańskie pierwsze w Rożanie *post Dominicam Invocavit*. A Makowskie od zapisania aktu Rokow Rozańskich, we cztery niedziele. Trzecie *feria secunda post S. Michaelis*, a w Makowie także we trzy niedziele.

Zapisy Bełskie.

24. Zapisy wszelakie w Ziemi Bełskiej, tak Ziemskie iako y Grodzkie, y te które przy leżeniu ksiąg się działy, *legitime* uczynione, *authoritate Conventus praesentis in suo robore* zachowujemy, y utwierdzamy.

Roki Tykocińskie.

25. Dla potrzeb wielkich Ziemi Podlaskiej, za uproszeniem Posłów Woiewodztwa onego, Roki Ziemskie w Tykocinie postanawiamy, *sine exemptione a servitio debito, eorum qui intinentur*.

Leżenie xiąg w Podlasiu.

26. Pozycya xiąg Ziemi w Ziemi Drohickiej, y Mielnickiej, na czasy sądzenia Rokow Ziemi, gdyby nie doszły na czasy swe Roki, uchwalamy wedle konstytucyi *an. 1569*.

Przeniesienie zapisow w Podlasiu.

27. Przeniesienie zapisow y kwitow, y innych rekognicy wszelakich Grodzkich, do ksiąg Ziemi, tak w Roki, iako y w leżenie xiąg wwiedzione, *in absentia recognoscentis*, wedle zwyczajui dawnego Podlaskiego, tak przeszłe, iako y przyszłe, czasy wiecznymi approbujemy.

Roki Mielnickie.

28. Roki Ziemskie Mielnickie, na Niedziałek po Ś. Grzegorzu złożone, iż prze powodzi, które pospolicie w te czasy przypadaia, a przez

nie wiele ich na sprawiedliwości szwankują przekładamy *quotannis* na bliższy Poniedziałek, *post festum S. Stanisli, in Majo*.

Roki Płockie.

29. Roki Ziemskie Płockie, pierwsze w Poniedziałek po Krzyżowej Niedzieli. Wtore w Poniedziałek po Ś. Michale. Trzecie, w Poniedziałek przed Ś. Iagnieszka. A w inszych Powieciach wedle starego zwyczajui. A w Raciążu po Świątkach w pierwszą Szrodę. W Płońsku w Poniedziałek po Ś. Trojcy.

Roki Zawkrzeńskie.

30. Pierwsze, w Poniedziałek po Bożym Ciele, w Srzeńsku. Wtore, w Poniedziałek po Ś. Łukaszu. Trzecie w Poniedziałek Wstępny. W inszych Powieciach zwykłym obyczajem iść mają. A inszych czasow Sędzia składać nie ma.

Most na Bugu.

31. Starodawne używanie budowania mostu, między Dorohuskim wsią dziedziczną Urodzonego Pawła Orzechowskiego, a wsią naszą Bełscianą, w Ziemi Chełmskiej, dzierzawy Lubońskiej, tak przez samą rzekę spólną Bug, iako y przez wszystkie las nasz, utwierdzamy, pozwalając na wieczne czasy, przerwczonemu Orzechowskiemu, y potomkom iego, będzili się im się to zdało, miasto mostu sypać tamę ku przejazdowi, y z gruntu naszego ziemię brać na to, iako przywilej nasz w sobie obmawia, który *temporibus perpetuis* ma być *in robore* zachowany. Iednak tak, żeby to było *sine evidenti inundatione agrorum*.

Roki Wyszogrodzkie.

32. Pierwsze Roki, w każdym Roku sądzone być mają, *post festum S. Agnetis, feria tertia proxima*. Wtore, *feria tertia post Conductum Paschae*. Trzecie, *feria tertia post festum Sancti Michaelis*.

Roki Przemyskie Ziemskie, y Przeworskie.

33. Roki Ziemskie Przemyskie, które przypadały we Wtorek po Ś. Jakubie, do Wtorku po Ś. Bartłomieju *quotannis* prorogujemy, a po nich, *more solito*, we trzy niedziele Przeworskie.

Feuda Ziemi Ruskiej.

34. Utwierdzając konstytucją *de feudis*, Ziemi Ruskiej, na Seymie Koronacyi naszej pozwoloną, tak to objaśniamy: iż te dobra, które aż do statutu Króla Alexandra, *nomine feudi* były dawane, w Ruskiego y Podolskiego Woiewodztwa Ziemiach, mają być rozumiane za dziedziczne. Także po ześciu płci męskiej, nie mogą być od Nas znowu nikomu infeudowane, iako insze *feudalia bona*, ale mają być dziedziczne, *successoribus utriusque sexus, secundum jus Terrestre*.

O ustawach Woiewodzych.

35. Aby z porządku Woiewodzinego y Starościnego, Urząd Starościc czynił exekucją w miesiącach, a o nieczynienie dosyć ustawom Woiewodziny y Starościny, aby wedle konstytucyi każdemu szlachcicowi czynić prawem było wolno przed Burmistrzem. A gdzieby Burmistrz sprawiedliwości nie uczynił, tedy o to ma mieć *forum* przed Woiewodą y Starostą, albo ich Urzędy, *in absentia illorum*. W czym te obadwa Urzędy, żadney zwłoki nie mają czynić ale *quotiescunque* taka sprawa przypadnie, onę niemieszkanie odprawić spólnie na ratuszu mają. W czym iesliby była *conformis utriusque officij sententia*, ma *transire in rem judicatam*. A gdzieby też więc iaka wątpliwość urosła, albo różność między tymi Urzędami *de sententia ferenda* była, mają *per literas* informacyi od Nas prosić, który list, Urząd Starościc *sumptibus* mieyskimi, Nam będzie powinien nieomieszkanie odesłać. A iesliby więc w tym także zaniedbanie było, *in defectu informationis nostrae, quando in Regno constituti fuerimus infra spatium duodecem hebdomadarum, quando extra Regnum octodecem*, *sententia* Woiewodztwa *hoc ipso rata erit, et transibit in rem judicatam*.

O żupach Krakowskich.

36. Iż do wiadomości naszej przychodzi żeby się ruiny zaczynać miały w gorach żup Wielkich y Bocheńskich: tedy z Seymu tego wysłamy Kommissarze, aby za ich rewizją opatrzone to było, *ne quid detrimenti vectigal ihud patiatur*, na potomne czasy. Ciz mają doyrzec, żeby szlachcie *eodem pretio et pondere ac magnitudine*, w cetnarzech, bałwanach, y inna sol była przedawana, wedle statutow pierwszych około tego napisanych, *sub poena centum marcarum*.

Rewidowanie ceł.

37. Cła wszystkie poddanych naszych, aby były przez urzędniki w statucie do tego naznaczone, rewidowane: to iest, aby spisali własność micysc, cirkumstancje wszystkie, z którychby mógł się wziąć dalszy postępek kognicyi, gdy tego relacją uczynią. Co wszystko wykonywać mają *sub fide et conscientia sua*. A tych rewizyi dopuścić ci którzy cła mają, *sub privatione* onego cła, powinni są. Iednak podwyższenie nad pierwszy przywilej myta y cła, albo nowego postanowienie, iesliby ci, albo pierwsi Rewizorowie, gdzie uczynili: tedy to, za rewizją takową nową, y relacją iey na Seymie, iesliby niesłuszne było, ma być *irritum et inane*, choćby też y list nasz na to sobie ziednał: gdyż Rewizorowie tylko obiechać, *praecedente publicatione* rewidować, a potym zupełną sprawę odesłać, albo odnieść na Seym mają. A gdzieby który z tych urzędnikow przez prawdziwą chorobę swoją, albo iakie *legale impedimentum*, dosyć temu uczynić nie mógł: tedy *authoritate nostra Regia* inszego Urzędnika Ziemskiego na to będziom deputować. Iakoż na mieysce tera-

źniejszego Podkomorzego Chelmskiego, w niedostatku zdrowia jego, deputujemy Łowczego Ziemi oney, *ad hunc actum*. A iżby ci urzędnicy wiedzieli, gdzie iechać mają być powinni, ci wszyscy którzy cła y myta mają, opowiedzieć się z mytem swym albo cłem na wtore Roki Ziemskie, w swym Powiecie powinni będą. A któryby się nie opowiedział, na Sejm pozwany, myto albo cło tracić będzie.

O dziesięćcinach.

38. Egzekucją dekretów Trybunałnych, o dziesięćcinach z dobr szlacheckich, do drugiego Seymu, na którym ma też być kompozycja, suspendujemy, *sine praejudicio utriusque partis*.

Sprawiedliwość około poddanych w Województwie Podolskim.

39. Konstytucją o stawienie poddanych w Województwie Podolskim przed Starostą Kamienieckim, na Sejmie Piotrkowskim *anni* 1567 uchwaloną, kassujemy, y wniwec obracamy: a sposób czynienia sprawiedliwości w tymże Województwie Podolskim, z poddanych Rycerstwa Województwa tamtegoż, niżej opisanym sposobem, mocą Seymu tego uchwalamy y postanawiamy. To jest, ktobykolwiek kogo pozwał, o nieuczynienie sprawiedliwości z poddanego jego, o iakąkolwiek rzecz, do Sądu Ziemskiego Kamienieckiego, będzie powinien pozwany z onego poddanego swego aktorowi, *circa iudicium peremptorie* za onym pozwem pierwszym sprawiedliwość uczynić, *iuxta observantiam et consuetudinem Terrae*. A iesliby nie uczynił, albo uczynić niechciał, tedy onego *actor coram eodem iudicio in lucro* kondemnować ma. A po wzdaniu w zysku, nie potrzeba aktorowi będzie przypozywać *ad satisfaciendum*, ale ma być odesłana akcja *ad brachium Regale pro executione: a motio, appellatio*, y *iey prosecutio*, nie ma mu iść, tak w Ziemstwie iako y w Grodzie, *etiam et in termino bannitionis*.

Sąd Ziemski w tych artykułach, *iuxta consuetudinem antiquam in iudicando* zachować ma.

40. Obwiniony *pro furto et spolio, iuxta consuetudinem et observantiam Terrae* odwozić się ma. A iżby sprawiedliwość ludziom prędsza dochodziła: tedy ten artykuł, tak na Rocoach, iako y na ksiąg leżeniu, iako o zbiegłe chłopcy, sąd *facultatem* sądzić y odprowadzać ma. *Insuper*, iesliby *ob quam causam* Wieca nie doszły: tedy *loco colloquiorum* aby Roki sązione były, a *in defectu terminorum* ksiąg leżenie, tym sposobem wyższym napisanym, ma być sądzono. A iesliby się takowy pokazał, żeby *ex ignorantia pro furto* kogo obwinął, y zapłatę wziął, a potymby się okazało na kogo inszego, że ten był nie winien ma mu to wrocić, y osromocenie jego iako sąd znajdzie, nagrodzić. A gdzieby niechciał, tedy gdy będzie pan jego pozwany *pro non administrata iustitia*, do Ziemstwa, *in eo passu*, ma to zarazem onemu za dekretem Sądu Ziemskiego poddanemu swemu roszkażać wrocić, a

nie ma iść *motio, appellatio, prosecutio motionis, plebeio cum plebeio, similiter et nobilis contra plebeium*, usprawiedliwić się ma *coram eodem iudicio peremptorie*, to jest, gdyby który czyiego poddanego niewinnie obwinął.

Pozwu nie psować przed Sądem Ziemskim, *nullis accessorijs et defectibus*, wyjąwszy żeby nie był *actor legitimus possessor*. A to postanowienie tey sprawiedliwości wyżey opisaney, ma trwać tylko do drugiego Seymu.

Artykuły do prawa Wielkiego Xięstwa Litewskiego.

41. Stanom Wielkiego Xięstwa Litewskiego, za potrzebą ich na tym Sejmie, wydaliśmy Trybunał, to jest, porządek Sądów nowych głównych, przez Sędzie główne, którzy od Stanow onego Państwa czasu y miejsca naznaczonego obrani będą. O czym szerzey artykuły namowione, za pieczęcią naszą W. X. Litewskiego y z podpisem ręki naszej, wedle praw ich, Ruskim piśmem pisane są, y im do Województw y Powiatów wydane.

42. Mają też Statuta W. X. Litewskiego y uchwał Seymowych do sądów należących, przez deputaty swe poprawić: a to tak, iżby nie spisom Unij nie było przeciwno. A tę poprawę dla konfirmacyi naszej na Sejm pierwszy przynieść mają.

43. Ktemu za prośbą Posłów, konstytucją Seymu Lubelskiego w roku 1569, uczynioną, o niedawanie iedney osobie dwu dygnitarstw, y urzędów sądowych, przy mocy we wszem zostawujemy, y według niey się zachować mają.

44. O sądzeniu Roków Ziemskich y Grodzkich pod czasem tey wojny, wyjąwszy osob tych, którzy z Nami sami na wojnę poiądą, według o tym pierwszych konstytucyi Seymowych w mocy zostawujemy.

45. O porządku dowodzenia sprawiedliwości w tych rzeczach, ktoreby się pod czasem wyciągnięcia naszego na wojnę, y aż do zwroczenia z niey da Pan Bog szczęśliwego, osobom będącym na wojnie w imionach ich stały, postanowienie w roku 1579 w woysku pod Polockiem uczynione, przy mocy zostawujemy, z tym dokładem y poprawą, która się na tym terażniejszym Sejmie stała.

46. Miejsca abo place na zbudowanie domow dla Sądów Ziemskich, y dla chowania ksiąg w każdym Województwie y Powiecie, tam gdzie sądy odprawowane bywają, Woiewodowie y Starostowie onych miejsc naznaczyć y wymierzyć mają, wedle konstytucyi Seymu Lubelskiego, roku 1569

47. O sprawach osob duchownych z świeckimi, iż tu teraz na Sejmie nikogo z stanu duchownego W. X. L. nie było, statut iako do tego czasu w mocy zachowujemy, y do poprawy statutu onego Państwa odkładamy.

Niewiaza Rzeka.

48. O wolności portu rzecze Niewiazy, iż w Kieydanach port wolny, y groblą hamowany

bydź nie ma, zachowujemy według konstytucyi Grodzińskiej roku 1568.

O drogach Ziemi Żmudzkiej.

49. Za prośbą Posłów Kowieńskich, o położeniu drog Ziemi Żmudzkiej, y miasta Kowieńskiego, y o składzie ludziom kupieckim w Kownie, wedle przywileiow tego miasta zachowujemy, y Kommissarze do Żmudzi wyślemy, którzyby postanowili y okazali drogę narodowi szlacheckiemu, ku prowadzeniu z Żmudzi do Prus rzeczy wszelakich, z ich własnego gospodarstwa: wszakoż nie nie derogując w tym obycajowi dawnemu. O czym gdy od Kommissarzow sprawę weźniemy, dalsze postanowienie z Pany Radami uczynimy, a nowe drogi niezwykłe do Prus przez puszcza mają być zagubione, y nowe wole, a zwłaszcza ludziom kupieckim.

Exempcyja żołnierzow a iudicjs.

50. Iż poparcie tey wojny przeciw Moskiewskiemu odprawowane bydź nie może, iedno przez ludzie żołnierskie, których trudnoby dostać y wywieść na służbę Rzpltey, gdzieby ubezpieczenia iakiego od Nas y Rzpltey z strony spraw swych sądowych pod czas swey niebytności nie mieli: przeto konstytucją Seymu Warszawskiego *anni* 1578, y Piotrkowskiego *anni* 1567, aby żołnierze, urzędnicy, y słudzy wszyscy, którzy Nam przeciwko Moskiewskiemu, y innym nieprzyjacielom Koronnym służyli, y służyć będą, od sądow y sądenia wszelakich urzędow y sądow, tak *ultima* iako y *cujusvis ulterius instantie*, wolni byli uchwałą niniejszego Seymu, do dwanaście niedziel po rozpuszczeniu woyska prorogujemy. A iż w konstytucyi Piotrkowskiej *anni* 1567 nie przypuszczeni byli do tego ufolgowania ci, którzy przesądzeni są, abo ku zapisom akcyje mają, abo mieć będą, a ci też, którzy o mężoboystwa, abo o gwałcenie, abo usilstwa, abo też o naiazdy domowe y wybicia gwałtowne, spozrywani są, abo będą, tedy zabiegając fortelom ludzkim, tę konstytucją deklarujemy, iż ci wszyscy, którzyby sami takowego uczynku ktorego byli *rei* abo którzy ku zapisom iawnym nie zastarzałym, a zastarzałe zapisy, rozumieją się od lat dziesięci, po których mogłoby co inszego *intercedere*, pozwani byli, ci takowi mogli by bydź, y mogą, *non obstante absentia Reipublicae causa* sądzeni. A inszym sposobem przeciwko ktoremukolwiek, którzyby na wojenney potrzebie był, chociażby przyjaciel abo prokurator jego *adactus sententia interlocutoria* daley się wdał, dekreta ferowane bydź nie miały, ani mają. Małżonki też osob tych, którzyby na takiy posłudze byli, gdyż są *sub tutela maritorum*, mają mieć takowe dylacje. Ktorzy to takowi żołnierze, y urzędnicy, y słudzy nasi, obycajem wyżey opisanym, wyswobodzeni, którzy abo sami, abo małżonki ich sprawy sądowe mieli, abo mieć będą, listy y świadectwa z Kancellaryi naszej

mieć mają, ktore Kancellarya nasza dawać im będzie powinna.

A ktoby otrzymał list takowy, onym się zasłonił, a na tey expedycyi nie był, *ipso facto* ma *amittere causam*.

Oprawa Krolowej IMci Anny.

51. Oprawa Krolowej IMci Małżonki naszej, na dobrach Xięstwa Mazowieckiego, na których też miała oprawę Krolowa Bona, Matka I. Krolowskiej M. konstytucją tą za radą Panow Rad, y pozwoleniem Posłów Ziemskich oboiego narodu postanawiamy, *reservatis Nobis et Successoribus nostris Regibus jurisdictionibus, ac salvis iuribus modernorum possessorum*. Wszakże gdy ktorykolwiek z nich zeydzie, *bona haec subjecta reformationi* nie mają nową daniną bydź daley zatrudniane, aby prowenty wolne Krolowej IMci były. A z tym też wedle przydania tych pożyczkow, umniejszać się ma tey prowizyi, którą Krolowa Iey M. z ceł Koronnych bierze y brać ma, dla tego iż te dobra zatrudnione są, prawy *modernorum possessorum*. Quarta z tych dobr Mazowieckich, *non obstante reformatione* iść ma do Rawy przed się. Nie podając ktemu pod tę oprawę miasta Warszawy, z strony jurisdycyji, *propter omnes Conventus Regni*. A waruiąc y za wieczne prawo bydź deklarując, iż napotym z strony Korony na dobrach Xięstwa Mazowieckiego spolnie innym Krolowym oprawy bydź nie mają czynione, ale na innych dobrach: o czym kognicya ma bydź na przyszłym Sejmie.

52. Ktemu Krolowej IMci mają bydź dobra w W. X. L. od Nas naznaczone y opisane, ktoreby na każdy rok prowentu, iedenaste tysięcy dwieście y piędziesiąt złotych czyniły. Na których to dobrach Litewskich trzydzieści tysięcy złotych, a na Mazowieckich trzydzieści tysięcy, wolno będzie ludziom narodu Polskiego y Litewskiego Krolowej IMci zapisać y darować: ktore summy Polski naród z Mazowieckich, a Litewski z Litewskich, powinien będzie spłacić.

Sprawa Starostwa Liwskiego.

53. Artykuł na przeszłym Sejmie Koronnym, w uniwersał poborowy włożony, którym akcja Urodzonego Stanisława Radziwińskiego, Starosty Liwskiego, z Iędrzeiem Karmanowskim, o wybicie arendy z pewnych dobr na Trybunale Piotrkowskim przeszłym pod Seymem przeszłym Warszawskim, na którym Starosta Liwski, iako Szafarz poborow być musiał, przeciwko niemu *in contumaciam* otrzymana, podniesiona, *et in integrum* restytuowana jest, iżby znowu była sądzona, *in toto* iako w sobie obmawia, *authoritate praesentis Conventus* approbujemy, *omnium Ordinum consensu accedente*.

Cła od wołów szlacheckich.

54. Powołowczyzny, y woły, własnym zbożem zimowane szlacheckie, aby przez komory Celne podług wolności szlacheckich, bez myt y ceł były przepuszczane według dawnych kon-

stytucji pod winą sta grzywien. A przysięgi szlachcicom, abo ich sługom szlachcicom też broń nie mają.

Danina Kniazia Rożyńskiego.

55. Za przyczyną zgodną Panow Rad y Posłow Ziemskich, pozwalamy Kothelnia, uroczysko, za Żytomierzem w Woiewodztwie Kiiwskim leżące, *cum attentis omnibus*, Urodzonemu Kniaziu Kirikowi Rożyńskiemu, y potomkom jego w dziedzictwo na czasy wieczne, iako przywilej nasz iemu na to dany, w sobie obmawia.

Danina Andrzeia Taranowskiego.

56. Zapisanie summy dziesięci tysięcy złotych w monecie Polskiej, na Bartkowicach, *cum attentis* wsi do Bartkowie należących, Urodzonemu Andrzeiowi Taranowskiemu dajemy, za zgodnym pozwoleniem wszystkich Stanow, *vigore praesentis Conventus Generalis* approbuemy: z tą kondycją wytrzymania tych dziesięci tysięcy, na każdy rok, po stu złotych Polskich z tej summy defalkować ma. Wszakże tak, aby on sam y potomkowie jego, quartę zwykłą do Rawy powinni byli płacić, tak iako teraz płaci, a nie inakszą, ieśliby była kiedy uchwalona. A ta dzierzawa w jego domu, y potomkom jego trwać ma, aż tę sumnę wydzierży do sta lat, iako szczyry przywilej iemu od Nas dany obmawia.

Danina Swisłości.

57. Za przyczyną y pozwoleniem Panow Rad naszych Koronnych, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y Posłow Ziemskich Stanow Seymowi należących, za zgodne w Rzeczypospolitej zasługi oycy ich, dajemy synom nieboszczyka pana Wileńskiego, Alexandrowi y Karolusowi Chodkiewiczom na wieczność imienie Swisłość, w Powiecie Wołkowiskim leżącą, według przywileju naszego im od Nas na Seymie danego.

Danina Maxłmowi Czapl.

58. Za prozbą Panow Rad y Posłow Ziemskich, pozwoliliśmy w wieczność trzy włoki puste, we wsi Szostakach, dzierzawy Kamicznia Litewskiego, Urodzonemu Maxymowi Czapl, iako przywilej od Nas iemu na to dany w sobie obmawia. Ktora danina ma trwać *temporibus perpetuis*, iemu y potomkom jego.

Ościskowa sprawa.

59. Za prozbą Stanow Koronnych y Wielkiego X. L. synowi Hreora Ościka skaranego za występki jego, na imię Ianowi, z tej przyczyny, iż onego w małości lat odłączył od siebie. Uznawszy go bydz niewinnym uczynku oycowskiego, naydujemy, że srogosć Statutu Wielkiego Xięstwa Litewskiego ściągac się nań nie ma: ale wszec swobod stanowi szlacheckiemu należących, używac będzie on sam y z potomkami swemi, wedle przywileju, który na tymże Seymie iemu wydan iest.

Danina Polotyńskiemu.

60. Za prozbą Stanow wszystkich pozwalamy, aby Walentemu Polotyńskiemu, dwadzieścia łanow z dobr stołu naszemu należących, na wieczność naznaczono było, y oddano, gdzie będzie bez zatrudnienia skarbu naszego.

Danina Wasilowi Niemlerze.

61. Za prozbą y pozwoleniem Panow Rad Koronnych, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y Posłow Ziemskich oboiego narodu, Urodzonemu Wasilowi Niemlerze, Rotmistrzowi naszemu, za służby jego ucziwe, we włości Mohilowskiej wioski Hołowieczyce, Ciepia, Linbany, służeb dwanaście, ktore mu były dane od Krola Zygmunta Augusta do łaski, iemu y potomkom jego prawem wiecznym daliśmy, iako przywilej iemu od Nas dany obmawia, nie kaziac praw innym.

Actum Varsaviae in Conventu Regni Generali, feria secunda post Dominicam Laetare, sexta die mensis Martij. Anno Domini 1581, Regni vero nostri, anno quinto.

UNIERSAŁ POBOROWY, 1025

ROKU BOŻEGO 1581.

STEPHAN

z Bożej łaski Krol Polski, Wielkie Xięże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kiiwskie, Wołyńskie, Inflantckie, y Siedmigródzkie etc.

Wszem wobec y każdemu z osobna, ktoregokolwiek stanu, dostoiności y urzędu tak duchownego, iako y świeckiego ludziom, y innym wszem poddanym naszym, miast, miasteczek, wsi, y innych osiadłości iakiemiżkolwiek przewizki nazwanemi, w Kor. y we wszec Państwach naszych, mieszkaiącym, ktorymkolwiek należy, y do ktorych terażniejsza Seymowa uchwała przydzie, a oznaymiona będzie, wdzięcznie y wiernie Nam miłym, łaskę naszą Krolewską.

Wdzięcznie y wiernie Nam mili: iż złożyliśmy Seym Walny Koronny w Warszawie, dla poparcia dalszego wojny Moskiewskiej, widząc w tym wielką Rzpltey potrzebę, także, aby kraie Ruskie y Podolskie opatrzenie mieć mogły, pobor po wszystkich do niey należących, za zezwoleniem wszystkich Stanow, na dwie lecie tylko wedle uniwersału na przeszłym Seymie uczynionego, z poprawą niżej opisaną, uchwalamy y publikujemy. A to nie wzruszaiąc poboru tego, y czopowego, który w tym roku wydaia, y wedle przeszłego uniwersału wydać powinni, aby każdy wedle tego postanowienia y uchwały, ku poratowaniu Rzpltey, sprawiedliwie wydawał, tak iako się niżej opisało.

Wszyscy kmiecie y każdy z nich z osobna, tak nasi, iako y poddanych naszych duchownych y świeckich osob wszec Państw naszych Koronnych, y W. X. L. ktorzy sobie abo panom swoim orzą, abo robotę odkupiają u tychże panow swych, tak we wsiach starodawnych, iako y nowo osadzonych, nie wedle starych kwietacy, ale na te dwie lecie tylko z każdego łanu, żrzebia, śladu, włoki, z osiadłych rol, mają płacić po groszy pietnaście.

Z takowychże wyżej opisanych rol kmiecie osiadłych, z strony dziesięcin, po drugich pietnaście groszy, bądź gdzie są snopowe dziesięciny abo meszne, spy abo małdry, iako wyżej opisano, a z dziesięciny y także z tych spy, mają to sobie wytrącać. A gdzie pienezne dziesięciny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy kmieć swoim dolożyć ma, tak iżby z roli y z dziesięciny spełna groszy trzydzieści dał. A gdzieby też dziesięciny snopowe ani pienezne, ani mesznego nie było, kmieć powinien sam dać spełna groszy trzydzieści. A w W. X. L. w Kiiowie, y na Wołyniu, y w Braclawskim Wdztwie, gdziekolwiek włok mierzonych nie masz, jedno służby, z każdej służby osiadley po złotemu iednemu. A iż na innych służbach bywa po kilka dymow, tedy dwa dymy na złoty ieden składać się mają. A gdzie też służb ani włok nie masz, jedno dymy, iako bywa na Polesiu, także po dwa dymy na złoty ieden składać się mają.

A w Ziemi Halickiej, y Podolskim Woiewodztwie, poczawszy od Lwowa, nie z łanow ani z włok, ale z każdego pługa każdy ma dać złoty, ile ich wychodzi na robotę. A na Wołyniu po spustoszeniu Tatarskim, ktore Tatarowie tak pięć lat uczynili, będą powinni rowno z drugimi płacić.

Szoltysi, Woytowie, Kniaziowie, Tywonowie, Putni, Boiarowie, tak nasi Krolewscy, iako duchownych y świeckich y mieyskich, poddani nasi, każdy płacić ma z włoki iedney po złotemu iednemu. A ktoby Szoltysa skupił, zwłaszcza z Krolewskich y duchownych majątnościach, aby dał od każdego Szoltystwa po złotemu iednemu, *exceptis bonis Equestris Ordinis*, z ktorych Szoltysi nigdy do wojny nie należą. A wszakże y Szlachecki Szoltys ma dać z włoki złoty ieden.

Szlachcic każdy który poddanych nie ma, a swym pługiem abo ratayskim orze, będzie powinien dać z włoki groszy pietnaście: a ieśli mniey orze, tedy *juxta quantitatem* dać ma, za rekognicyą swoją. A gdzieby ich siła w iedney wsi było, tedy wszyscy przez dwu oraczow, abo zagrodnikow swych, będą mogli takowy pobor za rekognicyami swemi do Poborce odesłać. W czym wszystkie napominamy, aby widząc na ten czas tak nagłe y wielkie potrzeby Rzpltey z większą chęcią y pilnością iednako społecznie do tego się przykładali, iakoby sprawiedliwie a iednako społecznie, iako kto powinien, ten pobor wydawali.

A od włoki każdej pustey, y tej zwłaszcza ktoreby do folwarku zdawna, to iest, przed tą konstytucją nie przyłączył, ale ją dał z trzeciżny, abo z kopczyzny orać, abo ją na inszy pożytek obrocił, y z włok paśnych ktore naymują Olandrowie na paszą, y inni, z takowey każdy powinien będzie dawać po groszy dziesięci.

Rataie każdy z nich ktorzy z kopczyzny orzą, każdy powinien dać z pługa po złotemu iednemu.

Wsi łowcze ktore na łowcach siedzą, y wszelakie inne, także z osiadłych włok, po groszy trzydzieści płacić mają: a z wolnych włok sami powinni iechać na wojnę, a na imię Strzelcy.

Wsi Wałaskie powinny płacić będą, iako y w inszych wsiach, z rol ieśli ie mają, abo z dworzyszczą po groszy trzydzieści, a ktorzy rol nie mają, tedy od bydła, zwłaszcza od sta owiec po groszy dwudziestu, a od dziesięci krow groszy dwadzieścia.

Zagrodnicy ktorzy na ogrodziech siedzą, co z wymłocku żyją, płacić mają po groszy cztery. Zagrodnicy ku zagrodom role mający, płacić powinni po groszy sześci.

Zagrodnicy ktorzy domki mają y ogrody, a na czynszu bez robot są, iakiejkolwiek swe obecie mają, po groszy dwanaście płacić mają.

Komornicy co bydło mają, po groszy ośmi: a co nie mają bydła, po groszy dwu. Łoźni, to iest hultaie, męczyzna y niewiasty, ktorzy się na służbę doroczną nie naymują: także dudarze, skomoroszy, każdy od siebie po groszy dwudziestu y czterech dać powinien. A Woyt z Przysiężniki pod przysięgą tego doyrzeć mają, aby takowi nie uchraniiali się poboru tego. A ktorzy na flisie są, zarazem u Głowy nad Nogatem płacić mają.

Przekupki, przekupnie na wsiach po groszy dwanaście.

Rzemiestnicy wszelacy we wsiach, po groszy cztery.

Rybitwi na wsiach, po gr: 8 a ktorzy role mają, osobno płacić będą powinni z rol.

Karczmarze na wsiach co role mają, rowno z kmiećmi od rol płacić będą *secundum quantitatem* rol.

Wsi nasze Krolewskie, y panow duchownych, y każdy inszych ktore są na iakiejkolwiek posługach, a choć też czynszu nie placą, y podatkow przedtem nie dawali, abo też dziesięciny nie płacili, ten podatek rowno z drugimi kmiećmi powinny płacić.

Wsi nowo osadzone, y miasteczka, ktoreby cztery lata wysiedziały, takie powinny płacić ten podatek rowno z inszemi wsiami y miasteczkami. Także ma bydz rozumiano o wsiach y miasteczkach pogorzałych, y zwoiowanych od czterech lat.

Młynarze od koł walnych, zakupnych, korzecznych, łodziastych, ważnych od każdego po gr: 24, a od dorocznych koł, po groszy 12.

Pily, folusze, stępy, od każdego koła po gr:

15. A od wietrznych młynow zakupnych po gr: 10, tak nowych iako y starych, a od dorocznych po gr: 5.

Młyny ktore dzierzawcy dobr naszych Krolewskich trzecią miarę wykupili dla pożytku, płacić powinni iako insze młyny, tak dziedziczne iako y doroczne. Papiernicy od papieru po złotych dwu:

Rudnicy od każdego koła po złotych dwu: a ktorzy role mają, osobno z rol iako insi płacić będą.

Dziegciarze, smolarze, od rzemiasła swego po groszy dwanaście. Popielarze, smelcarze ktorzy do spustow smoły palą, od pieca każdego po złotych dwu, y towarzysze smolnikow.

Rzemieslnicy y towarzysze tychże mistrzow: to iest, węglarze, dymarze, kowale, kuznicy, płokarze. Także y przy papiernikach, także po gr: dwanaście.

Od hut sklanych po złotych dwu, a towarzysze ich po gr: 12.

Metropolitowie, Władykowie, Archimedrytowie, Humenowie, Popi wszyscy Ruscy, także Biskupowie Ormiańscy, z osiadłych rol także dawać mają po złotemu: a ktorzy poddanych y rol nie mają, tylko od obeścia swego ktore ma przy cerkwi, po złotych dwu, a Protopowie po zł: 4.

1028 Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybieran byż ma.

Miasta y miasteczka, tak nasze Krolewskie, iako y poddanych naszych wszystkich, duchownych y świeckich, szos dwoy, (a nie tryplę ani quadruplę) ktory zowią duplą, wedle starego zwyczaju, nie zastawiając ani się broniąc żadnymi wolnościami z ktoreykolwiek przyczyny, wydać go do przyszłych Świątek w tymże roku niniejszym mają.

A w Wielkim X. L., wedle postanowienia Seymiku Wołkowiskiego, płaceniem szosow uchwałą Seymu niniejszego, sowito miasta y miasteczka przykładać się mają: to iest, w miastach uprzywileiowanych z domow rynkowych, z każdego po gr: 16, od ulicznych po gr: 8, a na przedmieściu od domu po gr: 4, a w miastach y w miasteczkach małych nie uprzywileiowanych, z domow rynkowych po gr: 6, z ulicznych po gr: 4, a z nędznych chałup po gr: 2: wszakoż kto przy domie ogród będzie miał, ten osobno od ogrodu dać winien będzie. W tychże miastach y miasteczkach, mieszczanie y przedmieszczanie, Szoltysi y Woytowie, ktorzykolwiek role mają, z włok płacić będą po groszy 30.

Od rzemieslnikow wszelakich, w mieściech y miasteczkach, y ci co się do szosu przykładać, osobno od rzemiasła wszelakiego płacić będą. Każdy mistrz, to iest złotnik każdy od rzemiasła swego po złotych dwu. Rzeźnik złotych dwa. Piekarze w mieściech głównych po złotych dwu, a w miasteczkach po gr: 15: a we wsiach po gr: 8. Barwierz, cyrulik po złotych

dwu, a łazienik po gr: 15. Aptekarz od apteki złotych 3. Prasol ktory solą kupczy, po złotemu iednemu, y inni wszyscy rzemieslnicy w mieściech. Krawiec ktory iedwabne rzeczy robi, szwiec ktory szafianem y kordybanem robi: kusiernie ktorzy wielkie towary mają, powinni płacić po złotych dwu: a w miasteczkach y we wsiach po połowicy, iako wyżey stoi, *juxta proportionem* rzemiosł y rzemieslnikow.

Bialskornicy, y ktorzy zamsze wyprawiają przy wielkich mieściech, po złotych dwu. Także czerwoni garbarze po złotych dwu. A to się wszystko tylko na same mistrze ma ściagać.

Kupcy wszyscy obcych narodow, ktorzy w Koronie mieszkają, kupczą, handliują, abo są faktormi kupcow postronnych, a w Koronie się bawią, y tych ktorzy osiadłości ani prawa mieyskiego nie mają, y ci ktorzy przed uniwersalem pierwszym *anni* 1578 mieyskiego prawa y possessyi nie mieli, iakiekolwiek kupie y towary mają, we wszystkich Państwach naszych Koronnych, każdy z osoby swey płacić będą powinni po złotych cztery, oprócz gości ktorzy na iarmarkę z kupiami, y po inszych potrzebach do Korony przyjeżdżają, y okrom kupcow naszych w Koronie osiadłych, ci z osob swych, y od kupiey ktore *in Regnum* przywożą, wolni byż mają.

Szotowie ktorzykolwiek z opalkami chodzą, a wozow nie mają, z osoby swey po złotemu iednemu: a ci ktorzy wozy y konie mają, od koni płacić po złotych dwa, a od towarow rowno z drugimi płacić będą.

Komornicy y komorniczki w mieściech większych po 12 gr. A w miasteczkach mniejszych po gr: 6.

Przekupki, przekupnie, loźni, w mieściech większych: to iest hultaie, mężczyzna y niewiasty po gr: 30: także najmnicy y sładzy żydowscy: a w małych miasteczkach po gr: 15. A Poborca ma byż w tym ostrożny, aby żaden z takowych pod nieczyim tytułem, wolnością y obroną, tego podatku nie ulegał.

Rostrucharze co końmi kupczą, od osoby po zł: dwu.

Podatki od przekupniow y przekupek, hultaioy, rzemieslnikow, dudarzew, y ktorzyby był specyfikowan w uniwersale, a nalezion byż mógł w mieściech y miasteczkach, ten przez Urząd Mieyski z pilnością y wiarą wybieran byż ma: a gdy go Urząd wybierze, powinien te podatki wszystkie do Świątek przyszłych, do rąk Poborce oddać, za rekognicyą y pieczęcią mieyską, *sub fidei jurejurando*. Wszakoż Poborcy wolno będzie inkwizycyą tego sprawiedliwego wybierania czynić: czego mu oni pomoc powinni wedle zdania iego.

Kupcy wszyscy ktorzykolwiek za granice Korony naszej woły Podolskie poženą, mają dawać od każdego wołu nad cło pograniczne po groszy dziesiąci: a od wołow Polskich abo Mazowieckich, także iałowic, od ktorych pietaście groszy na cło biorą, po gr: 5 przy każdej ko-

morze koronney ostatniey. Woły ktore na komory Mazowieckie idą, także y wszelakie kupie z Litwy y Państw innych Koronnych, te aby staremi gościncami prawem pospolitem opisaniemi, iść były powinny: a przezyski o niewydanie przeszłego poboru od wołow, gdy pobor będzie zapłacony, kassuiemy y wniwecz obracamy.

Także też od każdych inszych towarow Polskich, ktore z Polski za granice wywozić będą, nad cło abo myto pograniczne, ktore dawać po trzy grosze, aby czwarty grosz *pro hac vice* wybierali Poborce. Ktore przyczynienie podatku nad cło y myta zwyczajne, nie Celnicy, ale Poborcowie w Polsce wybierać mają: a oni z nich iako z inszych poborow liczbę czynić powinni będą.

Żydowie, tak w Koronie iako w W. X. L. *nemine prorsus excepto*, mają się złożyć na sumę trzydzieści tysięcy złotych do Panow Podskarbiow y Szafarzow, Koronnego y Litewskiego, oddać będą powinni, na każdy rok od dwu lat po trzydzieści tysięcy. A dywizya summy tey takowa byż ma, że żydowie Koronni po pietaście tysięcy na rok także dawać będą powinni, z którą summą żydowie Polscy w Warszawie, a Litewscy w Wilnie, na S. Ian stawić się będą powinni *sub poena similis summae*.

1030

Czopowe w miastach y miasteczkach, takim sposobem ma być wybierane w Koronie y w W. X. L.

W miastach y w miasteczkach naszych Krolewskich, duchownych y świeckich, nie od korca ani od ćwiertniey, ani od żadney miary sładu, wedle zwyczaju dawnego, ale od beczek tym sposobem czopowe byż ma, iako beczka przedawana będzie, od każdego grosza, iako gdzie postanowione y przedawane będzie, po piędzu iednemu Polskiemu płacić będą powinni. A iesliby ten piwowar komu inszemu piwo sprzedał, ten co ie kupi do miasteczek, do wsi: do wzięcia tego piwa, od grosza po piędzu płacić będzie. A ten piędz u tego piwowara, a nie u tego co piwo kupuje, Poborca repetować będzie. A to w dobrach naszych Krolewskich y duchownych, ktorzy na Seymie podatku nie wzbraniłi się. A co się dotyczy dobr szlacheckich, tedy im tę folgę czyniemy, iż od nich od czterech szelągow piwa ieden piędz wybieran będzie.

Z mieluchow dzierzawcy dobr naszych duchownych, szlacheckich, co na szynk piwo czynić dawać, każdy karczmarz ma dawać od beczki wyszynkowanej grosz ieden.

A iż się naydują niektorzy z stanu szlacheckiego, niektorzy też Starostowie, ktorzy w mieściech naszych Krolewskich y duchownych domy mają, a piwa na szynk warzą, takowi temuż podledz mają: y także czopowe płacić będą iako y insi mieszczanie.

Karczmarze albo piwowarowie ktorzy na wsiach piwo warzą ponieważ ie ciż szynkują, indzie przedawają, takowi od każdego grosza

we wsiach naszych y duchownych, a w szlacheckich od czterech szelągow, po piędzu iednemu płacić są powinni.

Słodownicy co sładoby robią a piwa nie warzą, od rzemiasła swego do roku powinni dać po złotych dwu.

Od przewoźnego piwa, na imię Gdańskiego, Swidnickiego, Głogowskiego, od każdego acheta ktore przywiezie do Korony, y W. X. L. ma dać gr: 15, a od fassy gr: 30.

Od palenia gorzałki, banie, kotła, w mieściech, w miasteczkach, każdy powinien płacić po groszy dwudziestu y czterech, a na wsiach po gr: 12. A od szynku teyże gorzałki, w mieściech y w miasteczkach, od każdej kwarty po kwartniku. A w W. X. L. od szynkowania gorzałki, od każdej kwarty po dwa piędza białe. Czemu y arendarze gorzałki wszędzie podlec mają.

Wina wszystkie aby inszemi drogami nie szły, iedno temi: na Iaślika, Duklę, Rymanow, Sądecz, Biecz, Nowy targ, Krosno, Sambor, Lesko, Stry, czego przestrzegać mają Starostowie, Celnik Koronny, y Urzędy Mieyskie, iż ktoby się ważył inszemi drogami wina Węgierskie z tych tam kraioy do Korony wieść abo prowadzić. Przeto od każdego takowego pułkufka, ma płacić na składzie ten co ie do Korony przywiezie, po złotych dwu, a ten co ie kupi, y do miasta abo miasteczka na szynk złoży, będzie powinien dać z osobna po złotych dwu. Także małmazya, muszkatella, na Kamieniec y Sniatyn prowadzona byż ma: a tam na tych mieyscach od tego każdy płacić do Poborce będzie powinien, *nemine excepto*, od każdej kuffy tego picia, po złotych czterech, a nie więcej.

A iż osobliwych Poborcow dla pilniejszego y rządniejszego wybierania, do tego potrzeba, tedy naznaczamy do wina, iako się wyżey opisało, Urodzonego Jana Drohoiowskiiego; a do małmazyi na Kamieniec y Sniatyn, Urodz: Prokopa Raszka Sędziego Halickiego. A w W. X. L. Poborce tego doyrzeć mają.

A ci Poborcy od takowych win, małmazyi, y muszkatelle, ktorekolwiek na te mieysca przywożą, y Urząd Mieyski *sub fide et jurejurando*, Poborcy rekognicyą wydać mają, takowego wzięcia poboru sprawiedliwie. Tamże na tych mieyscach ktożkolwiek zapłaci, wezmie kwietacyą od Poborce y Pisarza Celnego, z którą gdy do Krakowa abo na insze każde mieysca przyjedzie, a Poborcy onego mieysca ukaże, iuz od takowego wina płacić nie będzie powinien. A iesli takiej kwietacyi nie ukaże, tak w Krakowie, iako y na innych mieyscach, że mieyce opisane tych składow minął, tedy tym sposobem wina traci, ktorego na Nas połowica, a na Celnika z Poborcą połowica iść ma.

Wina Eydemberskie, Rakuskie, Morawskie, y Ryńskie, iż *promiscue* idą do Małey y Wielkiej Polski, temu pewny skład byż nie może: na komorach Celnych Poborca, przy Pisarzu Celnym, y Urzędzie Mieyskim, wybierać będzie, od

1031

każdego wiadra, które ma mieć ośmdziesiąt kwart, od Morawskiego y Ryńskiego po gr: 6, a od Eydeburzkiego, od każdego wiadra, które ma kwart sto y cztery, gr: 10.

Od wina Gubińskiego, Krosińskiego etc. *et id genus*, od każdego drelinka po g: 24. A od Wołoskiego wina baryły po g. 16.

Wina które morzem przychodzą, Francuskie, Włoskie, Hiszpańskie, Pinioly, Alekanty, Rywuly, Seki, Madery, Ozoio, Kanary, y inne które gdy do miasta albo miasteczka przywiozą, od każdej baryły płacić mają po gr: 24: czego Poborca y Urząd Mieyski *fideliter* doyrzecz będą powinni.

Od beczki każdej miodu rozsyconego, w którejby trzy baryły były pitego, od każdej po groszy 12, a od pulbeczki, baryły po gr: 6, według proporcji.

Od miodow starych sowito, każdy ma dać od beczki po gr: 24, a od baryły albo pulbeczki po gr: 12.

1032

Także od trojniku, kicystranku, malinniku, każdy iako od starego miodu płacić będzie powinien. A żeby to sprawiedliwie dochodziło, Poborca w każdym Woiewodztwie będzie powinien po wzięciu uniwersału poborowego, obiać miasta wszystkie y miasteczka onego Woiewodztwa, albo Ziemi. A ma z Rady Mieyskiej, albo z pospolitego człowieka iednego obrać, który przezeń, y przez Radę, ma być przysięgą obowiązany, że tego podatku czopowego pilnie y wiernie doglądać y wybierać będzie, według tego uniwersału: do którego z Rady Mieyskiej ma być ieden przydawan, aby tym większa wiara była, y pilność. Z czego się Urząd Mieyski wymawiać nie ma, y za tą uchwałą będzie powinien: a pieniądze wybrane na kwartał, Poborce oddawać za dostatecznym spisaniem rejestru każdego waru szynkowania, zapieczętowanem pieczęcią mieyską, pod winą sta grzywien. Tenże Poborca, we wsiach naszych Krolewskich y duchownych, ma postanowić z karczmarzmi, z wiadomością Panow samych Starostow y urzędników, iakoby z tego czopowego ten pobor dochodził sprawiedliwie. A gdzieby się to okazać mogło, żeby w tym niebacznie iakich fortelow, derogując tej Seymowey uchwale, używać kto miał, takowy winą dwoiaką czternastą grzywien ma być karany: o którą ma mieć *peremptorium terminum* przed Starostą, za delacją poborcową pozwany będąc. A ze wsi szlacheckich, panowie wsi onych, albo ich urzędnicy mają pobor czopowy odsyłać do Poborce przez karczmarze swe, *cum significatoriulibus literis*, za ręką y pieczęcią swą, specyfikując iako wiele czopowego, a że zupełnie y sprawiedliwie odsyłać. A jeśli się też którzy upornie chcieli iakimi wolnościami bronić, takowi ku zaplacie przymuszeni urzędnie być mają, y listy żadne przeciwko temu bronić się nie mają.

Szyprowie od zboża y od towarow leśnych, tak płacić mają wszystkie. Ci co zboże wodą spuszczały do Gdańska, Elbląga, Krolewca, Ry-

gi, y indzie na wszystkie mieysca portowe, płacić powinni tak: od przernice, żyta, ięczmienia, owsa, mąki, iagiel, y wszelakiej żywności, od każdego łasztu po gr: 30. A w W. X. L. przy ciele nowo postanowionym, cła starego po groszu iednemu, od beczki każdej Litewsey kupcy, y z tych miast gdzie wolności od starych ceł mają, na tak gwałtowną potrzebę, płacić powinni będą. Wyjąwszy w tym wszelakie zboża urodzaju szlacheckiego, które od tego wolne być mają; wszakże takowym obyczajem, że służa każdego szlachcica iakiegożkolwiek stanu, dostateczną przysięgę uczynić ma, że to zboże nie przekupne, ale własnego urodzaju pana iego: a to ma być na mieyscach zwykłych do tego obranych. Od towarow leśnych, z dobr naszych Krolewskich, gdzie Starostowie popioly y towary leśne sprawiują swym sumptem y na swoy własny pożytek, tak płacić mają.

1033

Od łasztu popiołu po gr: 30; od smoły, gr: 24; od sta klepek, gr: 30; od sta wasiłek gr: 30; od sta pipełek gr: 30; od sta wańczosu, gr: 24; od kopy cembrowiny, gr: 30; od masztu każdego gr: 15; od sta balow, gr: 25; od kopy tarcic, po gr: 10.

Wszakże gdzie towary leśne, w dobrach naszych ku pożytkowi skarbu naszego byłyby robione y spuszcane, od takowych towarow cło żadne nie ma być płacone.

Szyprowie od każdej własney szkuty, okrom szlacheckich, które iedno najmują z frochtu, płacić mają na rok po złot: 6.

Rotmani Wiślni od osoby po złotemu iednemu. Od dubasa, po trzy złote monety. Od lichtana po złotych dwu. To mają wybierać u Głowy nad Nogatem, Urodzony Daniel Plemiecki, który w Elbiągu ma mieć swego Sukkollektora.

Także na komorach Litewskich, w Brześciu, Poborca Maxymilian Czapla: a w Jurborku Poborca Malcher Siemiot. A jeśli by się kto takowy nalazł, któryby te wyższy mianowane pobory wodne arendować chciał, to wolno być ma Podskarbiom y Szafarzom Koronnemu y Litewskiemu, z wiadomością naszą, ku pożytku lepszemu Rzeczypospolitey, na to dwie lecie arendować, także y w Wielkim Xięstwie Litewskim, tylko nie żydom: także y czopowe aby Poborcem z wiadomością Podskarbiow y Szafarzow arendować było wolno. Ktorzy arendarze narodu chrześcijańskiego, żydow za Sukkollektory swe mieć nie mają, pod winą sta grzywien, tak na arendarza iako na żyda: o którą winę będzie wolno każdemu pozwać na Trybunał, a pozew ma być pod pieczęcią Ziemską.

Od każdej beczki śledzi, przekupnie mają dawać po gr: 6; od beczki dorszu y stokwiszu po gr: 2; od beczki Lwowskich szczuk, po gr: 12; od beczki ryb Pruskich y Krolewieckich, po gr: 6; od beczki węgorzy, po gr: 12; od wyziny-mazy po zł: 2; od beczki iesietrzyny po gr: 10; od suchych ryb wielkich sta, po gr: 5; od łososia suchego, po gr: iednemu; od iesiotra wędłego,

po gr: iednemu; od troski iunow, po gr: iednemu. Owczarze, osepni, państwo, fałeczni, y inni, aby dali od dziesiąci owiec swych po groszu dwu, y od tych co ie w najmie mają.

1034

Ci którzy mają pieniądze leżące, a na *interesse* ich dawają, aby każdy od sta złotych dał złotych dwa, a na imię ci którzy majątności swe przedawszy, w mieściech mieszkają. Wszakże aby żaden nie brał ode sta iedno złotych 8.

Warunek wybierania poborow.

Poborcowie wszyscy, także ich Sukkollektorowie, będą powinni przysięż w Powiecie na querelach pierwszych po przyniesieniu uniwersału, przed Urzędem y Szlachtą, którzy tam na ten czas będą, w tę rotę: że *sub fide et conscientia*, pilnie y sprawiedliwie, nikomu nie folgując, ten pobor wybierać y weale nie sobie nie przywłaszczając, iako niżej opisano, oddawać będą powinni zarazem po odebraniu do Podskarbiow y Szafarzow niżej opisanych, tym obyczajem: że ten co będzie oddawał, ma dać albo posłać rekognicyą temu to Poborce, wiele tego podatku pierwszego z rol y majątności swey, specyfikując wszystko, iako wiele od czego oddał, y takową rekognicyą na sprawiedliwe oddanie czopowego poboru, iako wyżej omienionego, przez karczmarza, a na lanowego przez się albo służbę swego zostawić ma. A gdzieby kto poborow nie wydał, tedy takowego Poborca do Urzędu Zamkowego, gdzie podległ, powinien deforować y onego *poena quatuordecim marcarum in eodem termino*, który ma być *peremptorius* pownać, y do oddania poboru weale prawem przymusić. W czym takowy porządek ma być zachowany, aby każdy Poborca był powinien, każdego który poboru nie oddał, do sześci niedziel od czasu w uniwersale naznaczonego, dać Starościu na delacyey: a Starosta aby był powinien od dziesiąci niedziel wszystkie poddane na dylacyi spozywać. A gdzieby Poborca nie dał na dylacyi, albo Starosta *infra tempus superscriptum* nie pozywał, tedy iuz żadnego szlachcica o to pozwać nie może, ale sam Poborca, jeśli go nie poda, albo też Starosta sam jeśli nie będzie pozywał, do Panow Podskarbiow y Szafarzow *ex proprio* zapłacić to ma. A co Starosta z delacyey wybierze, aby to do Poborce oddał: który zaś do Podskarbiow y Szafarzow odnieść ma. A jeśli by Poborca na delatę niewinnie kogo podał, tedy za ukazaniem kwitu, stronę wolną Starosta od wszystkiego uczynić będzie powinien, a na Poborce skazę *duplicem poenam quatuordecim marcarum, in instanti a iudicio sive officio non recedendo, solvendam*, połowicę Starościu, a połowicę stronie pozwanej. Także gdzieby też z dobr naszych Krolewskich Starosta albo dzierżawca, tak w Koronie iako y w W. X. L. podatku nie oddał, takoweż winie iako y szlachcic podiedz ma; o co od Poborce do blisko ktoregokolwiek przyległego Grodu ma być pozwany. O którą winę od Poborce pozwany, *in primo termino tanquam peremptorio*, powinien być

odpowiedzieć, y tę winę *a iudicio non recedendo* odłożyć. A iż Poborce przeszłych poborow liczby dostateczney nie uczynili, y retenta nie małe przy nich zostały, tedy będą powinni na dzień S. Woyciecha blisko przyszły, retenta wszystkie, tak lanowe, iako y te co raz w rok odbierane bywają, tak żeby przy nich nic nie zostawało, y czopowe ktoroby do tego czasu wybrać byli powinni, w cale do rąk Panow Podskarbiow y Szafarzow oddać powinni będą, Polscy wszyscy do Warszawy, a Litewscy do Wilna. A liczbę zaś na s. Marcin w Warszawie y w Wilnie uczynić dostatecznie będą powinni przed Pany Podskarbiem, Koronnym y Litewskim, przy bytności Szafarzow naznaczonych: z których PP. Podskarbiowie kwitować będą powinni za popisy Szafarzow. Zostawiając wszystkie *dubia* w poborzech, które przy liczbach notowane być mają y okazane, dla uznania ich na przyszłym Seymie. A także y *salaria* przez Nas y Stany Koronne uznane być mają.

1035

Poborce do wybierania poborow naznaczeni w Woiewodztwach:

W Krakowskim, Urodzony Piotr Strzała Sędzia Zatorski, co y pierwey.

W Poznańskim, Urodzony Ian Gaiowski, Podstarości Poznański.

W Wileńskim, Urodzony Piotr Araburda.

W Lidzkim Powiecie, Urodzony Marcin Iuchnowicz Sungin.

W Osmiańskim: Urodzony Szymon Wyszcznar.

W Braclawskim, Urodzony Hrcor Ciszkowicz.

W Wilkomirskim, Pawel Doman Cieszycki.

W Sandomierskim, Powiatow Sandomierskiego, Wislickiego y Pilznińskiego Urodzony Stanislaw Suliszowski.

Radomskiego, Opoczyńskiego, Chęcińskiego, y Stężyckiego, Urodzony Dzierżek Strębosz.

W Kaliskim, Urodzony Adam Iezierski, Burgrabia Kezyński.

W Trockim, Urodzony Piotr Wilkozięć.

A Powiatu Grodzieskiego, Fiedor Massalski.

W Kownie, Urodzony Ierzy Radoszyński.

W Upieciu, Urodzony Ian Zygmuntowicz Podsekdek Upitski.

W Sieradzkim, Urodzony Franciszek Masłowski, Pisarz Ziemi Wieluńskiej. Wieluńskiego y Ostrzeszowskiego Powiatu, Urodzony Piotr Masłowski. Lanczycki, Urodzony Sebastyan Karsznicki.

W Ziemi Żmudzkiej, Urodzony Malcher Siemet, Ciwon Derwiański. W Brzeskim, Urodzony Ian Trzebnochowski.

W Kiiowskim, Urodzony Maciej Iezierski.

W Inowrocławskim, Urodzony Szymon Zegocki.

W Dobrzyńskim, Urodzony Stanislaw Głowiński.

W Ruskim, Lwowskiej y Halickiej Ziemi, Urodzony Ian Swierski Woyski Trębowelski. Przemyslskiej, Sanockiej, Urodzony Kilian Dro-

hoiowski. Chełmskiej, Urodzony Wawrzyniec Grabia.

1036 W Wołyńskim, Urodzony Michał Liniewski. W Podolskim, Urodzony Zygmunt Błażewski. Lubelskim, Urodzony Lukasz Zyrzyński.

Połockim, Urodzony Ierzy Kotowicki, Pisarz Ziemiameczny.

Belskim, Urodzony Paweł Rudowski. Nowogrodzkim, Urodzony Wasil Zenkowicz Cyhiński.

W Słonimie, Urodzony Waleryan Sokółowski. W Wołkowiskim Powiecie, Urodzony Iwan Uchlik, Pisarz Ziemi Wołkowicki.

Płockim, Urodzony Adam Lękowski, Podczaszy Płocki.

Witepskim, Urodzony Lew Sapieha. Orszańskiego Powiatu, Urodzony Hreor Sapieha.

Mazowieckich Ziem, Czernskiej, Urodzony Stanisław Machnacki.

Warszawskiej Urodzony Ian Okęcki. Wyssogrodzkiej, Urodzony Ian Cybulski Wojski Wyssogrodzki. Zakroczymskiej, Urodzony Iakub Kiełpiński. Ciechanowskiej, Urodzony Szymon Tański, Podkomorzy Ciechanowski. Łomżyńskiej, Urodzony Ian Wierzbicki.

Rożańskiej, Urodzony Andrzej Ponikiewski. Nurskiej Ziemi, Urodzony Ian Gorski Sędzia Nurski.

Liwskiej, Urodzony Adam Iabłoński. Wiskiej, Urodzony Ian Grącki Sędzia Wiski.

A ci wszyscy Poborcowie Woiewodztwa Mazowieckiego, będą mieć *salaria* sto grzywien.

W Podlaskim, Powiatu Bielskiego, Urodzony Piotr Piętkowski.

Drohickiego y Mielnickiego, Urodzony Fabian Wyszyński.

Rawskim, Urodzony Ian Niechmicrowski. Brzeskim Litowskim, Urodzony Maximilian Czapla.

A Pińskiego Powiatu, Urodzony Falko Hrećzyna.

Chełmieńskim, Urodzony Daniel Plemięcki. Mściławskim, Urodzony Iwan Olesza.

Malborskim, Urodzony Ierzy Konopacki. Braclawskim, Urodzony Seweryn Kropiwnicki, Pisarz Ziemi, Braclawski. Pomorski, Urodzony Ian Konopacki.

Mińskim, Urodzony Iurgi Zienkowicz Cyhiński.

Powiatu Możerskiego, Urodzony Fiedor Mikulicz.

Rzeczyckiego, Urodzony Andrzej Halecki.

Poborca Woiewodztwa Krakowskiego ma tego pilnie dożyć aby we wszystkich Powieciach Woiewodztwa Krakowskiego żaden Powiat, ani miasto, nie uległo od poratowania Rzpłtey, ale aby wszystkie Powiaty Woiewodztwa tego Krakowskiego, Proszowski, Książki, Lelowski, Spiski, Czchowski, Biecki: także Xięstwo Oświęcimskie, Zatorskie, dostatecznie ten podatek wydali. A tymże kształtem y wszęch innych Woiewodztw Poborcy zachować się mają.

Szafarze dwa tylko Koronni byź mają. Jeden do woyska, Urodzony Stefan Grudziński, 1037

Kasztellan Nakielski: drugi dla odbierania od Poborców pieniędzy poborowych, y odsyłania ich do woyska, Urodzony Andrzej Gołuchowski, Podkomorzy Sandomierski. A w Wielkim Xięstwie Litewskim Szafarze, do woyska, Urodzony Demetry Halecki, Miecznik Wielkiego Xięstwa Litewskiego: drugi do Wilna dla odbierania pieniędzy poborowych, y odsyłania ich do woyska, Urodzony Woyciech Dziuwaltowski, Podkomorzy Kowieński: ktorzy wszyscy są naznaczeni y obrani od Stanów Koronnych. Do ktorzych My też z strony naszej, Pany Podskarbie nasze Koronnego y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, przydaiemy: A ci wszyscy pomienieni Szafarze takowe *salaria* mieć mają. Polski Szafarz ktorzy w woyszcze będzie, złotych monety Polskiej piętnaście set, Litewski Szafarz do woyska, złotych Polskich siedm set.

Temu zaś drugiemu co w Warszawie byź ma, złotych Polskich tysiąc: a Litewskiemu ktorzy w Wilnie pobory odbierać ma, pięć set złotych Polskich.

A iż iest też nad uchwałę Seymu terazniejszego myto z uchwały wszęch Stanów W. X. L. ktore Nam dobrowolnie darowali, tedy toż myto proroguią y pozwalaią uchwałą wszęch Stanów Wielkiego X. L. Panowie Rady y Posłowie od przyszłych Swiątek do dwu lat.

A iżby tym porządniejszy szafunek był wszystkich tych pieniędzy, tak poborowych, iako y z kąd inąd do tej Moskiewskiej wojny, y obrony Ruskich kraioy naznaczoney, ku Panom Podskarbiom dawamy Szafarza Urodzonego Stephana Grudzińskiego Kasztellana Nakielskiego, ktorzy obecnie w woyszcze będzie, a służby porządne żołnierzow iezdnych y pieszych doglądać ma, społem z Pisarzem Polnym, abo kogo My do niego naznaczymy z swey strony. A każdej ćwierci lata, y kiedyby była potrzeba, aby iezdni byli powinni, roty swe porządnie popisać tak iednego dnia, iako y gdzie potrzeba pokaże. Tenże dożyć y pilnie obserwować będzie powinien przyciągnięcie każdego, ktorego dnia y z jakim pocztem na służbę Rzpłtey przyjedzie, z wiadomością naszą, y Pisarza Polnego, ktorzy *contra reiestra* wszystkiego trzymać będzie powinien. Też powinność y Litewski Szafarz na sobie znieść ma: po popisaniu rot, pieniądze zarazem dawać będzie, nie według przypowiedzenia służby, ale według pocztu y przyciągnięcia każdego. Pieszych wszystkich, tak Polskich iako cudzoziemskich, tenże aby każdego miesiąca munstrował pierwey, y popisował z Pisarzem Polnym, a potym ktorzy do boiu godni będą, pieniądze samym pieszym do rąk, a nie Rotmistrzowi według naznaczenia żołdu ich dawać, aby tak pieszy ukrzywdzeni w żołdzie swym nie byli.

Na pierwszą ćwierć lata iezdnym, a na dwa miesiąca pieszym, po przyjęciu ich, będą powinni Panowie Podskarbowie y z Szafarzmi

dawać pieniądze na mieyscu przez Nas naznaczonym, y za listy naszymi, a o tym do Podskarbiow y Szafarza dadzą znać, aby wiedział iako daley odprawować będzie powinien.

Poborcy tak przeszłych poborow ktore w tym roku wybieraią, iako y terazniejszych, na każdą ćwierć lata do Panow Podskarbiow y Szafarzew swych oddawać mają: to iest, pierwszey ćwierci lata, *die ultima Februarij*: wtorey *die ultima Maij*: trzeciej, *die ultima Augusti*: czwartej, *die ultima Novembris et sic consequenter*. A ktorzyby się na ten dzień nie stawili, przepadać będzie sto grzywien, *toties quoties ab Instigatore citabitur*.

Szafowanie pieniędzy.

Gdzieby na co innego, a nie na potrzeby wojenne, ci Podskarbowie y Szafarze te pieniądze wydali, tedy mają y będą powinni *de suo* zapłacić. A Litewscy Poborcowie na też czasy, w Wilnie, oddawać pieniądze będą powinni do rąk Podskarbiow y Szafarza swego, pod tymże warunkiem.

A ieslibyśmy tę wojnę z Moskiewskim iakimkolwiek sposobem w tym niniejszym roku skończyli, tedy cokolwiek pieniędzy tych poborow oboich zostawało, nad zapłatę żołnierzom wszystkim, tak iezdnym iako y pieszym, y na inne wszelakie *onera* wojenne, tak z strony wojny Moskiewskiej, iako obrony Kraioy Ruskich: tedy ta reszta przy Podskarbiach y Szafarzach zostać ma, z ktorey na Seymie przyszłym liczbę czynić będą powinni. A coby zostawało, do skarbu Rawskiego Rzeczypospolitey oddać mają. A w Wielkim Xięstwie Litewskim, tam gdzie Seym ukaże, obrocić te reszty mają.

Czas oddawania poborow.

Od rol, osiadłości, szosow, młynow, hultaiow, żydow, wszystkich podatkow, ktore iedno raz w rok płacone byź mają, okrom czopowego, łasztowego, y innych rzeczy ktore przez rok bywaią wybierane, czas naznaczymy dwie niedzieli, po publikowaniu w Powiecie uniwersału. Od ktorego czasu poczawszy, wydać wszyscy powinni będą do Swiątek przyszłych. Publikacya uniwersału ma być w Powieciach. A wybieranie łasztowego od zboża ktore do portu spuszczaia, także czopowego wszelakiego, w miastach y miasteczkach, duchownych y świeckich, począć się ma od skończenia terazniejszego czopowego, a ma trwać rok zupełny, ktore arendować ku lepszemu pożytku pozwalamy.

Wszakże we wszystkich mieścicach, każdy pobor uchwalony, nie zakładaiąc żadnymi libertacyami, a zwłaszcza w Krakowie, y w innych mieścicach wszystkich, ktorym *pro hac vice tantum* deroguiemy, sprawiedliwie płacić, y wydawać będą powinni. A pieniądze z tych poborow, ktore do Panow Podskarbiow y Szafarzew znosić będą, także kwarty, ktore do Rawy znosić będą

na żołnierze, tak do Ruskich y Podolskich kraioy, y do Moskwy, mają byź obracane. A naprzód z tych poborow y kwarty powinney, opatrzenie ma byź y obrona kraiom Ruskim, Podolskim, Wołyńskim, iazdy trzy tysiące, a pieszych tysiąc, abo iako potrzeba Rzeczypospolitey ukaże. A tamecznym ludziom nie dać rot, zwłaszcza Starostom.

Temu co też panowie duchowni między sobą z chęci swey, około poratowania Nas na tę wojnę, postanowią, ma też podledz y duchowieństwo religiey Greckiey, ci ktorzych duchowieństwa imionami są opatrzone.

Dzierżemy też y o Panach Radach, y Urzędnikach, y dzierżawcach dobr naszych w Wielkim Xięstwie Litewskim, iż też Nas ratować nie zaniechają pod tę potrzebę.

A iż zniesienie poborow, tak przeszłych iako y terazniejszych, dla prędkiey wojenney wyprawy przedłuża się: pozwalamy Panom Podskarbiom Szafarzom Rzeczyposp., aby mogli dostać summy, iakoby mogła byź największa pieniędzy, ktorą z tych tylko poborow zapłacić, wybrawszy powoli, będą, mogli.

Na odbieranie kwarty od Rawy na przyszłe Swiątki, deputuiemy z Rad Koronnych, Urodzonych, Stanisława Gostomskiego z Leżenic, Sochaczowskiego y Starostę Rawskiego, Iana Maciejiowskiego Czechowskiego y Starostę Spiskiego, Kasztellany. Od Rycerstwa, Pawła Iacymierskiego Woyskiego Buskiego, y Gabryela Masłowskiego Woyskiego Wieluńskiego.

Czopowe y szosy w Kamieńcu Podolskim, tego roku, y przyszłego, dalichmy na oprawę miasta Kamieńca, wszakże *cum cautione* aby to było w szafunku osob dwu z Rycerstwa, Urodzonych, Mikołaja Niemoiewskiego, Zygmunta Błażowskiego; a dwu z miasta, Laurentego Raycę przy Burmistrzu na on czas będącym: ktorzy na Seymie przyszłym liczbę uczynić z tego będą powinni, y okazać poprawę mają przed Woiewodą Ziemi oney.

Do tegoż Kamieńca, za pozwoleniem wszęch Stanow, sto pieszych strzelcow pozwalamy z teraznych poborow, y kwarty do Seymu przyszłego, a Rotmistrzem nad temi pieszemi czyniemy Urodzonego Mikołaja Niemoiowskiego.

A dla wiary y pewności tego wszystkiego, pieczęć nasza Koronna iest do tego listu przyciśniona. Dan w Warszawie w Poniedziałek po Srzodopostney Niedzieli, na Seymie Walnym Koronnym, roku Bożego, tysiąc pięćset, ośmdziesiątego pierwszego. A Panowania naszego, roku piątego.

Na własne roskazanie Krola I. M.

1038 dawać pieniądze na mieyscu przez Nas naznaczonym, y za listy naszymi, a o tym do Podskarbiow y Szafarza dadzą znać, aby wiedział iako daley odprawować będzie powinien.

Poborcy tak przeszłych poborow ktore w tym roku wybieraią, iako y terazniejszych, na każdą ćwierć lata do Panow Podskarbiow y Szafarzew swych oddawać mają: to iest, pierwszey ćwierci lata, *die ultima Februarij*: wtorey *die ultima Maij*: trzeciej, *die ultima Augusti*: czwartej, *die ultima Novembris et sic consequenter*. A ktorzyby się na ten dzień nie stawili, przepadać będzie sto grzywien, *toties quoties ab Instigatore citabitur*.

Szafowanie pieniędzy.

Gdzieby na co innego, a nie na potrzeby wojenne, ci Podskarbowie y Szafarze te pieniądze wydali, tedy mają y będą powinni *de suo* zapłacić. A Litewscy Poborcowie na też czasy, w Wilnie, oddawać pieniądze będą powinni do rąk Podskarbiow y Szafarza swego, pod tymże warunkiem.

A ieslibyśmy tę wojnę z Moskiewskim iakimkolwiek sposobem w tym niniejszym roku skończyli, tedy cokolwiek pieniędzy tych poborow oboich zostawało, nad zapłatę żołnierzom wszystkim, tak iezdnym iako y pieszym, y na inne wszelakie *onera* wojenne, tak z strony wojny Moskiewskiej, iako obrony Kraioy Ruskich: tedy ta reszta przy Podskarbiach y Szafarzach zostać ma, z ktorey na Seymie przyszłym liczbę czynić będą powinni. A coby zostawało, do skarbu Rawskiego Rzeczypospolitey oddać mają. A w Wielkim Xięstwie Litewskim, tam gdzie Seym ukaże, obrocić te reszty mają.

Czas oddawania poborow.

Od rol, osiadłości, szosow, młynow, hultaiow, żydow, wszystkich podatkow, ktore iedno raz w rok płacone byź mają, okrom czopowego, łasztowego, y innych rzeczy ktore przez rok bywaią wybierane, czas naznaczymy dwie niedzieli, po publikowaniu w Powiecie uniwersału. Od ktorego czasu poczawszy, wydać wszyscy powinni będą do Swiątek przyszłych. Publikacya uniwersału ma być w Powieciach. A wybieranie łasztowego od zboża ktore do portu spuszczaia, także czopowego wszelakiego, w miastach y miasteczkach, duchownych y świeckich, począć się ma od skończenia terazniejszego czopowego, a ma trwać rok zupełny, ktore arendować ku lepszemu pożytku pozwalamy.

Wszakże we wszystkich mieścicach, każdy pobor uchwalony, nie zakładaiąc żadnymi libertacyami, a zwłaszcza w Krakowie, y w innych mieścicach wszystkich, ktorym *pro hac vice tantum* deroguiemy, sprawiedliwie płacić, y wydawać będą powinni. A pieniądze z tych poborow, ktore do Panow Podskarbiow y Szafarzew znosić będą, także kwarty, ktore do Rawy znosić będą

na żołnierze, tak do Ruskich y Podolskich kraioy, y do Moskwy, mają byź obracane. A naprzód z tych poborow y kwarty powinney, opatrzenie ma byź y obrona kraiom Ruskim, Podolskim, Wołyńskim, iazdy trzy tysiące, a pieszych tysiąc, abo iako potrzeba Rzeczypospolitey ukaże. A tamecznym ludziom nie dać rot, zwłaszcza Starostom.

Temu co też panowie duchowni między sobą z chęci swey, około poratowania Nas na tę wojnę, postanowią, ma też podledz y duchowieństwo religiey Greckiey, ci ktorzych duchowieństwa imionami są opatrzone.

Dzierżemy też y o Panach Radach, y Urzędnikach, y dzierżawcach dobr naszych w Wielkim Xięstwie Litewskim, iż też Nas ratować nie zaniechają pod tę potrzebę.

A iż zniesienie poborow, tak przeszłych iako y terazniejszych, dla prędkiey wojenney wyprawy przedłuża się: pozwalamy Panom Podskarbiom Szafarzom Rzeczyposp., aby mogli dostać summy, iakoby mogła byź największa pieniędzy, ktorą z tych tylko poborow zapłacić, wybrawszy powoli, będą, mogli.

Na odbieranie kwarty od Rawy na przyszłe Swiątki, deputuiemy z Rad Koronnych, Urodzonych, Stanisława Gostomskiego z Leżenic, Sochaczowskiego y Starostę Rawskiego, Iana Maciejiowskiego Czechowskiego y Starostę Spiskiego, Kasztellany. Od Rycerstwa, Pawła Iacymierskiego Woyskiego Buskiego, y Gabryela Masłowskiego Woyskiego Wieluńskiego.

Czopowe y szosy w Kamieńcu Podolskim, tego roku, y przyszłego, dalichmy na oprawę miasta Kamieńca, wszakże *cum cautione* aby to było w szafunku osob dwu z Rycerstwa, Urodzonych, Mikołaja Niemoiewskiego, Zygmunta Błażowskiego; a dwu z miasta, Laurentego Raycę przy Burmistrzu na on czas będącym: ktorzy na Seymie przyszłym liczbę uczynić z tego będą powinni, y okazać poprawę mają przed Woiewodą Ziemi oney.

Do tegoż Kamieńca, za pozwoleniem wszęch Stanow, sto pieszych strzelcow pozwalamy z teraznych poborow, y kwarty do Seymu przyszłego, a Rotmistrzem nad temi pieszemi czyniemy Urodzonego Mikołaja Niemoiowskiego.

A dla wiary y pewności tego wszystkiego, pieczęć nasza Koronna iest do tego listu przyciśniona. Dan w Warszawie w Poniedziałek po Srzodopostney Niedzieli, na Seymie Walnym Koronnym, roku Bożego, tysiąc pięćset, ośmdziesiątego pierwszego. A Panowania naszego, roku piątego.

Na własne roskazanie Krola I. M.

1040 KONSTITUCYJE INFLANTSKIE,

ZA STEFANA KROLA

W WARSZAWIE R. 1582.

STEPHANUS

Dei gratia Rex Poloniae M. D. Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiaeque: necnon Princeps Transsilvaniae etc.

1. Significamus tenore praesentium quibus expedit universis, praesentibus et futuris harum notitiam habituris. Quia Nos per Dei gratiam recuperata de potestate Moschi Provincia Livonia, ejus statui ac bono ordini prospicientes, ac defensionis et justitiae rationem habentes, atque exemplum inprimis Terrarum Prussiae Nos accommodantes, infrascriptas leges et constitutiones ei Provinciae de consilio Consiliariorum nostrorum dandas et promulgandas esse duximus, damusque et promulgamus praesentibus. Jura tamen nostra Regalia integra Nobis in omnibus reservando.

Episcopatus Vendensis.

2. Inprimis Deo optimo gratias pro victoria concessa agentes ad ejusque cultum actiones nostras referentes, fundavimus Episcopatum in eadem Provincia, in locum Archiepiscopatus, et Episcopatum, qui fuerunt superioribus temporibus primum discordia interna, deinde vero hostili gladio exterminati. Cujus sedes Vendae futura est, ubi etiam Canonicorum Collegium instituumus, ac item per civitates, villas, et oppida nostra Regalia, parochias et scholas ritus catholici ereximus.

De dissidentibus in religione.

3. Annuimus petitionibus Provincialium Provinciae Livoniae, Rigae, et hic ad Nos factis, ut Augustanae confessionis, quae unica post religionem catholicam illam in Provinciam introducta est, liberum usum illis permittimus.

Tres Praesidatus in Livonia.

4. Provinciam Livoniam, quae adhuc a Nobis parta est, in tres dividimus partes, tum juridicendi, tum defensionis causa. Quarum prima erit Venden: atque id quidquid inter flumen Dunam et Goviam, et inde ad fines Moschoviae versus Opoczka, supra Marienhausen: situm est, et Praesidatum Venden: spectabit inclusis etiam arcibus Marienhausen, Ludzen, et Rozythen. Altera Derpatensis, quae a flumine Govia ad fines usque Moschoviae extendetur, et versus Felinum Vilscher lacu terminabitur. Tertia Pernaviensis, quae Felinum, Pernaviam, et caeteras arcus inter Goviam flumen, et mare, et lacum Vilscher continebit.

Praesides Livoniae.

5. Quibus quidem in partibus singuli Praesi-

des, Vendenses scilicet, Derpaten: et Pernavien: praecerunt eo jure et autoritate in illa Provincia, qua Palatini in Prussia sunt: cum quibus etiam necessitate exposcente, ad bellum movere debebunt, post quam praedicti Praesides a Nobis vel Gubernatore Livoniae, vel locum tenente, vel Commissario nostro admoniti fuerint.

Succamerarii.

6. Statuimus, ut in eadem Provincia tres itidem Succamerarii sint, Vendensis, Derpaten: Pernavien: eadem autoritate et functione, qua Succamerarii sunt in Terris Prussiae. Iidem finibus inter Nobilitatem regendis praecerunt.

Vexilliferi.

7. Tres itidem praedictae Livoniae Provinciae regiones, tres suos Vexilliferos habebunt, subque signis a Nobis illis attributis, necessitate exposcente, ut supra scriptum est, dictae provinciae nobiles et incolae ad bellum et defensionem progredientur.

Judicia Terrestria.

8. Judicia Terrestria in singulis praesidatibus quotannis bis celebrentur; ita ut in praesidatu Venden: prima judicia feria tertia post Dominicam Quasi modo geniti, secunda, feria tertia post Lamperti, in Pernavien: duabus post hebdomadibus: in Derpaten: duabus post aliis observentur. Ex quibus quidem Judicijs Terrestribus, appellationes ordinariae fient ad Conventum Livoniae.

Judices, Scabini, et Notarij Terrestres ac Tabelliones.

9. Judicia Terrestria judicabuntur a Judice. Judex autem cujus praesidatu ex quatuor o Nobilitate propositis, unus per Nos assignari debet: cui assidebunt sex Scabini, ex duodecim a Nobilitate propositis a Nobis designati. Notarium vero Terrestrem ex quatuor a Nobilitate electis, unum itidem designabimus, qui acta et decreta Judicij Terrestres conscribet, et edet. Pro incidentibus vero passim necessitatibus, publici Tabelliones in Conventibus Livoniae modo infrascripto habendis, qui fuerint testatae prohibitatis ac fidei, ex Conventus illius sententia, creari poterunt.

De appellatione.

10. Ut autem frivolae et temerariae appellationes non nihil colibeantur, quisquis in Judicijs Terrestri ad Conventum appellaverit, octodecim marcas Rigenses in judicium reponat. Etsi appellans succubuerit, in usum publicum judicij, in quo erant repositae, cedant: alioquin parti restituantur.

Judicia Praesidum, et sanguinis, ac facti recentis.

11. Nec praesides causas ad jus Terrestre spectantes, nisi de consensu partium judicent; et provocantes ad Judicium Terrestre remittant: exceptis causis levioribus, quae videlicet valo-

1041

rem triginta marcarum Rigensium non excedant. Hae quidem sine strepitu judicij de simplici et plano ab eis componi possunt. In causis autem sanguinis et facti recentis indilatam justitiam ministrent, nec partes contententes ad componendam amice inter se controversiam cogant, nec ullas poenas exigant, nisi per judicium decretas. Quarum poenarum tertia pars Judicijs Terrestri, reliquae duae partes Praesidi loci cedant.

Praesides et Capitanei, caeterique omnes Judicijs Terrestri subsint.

12. Praesides et Capitanei, ac quivis incolae Livoniae, sive Poloni, sive Lithvani, alijque omnes citati, tam in Judicijs Terrestri, quam conventuum publicorum responderi sint obligati: exceptis obligationibus super bonis nostris Regalibus emergentibus. Civitatibus etiam judicijs juxta privilegia ipsorum relinquimus.

De Commissionibus.

13. Ut autem temerariae lites amputentur, Commissarios, sive judices delegatos non deputabimus, in causis ad Judicium Terrestre spectantibus, et minus in eo jam pendentibus, nisi per rationem ordinariam, de qua infra dicetur, a sententia definitiva, seu interlocutoria jam lata, ad Nos remissae fuerint. Exceptis causis limitum bonorum nostrorum Regalium, et divisionis fratrum et proximorum. Nec Judices delegatos, seu Commissarios, a quibus semel appellatum est, in eadem causa denuo deputabimus, aut causam ad ipsos remitemus. Non enim verisimile, aut honestum videtur; quod Judex suam pristinam sententiam retractet, aut aliter postea judicet, quam antea judicaverat.

De Conventibus publicis Judicialibus.

14. Conventus autem publici judiciorum causa in Livonia Vendae quotannis bis celebrentur, verno videlicet tempore ad diem S. Stanislai: tempore autem autumnii ad diem S. Michaelis, ad praedictos Conventus publicos omnes causae tam ex civitatibus quam ex Judicijs Terrestribus per appellationem devolvantur, ac etiam ex feudis Ducalibus: eae vero appellationes cognoscentur in dicto Conventu ab Episcopo, tribus praesidibus, Capitaneo Venden: Quae-store Provinciali, tribusque Succamerarijs, civitatumque Rigen: duobus, Derpatensis uno, Pernavien: uno, Venden: uno, Deputatis. Praesidebit vero Gubernator Livoniae, vel locum tenens, aut Commissarius noster, a Nobis pro tempore designandus, atque ibi omnes causae finientur, sine ulteriori provocatione: exceptis causis amissionis haereditatis bonorum, in quibus si quae pars a Conventu se gratam putaverit, utriusque partis allegationes diligenter conscribi, ac ad Nos obsignatae sigillis omnium suprascriptorum per Gubernatorem aut locum tenentem, vel Commissarium nostrum remitti debent: de quibus Nos

1043

1042

sententiam nostram itidem scripto nostro declarabimus: ac item exceptis causis famae, in quibus hoc idem, nisi sint sanguinis aut facti recentis, observari volumus. Decreta vero praedicta Conventionalia a Notario Terrestri Venden: conscribentur, sub sigilloque ejusdem Terrae edentur.

De jure Municipali Livonico.

15. Tam in Judicijs Terrestribus quam Conventionalibus justitia administrabitur ex praescripto juris Provincialis in Livonia recepti; salvis tamen nostris Regijs ac publicis juribus, cujus quidem juris Municipalis exemplum Provinciales ad Nos mittere debent intra quadri-mestre; ut a Nobis recognoscatur, et autoritate nostra publicetur, praeteritas omnes injurias facti inter privatos perpetua oblivione delendas censemus. De causis autem pecuniarum creditarum, et bonorum adeptorum inter se jure experiri poterunt. Neque tamen ab ijs qui tempore belli usuras in bonis suis inscripserunt, exigi ea debent. Inposterum autem non nisi mediocres inscribi et accipi poterunt.

Conventus necessitatis publicae causa.

16. Quando opus fuerit Conventu pro necessitate publica, quem Nos et Successores nostri arbitrio nostro, loco et die, quo Nobis videbitur, indicemus prius in singulis praesidatibus, Venden: Derpaten: Pernavien: fiat Nobilitatis Conventio particularis, quam Praesides in suis praesidatibus ad aliquem locum convenientem literis suis de mandato nostro convocent: ut Nuncij ad hujusmodi Conventum eligantur. Qui autem vocatus non comparuerit, poenam sex marcarum Rigensium pendet. Cuius medietas Praesidi, altera vero fisco Livonico proveniat. Mittent etiam ad eundem Conventum Nuncios, duos civitas Rigensis, unum Derpaten: unum Pernavien: unum Venden: ac item Curlandiae Dux. Cujus, Nuncio locus dignus ac conveniens in consensu attribui debet.

De executione rei judicatae.

17. At quum frustra sententiae ferantur, nisi legitima executioni demandentur, volumus, et ineffragabili constitutione sancimus, ut deinceps unusquisque, cujusvis conditionis aut eminentiae fuerit, rei judicatae sine omni contradictione cum effectu pareat et obsequatur: alioquin locorum Praesides, nullo alio a Nobis mandato expectato, legitimam executionem faciant, adjuncto sibi, ubi causae conditio id postulaverit, Capitaneo, et nobilibus illius districtus, aut etiam, si necessitas exegerit, omnibus et singulis vassallis nostris seu nobilibus illius praesidatus, quos ad assistendum illi sub jurisjurandi debito et amissione bonorum obligatos esse decernimus. Si vero majori potentia sit opus, negotium ad Nos referri volumus, ut opportunis rationibus rebus provideamus. Praesides similiter ad hujusmodi executiones faciendas, justitiam-

1044

que oppressis ministrandam jusjurandum Nobis praestitum adigat: quos etiam, si remissiores fuerint, quinquaginta florenorum Ungaricalium poena plecti volumus, cujus mulctae medietas parti, cui justitia denegata est, altera vero medietas fisco cedat. Ubi autem quis executioni voluerit resistere, aut jam factam violare convictus fuerit, poena banni sive proscriptionis, ac bonorum confiscatione irrimissibiliter puniatur. Ex quibus bonis parti laesae primum satisfiat: quod reliquum fuerit, praedicto fisco applicetur.

De violentijs ac vijs publicis.

18. Statuimus praeterea, ut nullus Capitaneus, nobilis, civis, aut quivis alius, cujuscunque conditionis existat, qui personis, castris, domibus, aut possessionibus alicujus ullam violentiam inferre, incursiones facere, in publicis stratis insidias ponere praesumat. Super his convictus, capitali poena puniatur.

De captivatione, criminibus, ac contractibus.

19. Et cum aliquis nobilis decreto publici Conventus, judicio Praesidum aut Terrestri capitur, quod sub certis poenis in potestatem aut carcerem civilem non tradatur, sed in manus Praesidum. Si quis autem in civitate, ubi nulla arx est, capitur, et auctoritate Conventus Praesidis aut judicij in carcerem civilem conijcitur, in potestate eorundem, et non civitatis permaneat. Fidejussoria autem cautione a carcere hujusmodi liberetur, nisi causa fuerit criminalis: et ut sub poena viginti florenorum Ungaricalium, quorum medietas Praesidi, altera parti laesae cedat, absque ulla remissione persolvenda. Nobiles et eorum subditi auctoritate seu potestate civili non capiuntur, detineantur aut arestantur, nec nobiles auctoritate propria capiant aut detineant cives vel eorum subditos: sed unusquisque coram Judice suo ordinario conveniatur, et justitiam requirat, nisi in casibus recentibus, et actionibus criminalibus. Nam delinquens in loco delicti deprehensus, et contrahens de contractu recenti, in loco contractus poterit conveniri.

De fluminibus.

20. Praeterea ne in fluminibus Terrarum nostrarum Livoniae quibuscunque ab antiquo navigabilibus obstacula fiant, ut tam piscibus, quam navibus et lignis liber transitus permittatur; bonis ac juribus nostris Regalibus, et quorumcunque privilegij antiquis, et praescripta consuetudine salvis.

De bonis terrestribus civium et nobilium civilibus.

21. Civibus bona terrestria, et nobilibus civilia bona liberum sit deinceps emere; ita tamen, quod ad paria onera utrinque ferenda sint obligati. Quod scilicet cives ratione bonorum terrestrium omnia nobilitatis onera, et nobiles

ratione civilium bonorum omnia civilia onera, aequis passibus, ferant, et eidem juri subsint.

De praedonibus.

22. Statuimus, ut Praesides et Capitanei, quisque in suo Praesidatu et Capitaneatu diligenter fines Terrarum observent, ne praedones et grassatores ingrediendo impune grassentur.

Rustici arma non ferant.

23. Et praeterea ne rustici cum bombardis, radis, cuspidibus, lanceis, gladijs, aut similibus armis publice aut privatim incedant, atque ea deferant, nisi ad venationem, aut publicam pacem tuendam a dominis suis evocati fuerint: Scultetis etiam exceptis, quibus ob publicam functionem armatos esse liceat.

De mercimonijs et rusticis.

24. Ne etiam mercatores, et praesertim peregrini sive exotici homines, in nobilitatis ac civitatum injuriam, merces in villis ac pagis clam et publice coemere et negotiationes exercere audeant, auctoritate nostra Regia firmiter prohibemus. Statuentes, ut deinceps subditi dominorum merces et res suas vendibiles in civitatibus ducant, inque foro publico venales exhibeant. Cum vero supraactis temporibus plebem rusticam miris modis pressam in Livonia fuisse audiamus: eam ad tolerabilem statum reducendam, ejusque rei rationes aliquas in Conventu Provinciali incundas censemus, ad quam Nos quoque auctoritatem nostram et ordinationem, communicato cum Provincialibus in eodem Conventu consilio, adhibebimus.

De mercimonijs Moschoviticis.

25. Mandamus locum tenenti nostro, Praesidibus, Capitaneis, ac alijs Provinciae ac civitatum magistratibus; ut merces omnes, Moschoviticas Plescovia, et aliunde per ditiones nostras Rigam, aut Pernaviam, quo ad diversum aliquod pro ratione temporis statuerimus, dirigant. Riga vero et Pernavia trans mare tum in Lithvaniam Poloniamque: nec ijs mercimonijs uti, nisi subiectos Nobis, patiantur: sub gravi animadversione.

De constitutionibus in posterum faciendis aut emendandis.

26. Si quid postea de statu Livoniae ejusque bono ordine statuendum sit, aut in supra scriptis constitutionibus emendandum, mutandum, addendum, id prout res ac necessitas tempusque exiget, matura ac bona deliberatione faciemus. Quae omnia ac singula, ut suprascripta sunt, sancimus ac decernimus robur debite firmitatis habere debere, ac ab omnibus in eadem provincia observari, ab ijs vero quorum interest manu teneri et exequi. Harum quibus sigillum nostrum appressum est, testimonio literarum. Actum et datum Varsaviae, die quarta Decembris,

1046

Correctionis anno, millesimo, quingentesimo, octuagesimo secundo, Regni nostri anno septimo. Per manus Illustris et Magnifici Joannis de Zamostie, Regni nostri Supremi Cancellarij et exer-

citum Regni Generalis. Cracoviensisque ac Marienburgen. Miedzirzecen. Knischynen. Krzeszovien. etc. Capitanei, sincere Nobis dilecti. Koniec Konstytucji za Stefana Batorego.

INTERREGNUM

1586.

CONFOEDERATIO

SENATORUM, ET NOBILITATIS PALATINATUUM CRACOVIIEN. SANDOMIRIEN. ET LUBLINEN. POST MORTEM OLIM STEPHANI PRIMI REGIS POLONIAE, CRACOVIAE MODO INFRA SCRIPTO ORDINATA.

Oblatae sunt ad officium et acta praesentia Castren. Capit. Crac. per Generosos Stanislaum Olshowski Burgrabium castris Cracoviens. Andream Ryszowski, Nicolaum Dziektarski, nomine Illustris et Magnifici Andreae Comitum de Teczyn, Palatini Crac. Hrubieszovienque, etc. Capit. Et Generosi Stanislai Cikowski de Woyslawice, Succamerarij Terrae Crac. literae Confoederationis infrascriptorum Senatorum, ac Nobilitatis Palatinatum Crac. Sandomirien. et Lublinen. quae hic Crac. nuper congregata fuerat, cum subscriptione ipsorum, sigillisque plurimorum, quas ad affectationem eorundem offeren. officium praesens ad acta praesentia ingrossari admisit. Quarum quidem tenor sequitur, estque talis:

My Rady Koronne, duchowne y świeckie, także y Rycerstwo Ziem, Krakowskiej, Sandomierskiej, y Lubelskiej, wszem wobec komu to wiedzieć należy, oznajmujemy: iż opatruiąc y zabiegaiąc niebezpieczeństwu Rzeczypospolitey oyczynny naszey, ktoreby na nie z prędką y nagle przypaść mogły, y ktemu aby pokoy wnetrzny domowy y pospolity był zachowan, a w niwczym od kogożkolwiek nie był gwałcon ani naruszon, zwłaszcza pod ten czas nawiedzenia Pańskiego, ktore na Nas, y Rzeczypospolitą przypadło, śmiercią Krola Iego M. Pana naszego: ktora iż się prawie na ten czas, gdyśmy na Seymikach przez Iego K. M. nam złożonych byli, ogłosiła y rozslawiła: zaniechawszy tych spraw Rzeczyposp. ktore na Seymikach były proponowane, do tegośmy się wszyscy przychylili, abyśmy bezpieczeństwo y pokoy domowy opatrzyli: Ziazd wolny sobie do Nowego Miasta, a ztamtąd dla pewnych przyczyn tu

1047

do Krakowa złożyliśmy, nań rzeczy niżej opisane, y na Seymikach pierwey przez bracia traktowane do kupy znieśliśmy, a potom spólnie y zgodnie namowili, konkludowali, y postanowili.

Naprzod, przychylaiąc się do zwyczajow chwałebnych przodkow naszych, y do starych spisow y Kapturow, ktore się w takowych y w innych przypadkach czyniły: ten mianowicie Kaptur, ktory iest w nowym Mieście Korczynie od przodkow naszych anno 1438 czyniony, y od nas w Krakowie po zeszcii Krola sławney pamięci Zygmunta Augusta, roku 1572, w Sobotę po SS. Rozesłańcach ponowiony y utwierdzony, na mieyscu swym zostawuemy; *excepto articulo*, ktory się zniósł poslednieyszą konfederacją *inter dissidentes de religione*, przez Krole y Pany nasze Henryka, y Stefana poprzysięzoną, ktora Konfederacya *dissidentes de religione*, iż przestrzega pokoiu y miłości braterskiej, tedy onę *in robore suo juxta suam continentiam in toto* zostawuemy, y przystawamy ktemu, do namowy abo do Kaptura, po zeszcii Krola Zygmunta Augusta, od Woiewodztwa Krakowskiego uczynionego, we wszem, *juxta latiore continentiam* tegoż Kapturu konstytucji opisanego: ktory *de verbo ad verbum* iest inse-rowan. *Cujus tenor* iako iest w konstytucji, *sequitur, et est talis:*

Kaptur po śmierci świętey pamięci Krola Zygmunta Augusta, w Krakowie na zamku uchwalony.

2. Gdyż iuz za tym przypadkiem śmierci Pana Krola naszego, prawa wszystkie ustały, a ku żadney pociesze dobrym a spokojnym ludziom być nie mogą, dla czego tylko są y bywaią postanawiane: abowiem źli a wszeteczni ludzie, gdy nad sobą karania nie baczą, swego swowoleństwa używać się wazą. Przeto my, tak duchowni iako y świeccy, widząc przodkow naszych to postanowienie, ktorym takich złych a swowolnych rzeczy bronili, y obmyslawiając y potomstwo swe, y zdrowie R. P. po sobie nas do tegoż swego postanowienia, poczcivosciami

a wiarą naszą obwiązali: abyśmy przeciw takim wszyscy się ku ich wiecznej skazie podnieśli a ruszyli, którzyby nieposłuszeństwo przeciw prawu Ziemskiemu wszczynali, albo wojny jakie podnosili nam, albo Krolestwu temu, a na prawie Ziemskim spólnym przestawać, a nim się kontentować nie chcieli: iako o tym wszystkim szeroko ten przywilej, który między sobą w Nowym Mieście Korczynnie uczynili a postanowili, roku 1438 obmawia, który dla lepszej wszystkich ludzi wiadomości, y w statut pod druk włożony, nam przez ręce podali: aby wszyscy, którzy się y za poczciwe ich potomki mieć y rozumieć chcą, mając o tym łączną y pewną wiadomość, onych w tym dla dobrego a spokojnego zadzierżenia R. P. naśladowali: a takąż spokojną Rzeczpospolitą potomstwu też swemu przez ręce podali. A tak my przyznawając się radzi do tego, żeśmy są własni potomkowie onych sławnych a cnotliwych przodków naszych, toż postanowienie przed się pod tym terazniejszym czasem bierzemy, y obiecujemy, y przyrzekamy cnotliwemi słowy, iako uczciwi potomkowie sławnych a uczciwych przodków naszych, przeciwko takim powstać, którzyby swowoleństwa, gwałty, naiazdy, łupiestwo tak majątności duchownych y świeckich osob y kosciołów, albo iakiejkolwiek inne swowoleńności czynić się ważyli, zapomniawszy cnoty a powinowactwa tego swego, które nań kto się iedno za potomka tej zacney Korony y przodków tych, którzy to nam włożyli, znać chce, iest włożono, a ku takiego każdego szkodzie a zniszczeniu, tak na ciele, iako na majątności, ruszyć się tak wszyscy spolem iako też y iedna iakozkolwiek część, do którychby iedno tylko pierwej wiadomość o takim swowoleństwie przyszła. Gdyż do wszystkich po tak szerokiej Koronie razem przyść nie może. Co wszystko obiecujemy pod wiarą y poczciwością naszą, bez fałszu y zdrady skutkiem wypełnić, a żadnemu takiemu, ani radą, ani żadną przychylnością zyczliwymi się okazować, pod wiarą y poczciwością naszą nie chcemy, by też krwaw y iakimkolwiek powinowactwem nam złączeni byli, ani o żadnego takiego y słowa nikomu żadnego mówić nie będziemy, ale każdego takiego karać chcemy y obiecujemy. Spisaliśmy to, y przyrzekliśmy się na to, przykładem przodków a oyców swych cnotliwych, iako synowie a potomstwo cnotliwe, w Sobotę, po świętych rozesańcach, w Krakowie lata 1572, do czego y pieczęci swe sąśmy przycisnęli.

Za roskazaniem Ich M. Panow Rad Koronnych na ten czas w Krakowie będących.

2. Tenże Kaptur albo Konfederacyą y postanowienie iego a to dla pokoia wewnętrznego, approbując y umacniając z obowiązki wszelakimi, które tam są napisane: iż iednak w tej tam namowie Konfederacyi tego tam nie dostawało, że się nie mianowały osoby, któreby obywatele Woiewodztw wyższej mianowanych ku wykonaniu

tey Konfederacyi przeciwko gwałtownikom iey zwolywać, onę wieść, *et poenas definitas legibus* przeciwko takim extendować mogli: tedy teraz za uchwałą tego Zjazdu, te wszystkie mianowane Woiewodztwa, to iest, Woiewodztwo Krakowskie, na Jaśnie Wielmożnego Pana Andrzeja Hrabie na Tęczynie, Woiewodę Krakowskiego, etc. Sandomierskie, na Iego M. Pana Stanisława Szafranca, Woiewodę Sandomierskiego, etc. Lubelskie, na I. Mci Pana Iana Tarła, Woiewodę Lubelskiego: a w niebytności Iego Mci Pana Woiewody Lubelskiego, na Iego Mci Pana Mikołaja Firleia, Kasztellana Rawskiego, to wkładają: z ktoremi, y przy których mianowanych, Woiewodztw obywatele, *more bellico* będą powinni przeciwko takim pokoiu y prawa pospolitego gwałtownikom się ruszyć, y one karać. A to za obwieszczeniem listow albo wici, od Ich Mci Panow Woiewod wyższej pomienionych, każdy w swym Woiewodztwie rozsyłanych, pierwszych, wtorych, które też za trzecie y ostatnie mają być rozumiane. Także, czego Boże uchoway, gdzieby na Woiewodztwa przerzeczone, y na przyległe Państwa tychże Woiewodztw, od postronnego nieprzyjaciela niebezpieczeństwo. albo bunty iakie, tak cudzoziemskich, iako y swoich ludzi, tym Woiewodztwom y przyległościom ich, ku szkodzie Rzeczypospolitey okazała się: tedy także wszyscy obywatele przy przerzeczonych Ich Mci Panach Woiewodach, tym niebezpieczeństwu za rozesłaniem, także każdego z Ich Mci po swoim Woiewodztwie, dwoich listow albo wici drugich, *in vim ultimatum seu tertiarum restium*, ruszeniem, także wojennym sposobem, spólnie a nierozdzielnie te wyższej mianowane Woiewodztwa zabiegać, *et ea propulsare* będą powinni, *sub poena confiscationis bonorum*, tego każdego ktoby się nie stawił, bądź przeciwko gwałtownikom pokoiu pospolitego, bądź przeciwko postronnemu nieprzyjacielowi, albo butownikom, tak cudzoziemskim iako y swoim się nie ruszyli, *ut praemissum est*, extendowano y wykonywano, za rozsądkiem spólnie z Pany Woiewodami wszystkiego Woiewodztwa być mają: *salva tamen emenda articuli huius, in Conventione proxima Generali Convocationis facienda.*

3. Także y ci którychby *extra Regnum Interregnum* zaskoczyło, y tych którzyby czasu obwieszczenia tego, w inszych Woiewodztwach mieszkali, a wici ich w tym tu Woiewodztwie ktoreby ruszono nie zastały, ci wedle statutu *per substitutas personas* odprawić to mogą dla obrony y dla przypadków niebezpiecznych, ktoreby od postronnego nieprzyjaciela na Rzeczpospolitą w tym pograniczu przypaść mogły. Poruczamy Iego Mci Panu Woiewodzie Krakowskiemu, przyjąć tysiąc koni, y trzy sta pieszych, nie derogując iednak Urzędowi Pana Hetmana Koronnego, y wszem wedle przywilejow dawnych, wcale w mocy urząd Iego Mci zachowując. Pocztu zosobna Iego Miłość Pan Sebastyan Lubomierski Żupnik Krakowski, Dobczycki, etc.

Starosta, z miłości przeciw Rzeczypospolitey przyłącza na swoy koszt własny sto koni, y sto pieszych, które pod regiment Iego M. Pana Woiewody Krakowskiego podaje, w nadzieję nagrody od Iego K. Mci przyszłego, za przyczynami naszymi. Ktorego pocztu Iego M. Pan Woiewoda Krakowski ma użyć do potrzeby samey Rzeczyposp: to iest, do opatrzenia pogranicza, tak Węgierskiego iako y Śląskiego. Także y na pogranicze Zywieckie, od Iego Mci Pana Oświęcimskiego, spólnie porozumiewać się ma Iego M. Pan Woiewoda, y ratunkiem iemu, gdyby tego potrzebował, *non deesse*. Co też y Iego M. Pan Oświęcimski swemi ludźmi, *necessitate exigente, ferre auxilium Reipubl:* przy Iego Mci chętnie się ofiarował, tam gdzieby się niebezpieczeństwo iakie otworzyło. A gdzieby więc takim pocztom ludzi potrzebie takiej y przypadkowi Rzeczyposp: podolać niemógł: tedy ruszenia Woiewodztw, iako się wyższej napisało, mają uczynić, y to listy swemi, każdy w swym Woiewodztwie obwieścić. A iż takowe postanowienia dla bezpieczeństwa Woiewodztwa Krakowskiego, y iako Ukrain wyższej mianowanych Woiewodztw, nakładow będą potrzebowały, gdyż teraz P. Podskarbiego Koronnego dosięć nie możemy, z którymbyśmy się o takim nakładzie porozumieć mogli: tedy za chętnym ofiarowaniem Iego Mci Pana Woiewody Krakowskiego, który z miłości swey zwykley przeciwko Rzeczypospolitey, wziąć to na się raczył, że chce majątności swojei, nie szanując iey, dla dobrego oyczynny, pieniądze tych dostać, coby była potrzeba na wyższej mianowane żołnierze, które pod swą władzą ma mieć, y one wedle potrzeb różnie na Rzeczpospolitą przypadających, na miejsca sposobne rozsadać: cośmy my z dzięką od I. Mci przyjęli, y obiecujemy to Iego Mci, iż przerzeczony nakład na te żołnierze, będzie Iego Mci z skarbu Koronnego zapłacony: który gdzieby dla iakichkolwiek przyczyn Iego Mci tak prędko z skarbu zapłacony być nie mógł: tedy z poboru napierwej, z uchwały wszech Stanow pozwolonego z Woiewodztw tych, zapłacić to się obligujemy. Przy tym naznaczając y pozwalając dla szpiegow, kuchnie y inszych potrzeb wojennych, dorąk Iego Mci przez wszystko *Interregnum*, aż do Koronacyi przyszłego Pana, ośm tysięcy złotych.

4. Zamek Krakowski tak opatruiemy, aby Iego M. Pan Starosta Krakowski przyjął trzy sta pieszych, Polskiego, a nie obcego narodu, y tegoż zamku wedle powinności y przysięgi swey strzegł pospołu z kolegami swemi, Urzędniki Zamku Krakowskiego, a Panu *legitime* od wszech obranemu, aby onego wiernie dochował. Dla których przyjęcia, zaleciliśmy Ich M. Panom Radom, aby napomnieli pisaniem swym Iego Mci Pana Podskarbiego, żeby wedle powinności y potrzeby Rzeczypospolitey, zamek Krakowski opatrzył. A gdzieby co na te służebne swoich wydał I. Mość Pan Starosta, tedy ma mu być zapłata ztąd, zktąd się też Iego Mci Panu Wo-

iewodzie Krakowskiemu naznaczyła. W czym wszystkim, y w inszych przypadkach Rzeczypospolitey, mają się spólnie porozumiewać, Iego Mość Pan Starosta z Iego Mcią Panem Woiewodą Krakowskim, aby spólnie *vires* obudwu obracali się na pożytek, a nie na szkodę Rzeczypospolitey: upomniawszy przytym Pana Wielkiego Rządce, aby prochy, kulami, y inszemi potrzebami do obrony zamkowej, także inszymi municjami, y żywnościami, wedle potrzeby, z procentow Wielgorządowych, z powinności swey, opatrzył.

5. Bramy miejskie aby do przyjeżdżania były wolne, zachowując na swym miejscu ostrożność tę, którą Krakow y inne miasta Krakowowi przyległe przed się wzięły: z ktoremi także porozumienie mieć mają. Do czego się też ma ścierać y przyłożyć powinność Pana Wielkiego Rządce Krakowskiego.

6. A iż *maxime expedit Reipubl:* abyśmy co nayprędzey Konwokacyą mieć mogli: tedy Ich Mość Panowie Rady Koronne Małej Polski, tu na ten czas będące, I. Mci X. Arcybiskupa Gnieźnieńskiego mają pisaniem swym *serio* napomnieć, aby iako nayprędzey Konwokacyą Iego M. złożyć raczył, bez wszelakich odwołów.

7. A iż też bezpieczeństwa Korony wszystkiej siła na tym należy, żeby na pogranicznych miejscach tego Woiewodztwa były straż od Ich Mci Panow Starostow postanowione, żeby Ich Mość na to pilnie oko y straż mieli, aby nie wywożono z Korony, bądź *sub praetextu mercium*, albo inszym wszelakim kształtem, zktądby Rzplta szkodę mieć mogła: także y ludzi cudzoziemskich z Korony y do Korony nie przypuszczać, ani wypuszczać, bez opowiedzenia się I. Mci Panu Woiewodzie Krakowskiemu. A iesliby kto się tego ważył, ma być iman, a do I. Mci Pana Woiewody z rzeczami odesłać.

8. O co Ich Mość Panowie Starostowie mają być obwieszczeni przez I. Mci Pana Woiewodę. A mają to sprawować *sub iuramento, et fide erga Reipubl:* *debita in legibus expressa*. Obawiając się w Koronie wszelakich niebezpieczeństw, postanawiamy: aby żaden nie śmiał ludzi cudzoziemskich dziesiątka naywięcey chować, y to sług, *sub poena* o rusznicach uczynionej, którym *forum* przed Ich M. Pany Woiewodami naznaczamy.

9. Książ Ziemskich obyczaiem zwykłym leżenie ma być, tylko dla ekstraktow, kwitow, reknicy, transportacyi: także zapisy, kwity, reknicy, protestacye, ekstrakty, relacye, mają iść w Grodziech, komu iedno tego potrzeba będzie: a *fatalia et praescriptiones currere non debent a morte Regis, donec aliquid certi constituerint.*

10. A iż obywatele Grodu Stężyckiego opowiedali, że przez nie mały czas Starosty nie mając, już po śmierci Krolewskiej sędzić Pan Surrogator pod Seymikiem Opatowskim Roki chciał, dla ktorej niewiadomości o Surrogatorze siła ich nie przypozywało, tedy przestrzega-

iąc *fatalia*, opowiedali się, aby przez to komu *praejudicium* nie było.

1052 11. Przyrzekamy też y postanawiamy sobie pokoy y miłość braterską, aby wszelakie waśni, zamawiania, odpowiedzi, bunty, mieysca nie miały, a wszyscy w pokoju Pana Boga chwalili: czego iż też Konfederacya *dissiden: de religione* postrzega, tedy ią też *iuxta suam contumaciam in suo plenissimo robore* wcale y nienaruszenie zostawujemy y approbujemy.

12. A iż też *ob innotam semper fidem summo erga Rempubl: studio praestitam*, to główne miasto Krakow, *certis suis praerogativis inferen: suis in Conventibus Nobilitatis suffragijs decoratur, iisdem gaudens*, opowiada się przez Pana Burmistrza y Rayce, imieniem swym, y wszystkich Rzpłtey swey mieyskiej, z wiarą swą y chęciami przeciw Rzpłtey naszey: tedy to od nich wdzięcznie przyjąwszy, one także w tenże związek y Konfederacyą naszą chętnie przyjmujemy, także y inszo wszystkie miasta, miasteczka, y wszelkie *cujuscunq; status et conditionis homines. Itemque iudaei, caeterique omnes, nullis exclusis*, chcąc aby *violatores eorum sub poenas* w tymże Kapturze *expressas* popadali. Upominamy jednak przy tym *serio* Pany Rayce Krakowskie, aby iako w wierze swey, tak pilności około ostrożności miasta tego, y w posłuszeństwie powinnym przeciwko zwierzchności swey, tym czuyniejszymi y pilniejszymi *in hac rerum perturbatione* się pokazali.

13. Przytym opowiedali się Ich M. Panowie Posłowie z Woiewodztwa Lubelskiego, iż mają w poruczeniu od Panow braci swey, gdzieby nad ich postanowienie Seymiku Lubelskiego, bądź w Korczynie, bądź w Krakowie postanowiło się co inszego, aby to wcale rozsądkowi braciey swey przynieśli do Lublina, które iesliby się *in aliquo puncto* Ich M. nie podobało, tedy przy swym postanowieniu wolno Ich M. zostać będzie.

14. Te wszystkie wyżej opisane artykuły, *tam in parte quam in toto*, obiecuemy sobie, za się y za potomki nasze zachować statecznie, y trzymać *sub fide, honore et conscientijs nostris*. A koby się temu sprzeciwić chciał, a pokoy y porządek pospolity naruszać y psować się ważył: *contra talem omnes consurgemus in ejus destructionem*.

Czego dla lepszej pewności tych wyżej opisanych rzeczy, przyłożyliśmy pieczęci swe do tego, y rękamiśmy się swymi własnymi podpisali, za się y za bracią swą, którzy dla słusznych y nagłych potrzeb swych ztąd odiechać musieli. Działo się to w Krakowie w dzień S. Iana Ewangelisty. *Anno Domini 1586*.

1053 *Petrus Myszkowski Episcopus Cracovien: scripsit: Andrzej Tęczyński Woiewoda Krakowski; Stanisław Szafraniec z Pieskowcy Skąły, Woiewoda Sandomierski, ręką swą; Mikołaj Firley z Dąbrowicy Kasztellan Biecki; Ian Myszkowski z Mirowa, Kasztellan Zarnowski, subscripsit absque sigillatione; Nicolaus Zebrzydowski, Generalis Cracovien: Capitaneus subscribo, in quantum praeu dawnemu, tak pospolitemu iako y prywatnemu czyiemu, non derogat, a na Konwokacyi approbowano będzie; Spytek Iordan, Starosta Sąddecki, także iako y Pan Starosta Krakow;; Stanisław Cikowski Podkomo-*

rzy Krakowski, Marszałek Koła Rycerskiego na ten czas, *mpp.*; Marcyan Chelmski, Chorąży Ziemi Krakowskiej; Andrzej Szafraniec, ręką swą; Piotr Myszkowski, Starosta Oświęcimski, *absque sigillatione*; Stanisław Inwaldski, Woyski Oświęcimski; Sebastyan Ligęza; Ioa-chym Morski; Hieronym Lanckoroński z Brzezia; Stanisław Morski, ręką swą; Ian Ligęza z Bobrku; Stanisław Karniński Iwan; Ian Slinicki z Slinice; Iakub Belchacki z Sledzianowa; Ian Narburt; Mareyan Procheński z Prochniey, *mpp.*; Andrzej Koniecpolski, ręką swą; Mikołaj Kotkowski Podczaszy Ziemi Sieradzkiej *mpp.*; Ian Brzychwa, *absque sigillatione*; Felix Czerski *Iudex Terrae Cracov:*; Sebastyan Zbylitowski; Andrzej Ryszkowski; Stanisław Olszewski z Olszeńca, Burgrabia Krakowski; Mikołaj Kazimierski, ręką swą; Adam Stadnicki ze Zmigroda, ręką własną; Krzysztof Pawłowski, ręką swą; Ian Piotraszowski, Podstarości Oświęcimski; Andrzej Lasota z Łopiannika, Łowczy Lubelski, ręką własną; Stanisław Myszkowski, Podczaszy Ziemi Lubelskiej *mpp.*; Stanisław Ryszkowski; Krzysztof Rey z Nagłowic, *mpp.*; Piotr Czerny; Ian Skidziński, *absque sigillatione*; Stanisław Tchorzowski; Stanisław Kazimierski; Anzelm Kłoczowski, Stolnik Ziemi Sandomierskiej, *absque sigill:*; Ian Machowski, ręką swą, *absque sigill:*; Adryan Marcinowski, ręką swą; Stanisław Ługowski; Adam Molski, *absque sigill:*; Różon Adam z Rożnowa, etc.; Pawel Celeiowski, ręką swą, *absque sigill:*; Balcer Porębski, *mpp. absque sigill:*; Stanisław Raszowski, *absque sigillo*; Nicolaus Dziektarski, *mpp.*; Marcin Swierczowski, *mpp. absque sigill.*

Quasquidem praeinsertas literas Confoederationis, Officium praesens Castren. Capit. Crac. in acta praesentia susceptas, easdem in locis publicis publicare admisit, prout coram eodem Officio et actis praesentibus Castren: Capit. Crac. personaliter constitutus providus Franciscus Perkowski, Ministerialis Regni Generalis recognovit, easdem literas praeinsertas tam in castro Cracov. quam etiam in circulo civitatis Cracov: proclamasse, et ad notitiam quorum interest deduxisse. Actum in castro Cracov. Feria quarta pridie festi Circumcisionis Domini, anno ejusdem 1586.

KONFEDERACJA

GENERALNA WARSZAWSKA.

R. 1587.

Actum in Curia Regia Varsaviensi Feria secunda post Dominicam Lactare in quadragesima proxima, anno Domini millesimo, quingentes: octuagesimo septimo.

1. Przyszedłszy do Urzędu niniejszego Grodzkiego Warszawskiego, y akt niniejszych Grodzkich Warszawskich, osobami swemi, Wielmożny Sebastyan Tarnawski Kasztellan Konarski Sieradzki, od Ich Mości Panow Rad Koronnych, a Urodzony Stanisław Uchański z Służewa, Marszałek na ten czas Koła Rycerskiego, Deputowani od wszystkich Stanow, tak duchownych iako y świeckich, y W. X. L. Przed tym to Urzędem Grodzkim Warszawskim, przy bytności Urodzonego Stanisława Smiecińskiego, Podstarościego Warszawskiego, podali są Konfederacyą Generalną przez Ich M. Pany Rady duchowne y świeckie, y Koła, Rycerskie, tak Ko-

rony Polskiej iako y W. X. L. na tę Konwokacyą *legitime* przez IMci X. Arcybiskupa Gnieźnieńskiego złożoną zgromadzone postanowioną, *publico consensu omnium Ordinum* uchwaloną y spisaną, y przez Pana Marszałka Nadwornego Koronnego publikowaną, własnymi rękami niżej opisanych Ich Mciow Panow Rad duchownych y świeckich, także też y Posłów Ziemskich, tak Korony Polskiej, iako W. X. L. opisaną, y pieczęciami zapieczętowaną: którą to Konfederacyą do Urzędu tak podawszy, prosili aby była przez Urząd tuteczny Grodzki Warszawski przyjęta, y do akt wpisana. A Urząd niniejszy na takie żądania bacząc rzecz słuszną, tę Konfederacyą iako jest do Akt podana, wpisał ją w Akta Grodzkie Warszawskie wpisując roszkał: ktorey Konfederacyi słowa te są.

1055

2. My Rady Korony Polskiej y W. X. L., duchowne y świeckie, Posłowie Ziemsy, y inne Stany wszystkie iedney a nierozdzielney Rzpłtey, wszystkim komu to wiedzieć potrzeba, oznajmujemy: iż pod tym niebezpiecznym czasem bez Krola Pana zwierzchnego będąc, staraliśmy się wszyscy na tym Walnym Zieździe Warszawskim, iakobyśmy przykładem przodków swoich, sami naprzód między sobą pokoy, a potem sprawiedliwość, porządek y obronę Rzpłtey zatrzymać y zachować mogli. Przetoż statecznym y iednostaynym zezwoleniem, y świętym przyrzeczeniem, sobie to wszyscy spólnie obiecuemy, y obowięzujemy się pod wiarą, cnotą, poczciwością, y sumnieniem naszym trzymać. Naprzód żadnego rozerwania między sobą ani dismembracyi żadney nie czynić ani dopuścić, iako w iedney a nierozdzielney Rzpłtey, ani iedna część bez drugiey Pana sobie obierać, y *factione privata* narabiać, abo kogo przez praktykę ku ubliżeniu wolney Elekcyi wsadzać na Krolestwo, biorąc dary, abo pieniądze, tak ku swemu pożytkowi iako y ku zbieraniu ludzi, abo też obietnice na iakie racye, abo na authorityzacye Pana przyszłego. A koby się takim za pewnym odniesieniem, y słusznym dowodem y *scrutinium* pokazał przed sądem, który sobie do tego y inszych, praw potrzebnych na Elekcyi postanowimy: tedy każdy taki ma być *pro hoste patriae* rozumian y skaran, y od Elekcyi odstrychnion. Lecz podług mieysca y czasu tu naznaczonego, ziachś się tu do gromady Koronney, y spólnie y spokojnie ten akt *Electionis*, wedle woli Boskiej do skutku słusznego przywieść mamy. A inaczej na żadnego Pana nie przyzwalać, iedno ktoregobyśmy przez wolne *suffragia* spólnie obierali. (A koby bądź z Rad abo Urzędnikow Koronnych y W. X. L., y *ex privatis personis* ważył się nominować, publikować abo koronować, *sine consensu omnium Ordinum*: tedy każdego takiego *pro hoste patriae* mieć chcemy) a ktemu z takową pewną y mianowitą umową: iż nam prawa wszystkie, *privilegia* y wolności nasze, ktore są, y ktore mu podamy *post Electionem*, naprzód poprzysiądz ma według przysięgi Krolow Polskich, Koronie

y W. X. L. Henryka y Stephana, na Koronacyi ich uczynionej.

3. W konstytucyi prawem pospolitym to iest opatrzone, aby żaden krzywdy wedle myśli swey nie dochodził: tedy kobykolwiek pod tym czasem *Interregni*, gwałty, ktore się zawierają *in quatuor articulis Judicij Castren. tum homicidiorum, et omnium in universum criminalium causarum, quarum cognitio Generali Conventui Regni competet, tum et expulsionum violentarum, et damnorum inde secutorum et spoliationum in bonis personarum tam spiritualium quam saecularium*, a nie inszych kaurz tylko *a morte Regis usque ad Coronationem novi Regis*, czynić y ważyć się śmiać, tedy ma być pozwany pozwem pod membraną Ziemską abo Grodzką, abo iako sobie ktore Woiewodztwa postanowiły. Tytułem takim: *Nos Consiliarii et Ordines Regni etc.* Który pozew na dwie niedzieli położony być ma przed ten sąd przez Woźnego, który *peremptorie* powinien stanąć y odpowiadać, *semotis quibusvis dilationibus, excepta vera infirmitate, et hoc tantum in personali, utpote criminali actu, et iudicatum pati. Quod autem attinet ad causam expulsionis violentae*, abo gdyby kto komu mimo to postanowienie nasze w mądrości gwałtownie wiachał, wybił, y possessyą iakimkolwiek sposobem y pretextem odiał, abo dom spłandrował y złupił, tedy też *modo quo supra*, przed ten sąd ma być pozwany, y także ten sąd ma skazać *restitutionem bonorum, et damnorum refusionem* (nie wdawiając się *in disputationem iurium*) *in duobus septimanis facien: conservan: in defectu satisfactionis partibus terminum in sequentibus terminis judicij.* A gdzieby co takiego gołota uczynił, wolno go stronić iamać, y oddać na sąd do tych Sędziow. A gdzieby w dom szlachcica osiadłego wiachał, abo rzeczy iakie w dom jego wniósł, aresztowan tam być ma, który powinien go stawić na sądy blisko przyszłe po areście. Czego gdzieby nie uczynił, sam za to odpowiadać będzie powinien. A wszakoż gdzieby go też odstępowal *in instanti*, nie wiedząc o takim występku jego, strona go sobie iamać powinna, a on wolny być ma: także w niebytności pana, urzędnik każdy też uczynić ma. A gdzieby nie uczynił, tedy pan sprawiedliwość z urzędnika uczynić ma, *sub poenis eisdem*. A w mieściech Starości Urząd z Mieyskim; a gdzieby nie było Starosty, tedy Urząd Mieyski z stroną iamać takiego ma, *sub poenis eisdem*. A gdzieby ten pozwany tych dobr wrocić niechciał, y *damna refundere*, także *pro spoliatione satisfacere contraveniendo decreto*, tedy *poena in Confoederatione praesenti descripta*, ma być przeciw niemu extendowana tym obyczajem, iako y na, drugie gwałtowniki *criminum supra expressorum patratorez* którą iako opisujemy, aby za delacyą Sędziow *per literas innotescientiae suae* Woiewoda: *et in defectu* Kasztellana, abo *in defectu* pierwszy Urzędnik Ziemski, abo Sędzia Kapturowi, gdzie to na nie włożono, oney Ziemi y Woiewodztwa był powinien ruszyć Woiewodztwo, abo Powiat on, przez uni-

1056

wersał swoy, który ma być publikowany tak, żeby do wiadomości każdemu przyść mógł. A tam już na czas y miejsce naznaczone od Woiewody albo Kasztellana, albo Urzędnika Ziemskiego pierwszego, będzie się powinien każdy ruszyć y stawić, y exekucją Kapturową nad osądzonym wedle dekretu uczynić, *sub poena de expeditione bellica sancita*. O którą przed tymże sądem każdy sprawować się będzie powinien za instygacją strony ukrzywdzoney.

1057

4. A jeśli kogo przed temi to Sędziami *in contumaciam* zdano: tedy takiemu ciż Sędziowie listem swym otworzystym w tydzień po dekrete, o takowym zdaniu oznaynić powinni przez swego Woznego, a assygnować termin ku oczyszczeniu prawnemu ignorancy swey, jeśli ją pretendował. Zaczyn powinien być *post juramentum in instanti respondere, ac iudicatum pati*. A jeśli się *temere* absentował, a ignorancy nie próbował, tedy dekret *in contumaciam* otrzymany, exekwowan być ma, *ut supra*. Wszakże *scrutinia in criminalibus* przed tymże sądem odprawowane być mają, na drugich sądziech *peremptorie, tam ex parte actoris et rei, quam ex parte complicitum*, jeśli się do tego przemieszali.

5. A gdzieby się *ex scrutinijis* okazało, żeby kto niewinnie od kogo był potwarzon, tedy *juxta contenta constitutionis Petricovien: anno 65* ma być karan *per hoc idem iudicium*. A gdzieby więc Woiewodowie albo Kasztellani, albo urzędnicy, albo ci co są albo będą na to deputowani, exekucji kończyć, *ut supra*, niechcieli, a byłoby to słusznie na nie dowiedziono, tedy *in eandem poenam*, iako y ten gwałtownik popadną, *et nihilominus reliqui dignitarij ac officiales, abo Iudices hujus Confoederatinis* powinni będą toż uczynić. A iż niektóre Woiewodztwa swemi osobliwemi Konfederacyami do tych Kapturowych sądów osoby y Sędzie pewne sobie naznaczyli y obrali, tedy ciż Sędziowie, których *authoritate praesentis Confoederationis* approbiujemy, zostawać mają ku odprawowaniu niżej namienionych rzeczy. A któreby Woiewodztwa y Ziemie Sędziów sobie ieszcze nie obrali, żeby na okazowaniu przyszłym *necessario* Sędzie byli sobie obrać powinni, iako wiele y których osob będzie się im podobowało, których obieranie y dekreta *major pars* konkludować ma.

6. Mieysca sądom w mieściech głównych, bądź całego Woiewodztwa, bądź też Ziem gdzie się Sądy Starości odprawują, naznaczymy, co *in arbitrio* Woiewodztw y Ziem zostawać ma, a sądy te we trzy a we trzy niedziele odprawowane być mają. Do których sądów inkludowane też być y należeć mają, iakoż się *exnunc* inkludują, czynienia sprawiedliwości z rozbojników w Woiewodztwach, Ruskim, Wołyńskim, y Podolskim, wedle artykułów między niemi namowionych y uchwalonych, w prywatnych Konfederacyach tych Woiewodztw opisanych. Tego ktemu dokładając, że zwyczajnie Xięstwa Zatorskiego y Oświęcimskiego, y inszych dycy Śląskich

do Korony należących, zwłaszcza około listow rękoiemskich, Kapturowi temu podlegać, y te grabieży ich *ad violentiam* referowane być nie mają.

7. A iż *ad nova judicia* zawždy nowe juramenta bywają, tedy y do tych niniejszych Kapturowych sądów te wszystkie na to obrane Sędzie, tak te którzyby byli *in quovis officio Reipub: et dignitate* przysięgli, iako też y *privatas personas*, którzy do nich przysądzeni będą, obowiązuemy tą nową przysięgą, która ma być *secundum formulam juramenti Iudicum Tribunalium Regni*, a przysiędź mają *in instanti in prima sessione*.

8. *Securitate vero iudiciorum et Iudicum*, y tych którzy na te sądy iadą, y z nich odieżdżają, także y ważność dekretów, wedle formy *securitatis iudiciorum generalium Tribunalis Regni*, temuż sądowi postanawiamy. A Pisarze do tych sądów Ziemsy, a gdzie Ziemskich nie masz, Grodzczy obrani być mają, albo tych których sobie Woiewodztwa y Ziemie do tych sądów obrali, nie wzruszając, albo ieszcze kogoby chcieli obrać, przyzwalać. A te sądy mają ustać na trzy niedziele przed Elekcyją: także we trzy niedziele po Elekcyi zacząć się mają. A ruszenie na exekucją w Woiewodztwie Ruskim, wedle ich ordynacyi Kapturowey iść ma.

1058

9. Konfederacyą *inter dissidentes de religione* w Warszawie uczynioną, y poprzysiężeniem Krolow Panow naszych utwierdzoną, na tym Zieździe Konwokacyi sobie spólnie, dla wnętrznego pokoju, wcale zachowamy. A coby się pokazało do iey umocnienia y excessow poprawy, z obudwu stron potrzebnego, to na Seymie Elekcyi przyszłej, przez wszystkie Stany Koronne obojga narodu uczynić będziemy powinni. Także jeśli kto one targać chciał, o takowym każdym tamże rozśadek uczynić mamy, przez Stany Koronne wszystkie, tak duchowne iako y świeckie, wyżey mianowane, *vel deputandorum* od Stanow. A iż panowie duchowni do tych czasow do komposicy z świeckim stanem nie przyszli, dla tego aby to z stanu do stanu w podeyrzenie szkodliwe nie przychodziło, tedy pierwey niż Pana ukoronuemy, mamy na teyże Elekcyi skuteczną, według obietnicy naszej y konstytucyi, postanowić spólnie między sobą y umocnić, y na one się zgromadzić, y też Panu zgodnie do poprzysiężenia podać, tymże obowiązkiem naszym spólnie ie sobie iścimy.

10. *Vulnera Reipublicae* spólne obojga narodu, *expressus, exorbitantiae, et gravamina*, także y miast, coby się kolwiek tak w Polsce, w Litwie, iako y w Prusiech, y w inszych Państwach Koronnych pokazało, y ukazać mogło, że się przeciwko prawu, przywilejom y swobodom ich, tak na Seymie, iako y *privatim defacto* komukolwiek stało, to wszystko *authoritate hujus Convocationis, et vigore praesentis Confoederationis*, odkładamy na przyszłą Elekcyją, *pro cognitione omnium Ordinum Regni, vel ab omnibus Ordinibus deputandorum*. Tym sposobem, iż do Elekcyi przy-

rzekamy nie przystępować, ażeby wszystkie *vulnera Reipublicae et privatorum excessus et gravamina, exorbitantiae*, któreby się słusznie pokazać mogły, *authoritate Conventus Electionis* zniesione, y w swą klubę wprawione były. Przy których *exorbitantiy* też y gwery inkludować się mają, przez któreby czyie mająćności kto gwałtownie posiadł, o któreby ieszcze nie zaszła *litis contestatio*, tedy mają mieć Rok zawity, y mają być sędzone na tymże Seymie przyszley Elekcyi. O co będzie wolno każdemu ukrzywdzonemu gwałtownika na tę Elekcyją pozwać pozwem na membrane Ziemskiej albo Grodzkiej oney Ziemi pisanym, gdzie dobra gwałtem odjęte leżą, za tytułem *Consiliariorum et Ordinum Regni*. A na korekturę *jurium*, y poprawę Trybunału, deputujemy z Rad Koronnych duchownych, z Senatu iednego, a trzech z Kapituł, które sobie zaraz obrali, to iest Xiędza Wawrzyńca Goslickiego, Biskupa Kamienieckiego, X. Borzewskiego, Opata Łęckiego, X. Jana Tarnawskiego Referendarza Koronnego, X. Sebastyana Brzozowskiego, Dziekana Gnieźnieńskiego. A z Rad stanu świeckiego, z Małey Polski, Pana Bieckiego, Pana Połanieckiego. Z Wielkiej Polski, Pana Płockiego, Pana Sochaczowskiego, Pana Inowłodzkiego, Pana Wiskiego, Kasztellany. A z stanu Rycerskiego po iednemu, z Woiewodztwa y Ziem, y miast które *necessario* mają obrać na okazowaniu przyszłym, którzy *pro fide et conscientia sua* na przyszłą Elekcyją, zebrawszy wszystko to coby do tych wszystkich rzeczy potrzebnie należeć miało, znieść y pokazać będą powinni. A ci Deputaci na dwie niedziele przed Elekcyją ziachać się mają, którym *salarium* z skarbu pospolitego ma być dane przez Pana Podskarbiego Koronnego każdemu, y tu zarazem nieodwłocznie w Warszawie na pewnym mieyscu ma być okazane, gdzieby ie ci Deputaci odbierać mieli. Stany też W. X. L. na poprawę praw swych y Trybunału swego, na Zieździech, które przed Elekcyją będą mieć, tak z Senatu iako y z Rycerstwa, obrać y deputować mają. A iż prze pewno przyczyny, wszystkie *subsellia* na ten czas utworzone być nie mogły, to odkładamy na Elekcyją przyszłą, iednak zapisy wszystkie, rekoznicye, kwity, relacye, obdukye, rezygnacye, donacye, w Grodziech y Ziemstwiech, na leżeniu ksiąg uczynione, iść, y przyimowane będą, iako y te które się *tempore Interregni* stały, *in suo robore* zostawać mają. Toż y miastom zostawiając. To też warując, aby *sub hoc Interregno*, począwszy od śmierci Krolewskiej, nikomu *in rebus et progressibus juris, omnes praescriptiones juris fatalia*, nie szkodziły do wszelakiey sprawiedliwości, aż do Koronacyi Krola przyszłego.

1059

11. Bospieczestwo miast y miasteczek, ze wszelakiey kondycyi ludźmi, prawa ich wcale zachowując, tąż Konfederacyą waruemy; tylko gdzieby *in recenti crimine*, iako iest o tym statut Toruński, był kto poimany, aby takowego sąd Kapturowy z Mieyskim na ratuszu Urzędem, *sub hoc Interregno* sądził. Wszakoz konkluzya

dekretów zostawać ma przy większey części Kapturowych Sędziów.

12. A iż pod ten czas nie potrzebniejszego być nie rozumiemy, iedno gotowość po wszey Koronie, dla gwałtownych y nagłych przypadków Rzpltey, y dla osłyszenia się tak domowego, iako y postronnego nieprzyziaciela, która inaczej sposobić się nie może, iedno okazowaniem w każdym Woiewodztwie: przetoż to okazywanie w każdym Woiewodztwie y Ziemach uchwalamy, y postanawiamy *pro octava Maji*. A mieysca Woiewodztwom y Ziomom naznaczymy: naprzód Woiewodztwu Poznańskiemu y Kaliskiemu, u Szrody: Krakowskiemu u Proszowic, Sandomierskiemu u Pokrzywnice, Sieradzkiemu, y Ziemi Wieluńskiej u Sieradza, Łęczyckiemu u Łęczyce, Brzeskiemu u Brześcia, Kiiowskiemu u Zytomierza, Inowłodzkiemu u Wocławia: w Ziemi Dobrzyńskiej u Lipna, Woiewodztwu Ruskim, Ziomom Lwowskiej, Przemyskiej, Sanockiej w Wiśni, Chełmskiej u Chelma, Halickiej, Kołomyjskiej, Trębowelskiej, Ziomom u Halicza, Wołyńskiemu u Łucka: Woiewodztwu Podolskiemu u Kamieńca, Woiewodztwu Lubelskiemu u Lublina, Woiewodztwu Belzkiemu u Belza, Woiewodztwu Płockiemu u Raciąża: Mazowieckiemu na trzech mieyscach, w Warszawie, u Zakroczymia, y Łomży według konstytucyi: okrom Wiskiemu Powiatowi w Radziłowie, Turckiemu, Ostrowskiemu, Kamienieckiemu w Ostrowi, a to dla złych przeiazdow. Woiewodztwu Podlaskiemu, Drohickiej y Mielnickiej Ziemi w Drohiczynie, w Bielskiej Ziemi u Suraza, sposob okazowania zwyczajny im zachowujemy *pro hac vice*, Woiewodztwu Rawskiemu u Rawy, Ziemi Sochaczowskiej u Sochaczowa, Ziemi Gostyńskiej u Gostynia: Woiewodztwu Braclawskiemu u Winnice, Woiewodztwu Malborskiemu, Chełmińskiemu, Pomorskiemu, Panowie Woiewodowie tym Ziomom powinni będą mieysca naznaczyć, *pro commoditate* mieysc onych. Na które okazowanie każdy winien się będzie stawić, *sub poena de expeditione bellica*, y tak w iachaniu na to okazywanie, iako y tam na mieyscu okazowania, iako odieżdżając z okazowania, każdy winien się spokojnie zachować, *sub poenis in praesenti Confoederatione descriptis, per eosdem Iudices Confoederationis cognoscendis, et decidendis*. A tam na tym okazowaniu Panowie Posłowie na tę Konwokacyą niniejszą obrani, będą powinni przelożyć potrzebę Rzpltey, na Elekcyją przyszłą przypadające, y ten uniwersał zjazdu tego pokazawszy, perswadować, aby się wszyscy na przyszłą Elekcyją ruszyli. Tamże na tym okazowaniu mają sobie Surrogatory obrać na wielkie urzędy, do tych sądów iako y Iurisdycyi: wszakże te approbiując, którzy są *eo tempore Interregni* gdzie do czego obrani.

13. A koby miał różną mająćność, tedy dosyć ma na tym, że się w iednym Woiewodztwie okaże, tam gdzie go uniwersał ten zastanie, które uniwersały Woiewodowie albo Kasztella-

1060

ni, *vel in defectu* urzędnicy pierwsi, na sześć niedziel przed okazaniem do Starostw rozesłać, a Starostowie publikować mają, z warunkiem takim, iaki jest przy exekucyi dekretow sądu Kapturowego wyżej opisany. Warując z tego okazowania y ruszenia, y z strony exekucyi dekretow Kapturowych w ruszeniu tych, 1061 którychby *Interregnum extra Regnum* zaskoczyło: tedy ci wszyscy *per substitutas personas* odprawować to powinni: także y te wszystkie które prawo pospolite z tego wymiunie, *iuxta continentia statuti*. Toż się y o żołnierzach rozumie, którzyby brali pieniądze na posługę R. P. że się okazować nie powinni. Także Ich Mość Panowie y obywatele W. X. Litewskiego, którzy w Koronie majątności mają, tedy przez opowieszczenie urzędników to odprawić mogą. A służy panom wszelakiego stanu po Koronie służyć, nie zda się nam aby oderwani byli, dla najlepszego y poważniejszego R. P. A wszakże każdy takowy osiadły ma się dać rejestrować, y tam opowiedzieć, gdzie się przy panie okazować będzie.

14. Dwor Krolowy Iey Mei Pani naszey, także deputowane z dworu K. I. M. do ciała zmarłego Krolewskiego, od okazowania wolności czyniemy. Ktorych registra Pan Marszałek którykolwiek, a Pan Ochmistrz I. K. M. sług mają dać ingrossować do xiąg Grodzkich Warszawskich.

15. Prowenty *bonorum Regalium* zatrzymane, z których do tych czasow wedle zwyczaju respondowano z quarty, z ceł, z myt, wszelakich żup, z ekonomii, z poborow, tak z tych które są przy Poborcach, iako y tych które Starostom *in retentis* są podane. Także y samych Starostow y dzierżaw, któreby się w reszty przeszłych lat zamykały, y tych co idą wedle czasow y zwyczajow skarbowych, aby zwozić do skarbu Koronnego y Pana Podskarbiego byli powinni. Także y inne wszystkie, któreby się zkadkolwiek *tam in genere quam in specie, nullis penitus exceptis*, pokazały, aby do P. Podskarbiego Koronnego albo Subdelegatow iego, w sześć niedziel *a data praesentium*, za obwieszczeniem iego tu w Warszawie oddawane były, za kwitem tegoż Pana Podskarbiego. A ktoby nie dbał, tedy każdemu takiemu *terminum peremptorium vigore istius Convocationis*, na Elekcya przyszłą, przed Sędziami na Elekcya deputowanemi naznaczamy po naznaczeniu dnia szóstego Elekcya *sub poena* takiey drugiey summy, *quae jam exnunc vigore praesentis Conventus, in defectu solutionis pro tempore superius expresso decernitur, et fisco Reipubl. applican: pro cuius executione Pan*

Podskarbi odeśle tam gdzie *contumacem forum* mieć będzie rozumiał. A to wszystko ma Starosta exekwować. A cokolwiek I. M. Pan Podskarbi Koronny, *tempore Interregni*, wyda za wiadomością Rad Koronnych, tak na opatrzenie zamkow pogranicznych, iako na insze potrzeby Koronne potoczne, tąż Konfederacyą terazniejszą to waruiemy, że to wszystko Krol Iego M. od Pana Boga nam obrany, y Rzeczpospolita przyimie na liczbie. 1062

16. Skarby *in genere*, wszystkie, *et supeller Regia*, tak po Krolu Zygmuncie Auguście, iako y po Stefanie nowo zmarłym, aby przez Pana Podskarbiego Koronnego dobrze chowane y opatrowane były, y tu na Seym *Electionis* zwiezione: o które iesliby czego nie dostawało, inkuizycya ma byc na Elekcya, tak tego ktoby wziął, y przez kogoby to było rozerwano: o czym ma byc sąd y *satisfactio* na Elekcya. A Ferens Weselini y ktorybykolwiek do inkwizycyi należał, ma byc obwieszczon przez Pana Podskarbiego Koronnego y Deputaty. A ten każdy, *sub poenis legibus sancitis*, tam się na Elekcya przyszyły stawić winien *peremptorie*. A to co w Grodzie skarbow wszelakich iest, mają IchMć Panowie Posłowie od W. X. Litewskiego IchM. braci swey, y naszey, każdego stanu perswadować, aby dla prędzey odprawy toy inkuizycyi y decyzyi wszystkich Stanow obojga narodu, tu przez Pana Podskarbiego W. X. L. zwiedzione były, *alias* tu na Elekcya przyszyły w tey mierze Ichm. o to znowu zgadzać się będą. A wszakże inkuizycya się rozumie nie tylko o Koronnych, ale y o skarbiech W. X. Litew. *Bona Reipubl. mensae Regiae*, przez cudzoziemce dzierzane, aby za napomnieniem Pana Podskarbiego były puszczone, w którymkolwiek Woiewodztwie. A gdzieby puścić nie chciał za napomnieniem Pana Podskarbiego: exekucya rozciągać Kapturową Pan Woiewoda będzie powinien, *sub poena superius expressa*. W czym Pan Podskarbi nie ma nikomu folgi czynić. A gdzieby był w tym *negligens*, tedy o to ma respondować na Elekcya przed Stany Koronnemi. *Administratio* ekonomii, *et proventuum bonorum Regalium*, po zmarłych Starostach albo Tenutarzach, wedle przywileiu Koronnego, Panu Podskarbiemu Koronnemu, a nie komu inszemu należeć ma. A iż na Lanckoronie Rzeczypospolitey wiele należy, tedy ią Pan Podskarbi Koronny *de facto* wziąć ma.

17. Żołnierza w Krakowskim Woiewodztwie, *hoc laudo communi* approbujemy, y zapłatę mu *ex bonis Reipubl.* waruiemy. A Panu Podskarbiemu aby im nieodwłocznie placił, naznaczamy y rozkazujemy, wedle uniwersalu Kapturowego Woiewodztwa Krakowskiego y Sandomierskiego. A gdzieby kto pieniądze żołnierskie brał, tak Rotmistrz iako y Towarzysz, taki każdy dla powinności swoiey y obowiazku, aby się granica nie zgołociła, a Elekcya aby się nie turbowała, nie ma na Elekcya iedzić. Ci tylko z Ich M. którzy swemi pieniędzmi tę potrzebę

Rzpltey zakładaia, y to bez pocztow żołnierskich, wolni od tey ustawy naszey zgodney będą. Posłać też żołnierze posłańce, ale bez pocztow, w potrzebach swych mogą, wszakże żeby ich więzszy *numerus* nie był, iedno od woyska dwadzieścia y z sługami.

18. Pan Podskarbi Koronny, z tymi którzy wedle konstytucyi do tego należą, Koronne przywileie oglądać, y Koronę zapieczętować będą powinni przed Elekcya.

19. Do odbierania quarty w Rawie na przeszle Świątki, wedle konstytucyi Lubelskiej deputujemy *ex ordini Senatorum*, Urodzonych Panow Pana Krzysztofa Lanckorońskiego Małogoskiego, a Symona Szczawińskiego Inowłockiego Starostę Gostyńskiego, Kasztellany. Z Posłow, Urodzonego Stanisława Uchańskiego, z Wielkiej-Polski: Andrzeia Wyszyńskiego Ialbrzyka Woyskiego Drohickiego.

20. Przyrzekamy też sobie y postanawiamy, pokoy y miłość braterską, aby wszelakie waśni, zamawiania, odpowiedzi, bunty, *duella* miesca nie miały pod ten czas *Interregni*.

21. Cudzoziemcow żadnych, y ludzi wszelakich obcych, aby ich żaden nie śmiał na Elekcya prowadzić, ani z nimi przyjeżdżać, ani ich przy sobie mieć y chować. Ani z działami y wszelaką strzelbą przyjeżdżać, *sub poena in Confederatione expressa*. A ten artykuł mocnie trzymać we wszystkim przyrzekamy, y strony które z sobą waśni y nieprzyjaźni mają. A gdzieby która w najmniejszey rzeczy przeciw temu artykułowi wystąpiła y wykroczyła, tedy za instygacyą strony drugiey obieciemy to y przyrzekamy sobie pod wiarą y czcią naszą, takowego każdego, bez żadnych wymowek, iako nieprzyjaciela oyczyzny naszey mieć y rozumieć, y przeciw iemu na iego wieczną skazę powstać, y onego zdrowia, majątności y gardła pozbawić. Wszakże gdzieby pospolite ruszenie na okazowaniach postanowiono było ku tey przyszyły Elekcya, tedy każdemu wolno będzie z armatą wedle przemożenia y woli każdego, wszakże bez cudzoziemcow iachać.

22. A iż te nowe arendy żup Krakowskich są z wielką szkodą Rzpltey przetoż naznaczamy Rewizory albo Deputaty *authoritate hujus Convocationis*, Pana Balcera Porębskiego, Pana Mikołaja Kazimierskiego, Pana Stanisława Rożna, Pana Stanisława Cikowskiego Podkomorzego Krakowskiego, którzy będą powinni o tym wszystkim sprawę dać na Seymie Elekcya przyszyły.

23. Upatrując tedy wszystkie *commoditates* z strony tego świątobliwego aktu Elekcya, iakoby się we wszystkim, ile byc może, Państwowym wszystkim Koronnym, także y W. X. Litewskiego dogodzić mogło za porozumieniem wszech Stanow, mocą uchwały Ziazdu tuteicznego naszego Warszawskiego, postanawiamy, czas tey Elekcya 30 Iunii, to iest nazaiutrz po SS. Pietrze y Pawle. A miejsce iey w Warszawie naznaczamy, także y plac do znoszenia konsultacyi aktu tego, obierania Pana nowego,

naznaczamy po tey stronie Warszawy, od Woli, 1064 który okopem będzie naznaczony.

24. A ci wszyscy którzy na tę Elekcya poiadą, tak w drodze iako y na miejscu Elekcya będą się powinni od czynienia szkod y krzywd wszelakich hamować, wedle ordynacyi Warszawskiej o tym w tey mierze roku 1573 uczynionej, pod warunkiem tamże szerzey o tym uczynionym. A placić potrzeby wszystkie tak iako kto utargować może.

25. A iż bez obrony granic nayspokojniejsza R. P. w domu bezpiecna byc nie może, a pogotowiu *tempore Interregni* napilniejsze oko na to mieć potrzeba: tedy upatrując niebezpieczeństwa pograniczne, a naprzod Ziem Ruskich, Podolskich, Wołyńskich, *authoritate istius Convocationis* obronę ich tym sposobem postanawiamy: iż pod ten czas *Interregni*, dwa tysiąca iednych żołnierzom tam w te kraie teraz uchwalamy, także y żołd po piętnaście złotych na ewierc roku na koń naznaczamy, a to względem tego, aby żołnierz tam ten z targu, bez wszelakiey szkody obywatelow tamtych, koniecznie żył, y poddanym ich żadney szkody nie czynił. A na to tam opatrzenie tego woyska, y odprawę tey pierwszey ewierci roku żołnierzom tamtych, Panu Podskarbiemu Koronnemu *serio* rozkazujemy, aby koniecznie a nieodwłocznie te pieniądze posłał do Lwowa, we cztery niedziele po Wielkicyncy, Panu Pisarzowi Polnemu, który za wiadomością starszego do tego na ten czas woyska, uchwałą tey Konwokacyi naznaczonego, Panom Rotmistrzom niezey opisanym, na pewne rotę, albo pocztę, pieniądze dać będzie powinien: a tego przestrzegać z pilnością, aby się żaden w rocie pisać nie śmiał, ktoryby sam przy Starości służyć woynę był powinien: a przy rozdawaniu tych pieniędzy będzie też powinien ten to P. Pisarz Polny, porozumiawszy się z starszymi tego woyska, popis na iednym miejscu iednego dnia wszystkim, we dwie niedziele po wzięciu pieniędzy złożyć: a tam od popisu służba im iść ma. A ci żołnierze będą powinni konie mieć dobre, którzy będą po usarsku służyć, będą powinni na koń wsiadać do potrzeby z kopią, we zbroi, w zarękwaniach, w szyszaku, z krotką rusznicą, z szablą, z koncerzem albo z pałaszem. A którzy kozacką będą powinni służyć z pulhakiem y z krotką rusznicą na koniach dobrych. A popis tym kształtem Pan Pisarz ma odprawować: kto na sto koni będzie służył, konia powodnego, Bębennicę, Trębaczę, Chorążęgo ma mu przyiąć. A ostatek konie osadzone byc mają pacholki dobrymi: to iest, Rotmistrz koni dziesięć. Towarzysz po sześci koni nawięcey, a mniey tey może, a to dla tego aby się Towarzyszmi w rocie zagęszczało.

26. A iesliby który Starosta pograniczny rotę przyjął, tedy tę rotę będzie powinien ludźmi służebnymi osadzić. A przy monstrze, y popisie, będą powinni pocztę swe nad rotę pokazać, na które pocztę placa iść nie ma, 1065

gdyż choćby rot nie mieli, poczytyby swe musieli mieć: ktemu będą powinni ludzi tych którzy w Starostwach ich potrzebę wojenną z Starostą kosztem swym odprawować zwykli, przy popisie okazować. A gdy druga ćwierć roku przyjdzie, Pan Pisarz nie ma im dać pieniędzy aż ich pierwej zmonstruje, y wedle tej monstry każdemu popłaci, według listu przypowiednego. A iesliby który Rotmistrz rotę spełnia nie miał, tedy tego niedostaku Pan Pisarz nie ma mu płacić: ale owszem starszemu tego wojska ma go odnieść, y nań instygować, wedle powinności swej, ktorego starszy tego wojska, za odniesieniem Pisarza Polnego, ma skarać według artykułów żołnierskich.

27. Poruczamy tedy to mianowane wojsko wszystko w moc IMci Panu Mikołajowi Herbortowi z Dziedziłowa Podkomorzemu Halickiemu, y mocą uchwały y Zjazdu tutecznego naszego starszym go na ten czas mianujemy, który będzie powinien obowiązek niżej opisany Rzeczypospol. wszystkiej uczynić, y przysiądz na Sądziach bliskich pierwszych Kapturowych, w tę rotę y słowa.

28. *Ego Nicolaus juro, quia exercitui mihi tradito fideliter praeero, et opera illius tantum ad reprimendas invasiones inimicorum extraneorum hostiles utar; fines Regni tutos pro viribus praestabo; dignitatem et securitatem Reipublicae quantum poterō defendam; et si (quod Deus avertat) Regnum seditio invaserit, nulli parti adhaerebo. Tempore vero Electionis, in finibus militem et me ipsum continebo, damna incolis Russiae, Podoliae, Volhiniae, nulla inferam; et ne a militibus mei inferantur, omni ratione providebo. Pensiones vero tam ab ecclesiasticis quam alijs personis quibusvis nullas omnino exigam, et ne milites mei exigant, efficiam. Sic me Deus adjuvet, et haec Sancta Cruz.*

29. A ponieważ też Ziemia Sanocka potrzebuje opatrzenia swego y granic tamecznych: tedy pozwalamy Urodzonemu Panu Ierzemu Mniszkowi, Kasztellanowi Radomskiemu, Staroście Sanockiemu, przyjąć sto koni rotę, takowego żołdu który *ex amore patriae* podeymnie się teraz zaraz swemi pieniądzmi założyć, na żołd tej rotie sta koni: iednak z tym *istius Convocationis nostrae auctoritate*, warunkiem, którym mu istotnie warujemy, aby Pan Podskarbi Koronny iako naprędzey do pieniędzy przyjdzie, te mu pieniądze oddał, bez wszelkicy odwłoki.

30. Także też Urodzonemu Panu Mikołajowi Iazłowieckiemu, Staroście Sniatyńskiemu, naczynamy y pozwalamy rotę iedną na sto pięćdziesiąt koni, dla obrony zamku Kamienieckiego, ktore ma kosztem swym osadzić y pokazać: który wszystek nakład, *auctoritate huius Convocationis* warujemy, iakoby mu P. Podskarbi Koronny iako naprędzey do pieniędzy przyjdzie, to wszystko zapłacił y uścił, bez wszelkicy odwłoki. A co się tyczy zamków tamtych pogranicznych, y opatrzenia ich ludźmi pieszemi, tedy *auctoritate huius Convocationis*, rozkazujemy Panom Starostom y dzierżawcom wszystkim dobr

Rzeczypospolitej, w tych tam krajach Ruskich y Podolskich, aby wybrańce podług zwyczaju y liczby ich (co też y w Sanockiej Ziemi rozkazujemy) wybrali, y do starszego nad tym wojskiem postanowionego posłali, iakoby ci pieszy we cztery niedziele po Wielkieynocy, przed tym to starszym wojska, okazać się byli powinni: który *pro commoditate et necessitate locorum* ma zamki tamte temi ludźmi opatrwać: a żołd ich Pan Podskarbi Koronny ma opatrzyć, po cztery złote na kwartał, ktora służba od tegoż się im czasu począć ma, iako y inszym żołnierzom.

31. A iż też zamek Spiski iest bardzo ogłodzony, pod ten czas, w żołnierza tak iednego iako y pieszego: tedy upatruiąc to tam niebezpieczeństwo, *auctoritate huius Convocationis* przypowiedamy ieszcze na pięćdziesiąt koni liczbę, do tych sta koni, ktore IMc Pan Woiewoda Krakowski przypowiedzić raczył: a pułtora sta pieszych do tego, co IMc Pan Podskarbi Koronny opatrzyć będzie powinien, y pieniądze tamże do Urodzonego Pana Iana Maciejowskiego Kasztellana Zawichoyskiego, Starosty Łęczyckiego, y dzierżawce *pro tunc tamecznego* odesłać, a żołd wedle postanowienia żołnierza Krakowskiego tamecznego, tak iednego iako y pieszego, iść im ma. A iż każde wojsko w porządku swym bydź ma, zabiegając skwierku y szkodzię ludzkiej, to tak warujemy: iż iesliby żołnierz gwałtem co komu wziął, albo krzywdę komu uczynił, ten coby mu się to stało, ma sprawiedliwości u Rotmistrza żądać. A iesliby Rotmistrz uczynić niechciał, tedy do starszego tego wojska powinien się uciec dla sprawiedliwości: który gdyby iey uczynić nie chciał, strona ukrzywdzona do Kaptura go pozwać będzie mogła, gdzie *peremptorie sine dilationibus luitis poenis* ma bydź praw, *sub poenis Confoederationum*. A podług starodawnego zwyczaju, temu to starszemu nad tym wojskiem wyżey mianowanemu, iurgiel iego zwyczajny na ćwierć roku po cztery sta złotych naczynamy. A Strażnikowi y Pisarzowi Polnemu, iurgiel ich zwyczajny, tak y Rotmistrzom, każdemu który na sto koni służyć będzie, sto złotych na kuchnię wedle zwyczaju dawnego. A te już Rotmistrze, *vigore huius Convocationis* tu mianujemy: to iest, Panu Mikołajowi Herbortowi koni dwieście starszemu nad wojskiem, Pan Starosta Cyrkaski dwieście. Pan Starosta Trębowelski sto pięćdziesiąt. Pan Czuryło sto. Pan Gulski Strażnik sto pięćdziesiąt. Pan Starosta Halicki sto. Pan Lanckoroński dwieście. Pan Starosta Braclawski sto. Pan Starosta Chmielnicki sto. Panowie Potoccy pułtora sta. Panowie Belzeczcy dwieście. Pan Sieniawski Prokop pułtora sta. Pan Chocimierski pułtora sta. Pan Leśniowski Krzysztof sto. Pan Węgliński sto. Pan Herbort Dobromiński sto. Pan Dziedoszycki Stanisław sto. Pan Kilian Latoszyński sto. Pan Ian Kaszewski sto. Pan Oborski sto. Pan Temruk sto. Pan Szczucki sto. Pan Holub sto; którzy leże swe mają mieć

od Kamieńca począwszy aż ku Baru, w Chmielniku, w Piktowie, w Braclawiu.

32. Wszakże gdzieby o nieprzyiacielu usłyszał starszy tego wojska, zwoździć ie ma do iednego obozu, kędy będzie rozumiał napotrzebniej, *pro ratione belli gerendi* zgromadzić.

33. A gdzieby IMc Pan Podskarbi Koronny na to na ten czas pieniędzy w skarbie nie miał, tedy mu pozwalamy *auctoritate huius Convocationis*, arendować tego rocznego przyszłego procentu tych ekonomij, ktore do ręki IMci przyszły, albo przychodzić będą. Także myt albo ceł. Wszakże *pro proportione* potrzeby, y rozchodu na ten czas Rzeczypospolitej. Także Panu Pisarzowi Polnemu pozwalamy tę quartę, ktora mu będzie odesłana do ręki z Rawy, zaraz wszystkę wydać na trzy tysiące koni wyżey mianowane, y postanowione na tę drugą ćwierć roku.

Działo się w Warszawie na Walney Konwokacyi, w Sobotę dnia siódmego Marca. Roku Pańskiego, *millesimo quingentesimo octuagesimo septimo*.

Laurentius Gołlicki Episcopus Kamenece. propter bonum pacis subscribo; Andreas Tęczyński Woiewoda Krakowski; Stanislaus Comes a Gorka, Palatinus Posenien. manu sst; Stanisław Szafraniec, ręką swą; Ian Chlebowicz Woiewoda Trocki, Posel Wielkiego Xięstwa Litewskiego, ręką swą; Paulus Szczawiński Kasztellan Łęczycki; Sebastyan Tarnawski, Kasztellan Konarski Sieradzki; Balcer Porębski, Posel Krakowski; Krzysztof Pawłowski, Posel z Ziemi Krakowskiej; Posel z Wielkiego Xięstwa Litewskiego od Woiewodztwa Połockiego, Waclaw Sokoliński; Ian Lowika Chorąży Możerski, z Wielkiego X. L., ręką swą; Ian Telatycki Ziemie Litewskiej Posel y Woiewodztwa Berestyńskiego; Andrzej Leszczyński z Leśna, Posel Ziemie Sandomierskiej; Ian Kaliński, Posel z Woiewodztwa Brzeskiego; Ruthenice, Posel Kijowski; Nicolaus Rosiński, Iudex et Nuncius Terrae Inowłoc.; Uchański Stanisław; Andrzej Lasota z Łopiennika Łowczy, y Posel z Woiewodztwa Lubelskiego; Piotr Kaszewski Sędzia Lubelski; Krzysztof Pszczonka; Stanisław Gorski z Ieleniów, Ziemie Zakroczymskiej; Krzysztof Buchowski, Ziemie Przemyskiej Woiewodztwa Ruskiego; Woyciech Troška, Posel y Stolnik Ziemie Chelmskiej; Ian Herbort z Fulsztyna, z Ruskiego; Stanisław Lanckoroński z Brzezia; Starosta Skalski z Podolskiego; Andrzej Ialbrzyk Wyszyński, Wojski Ziemie Drohickiej, ręką swą; Andrzej Swidziński z Rawskiego; Iakub Lelwowski Podczaszy Warszawski; Mikołaj Zalcński Sędzia Liwski, ręką swą,

Stanislaus Smieciński Vicecapitaneus et Iudex Caesarum Officij Castren. Varsavien.

Ex actis Castren. Varsavien. extractum.

POSTANOWIENIE

PROSZOWSKIE, PRZY OKAZOWANIU.

ROKU 1587.

Oblatae sunt ad officium et ad acta praesentia Castren. Capit. Crac. per Generosos, Spytek Iordan de Zakliczyn, Dapiferum Terrae Cracovien. et Capitaneum Sandecen. Hiacintum Młodzieiowski, The-saurarium Curiae Regni et Capitaneum Krzecz-

vien. Martinum Dobroszowski Burgrabium arcis Cracovien. Stanislaum Pukarzewski de Pukarzew, Ioannem Piaskowski, Adamum Rożen, Paulum Czerny, Ioannem Wielopolski de Gdow, Martinum Lutostawski Iudicem Castren. Sandecen. Cristophorum Iordan de Zakliczyn, Gabrielem Iordan de Zakliczyn, Ioannem Iordan de Zakliczyn, nomine Conventus Prossovien. proxime celebrati, literae infra-scriptae constitutionum certarum, seu Confoederationis Ordinum, Palatinatus Crac. in eadem Conventione congregatorum, sigillis et subscriptione ipsorum communitae, quas literas ad affectationem eorundem officium praesens in acta praesentia inferri, et in locis publicis proclamari admisit, tenor autem earundem literarum est talis:

1. Rady Koronne, także y Rycerstwo wszystko Woiewodztwa Krakowskiego, którzyśmy się tu ziachali pod Proszowice, dla okazowania gotowości naszey, także y dla namow potrzebnych w terazniejszych sprawach Rzeczypospolitej naszey, tośmy naprzód między sobą postanowili: iż ludzie Rycerskiego stanu, pokazując ochotę swą do posług Rzeczypospolitej, tu się stawili z taką gotowością, iako może bydź nieprzyiacielowi postronnemu w postrachu: zabiegając iednak temu, aby z pretextu okazowania tego, nie urosła iaka droga komu napotym, turbowania y pociągania ludzi do iakich *poenas*, bądź tych którzyby się tu z iakich przyczyn nie stawili, ale też y tych, którzy bywszy, mogliby przedsię bydź przywodzeni z uciążeniem swym, do sprawowania się tego. Tedy to tak deklarujemy, iż żadnym penom z strony terazniejszego okazowania, podlegać nie mamy, ani żaden na potomne czasy podlegać, y o nie molestowan bydź ma. Co sobie pod wiarą y poczciwościami naszymi, iścimy y warujemy.

2. A co się dotczy postanowienia na przeszley Konwokacyi Warszawskiej uczynionego, o tym, y ważności iego, prze wiele słusznych przyczyn, a osobliwie chcąc o tym co do wszystkich należy, w spolney gromadzie wszech Stanow Rycerstwa Koronnego namawiać, tuśmy dysceptować niechcieli, ale to sobie do przyszłego Zjazdu Elekcyi zachowujemy, abyśmy się tam ze wszystkimi Stany około tego na pierwszym ziachaniu znieśli, y w rzeczy ważne, y wedle potrzeby Rzeczypospolitej weyżrzeli. Iednak co się dotczy czasu y miejsca Elekcyi pod Warszawą *pro die 30 Iunij* złożoney, y sposobu iachania na nią, na to radzi pozwalamy, y obiecujemy to sobie spolnie poczciwemi słowy, iż iako ludzie szlacheckiego zawołania, którzyśmy powinni o wszelakich potrzebach Rzeczypospolitej radzić, y zabiegać w niej wszelakim niebezpieczeństwom, o których słyszemy, y mało nie na oko widzimy, tak wewnątrznych iako y od postronnych sąsiad, że się tam na ten czas Elekcyi stawimy osobami swymi, y drugich braciej swej, pod powinnością ich szlachecką, gdyż tego widzimy bydź potrzebę, do tego wieść y napominać będziemy a tam spol-

nie z innemi bracią naszą zdrowia y dobrego Rzeczypospolitey przestrzegać, a niebezpieczeństwom wszelakim y praktykom oyczyźnie szkodliwym, zabiegać chcemy, nie rozieżdzając się dotąd, poki tego potrzeba R. P. ukaże. Postrzegając też tego, aby w tym czasie w Woiewodztwie naszym, bez porządku sprawiedliwości, nie zostaliśmy w tych gwałciech y excesiech, y wybiciach gwałtownych, które się *sub Interregno praesenti* stały: tedy takżeśmy na ten czas sobie postanowili: iż ktobykolwiek pod tym czasem *Interregni* gwałty, które się zawierają *in quatuor articulis Iudicij Castren. tum et homicidiorum, et omnium in universum criminalium causarum, quarum cognitio Generali Conventui Regni competeret, tum et expulsionum violentiarum, damnorum inde sequutorum, et spoliationum in bonis personarum, tam spiritualium quam saecularum,* a nie inszych kaur, tylko a morte Regis, usque ad Coronationem novi Regis, czynić y ważyć się śmiał, tedy ma być pozwany pod membraną Ziemią albo Grodzką, tytułem takim: *Nos Consiliarij et Ordines Regni,* który pozew na dwie niedzieli położony byź ma, przed ten sąd niżej opisany, przez Woźnego, na który *reus peremptorie* powinien stawać y odpowiadać, *semotis quibusvis dilacionibus, excepta vera infirmitate, et hoc tantum in personali, utpote criminali actu, et iudicatum pati.*

3. *Quod autem attinet causam expulsionis,* abo gdyby kto komu mimo to postanowienie nasze, w majątność gwałtownie wiachał, wybił, y posesyją iakimkolwiek sposobem y pretextem odjął, abo dom splondrował, y złupił: tedy też *modo quo supra,* przed ten sąd ma byź pozwany, y tamże ten sąd ma skazać *restitutionem bonorum et damnorum refusionem,* (nie wdawiając się *in disputationem iurium*) *in duabus septimanis facien: conservan: in defectu satisfactionis, partibus terminum in sequentibus terminis iudicij.* A gdzieby co takowego hołota uczynił, wolno, go strońić imać, y oddać na sąd do tych Sędziów. A gdzieby w dom szlaccica osiadłego wiachał, abo rzeczy iakie w dom jego wniósł, arestowan tam byź ma, który powinien go stawić na sądy blisko przyszedł po areście: czego gdzieby nie uczynił, sam za to odpowiadać będzie powinien: a wszakoż gdzieby go też odstępował *in instanti,* niewiedząc o takim występku jego, strona go sobie imać powinna, a on wolny byź ma. Także w niebytności pana, urzędnik każdy toż uczynić ma: a gdzieby nie uczynił, tedy pan z urzędnika sprawiedliwość czynić ma: a w mieściech Krolewskich Starości Urząd: a gdzieby nie było Starosty, tedy Mieyski Urząd z stroną takiego imać ma. A gdzieby ten pozwany dekretowi Deputatów dosyć czynić nie chciał, tedy Pan Woiewoda, abo ten komu to I. M. w niebytności swey zleci, będzie powinien nad przekazanym dalszą exekucyą czynić temi ludźmi służebnemi pieszemi, które Iego M. za zleceniem naszym przyjął. A gdzieby kto był tak możny, żeby Iego M. z temi ludźmi zprostać nie mógł, tedy za obwieszczeniem y roze-

ślaniem listow I. M. ruszyć się wszyscy na takowego będzie powinni: wszakże nie pod Elekcya. A iesliby kogo przed temi Sędziami wyższy opisanimi, ktorychesmy tu sobie na tym Zieździe obrali, *in contumaciam* wzdano: tedy takiemu ciz Sędziowie od nas obrani, listem swym otworzystym, w tydzień po dekrete, o takowym zdaniu oznaynić powinni, y przez Woźnego assygnować termin, ku oczyszczeniu prawem ignorancyi swey, iesliby ią pretendował: czym powinien będzie *post juramentum in instanti respondere, ac iudicatum pati.* A iesliby się temere absentował, a ignorancyi nie probował, tedy dekret *in contumaciam* otrzymany, exekwowan byź ma, *ut supra.* Wszakże *scrutinia in criminalibus* przed tymże sądem odprawowane byź mają na drugich sądziech *peremptorie, tam ex parte actoris, et rei, quam ex parte complicum,* iesliby się do tego przymieszali.

4. A gdzieby się *ex scrutinijis* pokazało, żeby kto niewinnie od kogo był potwarzan, tedy *iuxta contenta constitutionis Petricovien: anni 1565* ma byź karan *per hoc idem iudicium.* A do tych sądow naznaczamy naprzod Iego M. Pana Woiewodę Krakowskiego. A gdzieby I. M. na ten czas przybyć nie raczył, tedy I. M. Pana Starostę Krakowskiego, a potym z Powiatow wszystkich z każdego Powiatu po dwu Deputatów: iako z Krakowskiego, Urodzonych, Pana Chorążego Krakowskiego, Pana Szczęsnego Czerskiego, Sędziego Ziemięskiego Krakowskiego. Z Proszowskiego, Pana Iachyma Morskiego, Pana Walentego Sokola. Z Księżkiego, Pana Andrzeja Reia, Pana Piotra Oraczowskiego. Z Lelowskiego, Pana Hieronyma Moskorzowskiego, Pana Iana Trepkę. Z Tzchowskiego, Pana Sędziego Grodzkiego Sądeckiego, Pana Adama Roźna. Z Bieckiego, Pana Sędziego Grodzkiego Bieckiego, Pana Iozefa Kowalowskiego. Z Oświęcimskiego, Pana Sędziego Ziemięskiego Zatorskiego, y Pana Syxtusa Lubomierskiego: ktorzy to Sędziowie, *non obstante absentia trium, ad summum quatuor,* sędzić będą w Krakowie na zamku *in loco consueto,* y do sądow spokojnie się bez zgraie, y bez rusznie zieźdzają: a ich dekreta *major pars* konkludować ma. Także też y strony spokojnie, y bez zgraie, y bez rusznie na zamek przychodzić, nawięcey z dziesiątkiem osob, będą powinni. A zicchać się mają do tych sądow, po blisko przyszłym święcie Bożego Ciała, w pierwszy Poniedziałek, y tam zarazem przysięgę uczynić, wedle roty Trybunałskich Sędziow; do ktorych też sądow Pisarzem naznaczamy, Pana Pisarza Grodzkiego Krakowskiego. A iż też teraz pod to tu nasze ziachanie stał się przez ludzi złe y swowolne w Krakowie szkodliwy tumult, y zgwałcenie domu Zborowego, zabiegając temu, aby to niebezpieczeństwo, daley *non serperet,* zlecamy, aby się dostateczna inkwizycya koło tego stała przez Ich M. iako Iego M. Pana Bieckiego, przez Iego M. Pana Zarnowskiego, Iego Mci Pana Starostę Krakowskiego, Iego M. Pana Podkomorzego

Krakowskiego, Pana Piotra Strzałę, Sędziego Zatorskiego, Pana Taszyckiego, Pana Iwana Karnińskiego, Pana Mikołaja Kaźmierskiego, Pana Krzysztofa Iordana: aby tam Ich MM. wszyscy ziachwasy się do Krakowa, na przyszlą Srzodę, pewną a stateczną inkwizycyą uczynili, z temi urzędy, co do tego należą, o tych ktorzyby byli autorami y pomocnikami takowego gwałtu, y to *sediciosos* aby poimali, y pewnym więzieniem opatrzyli, do nauki z przyszley Elekcyi. Czego wszystkiego na lepszą pewnośc, iż to sobie iścić mamy, rękami się swemi podpisujemy, y pieczęci przyciskamy. *Actum* pod Proszowicami die 9 Maij anno 1587.

5. Mikołay Firley z Dąbrowice, Kasztellan Biecki, etc.; Ian Myszkowski z Mirowa Kasztellan Zarnowski; Krzysztof z Komorowa Kasztellan Oświęcimski, ręką swą własną; Mikołay Zebrzydowski General, Starosta Krakowski; Spytek Iordan Starosta Sądecki; Piotr Myszkowski z Mirowa, Oświęcimski Starosta; Seweryn Bonar; Ioachim Ocieski, Starosta Olsztyński; Felix Cirski, *Iudex Terrestris Craco;* Hyacynt Młodzieiowski, Podskarbi Nadworny Koronny; Ian Firley z Dąbrowice; Piotr Firley z Dąbrowice; Andrzej Zebrzydowski z Więzboroku; Piotr z Mirowa Myszkowski; Zygmunt z Mirowa Myszkowski; Mikołay Ciekliński, Burgrabia Krak.; Marcin Dobroszowski, Burgrabia Krak.; Mikołay Mniszek, ręką własną; Adam Rozen z Roźnowa; Achacy Iordan z Zakliczyna; Krzysztof Iordan z Zakliczyna, ręką własną; Gabryel Iordan z Zakliczyna; Ian Iordan z Zakliczyna; Ian Piaskowski ręką swą; Paweł Czerny, ręką swą; Stanisław Pukarzowski, ręką swą; Ian Wielopolski ze Gdowa, ręką swą; Ian Piaza ręką swą; Ian Zebrzydowski z Zebrzydowice; Woyciech Remiszowski; Ian Łączyński, Pisarz Grodzki Krakowski; Waleryan Czarnkowski; Stanisław Kuczkowski; Marcin Lutosławski; Ian Arcyszowski; Stanisław Gulchowski.

Et hic idem coram eodem Officio, et actis praesentibus Castren: Capit: Crac: personaliter stans providus Iacobus Pęczkowski, Ministerialis Generalis Regni, publice recognovit, easdem literas constitutionum, seu, Confoederationis superscriptae, die hodierna, in locis publicis, tam in castro, quam in circulo civitatis Crac: se proclamasse, publicasse, ad notitiamque publicam astantibus et audientibus, multis deduasisse.

Actum in castro Cracovien: feria quinta post Dominicam Exaudi proxima. Anno D. millesimo, quingentesimo, octuagesimo septimo.

Corre: Zawadzki.

Achacius Iordan a Zakliczym, Vicecapitaneus et Iudex causarum Officij Castr: Cracovien.

Ioannes Łączyński Notarius C. Crac: szl.

KONSULTACYE W SPRAWACH

RZECZYPOSPOLITEY WOIEWODZTWA SĘDOMIERSKIEGO, NA ZIEŻDZIE OKAZOWANIA POD POKRZYWNICĄ.

1. Będąc też jednym tey sławney Korony Polskiej obywatelem, a poruszony miłością ku iey dobremu, y spokojnemu, z żałością używać mi przychodzi tego, do czego się w niey za-

nosi, bacząc byź rzecz wielce potrzebną (*iesli tempore Regni, tedy pogotowiu Interregni*) zgodę y miłość, gdyż ta każde Państwa w całości zwykła zachowywać, bo nie darmo ono rzeczono: *concordia res parvae crescunt, maximae discordia dilabuntur.* Zdało mi się tedy byź to za rzecz słuszną, y potrzebną, widząc że stanowienia innych Woiewodztw, tak do ksiąg wwozdzone bywają, iako też y do druku podawane, aby też y stanowienie Woiewodztwa Sędomierskiego na Zieździe Pokrzywnickim, na świat pod drukiem wyszło, na znak tego, iż iako na przeszłych *sub hoc Interregni tempore* Zieździech, tak y na terazniejszym z Konwokacyi Warszawskiej uchwalonym Zieździe okazowania, przez obywatelę tego Woiewodztwa do spraw Rzpltey bez nadęcia, bez fakeyi, bez pocztow niezwykłych (a iesli co, tedy barzo małoby się znalazło) owszem z zachowaniem między sobą zgody y miłości braterskiej przystępowało się, sumo iey dobro (ktore w sobie wszech obywatelow pociechę zamyka) przed się biorąc, podając ktemu pod uznanie dla dogodzenia miłości braterskiej, niechcąc nic rzeczy zajątrzywać, bacząc to byź szkodliwą każdym Rzeczomposp: iesliby co na Konwokacyi przeciwnego prawu dniać się miało Ziazdowi Elekcyi przyszley, aby napotym przestroga takowych rzeczy była. Za czym przez takowy postępek tego Woiewodztwa nadzieia ta zostaje, iż iako tym być nie mogło bez błogosławieństwa miłego Pana Boga, że y w dalszych sprawach Rzeczypospolitey teyże łaski Pańskiej doznają. Ktorych iednak z powinności swey, iako też ieden acz mały kondycyi obywatel, proszę y napominam (gdyż *laudata virtus magis atque magis crescit*) aby z umiarkowanemi animuszmi do celu zgody y miłości, także dobra y pokoiu miły oyczyzny, ktemu do pomnożenia swobody y wolności ciągnącymi do końca zmierzali, a zatym też y innych wszech obywatelow, opatrując to, aby przeszłych czasow *errata,* wcale miłość braterską zachowywając, korekcyą wzięły, a zabieżało się napotym przewrotnym umysłem ludzkim, iakiegokolwiek stanu będącym, takowym opatrzeniem y warunkiem, żeby porządek postanowiony Rzeczyposp: w prawiech y wolnościach wszech obywatelow, nie mógł byź żadnym wymyślnym sposobem labefaktowany, y do iakieykolwiek wątpliwości przywiedziony, czym *apud posteritatem laudis monumenta* założyć każdy sobie będzie mógł, bo takowym animuszom Pan Bog błogosławieństwa swego raczy użyzczać. To tedy stanowienie tak w sobie ma.

2. My Rady y Rycerstwo, ktorzyśmy się tu zicchali pod Pokrzywnice, wiedząc że pokoy y zgoda nie tylko sama przez się iest godna pochwały, ale sam Pan Bog iest iey błogosławiący. Gdyż to opowiedzieć raczył świętymi a Boskimi słowy swemi: że błogosławieni są pokoy czyniący. A mając to przed oczyma swemi, iako różność w religyi uczyniła wiele niebezpieczeństw w inszych monarchiach. Przestrze-

gaiąc tedy aby w miłej oyczynie naszej do tegoż nie przyszło, obiecujemy statecznie trzymać między sobą ten szrodek, który sam P. Bog podać raczył, to jest Konfederacyą *in causa religionis*, przez Krole Pany nasze, tak Henryka iako y zmarłego teraz Pana naszego poprzysiężoną, y na przyszłej Elekcyi za wezwaniem imienia miłego Pana Boga, z Ich M. Pany Radami wszystkimi, y innemi Stany, o to się starać, żeby co nagruntowniejsze, tego opatrzenie było, iakoby ta święta zgoda cale a nienaruszenie wiecznemi czasy zachowana była: na co y pieczęci swe przykładamy, y rękoma się swemi podpisujemy. Działo się u Pokrzywnice roku 1587 die octava Maij.

1074 Drugie stanowienie w sprawach Rzeczyposp:

8. My Rady Koronne, y Rycerstwo Woiewodztwa Sandomierskiego, dnia dzisiejszego zia-chawszy się pod Pokrzywnicę, y okazawszy się sami sobie, pilnie u siebie rozbiierając, y uważając sprawy y potrzeby Rzpltey naszej, niżej mianowane rzeczy konkludowaliśmy. Naprzod wiedząc co na zgodzie y miłości braterskiej należy, gdyż na tym każde Państwa y Krolestwa stoją: żeby tedy z naszego Woiewodztwa nie się takiego nie okazało, coby w sobie iakie rozerwanie mieć y znaczyć miało przeciwko uchwale y postanowieniu Konwokacyi Warszawskiej, nie mówić nie chcemy, y owszem za wezwaniem imienia miłego Pana Boga, na przyszłej Elekcyi z inszą bracią swą, tak Polskiego iako y Litewskiego narodu, tego przestrzegać będziemy, żeby się nic takiego nie zdało, coby miało obrażać prawa, swobody, y wolności nasze. Ale wszystkie *consilia* swe do tego stosować, żeby tych rzeczy co nagruntowniejsze y nabezpieczniejsze opatrzenie było, żeby przyszły Pan nasz do rządu, za podaniem iemu przez nas pewnych ku tych to wolności pomnożeniu artykułow, był wzięt.

4. A iż w Rzpltey naszej niemało na po-winnym zachowaniu wszelakich urzędow nale-ży, tedy iako to w mocy naszej nie jest, kogo-kolwiek z urzędu jego degradować: tak y tego czynić nie chcemy, y owszem chcemy tego przestrzegać, iako y powinni iesteśmy, aby każdy w urzędzie swym, wedle przywileju swego zachowan był.

5. Iż też to jest naprzedniejsza wolność na-sza, wolne obieranie Pana, do którego wszyscy wedle praw naszych należymy: tedy przykładem sławnych przodkow naszych, którzy się dobrze z strony wolności swych poczuwali, pod ob-wiązkiem świętobliwego przyrzeczenia naszego, obiecujemy to spólnie sobie na przyszłą Elek-cyą wszyscy iechać, a tam ten akt wedle woli Bożej do skutku przywieść. Wszakże tym spo-sobem iako się wojenna służba odprawiać, to jest, kto sam osobą swą nie będzie mógł iachać, mając syna dorosłego, może go posłać. Także panie dożywotnie, przez przyjaciół, albo slugi, odprawić to mogą. Y inni iako kto służbę wo-

ieną powinien odprawować: wszakże pena sta-tutowa w tym artykule, z strony nieiechania na Elekcyą, ma się na nikogo ściągać.

6. Czując się też w tym dobrze, że to po-winność nasza, przestrzegać we wszem bezpie-czeństwa Rzeczypospolitey naszej: a widząc że zabawki tu u nas w Polsce Posłow cudzo-ziemskich są, z wielkim niebezpieczeństwem Rzeczypospolitey: zgoda wszech nas do tego przystąpiła, żeby Książd Arcybiskup Gnieźnien-ski był napomnion; aby tak Posła Tureckiego, iako y Legata Papięskiego, y inne Posły cudzo-ziemskie bez wszego omieszkania odprawował.

7. A iż w poyśzrodek tego zgromadzenia na-szego, doszło nas to, że stał się świeżo gwałt Konfederacyi, z strony zburzenia Zboru Kra-kowskiego: ma być w tey mierze Pan Woie-woda Krakowski napomnion, iako ten ktoremu R. P. powierzyła, przestrzegać na tym tam mieyscu pokoiu pospolitego, żeby się pilnie po-czuwał w powinności swey. A ten exces iż po-winnie ma obchodzić wszystkę R. P. gdyż idzie o zachowanie pokoiu pospolitego, który nam jest przez Krole Pany nasze poprzysiężon, obie-cujemy na przyszłej Elekcyi tego wszyscy po-przeć, iakoby był znacznie skaran ten, kto jest tego autorem, także y ci którzy to czynili. Y takowe opatrzenie na potym tych rzeczy było, żeby prze takowe swowoleństwa do wnętrzy, czego Boże zachoway, wojny w oyczynie na-szej nie przyszło, gdyż za takimi niechrześci-ańskimi sprawami, insze monarchie prawie ma-ło nie do całego zginienia przyszły.

8. Iż też wiele na tym należy, aby zawaśnie-nie y nienawiści, które są między pewnemi oso-bami, były uspokoiłone, aby za tym Rzeczpo-spolita w iakie niebezpieczeństwo nie przyszła: użyliśmy w tym IMci Pana Woiewody Sando-mierskiego, z IMcią Panem Sandomirskim, także z IMcią Panem Bieckim, aby IchMć z powin-ności swey Senatorskiej, y też za prośbą naszą starać się raczyli, o uspokoienie tych to zawaś-nienia. W czym iesliby Ichmścom Pan Bog pobłogosławił nieraczył, tedy do tego się wy-socy na przyszłej Elekcyi przymawiać będzie-my, żeby *authoritate Conventus Electionis* temu się zabieżało, iakoby przez takowe tych to osob *odia*, wolna Elekcyja nasza interturbowana nie była.

9. Wiedząc też o tym, y umiejąc u siebie do-brze uważać, co nam należy na przywilejach koronnych: przyrzekamy to sobie spólnie, że na przyszłej Elekcyi starać się o to będziemy, iakoby się tego warunek stał, żeby przywileje Koronne, które nie są w statut włożone, a po-trzebne Rzeczypospolitey znalazły się byź, były w statut włożone: a mianowicie przywilej Krola Alexandra.

10. Iż też złość niepochamowana ludzka tego potrzebuie, aby srogość prawna przeciwko niey była extendowana: a z drugiej strony, aby ka-żdy ukrzywdzony, *sub hoc Interregni tempore*, spra-wiedliwość odniósł. Czyniąc tedy dosyć uchwało

1075

Konwokacyi Warszawskiej, Sędzie do tych to Sądow Kapturowych tu z poyśzrodka siebie obraliśmy: to jest z Powiatu Sandomierskiego, Ichm. Pana Woyciecha Wielickiego, Sędziego Zięmskiego Sandomierskiego, z Panem Andrze-iem Malickim. Z Powiatu Radomskiego, Pana Pro-kopa Pękosławskiego z Panem Piotrem Strzem-boszem. Z Powiatu Wislickiego, Pana Hiero-nima Mieleckiego, Starostę Brzeskiego Książ-czkiego, y Pana Andrzeia Gołuchowskiego, Pod-komorzego Sandomierskiego. Z Powiatu Pil-nieńskiego, Pana Andrzeia Kołaczekowskiego, y Pana Jozefa Latoszyńskiego. Z powiatu Opo-czyńskiego, P. Macieia Załuskowskiego, Pod-stolego Gostyńskiego, y Pana Adama Modrze-iowskiego. Z Powiatu Chęcińskiego Pana Krzy-sztofa Gawrońskiego, z Panem Kasprem Kęp-skim. Z Powiatu Stężyckiego, Pana Hieronyma Rusieckiego, Chorążego Sandomierskiego, y Pana Pawła Samborzeckiego. Ktorzy to Deputaci te to sądy odprawować mają w głównym mieście Sandomierzu, na zamku. A począć się mają *fe-ria secunda infra octavam Corporis Christi*, tak iako obmawiauchwała Konwokacyi Warszawskiej. Do których sądow należeć też ma Pan Pisarz Zięmski Sandomirski dla pisania kauz. A gdzieby z tychto Deputatow jedna albo dwie osobie, *propter aliquot legale impedimentum*, do odprawo-wania tych to sądow byź nie mogły, tedy *non obstante absentia illorum*, insi przecię te sądy od-prawować mają. Także do korektury praw y poprawy Trybunału, obraliśmy z poyśzrodka siebie Imci Pana Pawła Grubkowskiego, Pod-sędka naszego Sandomierskiego, który pospołu z inszemi Deputaty ziachawszy się, będzie po-winien *pro fide et conscientia sua* w tychże rze-czach namowę z nimi okołę ich co naybēpie-czniejszego opatrzenia czynić. To też tamże włożywszy żeby *ad debitam executionem* konsty-tucya *de bonis nullo jure receptis* była przywie-dziona: czego na przyszłej Elekcyi obiecujemy poprzeć, iakoby to *authoritate Conventus Electionis* decydowano było.

11. Iż też przez śmierć Pana Starosty Opo-czyńskiego tamże Grod Surrogatora potrzebuie, tedy za zgodą zobopolną nas wszech, obraliśmy z poyśzrodka siebie za Surrogatora Pana Le-narta Strasza.

12. Iż też na tym wiele należy, aby *modus Electionis* mógł byź namowiony, tedy się o to starać chcemy pierwey, niżbyśmy do obierania Pana przystąpili. Zdało się też to nam za po-trzebną opatrzyć, żeby quarta, która na przy-szłe Świątki ma byź do Rawy zniesiona, była przez Pany Deputaty cale do Elekcyi docho-wana. A te wszystkie rzeczy wyżej mianowane, obiecujemy sobie przykładem sławnych przod-kow swoich pod obowiązkiem świętobliwego przyrzeczenia swego, cale a nie naruszenie zachow-ać y skutecznie wypełnić. A żeby to postano-wienie nasze do wiadomości przyszło wszem, komuby to wiedzieć należało, gdyż się uczyni-ło dla dobrego R. P. użyliśmy w tym IMci Pana

1076

Woiewody Sandomirskiego, aby to ku wiado-mości ludzkiej podał, rozesławszy do Grodow Woiewodztwa tego. Na co do przyłożenia pie-częci swoich, rękami się swemi własnymi pod-pisujemy, *nemine contradicente*. Działo się na Zieździe Okazowania pod Pokrzywnicą, dnia osmego Maia, roku tysięcznego, pięćsetnego, osmdziesiątego siódmego.

Stanisław Szafranec z Pieskowy Skaly, Woiewoda Sandomirski; Krzysztof Lanckoroński z Brześcia; Stanisław z Tarnowa, Kasztellan Sandomirski; Mikołaj Ligęza; Stanisław Pękosławski, Starosta Sandomirski; Albertus Wielicki, *Iudex Terrae Sandomirien*; Paulus Grabowski, *Subjudez Terrae Sandomirien*; Hieronym Mielecki, Starosta Brzeski; Mikołaj Kotkowski, Podcza-szy Ziemie Sieradzkiej; Lenart Strasz; Marcyan Prucheński; Iozef Ożarowski; Andrzej Drzewicki; Hiero-nim Czyżowski, Ian Wąsowie, z Wóli; Zbożny Li-gęza; Krzysztof Miękiński; Ian Korycinski; Piotr Pod-lodowski; Krzysztof Bydźski; Kasper Chlewicki; Pro-kop Balicki; Dzierżek Dzik; Ian Silnicki, z Silnice; Ian Odrzywolski; Marcin Krza; Sebastian Dębiński; Dobek Karsmiski; Piotr Gołuchowski; Piotr Gardzina; Kasper Kochanowski; Ian Kociński; Petrus Fustacki; Andrzej Siedliczyński; Ian Ninkowski; Stanisław Bar-nowski; Paweł Zaklika; Ian Pawłowski; Ian Bobro-wnicki; Maciej Grotowski; Krzysztof Dunin; Kasper Sławiński; Ian Osowski, Kasztellan Połański; Ian Bogusz, Kasztellan Ciechanowski; Andrzej Gołuchow-ski, Podkomorzy Sandomirski; Hieronim Rusiecki, Cho-raży Sandomirski; Stanisław Pozowski, *Notarius Ter-rae Sandomirien*; Wacław Wąsowie, Starosta Leńcaw-ski; Andrzej Leszczyński, z Leśna; z Rytwian Piotr Zborowski; Iakub Chlewicki; Stanisław Ligęza, z Bobr-ku; Ian Brzychwa; Mikołaj Dunin; Mikołaj Strzębosz; Gnoiński Krzysztof; Stanisław Dębiński; Stanisław Ba-licki; Kasper Kępski; Mikołaj Czermieński; Ian Rze-szowski; Andrzej Iakubowski; Ian Czarnecki; Iakub Gawroński; Andrzej Suchecki; Adam Modrzewski; Flo-ryan Ciekliński; Albertus Silnicki; Stanisław Opatow-ski; Andrzej Goszczykowski; Piotr Baranowski; Ian Baranowski; Adam Szczepanowski; Zachariasz Lubi-szowski; Filip Gruszczyński; Łukasz Gruszczyński; Mi-kołaj Konarski; Krzysztof Kunicki; Piotr Jawornicki.

13. Z tego postanowienia znaczy się, że oby-watelom tego Woiewodztwa w konsultacyach ich Pan Bog błogosławieństwem swym przytomnym byź raczył, gdyż w zgodzie a miłości przy tym zostali, co bezpieczeństwu y dobremu oyczynny miley służy. A iż niektóre Woiewodz-twa przeciwko uchwale Konwokacyi przeszłej protestacye wydali, nie przyjmując rzeczy na niey uchwalonych, to przecz tak bardzo ludzi obchodzi iakoby nie miało obchodzić, *vates esse nolo*. Ale życzyłbym aby do tego przystąpił rozsądek ludzi żadnymi fakcyami nie robiących, *neque nemini alligatis*, oproc samego dobrego y spokojnego oyczynny. Wspomnię niektóre przed-niejsze Konwokacyi artykuły: naprzod z strony sądow. Te iesli nie są potrzebne *in tanta homi-num licentia*, iako zwłaszcza pod czasem *Inter-regni* zwykła się szerzyć: kto nie widzi? Bo w tey mierze to ludzie przeglądali, aby ukrzy-wdzeni sprawiedliwość odnosili, a zabieżało się takowej wyuzdancy licencyi. Jest też Konfede-racya *inter dissidentes de religione* warowana, to iesli też do bezpieczeństwa R. P. nie należy, wzięwszy przed się to, do czego inszym Pań-stwom przyszło, kto nie czuje? A iako jest

1077

1078

pod tym czasem dotrzymana, y z ktorey strony, świeże są rzeczy.

14. *Vulnera, excessus, exorbitantiae*, aby naprawione były, to iest na Konwokacyi opatrzone: iż też to nie należy do bezpieczeństwa y pożytku Rzpltey? Gdyż prawa nasze tak są obwarowane, iż gdyby się co przeciwko nim stało, ma to być *irritum et inane*. Iesliż tak iest, iakoż iest: a czemużby do tego każdy nie miał się przychylić, aby rzeczy skazone naprawę swą wzięły, aby rzeczy zwątlonych restauracya się stała. Bo iesli niektóre Woiewodztwa excessy za czasu żywota Pana naszego ukazowały, prosząc o korekcyę ich: iesli iuż *sub hoc Interregni tempore* niektorzy, excessy na Konwokacyi wedle ich rozumienia uczynione, zganili (acz się tam wszystko ku dobremu Rzpltey działo) czemużby te rzeczy miały być odłożone, które Rzpltą wszystkę obchodzą do Koronacyi, gdyż tym co Konwokacyą zganili, nie zdało się tego do Elekeyi odłożyć, co się im z Konwokacyi nie podobało. Bo iesliby przyszły Pan miał być wzięt do tychże nierządów które w Rzpltey naszej obftowały, *actum esset de nobis, iuribus, atque libertatibus nostris*.

15. Uchwalone też iest okazowanie na tey Konwokacyi, to z wielkiej potrzeby Rzplty stało się. Bo iesliby kto allegował tym, że *omnia sunt pacata extra: vos testes appello*, którzy wiedzieć raczycie, *quanta Reipubl. nostrae ab externis imminent pericula?* aby też dobrze y o to nie szło, żeby takowe głosy o gotowości nieprzyjacielskiej nie były, tedy sama *ratio temporis* ukazuje to, zwłaszcza że bez Pana iestemy, iako nam *ad propulsanda haec pericula* gotowemi być potrzeba, bo *cupiditas dominandi* to iest *stimulus* wielki.

16. Ruszenie pospolite nie zda się niektórym aby na Elekeyą było, *fiat*: ale wzięwszy przed się to, iakowe są *intus odia et rancores*, iako ieden przed drugim chce się wystawić, y wedle swey myśli wszystko przywieść, rzecz rozumiem być wielce potrzebną. Bo takowym przedsięwzięciom ludzkim, za samą łaską y miłosierdziem Boskim, cnota, stateczność, miłość ku dobremu oyczyzny cnych Polaków zabezpieć ma. Ia tedy z uprzymey życzliwości ku dobremu y spokojnemu oyczyzny, proszę, y napominam, aby w większym uważeniu u każdego z nas była wolność y swoboda, którą się przed inszemi narodami szczytujemy, niż nasze iakiekolwiek wczasy y gospodarstwa. Gdyż za zachowaniem iey, pożytki nasze rozmnożenie swe wezmą. Za zgubieniem zaś, sama niewola przydzie, w ktorey nie tylko co inszego, ale y samo życie przyiemne być nie może, iako o tym pięknie *Pericles* do *Atheniensow* mówił: *Praestat Rempublicam esse felicem, tutam et divitem, quam singulos et privatos: nam illa felice, et ij quoque servantur, his solem beatis, illa vero misera, tandem et ipsi evertentur*. Tych też którzy są stróżami od Pana Boga, y od oyczyzny, do opatrowania ubliżenia praw y wolności, y też do przymnożenia ich postano-

wieni, proszę y dla chwały Pańskiej napominam, aby *matura cum deliberatione* w rzeczach postępowali, strzegąc aby *in summum discrimen* za ich waśniami Rzplta nie przyszła. Niech im będą naprzykład oni dwa zacni mężowie *Athenienses*, *Aristides* y *Themistokles*, którzy gdy *ad obeundam legationem, vel deducendum exercitum profiscerentur intra parietes proprios*, nienawiści y waśni swe ku sobie zostawili: *reversique domum, eadem odia resumpserunt*. Żalosańczy to pomsta iednego nad drugim była, gdyby przez takowe zapalczywości, *tota Respub: incendio flagraret*.

17. A iż we wszęch sprawach każdy człowiek błogosławieństwa Pańskiego sobie życzyć ma, a tam byż nie może, gdzie ludzi płacz, skwierk, na kogo słusznie się ściągają, życzę tego, aby w iechaniu na Elekeyą, nikt ni od kogo niwczynim nie był uciskan, y o szkodę przyprawowan, pomniąc na one słowa: *quod tibi non vis, alteri ne jeceris*: gdyż wszyscy pod iednakim prawem siedziemy. Lecz iż na ściągnionym mieyscu Elekeyi, bez tego podobno trudno będzie być miało, życzyłbym dla otrzymania w tym akcie błogosławieństwa miłego Pana Boga, aby z iakiego skarbu pospolitego, mogło być co takowego znaleziono, żeby ludzie łez y wdychania swego przed Maicstatem Bożym nie czynili. A zatym aby Pan Bog z łaski y miłosierdzia swego temu aktowi Elekeyi przyszłej błogosławić raczył, umysły ludzkie do dobrego Rzpltey skłonne tym więcej stwierdzając, a rozrożnione do iedności przywodząc, tego z serca uprzymego miley oyczyźnie (iay też iednym acz podłym obywatelem będąc) życzę.

18. Tego też nie zaniechuywając, co iest służącego *praecipue* temu przysłemu Ziazdowi, w iakiey takiey kondycyi Pan Bog mieć mię raczy, życzyłbym aby około obierania Pana taki się postępek stał, iako o tym mandat Boski zaszedł, opisany w księgach *Moyżeszowych*, nazwanych *Deutorum: Cap. 17*, y ktorymby narod nasz cnotliwy y sławny u postronnych ignominii nie odnosił. Nie upatrując w tey mierze żadnych niedostatków, gdyż *cor Regis in manu Dei est*, y bez wątpienia pobłogosławiłby temu sam Pan Bog, boć y insze narody na przykład nam byż mają: gdyż tę Rzpltą za nieszczęśliwą byż sądzą, która *media* opuszcza zgadzające się z wolą Bożą, y służące sławie narodu onego, iako o tym ieden napisał: *Miserrima est ejus populi conditio, qui peregrinum Principem eligere compellitur, quod indigenis ad regnandum aptis careat*. Lecz aby mi ono przysłowie nie było przyzczone: *Susaku, nie podejmuy się legawego pola*: tedy do tego się *medium* uciek, prosić Pana Boga, aby w tey sprawie nikomu tego nie dopuścił czynić, coby miało być chwale iego świętey, y dobremu Rzpltey naszej sprzeciwno. Amen.

1080

RECES WARSZAWSKI

OKOŁO ELEKCYI NOWEY KROLA IEGO M. ZYGMUNTA TRZECIEGO,
ROKU P. 1587.

1 My Rady Koronne duchowne y świeckie, y Rycerstwo ze wszystkich Woiewodztw, na Elekeyą tu pod Warszawę złożoną zgromadzeni, ku wiadomości wszem wobec przywodzimy. Iż iakośmy się tu byli ziachali na ten akt chwalebney Elekeyi Pana nowego, abyśmy na nim oddali powinności nasze oyczyźnie osierociałey, tak nic nie schodziło na nas w tym wszystkim, coby iedno do dobrego iey, y zachowania praw, wolności, y swobod naszych należało. Naprzód My ktorzyśmy Stanu Rycerskiego tu się byli stawili, zaraz skoro po przyechaniu naszym rozszedzszy się na Woiewodztwa, do tegośmy się przychyliłi, y tośmy byli wzięli przed się, abyśmy pokoy pospolity na tym Zieździe obwarowali, używszy w tym postanowienia *anni 1573*, przed Elekeyą Henrykową uczynionego. A przydawszy do tego z postanowienia Konwokacyi Warszawskiej, to co potrzeba y czas terażniejszy ukazował. O czym gdy traktuiemy, y iużemy rzeczy prawie namowione mieli, niektorzy bracia nasi za zgromadzeniem się do iednego Koła, wnieśli między nas dysputacyą o sprawach y postanowieniu Konwokacyi przeszley, chcąc ie szrobować y mocnić we wszystkim. My widząc że z wielu Woiewodztw y od wielu braci na Zieździech które były przed Elekeyą, nie przyjęte były te sprawy y postanowienia okrom niektórych artykułów, niechcieliśmy wdawać się w to, abyśmy braciey pozostały w domach swych, którzy iuż na Zieździech w Powieciech swych mieli o tym namowy swe, co *preiudykować* w tey mierze mieli, y to czego oni *nominatim* tam nie przyjęli, na nie tu wnosić y wkładać. Ofiaruiąc się iednak to coby tak w tych sprawach Konwokacyi, iako y z inąd podanego było potrzebnego Rzpltey, żeśmy o wszystkim chętnie umawiać się chcieli.

1081

2. W ktorym rozrożnieniu intencyi naszych, gdy ci ktorzy akta Konwokacyi przeszley we wszystkim tak mocnić chcieli, z mieysca tego na któreśmy się byli spólnie zgromadzili, na insze się przenieśli. My iednak przez posyłania *ultro citroque* konferować o wszystkim y wnieść rzeczy do zgody nie zaniechaliśmy. Na koniec rozumiejąc że tym prędzey mieliśmy do zgodzenia intencyi naszych przyść, za powodem Iego M. X. Arcybiskupa Gnieźnińskiego, znowu do iedney kupy zszedszy się, racye swe y braciey doma pozostałych około spraw tey Konwokacyi *in fraterna charitate* wnosiliśmy. Na które gdyśmy responsu także w braterskiej miłości czekali y spodziewali się, wniesion był trzeciego dnia od tamtey strony skrypt dotkliwy w posrzedek nas, nic do responsu na racye od nas inferowane nie służący, bardziey do tego iakoby tym więcej intencye nasze rozrożnił, y zgodę naszą do kto-

rey z łaski Bożey iuż nie lada wstępki był, rozrwał. Bacząc my co się działo, że takowym dotykaniem więcej *exasperabantur* animusze ludzkie, że przed hukiem y akklamacyami, nigdy do rozmow statecznych y słuchania ieden drugiego, ani konkluzyi pewney przychodzić nie mogło. Rozszedzszy się zasię na mieysca swoje zwykłe, nie zaniechaliśmy daley przez pewne osoby z posrzedka siebie deputowane: naprzód u IMci X. Arcybiskupa, potem w namiecie przy bytności tegoż Iego M. X. Arcybiskupa, y IMci Pana Woiewody Sandomierskiego, około pomiarkowania tego naszego rozrożnienia uciekać się. Y gdy zdarzyć to Pan Bog raczył, że ci to Deputaci nasi y ich, okrom kilku poslednich artykułów w tey Konwokacyi, na insze wszystkie deklaracyą byli uczynili, na którąśmy bez wszelakiey poprawy przyzwolili: oni iednak wzgardziwszy tą spólnych Deputatów zgodą, nie iedno tego nie przyjęli, ale to o czym akt Konwokacyi wzmianki żadney nie czynił, inferowali. Iako z strony stanowisk Senatorow niektórych po bliżu okopu postanowionych, ktemu Panom Marszałkom władzey uprzywileiowaney deroguiąc, one Deputaty nowemi przysięgami obowiązawszy, a nie za urzędniki Koronne w sądzeniu excessow y w czynieniu exekucyi Ziazdu tutecznego mieć chcieli. Co wszystko acześmy widzieli że bardziey trudniło namowy bezpieczeństwa ziazdu tego, a niżli ie umacniać miało: wszakże nie zaniechaliśmy przedsię przez spólne posyłania y o tym z niemi konferować, a do zgody y statecznego warunku pokoju Ziazdu tego rzeczy wieść. A gdy to nam nie szło, y nie mogliśmy do żadnego pewnego końca w tym przyść, włożyliśmy to na Ich M. Pany Rady, którzy zgodnie onych Deputatów naszych spólnych, y deklaracyi którą o Konwokacyinych aktach byli uczynili, przypatrzywszy się, zwolili się na to, aby pokoy według tey deklaracyi zaraz był obwołany y publikowany. Także y drugie tey deklaracyi artykuły podobały się Ich Mciom, y chcieli onę też stronę do tego aby na niey przestali przywozić, ale gdy z tym do nich posłali y oznaymili im zdanie swe około obwołania tego pokoju, oni byli przeciw temu bardzo, opowiedając, że gdzieby się to stało, żeby tego cierpieć nie mogli, żeby *extrema tentare* musieli. Czym *effecerunt* że to nie doszło, a w tym czasie gdy o tych rzeczach y aktach Konwokacyinych mowiemy, ięły *arma publice strepere* z huffy y z szyki iednych y pieszych ludzi, do tego mieysca gdzieśmy zasiadali przyjeżdżano, woyskami to mieysce obtaczano. Czym nie iedno mowienie wolne o rzeczach *excipiebatur*, ale też siedzieć y wotować na onym mieyscu, niebezpiecznośny być sobie rozumiełi, y wstawać od konsultacyi zaczętych musieli. Zaraz o tym od tamtey strony do większego zamieszania y rozruchu rzeczy wiodąc, na rokosz iakiś ięto przywozić, y zatym więcej a więcej *arma invalescebant*, bo nie tylko iż Pany Senatory y ich sługi od nich odwabiali, ale y tak się na ten rokosz zajmowa-

1082

li, w pole zwykłym sposobem ku okopowi z woy-
ski y działa wszystką siłą wyiechawszy, że nie
innego, iedno *ex miserrima rerum facie*, ktorey się
y cudzoziemcy przypatrowali, *extremum interitum*
ludzi celniejszych y przybranych, a prawie kwiat
Rzpltey spodziewać się przychodziło. Iż też stro-
na druga także w polu się stawiała, y drudzy nie
będąc żadney stronie *addicti* niechcąc się *in vi-
tae periculum temere* wdąć, także ostrożnie stali.
Czego nie inszego iedno osobliwa łaska Boża,
a ludzi pewnych zacnych włożenie zadzierzało.
A kiedyśmy przyczyny, przeczby się to działo,
u nich macali y dowiadowali się, ten pretext uka-
zowali, że bliskie było niektórych Senatorow od
mieysca tego położenie abo stanowiska: zaczyn
niebezpieczeństwa iakiego prędkiego obawiać się
mieli. My aczemy *publicas declarationes* tych Se-
natorow częstokroć słyszeli, że wszystkiemu temu
coby *ad pacem publicam spectaret*, chętnie
bardzo bez wszelakich wymówek podlegać chcie-
li, y nie przeciwnego temu przez ten wszystek
czas od nich pokazano nie było: iednak aby
przyczyny żadney nikt nie miał, *consilio et au-
thoritate totius Senatus adducti*, z okopu tego pod
miasto przeniesiliśmy się z konsultacjami nasze-
mi, podawszy y to, aby o exorbitacyach, ktore
tak bardzo *urgebant*, y ktorym kwoli rokосу
kilka dni przed tym chcieli, takim sposobem na-
mowa była, iakoby *vulnera Reipub*: położone,
excessus pohamowane, exorbitancye w ryzę swą
wprawione były, a przyczyna żeby się żadna nie
dała do rozruchow y sedycyi iakich, do czego-
by pewnie przysć mogło, gdyby przez namo-
wionego sposobu *incerto auctore et iudice in pu-
blicum* takie rzeczy, ktore z natury swey animu-
sze ludzkie exasperować zwykły, wniesione by-
ły, y do skutku przedsięwziętego rzeczyby przysć
nie mogły. Co aby tym prędzey koniec swoy
wziąć statecznie mogło, skrypt do Woiewodztwa
Sandomierskiego podany, w ktorym bardzo
wiele rzeczy do tego służących wzięliśmy przed-
się, y pewnym Deputatom od Ich M. Panow Rad
naszych, za nieposłaniem tamtey strony swoich,
onemu się przypatrzeć, y rzeczy w nim wszyst-
kie uważać, a w czymby było potrzeba popra-
wić, zleciliśmy. O czym wszystkim chcąc daley
namawiać, y przywodzić to do skutku, gdyśmy
zeszli się dla tego spolnie Koło Senatorskie y
Rycerstwo, ktorzy zgodni z sobą byli, a potom
do nas Stany też Wielkiego X. L. przyszły, uwa-
żyliśmy wszyscy drugiey tey braciey od nas roz-
roznionej, aby y oni z nami się zszedzły, o
tym wszystkim namawiali. Nierychło to otrzy-
mawszy, gdyśmy iuz odciawszy to co sobie nie-
bezpiecznego być rozumieli, przeniesieniem się pod
miasto, byli dobrej nadzieie, że odprawwszy exor-
bitancye y korekturę praw, mieliśmy do Elekeyi
przystąpić, alić miasto tego czegośmy się spo-
dziewali, co inszego nas potkało. Bo naprzod
gdy to zawarto było, żeśmy się z nimi spolnie
zniesć mieli dla exorbitancyi zaczcęcia, y Legata
Papieskiego poselstwa sluchania, oni tylko tę
sprawę rozwiędli, oney nie dopuszczając. Zaczyn

ten to Legat będąc *vocatus*, y iuz w drogę i-
dąc, wrocić się *cum indignitate* musiał: ale cze-
kani przez cały dzień od nas y W. X. L. będąc,
z nami się zniesć niechcieli, pretext ciasności
wielkicy między nami przed się biorąc, chociaż
Stanu Rycerskiego ludzie im placu swego ustę-
powali. Nazaiutrz tego przyczyniono: przyszło
z tumultem zbrojno z rusznicami, w poszrodek
Koła Senatorskiego zastąpiono, Senat *nulla ha-
bita ratione dignitatis Senatoriae, contentio* zatym
y huk, y przymawiania wniesione pokoju, na
ktorym się byli Deputaci nasi zgodzili, przypu-
ścić niechciano, przedniejszym Senatorom w Ra-
dzie przymawiano na rękę zasię znowu drugie
wyzywano, z huffy pieszych y iezdnych z strzel-
bą rozmałą następowano. Co my bacząc y wi-
dząc że umyślnie czas zwłoczono, że gdy nie-
ktorzy z nas przypominali o czasie Seymom na-
znaczonym, iawnie znać dawano, że to nie ma
tu mieysca, chcąc ten czas *protrahere* niewiedzieć
dokąd, a przetrwać wszystkie. Musieliśmy tedy
zatym wziąć przed się *consilium* odniesienia się
na insze mieysce od tamtego iednak nie daleko
od tych ktorzy nam wszystkie rzeczy zatrudniali
y zwłoczyli. Odniozszy się iednak, znowuśmy
nie przestali *competentia media* do skończenia rze-
czy y aktu tego podawać, y prawie u nich te-
go żebrać chcieliśmy, aby przedniejsze napra-
wy prawa odprawiwszy, daley się było przy-
stąpiło. Lecz ani to nam isć mogło: ale znowu
o stanowieniu pokoju, gdyby się iuz było po-
dobniey rozieżdzać, deliberacją z takim iego wa-
runkiem, ktorym wszystkie akta Konwokacyi
wściągano, wniesiona była, y zwłokę w rzeczach
dawno podobno uknowaną czyniono. Za którą
zwłoką wywołaney *et infames*, ci ktorzy miey-
sca między nami nie mają, przez moc y gwałt
bez pozwolenia Rzplty, tu na to mieysce przy-
byli, lud cudzoziemski, między ktorym wywo-
łańcow z innych Państw nie mało było, wiel-
ką gromadą wprowadzono, y prawie nam na
wolność naszą nastąpiono, a za roziazaniem się
ludzi, Pana ku skazie wolności naszych nam dać
chciano. My to wszystko uważając y biorąc przed
się, na pokoy od nich podany pozwalaliśmy:
wszakże takim sposobem, aby to, co wściagało
y utwierdzało Konwokacją przeszłą, było od-
cięto: ludzie cudzoziemcy, y ci ktorzy do Ele-
keyi nie należeli, precz odiechali, a strony, mię-
dzy ktorymi były zawaśnienia, alternatą do kon-
sultacyi pospolitych przyieżdzały, upatrując w
tym niebezpieczeństwo zwad, y rozruchow ia-
kich, nie tak dalece z osob ich samych, iako
od mniejszey kondycyi ludzi. Czego gdyśmy
odzierać nie mogli, bo y warunek pokoju z tym
wszystkim przeciwnym intencyi naszej, bez wia-
domości naszej publikowali, cudzoziencow, *in-
fames et bannitos* wedle podania naszego nie ex-
kludowali, y owszem od nich listy *publice* przy-
mowali, y na nie responsy dawali. Co aby w pa-
mięci u nich samych y braciey naszej doma pozo-
stały nam świadectwem było, żeśmy takowych
spraw *auctores y fautores* nie byli, podaliśmy o

1084

tym do Grodu Warszawskiego skrypt nasz, *cum
solemni protestatione*, przez pewne osoby na to
deputowane, Ich M. Pany, Iana Howskiego Woy-
skiego Płockiego, Mikołaja Podoskiego Cześni-
ka Ciechanowskiego, za podpisem wielu Rad y
Rycerstwa z Koła naszego na to deputowanych:
a zatym y daley do tego, co potrzeba y sam
gwałt na nas prawie wyciskał, przystąpiliśmy
musieli. To iest, widzieliśmy iawnie y iasnie prak-
tyki z strony domu Rakuskiego, ktory acz wiel-
kicy iest zacności, ale zawzdyśmy to naydowa-
li, że nam y rzeczom naszym nie *expediebat* brać
z niego Pana, y gwoli rzeczom y panowania
tego domu *molem* wielkicy wojny, y niebespie-
czeństwa od narodow pogańskich, na sparze im
prawie siedząc, na się obalać, *sedem belli* u sie-
bie czynić, podać y siebie y majątności swe pod
ciężar nieznośny, pod *externum militem* ktoryby
dla tego musiał byż prowadzon, y zgoła w
wieczne zniszczenie siebie, wolności y majątno-
ści swe przywieść. Przeto długo mieszkawszy,
a nie mogąc się doczekać niczego statecznego,
iedno ode dnia do dnia zwłoki, aby więc gdy-
by y ci, ktorzyśmy tu ieszczę byli uteskniwszy
sobie w głodzie y w drogości niesłychaney, precz
się roziechali, nie dał nam kto Pana na szy-
ię tego ktoregobyśmy namniey niechcieli, gwoli
rzeczom swym, iako było na to założono *iterum
atque iterum* o tey zwłoce się oświadczywszy,
przystąpiliśmy w zgromadzeniu wielu Rad y Ry-
cerstwa do namawiania około *subjectum*, nie za-
niechylając y exorbitancyi, także korektury,
do ktorey daliśmy Deputaty nasze.

1085

3. A gdyśmy się odprawowali z sentencyami,
naszymi posłaliśmy do tamtey strony Senatorow
kilku, ktorzy się tam schodzili, oznajmiając im
zdania nasze o Panu przyszłym, to iest: że się
nam zdało za Pana wziąć, abo z narodu swego
kogo by nam P. Bog w sercach naszych y przez
zgodę naszą pokazał, abo Krolewica Iego M.
Swedzkiego, abo Kniazia Wielkiego Moskiew-
skiego, na to się podając, ktoregoby z tych po-
zyteczniejszego byż R. P. rozumieli, żeśmy
o tym z nimi radzi zgadzać się chcieli. Nie-
ktorzy z Ich M. co tam byli, a naprzod Iego
M. X. Arcybiskup Gnieźnieński, wdzięcznie to
przyjęli, y chcieli aby na to respons nam bra-
terski był dan, ale zasię drudzy uderzyli na to
barzo, iuz za *hostes patriae* nas mając, żeśmy
się przymawiali do tego, do czego ten akt był
złożony, y za *absentes*, a takowe, ktorzyśmy w
kilkudziesiąt mil od tego aktu byli nas poczy-
tając, dokładając y tego częstokroć, że iuz z
nami, ani *per internuncios*, ani przez pisma zna-
sząc się niechcieli: kilka dni potom w wielkicy
drogości, w wielkim rzeczy wszystkich niedo-
statku, czekaliśmy responsu od nich na to po-
danie nasze, ustawicznie prawie upominając się
go przez posyłanie nasze, nie tylkośmy go nie
odnieśli, ale y owszem to nas dochodziło, że
gdy Iego M. X. Arcybiskup w onym tam Kole
bacząc, że iuz nad podobieństwo czas się zwłokł,
propeżycą y intencyą swoię *in Senatu publice*

de subjecto wniosł, *exceptus* nie barzo cudnemi
słowy y postępkami, skąd baczyliśmy umyślnie
w tey mierze zwłokę. Doszło też nas y to, że
miasto wotowania na kandydata, wniesiona tam
była deliberacya około podniesienia kilku de-
kretow Seymu przeszłego, y restytucyi Kry-
sztofa Zborowskiego, co widzieliśmy byż rzecz
niezwyczajną, przeciwną prawu y *mali exempli*,
ktora się droga otwierała wszystkim przesądzo-
nym o iakiekolwiek występi wysłiznienia się
z tym prawem pospolitym opisanych, zaczynmy
licentia wielka *sublato legum metu* rosła. Wszakże
folgując w tym sprawom Rzpltey ktoreśmy mieli
przed sobą, wielkim a ważnym, a znosząc *ex
fraterna charitate* ten kontempt y przymowki ktore
nas od nich potykały, nie przestaliśmy przedsię
z prośbą y upominaniem do nich posyłać, aby
nas ta wzgarda od nich nie potykała, aby do
mowienia o kandydacie, przystępowali, aby na
nasze zdanie z strony *subjectum* respons nam
dali. A iesliby u nich *tanti momenti* restytucya
ta była, żeby sprawy R. P. wielkie a ważne
uprzedzać miała, tedyśmy na to pozwalali, aby
gleyt z zamierzonym czasem do sprawy tey
osobie o ktora szło, był dan, za ktorym na
Koronacyi przyszłego Pana, mogłaby niewin-
ność y postępek przeciw sobie nieprawny po-
kazać. Oświadcziąc się przy tym Panu Bogu
y im, że na restytucyą taką ktora by przez uzna-
nia prawnego *tumultuarie* z zagłuszaniem odpra-
wowana byż miała, pozwalaliśmy iako nie
mogli bez braciey doma pozostały, tak y nie-
chcieli ani pozwolili, iako o tym protestacya
w Grodzie Warszawskim za zleceniem naszym,
przez Ich M. Pany wyższy pomienione, Iana
Howskiego Woykiego Płockiego, Mikołaja Po-
doskiego Cześnika Ciechanowskiego, iest na pis-
mie podana. Czwarty to iuz dzień był, iakośmy
na ten respons czekali, y iuz ku słońca zachodu
się miało, gdy przyszli Posłowie ich do nas,
wzywając nas do przyszcia w poyśzrodek sie-
bie, y uważeniem wielkicy powagi mieysca tam-
tego na ktorym siedzieli, z takim dokładem,
żeby wszystko to coby tam postanowiono było
słusznie, *pro rato et grato* od wszystkiey Korony
przyimowano byż powinno miało, a na to
co było ważniejszego zdania o kondycyach, tak
swoich iako y naszych, z dalszego postępku w
tym. Także z strony restytucyi takowey słowem
namniejszym nie wspomnieli. Żalosa nam to
rzecz była, tak iawnie wzgardę y tak często,
nie tylko osob naszych, ale ważnych deliberacyi
R. P. widzieć y słyszeć. Użyliśmy iednak w
responsie naszym modestiey takowey, że nie
exagerując tego, przyczyny częstokroć ferowa-
ne, dla ktorych zniesć się z nimi na iedno
mieysce nie mogli, przypomniałiśmy z tym do-
kładem, że mieyscem tylko y to nie dalekim
roźni będąc, w deliberacyach iednak y konklu-
dowaniu spraw R. P. iako nabliżey z nimi by-
ciliśmy zawzdy chcieli, ukazując y to, że dal-
szym wleczeniem czasu, głodem, niedostatki,
uteskniem ludzi, od posługi tey powinny

1086

ooczynie nie mieliśmy się dać odcisnąć. Z strony mieysca y powagi iego to rozumiejąc, że mieysce takim przywilejem każde się legitymuje y powagę swoją ma, gdy o sprawach R. P. własnych, ludzie do tego należący wielką liczbą Senatu, wielką Rycerstwa, zgodnie *servata cuiusque dignitate* spokojnie przez zagłuszenia et strepitu armorum radzą. Co wszystko z łaski Bożej przy nas przez wszytek czas tutecznego Zjazdu znacznie się być pokazywało, a na tym tam mieyscu y ludzi stanu szlacheckiego mało, y Rad, wyiawszy z stron dwa abo trzye tylko: a z tym już więc nie mają czego czekać, a ostrzegając, gdybyśmy *infectis rebus* roziechali się, aby nam kto bez nas Pana nie dał: za przystąpieniem do nas y zgody naszej Rad duchownych y świeckich, y Rycerstwa niemało, uczyniliśmy to co powinność nasza, co potrzeba Rzeczypospolitey naszej nam ukazywała, to jest, obraliśmy za Krola sobie y Państwem wszystkim tey Rzeczypospolitey Krolewica Iego M. Szwedzkiego Zygmunta wnuka po corce Świętej pamięci Krola naszego Zygmunta pierwszego, nad którego trudnośmy lepsze y pożyteczniejsze *subjectum* upatrzeć mogli, gdyż y zacność iest wielka w tey osobie, y ze krwi narodu naszego y Panow naszych idzie. Panem iest pobożnym, wychowanie wziął z młodości swey prawie nasze Polskie, ięzyk nasz umie, obyczajow y cnot iest osobnych, stateczność y dary niemałe ma w sobie od P. Boga dane, żadney niskim nieprzyjazni za sobą nie pociąganie, owszem y accessye niemałe. Bo imo przyległość oyczystego iego Państwa przydzie nam z nim uspokojenie Ziemi Infantckiej, uspokojenie kontrowersyi niemały o posag długi, y sukcesyą w rzeczy ruchome y sumny, czego się zawždy z tamtąd upominano, ktemu wprawienie w ryżę nawigacyi morskiej, a z tym y domowych naszych pożytkow wiele, y inszych accessyi z niego się pokazuje, tak że z żadnego więccy. Przeco iako od nas iednostaynie iest obran Krolom Polskim y Wielkim X. Litewskim, także y Państw inszych, także y od Iego M. X. Arcybiskupa Gnieźnieńskiego Prymasa naszego tymże Krolom Polskim y W. X. Litewskim, co nam y Rzeczypospolitey naszej racz Panie Boże błogosławić i szczęście, iest mianowan. Nie wątpię że wszyscy W. M. obywatele tey R. P. przyjmiecie to od nas wdzięcznie y z pochwałą, także y z podziękowaniem. Ktoremu to obranemu Panu naszemu obiecujemy światobliwie wiarę, posłuszeństwo, według praw naszych, chcąc y obiecując dostojenstwa, bezpieczeństwa, y *dignitatem* iego wszędzie, iako cnym Polakom należy, bronić y o nie się zastawiać.

4. Czas Koronowania iego według zwyczaju tey R. P. naznaczyliśmy w Krakowie na dzień S. Łukasza Ewangelisty 18 Octobris. A żeby więc te rzeczy wszystkie tym stateczniej y gruntowniej odprawowane, y w skutek swoy przywiedzione być mogły, przykładem tym iako było około Elekcyi Pana niedawno zmarłego uczy-

niono, składamy sobie Ziazdy po wszytkiej Koronie, y w W. X. Litewskim, w Ziemiach y Powieciach na mieyscach Seymikom zwyczajnych na dzień dziewiętnasty Septembris. Na ktorych to Seymikach wolno będzie szlachcia winy sobie ustawiać ku iechaniu na ten Zjazd Wisliński, a wszakże wszyscy tak iechać mają iako w potrzebę wojenną. A Główny wszytkiej Koronie y w X. Litewskiemu w Wislicy na dzień piąty Oktobra. Na który to Zjazd abyśmy się wszyscy ze wszytkich Ziem y kraioy Koronnych, y Wielkiego X. Litewskiego, ziechali obyczajem wojennym, pod winą opisaną, pilnie W. M. upominamy y prosimy. Czyniąc tym folgę Woiewodztwu Podolskiemu, Wołyńskiemu, Braclawskiemu y Kiiowskiemu, ktorzy dla niebezpieczeństwa przez Posły swe odprawić to mogą. To iest, ięliby kto mimo to wolne obranie Krolewica Iego M. Szwedzkiego za Pana naszego, nam inszego Pana z domu Rakuskiego mianować y forytować się ważył, ku wzgardzie wolności y skazie oyczyny naszej, deklarując się, iż wszyscy przy sobie w tey sprawie stać y iey statecznie popierać będziemy. Na którym to Zieździe utwierdzając we wszem Konfederacyą *inter dissidentes de religione*, postępek prawny y exekucyą przeciwko gwałtownikom iey namowić *utrique parti servientem*, y naprawę exorbytancyi, y korekturę praw obiecujemy y przyrzekamy sobie uczynić, y na przysięgę Koronacyą przynieść. Co wszystko Krol Iego M. obrany poprzysiędz będzie powinien, co między insze kondicye ma mu być podano.

5. A dla zachowania całości Rzeczypospolitey ze wszytkich stron, upomnieliśmy Wielmożnego Pana Iana Zamoyskiego Kanclerza y Hetmana Koronnego, aby za wiadomością Panow Rad, tak z kwarty, iako y inszych Koronnych prowentow, wedle powinności swey, bezpieczeństwo wszelakie kraioy Ruskich, y mieysc inszych Koronnych obmyślał, do szczęśliwey Koronacyi Pana nowego, od wszelakich postronnych ludzi naiazdow. Na co też Krolowa Iey M. z chęci y łaski swey przeciw Rzpltey sumną stą tysięcy złotych do rąk Iego M. P. Podskarbiego danych, przyłożył się raczyła. Przetoż już *exnunc* Wielmożnemu Panu Ianowi Dulskiemu Podskarbiemu Koronnemu, y Panom Deputatom, tym ktorzy kwartę odbierali, y Starości mieysca onego roskazujemy, aby impedymetu żadnego w tym Pan Hetman nie miał, *sub poenis in constitutione expressis*. A iż między tak wielkim mnostwem ludzi Senatu y Rycerstwa wielkieby było przedłużenie podpiso-

wania y pieczętowania każdego z osobna: przeto spólnie Deputowani są od nas na to Ich M. ktorzy podpisać to raczyli, y pieczęciami swemi zapieczętowali. Działo się pod Warszawą na mieyscu Elekcyi tey złożonym, dnia dziewiętnastego miesiąca Sierpnia. Roku Pańskiego, tysięcznego, pięćsetnego, ośmdziesiątego siódme-
6. Stanislaus Karnakowski Archiepiscopus Gnesnen. ex-
cepto articulo Confoederationis inter dissidentes de reli-

gione, manu sua propria. Albertus Baranowski Episcopus Praemisliens. R. P. Vicecancellarius, eadem praemissa exceptione. Laurentius Goslicki Episcopus Camenecensis. excepta Confoeder. Andreas Tęczyński Palatinus Crac. manu pro. Łaski Olbricht Woiewoda Sieradzki ręką swą. Petrus de Potulicze Palatinus Calissien. Splawski Ian z Targowey Gory Woiewoda Inowłocławski. Grzegorz Zieliński Woiewoda Plocki. Stanisław Kryski w Drobinie, Woiewoda Mazowiecki, Starosta Plocki, iako I. M. X. Arcybiskup. Paweł Szczawiński Kasztellan Łęczycki. Stanisław Radziwiński Kasztellan Czeręski, własną. Ian Dulski Podskarbi Koronny, ręką własną. Maciej Zaliński Kasztellan Gdański. Marcin Leśniowski z Obor, Kasztellan Podlaski, ręką własną. Ierzy Mniszech Kasztellan Radomski. Stanisław Kraśiński Kasztellan Ciechanowski, własną. Stanisław Gostomski Kasztellan Sochaczowski, Starosta Rawski. Andrzej Opaliński, *Supremus Regni Mareschalcus*. Stefan Grodziński Kasztellan Nakielski. Sebastyan Tarnawski Kasztellan Konarski Sieradzki, własną. Stanisław Bykowski, Kasztellan Konarski Łęczycki. Prokop Pieniążek Kawaler, Starosta Wendeński. Stanisław Pękostawski Starosta Sędomirski. Stanisław Leszczyński Crac. Canon. *excepta Confoederatione*. Bartosz Zaliński Starosta Warszawski. Mikołay Zolkiewski Podkomorzy Lwowski, *manu propria*. Ian Schorcz Starosta Kisiewski z Woiewodztwa Pomorskiego. Ian Ciśnicki. Stanisław Orzelski Sędzia Ziemski Kaliski, na reces Elekcyi Krola Zygmunta ręką własną. Piotr Myszkowski Starosta Oświęcimski, własną. Ierzy Struś z Komorowa Braclawski Starosta, ręką swą. Andrzej Koniecpolski z Woiewodztwa Sędomirskiego. Ian Ostrorog *manu propria*. Laurentius Pieszoczyński *Succammerarius Braclavien. manu propria*. Piotr Leszczyński Chorąży Plocki. Floryan Gomiliński Podko. Sieradzki. Stanisław Garwaski z Woiewodztwa Plockiego. Krzysztof Niszczycy S. C. ręką swą. Ian Ilowski z Woiewodz. Plockiego Czećnik Wiski. Andrzej Ryszkowski. Andrzej Ialbrzyk Wyszynski Woyski Drohicki, ręką swą. Prokop Oborski P. C. Stanisław Inwłaski Woyski Oświęcimski. Ian Zamoyski Czećnik Łomżeński. Iakub Woźuczycyński Stolnik Belski. Ioannes Tęczyński Notarius Castr. Crac. Piotr Łąkaski Pisarz Ziemski Rożański. Mikołay Podoski Czećnik Ciechanowski. Stanisław Trzcinski Czećnik Sochaczewski. Mikołay Trzylatkowski. Bartosz Zaliński Starosta Warszawski.

Ex actis Castren. Varsavien. extractum.

POPARCIE

WOLNEY ELEKCYI KROLA ZYGMUNTA TRZECIEGO
POLSKIEGO Y SZWEDZKIEGO,
NA ZIEŹDZIE POD WIŚLICĄ NAMOWIONE.

I.

1. My Rady y Stany Koronne, także y Rycerstwo wszech Woiewodztw, cośmy tu pod Wiślicę wedle recessu Elekcyi Warszawskiej ziaćhali się, wszem wobec y każdemu z osobna, ktorym wiedzieć należy, oznaymujemy: iż wykonywając to wszystko co w Warszawie naprzod, potym na Seymikach przeszłych po wszech Woiewodztwach zgodnie postanowiono iest, około Elekcyi na Krolestwo Polskie, y Wielkie X. Litewskie, Zygmunta Krolewica Imci Szwedzkiego, choć już I. K. M. Pan Bog do Korony praxyprowadzić raczył: ale za tym rozruchem, łącząc że pod terażniejszy czas zdarzyć się nie może, abyśmy o sprawach ktore w recesie War-

szawskim mianowane są, mogli tu radzić, dla tego, że za wiadomością ktora nas dochodzi o niebezpieczeństwie od Arcyxiążęcia Maxymiliana, ktorego niektorzy rozroznieni od nas, co na przeszłych Elekcyach zawždy rozumieli z wielkim to niebezpieczeństwem byź Koronnym, gdyby z domu tamtego Rakuskiego był obrany Pan, mocą z woyski postronnemi do Korony prowadzą, pilniejsza iest abyśmy staranie czynili o tym, iakobyśmy od gwałtu takiego bronili oyczyny, y wolności naszych, do przybycia Krola I. M. z Prus, stolice miasta Krakowskiego, y granic Koronnych wcale dodzierzeli. Tedy zaniechawszy na ten czas tutecznych konsultacyi naszych, zleciliśmy Posłom naszym, ktoreśmy w swych Woiewodztwach na ten Zjazd, y na Koronacyą obrali sobie: a ktorzyśmy ich nie obrali na Seymikach, tedy teraz obieramy, aby ztąd zaraz nie mieszkać iachali do Krakowa, y utwierdzając we wszem Konfederacyą *inter dissidentes de religione*, postępek prawny y exekucyą przeciwko gwałtownikom iey namowili, *utrique patri servientem*, tamże spólnie *correcturam iurium* wzięwszy przed się namawiali, zwłaszcza weyrzawszy w podanie ktore było od Woiewodztwa Sędomirskiego, w Warszawie na Elekcyi: ucierając ie wedle potrzeby Rzeczypospolitey, y do zgody wszech przywodząc.

2. Także też około artykułu, *de Interregno et Electione Regis*, żeby iako nalepszych *modos* szukali: iakoby ten akt kiedyby na Koronę przypadł, w dobrym rządzie y nayspokojniej mógł być odprawowany. Także ięliby się między exorbitancyami co takiego znalazło, coby rozumieli potrzebnego oyczynie a Rzeczypospolitey naszej, żeby I. K. M. poprawił nam y poprzysięgł, około swobod y wolności naszych, żeby to z pilnością namawiali.

3. Koronacya skoro po przybyciu Krola I. Mci do Krakowa, wedle zwyczaju z obwarowaniem praw, wolności naszych, *pactorum* y tego coby było namowiono ku dobremu Rzeczypospolitey, co narychley odprawić się ma.

4. Pisaliśmy też do Arcyxiążęcia Maximiliana, prosząc y napominając go, aby iść do Korony zaniechał, a wolnościami y swobodami naszym, przypomniawszy sobie *pacta y foedera*, ktore Państwa Cesarza Imci z Polską zdawna mają, aby dał pokoy, dając mu to znać, gdzieby tego niechciał uczynić, a targać się będzie na oyczynę naszą, że my też *iure gentium agemus*, iakoby przedtym y brata Imci Cesarza I. M. o tym obwieścili, y zleciliśmy *exnunc* Wielmożnemu Panu Ianowi Zamoyskiemu Hetmanowi Koronnemu, aby z ludźmi, ktore przy sobie ma, czynił wszystko iako będzie uczyć *ars militaris et jus gentium*, y przeciwko domowym naszym, ktorzyby to Arcyxiążę Maximiliana forytować y prowadzić śmieli, y gwałty Koronie, y ludziom Koronnym czynić: gdyż ięśli uporu swego popierać będą, nie możemy ich mieć iedno za *hostes patriae, iuxta constitutionem Andreiavian: y* zabiegując temu tak wielkiemu gwałtowi, uchwa-

liliśmy, iakoż y uchwalamy mocą Ziazdu terażniejszego, ruszenie popolite wszystkim Woiewodztwom Korony Polskiej, *sub poenis in legibus de expeditione bellica descriptis*, na mieysca y czasy przez I. M. Pana Hetmana Koronnego naznaczone. Wszakże Woiewodztwom Krakowskiemu, Sędomierskiemu, Lubelskiemu, *exnunc* do Krakowa ci ktorzy tu są, zaraz iechać mają: a drudzy co doma pozostali, tamże do Krakowa ściagać się mają iako naprędzey kto może. A ci co są odlegleysi, nadaley za dwie niedzieli.

1091 5. Rycerstwo wszystko Pilźnieńskiego Powiatu ktorzy tu są, y ktorzy doma pozostali, w Nowym Mieście bydź y położyć się mają dla obrony iego, a mają bydź pod regimentem Pana Bieckiego.

6. A dla lepszey wiary y pewności tego wszystkiego, niektórych Panow Rad, y ludzi stanu Rycerskiego od nas deputowanych, pieczęci są przyciśnione, y podpisaniem rąk ich właściwym. *Actum et datum in Conventu Generali ad Vislicam, in agro villae Kocinensis, die octava mensis Octobris. Anno Domini millesimo, quingentesimo, octuagesimo septimo.*

7. Andrzej Hrabia z Tęczyna Woiewoda Krakowski. Stanisław Żółkiewski *Palatinus Russiae*, własną ręką. Jan Tarło Woiewoda Lubelski. Stanisław z Tarnowa Kasztellan Sandomirski. Stanisław Cikowski z Woiewodztwa Krakowskiego. Mikołaj Firley z Dąbrowice, Kasztellan Biecki. Jan Myszkowski Kasztellan Zarnowski. Stanisław Bykowski z Ko: Kasztellan Konarski. Krzysztof Jordan ręką swą. Jan Gaiewski Sędzia Poznański z Woiewodztwa Poznańskiego. Mikołaj Kotkowski Podczaszy Ziemię Sieradzkiej. Marcyan Proheński z Proczan. Krzysztof Mieliński Stólnik Kaliski. Jan Rudnicki Chorąży Sieradzki. Stanisław Zapolski z Sieradzkiego Woiewodztwa. *Georgius Radoszewski Boxa, Succamerarius Terrae Vielunensis.* Stanisław Warszycycki Posel Łęczycki. Jan Tomasz Drohoiowski Starosta Przemyski. Mikołaj Siemaszko ręką. Woyciech Siedlicki. Piotr Czerny z Woiewodztwa Lubelskiego. Stanisław Łaszcz ręką swą.

Oblatae sunt ad Officium et ad acta praesentia Castren: Capit: Crac: literae suprascriptae Conventus Generalis Vislicensis, per Senatores ac Equestrem ordinem, seu alias totam Rempublicam Regni Poloniae celebrati, manibusque suprascriptorum Deputatorum proprijs subscriptae et sigillis sigillatae, in actaque Officij praesentis inscriptae et acticatae, per Generosos, Dominum Felicem Czernski Cracoviensem, et Ioannem Gaiewski de Błoczyszewo Posnaniensem, Judices Terrestres. Actum in C. Crac: Feria quarta ante festum S. Hedwigis proxima. Anno Domini, 1587.

II.

1. My Rady, Posłowie Ziemsy, y Rycerstwo, na ten czas za uchwałą naprzod na Seymikach, potym na Zieździe Wislickim głównym tu zebrani, wszem Panom braci oznaymujemy: iż Arcyxiąże Maximilian od osob niektórych za granice Koronne wprowadzon jest z woyskiem Niemieckim, w miasteczkach nieobronnych ludzie do przysięgi przywodząc, nad prawo y zwyczaj wszelaki Koronny, gdyż aż po Koronacyi, y

1092 praw po Koronacyi potwierdzeniu, Krolom przysięgi bywaią oddawane: nad to ieszcze drogę temuż to pokazując, aby y Posły nakoniec od nas do niego z Ziazdu Wislickiego posłane zadzierzał, żeby na nich tym sposobem przyzwolenie ich było wyciśniono. Gdyż tedy iuż tak daleko ten gwałtowny postępek zaszedł, wedle postanowienia Wislickiego, społem z Mcią Panem Hetmanem Koronnym, prosimy y napominamy wszech W. M. abyście W. M. bracia nasi mili wszyscy, we dwie niedzieli po oddaniu y publikowaniu w Grodziech głównych tego listu naszego, w Powieciech swych zieżdzali się: a z tamąd do Krakowa, iako do ognia bieżeli, to jedno obwieszczenie mając za troie wici. Nie wątpimy, że to W. M. uczynią, y dla miłości oyczyny swey, y przestrzegając uchwały przereczoney. Z tym zalecamy W. M. braterskie chęci nasze. *Datum z Krakowa die 13 mensis Octobris, anno Domini 1587.*

2. Andrzej Hrabia z Tęczyna Woiewoda Krakowski. Stanisław Żółkiewski Woiewoda Ruski, własną ręką. Stanisław Tarnowski Kasztellan Sandomierski. Jan Zamoyski Kanclerz y Hetman Koronny. *Nicolaus Silnicki z Bawczowa Deputat z Woiewodztwa Krakowskiego.* Piotr Oraczowski Deputat z Woiewodztwa Krakowskiego. Jan Gaiewski Deputat z Woiewodztwa Poznańskiego. Mikołaj Łącki z Chraplina Deputat z Woiewodztwa Poznańskiego. *Stanislaus Pozoski pro suo interesse.* Krzysztof Mieliński Stólnik Kaliski Deputat z Woiewodztwa Kaliskiego. Stanisław Pogorzelski Surrogator Kaliski Deputat z Woiewodztwa Kaliskiego. Stanisław Zapolski z Woiewodztwa Sieradzkiego. Floryan Gomiński Podkomorzy Ziemię Sieradzkiej. *Nicolaus Żółkiewski Succamerarius Terrae Leopoliensis.* Adam Gorayski ręką swą, Deputat z Woiewodztwa Lubelskiego. Stanisław Kyszkowski Deputat z Woiewodztwa Lubelskiego. Stanisław Łaszcz z Strzemiela Deputat Ziemię Belskiej.

Oblatae sunt ad Officium et ad acta praesentia Castrensia Capitanealia Cracovien: per Generosos, Felicem Czernski de Czernsko, Terrae Cracovien: et Ioannem Gaiewski de Błoczyszewo, Terrae Posnaniensis: Iudices Terrestres, literae subscriptae universales de motione eadem generali, per Senatores ac Equestrem ordinem Regni Poloniae, necnon Regni ejusdem Exercituum Generalem Capitaneum, laudata, manibus proprijs suprascriptorum Senatorum et Deputatorum subscriptae et sigillis sigillatae. Quas literas Officium praesens, ad postulationem suprascriptorum Iudicum et Deputatorum, suo et nomine totius Senatus et Nobilium factum, in acta praesentia Castrensia Capitanealia Cracovien: acticare demandavit.

Actum in Castro Cracovien: Feria quarta ante festum S. Hedwigis proxima. Anno Domini, 1587.

III.

1093 *Oblatae ad Officium et ad acta praesentia Castrensia Capitanealia Cracovien: per Generosum Petrum Strzala de Sosnowice, Judicem Terrestrem Zatorien: Burgrabium castri Cracovien: literae infra-scriptae Senatorum Regni ac Deputatorum Nobilitatis, manibus ipsorum subscriptae, sigillisque obsignatae. Quas Officium praesens ad affectationem*

ejusdem offerentis actis praesentibus inserere, et in locis publicis publicare, ut est moris, admisit.

My Rady y Rycerstwo tu w Krakowie zgro-madzone, wszem wobey każdemu zosobna oznaymujemy. Iż wczorayszego dnia od iego K. M. Pana naszego wolnie obranego Krola Zygmunta, także od Panow Posłów z Warszawskiej Elekcyi ku przyprawdzeniu Iego K. M. wysłanych, przyiechali Ich M. Panowie, Świętosław Orzelski Sędzia Ziemi Kaliski, y Stanisław Garwaski, oddali nam *autentice* przysięgę, y potwierdzenie praw *et pactorum* od Iego K. M. także list w którym nas Iego K. M. żądać raczy około złożenia czasu Koronacyi, na S. Marcin, gdyż na prędszy w Warszawie naznaczony, to jest na dzień S. Łukasza, przybyć I. K. M. prze niesposobne do nawigacyi wiatry nie mógł. A tak my odprawiliśmy znowu posłańce nasze do Iego K. M. żądając aby Iego K. M. co rychley pospieszać się raczył, iakoż wiemy że się Iego K. M. pospiesza, y tak folgując w tym żądności I. K. M. a nad to żeby Ich Mość Panowie Wielkiego X. Litewskiego przybyć mogli, składamy czas Koronacyi na dzień piętnasty miesiąca Nowembra, żądając y napominając wszech Urzędow, aby obwołan y do wszech wiadomości przywiedzion był, któryśmy też czas y Ich Mościom Panom Litewskim oznaymili. A iż ieszcze tu Arcyxiąże Maximiliana bawia, ci ktorzy go wwiodyczy tu nad wolą Stanow przyprawdzyli, wedle postanowienia Wislickiego, y przeszłych uniwersałow od nas spolnie z Iego Mcią Panem Hetmanem wydanych, W. M. wszech napominamy, abyście W. M. ruszyó się ze wszech

Woiewodztw popolitym ruszeniem, y tu wedle pierwszych uniwersałow co narychley przybywać nie omieszkiwali. A ku lepszey pewności y świadectwu tego wszystkiego, niektore osoby przez nas deputowane pieczęci swe przycisnęli, y rękami własnymi podpisali się. *Datum w Krakowie dnia dwudziestego dziewiątego Oktobra. Roku Pańskiego, 1587.*

1094 *Laurentius Goslicki Episcopus Camenecen: Andreas Tęczyński Woiewoda Krakowski sczt. Stanisław Żółkiewski P. R. własną ręką. Jan Tarło Woiewoda Lubelski sczt. Stanisław z Tarnowa Kasztellan Sędomierski sczt. Jan Myszkowski z Mirowa Kasztellan Zarnowski sczt. Jan Zamoyski Kanclerz y Hetman sczt. Piotr Oraczowski Deputat Wdztwa Krakowskiego. Jan Gaiewski Deputat y Sędzia Poznański sczt. Woyciech Brodziński Custos Krak. Deputat Kapitulny sczt. Adam Naramowski Wdztwa Poznańskiego Deputat. Stanislaus Pozoski N. T. Sędomirien: sczt. Andrzej Lasota L. L. Deputat Woiewodztwa Sędomierskiego. Jerzy Radoszowski Boxa, Podkomorzy Wieluński sczt. Mikołaj Żółkiewski Podkomorzy Lwowskiej Ziemi, Deputat Woiewodztwa Ruskiego. Jan Łączynski Pisarz Grodzki Krakowski, z Ruskiego Woiewodztwa. Krzysztof Mieliński Stólnik Kaliski, Deputat Woiewodztwa Kaliskiego Albertus Sielucki Dep: Palat: Podlachiae. Stanislaus Pogorzelski Surrogator, Deputat Woiewodztwa Kaliskiego sczt. Stanisław Zopolski Deputat Woiewodztwa Sieradzkiego. Piotr Chądziński Zak: y Kleszcz Star: Deputat Woiewodztwa Podlaskiego, z strony Koronacyi Floryan Suchorabski z Ruskiego. Stanisław Ciechanowski z Belskiego Woiewodztwa ręką sczt. Stanisław Łaszcz z Strzemiela ręką swą. Maciej Brodziński Posel Ziemi Kaliskiej. Andrzej Borkowski P. L. sczt.*

Actum in castro Cracoviensi feria sexta post festum Sanctorum Simonis Iudae Apostolorum proxima. Anno Domini, millesimo, quingentesimo, octuagesimo septimo.

Finis Interregni.

PRAWA Y KONSTYTUCYE

ZA PANOWANIA

ZYGmunTA TRZECIEGO

(1587 — 1609.)

LITERÆ

JURAMENTI PRÆSTITI.

SIGISMUNDUS III.

Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae: necnon Svecorum, Gottorum, Vandalorumque proximus Princeps haereditarius, et futurus Rex: M. Principatus Finland: haeres.

1. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest universis et singulis. Quia in frequentia magna hominum, in ecclesia cathedrali S. Stanislai in arce Cracov: die 27 Septemb: anni praesentis verbis conceptis, ad Sacrosancta Dei Evangelia, tale juramentum Ordinibus Regni et Magni D. L. praestitimus: interveniente tamen ultima resolutione de conditione in pactis convent. de ea parte Livoniae, quam Serenissimus Joannes Tertius Dei gratiae Rex Sveciae, Parens noster charissimus possidet, prout est in confirmatione pactorum expressa. Ego Sigismundus III. Dei gratia Electus Rex Poloniae, Magnus D. L., Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kiioviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniaeque etc. nec non Svecorum, Gottorum, Vandalorumque etc. per omnes Regni Ordines utriusque gentis, tam Poloniae, quam Lithvaniae, caeterarumque Provinciarum, communi consensu libere electus, spondeo, ac sancte juro Deo omnipotenti, ad haec Jesu Christi Evangelia. Quod omnia jura, libertates, privilegia publica et privata, juri communi utriusque gentis, et libertatibus non contraria, ecclesiasticas et saeculares, ecclesijs, Principibus, Baronibus, nobilibus, civibus, incolis, et quibuslibet personis, cujuscunque status et conditionis existen: per D. Praedecessores Meos Reges, et quoscunque Principes Regni Poloniae, et Magni D. L. praesertim vero Casimirum antiquum: Ludovicum, Lois nuncupatum: Vladislavum Primum, Jagellonem dictum, fratremque ejus Vitholdum, Magnum Lit: D. Vladislavum

Secundum Jagellonis filium: Casimirum Tertium Jagellonidem: Joannem Albertum, Alexandrum, Sigismundum Primum, Sigismundum Secundum Augustum, Henricum, Stephanum, Reges Poloniae, et Magnos D. L. majores Meos, justa et legitime datas, concessas, emanatas, et donatas, ab omnibusque Ordinibus tempore Interregni, statutas atque sancitas, Mihi oblatas, tum pacta atque conditiones, cum Oratoribus Meis initas, manutenebo, observabo, custodiam, et tenebo, in omnibus conditionibus, articulis, et punctis in eisdem expressis, juxta confirmationem Meam, literis specialibus circa Coronationem Meam factam: pacem quoque et tranquillitatem inter dissidentes de religione tuebor, manutenebo, nec ullo modo, vel jurisdictione nostra, vel officiorum nostrorum, et Statuum quorumvis auctoritate quenquam afficiam, opprimique causa religionis permittam, nec ipse afficiam, nec opprimam, ac ea, quae in Electione nostra Varsaviensi, ac deinceps in Conventione Generali ad Visliciam, tum et Cracoviae in Conventione Coronationis nostrae constituta sunt, et constituentur, manutenebo, iisque satisfaciam. Omnia illicite a Regno, Magnoque Duc: L. et Dominijs eorundem, quocunque modo alienata, vel bello, vel quovis alio modo distracta, ad proprietatem ejusdem Regni Poloniae, et M. D. L. aggregabo: terminosque Regni et M. D. L. non minuatam, sed defendam, et dilatabo. Justitiam omnibus incolis Regni, juxta jura publica, in omnibus Dominijs constitutam, absque omnibus dilationibus et prorogationibus administrabo, nullo quorumvis respectu habito. Etsi quod absit, in aliquibus juramentum meum violavero; nullam mihi incolae Regni, omniumque Dominiorum uniuscujusque gentis, obedientiam praestare debent, imo ipso facto eos, ab omni fide, obedientia Regi debita, liberos facio: absolutionemque nullam ab hoc Meo juramento, a quoquam petam, neque ultro oblatam suscipiam. Sic Me Deus adjuvet. De quo quidem juramento nostro a Nobis praestito, ut omnibus quorum interest

1096

1097

constaret, literas hasce nostras, manu nostra subscripsimus, sigillumque Regni nostri ijs appendi jussimus. Actum et datum Cracov: in Conventu Coronationis nostrae, die 28 Mensis Decembr: anno Dni 1587.

Sigismundus Rex.

CONFIRMATIO

PACTORUM CONVENTORUM.

1. Sigismundus Tertius, Dei gratia Rex Poloniae, M. D. L., etc. necnon eadem gratia Svecorum, Gottorum, Vandalorumque proximus Princeps haereditarius et faturus Rex, Magni Principatus Finlandiae, etc. haeres. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest universis et singulis: quod sublato ex hac vita Serenissimo olim piae memoriae Stephano, Dei gratia Rege Poloniae, et Magno D. L. cum Serenissimus Dominus Joannes Tertius, Dei gratia Svecorum Rex, Magnus Dux Finlandiae, etc. et Dominus Parens noster observandissimus: Nosque etiam una, misissemus ad Status et Ordines Regni Poloniae, et M. D. L. Magnificos, Ericum Spar de Sundby, Regni Sveciae Consiliarium et Procancellarium, Gubernatorem et Legiferum Ducatum Vesmanniae, Dalecarliae, et Montanorum, et Ericum Brahe, Comitem Visingsburgensem, et Baronem Lintholmen: aulae Magistrum, Oratores et Commissarios nostros, qui inter alia mandata sibi commissa, de Nobis in Regem assumen: cum Ordinibus agerent; prospereque successisset, ut divini Numinis instinctu, in Comitibus Generalibus Electionis Regis ad Varsaviam habitis, Ordines Regni Poloniae, et M. D. L. Nos Regem creassent, certis conditionibus et articulis, inter eosdem Ordines, et Oratores Serenissimi Parentis nostri, nostrosque ibidem constitutis, intervenientibus, quorum quidem tenor de verbo ad verbum sequitur, et est talis.

2. Articuli pactorum conventorum inter Illustriss: Senatam, et amplissimos Status et Ordines inclyti Regni Poloniae, ac Magni D. L., ab una, et Magnificos ac Generosos, Dominum Ericum Spar, Dominum de Sundby, Regni Sveciae Consiliarium, et Procancellarium, Gubernatorem, et Legiferum Ducatum Vesmanniae, Dalecarliae, et Montanorum. Et Ericum Brahe, Comitem Visingsburgensem, et Baronem Lintholmen, aulae Regiae Magistrum, Serenissimorum Principum Dominorum, Joannis Tertij Dei gratia Sveciae Regis etc. ejusque Majestatis filij charissimi Sigismundi, eadem gratia ejusdem Regni caeterorumque Principatum Successoris, nunc vero Electi Poloniae Regis, etc. ad eosdem Status et Ordines Regni missos Oratores, parte ab altera.

3. Cum voluntate Divina, Reges et Regna constituyente, de unanimi sententia, atque libero

assensu omnium Statuum atque Ordinum inclyti hujus Poloniae Regni, Magnique D. L. ac caeterarum Provinciarum ad ipsum Regnum pertinentium, memoratus Serenissimus Princeps Dominus Sigismundus esset in Regem Poloniae, atque eundem Magnum D. L., ac caeterarum Regni Provinciarum Principem et Dominum libere electus, et publice declaratus, adessent autem cum ipsius dicti Sveciae Regis, tum quoque commemorati Electi Poloniae Regis Sigismundi, Nuntij supra nominati, cum plena ac sufficienti potestate, ab ipsarum Majestat: huc ad Status et Ordines in optionem Regni missi, cum ijs pro salute et incolumitate hujus Regni, ac totius Reipub: Christianae, certa pacta, seu conditiones ipsis Sereniss: Principibus, per dictos Oratores eas sponte offerentibus, caeteris autem a Statibus Regni expeditis, utrinque inita et sancita sunt, in hunc qui sequitur modum.

4. Primo et ante omnia, ut dum Serenissimus Dominus Joannes Tertius Sveciae Rex vivet, societas sit contra finitimos utriusque Regni hostes: eademque jurejurando confirmetur, mortuo vero, quod diutissime Deus differat, eodem Serenissimo Sveciae Rege, haec Confoederatio atque societas maneat: Sigismundus vero Electus Poloniae Rex, jure successionis Regno Sveciae potietur. Deincepsque omnes liberi ejus masculi primogeniti, quos Deo volente susceperit. Secundo genitis vero, sortes in Svecia, juxta constitutiones Regni Sveciae assignabuntur. Filiabus autem, dotes ab utriusque Regni Ordinibus, more institutoque pristino Regni Poloniae conferentur. Eo casu vero, Serenissimus Rex, Polonicas res non negliget: ac si forte Sveciae res praesentiam ejus aliquando desiderarent, ut eo sese conferre liberum sit, cum consensu omnium Ordinum Regni, et M. D. L.

5. *Item.* Livoniae partem, quam Serenissimus Sveciae Rex nunc possidet, ad reliquum Corpus Livoniae Regnum Poloniae, et Magnum D. L., adungere et incorporare tenebitur: pro quo, ut Serenissimi Regis Legati sponponderunt, ita Serenissima etiam Anna Regina Poloniae cavet, cavetque omnibus bonis suis, tam in Regno Neapolitano, ac Ducatu Baren: et Rosanen: Duoanaque Foggia constitutis, tum in dote, ac contradote, summisque atque in universum, bonis omnibus, tam mobilibus, quam immobilibus, intra et extra Regnum constitutis.

6. *Item.* Classem a rebus omnibus instructam, usibus Regni Poloniae, et M. D. L. sua impensa adhibebit, nec pro necessitate Regni Poloniae, et Magni Ducatus Lithvaniae, rem mari gerere intermittet.

7. *Item.* Tormentorum bellieorum vim non exiguam, necessitatibus Regni Poloniae, et M. D. L. exigentibus, maxime autem, si aliquando, vel Novogardiam, vel Plescoviam, vel Smolensciam oppugnare visum fuerit, omnia ad eam rem cum tormenta, tum pulveres, atque globos necessarios, e Regno Sveciae suis sumptibus suppeditabit.

1098

8. Pecuniam, anno 1561, Divo Sigismundo Augusto Regi mutuo datam, condonabit, similiter omnia jura, debita, atque actiones, si quae quocunque modo, aut nomine, adversus Regnum Poloniae, vel M. D. L. ad se pertinent, remittet, tollet, et ijs rēnuñciabit. Extra Regnum etiam, de certis bonis ac summis pensionibus Neapolitanis, e Baren: ac Rosanensi Ducatu, nec non Duoana Foggia, pro rata sua portione, cum Regno Poloniae et M. D. L. cedit.

9. Tormenta bellica Moscho, ad Vendam communibus copijs erepta, quae eorum ad se pertinent, Regno et Magno Ducatui condonabit.

10. Quinque arces in finibus locis opportunis, ex arbitrio Ordinum extruet, rebusque necessarijs omnibus suo sumptu providebit.

11. Recipiunt etiam et spondent ijdem Oratores, nomine Serenissimi Regis Electi, eum hic secum ad inhabitandum nullos peregrinos homines adducturum; praeter paucos, quorum opera in ministerio domestico uteretur, quos tamen postea brevi remittet, persolutis illis stipendijs de suo. Cum vero successionem Sveciae Regni adierit, Consiliarios et Officiales ejus Regni, qui ad eum venient, nullis Regni Poloniae, et Magni D. L. consilijs, negotijs, intercessionibus, promotionibus adhibebit, aut ijs se immisceri patietur.

12. Custodiam etiam corporis sui, non nisi ex indigenis hujus Regni, et Magni D. L. habebit: eodem modo Praefectum satellitij ejus. Nullas etiam possessiones, et dignitates, vel officia illis concedet; sed tantum indigenis Regni Poloniae, et Magni D. L. juxta statuta Regni. In eos vero, qui contra praemissa venerint, aut se aliquibus earum rerum immiscuerint, secundum processum, qui circa Coronationem exhibebitur, procedere licebit.

13. Curabit Serenissimus Rex, ut debita stipendia Livoniae, militibus praesidiarijs, et cohorti Volschianae in arce Camenecen: tempore Regis Stephani confata, solvantur; deque ea re cum Ordinibus Regni, et Magni D. L. in Conventu Coronationis deliberabit.

14. Confederationem inter dissidentes de religione, non solum juramento, uti a Serenissimis, Henrico, et Stephano, Regibus Poloniae, et Praedecessoribus suis factum est, conservabit; verum etiam processum et executionem utrique parti servientem, contra violatores ejus oblatam, sub juramento observabit: et ut ab Ordinibus Regni quamprimum instituat, sedulo curabit.

15. Debita, quae Illustris et Magnificus Dominus Andreas Comes in Tęczyn, Palat: Cracovien: et Capitaneus Hrubieszovien: Zatorien: que in milites contraxit: tum quoque quae Magnificus Dominus Georgius Mniszek, Castell: Radom: et Capit: Sanocen: Socalienque; Generosi etiam Nicolaus Zebrzydowski Capit: Generalis Cracovien: et Gaspar Macieowski, Capit: Scepusien: stabuli Regni Praefectus, in praesidiarios Cracovien: et Scepusien: arcium

contraxerunt, persolvet. Ac item ad defensionem Regni, quavis ex parte, interim dum Cracoviam adventat faciendam, sumptum omnem necessarium suppeditabit, et si quae debita pro comparando et retinendo in eum usum milite ac apparatu bellico contrahentur, bona fide in Coronatione persolvet.

16. Iura omnia, libertates, immunitates, privilegia, statuta Regni et speciatim articulos in Coronatione Henrici Regis sancitos, tum quaecunque ad correcturam libertatum, jurium pertinentia, ejus Maiestati in Coronatione exhibebuntur, manutenebit, ac firmiter observabit et adimplebit.

17. Quae quidem omnia superscripta, nos Oratores supradicti, nomine et loco Majestatum suarum juravimus in debita forma: ipsiusque Majestas, simul ac ad littus Regni appulerit, jurare debet: Serenissimus quoque Sveciae Rex, quae ad ipsius Majestatem pertinent, confirmabit et adimplebit.

In cujus rei evidentius testimonium, ac robur firmissimum omnium superscriptorum, sigilla utriusque partis, tam Statuum Regni, quam ipsorum Oratorum, hisce literis sunt adhibita, cum subscriptione eorundem manuum. Actum et datum in campo ad Varsaviam, inter pagum Wola, in Comitij Magnis, Electionis novi Regis. Die 19 mensis Augusti, anno D. 1587.

Ericus Spare, Dominus de Sundby Procancell: mann propria. Ericus Comes. Stanislaus Karnkowski, Dei gratia Archiepiscopus Gnesnen: excepta conditione de religione. Albertus Baranowski, Episcopus Premislien: R. P. Vicecancell. excepta conditione de Confederatione. Laurentius Goślicki, Episcopus Camenecen: excepta conditione Confederationis. Andreas Comes in Tęczyn, Palat: Cracov: Petrus de Potulice, Palat: Calissien: m. p. Gregorius Zieleński, Palat: Płoc: Zakroczymen: Capit. Stanislaus Kryski in Drob: Gen: Maso: Cap: Płocen: Ierzy Mniszek, Kasztelan Radomski. Paulus Szczawiński, Castell: Lancicien: Cap. Belzen. Sebastianus Tarnawski, Castell: Conar: Siradien: Stanislaus Gostomski de Lezennice, Capit: Sochacovien: Cap: Raven: m. p. Jan Bogusz, Kasztel: Czechowski, ręką swą. Jan Dulski, Podk: Kor. Paweł Orzechowski, Podczaszy Chełm: Marszałek Koła Rycerskiego. Stanisław Przyemski, ręką. Stanislaus Garwaski, Nuncius Palatinatus Płocen: Christoph. Niszczycki, Starosta Ciechanowski. Mikołaj Podoski Cześnik Ciechanowski. Andreas Ialbrzyk Wyszński, Tribunus Drohichen: manu sua. Jan Ilowski, Woiewoda Płoc'i, Cześnik Wiski, Deputat Płocki.

18. Quas quidem conditiones, eosdemque articulos, interveniente ultima resolutione de conditione, de ea parte Livoniae, quam Serenissimus Sveciae Rex, Parens noster charissimus nunc possidet: de qua ita inter Nos et Ordines Regni, Magnique Ducatus Lit. cum diu illam ursissent, conventum est, ut hoc negotium integrum differatur ad id tempus, cum Regnum nostrum haereditarium Sveciae successionem ad Nos devolvetur, Nos ratos et gratos habentes approbavimus, et confirmavimus, approbamus-

*) W wydaniu XX. Pijarów zaszła omyłka w numerowaniu stronnic. Po str. 1099 następuje zaraz 1200, 1201 itd., które w tym porządku do końca tomu już idą. (Przyp. wydawcy.)

que at confirmamus hisce literis nostris. Promittentes bona fide, sub juramento per Nos singula in ijs expressa, inviolabiliter observaturos et adimpleturos, realiter, et in effectu: nec ijs unquam directe vel indirecte contraventuros. In cujus rei indubiam fidem, praesentes subscriptas sigillo nostro signavimus. Datum Cracoviae, in Conventu Coronationis nostrae, die 28 mensis Decembris, anno Domini millesimo, quingentesimo, octuagesimo septimo.

Sigismundus Rex Poloniae.

1201

CONFIRMATIO

GENERALIS JURIUM.

1. In Nomine Domini, Amen. Ea est rerum et actionum humanarum conditio, ut nihil firmum, nihil diuturnum, propter brevem et incertam vitam hominum, et tot plerumque intercrentas rerum vicissitudines in se contineant, facileque et brevi temporis momento omnia in oblivionem veniant: nisi, quod unum generi humano divinitus plane ad conservandam rerum memoriam beneficium tributum est, literae nimirum et scriptura adhibeatur. Quibus rebus, cum ea, quae non praesentis tantum aetatis, sed posteritatis etiam memoriam requirunt, optime conservari, et perpetuitati quodam modo consecrari consueverint, Nos etiam Sigismundus Tertius Dei gratia Rex Poloniae, et designatus Sveciae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhiniae, Podlachiae, Livoniaeque etc. Magni Duc: Finlandiae Haeres, etc. Cupientes praesentis negotij perpetuam, et nunquam intermorituram memoriam extare, literis hisce nostris, universis et singulis, tam aevi praesentis, quam futuri, quorum interest vel intererit, significamus. Quod quemadmodum in clytis Regni Poloniae, et M. D. L. ac caeterarum illis adjunctarum Provinciarum Ordinibus, nihil Nos non debere fateamur et agnoscimus, cum ob acceptam ab ijs materni sanguinis originem, tum quod pro singulari suo erga Nos, et familiam Jagellonicam, a qua maternum genus ducimus, studio, Nos prae caeteris omnibus magni nominis competitoribus, Regem esse suum voluerint, creantque sententijs ac suffragijs liberis, et denique sacro diademate imposito, consecrarint et constituerint, ita quae ad commodum et emolumentum Ordinum eorundem, quae ad conservationem libertatum ipsorum, universaeque adeo Reipub: Status pertinent, maximae Nobis curae esse debere intelligimus. Et cum eam illi de Nobis opinionem conceperint; ut se, vitam, fortunasque, et quae omnibus opibus pretiosiores sunt, libertates suas, praerogativasque et immunitates, atque charissima quaeque, danda Nobis est opera, ut huic conceptae eorum de Nobis opinioni respondeamus: quod uti re ipsa facere,

eorumque libertates atque jura, perpetuo, sancte et inviolabiliter conservare in animum induximus, ita perpetuum ejus rei monumentum extare volentes, nostra sponte, et animo delibato, sequitque morem et consuetudinem D. Antecessorum nostrorum Poloniae Regum, et Magnorum Duc: L. omnia privilegia, donationes, inscriptiones, advitalitates, libertates, praerogativas, ac immunitates Regni Poloniae, et M. D. L. Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhiniae, Podlachiae, Livoniaeque ac aliarum Provinciarum ijs annexarum, conjunctim aut separatim ipsis concessas, ecclesiasticas et saeculares, tam publicarum quam privatarum personarum, cujuscunque status, conditionis, atque sexus existentium, civitatumque et locorum quorumcunque per Antecessores nostros Reges Poloniae, et Magnos D. L. ac Terrarum ijs conjunctarum, Reges, Principes, Duces ac Dominos, tam in toto quam in parte, praesertim vero Casimirum Magnum, Ludovicum, Lois nuncupatum, Vladislaum Secundum, Jagellonem dictum, fratresque ejus Vitholdum et Sigismundum, Magnos Duces Litvaniae, Vladislaum Tertium, Casimirum Tertium, Jagellonis filios, Ioannem Albertum, Alexandrum, Sigismundum Primum, Sigismundum Secundum Augustum, Henricum, ac Stephanum; Reges Poloniae, et Magnos D. L. ac etiam per Magistros Prussiae, atque Archiepiscopos, Episcopos, Magistros, Praeceptores antiquos, Livoniae novissime vero, post recuperatam Livoniam, per Regem Stephanum, necnon Duces, Principes, ac Dominos Terrarum Russiae, et Masoviae, juste et legitime concessas et emanatas, ac juri communi utriusque gentis non contrarias. Et item iura, leges, statuta, constitutiones, judicia Tribunalis ultimae instantiae, ac decreta, libertates et immunitates, in Conventibus Regni Generalibus quibuslibet, ordinationesque latas atque sancitas; nominatim autem libertates, et leges, in Conventu Electionis Henrici Regis, ac in Conventu Andreoviensi, et Coronatione Regis Stephani, constitutionemque de Judicijs Tribunalis in Conventu Varsaviensi, ac denique leges et constitutiones, in praesenti Conventu Coronationis nostrae sancitas, aut quae adhuc sancientur, et Nobis exhibebuntur: ita tamen, ut nec specialitas generalitati, nec generalitas specialitati deroget. Tum etiam conditiones, per Oratores nostros, ac Serenissimi Parentis nostri Ioannis Tertij Dei gratia Sveciae Regis, etc. cum Ordinibus constitutas, ac a Nobis approbatas, juxta literarum nostrarum, de iisdem conditionibus circa Coronationem nostram concessarum, tenorem, (quorum omnium praemisorum tenores tanti esse volumus, ac si hisce literis de verbo ad verbum insertae sint) in omnibus earum articulis, punctis, clausulis, conditionibus approbandas, roborandas, et confirmandas duximus, approbamusque roboramus, confirmamus per praesentes literas nostras, discernentes illas, et illa omnia quae superius

1202

commemorata sunt, perpetuae, indubiae, ac inviolabilis firmitatis robur obtinere debere. Recipimusque, spondemus, et Regio nostro verbo pollicemur, illas in praedictis earum punctis, articulis, causulis, conditionibus, firmiter, inconcusse, inviolabiliter, tenere, observare, implere, et exequi, ac omnibus et singulis ex ijs satis facere cum effectu, et teneri, observari, et exequi facere.

2. Item pollicemur, recipimus ac spondemus. Quod omnia per hostes finitimos, injuste a Regno, Magnoque D. L. et Dominijs carundem quocunque modo occupata, vel bello, vel quovis alio modo distracta, ad proprietatem et unionem ejusdem Regni Poloniae, Magnique D. L. aggregabimus, neque fines Regni et Magni D. L. minuemus, sed pro viribus nostris proferemus et dilatabimus. Quod si aliquid contra libertates et immunitates, jura, privilegia praedicti Regni, et Magni D. L. ac caeterarum Provinciarum ijs annexarum fecerimus, non servantes, (quod absit) aliquid illorum in toto, vel in parte, id totum irritum et inane, nulliusque momenti fore decernimus, et pronunciamus. Quod vero supra hisce literis, privilegia, libertates ecclesiasticas cum caeteris confirmamus, id nihil articulo huic juramenti derogare volumus, quod videlicet pacem et tranquillitatem inter dissidentes de religione turbemus, et manutenebimus, etc. quam inconcusse, firmiter et inviolabiliter, ac cum effectu Nos observaturos, promittimus ac spondemus: dantes insuper potestatem Cancellario, et Vicecancellario Regni, ut has literas confirmationis generalis, jurium, privilegiorum, et libertatum Regni, et Magni D. L. ac Terrarum ijs annexarum, autentice, sub Regni sigillo, Ordinibus, Terris, ac subditis nostris, qui eas requirent, non expectato alio mandato nostro, uterque vel alter eorum extradant. In cujus rei fidem, literas hasce manu nostra subscripsimus, sigillumque Regni ijs appendi jussimus. Datum Cracoviae in Conventu Coronationis nostrae, die octava mensis Januarij, anno Domini, millesimo, quingentesimo, octuagesimo octavo, Regni nostri anno primo. Praesentibus Reverendissimis, Reverendis, Illustribus, Magnificis, Generosis, et Venerabilibus, ac Nobilibus:

Stanislao Karnkowski, Dei gratia Archiepiscopo Gnesnen. Legato Nato, et Regni nostri Primate. Petro Myszkowski Crac. Hieronymo Rozdrzarzewski Vladislav. et Pomeraniae. Alberto Baranowski Premislien. et Regni nostri Vicecancel. Melchiore Gedroitz Samogitiae. Laurentio Goslicki Cameneccen. eadem G. Episcopis. Andrea Comite in Tenezyn Cracov. et Capitaneo Zatorien. Hrubieszovienque. Alberto a Lasko Siradien. Palatinis. Ioanne Kiszka de Ciechanowiec, Capitaneo generali Terrarum Samogitiae. Ioanne Splawski de Targowagorka Inivladislavien. Nicolao Sapicha Miscen. Palatinis. Stanislao Comite de Tarnow Sandomirien. et Capitaneo Stobnicen. Nicolao Konarski Calissien. Nicolao Talvos Samogitiae. Martino Lesniowski de Obory Podlasien. et Capitaneo Losicen. Nicolao Firley de Dambrowica Raven. Ioanne Dulski Culmen. Thesaurario Regni generali, Branscen. Rogosnen. Swiecen. Surasenque Capitaneo. Ioanne Kościelecki Miedzyrzeczen.

et Capitaneo Bydgostien. Nicolao Ligęza de Bobrek Wislicien. et Capitaneo Biecen. Zydaczovienque. Nicolao Firley de Dambrowica, Biecen. Referendario Curiae Regni nostri, Capitaneo Novae Civitatis Korczyn, Casimirienque. Georgio Mniszek de magna Kunczyce, Radomien. et Capitaneo Sanocen. Socialienque. Ioannē Myszkowski Zarnovien. Ioanne Osowski Polanecen. Ioanne Bogusz Cechovien. et Capitaneo Zwolenen. Stephano Grodziński Naklen. et Capitaneo Walizen. Christophoro Komorowski Oświecimien. Stanislao Gostomski de Lezenice, Sochacovien. et Capitaneo Ravensi. Stanislao Krasinski Ciechanovien. Stanislao Bykowski, Konariense in Terra Lancicien. Castellanis. Andrea Opaliński de Bnin, Supremo Regni nostri Marschalco, et Gen. Majoris Poloniae Capitaneo. Ioanne Zamoyski, Supremo Regni Cancellario, et Generali Exercituum, Belzen. Marienburgen. Knyszynen. Miedzyrzeczen. Krzeszovienque Capitaneo. Petro Tylicki Secretario Majore Regni, Praeposito Gnesnensi, et Canonico Cracovien. Ioanne Tarnowski, Referendario Curiae Regni, Cracov. Vladislavien. Lancicien. Kruświciensique Praeposito. Ioanne Piotrowski, Decano Posnanien. Custode Sandomiriensi, Scholastico Lancicien. et Canonico Cracoviensi. Ioanne Galczyński, Cantore Gnesnensi, Scholastico Vladislavien. et Canonico Cracovien. Secretarijs nostris. Constantino Duce in Ostrog, Magni D. Lit. Incisore, et Wlodimirien. Nicolao Zebrzydowski Gen. Cracov. Boleslaviensique. Stanislao Pękoslawski. Sandomirien. et Marieburgen. in Livonia. Alexandro Koniecpolski Wielunen. Hieronymo Mielecki, Bresten. in Cuiavia. Paulo Uchafski de Sluzewo, Drohobicien. Ioanne Thoma a Drohoiow, Premislien. Petro Opalinski de Bnin, Naklen. Rihatinensique. Petro Myszkowski, Oświecimien. Stanislao Przyienski, Kuninen. Ioachimo Ocieski, Olstinen. Stanislao Szafraniec de Pieskowa Skala, Lelovien. Sebastiano Lubomierski, Dubezyecen. Salinarum Cracovien. Praefecto. Stanislao Lanckoroński de Brzezje, Skalen. Capitaneis. Stanislao Cikowski de Woyslawice, Crac. Georgio Radoszowski Boxa, Wielunen. Kieliano Drohoiowski a Drohoiow, Premislien. Baltazere Stanislawski, Sanocen. Venceslao Urowiecki, Chelmen. Succemerarijs. Ioanne Galewski, Posnanien. Felice Czerski Cracovien, Świętoslao Orzelski, Calissien. Stanislao Karśnicki, Siradien. Petro Strzala, Zatorien. Iudicibus Terrestribus, et alijs multis Secretarijs, Officialibus, et Aulicis nostris, Terrarum vero Nuntijs omnibus, ad praesentem Conventum congregatis.

Sigismundus Rex.

D E N U N T I A T I O
REGIS CORONATI
SIGISMUNDI TERTII.
SIGISMUNDUS III.

*Dei gratia Rex Poloniae, et designatus Sveciae:
Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae,
Samogitiae, Livoniaeque etc. etc.*

Omnibus in universum Regni nostri Ducibus, Principibus, Baronibus, spiritualibus, et saecularibus, Archiepiscopis, Episcopis, Palatinis, Castellanis, Capitaneis, Dignitarijs, Officialibus, Iudicibus, ac eorum Vicesgerentibus, tum Proconsulibus, Consulibus, et quibusvis alijs Regni nostri magistratibus, aut eorum loca tenentibus: caeterisque alijs cujuscunque conditionis hominibus, ad quorum notitiam hae nostrae perve-

nerint literae, sincere, et fidelibus Nobis dilectis, gratiam nostram Regiam.

2. Sincere, et fideles Nobis dilecti. Postquam liberis, atque consentientibus Reipubl. hujus Ordinum suffragijs, Nos electos fuisse, riteque Regem Poloniae, ac Magnum Lithvaniae Ducem renuntiatos accepissemus, dandam Nobis operam intelligebamus, ut et vocanti Deo Opt: Max: qui arbitrato suo Reges et regna constituit, obsequeremur, et praeclarissimis in Nos studijs, conciliatisque Divina Providentia Nobis hominum liberrimorum voluntatibus ne deessemus. Itaque primo quo potuimus tempore, e paterno nostro Regno, versus hujus Regni portum Gedanen: navigationem suscepimus, ubi cum ab Oratoribus Reipub. excepti, ac in penitius Regnum invitati essemus, inde profecti, tandem eodem, qui voluntates Regni Ordinum Nobis conciliaverat, Deo duce, feliciter incolumes huc Cracoviam pervenimus, et in summo arcis templo die 27 Decembr. sacro diademate, quod ab ipsis hujus Regni initijs, Regibus Poloniae imponi solet, inspectante Senatu, Terrarumque Nuntijs, ac caeteris Ordinibus insigniti et coronati sumus, eodemque illo loco, jusiurandum verbis conceptis, juxta exhibitam Nobis formam de servandis, ac manu tenen: omnibus libertatibus, praerogativis, tam ecclesiasticis, quam saecularibus, tam publicis, quam privatis, tum etiam juribus, legibus, statutis, consuetudinibus, etc. praestitimus: ac ea omnia, diplomate etiam nostro (cujus exempla quoquo-versum transmitti mandavimus) confirmavimus. Quibus omnibus rite, ac de consilio Senatus, sententiaque Ordinum confectis, jam, quod felix faustumque sit, Nobis et Reipub. Deo auspice, sceptrum, gubernationem, administrationemque Reipubl. hujus integram, praestito jam Nobis a Senatu Regni, tum ab alijs etiam, qui illud debebant fidelitatis juramento, suscepimus. Quod ad notitiam omnium deducen: sincer: et fidelit: vestras, quorum id interest, hortamur, et illis mandamus; ut hanc inaugurationem nostram, libertatumque ac jurium factam a Nobis confirmationem, publice in civitatibus, oppidis, parochijs, et villis, diebus forensibus, aut solennioribus, per praefatos, literarumque harum ad loca publica applicationem denuntiari ac publicari, et in acta publica Castren: referri curent, et faciant. Quod autem reliquum est, sincer. et fidelit: vestrae intermissa Interregni tempore officia, ac munera sua, praestito prius quamprimum juramento, resumant: Judicia tam Terrestria, quam Castren: Capitanealia, causarum tam judicialium, quam officiorum, Tribunalis itidem Regni ordinaria ac etiam civilia, et alia quaelibet, autoritate, et sub nomine nostro ac titulo exercent: omniaque ea, quae vel ex legum praescripto, vel de more ac consuetudine ad illarum officia pertinent, jam facere incipiant, et exequantur: dentque operam, ne jus, et justitia, quae regnorum summa praesidia sunt ac firmamenta, diutius

intermissa jaceant, atque negligentur, pro gratia nostra. Dat. Cracoviae in Comitijs felicis Coronationis nostrae, die 30 mensis Januarij, Anno Dni 1588.

*Alber: Baranowski Episc: Ad mandatum S. R.
Premisl. R. P. Vicecancell. Majestatis proprium.*

KONSTITUCYE

SEYMU WALNEGO,

KORONACYI KROLEWSKIEY, ROKU DOŻEGO 1588.

1. W imię Pańskie, Amen. Zygmunt Trzeci, z Bożey łaski Krol Polski, y przyszy Szwedzki, Wielkie Xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kiiowskie, Wołyńskie, Podlaskie, Inflantkie, etc. etc. Oznaymujemy wszem wobec, y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy: iż gdyśmy za łaską a pomocą Bożą tu na to miyce do Krakowa, gdzie Krolowie Polscy zwykli byđz koronowani, przyiechali: y za tego świętym błogosławieństwem, a zezwoleniem Stanow, Koronę zwykłą iesteśmy koronowani. Tedy upatrując potrzeby Rzeczypospolitey, y czyniąc dosyć obowiazkowi Posłów naszych w Warszawie na Elekeyi naszej będących, imieniem naszym uczynionemu, ktorym warowano iest, żeśmy przy Koronacyi naszej, tego czegoby obywatelom Koronnym, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, ku pomnożeniu wolności ich, potrzeba było przyczynić, przyiać, y potwierdzić mieli: pewne artykuły niżej opisane, do wolności, porządku, y poprawy prawa naprawienia exorbitancyi należące, z przyzwoleniem Panow Rad oboyga narodu, tak Polskiego iako y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y Posłów Ziemskich, postanowiliśmy.

De crimine laesae Majestatis Regiae, et perditionis.

2. Iesliby kiedykolwiek Nam, y Potomkom naszym Krolom Polskim, z poddanym swym, szlacheckiego zawolania, przyszy sprawa o *crimen laesae Majestatis*, ktore tylko *in personam Regiam*, podług prawa, *machinatione, conspiratione, violento conatu, et quod longe absit, facto ipso, in vitam committitur*: tedy od Instygatora naszego, za wiadomością Marszałka naszego, ma na takowego pozew, sześć niedziel przed terminem, byđz położony na Seym, y onego położenia relacya w xięgach Grodzkich tegoż Powiatu ma byđz zapisana, w którą pozew ma byđz wpisany: y na Seymiku takie położenie pozwu, dla dostateczney wiadomości, przez Woźnego ma byđz publikowane. Ktory tak pozwany, ma *peremptorie* stanąć: y gdy sprawa z pozwu takowego przypadnie, mamy, wysłuchawszy propozycyę y dowody Instygatora naszego; także y strony obwinionej, Panom Radom naszym, y Posłom Ziemskim niżej opisanym, w tym

dać czas, aby na tę sprawę na Seymie onym, bez bytności naszej wotowali, y w niej się wedle potrzeby rozmowili. A gdyby się spólnie wszyscy na iedną sentencyą zgodzili: tedy taki dekret przez nie, w niebytności naszej konkludowany, przy Nas *ex scripto* ma być ferowany przez Marszałka. A gdzieby się wszyscy na ieden dekret zgodzić nie mogli, tedy przy większej części konkluzya zostawać ma. Do którego takowego sądu z koła Poselskiego, deputowani być mają ośm osob, którzy przysiągą, na prawne, y na sprawiedliwe, podług sumnienia wotowanie, przy Paniech Senatorzech wotować, y wota ich także iako y Panow Rad, liczone y porachowane być mają. *Delator*, żeby był przy Instygatorze dla konwikcyi, który może być *et plebeius*. A gdzieby *probationes et documenta contra reum*, nie były *certa, manifesta, notoria et sufficientia*: tedy obwiniony bliższy będzie zawsze do ewazyi, wedle statutu *de viro bonae famae*, choćby też *ejusmodi insufficientia documenta et probationes*, były depozycjami poprzysiężonemi utwierdzone. Także ięliby była *votorum paritas*, tedy obwiniony do odvodu bliższy być ma. Co mianowicie waruiąc, iż ktobykolwiek był *complex criminis aut machinationis in personam Regiam*, a toby nań dostatecznie było dowiedziono, iako wyżej napisano iest, ma być do tego sądu pozwan: a byliby iako y *principał convictus; reus esse criminis condemnabitur*. A ten ktoryby *ratione criminis laesae Maiestatis* był pozwany, nie ma w większym poczcie na Seym przyjeżdżać, tylko *ad summum* ze dwudziestą osob, inkludując w to, tak przyiaciele iako y slugi, y w takiey liczbie osob, do mieysca sądownie w większy przychodzić ma. Prokurator ma być dan z prawa, ięliby go strona obwiniona potrzebowała. Który tak przydany, *post propositionem et documenta omnia, per Instigatorem exhibita*, ma mieć *spatium deliberan. ad respondendum* do trzeciego dnia, będzieli tego strona potrzebowała. A ięliby się to pokazało, iżby pozwany niewinnie a potwornie był odniesion, ma być *delator nobilis, sive comparuerit sive non*, karan wedle konstytucyi, na takie *anno 1565* uchwaloney, a na tym Seymie poprawioney: a *plebeius poena capitis*. Iednak gdzieby obwiniony niezgoła, ale przez przysięgę się odwiódł, tedy na delatora żadna *poena* ściągac się nie ma. A takowa sprawa nie ma być przez Instygatora żadnym obyczajem zwłoczona: owszem przez te osoby, które do tego sądu wyżej są naznaczone, sądzona być ma, tak aby iuz na tymże Seymie poprawiona była: *alias* na dokończeniu Seymu nie ma być broniona, y owszem dopuszczona pozwanemu ewazyi, gdzieby mu z prawa przyszło: oprocz żeby sam pozwany używał *dilacyi vera infirmitate*, która sama iedna *in casu* ma być pozwolona do dwu niedziel: albo żeby on sąd uznał *ex allegatis et responsis*, żeby w tym potrzebne było *scrutinium*. Takież postępek ma być *in causa perduellionis contra R. P.* to iest, gdyby kto czynił bunt przeciwko Rzeczyposp.

porozumiewając się z nieprzyacielem Koronnym ku szkodzie Koronney, wynosił tajemnice Rzpltey zwierzzone nieprzyacielowi Koronnemu, podał mu zamek na znowie; wzruszał *pacta et foedera* z postronnemi pany, *rebelliā facto* pokazując: albo ktorykolwiek inny występki popełnił, ktoryby właśnie był *contra Rempubl.* iednak iuz *in tali casu*, My iako głowa, z Pany Radami, y z ośmią Deputatow Poselskich sądzić, y przy większej części konkluzya uczynić mamy: w których *juxta qualitatem excessus, et illius iudicij sententiam, poenae debent irrogari*. To waruiąc, iż gdzieby *in ea causa perduellionis* delatora nie stało: tedy sam Instygator z wiadomością Marszałka naszego, mając *certa et evidentiā documenta*, taką kauzę może *instituere et continuare*: zachowując w swej mocy postępek, tu na tym Seymie osobny *contra perduelles modernos* uczyniony.

De pactis et foederibus.

3. *Pacta et foedera* z Pany postronnemi, zwłaszcza pogranicznemi, mamy ponowić: a nigdy pakt y *foedera* także legacyi słuchania, odprawowania, wysyłania, okrom wiadomości Panow Senatorow, zwłaszcza na dworze będących, czynić nie mamy.

O konstytucyach Seymowych.

4. Konstytucye na Seymie zgodnie napisane, mają być podpisane przez Pany Senatory na to deputowane: także przez te osoby, które będą z Koła Poselskiego na to naznaczone: y tak potym do Kancellaryi mają być podane, a przy bytności ich przed Nami czytane, *cum interrogatione* przez Pany Pieczętarze, ięliby ie My, y Panowie Rady, y Posłowie pieczętować każemy.

O niestanowieniu spraw, Seymowi należących.

5. Gdyby się do Nas PP. Radom ziachać trafiło, dla iakich spraw Koronnych: tedy z nimi niemamy nic stanowić, coby Seymowi y Stanom Koronnym należało. Gdyż to na Seymie odprawowano być ma, alias to wszystko *irritum* ma być.

Zamknięcie ekzekucyi w Rusi y w Podolu.

6. Ekzekucya statutow, *de non alienandis bonis mensae nostrae Regiae*, od Przodkow naszych uczynionych, zawierając, obiecujemy: iż względem ich, iuz więcej żadnego z poddanych naszych w Ruskim y Podolskim Woiewodztwach o dobra wszelakie, ktorychby iuz kto od Przodkow naszych odsądzon nie był, *in futurum* inquirwać nie będziemy: wyjąwszy te dobra, które iuz *litis pendentia* zaszła.

O niedawaniu gleytow.

7. Statut *anni Domini 1543* o niedawaniu gleytow, slugom y poddanym przeciw Panom: iako mieszczanom, tak *generaliter omnibus incolis cuscunqve civitatis*, y prywatnym osobom przeciw

szlachcicom y ich poddanym, approbiujemy: y żeby te gleyty nie były więcej z Kancellaryi naszej wydawane, waruiemy wiecznemi czasami. Wszakże Nam będzie wolno dawać gleyty między Starostami y dzierżawcami, a między mieszczany y kmiećmi naszymi Krolewskimi. Także też tym nie zabraniamy dawania zakładow naszych, *nobili contra nobilem*, także między szlachtą a osobami mieyskimi miast naszych, y duchownych, specyfikując iednak osoby. O które zakłady *forum* szlacheckie nie ma być iedno w Ziemstwie, *et per appellationem* na Trybunale. Także też *literae moratoriae*, alias żelazne listy, mieszczanom y żydom, przeciwko szlachcie, z strony niepłacenia długow, nie mają być dawane. A gdzieby co *in contrarium* z Kancellaryi było wydano, tedy to ma być *irritum et inane*, a między mieszczany, y inszemi osobami, nie mają być dawane, y w prawiech opisaney przyczyny, przez Kancellaryą dawane.

O kadukach.

8. Konstytucyą Koronacyi Krola Stefana Przodka naszego sławney pamięci, o rozdawaniu dobr, *jure caduco, inscripto, donato, seu alio quocunqve modo et ratione, ad fiscum nostrum Regium iuste et legitime* przypadłych, y które przypadać będą, uczynioną, w mocy zachowujemy: z tą deklaracyą (aby kto *nomine caduci*, nie był w dobrach swoich uszkodzon albo uciśnion) iż się kaduk szlacheckich dobr, tak oyczystych, iako macierzystych, rozumieć nie może, dokądby stawało powiniących, krewnych, *utriusque sexus ex utraque linea*: która nie może ani ma być przerwana *quarto et quinto, et per consequens ulteriori gradu propinquitatis*: ale dokąd się iedno może wywieść, *jus successionis legitimae, usque ad octavum gradum inclusive*: a kognicya ma być o tym na Seymie. A gdzieby które dobra *iuste et legitime* na Nas przypadły, a byłby na nich dług: tedy naprzod ma być *ex eisdem bonis indilate* takowy dług zapłacon. A mieyskie kaduki mają być sądzone przez Nas za dworem z Pany Radami na ten czas będącemi, wedle praw Mieyskich. *Caduca* w miasteczkach y wsiach szlacheckich, duchownych y świeckich, po poddanych ich, ni na kogo inszego ieno na pany przypadać mają: ani ich z strony tych kadukow nikt turbować nie ma, *salvo tamen jure proximorum*. A gdyby kto u Nas uprosił dobra iakie, *quasi jure caduco ad Nos devoluta*, tak w szlacheckich, iako y mieyskich dobrach, a niebyłby kaduk, y uczyniłby trudność iaką *legitimis successoribus, seu haeredibus*, y do szkod ich przywiódł: będzie powinien takie szkody onym nagrodzić, pozwany *peremptorie plebejus, in foro competenti*, a szlachcic na Trybunale, która *causa* na Trybunale *inter causas ex officijs, extra terram et districtum* ma być osądzona: a ięliby się do tego y obleżenie urodzenia przymieszało, a nie było dowiedziono na szlachcica, tedy *diffamator* albo *delator*, ktoryby za tym chciał *praetendere* kaduk, ma być ad

revocationem przymuszon, y karan *per illud iudicium Tribunalis Regni*, wedle prawa.

O kommissyach y Kommissarzach na granicach.

9. Kommissye na granice zawsze mają być z Kancellaryi naszej, bez wszelakiey trudności każdemu potrzebującemu dawane. A Kommissarze przy Podkomorzym, albo Komorniku oney Ziemi, mogą być nie tylko z onego, ale y z inszego bliższego Woiewodztwa, chociażby w onym Woiewodztwie albo Ziemi, żadney osiadłości nie mieli. Którzy Kommissarze gdy się na innotescencyą podpiszą, powinni na termin ziachać, y one kommissyą w ekzekucyą przywieść, uczynieniem granic. A gdyby się iednego dnia skończyć nie mogły, tedy *subsequentibus diebus*, nie odieżdżając, zkończyć ie mają, aby ona kommissyja szlachcicowi nie spełzła. A gdzieby Kommissarz podpisał się na innotescencyą, nie przyjechał na termin, przepada stronie sto grzywien o którą *forum* ma mieć na Trybunale, *excepta vera infirmitate*, którą wedle prawa powinien poprzysiądz. Starosta tak iako y szlachcic, nie ma mieć więcej pocztu iedno trzydzieści osob z przyaciółmi y z slugami: a poddanych nawięcej po dwudziestu, dla ukazania znakow, y sypania kopcow. A iżby się *perjuriam* z obrażeniem Bożym nie działy, mają Kommissarze pierwey przypatrzeć się znakom z obu stron przez starca pokazanym, y uważyc to u siebie wedlug sumnienia swego: y ięliby która strona słuszne znaki y podobieństwa pokazała: tedy tey dowod przez starce mają nakazać. A ięliby z obu stron niepewne znaki pokazali, tedy nie odbierając przysięg z obu stron, dla krzywoprzysięstwa, mają granice wedle sumnienia swego, przychyliwszy się do statutu, *et juxta aequitatem* uczynić. A iż Starostowie y dzierżawcy niektorzy dobr naszych, zwykli *excedere modum in defensione bonorum*: tedy statuta pierwsze w tym uczynione, tak deklarujemy, że *defensio* nie ma się rozumieć psowaniem *laboris proprii*, tak osiewkow, iako y budowania, y każdej roboty, ktora by przez rok bez przekazy Starościney stała: ale używaniem tylko dobr naszych, albo pozowaniem po wyszczu roku do Ziemstwa. A gdyby sądow Starosta albo dzierżawca komu krzywdę, albo szkodę iaką mimo to uczynił, tedy o to *forum* ma mieć w Ziemstwie, gdzie one dobra Krolewskie leżą. A ięliby dzierżawca osiadłości nie miał w onym Woiewodztwie albo Ziemi, tedy tam gdzieby ią miał, ma być ekzekucya na dobrach iego nieodwłocznie czyniona, wedle konstytucyi *anni 1562*. A gdzieby był nie osiadły w Koronie, tedy ma się przeciw niemu postąpić wedle postępku na tym Seymie *contra inpossessionatos* namowionego: a ięliby miał summę na dzierżawie, tedy na summie się ma extendować *processus juris et executio*. A Starostom y dzierżawcom o krzywdy y szkody, ktoreby się działy na gruncie Krolewskim, tak w naszych y R. P. iako w ich pożytkach, będzie wolno pozywać każdego do Ziemstwa: y gdzieby im iuramenty wedle prawa były nakazane,

tak naszym, iako y swym imieniem odprawować ie maia, *salva appellatione ad Tribunal*, gdzie *sine remissione* kauzy takie maia bydź terminowane. Poddani też z naszych wsi będą mogli pozywać do Ziemstwa o krzywdy swe, *cum assistentia Capitaneorum vel Tenutariorum*. Także z miasteczek naszych *sine assistentia* wedle zwyczaju. A gdzieby granic nie było, będą powinni Sędziowie skazować wywozić kommissyą, y kończyć granice szlachcicowi, *sine intermissione*. Iesliby też po rozgraniczeniu Kommissarskim, szlachcic za granicami grunt Krolewski odeymował, a był o to pozwan do Ziemstwa: powinien będzie sam sąd wyiachać, albo Komorniki przysięgłe z Woźnym wysłać na on grunt: *et ex re oculis subiecta*, na przyszłych Rocech dekret uczynić, y szkod nagrodę nakazać wedle liquidacyi strony ukrzywdzoney przez iurament.

Obieranie Sądu Ziemskiego y Podkomorskiego, y przysięga Podkomorska.

1212

10. Elekcyja na obieranie urzędników Sądu Ziemskiego, *post cessum vel decessum* ktorego z nich, wedle starego zwyczaju, Woiewoda, *et in defectu* Kasztellan główny onego Woiewodztwa albo Ziemie, nadaley w sześć niedziel złożyć ma, na miejsce zwykłe. A gdyby Woiewoda onego Seymiku do sześci niedziel nie złożył, tedy to będzie powinien Kasztellan uczynić. Tymże obyczajym Podkomorzego Ziemskiego elekcyja ma dochodzić, który też przysięgły bydź ma od tego czasu, *exceptis modernis possessoribus* do daty tej konstytucyi. A takowe elekcyje opatrzymy *eadem securitate*, iako y Trybunalskich Sędziow. A Podkomorzy ma tak przysięgać: Ia N przysięgam Panu Bogu, iż sprawiedliwie według Pana Boga, prawa pisanego, sprawiedliwości kontrowersyi stron sądzić, tychże kontrowersyi pilnie słuchać, y one przyjmować: także znaki graniczne y podobieństwa ich uważać, y wiernie opisować: ktemu księgi swe y przodkow swych, wiernie chować y w nie wpisować będę, na którym sądzie nie mam mieć względu na żadną osobę, tak przyjaciela, iak y nieprzyjaciela: bogatego y ubogiego: gościa y swoiego: nikomu w tym moim sądzie, żadney przysiężni y nieprzyjaźni nie pokazując: y daru ni od kogo względem tego sądu nie biorąc. Tak mi Panie Boże pomóż y ta S. Ewangelia.

Bona, nullo jure recepta.

11. Iako Przodkom naszym wolno było, *non obstante quavis praescriptione et contumacia Instigatoris, seu Tenutariorum*, u każdego upominać się względem statutow, dobr stołu Krolewskiego: tak zachowując różność sprawiedliwości, *ordinaria via, juxta praescriptum juris*, dochodzić dobr swoich, *non obstante quavis praescriptione et processu juris, in contumaciam cujusvis, quovis modo obtento, et advitalitate modernorum possessorum*. A My z Pany Radami y Deputaty Posłow Ziemskich, bez wszelakich odwołok y zatrudnienia, za pokazaniem słusznego tytułu, y iako te dobra

nullo jure komu odeszły, one każdemu przysądzać, y przywracać będziemy powinni. Ktore kauzy przynajmniej dzień ieden w tydzień sądzone bydź maia.

O posażeniu siostr.

12. Zwykło czynić wątpliwość posażenie siostr, których oycowie odumierają, nie naznaczywszy im posagu: przetoż postanawiamy, aby siostr, którymby oycowie zapisem, albo przykładem wyposażenia ktorey dziewczki, za żywota swego posagu nie naznaczyli, bracia pierwey niż rok po śmierci oycowskiej wynidzie, byli powinni według rady y zdania powinnych bliższych dwu po oycu, a dwu po matce, naznaczyć posagi według zdania, y sumnienia swego. A taki posag, nadaley do roku po iściu za mąż, ma iey bydź przez bracią oddany, albo część w posagu wydzielona. A zwłaszcza gdy za mąż poydzie z przyzwoleniem braci, albo inszych powinnych. A bracia będą powinni po śmierci oycowskiej w domu uczciwie wychowanie siostr dawać, o co wszystko *forum* w Grodzie *coram officio* naznaczamy.

1213

O wykupnie dobr zastawnych.

13. Opatrzono to iest prawem pospolitym, aby ten, który majątność swą od zastawnika wykupił, prędko *in termino peremptorio* wykupić mógł. Iednak iż się to trafić może, że *appellacya* zaydzie na Trybunał, gdzie zwłaszcza Woiewodztwa Wielkiej Polski, y drugie aż w trzecim roku się odprawują: czyniąc w tym prawu pospolitemu dosyć, ktore prędkiej odprawy w takich sprawach potrzebuie, y zabiegając szkodom ludzkim, ustawiamy, aby takowe *appellacye*, nieczekając Woiewodztwa własnego, na Trybunale *inter causas officij*, ktore nie maia *terram ani districtum*, były sądzone y odprawowane. A tym ktoreby pod Trybunałem przypadły, *ab actu motionis in sex septimanis*, ma bydź w ruszeniu termin prefigowany.

Na dobrach posażnych, y w przezyskach wziętych, prescypcyja iść nie ma.

14. Dobra w posagu zawiedzione y zapisane, także *ex decreto* w przezyskach *per intruissionem* wzięte y dzierzane, nie mogą się w prawo dziedziczne wieczne, *praescriptione Terrestri, etiam longissimi temporis* obracać, ale zawždy są na skupie: także dobra *in vim reemptionis, alias* na wyderkaf zapisane.

O gwałtownym wybiciu.

15. Statut *anni 1543 de inquisitionibus violentiae, expulsionis*, reassumujemy, iż wedla niego zachować się maia.

O odpowiedzi.

16. *Expedit Reip.* aby każdy spokojnie żył, ani się swych krzywd *privata autoritate* mścić, ale prawem pospolitym się kontentował: przeto ustawiamy, gdyby kto szlachcicowi sobie ro-

wnemu odpowiedź posłał, a byłby o to *legitime convictus*, ma bydź na zapłacenie szkod, iako aktor poprzysięże, *cum poena centum marcarum* skazan. A gdyby kto będąc pozwany *criminaliter* bronić się chciał odpowiedzią, którąby *ante crimen* miał posłać: tedy się inakszą bronić nie może, iedno taką, którąby przez Woźnego y dwu szlachcicow uczynił: y onę dał do ksiąg onego Grodu, pod którymby mieszkał ten komu odpowiedział, wpisać *personaliter*: a po wpisaniu do ksiąg odpowiedzi takowej, nie ma przeciwko stronie on odpowiedzi nie *violentum* poczynać do sześci niedziel. *Alioquin*, gdyby się odpowiednik tak nie zachował, tedy mu takowa odpowiedź nie ma iść, *ad defensionem criminis*. W czym też *scrutinium respectu temporis*, z pilnością odprawiać się ma.

O poimaniu y więzieniu szlachcica.

1214

17. Gdyby szlachcic szlachcica umyślnie gwałtem poimał, y do więzienia *privata autoritate* wziął, ma bydź karan winą sta y dwudziestu grzywien, y ma siedzieć na dnie w wieży rok, *pro poena publica*, iż sobie rownego poimał y niewolił: y znowu ma tyle troie siedzieć, iako go długo w więzieniu trzymał, *sub poena infamiae*: a nad to ieszcze szkody powinien odłożyć, na ktore aktor przysięże: y rany iesliby iakie miał, według prawa zapłacić, o co Sąd Ziemski ma *ex scrutinio* uznawać: a mimo to wyswobodzenie z więzienia takiego wolno każdemu powinnemu, albo przyjacielowi: także panu o sługę, y słudze o pana pozywać, na Roki Grodzkie *peremptorie*: na których ma Starosta skazać *liberationem* onego więzionego, *sub poena bannitionis, circa quamvis appellacionem et prosecutionem ipsius*, od tego ktoryby dekretowi dosyć czynić niechciał, wymuiąc z tego sługę, iawnego złodzieia albo zdraycę, ktorego wolno zawsze poimać. Toż się y na Starostę ściągać ma, gdyby kogo *sub praetextu officij* poimał, *excepto jure victo, recenti crimine*.

De duellis.

18. Iż się to między ludźmi rozbieżało, że ieden drugiego na poiedynek wyzywał, nad prawo chrześciańskie: tedy uchwalamy, aby żaden szlachcic szlachcica na *duellum* nie wyzywał: a wyzywany aby się nie stawiał, oprocz, żeby to było komu przez Nas dopuszczono. A ktoby się przeciw temu postanowieniu ważył tego uczynić, tedy ma siedzieć puł roka w wieży, y sześćdziesiąt grzywien dać, o co *forum* w Ziemstwie.

O ranach szlacheckich.

19. Rany szlacheckie maia bydź sowito płacone: to iest, krwawa, grzywien dwadzieścia: a sina groszy sześć, z winą sądową: a obliczna rana znaczna krwawa grzywien trzydzieści. Ucięcie palca każdego, tydzieści grzywien. Wybicie zęba każdego, grzywien dwadzieścia. A chromota wieczna na ręce nodze y osłepienie

oka, także ucięcie nosa ma bydź płacone, iako połowica głowy, wedle terażniejszey konstytucyi. A rana każda z rusznice *in duplo* płacona bydź ma.

O mężoboycach, y skrutyniach, y wieży.

20. Iż statuty przeciw mężoboycom uczynione, do tych czasow w exekucyą nie przychodziły, dla czego morderstwom zabezpieć się nie mogło: bo ci ktorzy mieli popierać nagłownika, y konwikcyą głowy czynić, iednali się, y głowę zaiednawszy, abo kogo inszego w relacyi, a drudzy zmyśloną osobę na zmwowie mianowali: abo w procesie sądowym tak folgowali, że głównicy win prawem opisanych uchodzili. Co iż iest przeciw prawu, ktore takowego iednania broni: przetoż (iż wina siedzenia w wieży iest *poena publica*) waruiemy, aby się o głowę zabiją szlachecką powinni ktorem należeć będzie tak nie iednali, iakoby głównik siedzenia w wieży uchodził: ale żeby nadaley do dwunastu niedziel relacyą abo protestacyą obwiedzenia głowy, w akta Grodzkie, pod którą iurysdykcyą mężoboystwo się stało, prawdziwie wwdzili, y w prawie należnym, według występk, *sine intermissione* popierali y pokonali. Tego dokładając, iż iesliby się zabicie stało, daleko od przyjaciół zabitego, żeby tak prędko do uczynienia relacyi przybydź nie mogli: tedy od pierwszey wiadomości uczynić ją iako naprędzey, y popierać głowę będą powinni. A żeby się ludzie tym więcej od mężoboystwa hamowali, opatrzywszy to, aby *eam poenam publicam* nikt nie uchodził, podwyższamy zapłacenie piętne głowy szlacheckiej, *ad duplum*: to iest, głowę zabiją bronią ręczną, na dwieście y czterdzieści grzywien: a z rusznice, na cztery sta y osmdziesiąt grzywien. Którą sumnę głównik ma odłożyć potomkom niż z wieże wynidzie. A iesliby mężoboyca w wieży umarł, przecięta summa z dobr iego ma bydź płacona potomkom zabitego. A ktoby będąc *convictus*, do wieże czasu naznaczonego nie siadł abo potem z niey wyszedł nie wysiedziawszy, ma bydź *infamis ipso facto, vigore praesentis statuti*, ktory przez Starostę z urzędu za przypożwem do Sądu Grodzkiego wydanym, *sine quibusvis dilationibus et exceptionibus*, ma bydź publikowany y obwołany: y także przez Starostę abo stronę imany, y na gardle karany, y dobra iego *equivalentia poenae*, maia bydź podane stronie obrażoney, aż do zapłaty głowy *per successores jurevicti*. Tu się ma rozumieć, iesliby kto *in causa criminali, ratione insidiosii homicidij, vel alterius cujusvis criminis*, był przesądzon dekretem Seymowym, abo w Grodzie, w artykułach Grodzkich, y z dobr iego zapłata głowy, tak y za insze excessy, nagroda ma się stać ukrzywdzonemu według słusności, dokąd dobr stawa. A gdzieby się kto ważył tego, żeby mimo tę konstytucyą, głowę zabiją, ochraniając kogo w siedzeniu w wieży, zaiednał, abo o nie nadaley do roku po zabiciu nie pozwał, y nie popierał, abo potym nie konwin-

1215

kował dla tego aby mężoboyca wieze uszedł: wolno będzie inszemu powinnemu choć dalszemu, z ktoreykolwiek liniey, o to czynić y konwinkować, ktoby iedno chciał *vindicare poenam sessionis turricae*. A ktoby głowę zabiją, pokrywając siedzenie w wieży zaidnal: mają obadwa, tak mężoboyca, iako y takowy przyjaciel zabitego, winą wyższej opisaną na mężoboyce uczynioną, być karani. O co tymże dalszym powinnym zabitego czynić wolno będzie. A gdzieby y tych nie było, abo na nich schodziło: tedy Urząd Grodzki na Trybunale o wieżę czynić powinien: wszakże to wszystko ma powołanie, *officose* uczynione, uprzędzić. Toż się ma ścigać na opiekuny, ktorzyby głowę zabiją z strony wieże zaidnali. Wszakoz z strony popierania głowy przez opiekuny, tak obiaśniamy: że gdyby o głowę imieniem sierot popierać niechcieli, tedy od opiek maia odpadać: a temu ktoby popierał, zupełne prawo opieki ma należeć. A ięśliby opiekun żaden konwinkować niechciał: tedy ma bydź odłożono *minorenni* do lat iego. Statut o mężoboystwiech w obronie zdrowia uczynionych, gdyby się to iasnie *ex scrutinio* pokazało, w mocy zostawujemy. *Homicidia* zaś *casualia* tak deklarujemy, że tylko rozumieć się ma w tym *casus*, gdyby kto nie mając z kim przedtym *contentiones, rixas et odia*, z przynocy zabił człowieka. Ale w mieście, we wsi, przy domu, gdzie ludzie chodzą, także w przeźrystym polu, gdy kto z rusznicy zabije, *allegatio casus* iść mu nie ma. A iż w tym wszystkim potrzebne muszą bydź *scrutinia*, tedy postanawiamy, iż mają bydź wyprawowane, *tam ad actum quemvis criminalem, quam civilem*, o głowę zabiją y zaidnanie iey, na Rocech Ziemskich abo Grodzkich pierwszych, *post obductum crimen*, gdzie się taki uczynek stał, tym obyczaiem: iż ma *actor* pozwać obwinionego do wywiedzenia *scrutinium* ktorego pozwu kładzenie ma uprzędzić Rok, namniey dwie niedzieli: na którym Roku obiedwie stronie będą powinne *scrutinia* swe wywodzić, uczyniwszy naprzod przysięgę, iż tych świadkow, ktore będą stawić, nie przenaiełi, ani są przez nie *corrupti*. A mają wieść świadki wiary godne, ktorymby ona rzecz mogła bydź nalepiey wiadoma, nie biorąc się na swoy pozew do wyprawowania inszego *scrutinium*: w czym ma bydź on sąd ostrożny, aby z pilnością sam przez się, nie przez substituty, iako napilniey te *scrutinia* odprawował przez okoliczności y pytania, dostatecznie świadki examinując, examinowanych z drugimi nie spuszczać: y ięśliby ktory w czym był *varians informatus* abo *favorisans*, aby to notował iżby się iako nalepiey, własność rzeczy pokazał mogła. Oczywistych świadkow ma bydź pierwsze uważenie: a *pluralitas* tych, zwłaszcza ktorzyby *ex auditu* świadczyli, nie ma bydź niepotrzebnie pisana, oprocz żeby ktory co *specialiter ad investigandam rei veritatem* powiedział. A iż się każdej rzeczy ważność y położenie, nawięcey dwunastcia pokazać może: tedy od tych *scrutinia* żadna strona, dla niepotrzebnego zatrudnienia sądu, wię-

cey ich nad to wprowadzić nie ma: ktorzy nie z karteek pisanych mają depozycye czynić, ale z powięści ich, sąd świadectwa ma przyjmować. A iżby te *scrutinia* tym prawdziwsze wyprawować się mogły, aby każdy ktoby iedno był pozwan do oddania świadectwa *in scrutinio, peremptorie* stanąć, a przysięgę, abo uczynić, abo też ięśliby niechciał przysiędz, pod wiarą a sumnieniem prawdę powiedzieć był powinien: ktemu y poddane pan ich, ięśliby był pozwany, do *scrutinium* stawić ma, pod winą sta grzywien, którą on sąd zarazem ma na tym skazać, ktorzyby był *contumax*: y abo świadczyć sam, abo poddanych stawić niechciał, *cum remissione ad loci Capitaneum, pro executione facien*. A ięśliby to komu zadano było, iżby ktorego z poddanych iego nie dostawało, aby drudzy poddani postawieni pod przysięgą zeznali, iż go pod ich panem nie masz, ani go pozew zastał. Toż mieszczanie nasi, y inszych miast y miasteczek duchownych y świeckich panow, powinni uczynić, gdy o to rekwirowani będą przez pozew od strony ktoreykolwiek, y świadectwo dać przed Sądem abo Urzędem, przysięgszy, pod winą wyższej opisaną. A gdyby też z inszego Woiewodztwa kogo pozvano do *scrutinium*: tedy takowemu, gdyby na on Rok prze dalekość drogi iachać niechciał, wolno będzie w swoim Grodzie przed Urzędem Starościm, a w Prusiech przed Miejskim, świadectwo swe, obyczaiem wyższej opisanym dać: ktore świadectwa takowe nie mają bydź ważne, tylko od oczywistych świadkow, y to takich, ktorzyby do tego obyczaiem wyższej opisanym pozvani byli. A te wszystkie *scrutinia* pisane, mają bydź *in ocluso rotulo* zawarte y stronom, każdemu iego wydane. To też opatruiemy, aby wieże na główniki wszędy w Powieciach przez Starosty, abo dzierżawce nasze, były tak naprawione y porównane, iakoby nie były siedzenia sroźsze w iednych niż w drugich, ale żeby wszędy od okna, którym wpuszczają do wieże, namniey na dwanaście łokci w głąb iednako były: a to nadaley do świętego Michała blisko przyszłego, pod winą dwu set grzywien, o którą na Trybunale Starostowie y dzierżawcy będą powinni odpowiadać. A gdzieby w którym Powiecie wieże nie było: tedy siedzenia ma mieć głównik w wieży głównego miasta Woiewodztwa Ziemi oney.

O pomocnikach.

21. Iż się wiele pomocnikow złych rzeczy y mężoboystw pod pretextem ewazyi przez przysięgę ukrywa, y z występku swych wychodzi: tedy temu zabiegając, uchwalamy, aby *contra complices in causis criminalibus*, także *scrutinium* wyprawowane *ab utraque parte*, iako y *contra principales* było. A gdy się ukaże *ex scrutinio complicitas* umyślna, tedy *post convictionem* ma bydź karan, iako y pryncypał iego.

O rzeczach ktore się poczcliwości dotyczą.

22. Winę pieniężną konstytucyi anni 1665 o

rzeczach ktore się poczcliwości dotyczą, przeciw tym ktorzyby niewinne potwornie pozywali, podwyższamy na dwieście grzywien: ktora zaraz także ma bydź skazana, z siedzeniem w wieży, y nagrodą szkod wedle tamtey konstytucyi, z tą deklaracją: iż gdyby pozwany przez przysięgę *crimen objectum* dekretem naszym zbył, taka wina na aktorze nie ma bydź skazowana.

De impossessionatis.

23. Gdy na nieosiadłym prawo przewodzą, tak *ex controversijs*, iako *per contumaciam*, iż do tych czasow nie był w prawie opisany postępek, iakowiby miał bydź *in executione*, tedy go tak deklarujemy: iż gdy nieosiadłemu skazą *satisfacere rei iudicatae* w Sądzie Grodzkim, ma to uczynić takim sposobem, że abo pieniędzmi gotowemi ma się wyswobodzić nadaley do dwu niedziel: abo rękojemstwo stawić osiadłych, iż dosyć uczyni rzeczy osądzoney nadaley do sześciu niedziel. Czego ięśliby nie uczynił, ma bydź pozwany prosto *ad bannendum* do onego Grodu: y gdy będzie wywołany, ma bydź inan, y do wieże wsadzon, y siedzieć aż dosyć uczyni stronie: a pozew nań ma bydź kładzion w parochiey gdzie miał osiadłość, abo gdzie się rodził, abo tam gdzie przemieszkiwa, abo też w ręce iemu samemu może bydź dan. Deklarując statut o arestowaniu nieosiadłych w domiech szlacheckich: że ci tylko powinni nieosiadłe do Grodu stawić, ktorzyby ich w domiech swych arestowanych, zaraz wydać abo odstąpić, abo z domow swych zbydź niechcieli.

O imaniu wywołańcow.

24. Nie mają Starostowie w dworzach szlacheckich wywołańcow imać, chyba im tego dozwoił szlachcie dobrowolnie: przy którym choć pozwolonym braniu, nie ma się dzieć szkoda żadna onemu szlachcicowi, u ktoregoby był banit poimany. A gdyby nie pozwolił, uczyniwszy protestacją, ma Urząd odiachać, a prawem o to czynić. Ale na inszych wszelakich miejscach, wolno ie imać, y na dnie w wieży chować *ad satisfactionem parti*. Toż będzie wolno uczynić y stronie *jure vincenti*, y dać go do Starosty do wieże. A ci ktorzyby wywołańcow w domach swych przechowywali, abo im rady y pomocy dodawali, y z nimi *in levipendendum juris communis*, obcowali: mają bydź poimani *ad Iudicium Castren: et sub poenam complicitatis* podpadać *salva evasione citati*.

De minorennibus complicibus.

25. *Minorennibus in causa complicitatis et potioritatis juris*, gdyby za iakim prawem trzymali *bona jure victi*, nie ma bydź *in hoc casu* dana dilacya do lat. Ięśliby też na tych co lat nie mają samych *directe*, a nie do zaczętego postępk z antecessorem prawo przewidzione było, a mianowano *de nomine* tutora, z ktorymby ich pozvano: tedy nie *minorennis*, ale *tutor* powinien się bydź odprzysiędz onego postępk. A

ięśliby niechciał, tedy on postępek ma zostać w swey mocy *super minorennibus, et eorum bonis* y ma bydź przywiedzion *ad finalem executionem, salvo reservato beneficio ignorantiam evadendi minorennibus, et pro male obtento agendi*, gdy do lat przyjdą. A iż też y to bywa, że tutorowie trudniąc sprawy ludzkie, *recedunt nomine pupillorum a successione*, a tym sposobem do lat im suspensją otrzymawszy, sami przez się, abo *per submissas personas, quovis juris praetextu* intromissi w te dobra bronią: tedy aby się w tym kredytorowi, abo aktorowi, *praepudicium* y zwłoka iaka nie działa, deklarujemy: że takiego każdego, ktory broni takowych dobr odstąpionych, może aktor abo kredytor pozwać *pro complicitate* do Grodu. Ięśliby też był dług oycowski *super bonis minorennium*, a zakłady y przysyki ieszcze nie zaszły, ktoregoby długu pieniędzmi gotowemi abo z procentow zapłacić nie mogli: tedy opiekun nie wdawając *minoremnes* w trudności dalsze, ma w czas puścić w summach głównych dobra *minorennium*. A gdzieby już przysyki zaszły na antecessorze: tedy na ktorymkolwiek punkcie sprawa będzie wisiała, za żywota antecessora, *tutor* iey daley zatrudniać nie ma, ale dobra kredytorowi puścić. A to się rozumieć ma o tych dobrach, ktoreby były *in possessione minorennium, et eorum tutorum*.

O siostrach jure victorum, y paniach wiennych.

26. Siostry, ciotki niewyposażone, ktoreby za mężem były, z tych dobr, ktoreby bracia abo bratankowie zadłużeni, do kredytorow utracili, mają bydź przez te kredytory, abo possessory dobr, *competenter*, wedle zwyczaju y prawa teraz opisanego, wyposażone: w czym wszystkim dylacya na ewiktora iść nie ma kredytorowi: ale mu cale prawo z ewiktorem, o obronę, zostawać będzie. A ktoreby ieszcze za mąż nie szły, tedy w rok po szciu za mąż, dać im posag mają: wszakże posagi zapisane swą drogą iść mają. Prowizya panny do szcia za mąż, z części iey należącej, cale zostawać ma, którą wszyscy possessorowie dobr onych dawać mają, opatrzywszy ją mieszkaniem w onych dobrach, wedle iey kondycyi: wszakoz wolno iey będzie indziej, według zdania przyjaciół, mieszkać *salva ipsius provisione*. Panie wienne, ktoreby na dobrach, *per jurevictum* utraconych, pierwszą oprawę y possessyą ich miały, niż kredytorow prawo (gdyż wedle prawa, oprawy nie podlegają przyskom na mężu odziedzianych) mają zostać w possessyi oprawy swey: wszakże gdyby taka umarła, successorowie onego wiana są na skupie u kredytorow. Toż się ma rozumieć, gdzieby po śmierci mężowey szła za drugiego męża, że ma bydź na skupie od tychże kredytorow, zaręczywszy im przywianek.

O znoszeniu pozwow.

27. Ktoby dobra iakie trzymał, na ktoreby prawo kto inszy przewodził, ma czynić z nim *pro deportatione citationum*, niż wyndzie rok y

sześć niedziel: wyiawszy gdyby kto niewiedział o przewodzie prawnym, o co ma przysiądz, *salvo tamen jure faeminei sexus et pupillorum, de praescriptionibus sancito.*

O ważności zapisów.

28. Deklarując *in universum* ważność zapisów, aby się ludzie nie zawodzili, pożyczając pieniędzy *super bona onerata*: postanawiamy, iż kto będzie miał pierwszy prawo y zapis *ad bona aliqua*, tego będzie *potioritas*: y choćby też kto przeczyski y possessyą za pośredniyszyn zapisem otrzymał, tedy pierwszego zapisu summa y przeczyski mają być ważniejsze, y naprzod iść, wyiawszy gdyby kto był *triennalis possessor*, albo *de jure* prawo jego nalazło się być nie ważne. W czym żeby się zabieżało *fraudi et dolo*, tedy waruiemy, żeby wszelakie zapisy, ktoreby w księgach iakich odległych Grodzkich albo Ziemskich zeznane były *ad proprium forum Terrestris vel Castrense, ubi bona recognoscentis consistunt, per modum oblatae, per creditorem vel debitorem*, albo sługę ktorego z nich, wpisowane dla wiadomości każdego były. A *prioritas* tego zapisu ma być liczona od onego aktu, gdy będzie *in proprio foro per oblatae* aktykowany. To też waruiemy, iż ieśliby były iakie zapisy na znowie, ku oszukaniu kredytorow uczynione, albo z iakiey przyczyny podeyżrzane: tedy o to będzie wolno prawem czynić drugim kredytorom, którymby się ten zapis zdał być ku szkodzi.

O relaxacyi y zniesieniu bannicyl.

29. Gdyby się kto będąc bannitem, z stroną poiednał, a od niey samey z tey bannicyi kwit otrzymał: tedy takowemu *relaxatio bannitionis* z Kancellaryi naszej ma być dana, którą nayedley do dwunastie niedziel po kwicie ma sobie wyprawić: a w tym czasie u prawa każdego będzie miał *locum standi, et inscriptiones quasvis recognoscendi*. A iż też sprawy y akcy ludzkie zwykli *jure victi* rozmaitemi sposoby trudnić: przeto opatruiemy, że na każdej instancyi, *etiam bannitionis in ipso puncto*, będzie *jure victus* powinien inferować *male obtentum*, nie czyniąc o to osobney akcyi. A w takiej mierze ma być wolna appellacya na Trybunał. Za czym gdy uzna Trybunał dobry on być proces, y banniowałby *jure victum*, iuz takiemu sublacya dawana być nie ma: wszakże po bannicyi takiej, czasu wolnego dwanaście niedziel będzie miał *jure victus* do kompozycyi *cum jure vincente*: y zapisy ku uspokoieniu oney sprawy będzie mógł zeznawać, disponować, przedawać dobra swoje, a kredytorom się iścić *authoritate praesentis constitutionis mediante, alias* ieśli się nie godzi, iuz na onym wywołanym Starosta *execucyą* czynić będzie powinien. A ieśliby *in contumaciam* na tym bannicya otrzymana była, tedy za pozwaniem Starosty onego y strony przeciwney, przez bannita na Trybunał, może taką bannicyą znieść swym iuramentem, choćby

sublacyi *jure victus* nie miał. A gdyby też *per definitivam sententiam* ktoregokolwiek prawa bannicya zniesiona z kogo była, tam iuz relaxacyi z Kancellaryi naszej nie będzie trzeba. Także gdzieby komu w którymkolwiek prawie bannicya *in contumaciam* otrzymana zadana była: tedy zaraz *super ignorantiam illius bannitionis* przysiągszy, ma mieć *locum standi in illo judicio*, a potym onę bannicyą obyczaiem wyższej opisanym z siebie złożyć.

O zajętych y błędnym bydł.

30. O bydło zajęte albo błędne, ktoregoby do trzech dni do obory Krolewskiej nie odano, *forum* ma być przed Urzędem a nie Sądem Grodzkim *ne pecora destruantur*. A w Grodzie od wyręczenia nie ma być brano jedno od wszystkiego bydła groszy dwanaście: a o szkody wedle prawa w Ziemstwie *forum*.

O wakancyach.

31. Wakancye wszelakie nadaley pułroka, potym iako się ktora otworzy, rozdawane być mają. Iednak ktoreby *immediate* przed Seymem przypadły, mają być nadaley w tydzień po poczęciu Seymu rozdane. Czego Posłowie na Seymie popierać mają.

O poprawie przysięgi Senatorskiej.

32. Panowie Senatorowie, którzy po tey konstytucyi nastawać będą, ponieważ też przy Nas sądzą, mają do pierwszych przysięg Senatorskich w przysiędze swey te słowa przykładać: *et in judicio juste sententiam dicam*.

O biskupstwach.

33. Statuta *de cortesanis* w mocy zachowując, y one do *execucyi* przywodząc, uchwalamy na wieczne czasy: aby żadna osoba, biskupstw, ku ubliżeniu prawa naszego Krolewskiego, nie otrzymawała: ale do nich wedle praw y zwyczajow starodawnych przychodziła: *alias* to wszystko inaczej otrzymano, ma być *irritum et inane*.

O opactwach.

34. Przestrzegając żeby na opactwa y probostwa zakonne, za nieporządnymi elekcyami, ludzie niegodni nie wstępowali: ale żeby y godnie y swym porządkiem do nich przychodzili, przychylając się do konstytucyi *anni* 1550 postanawiamy: aby *loci ordinarij* po zeszeiu Opata, mieli staranie o rządzie w klasztorzech: wszakże prowenta mają być w mocy zakonnikow: a elekcyą Biskupi, po oznaymieniu Nam śmierci Opacyi, żeby prędko składali porozumiewając się z Nami: a prawo y zwyczaj stary zachowując, a Nam elekta *competenter* wedlug praw opisanych obranego, oznaymili, y prezentowanego od Nas instytucowali. Ktoby się na potym ważył wziąć y trzymać opactwo, inaczej niż konstytucya uczy, mają się nań ściągać peny *contra cortesanos in constitutionibus annorum* 1538

et 1540 wyrażone, a to na Seymie *ad instantiam cujuscunque* ma być.

O dobrach kościelnych.

35. Iż wiele dobr kościelnych od kościołow y klasztorow niesłusznie iest alienowanych, tak, iż powinnościom onych kościołow nie może się przystoynie dosyć czynić. Postanawiamy, aby napotym alienacye żadne ważne nie były, ktorychby w prawiech y przywileiach przyczyn y kondycyi słusznych, y onemu kościołowi użytecznych, *probabiliter, specifice et autentice* wyrażonych y opisanych nie było: y konsensy, *quorum interest*, wedle prawa nie przystąpiły. A inaczej *alienata*, prawem rekuperować *successoribus* zawždy wolno będzie: o co *forum* w Ziemstwie *ratione bonorum* ukazuiemy. Iednak do swego żywota *possessores* używanie mogą dawać, *circa tamen praesentium ecclesiae, et derogationem onerum, ipsius* wedlug prawa *incumbentium*. Toż się y o dobrach Greckich Władcytw, y monasterow rozumieć ma.

O żupach.

36. Żupy Wielickie y Bocheńskie, iako *promptuarium thesauri Regni*, mają być w dobrym rządzie. Y aby do zniszczenia za obmyślaniami zbytnim pożytkow przez Żupniki, dla podebrania fundamentow y wybierania szkodliwego rumow, za czasem nie przysły: będziem posyłać przy Podskarbm Komissarze co dwie lecie, nie uymując nic prawa osobom zdawna do żup należącym, którzy *jurati* spuściwszy się na dol, mają doglądać, iakoby w żupach szkoda y ruina nie była, y *pericula praesentia et futura* były opatrzone. Także filary solne aby były spisane: a tych aby żaden dzierżawca żup nie śmiał umniejszać y niszczyć. Także y *firstow, sub privatione honoris et confiscatione bonorum*; o co *forum* na Seym od Instigatora *ex delatione Commissariorum*.

O mytach na rzekach, y kwiciech Pisarzow Celnych.

37. Wielkie się uciążenie dzieie ludziom szlacheckim wyciąganiem myt na rzekach spustnych, tak przez dziedzice gruntow przyległych, iako prze inne dignitarze Koronne y Urzędniki Ziemskie. A iż rzeczy własnego urodzaiu szlacheckiego, są wolne od wszelakich cel y myt: przetoż postanawiamy, aby ludzieszlacheccy na rzekach, spuszczać z swego własnego urodzaiu a nie skupowane zboża, y inne towary, żadnymi myty, cły, y woyskiemi, za przysięgą panow albo faktorow ich, wedle pierwszey konstytucyi, ni od kogo angariowani nie byli, *sub poena quingentorum marcarum*, o którą *transgressores* odpowiadać mają, wedle pierwszych konstytucyi. Z strony też ludzi kupieckich, iż iest wątpliwość o takich myciech wodnych, ktore niektorzy dziedzicy, nie podeymując kosztow w przeprowowaniu rzeki, od nich wyciągają: przeto *Instigator* nasz powinien być wszystkie, a osobliwie dziedzice y dzierżawce Nowodworskie, Tarnowskie, Zgierskie, Rynarzewskie, y Celniki Dybowski, *pro cognitione jurium* na Seym przysły spoży-

wać: czego ieśliby nie uczynił, każdemu ktoby chciał, wolno być ma tego poprzec. A Pisarze Celni od kwitow brać nie mają od żadnego iakieykolwiek kondycyi, *sub poena de injuste exacto teloneo*: o co *forum* na Trybunale, albo przed którymkolwiek Urzędem, albo Sądem, tak Ziemskim iako y Grodzkim.

O starych summach.

38. Upuszczenie czwartej części starych summ za dożywociem, tak deklaruiemy, że wszystka summa na cztery części ma być rozłączona, a za każde dożywocie, iedna część z tych czterech ma być upuszczona, tak iż czworgiem dożywocia każda summa ma wziąć koniec y extenuacyą swoją. Zaczyn na ktoreby dzierżawie po konstytucyi było czworo dożywocia dotrzymać, tedy piątą *possessor* iuz powinien kwartę płacić y respondować do skarbu wedle przywileiu swego: wyiawszy żeby kto iuz teraz za piątym dożywociem od pierwszey o tym konstytucyi dobra trzymał, ten takowy *modernus possessor* ma być zachowany do śmierci w possessyi.

Chowanie quarty.

39. Bspieczestwo chowania quarty w Rawie tak opatruiemy, aby Starosta Rawski terażniejszy, y na potym będący, powinien bywać przy Podskarbm Koronnym, albo Urzędzie jego, także przy Deputaciech, aby wiedział co do skarbu włożono y schowano będzie, gdyż konstytucyą obwarowano, że on strożem tego skarbu powinien być, na co *salarium* Starości dwieście złotych naznaczamy. A ktoryby Deputat do quarty *in persona* nie przyiachał, tedy *salarium* brać nie ma.

O monecie drobney.

40. Iż wiele się wniosło do Korony nie ważney monety cudzoziemskiej, z wielką szkodą Rzpltey: ustawiamy, aby przerzeczona myćka drobna nieważna, iako Śląska, Brandeburska, Saska, y insza wszelaka, okrom szelągow Węgieckich y popiętych groszow, ktore do tego czasu biorą, więcej do Korony wnoszona nie była ani brana, pod utraceniem iey do skarbu naszego. A ta co iest w Koronie, aby nadaley do pułroka zbywana była. A Gdańszczanie, Elbiążanie, y inne portowe y pograniczne główne miasta, na to pilne oko mieć mają, żeby monety postronney nie ważney do Korony nie wpuszczali, pod utraceniem tey monety, *et poena arbitrio nostro irrogan*: moneta Litewska, iako dobra y ważna, *in suo pondere et aestimatione*, iako w Wielkim X. L., tak y w Koronie, wszędzie ma być brana.

Processus contra rebelles.

41. W iakie niebezpieczeństwo, w iako załosne, y zgubę ostatnią ciągnące za sobą sprawy, bardzo od małej liczby obywatelow Koronnych, przywieziona iest Rzplta rozerwaniem szkodli-

wym, mianowawszy *contra consensum omnium* inszego kandydata, za którym *civile bellum in viscera Regni accersitum est*, każdy snadnie baczyć może. Albowiem nie tylko rzuciwszy się zaraz do gwałtu y mocy, imani są zacni y zasłużeni ludzie wielkich familij, w domiech swych, wolnością a pokojem pospolitym obwarowanych, nie mogąc się wysiedzieć, ale też okkupowane miejsca y municye Rzpłtey przeciwko starym y terazniejszym spisom y Konfederacyom, usurpowano sobie poselstwa *publico nomine ad exteros* bez zlecenia prawie, iedno od samych sobie wprowadzon Pan obcy z woyskiem cudzoziemskim do Korony: stolica Krolestwa tego była obleżona, szturmujemy się działy, kościoły łupiono; wstyd ucziwych panienek był niebezpieczny: zamki, miasta, Rzpłtey brano, majątności szlacheckie popustoszone, palono, wybierano, a same osoby do przysięg gwałtem przymuszano: Seymiki gwałcono, *proscriptos et infames publice* forytowano, po drogach łapano zacne szlachcice, y Posły zacnych Xiążąt, którzy do *natura publica lege* iachali, Seymy składano, na których obcemu Panu władzę w ręce podawano, y tych Seymow konstytucye Rzpłtey szkodliwe, *in acta publica* wwdzono y przyjmowano. *Quid multis?* wszystko *contra leges et libertates patrias* czyniąc, *status Reipubl: a fundamentis convellebatur*: czego praktykami y konsensy swemi dway duchowni pomagali. Ktolemi tak iawnymi excessy *in patriam*, acz się sami *patratores talium* przywawali *beneficio juris publici*. Jednak My oświadczamy się Panem Bogiem, żeśmy się ninacz nie skwapiali, y owszem czekając iakiego upamiętania, wiele y z niebezpieczeństwem Koronnym ucierpiwając, do tego samego czasu wszystkośmy skromnie znosili. Lecz już bacząc że *abuntur patientia nostra, acz clementia et lenitas nostra* ieszcze ich więcej w uporze zatwardza, gdyż już wiedząc o takowym konsensie wszystkiey Korony, y Wielkiego X. L., Ziem Pruskich, y innych Państw do niej należących, także y o szczęśliwey Koronacyi naszej, poprzysiężeniu praw y wolności Koronnych: nie tylko iż się od przedsięwzięcia swego nie hamują, ale też *majora prioribus delicta patrant, hostili more* Ziemie Koronne z Panem cudzoziemskim palą, pustoszą: zamki, miasta, Rzpłtey posiadając, a prawie do zginienia oyczyznę przywieść chcą. Tedy My temu że wszemi Stany Koronnemi, tu do Krakowa na Seym Walny Koronacyi naszej zgromadzonemi, zabiegając: Panem Bogiem się oświadczywszy, z iakim żalem do tak ostrych lekarstw przystępujemy, a iako *contra naturae nostrae benignitatem ad istam acritudinem cauteriorum* przychodzimy, powinności iednak naszej Krolewskiej dosyć czyniąc, a obawiając się abyśmy już dłużej ten wrzod *lentis remediis* głaszcząc, do zguby ciała wszystkiego Rzpłtey nie przywiedli, mając przed oczyma konstytucyą Jędrzciońską, acz nie równo w mniejszym zaciągnięciu uczynioną, y recessy, kaptury po wszęch Woiewodztwach tej sławney Korony

uczynione: a mianowicie reces na wielkim głownym Zieździe pod Wislicą postanowiony, y przez Nas, między inszemi prawy Koronnemi poprzysiężony, który też *vigore praesentis Conventus* approbujemy: ten porządek y deklaracyą *de perduellibus* czyniemy: naprzod wszyscy którzykolwiek są winni wyżey pomienionych excessow, mają być przez Instygatora naszego zpozywani, a na pozwiech ma im być termin założon we cztery niedziele od położenia pozwu (ktore w Grodzie obwołane być ma) na którym powinni *peremptorie* stanąć, a tam *qui comparuerint*, przez Nas w Krakowie, abo gdziekolwiek na ten czas będziemy z Pany Radami, których przynamniemy ośm ma być przy Nas, także y z ośmią Deputatow *ad hunc actum* z Koła Poselskiego naznaczonemi y przysięgłemi, to iest, Urodzonym Piotrem Strzałą Sędzim Ziemskim Zatorskim, Burgrabią zamku Krakowskiego: Piotrem Oraczowskim, Mikołaiem Kotkowskim, Podczaszym Sieradzkim, Krzysztofem Miełińskim, Stolnikiem Kaliskim, Marcinem Broniewskim, Iakubem Wozuczyńskim Woyskim Bełskim, Stanisławem Garwaskim, Mikołaiem Krasowskim, *absentia duorum aut trium non obstant*: *authoritate praesentis Conventus* mają być sądzeni. A *contra contumaces* także *in contumaciam*, Instygator nasz procedować będzie. Ktore wszystkie osoby, tak *in contumaciam*, iako *per controrsiam* osądzone, gdy te dekreta będą przez Nas odesłane, Starostowie będą powinni *indilatam executionem* nad nimi czynić: a szlachta wszystkich Powiatow będą się powinni przeciwko takowym ruszyć y ekzekucyi nad takimi Starostom dopomoc, *sub poena de expeditione bellica sancita*. A gdyby tak możny który był, żeby mu iedna Ziemia abo Powiat sprostać nie mógł, tedy Nam będzie wolno inszych Woiewodztw przyległych, tyle ile będzie potrzeba, przeciwko nim ruszyć. Wszakoz gdzieby szturm iakiego była potrzeba piętężnym żołnierzem to odprawować, y żołnierzem to ruszenie posilić będziemy powinni. A gdzieby Starosta który sam był *rebellis*, abo ekzekucyi czynić niechciał, tedy wedle zwyczaju starego, *vicinior Capitaneus* tymże kształtem przeciwko niemu, *ut supra* postąpić będzie powinien, nie zawierając drogi do łaski naszej, któryby iey przed terminem szukał. Lecz iżeśmy Hetmana Koronnego z woyski naszymi wyprawili, y drugie wyprawić mamy, przeciwko tym którzy *sunt armati*: przeto, którybykolwiek *ante terminum* był przez woyska naszego zabity, abo poimany, te takowe, iako *in manifesto crimine perduellionis deprehensos*, już *pro hostibus patriae* deklarujemy, dobra ich konfiskujemy, na nagrodę tym którzy *ex ista occasione damna et injurias, tam in bonis, quam in personis, ktore per juramentum* likwidowane być mają, *passi sunt* one obracając. A te wszystkie, którzykolwiek choć przeciwney sentencyi Nam byli, a spokojem sobie siedzieli, *neque armis, neque ulla praxi violenta* Rzeczyposp: nie turbowali, *generaliter decreto*, nie tylko *a poenis*, ale też y od po-

zwow wolne czyniemy, y nie mają być pozwani. Jesliby żebychmy też z występnych ktoremu łaskę naszą Pańską pokazali, y winę naszą iemu odpuścili, tedy *privatis damna et injuriam passis*, całe prawo o ich szkody y gwałty zachowujemy, ktore iż się im *more guerrico* stały, będą powinni *peremptorie* na Seymie abo na Trybunale, *secundum voluntatem actoris* odpowiadać. A iżby nie zostawał na nikim *metus* win, z strony zaniedbania ruszenia pospolitego, na Zieździe Wislickim y w Woiewodztwach postanowionego, także ktorzy według uchwał wybrańcow z dobr Rzpłtey nie stawili: te winy z tych wszystkich, *propter bonum pacis* znosimy, y one od nich wolne czyniemy. A iż pod ten czas terazniejszy wiele na tym należy, aby pewność była wiary, y animuszow ludzkich przeciwko Nam już za łaską Bożą Krolowi Koronowanemu, dla dobrego wszęch y uspokojenia Rzpłtey snadniejszego, postanawiamy aby wszyscy Senatorowie obojgo stanu, duchownego y świeckiego (*exceptis Episcopis et Palatinis*, do ktorych Sekretarze swe posłemy) *dignitarij et officiales*, Starostowie sądowi, y dzierzawcy dobr naszych, powinni byli od publikacyi niniejszego postanowienia do niedziel czterech nadaley, wiarę y posłuszeństwo swe Nam oddać, y przysiędz w Grodzie przyległym swym, a w Prusiech przed Woiewodami, przychodząc *non in majori comitatu*, iedno samowtor, bez wszelakiej strzelby, *coram actis authenticis*, w te słowa: Ja N. przysięgam Panu Bogu wszęchmogącemu, iż wiernym chcę być y posłuszeństwo wedle prawa oddawać, Nayiaśnieyszemu Panu Zygmuntowi Trzeciemu, Krolowi Polskiemu Wielkiemu Xciu Lit. etc. y chcę we wszem dostojęństwa Maiestatu y osoby J. K. M. także bezpieczeństwa iako wiernemu poddanemu należeć, przestrzegać: tak mi Boże dopomóż, y iego święta Ewangelia. Ktorą przysięgę będą powinni uczynić każdy z tych, *sub poena de expeditione bellica sancita*, y straceniem urzędu y dzierzaw, okrom tych, którzyby byli *extra Regnum*, y na służbach naszych abo Rzpłtey. Ktorzy po wroceniu się do Korony, abo zechawszy się z służby naszej, we dwie niedziele mają toż uczynić, oprócz tych Senatorow, Starostow, y Urzędnikow Ziemskich, y dzierzawiec na tey naszej Koronacyi będących, ktorych wiary y stateczności dobrześmy doznali. A gdzieby Grod Powiatowy przez iaką przyczynę nie był wolny, tedy przysięgę każdy z nich *in viciniori* będzie powinien uczynić, a od takowych przysięg y ekstraktow, Pisarze Grodcy nie mają nic wyciągać, y owszem darmo wydawać. A ktoby się kolwiek taki znalazł, ktorzy postanowienie to nasze niniejsze iakimkolwiek sposobem, abo praktyką, na Seymikach abo inszych miejscach targać chciał, aby podlegał pod winy, proces y ekzekucyą, wyżey opisane. A takowe sądy *vigore* tego processu, trwać mają od terazniejszego czasu, aż do skończenia blisko przyszłego Seymu. Iż też retenta quarty są dosyć nie małe, ktoremi się terazniejszy

gwałtowney Rzpłtey potrzebie dogodzić może: pozwoliły Nam Stany Koronne *pro hac vice tantum*, abyśmy o nie z Pany Radami, y temiz Deputaty sądzili do Seymu tylko przyszłego; w czym iż także ma być Rok zawity, dla tego też pozwy cztery niedziele przed Rokiem kładzone być mają: wszakże tych retentow nie inakszy szafunek ma być, iedno iako terazniejszych poborow w uniwersale iest opisan.

Assekuracja Hetmana Koronnego.

42. Iż Maxymilian, Arcyxiążę Rakuskie, iest y do tego ieszcze czasu z woyskiem w Koronie, z wielkim niebezpieczeństwem Rzpłtey, y z nim nie mało ludzi tutecznych, nie na oyczyznę swą nie pomniących, przestawa: tedy iakośmy dali moc Hetmanowi Koronnemu, Wielmożnemu Ianowi Zamoyskiemu, ktoregośmy z ludem przeciw niemu posłali, aby y przeciw iemu samemu z iego woyskiem, y przeciw adherentom iego, mógł tak postępować y postępował, iako przeciw nieprzyjacielowi Rzpłtey, tak warniemy mu to mocą niniejszey uchwały, że wszęch Stanow na tym Seymie Koronacyi naszej zezwoleniem: że coby w tey sprawie przez się abo przez kogo gdzie na posługę Rzeczyposp: posyłać, abo zlecać uczynił: także y co dotąd od Elekcyi naszej Warszawskiej w takowych sprawach woiennych z urzędu swego Hetmańskiego tymże sposobem czynił, y cokolwiek ztąd na kogo przypadło, bądź na osobę czyią, bądź na majątności, tak *adversarum partium*, iako y swoich, gdyż przy takowych sprawach siła rzeczy przypadać musi, y inaczej się dźać niż czasu pokoju: że to wszystko nie może być ni odkogo w wątpliwość abo *in disquisitionem* przywodzić, ani impedymnt żaden prawny, abo inszy iakikolwiek iemu o to czynion, czasy wiecznemi.

Nagroda uszkodzonych.

43. Iż musiało do tego przychodzić, że dla obrony miasta naszego Krakowa zamku, w którym przedniejsze *insignia* y klejnoty Maiestatu naszego Krolewskiego chowają: dobra poddanych naszych nieruchome, musiały być od Hetmana y żołnierza naszego palone, a ruchome brane *ex usu artis militaris*, a drudzy zaś częścią od nieprzyziaciela, częścią od żołnierza naszego, *privatim* bez rozkazania, pozwolenia y zlecenia Hetmańskiego, są z majątności złupieni y uszkodzeni: tedy y tym od nieprzyziaciela uszkodzonym, y tym ktorzy dla gwałtowney Rzpłtey potrzeby szkody popadli *de bonis rebellium, qui causam damni dederunt*, ma być z prawa nagroda, a od żołnierza naszego ukrzywdzonym *privatim*, bez wiadomości Hetmańskiej, ukazuiemy do prawa należnego, kędy szkody y krzywd swoich dochodzić każdemu iest wolno. Assekuracyą Hetmańską we wszystkim w całe iako sama w sobie iest, waruiąc y nienaruszenie zostawuiąc.

Deputaci do odbierania quarty.

1228 44. Uchwałą Seymu tego ku odbieraniu y szafowaniu czwartej części, deputowaliśmy do Podskarbiego Koronnego dwu z Rady: Urodzonych, Iana Bogusza Zawichoyskiego, y Stanisława Bykowskiego, Konarskiego Łęczyckiego, Kasztellany: a dwu od Posłów Ziemi, Urodzone, Andrzeia Wyszyńskiego, Woyskiego Drohickiego, y Adama Naramowskiego. Ktorzy przy Podskarbiu y Staroście Rawskim czwartą część odbierać, y oną szafować wedle konstytucyi Lubelskiej mają.

Libertacya od wiardunkow, etc. Ziemie Wschowskiej.

45. Starosta Wschowski, po te czasy, niewiemy za jakim prawem, od szlachty tej tam Ziemie Wschowskiej, także z majątności tak stanu duchownego y świeckiego, wyciągał wiardunki, czynsze, spy, y stacye: o co że się obywatele tej tam Ziemie Wschowskiej uskarżali, mieniając się ztąd mieć nie małe *praejudicium* w prawiech y wolnościach swych szlacheckich, dla tego na prozbę y żądanie Posłów Ziemi, ten to Starosta będzie powinien na Seymie pierwszym po Koronacyi prawo na to pokazać: które jeśli będzie słuszne, onego tylko samego przy tym prawie zostawić będziemy powinni, ale innym na potym Starostom to prawo służyć nie ma. Ktory, jeśliże na tym Seymie przyszłym po Koronacyi prawa swego nie pokaże słusznego, tedy *enunc* tę to Ziemie Wschowską, także majątności wszystkie tak duchownego iako y świeckiego stanu, od placenia tego wolne czyniemy czasy wiecznemi.

Potwierdzenie praw Kiiowskich, Wołyńskich y Braclawskich; leże żołnierskie w tych Woiewodztwach; branie podwod; wyżywianie z Woiewodztw; poprawa zamkow; Kaptur Wołyński; win odpuszczenie etc.

46. Woiewodztwom, Kiiowskiemu, Wołyńskiemu y Braclawskiemu, y obywatelom ich, wszystkie prawa, swobody y wolności, tak starodawne y nowe, w Lublinie roku 1569, od Krola I. M. Augusta na Unii onym wydane: także też przywileje, listy, y wszystkie zwyczaje ich, a mianowicie przywileje na Unii im nadane ze wszystkimi artykuły, y ze wszystkimi swobodami y wolnościami, które się w tych tam ich przywilejach zamykają, we wszystkim unaczniemy y utwierdzamy, y nienaruszenie to im pod przysięgą naszą dzierżyć obiecujemy, y trzymać będziemy powinni: także potomkowie nasi Krolowie Polscy, to im dzierżyć y trzymać będą powinni czasy wiecznemi. A te przywileje za prywatne ich nie rozumiejąc, *publice* na Seymiech iako *privatim* bez Seymu czasu *Interregni*, y przy Nas, inaczej wykładane y rozumiane być nie mają, iedno tak, iako się same w sobie w artykułach swych zawierają. To też im warujemy, iż gdy na przyszły Seym który będzie pierwszy po Koronacyi, poprawę praw swych przyniosą, tedy ią od nich przyjąć, y to im trzymać y

1229 utwierdzić będziemy powinni. Ktemu baczenie mając, że Ziemia Wołyńska ustawicznie niebezpieczeństwom y niaizdom nieprzyacielskim podlegała, y ktemu że wielkie szkody od żołnierzow po te czasy odnosiła, postanawiamy, aby napotym w żadnych dobrach, tak szlacheckich iako y duchownych, żołnierze żadnych leż, przystawstw, y stacyi niemiewali: ktemu żołnierze, w dobrach naszych Krolewskich leże mając, z dobr szlacheckich y duchownych żywności nie wyciągali, ale aby z targu za pieniądze żyli: ktemu podwod z dobr szlacheckich y duchownych aby nie brali, ani wyciągali. A gdyby się kiedy od żołnierzow komu w braniu żywności y podwod, w leżeniu y w ciągnienu, y w czymkolwiek obraza, ucisk, y szkoda iaka stała: tedy iaki w tym sposob y postępek sobie do dochodzenia krzywd takowych postanowią, takowy na Seymie, który będzie po Koronacyi pierwszym, wedle ich żądania y prozby od nich przyjąć będziemy powinni. A do tego czasu, nim się ten sposob wynaydzie, gdzieby się komu od żołnierzow iaka krzywda stała, będzie powinien Hetman z takiego każdemu ukrzywdzonemu sprawiedliwość czynić, od przyniesienia żaloby nadal do dwu niedziel: także y dekretu swego exekucyą czynić ma. Takowąż też sprawiedliwość każdy Rotmistrz będzie powinien uczynić z tego który będzie w rocie jego. Starac się o to będziemy, aby to Woiewodztwo Wołyńskie było nadal do roku ograniczone: na co wedle prawa dany pewne Kommissarze: a żaden obywatel Woiewodztwa Wołyńskiego do inszych Woiewodztw y Powiatow wyzywany być nie ma. A gdzieby na kim iakie dekreta y postęпки prawne *extra Palatinat: et districtum ejus proprium*, do ktorego się odzywał, otrzymane były: tedy takowe przewody y postęпки do rozgraniczenia tego Woiewodztwa zawieszamy: co się też ściągac ma na obywatele Woiewodztwa Braclawskiego. A iż zamki pograniczne Woiewodztw, Kiiowskiego, Wołyńskiego y Braclawskiego, potrzebują wielkiej poprawy, iako Kiiow, Braclaw, y Winnica, y insze ktore są od nieprzyaciół zasłona: tedy im obiecujemy się starać, aby były iako narychley wedle potrzeby opatrzone y naprawione. Prosili też Nas Posłowie Ziemie Wołyńskiej, abyśmy Kaptur ich utwierdzili, ktorego iż na ten czas *autentice* nie pokazali, a duchowni się też przeciwko niemu opowiadali, tedyśmy to odłożyli do Seymu przyszłego. Ktemu też iako od wszystkich Woiewodztw inszych y Ziem Koronnych naszych, także y Kiiowskiego, Wołyńskiego, y Braclawskiego, uniwersał który *tempore Interregni* od Panow Rad z Krakowa wniesiony z uchwały Wislickiej, aby były pospolite ruszenie *sub poenis* uczyniły: tedy z nich te peny znosiemy, y one kassujemy: tak iż wiecznemi czasy im y potomkom ich nie mają szkodzić. A iż insze Woiewodztwa Koronne sobie na tym Seymie poprawę postępow prawnych namowily y postanowiły: tedy wyimujemy z tego Kiiowskie, Wołyńskie, y Braclaw-

1230

wskie Woiewodztwa które się prawem inszym sądzą. Acz to jest pierwszemi konstytucyami warowano, iednak y teraz za prosbą Posłow Woiewodztwa Wołyńskiego, ustawiamy, aby nigdy rzeki ktoremi wodne statki chodzą, a mianowicie Bug, groblami żadnymi hamowane nie były, dla zwrocenia się na gorę wodnych statkow, skut, y inszych, aż do Sokala, pod winami dwu set grzywien. O ktore każdy pozwany *peremptorie* na Trybunale, abo u sądu, do ktoregoby był pozwany, w onym Powiecie gdzie jego dobra będą, odpowiadać powinien będzie.

Feuda Ruskie y Podolskie.

46. *) Feuda Ziem Ruskich y Podolskich przed statutem Alexandrowym nadane, y konstytucyami Krola Stefana w dziedzictwa obrocone, nie mają być już więcej *in controversiam quamvis* przywiodzone: chocby kto takimi dobry bez konsensu naszego dysponował, abo ich też kto przez zapis dostał.

Sprawiedliwość z rozbojnikow w Woiewodztwie Ruskim.

47. Skarżyli się obywatele Ziem Ruskich, iż nie tylko na drogach, ale y w domiach swych niebezpieczeństwa odnoszą od rozbojnikow: przeto uchwałą Seymu tego postanawiamy, iż każdy z poddanych naszych duchownych y świeckich, powinien będzie poddanego swego, któryby *pro spolio et de percussione stratae* był obwinion, gdy go pozew *in bonis* zastanie (o co pan który tam sam mieszka, jeśliby się nie zastaniem bronil, ma przysięgać: a jeśli pan w tym Woiewodztwie nie mieszka, tedy to ma uczynić urzędnik y z Wattamanem) przed Urzędem Grodzkim własnego Powiatu na querelach *termino secundo* stawić, z ktorego pan jego, abo przyjaciel pański za jego zleceniem, w onej Ziemi osiadły, z Urzędem Starościm, sprawiedliwość czynić powinien będzie. A gdy się na iedną sentencyą przeciw onemu poddanemu zgodzą, wedle niey exekucyja zarazem uczyniona być ma. Gdyby też *pro parte ejus* dekret uczynili, *appellacyą* wolną aktorowi wedle prawa na Trybunał zostawujemy. A pokiby z *appellacyą* od aktora interponowanej kognicya o dekrecie nie stała się, abo gdyby *discordes in sententia* byli: tedy on poddany ma być zatrzymany w więzieniu u Urzędu Grodzkiego, *ad definitivam sententiam iudicij Tribunalis*. Wszakże wolno go będzie panu wyręczyć: czym iednak kauza nie ma *ex criminali in civilem transformari*. Starostowie też nasi sądowi, *ad viciniorem Capitaneum*, o stawienie takich poddanych, będą mogli być pozywani, z którymi takiż postępek ma być zachowany, iako wyższy jest opisano. A to postanowienie ma trwać do woley Stanow tych Ziem.

*) W wydaniu pijarskiem ten i poprzedzający ustęp są pod numerem 46 umieszczone. (Przyp. wydawcy.)

Sprawiedliwość z poddanych o rozboj, y o złodziejstwo, w Woiewodztwie Podolskim. 1231

48. Sposob czynienia sprawiedliwości z poddanych, *pro furto et de percussione stratae publicae*, przez obywatele Woiewodztwa Podolskiego namowiony, y do akt Grodzkich Kamienieckich wpisany, w mocy zostawujemy *ad beneplacitum illorum*.

Wieczności Bełskie.

49. Listow Semowitowych, Władysławowych, Kazimierzowych, obywatelom Woiewodztwa Bełskiego wiecznością na imiona danych, w żadną wątpliwość nie przywodząc, że za wieczyste nadanie mają być rozumiane, deklarujemy, z tym warunkiem y dokładem, że bez naszego pozwolenia mogą być disponowane y alienowane przez possessory.

Grod Ciechanowski wieczny.

50. Na prosbę Posłów Woiewodztwa Mazowieckiego, Ziemie Ciechanowskiej, y bacząc w tym nie małą być angaryą, y także nakład, dla przenoszenia zapisow z Grodu do Ziemstwa, zabiegając temu wszystkiemu, postanawiamy: aby od tego czasu Grod Ciechanowski był wieczny, obyczajem Ziem Wielkiej Polski: dokładając tego, aby Urząd abo Sąd Grodzki, wedle staroego zwyczaju, nie więcej nie brał od przyjęcia zapisu zeznania do ksiąg, iedno półtora grosza pamiętnego. A od ekstraktu dwa grosza. Ktemu, aby Pisarz Ziemi abo sam zawsze *praesens* był przy aktach Grodzkich, dla przyjmowania: abo Podpiska przysięgłego y dobrzo osiadłego, w onymże Powiecie, miewał.

Nowoletnie sprawy y Surrogatorskie, Ziem, Nurskiej, Ostrowskiej, y Kamienieckiej, y pozwolenie Podkomorzego tymże Ziomom.

51. Nowoletnie sprawy y Surrogatorskie, Ziem, Nurskiej, Ostrowskiej, y Kamienieckiej, y pozwolenie Podkomorzego tymże Ziomom, według zwyczaju starodawnego odprawowane być mają. Wszystkie sprawy y zapisy ktore są przyjmowane do ksiąg pod aktem Surrogata, za sławney panięci Krola Stefana danego, ktore sprawy odprawował *in loco* nieboszczyka Filipowskiego Starosty Nurskiego, aż do Koronacyi naszej, za pozwoleniem Rycerstwa tego Powiatu, approbujemy y ratyfikujemy. Podkomorzego własnego tym Powiatom trzem, Ziemi Nurskiej, Ostrowskiej, Kamienieckiej, *post cessum vel decessum moderni possessoris*, będziemy powinni dawać za elekcya, wedle konstytucyi terazniejszego Seymu.

Akta Grodzkie Wiskie.

52. Akta Grodzkie Wiskie, ktore się poczęły pisać od śmierci Krola Stefana, aż do Koronacyi naszej, za prosbą Posłów tamecznych approbujemy, tak te, ktore się działy za Urodzonego Pawła Kozakowskiego Surrogata, od Przdka naszego *ad beneplacitum* danego: iako

1232

y te, które za Urodzonego Iana Rakowskiego Podkomorzego Wiskiego, którego sobie wszystka szlachta Ziemi Wiskiej pod ten czas *Interregni* za Surrogata obrała: także też y te, które się działy pod aktem szlchetnego Iana Niewodowskiego, przez tegoż Rakowskiego na miejsce swe subdelegowanego.

Myt Podlaskich zniesienie.

53. Myta y cła Podlaskie, tak wodne iako y ziemne, które za iakimiś zwyczajem z ludzi kupieckich po różnych miejscach nie tylko w tym Woiewodztwie, ale y w Koronie na niektórych miejscach, ciż Mytnicy za prawem swym wybierają, iako przywilejowi *incorporationis Regno* Woiewodztwa tego przeciwne, dekretem y mocą Seymu tego psujemy y znosimy: y takowe daniny tych myt y ceł abrogujemy y wniwecz obracamy: które wiecznymi czasami od żadnego na żadnym miejscu od czasu niżej opisanego, nie mają być wybierane. A koby się takim śmiało pokazać, a te myta y cła ważył się wznowiać y wybierać, y u Nas, albo u Potomków naszych napotym upraszać: tedy stronie instygującej ma przepadać *peremptorie* winy tysiąc grzywien, z dobr swych, za pozwaniami do sądu Trybunalskiego, albo ktoregokolwiek innego, przez obywatela ktoregokolwiek onego Woiewodztwa, tak *nobilem* iako *plebeium*. Wszakoz wszelacy kupcy, tak ci którzy y w tym Woiewodztwie mieszkać, y ci którzy przez to Woiewodztwo z kupiami wszelakimi do Korony przyjeżdżają, albo *extra Regnum* iędźdzą, będą powinni myta wszelakie Koronne na komorach, y na przykomorkach Koronnych, wedle zwyczajy y prawa, y Instruktarza Koronnego od wszelakiej kupiey płacić. A od tych towarów, od których Koronnego myta przed tym nie placono, a w Woiewodztwie przerzeczonym zostają, (daley z nimi nie iędźdząc) także myto Koronne raz tylko placone być ma. Iednak za potrzebą terażniejszą R. P. gwałtowną, a za pozwoleniem Stanów Koronnych, te myta y cła przerzeczone w tymże Woiewodztwie Podlaskim, y w Koronie na tych iako y teraz miejscach, mają być przez trzy lata tylko a nie więcej, na tychże przykomorkach, gdzie dotąd, iako na ziemi tak na wodzie brane były, do skarbu naszego wybierane. A po wyszczeniu tych trzech lat, już nigdy wiecznymi czasami nie mają być wznowiane, a na tych to przykomorkach w Woiewodztwie wyżey mianowanym wybierane, iedno na przykomorkach Koronnych, myta Koronne wedle opisanego wyższego mają być brane od Mytnika Koronnego.

1233 Podniesienie pozwów o majątności ziemskie Woiewodztwa Podlaskiego.

54. Pozwy zadworne, któremi są spozywani na Podlasiu szlachcicy niektórzy około Tykocina y Raigroda mieszkający, na ukazowanie przywilejów na majątności dziedziczne szlacheckie, któreby takie były, dekretem Seymu terażniejszego znosimy: a przywilej ich Pod-

laski *incorporationis Regno* w Lublinie na Seymie Unii daney, w mocy zostawujemy, y tak deklarujemy: iż żaden szlachcic Woiewodztwa Podlaskiego nie jest powinien do okazowania prawa y przywileju na majątność swą dziedziczną szlachecką: ale iakimkolwiek prawem kto trzyma majątność ziemską, tak od Krolow, Xiążąt, iako też od tych Panow, którzy z Krollem Imcią świętey pamięci Zygmuntem Augustem, dobra y majątności swe zamieniali, albo po nich prawem iakim na Przodki nasze y Rzpłtey przypadłe, za uczciwe posługi nadane mają: tey to już wiecznymi czasami mocą przywileju Podlaskiego *incorporationis Regno*, każdy szlachcic z potomkami swemi, w takiej iako insi obywatele Koronni Woiewodztwa Podlaskiego, wolności trzymać ma: wyjąwszy iesliby kto po inkorporacyi z dobr Krolewskich co sobie usurpował, albo u Przodków naszych uprosił. A do iurisdycy y angaryi tych dzierżawiec, do których mocą przymuszani bywali, żaden szlachcic wiecznymi czasami podlegać nie ma. A gdyby Instygator za delacyą czyiokolwiek, ktorego szlachcica o takowe dziedziczne majątności pozwać się ważył, albo któżkolwiek taki grunt za grunt Krolewski w dożywocie uprosił: tedy delator winą tysiąca grzywien przez Sąd Trybunalski karan być ma: a iednak ona danina y pozew onemu szlachcicowi *possessorowi* dawnemu tych dobr, nie szkodzić nie ma, choćby nań iaki postępek uczynion był, bądź *in contumaciam* bądź *ex controversia partium*: y Starosta żaden exekucy czynić nie ma, *sub poena superscripta mille marcarum, in quovis iudicio et officio Regni repeten*: wymiując od tych wolności Boiary Putne, którzy z listami Starostow y dzierżawiec naszych iędźdżali, y teraz iędźdżają, y tych wszystkich co od nich gruntow nabyli.

O żołnierzach.

55. Za częstymi skargami y usilnym staraniem Posłów Ziem Ruskich y Podolskich, postanawiamy: iż żołnierze nigdy leż nie mają miewać w dobrach szlacheckich ani duchownych: a szkod zgoła nigdziez czynić nie mają, y owszem z targu żyć mają. A którzyby się gwałtownie obchodzili, a Rotmistrz albo Hetman sprawiedliwości z nich nie uczynił: Pisarz Polny ma mu pieniądze zatrzymać, aby kwit od ukrzywdzonego ukazał, iż dostateczną sprawiedliwość uczynił: iednakże żywność za pieniądze słuszne poddani szlacheccy y duchownych, mają im targiem dawać, albo na targi wozić: a z tego nie ma być nikt wymowan, żadną libertacyą przez Hetmany. A iżby też takową ustawą nie byli odstrychnieni gorni ludzie od służby żołnierskiej: toż się y innych Woiewodztwach zachować ma, gdzieby żołnierz musiał być chowany.

De praescriptione et fatalibus Interregni.

56. Konstytucyą *anni 1576 de praescriptione et fatalibus sub Interegno non currentibus*, tak de-

klarujemy: że nie tylko na terażniejsze ale y na wieczne czasy pod każdym *Interregnum* ściągać się ma, tak iako w sobie wszystka iest.

O przypozwiech po śmierci Krolewskiej, y Sędziow.

57. Po śmierci Krolewskiej, y Sędziow wszelakich, deklarujemy: iż przypozwów żadnych, tak do akcy iako y pozwów, bądź w Ziemskich albo Miejskim prawie, nie iest potrzeba. Tylko gdzieby osoba ktora *ex litigantibus* umarła.

De accessorijs.

58. Tym też nie pomału Sąd bawić y ludzie do szkody przywozić zwykli pozwani, że *in accessorijs* kontrowersyie niepotrzebne wtrącają: przeto zabiegając temu, aby czas u sądu marnie nie ginął, y ludzie się nie szkodzili, postanawiamy: aby a *decretis*, które *in accessorijs*, z takowych kontrowersyie czynione bywają, nie *actores causarum* ale *citati* którzy te *accessoria* wtaczają, płacili, choćby przeciw im te dekreta *in accessorijs*, wychodziły. A od dekretow *in accessorijs* które tylko pozew albo termin zbiłają, sąd żaden ani urząd pozwanemu *appellacyi* albo ruszenia dopuszczać nie ma, *juxta constitutionem anni 1557* chyba iżby takie było, któreby niosło zysk albo stratę oney sprawy: o co Sędzia *pro damnis ex officio* nie ma być pozwany, *sub poena duplici quatuordecem marcarum*, chyba *ad prosequendam appellationem*.

Prosecutio motionis in accessorio.

59. Zwykli też niektórzy to czynić, iż otrzymany w *accessorio* ruszenie na Trybunał, potym go dla zwłoki przez przypozew odstępowali: deklarujemy tedy iż to iść niema, ale już *motionem prosequi tenetur*, nie ludifikując aktora: gdyż konstytucya wyżey pomieniona uczy, że *appellans pro illo tempore* na Seym albo na wieca, powinien się tam być *in negotio principali finaliter* rozprzeć. Toż się y o Trybunale rozumieć ma, na którym kauzy koniec brać mają, gdzie też żadne dylacye *in termino motionis* nie mają być pozwalane: gdyż to iest przeciw wszelakiemu prawu, oprocz dylacyi *vera infirmitate in personali actu*, iesli ieszcze w tey sprawie strona iey nie używała, ktora nie ma być dłużej pozwalana tylko do dwu niedziel, ktorey *satisfactio* także być ma, *cum ulteriori processu causae*, choćby sprawy onego Woiewodztwa odsądzone były.

1235

O dylacyach.

60. *Dilatio visionis in causis simplicium injuriarum*, zwyczajem iakimiś, a niesłusznie się do sądu wniosła, gdyż ta dylacya w prawie popolitym nie iest, ani może być *in causis simplicium injuriarum, fundum non tangentibus*, pożyczna. Przetoż deklarujemy: iż ta dylacya nie ma być więcej *in simplicibus injurijs et proprijs laboris* pozwalana, tylko *in causis haereditarijs, seu fundum tangentibus*, przy których też *securitas iudicij* ma być zachowana, y nie mają na

nie iędździć z większym pocztem nad dziesięć osob, *sub poena duplici quatuordecem marcarum*. Także dylacya *ad monumenta simplicia in causis simplicium injuriarum, et caedis, atque sanguinis*, nie ma być dawana wedle prawa, tylko *ad monumenta specijfica causam perimentia*, iesliby takiej strona potrzebowała.

Aresty u sądow.

61. Aresty wzdawania *in contumaciam* na Seymie, za dworem, y przed którymkolwiek inszym sądem, mają być dopuszczone, tego dnia gdy się kondemnacya stanie do dwudziestey y trzeciej godziny, oprocz tego dnia kiedy się sądy kończywają. Od ktorego arestu szlachcic nie ma więcej płacić iedno grosz Pisarzowi.

Miejsca Sądom Ziemskim Krakowskim.

62. Dla sądenia Rokow Ziemskich Krakowskich, Wielkirządca *pro tempore* będący, powinien będzie używać gmachu iednego: a do leżenia ksiąg, dla wybierania ekstraktow, drugiego, które każdemu potrzebującemu wydawane być mają. W inszych też Powieciech w osobnym gmachu przy Komornikach Ziemskich mają być otwierane.

Książ Chęcińskich chowanie.

63. Za prośbą obywatelów Powiatu Chęcińskiego, aby księgi Ziemskie Chęcińskie tegoż Powiatu, które przedtym na zamku chowane bywały, dla pewnych przyczyn pozwalamy tego, uchwałą niniejszego Seymu aby w kościele w mieście, tamże w Chęcinach chowane były, za pozwoleniem Xiędza Biskupa Krakowskiego.

Trybunalskich y Ziemskich ksiąg Lubelskich chowanie.

64. Iż zakonnicy Lubelscy Świętego Stanisława, pozwolili Rycerstwu Ziemie Lubelskiej placu, ku zbudowaniu sklepu do chowania ksiąg Trybunalskich y Ziemskich, który też y wszystko Rycerstwo zbudowało: przeto za prośbą Posłów Ziemskich za nagrodę tego placu uchwalamy, aby wiecznymi czasami ci zakonnicy Świętego Stanisława, mieli płatę z ceł naszych Lubelskich, na każdy rok 10 grzywien pieniędzy: którą nasi Celnicy tym zakonnikom dawać będą powinni na iarmarku Gromnicznym, pod winą sta grzywien. O co *forum* tamże na Trybunale.

1236

Roki Ziemskie Poznańskie.

65. Roki Poznańskie, że dla Seymiku Szredzkiego, na obieranie Trybunalistow nie dochodziły: tedy postanawiamy, żeby w Poniedziałek po S. Barłomieju, a Kościańskie po nich we dwie niedzieli dochodziły. A takowe Roki Ziemskie Poznańskie, mają być sądzone po Kościańskich w tydzień.

Kczyńskie y Nakielskie.

66. Roki Kczyńskie mają być w tydzień sądzone, gdy się przed tym dla krotkości czasu

1234

nie odprawowały. A Nakielskie po nich w drugim tygodniu: a w Poniedziałek się po nich poczynać maia.

Brzeskie, Włocławskie.

67. Obiaśniając konstytucyą Piotrkowską *anni 1565* ustawiamy, aby sądy Brzeskie we Wtorek pierwszy po S. Ianie Chrzycielu: a Włocławskie we Wtorek pierwszy po Narodzeniu Panny Maryi: a Włocławskie w tygodniu po nich. A w inszych Powieciach obojga Woiewodztwa po nich według dawnego zwyczaju były odprawowane. A iesliby w którym Powiecie dla iakiey przyczyny nie doszły, tedy przecię w drugich Powieciach dochodzić maia.

Czerskie.

68. Iż się trafia w Czerskiej Ziemi, że Ziemskie Roki trzecie przypadają pod Trybunałem Piotrkowskim, według czasu w konstytucyi naznaczonego, *feria secunda post festum Sanctorum Trium Regum*, y dla tego nie mogą być sądzone przez sprawy, które ludzie miewają na Trybunał, gdy bywa sądzone Woiewodztwo Mazowieckie. Pozwalamy, iż gdyby pod Trybunałem przypadły, *feria secunda post festum S. Francisci*, we wszystkich Powieciach maia być sądzone. Wszakże *ea conditione*, iż gdyby Trybunał nie zaszedł Mazowieckiego Woiewodztwa: tedy wedla pierwszej konstytucyi *feria secunda post festum Trium Regum*, w każdym Powiecie odprawowane być maia.

Rożańskie.

69. Roki Ziemskie Rożańskie, które przypadały w Poniedziałek po S. Troycy, przekładamy na Poniedziałek pierwszy po Bożym Ciele w Rożanie: a Makowskie w Makowie na Wtorek po nich we trzy niedziele. A sąd ma sędzić z rejestru dla porządku lepszego.

Wiskie.

70. Iż wiele na tym należy obywatelom Ziemi Wiskiej, y innym w onymże Powiecie, którzy tam akcyę swe maia, aby Rokom Ziemskim były oznaczone czasy, postanawiamy: żeby Roki pierwsze Ziemskie Wiskie zawsze były w pierwszy Wtorek po Przewodney Niedzieli: a po nich w Wąsoszu we dwie niedziele: a po tych zaś w Radziłowie we dwie niedziele, a drugie Roki w Wiźnie w pierwszy Wtorek po S. Idzim: także w Wąsoszu y w Radziłowie, iako iest wyżej napisano.

Sędomierskie.

71. Roki Ziemskie Sędomierskie, które przedtym bywały *feria secunda post festum S. Francisci*, a potym dla Wieców, które na ten czas były złożone, nie dochadzały: tedy gdyby Wieca nie doszły, te Roki tego czasu wedle starodawnego zwyczaju w Sędomierzu, a potym w inszych Powieciach dochodzić maia. Roki Wiślic-

kie maia być sądzone, by też y cały tydzień, aż się odprawią: a Pilźnieńskie po nich w drugim tygodniu poczynać się maia.

Przemyskie.

72. Iż dla sądenia na Trybunale Woiewodztwa Ruskiego, nie zwykły dochodzić Roki Ziemskie Przemyskie około S. Stanisława w Maiu przypadające: przeto ie przekładamy na Wtorek bliższy po Wszech Świętych, po których wedle zwyczaju Przeworskie we trzy niedziele odprawować się maia. A inne które około S. Pawła y po S. Bartłomieju zwykły bywać, w mocy zostawiamy.

Sanockie.

73. Iż dla Trybunału Lubelskiego, nie zwykły dochodzić Roki Ziemskie Sanockie około Świętek przypadające: tedy ie na proźbę obywatelów tamecznych, naznaczamy na Wtorek bliższy po S. Wawrzeńcu, maia się zaczynać we Wtorek po S. Michale bliższy.

Lubelskie.

74. Iż Roki Ziemskie Lubelskie, które bywały po S. Janie Chrzycielu, przez sądenie Trybunału po te czasy zginęły: przeto pozwalamy, aby na miejsce tych, w Poniedziałek po święcie iedenaste tysiąc Dziewięć, gdyby Wieca nie doszły, bywały sądzone. A w Urzędowie w pultory niedziele po Lubelskich.

Bełskie.

75. Na pilną prośbę Posłów Woiewodztwa Bełskiego, aby Roki Ziemskie w tym Woiewodztwie były sądzone obyczajem niżey opisanym postanawiamy: to iest, w Bełzie na pierwszy Poniedziałek po święcie Trzech Krolow, po nich w Grabowcu we dwie niedziele: a po poczęciu Grabowieckich w tymże tygodniu we Czwartek w Hrodle, a w Busku po poczęciu każdego Rokow Bełskich Ziemskich, Roki w tydzień maia być sądzone. Drugie Roki Ziemskie Bełskie, maia być sądzone w pierwszy Poniedziałek po święcie S. Woyciecha: a w Grabowcu po nich we dwie niedziele: a po poczęciu Grabowieckich w tymże tygodniu we Czwartek w Hrodle. Trzecie Roki Ziemskie Bełskie, w pierwszy Poniedziałek po święcie S. Iana Chrzyciela: a w Grabowcu po nich we dwie niedziele: a w Hrodle także w tymże tygodniu we Czwartek. Czwarte Roki Ziemskie Bełskie, w pierwszy Poniedziałek po święcie S. Iudwigi: a w Grabowcu po nich we dwie niedziele: a po Grabowieckich w tym tygodniu we Czwartek w Hrodle.

Podlaskie.

76. Konstytucyą o Rokach Ziemskich Tykocińskich na Seymie, w roku 1581 uczynioną, abrogujemy: a czas ieden sądenia Rokow Ziemskich na Podlasiu, który wedle konstytucyi Lubelskiej *anni 1569* nazajutrz po nowym lecie

przypadał, na Poniedziałek pierwszy po nowym lecie, z przyczyn pewnych, przekładamy: którego czasu iuz zawsze w Drohickim y Bielskim Powieciach w pierwszy Poniedziałek po nowym lecie, poczynać się Roki maia: a Roki Ziemskie Ziemi Bielskiej, które bywały sądzone na dwóch miejscach tylko, to iest w Brańsku y w Surazu, żeby y na trzecim miejscu były sądzone, to iest w Tykocinie, pozwalamy. A tym porządkiem na tych trzech miejscach wyżej pomienionych, odprawować się maia. Naprzod w Brańsku maia się poczynać wedle czasow w konstytucyach opisanych, które sądzić maia parochiami aż się odprawią, a potym w Surazu. A tam odsądziwszy parochie te, które się zwykły tam sędzić: potym w Tykocinie sędzić maia, Raygrodzką, Goniądzką, y Tykocińską parochyę, tak długo, poki się nie odprawią. Tamże zaraz leżenie ksiąg ma być po każdym Rokach trzy dni, dla kontrowersyi wpisania, y minut wydawania. Potym w Brańsku dwie niedziele, leżenie ksiąg po każdym Rokach być ma: które leżenie ksiąg ma Pisarz Ziemski z Komornikami wedle statutu Krola Iana Albrechta, *anni 1496* y konstytucyi opisanych odprawować, y sędzić artykuły *officio ipsius* należące. A drugie na każde czasy wedle konstytucyi Lubelskiej *anni 1569* opisania, takim porządkiem, iako się wyżej postanowiło, maia być odprawowane. A maia sędzić iako w Ziemstwie tak y w Grodzie z rejestru, wedle statutu *Casimiri Magni*. Ktora to niniejsza konstytucya, nie ma nic derogować tym sprawom, które były sądzone w Brańsku, w Surazu, y w Tykocinie, po konstytucyi *anni 1581* uczynionej: y owszem *authoritate Conventus praesentis*, te wszystkie akcyę y sprawy approbiujemy.

1239

Indigenatus Panow Batorych.

77. Maiać przed oczyma zacne y wszemu światu sławne *merita* Przodka naszego Krola Stefana, za pozwoleniem PP. Rad, Posłow Ziemskich IMć X. Andrzeia Kardynała, y Pana Balthazara Bathore, bracią rodzoną, synowce przereczonego świętey pamięci Krola Stefana, za Indygeny tey R. P. przyjmujemy, y do wszch swobod y wolności szlacheckiego stanu tey Rzpltey przypuszczamy, a chcąc Xiędzu Kardynałowi w tym chęć pokazać, onemu *accessum et dignitates spirituales* pozwalamy: wszakże *Prima-tialem Archiepiscopatus Gnesnen. dignitatem* nie będzie mógł trzymać, ani *in munus nominandi vel inaugurandi Regis* się wdawać. *Sententiam item dicet*, y w Radzie będzie siedział na meyscu Biskupstwa tego, ktoreby trzymał. Z tym ostrzeżeniem, żeby Ichmość obay *juramentum fidelitatis* Nam y Koronie uczynili.

Danina wieczna Kanclerzowi y Hetmanowi Koronnemu.

78. Takowe być znajdujemy zasługi Iasnie

Wielmożnego Iana Zamoyskiego, Kanclerza y Hetmana Koronnego przeciw tey R. P. że słuszenie wielka, a ktoraby wieczną pamiętkę za sobą niosła, wdzięczność y nagroda iemu za nie pokazana być ma. Bo y przeciw Kniażowi Wielkiemu Moskiewskiemu, dziedzicznemu tey R. P. nieprzyjacielowi, za Przodka naszego świętey pamięci Krola Stefana, w wiedzieniu przeciw niemu woyny: w braniu zamkow pod nim: w rekuperowaniu od niego Ziemi Inflantckiej: w przyczynieniu nie małych akcessy do Państw Rzeczypospolitey. Także przeciw Tatarzynowi, broniąc od niego granic Koronnych, pożytecznie, y sławnie służby swe R. P. oddawał. Y teraz gdy szło o pospolitą wolność, o prawa, y całość Rzeczypospolitey: gdy Arcyksiążę Maximilian, imo wszch konsens, za powodem małej liczby ludzi chciał okkupować Rzeczpospolitą, y Krolem przez moc zostać, on nieiedno się zastawił potężnie przy pospolitey wolności: ale y Krakowa miasta stołecznego, od niego, czułością y sprawą swą obronił: ludzi jego część nie mała, gdy się gwałtem do Krakowa wdrzeć chcieli, nie szanując sam siebie, y w osobie swey, aby inszym serca dodał, z nieprzyacielem się ścierając, pogromił y odpedził, działa pobrał: tak, że musiał za tym nieprzyacielem odstępować. Y teraz nakoniec, posłany będąc od Nas y R. P. po Koronacyi naszej, przeciw temuż Arcyksiążęciu, który przywabiając sobie codzień więcej ludzi y woyska, zamki, miasta, y municye R. P. posiadał: ludzi Koronne mocą do posłuszeństwa swego przymuszał: y tak tę posługę, iako iuz Nas przy konkludowaniu Seymu tego wiadomość doszła, odprawił: że wygrawszy przeciw niemu bitwę wielką, y poraziwszy woysko jego bardzo potężne, onego samego, y z nim część niemala tych, którzy wolność pospolitą burzyli, poimał: a za dzie sięć iedno niemal dni od wyciągnięcia swego, R. P. z wielkiej trudności do lepszej o uspokoieniu iey nadzieję przywiódł z wielką iey u wszch narodow sławą. A tak, aby tych jego zasług takowych, zostawał znak wdzięczności od Nas y R. P. *authore Maiestate nostra, iudicio Majestatis nostrae, consilio Senatorum nostrorum intercedente*, za zezwoleniem wszch Stanow, obojga narodu, na tym Seymie Koronacyi naszej, na którym wedle recessu Wiślickiego, coby R. P. potrzebnego y użytecznego było, co *in remunerandis meritis bene meritorum magna ex parte est positum*, stanowić dozwolono, postanawiamy, aby dzierzawy Krzeszowska y Zamechka, w Ziemiach Ruskich, bądź też y w Woiewodztwie Bełskim leżące: które teraz on prawem dożywotnym według przywilejow swoich, y w summie trzyma, ze wszystkimi wsiami, gruntami y naległościami tych dzierzaw były iemu, y potomstwu jego, na wieczność prawem dziedzicznym dane, y przywilej mu na nie wieczny wydan. Ktory mocą uchwały niniejszey, ważny y mocny być ma czasy wiecznemi,

1240

1237

Potwierdzenie daniny w Inflancach Prokopa Pieniązka.

79. Utwierdzając dzielne y ważne służby Urodzonego Prokopa Pieniązka, Kawalera, Starosty naszego Wendeńskiego, y Rumborskiego, które Rzeczypospolitey, y Krolowi zmarłemu Stefanowi, y Nam teraz, tak prowadząc Nas do miasta naszego stołecznego Krakowa na szczęśliwą Koronacyą naszą, iako przeciw nieprzyjacielowi Koronnemu czynił: za prośbą też Posłów Ziemskich, y pozwoleniem PP. Rad duchownych y świeckich, obojga narodu: aby wieczna pamięć w domu iego, za służby uczciwe, y drugim pobudka do służby Rzeczyposp. y oyczyzny była: iako iemu samemu y potomstwu iego, w wieczność przywileiem Krola Stefana, za pozwoleniem Stanow y wszystkiey Rzeczypospolitey na Seymie Warszawskim przeszłym, pod pieczęciami obojga narodu, dwie wace albo włości, leżące w Inflancach, jedna w Rugiereskim Ulder rzeczona, a druga w Helmskim, którą zowią Wawenkul, Powicciech, z ich przyległościami z starodawną należącemi są dane, tak iego samego, y potomstwo iego, w tychże włościach, prawem dziedzicznym, czasy wiecznemi zostawujemy, y to iemu niniejszą konstytucyą potwierdzamy.

Potwierdzenie daniny w Inflancach Ierzemu Farenbekowi.

1241 80. Iż Urodzony Ierzy Farenbek, przez woyny przeszle Moskiewskie służąc, y teraz pod to *Interregnum* przez miłość Rzpltey, podiawszy niemalą stratę wysługi swey, od Papow postronnych, dobrze to zasłużył, aby wieczna pamięćka służb iego została, y nagroda, z ktoreyby się y potomstwo iego cieszyło, tak iako była też za nim na Seymie blisko przeszłym ostatnim, za Przodka naszego Krola Stefana przyczynna, y iako mu jest wydan od Przodka naszego przerzeczonego przywilej, pod pieczęciami obojga narodu, zamek Karkus z iego przyległościami w Inflantskiej Ziemi, iako ten przywilej donacyi wieczney, *consensu omnium Ordinum* na przeszłym Seymie uczynioney obmawia: przy nim y iego potomstwie prawem dziedzicznym wiecznemi czasy zostawiamy, y tę donacyą dla większey pewności terażnieyszą konstytucyą, za pozwoleniem PP. Rad, y prośbą Posłów Ziemskich utwierdzamy, z tym dokładem, że przysięgę wiary y poddaństwa powinnego Nam y Koronie, także Wielkiemu Xięstwu Litewskiemu, dostatecznio odda.

Libertacya od podwod miast niektórych.

81. Wolność od podwod zdawna miastom, Krakowskiemu, Poznańskiemu, y Lwowskiemu nadaną, dekretami ś. pamięci Krolow Polskich, Zygmunta pierwszego, Zygmunta Augusta, y Stefana zachowaną, *in toto* approbiujemy, ratyfikujemy, y od tych podwod, Krakow, Poznań, Lwow,

wiecznemi czasy wolnemi czynimy y deklarujemy.

Porównanie wprawie osob urzędowych miejskich, we Lwowie, y w Warszawie, z Krakowian.

82. Przestrzegając, aby się w mieściech głównych Koronnych *violentiae* nie działy ludzom na urzędzie będącym, tedy konstytucyą *anni* 1581, która Krakowskim y Poznańskim urzędom służy, extendujemy: iż ma także komprehendować Radę y Przysiężniki miast, Lwowa, y Warszawy.

Spraw miejskich na Trybunale o myta osądzonych, za dworem nie wyciągać.

83. Dekreta Trybunalskie o niesłuszne myta branie, za mieszczany teraz y na potym uczynione, żeby *in dubium* nie były wokowane, postanawiamy: aby mieszczan o zły przewod *ratione decretorum ejusmodi injustae exactionis theloneorum* na Trybunale otrzymanych, nigdzie indziej nie pozywano, iedno na Trybunał: a przypozwami zadwornemi eksekucya dekretow Trybunalskich hamowana bydź nie ma, gdyż dekreta Trybunalne mają we wszystkim nienaruszenie zostawać.

Gwałcenie broń miejskich.

84. Nayduią się tacy swowolnicy, iż w mieściech brony wybiłaią y wysiekaią, kłotki odcinaią, prochu w nie nasypawszy rozsadzaią: przeto ustawiamy, aby z takim każdym gwałtownikiem postępowano według statutu Toruńskiego.

O legierach cudzoziemskich.

85. Iż się nayduie wiele kupcow cudzoziemskich, którzy nie mając prawa miejskiego ani osiadłości, do iednych rąk w swych ziemiach towary, także wina, małmazye zakupuią, y tu w Koronie na składziech leżąc, iako chcą towarow zbywaią, gdzie pieniądze zebrawszy, z Korony wywożą. Przeto aby takich Starostowie z Urzędy Miejskiemi nadaley do dwu miesięcy nie cierpieli, ustawiamy.

Skład Poznański.

86. Skład miasta Poznania, wedle praw przywileiow ich, *in toto* zachowujemy według konstytucyi.

Poprawa miasta Poznania.

87. A iż na mieście Poznaniu Koronie wiele należy, a zwłaszcza obywatelom Wielgopolskim, pozwalamy tego uchwałą Seymu niniejszego, żeby Urząd Miejski teraz y na potym będący, od piwowarow, od każdej beczki piwa po iednemu groszu brał którą przedadzą: a to na poprawę municyi miejskich y murów około miasta: także od każdego wiadra wina Morawskiego y Ryńskiego, Eydenburskiego, groszy sześć: a od win Gubińskiego y Krosińskiego, od każdego drelinka po gr: dziesięć: a od wiadra małmazyi, muszkatelle, po gr: 12. Ktore wybieranie ma się począć od publikowania kon-

stytucyi niniejszey, aż do dziesiści lat. Co Urzędy te, którym szacowanie należy, przy szacunku na expozycyą, *non obstante contributione publica* przyjmować mają: a poprawę tych municyi Generał Wielgopolski, Kasztellan z Podkomorzym Poznańskim rewidować, y liczby słuhać mają: a to na dzień S. Marcina, y potym na Seymikach referować.

Strychowanie sukien.

88. Strychowanie sukien cudzoziemskich na iarmarkach głównych, przez Woiewodzy Urząd nie ma bywać: gdyż to jest przeciw konstytucyi, która się tylko do ziemskich sukien referuje: a strychowanie tych ziemskich sukien, także szacunek inszych rzeczy przez Urząd, komu to według prawa należy, pierwszego dnia zaczęcia iarmarkowego odprawion bydź ma, tak żeby drugiego dnia wolno kupcom swe kupie przedawać, y od nich innym kupować.

Miara.

89. Korcow, achtelów, kwart, łokciow, wag, aby iednaka była miara w iednym Woiewodztwie, mają to porównać wedle konstytucyi *anni* 1565, Woiewodowie każdy w swej jurysdykcyi do pułtora roka.

Miara soli Ruskiej.

1243 90. Skarżyli się obywatele Ziem Ruskich, iż w żupach tamecznych, umniejszono miary solney: ktemu od ludzi szlacheckich, y ich poddanych po sol przyjeżdżających, wyciągaią nad ich powinność dawanie owsow: przeto to wszystko, coby nad stary zwyczaj w tey mierze było wniesiono, podnosimy. A iesliby Żupnicy nasi kogo w tym nad słusność angariowali: pozwani, *pro poena centum marcarum*, do Sądu Ziemskiego mieysca onego, na pierwszym roku *preemptorie* odpowiadać będą powinni.

Szacunek poddanych zbiegłych.

91. Moderując nad słusność wyniosły szacunek zbiegłych chłopow, postanawiamy: aby żaden nie kład w pozwie większey taxy o podane zbiegłe, kładąc w to żonę, dzieci, *et omnem suppelectilem*, nad pięćset grzywien Polskich, *sub nullitate totius actus*, ktorego wydanie *post definitivam sententiam* ma bydź w Grodzie *proprij districtus*. A Woiewodztwo Belskie przy starym zwyczajui przestawa.

De homicidio plebeij.

92. Iesliby komu sługa *plebeius* był zabit, a przyiaciolby nie miał wiadomych, tedy o taką głowę pan iego może czynić. A iesliby pana nie stało, tedy potomkowie onego pana, aby męzoboystwa nie zostawały bez karania.

Żebracy.

93. Statut Iana Albrychta *de validis mendicantibus*: także statut *o inaniu hultaiow*, w używanie przywodziemy *poena centum marcarum*, gdzie-

by przez Urząd Grodzki abo Miejski nie był exekwowan, *interposita*.

Żydowie.

94. Żydowie nie mają zakupować towarow y żywności, uprzedzając w tym chrześciany, y zachodząc przed miasta dla skupowania, oprócz iarmarkow głównych: a to pod straceniem onego towaru y żywności, za dowodem.

RECES SEYMU KORONACYI.

1. Acz za łaską Bożą wszystko się około postanowienia naszego na stolicy Krolewskiej porządnie dokończyło, a nie mało rzeczy uprzedzić Koronacyą naszą, niektore też zaraz effect swoy wziąć miały: iedno iż zatrudnienia wielkie Koronne, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, przypadły, za ktoremi nie mogliśmy na tym Seymie Koronacyi naszej wszystkiego podług recessu Elekcyei naszej pod Warszawą, także głównego Wislickiego Zjazdu, postanowienia y zlecenia Posłom Ziemskim, skończyć y wypełnić, *in debitamque exequutionem* przywieść: przeto za zezwoleniem wszech Stanow, wszystkie te sprawy, ktore się tu odprawiły y postanowiły, umacniamy y utwierdzamy. A te, ktore się tu odprawić nie mogły, waruiemy niniejszym recesssem, iż się im przewłoką tą derogować nie może: owszem wszystkim artykułom, kondycjom, tak od Nas y Posłów naszych, przy Elekcyi naszej, iako y Nam podanym, y teraz proponowanym, y od Nas przyjętym, ktemu y w tych recessiech Warszawskim y Wislickim, y na Ziezdziech W. Xięstwa Litew: opisanym, na przyszłym Seymie Walnym Koronnym, który im narychley bydź może, porozumiawszy się z Radami Koronnymi y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, którzy tu nie byli *praesentes*, złożyć będziemy w tym roku powinni, dosyć się stać ma: a mianowicie namową *de modo Electionis Regis et Interregno*. Druga *exequucyą pactorum conventorum*, wedle przysięgi, recessow, y deklaracyey naszej, na tym Seymie uczynione. *Item*. Iakośmy Konfederacyą a w niey pokoy *inter dissidentes in religione christiana*, pierwey w Oliwie, a potym tu na Koronacyey naszej trzymać, y onego bronić przysięgli, takeśmy byli y iesteśmy na tym: iakoby y proces, *exequucyą utrique parti serviens*, przeciwko gwałtownikom tego pokoiu była dostatecznie postanowiona. Co iż na ten czas do effectu nie przyszło, nie przez Nas się stało, ale przez rozroznienie ludzkie, ktore pod tym czasem rozmaicie Koronę y Wielkie X. L. obcho-

1244

stiana, zachowanie wzruszające, tak przed tym iako y po Koronacyi naszej przypadające, *severe* uchamowane y karane były: iako y kompozycya *inter status, ratione differentiarum de rebus politicis temporalibus*, grzecznie postanowiona była. Co oboje na iednymże blisko przyszłym Seymie *finaliter et peremptorie, sine praejudicio utriusque partis*, skończyć się ma. A iż też do kompozycyi należy *differentia* o dziesięcinach, tedy też one z postępkami prawnymi wszelakimi, do tego czasu zawieszzone bydź mają. Także też artykuły o naprawie exorbitancyi y korektury praw, ktoreby się na tym Seymie nie skończyły, y potym potrzebne bydź zdaly, tymże recessem naszym odkładamy do blisko przyszłego Seymu. Wszakże zapłatę *stipendiorum Interregni*, nie czekając Seymu, iako nayrychley wedle pakt odprawić będziemy powinni. Na którym to Seymie, odprawować się to wszystko ma, co się wyżej tknęło, y w recessiech, Warszawskim y Wiślickim postanowiono, y sprawy na tym Seymie zaczęte, abo cokolwiek potrzeba Rzpltey będzie pokazywała: tak żebyśmy powinności naszej Krolewskiej dosyć we wszem uczynili, na co się obowiązujemy y przyrzekamy. Za zgodnym oboyma narodu Stanow pozwoleniem, deputowaliśmy Kommissarzy pewne na rozdzielnie rowne y sprawiedliwe Ziemie Inflantskiej, y na dokończenie tej sprawy wedle zastanowienia między nimi dobrowolnie, za konsensem y confirmacją naszą uczynionego, który dział Koronie; a który X. Litewskiemu dostać się ma. Co wszystko do exekucyi przywieść y skończyć wedle tego postanowienia powinni będziemy. A iż Senatorowie Ziem Pruskich, tu na ten akt Koronacyi naszej dla trudnego przeciechania, przybydź nie mogli, także y Posłowie od Rycerstwa nie wszyscy się dla teyże przyczyzny stawili: tedy za żądaniem tych, którzy tu byli, *gravamina, exorbitantiae*, obrażenia praw, przywileciow, y wolności im od ś. pamięci Przodków naszych nadanych, ktore wedlug recessow, Warszawskiego y Wiślickiego, tu się odprawować miały, ięśliby ktore mieli, zawieszamy y odkładamy do Seymu blisko przyszłego po Koronacyi naszej. Na którym Seymie to wszystko wedlug tychże recessow wyżej wspomnianych ma bydź uznano, y w rezę swą wprawiono. Zachowujemy też wcale tym Ziomom niniejszą uchwałę, poprawę prawa Chelmińskiego, wedle pozwolenia ś. pamięci Krola Stefana zmarłego. Działo się to w Krakowie na Seymie Walnym Koronacyi naszej, dnia 30, miesiąca Stycznia, roku Bożego 1588, Panowania naszego pierwszego.

Na własne rozkazanie Krola I. M.

UNIERSAŁ POBOROWY

ROKU BOŻEGO 1588.

Z Y G M U N T III.

z Bożej łaski Krol Polski, Wielkie Xięże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kijowskie, Wołyńskie, Podlaskie, Inflantckie, etc. etc. y przyszły Szwedzki Krol.

Wszem wobec y każdemu z osobna, ktoregokolwiek stanu, dostojności y urzędu, tak duchownego, iako y świeckiego ludzom, y innym wszem poddanym naszym, miast, miasteczek, wsi, y inszych osiadłości, iakiemżkolwiek tytuły y przezwiski nazwanemi, w Koronie, y we wszech Państwach naszych mieszkającym, ktorymkolwiek należy, y do których teraznieysza Seymowa uchwała przyidzie, y oznajmiona będzie, wdzięcznie y wiernie Nam miłym, łaskę naszą Krolewską. Wdzięcznie y wiernie Nam mili: gdyśmy za wolą y przyzreniem Pana Boga wszechmogącego, y zezwoleniem wszech Stanow tej Rzpltey, oboyma narodu, duchownych y świeckich, na stolicy Krolestwa tego będąc *legitime* obranym Koronowanym, usiedli, tośmy na Seymie tym Koronacyi naszej naprzod obmyślawali, iako pokoy domowy y postronny tak był warowany y obmyślony, żeby Rzplta, na tym pierwszym panowania naszego wstępie w niebezpieczność iaką wielką nie przyszła, y żeby *aemulus Regni* nasz, ktorego zapamiętali ludzie narodu swego do Korony przywabili, szrodkow wszelakich przystoynnych kuszając, był z Państw naszych uprzętniony. Lecz iż te *media*, ludzie ci zawiedzeni znieważając, co daley to bardziej rzeczy y panowanie nasze nam trudnili: po spolnych konsultacyach Panow Rad naszych, y Posłow Ziemijskich, do tegośmy przystąpili, aby nieprzyiaciel z Korony obyczaiem woennym był przyciśniony, y ięśliby daley co chciał *moliri*, żeby przeciw niemu *neruus belli* był namowiony, postanowiony, y nagotowany. Iakoż Stany wszystkie Koronne, widząc gwałtowną potrzebę Rzpltey y powinności swe w przywileciu *in ledna* wyrażone, uważając na poparcie tego wszystkiego, pobor obyczaiem niżey opisanym, na rok ieden, przykładem Wojewodztw Wielgopolskich, zgodnie Nam pozwolili, y pozwalają. Który publikujemy, aby każdy wedle niego, to co iest postanowiono y pozwolono, wydawał na obronę Rzeczypospolitey, tym sposobem.

Wszyscy kmiecie y każdy z nich z osobna, tak nasi, iako y poddanych naszych duchownych y świeckich osob, wszech Państw naszych Koronnych, y W. X. L. którzy sobie abo panom swoim orzą, abo robotę odkupują u tychże panow swych, tak we wsiach starodawnych, iako y nowo osadzonych, z każdego łanu, żrzebia, śladu, włoki, z osiadłych rol, mają płacić po groszy pietnaście, wedle kwitow poborrec, roku 1578, wszakże bez przysięgi: a z takowych

że wyżej opisanych rol kmieci osiadłych, z stony dziesięcin, po drugich pietnaście groszy, bądź gdzie są snopowe dziesięciny abo meszne, spy abo małdry, iako wyżej opisano, a z dziesięciny y także z tych spy, mają to sobie wytrącać. A gdzie piętne dziesięciny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy kmieć swoim dołożyć ma, tak iżby z roli y z dziesięciny spełna groszy trzydzieści dał. A gdzieby też dziesięciny snopowe ani piętne, ani mesznego nie było, kmieć powinien sam dać spełna groszy trzydzieści. A w W. X. L. w Kiiowie, y na Wołyniu, y w Braclawskim Wdztwie, gdziekolwiek włok mierzonych nie masz, iedno służby, z każdej służby osiadley po złotemu iednemu. A iż na innych służbach bywa po kilka dymow, tedy dwa dymy na złoty ieden składać się mają. A gdzie też służb ani włok nie masz, iedno dymy, iako bywa na Polesiu, także po dwa dymy na złoty ieden składać się mają.

1247

A w Ziemi Halickiej, y Podolskim Wojewodztwie, począwszy od Lwowa, nie z łanow ani z włok, ale z każdego pluga każdy ma dać złoty, ile ich wychodzi na robotę.

Soltysi, Woytowie, Kniaziowie, Tywonowie, Putni, Boiarowie, tak nasi Krolewscy, iako duchownych y świeckich, y mieyskich, poddani nasi, każdy ma płacić z włoki iedney po złotemu iednemu. A ktoby Szołtysa zakupił, zwłaszcza w Krolewskich y duchownych majątnościach, aby dał od każdej włoki skupionej Szołtysiey, abo Woytowskiey, po złotemu iednemu, *exceptis bonis equestris ordinis*, z których Szołtysi nigdy do woyny nie należą. A wszakże y szlachecki Szołtys, ma dać z włoki złoty ieden.

Szlachcie każdy, który poddanych nie ma, a swym plugiem, abo ratayskim orze, będzie powinien dać z włoki groszy pietnaście: a ięśli mniej orze, tedy *juxta quantitatem* dać ma, za rekognicyą swoją. A gdzieby ich siła w iedney wsi było, tedy wszyscy przez dwu oraczow, abo zagrodnikow swych, będą mogli takowy pobor, za rekognicyami swoimi do Poborce odesłać. W czym wszystkie napominamy, aby widząc na ten czas tak nagle y wielkie potrzeby Rzpltey, z większą chęcią y pilnością, iednako społecznie do tego się przykładali, iakoby sprawiedliwie, a iednako społecznie, iako kto powinien, ten pobor oddawali. A od włoki każdej pustey, y tey zwłaszcza ktoreyby do folwarku zdawna to iest, przed tą konstytucyą nie przyłączył, ale ią dał z kopeczyzny, abo z trzecizny orać, abo ią na inszy pożytek obrocił, y z włok paśnych, ktore najmują Olandrowie na paszą, y inni, z takowey każdy będzie powinien dawać po groszy pietnaście.

Rataie, każdy z nich, którzy z kopeczyzny orzą, każdy powinien dać z pluga po złotemu iednemu.

Wsi łowcze, ktore na łowcach siedzą, y wszelkie inne, także z osiadłych włok po gr: 30 płacić mają: a z wolnych włok, sami powinni ięchać na woynę, a na imię Strzeley.

Wsi Wałaskie powinny płacić będą iako w inszych wsiach z rol ięśli ie mają, abo z dworzyszczą, po gr: trzydziestu, a którzy rol nie mają, tedy od bydła, zwłaszcza od sta owiec, po gr: 20, a od dziesiąci krow gr: 20.

Zagrodnicy którzy na ogrodziech siedzą, co z wymłocku żyją, płacić mają po gr: 4.

Zagrodnicy którzy ku zagrodom role mają, płacić mają po gr: 6. Zagrodnicy którzy domki mają y ogrody, a na czynszu bez robot są, iakieżkolwiek swe obeszcie mają, po gr: 12 płacić mają.

Komornicy co bydło mają, od krowy każdej po gr: 2, a co bydła nie mają, po gr: 2 tylko płacić mają. 1248

Łoźni w mieściech, to iest hultaie, mężczyzna y niewiasty, którzy się na służbę doroczną nie najmują, mężczyzna po 12 gr., a niewiasta loźna po gr: 4: także dudarze, skomoroszy, każdy od siebie po gr: 24 dać powinni. A Woyt z Przysiężniki pod przysięgą doyrzeć mają, aby takowi nie uchraniłi się poboru tego.

Przekupki, przekupnie, na wsiach po gr: 12.

Rzemieślnicy wszelacy na wsiach po gr: 4.

Rybitwi na wsiach po gr: 8: a którzy role mają, osobno płacić będą powinni z rol.

Karczmarze na wsiach co role mają, rowno z kmiećmi od rol płacić będą, *secundum quantitatem agrorum*.

Wsi nasze Krolewskie, y panow duchownych, y każdego inszych, ktore są na iakiejkolwiek posługach, a choć też czynszu nie płacą, y podatku przedtym nie dawali, abo też y dziesięciny nie płacili, ten podatek rowno z drugimi kmiećmi powinni płacić.

Wsi nowo osadzone, y miasteczka ktoreby cztery lata wysiedziały, także powinny płacić ten podatek rowno z inszemi wsiami, y miasteczkami. Także ma bydź rozumiano y o wsiach, miasteczkach pogranicznych, y zawoiowanych od czterech lat. O czym mają Panowie Poborce *diligentem inquisitionem* czynić.

Młynarze od koł walnych, zakupnych, korzecznych, łodziastych, ważnych, dziedzicznych, od każdego po gr: 24: a od dorocznych koł, po gr: 12.

Piły, folusze, stępy, od każdego koła po gr: 15, a od wietrznych młynow zakupnych, po gr: 10, tak nowych iako y starych: a od dorocznych po gr: 5.

Młyny, z których dzierżawcy dobr naszych Krolewskich trzecią miarę wykupili dla pożytku, płacić powinni iako insze młyny, tak dziedziczne, iako y doroczne.

Papiernicy od papieru po złotych dwu.

Rudnicy, od każdego koła po złotych dwu: a którzy role mają, osobno z rol iako insi płacić będą.

Dziegciarze, smolarze, od rzemiosła swego, y towarzysze ich, po gr: 12.

Popielarze, smelcarze, którzy do spustow smoły palą, y towarzysze smolnikow, od pieca każdego po złotych dwu. Rzemieślnicy, y towa-

rzysze rzemiosł tychże mistrzów: to iest, piclarze, smelcarze, węglarze, dymarze, kowale, kuźnicy, płokarze, także y przy papiernikach, po groszy dwanaście. Od hut skłanych po złotych dwu: a towarzysze ich po gr: 12.

1249

Metropolitowie, Władysławowie, Archymedrytowie, y Hemenowie, Popi wszyscy y Namiestnicy Ruscy, także Biskupowie Ormiańscy, z osiadłych rol także mają dawać po złotemu. A którzy poddanych y rol nie mają, tylko od obęcia swego, które ma przy cerkwi, po złotych dwu: a Protopopowie po złotych czterech. A iż są niektorzy, którzy *in confinibus* Woiewodztw y Ziemi siedzą, a poborow płacenia zwykli ulegać: tedy pozwani od ktoregokolwiek Poborce, zapłacić pobor będą powinni, *et cum retentis contribut: annorum praeteritorum.*

Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany byź ma.

Miasta y miasteczka, tak nasze Krolewskie, iako y poddanych naszych wszystkich, duchownych y świeckich, szos dwoy, (a nie tryplę ani quadruplę) który zowią duplą, wedle staroego zwyczaju, nie inkludując w to wsi y rol miejskich, z których zosobna powinni płacić, nie zastawiając ani się broniąc żadnymi wolnościami z ktoreykolwiek przyczyny, wydać go do przyszy Niesznie Szrodopostney w tymże roku niniejszym mają. A w Wielkim X. L., wedle postanowienia Seymiku Wołkowiskiego, *anni 1581*, płaceniem szosow uchwałą Seymu niniejszego, sowito miasta y miasteczka przykładać się mają: to iest, w miastach uprzywilejowanych z domow rynkowych, z każdego po gr: 16, od ulicznych po gr: 8, a na przedmieściu od domu po gr: 4, a w miastach y w miasteczkach małych nie uprzywilejowanych, z domow rynkowych po gr: 6, z ulicznych po gr: 4, a z nędznych chałup po gr: 2: wszakoż kto przy domie ogrodu będzie miał, ten osobno od ogrodu dać winien będzie. W tychże miastach y miasteczkach, mieszczanie y przedmieszczanie, Szoltysi y Woytowie, którzykolwiek role mają, z włok płacić będą po gr: 30.

Od rzemieślnikow wszelakich, w mieściech y miasteczkach, y ci co się do szosu przykładać, osobno od rzemiosła wszelakiego płacić będą. Każdy mistrz, to iest złotnik każdy od rzemiosła swego po złotych dwu. Rzeźnik złotych dwa. Piekarze w mieściech głównych po złotych dwu, a w miasteczkach po gr: 15: a we wsiach po gr: 8. Barwierz, cyrulik po złotych dwu, a łazienik po gr: 15. Aptekarz od apteki złotych 3. Prasół który solą kupczy, po złotemu iednemu, y inni wszyscy rzemieślnicy w mieściech. Krawiec który iedwabne rzeczy robi, szwiec który szafianem y kordybanem robi: kuśnierze którzy wielkie towary mają, powinni płacić po złotych dwu: a w miasteczkach y we wsiach po połowicy, iako wyżey stoi, *iuxta proportionem* rzemiosł y rzemieślnikow.

Białoskornicy, y którzy zamsze wyprawiają

przy wielkich mieściech, po złotych dwu. A czerwonni garbarze po złot: dwu. A to się wszystkim tylko na same mistrze ma ściągać.

Kupcy wszyscy obcych narodow, którzy w Koronie mieszkać, kupczą, handlują, albo są faktormi kupcow postronnych, a w Koronie się bawia, y tych którzy osiadłości ani prawa miejskiego nie mają, y ci którzy przed uniwersalem pierwszym *anni 1578* miejskiego prawa y possessyi nie mieli, iakiekolwiek kupie y towary mają, we wszystkich Państwach naszych Koronnych, każdy z osoby swej płacić będą powinni po złotych czterech, oprócz gości którzy na iarmarki z kupiami, y po inszych potrzebach do Korony przyjeżdżają, y okrom kupcow naszych w Koronie osiadłych, ci z osob swych, y od kupiey które *in Regnum* przywożą, wolni byź mają.

Szotowie którzykolwiek z opalkami chodzą, a wozow nie mają, z osoby swej po złotemu iednemu: a ci którzy wozy y konie mają, od koni płacić po złotych dwa, a od towarów równo z drugimi płacić będą.

Komornicy y komorniczki w mieściech większych po 12 gr: a w miasteczkach mniejszych po gr: 6.

Przekupki, przekupnie, loźni, w mieściech większych: to iest hultais, mężczyzna y niewiasty po gr: 30: także naiemnicy y słudzy żydowscy: a w małych miasteczkach po gr: 15. A Poborca ma byź w tym ostrożny, aby żaden z takowych pod niezim tytułem, wolnością y obroną, tego podatku nie ulegał.

Rostrucharze co końmi kupczą, od osoby po zł: dwu.

Podatki od przekupniow y przekupek, hultaiow, rzemieślnikow, dudarzew, y któryby był specyfikowan w uniwersale, a nalezion byź mógł w mieściech y miasteczkach, ten przez Urząd Miejski z pilnością y wiarą wybierany byź ma: a gdy go Urząd wybierze, powinien te podatki wszystkie do niedziele Szrodopostney przyszy, do rąk Poborce oddać, za reko-gnicją y pieczęcią miejską, *sub fidei iurejurando*. Wszakoż Poborce wolno będzie inkwizycją tego sprawiedliwego wybierania czynić, czego mu oni pomoc powinni wedle zdania iego.

Kupcy wszyscy którzykolwiek za granice Korony naszej woły Podolskie poženą, mają dawać od każdego wołu nad cło pograniczne po groszy dziesiąci: a od wołow Polskich albo Mazowieckich, y iałowic, od których piętnaście groszy na cło biorą, po gr: 5 przy każdej komorze Koronney ostatniej: wyiwszy woły szlacheckie y iałowice z powołowczyzny wziętych, y wołow zimowanych własnym gumnem szlacheckim, choćby ie kupiec stargował, od takich iako cła, tak y poboru nie ma byź dawano y wyciągano, kiedy ie kolwiek popędzą. Woły które na komory Mazowieckie idą, także y wszelakie kupie z Litwy y Państw innych Koronnych, te aby staremi gościami prawem popolittem opisanemi, isć były powinny.

1250

1251

Tak też od każdych inszych towarow Polskich, które z Polski za granice wywozić będą, nad cło albo myto pograniczne, które dawać po trzy grosze, aby czwartą grosz *pro hac vice* wybierali Celnicy. Ktore przyczynienie podatku nad cło y myto zwyczajne, nie Poborce ale Celnicy, *sine salario* w Polsce wybierać mają: a z nich liczbę czynić powinni będą.

Żydowie, tak w Koronie iako w W. X. L. *nemine prorsus excepto*, po pułtoru złotemu każdy od głowy płacić będą powinni. A iżby od takowego pogłowia nie ulegali, tedy tak postanawiamy, aby w każdym mieście, miasteczku, tak naszym, iako poddanych naszych, powinien był Urząd Miejski *sub juramento* popisac żydy wszystkie, ile ich iedno głow iest w którym domu, *fideliter*, y oddać do rąk Poborce w każdym Woiewodztwie, także też we wsiach naszych dzierzawy naszej, a u poddanych naszych duchownych y świeckich, panowie ich przez swe sprawce albo urzędniki, toż uczynić mają, z pilnością wszystkie żydy, ile ich iedno kędy głow iest, popisac, y oddać do Poborce: a żydowie każdy z nich będą się powinni presentować przed Urzędy miast, miasteczek y wsi, oby-czajem wyżey opisanym *sub poena* złotych Polskich dwu set, która ma byź od starszych ich rekwirowana. A Urzędy też, y panowie ich, pod też winę podpadać będą, gdyby w tym *negligentes* byli. O ktore winy, na żydziech Urząd Grodzki exekucją *peremptorie* czynić ma, *salva nihilominus inquisitione*, potym, gdy się kto utaił, albo uległ temu komu *interest*, to iest Poborce.

Czopowe w miastach, y w miasteczkach, w Koronie, y w W. X. L. takowym sposobem ma byź wybierano.

W miastach, y w miasteczkach naszych Krolewskich, duchownych y świeckich, nie od koca, ani od ćwiertnicy, ani od żadney miary sładu, wedle zwyczaju dawnego, ale od beczek tym sposobem czopowe byź ma, iako beczka przedawana będzie, od każdego grosza, iako gdzie postanowione y przedawane będzie, po piędzu iednemu Polskiemu płacić będą powinni. A iesliby tenże co piwo warzył toż piwo szynkował, zosobna od teyże każdej beczki względem szynku, od grosza po piędzu płacić będzie. A iesliby ten piwowar komu inszemu piwo sprzedał, ten co ie kupi do miasteczek, do wsi, od wzięcia tego piwa, od grosza po piędzu płacić będzie: a ten piędzu u tego piwowara, a nie u tego co piwo kupie, Poborca repetować będzie: a to w dobrach naszych Krolewskich y duchownych. A iż w Woiewodztwie Brzeskim y Włocławskim, na miejsce czopowego iest postanowiono, iż piwowarowie dawać mieli w mieściech y w miasteczkach, na rok, od poczęcia poboru, po dwu złotych, a na wsiach po złotemu iednemu, to się ma iuz rozumieć, iakoż tą uchwałą stanowimy, że to Poborcowie od tych co wydali, *ad rationem* czo-

1252

powego przyiac mają: a ostatek tego czopowego oddawać będą powinni. Ktemu iż też na miejscu beczkowego, w tych Woiewodztwach, z karczem iest postanowiono dawać po gr: 12, tedy to Poborcowie przyiac mają *ad rationem* beczkowego: ostatek tego beczkowego co powinni, Poborcom oddawać będą. A co się tycze browarow szlacheckich, tedy z nich czopowe dawane byź nie ma od piwa, które karczmarze ich z browarow ich biorą, y szynkuia.

Z mieluchow dzierzawcy dobr naszych y duchownych, co na szynk piwo czynić dawać, każdy karczmarz ma dawać od beczki szynkowej grosz ieden. A iż się nayduia niektorzy stanu szlacheckiego, niektorzy też Starostowie, którzy w mieściech naszych Krolewskich y duchownych domy mają, a piwa na szynk warzą, takowi temuż podledz mają, y takowe czopowe płacić będą, iako insi mieszczanie.

Karczmarze albo piwowarowie, którzy na wszech piwa warzą, ponieważ ie ciż szynkuia, y indziej przedawia: takowi od każdego achtela mają dawać grosz ieden, także od beczki.

Słodownicy co słody robią, a piwa nie warzą, od rzemiosła swego do roku powinni dać po złotych dwu.

Od przewoźnego piwa, na imię Gdańskiego, Swidnickiego, Głogowskiego, Wrocławskiego, od każdego achtela, który przywiezie do Korony, y do W. X. L., ma dać gr: 15, a od fasy gr: 30.

Od palenia gorzalki, banie, kotła, w mieściech y w miasteczkach, każdy powinien płacić po gr: 24, a na wsiach po gr: dwanaście, okrom dworow szlacheckich. A od szynku teyże gorzalki, w mieściech y miasteczkach, od każdej kwarty po kwartniku. A w Wielkim X. L. od szynkowania gorzalki, od każdej kwarty po dwa piędza białe: czemu y arendarze gorzalki wszędy podlec mają.

Wina wszystkie na szynk, aby inszemi drogami nie szły, iedno temi: na Jaślika, na Duklę, na Rymanow, na Sądecz, Biecz, Nowy targ, Krosno, Sambor, Lesko, Stri: czego mają przestregać Starostowie, Celnik Koronny, y Urzędy Miejskie. A ktoby się ważył inszemi drogami wina Węgierskie z tych tam kraiew do Korony wieść, albo prowadzić: tedy tym sposobem wina traci, ktorego połowica na Nas, a połowica na Celnika z Poborcą. Przeto od każdego takowego pułkufka, ma płacić na składzie, ten co ie do Korony przywiezie, po złotych dwu: a ten co ie kupi do miasta, albo do miasteczka, na szynk złoży, będzie powinien dać z osobna po dwu złotych. Szlachcie od beczki żadney, którą kupi na swą potrzebę, nie płacić nie ma. Także malmazy, muszkatella, na Kamieniec y na Sniatyn prowadzona byź ma: a tam na tych miejscach, od tego każdy płacić do Poborce będzie powinien, *nemine excepto* od każdej kuffy tego picia, po złotych czterech, ten co ia przywiezie: a drugą złotych cztery

1253

co ią kupi na szynk. Okrom szlachcica, który wolen od tego być ma.

Tamże na tych miejscach składów wyżej opisanych; ktożkolwiek zapłaci, weźmie kwitacyą od Poborce, z którą gdy do Krakowa, albo na insze każde miejsce przyjedzie, a Poborce onego miejsca ukaże, już od takowego wina y inszego picia, płacić nie będzie powinien. A jeśli takiej kwitacyi nie ukaże, tak w Krakowie, iako y na inszych miejscach, że miejsce opisane tych składów minął, tedy tym sposobem wina traci, którego połowica na Nas, a na Celnika z Poborcą połowica iść ma.

Wina Eydenburskie, Rakuskie, Morawskie, y Ryńskie, iż *promiscue* idą do Małej y Wielkiej Polski, temu pewny skład być nie może. Na komorach Celnym, Poborca przy Pisarzu Celnym y Urzędzie Miejskim, wybierać będzie, od każdego wiadra, które ma mieć kwart ośmdeściąt, od Morawskiego y Ryńskiego, po gr. sześci, a od Eydenburskiego, od każdego wiadra, które ma kwart sto y cztery, groszy dziesięć. Od wina Gubińskiego, Krosińskiego, *et id genus*, od każdego drelinka po groszy szesnaście. Wina które morzem przychodzą, Francuskie, Włoskie, Hiszpańskie, Pinioly, Alakanty, Rywny, Seki, Madery, Oziole, Kanary, y inne, które gdy do miasta albo miasteczka przywiozą, od każdej baryły płacić mają po gr. 24. Czego Poborca y Urząd Miejski *fideliter* doyrzeć będą powinni.

Od beczki każdej miodu rozsyconego, w którejby były trzy baryły pitego, od każdej po gr. 12, a od pułbeczki, baryły, po gr. sześci, według proporcji: wyiawszy miodu szlacheckie, które sobie w domu sycę, y które będą na szynk dawać, od tych wolni być mają od czopowego.

Od miodow starych sowito każdy ma dać, od beczki po gr. dwudziestu y czterech, a od baryły albo pułbeczki, po gr. 12.

Także od trojniku, kieystranku, malinniku, każdy iako od starego miodu płacić będzie powinien. A żeby to sprawiedliwie dochodziło, Poborca w każdym Woiewodztwie będzie powinien po wzięciu uniwersału poborowego, obiahać miasta wszystkie y miasteczka onego Woiewodztwa, albo Ziemie. A tam z Rady Miejskiej, albo z pospolitego człowika iednego obrać, który przezeń, y przez Radę, ma być przysięgą obowiązany, że tego podatku czopowego pilnie y wiernie doglądać y wybierać będzie, według tego uniwersału: do którego z Rady Miejskiej ma być ieden przydawan, aby tym większa wiara była, y pilność. Z czego się Urząd Miejski wymawiać nie ma, y za tą uchwałą będzie powinien: a pieniądze wybrane na kwartał, Poborcy oddawać za dostatecznym spisaniem rejestru każdego waru szynkowania, zapieczętowaniem pieczęcią miejską, pod winą sta grzywien. Tenże Poborca, we wsiach naszych Krolewskich y duchownych, ma postanowić z karczmarzmi, z wiadomością Panow samych Starostow y urzędników, iakoby z tego czopo-

wego ten pobor dochodził sprawiedliwie. A gdzieby się to pokazać mogło, żeby w tym niebacznie iakich fortelow, derogując tey Seymowej uchwale, używać kto miał, takowy winą dwoiaką czternastą grzywien ma być karan: o którą ma mieć *peremptorium terminum* przed Starostą, za delacyą poborcową pozwany będąc. A ze wsi szlacheckich, panowie wsi onych, albo ich urzędnicy mają pobor czopowy odsyłać do Poborce przez karczmarze swe *cum significatorialibus literis*, za ręką y pieczęcią swą, specyfikując iako wiele czopowego, a że zupełnie y sprawiedliwie odsyłaia. A jeśli się też którzy upornie chcieli iakimi wolnościami bronić, takowi ku zapłacie przymuszeni urzędnie być mają, y listy żadnymi przeciwko temu bronić się nie mają.

Szyprowie kupcy od zboża y od towarow leśnych, tak płacić mają wszyscy. Ci co zboże kupne wodą spuszczaia do Gdańska, Elbląga, Krolewca, Rygi, y indzie na wszystkie miejsca portowe, płacić powinni tak od przennie, żyta, ięzemia, owsa, mąki, iagleń, y wszelakiej żywności, od każdego łasztu po gr. 30. A w W. X. L. przy cie nowo postanowionym, cła starego po groszu iednemu, od beczki każdej Litewsey kupcy, y z tych miast gdzie wolności od starych cel mają, na tak gwałtowną potrzebę, płacić powinni będą. Wyiawszy w tym wszelakie zboża urodzaju szlacheckiego, które od tego wolne być mają, choćby sobie szlachcic na swe zboże statek niał, tedy od tego poboru wolen być ma. Wszakże takowym obyczaiem że sługa każdego szlachcica iakiegokolwiek stanu, dostateczną przysięgę uczynić ma w pierwszym Grodzie, że to zboże nie przekupne, ale własnego urodzaju pana iego, którą *authentice* przy liściech pana swego, nizey idąc, pokazując, wolen być ma od przysięgi y płacenia, y drugi raz do drugiej przysięgi nie ma być przymuszony, *sub poena trecentarum marcarum*. Także pobor, tak szlacheckiego zboża, iako y od flisow, od rotmanow, y szternikow, tam kędyby komory założono na statkach szlacheckich, pobor nie ma być wybieran, *sub poena similiter trecentarum marcarum*. O co *forum peremptorie* na Trybunał.

Od towarow leśnych, z dobr naszych Krolewskich, gdzie Starostowie popioły y towary leśne sprawuia swym sumptem y na swoy własny pożytek, tak płacić mają:

Od łasztu popiołu, po gr. 30; od łasztu smoły, gr. 24; od sta klepek, gr. 30; od sta walek, gr. 30; od sta pipelek, gr. 30; od sta wanczosa, gr. 24; od kopy cembrowiny, gr. 30; od masztu każdego, gr. 15; od sta balow, gr. 25; od kopy tarcie, po gr. 10.

Wszakże gdzieby towary leśne w dobrach naszych ku pożytku skarbu naszego byłyby robione y spuszczone, od takowych towarow cło żadne nie ma być płacone.

Szyprowie od każdej własney szkuty, okrom

1255

szlacheckich, które iedno naymują z frochtu, płacić mają na rok po złotych sześci.

Rotmani Wiślni, kupieccy, od osob po złotemu iednemu. Od dubasa po trzy złote monety. Od lichtana po złotych dwu. To mają wybierać na komorach, tam gdzie będzie przez Pana Podskarbiiego Koronnego naznaczone. Także na komorach Litewskich, w Brześciu a w Iurborku, Poborey, tak na pobor, iako na czopowe, żydow za Sukkollektory mieć nie mają, pod winą trzech set grzywien, tak na Poborce, iako y na żyda, *toties quoties per quemcunque citati, peremptorie* na Trybunale *respondent*.

Od każdej beczki śledzi, przekupnie mają dawać po gr. 6; od beczki dorszy y stokwiszu, po gr. dwu; od beczki Lwowskich szczuk, po gr. 12; od beczki ryb Pruskich, y Krolewieckich po gr. 6; od beczki węgorzy, po gr. 12; od wyziny mazy, po złotych dwu; od beczki iesietrzyny po gr. 10; od suchych ryb wielkich sta, po gr. 5; od lososia suchego, po gr. iednemu; od iesiotra wędłego po gr. iednemu.

Wszakże szlacheckie ryby, tak słone iako y suche, od tego poboru wolne być mają.

Owczarze, osepni, państowi, fałeczni, y inni, aby dali od dziesięci owiec swych, po gr. dwa, y od tych co ie w naymie mają.

Ci którzy mają pieniądze leżące, tak ludzie szlacheccy, iako y mieszczanie, a na *interesse* ich dawaia, aby każdy od sta złotych dał złotych dwa: a na imię ci którzy majątności swe przedawszy, w mieściech mieszkają.

Popioły y wszelakie towary szlacheckie leśne, ich własnych lasow y roboty, te mają być wolne od płacenia poboru.

Szlacheckie śledzie, na ich własną domową potrzebę, ze Gdańska, albo z Torunia na szkuty wzięte, te też mają być wolne od płacenia poboru.

1256

Warunek wybierania poborow.

Poborcowie wszyscy, także ich Sukkollektorowie, będą powinni *sub fide et conscientia*, pilnie y sprawiedliwie, nikomu nie folgując, ten pobor wybierać y wcale nie sobie nie przywłaszczając, iako wyżej opisano oddawać zarazem po odebraniu do Podskarbiow, Koronnego, y Ziemskiego Wielkiego X. L. tym obyczaiem: że ten co będzie oddawał, ma dać albo posłać rekognicyą temu to Poborey, wiele tego podatku wszystkiego z rol y majątności swey, specyfikując wszystko, iako wiele od czego oddał, y takową rekognicyą na sprawiedliwe oddanie czopowego poboru, iako wyżej omienionego, przez karczmarza, a na łanowego przez się albo sługę swego zostawić ma.

A gdzieby kto poborow nie wydał, tedy takowego Poborca do Urzędu Zamkowego, gdzie podległ, powinien deferować y onego *poena quatuordecem marcarum in eodem termino*, który ma być *peremptorius* penować, y do oddania poboru wcale prawem przymusić. W czym takowy porządek ma być zachowany, aby każdy Po-

borca był powinien, każdego który poboru nie oddał, do sześci niedziel od czasu w uniwersale naznaczonego, dać Staroście na delacyey: a Starosta aby był powinien od dziesięci niedziel wszystkie poddane na delacyi spożywać y wykucyą *sine intermissione*, aż do ukazania kwitu, od Poborce czynić. A gdzieby Poborca nie dał na delacyi, albo Starosta *infra tempus superscriptum* nie pozywał, tedy już Poborca albo Starosta, jeśli by *negligentes* byli, Poborca *in delatione*, a Starosta *in executione, poena centum marcarum jisco nostro exolvere*: każdy z nich, *toties quoties negligens eorum fuerit, ad instantiam Instigatoris citatus, post Curiam puniri debet. Nihilominus luitis poenis praefatis, uterque illorum executioni praefatae, juxta exigentiam universalium literarum, toties quoties, satisfacere tenebitur, usque ad plenariam satisfactionem contribut: praefatarum in literis universalibus content: a co Starosta z delacyi wybierze, aby to do Poborce oddał: który zaś do Podskarbiow odnieść ma. A jeśli by Poborca na delacie kogo niewinnie podał, tedy za ukazaniem kwitu, stronę wolną Starosta od wszystkiego uczynić będzie powinien, nie biorąc pamiętnego, ani *salarium* żadnego od tego, a na poborey skazę *duplicem poenam quatuordecem marcarum, in instanti a iudicio sive officio non recedendo, solvendam*, połowicę Staroście, a połowicę stronie pozwaney. Także też gdzieby z dobr naszych Krolewskich Starosta albo dzierzawca, tak w Koronie, iako y w W. X. L. tego podatku nie oddał, takoweyże winie iako y szlachcic podlec ma, o co od Poborce do bliższego ktoregokolwiek przyległego Grodu ma być pozwan. O którą winę od Poborce pozwany, *in primo termino tanquam peremptorio*, powinien będzie respondować, y tę winę *a iudicio non recedendo* odłożyć. Z których to poborow, powinni będą liczbę czynić na przyszłym Seymie. A co się tycze starych rentow, iż ieszcze Poborcy przeszłych poborow, y Starostowie albo Urzędy ich, liczby dostateczney nie uczynili, y retenta nie małe przy nich zostały, tedy będą powinni od Szrodopostney Niedziele blisko przyszley, retenta wszystkie, tak łanowe iako y te co raz w rok odbierane bywają, tak żeby przy nich nie zostawało, y czopowe ktoreby do tego czasu wybrać byli powinni, w cale do rąk Podskarbiow oddać, y liczbę dostateczną uczynić, *sub poena centum marcarum toties quoties succumben*. Z których poborow wszystkich, tak starych iako y terażniejszych, tylko kwity Podskarbiow, Koronnego y Ziemskiego Wielkiego X. L. ważne być mają, a nie nasze Krolewskie.*

A iż niektore Woiewodztwa y Ziemie, zaraz za wiechaniem naszym do Korony, uchwalili na się podatek, za który już y niektórzy do Nas żołnierze wyprawili y odesłali dawno, takowe Woiewodztwa y Ziemie powtore tego podatku składać nie będą powinni, chyba żeby byli mniejszy (a niżeli podług uniwersału tego) złożyli, tedy nie nowy inszy skład, ale onego już złożonego dopłacać mają, tak żeby się uniwersało-

1257

wi terazniejszemu we wszystkich dosyć stało. A ięśliżby w których Woiewodztwach y Ziemiach przed publikacją uniwersału tego, Poborcowie z roskazania Rycerstwa co tych poborowych pieniędzy na żołnierze wydali, tedy takowy żold żołnierze oni z wiadomością naszą, abo Hetmana naszego wysłużyć będą winni, a Poborcowie z tego liczbę uczynić powinni, *et residuitatem* do skarbu Koronnego wcale oddać mają: wszakoż po rozesłaniu uniwersałów, żaden Poborca pieniędzmi temi szafować ważyć się nie ma, owsem wszystkie wcale do rąk Pana Podskarbiego Koronnego oddawać będą powinni.

W których to Woiewodztwach y Ziemiach, iż nie gdzie więcej Poborców, a niżeli zwykło bywać, y niżeli potrzeba pokazuje obrano, czym do *salarium* ich uyma pieniędzy tych bez pochyby być musiała; tedy *authoritate istius praesentis Conventus* ustanawiamy, aby Poborcem tu na Seymie postanowionym, wedle terazniejszego uniwersału, od onych w Powieciach postanowionych Poborców, pobory wybrane, y z regestrami oddane im były, *sub poena pauculatus*.

A przed temi nowo obranemi Poborcami w tych Ziemiach, zwłaszcza gdzie będą poborowdobierać, mają y będą powinni wszyscy ci, którzy pobory pierwszym Poborcem oddali, prezentować swoje kwity od pierwszego Poborce wzięte, które *modernus* Poborca będzie powinien rejestrować, dla tego, aby się łącnie liczba od obudwu dostateczniej wziąć za takowym rejestrowaniem mogła, od czego nie ma nie brać Poborca ni odkogo. Też postanawiamy, aby Starostowie z retent poborow przeszłych, przez niektóre Rycerstwo zadzierżanych, *ad instigationem* y delacją Poborców, przyjąwszy ją od nich, exekucją *sub poenis iisdem* czynić byli powinni. A dawnością żadną od poborow przeszłych, zwłaszcza anni 1582 a 1583 bronić się nie będą mogli, iedno kwitem. A exekucją procesow wszystkich z Poborcami y arendarzami czopowego, y Starostami, tak o ten terazniejszy pobor, iako y retenta starych poborow, wolno będzie Krolowi Iego M. za dworem swym kontynuować *ad ultimum gradum*. A mają mieć termin pierwszy zawity.

Poborca do wybierania tych poborow y czopowego, naznaczeni w Woiewodztwach.

W Krakowskim, Urodzony Marcin Dobroszowski, Burgrabia zamku Krakowskiego: w Poznńskim, ten co tam obran; w Wileńskim,.....; w Lidzkim Powiecie,.....; w Osmańskim,.....; w Braclawskim,.....; w Wilkomirskim,.....; w Sandomierskim, Powiatow: Sandomierskiego, Wiślckiego, Pilźnieńskiego, Urodzony Andrzej Kolażkowski; Radomskiego, Opoczyńskiego, Checińskiego, y Steżyckiego, Urodzony Dzierżek Strzembosz; w Kaliskim, Urodzony Matheus Węgierski; w Trockim,.....; a Powiatu Grodzkiego,.....; w Kownie,.....; w Upicie,.....; w Sieradzkim, Urodzony Mikołaj Wilski z Zalesia; Wieluńskiego y Ostrzeszowskiego Powia-

tu, ten co pod Piotrkowem obran iest; w Łęczyckim, Urodzony Ian Kaliński; w Ziemi Żmudzkiej,.....; w Brzeskim, Urodzony Trzebuchowski; w Kiiowskim, Urodzony Walenty Kaniński; w Inowłocławskim, Urodzony Szymon Zegotcki; w Dobrzyńskim, Urodzony Stanisław Smarżewski; w Ruskim, Lwowskiej y Halickiej Ziemi, Urodzony Kasper Wasiczyński; Przemyskiej, Sanockiej, Urodzony Ian Zabawski; Chelmskiej, Urodzony Ian Romanowski; w Wołyńskim, Urodzony Wasiley Bolbas; w Podolskim, Urodzony Stanisław Mileski; w Lubelskim, Urodz. Łukasz Zerzyński; Polockim,.....; Belskim, Urodzony Świętosław Lipski; Nowogrodzkim,.....; w Słonimie,.....; w Wołkowiskim Powiecie,....; w Płockim, Urodzony Tomasz Dobrski, Andrzej Kosiński; w Witebskim,.....; Orszańskiego Powiatu,.....; Mazowieckich Ziem, Czerskiej Urodzony Bernath Branecki; w Warszawskim, Urodzony Stanisław Smieciński; w Wysogrodzkim, Urodzony Ian Zaborowski Podśędek; Zakroczymski, Andrzej Burski; Cięchanowski, Urodzony Mikołaj Zochowski z Krasowa; Lomzieński, Urodzony Andrzej Wierzbowski na Zembrzycy; Rożański, Urodzony Andrzej Ponikiewski; Nurskiej Ziemi, Liwskiej, Urodzony Ian Gorski Sędzia; Wiskiej, Urodzony Ian Słucki Grabia; w Podlaskim, Powiatu Bielskiego, Urodzony Woyciech Sieklucki; Drohickiego, Mielnickiego, Urodzony Nikodym Ialbrzyk Wyszynski; Rawskiej Ziemi, Urodzony Wawrzyniec Lipski; w Gostyninie, Urodzony Sebastyan Sierakowski; w Sochaczowskim, Urodzony Andrzej Giżycki; Brzeskim Litewskim,.....; z Pińskiego Powiatu,.....; Chelmińskim,.....; Mściławskim,.....; Malborskim,.....; Braclawskim,.....; Pomorskim,.....; Mińskim,.....; Powiatu Możerskiego,.....; Rzczyckiego,.....

Poborca woiewodztwa Krakowskiego ma tego pilnie doyrzec, aby we wszystkich Powieciach Woiewodztwa Krakowskiego, żaden Powiat, ani miasto, ani wieś, nie uległo od poratowania Rzeczypospolitey, ale aby wszystkie Powiaty Woiewodztwa tego Krakowskiego, Proszowski, Xięzki, Lelowski, Spiski, Czchowski, Biecki, także Księstwa, Oświęcimskie, Zatorskie, Siewierskie, y inne, dostatecznie ten podatek wydały. A tymże kształtem y wszęch Woiewodztw Poborce zachować się mają. A ustępując dawnego zwyczaju dla pewnych przyczyn, z Sądeckiego y z Bieckiego Powiatow, do Krakowa Poborecy pobor wszelaki odnosić mają.

Poborce tak przyszłych poborow, iako y terazniejszych, które w tym roku wybierać będą: łanowe, pogłowne żydowskie, y inne wszystkie podatki, które raz w rok oddawane bywają, na Szrodopostną Niedzielę blisko przyszłą, do skarbu Koronnego oddać będą powinni: a czopowe, y inne podatki, które przez cały rok wybierają, po wyściu każdej ćwierci roku, pieniądze także do rąk Pana Podskarbiego Koronnego odnosić y oddawać będą powinni, pod winą dwu stu grzywien, *toties quoties ab Instigato-*

re citabuntur. A Litewscy Poborcowie, na też czasy w Wilnie oddawać pieniądze będą powinni, do rąk Podskarbiego Ziemskiego, pod tąż winą.

Szafowanie pieniędzy

Gdzieby na co innego, a nie na potrzeby wojenne (co się ma począć od ostatniego przypowiedzenia służby żołnierzom, przez Rzeczpospolitą w Krakowie przed przyjazdem naszym) ci Podskarbiowie te pieniądze wydali: tedy mają y będą powinni *de suo* zapłacić, choćby to uczynili na rozkazanie nasze: o co instygować mają Posłowie Ziemsy na Seymie przysłym. Z których poborow Podskarbiowie, Koronny y Litewski, na Seymie liczbę czynić mają przed Pany Deputaty, a *Senatu et ordine Equestri*.

A ięślibyśmy tę wojnę iakimkolwiek sposobem w tym niniejszym roku skończyli: tedy cokolwiekby pieniądze tych poborow zostawało, nad zapłatę żołnierzom wszystkim, tak iezdny iako y pieszym, tak z strony woyny, iako obrony krajow Ruskich: tedy ta reszta przy Podskarbiach zostać ma, z ktorey na Seymie przysłym liczbę czynić będą powinni: a coby zostawało, tedy w skarbie Koronnym zostać ma, za kaucją Podskarbiego. A w Wielkim Xięstwie Litewskim tam gdzie Seym ukaże, obrocić te reszty mają.

Czas oddawania poborow.

Od rol, osiadłości, szosow, młynow, hultaiow, żydow, wszystkich podatkow, które iedno raz w rok płacone byż mają, okrom czopowego, łasztowego, y innych rzeczy, które przez rok bywają wybierane, czas naznacząmy na Niedzielę blisko przyszłą Szrodopostną, a publikacja uniwersału ma byż w Powieciach A wybieranie łasztowego od zboża, które do portu puszczają, także czopowego wszelakiego w miastach y w miasteczkach, duchownych y świeckich, począć się ma od publikacji uniwersału tego, a ma trwać rok zupełna, które arendować ku lepszemu pożytku pozwalamy, tylko nie żydom: co ma byż w mocy y szafunku Pana Podskarbiego Koronnego, a nie w czyjej inney, tylko z wiadomością Poborców. Wszakże we wszystkich mieściech każdy pobor uchwalony, nie zakładając się żadnemi libertacyami, a zwłaszcza w Krakowie, y w inszych mieściech wszystkich, którym *pro hac vice tantum* derogujemy, sprawiedliwie płacić y wydawać będą powinni. A pieniądze z tych poborow, które do Podskarbiow znosić będą, na obronę Rzeczypospolitey, y wolności ich, także Ziem Ruskich y Podolskich obracane byż mają. Iakoż obiecujemy, iż na puł roka *pro hac vice* byż ma na obronę Podolską namniey tysiąc koni. A gdzieby tu w Koronie był pokoy, tedy dwa tysiąca, nie derogując pierwszym konstytucyom.

Dzierżemy też o Paniech Radach y urzędnikach, y dzierżawcach dobr naszych w Wielkim Xięstwie Litewskim, iż też ratować Nas nie za-

niechają pod tę potrzebę. A iż zniesienie poborow, tak przeszłych iako y terazniejszych, dla prędkiej wojenney wyprawy, przedłużą się, pozwalamy Podskarbiom, aby mogli dostać summy, iakoby mogła byżnawieksza pieniędzy, którą z tych tylko poborow zapłacić wybrawszy, powoli będą mogli.

A widząc takie niebezpieczeństwa, na ktoreby Korona od swych, y od obcych ludzi, gdyby się temu wczas nie zabiczało, przysć musiała, iakomy na *internos hostes* pewny sposob processu uchwalili, za pozwoleniem Stanow, tak *contra externos* do tej pomocy, którą Nam Stany wszystkie, przyłożeniem się *contributionibus publicis*, pozwolili, gdyby ta pomoc temu niebezpieczeństwu nie podołała, a nad nadzieję co gwałtownego od nieprzyjacielaby na Koronę przypało, ponieważ *suis sumptibus et proprijs cervicibus, aemulum Regni* wycisnąć Stany powinny, za tymże pozwoleniem Stanow wszystkich, ruszenie pospolite woicenne, wedle praw y wolności ich uchwalamy: które przed wsiadaniem, troie wici uprzedzić mają. A za wtoremi y trzeciemi, wedle prawa gdy przez Nas wydane będą, powinien się będzie stan Rycerski ruszyć: która powinność y uchwała do Seymu tylko blisko przyszłego trwać ma. Podlaszanie wedle zwyczaju swego ruszyć się mają. Opatrzeć iednak powinni będziemy wszystkie kraie Koronne, iakoby tym pospolitym ruszeniem, w niebezpieczeństwo kraj który Koronny nie przyszedł. Dla wiary y pewności tego wszystkiego, pieczęć nasza Koronna do tego uniwersału iest przyciśniona. Dan w Krakowie na Seymie Walnym Koronacyi naszej, dnia trzydziestego miesiąca Stycznia. Roku Bożego, 1588. A Panowania naszego, roku pierwszego.

Na własne roskazanie Krola I. M.

KONSTITUCYE

1262

SEYMU. WALNEGO WARSZAWSKIEGO

ROKU BOŻEGO 1589.

W Imię Pańskie Amen. Zygmunt Trzeci, z łaski Bożey Krol Polski, Wielkie Xięzę Litewskie, Ruskie Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kiiowskie, Wołyńskie, Podlaskie, Inflantckie, etc. etc. y Krolewstwa Szwedzkiego własny Dziedzic, y przysły Krol.

Wszem wobec, y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy, oznaymujemy: iż My wykonywając powinność naszą Krolewską, wedle recessu Seymu przeszłego szczęśliwey Koronacyi naszej, złożyliśmy Seym Walny wszem Stanom Koronnym, y Wielkiego X. Litewskiego, na którym niżej opisane sprawy y konstytucye z pozwoleniem Rad naszych, y Posłow Ziemskich, postanowiliśmy y uchwalili.

Transakcja Rakuska.

1. Naprzód, approbowawszy we wszem transakcją przez Kommissarzy spolne w Bytomiu, y w Będzinie, z Césarzem Jego Miłością, y wszem najsnięszym domem Rakuskim uczynioną, pokoy y przyiaźń statecznie chcąc z nim wieść, do uczynienia przysięg na tę to transakcją, osoby pewne tak z Stanu Senatorskiego, iako y z Koła Posłów Ziemskich, społem z Radami y z Posły Ziemskimi naznaczyliśmy, y zupełną moc do tego im daliśmy, iako list osobny od Nas za uchwałą Seymu tego napisany, szerzey w sobie obmowia y opisan iest.

Postanowienie Ziemie Infantckiej.

2. Iż między narodami Polskim y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, około społeczności Ziemie Infantckiej, przy uniey w konstytucyi Lubelskiej roku 1569 warowanej, przez długi czas, tak za Krola Stefana Przodka naszego, iako też na Elekcyi y Koronacyi naszej, różnice były: tedy na tym niniejszym Seymie *finaliter* za spolnym zezwoleniem obojga narodow, uspokoina iest, tym sposobem niżej opisanym, do tej przereczoney Lubelskiej konstytucyi ściągającymi się, który ma być trzymany wiecznymi czasy, między temi narody, pod obowiązkami przysięg, na uniey uczynionych.

Starostwa Infantckie.

3. Starostwa Ryskie, Wendeńskie, Dune-mundzkie, Kokenhawskie, Pernawskie, Felińskie, Derptskie, Nowogrodzkie, Maryenburskie, Rumborskie, Haselskie, Uberpolskie, Reżyckie, Kierepeckie, Layskie, Aszkierackie, Dunemburskie, Segwolskie, Tauruskie, Orleńskie, Seswieyskie, Kremońskie, Treydentskie, Lemżełskie, Sancelckie, Swaneburskie, y potym gdy do tego przydzie Rewelskie, Narewskie, Białego Kamienia, ze wszystkimi włościami zdawna do nich należącymi, nie odrywając nic, mają być napotym tak rozdawane, aby rowna liczba Starostow Polskich y Litewskich była. A iż teraz iest więcej Starostow Polakow, tedy Starostwa te co wakują, y w dyspozycyi naszej są, y które potym po zeszcii Polakow przypadają będą, nie mamy nikomu dawać, iedno ludziom narodu Litewskiego, azby się rowna liczba Starostow Litewskich, liczbie Starostow Polskich wypełniła na tych zamkach pomienionych. A żeby iako w liczbie, tak też y mieysce samych zacności, szerokości, y pożytkow, uposłedzenie ktorego narodu się nie pokazywało: tedy napotym po wyrównaniu liczby tej Starostow z obu narodow, Starostwo każde po zeszcii Polaka Litwinowi, a po zeszcii Litwina Polakowi ma być dawane. Iednak powinni będziemy po śmierci terazniejszych possessorow, zamek nasz Derpt, y inszy który drugi na ekonomie obrócić, które tylko Polakom y Litwie, także alternatą, iako wyższy opisano iest, dzierżec poruczymy. To My będziemy y Potomkowie nasi Ich

M. Krolowie Polscy, y Wielcy X. Litewscy będą powinni czasy wiecznymi trzymać, czynić, y wypełniać, pod przysięgą Krolewską, wszystkim Stanom uczynioną. Czego y Pieczętarze wszyscy, tak Koronni, iako y Wielkiego Xięstwa Litewskiego postrzegać mają, y powinni będą, *sub privatione officij*, iesliby który z nich po Polaku zaś Polakowi, a nie Litwinowi, abo po Litwinie Litwinowi, a nie Polakowi, cokolwiek w Ziemi Infantckiej u Nas y u Potomkow naszych ziednał, uprosił, pieczętował, y przywilej wydał: nad to y ten każdy któryby o to prosił, otrzymał, y od tego *ipso facto* odpadać ma, y o to peną *infamiae* karan być ma. O co będzie wolno każdemu, ktokolwiek iedno będzie chciał, czynić y pozwać *criminaliter* na Seym, a My na Seymie pierwszym, takowe kauzy sądzić, y według tej konstytucyi kończyć obiecujemy, y będziemy powinni, przed wszemi kryminalmi naprzód termin przypadnie. A w takowej kauzie wolno będzie delatorowi, abo aktorowi wziąć pozew z ktoreykolwiek Kancellaryi, który, choć pod iedną pieczęcią, ważny być ma.

Odprawa listow y przywilejow do Ziemie Infantckiej.

4. Listy, przywileje wszelakie, pod dwiema pieczęciami, Koronną y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, mają być do tej Prowincyi dawane: a któryby inakszym obczyałem co w tej Prowincyi uprosił, utrzymał, to ważno y trymano być nie ma.

Seymiki Infantckie.

5. Seymiki Powiatowe, Pieczętarze pod obiema pieczęciami spolnie składać mają.

Opatrzanie dochodow Infantckich.

6. Dochody, pożytki, prowenta wszystkie y wszelakie, tak z Starostw, dzierżaw, ceł, y innych wszelakich, wszyscy Starostowie, dzierżawcy, y mytnicy, skarbowi naszemu należące, iednego roku do skarbu Koronnego, za kwitem Podskarbiego Koronnego. A drugiego roku zaraz do skarbu Wielkiego Xięstwa Litewskiego, za kwitem Podskarbiego Ziemskiego W. X. L. dawać będą powinni, y tak zawždy czasy wiecznymi *alternatim* oddawane być mają, pod utraceniem Starostwa, dzierżawy iesliby ktorych Starosta abo dzierżawca, za który rok prowentow do ktorego skarbu nie wydał. Iednak ten szafunek gdy będzie Polski Podskarbi odprawował z porozumieniem Podskarbiego Ziemskiego Wielkiego Xięstwa Litewskiego: a gdy Litewski, z porozumieniem Podskarbiego Koronnego być ma, za roskazaniem K. I. M. y wiadomością Rad *praesentium*, na dworze obojga narodow: liczba ma być oddawana od obu na Seymie Walnym.

7. *Sub Interregno* oba społem prowenty odbierać mają, y iemi bez pozwolenia obu narodow na Elekcyi szafować nie mają, *sub panna peculatus*. O co na Seymie każdy z nich ma

odpowiadać za pozvem, pod którąkolwiek pieczęcią, tak Polską iako Litewską wydanym: które prowenty, dochody, wszystkich zamkow przez Rewizory abo Lustratory będą oszacowane, y na trzy części podzielone, z ktorych iedna część do skarbu Koronnego y Litewskiego, po roku *alternatim*, *ut supra*: druga część na obronę tamtey Prowincyi: trzecia na Starostę każdego zamku naznaczona być ma, z ktorey Starosta czasu pokoju zamek opatrować, y strzedz go powinien będzie. Ktorych prowentow tak do skarbu naszego, iako y na obronę na tamtej Prowincyi naznaczonych, to iest, dwu części My y Sukcessorowie nasi, *jam ex-nunc* oddawać nie będziemy mogli, iedno trzecią część, która Starostom y dzierżawcom iest naznaczona: y ktoby śmiał to u Nas, abo u Sukcessorow naszych uprosić, takowy od wszystkiego Starostwa y dzierżawy odpadać ma.

Przysięga Starostow Infantckich.

8. Ktorzy to Starostowie, według konstytucyi na Elekcyi Krola Henryka uczynioney, przysięgać będą, że czasu *Interregni* zamkow y miast, ku szkodzie R. P. spolney nikomu nie podadzą, iedno Krolowi Polskiemu, y Wielkiemu X. Litewskiemu, wolnie y porządnie obranemu y koronowanemu. A iż spolney Rzeczypospolitey Korony Polskiej, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego wiernymi będą.

Summy na Starostwach Infantckich.

9. Summy pieniężne iesliby iakie były na zamkach y dzierżawach Infantckich, chcemy aby ci wszyscy ktorzy summy mają, abo mieć się mienią, na przyszłym Seymie te summy okazali, aby niesłuszne zniesione, a słuszne konfirmowane były. A gdy który z tych, co się ich summy słuszne być okazał, umrze, bądź Polak abo Litwin, warujemy: iż ktoby według tego wyższy pomienionego porządku rozdawania Starostw, swemi pieniędzmi summę po śmierci possessora odłożył, aby prawa swego predecessora całe używał, dokąd mu summa iego z skarbu zapłacona nie będzie.

Prawa Infantckie.

10. A iż Prowincya Infantcka do tego czasu prawa swego nie miała, y nie ma, tedy tym czasem używać ma prawa Maydeburskiego, abo Saskiego: y na ten kształt porządek sprawiedliwości y sądow swych odprawować, iako Ziemie Pruskie.

Obrona Infantcka.

11. Warując iednak mianowicie y zostawując na tamtej Prowincyi obowiązek ruszenia pospolitego, nie iedno pod ruszenie Ziem inszych Koronnych, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, ale y bez nich osobnie, gdy tego potrzeba oney Ziemie y Prowincyi ukaże, dla obrony iey samey, także y obowiązek ratunku *extra ordinem*, y mimo powinność, bez Seymu Walnego obu

narodow na Seymiku pospolitym oney Ziemie, gdy także potrzeba ukaże postanowienia y uchwalenia, żeby więc dla tamtej Ziemie nie zawždy wszystka Rzeczypospolita była turbowana, y uciążona, ale sama też przez się w mniejszych przypadkach y niebezpieczeństwach, mogła się bronić y ratować.

Marszałkow władza w Inflanciech.

12. Gdyby się Nam, abo Potomkom naszym w Inflanciech być trafiło, Marszałek Litewski, iesliby sam iedno był przy Nas, Urząd Marszałkowski zupełnie będzie odprawował: a iesliby obadwa byli, y Koronny y Litewski, tedy tym sposobem iako na Seymie, według postanowienia Krola Zygmunta Augusta, zachować się zwykło, będą Urzędy swe odprawować.

O Władzy Hetmańskiej.

13. Hetmanom wielkim obiema, tak Koronemu, iako y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, gdyby się trafiło być, bądź przy bytności, abo w niebytności naszej w tamtej Prowincyi, czasu woyny, tedy ludzie narodu Polskiego pod sprawą Hetmana Koronnego: a ludzie narodu Litewskiego, pod sprawą Hetmana Wielkiego Xięstwa Litewskiego być mają.

14. *Tempore Interregni* mają się oba o obronie tej Prowincyi, y zadziержeniu iey przy spolney Rzeczypospolitey obojga narodu znaszać, każdy władze swey nad ludźmi swego narodu używając. A Panow Rad obojga narodow dokładając się. Ludzie zaś narodu Infantckiego, Przełożonego swego od obudwu Hetmanow mieć mają. Gdyby iaka expedycja była w ktoreyby oba Hetmani byli, połowica pod Polskim, połowica pod Litewskim Hetmanem być mają. 15. *Absentes*, także każdy przez Poruczniki nad ludźmi narodu swego władzey używać ma, y nad połowicą ludzi Infantckich *urgente necessitate*, za spolną zgodą ieden drugiemu, gdyby oba być nie mogli, ustąpić ma władzy nad wszystkimi, iako *necessitas* spolney Rzeczypospolitey obojga narodow okaże.

16. Mają też ciż Hetmani od Rotmistrzow pomienionych, y od żołnierzow na zamkach, y od puzkarczow przysięgę taką odbierać, iaka Starostom iest wyżey opisana.

Uznanie summ Infantckich.

17. Iż siła się ich z summami na Starostwach Infantckich odzywa, a zwłaszcza strony służby zatrzymaney, ma być kognicya o tym coby im słusznie winno było, y przywilejow na te tam Starostwa, y dzierżawy, y tym co wedle listow mieli respondować, to wszystko ma być defalkowano, y coby zatrzymali. Summy żadnym obczyałem napotym na te tam dobra nasze, w Infantckiej Ziemi wciągane być, ani zapisowane nie mają, bez pozwolenia wszystkich Stanow obu narodow na Seymie Walnym. A na ktorychby w tych Starostwach, y dzierżawach, słuszne summy nie zakraczały, y dożywocia nie

cum usufructu, ale tylko *cum conditione respondendi thesauro* były: z tych prowenta mają iść do skarbu wyżey opisanym obyczaiem, tak żeby żadną daniną naszą nową nie mogły być zatrudnione *in posterum*, gdyż dożywocia przedtym nadane, *cum toto usufructu* wcale, *durante vita modernorum possessorum*, nie respondiąc z nich nic, ani dając, dzierzane być mają.

Dzierżawy y minutiora bona w Inflanczech.

18. Insze zamki y dobra, okrom wyżey omienionych zamkow, mają też być Inflantom służonym do dzierżawy podawane, a *minutiora bona* pacholkom chudym zasłużonym, Polskiego, Litewskiego, y Inflantckiego narodow, *in usufructum advitalem* dawane *aequaliter*.

Daniny Inflantckie przeszłe.

19. Co się prywatnych przywileiow Inflantckich obywatelow dotczy: wszystkie ktore od Arcybiskupow, y Mistrzow nadane są, aż do Gwilhelma Margrabia Arcybiskupa Ryskiego, utwierdzamy. A iż potym nastąpiły czasy pełne zamieszania, w których siła rzeczy działo się nieporządnie, y *enormes et infinitae donationes* ludziom wielu też nie zasłużonym, którzyby *motus et perfidiam* tamtey Ziemi czynili, iuż zaraz odpadaia od wszech przywileiow swych y praw. Insi wszyscy mają mieć Rok zawity, okazać przywileie swoje na Seymie blisko przyszłym, pod utraceniem prawa swego, tego któryby *vi-gore privilegij sui* mógł *praetendere*, gdzie *omnibus primum revisis*, ma być *decisio nostra et Ordinum in vim legis in genere, ratione habitae omnium circumstantiarum magnitudinis ac multitudinis dictarum donationum, meritorum cuiusque, ac in primis utilitatis publicae*, wcale zachowując konstytucye wyżey opisane Seymu tego y Seymu Koronacyi naszej. A to się ma rozumieć o tych Powiatach, ktore się były Zygmuntowi Augustowi świętey pamięci Krolowi Wuioiwi naszemu podały.

Rewizorowie do Infant.

20. Z Seymu tego Rewizorowie mają być naznaczeni z obojga narodu, *ad revisionem* tych tam wszystkich prowentow z Starostw, dzierzaw, y dobr stołu naszego, tey tam Ziemi Inflantckiey.

Księstwo Kurlandskie.

21. Gdzieby *deficiente stirpe* Xiążęcia Kurlandskiego Gotarda y synow iego dzisiejszych Xiążąt, Frydrycha y Wilhelma, Kurlandska Ziemia przypadła do obu narodow y Państw, spolnie przyłączona być ma, równością taką, iako jest o Ziemi Inflantckiey wyżey napisana.

Urzednicy Stołowi w Inflanczech.

22. Urzednicy Stołowi, y inni, alternatą służyć mają.

Adherentowie Arcyxiążęcia Maximiliana.

23. Z wrodzoney dobroci naszej Krolewskiej,

konstytucyą przeszłego Seymu Koronacyi naszej, przeciw tym którzy Arcyxiążę IMci Maximiliana na Koronę forytowali, w nią wprowadzili y przy nim stali, mitygujemy, za pozwoleniem wszech Stanow. A naprzod iakośmy wszystkie akta Iaśnie Wielmożnego Iana Zamoyskiego, Kanclerza y Hetmana Koronnego, przychylając się do recessu y postanowienia pod Wislicą uczynionego, konstytucyą Seymu Koronacyi naszej approbowali, y iakośmy dalsza tegoż Hetmana postępkı ktoreby posłany od Nas z wojskiem przeciw Arcyxiążęciu Maximilianowi, y adherentom iego będąc wykonał y uczynił, ratos mieć obiecali y assekurowali, tak ie teraz wszystkie pochwalamy, y utwierdzamy. A między inszemi rzeczami wdzięcznie to od niego przyjmujemy że po zwycięztwie Nam od Pana Boga za tą iego expedycją pod Byczyną danym, wielkiey użył moderacyi, *et sanguini civili ac christiano peperit*. Iako tedy on pod Byczyną zachował, poczciwości, y zdrowie tym którzy w ręce iego byli przyszli, y przyczynę szczerą o dobra nieruchome do Nas obiecał: tak My też przychylając się do tychże kondycyi Byczyńskich, y zostawując im poczciwość, zdrowie, y ziemskie ich dobra nieruchome także y ruchome, ktore *in jure belli* nie odeszły: odięcia ktoremu z nich dignitarstw, y urzędow, także Starostw, y dzierzaw, mocą konstytucyi y uchwały Krakowskiey, blisko przeszley, przez nas uczynionego, a komużkolwiek konferowanego, w niwezim do wątpliwości nie przywodząc, onym niżej opisanymi kondycyami do łaski naszej drogę otwarzamy: to jest że tu na tym Seymie mają *in facie Reip.* przysięgę, wiarę, y poddaństwo Nam oddać. A warując aby Rzplta była uspokojona, y ci wszyscy którzy *partes nostras secuti sunt, Nobisque adhaerebant*, wedle kondycyi pod Byczyną postanowionych, y to tąż przysięgą utwierdzą, że na potym spokojnie się zachowywać będą, praktyk żadnych, ani rozruchow w Rzpltey nie czyniąc. *Simultates* też y nieprzyjazni ktore mają *cum Senatoribus magistratibus et civibus Regni*, mają złożyć, y przysięgą także utwierdzić, że ich wznawiać, *neque per se, neque per submissas personas*, nigdy nie mają, y że zawždy *pacem et tranquillitatem cum civibus Regni colent*. Ktore przysięgi do akt tutecznych Ziemskich wwiedzone być mają. *Inter eos inter quos erant simultates, zakłady dwukroć sta tysięcy złotych auctoritate praesentis Conventus ex consensu Ordinum* zakładamy. O ktore wolno będzie za dworem albo na Trybunał pozwać, *citatus in primo termino peremptorie respondebit*. A iż poki byli w zatrzymaniu ci, którym *actiones ex alia causa, quam pro poena Reipub.* przeciw nim *competebant*, drogę do czynienia prawem z nimi zatrudnioną mieli; tedy warunkiem to, iż przeciwko takowym żadnymi *fatalijs* albo *prescrylicy* zastawiać się nie mogą. Ci zaś, którzy albo poimani nie byli albo z więzienia przerweczeniu swemu nie dosyć uczyniwszy, ziachali, mają być rozsądzeni, y wedle pokory ich albo karać, albo w łaskę przyiąć ich

za radą PP. Rad mamy. Ktorem łaskę ukażem, także przysięgę iako jest wyżey opisana, uczynić mają, y takowymże zakładem, *qui habent simultates*, podlegać. A którychby kauzy tu uznane być nie mogły, po tym na drugim Seymie *vi-gore istius constitutionis*, uznawać ich Nam władza zostawa. *Interim* nie mają praktykować ani do cudzych Ziem przejeżdżać się, ani posyłać, ani porozumiewać, *sive per se vel alios*, y owszem ze wszystkimi spokojnie zachować się, *sub poena capitis, infamiae, ac vadijs supra scriptis*. A z tymi którzy na ten Seym o szkody y insze krzywdy *civiliter* byli pozwani, a nie przeciw nim nie postępowano, odsyłamy akcy y pozwy takie wszystkie na Trybunał, gdzie będą *inter causas officij* mieć Rok zawity, po skończeniu Seymu tego, za sześć niedziel, z tychże Seymowych pozwow: a w tych zaś akcyach gdzie się postępek iaki stał, na tym Seymie, wolna będzie każdemu na tymże Trybunale dalsza prosekucya za przypozwami strony do dalszego postępkı. Tym też przeciw którym postępkı w Krakowie *in contumaciam* są otrzymane, drogi do łaski naszej nie zawieramy, sposobem wyżey opisanym, gdy iey przystoynemi obyczajmi szukać będą.

Eksekucya dekretu Krola Henryka, a. 1574.

24. Należy na tym Rzpltey aby sprawa z stromy eksekucyi dekretu, o zabicie Urodzonego niedy Andrzeia Wapowskiego Kasztellana Przemyskiego, na Seymie Koronacyi Krola Henryka *in anno 1574* popelnione, ktora eksekucya potym w Krakowie w roku 1584, przez Hetmana Koronnego, iako Starostę Krakowskiego, jest wykonana, była uspokojona: gdyż zatrudnienie przeszłych czasow czyniła, y wnoszona była tak na Seymikach po uczynieniu tey eksekucyi, y na Seymie potym Walnym, iako też na Konwokacyi y Elekcyi przeszley. A tak aby więc koniec iuż swoy wzięła, za instancją wszech Rzeczyposp. Stanow, y za pokazaniem dostatecznym przez pomienionego Hetmana Koronnego, że do tey eksekucyi, nie z iakiey offensy y obrazy, ale *zelo juris et conscientiae*, y wykonania powinności swey Starościę przystąpił. My znalazzy ten postępek być prawny, sprawę tę wszystkę, *auctoritate praesentis Conventus*, za zezwoleniem Rad Koronnych, duchownych, y świeckich, y Posłow Ziemskich obojga narodu, czasy wiecznemi umarzamy, y w niey wieczne milczenie wszystkim y każdemu zosobna *imponimus*.

Przystąpienie do Trybunału Ziem Pruskich.

25. Iż Woiewodztwa Pruskie, z dobrej woli swey przystępując do Trybunału Koronnego, czego My im ze wszystkimi Stany Koronnemi pozwalamy, zostawując im wolny regres do praw y sądow, także y *appellacye* za dworem, ieśliby się im Trybunał nie podobał: wszakoż tak, że na blisko przyszłym Seymie *resolwo*wać się powinni będą, mająli przy Trybunale zostać, albo do swych sądow wrocic się.

Obyczay sądenia Trybunału Pruskiego.

26. Mają tedy być sądzone Woiewodztwa Pruskie w Piotrkowie na Trybunale, a do ich sądenia, mają być z każdego Woiewodztwa tamiecznego Pruskiego po dwie osobie deputowane, y taką przysięgą iako inni Deputaci innych Woiewodztw Koronnych obowiązane, y te sądy odprawować mają wszystkie kauzy ich, z iakichkolwiek stopniow prawa tam przypadające, podług prawa Ziem pruskich opisanego y *zwy-czaynego*, okrom *causas mere criminales, fisci, exemptionis bonorum Regalium*, także Miejskich, y innych niektorych, wedle Trybunału Polskiego, ktore My wedle teyże konstytucyi z Pany Radami naszymi na Seymie, albo za dworem *secundum exigentiam causae* sądzić mamy. Dogażać pomienioni Sędziowie temu mają, aby się przychylali iako naywięcey mogą prawom y *zwy-czaiom* Pruskim: iednak we wszystkich akcyach, *major pars concludat*, wedle ordynacyi Trybunału Koronnego we wszystkim.

Sądenie spraw duchownych Pruskich na Trybunale.

27. Sprawy albo akcy duchownych Pruskich, mają być sądzone takowym sposobem, iako bywaią sądzone sprawy duchownych innych Koronnych na Trybunale, z tym dokładem, aby duchowni Pruscy dwu Deputatow swych ku innym Deputatom duchownym posyłali: iednak Deputatow duchownych, tak Polskich iako Pruskich, tylko sześć na każdą sprawę wotować mają.

Salaria Deputatow Pruskich.

1270

28. Deputaci Pruscy rowno z innemi Koronnemi, mają *pro sorte sua* do *salaria* być przypuszczeni.

Czas y miejsce obierania Deputatow.

29. Czas obierania Deputatow pomienionych Pruskich naznaczymy *feriam secundam post Nativitatis Beatae Mariae Virginis*, każdego roku, miejsca Woiewodztwu Chelmińskiemu w Radzynie, Malborskiemu w Sztumie, Pomorskiemu w Starogardzie. Na których miejscach czasu wyżey naznaczonego, Deputaci pomienieni mają być obierani, z tym porządkiem y warunkiem z strony pokoju, iako konstytucya o Trybunale *anno 1578* obmawia y uczy.

Bezpieczeństwo Woźnych Pruskich.

30. Woźnego iako *publicam personam, ea as-surance* warujemy, iako warowani są inni Woźni Koronni.

Korrektura praw Pruskich.

31. Pozwalamy Ziomom Pruskim *korrektury* praw ich, do sądu należącey, którą mają uczynić przed Seymem blisko przyszłym, y przynieść ją *sub censuram* naszą y Stanow Koronnych. A dla tey *korrektury* mają się zachować do Grudziądza, we dwie niedzieli po Świętey Trocy.

Osiadłość Woiewod Pruskich.

32. Gdyż nie iedno Woiewodztwu, ale wszystkiej Ziemi, siła na tym należy, aby Panowie Woiewodowie w swoim Woiewodztwie rezydowali: przeto *possessionati* byźd mają, każdy w swym Woiewodztwie.

O cudzoziemcach zamorskich.

33. Iż siła ludzi z zamorza cudzoziemców do Prus się przyprowadziło, którzy ziemskich majątności nakupili, albo na takowe imiona, y na zastawę dawali y dawają. A iż takowi ludzie przychodniowie nie są *nobiles Regni et Terrarum conjunctarum*: ustawiamy tą konstytucją niniejszą, aby ci zamorszczycy y cudzoziemcy, co majątności ziemskich nakupili, do trzech lat powinni to poprzedać, pod utraceniem teyże majątności. A ktoby się takowy tego napotym ważył, zaraz *in instanti*, y pieniądze y majątność ziemską tracić ma do skarbu Koronnego, o co *forum ad instigationem cuiusvis* na Trybunał *peremptorie* byźd ma, *inter officij causas*.

Causae contra officiales.

34. *Causae contra officiales*, tym się sposobem odprawować mają, iakim się odprawują w Trybunale innych Woiewodztw Koronnych.

O przypożwiech na ten Trybunał.

1271

35. A iuz *exnunc* za zięciem tych sądów z osoby naszej Krolewskiej, nie potrzeba będzie żadnych przypożwów na Trybunał w tych akcyach ktore z appellacyi remissyi, y innych iakichkolwiek terminow prawnych, za dworem naszym przypadają.

Sądy Wołyńskie, y Braclawskie Trybunalskie.

36. Sprawiedliwość Woiewodztw, Wołyńskiego y Braclawskiego, y przystąpienie ich do Trybunału, za prośbą Rad y Posłów tych Woiewodztw, y zezwoleniem wszech Stanow, na tym Seymie uchwaliliśmy, y onę wydali, ktora ma byźd mocnie y nienaruszenie trzymana.

Korrektura praw.

37. Na korekturę prawa Ziemskiego Koronnego, y dla spisania doskonałego y gruntownego, iednego statutu ięzykiem Polskim, y także do ukrocenia processu *ad inscriptiones*, ktoryby był okrom wszelakich dylacy y niepotrzebnych excepcyi wynalezion: także też dla wynalezienia y spisania obyczaju egzekucyi prędkiey rzeczy osądzoney, deputuiemy osoby niżej opisane z Rad duchownych: Xiędza Wawrzeńca Goślickiego, Nominata Chelmskiego. Stanisława Gomolińskiego, Nominata Kamienieckiego. A do nich X. Wojciecha Zajączkowskiego Opata Wągrowieckiego. Mateusza Borzewskiego Opata Łędzkiego. Sebastjana Brzezińskiego Kanonika Krakowskiego, Macieja Pstrokońskiego Dziekana Warszawskiego, Andrzeja Czackiego, Kanonika Łuckiego. A z Rad świeckich: Mikołaja

Firleia z Dąbrowice Krakowskiego, Stanisława Gostomskiego Rawskiego Woiewody. Iana Osowskiego Połanieckiego; Szymona Szczawińskiego z Subska Inowłocławskiego, Kasztellany. A z Rycerstwa z Woiewodztwa Poznańskiego, Adama Naramowskiego. Z Krakowskiego, Iana Łączyńskiego, Burgrabię y Pisarza Grodzkiego Krakowskiego. Z Sędomińskiego, Pawła Grabowskiego. Z Kaliskiego, Iana Rusieckiego. Z Sieradzkiego Stanisława Zapolskiego Podśędka Sieradzkiego. Z Ziemi Wieluńskiej Piotra Olewnickiego Podstarościego Wieluńskiego. Z Łęczyckiego, Stanisława Drwalewskiego Podśędka Łęczyckiego. Z Brzeskiego, Kaspra Galickiego, Sędzię Grodzkiego Brzeskiego. Z Inowłocławskiego, Iana Niemoiewskiego, Sędzię Grodzkiego Inowłocławskiego. Z Ziemi Dobrzyńskiej, Andrzeja Cząbskiego, Podśędka Dobrzyńskiego. Z Ruskiego, Iana Bieykowskiego Stolnika Przemyskiego. Z Podolskiego, Wojciecha Humieńskiego Łowczego Kamienieckiego. Z Lubelskiego, Iana Kazanowskiego. Z Bełskiego, Marcina Olesznickiego. Z Płockiego, Szczęsnego Męczyńskiego Podstarościego Płockiego. Z Mazowieckiego, Michała Zaliwskiego. Z Podlaskiego, Kaspra Dębieńskiego Podkomorzego Mielnickiego. Z Rawskiego, Spytka Załuskiego Podkomorzego Rawskiego: ktory na czas świętego Marcina w roku niniejszym do Lublina ziachać się mają, a im *salaria de suo* bracia na Seymikach obierania Trybunalistow dać mają, uchwaliwszy *certam quotam* każde Woiewodztwo na się.

1272

Rationes skarbu y stołu naszego.

38. Ukazali Nam Posłowie Ziemscy opatrzenie od Rzeczypospolitey stołu naszego, y innych potrzeb Koronnych, y naszych, z dobr y dochodow wszystkich, ktore skarbowi naszemu należą. Lecz iż ten skarb, dobra y prowenta onerami y iurgielty są ściśnione: przetoż onych na przyszłym pierwszym Seymie kognicyą mamy uczynić z Stany Koronnemi do Seymu należącemi, gdzie każdy tego *pro cognitione* ma się stawić *peremptorie* z prawem swym bez pozwu: wszakże poki ta kognicya nie doydzie, niechcemy derogować prawu niczyiemu.

O szlachectwie.

39. Ieśliby się kto szlachcicem mienił, y udawał nie będąc nim, aby dobra swoje tracił połowicę do quarty, a połowicę do delatora, o co *forum* na Trybunał *inter causas officij*. A *inpossessionatus* taki w Grodzie abo na Trybunale ma respondować, y za przesądzeniem, pułroka w więzy ma siedzieć. Nie przyprowadzając *in dubium* tych ktory *legitime* od Przodkow naszych są kreowani: także y od Nas. Wszakże ktoby kogo niewinnie o to obwinił, y akcyą intentował: taki ma byźd winą wedle statutu karan, y tam przekazan kędy pozwanego niewinnie wyzwał.

Roki Ziemskie Woiewodztwa Krakowskiego.

40. Roki Ziemskie Woiewodztwa Krakow-

skiego, aby w te czasy były sądzone, kiedy Wicca przypadają. Gdy Wicca sądzone nie będą, y na drugich miejscach *subsequenter*, gdzie się Sądy Ziemskie odprawują *feria secunda post Michaelis iuxta constitutionem anni 1565*.

Leżenie xiąg Ziemskich Krakowskich.

41. Leżenie ksiąg ziemskich w Krakowie, ktore było *post Dominicam Reminiscere proxime praeteritam*, gdzie się przysięga Pisarska stała, *authoritate Conventus* approbiemy, *in posterum* prawo całe zostawując, tak iż na leżeniu ksiąg nigdy Pisarze y insi Urzędnicy Ziemscy Sądowi, wszech Woiewodztw Ziem Koronnych przysięgać nie mają, iedno na Rocech Ziemskich podług statutu.

Akta Grodzkie Krakowskie.

42. Akta Grodzkie Krakowskie wieczne byźd mają, postanawiamy, tak iako w Wielkiej Polsce, w ktorych Pisarze mają byźd przysięgli y osiadli.

Dawanie sprawy Posłów Ziemskich, o sprawach przesyłanych Seymowych.

1273

43. Dawać sprawę mają Posłowie z każdego Seymu przyiachawszy, to co sprawili na przeszłym Seymie przed bracią na Elekeyey tey, gdy Deputaty na Trybunał obierać będą.

Rewidowanie ceł.

44. A iż konstytucya zaszła *anni 1578 et anni 1581* o rewidowaniu ceł y myt wodnych, ziemnych, grobelnych, y innych ktore są przeciwko prawu dane, y ktore po statucie Iagiella *super subditos Regni* są otrzymane, tak gdzieby były potrzebne nowe, y potrzebowały naprawy dla przejazdow, iako na rzekach, błotach ieziorzystych, y na miejscach innych nieprzebytych, według uznania Rewizorow, aby się zostały. Ktore konstytucye iż się im dosyć nie stało, ponawiając urzędników w swych Woiewodztwach, ktorym to według konstytucyi należy, rozkazujemy, aby to co im iest poruczono, *ad effectum* przywiedli, przed Seymem blisko przyszłym a potym na Seym przyszły rekognicye swe przysłać *pro debito officiorum suorum*, okrom tych ktore przez urzędniki rewidowane y uprzywilejowane są.

O Sądziech Sanockich.

45. A iż *incorrecte* na Seymie Koronacy naszej, konstytucya około sądzenia Rokow Sanockich iest napisana, poprawując iey, te Roki ktore przypadają w Sanoku między Świątkami a Wielkanocą, przekładamy na Wtorek po S. Michale. A insze Roki *suis temporibus* mają byźd odprawowane.

Roki Ziemskie Stężyckie.

46. Roki Ziemskie Stężyckie, ktore bywały *post Dominicam Rogationum*, iż na ten czas dla sądzenia Woiewodztwa Sandomirskiego na Try-

busale dochodzić nie mogły, tedy ie składamy, żeby zawzdy sądzone były *post Dominicam Conductus Paschae*.

Niesądzenie appellacyi, Przemyskiej y Halickiey Ziemi.

47. A iż w Ziemi Przemyskiej y Halickiey, dla pewnych przyczyn, od kilku lat Ziemskie otwarzane y Roki sądzone nie były: przez co ludzie ekstraktow y kontrowersyi do Trybunału mieć nie mogą, aż po odsądzeniu Trybunału. Przetoż ostrzegając upadku ludzkiego, za prośbą Posłów tych Ziem, y pozwoleniem Stanow Koronnych, ustawiamy, aby w sprawach od Sądu Ziemskiego Przemyskiego, Przeworskiego, y Halickiego, Trębowskiego, Kołomyjskiego, Trybunał terażniejszy był powinien dawać dylacye *ad munimenta pro hac vice*, ktoby tego potrzebował, choć *secundario*, będzie brał.

Kwity Grodzkie.

48. Kwity przed księgami Grodzkimi, tak te ktore iuz są uczynione, iako też *in futurum* będą czynione, y zeznawane, wszelakich zapisow y rzeczy, *nullis exceptis*, aby tak ważne były iako Ziemskie, wiecznemi czasy ustawuemy.

1274

Roki Ziemskie Kamieńca Podolskiego.

49. Roki Ziemskie Kamienieckie ktore przypadają *post festum S. Petri ad Vincula*, te Roki przekładamy na Czwartek bliższy po Wszech Świętych.

Roki Ziemskie Wiskie.

50. Roki Ziemskie Wiskie ktore były konstytucją przeszley Koronacyi naznaczone na Wtorek po Niedzieli Przewodney, na inne czasy w konstytucyi opisane, iż w te czasy obywatele tey Ziemi rozumieją sobie byźd nie pożyteczne, tedy za prośbą Posłów Ziemskich Wiskich, czasy insze postanawiamy, to iest, aby nie po Przewodney Niedzieli, ale żeby pierwsze Roki Ziemskie Wiskie zawsze były sądzone w pierwszy Wtorek *post Festum S. Stanisłai in Majo*. A po nich w Wąsoszu we dwie niedzieli. Po tych zaś Wąsoskich, w Radziłowie także we dwie niedzieli. Drugie Roki Wiskie we Wtorek po S. Matheuszu. A po nich w Wąsoszu we dwie niedzieli, także też w Radziłowie po tychże Wąsoskich we dwieniedzieli. Trzecie Roki w Wiźnie *feria tertia post festum Trium Regum*, a po nich w Wąsoszu, w Radziłowie tymże sposobem *ut supra* odprawować się mają. Wszakże gdzieby Trybunał Woiewodztwa Mazowieckiego sądzon był, żeby te trzecie Roki sądzone nie były.

Roki Ziemskie Łomzięskie y Zembrowskie.

51. Za prośbą Posłów Ziemi Łomzięskiej, pozwalamy Roki Ziemskie trzykroć do roku żeby były sądzone, to iest, pierwsze w Łomzie *feria secunda post Dominicam Reminiscere*, w Kolnie po nich *feria quinta post Dominicam Laetare*. Drugie w Łomzie nazajutrz po S. Trojcy. A

w Kolnie po nich we Czwartek po S. Ianie. Trzecie w Łomzie po S. Mattenszu. A w Kolnie *feria quinta post festum S. Lucae Evangelistae*. Roki pierwsze Zembrowskie, *feria quinta post festum Epiphaniarum*. Ostrołęckie po nich *feria tertia post Dominicam Reminiscere*. Wtore Zembrowskie, *feria quinta post festum Pentecostes*. A Ostrołęckie, *feria tertia post festum Petri et Pauli Apostolorum*. Trzecie w Zembrowie, *feria quinta ante Hedvigis*. Ostrołęckie po nich *feria tertia ante festum S. Nicolai*, które z rejestru mają być sądzone.

Porządek sądzenia Mazowieckich Powiatów niektórych na Trybunale, także y Rawskich.

1275

52. Iż się sprawami Woiewodztwa Mazowieckiego, prze ich frequencyą na Trybunale Kancelarya bardzo zatrudnia, z kąd szkodę znaczną ludzkie Woiewodztwa tego biorą, uchwałą Seymu niniejszego postanawiamy, aby appellacye ich Powiatami iako przed tym *ultima instantiae* w Warszawie odprawowane y sądzone były, to iest, Czerska Ziemia, Warszawska, Wiska, Wysocka, Zakroczyńska, Ciechanowska, Łomżyńska, Rożańska, Liwska, Nurska, z rejestru iako w Lublinie za takimże *salarium*. A bacząc też upor ludzi, iż często imo bieg prawa pospolitego appellacye *temere* interpretowane, ku zabawie y zatrudnieniu Trybunalskiemu dawaia; postanawiamy, aby na takim każdym wina kocz, iakiey obywateli Koronni używają, była skazana y stronie oddana, za molestye które od lityganta cierpi. Także Woiewodztwo Rawskie po Powiatach sądzone być ma, *cum adjudicatione poenarum* kocz z appellacyi podług prawa Koronnego.

Przełożenie Roków Ziemskich Warszawskich, y Inszych.

53. Z pewnych przyczyn, y za prozbą Posłów Ziemskich Ziemi Warszawskiej, Roki Ziemskie przekładamy. Pierwsze Błońskie w Poniedziałek po S. Troycy, Warszawskie, Tarczyńskie, iedne po drugich wedle zwyczaju starego odprawowane być mają. Wtore Ziemskie Błońskie w Poniedziałek po S. Franciszku, także po nich Warszawskie, Tarczyńskie, obyczaiem zwykłym być mają. A Grody wieczne w Warszawie, w Czersku, aby były, uchwałą Seymu niniejszego postanawiamy.

Przywołanie Roków Liwskiej Ziemi.

54. Iż Wieca są zaniedbane, a Roki trzykroć do roku konstytucyą są opisane: ieliby które kiedy *aliquid impedimentum legale* zniósło, aby Sędzia z Podsekciem, insze na cztery niedziele przedtym przywoławszy na to miejsce przykładem innych Woiewodztw sądził, postanawiamy. A iż ratusz na Starym Mieście w Liwie zgorzał, aby na Nowym mieście w ratuszu odprawowane były, pozwalamy, poki na Starym Mieście zbudowan nie będzie.

Roki Ziemskie Sochaczowskie.

55. Roki Ziemskie Sochaczowskie, które bywają *post festum Assumptionis Gloriosae Virginis Mariae*, przekładamy na Wtorek pierwszy po S. Iadwidze.

Grod wieczny Rożański y Makowski.

56. Za prozbą Posłów Ziemi Rożańskiej, y za zgodnym przyzwoleniem wszech Stanów Koronnych, Grod wieczny w Rożanie y w Makowie być znajdujemy, także sprawy nowoletnie. aby się w tych Grodzich według zwyczaju w Mazowszu odprawowały, iako w inszych Grodzich. A sprawy Sądów Grodzkich *querelle* w Makowie, tam gdzie zdawna sądzone bywały, y teraz sądzone być mają.

Roki Ziemskie Wyszogrodzkie.

57. Roki Ziemskie Wyszogrodzkie, to które sądzone *post festum S. Agnetis*, iż się trafiaia pod Trybunałem, przekładamy za prozbą Posłów Powiatu tego *ad feriam tertiam, post octavas Sanctissimi Corporis Christi*. A na ratuszu sądzone być mają.

Roki Grodu Wyszogrodzkiego.

58. Roki y *querelle* Grodu Wyszogrodzkiego, mają być sądzone *more solito sub poena in constitutionibus expressa, excepto legali impedimento*.

Roki Ziemskie Nurskie.

59. Na prozbę Posłów Ziemskich postanawiamy, Roki Ziemskie w Ziemi Nurskiej, aby po trzykroć do roku były sądzone, *sub poena in statuto descripta*. Pierwsze Roki w Nurze we Wtorek po nowym lecie, Kamienieckie po nich w Poniedziałek po Gromnicach. Ostrowskie we Wtorek po Przewodney Niedzieli Szrodopostney. Wtore Roki w Nurze we Wtorek po Przewodney Niedzieli, Kamienieckie w Poniedziałek po S. Troycy. Ostrowskie we Wtorek po S. Ianie Chrzcicielu. Trzecie Roki w Nurze we Wtorek po S. Bartłomieju, Kamienieckie w Poniedziałek po S. Szymonie. Ostrowskie po S. Helzbiecie: które Roki parafiami y z rejestru sądzić mają. A Pisarz Ziemski będzie powinien z aktami posyłać Podpiska do Kamieńca na dwie niedziele przed Rokami.

Plac na Kancellaryą w Nurze.

60. Na budowanie Kancellaryi Ziemskiej, pozwalamy placu w Nurze w Ostrowiey.

Bezpieczeństwo kupieckich drog.

61. Iż się gwałty niewinnie dzieia kupcom Państw Koronnych y cudzoziemskich, którym pobierają wina y małmazye y insze towary, tak w części iako y we wszystkim, także y myta y cła niesłuszne z nich wyciągają. Chcąc uspokoić, postanawiamy *authoritate* Seymu tego, że ktoby się tego ważył, a z kupca tak swego iako y cudzoziemskiego, ktoregożkolwiek narodu, cło

niesłuszne, abo towary w części abo we wszystkim gwałtem wziął, ma być o to pozwan tam kędy się kolwiek będzie ukrzywdzonemu podobno, tak iako iest prawo *pro iniusta extorsione theloni* opisane. A tam *in primo termino coram quocunque officio Capitaneali*, będzie powinien obwiniony stanąć, y penę *ratione theloniorum in statuto descriptam* odłożyć, y cło wzięte wrocic. A z strony rzeczy gwałtem wziętych, *cum poena ducentarum marcarum* wrocic one, *toties quoties citabitur*, a rzeczyby wziętych nie wrocic.

Solne składy Mazowieckie.

1277

62. Gdy konstytucya Seymu Warszawskiego *anni 1581*, około składów solnych to obmawia, aby w mieściech uprzywileiowanych składy solne w mocy swey zostawały, a urzędy którym to należy aby przestrzegali, iakoby skarbowi naszymu szkoda nie była: tedy za prozbą Posłów Ziemskich Woiewodztwa Mazowieckiego, Powiatów, Łomzińskiego, Rożańskiego, Wiskiego, ustawiamy, aby składy solne z żup Krakowskich były w Łomzie, w Rożanie utwierdzone. Na które komory Żupnicy Krakowscy *pro tempore existentes*, oddawać soli beczkowej będą powinni, na każdy rok Wielickiey soli beczek tysiąc, a Bocheńskich beczek pięć set, którą sol ludzie szlacheccy, nie drożey iedno po groszy dziewięćdziesiąt y trzy płacić na komorze mają, biorąc Wielickiey beczek dwie, a Bocheńskiey trzecią po iednych pieniądzach. Czas ten postanawiamy od Świątek skoro sol będzie przyplawiona, do czterech niedziel po obwołaniu w miasteczkach, aby ludzie szlacheccy tę sol z komory kupowali, nie na żadne handle, ale tylko na swą domową potrzebę: a po tych czasach, wolno będzie Żupnikom y ich Pisarzom przedawać ludziom kupieckim iako będą mogli. To też warujemy, żeby sol kropriasta zamorska w te tam kraie nie była przywożona, ani kupowana, pod winą czternaścioru grzywien, o którą winę w Grodzie każdy pozwany *peremptorie* odpowiadać ma: czego y Starostowie nasi przestrzegać będą powinni, y o to do Grodu *ad instantiam Instigatoris*, za delacyą Pisarzów od Żupników, abo komu oni poruczą, pozywać będą mogli. Nawigacyey wolney bronić też Starostowie, ani cła od soli naszey, tak Ruskiey iako y Krakowskiej brać nie mają, gdyż to z naszą y skarbu naszego szkodą wielką, pod winami dawno opisanymi: także y do Steżyce, podług dawnego zwyczaju, soli Krakowskiej oddawać będzie powinien, co potrzeba, Żupnik nasz wyżej pomieniony.

Skład soli Ruskiey w Bydgoszczy.

63. Iż się uskarżali Posłowie Woiewodztwa Wielgopolskich, że soli z żup Ruskich dostatku nie mają, przeto tak opatrujemy to, aby Żupnik nasz Ruski był powinien w każdym roku, od zimy blisko przyszley do Świątek *anni 1590*, y tak potym od Świątek do Świątek wystawiać do Bydgoszczy iedenaste tysięcy beczek soli

z dosypką. A co nad te iedenaste tysięcy beczek soli będzie mógł mieć, to mu wolno będzie kędy chceć spuścić, y przedawać, przez faktory swe, iako utarguie: to iednak waruiać, aby sol Ruska na te składy, kędy Krakowska sol bywa składana, Ruska nie była składana y przedawana, gdzieby w Bydgoszczy ta sol szlacheckiego stanu ludziom do ćwierci lata nie mogła być przedana, po złożeniu, tedy ią wolno będzie Żupnikowi Bydgoskiemu przedawać furmanom, za wiadomością Pisarza Żupnika Ruskiego, a to dla tego, aby też Żupnik Bydgoski Żupnikowi Ruskemu za tę sol po spuszczeniu iey, nadalay w ćwierć lata pieniądze abo kwity za naszym rozkazaniem wydanych pieniędzy oddawał: wszakże frochtarzom zaraz płacić ma. Co wszystko uczynić będzie powinien, pod winą pięć set grzywien, o którą za dworem na Sejm Żupnikowi Ruskemu odpowiadać ma. A gdzieby też nie wystawił Żupnik Ruski ktorego roku tych iedenastu tysięcy beczek, tedy ma podpadać *sub privationem officij*, za instygacyą przez skargę Posłów z tamtych Woiewodztw Wielgopolskich na Sejmie. Jednak *legalia impedimenta*, prze ktoreby ta sol spuszczo- na być nie mogła, mają mieć miejsce za pewnym dowodem. A na te iedenaste tysięcy beczek soli, ma dawać kwity Żupnik Bydgoski faktorom Żupnika Ruskiego, który iuz ma być ważny bez przysięgi Pisarza Ruskiego, zostawiać też w mocy skład Dybowski y Dobrzyński, wedle konstytucyi *anni 1576*, nie inkludując w to co tam będzie składano, tego co iest wyżej do Bydgoszczy oznaczono.

1278

Rzeka Warta.

64. Iż do tych czasow Warta nie iest *navigabilis* według pierwszych statutów, przeto o tym z Margrabią Brandeburskim y Xiążętym Pomorskimi, z strony wolności prześcia y ceł, nie iest postanowiono: iednak iż *eznunc* deputuiemy Wielmożnego Andrzeia ze Bnina Opaleńskiego, Marszałka Koronnego y Generała Wielgopolskiego, Starostę etc. iakoby ta sprawa z Xiążętym Pomorskimi skończona być mogła, *et in defectu* tam tey zgody abo postanowienia, skład zboża wszelakiego, y inszych towarow wszelakich w miasteczku naszym Skwirzynie, nie derogując nic iednak składowi miasta Poznania, wedle konstytucyi *in anno 1565, et in Conventu Coronationis nostrae*, w konstytucyach opisanemu. A gdy iuz ta sprawa *in quacunque partem* się odprawi, tedy przerzeczony Wielmożny Andrzej Opaliński Generał Wielgopolski, z Podkomorzym Poznańskim, mają y będą powinni rzemieślniki za te pieniądze, które są na to złożone, y na ratuszu Poznańskim leżą, sposobiwszy rzemieślniki, rzekę Wartę urumować, y wedle potrzeby *navigabilem* uczynić, począwszy od Poznania aż tam dokąd będzie potrzeba. A ieliby te pieniądze na to dostarczyć nie mogły, mają na Iurydycę Poznańskiey expozytę Rycerstwu pokazać A wieleby ieszcze do tego po

trzeba, tam namowić: a Rycerstwo obojga Woiewodztw, Poznańskiego, y Kaliskiego dołożyć mają, obrachowawszy po czembuzy ze składu przyszło. A iesliby ktorzy *in solvendo negligent* byli, Urzędy Grodzkie mają przeciwko nim postąpić *sine appellatione*, iako o Pobor postępują.

Rzeka Wieprz.

65. Rzeka Wieprz acz ma być wedle statutow y konstytucyi wolna od wszystkich grobel y iazow, iednak za prozbą tych ktorzy młyny na tey rzece mają, pozwalamy: aby każdy czyi młyn iest, powinien być instrumenta, powrozy y inne potrzeby do tego należące mieć, y naczynie wodne, ktoregokolwiek stanu ludzie, bez wszelakiej szkody y trudności przeprowadzić przez te groble wzgorę y na doł idące: wyląwszy z tey powinności y obowiązku młyny do Kockiego imienia należące, na ktorych iednak słozy aby były rządnie naprawowane, a to pod winą sta grzywien, o którą *forum* w Urzędzie Grodzkim ktorymkolwiek *peremptorie* każdy mieć będzie. Wszakże ta terażniejsza konstytucya nie ma trwać iedno do przyszłego Seymu: a to dla tego iż iesliby temu nie dosyć się zdało od tych ktorzy groble na teyże rzece mają, aby ie znieść powinni byli, *sub poena quintarum marcarum peremptorie* w Urzędzie Grodzkim *exequenda*.

Rzeka Bug.

66. Konstytucyą na Seymie Koronacyi naszej o tym uczynioną, *in robore* zostawujemy, z tym dokładem, iż te groble, y iazy na tey rzece, do S. Marcina blisko przyszłego mają być zrucone: a to zrucenie ma się począć od naszych dobr Krolewskich, *iuxta statutum, sub poena in constitutionibus expressa*, zachowując statut o słozach.

Rzeka Wisłok.

67. Mocą tego Seymu postanawiamy, aby rzeka Wisłok w Ziemi Przemyskiej, a w Powiecie Przeworskim, była *navigabilis*, począwszy od granic wsi Staromieścia u Rzeszowa leżącej, ktora rzeka ma być wolna od wszelakich iazow. A ktoby iaz chciał mieć, powinien będzie słozy takie czynić, żeby na doł y wzgorę wszelakie statki przechodziły wolno bez szkody. Którą rzekę y wolność iey poddajemy pod warunki winy, *forum* o nie w konstytucyach o wolney nawigacyi na inszych rzekach Koronnych uczynione. A iż ta rzeka y brzegi potrzebią wyczyszczenia abo wychędożenia: tedy obywatele przylegli oney rzeki mają się złożyć na pieniądze dla iey wychędożenia. Gdzieby do tego nie przyszło, tedy My poruczymy pewnym osobom one kosztem ich wychędożyć. A względem tego nakładu, każdy kto będzie spuszczał zboże wszelakie, y inne rzeczy tą rzeką, powinien będzie dać w karczmie Rzeszowskiej Celnikowi należnemu od szkuty zboża wszelakiego, popiołu,

mąki, złotych cztery, od pułszkutka y lichtana kopę, od lichtana mniejszego złoty, także od każdej tratfy, od klepek, wańczoszu, y innych towarow, po złotemu, pokiby ten co będzie tę rzekę chędożył, sumptu swego nie wybrał: ktorego chędożenia rzeki y brzegow, także y wybierania tego myta w karczmie Rzeszowskiej *non derogan: prawnu haereditis, imo cum consensu* Iasnie Wielmożnego Iana Zamoyskiego Kancelerza y Hetmana Koronnego, żaden dziedzic y dzierzawca dobr wszelakich nie ma bronić, o którą *coram Officio Castren: Praemissen: peremptorie sine appellatione, toties quoties opus fuerit*.

Woiewodztwo Sieradzkie pozwala na wyprawienie rzeki Pilce.

68. A iż Woiewodztwo Sieradzkie na wyprawę rzeki Pilce, z dobrej woli swej pozwala dać z lanu każdego po cztery grosze: tedy My im tego pozwalamy, tak z naszych iako y z szlacheckich majątkości, y pod warunek y sposob wybierania poborow pospolitych, do rąk Urodzonego Sebastjana Rychłowskiego Skarbnika Sieradzkiego, oddać uchwalamy, o słozach *prout supra* zachowując wcale konstytucyą.

Rewizya krajow Podolskich y Ruskich.

69. Naznaczemy Rewizory nasze..... do Rusi y Podola na oznaczenie mieysc, po ktoreby wieczności miały być dawane, ktorzy na blisko przyszły Seym relacyą rewizyi Nam przysłać będą powinni.

Praescriptia pewnych kaurz w Dobrzyńskiej Ziemi.

70. Na przyczynę Posłow Ziemi Dobrzyńskiej, *ex certis casibus incolas Terrae Dobrynen: attingen: juris fatalia praescriptiones quasvis* w postępkach wszelakich prawnych, ktore *pro executione* do Sądu Grodzkiego Bobrownickiego, także y do Sądu Starosty Bobrownickiego, aż do daty niniejszej konstytucyi, także y postęпки wszelakie prawne, ktoreby *in contumaciam* były otrzymane, na dobrach tych ktorzy *jurisdictionem Capitanei moderni* nie przyznawali, *penitus* znosimy, abrogujemy: warując to niniejszą konstytucyą, aby w sprawiedliwości swej *propter juris fatalia per non prosecutionem causae*, żaden ukrzywdzony nie był.

Roki Poznańskie.

71. Poprawując konstytucyi na Seymie Koronacyi naszej, postanawiamy, żeby Roki Poznańskie ktore bywają w ostatni Poniedziałek przed Seymikiem obierania Deputatow na Trybunał, sądzone były: A Kościęskie y Wschowskie po nich według zwyczaju y prawa, ktore tam mają być sądzone gdzie do tego czasu zdawna sądzone były.

Iurydyka Wielkiej Polski.

72. Za zgodnymi prozbami Posłow Wielkiej Polski, P. Marszałkowi Koronnemu, Generałowi Woiewodztw Wielkiej Polski, aby złemu

y zesłemu zdrowiu swemu dogodził y zabiwał, pozwalamy *authoritate praesentis Conventus*, aby od sądenia Iurydyki Poznańskiej y Kaliskiej, do trzech lat od daty niniejszej konstytucyi był wolen. A Sądy iego Generalne w Poznaniu y Kaliszu, aby odprawowane były, damy Surrogatory nasze osiadłe onych krajow osoby szlacheckie, ktorzy będą od niego Nam zaleceni, a sprawiedliwość y exekucyą czynili podług prawa, ludzkiej sprawiedliwości nie omieszkiwając.

Sądy Ziemskie y Grodzkie, po wszystkich Koronie.

73. Sądy Ziemskie y Grodzkie, Iurydyki Grodzkie, nie mają się odprawować w żadnym Urzędzie y w Grodzie, po dokończeniu Seymu Walnego Koronnego *in arctiori tempore*, iedno po dwu niedzieli.

O rozgraniczeniu Woiewodztw, Ruskiego, Wołyńskiego, Podolskiego, Bełskiego, Lubelskiego, Braclawskiego, y Kiiowskiego, także y W. X. L. z Podlaszem, y Mazowsza z Podlaszem, Nurckiego Powiatu z Kiiowską Ziemią.

74. Na rozgraniczenie Ziem, Woiewodztw y Powiatow wyżey opisanych, naznaczamy w tym roku przez listy Kancellaryi naszej Kommissarze osoby pewne, ktorzy na pierwszy Poniedziałek po S. Bartłomieju zieczawszy się na mieysca, onym, od Nas w liściech oznaczone, mają rozgraniczenie wieczne między temi pomienionymi Ziemiami, Woiewodztwy y Powiaty uczynić, y one skończyć nie rozieżdzając się.

Mieysca Urzędnikow, Braclawskiego, y Wołyńskiego Woiewodztw.

75. Postanawiamy też, aby Urzędnicy Ziemscy w tych Woiewodztwach, także Dygnitarze przez Nas kiedy będą dani, aby mieysca swe obyczaiem mieysc Koronnych Woiewodztw odprawowali, tym porządkiem: Podkomorzowie, Chorążowie, Sędziowie, Stolnikowie, Podczaszowie, Łowczowie, Podsekowowie, Cześnikowie, Miecznicy, Skarbnicy, Woyscy.

Korektura praw y zwyczaiow Woiewodztw tychże.

76. Naznaczamy czas, dzień S. Iana Chrzciciela blisko przyszły na mieyscu tym kędy Seymiki insze odprawują, aby obywatele onych Woiewodztw osoby pewne między sobą obrawszy, korekturę praw swych pisali. Na którą korekturę generalną Koronną do Lublina na przyszły S. Marcin *pro cognitione* Deputatow Koronnych przysłać będą powinni.

Most na rzece Gaci w Łomzieńskiej Ziemi.

77. Na prozbę Posłow Ziemskich, most na rzece Gaci pozwalamy uczynić, Urodzonemu Iakubowi Zabickiemu, Podkomorzemu Zakroczymskiemu, y groblę naprawować, z tą kondycyą, żeby prowent z tego mostu był oddawan do skarbu naszego według inwentarza: wszakoż rewidować to mają urzędnicy w konstytucyi opi-

sani, do rewidowania cel naznaczeni. A na Seymiku przed Seymem przyszłym, mają postanowienie uczynić w Łomzie obywatele onych Powiatow, iako y iakie mostowe tam brać ma: ktore gdy Nam przyniosą Poslowie oney Ziemi na przyszły Seym, tedy przywiley z Kancellaryi naszej dać na to każemy, przerzeczonemu Iakubowi Zabickiemu, y potomstwu iego, będziei słuszne.

Praescriptio sub Interregno.

1282

78. *Praescriptio et fatalia sub Interregno* pomykamy *laude Conventus praesentis* ieszcze do roku, a to dla powietrza przeszłego roku: to iest, do dwu lat, od daty przeszłej Seymu zawarcia Koronacyi naszej rozumieć się ma: zachowując iednak konstytucyą o tym pierwey uczynioną.

Ordynacya Iasnie Wielmożnego Iana Zamoyskiego Hetmana Koronnego.

79. Dla zasług Iasnie Wielmożnego Iana Zamoyskiego Kancelerza y Hetmana Koronnego Wielkiego, za radą Panow Rad, y pozwoleniem Posłow Ziemskich, tak Koronnych, iako Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y Ziem innych należących, pozwalamy mu uchwałą Seymu niniejszego *lege perpetua nunquam in posterum abroganda*, iż mu wolno będzie uczynić ordynacyą *in futurum*, o dobrach swych nieruchomych y ruchomych gdziekolwiek leżących, ktore teraz ma, y mieć może, kto y iako miałby mu succedować, tak z potomstwa iego *masculinis sexus*, iako *eo deficiente quocunque gradu descendantium*, z dalszych osob domu iego, y z herbu Ielitow, tych z ktorychby przodkami przedtym przodkowie iego dział mieli. Ktora to ordynacya ma trwać wiecznemi czasy, *non obstante ulla praescriptione et fatalibus, etsi admissio possessionis post inscriptionem non fieret*. Tym sposobem, aby wedle ordynacyi tey, dobra te, *vel in toto, vel in parte, prout ordinaverit*, nie mogły być *per haereditatem etiam de lumbis ejus, et successores alienowane*, abo długi, opravami, *vel alio quovis titulo onerowane*. *Alijs tamen in rebus omnibus iuribus ac oneribus Terrestribus subesse debent*: którą ordynacyą, aby do wszech wiadomości przyszła, ma do akt Trybunalskich w Lublinie podać, *cum facultate immutan. emendan. ipsi duntaxat, durante vita ipsius reservata*.

Miasto też iego Zamoście nowe, przy wolnościach iemu nadanych, także przy prawach y porządku, ktory teraz w nim iest, abo ktory uczyni, ma trwać y po śmierci iego czasy wiecznemi.

O żołnierzach.

80. Iż dla różności mieysc, na ktorych żołnierze mieszkają swe stania, nie może być tak iakoby potrzeba doyrzrano y opatrzone, żeby szkody się od nich nie działy: tedy aby więc każdy mógł sprawiedliwości w ukrzywdzeniu swoim doysć, postanawiamy ze wszech Stanow

zezwoleń, iż gdyby się krzywda od Rotmistrza którego komu stała, albo szkoda była uczyniona, a niechciałby się sam, upomniony w tym będąc, usprawiedliwić, y dosyć ukrzywdzonemu albo uszkodzonemu uczynić, ma być do bliższego w oney Ziemi Grodu pozwem Grodzkim pozwan, y tam nie excypując się *a foro* odpowiadać, y rzeczy osądzoney dosyć czynić powinien. Także gdzieby od towarzysza to się stało, ma u Rotmistrza sprawiedliwości ukrzywdzony albo uszkodzony żądać, ktorey gdzieby nie odniósł, onego towarzysza także pozwać ma do bliższego Grodu, który iako y Rotmistrz nie excypując się, odpowiadać y rzeczy osądzoney dosyć czynić powinien. Z towarzyszywo nieosiadłych albo cudzoziemców, tych którzyby nie szlachciami byli, także z pacholików powinien Rotmistrz czynić sprawiedliwość *in instanti*; gdzieby nie uczynił, a był o to pozwany do bliższego, iako wyższej stoi, Grodu, ma dosyć zań sam czynić, albo stawić obwinionego: albo gdzieby uciekł, przysiądź, że nie był u niego gdy o sprawiedliwość był rekwirawan. Pozwu kładzenie na każdego z nich ma być takie: ktoby osiadły był w onym Woiewodztwie, gdzie stanowisko będą mieć żołnierze, y gdzie się krzywda stanie: tedy na majątności ma być pozwem kładzion: gdzie nie, tedy w gospodzie, albo legierze pozwanego. Postępek także prawny ma się ściągać na dobra nieruchomości y ruchome, tak y na zasłużone ich pieniądze, ktoreby z nich który miał u Pisarza w skarbie, ktore *in talibus casibus* mogą być od ukrzywdzonego arestowane, a Pisarz ma arest przyjąć, y z nich ukrzywdzonemu za słusznym y prawnym pokazaniem krzywdy albo szkody ma dosyć uczynić, zostawując we wszystkim konstytucyą Krakowską na Koronacyi naszej przeszłej uczynioną. A żeby więc te pozwy nie uczyniły trudności iakiey, gdy do ruszenia żołnierzy do potrzeby iakiey za rozkazaniem Hetmańskim, albo komuby to od niego zlecono było, przyjdzie, y nie wymawiali się żołnierze z ruszenia prawem y pozwami: tedy postanawiamy, że choćby który pod trwogę y ruszenie był wzdany, a potem na wtorym y dalszym Roku po odprawieniu potrzeby pokazał listem Hetmańskim, iż na ten czas był na posłudze Rzeczypospolitey y naszej, ma z tym od wzdania być wolnym: a iednak zaraz na pozwem odpowiadać.

Zahamowanie Ukrainego swowoleństwa.

81. Z strony ludzi swowolnych Woiewodztw, Ruskiego y Podolskiego y inszych, którzy przeieżdzając granice Koronne, zagranicznikom gwałty y szkody czynią, pakta z postronnemi Państwami sąsiadymi Koronnemi wzruszają, nie bacząc na niebezpieczeństwo Rzeczypospolitey, ktoreby za czasem ztąd urosć mogło. Deputuiemy Kommissarze nasze z Seymu niniejszego, którzy wszystkie te swowoleństwa sądzić y karać mają do przyszłego Seymu tylko. *Plebeios* na gardle karać, ktore *plebeios* panowie ich, albo u

którychby byli arestowani, albo ich pozwem zastąpić, postawić na Roku *peremptorie*. A gdzieby uciekł, przysięgę uczyni, iako *non dedit causam aufugiendi*, ani o nim wie, tak że arest y pozwem u nich nie zastał. A szlachcice osiadłe statutem Koronnym *de guerris* uczynionym, sądzić y karać mają. A gdzieby się co też trudnego trafiło, zwłaszcza z osiadłymi szlachcicami, czemuby rozsądkiem swym zdołać nie mogli: tedy do Nas iako *nayrychley pro informatione* posłać mają. Także nieosiadłego szlachcica karać y sądzić, nie odsyłając *pro informatione* do Nas podług występku każdego. A jeśli szlachcice nieosiadły nie stanął, tedy ma być odesłany na Seym na wywołanie y publikowanie bezecnym. A tak mają czynić sprawiedliwość iako z rzeczy przeszłych, tak y przyszłych, do Seymu przyszłego wyżej mianowanego, na którym wieczny obyczaj tej tam sprawiedliwości y pohamowanie, tych swowoleństw, *laudo communi Statuum* opatrzymy.

Confirmatio postanowienia między Iasnie Wielmożnymi Radziwiłłami trzema braćmi, Xiężęty na Olyce y Nieświeżu, uczyniona.

82. Przywilej albo prawo Iasnie Wielmożnych Radziwiłłow trzech braciey rodzoney, Mikołaja Krzysztofa, Olbrychta, Stanisława, Radziwiłłow Książąt na Olyce y Nieświeżu, którym oni porządek prawa wszelakiey dziedziczoney oyczystey majątności swey potomkom swoim rospisali, iuz iż tylko męskiego rodzaju potomkowie synowie rodzeni, a w niedostatku tych, tedy tegoż domu krewni po mieczu mimo własne dziewczki dziedzictwo osiągać mają, a zwłaszcza w tych przedniejszych, iako Olyka, Nieśwież, Kleczk, Mir, Grodek Dawidowski, y inszych w postanowieniu opisanych, oprócz rzeczy ruchomych, y własnego nabycia ich, iako szerzey postanowienie ich y konfirmacya Krola I. M. Stefana omawia. Tedy mocą tego Seymu, za prośbą Iasnie Wielmożnych Radziwiłłow pomienionych, a spólnym zezwoleniem Panow Rad y Posłów Ziemskich oboya narodu, konfirmujemy y w zupełne używanie potomków przereczonych Iasnie Wielmożnych Radziwiłłow, tą konstytucyą przywozimy wiecznymi czasy.

Wolności Collegium Nieświeskiego, et adscriptio bonorum immunitati ecclesiae.

83. Za prośbą Kasztellana Trockiego, Iasnie Wielmożnego Mikołaja Krzysztofa Radziwiłła, Xiążęcia na Olyce Nieświeżu, y za przyczyną Panow Rad y Posłów Ziemskich oboya narodu, dobra od pomienionego Kasztellana Trockiego, na Kollegium Nieświeskie, *Societatis Iesu* nadane y fundowane, włość Lupską, to jest, Siola, Tuchowice, Swiecice, Nowosiółki, Rozdziałowice, Zalipienie, Załuże, Uzonkę, Rudawa, *cum omnibus pertinent*: wyzwalamy od służby Ziemskiej wojenney, a *contributionibus et stationibus militum, incorporan: et adscribe: praedicta bona omnibus et singulis praerogativis, et immunitatibus,*

1284

1285

privilegiisque ecclesiasticis, quibus caetera omnia ecclesiastica bona in Regno Poloniae, et Magno Ducatu Lithuaniae fruuntur et gaudent, iako o tym przywilej od Nas dany obmawia.

Starostwa Sądowe y Ukrainne W. X. Lit.

84. Starostw Sądowych, także zamków Ukrainnych, dzieciom lat niepełnych, wedle prawa dawać nie będziemy, iedno ludziom godnym, Nam y Rzeczypos: zasłużonym: a ktoby co odzierzał po tej konstytucyi, takowy *privatione officij puniendus est.*

Summy nowe w Wielkim X. Lit.

85. O summy po Unii na dobra Rzeczypospolitey Wielkiego Xięstwa Litewskiego czasu *Interregni* wniesione, za obwieszczeniem *ex more* do Powiatow na Seymiki przez uniwersały na blisko przyszłym Seymie *legitima via juris*, krom pozwu kognicyą uczynić mamy, a każdy *vigore hujus constitutionis* stawić się powinien będzie.

Criminalia Litewskie, y Sądy Seymowe.

86. Ustawujemy, aby na Seymie Walnym każdego tego dnia w dzień ieden, mianowicie Wtorkowy, sprawy główne Litewskie Seymowe, przez Nas sądzone y odprawowane były.

Infames et proscripti od Wielkiego Xięstwa Litewskiego.

87. *Infames, proscripti, et banniti legitime condemnati*, tak Polscy w Litwie, iako Litewscy w Polsce, miejsca abynapoty nie mieli, y owszem każdy Urząd *legitima via juris*, przeciwko nim exekucyą czynić ma, *exceptis his causis*, ktore wpadły *in deliberationem*.

Wolność od cel ludzi szlacheckich, w Wielkim Xięstwie Litewskim.

88. Celnicy, Mytnicy, w Wielkim Xięstwie Litewskim, na komorach mytnych, tak wodnych, iako y ziemskich, żadnego hamowania y zadzierżywania nie czyniąc, owszem za przysięgą u Grodu, albo pierwszej komory, wolno przepuszczając myt od zboż y towarow wszelakich szlacheckich oboya narodu brać nie mają, *sub poena* sta kop Litewskich: a Pisarze Celni nie mają więcej od kwitu nad dwa grosza wyciągać, o co wszystko do Trybunału, y do każdego Urzędu wolno pozwać będzie, także za dworem naszym.

Ordinatio o prowentach Krolowskich, w Wielkim Xięstwie Litewskim.

89. W Wielkim Xięstwie Litewskim Grodno ze wszystkim, Szawle ze wszystkim, *post decesum moderni possessoris*: Brześć z Kobrynem ze wszystkim, Mohilow ze wszystkim: Olita ze wszystkim, y myta stare mają być wolne, aby z nich prowenty skarbu Wielkiego Xięstwa Litewskiego dochodziły, wcale zachowawszy iednak każdego przy prawie iego, ktore tę konstytucyą uprzędziło

1286

Rozgraniczenie Woiewodztwa Podlaskiego, z Woiewodztwem Brzeskim.

90. Na rozgraniczenie Woiewodztwa Podlaskiego z Woiewodztwem Brzeskim, *parem numerum* z oboya narodu Kommissarzow oznaczyć mamy, którzy powinni będą pewne granice między temi Woiewodztwy uczynić.

Granice między Woiewodztwem Kiiowskim, y Powiatem Możerskim.

91. Na rozgraniczenie Woiewodztwa Kiiowskiego z Powiatem Możerskim Kommissarze wysłać mamy, którzy powinni będą te tam grunty rozgraniczyć. A Kommissarzow *par numerus* z oboya narodu być ma.

Swieta Rzeka.

92. Swiętą rzekę ku pospolitemu pożytkowi, ktoby się podjął opowiedzeniem na przyszłym Seymie wyczyścić, pozwalamy.

Dom sądowy w Pińsku.

93. W Pińsku wedla konstytucyi Seymow 1587 et 1581 *vigore Conventus hujus*, dom sądowy za żądaniem tego tam Powiatu, zbudować pozwalamy.

Dom sądowy, y chowanie ksiąg w Nowogrodku.

94. Za prośbą Posłów Woiewodztwa Nowogrodzkiego, pozwalamy tamtym obywatelom mur stary w okolnym Nowogrodzkim zamku, y więź starą nad studnią leżącą oprawić, y tam dom sądowy y schowanie na księgi zbudować, iako o tym szerzey przywilej nasz na to dany obmawia.

Kauzy frymarkow dobr naszych, w Wielkim Xięstwie Litewskim.

95. Zamiany y frymarki, ktoreby od Przodków naszych weszły w domy szlacheckie wiecznością, jeśli o te dobra kto pozwał, y prawem dziedzicznym u possessorow tego dochodzić chciał: tedy sprawy takie sami sądzić mamy w Litwie. A każdy Urząd takową sprawę do Nas odsyłać winien będzie.

Summa pozwolona Andreiowi Karchowskiemu, zamku Sieświejskiego Staroście.

96. Tak iakośmy przedtym przywilej nasz dożywotny. Urodzonemu Andreiowi Karchowskiemu na Starostwo y dzierżawę zamku Sieświejskiego, ze wszystkimi do niego należnościami, za znaczne, sławne, y krwawe zasługi iego, przeciwko Przodkom naszym y Rzpłtey, tudzież też y Nam samym, dali: tak teraz za pozwoleniem zgodnym wszech Stanow Koronnych, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, summę pięć tysięcy złotych pieniędzy liczby y monety Polskiej, na tymże zamku Sieświejskim, y wszystkich do niego przynależnościach iemu, potomkom iego zapisujemy y darujemy, iako o tym przywilej nasz iemu na to dany szerzey obmawia.

1287

Summa Andrzejowi Wołkowi pozwolona.

97. Za znaczne zasługi w potrzebach rycerskich, za nieboszczyka świętej pamięci Króla Stefana Przodka naszego, także też za przyczyną do Nas Posłów Ziemskich uczynioną, przereczonemu Andrzejowi Wołkowi y potomkom jego, summy dwa tysiąca złotych liczby Polskiej, na służbach Bojarskich dwóch w Starostwie Wieliskim będące, Iakowa, Wieleminowa, y Ilchykonkina, *authoritate praesentis Conventus* zapisujemy, iako o tym przywilej nasz na tę summę y dożywocie iemu dane szerzey obmawia.

Mniszy Lubelscy.

98. Iż w konstytucyi przeszley Seymu Koronacyi naszej, nie dołożyli Celnikowi Lubelskiemu skąd ma kwit mieć na tę dziesięć grzywien, którą winien dawać według konstytucyi kościółowi ś. Stanisława: naznaczamy, wziawszy kwit od Konwentu, aby był przyjmowan w skarbie na liczbę, temu Celnikowi.

Odpuszczenie szosu y poboru miastu Krakowu.

99. Iż miasto nasze Krakow, stolica nasza Krolewska, iako *prioribus Interregnis*, tak y tego posledniego *Interregnum*, wiarę y stateczność swą w to zamieszanie Rzeczypospolitey Nam y wszystkiey Koronie statecznie pokazało y dotrzymało, nie oglądając się na wielkie szkody, spalenia y spustoszenia majątności swych, które *ex usu artis militaris* palone y zniszione, a ruchome brance być musiały: przeto za tę wiarę y stateczność y łaskę naszą Krolewską miastu temu, y obywatelom jego wszystkim pokazując, aby też pociechy za szkody y trudności swe odnieść mogli, szos z poborem naszym Krolewskim, któryby za uchwałą wszech Stanow Nam y skarbowi naszemu Koronnemu, abo Poborcóm y Szafarzóm na Seymie uchwalonym, płacić mieli, miasta Krakowa mieszczanom y obywatelom jego wszystkim darujemy, y odpuszczamy, do czterech exakeyi poborowych, ięśliby kiedy *ex necessitate* Rzeczyposp. uchwalone byź miały, począwszy exakcyą od poborow na tym Seymie uchwalonych. W czym aby trudność y przenagabanie żadne nie było od Poborców naszych, *tam in genere quam in specie*, tą niniejszą konstytucyą warujemy.

Odpuszczenie czopowego miastu Krakowu.

100. Miastu Krakowu na poprawę murów y municyi mieyskich, czopowego od każdego picia, ktoreby z miasta Krakowa do skarbu naszego Koronnego dochodzić miało za uchwaleniem poboru przez Stany Koronne, *authoritate constitutionis praesentis*, daiemy y darujemy do dwu exakeyi poborowych blisko przyszłych, od niniejszey począniąc: tym sposobem, że Urząd Mieyski takowe czopowe od picia wszelakiego przez te dwie exakcyę wybierać y wyciągać ma, wazakoż wybierać czopowe mają wedle przywileju piwowarów miasta tego. Zachowując w cale

kognicyą Seymową o tychże przywilejach, y o tym ięśli co po nich różnego bywało na nie stanowiono, a to po wyszczeniu przereczonych dwu exakeyi poborowych: a z tego mury y municye mieyskie opatrować y poprawić mają. W czym także aby przenagabania żadnego od Poborców nie mieli, *tam in genere quam in specie*, tą konstytucyą warujemy.

Podwyższenie Mostowego miastu Krakowu.

101. Dla poprawy drog w Krakowie nad stare mostowe, za pozwoleniem wszech Stanow postanawiamy: że każdy furman, który z towarami cudzoziemskimi, z solą, y z inszemi ciężkimi do Krakowa przyjedzie, od każdego konia po pulgroszku miastu płacić będzie powinien. Także ktoby rogata bydło na skład Krakowski na przeday przypędził, powinien będzie po pulgroszku, zwłaszcza od bydła wielkiego, miastu temu płacić, iako przywilej na to dany szerzey obmawia.

Cło Krakowskie.

102. Przełożony Nam iest niedostatek miastu Krakowa, y wyniszczenie prowentów jego, tak iże z nich potrzeby miasta tego *nullatenus* odprawiane być nie mogą. Chcąc tedy aby za szczęśliwego panowania naszego miasto to, które *rebus secundis ornamento, adversis praesidio*, Nam y Rzplitey naszej byź zwykło, we wzroście brało. Miastu temu naszemu Krakowu, za pozwoleniem wszech Stanow cło wieczne daiemy, y postanawiamy: tym sposobem, że osoby wszelakie cudzoziemskie, miastu temu od towaru wszelakiego według oszacowania, od grzywny po pulgroszku płacić będą powinni czasy wiecznemi. iako szerzey przywilej im na to dany w sobie obmawia.

Odpuszczenie szosow Kazimierzanom.

103. Iż miasto nasze Kazimierz prze oblężenie Krakowa od nieprzyaciela, o wielką szkodę y utratę przyszło, ktemu że mury miasta tego po niektórych miejscach *per abusum* popsowane: tedy My łaskę naszą y poratowanie ku pomnożeniu miasta tego, y poprawę murów, y inszych potrzeb znacznych pospolitych odpuszczamy obywatelom wszystkim miasta tego, szos do czterech exakeyi po sobie idących, ięśliby kiedy napotym postanowione były, począwszy od niniejszego Seymu exakeyi. A czopowe także cale wszystko miastu temu od wszelakich picia na rok niniejszy kontrybucyi ku tym lepszemu poratowaniu budowaniu murów, baszt, tak iż żadnym kształtem ni od kogo w tym impediowani byź nie mają, ponieważ to co czyniemy, za pozwoleniem Stanow wszystkich Koronnych uchwalamy.

Cło Kazimierskie.

104. Dla zasług y wierności miasta naszego Kazimierza Krakowskiego, które przeciwko Rzplitey y Nam, w obronieniu pilnym y wiernym poka-

zało miasta naszego Krakowa: przeto mostowego im od Przodków naszych nadanego, ktorego są *in pacifico usu*, przyczyniamy z pozwoleniem wszech Stanow Koronnych, to iest, nad stare cło od konia każdego po pulgroszku, także y od bydła rogatego, y od każdego inszego bydłęcia wielkiego po pulgroszku wybierać mają, od tych wszystkich którzy na skład Krakowski, abo przez most Kazimierski przez Krakow przejeżdżać będą, wybierać mają, iako o tym przywilej nasz onym dany szerzey obmawia.

Szos y czopowe Kleparskie.

105. Miastu naszemu Kleparzowi Krakowskiemu, które wedle szkód czasu oblężenia miasta naszego Krakowa, y tegoż podięło, y przy tym stateczną wierność swoją przeciwko Nam y Rzeczypospolitey pokazało. Z co My łaskę naszą Panską onym pokazując, szos cały, y insze prowenta kontrybucyi naszej, ktoreby z uniwersalu Seymu niniejszego do skarbu naszego, abo więc Szafarze Ziemie oney, przyś miały miastu temu do czterech exakeyi, ięśliby napotym *ex necessitate Reipub.* kiedy uchwalone były, darujemy y odpuszczamy. A czopowe od wszelakiego picia na rok niniejszy kontrybucyi tu uchwaloney, miastu temu dawamy na poratowanie pospolitych potrzeb, y ku obronie miasta tego. W czym wszystkim aby impedimentu żadnego niokogo nie mieli, niniejszego Seymu uchwałą utwierdzamy.

Przemysł od podwod wolny.

106. Za pozwoleniem Stanow Koronnych, porównujemy miastu Krakowskiemu, Poznańskiemu, Lwowskiemu, tak z strony dochodzenia krzywd person, na Urzędzie Radzieckim y Przysiężniczym będących, iako z strony wolności od podwod y koni dawania: gdyż wieś osobna Podziacza na podwoły, u Medyki, zdawna iest naznaczona.

Krasnystaw od podwod wolny.

107. Miasto Krasnystaw do dziesięci lat, wolne od podwod piędznych y dawania koni podwodnych czyniemy, dla przyczyn słusznych w tym Nam pokazanych.

Srzoda od poboru wolna.

108. Miastu naszemu Srzedzie prze desolacyą przez ogień, od podatków poborowych do czterech exakeyi, począwszy od uchwały Seymu niniejszego, ięśliby kiedy z potrzeby Rzeczypospolitey uchwalone były, odpuszczamy.

Incorporacya Woytostwa w Krosnie.

109. Prosilili Nas Posłowie Ziemscy za miastem naszym pogranicznym Krosnem, abyśmy *authoritate praesentis Conventus* inkorporacyą Woytostwa Krosnieńskiego, przez Przodki nasze miastu temu daną, tak iako miastom innym Koronnym approbowali, y onę w konstytucyą wpisać rozkazali. Lecz że Nam dano sprawę, aby ta inkorporacya miała byź z ubliżeniem y z uymą po-

żytków stołu naszego y kwarty: tedyśmy na ten czas tego im nie pozwolili. Przetoż tę sprawę do drugiego blisko przyszłego Seymu odkładamy, a *interea temporis* każemy o tym pilną inkwizycyą uczynić. A gdzie się to pokaże, że ta inkorporacya nie byłaby z uymą y z ubliżeniemżytków stołu naszego y kwarty: tedy na przyszłym Seymie taką approbacyą tej inkorporacyi uczynić mamy tym sposobem, iako inszym miastom. Toż też miasto Krosno, y osoby na urzędziech, tak Radzieckim, iako y Przysiężniczym będące, porównujemy z drugimi miastami głównymi Koronnymi, w dochodzeniu krzywd gwałtownych, wedla konstytucyi *anni* 1581 miastu Krakowu należącej.

Miasto Warszawskie.

110. Iż miasto nasze Warszawa, wielką szkodę y spustoszenie ma z przeszley Elekeyi, y z inszych Zjazdów Koronnych Seymów, y na potomne czasy mieć może, na poprawę tego co reštauować naprawowe potrzeba, żadnego opatrzenia nie mają: tedy myto y cło ziemskie, które im iest od Krolewey Iey Miłości Paniey Ciotki naszej do czasu na poratowanie dane, ktemu wodne Warszawskie, *salvo jure moderni possessoris, exceptis* wszelakich towarów szlacheckich, które są y mają byź zawsze wolne od tych myt wiecznemi czasy, miastu temu Warszawie na onera tu wszystkie ktore podejmują, daiemy, y na wieczne czasy inkorporujemy: wszakże ięśli z tego kwarta do Rawy dawana bywała, tedy ią też oni dawać powinni będą. Także też y od podwod płacenia, y koni dawania, starą Warszawę wolną czyniąc, wedla dawnego ich przywileju *in perpetuum usum* to im approbujemy.

Inkorporacya Woytostw miastom niektórym.

111. Woytostwo w Lublinie, w Łęczycy, w Wschowie, miastom tym na wieczne czasy inkorporujemy. A to przychylając się do pierwszych specyalnych ich przywilejów, y wedle których tych Woytostw używać mają wiecznemi czasy. Także też Srzedzkiemu miastu Woytostwo Srzedzkie inkorporujemy. Wszakże tak, aby pożytki z nich wszystkie na potrzebę miast tych obracaly się. Całą powinność woyny y inszych powinności R. P. zachowując.

Młyny Poznańskie.

112. Ponieważ młyny nasze przy Poznaniu, jeden za czarnymi Mnichami, drugi za bramą Wrocławską leżące, za dawnym zaniedbaniem z groblami abo ich gaciami, także z załumnością budowania *ad ruinam* przyszły: przeto te młyny wyżey mianowane z trzecią miarą skłpiwszy *possessori* ich *iuxta formam juris*, ięśli dożywocia nie zaszły, *cum eorum pertinentijs*, temu to miastu naszemu Poznaniowi, abo *communitati* miasta tego, *in merum dominium* czasy wiecznemi inkorporujemy. Z których to młynów na każdy rok, powinni będą ciż to mieszczanie Poznańscy do zamku naszego Poznańskiego pla-

1290

1289

1291

cię, y skutecznie oddawać, pszenice małdrow pięć, a rży abo żyta, małdrow dwadzieścia y dwa miary Poznańskiej. W czym iednak ma bydź baczenie *in legalibus impedimentis*, pogorzenia abo znaczney szkody przez powódź niezwyčajną. A kwarty do Rawy, gdy icy przedtym z tych młynow nie dawano: tedy też na potomne czasy miasto to Poznańskie dawać nie ma, iako o tym szerzey przywilej nasz y postanowienie z Generalem Wielkiej Polski uczynione obmawia.

Summa Piotrowi Podbielskiemu napisana.

113. Za znacznymi y krwawymi zasługami Urodzonego Piotra Podbielskiego, ktore pokazywał za świętey pamięci Krola Stefana Przdoka naszego, w wojnach przeciw Moskiewskiemu, gdzie y uszczerbienie zdrowia swego odniósł z ran. Za co acz zarazem tanżę na wojnie pod Lukami dożywociem iest opatrzon wioską Serkowczyzną, potom pode Pskowem pustynią Bezsolicią prawem dożywotnym, ktore My mu we wszem approbuem, y nad to dwa tysiąca złotych, na teyże majątności ktora leży w Starostwie Owruckim Woiewodztwie Kiiowskim, onemu y potomkom iego zapisuemy za pozwoleniem wszech Stanow Koronnych, iako o tym przywilej nasz szerzey obmawia.

Miasto Zakroczym.

114. Iż miastu naszemu Zakroczymskiemu *iminet periculum ex alluvione aquarum*, gdyż Wisła, Bug, Narew, bystro bieżą y szeroko wylewają, rwiąc y psuiąc brzegi. A według relacyi Kommissarzow, ktore był świętey pamięci Krol Stefan zesłał, na opatrzenie tamtego niebezpieczeństwa, iest na trzy sta złotych oszacowane: tedy z komory naszej solney tego miasta składu solnego, na poratowanie y sprawienie tamy, po sześci balwanow soli dawać im pozwalamy na każdy rok.

De iuribus Regiarum civitatum.

115. Iakośmy na Koronacyi naszej prawa przy innych miast naszych potwierdzili: tak iey w całości swoiey zachowuemy.

1292 Dla wiary pewności tego wszystkiego, pieczęć naszą Koronną ku temu przycisnąćśmy rozkazali. Dan na Seymie Walnym Koronnym Warszawskim, dnia 18 miesiąca Kwietnia. Roku Bożego, 1589. Krolowania naszego, roku wtorego.

Na własne roskazanie Krola I. M.

TRYBUNAŁ

WOŁYŃSKIEGO Y BRACLAWSKIEGO, WOIEWODZTW.

ZYGMUNT III,

z łaski Bożey Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kiiowskie, Wołyńskie, Podlaskie, Inflantckie, etc. etc. y Krolewstwa Szwedzkiego własny Dziedzic, y przyszły Krol.

1. Oznaymuemy wszem wobec, y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy: iż My mając wzgląd y osobliwe baczenie na obywatel Woiewodztwa Wołyńskiego y Braclawskiego, ktorzy w tak wielkim niebezpieczeństwie, od przyległego a bardzo prędkiego nieprzyaciela z innemi Woiewodztwy przyległymi, Ruskim, Podolskim, także y inszemi y pogranicznych zamkow dzierzawcami, dla zachowania granic Ziem tych krwi przelewać nie-litowali. Czego iako przed przywroceniem do Korony Polskiej, tak y po wcieleniu, Przodkowie nasi, y My sami z rzeczy oczom podaney doznaliśmy, y chcąc chęci ich łaską naszą Krolewską im nagrodzić, y ich umysły a zwiąski wcielenia ich do Korony tym więcey ugruntować. Tak iako przy szczęśliwey Koronacyi naszej, wszystkim zarowno Stanom duchownym y świeckim obywatelom Korony oboiego narodu, prawa, swobody, przywileje, daniny, służące trzymać, zachować, przyrzekliśmy, nie przywódząc w żadną wątpliwosć ani spor wszystkich praw y postępkow, ale używanie ich w całości zachowywując, one wszystkie wedle własności, y brzmienia słow rozumiejąc, iako o tym szerzey prawa, przywileje na unicy, y konstytucya w Krakowie na pomienionej Koronacyi naszej obmawia. Do tych swobod wolności przydaem, y osobliwie mocą Seymu terazniejszego, z pozwoleniem wszech Stanow duchownych y świeckich, także Posłow Ziemskich, poprawę praw y ich postępkow prawnych, na tym Seymie Walnym, przez Posly tego Woiewodztwa podane iako się w sobie mają, dosyć czyniąc żądności ich, za prawo mieć chcemy, y osobliwe artykuły waruemy, y onym iako członkom ciała prawdziwego y głowy nierozdzieloney, porownanie Sądow Trybunalskich ich spraw Ziemskich, Podkomorskich, Kommissarskich, Grodzkich, y innych wszelakich, tą konstytucyą naszą Seymową wyrażamy, y sposob około sprawiedliwości, na ktorey wszystkie rząd domowy należy, y z ktorey wszystkie dobre obyczaje w każdej Rzeczypospolitey pochodzą, postanowienie niżej opisane uczyniliśmy.

Porządek do obierania Sędziow.

2. Naprzód do obierania Sędziow, Seymiki tym Woiewodztwom składamy na dzień y czas pewny w Trybunale Koronnym opisany, to iest, na pierwszy Poniedziałek po Narodzeniu Panny Maryi w roku terazniejszym, tysiąc, pięćset,

ośmdziesiąt dziewięcym w Woiewod: Wołyńskim pierwszego roku w Łucku, drugiego w Włodzimierzu, trzeciego w Krzemieńcu, y tak alternatą bywać ma. A w Woiewodztwie Braclawskim zawždy w Winczy. A potym zawždy każdego roku na tenże rok y dzień wyżej opisany, do obierania takowych Sędziow, do tych Sądow Trybunalskich, na miejscach przerzeczonych, tym to obiema Woiewodztwom, y takimże porządkiem, Seymiki mocą niniejszego Seymu naznaczamy.

Obieranie Sędziow.

3. Na ktorych Seymikach każde z tych Woiewodztw obrać będzie powinno między sobą, to iest, Woiewodztwo Wołyńskie z Powiatu Łuckiego osob dwie: z Powiatu Włodzimierskiego dwie. A z Powiatu Krzemienieckiego osob dwie. A Woiewodztwo Braclawskie osob dwie, ludzi godnych, bogoboynych, cnotliwych, rodzaju szlacheckiego, y obywatelow tamecznych, prawa y zwyczajow sądowych tamecznego prawa umiętnych y osiadłych. A gdzieby ktory takowy był obran z tych ktorzy na inszych sądziech zasiadają, gdyby się trafiła sprawa za pozwu odesłaniem abo za appellacyą od ktorego z nich, ten na ten czas na sądzie w oney sprawie wotować nie ma, y wynisć, gdy insi wota swoje podawać poczną, powinien będzie. A ci obrani Sędziowie do drugich tylko sądow trwać mają. A insi na ich miejsce do tego Sądu abo Trybunału głównego obierani być mają, czasu y dnia obierania tych Sędziow wyżej naznaczonego, tak iż żaden z elektow powtore na te sądy nie ma być obieran do lat czterech, oprócz tego gdzieby się w ktorym Woiewodztwie, na tegoż wszyscy iednostaynie zgodzili, a iżby się tego podiał, uprosili. Ktemu iesliby też z tych Woiewodztw dla ktoreykolwiek przyczyny elekcy nie doszła abo śmierć, abo choroba ktorego elekta zakroczyła, abo też rozroznienie iakie między niemi samemi przeszkodziło: tedy ci mają ostać na Sądziech Trybunalskich, ktorzych większa część szlachty na Seymiku obierze, y onym instrukcyą podpisze y podpieczętuie, co Trybunał rozsądzić ma Koronny.

Przysięga tych Sędziow.

4. Obrani Sędziowie z onych Woiewodztw, na czas y miejsca tym sądom naznaczone zięchawszy się, przysięgą iako w statucie ich Sędzia Ziemski przysięga, oni też takowąż uczynić mają, z tym dokładem: iż zmywy y porozumienia w żadnych sprawach z żadnym nie czynić, radzić, przestrzegać, rad tajemnych odnosić, y podatkow brać nie będzie. A iż też nie starał się, aby na te sądy obran był, y nie iest sługą rękodaynym, ani iurgieltnikiem ktorego pana. Także Deputaci Koronnych Woiewodztw winni będą pod obowiązkiem przysięgi swey, z tymi Deputaty Wołyńskimi sprawy obywatelow Wołyńskich Braclawskich Ziem, prawem ich własnym sądzić.

Iako sądzić mają.

5. Gdyż wszyscy obywatele tych Woiewodztw, Wołyńskiego y Braclawskiego iednakiey wolności praw używają: tedy też wszyscy rowno tymże iednakim prawem ich, ktorym się sądzą, y iako na ten czas sobie praw swoich poprawili, y ieszcze będą poprawować, u Trybunału sądzić się mają. A to tym porządkiem, sprawiedliwie z rejestru zaraz po Woiewodztwach, nie odstrzelając się od prawa ich własnego: ani słow w statucie y praw ich opisanych wykładając, iedno tak iako się same w sobie rozumieją. A dekret z pisma czytany ma bydź, na ktorym dwa Deputaci z Woiewodztw Koronnych: a z tych Woiewodztw dwa podpisać się mają. A gdyby się też trafiła różnosć wot, mają raz dwa y trzy znowu przez wota puścić, y przy tey stronie zamknięcie zostawać ma, ktora za sobą dowody słuszne y prawne będzie miała, przy ktorzych większa część zamykać ma. A gdy duchownych sprawa Rzymskiej religiy z tych Woiewodztw przypadnie, tedy Deputatow sześć Wołyńskich, a sześć duchownych Koronnych, takie sprawy odsądzać mają. A gdyby z tych Woiewodztw, Wołyńskiego y Braclawskiego, przez ktorą przyczynę sześci Deputatow nie było, tedy aby rowna liczba bydź mogła, na miejsce onego, abo ich, Polscy Deputaci mają bydź przyłączeni, y tymże prawem ich takowe sprawy powinni odsądzać będą. A gdy insze Woiewodztwa Koronne inszym prawem Koronnym sądzić się będą, tedy ciż wszyscy Deputaci tych Woiewodztw, Wołyńskiego y Braclawskiego, będą powinni z temiż Deputaty zasiadać, y wotować: wszakże w liczbie tylko z tych Woiewodztw, dwa głosy mają być policzone. y ciż dwa tylo pamiętne brać mają.

Co sądzić mają.

6. Sądzić mają sprawy wszystkie od Sądow Ziemskich y Grodzkich, Podkomorskich, Kommissarskich, za pozwy, appellacyami, odesłaniem, limitacyami, inszym wszelakim obyczajem, y wszystkie insze ktorekolwiek za dworem naszym Krolewskim idą, tak od urzędnikow, iako też z urzędow, o nie uczynienie odprawy dekretom, sądom, Trybunalskiego głównego Koronnego, w tych rzeczach, ktore temu Sądowi Trybunalskiemu sądzić należy, y osądzone będą, inszych doległości y ubliżenia Sądow abo Urzędow Starościch, y Urzędnikow, około nieuczynienia sprawiedliwości, tych wszystkich spraw, ktore bądź w Trybunale, bądź w Ziemstwie, abo w Grodzie przesądzone, y na Urząd do Starostw y na uczynienie odprawy odesłane, gdzieby wedle tego odesłania bez wszelakich przewłok odprawowane nie były. Także y insze wszelakie sprawy ktorekolwiek, tak z dawnych iako y z nowych pozwow, przypozywow, przypadają, a temu Trybunału należeć będą. a tamże przed tym Sądem Trybunalskim, wszystkie strony w sprawach swoich sądowych, Rok y

Roki będą mieć, według ich appellacyi, pozwów, przypozwów, tak zawitych, iako y nie zawitych, odesłania, odłożenia, y inszych wszelakich stopniów prawnych, iako za dworem miecby mieli, żadnych nie wymiując według ich kontrowersyi, spraw, dekretów, appellacyi, ruszenia, odesłania, rospisów, odkładania, y inszych punktów prawnych żadney strony prawa nie ubliżając. Wyjąwszy tylko sprawy y własne kryminalne, to iest, komuby szło o część, co wedle prawa ich sądowi naszemu, na Seymie należy. A gdyby kto o co inszego na Seym abo za dworem kogo wyzwał, tedy gdy to będzie uznano na Seymie abo Trybunale, że niesłusznie wyzwał, ma dwanaście niedziel w wieży siedzieć, a winy sto grzywien, y szkody stronie zapłacić. A sprawa ma być odesłana do należącego Sądu, wszakże w artykułach kryminalnych, od sądu y prawa Grodzkiego appellacya ma być do Sądu Trybunalskiego, wyjąwszy tylko sprawy prawa Maydeburckiego, rzeczy skarbu naszego, które z ostrożeniem pewnym, sądowi naszemu należą być. Także iestliby kto Starostę abo dzierzawcę o grunt nasz pozwał, o takie dobra ma być na Seymie, praw y przywilejów ich niwczym nie naruszając.

Miejsca sądom.

7. Iż Wielkiy Polski Woiewodztwom Piotrkow, a Mały Polski Woiewodztwom Lublin, ku odprawowaniu Sądów Trybunalskich naznaczone są, gdzie też te Woiewodztwa Wołyńskie y Braclawskie, z sądy swoieni należą być, z tym dokładem, iż Deputaty tych obudwu Woiewodztw mają do Piotrkowa na czas niżej naznaczony zieżdzać się, y spólnie z Deputaty inszych Woiewodztw Koronnych, przysięgę wyżey opisaną na te sądy uczyniwszy, one odprawować. A odsądzwszy Wielkiy Polski Woiewodztwa w Piotrkowie, mają zjechać na czas także wyżey naznaczony do Lublina, y także tam z Deputaty inszych Woiewodztw Koronnych, odsądzić wszystkie Woiewodztwa Mały Polski.

Bezpieczność sądów.

8. Przed które to sądy osoba żadna iakiegokolwiek stanu, dostoięstwa y godności, ktoraby sprawy swey nie miała, chodźć nie ma, aż kogo z rejestru zawołają, abo iako wiele uczestników do iedney sprawy należących: tedy nie z żadną zgrają do sprawy swoicy przystąpić, y do gmachu wchodzić ma, abo mają, tylko samoczwartemu, to iest z Prokuratorem a ze dwiema przyjacióły. A iestliby który upornie wszedł, abo napomniony wynieść niechciał, abo w domu sądowym wołanie czynił: tedy ma być na nim skazana wina sowita czternaście grzywien, ktorą zaraz pod drugą takową winą, od sądu nie odchodząc, sądowi położyć powinien będzie, y przeciw nieposłusznemu, odprawa rzeczy osądzoney iść ma. Przy wotowaniu aby żaden nie zostawał, oprócz tych, którzy

do tego przysięgli sądu: ktemu żaden na Seymiku obierania Sędziów, iako y na miejsce gdzie sądy będą odprawowane, aby nie śmiał przyieżdzać y przychodzić z bronią y żandnemi, innymi broniami, okrom miecza, korda, szable, szpady. A ktoby śmiał z strzelbą aby inszą bronią wszelaką przyiachać, aby pięćdziesiąt grzywien winy był karan, zawicie nie chodząc od sądu, abo od Seymiku, pod winą czternaście grzywien. A iestliby kto upornie odszedł, tedy ma być odesłan na exekucyą wedle prawa do Urzędu Grodzkiego. A gdzieby kto na Seymiku obierania Sędziów, abo też w trzech niedzielach przed zaczęciem sądu, abo też w trzech niedzielach po sądzie, iaką osobą szlachecką ranił, abo zabił: tedy według statutu postąpić przeciw niemu, nie inaczej iedno iakoby to na Seymie przy Nas uczynił.

Czasy sądów.

9. Sądy naprzód poczynać się mają zawsze w Piotrkowie w Poniedziałek pierwszy po S. Marcynie, a kończyć się mają do Kwietney Niedziele. A w Lublinie też sądy poczają się mają w Poniedziałek pierwszy po Przewodney Niedzieli, a sądzić się mają dokąd się nie skończą. Wszakże pod tym czasem odprawowania tych Sądów Trybunalskich, iako w inszych Woiewodztwach y w Powieciach Koronnych, tak y w tych Woiewodztwach, Wołyńskim y Braclawskim, Sądy Ziemskie y Grodzkie y Podkomorskie, sądzone y odprawowane na Roki y czasy swoje, naznaczone być mają.

Utwierdzenie dekretów.

10. A dekreta tych wszystkich sądów mają być tak ważne, iako nasze Krolewskie, na Seymie uczynione. A ktobykolwiek na Seym, abo też przed Nas za dworem, od kogokolwiek iakimkolwiek obyczaiem ku skazaniu takowego dekretu od Sędziów głównych był pozwan: tedy każdy takowy pozwany od pozwu y od rzeczy chociaby nie stał, za tym pozwym abo mandatem naszym ma być wolen. A ktoby ieszcze tak uporny być chiał, a przypowiedał się na takowe pozwy, y na nich iestliby co zaoecznie odzierał: takowe odzierzenie nie ma mieć żadney ważności, y nie może być ku żadney szkodzi nikomu, ani przez Urząd nasz odprawowani być mają. A iestliby też za przywodzeniem czym, do sądu pozwany na takowy pozew stał: tedy ten kto wyzwał, powinien być sam abo Prokurator iego, nie odchodząc z prawa, zapłacić winę sto grzywien, pod winą czternaście grzywien, ktorey winy sta grzywien połowica stronie, a druga połowica do skarbu naszego być ma. A w sprawie osądzoney przez Sędzie główne iestliby się dosyć nie stało w odprawie, ma być odesłano do Urzędu należnego, gdzie winowatych osiadłość iest, ku wykonaniu rzeczy osądzoney. A nad to Prokurator ktoroby przeciw tym dekretom od kogo popierał, ma być skazan do wieże na tydzień

siedzieć na dnie, gdzieby się im przed Nami sprawa iaka przytrafiła.

O Pisarzu i chowaniu ksiąg.

11. Pisarze Ziemscy onych Woiewodztw, Wołyńskiego y Braclawskiego, gdy sprawy ich u tego Trybunału odprawowane będą, mają y powinni być przy tych Sędziach być, y tam przysięgę, zwyczajem Trybunału Koronnego uczyniwszy, z niemi zasiadać, y księgi osobne mieć, tylko *votum* nie wydając, a wszystkie sprawy do tych ksiąg pismem Ruskim zapisować. Dekreta y sprawy wszelakie także pismem Ruskim wydawać, za pieczęcią Ziemską onego Woiewodztwa abo Powiatu, z ktorego będzie z tych Woiewodztw wybran. To iest, z Woiewodztwa Wołyńskiego Herbowe pieczęci krzyż, a na krzyżu orzeł. Także y Woiewodztwu Braclawskiemu, ma być puł miesiąca a krzyż. A z podpisem ręki swey, także y podpisem rąk Deputatów Trybunalskich przynajmniej czterech, ktorzy Pisarze ich wczas przed początkiem sądów onych Woiewodztw, do Lublina przyieżdzać, y sprawy ich do rejestru porządkiem statutowym wpisować mają. A te księgi spraw ich pospołu z księgami spraw Koronnych Trybunalskich być mają chowane. Ktorey leżenie tak iako y Polskich Trybunalskich być ma. Na który czas powinien być Pisarz Trybunalski tych Woiewodztw zieżdzać, pod winą stracenia urzędu, trzy razy porządkiem z Powiatów Woiewodztwa Braclawskiego, czwarty raz do tych sądów głównych obierać. Y tak zawsze zachować się ma, który Pisarz tym sposobem obrany, sprawy tych obudwu Woiewodztw odprawować ma, to osobliwie warując, iestliby pod tym czasem odprawowania tych sądów głównych Roki Ziemskie w ktorem Powieciu onych Woiewodztw przypadły, a za obraniem z tego Powiatu Pisarza Ziemskiego do Trybunału, sądzone być nie mogły. Takowe Roki po odsądzeniu tych spraw y sądów głównych, we cztery niedziele za temiz pozwy odprawowane być mają.

O pozwiech.

12. Pozwy mają być pod tytułem naszym Krolewskim, y pod pieczęcią Ziemie albo Powiatu onego w ktorym pozwany iest osiadłym, a Rok wszelakim pozwym zawity ma być składan przed czasem na sądy główne, wyżey naznaczone, tak zaoecznie iako oczywiście, za sześć niedziel.

O zapisiech y protestacyach.

13. Zapisy, protestacye, zeznania wszelakie tak mają być ważne przed tym sądem zeznane iako y przed Nami Krolewem, albo przed Sądem Ziemskim y Grodzkim.

O exekucyi dekretów Trybunalskich.

14. Tym wszystkim dekretom tego Sądu, według prawa ich porządkiem opisanym Starostwie, y Urząd ich każdy w Starostwie swym

exekucyą do ostatniego stopnia czynić będą powinni, pod winami w prawie ich opisanymi.

Opatrzanie sądów.

15. A dochód Sędziom tych Woiewodztw, równo z Deputaty Koronnemi, a Pisarzowi od zapisów y dekretów spraw ich, także iako y Pisarzowi Trybunalskiemu Koronnemu płacić mają.

O artykułach im należących.

16. A pod insze artykuły w Trybunale Koronnym, przeciwne prawu y przywilejom ich, tym oni podlec mają, ani to ich prawom y porządkom przeszkadzać nie będzie.

Poprawa tego Sądu Trybunalskiego, y statutu ich.

17. A poprawa tego Trybunału y prawa ich, zawsze im wedle przywileju na unii danego praw y wolności ich, ma być wolna.

O odprawach rzeczy osądzoney, y ktoby się Urzędowi sprzeciwił, y o wywołaniu.

18. Obiaśniając artykuł sześćdziesiąty siodmy w rozdziale czwartym, o odprawach rzeczy osądzoney, tak postanawiamy: iż każda sprawa rzeczy osądzoney wedle niego iść ma, poprawując to w nim: iż co przed tym za skazaniem rzeczy osądzoney, na nieposłusznego Powiatowe ruszenie bywało, to teraz tak postanawiamy. Iż gdzieby od sądu odesłano było na exekucyą, iestli od Sądu Ziemskiego, tedy Sędzia z Podśędkiem, albo Pisarzem, z dwiema Woźnemi y szlachtą, o ktore to Woźne y szlachtę strona powodowa starać się ma. A iestli od Grodzkiego Sądu, tedy takimże sposobem Starostowie zachować się mają. A w niebytności Starost samych, tedy Sędzia Grodzki z Podstarostim albo Pisarzem, także też z Woźnemi y szlachtą iachać y wwiązać stronę ukrzywdzoną, według skazania sądowego. A gdzieby tak upornym był, a wwiązania nie postąpił, tedy on sąd ma go odesłać na Trybunał na wywołanie, zachowując każdej stronie, po skazaniu urzędowym, wolną appellacyą na Trybunał: opatrzwszy to, od czego według prawa ich appellacya iść nie ma. A Trybunał onego nieposłusznego ma zarazem bez wszelakiey zwłoki z Państw naszych wywołać: a przed się sąd za odesłaniem drugim od Trybunału, powinien być na imieniu onego wywołańca odprawy uczynić, pod winą sta grzywien: to iest, gdyby fulgując stronie, na exekucyą iachać niechciał: ktorey winy dwakroć placeniem uydzie, a za trzecim przypozwym, urzędu ma być przywolan, o co *forum* na Trybunale. To też zachowując takim wywołaniem, iż gdyby po skazaniu wywołania na Trybunale do roku y do sześci niedziel, gdyby się z stroną, która nań bannicyą wniosła, poiednał, tedy tenże Trybunał powinien być z niego bannicyą znieść. A to tym obyczaiem, gdy go strona oczywiście przed Trybunałem wyzwoli, albo oczywiście także strona przed Sądem Ziemskim, albo

Grodzkim, dawszy mu list swoy ręczny, y przy tym liście przez wypis urzędowy od Sądu Ziemskiego albo Grodzkiego. Także też sublacyą stronie wolno będzie wziąć, y czynić o zły przewód prawa do czasu naznaczonego, wedle prawa Koronnego: to iest, *ad spatium sex mensium*. Czego gdyby strona nie uczyniła, tedy inż wieczna bannicya ma na niey zostać.

O zblianiu pozwow na roku, iako za pozwy naszymi Krolewskimi, Trybunalskimi, Ziemskimi, Grodzkimi, Podkomorskimi, Kommissarskimi, oczywiście, y zaocznie ma bydź składan.

19. Tak to postanawiamy, iż żaden, tak u Sądu naszego Krolewskiego, Trybunalskiego Ziemskiego, Grodzkiego, Podkomorskiego y Kommissarskiego, niczym pozwu zbliać nie może: tylko iesliby w pozwie rzeczy mianowicie, albo imienia własnego y tytułu pierwszego, albo daty nie napisano: tedy tylko na taki pozw strona odpowiadać nie powinna, a inszymi żadnymi przyczynami pozwy zbliane bydź nie mają. A Roki za pozwy naszymi Krolewskimi, tak oczywiście iako y zaocznie, sześć niedziel. A pozwy Ziemskimi, Grodzkimi, Podkomorskimi, Kommissarskimi, o każdą rzecz mają bydź nie dalsze dawane, tylko oczywiście za dwie niedzieli: a zaocznie cztery niedziele, a bliższe bydź nie mają.

Sądy Kapturowe.

20. Aczkolwiek Sądy Kapturowe Wołyńskie, *in robore* zostawuemy, iednak kauzy duchowne zakonu Rzymskiego, ktorebykolwiek na tym Sądzie Kapturowym były sądzone, wolnymi czyniemy y kassuujemy od wszelakich dekrétow y processow Kapturowych, nakazując restytucyą dobr duchownych, *vigore* Sądu Kapturowego odjętych. Także też y sprawę Pana Kłodzińskiego Starosty Olkynieckiego, z Rzepkowskim, z tego Sądu Kapturowego do należnego prawa, iako y te wyżey pomienione *in toto* odsyłamy, y wszystkie proces w niey kassuujemy. A dla lepszey wiary y pewności do tego pieczęć naszą Koronną przycisnąć kazali. Dan w Warszawie na Seymie Walnym Koronnym, dnia 18 miesiąca Kwietnia roku Bożego 1589. Krowania naszego, roku wtorego.

Na własne roskazanie K. IMci.

UNIERSAŁ POBOROWY, ROKU BOŻEGO 1589.

ZYGMUNT III

z łaski Bożey Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kijowskie, Wołyńskie, Podlaskie, Instantckie, etc. etc. y Krowlestwa Szwedzkiego własny Dziedzic y przyszły Krol.

Wszem wobec y każdemu zosobna ktorego-

kolwiek stanu, dostojności y urzędu, tak duchownego, iako y świeckiego ludziom, y innym wszem poddanym naszym, miast, y miasteczek, wsi, y inszych osiadłości wszelakich, iakiemiżkolwiek tytuły y przezwiski nazwanemi, w Koronie, y we wszech Państwach naszych mieszkającym, którymkolwiek należy, y do którychkolwiek terażniejsza Seymowa uchwała przydzie, y oznajmiona będzie, wdzięcznie y wiernie Nam miłym, łaskę naszą Krolewską. Wdzięcznie y wiernie Nam mili: gdysmy za wolą y przeżyrczeniem Pana Boga Wszchemogącego, y zezwoleniem wszech Stanow tej Rzpltey oboyga narodu duchownych y świeckich, na stolicy Krowlestwa tego będąc *legitime* obranym y koronowanym usiedli, tośmy na Seymie niniejszym Warszawskim naprzod obmysliwali, iakoby pokoy domowy, y postronny tak był warowany y obmyslony, żeby Rzpta za panowania naszego, w niebezpieczność iaką wielką nie przyszła, y żeby ta transakcyja, którą Kommissarze nasi, z Kommissarzmi domu Rakuskiego postanowili, przez stronę przeciwną targana nie była, po spólnych konsultacyach Panow Rad naszych, Posłow Ziemskich oboyga narodu, do tegośmy przystąpili, żeby nieprzyiaciel ten iesliby co daley chciał *moliri*, żeby przeciw niemu *nervus belli* był namowiony, postanowiony y nagotowany: iakoż Stany wszystkie widząc gwałtowną potrzebę Rzpltey, y powinności swe uważając, na poparcie tego wszystkiego, pobor obyczajem niżey opisanym, na rok ieden zgodnie pozwolili, y pozwalają. Ktory publikujemy, aby każdy wedle niego, to co iest postanowiono y pozwolono, wydawał na obronę Rzeczypospolitey, tym sposobem.

Wszyscy kmiecie, y każdy z nich zosobna, tak naszej iako y poddanych naszych duchownych y świeckich osob, wszech Państw naszych Koronnych y W. X. Litewskiego, którzy sobie albo panom swym orzą, albo roboty odkupują u tychże panow swych, tak we wsiach starodawnych, iako y nowo osadzonych: z każdego łanu, żrzebia, śladu, włoki, y osiadłych rol, mają płacić po groszy piętnaście, wedle kwitow Poborzc, *anni 1588* wszakże przez przysięgi. Z takowychże opisanych rol kmieci osiadłych, z strony dziesięcin, po drugich piętnaście groszy, bądź gdzie są snopowe dziesięciny, albo meszne, spy, albo małdry, iako wyżey opisano. A z dziesięcin y także z tych spy, mają to sobie wytracać. A gdzie pienezne dziesięciny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy kmieć swoim dolożyć ma, tak iżby z roli y z dziesięciny spelną groszy trzydzieści dał. A gdzieby też dziesięciny snopowcy, albo pienezney, ani mesznego nie było, kmieć powinien dać spelną groszy trzydzieści. A w W. X. Litewskim, w Kiiowie y na Wołyniu, y w Bracławskim Woiewodztwie, gdziekolwiek włok mierzonych niemasz, iedno służby, z każdej służby osiadłej po złotemu iednemu. A iż na inszych służbach bywa po kilka dymow, tedy dwa dymy na ieden złoty składać się mają. A gdzie też służb ani włok niemasz, iedno dymy, iako bywa

na Podlaszu, także po dwa dymy na ieden złoty składać się mają.

A w Ziemi Halickiey y Podolskim Woiewodztwie, począcwszy ode Lwowa, nie z łanow ani z włok, ale z każdego pługa każdy ma dać złoty, ile ich wychodzi na roboty.

Szołtysi, Woytowie, Kniaziowie, Tywonowie, Putni, Boiarowie, tak nasi Krolewscy, iako duchownych y świeckich, y mieyskich, poddani nasi, każdy ma płacić z włoki iedney po złotemu iednemu. A ktoby Szoltysa zkuł, zwłaszcza w Krolewskich y duchownych majątnościach, aby dał od każdej włoki skupionej Szoltysiey, albo Woytowskiey, po złotemu iednemu, *exceptis bonis Equestris ordinis*, z których Szoltysi nigdy do wojny nie należą. A wszakże y szlachecki Szoltys, ma dać z włoki złoty ieden.

Szlachcie każdy ktory poddanych nie ma, a swym plugiem albo ratayskim orze, tedy *juxta quantitatem* dać ma za rekognicyą swoją. A gdzieby ich siła w iedney wsi było, tedy wszyscy przez dwu oraczow, albo zagrodnikow swych, będą mogli takowy pobor, za rekognicyami swieimi do Poborce odesłać. W czym wszystkie napominamy, aby widząc na ten czas tak nagłe y wielkie potrzeby Rzeczypospolitey, z większą chęcią y pilnością, iednako spolecznie do tego się przykładali, iakoby sprawiedliwie, a iednako, iako kto powinien, ten pobor wydawali. A od włoki każdej pustey, y tej zwłaszcza, ktoreyby do folwarku zdawna, to iest, przed tą konstytucyą nie przyłączył, ale ią dał z kopczyzny, albo z trzecizny orać, albo ią na inszy pożytek obrocił, y z włok paśnych, ktore naymują Ołędrowie na paszą, y inni: z takowey każdy będzie powinien dać groszy piętnaście.

Rataie, każdy z nich, którzy z kopczyzny orzą, każdy powinien dać z pługa po złotemu iednemu.

Wsi łowcze, ktore na łowcach siedzą, y wszelakie inne także z osiadłych włok, po groszy trzydziestu płacić mają: a z wolnych włok, sami powinni iechać na wojnę, a na imię strzelcy.

Wsi Właśkie, powinny płacić będą iako y w inszych wsiach, z rol iesli ie mają, albo z dworzyszczą po groszy trzydziestu: a którzy rol nie mają, tedy od bydła, zwłaszcza od sta owiec, po groszy dwudziestu: a od dziesięci krow, groszy dwadzieścia.

Zagrodnicy, którzy na ogrodziech siedzą, co z wymłocku żyją, płacić mają po groszy cztery.

Zagrodnicy ku zagrodom role mający, płacić powinni po groszy sześci.

Zagrodnicy którzy domki mają y ogrody, a na czynszu bez robot są, iakieźkolwiek swe obęście mają, po groszy dwanaście płacić mają.

Komornicy co bydło mają, od krowy każdej po gr. dwu, a co bydła nie mają po gr. dwu tylko płacić mają.

Łoźni w mieściech, to iest hultaie, mężczyzna y niewiasty, którzy się na służbę doroczną nie naymują, mężczyzna po dwanaście groszy, a niewiasta łożna po groszy cztery: dudarze, sko-

morossy, każdy od siebie po gr. 24 dać powinni. A Woyt z Przysiężniki pod przysięgą doyrzecz mają, aby takowi nie uchraniłi się poboru tego.

Przekupki, przekupnie, na wsiach po gr. 12. Rzemieslnicy wszelacy na wsiach po gr. czterech.

Rybitwi na wsiach po gr. ośmi: a którzy role mają, osobno płacić będą powinni z rol.

Karczmarze na wsiach co role mają, rowno z kmiećmi od rol płacić będą, *secundum quantitatem agrorum*.

Wsi nasze Krolewskie, y panow duchownych, y każdych inszych, ktore są na iakichkolwiek posługach, a choć też czynszu nie płacą, y podatku przedtym nie dawali, abo też y dziesięciny nie płacili, ten podatek rowno z drugimi kmiećmi powinni płacić.

Wsi nowo osadzone, y miasteczka ktoreby cztery lata wysiedziały, także powinny płacić ten podatek rowno z inszemi wsiami, y miasteczkami. Także ma bydź rozumiano y o wsiach, miasteczkach pogranicznych y zwoiowanych od czterech lat. O czym mają Panowie Poborce *diligentem inquisitionem* czynić.

Młynarze od koł walnych, zakupnych, korzennych, łodziastych, ważnych, dziedzicznych, od każdego po groszy 24: a od dorocznych koł, po gr. 12.

Piły, folusze, stępy, od każdego koła po gr. 15, a od wietrznych młynow zakupnych, po gr. 10, tak nowych iako y starych: a od dorocznych po gr. 5.

Młyny, ktore dzierzawcy dobr naszych Krolewskich trzecią miarę wykupili dla pożytku, płacić powinni iako insze młyny, tak dziedziczne, iako y doroczne.

Papiernicy od papieru po złotych dwu.

Rudnicy, od każdego koła po złotych dwu: a którzy role mają osobno z rol iako insi płacić będą.

Dziegciarze, smolarze, od rzemiesla swego, y towarzysze ich, po gr. 12.

Popielarze, smelcarze, którzy do spustow smoły palą, y towarzysze smolników, od pieca każdego po złotych dwu. Rzemieslnicy y towarzysze rzemiosł tych mistrzow: to iest, popielarze, smelcarze, węglarze, dymarze, kowale, kuźnicy, płokarze, także y przy papiernikach, po groszy dwanaście. Od hut skłanych po złotych dwu: a towarzysze ich po gr. 12.

Metropolitowie, Władykowie, Archymedrytowie, y Humenowie, Popi wszyscy y Namiestnicy Rusczy, także Biskupowie Ormiańscy, z osiadłych rol także mają dawać po złotemu. A którzy poddanych y rol nie mają, tylko od obęścia swego, ktore ma przy cerkwi, po złotych dwu: a Protopopowie po złotych czterech.

A iż są niektorzy, którzy *in confinibus* Woiewodztw y Ziem siedzą, a poborow placenia zwykli ulegać: tedy pozwani od ktoregokolwiek Poborce, zapłacić będą powinni pobor *et cum re-tensis contribut. annorum praeteritorum*.

Cygani w Wielkim Xięstwie Litewskim, od

każdey osoby, po groszy piętnaście dać powinni. Tatarowie w Wielkim Xięstwie Litewskim, także ten pobor oddawać mają, iako się o Boriarach wyżey pomieniło.

Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany byđz ma.

1304

Miasta y miasteczka, tak nasze Krolewskie, iako i poddanych naszych wszystkich, duchownych y świeckich, szos dwoy, (a nie tryplę ani quadruplę) który zowią duplę, wedle staroego zwyczaju, nie inkludując w to wsi y rolmiejskich, z których z osobna powinni płacić, nie zastawując ani się broniąc żadnemi wolnościami z ktoreykolwiek przyczyny, wydać go na dzień S. Iana Chrzciela blisko przyszłego, w tymże roku niniejszym mają, a oddać mają nadaley do S. Iakuba w tymże roku niniejszym.

Płacenie szosow uchwałę Seymu niniejszego, sowito miasta y miasteczka przykładać się mają: to jest, w miastach uprzywilejowanych z domow rynkowych, z każdego po groszy 16, a od ulicznych po gr. 8, a na przedmieściu od domu po groszy 4. A w miastach y w miasteczkach małych nie uprzywilejowanych, z domow rynkowych po groszy sześci, z ulicznych po gr. 4, a z nędznych chałup po gr. 2: wszakoż kto przy domie ogrod będzie miał, ten osobno od ogroda dać winien będzie. W tychże miastach y miasteczkach mieszczczanie y przedmieszczanie, Szoltysi y Woytowic, którzykolwiek role mają, z włok płacić będą po groszy 30.

Od rzemieślników wszelakich, w mieściech y miasteczkach, y ci co się do szosow przykładaia, osobno od rzemiosła wszelakiego płacić będą. Każdy mistrz: to jest, złotnik od rzemiosła swego po złotych dwu. Rzeźnik złotych dwa. Piekarze w mieściech głównych po złotych 2, a w miasteczkach po gr. piętnaście a we wsiach po gr. 8. Barwierz, cyrulik po złotych dwu, łazienik po groszy piętnaście. Aptekarz od apteki po złotych 3. Prasol który solą kupczy, po złotemu iednemu, y inni wszyscy rzemieślnicy w mieściech. Krawiec który iedwabne rzeczy robi, szwiec który kordybanem y szafianem robi: kuśnierze którzy wielkie towary mają, powinni płacić po złotych dwu: a w miasteczkach y we wsiach po połowicy, iako wyżey stoi, *juxta proportionem* rzemiosł y rzemieślników.

Białoskornicy, y którzy zamsze wyprawuia przy wielkich mieściech, po złotych dwu. Także czerwoni garbarze po złot. dwu. A to się wszystko tylko na same mistrze ma ściagać.

Kupcy wszyscy obcych narodow, którzy w Koronie mieszkaia, kupczę, handluia, albo są faktorni kupcow postronnych, a w Koronie się bawia, y tych którzy osiadłości ani prawa mieyskiego nie mają, iakiekolwiek kupie y towary mają, we wszystkich Państwach naszych Koronnych, y W. X. Litewskiego, każdy od osoby swey płacić będą powinni po złotych dziesiąci oprócz gości którzy na iarmarku z kupiami, y po inszych potrzebach do Korony przyeż-

dziaią, y okrom kupcow naszych w Koronie osiadłych, ci z osob swych, y od kupiey ktore *in Regnum* przywożą, wolni byđz mają.

Szotowie którzykolwiek z opalkami chodzą, a wozow nie mają, z osoby swey po złotemu iednemu. A ci którzy wozy y konie mają, od koni płacić po złotych dwa, a od towarow rowno z drugimi płacić będą.

1305

Komornicy y komorniczki w mieściech większych po gr. 12, a w miasteczkach mniejszych po gr. 6.

Przekupki przekupnie, loźni, w mieściech większych: to jest hultaię, mężczyzna y niewiasty po gr. 30: także naiemnicy y słudzy żydowscy. A w małych miasteczkach po gr. 15. A Poborca ma byđz w tym ostrożny, aby żaden z takowych pod nieczyim tytułem, wolności y obroną, tego poboru nie ulegał.

Rostrucharze co końmi kupczę, od osoby po zł. dwu. Podatki od przekupniow y przekupek, hultaiow, rzemieślnikow, dudarow, y ktoryby był specyfikowan w uniwersale, a nalezion byđz mógł w mieściech y miasteczkach, ten przez Urząd Mieyski z pilnością y wiarą wybieran byđz ma. A gdy go Urząd wybierze, powinien te podatki wszystkie do dnia S. Iakuba blisko przyszłego, do rąk Poborce oddać za rekognicyą y pieczęcią mieyską *sub fide et iurejurando*. Wszakoż Poborce wolne będzie inkwizycyą tego sprawiedliwego wybierania czynić, czego mu oni pomoc powinni wedle zdania iego.

Kupcy wszyscy którzykolwiek za granice Korony naszej woły Podolskie pożena, mają dawać od każdego wołu nad cło pograniczne, po groszy dziesiąci: a od wołow Polskich albo Mazowieckich, y iałowic, od których groszy piętnaście na cło biorą, po groszy 5 przy każdej komorze Koronney ostatniey: wyiwszy woły szlacheckie y iałowice z powołowczyzny wziętych, y wołow zimowanych własnym gumnem szlacheckim, choćby ie kupiec stargował, od takich iako cła, tak y poboru nie ma byđz dawano y wyciagano, kiedy ie kolwiek popędzą. Woły ktore na komory Mazowieckie idą, także y wszelakie kupie z Litwy y Państw innych Koronnych, te aby staremi gościami prawem popolitem opisanemi, isć były powinne. Także też od każdych innych towarow Polskich, ktore z Polski za granice wywozić będą, nad cło albo myto pograniczne, ktore dawaia po trzy grosze, aby czwarty grosz, *pro hac vice*, wybierali Poborce. Ktore przyczynienie podatku, nad cło y myto zwyczajne, nie ma byđz wybierano *in corpore Regni et Magni Ducatu Lithvaniae*, tylko na pograniczu, kędy y na którym mieyscu *commodius* Poborcem pogranicznym, w swym Woiewodztwie, albo Ziemi, takie wybieranie czwartego grosza, postanowić się będzie zdało, *in augmentationem* tego: ktore pogranicze nie ma byđz rozumiano między Koroną a w W. X. Litewskim ale tylko to, ktore między temi, a inszemi obcemi y postronnemi narody zachodzi. A ktoby się tego ważył żeby nie na granicy,

1306

ale w Koronie, w którymkolwiek Woiewodztwie, ten czwarty grosz wybierać śmiał, a tym ludzie kupieckie obciążał, winę sta grzywien przepada: o którą od kogożkolwiek pozwany na Trybunał, albo Urząd Starości, ktoregożkolwiek Grodu, *peremptorie* dosyć uczynić będzie powinien; ktorey winy połowica sądowi, a połowica aktorowi przyść ma: a pozew ma byđz położon u Sukkolektora, ktoryby *nomine* Poborce swego to od kogo wyciągnął.

Żydowie tak Polscy iako Litewscy, y wszech Państw należących, mają z sobą podział, y rachunek uczyniwszy, złożyć pieniądze dwadzieścia tysięcy złotych, na odprawę potrzeby Ukrainney, którąśmy za wiadomością wszech Stanow, Kommissarzom do Hetmana Koronnego przyłączonym, ku pohamowaniu Ukrainney swywoli zlecili. Ktore pieniądze mają stawić w Lwowie, połowicę na dzień S. Bartłomicia, a drugą na dzień S. Szymona Iudy, *sub poena confiscationis bonorum*: czego Panowie Podskarbiowie oboi, tak Koronny, iako y W. X. Litewskiego, albo gdzieby te Urzędy wakowały, Podskarbiowie Dworni doyrzyć mają. Także y na drugi rok y czas takowyż, ciż żydowie obojga Państwa y Ziem należących, takowąż summę pieniędzy dać mają, y stawić na to mieysce, *sub eadem poena*: a od pogłownego ktore bywa przy poborze uchwalono, y od wszelakich podatkow poborowych, w tych dwu leciach przez ten czas wolni byđz mają.

Czopowe w miastach, y w miasteczkach, w Koronie, y w W. X. Litewskim, tym sposobem ma byđz wybierano.

W miastach y miasteczkach naszych Krolewskich, duchownych y świeckich, nie od korca, ani od ćwiertnicy, ani od żadney miary słodu, wedle zwyczaju dawnego: y od tych słodow ktore wymierzanie na wywarzenie od dzierzawcow biorą, ale od beczek tym sposobem czopowe byđz ma, iako beczka przedawana będzie, od każdego grosza, iako gdzie postanowione y przedawane będzie, po pieniądzu iednemu Polskiemu płacić będą powinni. A iesliby tenże co piwo warzył toż piwo szynkował, zosobna od teyże każdy beczki względem szynku, od grosza po pieniądzu płacić będzie. A iesliby ten piwowar komu inszemu piwo przedał, ten co ie kupi do miasteczek, do wsi, od wzięcia tego piwa, od grosza po pieniądzu płacić będzie: a ten pieniądz u tego piwowara, a nie u tego co piwo kupie, Poborca repetować będzie: a to w dobrach naszych Krolewskich y duchownych. A co się tycze browarow szlacheckich, tedy z nich czopowe dawane byđz nie ma od piwa, ktore karczmarze ich z browarow biorą y szynkuia. Z mieluchow dzierzawcy dobr naszych y duchownych, co na szynk piwo czynić dawaia, każdy karczmarz ma dawać od beczki wyszynkowanej grosz ieden. A iż się nayduia niektórzy stanu szlacheckiego, niektórzy też Starostowie,

ktorzy w mieściech naszych Krolewskich y duchownych domy mają, a piwo na szynk warzaią, takowi temuż podledz mają, y takowe czopowe płacić będą, iako insi mieszczanie.

1307

Karczmarze albo piwowarowie, którzy na wsiech piwo warzaią, ponieważ ie ciż szynkuia, choć y słody od panow swych biorą, y piwo indziey przedawaią, takowi od każdego achtela mają dawać grosz ieden, także y od beczki.

Słodownicy co słody robią, a piwa nie warzą, od rzemiosła swego do roku powinni dać po złotych dwu.

Od przewoźnego piwa, na imię Gdańskiego, Swidnickiego, Głogowskiego, Wroclawskiego, od każdego achtela, który przywożą do Korony, y do W. X. L., ma dać groszy 15, a od fasy gr. 30.

Od palenia gorzalki, banie, kotła, w mieściech y w miasteczkach, każdy powinien płacić po gr. 24, a na wsiach po gr. dwanaście, okrom dworow szlacheckich. A od szynku teyże gorzalki, w mieściech y miasteczkach, od każdej kwarty po kwartniku. A w Wielkim X. L. od szynkowania gorzalki, od każdej kwarty po dwa pieniądza biele: czemu y arendarze gorzalki wszędy podlec mają.

Wina wszystkie na szynk, aby inszymi drogami nie szły, iedno temi: na Iaśliska, na Duklę, na Rymanow, Sądecz, Biecz, Nowy targ, Krosno, Sambor, Lesko, Stry: czego przestrzegać mają Starostowie, y Urzędy Mieyskie. A ktoby się ważył inszemi drogami wina Węgierskie z tych tam kraiew do Korony wieść, albo prowadzić: tedy tym sposobem wina traci, ktorego połowica na Nas, a połowica na Poborce z Szafarzem. Wybierać to czopowe od wina Węgierskiego, Poborca każdy w swym Woiewodztwie ma począć od S. Marcina blisko przyszłego, aż do zupełnego roku. Przeto od takiego każdego pulkufka, ma płacić na składzie, ten co ie do Korony przywiezie, po złotych dwu: a ten co ie kupi do miasta, albo do miasteczka na szynk złoży, będzie powinien dać zosobna po dwu złotych. Szlachcie od beczki żadney, którą kupi na swoię potrzebę, nie płacić nie ma. Także małmazya, muszkatela, na Kamieniec y na Sniatyn prowadzona byđz ma, a tam na tych mieyscach, od tego każdy płacić do Poborce będzie powinien, *nemine excepto* od każdej kuffy tego picia, po złotych czterech, ten co ia przywiezie: a drugą złotych cztery, co ia kupi na szynk, okrom szlacheica, ktory wolen od tego byđz ma. Tamże na tych mieyscach, składow wyżey opisanych, ktożkolwiek zapłaci, wezmie kwitacyą od Poborce, z którą gdy do Krakowa, albo na insze każde mieysce przyiedzie, a Poborce mieysca onego ukaże, iuz od takowego wina y inszego picia, płacić nie będzie powinien: ale iesli takiey kwitacyi nie ukaże, tak w Krakowie, iako y na inszych mieyscach, że mieysce opisanych tych składow minął, tedy tym sposobem wina traci, kto-

rego połowica na Nas, a na Poborcę z Szafarzem połowica iść ma.

1308

Wina Eydenburskie, Rakuskie, Morawskie, y Ryńskie, Włoskie, iż *promiscue* idą do Małey y Wielkiej Polski, temu pewny skład byź nie może. Na komorach Celnych, Poborca przy Urzędzie Miejskim, wybierać będzie, od każdego wiadra, które ma mieć kwart ośmdziesiąt, od Morawskiego y Ryńskiego, po groszy sześci, a od Eydenburskiego, od każdego wiadra, które ma kwart sto y cztery, groszy dziesięć. A co idzie tych win na komorę w Iutroszynie, y Zdunich, w Woiewodztwie Kaliskim, do Woiewodztwa Poznańskiego, także wszelakiego picia przywołnego, to tam Poborce na tych komorach wybierać mają. Od wina Gubińskiego, Krosińskiego, Wołoskiego, *et id genus*, od każdego drelinka po groszy dwudziestu y czterech. A od Wołoskiego wina baryły, po groszy szesnaście.

Wina które morzem przychodzą, Francuskie, Hiszpańskie, Pinioly, Alakanty, Rywuły, Seki Madery, Ozoie, Kanary, y inne które gdy do miasta abo miasteczka przywiozą, od każdej baryły płacić mają po gr 24. Czego Poborca y Urząd Miejski *fideliter* doyrzeć będą powinni.

Od beczki każdej miodu rozsyconego, w którejby były trzy baryły pitego, od każdej po gr 12, a od pulbeczki, baryły, po gr. sześci, według proporcji: wyiawszy miody szlacheckie, które sobie w domu sycą, y które będą na szynk dawać, od tych wolni byźd mają od czopowego.

Od miodow starych sowito każdy ma dać, od beczki po groszy dwudziestu y czterech, a od baryły abo pulbeczki, po gr. 12.

Także od trojniku, kierstranku, malinniku, każdy iako od starego miodu płacić będzie powinien. A żeby to sprawiedliwie dochodziło, Poborca w każdym Woiewodztwie będzie powinien po wzięciu uniwersału poborowego, obiać miasta wszystkie y miasteczka onego Woiewodztwa, abo Ziemie. A tam z Rady Miejskiej, abo z pospolitego człowieka iednego obrać, który przezeń, y przez Radę, ma byźd przysięgą obowiązany, że tego podatku czopowego pilnie y wiernie doglądać y wybierać będzie, według tego uniwersału: do którego z Rady Miejskiej ma byźd ieden przydawan, aby tym większa wiara była, y pilność. Z czego się Urząd Miejski wymawiać nie ma, y za tą uchwałą będzie powinien: a pieniądze wybrane na kwartał, Poborcy oddawać za dostatecznym spisaniem rejestru każdego waru y szynkowania, y zapieczętowaniem pieczęcią miejską pod winą sta grzywien. Tenże Poborca, we wsiach naszych Krolewskich y duchownych, ma postanowić z karczmarzmi, z wiadomością panow samych Starostow y Urzędnikow, iakoby z tego czopowego ten pobor dochodził sprawiedliwie. A gdzieby się to pokazać mogło, żeby w tym niebacznie iakich fortelow, derogując tey Seymowej uchwale, używać kto miał, takowy winą dwoiaką czternastą grzywien ma byźd karan: o którą ma mieć *peremptorium terminum* przed Sta-

rosta, abo iego Urzędem za delacją poborcową pozwany będąc. A ze wsi szlacheckich, panowie wsi onych, abo ich urzędnicy, mają pobor czopowy odsyłać do Poborce przez karczmarze swoje, *cum significatorialibus literis*, za ręką y pieczęcią swą, specyfikując iako wiele czopowego, a że zupełnie y sprawiedliwie odsyłać. A iesliby się też ktorzy upornie chcieli iakiemi wolnościami bronić, takowi do zapłaty przymuszeni urzędnie byźd mają, y listy żadnemi przeciwko temu bronić się nie mają. A iż miasto Krakow za spólnym zezwoleniem Stanow Koronnych, od płacenia y składania szosow y poboru do exakcyi czterech, iesliby kiedy uchwalone były, wolne czyniemy: tedy iednak czopowe z miasta Krakowa, od warow, y picia wszelakiego przychodzące, nie przez kogo innego, iedno przez Rade Krakowską, na opatrzenie murow y municyi miejskich, twierdzy nowych, budowania mają wybierać. Toż y o mieście Kleparzu rozumieć się ma, aby tym czopowym, uszkodzonym nagroda się stała, w czym Poborcowie im przeszkadzać nie mają. Toż Karczmarzom iak y Krakowianom, y z tą kaucją.

Miasto Wieluń, iż od obleżenia utrapione było, y mury miejskie obalone, na miejscu pewnym, na poprawę tych murow, czopowe terażniejszą uchwałą postanowione, onym w tym mieście przez Urząd Miejski wybrać pozwalamy. A którym są majątności popalone y spustoszone, y szkody poczynione, aby szosu poboru przeszłego przez nie zatrzymanego, nagroda się stała. Czego Urząd Starości miejsca onego doyrzeć będzie powinien.

Czopowe wszelakie y szosy, w Kamieńcu Podolskim, tego roku daliśmy na poprawę miasta Kamieńca, wszakże *cum cautione*, aby to było w szafunku osob dwu z Rycerstwa, Urodzonych, Iakuba Pretwica z Gawron, Starosty Trębowski, y Zygmunta Błażewskiego, y sławnego, Grzesia, Rayce Kamienieckiego, rzezonego Gnita przy Burmistrzu na ten czas będącym, ktorzy na Seymie przyszłym liczbę z tego uczynić będą powinni, y okazać mają poprawę przed Woiewodą Ziemie oney.

Do wybierania czopowego, od małmazyey, muszkatelly, naznaczamy, w Woiewodztwie Podolskim, Urodzonego Zygmunta Błażewskiego. A do wina w Ruskim Woiewodztwie, Barthosza Biereckiego: a ci Poborce w każdym Woiewodztwie y Ziemi swey, kędy się rozciąga iurydykcyia iey, mają wybierać od win, małmazyey, muszkatelly, wedle wyższej opisanego obycaju, przyjmując kwity, iesliby kędy od tego picia odczopowali y zapłacili, zostawiając porządek y obranie Poborcow do małmazyey, y muszkatelly, w Rusi y w Podolu, także y w Wielkiej Polsce w Iutroszynie ich składow, wedle wyższego opisanego sposobu. A gdzieby kto chcąc od zapłaty ulec z tym pićciem, nie zapłaciwszy czopowego ono ogułem przedał, y szynkował, tym swoje pićcie traci, połowicę na

1309

1310

zamek, pod którego iest iurydykcyą, a połowicę na Poborcę.

A od tych win, tak Węgierskich, iako y Eydenburskich, oproc małmazyey, muszkatelly, wybieranie poboru począć się ma, od święta Świętego Marcina blisko przyszłego.

Do Nogatu na Białą Gorę, naznaczamy Urodzonego Macieia Orzelskiego, do wybierania niżey opisanych towarow, tak tych które mimo Białą Gorę idą, iako y wszystkich inszych, które Szkarpawą z Gdańska, y do Gdańska idą: ktorogo poboru wybieranie, począć się ma od dnia Troyce S. a trwac ma do roku do tegoż dnia, ktorogo się pocznie.

Szyprowie, kupcy od zboża y od towarow leśnych, tak płacić mają wszyscy. Ci co zboże kupne spuszczaią do Gdańska, Elbląga, Krolewca, Rygi, y indziej na wszystkie mieysca portowe, płacić powinni tak od pszenice, żyta, ięczmienia, owsa, mąki, iagiel, y wszelakiej żywności, od każdego łasztu po gr: 30. Wyiawszy w tym wszelakie zboża urodzaju szlacheckiego, które od tego wolne byźd mają, choćby sobie szlacheccie na swoje zboża statek niał, tedy od tego poboru wolen byźd ma. Wszakże takowym obycaiem że sługa każdego szlacheccia iakiegokolwiek stanu, dostateczną przysięgę uczynić ma w pierwszym Grodzie, że to zboże nie przepkupne, ale własnego urodzaju pana iego, którą *autentice* przy liście pana swego, niżey idąc, pokazując, wolen byźd ma od przysięgi y płacenia, y drugi raz do drugiej przysięgi nie ma byźd przymuszon, *sub poena trecentarum marcarum*. Także pobor, tak od szlacheckiego zboża, iako y od flisow wybieran byźd nie ma choćby na nie szlacheccie targ uczynił: a listy przysięg nie mają byźd szlacheccie w Włocławku hamowane, ale wracane: od flisow, y od rotmanow, szternikow, tam kędyby komory założono na statkach szlacheckich, pobor nie ma byźd wybieran, *sub poena simili trecentarum marcarum*. O co *forum peremptorie* na Trybunał.

Od towarow leśnych, z dobr naszych Krolewskich, gdzie Starostowie popioły y towary leśne sprawują swym sumptem, y na swoy własny pożytek, tak płacić mają.

Od łasztu popiołu, po gr: 30; od łasztu smoły, gr: 24; od sta klepek, gr: 30; od sta wasilek, gr: 30; od kopy cembrowiny, gr: 30; od masztu każdego, gr: 15; od sta balow, gr: 25; od kopy tarcic, po gr: 10; od sta pipełek, gr: 30; od sta wanczосу, gr: 24.

Wszakże gdzie towary leśne w dobrach naszych ku pożytku skarbu naszego byłyby robione y spuszczone, od takowych towarow cło żadne nie ma byźd płacone.

1311

Szyprowie od każdej skutki, krom szlacheckich, które iedno najmują z frochtu, płacić mają na rok po złotych sześci.

Rotmani, sternicy kupieccy, od osob po złotemu dać mają: od dubasa po trzy złote monety. Od lichtana po złotych dwu. To ma wybierać Poborca na mieyscach, kędy mu się *com-*

modius będzie zdało: także na komorach Litewskich, w Brześciu a w Iurborku, y indziej, Poborcy, tak na pobor, iako na czopowe, żydow na Sukkollektory mieć nie mają, pod winą trzech set grzywien, tak na Poborce, iako y na żyda, *toties quoties per quemcumque citati, peremptorie* na Trybunale *respondebunt*.

Od każdej beczki śledzi, przepkupnie mają dawać po gr: 6; od beczki dorszu y stokwiszu, po gr: dwu; od beczki Lwowskich szczuk, po gr: 12; od beczki ryb Pruskich, y Krolewskich po gr: 6; od beczki węgorzy, po gr: 12; od beczki tranu, po gr: 12; od wyziny mazy, po złotych dwu; od beczki iesietrzyny po gr: 10; od suchych ryb wielkich sta, po gr: 5; od łososia suchego, po gr: iednemu; od iesiotra wędlego po gr: iednemu.

Wszakże szlacheckie ryby, tak słone iako y suche, od tego poboru wolne byźd mają.

Szlacheckie śledzie, na ich własną domową potrzebę, ze Gdańska, albo z Torunia na skutki wzięte, albo wozmi wiezione, mają byźd wolne od płacenia poboru, wszakże *secundum proportionem*, każdemu przepuszczane byźd mają.

Owczarze, osepni, państwo, fałeczni, y inni, aby dali od dziesiąci owiec swych, po gr: dwa, y od tych co ie w najmie mają.

Popioły y towary wszelakie szlacheckie leśne, z ich własnych lasow y roboty, te mają byźd wolne od płacenia poborow.

Ci ktorzy mają pieniądze leżące, tak ludzie szlacheccy, iako y mieszczanie, a na *interesse* ich dawaia, aby każdy od sta złotych dał złotych dwa: a na imię ci ktorzy majątności swe przedawszy, w mieściech mieszkaia.

Cła w Wielkim Xięstwie Litewskim, Krolowi I. M. pozwolone.

Za pozwoleniem Panow Rad y Posłow Ziemskich, cła nowo podwyższone, y w W. X. Lit. do dwu lat postanawiamy, ktorych wybieranie począć się ma od Świętek blisko przyszłych, w tym roku 1589. Z ktorych cel dochody, połowicę na okupno dobr stołu naszego, przed Unią zawiedzionych naznaczamy: to iest, Bobrojska, Luboszczan, y innych takich, na ktorych prawa wykupna nie zabraniaia: a druga połowica na wychowanie stołu naszego ma byźd obrocona. Do odbierania y szafunku tego cła, zlecamy do wiernych rąk Podskarbiemu Ziemskiemu Wielkiego Xięstwa Litewskiego, który pod przysięgą swą Nam y Rzpltey uczynioną, przestrzegać tego ma, aby to spełna dochodziło, y tak się obrociło, iako iest wyżey opisano. A iesliby nie okupno dobr stołu naszego Krolewskiego, połowicę tych cel na co innego obrocił, tedy od kogokolwiek pozwany do Trybunału, Rzeczypospolitey swym własnym sowito zapłacić będzie powinien: warniemy iednak, iż każdy przy dzierżawie tey, która od niego będzie wykupiona, ma się zostać do żywota swego, liczbę z prowentow, którą każdy rok czynić w skarbie będzie powinien. A ktoby się tego ważył

1312

aby po wyszeiu dwu lat, to cło w Wielkim Xięstwie Litewskim wybierać śmiał, takowy temu co od kogo weźmie, sowito wrocić, y winy dwieście kop Litewskich groszy zapłacić winien. O co ukrzywdzonemu do każdego sądu, gdzie będzie chciał pozwać wolno: a liczbę z tych ceł Pan Podskarbi na Seymie przyszłym, po wyszeiu lat dwu, czynić będzie powinien.

Kupcy Wielkiego Xięstwa Litewskiego, gdy zakupiami swemi do Polski iadąc, pobor w Litwie zapłacą, na co kiedy pokażą kwity, tedy iuz nie powinien w Polsce żadnych poborow płacić raz oddawszy w Litwie: także też kupcy Polscy w Litwie: a wolności na myta stare, Wilna y innych miast Wielkiego Xięstwa Litewskiego dane, według przywilejów ich przy mocy wiecznemi czasy zostawimy.

Warunek wybierania poborow.

Poborce wszyscy, także ich Sukkolektorowie, będą powinni *sub fide et conscientia*, pilnie y sprawiedliwie, nikomu nie folgując, ten pobor wybierać, y weale nie sobie nie przywłaszczając, iako wyżej opisano, oddawać zarazem po odebraniu do Szafarzow ktorzy w Woiewodztwach y Ziemiach są postanowieni y opisani. Także y w Wielkim X. L. tym obyczajem: że ten co będzie oddawał, ma dać abo posłać rekognicyą temu to Poborce, wiele tego podatku wszystkiego za rol y majątności swey, specyfikując wszystko, iako wiele od czego oddał. A takową rekognicyą na sprawiedliwe oddanie czopowego poboru, iako wyżej obmienionego, przez karczmarza, a na łanowe przez się abo sługę swego zostawić ma. A gdzieby kto poborow nie wydał, tedy takowego Poborca do Urzędu Zamkowego, gdzie podległ, powinien deferować y onego *poena quatuordecem marcarum in eodem termino*, który ma być *peremptorius* penować, y do oddania poboru weale prawem przymusić. W czym takowy porządek ma być zachowany, aby każdy Poborca był powinien, każdego który poboru nie oddał, nadaley do S. Marcina blisko przyszłego od czasu w uniwersale naznaczonego, dać Staroście na delacyey. A Starosta aby był powinien do dziesiąci niedziel wszystkie poddane na delacyi spożywać. A na którymkolwiek Roku nie ma być wywodzon progres pozwanemu, *in causis ejusmodi*, także *accessoria*, ani delacye żadne miejsca nie mają mieć, gdyż każdy winien *respondere, et satisfacere decreto cui libet*, kiedy mu pozew *ad notitiam* przydzie, y exekucyą *sine intermissione*, aż do ukazania kwitu, od Poborce czynić, bez wszelakiego nakładu, ktorzyby Poborce na to czynić mieli. A gdzieby Poborca nie dał na delacyi, abo Starosta *infra tempus suprascriptum* nie pozywał, tedy iuz Poborca abo Starosta, ięśliby *negligentes* byli, Poborca *in delatione*, a Starosta *in executione, poena centum marcarum*, Szafarzowi tych poborow o to pozywającemu (co uczynić będzie powinien pod winą takową, od kogobykolwiek był o to pozwany) połowicę, a drugą połowicę do poborow z

win przypadnie. O co wszystko prawo do Trybunału Rokiem zawitym, tyle ile razow w tym się niedbałym pokaże. *Nihilominus luitis poenis praefatis, uterque illorum executioni praefatae, iuxta exigentiam universalium literarum, toties quoties, satisfacere tenebitur, usque ad plenariam satisfactionem contribut: praefatarum in literis universalibus content: A* co Starosta z delacyi wybierze, aby to do Poborce oddał: który zaś do Szafarza odnieść ma. A ięśliby Poborca na delacyi kogo niewinnie podał, tedy za ukazaniem kwitu zupełnego oddania kontrybucyi, stronę wolną Starosta od wszystkiego uczynić będzie powinien, a na Poborcey skaże *duplicem poenam quatuordecem marcarum, in instanti a iudicio sive officio non recedendo, solvendam*, połowicę Staroście, a połowicę stronie pozwanej. Także też gdzieby z dobr naszych Krolewskich, Starosta abo dzierzawca, tak w Koronie, iako y w W. X. L. tego podatku nie oddał, takoweyże winie iako y szlachcie podlec ma. O co od Poborce do bliższego ktoregokolwiek przyległego Grodu pozwan być ma. O którą winę od Poborce pozwany, *in primo termino tanquam peremptorio*, powinien będzie respondować, y tę winę a *iudicio non recedendo* odłożyć. Z ktorzych to poborow Poborce liczbę czynić będą we cztery niedziele po S. Michale, w głównym mieście Woiewodztwa każdego y Ziemi, przed dignitarzmi y urzędniki. A z czopowego, aż po wyszeiu roku od poczęcia czopowego, także we cztery niedziele przed tymiż na tychże mieyscach, przed ktoremi toż będzie powinien Starosta y Szafarz uczynić: do czego ci to dignitarze y urzędnicy, pod utraceniem urzędow, zieżdzać będą powinni: czego wszystkiego liczba dostateczna dać się ma na Seymikach, przed Seymem po tych czasiech będących. Kwity Poborcem od Szafarzow mają być dawane z odebranych poborow, a Szafarzom od dignitarzow, y urzędnikow pomienionych, a potym od Woiewodztw, y Ziemi na Seymikach. Z ktorey liczby coby się pokazało pieniędzy przy Szafarzach, tego Szafarze oddawać nie będą powinni, okrom potrzeby Rzpltey z domem Rakuskim, na służebne, za przypowiedzeniem służby przez Krola I. M. Rotmistrzom, y podaniem Hetmanow w Koronie Polskiej, Koronnego: a w Wielkim Xięstwie Litewskim, Litewskiego, *sub poena peculatus*; a za żadnemi pozwy Instygatorskimi, abo czyimi inszemi, także mandaty, y iakimkolwiek rozkazaniem, nikomu ich innemu, ani Poborcey, ani Szafarzowi, wydawać nie mają, y cobykolwiek *eo nomine*, tak na Poborce, iako y na Szafarze, *per controversiam*, iako y *contumaciam* przewidziono było, tedy to *nullitatis vitio censeatur, auctoritate Conventus moderni*. A gdzieby z domem Rakuskim potrzeby nie było, tedy te pieniądze poborowe Szafarze chować mają. A gdzie Szafarzow nie masz tedy Poborce, tam kędy naysbezpieczniej rozumieć będą, aż do dalszey woley y nauki *Ordinum Reipubl.* y tak to opatrzyć, iakoby w cale bezpiecznie były zachowane, *sub*

poena suprascripta. A ięśliby kto mocą y gwałtem te pieniądze tam ztąd gdzie będą przez Szafarze schowane wziął, tedy ma być *peremptorie* od Szafarza na Seym pozwany, y tam iako *hostis patriae* sądzon *poena infamiae, et confiscationis bonorum* karan, za instygacyą Szafarzową. A iż w niektorych Woiewodztwach roku przeszłego, za nawiedzeniem Pańskim powietrze było, y czopowe odebrane nie było, tedy za uchwałą Seymu teraznieyszego odbierać go Poborce przeszli, iako narychley będą, y tam oddawać, gdzie to będzie wedle łońskiego uniwersału poborowego należało, pod winami tamże opisanymi. W czym perskrypcya ani *fatalia* żadne iść nie mają. Także kędy powietrze nie było, od postanowienia przez Poborce czasu, począc się, y do roku wybierano być ma.

Poborce do wybierania tych poborow y czopowego, naznaczeni w Woiewodztwach.

W Krakowskim, Urodzony Balcer Porembski; w Poznańskim, Urodz: Ian Gaiewski, Sędzia Ziemi Poznański; w Wileńskim, Urodz: Ian Czyż Mintowt, Sekretarz Krola I. M.; w Lidzkim, Urodz: Iozef Halecki; w Osmiańskim, Urodzony Start Ciszkowic; w Braclawskim, Urodz: Bohusz Ropć Podkomorzy; w Wilkomierskim, Urodz: Iędrzey Dawidowic; w Sandomierskim, Wiślickim, Pilźnieńskim, Urodz: Wawrzyniec Iurkowski; w Radomskim, Opoczyńskim, Chęcińskim Powiecie, Andrzej Ian Rozanowski z Czebierowa; w Kaliskim, Urodz: Ian Orzelski; w Trockim, Urodz: Gabryel Rypiński; w Grodzińskim, Urodz: Książ Lew Massalski; w Kowpńskim, Urodz: Woyciech Kulwiński; w Upitskim, Urodz: Ian Zygmuntowic Podsedek; w Sieradzkiem, Urodz: Iarosz Roniszewski; w Ziemi Wieluńskiej, Urodz: Piotr Olewnicki, Podstarości Wieluński, tenże y Szafarzem; w Łęczyskim, Urodz: Ian Kaliński, Pisarz Ziemi Łęczycki; z Xięstwa Żmudzkiego, Urodz: Sebestyan Sebestyanowic Kiesztort, Woyski Ziemi Żmudzkiej; z Brzeskiego, Urodz: Ian Trzebuchowski; z Kiiowskiego, Urodz: Stefan Loszczka, Podczaszy Kiiwski; w Inowrocławskim, Urodz: Mikołay Rozeński, Sędzia Ziemi Inowrocławski; Ziemia Dobrzyńskiej, Urodz: Bartosz Zelski; w Ruskim, Lwowskim, y Halickim, Urodz: Mikołay Ożga; w Przemyskim, Sanockim, Urodz: Bartosz Birecki, tenże y do skłanego wina; w Chelmskiej, Ziemi, Urodz: Andrzej Sierebicki; w Woiewodztwie Wołyńskim, Urodz: Fiedor Zahorowski; w Podolskim, Urodz: Stanisław Miłowski; do Czwartego grosza, y do małmazyey, Urodz: Zygmunt Błazewski, na Sniatyn, na Kamieniec; w Lubelskim, Urodz: Stanisław Kyszkowski; w Połockim, Urodz: Roman Rewud; w Belskim, Urodz: Paweł Rurowski; w Nowogrodzkim, Urodz: Ireory Uniehowski; w Słonimie, Urodz: Konrad Mileszko; w Wolkowiskim, Urodz: Andrzej Iondziel Marszałek; w Płockim, Urodz: Stanisław Szymboriski, Podwoiewodzy Płocki; w Witebskim, Urodz:

Balcer Starosielski; w Orszańskim, Urodz: Książ Michał Sokoliński; w Mazowieckim, Urodz:.....; w Czerskim, Urodz: Prokop Oborski; w Warszawskim, Urodz:..... Oleński; w Wysogrodzkim, Urodz: Ian Garwaski; w Zakroczymskim, Urodz: Florian Kryński; w Ciechanowskim, Urodz: Mikołay Poczernicki; w Lomzieńskim, Urodz: Ian Grodzicki, Podstarości Ciechanowski; w Rożańskim, Urodz: Wawrzyniec Przeradowski; w Nurskim, Liwskim, Urodz: Paweł Dąbrowski; w Wiskiey, Urodz:..... Ianczewski, Pisarz Ziemi Wiski; w Podlaskim, Woiewodztwie, y w Mielnickim, y Drohickim, Urodz: Nikodem Ialbrzyk Wyszyński; w Bielskim, Urodz: Woyciech Sieklucki; w Rawskim, Urodz: Ian Krosnowski; w Sochaczowskim, Urodz: Stanisław Plichta, Stolnik Sochaczowski; w Gostyńskim, Urodz: Paweł Ciechomski; w Brześciu Litewskim, Urodz: Mikołay Pac, Podkomorzy Brzeski; w Pińskim, Urodz: Książ Michał Dolcki Podsedek; w Chełmińskim, Urodz:.....; w Mściławskim, Urodz: Książ Iarosz Masalski; w Malborskim, Urodz:.....; w Braclawskim, Urodz: Ierzy Gorecki; w Pomorskim, Urodzony.....; w Mińskim, Urodz: Ireory Makarowicy; w Możerskim, Urodz: Stefan Loweyko, Woyski Możerski; w Rzeczyckim, Urodz: Alexander Iudycki Podsedek; Ziemia Inflantckiey, Urodz: Woyciech Markowski, Urodz: Mikołay Rociel, Urodz: Andrzej Szpil, każdy w swym trakecie, iako między sobą postanowi.

Czas oddawania poborow.

Od rol, osiadłości, szosow, młynow, hultaiow, żydow, wszystkich podatkow, ktore iedno raz w rok płacone być mają, okrom czopowego, łasztowego, y innych rzeczy, ktore przez rok bywaią wybierane, czas naznaczymy na niedzielę blisko przyszłą Niedzielę Troyce Ś. a publikacya uniwersału ma być w Powieciech.

Wybieranie także czopowego wszelakiego, w miastach y w miasteczkach, duchownych y świeckich, począc się ma od publikacyi uniwersału tego, abo gdzie wynidzie czas czopowego, wedla nowych uniwersałow nie dobranego w przeszłym roku dla powietrza, ktore Poborce arendować będą mogli ku lepszemu pożytku, a nie żydom: co ma być w mocy y szafunku ich samych, a nie czyich inszych. Wszakże we wszystkich mieściech każdy pobor uchwalony, nie zakładając się żadnemi libertacyami, okrom miast wyżej pomienionych, sprawiedliwie wydawać płacić będą powinni, a pieniądze z poborow tych tak się obracać mają, iako się wyżej napisało. A w Wielkim Xięstwie Litewskim, czas wydawania tego poboru iako wyżej jest oznaczony.

Szafarze do tych poborow naznaczeni.

W Krakowskim, Urodzony Marcyan Hełmski, Chorąży Krakowski; w Poznańskim, Urodz: Ian Rozdrażewski, Podkomorzy Poznański; w Wileńskim, Urodz: Ian Pac, Celnik Wielkiego

X. L.; w Sędmierskim, Urodz: Andrzej Ma-
leski; w Kaliskim, Urodz: Ian Rozdrażewski,
Podkomorzy Poznański; w Trockim, Urodz:
Mikołaj, Sapieha, Rachmistrz Wielkiego Xię-
stwa Litewskiego; w Sieradzkim, Urodz: Sebe-
styan Kuchłowski; w Wieluńskim, Urodz: Piotr
1317 Olewiński; w Łęczyckim, Urodz: Ian Kaliński,
Pisarz Ziemi Łęczycki; w Xięstwie Żmudz-
kim, Urodz: Malcher Szemet, Marszałek, Cywon
Dzierżwański; w Brzeskim, Urodz: Ian Bełdo-
wski; w Kiiowskim, Urodz: Mikołaj Pawsza;
w Inowrocławskim, Urodz: Woyciech Zakrzew-
ski z Buczyna; w Dobrzyńskim, Urodz: Walen-
ty Czerny; we Lwowskim, Halickim, Chelm-
skim, Urodz: Mikołaj Herbort; w Przemysł-
skim y Sanockim, Urodz: Mikołaj Herbort, Ka-
sztellan Przemyski; do małmazyey, Urodz: Zy-
gmunt Błażewski; w Wołyńskim, Urodz: Iakub
Lysakowski; w Podolskim, Urodz: Lanckoroń-
ski, Kasztellan Halicki; w Lubelskim, Urodz:
Paweł Czerny; w Połockim, Urodz: Iarosz Ko-
rosab; w Belskim, Urodz: Stanisław Cieszanow-
ski; w Nowogrodzkim, Urodz: Wasil Zienko-
wicz, Marszałek; w Płockim, Urodz: Paweł
Garwaski; w Witebskim, Urodz: Andrzej Wo-
ropay, Pisarz Ziemi Orszański; w Mazowie-
ckim, Urodz: Ian Lasocki; w Podlaskim, Urodz:
Piotr Piętkowski, Pisarz Ziemi; w Rawskim,
Urodz: Stanisław Trzcinański, Starosta Rawski;
w Brześcińskim, Urodz: Fiedor Pocię, Sędzia
Ziemi Brzeski; w Mściławskim, Urodz: Iarosz
Wolowicz, Podstarości Mściławski; w Braclaw-
skim, Urodz: Michał Podsedek; w Miń-
skim, Urodz: Książ Ian Horski; w Infantciech,
Urodz: Andrzej Orzechowski, Starosta Layski.

Dali Nam sprawę Posłowie Ziemsy, iż nie-
boszczyk Kropiwnicki Pisarz Ziemi Braclaw-
skiego, zabity jest w domu własnym swym. A iż
Instygator nasz na niedoroslých potomkach ie-
go, przewiodł prawo o pobory, z których małe
potomstwo liczby czynić nie może, gdyż kwity
skarbowe y rejestra są poginęły, kiedy go za-
bito: tedy potomkom tego zabitego odpuszczamy
retenta, y wiecznie kwituujemy, y postępek
prawny Instygatora naszego kassujemy, y wni-
wecz obracamy. A to dla prosby Posłów Ziem-
skich, y pozwoleniem Senatorow Koronnych.

Deputujemy też do obierania kwarty w Ra-
wie, do Seymu przyszłego: Z Rady, Pana War-
szawskiego, Ręczajskiego, y Stanisława Bykow-
skiego Kasztellana Konarskiego Łęczyckiego,
Starostę Sieradzkiego.

A z Posłów, Urodzonego Iana Pieniżka Pod-
czaszego Krakowskiego, z Małey Polski. A Iana
Pudłowskiego, Woyskiego Sochaczowskiego,
na miejsce Woiewodztwa Kaliskiego, z Wiel-
kiej Polski.

1318 A dla wiary y pewności tego wszystkiego,
pieczęć Koronna do tego uniwersalu naszego
jest przyciśniona. Dan w Warszawie na Seymie

Walnym, dnia 18 Aprilis, roku Bożego, 1589.
Panowania naszego wtorego.

Na własne roskazanie Krola I. M.

KONSTITUCYE

SEYMU WALNEGO WARSZAWSKIEGO

ROKU BOŻEGO 1590.

W Imię Pańskie Amen. Zygmunt III. z łaski Bo-
żej Krol Polski, Wielkie Xięże Litewskie, Ruskie,
Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kiiowskie, Wo-
łyńskie, Podlaskie, Infantckie, etc., etc. y Krole-
stwa Szwedzkiego własny Dziedzic, y przyszy Krol.

1. Oznaymujemy wszem wobec, y każdemu
zosobna. Iż za złożeniem przez Nas, dla wiel-
kich y nagłych Rzeczypospolitey potrzeb, Sey-
mu niniejszego do Warszawy, te niżej opisane
rzeczy, do zatrzymania dobrego y bezpiecznego
pospolitego, za spólnym wszem Stanow, tak
Panow Rad duchownych y świeckich, iako y
Posłów Ziemi oboiego narodu zezwoleniem,
postanowiliśmy.

Ubezpieczenie Rzeczypospolitey od Arcy-Xiążenia Iego M. Rakuskiego Maximiliana.

2. Iż Arcy-Xiążę Iego M. Maximilian, po na-
szym y Rzeczypospolitey wszystkicy, dosyć ludz-
kim z nim się w sprawie, którą był z strony
panowania w tej Rzeczypospolitey wziął przed
się, y w ktorey sam Pan Bog rozsądek uczy-
nić raczył, obesciu: niechciał y nie uczynił do-
syć temu, co był według transakcyi w Bitomiu
y Bendzinie, od spólnych Kommissarzow, przez
śrżodek Oyca S. Papieża uczynionej, powinien:
y przysięgi tam postanowionej, przy naszych
Kommissarzach, także y pism do tego należą-
cych nie oddał: tedy bacząc, co na tym dosto-
ieństwu y panowaniu naszemu, y bezpieczeń-
stwu Koronnemu należy, czego Rzeczypospoli-
tey z tej wezdrzi, teraz y napotym obawiać się
potrzeba: coby za szkodliwą do zapalu iskrą,
gdyby jeszcze pretext iaki miał kto sobie w Ko-
ronie, do osoby iego kiedy obiecować, zosta-
wała: za potrzebną barzo być rozumiemy, aby
się doma iako napilniey y nawarowniey temu
zabiegło, żeby więc y u sąsiad naszych kto nie
udawał tego, iakoby tu jeszcze w tej Rzpltey
kto Arcy-Xiążenia Iego M. Elekcyą forytować
chciał. A tak, iako nie prawnie y nie swym
trybem, ani sposobem należnym, od małej lic-
by ludzi, nominacya Iego Arcy-Xiążęcy M.
była wniesiona: iako potym na Zieździech po-
spolitych, niesłuszna, y przeciwna wolnościom
tej Rzeczypospolitey należona: a mimo to przed-
się, szkodliwym przykładem woyną, a nie ra-
czej tych wszystkich ktorym to należało, y na-
leży, rozsądkiem była poparta: a iako zasię od-
stąpiona pod Byczyną, y potym przez transak-

1319

cyą, którą przez Cesarza Iego M. y drugih
Ich Mości Panow domu Rakuskiego, jest po-
twierdzona: iako zniesiona prawem y konsty-
tucyami Seymu Koronacyi naszej, y przeszłego
Warszawskiego: tak y teraz już na tym Sey-
mie Walnym Warszawskim, z iednostaynego
Stanow wszem, tak Panow Rad, iako y Po-
słów Ziemi oboiego narodu, y wszem Ziem-
tey Rzpltey zezwolenia, tę to pomienioną no-
minacyą, y pretensyą wszelaką Arcyksiężęcia
Iego Mci, którą snadź ieszcze sobie do tej Ko-
rony y Rzpltey zostawie, y przywłaszcza być
illegitimum, cassatum, y abrogatum, deklarujemy:
żadnego pretextu, żadnego rekursu, do tej to
Arcyksiężęcia Iego Mci osoby, z żadney miary,
bądź dawney pretensyi, bądź nowey iakiey na-
potym Elekcyi, nikomu z obywatelow tej Rze-
czypospolitey nie zostawiając: owszem za wie-
czne prawo postanawiając: żeby, iako teraz za
szczęśliwego panowania naszego nikt z podda-
nych naszych obywatelow tej to Rzpltey, z ni-
mi praktykować, porozumiewać się, listow y
Poselstw do niego posyłać w tej sprawie, y o
iego promocyey z kim się porozumiewać: tak
y napotym, gdzieby do *Interregnum* y nowey
Elekcyi (co racz Panie Boże iako naydłużey
oddalić) przyszło, za Pana y za Krola go fo-
rytować, Posłów y listow od niego *privatim* y
publice około tego przyjmować, proponować go,
mianować, publikować, y żadnym kształtem pro-
mowować y popierać nie śmiać, y nie ważyć
się. Ktoby inaczej uczynił, ma podpadać pod
winy o obrazie Maiestatu Krolewskiego, y *con-
tra perduelles* postanowione: o ktore, nie iedno
przez Instygatora naszego, ale inszego kogo-
kolwiek na Sejm, za słusznym dowodem po-
ciagnion być może. Iesliby też *delator docu-
menta* takowe przywodził, za ktoremi obwinio-
nemu byłby odwod skazany, żadney winie pod-
legać nie ma. Lecz iesliby dowody takie były,
żeby pozwany *simpliciter* był wolnym uczyniony,
tedy *delator* pod winy podpadnie wedle konsty-
tucyi, *de crimine temere intentato et non probato*.
A pod *Interregnum* wolno będzie Stanom prze-
ciw takowemu, abo takowemu, iako nieprzyja-
ciolom oyczyny, na zgubę y skazę ich powstać:
y to iednak, coby z strony promocyi osoby tej
było wniesiono, y iakimkolwiek obyczaiem uczy-
niono, ma być *irritum*, y nigdy nie ważno.

Deputaci do Rady Wolenny.

3. Wiele na tym Rzpltey, y sprawom iey na-
leżeć rozumiemy, aby według konstytucyi na
Krola Iego Miłości niegdę Henryka Elekcyi
postanowionej, obecnie niektorzy z Panow Rad,
według naznaczenia na Seymie uczynionego,
przy Nas mieszkali. Czego iesli kiedy, tedy te-
raz pod tak wielką y niebezpieczną z możnym
nieprzyacielem woynę, barzo pewnie iest po-
treba. Bo wiele pod czas woyny zwykło przy-
padać, wiele przychodzić od Hetmana, y z in-
nych miejsc, na co prędkiy resolucyi, pręd-
kiy rady, y prędkiy iey wykonania abo skut-

1320

ku potrzeba. A nie iedno z Panow Rad: ale,
aby nie wlokły się długimi deliberacyami y
odkładami rzeczy y sprawy żadne, w których
resolute pod taki czas trzeba postępować: y od
stanu Rycerskiego takowiz Deputaci barzo po-
trzebni się Nam być zdadzą. A tak, iako tu
juz są mianowani na tym Seymie, y Panowie
Rady, ktorzy przy Nas być mają, y Deputaci
z Koła Poselskiego oboiego narodu, tak. ze
wszytkimi na tym Seymie zgromadzonemi Sta-
ny, moc zupełną, tym to PP. Radom y Depu-
tatom, od Koła Rycerskiego, do mieszkania przy
Nas obecnego naznaczonym, *authoritate Conventus*
daiemy, o wszystkich rzeczach, do woyny
tylko Tureckiey, y pokoiu, gdzieby go zawrzić
przyszło, należących: y zgola o wszystkich spr-
wach, bezpieczeństwo Rzpltey od postronnych
nieprzyaciol zachodzących, y z iakieykolwiek
miary na nie gwałtownie przypadających, z
Nami pospolu obmyśliwać, radzić, ruszenie po-
spolite na tym Seymie postanowione, y to,
coby potrzeba Rzpltey niosła, uchoway Boże
gwałtu na Rzeczypospolitą, do skutku przywieść,
traktaty zaczynać y kończyć: bez wnoszenia
iednak *servitum* y niewoley na Koronę, y Wiel-
kie Xięstwo Litewskie: y stanowić wszystko ku
dobremu y bezpiecznemu pospolitemu: okrom
Sądow Dworskich, do ktorych ci co nie są
Senatormi, należeć nie mają: y stanowienia
praw iakich nowych, abo dawnych wzruszania,
y nowego iakiego podatku decernowania, y ob-
roczenia *belli offensivi*, y za granice zachodzące,
na inszą stronę niż na pogany, to iest, Turki
y Tatory: do czego, gdzieby się potrzeba uka-
zała, nowy Sejm ma być złożony. Do kto-
rego mieszkania przy Nas, z Panow Rad, te
mianowicie naznaczamy: z księży Biskupow,
tego naprzod, w ktorego Diecezji z dworem
naszym będziemy, a do tego Xiędza Biskupa
Przemyskiego, Podkanclerzego Koronnego. Z
świeckich, Wielmożnych: Mikołaja Firleia z Dą-
browice, Woiewodę Krakowskiego. Iana Kisz-
kę z Ciechanowca, Pana Wileńskiego. Iana Hle-
bowicza na Dąbrowie, Woiewodę Trockiego.
Mikołaja Zebrzydowskiego, Woiewodę Lubel-
skiego. Stanisława Radziwińskiego, Podlaskie-
go. Stanisława Gostomskiego, z Leżenic, Raw-
skiego, Woiewody. Iana Leśniowolskiego z
Obor, Czerskiego. Marcina Leśniowolskiego z
tychże Obor, Podlaskiego. Andrzeia Męczyń-
skiego, Wieluńskiego: Stanisława Mińskiego,
Zakroczymskiego, Kasztellany. Andrzeia Opa-
leńskiego ze Bnina, Marszałka Koronnego. Lwa
Sapiehę, Kanclerza. Gabryela Woynę, Pod-
kanclerzego. Dymitra Chaleckiego, Podskarbie-
go Ziemi W. X. L. Stanisława Przyem-
skiego, Marszałka Nadwornego Polskiego. A
mimo te, ktorzyby iednakowiz z Panow Rad
do dworu naszego przyjechał, też moc y wła-
dzą we wszystkich tych wyżej opisanych rze-
czach ma mieć, iako ktory z Deputatow. A nie-
bytność kilku ich, byle z Panow Rad przyna-
mniey sześć ich było, nie ma nic szkodzić abo

1321

przekazać, do odprawowania wyżej pomienionych Rzpltey spraw. Z Koła zasię Poselskiego, ci mianowicie są deputowani: Hieronim Gostomski z Leżenic, Kasztellan Nakielski. Stanisław Cikowski z Woysławic, Krakowski. Kilian Drohoiowski, Przemyski. Paweł Orzechowski, Chełmski, Podkomorzowie. Sebestyan Lubomierski, Sądecki y Dobczycki. Stanisław Garwaski, Gostyński, Starostowie. Ian Herbot z Fulsztyna, Chorąży Lwowski. Ian Płaza ze Mstyczowa. Mikołaj Oleśnicki. Walenty Czerski. A z Xięstwa Wielkiego Litewskiego: z Koła Poselskiego, Ian Pac, Ciwon Wileński. Hrehory Massalski, Podkomorzy Grodzieński. Andrzej Ciechanowiecki, y Abram Mielezko: których także kilku niebytność, byle ich sześć przynamniey było, nie ma wadzić do odprawowania tych spraw. A z Rycerstwa tak przysięgać mają. Ia N przysięgam, że w tym wszystkim co Stany wszystkie Koronne y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, uchwałą pospolitą na mię na Seymie blisko przeszłym Warszawskim włożyli, wedle opisanja szerszego w teyże uchwale wyrażonego, tak we wszystkim, iako w części, wiernie y statecznie zachować się będą: y Należniejszemu Krolowi y Panu, Panu Zygmuntowi Trzeciemu, z łaski Bożej Krolowi Polskiemu, y Wielkiemu Xiążęciu Litewskiemu: z drugimi kolegami mymi, o obronie, y wszystkich rzeczach innych do woyny Tureckicy, także bezpieczeństwa Koronnego należących, wiernie y statecznie radzić, y tajemnicie chować będą: nikomu, ani pismem, ani ustnie, ani przez żadne podobieństwo ich nie obiawiać: y tak się w nich zachowam, iako dalsza powinność mnie zlecona, y prawo pospolite potrzebować będzie. Tak mi Boże pomoż.

Assekuracja z strony pieniędzy na terazniejszą potrzebę Rzeczypospolitey nabytych.

4. Zabiegając niebezpieczeństwom tym, które teraz na Rzeczpospolitą wszystkie, y gwałtowniejsze niż kiedy przedtym, przysły, za wypowiedzeniem Nam starego przymierza przez Cesarza Tureckiego a bacząc że do zebrania woyska takiego, któreby się z tak możnym nieprzyjacielem zetrzeć mogło, potrzeba prędkiey a niemalej summy pieniędzy, za któreby się ludzie przyjmować y insze potrzeby do takiej woyny należące opatrować mogły: daemy zupełną moc Panom Prowizorom, niżey od Stanow Koronnych, tak z Rad, iako z Posłów obojga narodu *vigore Conventus* mianowanym, y do Panow Podskarbiow przysadzonym: aby oni na wiarę y kredyt Rzpltey wszystkiey dostawali pieniądze: z strony Korony, do dziesiąćkroć sta tysięcy złotych. A z strony W. X. L. pięćkroć sta tysięcy złotych. Będą tedy mieli ci Panowie Prowizorowie deputowani, z Pany Podskarbiemi oboimi, *facultatem* w dostawaniu pieniędzy na te wyżej pomienione summy czynić wszelakie kontrakty, ze wszelakimi osobami, iakimi iedno kondycjami będą

rozumieli, *ex re R. P. et praesentis temporis necessitate*, uchylając w tym na ten czas statutow y konstytucyi *de non obligandis et onerandis bonis mensae nostrae Regiae: salvo tamen jure possessorum*. Wszakże statuty dawne, y terazniejszego Seymu o Ziemi Sandomierskiej, także o Wielkich Rządziech, a mianowicie clach, żupach, Samborze, y ekonomicach wszystkich, które nie mogą być zastawione y zawiedzione, w mocy zostawiając: funtezołe iednak wolno będzie obligować. A toż się ma rozumieć o Wielkim Xięstwie Litewskim. A obligacye dobr naszych terazniejsze tak obiaśniamy: iż, iesliby kto z Starostw y dzierżawcow dobr naszych w starych summach, abo *ad rationem quingentorum millium* obligowanych, na te dobra co summy włożył abo przyczynił na tę potrzebę Rzpltey terazniejszą, aby dotąd, dokądby ta summa nowa im zapłacona nie była, te to dobra z iego ręku y potomkow iego nie wychodziły, z dyminucją iednak starych summ, wedle deklaracyi teraz na Koronacyi naszej uczynioney. A iesliby też kto na dobra wolne, to iest, żadną summą nie onerowane, dał summę iaką pieniędzy, aby to ci Prowizorowie z kontrybucyi pospolitych Polskich w Koronie: Litewscy, w Wielkim Xięstwie Litewskim, popłacić byli powinni: do którego niezaplacenia, ci którzy *eo nomine ad fidem publicam* na te to wolne dobra pieniądze dadzą, też dzierżawy y Starostwa dzierżać będą *salva persolutione* starey kwarty, y takoweyże nowey na tym Seymie pozwoloney. Ktore kontrakty y obligacye przez nie czynione, *de communi consilio* mają wydawać, z podpisem rąk swych y pieczęcią Koronną, także Wielkiego Xięstwa Litewskiego. Także Pieczętarze którzyby na ten czas przy dworze naszym byli, będą powinni kontrakty te rękami ich podpisane pieczętować, y w osobny registr wpisować. Tego tylko przestrzegając, aby się summy przerzeczony nie przebrały. A My *vigore Conventus, ex consensu omnium Ordinum* to waruimy: że cokolwiek oni w tych rzeczach z kim postanowią, to ma być cale y nienaruszenie trzymano, y będzie zawsze powinna to Rzeczpospolita strzymać y wypełnić, *semotis omnibus fugijs et interpretationibus in contrarium*. Te tedy pieniądze wszystkie, którychby takim sposobem się dostało: y inne którychby abo postronni panowie y miasta, abo *feudales Principes*, abo miasta Koronne, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, bądź ktokolwiek inny, bądź *nomine subsidiorum* postąpili, bądź *ad fidem publicam*, abo na kleynoty pożyczyci: także y te, które z kontrybucyi, y innych obyczajow ratowania Rzeczypospolitey na tym Seymie uchwalonych, przychodzić będą, które wszystkie mają być do nich odnoszone, mają ci to Panowie Podskarbiowie z Prowizory do rąk swych odbierać, y one ni nacz inszego, iedno na tę potrzebę Turecką, tak na żołnierzo, iako y na inne wszystkie potrzeby y przypadki do tej woyny należące, wedle zdania naszego, Rad, y Deputa-

tow woiennych, przy Nas na ten czas będących, y porozumienia się z Panem Hetmanem Koronnym, także Wielkiego X. L. y oznaymienia tych potrzeb, od nich obracać, a nie na co innego, *sub poena peculatus, hoc est, capitis et fumae, et refusione damnorum Reipublicae, ex privatis suis facultatibus*. Zwożenie abo odnoszenie tych pieniędzy, tak dostanych, pożyczanych, y z kontrybucyi złożonych, ma być tak z Korony, iako z W. X. L. do rąk Panow Podskarbiow, y Panow Prowizorow, którzy przy Krolu Iego M. mieszkać będą. Z tychże Panow Prowizorow, ma być ieden zawsze Polski przy Polskim Hetmanie, Litewski przy Litewskim, za wyciągnięciem woysk przeciwko temu nieprzyjacielowi w kraie Podolskie, y inne przyległe Koronie, abo za granice Koronne, dla odprawowania z Pisarzni Polnemi, przy popisowaniu y placeniu, y opatrowaniu potrzeb woiennych, iako się wyżej opisało. Waruiąc to, iż gdzieby Pan Bog to niebezpieczeństwo iakimkolwiek sposobem uspokoić raczył, a zostałoby potom co tych pieniędzy Rzpltey na to coby się na uspokojenie od tej woyny Tureckicy wydało, że tego ninacz innego obracać y wydawać nie mają, iedno na wypłacenie tych długow, na któreby się zadłużyło, a coby nad to zbywało, chować to wcale w skarbie pospolitym w Rawie y w Wilnie, do nauki przyszłego Seymu. To też do tego dokładając, iż cobykolwiek ku tej gwałtowney potrzebie wzięli z dochodow tych, które są naznaczone do stołu naszego Krolewskiego, y na tym Seymie okazane, na oswobodzenie *rationes* zatrudnionych skarbu naszego, że to zaś na potrzeby nasze z tych kontrybucyi, y innych przypadkow uchwalonych, iako naprędzey do skarbu naszego wrocić mają: także y te długi, na które się *supra fidem publicam* zadłużył, za przykładaniem pieniędzy z tych wyżej pomienionych kontrybucyi tu uchwalonych, wypłacać mają, ile gwałtowniejsze Rzpltey potrzeby około tej woyny Tureckicy dopuszczą, a dla lepszego y porządniejszego tego wszystkiego obmysławiania, mają pod ten czas tego niebezpieczeństwa, mieszkać ci Panowie Prowizorowie y Podskarbiowie przy osobie naszej, tam gdzie wedle potrzeby Rzpltey My będziemy, nie oddalając się od Nas daleko, *sex aut septem ab aula absentium* niebytnością, innych władza nie ma się przerywać. Ta *facultas* Panow Podskarbiow y Prowizorow, ma trwać do blisko przyszłego Seymu, na którym *ante omnia* niż się konsultacye Seymowe pospolite zaczną, mają y będą powinni dostateczną liczbę uczynić Stanom Rzpltey ze wszystkiego władowania swego, *sub poena superius scripta*: która liczba iesliby tam nie doszła z ich przyczyn, abo niedostatecznie tak z strony nabycia y szafunku pieniędzy czyniona była, tedy także zarazem bez pozwu, *tanquam in termino peremptorio*, bez wszelakich dylacyi sądowych, *My cum Ordinibus* sąd uczyniemy, y winy wyżej opisane na nie, *authoritate Conventus*, skażemy y

extenduiemy. Co się ma dziać *ad instigationem* Posłów Ziemskich, bądź to wszystkich, bądź ktoregokolwiek z nich. O szkody też *ratione praemissorum*, zosobna na Trybunale *peremptorie, ad instantiam* tych którzyby na tymże bliskim Seymie byli na to z Koła Poselskiego obrani y naznaczeni *respondere* y *satisfacere* będą powinni. Iednak spólnie wszyscy, nie pojedynkiem, oprócz tego co ma być w woysku, który iako osobne swe wydatki będzie miał, tak też osobno, gdzieby liczby nie uczynił, tak też być pozwany. Których to szkod zapłaty, czwarta część aktorowi, a trzy na skarb Rzpltey do Rawy y Wilna nakazane być mają. A Stany tego nie odkładając, także na Seymie z liczby onych kwitować mają, gdy ią dostatecznie tamże uczynią: tego mianowicie dokładając, co z strony liczby takowey y kwitu, dwie części Stanom uczynią, to tak ważno być ma *in hoc solo actu*, iakoby od wszystkich uczyniono było. A gdy takowy kwit Prowizorowie pomienieni mieć będą, iuz zatym ni od kogo nie mogą być pozwani ani turbowani. Poborcow liczba na Seymie przy liczbie Prowizorskiej być ma, zarazem bez pozwu, także *peremptorie sub poena* w uniwersale na nie *sancita*: którzy także przysięgli mają być w Grodziech, *in primis querelarum Castrensium* w głównym Powiecie Woiewodztwa swego, albo w tym Grodzie, którego najbliżey Poborca rezyduie. Mianuiemy tedy Prowizory te: z Rad Koronnych, Xiędza Wojciecha Baranowskiego, Biskupa Przemyskiego, Podkanclerzego Koronnego, Mikołaja Firleia z Dąbrowice Krakowskiego, Iana Hlebowicza na Dubrownie, Trockiego: Stanisława Gostomskiego z Leżenic, Rawskiego, Woiewody; Andrzeia Opaleńskiego ze Bnina, Marszałka Koronnego, Lwa Sapiechę, Kanclerza W. X. L. Podskarbiego Koronnego, który na ten czas będzie. Podskarbiego Ziemskiego Wielkiego X. L., Dymitra Haleckiego. Z Posłów Ziemskich, Hieronima Gostomskiego z Leżenic, Kasztellana Nakielskiego. Stanisława Cikowskiego z Woysławic, Krakowskiego: Pawła Orzechowskiego, Chełmskiego, Podkomorza. Sebestyana Lubomierskiego, Starostę Sądeckiego y Dobczyckiego: Iana Płazę ze Mstyczowa. A do woyska przy Hetmanie, Iana Schorca, Podkomorzego Malborskiego. Z Xięstwa Wielkiego Litewskiego, z Posłów Ziemskich, Andrzeia Ciechanowskiego, Hrehora Massalskiego, Podkomorzego Grodzieńskiego. A do woyska przy Hetmanie Litewskim, Michała Traczkowicza, Podkomorzego Połockiego. A ci Prowizorowie będą powinni przy Nas mieszkać, y zaraz po Wielkieynocy przysięgać *in hanc rotam* uczynić tu w Warszawie. Ia N przysięgam, za włożeniem na mię władze od Stanow Koronnych, na Seymie Warszawskim blisko przeszłym, w teyże władzy wiernie y statecznie się zachowam, tak iż w nabywaniu summy dziesiąćkroć sta tysięcy złotych, (a w Litwie pięćkroć sta tysięcy złotych) wespół z drugimi, żadnego przebrania nie uczynię: a temi pieniędzmi nabyte-

mi, także y drugimi, z kontrybucyi pogłównych, poborowych, y wszelakich na tymże Seymie uchwalonych, do ręki naszych oddanemi, tak szafować, y one odbierać będę, żeby nie na inszą potrzebę, iedno na tę z pogany, iako iest w konstytucyi opisano, y na to niebezpieczeństwo Rzeczypospolitey były obracane. Ktore niebezpieczeństwo ięśliby ucichło, tedy cokolwiekby ich zbywało, wiernie Rzpltey dochowam, y onych indziej nie obrocę, iedno kędy wola y zdanie Stanow Rzpltey na Seymie będzie, y tych to pieniędzy, sprawiedliwie się obchodzić będę. Tak mi Panie Boże pomóż, y Święta Ewangelia.

Opatrzanie Krakowa y Lubowia.

5. Krakow y Lubowia zamek, iż nie daleko granicy nieprzyjacielskiej przyległy, a wiele na tych miejscach Rzpltey należy, postanawiamy, aby dla wszelakiego ich bezpieczeństwa, za wolą naszą, y zdaniem Hetmana Koronnego, były y ludźmi, y innemi rzeczami do obrony należącemi, przez Prowizory, którzy woienne potrzeby zawiadować mają, opatrzone, z tym dokładem, aby na potomne czasy tym się prawu staremu, o opatrowaniu zamkow, nie derogowało.

Assekuracja Hetmańska.

6. Iż iako w najmniejszej inszej, tak w tej, którą mamy przed sobą, przeciwko Turkom y Tatarom, dosyć wielkiej wojnie, siła rzeczy dziać się musi *ex usu et arte militari*, ktore albo niepodobać się, albo dolec kogo muszą, y wiele Hetmanowi Wielkiemu Koronnemu, patrzeć na *summam rerum*, y chcąc nieprzyjacielowi szkodzić, albo okazji przedsięwzięcia iego przekazać, przychodzi czynić z szkodą swej strony ludzi, także też y nieprzyjaciela, ile możność dopuści, poprzedzać: przeto aby więc oglądanie się na te rzeczy nie zabawiało co dzieła y *consilia* iego, dajemy mu *facultatem belli, intra et extra fines Regni gerendi et administrandi*, iako nalepiey będzie rozumiał, *ex usu et arte militari*. Warując mu to, za wszech Stańow, tak Panow Rad iako y Posłów Ziemskich zezwoleniem, cobykolwiek *ex arte militari* sam przez się, albo przez ludzie na służbie naszej y Rzpltey będące, którym co zlecać będzie, *intra et extra Regni fines* uczynił, ku oparciu się potężności wszelakiej przeciw temu poganinowi, y odjęciu mu *commoditatum belli*, a ku zachowaniu w cale y ku ochronie wojska naszego, y użył w tej potrzebie y gwałcie Rzpltey, *operam extraordinariam* czyieykolwiek, krom gwałtu czynienia osobom szlacheckiego y duchownego stanu, to że nie ma, ani może być ni od kogo przywodzić w iaką dysquizycyą, albo trudność iemu y potomstwu iego prawna, y insza iakakolwiek, czasy wiecznemi o to czyniona. Ktemu acz rozumiemy, że o wszystkich rzeczach na którychby co należało, będzie się Nas z tymi

ktory będą przy Nas, Pany Radami y Deputaty od Rycerstwa dokładał, iednak że czas, że okazye, że gwałt nie zawdy tego dopuszcza, przeto gdyby do ścierania się z nieprzyjacielem, do decyzyi ktorychkolwiek, albo do umow y traktatow iakich, y inszych takowych rzeczy przychodziło, zupełną mu moc w rzeczach nagłych, y w ktorychby nie mógł w czas naszego zdania dosiędz, do wszystkiego, co takowa sprawa potrzebuie, dajemy: cale y zupełnie, coby przezeń uczyniono w tych rzeczach było, zachowywać obiecując. A także właśnie assekuracyą *in hunc solum actum*, przeciw Turkom y Tatarom, Hetmanowi terażniejszemu Wielkiemu Litewskiemu, w bronieniu granic Wielkiego X. L. czyniemy. Która assekuracya, iako y *disciplina militaris* nie ma się ściągać na pospolite ruszenie, ieno według starych praw y zwyczajow.

Disciplina militaris.

7. Rzeczy woienne, ięśli na czym, tedy na posłuszeństwie, y zachowaniu *disciplinam militarem* bardzo zawisły, którą wszystkie Państwa y Rzeczypospolite, ktore iedno kiedy sławne y znaczne były, dak dalece zachowały, że nie iedno występki iakie, ale męstwo y zwycięstwa nad wolą Hetmańską pokazane y odniesione, srodze karali. To posłuszeństwo, y ta *disciplina*, bardzo się u nas w te czasy przeszłe, a zwłaszcza w Interregna y rozerwania, rozpuściła, a iuż do sprosnych sedycyi y odbiegania chorągwi, albo zieżdzania z służby przychodzi: co bardzo rzecz iest szkodliwa y niebezpieczna. A tak iako to zawdy należało, y należy Hetmanowi Wielkiemu Koronnemu, aby żołnierza w posłuszeństwie, *et in disciplina* zatrzymywał, y karał występne: tak na tegoż Hetmana y Urząd iego to wkładając, iemu to, iako powinność zdawna iego niesie, zlecamy, aby dyssolucyą wszelaką y sedycyę, hamował y karał, a w rezę swą *disciplinam militarem* wprawił: postanawiając niniejszego Seymu uchwałą, to naprzod, aby prawa albo artykuły woienne, ktore przez Hetmany dla porządku w woysku bywaią stanowione y wydawane, y ktoreby też Hetman dzisiejszy y inny po nim będący, teraz, albo potym kiedy według czasu y potrzeby wydał, albo wydawali y publikowali, wagę y moc zupełną miały, nie inaczej iakoby to na Seymie postanowiono było. Także też cobykolwiek za tym, mocą *Inperij militaris*, albo Hetmańską, ten Hetman, y Hetmani napotym, w karaniu występnych, w zadzierżywaniu posłuszeństwa, y *disciplinam militarem*, bądź w ziemi swej, bądź *in hostico, et extra fines Regni et ditionum nostrarum* uczynił, rozkazał, y postanowił między żołnierzmi y ludźmi woiennymi: kogokolwiekby skarali albo skarzą, bądź na nagrodę iaką albo więzienie, bądź na gardło albo poczciwość, wedle zwyczajui y prawa dawnego Hetmańskiego to tak wszystko ma być ważono, iakoby przez Nas samych na Seymie było uczyniono, y nie ma ani może ni odkogo być to w wątpliwosc albo w *disquisitionem* przywo-

1327

dzono. A nad Litewskimi żołnierzmi, ma także zupełna iurysdykcyja zostawać przy Hetmanie Wielkim Lit. y karanie występnych, *eadem auctoritate et potestate*.

Wyjęcie żołnierzw od prawa.

8. Na takową do iakiej Rzpltey na ten czas przychodzi potrzebę, iż wielkiej liczby żołnierzw y ludzi rycerskich trzeba, ktorych trudno by dostać albo wywieść, gdzieby oglądać się im przyszło na prawo, y ubezpieczenia iakiego od Nas y Rzpltey, z strony spraw swych sądowych nie mieli: przeto przychyliając się w tej mierze do zwyczaju dawnego, ktorego Rzplta przed tym choć w mniejszych potrzebach używała, postanawiamy za wszech Stanow na tym Seymie, tak Panow Rad iako y Posłów Ziemskich zezwoleniem: że wszyscy żołnierze, wszyscy ktory woienne administracye, y służbę woienną na sobie poniosą, y służy przy nich będący, także (iż też y Nam przydzie bydz pogotowiu do ruszenia się przeciw nieprzyjacielowi, gdzieby tego potrzeba ukazała) wszyscy urzędnicy y służy nasi, wszyscy Panowie Rady y Deputaci *consilij bellici*, ktory przy Nas obecnie bydz mają, y Prowizorowie, mają bydz wolni od sądow, y sądzienia wszelakich urzędow y sądow, tak inszych instancyi y *subsellia*, iako też y sądu *ultimae instantiae* Trybunalskiego y naszego Krolewskiego, we wszystkich swych sprawach, do dwanaście niedziel po rozpuszczeniu wojska. Nie wyimując z tego żadnych zgoła spraw y akcyi, okrom żeby po dacie tej konstytucyi, kto w nadzieję takowej exempeyi majątnosc komu, bądź zastawną, bądź wieczną, gwałtem a nie prawnie odjął, albo odpisał się kto zapism takowej exempeyi. *Crimina y facinora* ktoreby świeżo były przez ktorego żołnierza popełnione, zaraz prawem Rycerskim według zwyczaju, przez urząd Hetmański w żołnierzach mają bydz karane, także krzywdy inne wszelakie. Małżonki też osob tych którzyby na takowej posłudze byli, gdyż są *sub tutela maritorum* mają mieć takowe dylucye. Ktorey to takowi żołnierze, albo urzędnicy y służy nasi obyczaiem wyżej opisanym wyswobodzeni, którzyby albo sami, albo małżonki ich, sprawy sądowe mieli, albo mieć będą, y listy świadectwa z Kancellaryi naszej mają o tym mieć, ktore im Kancellarya dawać będzie powinna. A ktoby list takowy otrzymawszy, na expedyeyi tej, albo przy osobie naszej nie był, *ipso facto causam amittit*. Ci też ktory na siedzenie w wieży o głowy są skazani, albo się sami siedzenia podieli, a byliby na tej potrzebie, mają mieć odkład siedzenia swego do dwanaście niedziel po potrzebie wrocivszy się. A *interim* przeciw *absentes in bello fatalia* iść nie mają.

Wybrańcy.

9. Konstytucyą y postanowieniem Krola I. M. nieboszczyka Stefana, okolo wybrańcow z dobr Krolewskich odnawiając: za wszech Stanow zezwoleniem postanawiamy, aby takowi wybrańcy

1328

na potrzebę terażniejszą Rzpltey, przez te ktorym to od Nas z Hetmanem się o tym zniószy, zlecono będzie, zupełnie bez ochylania żadnego, tak z wolnych iako y zastawnych dobr naszych, ze wszystkich Państw y Ziem Rzpltey byli wywiedzeni tym sposobem, żeby ze dwudziestu kmieci, iako gdzie siedzą, był ieden pacholek dobry, sposobny y serdeczny, na to obrany: ktory to tak obrany, albo więc cieć iego, ięśliby syn na to był wzięt, bądź też y brat, wolnym aby był od wszelakich czynszow, płacy, robot, y służb, Staroście albo dzierżawcy swemu oddawania, a inszych dziewiętnaście, to wszystko na iego miejsce zastępowało, iednak ktory się służby takowej podejmie, albo na nie obrany będzie, ma się osobą swą rządnie na nie z rusznicą, z szablą, z siekierą, a Dziesiątnicy z dardami, y dobrze odziano wyprawić. Starostowie y dzierżawcy takowego *delectum* bronić nie mają, owszem pomoc kazać tego wybierania mają. A ięśliby ten wybraniec, nie ten ktoryby był obrany, ale miasto niego substytut odmieniony wyprawił się, tedy Rotmistrz albo starszy ich, o tę odmianę, winę dwieście grzywien przepadnie dzierżawcy tych dobr, z ktorych on iest obrany. O co *forum* na Trybunale *ad instantiam* dzierżawce albo Starosty. Także też w wolnościach wyżej wspomnianych, wybrańcom przekazy y impedymentu czynić nie mają, pod winą sta grzywien, y szkod nagrodzenia. O którą Instygator za dworem pozywać może.

Służy.

10. Iż iest swowoleństwo sług, ktory są wolnie od panow odieżdżają: w tej mierze prawie starodawnym zostawamy. A o żołnierzach ktory swowolnie od Chorągwi wyieżdzają, uznanie swowoleństwa y rozsądek, według starych zwyczajow, Hetmanowi zostawiamy.

Szacunek żywności.

11. Żywnosc acz iest w statutach Koronnych, iako płacona bydz ma, oszacowana, iednak iż rzeczy wszystkich cena się wyniosła, *et pro ratione loci temporis* ustawować się ma, y przeto nie o tym *definitive* nie pisać, dajemy moc Hetmanowi Koronnemu, stanowić ją iako będzie nasłuszniey rozumiał, także y wciągnięciu.

Opatrowania zamkow y municyi.

12. Gdzieby to Pan Bog dopuścił, żeby nieprzyjaciel mocą wielką y działą y aparatem woiennym w Ziemię naszą wciągnąć miał, y udał się na dobywanie zamkow y miejsc iakich: iż wiele należy na tym, aby w ręce iego żadne municye nie przychodziły, y nie miał się gdzie sobic: postanawiamy uchwałą niniejszego Seymu, aby wszyscy, tak Panowie Rady, iako Xiążęta, y szlacheckiego stanu, ludzie, ktoryby chcieli zamki swe zatrzymać, tak ie opatrowali, y osadzali ludźmi, strzelbą, y żywnością, iakoby wytrwać y oprzeć się nieprzyjacielowi mogli. Ktoby albo nie mógł, albo niechciał, albo mie-

1329

sce y municya nie potemu była, żeby gwałtowni y impetowi wielkiemu wytrwać nie mogła: te aby wedle czasu y potrzeby były zrucane, abo palone: a działa, prochy, y inszy aparat z nich zwożon, aby to w ręce nieprzyjacielskie nie przychodziło. O zamkach y municjach Rzpltey w Koronie, moc daliśmy Hetmanowi Koronnemu, czynić to, co najlepszego będzie rozumiał, y kto-reby nie mogły wydzierzeć mocy nieprzyjacielskiej, kazać ie także znosić y palić.

Porządek z strony Nizowcow y Ukrainy.

13. Nierząd y swowoleństwo pograniczne, iż wszystkiego tego do czego na ten czas przychodzi, jest przyczyną y zapalem: acz po czasie, ale jednak za barzo potrzebną bydz rozumiey, aby wždy się kiedy to opatrzyło y obwarowało, iakoby takowa licencya tam się nie działa, y przyszłoby do pokoju z tamtymi nieprzyjacioloy, nie targala się znou. Naprzod tedy uchwała Seymu tego, ze wszech Stanow zezwoleniem, około tych ludzi, którzy się na Nizie y Zaporohy bawia, postanawiamy: aby Hetman Koronny sam przez się abo kogo innego, niżli by woysko z tamtych miejsc y tamtego ugranicza było zwiedzione, miejsca te, na których ci ludzie przemieszkiwaią, tak opatrzył, żeby tam na nich ludzie pod posłuszeństwem będące, bądź z tychże tam samych ludzi, bądź z inszych iakich zostawił, dawszy im przełożonego człowieka szlacheckiego narodu, osiadłego: także Rotmistrze abo Setniki szlacheccie. Ci wszyscy przełożeni, abo starszy y Setnicy, a nakoniec y pacholtek każdy, żeby przysięgę czynili Nam, y Rzeczypospolitey: tego mianowicie dokładając, że mimo wolą Hetmańską, abo komuby to Hetman poruczył, nie mają nigdy granic Koronnych przechodzić, ani wodą, ani ziemią, a pogotowiu w Państwa sąsiedzkie wtargać, abo woiować ich. Kupcow y ludzi żadnych, którzyby kiedy tamtemi miejscy szli, nie zabierać, ani im, ani majątnościom ich żadnego gwałtu czynić: nikogo do towarzystwa swego nad wolą starszego, abo przełożonego, a starszy abo przełożony nad Hetmańską wolą nie przyjmować: y ma ich bydz zawsze registru y Hetmana. A kiedyby który z służby szedł, a inszy na to miejsce był przyjęty, ma o tym starszy zawždy dać znać do Hetmana, aby pewną o nich, y imionach ich miał wiadomość. Przesądzonych abo na gardło y na poczciwość skazanych, aby tam nie przyjmowano: żywności, prochu, y innych potrzeb, w miasteczkach aby nie przedawano, a nakoniec ani puszczano do miasteczek żadnego, iedno któryby miał od starszego, abo Setnika świadectwo, że za wolą jego oszedł, y wszystko coby iedno do porządku, y do zachowania sprawy dobrej, y *disciplinam* między nimi należało, w moc Hetmanowi daliśmy. A iżby też po miastach y miasteczkach, y wsiach, tak naszych, iako y poddanych naszych, to swowoleństwo nie naydowało się, y nie mnożyło, takowy porządek w sprawie tej, y takowe posta-

nowienie czyniemy. Maią wszyscy a wszyscy Starostowie, y dzierżawcy dobr naszych, także Panowie, Xiążęta, y szlachta, w miastach y w miasteczkach, y we wsiach naszych, y własnych swych, mieć urzędniki przysięgłe, Burmistrze, Woyty, y Watamany, takową przysięgą, że mają wszelaką mieć pieczę na to, ile nawięcey z nich może bydz, bronić tego, iakoby z onego miasta abo miasteczka, y wsi, nie chodził uikt na Niz, nie chodził w pole na zdobyecz, a pogotowiu za granice do Państw sąsiednych. Ktoby też z kąd inąd z zdobyczą iaką tam przyszedł, takowego, abo takowe imać y karać mają: a iesliby im zdołać nie mogli, panu swemu, abo Staroście, a w niebytności, urzędnikowi jego o tym oznaymić. Także prochow, saletr, bronii, żywności nikomu, iedno ktoby świadectwo miał od starszego swego, abo Setnika, żeby nie przedawano: zdobyczy żadnych nie kupowano. Za takową przysięgą, te wyżey wspomianane urzędy, Burmistrzowie, Woytowie, Watamani, mają tych wszystkich rzeczy z wielką pilnością przestrzegać, y nie dopuszczać swowolnikom żadnym przebywać y przemieszkiwać, abo składy iakie mieć u siebie. A którzyby w tym niedbali byli, y mimo przysięgę uczynioną nie czynili powinnościom swym dosyć, takowych Starostowie, y ich panowie, przez się, abo urzędniki swe, mają na gardle karać. Także też y swowolniki, którzyby się naydowali w dobrach ich, mają tymże sposobem na gardle karać. Sami też Starostowie, abo Panowie, Xiążęta, y szlachta, którzyby się wazyli w pole chodzić mimo wolą Hetmańską: a pogotowiu Państwa sąsiedne najeżdzać abo nachodzić, y pokoy z niemi wzruszać: mają bydz karani, gdzieby się to na nie świadectwo y *scrutiniis* pokazało, *poena de guerris*: także u którychby się iaka część zdobyczy abo korzyści swowolnie w Państwach sąsiednych wzięty, pokazała, y w majątności ich znalazła, tąż winą karani bydz mają. A iżby te rzeczy do skutku przychodziły, mamy naznaczyć teraz zaraz z Seymu dwu Dozorcow, których ta będzie powinność, żeby w swej każdej części Ugranicza, iako im Hetman Koronny, abo za zaleceniem jego Polny naznaczy, doglądał y pilnował tego, iakoby się we wszem temu postanowieniu dosyć działa, y żadne swowoleństwo tam się nie wszczynalo. Ci Dozorcy, z strony Nizowych żołnierzow, gdyby się co pokazało, Hetmanowi mają dać znać, u którego oni iako żołnierze w mocy bydz mają, y ten z zwierzchności swej karać ie ma podług występku. Z strony zaś tych, którzy po miasteczkach y miastach, abo po wsiach mieszkają y chowają się, gdyby się co z nich pokazało takiego, mają panow ich zaraz rekwirować, o animadwersyą z nich, którzy bez wymówek wszelakich, mają takowe wszystkie, sposobem wyżey opisany, tak *plebeos*, iako szlacheccie nieosiadłe, którzyby w ich majątnościach się bawili, abo na służbie ich byli, karać. A ktoby z Panow, Xiążąt, Starost, dzierżawiec, y szlachty, był w tym uczynieniu

sprawiedliwości niedbały, abo się sam czego przeciw konstytucyi tej wazył, takowym Dozorca, abo Dozorcowie, mają dać Rok na Trybunale *ad instantiam Instigatoris*, za ich delacyą, we cztery niedziele od położenia pozwu: a mają ci dozorczy tak pozew, iako y probacye wypisawszy wszystkie dostatecznie, odesłać do Instygatora, który na Trybunale przez Deputaty, zaraz na początku Trybunału ma być naznaczony: Rok za pierwszym pozwem ma bydz zawity, y żadna mu dylacya iść nie ma, okrom *verae infirmitatis*, do dwu niedziel zwykłym sposobem. Marszałek Trybunalski doyrzeć ma, aby zaraz *extra regestrum* takowe kauzy były odprawowane, y żadna nie wypełzła. W wątpliwych rzeczach ma bydz dawano na *scrutinium*, ktore Sąd Trybunalski Urzędowi Starościami, pod którego iurysdykcyą będzie obwiniony, a przeciw Staroście *viciniori Capitaneo* zlecać ma. Doglądać mają tych *scrutinia* Dozorcy, y swe też świadki abo z strony swej *scrutinia* wyprawować. Ani na Trybunale, ani u dworu, ani u żadnego sądu nie mają nic brać od takowych akcyi z strony Rzpltey, gdyż to iest *publicum negotium*. Na posyłanie do Trybunału z tymi rzeczami coby Dozorcy wydali, to z skarbu naszego ma im być według regestru ich, przez Podskarbiego Koronnego, zaraz gdy *requisitus* o to będzie wronono. Sądzenie takowych spraw iść ma tym sposobem: gdzieby się z *scrutinium* pokazała czyia winność, ma bydz *ad poenas de guerris* skazan: a Starosta, y na stracenie Starostwa, iesliby wątpliwość y *perplexitas* była odwod. Gdzieby też z *scrutinium* pokazała się iasna niewinność obwinionego, y był wolny od sprawy bez przysięgi uczynioney, ma z tym na delatora *poena* według konstytucyi o tym uczynionych bydz skazana. O niekaranie poddanych gdzieby kto był pozwany, a założył się, że niewiedział o tym, że nie było obwinionego na gruncie jego, gdy go wiadomość napierwsza o wykroczeniu jego doszła, że nie dał przyczyny do ucieczenia, y żadna w tym *conniventia* z niego się nie stała, w takowey mierze bez *scrutinium* przysięga mu skazana bydz ma. Dozorcy mają mieć za *salarium* do trzech set złotych na rok, ztąd, z kąd y Nizowcy zapłatę swą, a mają bydz szlachci-cy y osiadli. Ktora konstytucya niniejsza, ma za uspokojeniem z Cesarzem Tureckim, czasy wiecznemi nienaruszenie trwać. A co się dotycze woyny terażniejszey, ma Hetman użyć ludzi tamtych Nizowych y Duńskich, ile ich iedno bydz może do potrzeby Rzpltey, iako nalepiey będzie rozumiał: którym żołd przez tę woynę iść ma od Prowizorow: a na potomny czas, iako z Stany wszystkimi namowiemy, y postanowiemy. Tego też dokładając, żeby ludzie ci, y teraz y napotym, pacholkow od woyska, sług niczyich nie przyjmowali.

Sposob y warunek oddawania kwarty.

14. Kwarta z dobr naszych Krolewskich wolnych od Starostow y dzierżawiec powinna, dla

tym pędszego posiłku na tę obronę Turecką: za dobrowolnym pozwoleniem *pro hac una vice tantum*, na czas rychlejszy, niż iest w prawiech opisany, to iest, tydzień przed Świątkami o niey opisanym, ma bydz znoszona y oddawana: y na ten czas Deputaci tu obrani wedle konstytucyi, dla odbierania iey w Rawie zasięć mają, y cały tylko tydzień po Świątkach na odbieranie iey dosiedzieć. Ktoby iednak tu chciał z dobrej wolej oddać uprzedzając czas, ma bydz kwitowan przez Pany Prowizory, który kwit ma bydz ważny, iakoby też w Rawie od Panow Deputatow miał bydz otrzymany, *pro hac vice tantum*. A iż na tymże tu Seymie, względem wyprawy Tureckiey, z tychże dobr iest Nam osobna kwarta takoważ z dobrej wolej y chęci pozwolona, tenże czas y tey drugiey kwarcie do pomienionych Deputatow na toż miejsce naznaczony: z tymże iako wyżey warunkiem, oddawania iey tu w Warszawie ktoby chciał do rąk Prowizorow, y ważności kwitow od nich danych. Także y drugą drugiego roku przy starey kwarcie dać pozwolili: z tym warunkiem iako iest stara kwarta opatrzona y obwarowana. Wyimując od płacenia tey kwarty drugiey arendarzy prowentow naszych Krolewskich, z których liczbę czynią. A do odbierania tey oboiey kwarty, *exnunc* Deputaty naznaczamy: z Koła Senatorskiego, z Wielkiey Polski, Urodzonego Woyciecha Wilkanowskiego, Kasztellana Płockiego. Z Małey Polski, Urodzonego Piotra Niszczyckiego, Kasztellana Bełskiego. A z poselskiego Koła, wedle porządku Woiewodztw y Ziem, Urodzonego Stanisława Karńickiego, Sędziego Ziemskiego Sieradzkiego, Burgrabie Krakowskiego, z Wielkiey Polski: a z Małey, Urodzonego Iana Gołuchowskiego. A iż gwałtowna potrzeba na Rzplną nalega, tedy uchylając *in isto passu pro hac vice tantum*, konstytucyi o wożeniu kwarty uszynioney, pozwalamy aby wszystkie te pieniądze kwarciane, razem z Rawy odwiezione były do woyska. Rewizory do dobr przez nieprzyjaciela popalonych y spustoszonych, wedle konstytucyi Lubelskiej, a osobliwie do Sniatynia, Kamieńca y Trębowle, do Wsi Letawy, Bięły, Lukowey, Krynicznow, Baliny, Krzyławy, Niestrowie naznaczamy od Nas, Urodzonego Marcina Broniewskiego Sekretarza naszego: z Panow Rad, Urodzonego Stanisława Lanckorońskiego, Kasztellana Halickiego: z Posłow, Urodzonego Prokopa Kaszka, Podkomorzego Halickiego: którzy iako naprędzey do rewidowania tego popalenia ziachać, a rewizyą do Rawy *authentice* Deputatom posłać mają, a Deputaci w nią wey-rzawszy, y *quantitatem* szkod uważwszy, iesliby co od Starostow y dzierżawiec tychże dać było powinno: od nichże tam w Rawie *intra tempus supra scriptum* odebrać, y z tego kwitować będą powinni.

Sądzenie kwarty pro hac vice.

15. Iż sądzenie kwarty nie zupełnie na Seymie, dla wielkości spraw dochodzi, tedy mocą

tego Seymu, odsyłamy sędzenie *pro retentis* kwarty, do Trybunału Lubelskiego, *pro hac vice tantum*; gdzie też Instygator nasz stawić się będzie powinien, y kaucy te według powinności swey odprawować: a te sprawy *inter causas officij* sędzone byź mają. Pamiętnego od Instygatora, ani Sąd Trybunalski, ani Pisarz brać nie ma. A ci wszyscy dzierżawcy dobr naszych, którzy o kwartę na terażniejszy Seym zpozowani byli, z tychże Seymowych pozwów mają mieć Rok o też kwartę na Trybunale Lubelskim, we trzy niedziele po zaczęciu iego. *Excepta causa* o kwartę, z Wohina y z Lomas, którą do przyszłego Seymu zawieszamy.

O kwarcie y sędzeniu iey napotym.

16. Kwarta z dobr naszych, iako dla obrony pospolitey jest postanowiona, tak, żeby zawzdy całe y zupełnie dochodziła, warujemy, y powinni będziemy do tych dobr, któreby jeszcze nie były rewidowane, zesłać Rewizory: iednak dotąd gdzie nie zaszła rewizya, nie powinien nikt za przeszły czas podlegać tej kwarcie. Mamy też w sędzeniu o niezaplaceniu iey, żadnego omieszkania nie czynić, y nadaley do wtorego Seymu nie wlec sędzenia kaucy żadney, o zatrzymywanie iey. A gdzieby się to nie stało, iuż na trzecim Seymie po nicoddaniu, nie powinien nikt o nią odpowiadać: ale na Podskarbm, ięliby on iey nie oddał *in delatis* Instygatorowi, ubo na Instygatorze ięliby on nie poparł, ma byź patrzone. A tę kwartę którąby *ex retentis* oddano, za dekretem naszym, abo też Trybunalskim, któremu te sądy *pro hac vice* są zleczone, nie gdzie indziej iedno do Rawy, na obronę Rzpltey oddawana byź ma, pod warunkiem o kwarcie opisanym. A z tych retent, które za przeszłe lata niegdy Wielmożny Ian Dulski, Podskarbi Koronny, za dekretami Seymowymi wyciągnął, będą powinni potomkowie iego liczbę uczynić dostateczną, wedle konstytucyi dawnych.

Kwarta z Woiewodztw Wołyńskich.

17. Iż w Woiewodztwie Wołyńskim z dobr naszych, to iest, Łucka, Włodzimierza, y Krzemieńca: a w Braclawskim, z Braclawskiego, y Winnickiego, Starostw, kwarty nigdy przedtym według przywileiow y wolności ich, na uniey *anno 1569* danych, płacić nie byli powinni, y dotąd nie płacili: tedy iuż od tego czasu przerzeczeni Starostowie tych Woiewodztw, bacząc byź gwałtowną potrzebę Rzpltey, dobrowolnie płacenia tej kwarty pozwolili. Iakoż zaraz z tego Seymu wysłemy tam Lustratory nasze, którzy te Starostwa, y dobra nasze wolne, obyczaiem zwykłym rewidować y spisać mają. Zachowując każdemu z nich w całe prawo na summy stare, które przed unią na dobra nasze są wniesione, Wszakże z takim warunkiem, iż ci do Starostowie, y wszyscy obywatela tych to Woiewodztw z potomkami swemi, exekucyi żadney prawom, statutom za-

dnym Koronnym, a zwłaszcza statutowi Krola Alexandra, ani konstytucyom o exekucyi przed unią y po uniey uczynionym, podlegać nie mają: y owszem ięliby się iakie processy y dekreta nasze abo przewody prawne, z strony tej to kwarty, tak na pierwszych Starost tamtych Woiewodztw, abo potomki ich, także y na terażniejsze Starosty nasze tameczne, na ten czas, abo y napotym o kwarty przeszłe pokazały, te wszystkie *exnunc* na wszystkie potomne czasy z nich znosiemy, kassujemy, y wniwecz obracamy.

Rationes stołu Krola iego Miłości.

18. Opatrując iako w czym innym porządek Koronny, tak y w tym, aby pewne a niewątpliwe dochody stołu naszego Krolewskiego Naszawsze dochodziły, y tak, żebyśmy y wychowanie stanowi naszemu Pańskiemu przystoynie mieć mogli, y prze iaki niedostatek skarbu naszego, aby się *co contra dignitatem nostram Regiam* nie działo: przeto za zezwoleniem wszech Stanow ustawuujemy, aby pewne ekonomie y prowenty abo dobra w Koronie były dla Nas y stołu naszego zachowane w całe: z tym warunkiem, żeby one ze wszystkimi *attinentijs*, nie mogły byź nigdy, tak w części iako y we wszystkim nieiako onerowane pensyami, ani dożywociem, y arendami lekkimi obowiązane. A ktobykolwiek kiedy się ważył te to ekonomie, prowenty, abo dobra, włożeniem na nie summy, abo prowentow iakich do pożytku swego z nich sobie iednaniu y odbieraniu, bądź iakimkolwiek iuszym sposobem one uciążać, y listy sobie na to otrzymawać, okrom tych, którzy ie dotąd otrzymali, ten pod te winy podpadać ma, y one cierpieć, które *de non obliganda Sandomiriensi Terra* są w prawiech opisane. A te ekonomie, prowenty, y dobra mianuujemy: żupy Krakowskie, żupy Olkuskie, cła Koronne, cła Ruskie, żupy Ruskie, Starostwo Sędomierskie, Starostwo Samborskie, z Ozimianą y z Medenicami, ekonomia Malborska, Wielkie Rządy, Rogożno, Czczew, Funtczoł, Gdański, Elbiński, Ryski, myniczne pieniądze, y podwodne pieniądze, cło Płockie, iako ie teraz w Płocku wybierają: *salvis juribus* zamkow Mazowieckich, na których poprawę nadanie cła przywilejem byłoby pokazane.

O iurgieltach.

19. Konstytucyą takroczną Warszawską do exekucyi przywodząc, około iurgieltow w Koronie, któremi dobra nasze są onerowane o których na tym Seymie terażniejszym kognicya byź miała: ustawiamy za zezwoleniem Panow Rad, y Posłow Ziemskich obojga narodu, aby iurgielty wszystkie przez Nas, za panowania naszego, którymkolwiek osobom rozdane, nie były przez iurgieltniki nasze z niaikich dobr naszych odbierane, ale do skarbu naszego, aby oddawane były. Nad którą uchwałę, ięliby którykolwiek Starosta abo Tenutarz nasz, wa-

żył się osobno a nie do skarbu naszego tych iurgieltow wydawać, *de suo* Nam to płacić y nagrodzić będzie powinien, a My *pro libitu nostro, habita cuiusque meritorum ratione*, z skarbu naszego oddawać ie roskażemy. A *nihilominus* kognicyą ó tych to iurgielciech, za zniesieniem się iurgieltnikow z prawy swemi na Seym, wedle opisania łońskiej konstytucyi, do Seymu blisko przyszłego odkładamy.

Liczbą Szafarzow y Poborcow.

20. Szafarze y Poborce, wszystkich *in genere* poborow przeszłych w Koronie, wzięwszy Woiewodztwo Poznańskie, y Kaliskie, które oddawszy Nam dwadzieścia tysięcy retent, o ostatek wzięli sobie odnieść do Woiewodztw, liczbę uczynić powinni przed Podskarbmiami naszymi, y Pany Prowizorami, którzy tu na Seymie do szafunku y nabywania pieniędzy dla potrzeb Rzeczypospolitey są naznaczeni, na Świętki blisko przyszłe, tam kędy z dworem na ten czas będziemy, *vigore constitutionis presentis*. A cokolwiek do skarbu naszego Krolewskiego, abo na żołnierza, abo też komu inszemu *ex consensu Palatinatum et Terrarum Regni*, na Zieździech uczynionych wydano iest, to im na liczbie przyięto byź ma. Z tym dokładem, żeby niź do czynienia liczby przyidzie, Rotmistrze od nich zupełną zapłatę według przypowiedzenia im służby od Hetmana naszego Koronnego, abo od Powiatu mieli. Także y Hetmanowi pierwey odłożwszy co swemi założył, w tych zwłaszcza Woiewodztwach, gdzie pobory wystarczą: a gdzieby nie wystarczyły, tym co od Hetmana są przyięci, Prowizorowie dopłacić mają z pieniędzy na tym Seymie ukazanych. Także z czopowego, którego jeszcze dobierać mają, przed temiż osobami, nadaley we trzy niedziele po wyściu każdego kwartału, liczbę uczynić będą powinni, *sub pœna peculatus*, o którą każdemu, *delatione a Provisoribus accepta*, wolno będzie czynić na Trybunale. A iż się naydują Poborce y Szafarze tak niedbali, że nie dawaia na delacie do Grodow, tych którzy poborow nie płacą: tedy każdy Poborca, któryby przy czynieniu liczby nie ukazał *autentice* delacyi od siebie podaney, będzie powinien *de suo retenta* wszystkie zapłacić. A gdzieby Poborca dał na delacie taką retentę, która iuż dawno relacyą Woźnego zniesiona iest, takowy Poborca ma *panam luere juxta antiquam constitutionem*. A iż też Starostowie są niedbali *in executione* tych retent, tedy zamierzamy im kres do Świętek, aby każdy *vigore constitutionis presentis*, powinien był Podskarbm naszym, y Prowizorom przepisanym, *ad terminum prefixum*, abo retenta wyciągnione oddać, abo *de suo* zapłacić.

Assekuracya Szafarzow poborowych.

21. Szafarze poborowe assekurujemy z strony tego, co osobie naszej Krolewskiej, y na żołnierze z poborow przeszłych wydali, za po-

zwoleniem szlachty na Zieździech: iż w tym zatrudnienia żadnego mieć nie będą mogli. A mianowicie Szafarza Woiewodztwa Podlaskiego assekurujemy, z strony wydania z tych poborow pultora tysiącu złotych, za zgodnym wszech Stanow zezwoleniem, na wykupienie więźnia Urodzonego Iana Raczka. Resztę na zapłatę woysku do Rusi, *ad rationem* ćwierci lata, którą im było przypowiedziano *nona Novembris, anno 1589*.

Prorogacya deklaracyi Ziem Pruskich.

22. Iż Woiewodztwa Pruskie wedle konstytucyi przeszłego Seymu, na tym terażniejszym Seymie miały się deklarować, ięśli iuż na wieczne czasy przy Trybunale Koronnym zostać mają: miały też przynieść korekturę praw, y podać *sub censuram* Seymu tego: czego iż prze pewne przyczyny skończyć nie mogli, tedy na blisko przyszłym Seymie to oboie uczynić mają. A iżby tym snadniey do porozumienia spólnego w tym przyść mogli, naznaczamy im Ziazd spólny w Poniedziałek po S. Ianie blisko przyszłym, w Malborku.

Approbacya ordynacyi Iasnie Wielmożnego Iana Zamoyskiego, Kanclerza y Hetmana Koronnego.

23. Iakośmy przeszłego Seymu pozwolili Iasnie Wielmożnemu Ianowi Zamoyskiemu, Kanclerzowi y Hetmanowi Wielkiemu Koronnemu, ordynacyą około majątności swych dziedzicznych, y sukcedowania w nie, według zdania swego uczynić; tak, iż iuż w Lublinie przed Sądem Trybunalskim w roku przeszłym iest przezeń uczyniona, onę mocą uchwały Seymu niniejszego, całe y zupełnie, we wszystkich iey kondycyach y kontentach approbujemy na wieczne czasy. Moc iednak iemu samemu, dokąd żyw, zostawuując, *immutandi, emendandi, et amplius ordinandi*, to coby mu się zdało, *juxta priorem constitutionem*.

Rewizya ceł Belskich.

24. Urzędnicy Ziemscy Belscy, nie rewidowali ceł mostowych, grobelnych, prze morowe powietrze, y trwogi w krajach Ruskich od nieprzyjaciół Koronnych, o czym Nam dali sprawę Posłowie Ziemscy Belscy: przetoż postanawiamy, aby wedle konstytucyi Seymu blisko przeszłego, ciż Urzędnicy Ziemscy, w tamtej konstytucyi opisani, tymże obyczaiem iako w niey spisano, do blisko przyszłego Seymu byli powinni odprawić, pod tąż winą w tamtej konstytucyi blisko przeszłego Seymu opisaney.

Cła-Podlaskie.

25. Konstytucyą o zniesieniu myt y ceł Podlaskich, na szczęśliwey Koronacyi naszej w Krakowie postanowioną, *in toto* approbujemy, z tą deklaracyą aby po wyściu tych trzech lat, Nam pozwolonych, ani My, ani Rzeczpospolita, ani żaden prywatny, z nich żadnego pożytku na wieczne czasy nie mieli: y kwarty z nich ani

przez te trzy lata przeszłe, ani żadney przeszley, ani potym wiecznie, nie ma się Rzeczpospolita upominać: gdyż to na nasz tylko własny pożytek przez te trzy lata byli postąpili z dobrej wolej swej, a nie z żadney powinności.

Sądzenie Rokow.

26. Roki wszelakie, Ziemskie, Grodzkie, y Skargowe, tydzień przed Seymikiem Powiatowym aby nie były sądzone. A ieśliby sądzone były, tedy to *nullius Valloris* bydź ma, *excepta positione actorum Terrestrium*, na których *exempcyce bonorum* tylko mają bydź odprawowane, *etiam sub Conventu generali et particulari*.

Roki Ziemskie Krakowskie.

27. Roki Ziemskie Krakowskie pierwsze, sądzone bydź mają w Krakowie *feria secunda post Circumcisionem Domini proxima*, y potym daley w Powieciach, *juxta ordinationem anni 1565* aż do Lelowa: w Lelowie dosądziwszy, y zaniechawszy dopisowania w Krakowie, prosto iachać do Czchowa, y począć sędzić we Wtorek *juxta ordinationem supra expressam*: y w Bieczu także. Wtore Roki Ziemskie, *feria secunda post Dominicam Invocavit proxima*, w Krakowie także sędzić iako wyżej opisano, zaniechawszy dopisowania w Krakowie: prosto z Lelowa do Czchowa y Biecha iachać sędzić. Trzecie Roki, *feria secunda post festum Sanctissimae Trinitatis proxima*: także iako wyżej opisano sędzić. Czwarte Roki *feria secunda post festum Sancti Michaelis Archangeli proxima*: także też iako wyżej opisano sędzić. Wszakoz te ostatnie, gdzieby Wieca sądzone nie były, *juxta constitutionem anni 1589* sądzone bydź mają. Waruiąc to, że po sądzeniu Rokow w Powieciach wszystkich, na każde Roki, wolno będzie Pisarzowi Ziemskiemu wszystkich Powiatowych spraw w Krakowie dopisować.

Grody wieczne Sandomierskie.

28. Za prośbą Posłow Woiewodztwa Sandomierskiego, postanawiamy, iż *acta* wszystkie Grodzkie w Woiewodztwie Sandomierskim wieczne bydź mają: a w tych Grodzkach Pisarze przysięgli y osiadli bydź mają. A te *acta vim perpetuitatis* brać poczną w sześć niedziel po skończeniu tego Seymu.

Roki Ziemskie Sieradzkie.

29. Roki Ziemskie Sieradzkie, *post Conductum Paschae, juxta constitutionem* przypadające, ustawiamy aby sądzone były *non obstante constitutione anni proxime praeteriti, pro hac vice*.

Roki Ziemskie Lwowskie y Zydaczowskie.

30. Roki Ziemskie Lwowskie, pierwsze we Lwowie, we Czwartek pierwszy po Trzech Krolach sądzone bydź mają: po nich w Zydaczowie w piątą niedzielę. Drugie Roki we Lwowie, we Czwartek po Szrodopostney Niedzieli: po nich w Zydaczowie; w pierwszy Po-

niedziela po Przewodney Niedzieli. Trzecie Roki we Lwowie, we Czwartek po S. Janie Chrzcicielu: po nich w Zydaczowie w piątą niedzielę. A ieśliby pod ten czas Trybunał Ziemie Ruskiej przypadł, tedy na miejsce Rokow, leżenie ksiąg *ad suscipiendas duntaxat inscriptiones*, odprawować się ma. Czwarte Roki we Lwowie, we Czwartek po S. Michale: po nich w Zydaczowie w Poniedziałek po S. Jadvidge. A te Roki tak we Lwowie, iako y w Zydaczowie, w zamku sądzone bydź mają.

Roki Ziemskie Lubelskie.

31. Roki Ziemskie Lubelskie, ieśliby kto *temere absque legali impedimento* rozerwał, a sądowi ich sędzić *temere* dopuścić niechciał: uchwalamy, iż taki od sądu, abo od każdej inszej osoby, ktoraby w tym iakie ubliżenie miała, o rozbicie Rokow na Trybunał pozwany, y tam *inter casus officij, juxta qualitatem et quantitatem excessus*, sądzone bydź ma.

Approbacja postanowienia Woiewodztwa Podolskiego.

32. Iż obywatele Woiewodztwa Podolskiego na przeszłym Seymiku Powiatowym, uczynili deklaracją postanowienia swego, około imania złoczyńców y tracenia ich: tedy tę deklaracją mocą niniejszego Seymu approbujemy, aby tamtemu Woiewodztwu służyła, *ad beneplacitum* tegoż Woiewodztwa.

De termino in causis criminalibus.

33. *Causae criminales*, z Woiewodztwa Mazowieckiego, iż na Seymie zawsze *peremptorie* według except Woiewodztwa Mazowieckiego, sądzone bywały: tedy iuz *eznunc* przystawiają w tym artykule do prawa Koronnego, aby *poena contumaciae terminum peremptorium* uprzedała.

Grody wieczne Powiatow Mazowieckich.

34. Za prośbą Posłow Powiatow Mazowieckich, Grody wieczne w Zakroczymiu, w Liwie, y w Zembrowie postanawiamy, za zgodnym zezwoleniem wszech Stanow Koronnych. A po tych Grodzkach Podstarościowie, y Podpiskowie starsi, przysięgli y osiadli bydź mają *sub poena centum marcarum*.

Roki Ziemskie Czerskie.

35. Roki Ziemskie Czerskie, które *feria secunda post Conductum Paschae* sądzone bywały, postanawiamy: aby *ad feriam secundam post Dominicam Misericordiarum*, przełożone były. Drugie Roki, które *post Dominicam Sanctissimae Trinitatis* bywały, *ad feriam secundam post festum Sancti Ioannis Baptistae* przekładamy. Roki także Ziemskie Czerskie które bywały *post Epiphaniam*, iż prze sądenie Trybunału Woiewodztwa Mazowieckiego nie dochodziły, znosimy: a postanawiamy, aby miasto tych, insze *pro feria secunda post Francisci*, sądzone były. Także we wszystkich innych Powieciach, w których się sądy po Rokach Czerskich odprawują. A Sąd

Ziemski Czerski, kauzy według rejestru y Parafiey sędzić ma.

Roki Grodzkie Warszawskie.

36. Roki Grodzkie Warszawskie, dla niebytności Pisarza, pod Rokami Ziemskimi sądzone bydź nie mają.

Roki Ziemskie Wysogrodzkie.

37. Roki Ziemskie Wysogrodzkie, aby według zwyczaju Woiewodztwa Mazowieckiego, po parafiach, według rejestru sądzone były, postanawiamy. A na chowanie ksiąg Ziemskich Wysogrodzkich, plac starodawny, abo inszy tak dobry, na zbudowanie sklepu, Starosta nasz wymierzyć ma.

Roki Ziemskie Nurskie.

38. Roki Ziemskie Nurskie, które we Wtorek po S. Bartłomieju sądzone bywały, na Wtorek po S. Matheuszu przekładamy.

Roki Grodzkie Makowskie.

39. Sądenie Rokow Grodzkich w Makowie, przeszłego roku konstytucją warowane, nie ma nic szkodzić prawu, które ma potomek niegdy Urodzonego Andrzeja Noskowskiego, Starosty Rożańskiego, na tych dobrach, *ad rationem* sumy pięćkroć sta tysięcy złotych: także też oprawom małżonki jego na tych dobrach zapisanym. A te sądy mają bydź odprawowane w domu który od tego dzierżawce naznaczony będzie.

Roki Ziemskie Podlaskie.

40. Konstytucja Seymu przeszłego, o sądeniu Rokow we dwie niedzieli po skończeniu Seymu, nie ma się ściągać na Woiewodztwo Podlaskie, które ma swoje Roki opisane według konstytucji wyżej opisanych. A Starostom naszym w Brańsku, Drohiczyń, w Mielniku, rozkazujemy, aby place wymierzili dla zbudowania domow sądowych, y budowania lamussow do chowania ksiąg.

1340 Trybunał Kiiowskiemu Woiewodztwu pozwolony.

41. Za prośbą Posłow Woiewodztwa Kiiowskiego, y przystąpienia do Trybunału Koronnego, temuż Woiewodztwu pozwalamy, tym sposobem y warunkiem, iako Woiewodztwu Wołyńskiemu y Braclawskiemu roku przeszłego pozwolone było. Temuz Woiewodztwu Kiiowskiemu, poprawę praw jego, sposobem wyżej namienionych Woiewodztw. wolną zostawiamy.

Roki Ziemskie Woiewodztw, Wołyńskiego y Braclawskiego.

42. Iż troje Roki Ziemskie w Woiewodztwie Wołyńskim, w Powieciach, Łuckim, Włodzimierskim, y Krzemienieckim, wedla ich statutu, na ieden dzień, to iest, iedne na Trzy Krole: drugie na Świętą Trojca: trzecie na Święty Michał przypadły: zaczym niemałe zatrudnienie w sprawach sądowych ludzie odnoscili tedy za

prośbą Posłow Woiewodztw tych, Roki Ziemskie takim sposobem postanawiamy: iż w Łucku zawsze wedle porządku w statuciech opisanego, Roki na czasy przeopisane, sądzone bydź mają. A po Łuckich Rokach, we trzy niedzieli Roki Włodzimierskie: a po nich Krzemienieckie także we trzy niedzieli, sądzone bydź mają. A w Braclawskim Woiewodztwie, Roki według starego zwyczaju w statucie opisanego, odprawowane bydź mają.

Poprawa praw Woiewodztw, Wołyńskiego y Braclawskiego.

43. Iż korektura praw Woiewodztw, Wołyńskiego y Braclawskiego, według konstytucji *anni 1589* nie doszła, tedy zaraz teraz naznaczamy czas na dzień S. Jana Chrzciciela w roku niniejszym 1590 na pewnym miejscu w Łucku, aby obywatele onych Woiewodztw, osoby pewne między sobą obrawszy, korekturę praw swoich spisali, y potym z gotowemi artykuły, na korekturę generalną Koronną do Lublina, abo gdzie na insze miejsce, na ten czas gdy też Deputaci Koronni na korekturę praw siędą: y tam spólnie z Deputaty Koronnemi wszystkich praw poprawiać, y *votum* równe między nimi mieć mają. A ieśliby się które artykuły z prawem Koronnym nie zgadzały, a tym Woiewodztwom według ich praw potrzebne były: tedy takie artykuły im osobliwie mają bydź dopuszczone y deklarowane. A z tey korektury statuta, na stronę tych Woiewodztw, według ich prawa, Ruskim językiem y pismem mają bydź pisane, nie mieszając słow Łacińskich. A ieśliby przed Seymem blisko przyszłym ta korektura praw Koronnych nie doszła, Deputaci Wołyńskiego y Braclawskiego Woiewodztw, Nam tę korekturę praw swych na ten Seym blisko przyszły przynieść mają, którą im rewidowawszy, utwierdzić będziemy powinni.

Deklarowanie artykułu około odpraw w rzeczach osądzonych, w Ziemi Kiiowskiej, Wołyńskiej y Braclawskiej. 1341

44. Gdyż artykuł 67 rozdziału czwartego w statucie, w którym się do tego czasu Woiewodztwa, Kiiowskie, Wołyńskie, y Braclawskie sądzą, o odprawach rzeczy osądzonych, Wołyńskiego, y Braclawskiego Woiewodztwa, konstytucją *anni 1589* iest zatrudnion, dla tego teraz znowu tak to deklarujemy: iż po wskazaniu od Sądu Ziemskiego, Grodzkiego, y Komissarskiego, ma bydź posłan Woźny ze dwiema szlachciami, iako tego dawny zwyczaj niesie, na wwiązanie: ktorego gdy strona nie dopuści, tedy iuz o sprzeciwienie y o zakład, który będzie od sądu położon, do Urzędu Grodzkiego odsyłać ani pozywać nie będzie potrzeba: ale iuz zaraz miasto ruszenia Powiatowego, Sędzia z Podśędkiem, a ieśliby Podśędek dopieszon nie był, tedy z Pisarzem, także z dwiema Woźnami y szlachtą osiadłą: o które Woźne y szlachtę, strona powodowa starać się

1229 ma. A jeśli u Grodzkiego Sądu sądzono, abo od naszego sądu y od Kommissarskiego odesłano będzie: tedy się takimże sposobem Starosta, a w niebytności Starosty samego, Sędzia Grodzki z Podstarościm, abo Pisarzem Grodzkim, także z Woźnym y szlachtą w uprawowaniu rzeczy osądzoney zachować, y tak daley wedle tego artykułu w Trybunale opisanego, aż do końca postępować mają.

Odkład rozgraniczenia Woiewodztw, Wołyńskiego, y Braclawskiego.

45. Iż rozgraniczenie Ziem, Woiewodztw, y Powiatow, Wołyńskich y Braclawskich, według konstytucyi Seymu przeszłego, dla niebezpieczności y trwog od nieprzyjaciela nie doszło: tedy teraz znowu naznaczymy w tym roku przez listy Kancellaryi naszej Kommissarze, osoby pewne, ktorzy na pierwszy Poniedziałek po S..... ziachwasy się na miejsca onym od Nas w liściach oznaczone, mają rozgraniczenie wieczne między tymi pomienionemi Ziemiemi, Woiewodztwy, y Powiaty, skutecznie uczynić, y one skończyć nie rozieżdzając się.

Rewizya Inflantska.

46. Do Infant na rewizyą dobr stołowi naszemu należących, deputujemy od Nas: Urodzonych,..... Gorskiego Sekretarza naszego, y Eliasza Pielgrzymowskiego, Pisarza Wielkiego X. L. Od Panow Rad, Urodzonych, Wiencsława Agryppę, Smoleńskiego, y Marcina Mężyńskiego Wiskiego, Kasztellany. A od Posłow Ziemskich, Urodzone, Andrzeia Orzechowskiego, Starostę Layskiego. Piotra Stabrowskiego, Starostę Treydeńskiego; Stanisława Łoknickiego, Sekretarza naszego, y Bartłomieia Holtzsuchera. Ciz Rewizorowie uczynić mają *scrutinium generale*, z strony perfidy, która się pokazała od niektórych obywatelow Inflantskich, gdyż sami obywatele Infantsey o to proszą, aby niewinni dla winnych do niesławy iakiey nie przychodzili. Ktore *scrutinium* na blisko przyszły Seym przynieść powinni.

O summach Inflantskich.

47. Iż konstytucyi takroczoney, Seymu blisko przeszłego, około przywileiow y summ Infantskich decydowania, dla inszych wielu a gwałtownych potrzeb Rzplty zachodzących, na tym Seymie dosyć się stać w exekwowaniu iey nie mogło: przeto tę sprawę wszystkę *in pleno vigore* zostawiając, do Seymu blisko przyszłego odkładamy: na którym to wszystko, wedle teyże konstytucyi opisaney, wykonać będziemy powinni.

SPRAWY WIELKIEGO XIĘSTWA LITEW-SKIEGO

O summach Wielkiego Xięstwa Litewskiego.

1. Tożbyśmy byli radzi około summ W. X. L. po Unii, *generaliter* na dobra stołu naszego wniesionych uczynili, y one do rozeznania wedle

łóńskiego roku konstytucyi przywiedli. Lecz iż *tanta negotiorum moles* Rzpltey zachodząca, tego wszystkiego do efektu przywieść nie dopuściła, przeto y tych summ Litewskich kognicyą, w teyże mocy y władzey, iako iest w tey to konstytucyi opisano, zachowujemy, a one do Seymu najbliższego odkładamy: *vigore cuius constitutionis*, każdy w tey mierze z prawem swym, bez pozwow y wszelakiego obwieszczenia inszego, do tego uznania stawić się powinien.

Pozwolenie summy pewney na potrzebę Koronną.

2. Iż z Wielkiego X. L. w tym tak nagłym niebezpieczeństwie, tak prędko iakoby tego była potrzeba, ludźmi ratunek Rzeczypospolitey być nie mógł, przetoż za spólnym na tym Seymie zezwoleniem, pozwoliły Stany Wielkiego X. L. dać z poboru w roku 1589 wybranego, sześćdziesiąt y pięć tysięcy złotych Polskich. Mają tedy Szafarze z Woiewodztw Wielkiego X. L., z temi pieniędzmi tam się stawić, y tam ie oddawać temu, komu to od Podskarbiego Litewskiego odbierać zlecono będzie, za kwitami iego. A ostatek tego poboru do Wilna odwozić, y tam przez ręce Podskarbiego Wielkiego X. L. na lud służebny do tey potrzeby, wydawać będą powinni. Po ktore pieniądze Hetman Koronny z Pisarzem Polnym, do Brześcia Litewskiego posłać mają.

Kwarta Wielkiego X. L.

3. Uważając gwałtowną potrzebę terażniejszą Rzpltey, za zezwoleniem dobrowolnym wszech Stanow W. X. L., z dobr y dochodow stołu naszego Wielkiego X. L. komukolwiek y iakimkolwiek sposobem y prawem, byż to w summach, bądź gołym dożywociem danych y zawiędzonych, wszyscy dzierżawcy y possessorowie, czwartą część dochodow na ieden rok tylko terażniejszy, na poratowanie stołu naszego dać mają: nie naruszając nikomu prawa wniewiczym, ani warunkow y postanowienia w spisach Unii uczynionych, *in dubium* nie przywożąc. Co na pewny czas, to iest na dzień S. Iana, w roku terażniejszym w Wilnie począć się ma, a do dwu niedziel ma być wydano. Każdy do Podskarbiego Ziemskiego Wielkiego X. L., abo do iego substytuta: Panowie Rady y dzierżawcy za przysięgą urzędnikow swych, abo według rewizyi w skarbie uczynioney: a mniejsze Stany za własną swą przysięgą, abo też wedle teyże skarbowey rewizyi, spełna oddać powinni będą, pod zaplaceniem sowitości, z ktorychby ta czwarta część nie była oddana, za pozowaniem o to na Seym, wyiawszy iednak z tey czwartej części, Grodno y Brzeście: y te dobra, z ktorych nie za arędą liczba do skarbu na każdy rok idzie. Także nie ma być wyciągana ta kwarta z tych dzierżaw, ktore oprawie Krolowey Iey M. podległe są.

Exekucya retent poborow w W. X. L.

4. Exekucyą *pro retentis* poborow w Wielkim

X. L., na Seymie przeszłym uchwalonych, prorogujemy do czterech niedziel po Wielkieynocy, dla powietrza, ktore roku przeszłego tamże było. A od Swiątek aby ią Starostowie kończyli *sine intermissione*.

Granice Woiewodztwa Połockiego.

5. Granice Woiewodztwa Połockiego, aby przez Podkomorze naprawowane były, postanawiamy.

Sądy Ziemskie Grodzkie.

6. Sądy Ziemskie w Grodnie, w zamku odprawowane być mają, na ktore izba w tymże zamku pozwolona byż ma. A iż się obywatele tego Powiatu na zbudowanie domu sądowego złożyły chcą: tedy im tego pozwalamy.

Sądy Ziemskie Wilkomierskie.

7. Sądy Ziemskie Wilkomierskie, połowicę sądzone byż mają w Oniksztach, to iest, od rzeki Pieny ku granicy Inflantskiej: ta strona w Oniksztach sądzona byż ma, tym sposobem iako w Osmianie y w Trokach.

O Pisarzu Osmiańskim.

8. Za prozbą obywatelow wszystkich Powiatu Osmiańskiego, postanawiamy: iż Starosta nasz Osmiański w Miądziele przysięgłego Pisarza mieć powinien będzie, przed którym opowiadanie Woźnych y wszelakich krzywęd, do ksiąg zapisowane byż ma. A wypisy pod pieczęcią Starosty naszego Osmiańskiego, y podpisem Pisarza tego, wydane byż mają.

Sądy Braclawskie.

9. Na zbudowanie domu sądowego, y zmurowania sklepu dla chowania ksiąg, plac wymierzyć rozkażemy, według konstytucyi Seymu przeszłego. A tym czasem, sądy w zamku odprawowane byż mają.

Ziemia Surazka.

10. Za prozbą y pozwoleniem Panow Rad y Posłow Ziemskich Koronnych, y Wielkiego X. L., w odmianę za Suraz przez Krola Iego M. świętey pamięci Zygmunta Augusta Przodka naszego: na prozbę Rzpltey w domu Sapiehow wziętey, daliśmy Wielmożnemu Lwowi Sapiehy, Kanclerzowi Wielkiego X. L., y bracy iego rodzoney, Urodzonym Grzegorzowi y Andrzeiowi Sapiehom, części w imionach ich dziedzicznych, w Polney y w Czerey, w Lemnicy, w Biesiesowie, w Olexyncach, w Biereczwieczu, w Czeplakach, y w Białey rzeczce Skorwińskie: ze wszystkim iako te części w tych ich imionach dziedzicznych z domu przerzeczonych Sapiehow wyszły, y Krolowi I. M. świętey pamięci Zygmuntoowi Augustowi puszczone były, zasię ie wcale im wiecznie w odmianę za Suraz daliśmy, y w dziedzictwo wieczne przywracamy, aby się służba ziemska woenna nie zmniejszyła. Iako o tym przywilej nasz od Nas im tu na Seymie dany, szerzey odmawia.

Umikowanie processow prawnych, przeciwko adherentom Arcyksiążęcia Iego M. Maximiliana.

11. Obiaśniając konstytucye Seymow przeszłych, tak Koronacyi naszej w Krakowie, iako y tu w Warszawie, o sądzeniu osob, *qui partes Archiducis Maximiliani secuti sunt*, uchwalone: zwłaszcza tych ktorzy, do łaski naszej iedni *ad intercessionem Senatus et Ordinum Regni* przyjęci są, y dosyć uczynili rzeczeniu swemu: niektorzy też pod tym czasem inkursy Tureckiey y Tatarskiey, *operam suam* chętnie pokazali, y do posługi naszej y Rzpltey przyiachali: przetoż tym postanowieniem Seymowym, *processus in contumaciam ratione damnorum intentatorum, et in absentia illorum*, w ten czas *extra Regnum* abo w zatrzymaniu byli, *per quascunque personas obtentos*, znosimy i wszystkie sprawy takowe *in integrum* restytuujemy. Wszakże ci wszyscy ktorzy processy y postęпки *in causis suis in quocunque iudicio, vel officio Regni, in contumaciam* na osobach wyżey omienionych, *ut praemissum est*, odzierżeli, mają na Trybunał blisko przyszły pozwać, y *peremptorie* przeciwko nim procedować, *non obstant fatalibus, tanquam super originale citationem*, na którym stopniu wolno będzie tym to pozwanym, abo *scrutinio iuxta statutum, ad elucidandam suam innocentiam, vel investigandam rem et personam* abo *evasione juratoria* uti. Toż się ma rozumieć w sprawach wszczętych, w ktorych kontumacye nie zaszyły. A jeśli by nie stanęli będąc pozwani na ten Rok, *vigore constitutionis praesentis* assygnowany: tedy aktorowie nie otrzymawiając processu nowego, *sed illo ante constitutionem hanc obtento, secundum continentiam ejus in illo puncto et gradu juris, ubi cessavit ante constitutionem praesentem*, kończyć swoje kauzy będą mogli. A nowe sprawy ktoreby ieszcze intencowane nie były, w tych mają *fatalia juris* iść.

Inkorporacya probostwa S. Floryana Collegium Krakowskiemu, przez s. pamięci Krola Zygmunta Augusta Wuią naszego, y Stefana uczyniona.

12. Władzą Seymu tego, za zezwoleniem wszech Stanow, utwierdzamy *ius patronatus* nasze ktoreby Nam należało, wiecznemi czasy na Kollegium pomienione wlewając.

Approbacya daniny Urodzonemu Ianowi Oborskiemu.

13. Sumnę, którą Krol Stefan dał Urodzonemu niegdy Ianowi Oborskiemu na Szerstenicy, tysiąc czerwonych złotych, za pozwoleniem Stanow Koronnych approbuicmy. Z tey przyczyny, iż za Barem w tym kraju ta majątność leży, gdzie pewnie wedle konstytucyi, gdzieby Rewizorowie byli wysłani, wolno było y wiecznością dawać.

Approbacya daniny Pustynie rzeki Sule, Michałowi Hribunowiczowi Baybuzie uczynioney.

14. Przywilej Michałowi Hribunowiczowi Baybuzie, od Przodka naszego Krola Stefana dany, na pustynią rzeki Sule, za Czerkassy leżącą, z iey przyległościami w przywileiu mianowany-

mi, którego prawa swego Urodzonemu Alexandrowi Wiśniowieckiemu Staroście naszemu Czerkaskiemu, y potomstwu jego oboiey płci odstąpił: mocą Seymu tego, za wszech Stanow obojga narodu pozwoleniem, utwierdzamy czasy wiecznemi, y Kommissarze do ograniczenia tych dobr z tego Seymu naznaczymy, iako przywilej od Nas przerzeczonemu Alexandrowi Wiśniowieckiemu na to dany, szerzej w sobie obmawia.

Danina pustyni za Białą Cerkwią leżących.

15. Ukazały Nam to Stany Koronne, że w tak wielkiej szerokości Państw naszych pustych, iaką jest na pograniczu za Białą Cerkwią leżących, y pożytku ich, ani *publicum*, ani *privatum* żadnego nie masz, y ztąd żeby odłogiem nie leżały, w pożytek iaki obrócić się to mogło. A tak za pozwoleniem y daniem Nam w moc tego przez wszystkie Stany, ustawujemy, że Nam wolno będzie, w tym to trakcie przerzeczonym, rozdawać te pustynie na wieczność osobom szlacheckiego stanu, zasłużonym Nam y Rzpltey wedle zdania y woli naszey. A mianowicie Manstera Cierechczymeromski nad Dnieprem, Baryszpoli, y z Siedliszczem Iwankowskim, Horodyszcze Włodereckie, y do tego Siedliszcze w Zwolozie, przezwiskiem Wielka Słoboda, nad rzeką Rosią, Rokithnią, nad tąż rzeką y Rokitnią osobom trzem, iako ich przywileie świadczą. Także Horoszą y Slepород, nad rzeką Nieuszczi nazwaną, przy granicy Moskiewskiej.

Dziesiąta część dobr kupcow cudzoziemskich extra Regnum się wynoszących.

16. Iż się kupcy łakowi nayduią, którzy w Krakowie mieyskie prawo przyjąwszy, y za wolnością mieyską na majątność się zdobywszy, potym z oną majątnością *extra Regnum* się wynoszą, abo też *steriliter* umierając *successores* ich, takowe majątności *extra Regnum* wynoszą: tedy *authoritate Conventus praesentis* stanowiąmy, iż takowych majątności wszystkich, któreby *modo praemisso extra Regnum* wyniesione bydy miały, dziesiąta część miastu Krakowskiemu sprawiedliwie oddawana bydy ma. Tegoż miastom, Poznaniowi, Lwowowi, y Wilnu, pozwalamy.

Approbacja rewizji Serebryiskim.

17. Szlachetnym, Ianowi y Andrzeiowi Serebryiskim, dziedzicom w Serebryiskach, w Ziemi Chelmskiej, Seymu przeszłego, byli pewni Rewizorowie *authoritate Conventus* naznaczeni: *qui cognoverunt medietatem bonorum villae Serebrisce ad Capitaneatum Chelmeensem, alteram vero ad haeredes praedictos, cum suis attinentijs pertinere. Ideo, ex consensu omnium Ordinum Regni, decretum praefatum ea in causa latum, approbavimus, praesentibusque approbamus et statuimus, faciendam divisionem et seperationem omnium bonorum praefatorum villae Serebrisce.* Tym sposobem; gdyż pola tey wsi Serebryszcz, tak te które do naszego Krolewskiego folwarku należą, iako y pod-

danych naszych, także też y szlacheckie, nie są żadnymi znaki ani miedzami ograniczone: aby ci Rewizorowie, rozdzielwszy grunt tey wsi Serebryszcz, Nam pospołu przy iedney stronie oddzielili, a to w polach, łakach, stawiech, dołu, borzech, lasach, chrościech. Do tey wyższej pomieñionej sprawy Rewizory, wedle zezwolenia terażniejszego Stanow Koronnych, mianowicie wysłemy. A iesliby też za iakim przypadkiem, ci które naprzod wysłemy, ziechać nie mogli: tedy y inne na każdy czas, za prozbą tych Serebryiskich, Kancellarya nasza dawać będzie powinnu, az *ad determinationem* tey sprawy. A cokolwiek ci Rewizorowie w tey sprawie uczynią, to My y Starostowie na Chelmie *pro tempore* będący, wiecznemi czasy dzierżeć będą powinni, uchwałą Seymu tego, pod winą konstytucyi *anni 1562* z strony rozsypania granic uczynioną.

Rewizya Lubowle.

18. Za pewnymi przyczynami, wysłani są Rewizorowie do oglądania, szkody umnieyszenia prowentow w Lubowley, za przeszłe lata, przeoderwanie od Korony tego zamku: to iest, od osoby naszey, Urodzony Ioachim Bielski, Sekretarz nasz: od Panow Rad, Urodzony Woyciech Padniewski, Kasztelan Oświecimski: a od Posłow Ziemskich, Urodzony Sebastyan Lubomierski, Sądecki, y Dobczycki Starosta, Burgrabia y Żupnik Krakowski, którzy to Rewizorowie, na przyszły Seym będą powinni przynieść, co za uyma była prowentow Starościch mieysca tego A za przyszłe lata, dotąd poki tego ci Rewizorowie nie odniosą, tedy mocą Seymu niniejszego, assekuujemy Starostę mieysca onego, Urodzonego Kaspra Macieiowskiego Koniuszego naszego, że nie płacenie oboiey kwarty, za dwie lecie po wzięciu Lubowle przez Arcyksiążęcego żołnierza, to iest *pro annis 1588, et 1589*, nie ma iemu nic szkodzić, y Instygator nasz ma się zadzierżeć, y *ratione* tych dwu lat, nie ma o nię pozywać do Seymu przyszłego.

Danina Stanisławowi Troianowi, Podkomorzemu Belskiemu.

19. Urodzonemu Stanisławowi Troianowi z Wierzchrachania, Podkomorzemu Belskiemu, na Powiatowym Belskim Seymiku blisko przeszłym, za jego uczciwe posługi Przodkom naszym, też y Nam y Rzpltey często oddawane, Panowie Radni, Urzędnicy Ziemscy, y wszystko Koło Rycerskie, na powiatowym Belskim Seymiku teraz będący, z reszty Poboru Belskiego Woiewodztwa, uchwały blisko przeszłego Seymu Koronnego Warszawskiego, iemu dwa tysiąca złotych dali. Ktorą summę iemu za prozbą Panow Rad naszych, y Posłow Ziemskich, mocą Seymu terażniejszego Walnego, zezwoleniem wszystkich Stanow Koronnych approbujemy, umacniamy, dajemy: y poruczamy Urodzonemu Stanisławowi Cieszanowskiemu, Szafarzowi tegoż Woiewodztwa Belskiego, aby tę summę iemu oddał, która ma bydy na liczbie przyjęta. Ostatek na

zapłatę woysku do Rusi *ad rationem* ćwierci lata, która im była przypowiedziana 9 *Novembris anni 1589*.

Na których wszystkich rzeczy wiarę y pewność większą, pieczęć naszą Koronną do tego przycisnąćmy roskazali. Dan na Seymie Walnym Warszawskim Koronnym, dnia dziewiętnastego miesiāca Kwietnia, roku Bożego, 1590, Krolowania naszego, roku trzeciego.

Na własne roskazanie Krola I. M.

1348

UNIwersał POborowy,

ROKU BOŻEGO 1590.

ZYGMUNT III

z Bożej łaski Krol Polski, Wielkie Xięże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kitowskie, Wołyńskie, Podlaskie, y Krolestwa Szwedzkiego własny Dziedzic y przyszły Krol.

Wszem wobec y każdemu z osobna, któregokolwiek stanu, dostojności y urzędu, tak duchownego, iako y świeckiego, ludziom, y innym wszem poddanym naszym, miast, y miasteczek, wsi, y inszych osiadłości wszelkich, iakiemiżkolwiek tytuły y przezwiski nazwanemi, w Koronie, y we wszech Państwach naszych mieszkającym, którymkolwiek należy, y do którychkolwiek terażniejsza Seymowa uchwała przydzie, y oznajmiona będzie, wdzięcznie y wiernie Nam miłym, łaskę naszą Krolewską. Wdzięcznie y wiernie Nam mili.

Gdyż tym od Pana Boga My sami y Korona wszystka iesteśmy nawiedzeni, że Cesarz Turecki przez pisanie swe, które na ten Seym Urodzony Mikołay Czyżowski, Podczaszy Chelmski, po śmierci Posła naszego Wielkiego, z Konstantynopola przyniósł, przymierze starożytne Nam wypowiedział, y przeciwko Nam, także Koronie wszystkiej wojnę podniósł, chcąc ogniem y mieczem wołować, posiadać, a w niewolą okrutną Państwa nasze, wolności starożytne, Nas samych, żony y dzieci w pogaństwo obrócić. W którym przedsięwzięciu jego, mamy w Panu Bogu nadzieję, że on sam obrońcą imienia swego Świętego, Nas samych, y Korony tey będzie raczył strzedz, o co jego Świętey miłości wszyscy prosić mamy. Wszakoz gotowości wszelakiej, przeciw tak srogiemu poganinowi, którego mocy, Chrześcianaństwo wszystko się wzdryga, y Nam wielka iest potrzeba. A iż pogłowie na tym Seymie postanowione, expedycyi tak wielkiej wydołać nie będzie mogło: tedy za zezwoleniem Stanow wszystkich, pobor taki, iaki był na przeszłym Seymie Warszawskim uchwalony, na rok ieden pozwolili, y pozwalają: z tym iednak warunkiem, iesliby Pan Bog nas uspokoić raczył z tym nieprzyjacielem Cesarzem Tureckim, przed tym niżli czas do wybierania tego poboru niżey naznaczony przypadnie; tedy takowego poboru

y czopowego wybierać nie będziemy mogli, ani go też Stany Koronne, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego dawać nie będą powinni. Który publikujemy, aby każdy wedle niego, to co iest postanowiono y pozwolono, wydawał na obrotne Rzeczypospolitey, tym sposobem.

Wszyscy kmiecie, y każdy z nich z osobna, 1349 tak naszey iako y poddanych naszych duchownych y świeckich osob, wszech Państw naszych Koronnych y W. X. Litewskiego, którzy sobie albo panom swym orzą, albo robotą odkupują u tychże panow swych, tak we wsiach starodawnych, iako y nowo osadzonych: z każdego łanu, żrzebia, śladu, włoki, y osiadłych rol, mają płacić po groszy piętnaście, wedle kwitow Poborzec, *anni 1588* wszakże przez sięięgi. Z takowychże opisanych rol kmieci osiadłych, z strony dziesięcin, po drugich piętnaście groszy, bądź gdzie są snopowe dziesięciny, albo meszne, spy, albo małdry, iako wyżej opisano. A z dziesięcin, także z tych spy, mają to sobie wytrącać. A gdzie pieniężne dziesięciny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy kmieć swoim dołożyć ma, tak iżby z roli y z dziesięciny spełna groszy trzydzieści dał. A gdzieby też dziesięciny snopowe, albo pieniężne, ani mesznego nie było, kmieć powinien dać spełna groszy trzydzieści. A w W. X. Litewskim, w Kiowie y na Wołyniu, y w Braclawskim Woiewodztwie, gdziekolwiek włok mierzonych nie masz, iedno służby, z każdej służby osiadły po złotemu iednemu. A iż na inszych służbach bywa po kilka dymow, tedy dwa dymy na ieden złoty składać się mają. A gdzie też służb ani włok nie masz, iedno dymy, iako bywa na Podlaszu, także po dwa dymy na ieden złoty składać się mają.

A w Ziemi Halickiej y Podolskim Woiewodztwie, nie z łanow ani z włok, ale z każdego pluga każdy ma dać złoty, ile ich wychodzi na roboty.

Szołtysi, Woytowie, Kniaziewie, Tywonowie, Putni, Boiarowie, tak nasi Krolewscy, iako duchownych y świeckich, y mieyskich, poddani nasi, każdy ma płacić z włoki iedney po złotemu iednemu. A ktoby Szoltysa zakupił, zwłaszcza w Krolewskich y duchownych majątnościach, aby dał od każdej włoki skupionej Szoltysiey, albo Woytowskiej, po złotemu iednemu, *exceptis bonis equestris ordinis*, z których Szoltysi nigdy do wojny nie należą. A wszakże y szlachecki Szoltys, ma dać z włoki złoty ieden.

Szlachciec każdy który poddanych nie ma, a swym plugiem albo ratayskim orze, tedy *iuxta quantitatem* dać ma za rekognicyą swoją. A gdzieby ich siła w iedney wsi było, tedy wszyscy przez dwu oraczow, albo zagrodnikow swych, będą mogli takowy pobor, za rekognicyami swoiemi do Poborce odesłać. W czym wszystkie napominamy, aby widząc na ten czas tak nagle y wielkie potrzeby Rzeczypospolitey, z większą chęcią y pilnością, iednako społecznie do tego się przykładali, iakoby sprawiedliwie, a iedna-

ko, iako kto powinien, ten pobor wydawali. A od włoki każdej pustey, y tey zwłaszcza, kteryby do folwarku zdawna, to iest, przed tą konstytucyą nie przyłączył, ale ją dał z kopczyzny, albo z trzecizny orać, albo ją na inszy pożytek obrocił, y z włok paśnych, które naymiał Olędrowie na paszą, y inni: z takowey każdy będzie powinien dać groszy piętnaście.

Rataie, każdy z nich, którzy z kopczyzny orzą, każdy powinien dać z pluga po złotemu iednemu.

Wsi łowcze, które na łowiech siedzą, y wszelakie inne, także z osiadłych włok, po groszy trzydziestu płacić mają: a z wolnych włok, sami powinni iechać na wojnę, a na imię strzelać.

Wsi Wałaskie, powinny płacić będą iako y w inszych wsiach, z rol ięśli ie mają, albo z dworzyszczą po groszy trzydziestu: a którzy rol nie mają, tedy od bydła, zwłaszcza od sta owiec, po groszy dwudziestu: a od dziesiąci krow, groszy dwadzieścia.

Zagrodnicy, którzy na ogrodziech siedzą, co z wymłocku żyją, płacić mają po groszy cztery.

Zagrodnicy ku zagrodom role mający, płacić powinni po groszy sześci.

Zagrodnicy którzy domki mają y ogrody, a na czynszu bez robot są, iakiejkolwiek swe obeyście mają, po groszy dwanaście płacić mają.

Komornicy co bydło mają, od krowy każdej po gr: dwu, a co bydła nie mają, po gr: dwu tylko płacić mają.

Łoźni w mieściech, to iest hultaie, mężczyzna y niewiasty, którzy się na służbę doroczną nie naymują, mężczyzna po dwanaście groszy, a niewiasta loźna po groszy cztery: dudarze, skomorossy, każdy od siebie po gr: 24 dać powinni. A Woyt z Przysiężniki pod przysięgą doyrzeć mają, aby takowi nie uchraniłi się poboru tego.

Przekupki, przekupnie, w miastach po gr: 12. Rzemieślnicy wszelacy na wsiach po gr: czterech.

Rybitwi na wsiach po gr: ośmi: a którzy role mają, osobno płacić będą powinni z rol.

Karczmarze na wsiach co role mają, rowno z kmiećmi od rol płacić będą, *secundum quantitatem agrorum*.

Wsi nasze Krolewskie, y panow duchownych, y każdego naszych, które są na iakiejkolwiek posługach, a choć też czynszu nie płacą, y podatku przedtym nie dawali, abo też y dziesięciny nie placili, ten podatek rowno z drugimi kmiećmi powinni płacić.

Wsi nowo osadzone, y miasteczka kteryby cztery lata wysiedziały, także powinny płacić ten podatek rowno z inszemi wsiami, y miasteczkami. Także ma być rozumiano y o wsiach, miasteczkach pogranicznych, y zwoiowanych od czterech lat. O czym mają Panowie Poborce *diligentem inquisitionem* czynić, tym sposobem: iż Woytowie, Watamani, abo Tywonowie, przy oddaniu poboru przysięgę powinni będą uczynić, na sprawiedliwe oddanie z domow y plu-

gow, po pogorzelinie abo zwoiowaniu pozostałych.

Młynarze od koł walnych, zakupnych, kopczynych, łodziastych, ważnych, dziedzicznych, od każdego po gr: 24: a od dorocznych koł, po gr: 12.

Piły, folusze, stępy, od każdego koła po gr: 15, a od wietrznych młynow zakupnych, po gr: 10, tak nowych iako y starych: a od dorocznych po gr: 5.

Młyny, które dzierżawcy dobr naszych Krolewskich trzecią miarę wykupili dla pożytku, płacić powinni iako insze młyny, tak dziedziczne, iako y doroczne.

Papiernicy od papieru po złotych dwu.

Rudnicy, od każdego koła po złotych dwu: a którzy role mają, osobno z rol iako insi płacić będą.

Dziegciarze, smolarze, od rzemienia swego, y towarzysze ich po gr: 12.

Popielarze, smelcarze, którzy do spustow smoly palą, y towarzysze smolników, od pieca każdego po złotych dwu. Rzemieślnicy, y towarzysze rzemiosł tychże mistrzow: to iest, popielarze, smelcarze, węglarze, dymarze, kowale, kuźnicy, plockarze, także y przy papiernikach, po groszy dwanaście. Od hut sklanych po złotych dwu: a towarzysze ich po gr: 12.

Metropolitowie, Władykowie, Archimedytowie, y Humenowie, Popi wszyscy y Namiestnicy Ruscy, także Biskupowie Ormiańscy, z osiadłych rol także mają dawać po złotemu. A którzy poddanych y rol nie mają, tylko od obecia swego, które ma przy cerkwi, po złotych dwu: a Protopopowie po złotych czterech.

A iż są niektorzy, którzy *in confinibus* Woiewodztw y Ziemi siedzą, a poborow płacenią zwykli ulegać: tedy pozwani od ktoregokolwiek Poborce, zapłacić będą powinni pobor, *et cum retentis contribut: annorum praeteritorum*.

Cygani w Wielkim Xięstwie Litewskim, od każdej osoby, po groszy piętnaście dać powinni.

Tatarowie w Wielkim Xięstwie Litewskim, także ten pobor oddawać mają, iako się o Boiarach wyżej pomienilo.

Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany być ma.

Miasta y miasteczka tak nasze Krolewskie, iako y poddanych naszych wszystkich, duchownych y świeckich, szos dwoy, (a nie tryplę ani quadruplę) który zowią duplą, wedle staroego zwyczaju, nie inkludując w to wsi y rol miejskich, z których zosobna powinni płacić, nie zastawując ani się broniąc żadnemi wolnościami z ktoreykolwiek przyczyny, wydać go począć mają na dzień S. Marcina blisko przyszły, w tymże roku niniejszym, a oddać mają nadalley do Bożego Narodzenia w tymże roku niniejszym.

Płacenie szosow uchwałą Seymu niniejszego, sowito miasta y miasteczka przykładają się mają, iako gdzie przedtym zawsze dawano było, aż

1351

1352

do roku 1580. A na Podlaszu, Wołyniu, y w Kiiowskim Woiewodztwie, w miastach uprzywileiowanych z domow rynkowych, z każdego po groszy 16, a od ulicznych po gr: 8, a na przedmieściu od domu po gr: 4. A w miastach y w miasteczkach małych nieuprzywileiowanych, z domow rynkowych po groszy 6, z ulicznych po groszy cztery, a z nędznych chałup po gr: 2: wszakoż kto przy domie ogrod będzie miał, ten osobno od ogroda dać winien będzie, według ważności ogrodow. W tychże miastach y miasteczkach, mieszczanie, y przedmieszczanie, Szoltysi y Woytowie, którzykolwiek role mają, z włok płacić będą po gr: 30.

Od rzemieślnikow wszelakich, w mieściech y miasteczkach, y ci co się do szosow przykładają, osobno od rzemienia wszelakiego płacić będą. Każdy mistrz: to iest, złotnik od rzemienia swego po złotych dwu. Rzeźnik złotych dwa. Piekarze w mieściech głównych po złotych dwu, a w miasteczkach po gr: 15, a we wsiach po gr: 8. Barwierz, cyrulik po zł: 2, lazienik po gr: 15. Aptekarz od apteki po zł: 3. Prasol który solą kupczy, po zł: 1, y inni wszyscy rzemieślnicy w mieściech. Krawiec który iedwabne rzeczy robi, szwiec który kordybanem y szafianem robi: kuśnierze którzy wielkie towary mają, powinni płacić po zł: 2, a w miasteczkach y we wsiach po połowicy, iako wyżej stoi, *iuxta proportionem* rzemiosł y rzemieślnikow.

Białoskornicy, y którzy zamsze wyprawiają przy wielkich mieściech, po zł: 2. Także czerwoni garbarze po zł: 2. A to się wszystko tylko na same mistrze ma ściągać.

Kupcy wszyscy obcych narodow, którzy w Koronie mieszkają, kupczą, handlują, abo są faktormi kupcow postronnych, a w Koronie się bawią, y tych którzy osiadłości ani prawa mieyskiego nie mają, iakiejkolwiek kupie y towary mają, we wszystkich Państwach naszych Koronnych, y W. X. Litewskiego, każdy od osoby swey płacić będą powinni po złotych dziesiąci oprócz gości którzy na iarmarki z kupiami, y po inszych potrzebach do Korony przyjeżdżają, y okrom kupcow naszych w Koronie osiadłych, ci z osob swych, y od kupiey które *in Regnum* przywożą, wolni być mają.

Szotowie którzykolwiek z opalkami chodzą, a wozow nie mają, z osoby swey po zł: 1. A ci którzy wozy y konie mają, od koni płacić po zł: 2, a od towarow rowno z drugimi płacić będą.

Komornicy y komorniczki w mieściech większych po gr: 12, a w miasteczkach mniejszych po gr: 6.

1353

Przekupki przekupnie, loźni, w mieściech większych: to iest hultaie, mężczyzna y niewiasty po gr: 30: także naiemnicy y słudzy żydowscy. A w małych miasteczkach po gr: 15. A Poborca ma być w tym ostrożny, aby żaden z takowych pod nieczym tytułem, wolnością y obroną, tego poboru nie ulegał.

Rostrucharze co koźmi kupczą, od osoby po zł. dwu. Podatki od przekupniow y przekupek, hultaiew, rzemieślnikow, dudarzow, y kteryby był specyfikowan w uniwersale a nalezion być mógł w mieściech y miasteczkach, ten przez Urząd Mieyski z pilnością y wiarą wybieran być ma. A gdy go Urząd wybierze, powinien te podatki wszystkie do dnia S. Iakuba blisko przyszłego, do rąk Poborce oddać, za rekognicyą y pieczęcią mieyską *sub fide et iurejurando*. Wszakoz Poborce wolno będzie inkwizycyą tego sprawiedliwego wybierania czynić, czego mu oni pomoc powinni wedle zdania iego.

Kupcy wszyscy którzykolwiek za granice Korony naszej woly Podolskie pożąną, mają dawać od każdego wołu nad cło pograniczne, po groszy dziesiąci: a od wołow Polskich abo Mazowieckich, y iałowic, od których groszy piętnaście na cło biorą, po gr: 5 przy każdej komorze Koronney ostatney: wyjąwszy woly szlacheckie y iałowice z powołowczyzny wziętych, y wołow zimowanych własnym gumnem szlacheckim, choćby ie kupiec stargował, od takich iako cła, tak y poboru nie ma być dawano y wyciągano, kiedy ie kolwiek popędzą. Woly które na komory Mazowieckie idą, także y wszelakie kupie z Litwy y Państw innych Koronnych, te aby staremi gościncami prawem popolitem opisanemi, iść były powinny. Także też od każdego innych towarow Polskich, które z Polski za granice wywozić będą, nad cło albo myto pograniczne, które dawaiają po trzy grosze, aby czwarty grosz, *pro hac vice*, wybierali Poborce. Ktore przyczynienie podatku, nad cło y myto zwyczajne, nie ma być wybierano *in corpore Regni et Magni Ducatus Lithuaniae*, tylko na pograniczu, kędy, y na którym mieyscu *commodus* Poborcom pogranicznym, w swym Woiewodztwie, albo Ziemi, takie wybieranie czwartego grosza, postanowić się będzie zdało, *in augmentationem* tego: ktore pogranicze nie ma być rozumiano między Koroną a W. X. Litewskim ale tylko to, ktore między temi, a inszemi obcemi y postronnemi narody zachodzi. A Celnicy Koroni mają *fideliter* przed Pany Prowizorami pokazać z rejestrow swych komor pogranicznych, wiele wybrali od takich towarow, według czego y Poborce będą powinni respondować z czwartego grosza. A ktoby się tego ważył żeby nie na granicy, ale w Koronie, w ktorynkolwiek Woiewodztwie, ten czwarty grosz wybierać śmiał, a tym ludzie kupieckie obciążał, winę sta grzywien przepada: o którą od kogożkolwiek pozwany na Trybunał, albo Urząd Starości, ktoregokolwiek Grodu, *peremptorie* dosyć uczynić będzie powinien; ktery winy połowica sądowi, a połowica aktorowi przyść ma: a pozew ma być położon u Sukkollektora, kteryby *nomine* Poborce swego to od kogo wyciągnął.

Żydowie w Koronie sami przez się, miasto pogłownego y poboru, będą powinni dać na dzień S. Iana Chrzyciela, złotych dwadzieścia

1354

tysięcy, do Panow Podskarbiow y Prowizorow Koronnych, którzy przy Nas będą. A z Wielkiego X. L. żydowie, na tenże dzień, do Panow Podskarbiow y Prowizorow W. X. L., oddać będą powinni złotych sześć tysięcy, *sub poena confiscationis bonorum*, gdzieby na dzień naznaczony summ przepisanym nie oddali. A z tym od poboru wolni będą, y od Poborcow nie będą mogli byż nagabani.

Czopowe w miastach, y w miasteczkach, w Koronie, y w W. X. Litewskim, tym sposobem ma byż wybierano.

W miastach y miasteczkach naszych Krolewskich, duchownych y świeckich, nie od korca, ani od ćwiertni, ani od żadney miary siodu, wedle zwyczaju dawnego: y od tych siodow ktore wymierzane na wywarzenie od dzierzawcow biorą, ale od beczek tym sposobem czopowe byż ma, iako beczka przedawana będzie, od każdego grosza, iako gdzie postanowione y przedawane będzie, po pieniądzu iednemu Polskiemu płacić będą powinni. A iesliby tenże co piwo warzył toż piwo szynkował, zosobna od teyże każdy beczki względem szynku, od grosza po pieniądzu płacić będzie. A iesliby ten piwowar komu inszemu piwo przedał, ten co ie kupi do miasteczek, do wsi, od wzięcia tego piwa, od grosza po pieniądzu płacić będzie: a ten pieniądz u tego piwowara, a nie u tego co piwo kupi, Poborca repetować będzie: a to w dobrach naszych Krolewskich y duchownych. A co się tyce browarow szlacheckich, tedy z nich czopowe dawane byż nie ma od piwa, ktore karczmarze ich z browarow biorą y szynkują. Z mieluchow dzierzawcy dobr naszych y duchownych, co na szynk piwo czynić dawaia, każdy karczmarz ma dawać od beczki wyszynkowany grosz ieden. A iż się nayduia niektórzy stanu szlacheckiego, niektórzy też Starostowie, ktorzy w mieściech naszych Krolewskich y duchownych domy mają, a piwo na szynk warzaią, takowi temuż podiedz mają, y takowe czopowe płacić będą, iako insi mieszczanie.

Karczmarze abo piwowarowie, ktorzy na na wsiech piwo warzaią, ponieważ ie ciż szynkuia, choć y siody od panow swych biorą, y piwo indziej przedawaią: takowi od każdego achtela mają dawać grosz ieden, także y od beczki.

Słodownicy co siody robią, a piwa nie warzą, od rzemiosła swego do roku powinni dać po złotych dwu.

1355 Od przewożnego piwa, na imię Gdańskiego, Swidnickiego, Głogowskiego, Wrocławskiego, od każdego achtela, który przywiozą do Korony, y do W. X. L., ma dać groszy 15, a od fasy groszy 30.

Od palenia gorzalki, banie, kotła, w mieściech y w miasteczkach, każdy powinien płacić po gr. 24, a na wsiach po gr. dwanaście, okrom dworow szlacheckich. A od szynku teyże gorzalki, w mieściech y miasteczkach, od każdej

kwarty po kwartniku. A w Wielkim X. L. od szynkowania gorzalki, od każdej kwarty po dwa pieniądza białe: czemu y arendarze gorzalki wszędy podlec mają.

Wina wszystkie na szynk, aby inszemi drogami nie szły, iedno temi: na Iasłiska, na Duklę, na Rymanow, Sądecz, Biecz, Nowy targ, Krosno, Sambor, Lesko, Stryi: czego przestrzegać mają Starostowie, Celnik Kor. y Urzędy Mieyskie. A ktoby się ważył inszemi drogami wina Węgierskie z tych tam kraioy do Korony wieść, abo prowadzić: tedy tym sposobem wina traci, ktorego połowica na Nas, a połowica na Poborcę z Szafarzem. Wybierać to czopowe od wina Węgierskiego, Poborca każdy w swym Woiewodztwie ma począć od S. Marcina blisko przyszedłego, abo gdzie by się czopowe roku przyszedłego później wybierać zaczęło tedy od skończenia wybierania w roku przyszedłym zaczętego, aż do zupełnego roku. Przeto od takiego każdego pulkufka, ma płacić na składzie, ten co ie do Korony przywiezie, po złotych dwu: a ten co ie kupi do miasta, abo do miasteczka na szynk złoży będzie powinien dać zosobna po dwu złotych. Szlachciec od beczki żadney, którą kupi na swoię potrzebę, nie płacić nie ma. Także małmazya, muszkatela, na Kamieniec y na Sniatyn prowadzona byż ma, a tam na tych mieyscach, od tego każdy płacić do Poborca będzie powinien, *nemine excepto* od każdej kuffy tego picia, po złotych czterech, ten co ia przywiezie: a drugą złotych cztery co ia kupi na szynk, okrom szlachcica, który wolen od tego byż ma. A w mieściech tych składnych Urząd Mieyski popisować ma, wiele wina każdego dnia, y tego dnia przywiozą, y rejestra tego popisowania Panom Podskarbiom y Prowizorom, oddać powinien będzie. Tamże na tych mieyscach, składow wyżey opisanych, któżkolwiek zapłaci, wezmie kwitacją od Poborca, z którą gdy do Krakowa, abo na insze każde mieysce przyjedzie, a Poborce mieysca onego ukaże, iuz od takowego wina y inszego picia, płacić nie będzie powinien: ale iesli takiej kwitacyi nie ukaże, tak w Krakowie, iako y na inszych mieyscach, że mieysce opisanych tych składow minął, tedy tym sposobem wina traci, ktorego połowica na Nas, a na Poborcę z Szafarzem połowica isć ma.

Wina Eydenburskie, Rakuskie, Morawskie, y Ryńskie, Włoskie, iż *promiscue* idą do Małey y Wielkiej Polski, temu pewny skład byż nie może. Na komorach Celnych, Poborca przy Urzędzie Mieyskim, wybierać będzie od każdego wiadra, ktore ma mieć kwart ośmdziesiąt, od Morawskiego y Ryńskiego, po groszy sześci, a od Eydenburskiego, od każdego wiadra, ktore ma kwart sto y cztery, groszy dziesięć. A co idzie tych win na komorę w Iutroszynie, y Zduniech, w Woiewodztwie Kaliskim, do Woiewodztwa Poznańskiego, także wszelakiego picia przywożnego, to tam Poborce na tych komorach wybierać mają. Od wina Gubińskiego Krosińskiego, Wołoskiego, *et id genus*, od każdego dre-

linka po groszy dwudziestu y czterech. Od Wołoskiego wina baryły, po groszy szesnaście.

Wina ktore morzem przychodzą, Francuskie, Hiszpańskie, Pinioly, Alakanty, Rywuły, Seki, Madery, Ozoie, Kanary, y inne ktore gdy do miasta abo miasteczka przywiozą, od każdej baryły płacić mają po gr. 24. Czego Poborca y Urząd Mieyski *fideliter* doyrzeć będą powinni.

Od beczki każdej miodu rozsyconego, w ktoreyby były trzy baryły pitego, od każdej po gr. 12, a od pułbeczki, baryły, po gr. sześci, wedlug proporecy: wyiawszy miody szlacheckie, ktore sobie w domu syca, y ktore będą na szynk dawać, od tych wolni byż mają od czopowego.

Od miodow starych sowito każdy ma dać, od beczki po groszy dwudziestu y czterech, a od baryły abo pułbeczki, po gr. 12.

Także od trojniku, kierstranku, malinniku, każdy iako od starego miodu płacić będzie powinien. A żeby to sprawiedliwie dochodziło, Poborca w każdym Woiewodztwie będzie powinien po wzięciu uniwersalu poborowego, obiahać miasta wszystkie y miasteczka onego Woiewodztwa, abo Ziemie. A tam z Rady Mieyskiej, abo z pospolitego człowieka iednego obrać, który przezeń, y przez Radę, ma byż przysięgą obowiazany, że tego podatku czopowego pilnie y wiernie doglądać y wybierać będzie, wedlug tego uniwersalu: do ktorego z Rady Mieyskiej ma byż ieden przydawan, aby tym większa wiara była, y pilność. Z czego się Urząd Mieyski wymawiać nie ma, y za tą uchwałą będzie powinien: a pieniądze wybrane na kwartał, Poborce oddawać za dostatecznym spisaniem rejestru każdego waru y szynkowania, y zapieczętowaniem pieczęcią mieyską, pod winą sta grzywien. Tenże Poborca, we wsiach naszych Krolewskich y duchownych, ma postanowić z karczmarzmi, z wiadomością Panow samych Starostow y Urzędnikow, iakoby z tego czopowego ten pobor dochodził sprawiedliwie. A gdzieby się to pokazać mogło, żeby w tym niebacznie iakich fortelow, deroguiąc tey Seymowey uchwale, używać kto miał, takowy winą dwoiaką czternastą grzywien ma byż karan: o którą ma mieć *peremptorium terminum* przed Starostą, abo iego Urzędem za delacją Poborcową pozwany będąc. A ze wsi szlacheckich, panowie wsi onych, abo ich urzędnicy, mają pobor czopowy odsyłać do Poborca przez karczmarze swoje, *cum significatorialibus literis*, za ręką y pieczęcią swą, specyfikuiąc iako wiele czopowego, a że zupełnie y sprawiedliwie odsyłaia. A iesliby się też ktorzy upornie chcieli iakimi wolnościami bronić, takowi ku zaplacie przymuszeni urzędnie byż mają, y listy żadnemi przeciwko temu bronić się nie mają. A iż miasto Krakow wedlug konstytucyi roku przyszedłego, za spólnym zezwoleniem Stanow Koronnych, od płacenia y składania szosow y poboru od exakeyi czterech, iesliby kiedy uchwalone były, wolne czyniemy: tedy iednak czopowe z miasta Krakowa, od warow, y picia wszelakiego przycho-

dzące, nie przez kogo inszego, iedno przez Radę Krakowską, na opatrzenie murow y municyi mieyskich, twierdzy nowych budowania, mają wybierać. Toż y o mieście Kazimierzu y Kleparzu z strony wolności od szosu y poboru rozumieć się ma. Czopowe iednak wszelakie z tych dwu miast przychodzące, sposobem wyżey opisanym, iako insze miasta płacić będą powinni.

Miasta Spiskie, wedlug konstytucyi na tym Seymie, za zezwoleniem wszech Stanow uczynioney, z przyczyn w niey opisanych, iako od pogłowia tak też y poboru wszelakiego placenia na ten rok wolne byż mają.

Do wybierania czopowego, od małmazey, muszkatelly, naznaczamy, w Woiewodztwie Podolskim, Urodzonego Zygnunta Błażewskiego. A do wina w Ruskim Woiewodztwie, Barthosza Biereckiego: a ci Poborce w każdym Woiewodztwie y Ziemi swey, kędy się rozściaga iuridykcyia iey, mają wybierać od win, małmazey, muszkatelly, y wedle wyżey opisanego obyczaiu, przyjmuiąc kwity, iesliby kędy od tego picia odczopowali y zaplacili, zostawuiąc porządek y obranie Poborcow do małmazey, y muszkatelly, w Rusi y w Podolu, także y w Wielkiej Polsce w Iutroszynie ich składow, wedle wyższego opisanego sposobu. A gdzieby kto chcąc od zapłaty ulec z tym picciem, nie zaplaciwszy czopowego ono ogułem przedał, y szynkował, tym swoje picie traci, połowicę na zamek, pod ktorego iest iurysdykcyą, a połowicę na Poborcę. Jednak Poborcowie nie mają się ieden drugiemu w iego Woiewodztwo y wybieranie wtrącać.

A od tych win, tak Węgierskich, iako y Eydenburskich, oprócz małmazey, muszkatelly, wybieranie poboru począć się ma, od święta Świętego Marcina blisko przyszedłego: abo gdzieby się czopowe łońskiego roku później wybierać zaczęło, tedy od skończenia roku wybierania, w roku przyszedłym zaczętego.

Do Nogatu na Białą Górę, naznaczamy Urodzonego. do wybierania niżey opisanych towarow, ktore mimo Białą Górę z Gdańska, y do Gdańska idą: ktorego poboru wybieranie, począć się ma od dnia Troycy S. a trwać ma do roku do tegoż dnia, ktorego się pocznie.

Szyprowie, kupcy od zboża y od towarow leśnych, tak płacić mają wszyscy. Ci co zboże kupne spuszczaia do Gdańska, Elbląga, Krolewca, Rygi, y indziej na wszystkie mieysca portowe, płacić powinni tak od pszenice, żyta, ięczmienia, owsa, mąki, iagiel, y wszelakicy żywności, od każdego łasztu po gr. 30. Wyiawszy w tym wszelakie zboża urodzaiu szlacheckiego, ktore od tego wolne byż mają, choćby sobie szlachciec na swoje zboża statek niał, tedy od tego poboru wolen byż ma. Wszakże takowym obyczaiem że sługa każdego szlachcica iakiegokolwiek stanu, dostateczną przysięgę uczynić ma w pierwszym Grodzie, że to zboże nie przekupne, ale własnego urodzaiu pana iego, którą *authentice* przy liście pana swego, niżey

idąc, pokazując, wolen być ma od przysięgi y płacenia, y drugi raz do drugiey przysięgi nie ma być przymuszony, *sub poena trecentarum marcarum*. Także pobor, tak od szlacheckiego zboża, iako y od flisow wybieran być nie ma choćby na nie szlachcic targ uczynił: a listy przysięg nie mają być szlachcie w Włocławku hamowane, ale wracane: od flisow, y od rotmanow, szterników, tam kędyby komory założono na statkach szlacheckich, pobor nie ma być wybieran, *sub poena simili trecentarum marcarum*. O co *forum peremptorie* na Trybunał.

Od towarow leśnych, z dobr naszych Krolewskich, gdzie Starostowie popioły y towary leśne sprawują swym sumptem, y na swoy własny użytek, tak płacić mają.

Od lasztu popiołu, po gr: 30; od lasztu smoly, gr: 24; od sta klepek, gr: 30; od sta wasilek, gr: 30; od kopy cembrowiny, gr: 30; od masztu każdego, gr: 15; od sta balow, gr: 25; od kopy tarcic, po gr: 10; od sta pipelek, gr: 30; od sta wanczosi, gr: 24.

Wszakoz gdzie towary leśne w dobrach naszych ku pożytku skarbu naszego byłyby robione y spuszczone, od takowych towarow cło żadne nie ma być płacone.

Szyprowie od każdej szkuty, krom szlacheckich, które iedno najmują z frochtu, płacić mają na rok po złotych sześci.

Rotmani, sternicy kupieccy, od osob po złotemu dać mają: od dubasa po trzy złote monety. Od lichtana po złotych dwu. To ma wybierać Poborca na mieyscach, kędy mu się *commodius* będzie zdało: Także na komorach Litewskich, w Brześciu a w Jurborku, y indziej, Poborcy, tak na pobor, iako na czopowe, żydow za Sukkollektory mieć nie mają, pod winą trzech set grzywien, tak na Poborce, iako y na żyda, *toties quoties per quemcumque citati, peremptorie* na Trybunale *respondebunt*.

Od każdej beczki śledzi, przekupnie mają dać po gr: 6; od beczki dorszu y stokwiszu, po gr: dwu; od beczki Lwowskich szczuk, po gr: 12; od beczki ryb Pruskich, y Krolewieckich po gr: 6; od beczki węgorzy, po gr: 12; od beczki tranu, po gr: 12; od wyziny mazy, po złotych dwu; od beczki iesietrzyny po gr: 10; od suchych ryb wielkich sta, po gr: 5; od łososia suchego, po gr: iednemu; od iesiotra więdłego po gr: iednemu.

Wszakże szlacheckie ryby, tak słone iako y suche, od tego poboru wolne być mają.

Szlacheckie śledzie, na ich własną domową potrzebę, ze Gdańska, albo z Torunia na szkuty wzięte, albo wozmi wiezione, mają być wolne od płacenia poboru, wszakże *secundum proportionem*, każdemu przepuszczane być mają.

Owczarze, osepni, państwo, fałeczni, y inni, aby dali od dziesiąci owiec swych, po gr: dwa, y od tych co ie w naszym mają.

Popioły y towary wszelakie szlacheckie leśne, z ich własnych lasow y roboty, te mają być wolne od płacenia poborow.

Ci którzy mają pieniądze leżące, tak ludzie szlacheccy, iako y mieszczanie, a na *interesse* ich dawaia, aby każdy od sta złotych dał złotych dwa: a na imię ci którzy majątności swe przedawszy, w mieściech mieszkaia.

Warunek wybierania poborow.

Poborcowie wszyscy, do wybierania poboru y czopowego w Woiewodztwach, Powieciech y Ziemiach naznaczeni, y niżej opisani na wybieranie tego poboru y czopowego, taką przysięgą obowiązani być mają, iako ci którzy na wybieranie pogłownego są naznaczeni. A tę przysięgę uczynić będą powinni na Rokach Grodzkich bliższych przed S. Marcinem, które *ex necessitate* po wszystkiey Koronie sążone być mają. A ci Poborce wszyscy, także y Sukkollektorowie, będą powinni *sub fide et conscientia*, pilnie y sprawiedliwie, nikomu nie folguiać, ten pobor wybierać y wcale nie sobie nie przywłaszczaiąc, iako wyżej opisano, oddawać zarazem po odebraniu do Panow Prowizorow y Podskarbiow, Koronnego y Wielkiego Xięstwa Litew: na tym Seymie mianowanych, tym obycaiem: że ten co będzie oddawał, ma dać abo posłać rekognicyą temu to Poborce, wiele tego podatku wszystkiego z rol y majątności swey, specyfikuiąc wszystko, iako wiele od czego oddał. A takową rekognicyą na sprawiedliwe od-

1360

danie czopowego poboru, iako wyżej obmienia, przez karczmarza, a na łanowe przez się abo sługę swego zostawić ma. A gdzieby kto poborow nie wydał, tedy takowego Poborca do Urzędu Zamkowego, gdzie podległ, powinien deferować y onego *poena quatuordecem marcarum in eodem termino*, który ma być *peremptorius* penować, y do oddania poboru wcale prawem przymusić. W czym takowy porządek ma być zachowany, aby każdy Poborca był powinien, każdego który poboru nie oddał, nadal do dnia Trzech Krolow w r. 1591, blisko przyszłego od czasu zapłaty w uniwersale naznaczonego dać Staroście na delacyi. A Starosta aby był powinien do dziesiąci niedziel wszystkie poddane na delacyi spożywać. A na którymkolwiek Roku nie ma być wywodzon progres pozwanemu, *in causis ejusmodi*, także *accessoria*, ani delacye żadne mieysca nie mają mieć, gdyż każdy winien *respondere et satisfacere decreto cuiilibet*, kiedy mu pozew *ad notitiam* przydzie, y *execucyą sine intermissione*, aż do ukazania kwitu, od Poborce czynić, bez wszelakiego nakładu, któryby Poborce na to czynić mieli. A gdzieby Poborca nie dał na delacyi, abo Starosta *infra tempus superscriptum* nie pozysywał, tedy iuz Poborca abo Starosta, ięliby *negligentes* byli, Poborca *in delatione* a Starosta *in executione, poena centum marcarum*, Panom Prowizorom y Podskarbiom, Koronnemu, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, o to pozysyuiącym na *expensa* prawne połowicę, a drugą połowicę do poborow z win przepadnie. O co wszystko prawo do Trybunału Rokiem zawitym, tyle ile

razow w tym się niedbałym pokaże. *Nihilominus luitis poenis praefatis, uterque illorum executioni praefatae, juxta exigentiam universalium literarum, toties quoties, satisfacere tenebitur, usque ad plenariam satisfactionem contribut: praefatarum in literis universalibus content: A co Starosta z delacyi wybierze, aby to do Poborce oddał: który zaś do Panow Prowizorow y Podskarbiow, Koronnego y Wielkiego X. Lit. odnieść ma. A ięliby Poborca na delacyi kogo niewinnie podał, tedy za ukazaniem kwitu zupełnego oddania kontrybucyi, stronę wolną Starosta od wszystkiego uczynić będzie powinien, a na Poborce skaze *duplicem poenam quatuordecem marcarum, in instanti a iudicio sive officio non recedendo, solvendam*, połowicę Staroście, a połowicę stronie pozwaney. Także też gdzieby z dobr naszych Krolewskich, Starosta abo dzierżawca, tak w Koronie, iako y w W. X. L. tego podatku nie oddał, takoweyże winie iako y szlachcic podlec ma. O co od Poborce do bliższego ktoregokolwiek przyległego Grodu pozwan być ma. O którą winę od Poborce pozwany, *in primo termino tanquam peremptorio* powinien będzie respondować, y tę winę *a iudicio non recedendo* odłożyć. Z których to poborow Poborce liczbę czynić będą, tam gdzie z dworem naszym na ten czas będziemy, w skarbie Koronnym, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, przy bytności Panow Prowizorow, na tym Seymie naznaczonych, y dziesiąci niedziel po wybraniu łanowego, y innych poborow, które według czasow przepisanych oddawane być mają. A z czopowego po wyściu roku, od poczęcia czopowego, kwity Poborcem, od Panow Prowizorow y Podskarbiow, Koronnego, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, z odebranych poborow, dawane być mają.*

Poborcy do wybierania tych poborow y czopowego, naznaczeni w Woiewodztwach.

W Krakowskim, Iozef Kowalewski, Podśudek Krakowski; w Poznańskim, Mikołay Łacki, Choraży Poznański; w Wileńskim, Piotr Haraburda; w Lidzkim, Woyciech Skinder, Pisarz Lidzki; w Osmiańskim, Mikołay Odeiwicz, Woyski Osmiański; w Wilkomierskim,.....; w Bracławskim,.....; w Sandomierskim, Wiślickim, Pilźnieńskim, Krzysztof Bidziński; w Radomskim, Opoczyńskim, Chęcińskim, Stężyckim, Powiecie, Wsiebor Tymiński; w Kaliskim, Woyciech Mielżyński; w Trockim, Ostaphi Holubicki Korszak; w Grodzińskim, Kniaz Lew Massalski; w Kowieńskim,.....; w Upitskim, Karaczun Choraży Dworny; w Sieradzkiem, Stanisław Rogoziński, Podstarości Sieradzki; w Ziemi Wieluńskiej, na pierwszych querellach po Wielkieynocy obrać mają; w Łęczyckim, Ian Sokołowski z Grabowa, ięliby Woyciech Zaleski, Woyski y Podstarości Łęczycki, przyjąć niechciał; w Ziemi Żmudzkiej, Stanisław Sierewicz; w Brzeskim, Woyciech Iaranowski, Sędzia Grodzki Przedecki; w Kiiowskim, Walenty Kamiński; w Inowło-

clawskim, Piotr Ostrowski; w Ziemi Dobrzyńskiej, Andrzej Czambski, Podśudek Dobrzyński; w Ruskim, Lwowskim, y Halickim, Mikołay Ożga; w Przemyskim, Bartosz Birecki; w Ziemi Sanockiey, Woyciech Humnicki; w Chełmskiej Ziemi, Andrzej Serebryiski; w Wołyńskim, Ian Charliński, Podkomorzy Lucki; a do czopowego Bohdan Sielecki; w Podolskim, Stanisław Milewski do poboru łanowego, y czopowego: a do czwartego grosza małmazyey, muszkatelle, y wina, Stanisław Wolski, Pisarz Ziemski Kamieniecki; w Lubelskim, Krzysztof Rey; w Połockim, Ian Holubicki Korszak; w Belskim, Paweł Rudowski; w Nowogrodzkim, Iarosz Korszak; w Słonimie, Marek Iaczynic; w Wołkowskim, Ian Uchlik Pisarz Ziemski; w Plockim, Bartosz Kanczowski; w Witebskim, Andrzej Osypowski, Pisarz Ziemski Witebski; w Orszańskim, Ian Lukomski; w Mazowieckim, Czerskim, Marcin Oborski, Podstoli Warszawski; w Warszawskim, Maciey Rusiecki; w Wyszogrodzkim, Ian Kobylnicki; w Zakroczymskim, Iakub Kiełpiński; w Ciechanowskim, Ian Skrobocki; w Lomzieńskim, Andrzej Wierzbowski; w Rożańskim, Punikiewski, Podstarości Rożański; w Nurskim, Ian Gorski, Sędzia Nurski; w Wiskim, Augustyn Karwowski, Podśudek Wiski; w Liwskim, Adryan Dobrzyniecki; w Podlaskim, Drohickim, y Mielnickim, Powiecie: Apolinar Galuszkowski; w Bielskim, Marcin Brzozowski, Podstoli Podlaski; w Rawskim, Floryan Nowomieyski; w Sochaczowskim, Ian Niechmierzowski; w Gostyńskim, Paweł Ciechowski, Podstoli Gostyński; w Brześciu Litewskim,.....; w Pińskim, Michał Dowski, Podstoli Piński; w Chełmińskim, Franciszek Białochowski, Pisarz Ziemski Chełmiński; w Mściślawskim, Matys Suchodolski, Podkomorzy Mściślawski; w Małborskim, Iakub Baliński; w Braclawskim, Iwan Mikulicki, Pisarz Ziemski Braclawski; w Pomorskim, Gdańskim, Czczewskim, Swielkim, Ierzy Iaczkowski z Orzechowa, sądowy Ziemski Czczewski; w Tucholskim Człuchowskim, Puckim, Mirochowskim y Kościerzynskim Powiecie, Ierzy Kliński; w Mińskim, Hrehory Makorowicz; w Możerskim, Philon Kurnlewicz; w Rzezyckim, Piotr Zienkiewicz; w Ziemi Infantckiey, z strony Polskiej, Maciey Leuiek, Starosta Nowogrodzki; w Powiecie Kieskim, z strony Liwskiej, Ian Ostrowski Starosta Dynemunthski; w Powiecie Derptskim, z strony Infantckiey, Andrzej Szpił, w Powiecie Pernawskim.....

Czas oddawania poborow.

Od rol, osiadłości, szosow, młynow, hultaioow, żydow, wszystkich podatkow, które iedno raz w rok płacone być mają, okrom czopowego, lasztowego, y innych rzeczy, które przez rok bywaią wybierane, czas naznaczymy na dzień Bożego narodzenia, iako wyżej mianowano iest: a publikacya uniwersalow ma być w Powieciech na S. Michał.

Wybieranie także czopowego wszelakiego, w

1362

1361

1363

1359

miastach y w miasteczkach, duchownych y świeckich, począć się ma od S. Marcina albo gdzieby się w roku przeszłym pozniej wybierać zaczęło, tedy od skończenia wybierania czopowego, w roku przysłym uchwalonego, które Poborce arendować będą mogli ku lepszemu użytku, a nie żydom: co ma być w mocy y szafunku ich samych, a nie czyich inszych. Wszakże we wszystkich mieścicach każdy pobor uchwalony, nie zakładając się żadnymi libertacyami, okrom miast wyżey pomienionych, sprawiedliwie wydawać płacić będą powinni, a pieniądze z poborow tych tak się obracać mają, iako się wyżey napisało. A w Wielkim Xięstwie Litewskim, czas wydawania tego poboru iako wyżey jest oznaczony.

Retenta poborowe.

Retenta poborow takrocnych, wyjąwszy Poznanskie y Kaliskie Woiewodztwa, które nad to co Krolowi I. M. na Zieździe Szredzkim pozwolili, o ostatek do braciey wzięli: także Ruskie, Podolskie, Belskie, Podlaskie, które na zapłatę żołnierzom, którym była służba przez Hetmana przypowiedziana, obrocone być mają, y do Pisarza Polnego, iako naprzedzcy oddane, którego kwity Prowizorowie przyjąć tym Poborcem na liczbie powinni będą: y jeśli by pobory z tych Woiewodztw nie wystarczyły zapłacić tego żołnierza, tedy wedle konstytucyi terazniejszego Seymu, Prowizorowie z pieniędzy sobie zwierzonych, dopłacić będą powinni. Z innych wszystkich Woiewodztw retenta, które zostaną nad zapłatę żołnierzom Powiatowym, tej służby która im była w Powieciach przypowiedziana, do skarbu naszego po uczynieniu liczby, wedle konstytucyi terazniejszego Seymu, przez Poborce, przed Podskarbisem y Prowizorami oddane być mają, także y retenta dawnych poborow.

Prorogacya cła nowego w Wielkim X. L.

Przychylając się do takrocney deklaracyi w Koronie uczynioney, około pomknieniu wybięcia czopowego, na tych miejscach gdzie powietrze panowało, postanawiamy: żeby w Wielkim Xięstwie Litewskim cło nowo podwyższone, y wodne takrok na Seymie uchwalone, nie do Świątek, ale do S. Marcina, *in anni* 1591 wybierane było, a to prze tę przyczynę, iż główne miasta Wielkiego Xięstwa Litewskiego, Pan Bog powietrzem wielkim pokarać był raczył, za czyn bardzo mały pożytek tego cła był: a oddawane ma być to cło pod takowym warunkiem y winami, iako na takrocnym Seymie uchwalono jest.

1364 A dla wiary y pewności tego wszystkiego, pieczęć Koronna do tego uniwersału naszego jest przyciśniona. Dan w Warszawie na Seymie Walnym dnia dziewiętnastego *Aprilis*, roku Bożego, tysięcznego, pięćsetnego, czterdzięciatego, panowania naszego trzeciego.

Na własne roskazanie Krola I. M.

KONSTITUCYE

SEYMU WALNEGO WARSZAWSKIEGO

ROKU BOŻEGO 1591.

W Imię Pańskie Amen. Zygmunt Trzeci, z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kiiowskie, Wołyńskie, Podlaskie, Inflantckie, etc. etc. y Krolestwa Szwedzkiego własny Dziedzic, y przysły Krol.

1. Wszem wobec y każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy, oznajmujemy: iż My upatrując potrzeby Rzeczypospolitey, y powinności naszej Krolewskiej, za radą Panow Rad naszych, złożyliśmy Seym Walny wszem Stanom Koronnym, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego. Na którym niżej opisane sprawy y konstytucye, z pozwoleniem Panow Rad y Posłow Ziemskich, postanowiliśmy y uchwalili.

Assekuracya zapłaty służebnym.

2. Iż za gwałtownymi potrzebami, które przez te wszystkie czasy na Koronę tę przypadały, przyszło Nam różnych czasow, y na różne miejsca ludzie służebne przyjmować: za czym też w takowym ogłoszeniu skarbu Koronnego, y za niedochodzeniem zupełnym poborow y procentow przeszłych na to przeznaczonych, do zadłużenia niemałego, tym to służebnym przyszło; tak iż też dobra nasze przez część ich za listem naszym, a przez niektóre zaś za ich niezwyklemi, a prawu pospolitemu przeciwnymi Konfederacyami, są okkupowane. Czego My iednak z wrodzoney dobroci naszej Krolewskiej, na ten czas przed się nie biorąc, za radą Panow Rad Koronnych, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, także za pozwoleniem Posłow Ziemskich oboyga narodu, mocą Seymu tego, za porachowaniem wedla służb ich słusznym: tak tych którzy od Byczyny przyiachawszy, są w ekonomiey naszej Samborskiej, iako y tych, którzy na tę trwoję niebezpieczeństwa Tureckiego, abo więcy z kwarty przyięci byli, w zapłacie ubezpieczamy, y wszytką R. P. mocą Seymu tego upewnia, nadaley do święta S. Marcina blisko przyszłego. Która iednak zapłata ma się począć od S. Michała blisko przyszłego: a kończyć do S. Marcina, przez tych, którzy od Rzeczypospolitey przy bytności Pisarza polnego na to będą naznaczeni, tym sposobem: iż naprzod ci, co po Byczynskiej bitwie w służbie byli, y ci co na Samborze warunek mają, w te dwie niedzieli pierwsze ku zapłaceniu y usprawiedliwieniu mieć będą. A ostatek woyska wszystkiego, na ostatnie cztery niedzieli także ziechać się dla zapłaty swyży mają. To się czyni dla trawienia niepotrzebnego, y także dla porządku sprawiedliwości. A tę zapłatę pewną na poborze, wedle rozsądku tych, których z tego Seymu do zapłaty im naznaczymy, z Seymu tego in ukazujemy, któryśmy z pozwoleniem wszech Stanow nabardziej do tej potrzeby nazaczyli: y

1365

do wykupienia dobr naszych stolu naszego, ad rationem pięci kroć sta tysięcy złotych zastawionych, coby nad zapłatę służebnych zbywało. Iednak y tego pozwalamy, jeśli by rychley do skarbu naszego pieniądze przysły, y nabyły się, czymbyśmy mogli zapłacić Samborskim żołnierzom: y tego, jeśli by Wielmożny Ierzy Mniszek Woiewoda Sędomierski, Ekonom nasz Samborski, mógł też nabyć pieniędzy, abo mógł zapłacić temu żołnierzowi Samborskiemu, pozwalamy: y onemu tę sumę, abo tak wielką, z tych poborow y retent iaką by dał żołnierzom zapłacić na te dwie niedzieli pierwsze, które się Samborskim żołnierzom do zapłaty nazaczyły, zezwalamy, y Szafarzom tamtym roskazujemy, aby bądź Nam, bądź przerzeczonemu Woiewodzie Sędomierskiemu pieniądze dali. Która to zapłatę z tą kondycyą uiszczamy, aby zaraz nadaley wo dwie niedzieli po publikacyi konstytucyi tych Seymowych, tak z ekonomiey naszej Samborskiej, iako y innych wszystkich dobr naszych, także duchownych y świeckich, roziechali się do domow swych wszyscy, y ci co ie w służbie było zadzierżano, zgoła żadnych nie wyimując: folgując niszczeniu y niesłychanemu zgłodzeniu tamtych kraioy: a różno każdy z swym poczem, szkody nikomu żadney nie czyniąc. A potym dla zapłaty swey do Lublina na S. Michał bez wszelakich pocztow, bądź przez się, bądź przez slugi swe stawić się mają. Przy której zapłacie, gwałty, mordy, y pożogi, y szkody wszelakie, którebykolwiek na ktoregokolwiek z nich były słusnie y prawnie dcwiedzione, tak przeszle iako y pod ten czas uczynione, wprzod zaraz z żołdu każdego, za rozsądkiem Deputatow y Szafarzow na to przeznaczonych, płacone y karane być mają *peremptorie, sine citatione, vigore praesentium tantum, et assignatione termini praesentis*. Tak to deklarując: iż naprzod żywność brana, poki byli w służbie, powinni płacić wedle ustawy takrocney Hetmańskiej w dobrach naszych. A gdzie prawnie mieć nie mogli leż y stanowisk, tedy podług targu, iako w dobrach duchownych y świeckich. A o mordy y gwałty, *civiliter* intentowane przed temiż, którzy do tego od R. P. będą naznaczeni, przysięgą iako Sędziowie Trybunali obowiazanemi, mają mieć *peremptorium terminum*. Także o wszystkie inne excessy *absque ullis dilationibus et appellationibus, etiam ad quietationem* się nie biorąc, ile coby się *civiliter* intentowały. A *in criminalibus*, gdzieby szło o gardło abo o poczciwość, mają mieć wolną *appellacyą y scrutinia* na Seym. Gdzieby też więcy nagrodzie szkod, czyi żołd nie wystarczył, z własnych majątności jego, tak ruchomych, iako ziemskich, *et de persona ipsius*, za dekretem sądu wyżey opisanego, do Urzędu *fori ipsius*, wedle prawa pospolitego *pro executione* mają być odesłani.

1366

3. A ci którzy już zapłatę wzięli, abo żeby się tam choć y dla zapłaty nie stawili, choćby byli przedtym o gwałty y o szkody przed Urzędniaki Hetmańskie zapozwani: takowi na Trybunale *fori proprii peremptorie* odpowiadać *inter*

causas officij, y satisfacere, sub poena bannitionis in termino concitatorio decernen: będą powinni.

4. Dowod tych gwałtow, mordow, pożog, szkod, y wszelakich krzywd, szlachcic o własne krzywdy swe, sam przez się ma czynić. A o krzywdy poddanych tym sposobem ma być czyniony. W każdym miasteczku y wsi, kędykolwiek żołnierz takie szkody y gwałty poczynił, abo żywność nie płacąc brał, mają poddani przed panem abo dzierżawcą swym, prawdziwą inkwizycyą uczynić, y one za pieczęcią pańską abo dzierżawce przed Sąd naznaczony, y Urząd Grodzki tamiecznego miejsca na S. Michał przez dwu z gromady, także z miasteczka iako y zo wsi odesłać. A ci posłani o takie excessy y szkody *nomine injurias passorum* czynić y tam gdzieby aktorom dowod był skazany, a nie *evasis* obwinionemu: co ma należeć na uważeniu sądu onego, ktoby być miał bliższy dowodu, abo odvodu, kędy *major pars concludere debet*, poprzysiądz, y nagrodę przysądzoną całe wziąć, y kwitować będą mogli. Zachowawszy iednak processy, iuz o niektore krzywdy zaczęte, tak przed Pany Hetmany iako y w Grodzkach, które tamże w Lublinie exekucyą swoię mają wziąć *finaliter* w zapłacie, tym coby dla zapłaty tam stanęli.

5. Takowyż postępek y probacya ma być na Trybunalech, przeciw tym, którzyby na nie, od ukrzywdzonych pozwani byli. A gdzieby więc (czego Boże uchoway) tak wszyscy, iako ktorykolwiek, nalazł się tak swowolny, a na tym postanowieniu stać, y usłuchać ustawy Seymowey niechciał, a spisku tam tego swego przeciwko prawu y wolnościom Koronnym uczynionego (ktory iako teraz być nie miał, tak y napotym warujemy, aby nie bywał) w namniejszej rzeczy popierał, a z majątności tak naszych iako y duchownych y świeckich zaraz nie ustąpił, y z kupy się z poczem swym nie roziachał: tedy takiego każdego *infamem et hostem patriae*, mocą uchwały niniejszey, tu zaraz deklarujemy y skazujemy, który każdy z osobna za przypozwaniem przez Instygatora urzędowego *ex delatione* ukrzywdzonego, w Grodzie stanowiska swego przyległym, przez Starostę miejsca onego sądowego publikowan być ma, y exekwucya przez tegoż Starostę zwykłym obycaiem być ma wykonana. A to być ma za uniwersalami Starosciemi, nie czekając informacyi dalszey y uniwersalow naszych. A jeśli by Ziemia abo Woiewodztwo takowym upornym, a prawu przeciwnym podolać, y exekwucyi czynić nie mogło: przylegli Starostowie, z Woiewodami, Kasztellany y szlachta Woiewodztw przyległych, za oznajmieniem urzędowym przez Woźnego y szlachtę, y onego Starostę ratować w ruszeniu Woiewodztw y Ziem, takimiż uniwersalami iako wyżey, będą powinni. Na ktore ruszenie każdy obywatel ruszyć się, iachać, y stawić, exekwucyi poprzeć, woennym sposobem będzie powinien, *sub poena de expeditione bellica sancita*.

1367

6. A gdzieby ten Starosta, abo Starostowie przylegli, z Ziemiemi abo z Woicwodztwy podofać takowey exekwucyi przez zmocnienie ich nie mogli, tedy na takowe swowolniki mocą uchwały Seymu tego pozwala Nam wszytki R. P. ruszenie pospolite wszytkiey Korony W. X. Lit. uczynić, y za te pieniądze na zapłatę im naznaczone, inszego żołnierza przeciwko takim swowolnikom przyjąć, y exekwucyą skuteczną nad nimi uczynić. Gdyż takowi swowolnicy, nie tylko od zapłaty y majątności ich wszelkich ruchomych y nieruchomych, ale też y od poczciwości odpadać wiecznemi czasy mają. Także y ci wszyscy, ktorzy się do nich pomocą y bytnością iaką przymieszali.

7. A gdzieby Starosta ktorykolwiek Sądowy takowy exekwucyi, bądź w publikowaniu infamiey takowych swowolników, iako też w exekwucyi wyżey mianowanej, tę sprawę nadaley do pierwszych rokov Grodzkich prawnie przypadających, po wyściu naznaczonego czasu, do roziazdu żołnierzom zwłokł: tedy sam *poena privationis Capitaneatus* podpadać ma. O co ukrzywdzonemu przed Sądem naszym za dworem, iako *de bonis Regalibus peremptorie, semotis dilationibus*, każdy zosobna odpowiadać będzie powinien. A takowy iuz wiecznemi czasy od opatrzenia dobr naszych odpadać ma, *sub poena bannitionis*, ktorzyby ie śmiał u Nas otrzymać. O co Posłowie Ziemszy na Seymie instygować y popierać mają.

Postępek o reszty, retenty, y krzywdy żołnierskie.

8. Iż przez te przeszłe czasy, począwszy od Koronacyi sławney pamięci Krola Stefana, dla wielkiego zatrudnienia, które w Koronie bywało, przysię nigdy nie mogło do statecznego wysłuchania liczby y zawarcia ich, z szafunkow poborowych y kwarcianych, y iakichkolwiek pospolitych kontrybucyi uchwalonych: także procentow z dobr R. P. *tempore Interregni* wolnych, y gdzie dożywocia nie zakroczyły. Aby tedy cale wszystko R. P. go iey własnie należy doszło, a każdy się iey iuz *finaliter* usprawiedliwił, postanawiamy: aby Szafarze y Poborcy wszytkich *in genere* poborowych reszt, y retent, od Koronacyi Krola Stefana, przy ktorzych się pokazać mogą wedle rejestrow skarbowych iakiejkolwiek retenta, a nie usprawiedliwią się skarbowi, w tym coby skarbowi należało, *ad Dominicam Misericordiae* powinni byli, ci ktorzy są pozwani według pozwow na nie wydanych, stawić się: Koronni w Lublinie, a Litewscy w Wilnie, na Poniedziałek pierwszy *post Dominicam Misericordiae* blisko przyszły. A ktorzy ieszcze pozwani nie są: aby po tym Seymie na onże Rok przez Instygatora spozywani byli, za delacyą skarbową, nikogo w tym nie miiając, ani ochraniając. Toż się ma rozumieć y o Starostach, abo o Surrogatorach, ktorzy Urzędy Starości odprawowali, y potomkach ich, do ktorzych *retenta pro executione* są wydane. A ci wszyscy powinni będą gdzieby się teraz nie usprawiedliwili, tam iuz wedle delacyi skarbowey,

pod winą takowey summy, iakaby się przy nich pokazała, istotnie się usprawiedliwić. Tenze postępek ma bydź o retenta kwarciane. A ta wszytki sprawa ma się odprawować przed Podskarbiami naszymi Koronnymi w Polsce, a Litewskimi w Litwie, y przed Deputaty z Panow Rad y Woiewodztw, sposobem niżej opisanym obranemi, *et ad hunc solum actum*, (nie derogując nie przełożeniu y przywileiom Urzędow Podskarbiach) do Podskarbiach przysadzonomi. Ktore retenta y liczby dla liquidowania stateczniejszego, *et rationem ineundam calculi* Podskarbi Koronny, abo przynajmniey na miejscu iego Nadworny do Lublina: a w Wielkim Xięstwie Litewskim do Wilna, także ieden z nich na pierwszy Poniedziałek, *post Dominicam Misericordiae* ziachać mają. Także y processy, tak Starostom iako y Poborcem, y Szafarzom *eo nomine* intentowane, Instygatorowie przywieść powinni będą. Do czego mianuiemy z Panow Rad Koronnych do Lublina, Wielmożnego y Urodzonego, Ierzego Mniszka Woiewodę Sędmierskiego; Czernego Lubelskiego, Piotra Niszczycykiego Bełskiego, Iędrzeia Firleia z Dąbrowice Radomskiego, Iędrzeia Męcińskiego Wieluńskiego, Iana Osowskiego Połanieckiego, Kasztellany. A z Litewskich do Wilna, Wielebne X. Samuela Gedrocia Biskupa Żmudzkiego, Wielmożnego y Urodzonych Bogdana Sapiełę, Woiewodę Mińskiego, Mikołaiia Naruszewica Żmudzkiego, Marcina Strawińskiego Mińskiego, Kasztellany. A do nich mianowane bydź mają osoby z Woiewodztwa każdego po iednemu na Ziezdziech, w Woiewodztwach y Ziemiach, które im teraz składamy blisko przyszłych, y ktorym *salaria* naznaczone są w uniwersale poborowym, a do tego win przysadzonych, ktoreby się prawnie pokazały, czwarta część *ratione retentorum* tylko poborowych. A Podskarbowie nasi registra tam przynieść mają. A gdzieby sami bydź nie mogli, tedy Pisarze swe z registry posłać powinni będą. Także y potomkowie Podskarbiow przeszłych registra też swe, ktoreby do tych praw potrzebne mieli, albo przywieść albo posłać mają: ktorzy pod przysięgą skarbowi naszemu uczynioną, wiernie wszytkie retenta onym wiadome na rejestrze podadzą y liczbę uczynią, nie ochylając ani folgując nikomu. Ktorzy to Deputaci naznaczeni Koronni w Lublinie, a W. X. Lit. w Wilnie zasieść będą powinni pod stem grzywien. Iednak *absentia* niekorych szkodzić tey sprawie nie ma: ale ci ktorzy się ziadą, odprawować to mogą: y winę ktorąby *absentes* przepadli, *peremptorie* na Trybunale wyciągać, y na się podzielić mają, *excepta vera infirmitate*. A mają zasieść w Poniedziałek *post Dominicam Misericordiae* y tak długo zmięszkać, aż się liczba ze wszytkim odprawi. Ktorych *authoritate Iudicij Tribunalis Regni* assekurowiemy. A pierwszego dnia przy zasiedzeniu przed Urzędem Grodzkim Lubelskim, a w W. X. Lit. przed Urzędem Grodzkim Wileńskim, przysięgę uczynić za wydaniem rot y tegoż Urzędu, oby-

czaiem Sędziow Trybunalskich, będą powinni. Przed ktoremi wszyscy *in genere et specie*, Podskarbiach przeszłych potomkowie, Szafarze, Poborcy y Starostowie sądowi, albo potomkowie zmarłych Starostow, przy ktorzychby reszty poborowe iakie były, stanąć mają, liczbę dostateczną obyczaiem wyżey opisanym uczynić. Zachowując w mocy kwity poborowe Podskarbiow naszych, ile kiedy im odbieranie poborowych pieniędzy należało: ktore kwity liquidować się mają racyą Podskarbiach, aby się okazało, iesli się na to obrocilo, na co się pobor uchwałił. Także y kwity nasze, ktoreśmy My albo Antecessorowie nasi, Podskarbiom z pieniędzy Rzpltey, *vigore* y za wiadomością Seymu dawali, *in robore* zachowane bydź mają, oprócz kwitow z poboru W. X. Lit. w roku 1589 pozwolonego. Gdyż z tego poboru wcale liczba przed tymiż Deputaty w Wilnie czynioną bydź ma. Także y kwity z Woiewodztw Poznańskiego, Kaliskiego, y Kujawskiego, y innych, za zezwoleniem ich Szafarzow dane w mocy zostawiam: aby bez *disquiritoy* przyjęte były.

10. Z tych iednak reszt poborowych, ktore Nam na przyszłym Seymie od Stanow są darowane, Nam samym Podskarbi Koronny liczbę uczynić będzie powinien. Wszakże tegoż poboru reszty, ktoreby przy Poborcach albo Szafarzach zostały, tamże liquidowane, y do skarbu naszego wyciągane bydź mają. A z quarty też tego roku Podskarbi Koronny z Deputaty, tamże liczbę uczynić mają. Tamże y Prowizorowie Seymu przeszłego naznaczeni, liczbę ktora na tym Seymie przez krotkość czasu wysłuchana bydź nie mogła, dostateczną, *tam perceptorum quam expensorum*, uczynić będą powinni. A ktorykolwiek Podskarbi, Szafarz, Poborca, Starosta, albo potomkowie ich zostaną na liczbie summy iaką, tamże zaraz w cale do rąk Podskarbiow z wiadomością Deputatow oddać każdy ma, *sub poena duplicis pensionis et poena bannitionis*. A iesliby ktory Podskarbi, Poborca, Szafarz, albo Starosta, albo potomkowie zmarłych, nie stanął na czas czynienia liczbie naznaczoney, takowego Instygator nasz pozwać ma na Trybunał Lubelski, a w W. X. Litew: na Trybunał Wileński, po skończeniu czasu liczbie praefigowanego; ktory *semotis omnibus dilationibus et defectibus in citatione, peremptorie* ma stanąć y respondować tam przed Sądem Trybunalskim, y we wszytkim usprawiedliwić się *sub poena bannitionis in instanti debet*. A sublewacya żadna takowa wspomoc nie może, ażby dosyć uczynił *pro iudicatis, et pro poena duplici*. Iednak iesliby onę ignorancyą znieść chciał, tamże *in instanti* we wszytkim usprawiedliwić się powinien. O co wszystko, tak przeciw Podskarbiom, Starostom, Szafarzom, iako y Poborcem, y ich potomkom, y tym wszytkim przy ktorzychby się cokolwiek Nam y Rzpltey należącego z reszt poborowych Nam należących pokazało, Instygator czynić ma, y exekucyi *sine intermissione* popierać: na ktore prawne processy, sumpt ma mieć Instygator z

tychże retentow. A pieniądze takowych retent poborowych Rzpltey należących, iako y kwarcianych wybrane, ktore z osądzonych dekretow przychodzić będą, y z winami wszytkimi, Deputaci w cale do siebie, od wszytkich, z wiadomością Podskarbiach, przy ktorzychby się cokolwiek Rzeczypospolitey pokazało, wziąć, y do poborow przyłączyć: a ktoreby Nam należały, u Podskarbiego na potrzebę naszą zachowane bydź mają. A od takowych spraw Trybunał, od żadney strony brać nie ma nic, ani Pisarz od ekstraktow, *sub privatione officij*. A z tego wszytkiego, coby Rzpltey a nie Nam należało, żołnierzom sposobem w assekuracyi im napisanym, Deputaci albo Szafarze znosząc pospołu wszytkie pieniądze, ciż wedle czasu y miejsca tamże naznaczonego, płacić mają. A resztę co nad zapłatę żołnierzom zostanie na wykupno dobr w pięci kroć sta tysięcy złotych zawiedzionych naznaczymy, y Deputatom to, z wiadomością Podskarbiego, poruczamy. A liczbę tego wszytkiego, cokolwiek do rąk ich doydzie, y iako co odprawia, na początku przyszłego Seymu przy czynieniu liczby z quarty, przed Deputaty na to wysadzonomi, uczynić będą powinni, *sub poena confiscationis bonorum*. Zaczynam tych wszytkich, ktorzy się przed temi Rzpltey usprawiedliwią, Deputaci z wiadomością tegoż Podskarbiego kwitować mają. Także w W. X. Litew. cokolwiek się przy Szafarzach, Poborcach, Starostach, z liczb reszt poborowych pokaże, za ukazaniem tych Deputatow, iako wiele przy ktorym z nich zostanie, do rąk Podskarbiego W. X. Lit. na miejscu do liczby naznaczonym, to jest w Wilnie, oddano do nich bydź ma: ktorych wszytkich retent, tak tych ktore z tey liczby do rąk iego oddane będą, iako y tych, ktore przed tą liczbą od Szafarzow y Poborcow po zaplaceniu żołnierskiego długu, oddane są y będą, a na potrzebę Rzpltey nie wydane, ninacz obracać y wydawać nie ma, a gdzieby się zgodnie na Seymie droga ukazała, *sub poena in duplo de suo* od kogojkolwiek narodu szlacheckiego na Trybunał pozwany, *pendenda*. Przed tymiż Podskarbiami y Deputaty, liczba ma bydź czyniona za przysięgą, iż wiernie *et absque favore*, każdego poczet popisował, od Pisarza naszego Polnego Koronnego, y od tych ktorym to kiedykolwiek należało, służb wszytkich żołnierzow od Byczyńskiej potrzeby, na tę woynę przeciwko Turkom w roku przeszłym sposobionych, od ktorego czasu, y iako długo służy, aby się pewna wiadomość wziąć mogła, iako wiele żołnierzowi wszytkiemu płacić winno. Y iesliby pobory przeszley quarty, srebro w Krakowie rozdane, także y pieniądze od W. X. Lit., y z żydow pobory, y insze wszelkie dochody, do zapłaty im należące nie wystarczyły. Czego wszytkiego dostateczną sprawę wzięwszy za deklaracyą ich u tego u kogoby się pokazało, Instygator nasz na Trybunale dochodzić ma. Także y Pisarz Polny W. X. Lit. z takową liczbą do Wilna przy-

iachac, y takowaz przysięgę uczyniwszy, y przed temiz Podskarbiami y Deputaty onę uczynić ma. Iż Deputaci dla czynienia sprawiedliwości z żołnierzw, y dla zapłaty im naznaczoney z poboru y z retent, wedle assekuracyi żołnierzw dla zapłaty, y sądow o krzywdy osobno uczynione, do Lublina ziaehac się mają na dzień S. Michała blisko przyszedłego: iakoż dla chowania pieniędzy, Starosta nasz Lubelski mieysca bezpiecznego na zamku naszym Lubelskim dać ma, y dla sądow gmachu pozwolić y postąpić, przy których Deputaciech Urząd Grodzki zupełny, zasiadać powinien będzie, y sądy niżej opisane rowno z nimi odprawować. A dekreta ich Pisarz Grodzki w akta Grodu tamecznego wpisować, a stronom potrzebującym pod pieczęcią Grodzką, a z podpisem dwoch na to od nich deputowanych wydawać ma: co wszystko Starosta uczynić będzie powinien *sub poena mille marcarum*, których ekstraktow płaca nie droższa tylko po groszy trzy, y z pieczęcią *authentice*, bydź ma. A toż się ma rozumieć o Urzędzie Grodzkim Wileńskim. Sądzić mają sprawy wszystkie żołnierzw *nemine excepto*. A wszelakie excessy y szkody, komukolwiek uczynione, sądzić, także y pieniądze onym zasłużone, przy bytności Pisarza naszego Polnego, sposobem w assekuracyi także żołnierzwom ku zapłacie na tym Seymie postanowionym, dawać mają. Ktore dekreta y processy, przez nie skazane, *authoritate eadem* inko y Sądow Trybunalskich utwierdzamy, y eksekucya ich przez Starosty aby czyniona była, *sub poenis* w teyże assekuracyi opisanych, warujemy. A *orlo*, tak okolo rejestru, iako y między osobami przychodzącymi do sądu, obycaiem Trybunalskim, przy sądziech zachowan bydź ma.

Disciplina militaris.

11. Opatrując porządek y dyscyplinę żołnierską, warujemy y postanawiamy: naprzod, aby Rotmistrze ludzie osiedli, szlachta, w sprawach rycerskich dobrze ćwiczeni, na obronę potoczną z quarty postanowioną ze wszystkich Woiewodztw iednako y rowno przyjmowani byli, ileby z quarty pieniędzy dostawało: żadnemu więcej nad sto koni nie dawać. Poruczniki y Towarzysze z tych, których sami będą, Ziem y Woiewodztw godne y sposobne do rzeczy rycerskich, ile ich sposobnych dostać mogą, żeby przyjmowali, sami obecnie mieszkając przy rotach swych. A iesliby ktoremu z nich, dla gwałtowney potrzeby swey odiaehac przyszło, aby to z wiadomością Hetmana Koronnego, a w niebytności iego, Polnego było: a iako naprędzey, powinien będzie się zasię do roty stawić, tak iakoby powinności swey nieomięszkiwał. Co wszystko ma bydź pod powinnyim dozorem Hetmańskim. A Pisarz Polny, który się popisować y mustrować będzie, przysięgły ma bydź. Iednak żaden Senator ani Starosta Sądowy, rot takowych mieć nie może, dla powinności urzędow swych wykonywania. A więcej żołnierzw

nie ma bydź przyjmowano, iedno tyle, ile tey quarty na zapłatę przez cały rok stawać będzie. A gdzieby albo *offensivum bellum* zacząć Nam przyszło, albo niebezpieczeństwo iakie na Rzpltą było przez Nas upatrowane, y potrzeba było ludzie służebne przyjmować, nie mamy tego czynić przez proponowania na Seymiki, y pozwolenia na Seymie wszech Stanow. Lecz do gaszzenia nagłego iakiego, gdyby czego Boże ucho-way, przypadło, niebezpieczeństwa; powinni będziemy z dokładem PP: Rad, którychbyśmy naprędcę dosię mogli, zabiegać niebezpieczeństwu, wedle powinności naszej.

12. A ten żołnierz quarciany lecie ma stać obozem polem za włościami w grunciech naszych, na takim mieyscu, iakie nasluszniczyse y napotrzebniejszye Hetmanowi naszemu będzie się zdało. Iednak w bliskich włościach żywność według targu za gotowe pieniądze kupować, y sobie odwozić kosztem swym ma. Także zimie Hetman leże wszystkim ma rozdawać wedle zdania swego, w dobrach tylko naszych. Przychylając się do praw dawnych, y statutow o tym napisanych, postanawiamy: aby szkod, krzywd, gwałtow, ani bezprawia osobie ktoregokolwiek stanu; tak w ciągnięciu, ściąganiu, iako y w stanowiskach, żaden z nich czynić nie śmiał. Podwod, stacyi, y żywności, tak z poddanych naszych, iako y duchownych y świeckich, wyciągać aby się żaden nie ważył ale wszystkę żywność za pieniądze według targu kupować mają: pod winą czternastu grzywien przy każdej krzywdzie, *et refusione damnorum, per actorem taxandorum, in civili excessu. A in excessu criminali*, przez Hetmana podług starych praw y zwyczajow, z Rotmistrzami y z Porucznikami, których może dosię, zasadziwszy ławicę, zwykłym obycaiem sądeni y karani, albo na Seym od strony pozwani bydź mają. Towarzysze y ich pacholikowie, Rotmistrzow swych regimentowi podlec y posłuszni bydź powinni. A wszyscy wobec żołnierze Hetmanowi, y iego Porucznikowi według artykułow iego woiennych, przezeń publikowanych, od ktorego, albo Urzędu iego, ma bydź sprawiedliwość każdemu czyniona *in instanti peremptorie*. Także iesliby Rotmistrz z Towarzysza y z iego pacholika sprawiedliwości, o którąby urządzenie był rekwirowan, nie uczynił: tedy Rotmistrz *ex officio* na Trybunał pozwany, *peremptorie inter causas ex officio respondere, et in illo termino de suo satisfacere* będzie powinien. Na których także dalszy postępek, y iesliby *ex temeraria satisfactio* przyszło, *az ad poenam bannitionis* ma bydź przewodzon, *semotis omnibus dilationibus: excepto*, gdzieby rotę ruszono przeciwko nieprzyjacielowi Koronnemu: iednak po odprawie potrzeby w sześć niedziel, toż powinien. A *in contumaciam* tym sposobem ma bydź postąpiono: *in termino primo absens* ma bydź *condemnatus*: a *post terminum satisfactionis*, zaraz *ad poenam bannitionis* ma bydź pozwany, ktorey eksekucyą Starostowie *sub amissione Capitaneatus, ad instigationem partis lae-*

sae, czynić będą powinni. A takowego procesu *condemnati* inaczey, tylko *sola ignorantia* znosić będą mogli na Trybunał, albo w Grodziech za odesłaniem do eksequcyi. Iednak *post iuramentum satisfactya* wedle skazania Trybunalskiego także uczynić ma, *sub poena bannitionis in instanti decernenda*. A kładzenie pozwu ma bydź, albo *in bonis*, albo w stanowisku iego, tak, żeby pozwanemu do wiadomości mogło przyść: ktorego pązwu położenia, w Grodzie własnym onego stanowiska albo dobr, ma bydź uczyniona zaraz relacya, a termin we cztery niedziele od położenia pozwu prefigowan. To też osobliwie warując, aby tak Hetmani iako y Rotmistrze, także y Towarzystwo ich, na żadne swe y przyjaciol swych prywatne potrzeby, Seymiki albo Ziazdy, żołnierzw tych nie ważyli się używać znacznym iakim pocztem, *sub poena bannitionis*. Takieyże penie podlegać mają, którzyby się ważyli leże mieć albo stanowiska, tak w duchownych iako y świeckich majątnościach, oprócz ciągnięcia, którym porządkiem swym bez czynienia szkody, bez brania stacyi y podwod, zachować się mają, *sub poena eadem ut supra*. A w tym sądeniu żołnierzw *modo ut supra*, z Rotmistrzami y Porucznikami, by też y na gardle, według przewinienia, któryby był skaran, to nie ma bydź przywodziło *in disquisitionem* żadną. Iednak gdyby był *absens*, na poczciwości inaczey karani żaden bydź nie może, iedno na Seymie przez Nas z Pany Radami.

1374

1373

13. A na te żołnierze, gdyż są zasłoną y szczytem nieprzyjaciela Koronnego, będziemy mieć baczenie wedle zdania naszego, mając wzgląd za zaleceniem Hetmańskim.

Pozwolenie quarty do stołu naszego.

14. Potrzebom skarbu naszego dogadzając, Starostowie y dzierzawcy dobr naszych wolnych, z chęci y dobrej woli swey, postąpili Nam y postępują, drugą taką quartę, y pod tymże warunkiem, iako do Rawy daią, do lat trzech, kładąc w to y ten rok, który na przeszłym Seymie Nam postąpion, to iest, iedna ma bydź na przeszłe Świątki dana, a druga *in anno 1592* trzecia *in anno 1593*.

O Seymie.

15. Iż to do wątpliwości przychodzi u ludzi, iako się Seym kończyć ma, tedy konstitucye o tym uczynione tak deklarujemy: iż zaczęcie Seymu poczynać się ma od dnia w lićciech Seymowych naznaczonego, a kończyć się ma dnia tegoż w sześci niedziel: iednak w dzień Niedzielny, ani w święto główne, nigdy napotym Seymu składać nie będziemy.

Currus bellici.

16. Pod czasem ekspedycyi Tureckiey, *currus bellici* z końmi, y pieniądze od miast przy woziech wyciągnione, y żywności, którąby Rotmistrz który sprzedał, osobom *conditionis cuiuscunque* od których co iest wzięto, aby Rotmi-

strze ci co wzięli wrocili, po Seymie za niedziel ośm, *sub poena centum marcarum, toties quoties*: o którą *citari* na Trybunał *fori sui* Rok *peremptorie* mieć mają, z temi, od kogo *hoc in passu* ukrzywdzeni się będą czuć. Toż się ma rozumieć o W. X. Litewskim.

Exempcye do sądow.

17. Iż wiele ludzi tak z służebnych żołnierzw, iako z dworu naszego, także y *voluntarij* oboyga narodu, gotując się na wojnę Turecką, otrzymywali sobie w Kancellaryach naszych *exempcye*, za ktoremi ich sprawy tak u Sądow Trybunalskich, iako też *aliorum minorum subselliorum*, według konstitucyi Seymu przeszłego suspendowane były: ktorzy acz służyć gotowi byli, iednak iż za niedoysciem woyny Tureckiey, nie bacząc tego potrzeby, nie wyieźdzali z domow swych: tedy *authoritate Conventus praesentis*, to warujemy: aby takowym wszystkim pomienione suspensye nie były ku upadkowi spraw ich, w żadnym Sądzie y Urzędzie, ani do żadnych probacyi, iesliż kto na tey ekspedycyi był albo nie był, gdyż woyna nie doszła, aby przyciskani nie byli: ale *simpliciter* z onych suspensyi do dalszych kontrowersyi y obron spraw swoich, przypuszczeni bydź mają.

Naznaczenie Kommissarzow od Państw naszych, z Panstwy przyległych sąsiad Koronie.

1375

18. Za skargami y prozbami poddanych naszych, z Woiewodztw niżej opisanych, ktorym, iako z powinności naszej obronę, tak w krzywdach y dolegliwościach ich, ktore od pogranicznych Państw Koronie przyległych odnoszą, podporę y poratowanie sąśmy powinni: starać się przez Posły nasze będziemy, y obiecujemy u Cesarza Imci y Xiążąt Ichmciov kraiom naszym przyległych: aby Kommissarze tak od Nas z Korony, iako y od Cesarza Imci Krolestwa Węgierskiego, od Śląska, Margrabstwa, y Xięstw Pomorskich, na każdy rok byli wysyłani: ktorzy *ab utrinque* sprawiedliwość czynić mają ukrzywdzonym: przed ktoremi powinien będzie każdy z poddanych naszych obwinionym będąc, za ich oznaymieniem stanąć y usprawiedliwić się zaraz bez odwołki, według ich dowodu. Iakoż na rok terażniejszy *exnunc*, z Seymu tego Kommissarze z strony naszej naznaczymy: z Woiewodztw, Poznańskiego y Kaliskiego, Wielmożnych, Iana Konarskiego Kaliskiego, Iana Zborowskiego Gnieźnińskiego, Kasztellany: y Urodzonego Maciecia Bardzkiego, Surrogatora Poznańskiego. Z Krakowskiego, Urodzonych,.....; Komorowskiego Sądeckiego, Sebastyana Lubomierskiego Małogoskiego Kasztellany: Spytka Iordana Stolnika Krakowskiego. Z Sieradzkiego, Urodzonych: Alexandra Koniecpolskiego Wieluńskiego, Iana Chrystoporskiego Ostrzeszowskiego, Starosty. Z Ruskiego, Urodzonych, Iana Droiwskiego Sarnockiego Kasztellana. Iana Tomasza Drohoiwskiego, Refendarza y Starostę naszego Przemyskiego. Z Pruskich Ziem, Wielmożnego

Krzysztofa Kostkę, Woiewodę Pomorskiego; y Urodzonego,..... Konopackiego, Kasztellana Chelmskiego. A o czasie porozumiawszy się z Cesarzem Imcią y z drugimi pogranicznymi Xiążętami, oznaymiam Kommissarzom naszym naznaczonym, ktorzy na miejsca zwykłe wedle czasu ziachać się mają: niebytność iednego, dwu, ob *legale impedimentum*, szkodzić nie ma: iednak na miejsce swe osobę znaczną surrogować *absens* ma, aby się zwłoka nie działa w sprawiedliwości. A ci Kommissarze dla wiadomości ukrzywdzonym, uniwersaly swe o czasie publikować w Grodziech y w miasteczkach mają.

O Kommissyi Podlaskiej.

19. Pozwoliliśmy byli na Seymie przeszłym, abyśmy byli przez pewne Kommissarze rozgraniczyli Woiewodztwo Podlaskie z Woiewodztwem Brześcińskim, y Grodzieńskim Powiatem. Lecz iż dla pewnych przyczyn nie doszło y preto żeśmy nie mianowali Kommissarzow do tego rozgraniczenia, dla czego na niniejszym Seymie mianujemy z Senatorskiego Koła, Wielmożnych y Urodzonych Mikołaja Zebrzydowskiego Lubelskiego, Stanisława Radziwińskiego Podlaskiego, Woiewody. Iana z Tęczyna Woynickiego, Marcina z Obor Leśniowolskiego Podlaskiego, Kasztellany. A z W. X. Lit. Wielmożnych, Iana Kiszkę, Kasztellana Wileńskiego, Mikołaja Dorohostayskiego Połockiego, Iana Zienowica Brześcińskiego, Woiewody: y Urodzonych,.....; Kasztellana Brześcińskiego, Lwa Sapiechę Kanclerza W. X. Lit. A z Urzędników y Rycerstwa, Urodzone, Kaspra Dębińskiego Mielnickiego, Krzysztofa Brzozowskiego Bielskiego, Podkomorze. Adama Gorayskiego, Hieronyma Irzykowica, Piotra Piotrkowskiego,....., Podkomorzego,.....; Sędziego, Brześcińskich,.....; Sędziego Wołkowickiego, y Sokoła Woynę. Dawając im moc zupełną do rozgraniczenia tamtego Woiewodztwa z W. X. Litewskim. A któryby się Kommissarz podpisałszy nie stawił na Kommissyę, podpadać ma winę sta grzywnien w konstytucyi opisanej. A to rozgraniczenie nazaiutr po S. Bartłomieju składamy w roku niniejszym.

O Rewizorach dobr popalonych.

20. Na przeszłym Seymie pozwoleni byli Rewizorowie na rewidowanie dobr na Podolu, Wołyniu, y w Rusi, popalonych przez Tatary: ktorzy iż nie skończyli rewyzii sobie zleconey, czas zicchania na święto S. Woyciecha przyszłego składamy. Rewizory mianujemy z Rady, Urodzonego Stanisława Lanckorońskiego z Brzezia, Kasztellana Halickiego y Skalskiego Starostę. Z dworu naszego, Marcina Broniewskiego, Sekretarza naszego. A z Posłów Ziemskich, Urodzonego Woyciecha Humieckiego, Łowczego Kamienieckiego. A do Starostw, Trębowlowskiego, Kamienieckiego, Barskiego y wszystkich innych dzierżaw y wsi popustoszonych y popalonych, żadnych nie wymuiąc, także y do Sniatyńskie-

go. A to mają zacząć w tydzień po Wielkynocy: a odprawić przed Świątki: za ktorych rekognicyą kwarta w Rawie bydź ma przez Deputaty od Starostw naszych odbierana.

Kommissarze na ponowienie granic Pruskich.

21. Kommissarze naznaczamy do ponowienia granic Xięstwa Pruskiego z Woiewodztwem Mazowieckim, Urodzonych, Marcina Mężynskiego Wiskiego: Franciszka Krasinńskiego Ciechanowskiego, Kasztellany: Iana Rakowskiego Wiskiego, Andrzeia Modliszewskiego, Lomzieńskiego, Starosty: Piotra Troszynskiego, Lomzieńskiego, Iakuba Zabickiego Zakrocimskiego, Podkomorze: Stanisława Zamoyskiego, Chorążego Lomzieńskiego, Woyciecha Lachowskiego Woyckiego, Krzysztofa Iañczewskiego Pisarza, Wiskich: czas naznaczamy nazaiutr po S. Ianie Chrzcicielu.

Złożenie Ziazdow po Seymie.

22. Ziazdy na zwykłych miejscach, w ośm niedziel składamy po Seymie wszystkim, dla dania liczby przed Posły braciey, dla obierania Poborców, y deputowanych Szafarzow, do odprawy y sądzenia żołnierzow, wedle konstytucyi opisanego processu: oprócz Woiewodztwa Mazowieckiego, y tych Woiewodztw, ktorzy ie sobie tu obrali, nie naruszając prawa Wielkiego X. Litewskiego, ktore Ziazdy takowym pokojem y bezpieczeństwem warujemy, iako prawo iest o Seymach napisane, *pro hac vice*.

Zniesienie niektórych konstytucyi Seymu przeszłego.

23. Pogłowne, pobor lanowy przeszły, assekuracyą Hetmańską, *disciplinam militarem*, Pro wizory, Deputaty do Rady woienney, opatrzenie Krakowa y Lubowle, assekuracyą Prowizorską, sługi, szacunek żywności, opatrowanie zamkow y municyi, liczbę Szafarzow y Poborców, assekuracyą ich, *exempti*, konstytucyą o wybrańcach, *Consilios bellicos* znosiemy: y wszystko to *co discrimen belli Turcici et necessitas expressit, temporaneum* było, iako niepotrzebne abrogujemy, tak w Koronie, iako y w Wielkim X. Litewskim.

Restytucya Urodzonego Krzysztofa Zborowskiego.

24. Wzięliśmy od niektórych PP. Rad naszych y Urzędników Koronnych tę wiadomość y sprawę: że nieboszczyk S. pamięci Krol Stefan przodek nasz, w sprawie z Urodzonym Krzysztofem Zborowskim, nie miał wolej tak dalece postąpić, iako potym postąpił, by był on sam stanąwszy, y ukorzywszy się, łaski u niego szukał, dając w tym wszystkim do końca sprawę o sobie. Lecz że on obawiając się podobno niebezpieczeństwa na zdrowie swe, odiachał, a sprawa ta zaczęta będąc z przodku *per contraversiam*, potym za to za żądaniem y prośbą imieniem powinnych y domu wszystkiego Zborowskiego, Przodkom naszym y R. P. dobrze zasłużonego, do Nas uczynioną, y za przyczyną PP. Rad, a zezwoleniem wszech Stanow

UNIERSAL POBOROWY,

1379

NA SEYMIE WALNYM KORONNYM WARSZAWSKIM,

W ROKU 1591 UCHWALONY.

ZYGMUNT III

z łaski Bożey Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kiowski, Wołyńskie, Podlaskie, y Krolestwa Szwedzkiego własny Dziedzic, y przyszły Krol.

Wszem wobec y każdemu z osobna, ktoregokolwiek stanu, dostojności y urzędu, tak duchownego, iako y świeckiego ludziom, y innym wszem poddanym naszym, miast, y miasteczek, wsi, y inszych osiadłości wszelkich, iakiemiżkolwiek tytuły y przezwiski nazwanemi, w Koronie, y we wszech Państwach naszych mieszkającym, ktorymkolwiek należy, y do ktorychkolwiek terazniejsza Seymowa uchwała przydzie, y oznaymiona będzie, wdzięcznie y wiernie Nam miłym, łaskę Naszę Krolewską. Wdzięcznie y wiernie Nam mili: iż za wypowiedzeniem Nam y Koronie naszej przeszłego roku przymierza od Cesarza Tureckiego: przyszło było z różnych miejsc poczet dobrze znaczny ludzi służebnych wywieść, za czym też do zadłużenia się im znacznego przyszło: wiedząc tedy bydź rzecz powiną w zapłacie się usprawiedliwić, tak tym ktorzy po Buczynskiej bitwie zapłaty swey oczekiwają, iako y tym ktorzy dla obrony przeciwko mocy Tureckiej w służbie byli, inkludując w tę służbę y zapłatę Urodzonego Mikołaja Iazłowieckiego z Buczaca, Starostę Sniatyńskiego, na pułtora sta koni *sub Interregno* iemu od R. P. przypowiedzianych: złożyliśmy Seym Walny Koronny wszem Stanom do Warszawy, na ktorym za radą Panow Rad naszych obojga narodu, za zezwoleniem Posłów Ziemskich, był namowiony pewny podatek y pobor, na zapłacenie żołdu ludziom służebnym wyżej mianowanym. A iż Panowie Senatorowie y Posłowie Wielkiego Xięstwa Litewskiego, rozroznili się od wszystkij Korony naszej, mieniąc się mieć *limitatam potestatem* do pozwolenia takowego podatku, prosząc Nas abyśmy im Seymiki złożyli, czyniąc Nam pewną nadzieję, iż także przykładem Koronnym, obywatele Wielkiego Xięstwa Litewskiego dadzą się przywieść do takowego podatku dla słusznego poratowania Nas y Korony, y zapłatę wszystkim ludziom służebnym wyżej mianowanym. My te im Ziazdy na zwykłych miejscach naznaczamy w ośm niedziel po skończeniu Seymu tego, dla pozwolenia takowego poboru. Z ktorego pewną summę dla poratowania w zapłacie służebnym, Koronnym, w Lublinie Szafarzom do tey zapłaty naznaczonym, oddać mają na S. Michał blisko przyszły. Warując to mocno, aby ten pobor ninacz inszego nie był obrocony wprzod, iedno na skuteczną zapłatę tym ludziom

na Seymie tym Warszawskim, dekret przeciw pomienionemu Urodzonym Krzysztofowi Zborowskiemu, o obrazę Maiestatu Krolewskiego uczyniony, do woli y intencji Krola nieboszczyka wyżej przypominanej w tym się stosując, z niego znosiemy. Także y drugie dwa dekrety, pod ten czas *in criminalibus causis*, nań uczynione, za tych ktorym *intererat* dobrowolnym pozwoleniem, też znosiemy: peny wszystkie w tych to dekretach *capit: et infamiae*, na wieczne czasy relacując: y aby nie pomienionemu Urodzonym Krzysztofowi Zborowskiemu y potomkom iego nie wadziło, warujemy. A iuż w tey sprawie, iako stronom ktorym to należy, tak y iemu z żadney miary, wieczne milczenie skazujemy. Iednak przywodząc rzeczy do uspokojenia, iż y przedtym, y pod *Interregnum* przeszłe waśni nieiakiie między nim a wielą osob były, y zaszły, aby to takiego rozruchu nie czyniło, opatrujemy to, za wszech Stanow także zezwoleniem, żeby on do lat dwudziestu, aby się te waśni do końca uspokoiły y ustały, w Polsce osobą swą nie bywał, y nieprzyjeżdżał do Polski *nulla ex causa, nulloque praetextu ac modo: alias ipso facto recidet in poenas et executionem praedictorum decretorum in eum irremissibiliter extendent: et exequentur*. Także aby y przeciw osobom żadnym Koronnym nic nigdy, a nigdy, ani przez się, ani *per submissas personas*, nieprzyjaznego nie zaczynał, ani czynił, pod takowąż winą. Warując, że żadne dekreta *hoc exemplo* nie mogą bydź w wątpliwość przywodzone: ale *tanquam sacrosancta*, nienaruszone y nieodmienne mają zawždy zostawać.

1378

Restytucya różroznionych w Elekcyi.

25. Z wrodzoney dobroci y łaski naszej Krolewskiej, za pozwoleniem Panow Rad wszech zgodnym, y prośbą Posłów Ziemskich: ze wszystkich, ktorzy *in hoc exilio* zdani w Krakowie, dla popierania Arcy-Xiążęcia Iego M. Maximiliana, *decreta poenarum infamiae* znosiemy, y one *in pristinum statum* restytuujemy, wolnego im przyjazdu do Korony *exnunc* pozwalając: a oni mają wierność Nam przysięgą swą oświadczyć.

Deputaci do odbierania kwarty.

26. Deputujemy uchwałą Seymu tego, ku odbieraniu y szafowaniu czwartey części do Podskarbiego Koronnego dwu z Rady, Urodzonych, Hieronyma Bużeńkiego Sieradzkiego, y Andrzeia Zborowskiego Bieckiego, Kasztellany. A dwu od Posłów Ziemskich, Stanisława Zeleskiego z Wielkiej, y Jerzego Stana z Małej Polski: ktorzy przy Podskarbibim y Starościu Rawskim, czwartą część odbierać y ona szafować, wedle konstytucyi Lubelskiej mają.

A dla lepszej wiary y pewności, pieczęć naszą Koronną przyciśnaliśmy roskazali. Dan w Warszawie na Seymie Walnym Koronnym dnia 15 miesiaca Stycznia, roku Pańskiego 1591. Panowania naszego roku czwartego.

Na własne roskazanie Krola I. M.

1380

służebnym wyżey pomienionym. Ktory publikujemy, aby każdy wedle niego to co iest postanowiono y pozwolono, wydawał tym sposobem.

Wszyscy kmiecie, y każdy z nich z osobna, tak naszey iako y poddanych naszych duchownych y świeckich osob, wszech Państw naszych Koronnych y W. X. Litewskiego, ktorzy sobie albo panom swym orzą, albo robotę odkupują, nowo osadzonych: z każdego łanu, żrzebia, śladu, włoki, y osiadłych rol, mają płacić po groszy pułosma, wedla kwitow Poborzec a. 1578 wszakże bez przysięgi. Z takowychże opisanych rol kmieci osiadłych, z strony dziesięcin, po drugich pułosmu groszu, gdzie są snopowe dziesięciny, iako wyżey opisano: a z dziesięcin mają to sobie wytrącać. A gdzie piędźne dziesięciny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy kmieć swoim dołożył ma: tak iżby z roli y z dziesięciny spelną groszy piędźna dał. A gdzieby też dziesięciny snopowe, albo piędźne, nie było, kmieć powinien dać spelną groszy piędźna. A w Kiiowie y na Wołyniu, y w Braclawskim Woiewodztwie, gdziekolwiek włok mierzonych nie masz, iedno służby, z każdej służby osiadły po groszy piędźna. A iż na inszych służbach bywa po kilka dymow, tedy dwa dymy na groszy piędźna składają się mają. A gdzie też służb ani włok nie masz, iedno dymy, iako bywa na Podlaszu, także po dwa dymy na groszy piędźna składają się mają.

A w Ziemi Halickiej y Podolskim Woiewodztwie, nie z łanow ani z włok, ale z każdego pluga, każdy ma dać po groszy 15 ile ich wychodzi na roboty.

Szołtysi, Woytowie, Kniaziewie, Tywonowie, Putni, Boiarowie, tak nasi Krolewscy, iako duchownych y świeckich, y mieyskich, poddani nasi, każdy ma płacić z włoki iedney po piędźna groszy. A ktoby Szoltysa zakupił, zwłaszcza w Krolewskich y duchownych majątnościach, aby dał od każdej włoki skupionej Szoltysiey, albo Woytowiskiey, po groszy 15 *exceptis bonis equestris ordinis*, z ktorych Szoltysi nigdy do woyny nie należą. A wszakże y szlachecki Szoltys, ma dać z włoki po groszy piędźna.

Szlachcie każdy ktory poddanych nie ma, a swym plugiem albo ratayskim orzc, tedy *justa quantitate* dać ma za rekognicyą swoją. A gdzieby ich siła w iedney wsi było, tedy wszyscy przez dwu oraczow, albo zagrodnikow swych, będą mogli takowy pobor, za rekognicyami swoimi do Poborce odesłać. W czym wszystkie napominamy, aby widząc na ten czas tak nagłe y wielkie potrzeby Rzeczypospolitey, z większą chęcią y pilnością, iednako społecznie do tego się przykładali, iakoby sprawiedliwie, a iednako, iako kto powinien, ten pobor wydawali. A od włoki każdej pustey, y tey zwłaszcza, ktoreby do folwarku zdawna, nie przyłączył, ale ią dał z kopczyzny, albo z trzecizny orac, albo ią na inszy pożytek obrocił, y z włok pańskich, ktore najmują Ołędrowie na paszą, y in-

ni: z takowey każdy będzie powinien dać groszy pułosma.

Rataie, każdy z nich; ktorzy z kopczyzny orzą, każdy powinien dać po groszy pułosma.

Wsi łowcze, ktore na łowich siedzą, y wszelakie inne, także z osiadłych włok, po groszy piędźna płacić mają.

Wsi Wałaskie, powinne płacić będą iako y w inszych wsiach, z rol iесли ie mają, albo z dworzyszczą po groszy piędźna. A ktorzy rol nie mają, tedy od bydła, zwłaszcza od sta owiec groszy dziesięć: a od dziesiąci krow, groszy dziesięć.

Zagrodnicy, ktorzy na ogrodziech siedzą, co z wymłockow żyją, płacić mają po groszy dwu.

Zagrodnicy ktorzy ku zagrodom role mają, płacić mają po gr: trzy.

Zagrodnicy ktorzy domki mają y ogrody, a na czynszu bez robot są, iakiejkolwiek swe obycie mają, po groszy sześci płacić powinni.

Komornicy co bydło mają, od krowy każdej po gr: czterech: a co bydła nie mają, po gr: tylko płacić mają.

Łoźni w mieściech, to iest hultaie, mężczyzna y niewiasty, ktorzy się na służbę doroczną nie najmują, mężczyzna po gr: dwudziestu czterech, a niewiasta loźna po groszy sześć.

Dudarze, skomorossy, każdy od siebie po gr: 24 dać powinni. A Woyt z Przysiężniki pod przysięgą doyrzecć mają, aby takowi nie uchraniali się poboru tego.

Przekupki, przekupnie, w miastach po gr: 12. Rzemieślnicy wszelacy na wsiach po gr: czterech.

Rybitwi na wsiach po gr: ośmi: a ktorzy role mają, osobno płacić będą powinni z rol.

Karczmarze na wsiach co role mają, rowno z kmiećni od rol płacić będą, *secundum quantitatem* rol ale od szynku nie, a zwłaszcza gdyż czopowe od ahteli ostawują tam kędy piwo biorą, oprocz tych co sobie piwo warzą, ci powinni od ahteli płacić.

Wsi nasze, y panow duchownych, y każdych innych, ktore są na iakiejkolwiek posługach, a choć też czynszu nie płacą, y podatkow przedtym nie dawali, abo też y dziesięciny nie płacili, ten podatek rowno z drugimi kmiećni powinni płacić.

Wsi nowe osadzone, y miasteczka, ktoreby cztery lata wysiedziały, także powinne płacić ten podatek rowno z drugimi wsiami, y miasteczkami. Także ma być rozumiano y o wsiach, miasteczkach pogorzałych, y zwoiowanych od czterech lat. O czym mają Poborce *diligentem inquisitionem* czynić, tym sposobem: iż Woytowie, Watamani, abo Tywonowie, przy oddaniu poboru przysięgę powinni będą uczynić, na sprawiedliwe oddanie z domow y plugow, po pogorzeline abo zwoiowaniu pozostałych. A wsi przez nieprzyziaciela popalone, abo spustoszone, od tego poboru w Ziemiach Ruskich y Podolskich, wolne czyniemy: iednak tak, iż Watamanowie poprzysiądz mają takowe spalanie abo spustoszenie.

Młynarze od koł walnych, zakupnych, korzeicznych, łodziastych, ważnych, dziedzicznych, od każdego po groszy 24: a od dorocznych koł, po gr: 12.

Piły, folusze, stępy, od każdego koła po gr: 15, a od wietrznych młynow zakupnych, po gr: 10, tak nowych iako y starych: a od dorocznych po gr: 5.

Młyny, ktore dzierżawcy dobr naszych Krolewskich trzecią miarę wykupili dla pożytku, płacić powinni iako insze młyny, tak dziedziczne, iako y doroczne.

Papiernicy od papieru po złotych dwu.

Rudnicy, od każdego koła po złotych dwu: a ktorzy role mają, osobno z rol iako insi płacić będą.

Dziegiarze, smolarze, od rzemiesla swego, y towarzysze ich, po gr: 12.

Popielarze, smelcarze, ktorzy do spustow smoły palą, y towarzysze smolnikow, od pieca każdego po złotych dwu. Rzemieślnicy, y towarzysze rzemiosł tychże mistrzow: to iest, popielarze, smelcarze, węglarze, dymarze, kowale, kuznicy, płokarze, także y przy papiernikach, po groszy sześci. Od hut sklanych po złotych dwu: a towarzysze ich po gr: 6.

Metropolitowie, Władkowie, Archimendrytowie, y Humenowie, Popi wszyscy y Namieśnicy Ruscy, także Biskupowie Ormiańscy, z osiadłych rol także mają dawać po groszy piędźna. A ktorzy poddanych y rol nie mają, tylko od obeścia swego, ktore ma przy cerkwi, po złotemu: a Protopopowie po złotych dwu.

A iż są niektorzy, ktorzy *in conjuis* Woiewodztw y Ziem siedzą, a poborow placenia zwykli ulegać: tedy pozwani od ktoregokolwiek Poborce, zapłacić będą powinni pobor, *et cum rentis contribut: annorum praeteritorum*.

Tatarowie w Wielkim Xięstwie Litewskim, także ten pobor oddawać mają, iako się o Boiarach wyżey pomieniło.

Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany być ma.

Miasta y miasteczka, tak nasze Krolewskie, iako y poddanych naszych wszystkich, duchownych y świeckich, szos dwoy, (a nie tryplę ani quadrplę) ktory zowią duplą, wedle starego zwyczaju, nie inkludując w to wsi y rol mieyskich, z ktorych z osobna powinni płacić, nie zastawując ani się broniąc żadnymi wolnościami z ktoreykolwiek przyczyny, wydać go począć mają na przyszłą Szrodę Święteczną, w tymże roku niniejszym, a oddać mają nadaley na S. Ian Chrzciciel blisko przyszły.

Placenie szosow uchwałą Seymu niniejszego, w miastach uprzywileiowanych z domow rynkowych, z każdego po groszy 16, a od ulicznych po gr: 8, a na przedmieściu od domu po groszy 4. A w miastach y w miasteczkach małych nie uprzywileiowanych, z domow rynkowych, po groszy sześci, z ulicznych po gr: 4. a z niedźnych chałup po gr: 2: wszakoż kto przy do-

mie ogrod będzie miał, ten osobno od ogroda dać winien będzie, wedlug ważności ogrodow. Wtychże miastach y miasteczkach, mieszczanie y przedmieszczanie, Szoltysi y Woytowie, ktorzykolwiek role mają, z włok płacić będą po groszy 15.

Od rzemieślnikow wszelakich, w mieściech y miasteczkach, y ci co się do szosow przykładają, osobno od rzemiesla wszelakiego płacić będą. Każdy mistrz: to iest, złotnik od rzemiesla swego po złotych dwu. Rzeźnik złotych dwa. Piekarze w mieściech głównych po złotych dwu, a w miasteczkach po gr: piędźna a we wsiach po gr: 3. Barwierz, cyrulik po złotych dwu, łaziebnyk po groszy piędźna. Aptekarz od apteki po złotych 3. Prasol ktory solą kupeczy, po złotemu iednemu, y inszy wszyscy rzemieślnicy w mieściech. Krawiec ktory iedwabne rzeczy robi, szwiec ktory kordybanem y szafianem robi: kuśnierze ktorzy wielkie towary mają, powinni płacić po złotych dwu: a w miasteczkach y we wsiach po połowicy, iako wyżey stoi, *justa proportionem* rzemiosł y rzemieślnikow.

Białoskornicy, y ktorzy zamsze wyprawują po dwu złotych przy wielkich mieściech. Także czerwoni garbarze po złot: dwu. A to się wszystko tylko na same mistrze ma ściągać. A towarzysze ich po groszy 10.

Kupcy wszyscy obcych narodow, ktorzy w Koronie mieszkają, kupują, handlują, abo są faktormi kupcow postronnych, a w Koronie się bawią, y tych ktorzy osiadłości ani prawa mieyskiego nie mają, iakiejkolwiek kupie y towary mają, we wszystkich Państwach naszych Koronnych, y W. X. Litewskiego, każdy od osoby swey płacić będą powinni po złotych dziesięci oprocz gości ktorzy na iarmarki z kupiami, y po inszych potrzebach do Korony przyjeżdżają, y okrom kupcow naszych w Koronie osiadłych, ci z osob swych, y od kupiey ktore *in Regnum* przywożą, wolni być mają.

Szotowie ktorzykolwiek z opałkami chodzą, a wozow nie mają, z osoby swey po złotemu iednemu. A ci ktorzy wozy y konie mają, od koni płacić po złotych dwu, a od towarow rowno.

Komornicy y komorniczki w mieściech większych po gr. 12. a w miasteczkach mniejszych po gr: 6.

Przekupki przekupnie, loźni, w mieściech większych: to iest hultaie, mężczyzna y niewiasty po gr: 30: także naiemnicy y słudzy żydowscy. A w małych miasteczkach po gr: 15. A Poborca ma być w tym ostrożny, aby żaden z takowych pod niezym tytułem, wolnością y obroną, tego poboru nie ulegał: na co każdy ma mieć z osobna kwit od Burmistrza, kędy zapłaci, we wsiach od pana, aby tak pomykając się, nie zbywali zapłaty.

Rostrucharze co kołmi kupeczą, od osoby po zł: dwu. Podatki od przekupniow y przekupek, hultaiew, rzemieślnikow, dudarzow, y ktoryby był specyfikowan w uniwersale, a nalezion być mógł w mieściech y miasteczkach, ten przez Urząd

Mieyski z pilnością y wiara wybieran bydź ma. A gdy go Urząd wybierze, powinien te podatki wszystkie do dnia S. Iana blisko przyszłego, do rąk Poborce oddać, za rekognicyą y pieczęcią mieyską, *sub fide et iurejurando*. Wszakoz Poborcy wolno będzie inkwizycyą tego sprawiedliwego wybierania czynić, czego mu oni pomoc powinni wedle zdania iego.

Kupcy wszyscy ktorzykolwiek za granice Korony naszej woły Podolskie pożoną, mają dawać od każdego wołu nad cło pograniczne, po groszy dziesiąci: a od wołów Polskich abo Mazowieckich, także iałowic, od których groszy piętnaście na cło biorą, po groszy 5 przy każdej komorze Koronney ostatniey: wyiąwszy woły szlacheckie y iałowice z powołowczyzny wziętych, y wołów zimowanych własnym gumnem szlacheckim, choćby ie kupiec stargował, od takich iako cła, tak y poboru nie ma bydź dawano y wyciągano, kiedy ie kolwiek popędzą. Woły ktore na komory Mazowieckie idą, także y wszelakie kupie z Litwy y Państw innych Koronnych, te aby staremi gościńcami prawem popolitem opisanemi, iść były powinny. Także też od każdych innych towarow Polskich, ktore z Polski za granice wywozić będą, nad cło albo myto pograniczne, ktore dawaia po trzy grosze, aby czwarty grosz, *pro hac vice* wybierali Poborcy. Ktore przyczynienie podatku, nad cło y myto zwyczajne, nie ma bydź wybierano *in corpore Regni et Magni Ducatus Lithvaniae*, tylko na pograniczu, kędy, y na którym mieyscu *commodius* Poborcom pogranicznym, w swym Woiewodztwie, albo Ziemi, takie wybieranie czwartego grosza, postanowić się będzie zdało, *in augmentationem* tego: ktore pogranicze nie ma bydź rozumiano między Koroną a W. X. Litewskim ale tylko to, ktore między temi, a inszemi obcemi y postronnemi narody zachodzi. A Celnicy Koronni mają *fideliter* przed Szafarzni pokazać z rejestrow swych komor pogranicznych, wiele wybrali od takich towarow, według czego y Poborcy będą powinni respondować z czwartego grosza. A ktoby się tego ważył żeby nie na granicy, ale w Koronie, w ktorymkolwiek Woiewodztwie, ten czwarty grosz wybierać śmiał, a tym ludzie kupieckie obciążał, winę sta grzywien przepada: o którą od kogożkolwiek pozwany na Trybunał, albo Urząd Starości, ktoregożkolwiek Grodu, *peremptorie* dosyć uczynić będzie powinien; ktorey winy połowica Sądowi, a połowica aktorowi przysię ma: a pozew ma bydź położon u Sukkollektora, ktoryby *nomine* Poborce swego to od kogo wyciągał.

Żydowie wszyscy, y każdy zosobna, w Krolestwie Polskim, y w Wielkim Xięstwie Litewskim, y w mieściech w miasteczkach, y na wsiach, tak naszych iako y poddanych wszystkich naszych, tak duchownych y świeckich, nie podług starych kwitow, y zwyczajow, ale od każdej głowy po złotemu: a na iałmużniki ma bydź baczenie. A wszakoz tym obyczaiem, że Urząd Woiewodzy, abo ktorzykolwiek inszy, ktoregoby

zwierzchności y sprawie podlegli, y Mieyski przy Poborcach, ktorzy z skarbu naszego do tego będą naznaczeni, mają ie policzyć z starszymi żydy, ktorzy mają pod przysięgą zeznać, że ie sprawiedliwie policzyli, od których żadnego nie wyimuiąc, mają ci Poborcy nasi od starszych odbierać, a starszy sobie tę summę mają wyciągnąć. Przysięga tych starszych żydow ma bydź na Przykazaniu Bożym: a na Wołyniu y w Litwie urzędnicy, y ktorym to należy, z Poborcą takowy dozór czynić mają: pogorzelve czyniąc wolnemi, ktorzyby świezo pogorzeli: a ktorzy nie pogorzeli, okrom pogłowia, inszego poboru dawnego nie będą powinni. Ktory to pobor od żydow do skarbu naszego ma być oddany *pro hac vice*, zachowawszy iednak sposoby do przedszego wybierania tego pogłownego.

Czopowe w miastach, y w miasteczkach, w Koronie, y w W. X. Litewskim, tym sposobem ma bydź wybierano.

W miastach y miasteczkach naszych Krolewskich, duchownych y świeckich, nie od korca, ani od ćwiertnicy, ani od żadney miary siodu, wedle zwyczaju dawnego y od tych siodow ktore wymierzane na wywarzenie od dzierzawcow biorą, ale od beczek tym sposobem czopowe bydź ma, iako beczka przedawana będzie od każdego grosza, iako gdzie postanowione y przedawane będzie po pieniądzu iednemu Polskiemu płacić będą powinni. A iesliby tenże co piwo warzył toż piwo szynkował, z osobna od teyże każdy beczki względem szynku, od grosza po pieniądzu płacić będzie. A iesliby ten piwowar komu inszemu piwo przedał, ten co ie kupi do miasteczek, do wsi, od wzięcia tego piwa, od grosza po pieniądzu płacić będzie: a ten pieniądz u tego piwowara, a nie u tego co piwo kupuje, arendarze repetować będą. A co się tycze browarow szlacheckich, y duchownych, tedy z nich czopowe dawane bydź nie ma od piwa, ktore karczmarze ich z browarow biorą y szynkuia. Z mieluchow dzierzawcy dobr naszych, co na szynk piwo dawaia, każdy karczmarz ma dawać od beczki wyszynkowaney gr. ieden. A iż się nayduia niektórzy stanu szlacheckiego, niektórzy też Starostowie, ktorzy w mieściech naszych krolewskich y duchownych domy mają, a piwo na szynk dawaia, takowi temuż podledz mają, y takowe czopowe płacić będą, iako insi mieszczanie.

A iż miasto Krakow, Kazimierz, Kleparz, mają pewne ufolgowania: tedy czopowe y szos, y wszystkie podatki iako z staradawna dawali, powinni dać będą na ten czas.

Karczmarze abo piwowarowie, ktorzy na wsiach piwo warzaią, poniewaz ie ciż szynkuia, choć y siody od panow swych biorą, y piwo indziej przedawaią, takowi od każdego ahtela mają dawać grosz ieden, także y od beczki.

Słodownicy co siody robią, a piwa nie warzą, od rzemiosła swego do roku powinni dać po złotych dwu.

Od przewoźnego piwa, na imię Gdańskiego, Swidnickiego, Głogowskiego, Wrocławskiego, od każdego ahtela, ktory przywozą do Korony, y do W. X. L., mają dać groszy 15, a od fasy gr. 30.

Od palenia gorzałki, banie, kotła, w mieściech y w miasteczkach, każdy powinien płacić po gr. 24, a na wsiach po gr. dwanaście, okrom dworow szlacheckich. A od szynku teyże gorzałki, w mieściech y miasteczkach, od każdej kwarty po kwartniku. A w Wielkim X. L. od szynkowania gorzałki, od każdej kwarty po dwa pieniądza białe: czemu y arendarze gorzałki wszędy podlec mają.

Wina wszystkie na szynk, aby inszemi drogami nie szły, iedno temi: na Iaslika, na Duklę, na Rymanow, Sądecz, Biecz, Nowy targ, Krośno, Sambor, Lesko, Strzy: czego przestrzegać mają Starostowie, Celnik Kor. y Urzędy Mieyskie. A ktoby się ważył inszemi drogami wina Węgierskie z tych tam kraioy do Korony wieść, abo prowadzić: tedy tym sposobem wina traci, ktorego połowica na Nas, a połowica na arendarze. Wybierać to czopowe od wina Węgierskiego arendarze mają, inszym się w to *sub poena peculatus* nie wdawaiąc. A wybieranie tego składnego, poczynać się ma od tego czasu, kiedy się w którym mieście prorogacya przeszłym Poborcom *vigore* konstytucyi *anni 1588* pozwolona skończy.

Od takiego każdego pulkufka, ma płacić na składzie, ten co ie do Korony przywiezie, po złotych dwu: a ten co ie kupi do miasta, abo do miasteczka na szynk złoży będzie powinien dać zosobna po dwu złotych. Szlachcie od beczki żadney, którą kupi na swoje potrzebę, nie płacić nie ma. Także małmazya, muszkateła, na Kamieniec y na Sniatyn prowadzona bydź ma, a tam na tych mieyscach, od tego każdy płacić arendarzom będzie powinien, *nemine excepto* od każdej kuffy tego picia, po złotych czterech, ten co ia przywiezie: a drugi złotych cztery, co ia kupi na szynk, okrom szlachecca, ktory wolen od tego bydź ma. A w mieściech tych składnych Urząd Mieyski popisować ma, wiele wina każdego dnia, y tego dnia przywożą, y registra tego popisowania arendarzom oddać powinien będzie. Tamże na tych mieyscach, składow wyżey opisanych, ktokolwiek zapłaci, wezmie kwitacyą od arendarzow, z którą gdy do Krakowa, abo na insze każde mieysce przyjedzie, a Sukkollektorom arendarzom mieysca onego ukaże, iuz od takowego wina y inszego picia, płacić nie będzie powinien: ale iesli takiey kwitacyi nie ukaże, tak w Krakowie, iako y na inszych mieyscach, że mieysce opisanych tych składow minął, tedy tym sposobem wina traci, ktorego połowica na Nas, a na arendarze z Szafarzem połowica iść ma.

Wina Eydenburskie, Rakuskie, Morawskie, y Ryńskie, Włoskie, iż *promiscue* idą do Małey y Wielkoy Polski, temu pewny skład bydź nie może. Na komorach celnych, arendarze przy

Urzędzie Mieyskim wybierać będą, od każdego wiadra, ktore ma kwart sto y cztery, groszy dziesięć. A co idzie tych win na komorę w Iutroszynie, y Zdunich, w Woiewodztwie Kalkiskim, do Woiewodztwa Poznańskiego, także wszelakiego picia przywoźnego, to tam arendarze na tych komorach wybierać mają.

Od wina Gubińskiego Krosińskiego, Wołoskiego, *et id genus*, od każdego drelinka po groszy dwudziestu y czterech. A od Wołoskiego wina baryły, po groszy szesnaście.

Wina ktore morzem przychodzą, Francuskie, Hiszpańskie, Pinioly, Alakanty, Rywuły, Seki, Madery, Ozoie, Kanary, y inne ktore gdy do miasta abo miasteczka przywożą, od każdej baryły płacić mają po gr. 24. Czego arendarze y Urząd Mieyski *fideliter* doyrzeć będą powinni.

Od beczki każdej miodu rozsyconego, w ktoreyby były trzy baryły, po gr. 12, a od pulbeczki, baryły, według proporcji: wyiąwszy miody szlacheckie, ktore sobie w domu syca, y ktore będą na szynk dawać, od tych wolni bydź mają od czopowego.

Od miodow starych sowito każdy ma dać, od beczki po groszy dwudziestu y czterech, a od baryły abo pulbeczki, po gr. 12. Także od troyniku, kierstranku, malinniku, każdy iako od staro miodu będzie płacić powinien. A pieniądze wybrane według arendy opisaney, arendarze do osob niżej opisanych oddawać mają. A gdzieby się to pokazać mogło, żeby w tym niebacznie iakich fortelow, deroguiąc tey Seymowey uchwale, używać kto miał, takowy winą dwoiaką czternastą grzywien ma bydź karan: o którą ma mieć *peremptorium terminum* przed Starostą, abo iego Urzędem, za delacyą arendarzow pozwany będąc.

A iesliby się też ktorzy upornie chcieli iakimi wolnościami bronić, takowi ku zaplacie przymuszeni urzędnie bydź mają, y listy żadnemi przeciwko temu bronić się nie mają, okrom pogorzalcow, ktorym to prawem warowano.

Miasta Spiskie, wsi wszystkie *in genere et specie*, takowemuż poborowi y czopowemu podległe: ktore przez Poborce Krakowskie wybierane bydź mają, iesli się podeymą Poborcy tak dać, iako arendarze, złotych piętnaście nad każde sto. Także y w Prusiech, y w Inflantciech.

A gdzieby kto chcąc ulec z tym piciem nie zapłaciwszy czopowego, ono ogułem przedał y szynkował, ten swe picie traci, połowicę na zamek, pod ktorego iest iurisdycyą, a połowicę na arendarze. A od tych win, tak Węgierskich, iako y Eydenburskich, oprócz małmazzey, muszkatełly, wybieranie poboru począć się ma od Wstępney Niedziele blisko przyszley: abo iako gdzieby prorogacya przeszłego naymu expiruię. Do Nogatu, ktory Nam iest *pro hac vice* pozwolony na Białą Gorę, naznaczący też arendarze, do wybierania niżej opisanych towarow, ktore mimo Białą Gorę z Gdańska y do Gdańska idą. Ktorego poboru wybie-

ranie kończyć się ma tego czasu y dnia od korego się roku pocznie.

Szyprowie, kupcy od zboża y od towarow leśnych, tak płacić mają wszyscy. Ci co zboże kupne spuszczaia do Gdańska, Elbląga, Krolewca, Rygi, y indziej na wszystkie mieysca portowe, płacić powinni tak od pszenice, żyta, ięczmienia, owsa, mąki, iagiel, y wszelakiej żywności, od każdego łasztu po gr. 30. Wyjąwszy w tym wszelakie zboża urodzaiu szlacheckiego, ktore od tego wolne bydz mają, choćby sobie szlachcie na swoje zboża statek najał, tedy od tego poboru wolen bydz ma. Wszakże takowym obyczaiem że sluga każdego szlachcica iakiegokolwiek stanu, dostateczną przysięgę uczynić ma w pierwszym Grodzie, że to zboże nie przekupne, ale własnego urodzaiu pana iego, którą *autentice* przy liście pana swego, pokazuiąc, wolen bydz ma od przysięgi y placenia, y drugi raz do drugiey przysięgi nie ma bydz przymuszon, *sub poena trecentarum marcarum*. O *co forum peremptorie* na Trybunał.

1389 Od towarow leśnych, z dobr naszych Krolewskich, gdzie Starostowie popioły y towary leśne sprawuią swym sumptem, y na swoy własny pożytek, tak płacić mają:

Od łasztu popiołu, po gr: 30; od łasztu smoły, gr: 24; od sta klepek, gr: 30; od sta wasilek, gr: 30; od kopy cembrowiny, gr: 30; od masztu każdego, gr: 15; od sta balow, gr: 25; od kopy tarcie, po gr: 10; od sta pipelek, gr: 30; od sta wancoszu, gr: 24.

Wszakoz gdzie towary leśne w dobrach naszych ku pożytku skarbu naszego byłyby robione y spuszczone, od takowych towarow cło żadne nie ma bydz placene.

Szyprowie od każdej szkuty, krom szlacheckich, ktore iedno nymuią z frochitu, płacić mają na rok po złotych sześci.

Rotmani, sternicy kupieccy, od osob po złotemu dać mają.

Flisowie, według dawnego zwyczaiu, wszakoz szlachecy mają bydz wolni. Od dubasa po trzy złote monety. Od lichtana po złotych dwu. To ma wybierać Poborca na mieyscach, kędy mu się *commodius* będzie zdało: także na komorach Litewskich, w Brześciu, a w Iurborku, y indziej. Poborcy na pobor, a arendarze na czopowe, żydow na Sukkollektory mieć nie mają, pod winą trzech set grzywien, tak na Poborce, iako y na żyda, *toties quoties per quemcunque citati, peremptorie* na Trybunale *respondebunt*.

Od każdej beczki śledzi, przekupnie mają dać po gr: 6; od beczki dorszu y stokwiszu, po gr: 2; od beczki Lwowskich szczuk, po gr: 12; od beczki ryb Pruskich, y Krolewieckich po gr: 6; od beczki węgorky, po gr: 12; od beczki tranu, po gr: 12; od wyziny mazy, po złotych dwu; od beczki iesietrzyny po gr: 10; od suchych ryb wielkich sta, po gr: 5; od łosia suchego, po gr: jednemu; od iesiotra wędłego po gr: iednemu.

Wszakże szlacheckie ryby, tak słono iako suche, od tego poboru wolne bydz mają.

Szlacheckie śledzie, na ich własną domową potrzebę, ze Gdańska, albo z Torunia na szkuty wzięte, albo wozmi wiezione, mają bydz wolne od placenia poboru, wszakże *secundum proportionem*, każdemu przepuszczane bydz mają.

Owczarze, osepni, państwo, fałeczni, y inni, aby dali od dziesięci owiec swych, po gr: dwu, y od tych co ie w naymie mają. 1390

Popioły y towary wszelakie szlacheckie leśne, z ich własnych lasow y roboty, te mają bydz wolne od placenia poborow.

Ci ktorzy mają pieniądze leżące, tak ludzie szlachecy, iako y mieszczanie, a na *interesse* ich dawaia, aby każdy od sta złotych dał złotych dwa: a na imię ci ktorzy majątności swe przedawszy, w mieściech mieszkaią.

Warunek wybierania poborow.

Poborcowie wszyscy, y ich Sukkollektorowie do wybierania poboru w Woiewodztwach, Powieciech y Ziemiach naznaczeni, y niżej opisani na wybieranie tego poboru przysięgą obowiązani bydz mają. A tę przysięgę uczynić będą powinni na Rokach Grodzkich bliższych po świętym Woyciezse blisko przyszłym, w tę rotę.

Ia N przysięgam, iż wyżej opisanych podatkow w wybieraniu y w wyciąganiu wierny będę, Najasnieyszemu Panu, Panu Zygmuntowi Trzeciemu, z łaski Bożey Krolowi Polskiemu, Wielkiemu Xiążęciu Litewskiemu, Ruskiemu, etc. y Rzeczypospolitey: a cheć y iestem powinien wszelaką pracą, staraniem, szczerością y pilnością, podatki według uchwały listow uniwersalnych, na Seymie Walnym Warszawskim blisko przeszłym uchwalonych y postanowionych, wiernie wyciągać y zbierać: żadnemu człowiekowi iakiegokolwiek stanu, płci, y powołania, bądź dla miłości y przychylności, abo nagrody, nie folguiać. Naprzod z dobr Krolewskich y duchownych, potom z dobr wszelakich szlacheckich osob, bez przekazy wolności y swobod, iakakolwiek władzą komużkolwiek nadanych: tych ktorzyby zatrzymali taki podatek, Staroście onego mieysca deferuię. A wybrane pieniądze, nie obracaiać ich na swoy własny pożytek, ani względem ufolgowania, ani kwitow mniejszych dawania, y upominkow nie biorąc, do rąk tych wiernie y zupełnie oddam, iako iest wyżej postanowiono: tak mi niech Pan Bog pomoże, y Święta Ewangelia.

A ci Poborce wszyscy, także y Sukkollektorowie, będą powinni, *sub iuramento praestito* pilnie y sprawiedliwie, nikomu nie folguiać, ten pobor wybierać y wcale nie sobie nie przywłaszczaiąc, iako wyżej opisano, oddawać zarazem po odebraniu do Szafarzow na tym Seymie abo w Woiewodztwach naznaczonych: tym obyczaiem: że ten co będzie oddawał, ma dać abo posłać rekognicyą temu to Poborcy, wiele tego podatku wszystkiego z rol y majątności swey, specyfikuiąc wszystko, iako wiele od czego od-

1391

dał. A takową rekognicyą na sprawiedliwe oddanie poboru, iako wyżej obmieniono, przez się abo slugę swego zostawić ma. A gdzieby kto poboru nie wydał, tedy takowego Poborca do Urzędu Zamkowego, gdzie podległ, powinien deferować y onego *poena quatuordecem marcarum in eodem termino*, który ma bydz *peremptorius* penować, y do oddania poboru wcale prawem przymusić: w czym takowy porządek ma bydz zachowany.

Abym każdy Poborca był powinien, każdego który poboru nie oddał, nadaley do S. Wawrzyńca blisko przyszłego, od czasu zapłaty w uniwersale naznaczonego dać Staroście na delacyi: a Starosta aby był powinien do dwu niedziel wszystkie poddane na delacyi spozywać. A na żadnym terminie nie ma bydz wywodzon pozwanemu progres, *in causis ejusmodi*, także *accessoria*, ani delacye żadne mieysca nie mają mieć, gdyż każdy winien *respondere, et satisfacere decreto quolibet*, kiedy mu pozew *ad notitiam* doydzie, y ekucyą *sine intermissione*, aż do ukazania kwitow, od Poborce czynić, bez wszelakiego nakładu, któryby Poborce na to czynić mieli. A gdzieby Poborca nie dał na delacyi, abo Starosta *infra tempus superscriptum* nie pozywał, tedy iuz Poborca abo Starosta, iesliby *negligentes* byli, Poborca *in delatione*, a Starosta *in executione, poena centum marcarum* Szafarzom naznaczonym o to pozywaiącym, na *expensa* prawne połowicę, a drugą połowicę do poborow z win przepadnie: o co wszystko prawo do Trybunału Rokiem zawitym, tyle ile razow w tym się niedbałym pokaże. *Nihilominus luitis poenis praefatis, uterque illorum executioni praefatae, iuxta exigentiam universalium literarum, toties quoties, satisfacere tenebitur, usque ad plenariam satisfactionem contribut: praefatarum in literis universalibus contentam*. A co Starosta z delacyi wybierze, aby to do Poborce wydał: który zaś do Szafarzow odnieść ma. A iesliby Poborca na delacyi kogo niewinnie podał, tedy za okazaniem kwitu zupełnego oddania kontrybucyi, stronę wolną Starosta od wszystkiego uczynić będzie powinien, a na Poborce skaże *duplicem poenam quatuordecem marcarum, in instantia iudicio sive officio non recedendo, solvendam*, który także bez pozwu Rok zawity mieć ma, połowicę Staroście, a połowicę stronie pozwaney: także też gdzieby z dobr naszych Krolewskich, Starosta abo dzierzawca, tak w Koronie, iako y W. X. L. tego podatku nie oddał, takoweż winie iako y szlachcie podlec ma. O co od Poborce do bliższego koregokolwiek Grodu pozwany bydz ma: o którą winę od Poborce pozwany, *in primo termino tanquam peremptorio*, powinien będzie *respondere*, y tę winę *a iudicio non recedendo* odłożyć. Ktore pobory, iako na zapłatę żołnierzom wyżej mianowanym są złożone, tak wedle czasu w assekuracyi osob na tym Seymie żołnierzom daney, naznaczeni Szafarze nasze zapłatę uczynić, y liczbę do Poborcow z łanowego na dzień S. Michała odebrać

1392 będą powinni, którą Poborcy powinni będą uczynić *sub poena supra expressa, o co forum ad investigationem* Szafarza swego Woiewodztwa na Trybunale *inter causas officij* bydz ma. Iednak arendarze, raty swe w arendzie opisane oddawać obyczaiem także naznaczonym, powinni będą.

Poborcy do wybierania tych poborow y czopowego, naznaczeni w Woiewodztwach.

W Krakowskim Urodzony Stanisław Morski; w Poznańskim, w Wileńskim, w Lidzkim, w Osmiańskim, w Wilkomierskim, w Braclawskim, w Sandomierskim, do Powiatow, Sandomierskiego, Wislickiego, y Pilźnińskiego Urodzonego Jana Roszkowskiego; a do Radomskiego, Opoczyńskiego, Chęcińskiego, y Stężyckiego, Urodzonego Stanisława Kochanowskiego; w Kaliskim, w Trockim, w Grodzńskim, w Kowińskim, w Upitskim, w Sieradzkim, w Ziemi Wieluńskiej, w Łęczyckim, w Ziemi Dobrzyńskiej, w Ruskim, w Przemyskim, Urodzony Kilian Drohoiowski, Podkomorzy Przemyski; w Ziemi Sanockiej, Urodz: Woyciech Humnicki; w Chełmskiej Ziemi, Urodz: Stanisław Słończewski; w Wołyńskim, Urodz: Demian Hulewicz; w Podolskim do płużnego, Urodz: Stanisław Strzyzewski; w Lubelskim, w Plockim, w Bełskim, w Nowogrodzkim, w Słonimskim, w Wołkowiskim, w Witebskim, w Orszańskim, w Mazowieckim, w Czerskim, Urodz: Marcin Giżycki; w Warszawskim, Urodz: Stanisław Gorski Pisarz Zakroczymski; w Wyszogrodzkim.....; w Zakroczymskim, Urodz: Walenty Złotopolski; w Ciechanowskim Urodz: Ian Skrobocki; w Łomzieńskim, Urodz: Ian Iemielity; w Rożańskim, Urodz: Andrzej Ponikiewski; w Wiskim, Urodz: Tomasz Głinski z Orlikowa; w Liwskim, Urodz: Mikołay Brzostowski, Pisarz Liwski; w Podlaskim, w Drobieckim, w Mielnickim, Urodz: Iarosz Ierzykowiec; w Bielskim, Urodz: Marcin Brzożowski; w Rawskim, Urodz: Piotr Iarżyna; w Sochaczewskim, Urodz: Stanisław Paszkowski; w Gostyńskim, w Brześciu Litewskim, w Pińskim.....; w Chełmińskim, Chełmińskim, w Mściśławskim, w Malborskim.....; w Braclawskim, Urodz: Iwan Mikuliński Pisarz Ziem: Braclaw:; w Pomorskim, w Gdańskim, w Czchowskim, w Swieckim, w Tucholskim, w Słuchowskim, w Puckim, w Mirachowskim y Kościerzynskim, w Mińskim, w Możerskim, w Rzezyckim, w Ziemi Inflantskiej z strony Polskiej: z strony Inflantskiej, Urodz: Andrzej Spil, w Powiecie Pernawskim.

Czas oddawania poboru.

1393 Od roli, osiadłości, szosow, młynow, hultaiow, żydow, wszystkich podatkow, ktore ieno raz w rok placene bydz mają, okrom czopowego, łasztowego, y inszych rzeczy, ktore przez rok bywaią wybierane, czas naznaczamy na dzień S. Iana, iako wyżej mianowano iest: a publikacya uniwersałow ma bydz w Powieciech na S. Woy-

ciech. A czopowe w miastach y w miasteczkach duchownych y świeckich, począć się ma od arendy niżej opisanej. Wszakże we wszystkich mieściech, każdy, pobor uchwalony, nie zakładając się żadnymi libertacyami, okrom porzeczolcow, sprawiedliwie wydawać y płacić będą powinni: a pieniądze z poborow tych tak się obracać ma, iako się wyżej napisało. A iż ieszcze pokoju zawartego nie mamy z Cesarzem Tureckim: gdzieby się dowodnie pokazało niebezpieczeństwo z tamąd, a zabezpieć się mu inaczej nie mogło, zgodnym pozwoleniem wszech Stanow Koronnych y W. X. L. ruszenie popolite przeciwko mocy Tureckiej sami postanawiamy, y zaraz dla większej gotowości, wici jedne za dwoie, tak po wszystkich Państwach, iako y do W. X. L. wysyłamy, a za trzecim wedle prawa, gdy przez Nas wysłane będą, powinien się będzie Stan Rycerski ruszyć: która powinność y uchwała do Seymu tylko blisko przyszłego trwać ma. Podlaszanie według zwyczaju swego ruszyć się ma. Takowe ruszenie rozciągając się ma y na swowoleństwo służebnych, gdzieby tego gwałt wyciskał.

Szafarze po Woiewodztwach.

Poznańskie ma sobie obrać na Seymiku; Krakowskie także; Urodzony Spytek Jordan z Zakliczyna, Stolnik Krakowski; z Wileńskiego do braciey; z Sandomierskiego, Urodzony Ian Gniwosz, Starosta Latowicki; Kaliskie na Seymiku ma sobie obrać Szafarza; Trockie do braci; Sieradzki na Seymiku; Ziemia Wieluńska,.... Maciey Mrowiński; Łęczyckie na Seymik; Zmudzkie do braci; Brzeskie na Seymik; Kiiowskie, Inowrocławskie na Seymik; Ziemia Dobrzyńska na Seymik; z Ruskiego, Urodzony Stanisław Stadnicki na Ozemlu; z Wołyńskiego, Urodzony Piotr Zbarawski; z Podolskiego, Urodzony Wojciech Humiecki, Łowczy Kamieniecki; z Braclawskiego na Seymik; z Lubelskiego na Seymik; z Połockiego do braciey; z Belskiego na Seymik; z Nowogrodzkiego do braci; z Płockiego na Seymik; z Witepskiego do braci; z Mazowieckiego, Urodzony Wojciech Radziwiński; z Podlaskiego, Uro: Wojciech Sieklucki, Podkomorzy Drohicki; z Rawskiego, Urodzony Hieronim Nowomieyski; z Brześcińskiego, z Chełmieńskiego, z Mściławskiego, z Malborskiego, z Pomorskiego, z Mińskiego, z Infant, do braci.

Salaria Poborcom y Szafarzom takie naznaczamy, że od każdego złotego z iego Woiewodztwa, który z poborow wszelakich y czopowego przyjdzie, by też y czopowe arendowane było, Poborca jeden szeląg, a Szafarz dwa, względem *salaria* y nakładow, brać ma. Poborcowie że pieniądze wiernie y pilnie wybrane oddawać ma, nic z niemi nie omieszkiwając, y nic przy sobie ich nie zatrzymawiając, do rąk Szafarzow: a Szafarze na ten czas w konstytucyi do zapłaty żołnierzom naznaczoney, ma, z niemi także nic nie omieszkiwając przybyć, y

tam niemi iako też konstytucya mowi, szafarować. A coby iedno na samo odwożenie pieniędzy Szafarze wydali, to ma bydz na liczbie przyjęto. Za prozbą Poslow Ziemie Sandomierskiej, y pozwoleniem wszech Stanow, y mając względ na odniesienie szkod znacznych, przelania krwi, y cierpienia więzienia, także względem okupu Urodzonego Mikołaja Podlodowskiego Rotmistrza naszego, który w potrzebie pod Baworowem był od Tatar poiman: pozwalamy, aby na ratunek od okupu iego z więzienia, dane mu były z poboru Woiewodztwa Sandomierskiego przez Szafarza oney Ziemie, trzy tysiące złotych monety Polskiej.

Iż się Stanom Koronnym zdało, y za rzecz potrzebną widziało, aby pobor czopowego Koronnego ze wszystkim do niego należącym, pewnym osobom arendowane było, z tych przyczyn, że kilkadziesiąt tysięcy złotych więcej daia, a niż się z rejestrow Poborcow Powiatowych, a z porachunku Podskarbiow naszych pokaże: iż tak wiele pieniędzy gotowych na arendę zadają, że żołnierz Samborski latwie uprzątąć się może z Sambora, bez szkody oekonomii naszej: ktemu że Sambor oekonomia nasza, z której pięćdziesiąt tysięcy złotych dochodu dorocznego mamy, oswobodzona, a stołu naszego pod ten czas poratunkiem bydz może: przeto uważając tak słuszne przyczyny, pozwoliliśmy, aby arendowane było, y iuz ten pobor czopowego y z czwartym groszem, y ze wszystkim do tego należącym, excypując łanowe, szosowe y pogłowne żydowskie, do którego pogłownego będą od Nas osobni Poborce obrani, arendowaliśmy pewnym osobom z tym warunkiem, że tych pieniędzy pomienionych arendarzow, ani My sami, ani Podskarbiowie nasi brać ma: ale ie do rąk Szafarzow naszych Koronnych ciż arendarze oddawać ma, pod winą *confiscationis omnium bonorum*, tak ruchomych iako y nie ruchomych, y wszystkiego zadatku, któryby na tę arendę zadali. Iednak iż ten pobor z wolney chęci Stanow wszystkich Nam postąpiony iest, nawięcej z tey samey przyczyny, aby żołnierz zapłatę miał: a z dobr stołowi naszemu należących, y ze wszystkich innych zniesion bydz mógł: przeto za pozwoleniem wszech Stanow, pierwszą ratę, to iest, pięćdziesiąt tysięcy złotych, którą arendarze w tydzień po Zieździech naznaczonych w Przemyśle dać ma, roskazaliśmy, y roskazujemy Wielmożnemu Ierzemu Mniszkowi z Wielkich Kuńczy, Woiewodzie Sandomierskiemu, a Oekonomowi naszemu Samborskiemu, za kwitem iego do rąk oddać: którego *poena confiscationis omnium bonorum* obowiązujemy, y onę nań kładziemy, aby tych pieniędzy ninacz inszego nie obracał, iedno na oswobodzenie żołnierza, który *vigore obligationis* iemu od Nas daney w Samborze, z wielkim ubliżeniem stołu naszego mieszka: z czego też w Lublinie przed Deputaty do placey y Sądow Żołnierskich naznaczonemi, dostateczną liczbę *sub eadem poena* uczynić będzie powinien. A drugie

raty wedle arendy osobno im daney, płacić ma: z których to cobykolwiek Oekonom nasz Samborski z swego na placą tym żołnierzom obrocił, ma mu bydz wrocono. A iesliby nie tak wiele wydał, *sub eisdem poenis* wrocić będzie powinien. A arenda ma się począć od Gromnic, abo od tego czasu który sobie arendarze obiorą. A od ktorego się czasu pocznie w którym Woiewodztwie, w tym czasie w rok się skończyć ma. Tego też Starostowie nasi y insi urzędnicy przestrzegają ma, pod laską naszą, y winą dwu set grzywien, żeby samym arendarzom y sługom ich w niwczym żaden przeszkadzać nie śmiał. O co *forum* przed drugim bliższym Starostą, *inter causas officij peremptorie, sine quibusvis dilationibus et appellationibus* mieć ma: oprocz wszelakiego czopowego z Woiewodztwa Krakowskiego, ktore sobie na Ziazd przysły bierze do braci. Wszakoz tym sposobem, że ma bydz aukcyja po złotych piętnaście od sta złotych nad czopowe *in anno Domini* 1578 do skarbu oddane: iesliby niechcieli, tedy ma arendarze to czopowe trzymać.

A dla lepszej wiary y pewności tego wszystkiego, pieczęć Koronną do tego uniwersału przycisnąćśmy roskazali. Dan w Warszawie na Seymie Walnym Koronnym, dnia piętnastego miesiąca Stycznia, roku Pańskiego, 1591, Panowania naszego czwartego.

Na własne roskazanie Krola I. M.

1396

KONSTYTUCYE

SEYMU WALNEGO WARSZAWSKIEGO,

ROKU PAŃSKIEGO 1593.

ZYGMUNT III

z Bożej łaski Krol Polski, Wielkie Xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kiiowskie, Wołyńskie, Podlaskie, Inflantskie, etc. y Dziedziczny Krol Szwedzki etc.

1. Oznaymujemy wszem wobec, y każdemu z osobna komu to wiedzieć należy: iż iakośmy za zeszcim z tego świata Krola I. M. Szwedzkiego Pana Oyca naszego, złożyli Stanom wszystkim Seym Walny, na dzień czwarty miesiąca Maia, w roku niniejszym, dla zniesienia się o odiachaniu naszym, do tamtego Krolestwa Szwedzkiego, prawem dziedzicznym na Nas przypadlego: także y dla opatrzenia potrzeb y spraw Rzpltey tuteczney, tedy za ziechaniem się na to miejsce Stanow wszystkich, byliśmy naprzod od nich pilnie proszeni, tak od Panow Rad, iako y od Poslow Ziemskich, gdyż te Państwa obecności Krolewskiej potrzebią, abyśmy z nich y na namniejszy czas nie odieźdzali, lecz gdyśmy im przełożyli y ukazali wielką y nagłą potrzebę odiachania tam naszego na czas, dla Koronowania, y opatrzenia a postanowienia rze-

czy tamecznych, bez czego trudno byśmy zatrzymać mogli to tam Państwo. Y gdy o prędkim zwroceniu naszym upewnienie iest przez Nas uczynione, oni też, to iest Stany wszystkie, odiazdu tak potrzebnego Nam pozwoliwszy, y dotrzymanie Nam wiary, powinnego według praw posłuszeństwa, do czasu w deklaracyi naszej mianowanego, z strony wszech tey Rzpltey obywatelow obwarowawszy y uściwszy. Zatem przystąpiliśmy z niemi spolnie do opatrzenia rządu y bezpieczeństwa Rzpltey pod ten odiazd nasz, y na potym zawzdy, y te niżej postanowienia y prawa, za spolnym wszech tychże Stanow, tak Panow Rad duchownych y świeckich, iako y Poslow Ziemskich obojga narodu, uczyniliśmy y uchwalili.

O praktykantach.

2. Ktoby od tego czasu w praktykach z kimkolwiek około panowania czyiegokolwiek, y posadzenia na stolicy Państw tych doznany był: tedy o to od Instygatora z delatorem, iako y od samego delatora urodzenia szlacheckiego, może bydz na Seym pozwan iako *perduellis*, a pod ten odiazd nasz, w niebytności naszej do Trybunału. Przeciw którym tak ma bydz postąpiono: położywszy pozew przed terminem sześć niedziel, uczyniwszy zaraz relacyą położenia pozwu w Grodzie Powiatu onego, w którym *citatus* ma mieszkanie, a gołocie wszędzie w ręce może być dany pozew, abo w parafii położony. A dla dostateczney wiadomości, ma bydz od Woźnego pozew publikowan w Grodzie onym, pod którym zastan z pozwem będzie, abo położon na gołotę, a *poena* tak na pozwanego iako y na delatora, także y proces w takiej sprawie taki ma bydz, iaki iest opisany w konstytucyi Koronacyi naszej, y ta sprawa ma bydz kontynuowana takowym porządkiem y postępkim, iaki iest opisany w tey to konstytucyi *contra perduelles, et patratores criminis laesae Majestatis*. A Panowie Starostowie w tey mierze za odesłaniem Trybunalskim, ekucyą *tam in bonis, quam in personis* czynić ma, *sub poena trecentarum marcarum, cum motione nobilitatis, si adeo fuerit fortis*, iako na bannity, z obwieszczeniem szlachty od Starosty przez uniwersały, choć bez mandatow naszych, pod niebytność naszą. A gdzieby który Starosta w tym był obwiniony y przekonany, tedy także proces, y ekucyja takoważ ma bydz przeciwko nim uczyniona *per viciniorem Capitaneum*, do ktorego dekretem Trybunalskim odesłany będzie.

Wolność Elekcyj.

3. Acz swobody narodu Polskiego y Litewskiego nie wątpliwe są, y wszemu światu iawne: iednak z przyczyn odiazdu tego naszego, zdało się Nam na ten czas to deklarować, iż iako My wedle konstytucyi na Elekcyi Henrykowej postanowionej, nie mamy ani możemy mianować, ani starać się o Successora, a tem mniej *per cessionem* kogo na Krolestwo wsza-

1397

1395

1394

dzać: y gdybyśmy to, czego Boże uchoway, uczynili, tedy to było *irritum et inane*. Tak też pretensye wszelakie, z którychkolwiek miar, y czyieżkolwiek cessye ważne nie są, ani bydź mogą, y ktobykolwiek *tam internus, quam externus*, za czasu panowania naszego, bądź po skończeniu, z tych miar mimo wolno przyszlą Elekeyą, by też do Koronacyi przez gwałt przyszedł, na panowanie tej Korony następował, ten ma bydź poczytan za *hostem patriae*, y wszyscy ktorzyby mu tego pomagali, za *perduelles*. Także wszystkie prawa, tak przyrodzone, iako y pisane, peny, y postęпки, y spiski do powstania *contra hostes patriae et perduelles* uczynione, przeciwko nim podniesione y wykonane bydź mają. Ktore prawo wiecznemi czasy ma bydź świętobliwe, y nienaruszenie chowane, y ktoby ie w wątpliwość wwoził, ma bydź mian y karan za *hostem patriae et perduellem*.

O Posłach cudzoziemskich.

4. Przyczyny, aby Posłowie od panow świeckich Koronie przyległych, w niebytności naszej tu do Korony wieźdzać mieli, nie widzimy. A gdzieby Turecki Czauz, abo Moskiewski, abo Tatarski goniec przyiachał, tedy zaraz Starosta Ukrainy, ma służyć iednego wyprawić do X. Arcybiskupa, y Podskarbiego, dając mu znać o tym Pośle: a drugiego służyć ma przydać Posłowi ktorzyby go pilnował, żeby z nikim nie porozumiewał się, y doprowadził go do Warszawy. A X. Arcybiskup, skoro go doydzie wiadomość o takowym Pośle, do Rad oboygą narodu rozpisac zarazem ma, y czas podobny złożyć na ziachanie się do przesłuchania onego Posła, uważwszy odległość mieysc tych Senatorow, ktorych wzywać będzie. Ktorzy to Senatorowie z X. Arcybiskupem zgromadzeni będą mieli *facultatem* te listy przyniesione otworzyć, coby Posłowie chcieli powiedzieć, przesłuchać, a potem za spólną radą Senatorow wedle tego, z kąd iakie poselstwo przybędzie, iako potrzeba Rzpley ukaże, odprawić, albo aby do nauki naszej zabawion było. Sumpt tak do innych Panow Rad iako na Posły, ktorym się stacye dawaia, y na te gońce, ma bydź z skarbu naszego Polskiego y Litewskiego według biegu dawnego odpraw takowych; ochroniwszy tego, aby te sumpty przez Podskarbie, a nie z żup Koronnych, ani z Starostwa Brzeskiego czynione były. Goniec Moskiewski z takową pilnością do Wilna ma bydź prowadzon, y tam od Panow Rad, y listy od niego przyjęte, y ustne poselstwo przesłuchane, a tak listy iako poselstwo z PP. Radami oboygą narodu komunikowane, y za porozumieniem wszystkich odprawione. Y to wszystko co iest wyżey z strony odprawy y Posłow napisano, zachowano bydź ma.

O Sądziach.

5. Roki Ziemskie, Grodzkie, akty graniczne, tak Podkomorskie, iako y Kommissarskie Rewizye, y inne wszystkie *subsellia* także *judicia*

ultima instantiae Trybunalskie, isć mają obycaiem zwykłym pod niebytność naszą, iako y przy Nas. O retenta prowentow stołu naszego, o retenta poborowe, Urzędy Starości y Poborce, y Szafarze, u ktorych się pokazały retenta: y retenta dawne kwarty, tak przeszłych lat, ktore się na przeszłym, y na tym Seymie odsądzić nie mogły, iako y z przeszłych, *et exemptionis bonorum Regalium, et cognitionis* starych sumin, ktoreby wakowały, a byli zapozwani, y teraz, y aż do przyjazdu naszego, tak *in principali, quam in executione rei judicatae*, co iednak nie ma się ściągać na summy nowe *quingentorum millium*. Także o dobra y summy *jure caduco* od Nas komu dane, skarb nasz, y Instygator nasz ma pociągać do zwrocenia naszego przed Trybunał *pro hac vice*: wyiawszy z tego akcy kwarciane, odesłane z Trybunału Lubelskiego y Wileńskiego na Seym. Także y kwarty z Woiewodztwa Wołyńskiego, z dobr nie rewidowanych, y w summach starych zapisanych, ktore do kognicyi Seymowej zostawać mają. Ktore wszystkie prowenta mają bydź płacone do skarbu Koronnego, iako y Wielkiego X. L., *sub poena* wedle konstytucyi *anni 1591*, tenże proces ma bydź zachowan w W. X. L., tylko o prowenta stołu naszego. Także szlachcicowi, ktorzyby bądź w kwarcie, bądź w iakich innych prowentach Krolew., majątność swą ziemską puścić, wolno będzie do wykupna *inter causas officij* na Trybunał pozwać. Takowymże processem wolno będzie każdemu dochodzić *possessyi* dobr naszych, gdzieby ie komu gwałtem odiyto: ktore sprawy nie tylko z pozwu, ale y z *appellacyi ab executione* przypadaiące, sądzone mają bydź na Trybunale w szesć niedziel po *appellacyi, inter causas officij*. Także iesliby o nieupuszczenie dobr naszych *appellacya* urosła na Trybunał, ma isć *inter causas officij*. Gdy kto kwit od strony otrzyma z przewodu prawa y bannicyi, ma iuz mieć zatym *locum standi* u każdego prawa, za onym kwitem choćby relacyi nie miał, aż do dwunastu niedziel, po zwroceniu naszym do Korony. Ktore to sprawy nowo odesłane, mają się zaś za przyjazdem da Pan Bog szczęśliwym naszym, do własnego swego trybu, y *forum proprium* wrocić. A ta konstytucya o sądzeniu retent poborowych y kwarcianych, y summ starych, nie ma się ściągać na Xięstwo Litewskie, iedno na Koronę.

O tumultach.

6. Statut Toruński pociągamy y deklaruiemy, do wszelakich tumultow, ktoreby się pod odiazd nasz do Szwecyi z ktoreykolwiek miary y przyczyny, w mieściech wszystkich na wszelakich mieyscach działy, także mają bydź spólnie przez Urząd Starości y Mieyski hamowani y koieni, y ci ktorzy tumultowali, mają bydź od nich imani, y za zgodnym obu Urzędow, tak Zamkowego iako y Mieyskiego osądzeniem karani, *etiam cum refusione damnorum, salvo scrutinio et appellatione* szlachcicowi tylko na Trybunał. A gdzieby ro-

żność między temi Urzędy była, mają dosiażd informacji Trybunalskiej. A gdzieby co na Urzędach, abo iednym z nich schodziło, mają bydź o to do Trybunału *ex officio* pozwani od ukrzywdzonych, y gdzieby wiunemi byli znalezieni, mają bydź *poena trecentarum marcarum, et refusione damnorum* karani. Wszakże mają bydź blissey do ewazyi, *nihilominus patratores tumultus*, ktorzyby z rąk urzędowych, abo więzienia uciekli, szlachcicy mogą bydź *ex bonis vel personis suis*, w Urzędzie Grodzkim *fori sui* rekwirovani. A iesliby krwie rozlanie się stało, na gardle karani, a z dobr iego szkody nagradzane, *salvo scrutinio et appellatione* na Trybunał, bydź mają. *Plebei* zawsze *ubique deprehensi*, imani, y przez Urzędy Starości y Mieyskie sądzeni, y karani bydź mają. A gdzieby kto przy hanowaniu tumultow mocą sprzeciwił się tym Urzędow, a w tym byłby zabity abo raniony, tedy o to Urzędow, ani ich sługom, ani pomocnikom, nie może bydź akcy intentowana. A ta konstytucya ma się ściągać, tak do Ziem Koronnych, iako y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y innych Państw do nich należących: z czego iednak za żądaniem Panow Posłow, Ziemię Pruską wyimuiemy. Która to konstytucya ma trwać do czasu naznaczonego zwrocenia naszego ze Szwecyi.

O pospolitym ruszeniu.

7. A iż tego iest potrzeba, aby podczas odiechania naszego ta R. P. od wszech postronnych nieprzyacielskich niazdow y gwałtow była opatrzona: przetoż gdzieby co gwałtownego od nieprzyaciół postronnych, y wielka iaka nawałność od możnego iakiego nieprzyaciela, pod czas odiazdu naszego, na R. P. przypadła, tedy uchwalamy z pozwoleniem wszystkich Stanow, na wszelaką gwałtowną moc y niazd nieprzyacielski, pospolite ruszenie, y tą uchwałą ninieyszą po publikowaniu konstytucyi Seymu tego ma bydź za dwoie wici poczytano: a w Wielkim X. Litewskim, przez listy wojenne, wedle dawnego zwyczaiu. A iesliby takowy gwałt, pod czas odiazdu naszego, na Rzeczpospolitą przypadł, ktoremuby się inaczey odeprzeć nie mogło, iedno pospolitym ruszeniem, tedy trzecie takowym sposobem wysłane wici bydź mają. Naprzod Hetmanowie, tak Koronny iako y W. X. Litewskiego, upatrzwszy iako naprędzey będzie mógł, niebezpieczeństwo, ktoreby na Rzeczpospolitą przychodziło, obwieścić ma X. Arcybiskupa, ktory zaraz obwieścić powinien Senatorow oboygą narodu, y czas naznaczyć taki, na ktorzyby wszyscy ziachać się mogli do Warszawy: a tam ziachawszy się, *consultatione facta, vigore* uchwały niniejszey, będą mogli PP. Senatorowie trzecie wici za spólną zgodą rozesać. Za ktoremi każdy *sub poena de expeditione bellica sancita*, stawić się na mieysce będzie powinien.

Obrona z kwarty.

8. Żołnierz kwarciany, ktory ma się we wszystkim zachować wedle konstytucyi *anni 1591*, we-

dle ktorey żołnierz tam mieć chcemy: do ktorey to przykładamy, aby Rotmistrze z towarzyszami przysięgę uczynili, że Nam wiary y poddaństwa statecznie dotrzymają, do żadnych prywatnych potrzeb, y do żadnych tumultow wewnętrznych mieszać się nie mają. Który żołnierz wedle teyże konstytucyi, w ziemie dobrach naszych Krolewskich naybliżey Ukrainy zimować ma, tak żeby krzywđ żadnych nie czynił. Czego obecnie przestrzegać ma Hetman Polny, nie derogując tym nic iednak władzey Hetmana Koronnego. A na przyszłe lato zaraz ma bydź w oboz wprawion. Żywność płacić w miasteczkach y dobrach naszych będą podług ustawy, ktorąśmy tu za podpisem naszym, y pieczęcią Koronną dali. A gdy mają isć do obozu, pieniądze na dwie ćwierci lata dane im będą przez ręce Rotmistrzowskie. A Rotmistrze mają tego doyrzeć, iakoby się każdy towarzysz iego opatrzył dostatecznie do obozu żywnością: wedle artykułow zachować się mają. Rotmistrze zawsze obecnie bydź przy rotach, y nie zieźdzać okrom pozwolenia Hetmańskiego listownego, *sub poena infamiae*, a nie mają ciągnąć rotę przez Koronę skupiwszy się, ale każdy towarzysz ma isć osobno, iako *privatus* do podpisu, *sub poena centum marcarum*, o ktorą ukrzywdzonemu wolno czynić na Trybunał. Czynieć sprawiedliwość z żołnierz ukrzywdzonym powinien Hetman, z tym iednak dokładem, aby ukrzywdzonemu wolno było Rotmistrza pozwać do Trybunału, wedle teyże konstytucyi, iesliby się niechciał ukrzywdzony dekretem Hetmańskim kontentować, zachowuiąc się we wszem wedle teyże konstytucyi.

Opatrzanie miast.

9. Bepieczestwo miast naszych, Krakowa, Lubowle, Rabsztyna, Oświęcimia, Kamieńca, a tego z kwarty, Poznania, Kiiowa, Braclawia, za uchwałą Seymu tego, ludem służebnym pie-szym opatrujemy. Ktorzy to ludzie mają bydź pod zleceniem Starościny. Iednak Rotmistrze, Porucznicy, mają przysiędz, że wiernie mieysc sobie naznaczonych strzedz, y Nam do czasu naznaczonego dotrzymane będą. Do buntow y zascia *inter privatas personas*, przymieszować się nie mają. Zamkow y miast sobie naznaczonych, przy Starościech naszych bronieć, także y tumultow z ktoreykolwiek miary y przyczyny, ktorebykolwiek w miastach tych naszych wszczy-nały się, za tychże Starostow rozkazaniem, bronieć mają: wierność y poddaność Nam we wszystkim weale zachowuiąc.

Deklaracya konstytucyi de disciplina militari.

10. A żeby pretextem uchwały tey konstytucyi przerzeczoney *anni 1591* okolo sądzenia żołnierzow przez Hetmana, z Rotmistrzami y Porucznikami, okaza nie urosła do enerwacyi kar-ności żołnierskiej, ktora iako we wszystkich Państwach y R. P. rządnych, tak y w tey naszej bywała, y ma bydź pilnie zachowana: tedy deklaruiemy, iż przesłuchawszy zdania tak Rot-

mistrzow iako y towarzyszow, wolno będzie wedle sumnienia Hetmanowi, tak iako będzie rozumiał byż nawięcy wedle Boga, y *ex disciplina militari* służebne swowolne, y występne, przeciwko powinności rycerskiej karać. Gdzieby też co nagłego było, coby klęskę, albo szkodę iaką wojska Rzpltey albo omieszkanie y opuszczenie pogody do uczynienia posługi za sobą pociągnąć mogło, y bez namow wszelakich Rotmistrzowskich y Porucznicych, może winnego skarać, tak iako to bywało przedtym zawzdy w wojskach narodow tych: a tym więcy y pilniey pod ten czas ma byż zachowano. A tych którzy w dodzierzeniu Nam wiary y posłuszeństwa, także w dodzierzeniu y w obronie Państw naszych, pod tę niebytność naszą, chęci y służby znaczne będą Nam pokazywać, iako na baczeniu im większym będzie miał, tak Nam wedle powinności zalecać powinien będzie. Warując w tych wszystkich artykułach całość y ważność konstytucyi wyżey mianowanej, y wcale ią zachowując. Y także warując, y wcale zachowując kaucyą Nam o dodzierzeniu wiary, y poddaństwa od wszelch Stanow uczynioną, która, iako się wyżey napisało, ma byż od nich poprzysiężona. Pewny też poczet ludzi ma byż na Dnieprze przyjęty, któryby wodą broniał wrywania się ludziom swowolnie do Państw sąsiedzkich, a tym ma byż płaca *ex publico*. Żywność którą z starodawna niektorzy Starostowie do Kamieńca Podolskiego odwozić powinni, toż aby y teraz napotym bez odwłok czynili, napominamy. Czego któryby nie uczynił, Instygator nasz ma o to pozwać, iako o inne prowenta stołu naszego. A ta żywność ma byż oddana do Szafarza od Nas naznaczonego, tak iako zwyczaj był starodawny, wyjąwszy z tego ekonomią Samborską. A miastu zaś Kamieńcowi łaskę naszą pokazując, iako innymi wszystkim kupcom Koronnym, tak y onym nie ma byż broniono, ięździć, targować, y wszelakie handle odprawować, *salvis juribus aliarum civitatum*.

O Nizowcach.

11. Nizowcy, y insi wszysey ludzie, którzyby swowolnie kupili się, naiazdy iakie czynić albo gwałty, y także granice Państw naszych chcieli by swowolnie przechodzić, mają byż mianić za *hostes patriae et perduelles*, y zaraz bez wszelakiego prawnego postępkę, ludzie służebni Ukrainni z kwarty wedle potrzeby będą mogli byż przeciw nim ruszeni y posłani, y także każdemu wolno będzie domow y majątności swych od nich bronić. A o głowy ktoreby z nich w tym bronieniu poległy, ani szlachcicow tych, ktorychby domy albo majątności były naiachane, ani tych, którzyby im pomoc dawali, prawem żaden także ani o szkody pociągać będzie mógł. A iż pod te wszystkie przeszłe czasy ciż ludzie swowolni naieźdzali na majątności pewnych osob, y na dobra nasze, y tam są w niektorzych pobici, tedy te wszystkie osoby z przyjaciół y pomocniki ich, od których są pogromieni, uchwa-

łą Seymu niniejszego, za zezwoleniem wszch Stanow oboygą narodu, od wszelakich prawnych impedycyi, ktoreby komukolwiek o to, od kogokolwiek zadawane byż mogły, wolne czyniemy.

Oprawa Krolowej Iey M.

12. Iż wedle konstytucyi Przodka naszego Krola Stefana *anni* 1581 miało byż namowiono od wszch Stanow, na ktorychby dobrach oprawy Krolow Polskich miały byż czynione: tedy za radą Panow Rad, y pozwoleniem wszch Stanow oboygą narodu, mianowane y naznaczone tu są na tym Seymie dobra stołu naszego Krolowskiego, to iest, Bielsk, Raygrad, Grudziąż, Tuchola, Swiecie, Lomża, Luboń, Uście z Piłą, Iurbork z Nową Wolą y z Leśnictwem, Upita ze wszystkimi włościami y folwarkami, *una cum juribus patronatus*, w tych wszytkich pomienionych dobrach, na ktorych *salvis juribus* Kro: Iey M. Paniey Ciotki naszej, *et modernorum possessorum*, na ten czas oprawę pięćdziesiąt tysięcy złotych Polskich wiana, a drugą pięćdziesiąt tysięcy przywianku Kr. IeyMci Małżonce naszej nieomięszkanie wydać z Kancellaryi naszych rozkażemy. A przytym wedle obyczaju dawnego *donum nuptiale* złotych dwatysiąca czerwonych we złocie doroczne, Kr. IeyMci ma byż do Nas naznaczone. Ktora to oprawa, y *donum nuptiale*, ma byż tym kształtem ważna, iesli (wyjąwszy śmierć naszą) szczęśliwie zwróciwszy się z Krolstwa naszego Szwedzkiego, Koronę y Państwo to obecnie do ostatniego kresu żywota naszego sprawować będziemy. Wszakże te zamki szlachcicom obywatelom kraioy tych, gdzie te zamki leżą, zlecone y dawane byż mają, ktorych iurisdycyja sądowa oprawie podlec nie ma.

Deklaracya wolności od kwarty, z dobr pewnych na Podlaszu, Krolowej IeyMci Anny starszey.

13. Za zgodnym wszch Stanow zezwoleniem, przychylając się do deklaracyi ś. p. Krola Stefana Przodka naszego, na Seymie Walnym Warszawskim, w roku 1585 za pozwoleniem wszch Stanow Koronnych uczynioney, onę *authoritate praesentis Conventus* approbujemy, y dobra Iey Kro: M. dzierżawy y włości Bielskiej z leśnictwem, y wsiami, folwarkami do tego należącymi: y od dwusct beczek owsa Kleszczelskiego w Starostwie Bielskim Iey Kro: M. należącemu. *Item*. Tykocińskie także z leśnictwem Raygradu y Augustowa, także mostu y młynow Warszawskich, z czego dwoygą dzieie się poprawa mostu Warszawskiego, od dawania kwarty Rzpltey należącey, do żywota Iey Kro: M. wolne czyniemy, aby Iey Kro. M. z tych dobr zupełnie prowenty do żywota swego miała. A to coby na kwartę odchodzić miało, aby się do Iey Kro. M. obracało, y ktemu dzierżawce tych dobr pomienionych niniejsze y zmarłe z potomstwem ich, ktorzy byli od Instigatora naszego *eo nomine quocunque modo* zpozowani, od pozwow, akcyi, y win wszelakich wolnemi *perpetuo* czy-

niemy, *authoritate Conventus istius generalis: ita tamen*, iż po śmierci Kro. IeyMci z tych wszytkich dobr quarta Rzpltey według rewizyi, y pierwszey konstytucyi oddawana byż ma, assekuracyi oprawy Kro. IeyMci *in dubium non vocando*.

Libertacya żołnierzow od kwarty Samborskiej.

14. Żołnierze Samborskie, ktorzy byli o kwartę Samborskiej y Orymińskiej ekonomii, y żup Ruskich, za rok dziewięćdziesiąty pozwani, za pozwoleniem Stanow Koronnych wolne czyniemy, gdyż przy zapłacie żołdu swego odpuścili większą sumę Rzeczypospolitey a niż ta kwarta. Ktore ekonomie mają iuż byż wolne od wszelakich obligacyi, konfederacyi, naiazdow iakichkolwiek osob *sub poena peculatus, in delinquentes extendenda*.

Exempty.

15. Wedle dawnych praw Posłowie *extra Regnum* od Nas wysłani, także y ci wszyscy szlacheccy ludzie, za uchwałą Seymu tego, y za zezwoleniem wszch Stanow, wolni byż mają od pospolitego ruszenia, sądow wszelakich, komisyyi, *exceptis causis ad inscriptionem*. Także y żołnierze ktorzy w służbie będą, od pospolitego ruszenia tyko.

Deklaracya Indigenatus Panow Bekieszow, Władysława y Gabryela.

16. Mając przed oczyma mężne y dosyć dzielne posługi Panow Bekieszow, na expedycyach woiennych tey R. P. przez nie pokazane, gdyż ieden Pan Gabryel, za Przodka naszego w szturmie na murzech mieyskich Pskowskich w Moskwie, w ziemi nieprzyacielskiej z wielką sławą swą zdrowie położył. A drugi Pan Kasper w teyże ziemi nieprzyacielskiej także na potrzeby Przodka naszego woienney, pracami woienacmi strapiony, rychło potym umarł: ktorym R. P. oddawając wdzięczność, tak Korona iako y W. X. Lit., za Indygeny swe przyjęli. Chcąc potomki ich, P. Władysława y Gabryela Bekiesza, do naszej R. P. posługi ochotnieysze uczynić, za przyczyną Posłow Ziemskich, y radą Panow Rad naszych oboygą narodu, onym iako *filij et immediatis Indigenatus successoribus et si essent ante Indigenatum patri concessum nati*, oycy y stryia wyżey pomienionych, przodkow swych, tak w Koronie, iako też y w W. X. Lit., *accessum et habilitatem ad quosvis gradus dignitatis, honoris, et officiorum, tam spiritualium, quam saecularium*, mocą tego Seymu dając im, pozwalamy. Za tą iednak przestrogą, aby ci przerzeczeni oba Panowie, Władysław y Gabryel Bekieszowie, *juramentum fidelitatis*, Nam y Koronie, także y W. X. Lit. uczynili. Iakoż iuż ieden z nich Władysław, który w Koronie, y w W. X. Lit., *Indigenatum* przyjąwszy, y *praesens* będąc na tym Seymie, Nam y Koronie, W. X. L. przysięgę oddał. A Gabryel młodszy, który w Koronie y w W. X. Lit. *Indigenatum* przyjął, na

przyszłym Seymie takowąż przysięgę uczynić będzie powinien.

Approbatio salvi conductus Pana Krzysztofa Zborowskiego.

17. *Salvum conductum* o bytności y mieszkaniu w Polsce, aż do Seymu przyszłego, y dwie niedzieli po Seymie, Urodzonego Krzysztofa Zborowskiego, we wszytkich punktach, y klauzulach iego, uchwałą Seymu tego umacniamy, y approbujemy, zachowując w cale konstytucyą *anni* 89 *et anni* 1591 tyczących się osoby samego, y domu iego.

Indigenatus Panow Wołoskich.

18. Dla ważnych przyczyn, za zgodną intercessyą PP. Rad, Łukasza Stroyca, y Jeremia Mogiłę narodu Wołoskiego, ludzie w oyczyźnie ich znacznie urodzone, y na zacnych urządziech w Państwie tamtym będące, za pozwoleniem wszch Stanow, y Posłow Ziemskich, za szlachtę y obywatel Korony tey przyiniemy. Kondycyę onym w przywileciu ich opisane, do wypełnienia wcale zachowując, oddawszy pierwey powiną przysięgę Nam, y Koronie naszej.

O hultalach Wolow: Kaliskiego y Poznańskiego.

19. Iż się swawola wielka w ludziach *plebei generis utriusque sexus* bardzo rozbieżala, tak iż kmiecie z rol, zagrodnicy z zagrod, synowie kmiecy y corki ich od rodzicow swoich, słudzy od panow umyślnie na hultaystwo uciekają, a rządzić się dorocznie nie chcą, tylko na dzień się albo na tydzień najmując: czym ludzie ubogie bardzo niszczą, y do wielkiego niedostatku przywodzą, przez żniwa myta nicznośne iako na cały rok wyrządzając. Czemu zabiegając, aby za tym tuk nasze, iako y poddanych naszych majątności, do zniszczenia y upadku nie przyszły, statut Zygmunta Krola w Krakowie, *anno* 1532 uczyniony, w exekucyą przywodząc, postanawiamy y rozkazuujemy, aby tylko na wszelakie zbiegi y hultaystwo, męszczyny y białogłowy, ktorzyby z rol, zagrod, od panow swych, albo dzieci od rodzicow swych swowolnie, także y słudzy od panow swych odeszli, a dorocznie się nie rządzili, Starostowie, y *viccesgeren: eorum* Urzędem miast y miasteczek, tak naszych iako y poddanych naszych, duchownych y świeckich, a na wsiami panom albo dzierżawcom onych wsi, wolno było każdego poimać, poimawszy okować, y do roboty przymusić, tak długo, aż się pan iego o nim dowie, y onego się upomni: ktorego zarazem gdy pokaze że iego własny będzie, powinien dawać *irrecuse*, wzięwszy za pracą y onę pilność *detentionis* dwanaście groszy podług statutu. A mianowicie Urzędem wszytkim Starościm, y dzierżawcom naszym, tak Urzędem miast y miasteczek, naszych, iako y poddanych naszych, duchownych y świeckich, rozkazuujemy: aby od przyszłego święta Małgorzaty S. to wszytko hultaystwo, ktorzyby nie służyli dorocznie, mę-

szczyzny y białogłowy, od miast ekskludowali, y potom przyjmować y przechowywać zakazali. A gdzieby znowu się wrocili, one imali, gdyż w mieście o tym dosyć bacznie Urzędy wiedzieć mogą. Y kiedy ten porządek uczynią, aby pod winą gospodarz każdy był, zaraz powinien dać znać Urzędowi, gdy kto takowy do niego w dom przydzie: a miasta mają się kontentować dla potrzeb swych komornikami, którzyby przy mieście dobrze swych znajomi od roku mieszkałi. Wszakże y z takowych, gdzieby kto swego poznał, wydawać ie powinni. A ktoby z takowych mianowanych Urzędow albo panow, takie hultajstwo w iurisdikcyi albo majątności swey cierpiał, a podług tej konstytucyi przeciw nim się zachował, pozwany *pro poena duplici quatuor decem marcarum*, od kogożkolwiek *sine diltatione et motionibus respondebit* w Grodzie. Ktora konstytucya, nie ma *afficere* iedno Woiewodztwa Poznańskie y Kaliskie.

O kocach, peresudach y winach, u Sądu głównego Trybunału Lubelskiego Woiewodztwa Kiiowskiego, Braclawskiego, Wołyńskiego.

20. Za postanowieniem do Trybunału Woiewodztwa Kiiowskiego, Wołyńskiego, y Braclawskiego, ktorzy z prawem swym, ktorym oni się sądzą, do Trybunału przystąpili, y tak iako przed tym na osobie naszey Krolewskiej sądy ich należały, y przez Nas sądzone bywały, na Trybunał ze wszystkim włożyli, zostawując we wszystkim przy przywilejach y prawie swoim, a mianowicie, iż mają przywilej y prawo o peresudach y winach: iż ani My, ani Panowie Rady, żadnych win ani peresudow, ani Panowie. Rada nasza od sądow y dekretow w sprawach ich *ultima instantiae* przesądzonych brać nie mieli: iż za tym prawem na nich brane, ani wyciągane nie były. A iż na ten czas nad prawo ich peresud y koca Trybunał dla nich z wielkim uciążeniem ich wyciąga, za prośbą obywatelow tych Woiewodztw, ten ciężar z nich znosimy, y iuż od tego czasu peresudy żadne brane y wyciągane u nich nie mają być czasy wiecznemi. A wszakoż na to miejsce, gdy Trybunał główny dekret wedle ich praw uczyni, od dekretu głównego po kopie Litewskiej, sądowi pamiętnego płacić pozwolili. A co się tknie kocow pomienionych w prawie ich odezwe opisanych, kop sześć Litewskich stronie należących, te z nich od tego czasu znosimy. A na to miejsce ktoby upornie appellował, ma płacić dwie kopie groszy Litewskich, ktore na upornym, sądowi a nie stronie, skazane być mają.

O wina Endemburskie.

21. Konstytucya *anni* 1578 o niekupowaniu wina w Węgrzech przez poddane nasze, na wina Endemburskie, Rakuskie, Świętoierskie, y insze ściągając się nie ma, gdyż te wina składow żadnych nie mają, y przez postronne ludzie do Korony przywiezione nie bywają. Przeto wolno ie poddanym naszym na miejscach przepisanym

kupować, y do Korony przywozić, bez wszelkiego Starostow y Celnikow naszych impedymentu.

Sądy Ziemskie Woiewodztwa Kaliskiego.

22. A iż z wielu przyczyn od kilku lat Sądy Ziemskie Woiewodztwa Kaliskiego niedochodziły, y ktemu konstytucya *anni* 1590 ma to w sobie, że po dokończeniu Seymu Walnego, żadne Sądy, ani Ziemskie, ani Grodzkie, nie mogą być sądzone *in arctiori tempore*, iedno po dwu niedziel. A iż Seym ten terazniejszy czas do poczęcia sądzenia Poroczkow Woiewodztwa Kaliskiego podług konstytucyi 1565 w Poniedziałek pierwszy po S. Troycy opisany wziął, y ktemu zaczęciu Seymu tego dnia Wtorkowego zaczęło się. Przeto aby ludzie swey sprawiedliwości nie byli zwłoką iaką uciążeni y ukrzywdzeni, mając iuż od Nas Urząd spełna Ziemi dany, deklarujemy, aby po skończeniu Seymu w Poniedziałek pierwszy po Narodzeniu Panny Maryi w Kaliszu sądzone były, y tam Urząd Mieyski wszystek, który ieszcze przysięgły nie iest, zwłaszcza sądowi przed Woiewodą albo Kasztellanem, podług prawa uczynił przysięgę. Zaczyn aby sądy, y ksiąg leżenie podług prawa opisanego odprawowało się. A po osądzeniu Poroczek w Kaliszu, Konińskie we dwie niedzieli, a w drugich Powieciach za nimi, podług czasow konstytucyą opisanych sądzone były. A terazniejsza konstytucya tylko *pro hac vice* trwać ma, nie zagrażając tych czasow innych do sądzenia Sądow Ziemijskich prawem naznaczonych.

Roki Ziemskie Ziem Mazowieckich.

23. Iż się wiele kroć przydawa, że Roki Ziemskie w Powieciach, albo Ziemach Woiewodztwa Mazowieckiego, Cicchanowskie, Łomżeńskie y Poznańskie, według konstytucyi czasow naznaczonych dla Seymu, albo *aliqua legalia impedimenta* nie dochodzą, w czym się dzieie ubliżenie sprawiedliwości ludzkiej: za prośbą Posłów Ziem pomienionych, przystawiając do konstytucyi Seymu Lubelskiego *anni* 1569 niektórym Woiewodztwom Wielkopolskim, o tychże Rokach *propter legalia impedimenta* nie dochodzących uchwaloney, gdzieby Roki w Powieciach, albo Ziemach tych wyżey pomienionych, dla przyczyn opisanych nie doszły: tedy Sąd Ziemijski powinien insze czasy obwołać sądowe, na cztery niedzieli przed sądzeniem Rokow, y to obwołanie w *acta* Grodzkie zapisać, y odsądzić takie Roki będzie powinien tyle razow, ile iest ktorey Ziemi abo Powiatowi w konstytucyi przez rok opisano.

Sprawy Urzędowe Kolińsk'ego Powiatu.

24. Acz zdawna Grodzkie Sądy w Kolnie, w Łomżeńskiej Ziemi odprawują: ale *quodam abusu* zaszło, iż *querel* spraw *officij* wedle prawa we dwie niedzieli nie sądzą, iedno ie tylko przy Rokach Grodzkich sądzą. W czym nie małe ubliżenie sprawiedliwości obywatele Po-

wiatu tego Kolińskiego odnoszą, zaczyn swawola w ludziach rości: za prośbą Posłów Ziemijskich uchwalamy, aby w Kolnie *querelae, officij-sque causae*, y sprawy inne wszystkie Urzędowi Starościemu należące, co dwie niedzieli, iako w Łomzie były odprawowane: a Podstarości przykładem innych Grodow zawsze *praeses* był.

Grod wieczny Sochaczewski.

25. Za prośbą Posłów Ziemie Sochaczewskiej, postanawiamy, iż *acta* Grodzkie Sochaczewskie wieczne mają być, według zwyczajow Wielkopolskich Grodow. A te *acta vim perpetuitatis* brać poczną we cztery niedzieli po skończeniu tego Seymu.

O Rokach Brzeskich.

26. Brzeskie Roki trzecie aby były sądzone w pierwszy Wtorek *post festum S. Agnetis*: a Włocławskie w tydzień także po nich: a w Powieciach inszych obojga Woiewodztwa po nich wedle zwyczajui dawnego. A iesliby w ktorym Powiecie dla iakicy przyczyny nie doszły, tedy przed się w drugich Powieciach dochodzić mają.

Zeznanie summy Mikołaja Baworowskiego.

27. Mając wzgląd na zasługi, y mizerne spuszczenie majątności Urodzonego Mikołaja Baworowskiego, przez nieprzyjaciela Koronnego Tatarzyna, za zgodną prośbą y zdaniem Stanow Koronnych obojga narodow, wsi..... summy złotych trzy tysiące monety Polskiej onemu pozwalamy.

Składy winne cudzoziemcow, aby nie były.

28. Ustawujemy za zgodą wszech Stanow, aby żaden z cudzoziemcow do Korony wina, małmazji, muszkateli, zfałszowanych nie woził, ani żadnego *monopolium* w tym nie czynił w Państwach naszych, ani go do piwnic składał, ani do swych kamienic, ktoreby mieli Węgrowie w mieściech naszych: iakoż nie mają kupować bez konsensu naszego, ale ie na składziech zwykłych na rynku przedawać: inaczey ma wina tracić. Czego w miastach naszych Starostowie, a w szlacheckich dobrach przestrzegać panowie ich mają, pod winą sta grzywien. O ktorą wolno będzie każdemu szlachecowi na Trybunał pozwać. To iednak warując, aby wolno było cudzoziemcom po Koronie wina swoje przedawać, gdzieby go na składziech do trzech niedziel nie przedali. Szykarze też nie mają drożey wina przedawać, iedno stare przednie po pięci groszy, podlejsze po cztery, a młode po groszy trzy: małmazya przednia po groszy pięci, podlejsza po groszy cztery: także y muszkatella. Czego Urzędy Woiewodze przestrzegać powinne; a ekucya tej konstytucyi ma się zacząć od S. Michała roku terazniejszego; co Urzędy Woiewodze stanowiąc mają.

Deputaci do odbierania quarty.

29. Deputujemy uchwałą Seymu tego, ku od-

bieraniu y szafowaniu czwartey części, do Podskarbiiego dwu z Rady, Urodzonych Andrzeia Firleia z Dąbrowice Radomskiego, Stanisława Bykowskiego, Konarskiego Łęczyckiego, Kasztellany: a dwu od Posłów Ziemijskich, Urodzonego Zbożnego Smerzyńskiego z Wielkopol-ski, Mikołaja Lanckorońskiego z Małcy, ktorzy przy Podskarbin y Starościu Rawskim one odbierać, y odebraną szafować mają, y teraz zaraz ieden z tych Deputatow z koła Poselskiego, puł quarty tych obu lat na żołnierze do Lwowa odwieść ma, a drugi na nowelato, wedle dawney konstytucyi o tym uczynioney.

Podkomorstwo Czerskie.

30. Podkomorzego Czerskiego, y iurisdikcyą jego, we wszystkich prerogatywach porównywamy z inszymi Koronnemi, tak iżby wszelkie sprawy urzędowi jego należące, tym sposobem iako inne w Koronie odprawowały się, wedle prawa pospolitego Koronnego.

Roki Ziemskie Halickie.

31. Iż czas nie był naznaczony sądzenia Rokow Halickich w konstytucyach, tedy tak deklarujemy, aby w każdym roku pierwsze Roki zaczynały się w Haliczu, w Poniedziałek pierwszy *post festum Purificationis Mariae*. Drugie, *post conductus Paschae*. Trzecie, *feria secunda post Nativitatis Mariae proxima*. Czwarte, *feria secunda post festum S. Martini proxima*. A Trębowski zawsze po Halickich mają się poczynąć we dwie niedzieli.

Miejsce w Radzie Biskupa Wendeńskiego.

32. Biskupowi Wendeńskiemu terazniejszemu, *Reverendo Otthoni Schenkingk, et in posterum successoribus ejus*, miejsce w Radzie wedle Xiędza Biskupa Kamienieckiego naznaczamy.

Roki Dobrzyńskie.

33. Na prośbę Posłów Ziemie Dobrzyńskiej, pozwalamy, aby pierwsze Roki Ziemskie były sądzone w Dobrzyniu, we Wtorek po Niedzieli Wstępny, a w Lipnie y w Rypinie w tydzień po tym. Wtore Roki w tych wszystkich Powieciach wedle zwyczajui zachowałego. Trzecie w Dobrzyniu we Wtorek po S. Mateuszu, a po nich w Lipnie y w Rypinie w Poniedziałek pierwszy zwykłym obycaiem.

Kommissarze na rozgraniczenie między Woiewodztwy, Ruskim, Bełskim, Podolskim, a z drugiey strony Wołyńskim, Braclawskim: y Kiiowskiego z Możerskim.

34. Iż według pierwszych konstytucyi to rozgraniczenie, za nie zechaniem się na czas pewny Kommissarzow nie doszło: tedy teraz postanawiamy y naznaczamy Kommissarze do tego rozgraniczenia, z każdego Powiatu w tych Woiewodztwach granicami sobie przyległych osoby pewne: to iest, z strony iedney, Podkomorzego, Sędziego, Woyskiego, a z drugiey strony

także Podkomorzego, Sędziego, Woyskiego: którzy między onemi Powiaty na rozgraniczenie moc mieć będą, sposobem opisania pewnego, skończyć y rozgraniczyć, tak aż do końca te Woiewodztwa rozgraniczone byđz maia, *absentia unius vel duorum non obstante*.

O przysiędze Urzędnikow Ziemskich w Woiewodztwie Mazowieckim.

35. Za prośbą Posłow Ziemskich Mazowieckich uchwalamy: aby Urzędnicy Ziemsy *in absentia* Woiewody albo Kasztellana, mogli przysięgę oddawać *coram officialibus, et nobilitate illius Terrae*, na Rokach Ziemskich.

Grod Kamieniecki.

36. Za prośbą Posłow Ziemi Nurskiej, dajemy Grod Kamienieckiemu Powiatowi w Kamieńcu: w którym Grodzie Staroście sprawy, tak iako w Nurze, albo w Ostrowi, Urząd Starosty Nurskiego odprawować ma. A Roki Grodzkie tenże Starosta przynajmniej cztery kroć do roku sądzić ma.

Rewizya akt Zakroczymskich.

37. Do rewidowania akt Ziemskich y Grodzkich Zakroczymskich, które częścią *propter vetustatem*, częścią przez nierządne chowanie y powaryowanie antecessorow niniejszego Pisarza napsowane są, pozwalamy Rewizory Urodzone Piotra Chandyńskiego Starostę, Stanisława Kowalewskiego Chorążego, Piotra Lelewskiego Stolnika, Zakroczymskich, y Walentego Złotopolskiego.

A na wiarę y na świadectwo tego, pieczęć Koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie na Seymie Walnym Koronnym, dnia piętnastego miesiąca Czerwca, roku Pańskiego, tyśiącnego, pięćsetnego, dziewiętdziesiątego trzeciego. Panowania naszego, roku szóstego.

UNIERSAŁ POBOROWY,

NA SEYMIE WALNYM KORONNYM WARSZAWSKIM,

W ROKU 1593 UCHWALONY.

ZYGMUNT III

z Bożej łaski Krol Polski, Wielkie Xięże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kijowskie, Wołyńskie, Inflantckie, etc. etc. y Dziedziczny Krol Szwedzki.

Wszem wobec y każdemu z osobna, ktoregokolwiek stanu, dostojności y urzędu, tak duchownego, iako y świeckiego ludzior, y innym wszem poddanym naszym, miast, y miasteczek, wsi, y inszych osiadłości wszelkich, iakiemikolwiek tytuły y przezwiski nazwanemi, w Koronie, y we wszęch Państwach naszych mięszka-

1411 iącym, którymkolwiek należy, y do którychkolwiek terazniejsza Seymowa uchwała przydzie, y oznajmiona będzie, wdzięcznie y wiernie Nam miłym, łaskę naszą Krolewską. Wdzięcznie y wiernie Nam mili: iż za tym żalonym a niespodziewanym przypadkiem, który przez śmierć Krola IMci Szwedzkiego Pana oycy naszego odnosimy, przyszło Nam obmyśliwać o Krolestwie Szwedzkim, a Państwie naszym dziedzicznym: zaczynam dla ujęcia spokojnego, y sposobienia tamtego Państwa naszego dziedzicznego, widząc y bacząc tego byđz potrzebę bardzo gwałtowną, iakobyśmy czym rychley tamtemu Krolestwu wszelaką byli pomocą, y w takim wyprawowaniu naszym rady y pomocy od obywatelow Koronnych obojga narodu, dosiędz mogli: złożyliśmy Seym Walny Koronny wszem Stanom do Warszawy, na którym, za radą Panow Rad naszych obojga narodu, za zezwoleniem Posłow Ziemskich, był namowiony pewny podatek y pobor, na poratowanie y odiazdu naszego, y obrony tej Korony y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, od każdego nieprzyjaciela pod czas odiazdu. A iż Panowie Senatorowie y Posłowie niektorzy Woiewodztw y Ziem Koronnych, także wszystkie Woiewodztwa y Powiaty Wielkiego Xięstwa Litewskiego, rozroznili się od drugich Woiewodztw, które podatek postąpiły, mieniąc się mieć *limitatam potestatem* do pozwolenia takowego podatku, prosząc Nas abyśmy im Seymiki złożyli: czyniąc Nam pewną nadzieję, iż także przykładem inszych Woiewodztw dadzą się przywieść do takowego poboru, dla słusznego poratowania Nas y Korony tej. My tedy im Seymiki na miejscach zwykłych, w pięć niedziel po skończeniu Seymu, to iest na dzień dwudziesty miesiąca Lipca naznaczamy, dla pozwolenia takowegoż poboru z ktorego pewną summę dla poratowania Nas na tę drogę, z chęci swey do Krolestwa naszego Szwedzkiego, dać Nam obiecali sto tysięcy złotych, ze wszystkich Woiewodztw Wielkiej y Małej polski. Do tego ze wszystkich Pruskich Woiewodztw y miast, zupełny pobor łanowy y czopowy: co sobie do braci wzięli. Także pogłowne żydowskie z Korony, ktorego iednak nie ma wyciągać Podskarbi nasz wyższej dwudziestu tysięcy złotych, iesliby ie chcieli żydowie summą odłożyć, którzy iuż od wszelakich poborowych podatkow wolni byđz maia. A sto tysięcy złotych W. X. Lit. y z żydy, do rąk Podskarbiego naszego W. X. Lit. dać na się przyjęło, biorąc sobie iednak do braciey, z nadzieją pewną, że też Nas przykładem Stanow Koronnych także ratuią. A cokolwiek tego poboru zostanie nad to co Nam od Rzpłtey naznaczono iest, to się ma obrocić na zapłatę służebnych miejsc tych od Nas w konstytucyi mianowanych, y tych ludzi co maia byđz na wodzie, aby swawolnicy w Państwa sąsiedzkie przeciw paktom nie wtargiwali. A potom maia byđz zapłacone *debita ad fidem publicam*, wzięte, a zwłaszcza potomkom Wiclmożnego niegdy Pa-

na Andrzeia z Tęczyna, Woiewody Krakowskiego. IchMciom Batorym, Synowcom ś.p. Krola Stefana. Potomkom nieboszczyka X. Biskupa Krakowskiego. Panu Komorowskiemu Kasztellanowi Sądeckiemu, złotych 10 tysięcy. Mieszczanom Poznańskim Warciane pieniądze, które do rąk Prowizorow na potrzebę R. P. woyny Tureckiej byli pożyczili. Gdańskim kupcom na zapłatę towarow w Lublinie na żołnierze wziętych. Panu Stanisławowi Stadnickiemu, podług deklaracyi Krolewskiej. Panu Waierowi zasłużone jego z Panem Ferensbekiem. Panu Dobkowi. Żołnierzom Kamienieckim. Potomkom nieboszczyka Pana Renczajskiego, Kasztellana Warszawskiego, u Poborcow, Wiskiego, Zakroczymskiego, Liwskiego, aby wedle rachunku Podskarbiow, tak zmarłego iako y terazniejszego, zapłacili. Także Urodzonemu Ianowi Lasockiemu z Hlewa, za pozwoleniem wszęch Stanow, u Poborce Czerskiego, trzy tysiące aby mu oddał, ktorych kwit maia mu przyiąć przy liczbie. A pobory Inflantckie, na zapłatę żołnierzow Inflantckich, za wiadomością obudwu Podskarbiow, Koronnego y Litewskiego. A coby nad to zostało, gdzieby gwałtowna potrzeba R. P. okazała, za zleceniem Panow Rad wedle konstytucyi opisanych, pospolitego ruszenia, Podskarbiowie nasi obracać maia, która to *residuitas* na czas święteczny na miejsce naznaczone do Rawy i do Wilna odwieść się ma, a tam podług zwyczajnego porządku chowana byđz ma. Ktory to pobor publikuiemy, aby każdy wedle niego to co iest postanowiono y pozwolono, wydawał tym sposobem.

Wszysze kmiecie, y każdy z nich zosobna, tak naszej iak y poddanych naszych duchownych y świeckich osob, wszęch Państw naszych Koronnych y W. X. Litewskiego, którzy sobie albo panom swym orzą, albo roboty odkupuią, nowo osadzonych: z każdego łanu, żrzebia, śladu, włoki, y osiadłych rol, maia płacić po groszy pułosma, wedla kwitow Poborzec r. 1578 w ktoreyby defektu nie było: wszakże bez przysięgi. Z takowychże opisanych rol kmiecie osiadłych, z strony dziesięcin, po drugich pułosmu groszu, gdzie są snopowe dziesięciny, iako wyżej opisano. A z dziesięcin maia to sobie wytrącać. A gdzie piędźne dziesięciny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy kmiecie swoim dołożyć maia: tak iżby z roli y z dziesięciny spełna groszy piędźnaście dał. A gdzieby też dziesięciny snopowe, albo piędźne, nie było, kmieć powinien dać groszy piędźnaście. A w Kiowic, y na Wołyniu, y w Braclawskim Woiewodztwie, gdziekolwiek włok mierzonych nie masz, iedno służby, z każdej służby osiadłej po groszy piędźnaście. A iż na inszych służbach bywa po kilka dymow tedy dwa dymy na groszy piędźnaście składać się maia. A gdzie też służb ani włok nie masz, iedno dymy, iako bywa na Podlaszu, także po dwa dymy na groszy piędźnaście składać się maia. A w Ziemi Halickiej y Podolskim Woiewodztwie, nie z łanow ani z włok, ale z każdego pługa, każdy ma dać

po groszy 15, ile ich wychodzi na roboty. Szoltyysi, Woytowie, Kniaziowie, Tywonowie, Putni, Boiarowie, tak nasi Krolewscy, iako duchownych y świeckich, y mieyskich, poddani nasi, każdy ma płacić z włoki iedney po piędźnaście groszy. A ktoby Szoltyysa skupił, zwłaszcza w Krolewskich y duchownych majątnościach, aby dał z każdej włoki skupionej Szoltyysiey, albo Woytowskiej, po groszy 15, *exceptis bonis equestri ordinis*, z ktorych Szoltyysi nigdy do woyny nie należą. A wszakże y szlachecki Szoltyys, ma dać z włoki po groszy piędźnaście.

Szlachcie każdy ktory poddanych nie ma, a swym pługiem albo ratayskim orze, tedy *iuxta quantitatem* dać ma za rekognicyą swoią. A gdzieby ich siła w iedney wsi było, tedy wszyscy przez dwu oraczow, albo zagrodnikow swych, będą mogli takowy pobor za rekognicyami swoimi do Poborce odesłać. W czym wszyskie napominamy, aby widząc na ten czas tak wielkie y nagłe potrzeby Rzeczypospolitey, z większą chęcią y pilnością, iednako społecznie do tego się przykładali, iakoby sprawiedliwie, a iednako, iako kto powinien, ten pobor wydawali. A od włoki każdej pustey, y tej zwłaszcza, ktoreyby do folwarku zdawna, nie przylączył, ale ią dał z kopczyzny, albo z trzecizny orać, albo ią na inszy pożytek obrocił, y z włok paśnych, które najmuią Olędrowie na paszą, y inni: z takowey każdy będzie powinien dać groszy pułosma.

Rataie, każdy z nich, którzy z kopczyzny orzą, każdy powinien dać po groszy pułosma.

Wsi łowcze, ktore na łowiech siedzą, y wszelakie inne, także z osiadłych włok, po groszy piędźnaście płacić maia.

Metropolitowie, Władykowie, Archimandrytowie, y Humenowie, Popi wszyscy y Namieśtnicy Ruscy, także Biskupowie Ormiańscy, z osiadłych rol także maia dawać po groszy piędźnaście, iesli nad kmiecie więcej rol nie maia: którzy poddanych y rol nie maia, tylko od obęcia swego, ktore ma przy cerkwi, po złotemu.

A Protopopowie po złotych dwu.

A iż są niektorzy, którzy *in confiniis* Woiewodztw y Ziem siedzą, a poborow płacenia zwykli ulegać: tedy pozwani od ktoregokolwiek Poborce, zapłacić będą powinni pobor, *et cum retentis contribut: annorum praeteritorum, et poena centum marcarum*, temu kto go deferuie połowica, a Urzędowi połowica.

Tatarowie w Wielkim Xięstwie Litewskim, także ten pobor oddawać maia, iako się o Boiarach wyżej pomieniło.

Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany byđz ma.

Miasta y miasteczka, tak nasze Krolewskie, iako y poddanych naszych duchownych y świeckich, szos, dwoy (a nie tryplę ani quadruplę) ktory zowią duplą, wedle starego zwyczaju, nie inkludując w to wsi y rol mieyskich, z ktorych

zosobna powinni płacić, nie zastawiając ani się broniąc żadnymi wolnościami z którejkolwiek przyczyny, wydawać go począć mają na czas niżey opisany. Płacenie szosow na Wołyniu y Podlaszu, wedle uchwały Seymu niniejszego, w miastach uprzywilejowanych z domow rynkowych, z każdego po groszy 16, od ulicznych po gr. 8. A na przedmieściu od domow po groszy 4. A w miastach y w miasteczkach małych nie uprzywilejowanych, z domow rynkowych, po groszy sześci, z ulicznych po gr. 4, a z nędznych chałup po gr. 2: wszakoż kto przy domie ogrod będzie miał, ten osobno od ogroda dać powinien będzie według ważności ogrodow. W tychże miastach y miasteczkach, mieszczanie y przedmieszczanie, Szoltysi y Woytowie, którzykolwiek role mają, z włok płacić będą po groszy 15.

Od rzemieślników wszelakich, w mieściech y miasteczkach, y ci co się do szosow przykładaia, osobno od rzemieślniaka swego płacić będą.

Każdy mistrz: to jest, złotnik od rzemieślniaka swego po złotych dwu.

Rzeźnik złotych dwa. Piekarze w mieściech głównych po złotych dwu, a w miasteczkach po gr. piętnaście: a we wsiach po gr. cztery.

Barwierz, cyrulik po złotych dwu, a łazienik po groszy piętnaście.

Aptekarz od apteki po złotych 3. Prasol który solą kupczy po złotemu jednemu, y inszy wszyscy rzemieślnicy w mieściech. Krawiec który iedwabne rzeczy robi, szwiec który kordybanem y szaflanem robi: kuśnierze którzy wielkie towary mają, powinni płacić po złotych dwu: a w miasteczkach y we wsiach po połowicy, iako wyżej stoi, *juxta proportionem* rzemieślników.

Białoskornicy, y którzy zamsze wyprawiają po dwu złotych przy wielkich mieściech. Także czerwoni garbarze po złot. dwu. A to się wszystko tylko na same mistrze ma ściągac. A towarzysze ich po gr. 10.

Kupcy wszyscy obcych narodow, którzy w Koronie mieszkaia, kupiają, handlują, albo są faktormi kupcow postronnych, a w Koronie się bawiają, y tych którzy osiadłości ani prawa mieyskiego nie mają, iakiejkolwiek kupie y towary mają, we wszystkich Państwach naszych Koronnych, y W. X. Litewskim, każdy od osoby swey będą płacić powinni po złotych dziesięci oprócz gości którzy na iarmarki z kupianii, y po inszych potrzebach do Korony przyjeżdżają, y okrom kupcow naszych w Koronie osiadłych, ci z osob swych, y od kupiey które *in Regnum* przywożą, wolni być mają.

Szotowie którzykolwiek z opalkami chodzą, a wozow nie mają, z osoby swey po złotemu jednemu. A ci którzy wozy y konie mają, od koni płacić po złotych dwu, a od towarow zosobna powinni będą płacić.

Komornicy y komorniczki w mieściech większych po gr. 12, a w miasteczkach mniejszych

po gr. 6. A od krow doynnych osobno, iako y na wsiach.

Przekupki, przekupnie, luźni, w mieściech większych: to jest hultaie, mężczyzna y niewiasty po zł. 1. A w małych miasteczkach, y na wsiach *ut supra*. Także naiemnicy y słudzy żydowscy: a w małych miasteczkach, po gr. 15. A Poborca ma być w tym ostrożny, aby żaden z takowych pod nieczym tytułem, wolnością y obroną, tego poboru nie ulegał: na co każdy ma mieć zosobna kwit od Burmistrza, kędy zapłaci, we wsiach od pana, aby tak pomykając się, nie zbywali zapłaty.

Rostrucharze co końmi kupczą, od osoby po zł. dwu. Podatki od przekupniow y przekupek, hultaiw, rzemieślnikow, dudarzew, y którzyby był specyfikowan w uniwersale, a nalezion być mógł w mieściech y miasteczkach, ten przez Urząd Mieyski z pilnością y wiarą wybieran być ma. A gdy go Urząd wybierze powinien te podatki wszystkie na czas opisany do rąk Poborce oddać, za rekognicyą y pieczęcią mieyską, *sub fide et iurejurando*. Wszakoz Poborce wolno będzie inkwizycyą tego sprawiedliwego wybierania czynić, czego mu oni pomoc powinni wedle zdania iego, tego pilnując, że ieźliby któżkolwiek zaniechał swego rzemieślniaka dla uleżenia poboru, aby go cały rok już nie używał do sowingo zapłacenia poboru.

Kupcy wszyscy którzykolwiek za granice Korony naszej woły Podolskie pożoną, mają dawać od każdego wolu nad cło pograniczne, po groszy dziesięci: a od wołow Polskich albo Mazowieckich, także iałowic, od których groszy piętnaście na cło biorą po groszy 5, przy każdej komorze Koronney ostatniey: wyjąwszy woły szlacheckie y iałowice z powołowczyzny wziętych, y wołow zimowanych własnym gumneim szlacheckim, choćby ie kupiec stargował. od tych iako cło, tak y pobor nie ma być dawano, y wyciągano, kiedy ie kolwiek popędzą. Woły które na komory Mazowieckie idą, także y wszelakie kupie z Litwy y Państw innych Koronnych, te aby staremi gościńcami prawem pospolitym opisanemi, isć były powinne. Także też od każdych innych towarow Polskich, które z Polski za granice wywozić będą, y do Polski przywozić, co się na cudzoziemce rozumieć ma y ściągac, nad cło albo myto pograniczne, które dawaia po trzy grosze, aby czwarty grosz, *pro hac vice*, wybierał Poborce. Które przyeznienienie podatku, nad cło y myto zwyczajne, tak od wołow, iako y od innych towarow, żadnymi się wolnościami nie szczycąc nie ma być wybierane *in corpore Regni, et Magni Ducatus Lithuaniae*, tylko na pograniczu, kędy, y na którym mieyscu *commodius* Poborcem pogranicznym, w swym Woiewodztwie, albo Ziemi, takie wybieranie czwartego grosza, postanowić się będzie zdalo, *in augmentationem* tego: które pogranicze nie ma być rozumiano między Koroną a W. X. Litewskim ale tylko to, które między temi, a inszemi obcemi y postronnemi narody zachodzi.

1416

A Celnicy Koronni mają *fideliter* przed poborem pokazać z rejestrow swych komor pogranicznych, wiele wybrali od takich towarow, według czego y Poborce będą powinni respondować z czwartego grosza. A ktoby się tego ważył żeby nie na granicy, ale w Koronie, w którymkolwiek Woiewodztwie, ten czwarty grosz wybierać śmiał, a tym ludzie kupieckie obciążał. winę sta grzywien przepada: o którą od kogożkolwiek pozwany na Trybunał, albo przed Urząd Starości, koregożkolwiek Grodu, *peremptorie* dosyć uczynić będzie powinien; którzy winy połowica Sądowi, a połowica aktorowi przysię ma: a pozew ma być położon u Sukkollektora, którzyby *nomine* Poborce swego to od kogo wyciągał: co Celnicy ukazać mają *fideliter sub ammissione officij et poena centum marcarum*.

Żydowie wszyscy, y każdy zosobna, w Krolestwie Polskim, y w W. X. Litewskim, y w mieściech, w miasteczkach, y na wsiach, tak naszych iako y poddanych wszystkich naszych tak duchownych y świeckich, nie podług starych kwitow, y zwyczajow, ale od każdej głowy po złotemu: a na iałmuźniki ma być baczenie. A wszakoż tym obyczniem, że Urząd Woiewodzy, albo którykolwiek inszy, koregoby zwierzchności y sprawie podlegli, y Mieyski przy Poborcach, którzy z skarbu naszego do tego będą naznaczeni, mają ie policzyć z starszymi żydy, którzy mają pod przysięgą zeznać, że ie sprawiedliwie policzyli, od których żadnego nie wyimując mają ci Poborce nasi od starszych odbierać, a starszy sobie tę sumnę mają wyciągnąć. Przysięga tych starszych żydow ma być na Przykazaniu Bożym: a na Wołyniu y w Litwie urzędnicy, y którym to należą, z Poborcą takowy dozór czynić mają: pogorzelle czyniac wolnemi, którzyby świeżo pogorzeli: a którzy nie pogorzeli, okrom pogłowia, inszego poboru dawnego nie będą powinni. Który to pobor od żydow do skarbu naszego, Woiewodztwa każdego oddany być ma. A ieźliby sami żydowie chcieli we wszystkiew Koronie to pogłowne arendować, nie pozwalamy ich więcej wyciągać nad dwadzieścia tysięcy złotych które sami żydowie do skarbu Koronnego oddać powinni.

1417

Czopowe w miastach, y w miasteczkach, w Koronie, y w W. X. Litewskim, tym sposobem ma być wybierano.

W miastach y miasteczkach naszych Krolewskich, duchownych y świeckich, nie od korca, ani od ćwiertniej, ani od żadney miary siodu, wedle zwyczajui dawnego y od tych siodow które wymierzane na wywarzenie od dzierżawcow biorą, ale od beczek tym sposobem czopowe być ma, iako beczka przedawana będzie, od każdego grosza, iako gdzie postanowione y przedawane będzie, po pieniądzu iednemu Polskiemu płacić będą powinni. A ieźliby tenże co piwo warzył toż piwo szynkował, z osobna od teyże każdy beczki względem szynku, od grosza po pieniądzu płacić będzie. A ieźliby ten piwowar komu

inszemu piwo przedał, ten co ie kupi do miasteczek, do wsi, od wzięcia tego piwa, od grosza po pieniądzu płacić będzie: a ten pieniądz u tego piwowara, a nie u tego co piwo kupiue, arendarze repetować będą. A co się tycze browarow szlacheckich, y duchownych, tedy z nich czopowe dawane być nie ma od piwa, które karczmarze ich z browarow biorą y szynkuia. Z mieluchow dzierżawey dobr naszych, co na szynk piwo dawaia, każdy karczmarz ma dawać od beczki wyszynkowanej gr. ieden. A iż się nayduia niektórzy stanu szlacheckiego, niektorzy też Starostowie, którzy w mieściech naszych Krolewskich y duchownych domy mają, a piwo na szynk dawaia, takowi temuż podleć mają, y takowe czopowe płacić będą, iako insi mieszczanie.

A iż miasto Krakow, Kazimierz, Kleparz, mają pewne ufolgowania w czopowym y szosu, y wszystkich podatkow tedy od szosow, według konstytucyi *anni* 1589 wolnemi Krakow, Kleparz, y Kazimierz, czyniemy. A co się tycze czopowego, iż też ieszcze iednę exakcyą wedle teyże konstytucyi mieć mieli: tedy pozwalamy na ten czas arendy za dziesiętnaście tysięcy złotych, z Krakowa, Kaźmierza, y Kleparza, Burmistrzowi, y Raycom Krakowskim, to wszystko inkluduiąc w tę arędę, co mieli w arędzie roku 1591.

Karczmarze albo piwowarowie, którzy na wsiach piwo warzają, ponieważ ie ciż szynkuia, choć y siody od panow swych biorą, y piwo indziej przedawiają, takowi od każdego grosza mają płacić iako w mieście.

Słodownicy co siody robią, a piwa nie warzą, od rzemieślniaka swego do roku powinni dać po złotych dwu.

Od przewoźnego piwa, na imię Gdańskiego, Swidnickiego, Głogowskiego, Wrocławskiego, od każdego achtela, który przywożą do Korony, y do W. X. L., mają dać groszy 15, a od fasy groszy 30. 1418

Od palenia gorzałki, banie, kotła, w mieściech y w miasteczkach, każdy powinien płacić po gr: 24, a na wsiach po gr: dwanaście, okrom dworow szlacheckich. A od szynku teyże gorzałki, w mieściech y w miasteczkach, każdy powinien płacić po groszy dwudziestu y czterech: a na wsiach po gr: 12 okrom dworow szlacheckich. A od szynku teyże gorzałki, w mieściech y w miasteczkach, każdy powinien płacić po kwartniku od każdej kwarty. A w Wielkim X. L. od szynkowania gorzałki, po dwa pieniądze białe od każdej kwarty. Czemu y arendarze gorzałki podleć wszędzie mają. A ieźliby iey który przestał palić dla płacenia poboru, tedy cały rok już iey płacić nie może, chybaby chciał spelną zapłacić, pod sowingość płacy.

Wina wszystkie na szynk, aby inszemi drogami nie szły, iedno temi: na Iaśliska, na Duklę, na Rymanow, Sądecz, Biecz, Nowy targ, Krosno, Sambor, Lesko, Stryi: czego przestrzegać mają Starostowie, Celnik Kor: y Urzędy Miey-

skie. A ktoby się ważył inszemi drogami wina Węgierskie z tych tam krajow do Korony wieść, abo prowadzić: tedy tym sposobem wina traci, ktorego połowica na Nas, a połowica na Poborcę, abo na tego kto to deferować będzie.

Wybierać to czopowe od wina Węgierskiego Poborce maia, inszym się w to *sub poena peculatus* nie wdawając. A wybieranie tego składnego, poczynić się ma czasu niżej opisanego.

Od takiego każdego pulkufka, ma płacić na składzie, ten co ie do Korony przywiezie, po złotych dwu: a ten co ie kupi do miasta, abo do miasteczka na szynk złoży, będzie powinien dać z osobna po dwu złotych. A przysiędz ma Węgrzyn każdy że to wino nie zatargowane w Węgrzech, ale swoje własne dla przedania przywiozł. Szlachciec od beczki żadney, którą kupi na swoją potrzebę, nie płacić nie ma. Także małmazya, muszkatela, na Kamieniec y na Sniatyn prowadzona bydz ma, a tam na tych miejscach, od tego każdy płacić Poborcem będzie powinien, *nemine excepto*, co ma bydz na oprawę Kamieńca obrocono, obrawszy iednego z Woiewodztwa Ruskiego, a drugiego z Podolskiego. Czego doyrzecz maia y tym szafować, aby nigdzie indziej iedno tam, nie były obrocone: a liczbę przed Starostą, y Urzędniki Ziemiemi, powinni będą czynić na Elekcyi Deputackiey. Od każdej kuffy tego picia, po złotych czterech, ten co ią przywiezie: a drugi złotych cztery, co ią kupi na szynk, okrom szlalcica, który wolen od tego bydz ma. A w mieściech tych składnych Urząd Miejski popisować ma, wiele wina każdego dnia, y tego dnia przywiozł, y registra tego popisowania Poborcem oddać powinien będzie. Tamże na tych miejscach, składow wyżey opisaneych, ktożkolwiek zapłaci, weznie kwitacyą od Poborców, z którą gdy na ktoreżkolwiek insze miejsce przyjedzie, a Sukkollektorom Poborcem miejsca onego ukaże, iuz od takowego wina y inszego picia, płacić nie będzie powinien: ale iesli takiej kwitacyi nie ukaże, tak w Krakowie, iako y na inszych miejscach, po Koronie, że miejsce opisaneych tych składow minął, tedy tym sposobem wina traci, ktorych szafunek utracenia ich, *ut supra* bydz ma.

Wina Eydenburskie, Rakuskie, Morawskie, y Ryńskie, Włoskie, iż *promiscue* idą do Małej y Wielkiej Polski, temu pewny skład bydz niemoże. Na komorach Celnych, Poborcowie przy Urzędzie Miejskim, wybierać będą, od kadego wiadra, ktore ma kwart sto y cztery, groszy dziesięć. A co idzie tych win na komorę w Introszynie, y Zduniec, w Woiewodztwie Kaliskim, do Woiewodztwa Poznańskiego, także wszelakiego picia przywożnego, to tam Poborczy na tych komorach wybierać maia.

Od wina Gubińskiego Krosińskiego, Wołoskiego, *et id genus*, od każdego drelinka po groszy dwudziestu y czterech. A od Wołoskiego wina baryły, po groszy szesnaście.

Wina ktore morzem przychodzą, Francuskie, Hiszpańskie, Pinioly, Alakanty, Rywuły, Seki,

Madery, Ozoie, Kanary, y inne ktore gdy do miasta abo miasteczka przywiozł, od każdej baryły płacić maia po gr: 24. Czego Poborca y Urząd Miejski *fideliter* doyrzecz będą powinni. Od beczki każdej miodu rozsyconego, w ktorey by były trzy baryły po gr: 12, a od pulbeczki, baryły, według proporecy: wyiawszy miody szlacheckie, ktore sobie w domu syca, y ktore będą na szynk dawać, od tych wolni bydz maia od czopowego.

Od miodow starych sowito każdy ma dać, od beczki po groszy dwudziestu y czterech, a od baryły abo pulbeczki, po gr: 12. Także od troyniku, kierstranku, malinniku, każdy iako od staro miodu będzie płacić powinien.

A gdzieby się to pokazać mogło, żeby w tym niebacznie iakich fortelow, derogując *tey* Seymowey uchwale, używać kto miał, takowy winną dwoiaką czternastą grzywien ma bydz karan: o którą ma mieć *peremptorium terminum* przed Starostą, abo iego Urzędnikiem za delacyą Poborców pozwany będąc. A iesliby się też ktory upornie cheieli iakimi wolnościami bronić, takowi ku zapłacie przymuszeni urzędnie bydz maia, y listy żadnemi przeciwko temu bronić się nie maia, okrom pogorzalcow, ktorym to prawem warowano.

Miasta Spiskie, wsi wszystkie *in genere et specie*, z wszelakich ciężarów podatku tego na ten czas wolne czyniemy, a w Prusiech y Inflanciech, takowemu poborowi y czopowemu podlegli wszysey bydz maia.

A gdzieby kto chcąc ulec z tym picciem nie zapłaciwszy czopowego, ono ogułem przedał y szynkował, ten swe picie traci, połowicę na zamek, pod ktorego iest iurisdycyą, a połowica na Poborce. A od tych win, tak Węgierskich, iako y Eydenburskich, oprócz małmazzey, muszkatelly, wybieranie składnego odtąd się począć ma iako y insze czopowe. Także y wybieranie wodnego poboru na Wiśle, ma się począć iako czopowe y podatki insze, co Podskarbi nasz Koronny opatrzeć ma.

Szyprowie, kupcy od zboża y od towarow leśnych, tak płacić maia wszysey. Ci co zboże kupne spuszczaia do Gdańska, Elbląga, Krowca, Rygi, y indziej na wszystkie miejsca portowe, płacić powinni tak od pszenice, żyta, ięczmienia, owsa, mąki, iagiel, y wszelakiey żywności, od każdego łasztu po gr: 30. Wyiawszy w tym wszelakie zboża urodzaiu szlacheckiego, ktore od tego wolne bydz maia, choćby sobie szlachciec na swoje zboża statek niaiał, tedy od tego poboru wolen bydz ma. Wszakże takowym obyczaiem że sługa każdego szlalcica iakiego, kolwiek stanu, dostateczną przysięgę uczynić ma w pierwszym Grodzie, że to zboże nie przekupne, ale własnego urodzaiu pana iego, pokazawszy wolen bydz ma od przysięgi y płacenia, y drugi raz do drugiey przysięgi nie ma bydz przymuszon, *sub poena trecentarum marcarum*. O co *forum peremptorie* na Trybunał

Od towarow leśnych, z dobr naszych Krole-

wskich, gdzie Starostowie popioły y towary leśne sprawuia swym sumptem, y na swoy własny pożytek, tak płacić maia.

Od łasztu popiołu, po gr: 30; od łasztu smoły, gr: 24; od sta klepek, gr: 30; od sta wasilek, gr: 30; od kopy cembrowiny, gr: 30; od masztu każdego, gr: 15; od sta balow, gr: 25; od kopy tarcie, po gr: 10; od sta pipełek, gr: 30; od sta wańczosu, gr: 24.

Wszakoz gdzie towary leśne w dobrach naszych ku pożytku skarbu naszego byłyby robione y spuszczone, od takowych towarow cło żadne nie ma bydz płacone.

Szyprowie od każdej szkuty, okrom szlacheckich, ktore iedno naymua z frochtu, płacić maia na rok po złotych sześci.

Rotmani, sternicy kupieccy, od osob po złotemu dać maia.

Flisowie, według dawnego zwyczaiu, wszakoz szlacheccy maia bydz wolni. Od dubasa po trzy złote monety. Od lichtana po złotych dwu.

To ma wybierać, komu to Podskarbi Koronny zleci, na miejscach, kedy się *commodius* będzie zdało: także na komorach Litewskich, w Brześciu, w Iurborku, y indziej gdzie Podskarbi W. X. Lit. składne naznaczy.

Poborczy na pobory, czopowe, żydow za Sukkollektory mieć nie maia, pod winą czterech set grzywien, tak na Poborce, iako y na żyda. Aktorowie *toties quoties per quemcunque citati, peremptorie* na Trybunale *respondebunt*: ale sami Poborczy przez Sukkollektory swe, wedle przysięgi swey wybierać sprawiedliwie, oprócz żeby samym miastom poruczyć albo arendować cheieli: ma bydz rekognicyą miasta onego pod przysięgą, *cum actione*: iako może bydz naylepsza.

Od każdej beczki śledzi, przekupnie maia dawać po gr: 6; od beczki dorszu y stokwiszu, po gr: dwu; od beczki Lwowskich szczuk, po gr: 12; od beczki ryb Pruskich, y Krolewieckich po gr: 6; od beczki węgorszy, po gr: 12; od wyziny mazy, po złotych dwu; od beczki jesietryny po gr: 10; od suchych ryb wielkich sta, po gr: 5; od łososa suchego, po gr: iednemu; od iesiotra wędłego po gr: iednemu.

Wszakże szlacheckie ryby, tak słone iako y suche, od tego poboru wolne bydz maia.

Szlacheckie śledzie, na ich własną potrzebę domową, do żywności ze Gdańska, albo z Torunia na skutę wzięte, albo wozmi wiezione, maia bydz wolne od płacenia poboru, wszakże *secundum proportionem* każdemu przepuszczane bydz maia.

Owczarze, osepi, państwo, fałeczni, y inni, aby dali od dziesiąci swych owiec, po gr: dwu, y od tych co ie w naymie maia.

Popioły y towary wszelakie szlacheckie z ich własnych lasow y roboty leśne, te maia bydz wolne od płacenia poborow. Ci ktory maia pieniażde leżące, tak ludzie szlacheccy, iako y mieszczanie, a na *interesse* ich dawaia, aby każdy od sta złotych dał po złotych dwu: y ci

ktory maieństwo swe przedawszy, w mieściech mieszkaia. O co *forum* na Trybunał.

Warunek, czas, y miejsce oddawania poborow.

Poborcowie wszysey, y ich Sukkollektorowie do wybierania poboru łanowego, szosowego, czopowego, y składnego winnego, y czwartego grosza, w Woiewodztwach, Powieciech, y Ziemiach naznaczeni, y niżej opisani, na wybieranie tego poboru przysięgą obowiazani bydz maia. A tę przysięgę uczynić będą powinni *in eandem rotam*, iako iest w uniwersale *anni* 1591 opisana, każdy w Grodzie przedniejszym Woiewodztwa albo Ziemie swey, przedtym nim pocznie pobory wszelakie wybierać. A ekstrakt *tey* przysięgi powinien będzie *authentice* z Grodu naprzod przy czynieniu liczby produkować.

Szosa z miast y miasteczek, maia miasta y miasteczka począć oddawać do Poborców swych, na S. Bartłomiej. Ktory nadaley powinni oddać do S. Franciszka.

Także y łanowe ma bydz od wszystkich w tymże czasie do Poborców oddane. W ktorym czasie iesliby kto tego poboru nie oddał, iuz *in delatis* Poborca do Urzędu podać go ma: za którą delacyą *cum poena quatuordecim marcarum*, zapłacić to każdy będzie powinien Urzędowi Grodzkiemu: a Urząd Grodzki to co wybierze, w dziesięć niedziel po oddaney delacyi, do Podskarbiego powinien będzie odesłać, abo urzędowe processy, w ktorychby się żadna folga przeciwko deferowanym nie okazowała, pod winą *centum marcarum*, gdy będzie do *tey* delacyi pozwany na Trybunał. A takowych delacyi, ktore Poborczy do Grodow podawać będą, maia ekstrakty z tych Urzędow Grodzkich *authentice* oddawać do skarbu, przy oddawaniu rat, z ktorych delacyi iuz skarb, a nie Poborczy, Urzędy Grodzkie requirować ma. A Poborczy to co wybiera, wiernie a sprawiedliwie do skarbu odnieść y oddać powinni będą, za kwitami Podskarbiego Koronnego, w Lublinie na S. Łukasz. Ktore oddawanie nadaley do S. Marcina trwać ma. Na ktory czas iesliby ktory Poborca nie oddał, tedy pozwany na Trybunał, od Instigatora skarbowego, *cum poena centum marcarum*, oddać ie *in instanti* do skarbu powinien będzie *sub poena bannitionis*. Na tenże czas, to iest na S. Łukasz, pogłowne żydowskie ma bydz oddane do skarbu w Lublinie, *sub iisdem poenis*, abo pod temi przepadkami, ktoreby się w kontrakcie, iesliby ktory z żydami przez skarb był uczyniony, opisały. A wybieranie czopowego, składnego, y czwartego grosza, przez też Poborce, po uczynieniu przysięgi, ma się począć wybierać od dnia pierwszego miesiąca Augusta: a do skarbu maia odnosić.

Pierwszą ratę do Lublina, y oddawać wiernie y sprawiedliwie za kwitami Podskarbiego Koronnego, na S. Iędry: ktore oddawanie ma trwać do Bózego Narodzenia. A dla instyfikacyi sprawiedliwego oddawania tego czopowego, maia produkować zeznania od Urzędow Miey-

skich, iako wiele tego czopowego w tym czasie z każdego miasta y miasteczka wybrało się, bądź przez arendę, bądź przez wybieranie, iako się wyżej napisało: wszakże mają aukcyą słuszną pokazać. Wtórą ratę mają oddawać tamże w Lublinie na S. Woyciech: ktore oddawanie ma trwać dwie niedzieli.

Trzecią y ostatnią ratę mają oddawać tamże w Lublinie na S. Wawrzyniec: ktore oddawanie trwać ma do S. Bartłomieja, pod takowymże warunkiem iako y pierwey.

1423

Salaria tym Poborcóm mają być rachowane, od każdego złotego po groszu iednemu: z którego *salarium* iuz y koszt odwożenia pieniędzy do skarbu odprawować mają. A Podskarbi nasz, nie będzie mógł kwitów inakszych Poborcóm dawać, iedno z odebranych pieniędzy, zachowując o defekciech y impedymentach wszelakich kognicyą na przyszły Seym: na którym Seymie Podskarbi też Koronny z odebranych pieniędzy liczbę uczynić powinien będzie.

Poborcy do wybierania poboru naznaczeni w Wojewodztwach.

W Krakowskim, Pan Stanisław Morski; w Poznańskim,.....; w Wileńskim,.....; W Lidzkim,.....; w Osmiańskim, do braciey; w Wilkomierskim,.....; w Braclawskim,..... w Sędomirskim, do Powiatow: Sędomirskiego,....; Wiślickiego, Iurkowski.....; Pilźnieńskiego,.....; w Radomskim, do Powiatow: Opoczyńskiego, Urodzony.....; Chęcińskiego, Wzebor Tymiański. W Kaliskim,.....; w Trockim,.....; w Grodzińskim,.....; w Kowińskim, do braciey; w Upitskim,.....; w Sieradzkim,.....; w Ziemi Wieluńskiej, Urodzony Woyciech Pękosławski. W Łęczyckim, do braciey; w Ziemi Żmudzkiej,.....; w Kiiowskim, Urodzony Rafał Witomski; w Inowrocławskim, do braci; w Ziemi Dobrzyńskiej, Urodzony Paweł Styczyński; w Ruskim, Urodzony Mikołay Herburt; w Przemyskim, Urodzony Kilian Drohoiowski, Podkomorzy Przemyski; w Ziemi Sanockiej, Urodzony Woyciech Humnicki; w Ziemi Halickiej, Urodzony Walenty Polanowski; w Chełmskiej, Urodzony Iędrzy Serebryski; w Wołyńskim, Urodzony Bohus Harain; w Podolskim, Urodzony Stanisław Strzyżewski; w Lubelskim, Urodzony Mikołay Borzechowski; w Płockim,.....; w Belskim, Urodzony Ian Pliskowski z Militycz; w Nowogrodzkim,.....; w Słonimskim,.....; w Wołkowiskim,.....; w Płockim, Urodzony Paweł Dembski; w Witebskim,.....; w Orszańskim,.....; w Mazowieckim, pobor spółem z czopowym przy Poborcach do braci; w Czerskim, Urodzony Marcin Giżycki; w Warszawskim, Uro: Stan: Smieciński Pisarz Warszawski; w Wyszogrodzkim, Uro: Nakwaski Woycki Wyszogrod; w Zakroczymskim, Uro: Stanisław Gorski Pisarz Zakroczym; w Ciechanowskim, Uro: Woyciech Demmecki z Narwota; w Łomzińskim, Uro: Mikołay Rossokowski; w Rożańskim, Uro: Andrzej Ponikiewski; w

Nurskim, Uro: Ian Gorski Sędzia Nurski; w Wiskim, Uro: Iakub Rakowski Podstarości Koleński; w Liwskim, Uro: Adrian Dobrzyński; w Podlaskim,.....; w Drohickim,.....; w Mielnickim, do braciey, nie postępując go; w Belskim, w Rawskim, Uro: Iakub Goślinowski; w Sochaczewskim, Uro: Ian Mikołajewski Pisarz Sochacz. w Gostyńskim, Uro: Krzysztof Piwo; w Brześciu Litewskim, do braciey; w Pińskim, w Chełmińskim, do braciey; w Mściślawskim, w Malborskim, do braciey; w Braclawskim, Uro: Tychon Saszko; w Pomorskim, w Gdańskim, w Czewskim, w Swieckim, do braciey; w Tucholskim, w Słuchowskim, w Puckim, w Mirachowskim, y Kościerzynskim, w Mińskim, w Możerskim, w Rzeczyckim, w Ziemi Inflantckiej z strony Polskiej do braciey; z strony Litewskiej, także do braciey.

A z tych poborow Chełmskiej Ziemi, pozwalamy złotych trzysta na zmurowanie sklepu, dla chowania akt Ziemskich, który ma być zmurowany śród rynku Chełmskiego, czego ma dozyrzyć Podkomorzy y Starosta Chełmski w Łukowskim Powiecie: na takowy sklep ma dać Poborca z Łukowskiego Powiatu z poborow złotych trzysta do rąk Sędziego Ziemskiego Łukowskiego. Ktore wszystkie pobory ku naszey y tej Rzeczypospolitey potrzebie, po Wojewodztwach pozwolone, mają być oddane do skarbu Koronnego, y W. X. Lit. na czas mianowany: z których oddawszy sumę wyżej pomienioną Krolowi IMci y służebne odprawiwszy, z reszty długi osobom wyżej pomienionym P. Podskarbi Koronny płacić będzie powinien. O co pod niebytność naszą, ma mieć *forum* na Trybunał z każdym z nich. Dan w Warszawie na Seymie Walnym Koronnym, dnia 25 Czerwca, roku 1593. Panowania naszego, roku szóstego.

KONSTITUCYA

SEYMU WALNEGO KRAKOWSKIEGO

W ROKU 1595.

O SEYMIE BLISKO PRZYSZŁYM.

ZYGMUNT III

z Bożej łaski Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantckie, etc., Szwedzki, Gotcki, Wandalski, dziedziczny Krol.

1. Wszem wobec y każdemu zosobna komu to wiedzieć należy, oznaymujemy: żeśmy byli złożyli dla wszelakich niebezpieczeństw na ten czas Rzplitey zachodzących, Seym Walny w Krakowie, za ktorego uchwałą y postanowieniem, namowiona iest Kommissya pewna, pewnym Kommissarzom *authoritate* tego Seymu zlecona, iako iest o tym osobny skrypt za zgodą obojga narodu *in vim laudi publici* napisany, y

do schowania dany Ich M. X. Arcybiskupowi Gnieźnieńskiemu Prymasowi, y Kommissarzowi pierwszemu ieden exemplarz: drugi Iaśnie Wielmożnemu Ianowi Zamoyskiemu, Kanclerzowi y Hetmanowi Wielkiemu Koronnemu: trzeci X. Ianowi Tarnowskiemu Podkanclerzemu Koronnemu: czwarty Wielmożnemu Ianowi Firleiwowi z Dambrowice, Podskarbiemu Wielkiemu Koronnemu: piąty Wielmożnemu Dymitrowi Chaleckiemu, Podskarbiemu Wielkiego X. L.: szosty, Urodzonemu Stanisławowi Sasinowi Karśnickiemu, Sędziemu Ziemskiemu Sieradzkiemu, Marszałkowi na ten czas Koła Poselskiego.

2. Postanowiony iest także Seym drugi w Warszawie, według konstytucyi o mieyscach Seymowych, który z uchwały Seymu tego ma być bez wysyłania *literarum deliberatoriarum*, za publikowaniem na Urzędziech Sądowych przez uniwersały nasze, y rozesłaniem ich do Starostow y Urzędow. Po ktorey publikacyi, Seymiki we trzy niedzieli być mają. Seym po Seymikach także we trzy niedzieli, który dłużej trwać nie ma, tylko niedziel dwie, na którym zawarcie rzeczy do Kommissyi należących, y sposob parcia ich, tylko ma być mianowany y konkludowany, ochraniając tak tego krotkiego czasu, żeby rzeczy do Kommissyi abo do obrony Rzplitey nie należące, nie były wnoszone, y sądami czasu potrzebnego do tych deliberacyi nie tracąc. Takowe iednak złożenie Seymu dla potrzeby Rzplitey *pro hac una vice* iest pozwolone, a napotym według zwyczajow y praw w składaniu Seymow zachować się mamy.

O Wybrańcach W X. Litewskiego.

1426

3. Iż pod ten czas niebezpieczny należy na tym Rzplitey, aby co nawięcey piechoty być mogło do woyska sposobiono, pozwalamy, aby ze wszystkich dzierżaw, leśnictw, y dobr naszych, iako w Koronie, tak w W. X. L. wybrańcy y strzelcy tymże porządkiem y sposobem wybierani, y na służbę wojenną wyprawieni byli, y tam do woyska obracani y prowadzeni, gdzieby się potrzeba y niebezpieczeństwo pokazało. To iest ze dwudziestu włok ieden, a dziesiętnaście za tego iednego wszystkie *onera* odprawować mają, tak aby nie ubyło dochodow każdego Starosty y Dzierżawce. Warując tym to wybrańcom prawa y wolności konstytucyami dawnymi nadane. A iesliby Starosta W. X. L., dzierżawca abo leśniczy, wybrańcow za listy naszymi bronił Hetmanowi, abo Rotmistrzowi wybierania, y wyprawic ich nie dopuścił: o to pozwany od Instygatora za delacyą Rotmistrza za dworem naszym, odpowiedać będzie powinien: *et poenam de negligencia Capitaneorum in executione faciendā* opisaną, to iest, sto grzywien przepaść. Opatrując y to, aby od Rotmistrzow, którzy ie wybierać będą, tak w płacy iako y w wyciąganiu poddanych naszych na okupy, abo samych wybrańcow na rzeczy niesłusne ukrzywdzeni nie byli: wszakże wrociwszy się, pod zwierzchnością y posłu-

szewstwem Starosty swego byź mają, nie podlegając podatkom żadnym nad swoje przywilegie. Także y Tatarowie W. X. Litewskiego na tę woynę, iako przy pospolitym ruszeniu z Hetmanem naszym Wielkiego X. L. ruszyć się mają, y będą powinni, także y ci co majątności u nich pokupili.

Approbacya przywileiu miastu Nieświeżowi danego, etc.

4. Za proźbą, y dla zasług Iaśnie Wielmożnego Mikołaja Krzysztofa Radziwiła, Xiążęcia na Ołyce y Nieświeżu, Woiewody Trockiego, y za zgodnym pozwoleniem Panow Rad y Posłow Ziemskich oboiego narodu, przywilej od Krola Stefana Przodka naszego, miastu Nieświeżowi na pewne wolności dany, a potym przez Nas na Koronacyi naszej potweirdzony, *vigore et autoritate hujus Conventus* approbuemy, y we wszystkich punkciech y artykułach nie umnieyszaiąc, cale zachowujemy, tak iako szczyt w sobie danina ta y konfirmacya iey obmawiają. Chcąc to mieć, aby niwczym ni od kogo naruszany, ani też *in dubium* z ktoreykolwiek miary wokowany nie był. Na wiare y pewność tych rzeczy, pieczęć Koronną do tego pisma przyłożycieśmy kazali. W Krakowie die 20 Martij, roku Pańskiego 1595. Panowania Krolestw naszych, Polskiego osmega, Szwedzkiego wtorego.

Na własne rozkazanie Krola I. M.

UNIwersał Poborowy,

1427

NA SEYMIE WALNYM W KRAKOWIE

UCHWALONY W ROKU 1595.

ZYGMUNT III

z Bożej łaski Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantckie, etc. Szwedzki, Gotcki, Wandalski, Dziedziczny Krol.

Wszem wobec y każdemu zosobna, ktorego kolwiek stanu, dostojności y urzędu, tak duchownego, iako y świeckiego ludziom, y innym wszem poddanym naszym, miast, y miasteczek, wsi, y inszych osiadłości wszelkich, iakiemkolwiek tytuły y przezwiski nazwanemi, w Koronie, y we wszech Państwach naszych mieszkającym, ktorymkolwiek należy, y do ktorychkolwiek terazniejsza Seymowa uchwała przydzie, y oznaymiona będzie, wdzięcznie y wiernie Nam miłym, łaskę naszą Krolewską. Wdzięcznie y wiernie Nam mili: iż na ten czas iesli kiedy, wszystkie kraie Koronne obrony potrzebią, gdyż zewsząd około granic Koronnych, woyska się wielkie mieszaią: złożyliśmy Seym Walny Koronny w Krakowie, na którym za radą Panow Rad naszych oboiego narodu, za zezwoleniem Posłow

Ziemskich, był namowiony pewny podatek y pobor, na ten rok dla obrony Rzpltey, tym iednak sposobem; iż Posłowie Woiewodztwa Poznańskiego y Kaliskiego, Łęczyckiego, y Ziemie Dobrzyńskiego, Sochaczowskiej, y Gostyńskiej, wzięli sobie do braci na Seymiki Woiewodztw swych, tak z strony wydawania poborow, iako y szafunku ich, ieśliby iakie pozwolili, aby do zgody z innemi się przywiedli, którym składamy Seymiki, dla zniesienia się o tym podatku, y zgodzenia z uchwałą Seymową, na zwykłych mieyscach, za niedziel.... po wyszcium Seymu, to iest w pierwszy Poniedziałek *post Domini-cam*.... nie wątpiąc nic, iż w tak gwałtowney Rzpltey potrzebie z chęcią przystąpią do takowego poratowania. Około którego uniwersał takowy, za zgodą wszech spisany, publikujemy, aby każdy wedle niego, to co się postanowiło, ku poratowaniu w tak wielkiej potrzebie Rzpltey wydawał, tak iako się niżej opisało.

Wszyscy kmiecie, y każdy z nich zosobna, tak naszych iako y poddanych naszych duchownych y świeckich osob, wszech Państw naszych Koronnych y W. X. Litewskiego, którzy sobie albo panom swym orzą, albo roboty odkupią, u tychże panow swych, tak we wsiach starodawnych, iako y nowo osadzonych, nie wedle starych kwitacyi, ale na ten rok tylko, z każdego łaņu, zrzebia, śladu, włoki, y osiadłych rol, maia płacić po groszy piętnaście, wedle *quantitatem agrorum*.

Z takowychże wyżej opisanych rol kmieci osiadłych, z strony dziesięcin, po drugich piętnaście groszy, gdzie są snopowe dziesięciny, abo męszne, spy, abo małdry, iako wyżej opisano, a z dziesięciny y takież z tych spy, maia to sobie wytrącać.

A gdzie piętne dziesięciny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy kmiecie swoim dołożyć maia: tak iżby z roli y z dziesięciny spełna groszy trzydzieści dał. A gdzieby też dziesięciny snopowe, albo piętne, nie było, kmieć powinien sam dać spełna groszy trzydzieści. A w Wielkim X. L. w Kiiowie, y na Wołyniu, y indzie gdziekolwiek włok mierzonych nie masz, iedno służby, z każdej służby osiadłej po złotemu iednemu. A iż na inszych służbach bywa po kilka dymow, tedy dwa dymy na złoty ieden składać się maia. A gdzie też służb ani włok nie masz, iedno dymy, iako bywa na Podlaszu, także po dwa dymy na złoty ieden składać się maia. A w Ziemi Halickiej y Podolskim Woiewodztwie, nie z łańow ani z włok, ale z każdego pluga, każdy ma dać złoty, ile ich wychodzi na robotę, wedle kwitow *anni 1578*.

Szoltysi, Woytowie, Kniazowie, Tywonowie, Putni, Boiarowie, tak nasi Krolewscy, iako duchownych y świeckich, y mieyskich, poddani nasi, z każdej włoki Szoltysicy, abo Woytowskiej, po złotemu iednemu. A ktoby Szoltysa skupił, zwłaszcza w Krolewskich y duchownych majątnościach, aby dał od każdego łaņu po zło-

temu, *exceptis bonis equestris ordinis*, z których Szoltysi nigdy do woyny nie należą. A wszakże y szlachecki Szoltys, ma dać z włoki złoty ieden.

Szlachcie każdy który poddanych nie ma, a swym plugiem albo ratayskim orze, będzie powinien dać z włoki groszy piętnaście: a ieśli mniej orze, tedy *iuxta quantitatem* dać ma *medante juramento*, na sprawiedliwe oddanie, abo przez oracza zagrodnika, abo sługę swego dobrego sumnienia, przez którego do Poborce pobra odesła, za rekognicyą swoją. A gdzieby ich siła w iedney wsi było, tedy wszyscy przez dwu oraczow, abo zagrodnikow swych, będą mogli takowy pobor, za rekognicyami swoimi do Poborce odesłać. A oni tych rekognicyi, od których będą oddawać pobor, nie maia przysięgą popierać. W czym wszystkie napominamy, aby widząc na ten czas tak wielkie y nagłe potrzeby Rzeczypospolitey, z większą chęcią y pilnością, iednako społecznie do tego się przykładali, iakoby sprawiedliwie, a iednako, iako kto powinien, ten pobor wydawali.

Od włoki każdej pustey, y tey zwłaszcza, ktoreyby do fowarku zdawna, to iest, przed tą konstytucyą nie przyłączył, ale ią dał z trzecizny, albo z kopczyzny, orać, albo ią na inszy pożytek obrocił, y z włok paśnych, ktore nymuia Ołędrowie na paszą, y inni: z takowey każdej będzie powinien dawać po groszy dziesięci.

Rataie, każdy z nich, którzy z kopczyzny orzą, każdy powinien dać po złotemu iednemu.

Wsi łowcze, ktore na łowich siedzą, y wszelakie inne, także z osiadłych włok, po groszy trzydzieści płacić maia: a z wolnych włok, sami powinni iechać na woynę, a na imię strzelcy.

Wsi Wałaskie, powinny płacić będą iako y w inszych wsiach, z rol ieśli ie maia, albo z dworzyszczą po groszy trzydzieści, a którzy rol nie maia, tedy od bydła, zwłaszcza od stawowiec po groszy dwudziestu: a od dziesięci krow, groszy dwadzieścia.

Zagrodnicy, którzy na ogrodziech siedzą, co z wymłocku żyją, płacić maia po groszy cztery.

Zagrodnicy którzy ku zagrodom role maia, płacić maia po gr: sześci.

Zagrodnicy którzy domki maia y ogrody, a na czynszu bez robot są, iakiejkolwiek swe obeyście maia, po groszy dwanaście płacić maia.

Komornicy co bydło maia, od krowy każdej po gr: ośmi: a co bydła nie maia, po dwu gr.

Luźni to iest hultaie, męszczyzna y niewiasty, którzy się na służbę doroczną nie nymuia: także dudarze, skomorossy, każdy od siebie po gr: 24 dać powinni. A Woyt z Przysiężniki pod przysięgą doyrzeć maia, aby takowi nie uchraniali się poboru tego. A którzy na flisie są, zarazem u Głowy nad Nogatem płacić maia.

Przekupki, przekupnie na wsiach po gr: 12.

Rzemieślnicy wszelacy na wsiach po gr. czterech.

Rybitwi na wsiach po gr. ośmi: a którzy role

maia, osobno płacić będą powinni z rol, *secundum quantitatem* rol.

Karczmarze na wsiach co role maia, rowno z kmiećmi od rol płacić będą, *secundum quantitatem* rol.

Wsi nasze, y panow duchownych, y każdych innych, ktore są na iakichkolwiek posługach, a choć też czynszu nie płacą, y podatkow przedtym nie dawali, abo też y dziesięciny nie płacili, ten podatek rowno z drugimi kmiećmi powinni płacić.

Wsi nowo osadzone, y miasteczka, ktoreby cztery lata wysiedziały, także powinny płacić ten podatek rowno z drugimi wsiami, y miasteczkami. Także ma bydź rozumiano y o wsiach, miasteczkach pogorzałych, y zwoiowanych od czterech lat, tak od Tatarow, iako y od Kozakow, o czym Poborecy *diligentem inquisitionem* czynić maia, tym sposobem: iże Woytowie, Watamani, abo Tywonowie, przy oddaniu poboru przysięgę powinni będą uczynić, na sprawiedliwe oddanie z domow y plugow, po pogorzeliu abo zwoiowaniu pozostałych. A wsi przez nieprzyaciela popalone, abo spustoszone, od tego poboru w Ziemach Ruskich y Podolskich, wolne czyniemy: iednak tak, iż Watamanowie poprzysięż maia takowe spalenie abo spustoszenie. A do dobr naszych, tymże sposobem przez Tatarzyna y Kozaka popalonych y spustoszonych, Rewizory wedle konstytucyi dawney daemy.

Młynarze od koł walnych, dziedzicznych, zakupnych, koriecznych, lodnych, ważnych, od każdego po gr: 24: a od dorocznych koł, po gr: 12.

Piły, folusze, stępy, od każdego koła po gr: 15, a od wietrznych młynow zakupnych, po gr: 10, tak nowych iako y starych: a od dorocznych po gr: 5.

Młyny, ktore dzierżawcy dobr naszych Krolewskich trzecią miarę wykupili dla pożytku, płacić powinni iako insze młyny, tak dziedziczne, iako y doroczne.

Papiernicy od papieru po złotych dwu.

Rudnicy, od każdego koła po złotych dwu: a którzy role maia, osobno z rol iako insi płacić będą.

Dziegiarze, smolarze, od rzemienia swego, y towarzysze ich, po gr: 12.

Popielarze, smelcarze, którzy do spustow smoły palą, y towarzysze smolników, od pieca każdego po złotych dwu. Rzemieślnicy, y towarzysze rzemiosł tychże mistrzow: to iest, popielarze, smelcarze, węglarze, dymarze, kowale, kuźnicy, płokarze, także y przy papiernikach, po groszy 12. Od hut sklanych po złotych dwu: a towarzysze ich po gr: 12.

Metropolitowie, Władkowicie, Archimandrytowie, y Humenowie, Popi wszyscy Ruscy, także y Biskupowie Ormiańscy, z osiadłych rol także maia dawać po złotemu: a którzy poddanych y rol nie maia, tylko od obeścia swego, ktore

ma przy cerkwi, po złotych dwu. A Protopopowie po złotych czterech.

A iż są niektorzy, którzy *in confinibus* Woiewodztw y Ziem siedzą, a poborow płacenia zwykli ulegać: tedy pozwani od ktoregokolwiek Poborce, zapłacić będą powinni pobor, *et cum retentis contribut: annorum praeteritorum*.

Tatarowie w Wielkim Xięstwie Litewskim, także ten pobor oddawać maia, iako się o Boiarach wyżej pomieniło.

Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany bydź ma.

Miasta y miasteczka, tak nasze Krolewskie, w Państwach naszych, y w Xięstwach Pruskim y Inflantskim, iako y poddanych naszych wszystkich, duchownych y świeckich, szos, dwoy ktory zowią duplą, wedle starego zwyczaju, nie zastawiać ani się broniąc żadnymi wolnościami z ktoreykolwiek przyczyny, nie inkludując w to wsi y rol mieyskich, z których zosobna powinni płacić, a oddać maia te wszystkie podatki na tym Seymie uchwalone, ci którzy wedle uniwersału płacić powinni nadaley na S. Ian, a począć wydawać we Szrodę przyszlą Swięteczną.

A w Wielkim Xięstwie L., wedle postanowienia Seymiku Wołkowiskiego płaceniem szosow, uchwałą Seymu ninieyszego, sowito miastu y miasteczka przykładać się maia, to iest, w miastach uprzywileiowanych z domow rynkowych, z każdego po groszy 16, od ulicznych po gr. 8. A na przedmieściu od domow po groszy 4. A w miastach y w miasteczkach małych nie uprzywileiowanych, z domow rynkowych, po groszy 6, z ulicznych po gr. 4, z nędznych chałup po gr. 2; wszakoż kto przy domie ogrod będzie miał, ten osobno od ogroda dać powinien będzie. W tychże miastach y miasteczkach, mieszczanie y przedmieszczanie, Szoltysi y Woytowie, którzykolwiek role maia, z włok płacić będą po groszy 30.

Od rzemieślnikow wszelakich, w mieściech y miasteczkach, y ci co się do szosow przykładają, osobno od rzemienia wszelakiego płacić będą: to iest, złotnik każdy od rzemienia swego po złotych dwu.

Rzeźnik złotych dwa. Piekarze w mieściech głównych po złotych dwu, a w miasteczkach po gr. piętnaście: a we wsiach po gr. ośmi.

Barwierz, cyrulik po złotych dwu, a łaźienik po groszy piętnaście.

Aptekarz od apteki po złotych 3. Prasoł ktory solą kupezy po złotemu iednemu, y inszy wszyscy rzemieślnicy w mieściech. Krawiec ktory iedwabno rzeczy robi, szwiec ktory kordybanem y szafianem robi: kuśnierze którzy wielkie towary maia, powinni płacić po złotych dwu: a w miasteczkach y we wsiach po połowicy, iako wyżej stoi, *iuxta proportionem* rzemiosł y rzemieślnikow.

Białokornicy, y którzy zamsze wyprawiają po dwu złotych przy wielkich mieściech. Także

1430

1429

1431

1428

czerwoni garbarze po złot. dwu. A towarzysze ich po groszy 10.

Kupcy wszyscy obcych narodów, iakiekolwiek kupie y towary mają, we wszystkich Państwach naszych Koronnych, każdy od osoby swej płacić będą powinni po złotych cztery. A względem kupiey y towarow ich iakichkolwiek równo z drugimi płacić mają: także y insi cudzoziemcy, którzy osiadłości nie mają, y od osob y od kupiey płacić będą.

Szotowie ktorzykolwiek z opalkami chodzą, a wozow nie mają, z osoby swej po złotemu iednemu. A ci ktorzy wozy y konie mają, od koni płacić po złotych dwu, a od towarow równo z drugimi będą.

Komornicy y komorniczki w mieściech większych po gr. 12, a w miasteczkach mniejszych po gr. 6.

Przekupki przekupnie, luźni, w mieściech większych: to jest hultaie, mężczyzna y niewiasty po gr. 30. Także naiemnicy y słudzy żydowscy: a w małych miasteczkach, po gr. 15. A Poborca ma być w tym ostrożny, aby żaden z takowych pod nieczyim tytułem, wolnością y obroną, tego podatku nie ulegał: na co każdy ma mieć zosobna kwit od Burmistrza, kędy zapłaci, we wsiach od pana, aby tak pomykając się, nie zbywali zapłaty dwa razy nie płacąc.

Rostrucharze co końmi kupeją, od osoby po złotych dwu.

Kupcy wszyscy ktorzykolwiek za granice Korony naszej woły Podolskie pożoną, mają dawać od każdego wołu nad cło pograniczne, po groszy dziesięci: a od wołow Polskich abo Mazowieckich, także iałowic, od których groszy piętnaście na cło biorą po groszy pięci, przy każdej komorze Koronnej u onej drogi, którą pożoną, ostatniey: wyiawszy woły szlacheckie y iałowice z powołowczyzny wziętych, y woły zimowane własnym gumnem szlacheckim, choćby je kupiec stargował, od tych iako cło, tak y pobor nie ma być dawany y wyciągany, kędy je kolwiek popędzą. Woły które na komory Mazowieckie idą, także y wszelakie kupie z Litwy y Państw innych Koronnych, te aby staremi gościńcami prawem pospolitem opisanemi, iść były powinny. Także też od każdego innych towarow Polskich, które z Polski za granice wywozić będą, y do Polski przywozić, co się na cudzoziemce rozumieć ma y ściągac, nad cło albo myto pograniczne, które dawaia po trzy grosze, aby czwarty grosz *pro hac vice*, wybierali Poborce. Które przyczynienie podatku nad cło y myto zwyczajne, tak od wołow, iako y od innych towarow, żadnemi się wolnościami nie szczyjąc nie ma być wybierane *in corpore Regni, et Magni Ducatus Lithvaniae*, tylko na pograniczu, kędy, y na którym miejscu *commodius* Poborcom pogranicznym, w swym Woiewodztwie, albo Ziemi, takie wybieranie czwartego grosza, postanowić się będzie zdało, *in augmentationem* tego: które pograniczne nie ma być rozumiane między Koroną a W. X. Litewskim

ale tylko to, które między temi, a inszemi obcemi y postronnemi narody zachodzi. A Celnicy Koronni mają *fideliter* przed Szafarzami pokazać z regestrow swych komor pogranicznych, wiele wybrali od takich towarow, według czego y Poborce będą powinni respondować z czwartego grosza. A koby się tego ważył żeby nie na granicy, ale w Koronie, w którymkolwiek Woiewodztwie, ten czwarty grosz wybierać śmiał, a tym ludzie kupieckie obciążał, winę sta grzywien przepada: o którą od kogożkolwiek pozwany na Trybunał, albo przed Urząd Starości, ktoregożkolwiek Grodu, *peremptorie* dosyć uczynić będzie powinien; ktorey winy połowica Sądowi, a połowica aktorowi przysię ma: a pozew ma być położon u Sukkollektora, ktoroby *nomine* Poborce swego to od kogo wyciągał.

Żydowie wszyscy, y każdy z osobna, w Krolestwie Polskim, y w Wielkim Xięstwie Litewskim, y w mieściech, w miasteczkach, y na wsiach, tak naszych iako y poddanych wszystkich naszych, tak duchownych y świeckich, nie podług starych kwitow, y zwyczajow, ale od każdej głowy po złotemu: a na iałmużniki ma być baczenie. A wszakoż tym obyczaiem, że Urząd Woiewodzy, abo ktorzykolwiek inszy, ktoregoby zwierzchności y sprawie podlegli, y Mieyski y z Poborcą mają je policzyć z starszymi żydy, ktorzy mają pod przysięgą zeznać, że je sprawiedliwie policzyli, od których żadnego nie wyimując, mają od starszych odbierać, a starsi sobie tę summę mają wyciągnąć. Przysięga tych starszych żydow ma być na Przykazaniu Bożym: a na Wołyniu y w Litwie urzędnicy, y ktorym to należy, z Poborcą takowy dozór czynić mają.

A wszakże gdzieby się pożyteczniejszy sposob podał, y arendować Nam ma być wolno.

Czopowe w miastach, y w miasteczkach, w Koronie, y w W. X. Litewskim, tym sposobem ma być wybierano.

W miastach y miasteczkach naszych Krolewskich, duchownych y świeckich, nie od korca, ani od ćwierćni, ani od żadney miary słodow, wedle zwyczajow dawnego, ale od beczek tym sposobem czopowe być ma, iako beczka postanowiona będzie, od każdego grosza, iako gdzie postanowione y przedawane będzie po pieniądzu iednemu Polskiemu płacić będą powinni wszakże tych groszow, co pieniądze uczynią, nie mają depaktacyi wyciągać. A iesliby tenże co piwo warzył toż piwo szynkował, z osobna od teyże każdy beczki względem szynku, od grosza po pieniądzu iednemu płacić będzie. A iesliby ten piwowar komu inszemu piwo sprzedał, ten co je kupi do miasteczek, do wsi, od wzięcia tego piwa na szynk, od grosza po pieniądzu dwu płacić będzie: a ten pieniądz u tego piwowara, a nie u tego co bierze na szynk Poborca repetować będzie. A to w dobrach naszych wszelakich Krolewskich y duchownych, ktorzy na Seymie podatk: tego nie zbraniiali się: zkad

excypuiemy browary szlacheckie. A w mieściech y wsiach szlacheckich po pieniądzu iednemu. Z mieluchow dzierżawcy dobr naszych, duchownych, szlacheckich, co na szynk piwo czynić dawaia, każdy karczmarz ma dawać od beczki wyszynkowaney gr. ieden.

A iż się nayduia niektórzy stanu szlacheckiego, niektórzy też Starostowie, ktorzy w mieściech naszych Krolewskich y duchownych domy mają, a piwo na szynk dawaia, takowi temuż podiedz mają, y takowe czopowe płacić będą, iako insi mieszczanie.

A iż miasto Krakow, Kazimierz, Kleparz, mają pewne ufolgowania: tedy czopowe y szos, y wszystkich podatki iako z starodawna dawali, powinni dać będą na ten czas, nie derogując iednak potym ich prawu z strony tego ufolgowania.

Karczmarze abo piwowarowie, ktorzy na wsiach piwo warzaią, ponieważ ie ciż szynkuia, indziej przedawaią, takowi od każdego grosza we wsiach naszych y duchownych, a w szlacheckich, od czterech szelągow po pieniądzu iednemu płacić są powinni.

Słodownicy co słody robią, a piwa nie warzą, od rzemiosła swego do roku powinni dać po złotych dwu.

Od przewoźnego piwa, na imię Gdańskiego, Swidnickiego, Głogowskiego, Wrocławskiego, od każdego achtela, kto ie przywiezie do Korony, ma dać groszy 15, a od fasy groszy 30.

Od palenia gorzałki, banie, kotła, w mieściech y w miasteczkach, każdy powinien płacić po gr: 24, a na wsiach po gr: dwanaście. A od szynku teyże gorzałki, w mieściech y w miasteczkach, po groszy 12, a na wsiach po gr: 6. A w Wielkim X. L. od szynkowania gorzałki, po dwa pieniądze białe. Także na Wołyniu y na Podlasku. Czemu y arendarze gorzałki podlec wszędzie mają.

Wina wszystkie aby inszemi drogami nie szły, iedno temi: na Iaśliska, na Duklę, na Rymanow, Sądecz, Biecz, Nowy targ, Krosno: czego przestrzegać mają Starostowie, Celnik Koronny, y Urzędy Mieyskie. A koby się ważył inszemi drogami wina Węgierskie z tych tam kraio w do Korony wieść, abo prowadzić: przeto od każdego takowego pulkufka, ma płacić na składzie, ten co ie do Korony przywiezie, po złotych dwu: a ten co ie kupi y do miasta abo miasteczka na szynk złoży, będzie zosobna powinien dać po złotych dwu.

Także małmazya, muszkateła, na Kamieniec y na Sniatyn prowadzona być ma: a tam na tych mieyscach, od tego każdy płacić do Poborce będzie powinien, *nemine excepto*, od każdej kuffy tego picia, po złotych czterech: wszakże raz zapłaciwszy na iedney komorze, płacić nie będzie powinien.

A iż osobliwych Poborcow dla pilniejszego y rządniejszego wybierania do tego potrzeba, tedy naznaczamy do wina, iako się wyżey opi-

sało, Urodzonego Kiliana Drohoiowski, Podkomorzego Przemyskiego.

A ci Poborce od takowych win, małmazyi y muszkatele, ktorekolwiek na te mieysca przywożą y Urząd Mieyski, *sub fide, et iurejurando*, Poborce rekognicyą wydać mają, takowego wzięcia poboru sprawiedliwie. Tamże na tych mieyscach, ktożkolwiek zapłaci, weźmie kwitacyą od Poborce y Pisarza Celnego: z którą gdy do Krakowa, albo na insze każde mieysca przyjedzie, a Poborce onego mieysca ukaże, iuż od takowego wina płacić nie będzie powinien: ale iesli takiej kwitacyi nie ukaże, tak w Krakowie, iako y na inszych mieyscach, że mieysce opisane tych składow minął, tedy tym sposobem wina traci, ktorego na Nas połowica, a na Celnika z Poborcą połowica iść ma.

Wina Eydenburskie, Rakuskie, Morawskie, y Ryńskie, iż *promiscue* idą do Małej y Wielkiej Polski, temu pewny skład być nie może. Na komorach Celnich, Poborca przy Pisarzu Celnim y Urzędzie Mieyskim wybierać będzie od każdego wiadra, które ma mieć osmdziesiąt kwart, od Morawskiego, y Ryńskiego, po groszy sześci: a od Eydenburskiego od każdego wiadra, które ma kwart sto y cztery, groszy dziewięć.

Od wina Gubińskiego, Krosińskiego, etc. *et id genus*, od każdego drelinka, po groszy dwudziestu y czterech: a od Wołoskiego wina bary, po groszy szesnaście.

Wina które do piwnic przed tym uniwersalem stawione, a iuż od nich odczopowano, o tym ma być pilna inkwizycya przez Poborce y Urząd Mieyski, *sub fide, et conscientia*. A ktoreby się znalazło odczopowane, takowe Poborca z Urzędem Mieyskim pieczętować ma, aby drugi raz od nich nie czopowano. A od ktorychby nie odczopowano, aby *exnunc* podlegli takowemu podatku, wolnościami się żadnemi nie broniąc, które na ten czas podnosimy, od każdej beczki po złotych dwu płacić będą.

Wina które morzem przychodzą, Francuskie, Włoskie, Hiszpańskie, Pinioly, Alakanty, Rywuły, y inne które gdy do miasta abo miasteczka przywożą, od każdej baryły płacić mają po gr: 24. Czego Poborca y Urząd Mieyski *fideliter* doyrzec będą powinni. A żeby *portoria*, iako od tych win wszelakich zamorskich, tak y od kupi wszelakich, w swą reżę wprawione były, iakoby skarbowi y Rzpltey ten pożytek teraz y na potym był w cale oddawany, y który *privati in derogationem juris Regij et Reipub*: odeymia: także y dla inszych exorbitancyi w klubę wprawienia w mieściech portowych, Kommissarze zesłani być mają.

Od beczki każdej miodu rozsyconego, w ktoreby trzy baryły były pitego, od każdej po gr: 12, a od pulbeczki, baryły po groszy sześci, według proporcji.

Od miodow starych sowito każdy ma dać, od beczki po groszy dwudziestu y czterech, a od baryły abo pulbeczki, po gr: 12, wyiawszy miody szlacheckie, które sobie w domu sycą, y kto-

re będą na szynk z swych własnych pasiek dawać. Także od trojniku, kierstranku, malinniku, każdy iako od starego miodu będzie płacić powinien. A żeby to sprawiedliwie dochodziło, Poborca każdy w Woiewodztwach, y w Powiecie, będzie powiniem po wzięciu uniwersału poborowego, obiać miasta wszystkie y miasteczka onego Woiewodztwa abo Ziemie: a tam ma z Rady Mieyskiej, abo z pospolitego człowieka, iednego obrać, który przezeń, y przez Radę, ma bydź przysięgą obowiązany, że tego podatku czopowego pilnie y wiernie doglądać, y wybierać będzie, według tego uniwersału, do którego z Rady Mieyskiej ma bydź ieden przydan, aby tym większa wiara była y pilność: z czego się Urząd Mieyski wymawiać nie ma, y za tą uchwałą będzie powiniem. A pieniądze wybrane na kwartał Poborcy oddawać, za dostatecznym spisaniem rejestru każdego szynkowania, y zapieczętowaniem pieczęcią mieyską, z podpisem Burmistrza, y dwu Radziec, pod wianą sta grzywien. Tenże Poborca we wsiach naszych Krolewskich, y duchownych, ma postanowić z karczmarzmi, z wiadomością panow samych Starostow y Urzędnikow, iakoby z tego czopowego ten pobor dochodził sprawiedliwie.

A gdzieby się to pokazać mogło, żeby w tym niebacznie iakich fortelow, derogując tey Seymowey uchwale, używać kto miał, takowy wianą dwoiaką czternastą grzywien ma bydź karany: o którą ma mieć *peremptorium terminum* przed Starostą, kiedy Poborca pozowie. A ze wsi szlacheckich, panowie wsi onych, abo ich urzędnicy, mają pobor czopowy odsyłać do Poborce, przez karczmarze swe, *cum significatoribus literis*, za ręką y pieczęcią swą, specyfikując iako wiele czopowego, a że zupełnie y sprawiedliwie odsyłać: czego karczmarz przy oddawaniu przysięgą podeprzeć powinien będzie. A ieśliby się też którzy upornie chcieli iakie ni wolnościami bronić, takowi ku zapłacie przymuszeni urzędnie bydź mają, y listy żadnemu przeciwno temu bronić się nie mają, okrom pogorzalcow, tak przez Tatary, iako y *casu fortuito* popalonych.

Szyprowie, od zboża y od towarow leśnych, tak płacić mają wszyscy. Ci co zboże wodą spuszczaią do Gdańska, Elbląga, Krolewca, Rygi, y indziej na wszystkie miejsca portowe, płacić powinni tak od pszenice, żyta, ięczmienia, owsa, mąki, iagiel, y wszelakiey żywności, od każdego łasztu po gr: 30. Wyjąwszy w tym wszelakie zboża urodzaju szlacheckiego, które od tego wolne bydź mają. Wszakże takowym obyczajem że sługa każdego szlachcica iakiegokolik stanu, dostateczną przysięgę uczynić ma, że to zboże nie przekupne, ale własnego urodzaju pana iego. A to ma bydź na miejscach zwykłych, do tego obranych, y od Nas abo Urzędnikow skarbu naszego, wedle potrzeby naznaczonych.

Od towarow leśnych, z dobr naszych Krolewskich, gdzie Starostowie popioły y towary

leśne sprawują swym sumptem, y na swoy własny pożytek tak płacić mają.

Od łasztu popiołu, po gr: 30; od łasztu smoły, gr: 24; od sta klepek, gr: 30; od sta wsiłek, gr: 30; od kopy cembrowiny, gr: 30; od masztu każdego, gr: 15; od sta balow, gr: 25; od kopy tarcie, po gr: 10; od sta pipełek, gr: 30; od sta wanczosu, gr: 24.

Wszakoz gdzie towary leśne w dobrach naszych szlacheckich ku pożytku skarbu naszego byłyby robione y spuszczone, od takowych towarow cło żadne nie ma bydź płacone.

Szyprowie od każdej szkuty własney, okrom szlacheckich, które iedno nymują z frochtu, płacić mają na rok po złotych sześci.

Rotmani Wiślni, od osob po złotemu iednemu: od dubasa po trzy złote monety. Od lich-tana po złotych dwu.

To ma wybierać, u Głowy, nad Nogatem Urodzony....., który w Elbiagu ma mieć swego Sukkollektora. Także na komorach Litewskich, w Brześciu, Urodzony....., a w Iurborku, Urodzony.....

Od każdej beczki śledzi, przekupnie mają dawać po gr: 6; od beczki dorszu y stokwiszu, po gr: dwu; od beczki Lwowskich szczuk, po gr: 12; od beczki ryb Pruskich, y Krolewieckich po gr: 6; od beczki węgorzy, po gr: 12; od wyziny mazy, po złotych dwu; od beczki iesietrzyny po gr: 10; od suchych ryb wielkich sta, po gr: 5; od lososia suchego, po gr: iednemu; od iesiotra wędłego, po gr: iednemu; od troski iunow po groszu iednemu: wyjąwszy szlacheckie własne potrzeby.

Owczarze, osepni, państwo, fałeczni, y inni, aby dali od dziesiąci owiec swych, po groszu dwu, y od tych co ie w nymie mają.

Ci którzy mają pieniądze leżące, tak ludzie szlacheccy, iako y mieszczanie, a na *interesse* ich dawaia, aby każdy od sta złotych dał po złotych dwu: y ci którzy majątkości swe przedawszy, w mieściech mieszkaia. Wszakże aby żaden nie brał od sta, iedno złotych ośm.

Cła od kupi wszelakich, tak ziemią iako y wodą, aukcyą, za uclwął wszzech Stanow, teraz y na potym postanawiamy.

A tego cła rząd y dozor, skarbowi naszemu należeć ma, ktoremu stan szlachecki podlegać nie ma.

Warunek wybierania poborow.

Poborcowie wszyscy, y ich Sukkollektorowie do wybierania poboru w Woiewodztwach, Powieciach, y Ziemiach naznaczeni, y niżej opisani, na wybieranie tego poboru przysięgą obowiązani bydź mają. A tę przysięgę uczynić będą powinni na Rokach Grodzkich bliźszych, po świętym Woyciesze blisko przyszyłym, w tę rotę.

Ia N przysięgam, iż wyżej opisanych podatkow w wybieraniu y w wyciąganiu wierny będę, Naiśnieyszemu Panu, Panu Zygmuntowi Trzeciemu, z łaski Bożey Krolowi Polskiemu Wielkiemu Xiążęciu Litewskiemu, Ruskiemu, etc.

1437

y Rzpłtey: a chcę y iestem powinien wszelaką pracą, staraniem, szczerością y pilnością, podatki według uchwały listow uniwersalnych na Seymie Walnym Krakowskim, blisko przyszyłym uchwalonych y postanowionych, wiernie wyciągać y zbierać: żadnemu człowiekowi, iakiegokolwiek stanu, płci, y powołania, bądź dla miłości y przychylności, abo nagrody, nie folgując. Naprzod z dobr Krolewskich y duchownych, potym z dobr wszelakich szlacheckich osob, bez przekazy wolności y swobod, iakąkolwiek władzą komuzkolwiek nadanych: tych którzy zatrzymali taki podatek, Starości onego miejsca deferuiąc. A wybrane pieniądze, nie obracaiąc ich na swoy własny pożytek, ani względem ufolgowania, ani kwitow mniejszych dawania, y upominkow nie biorąc, ani pożyczaiąc, do rąk tych wiernie y zupełnie oddam, iako iest wyżej postanowiono. Tak mi niech Pan Bog pomoże, y Święta Ewangelia.

A ci Poborce wszyscy, także y Sukkollektorowie, będą powinni, *sub iuramento praestito*, pilnie y sprawiedliwie, nikomu nie folgując, ten pobor wybierać, y wcale, nie sobie nie przywłaszczaiąc, iako wyżej opisano, oddawać zarazem po odebraniu, do Szafarzow, na tym Seymie abo Woiewodztwach naznaczonych, tym obyczajem: że ten co będzie oddawał, ma dać abo posłać rekognicyą temu to Poborcy, wiele tego podatku wszystkiego z rol y majątkości swoiey, specyfikuiąc wszystko, iako wiele od czego oddał. A takową rekognicyą na sprawiedliwe oddanie poboru, iako wyżej omieniono, przez się abo sługę swego zostawić ma. A gdzieby kto poboru nie wydał, tedy takowego Poborca do Urzędu Zamkowego, gdzie podległ, powinien deferować, y onego *poena quatuordecem marcarum in eodem termino*, który ma bydź *peremptorius*, penować, y do oddania poborow w cale, prawem przymusić: w czym takowy porządek ma bydź zachowany.

Aby każdy Poborca był powinien, każdego któryby poboru nie oddał, nadaley do S. Iana, od czasu w uniwersale naznaczonego, dać Starości na delacyi: a Starosta aby był powinien do dwu niedziel wszystkie podane na delacyach spożywać, y żadnego terminu nie intermitować, ani na żadnym terminie nie ma bydź wywodzon pozwanemu progres, *in causis ejusmodi*, także *accessoria*, ani dylacye żadne miejsca mieć nie mają, gdyż każdy winien *peremptorie respondere, et satisfacere decreto cui libet*, y *execucyą sine intermissione*, aż do ukazania kwitow od Poborce, czynić bez wszelakiego nakładu, któryby na to Poborce czynić mieli: a gdzieby Poborca nie dał na delacyi, abo Starosta, *infra tempus superscriptum* nie pozywał, tedy iuz Poborca abo Starosta, ieśliby *negligentes* byli, Poborca *in delatione*, Starosta *in executione, poenam centum marcarum* Szafarzom naznaczonym o to pozywaiącym, na expensa prawne połowicę, a drugą połowicę do poborow z win przepadnie. O co wszystko prawo do

1439

Trybunału Rokiem zawitym, tyle ile razow w tym się niedbałym pokaże, *usque ad plenariam satisfactionem contributionum in literis universalibus contentam*. A co Starosta z delacyi wybierze, aby to do Poborce wydawał. A ieśliby Poborca na delacyi kogo niewinnie podał, tedy za okazaniem kwitu zupełnego oddania kontrybucyi, stronę wolną Urząd od wszystkiego uczynić będzie powinien, a na Poborcę skazać ma, *duplicem poenam quatuordecem marcarum in instanti, a iudicio sive officio non receden: solven:* który tamże bez pozwu Rok zawity mieć ma, połowicę Starości, a połowicę stronie pozwaney. Także gdzieby z dobr naszych Krolewskich Starosta abo dzierzawca, tak w Koronie iako y w Wielkim X. Litewskim, tego podatku nie oddał, takoweyże winie iako y szlachcie podledz ma. O co od Poborce do bliźszego Grodu pozwan bydź ma, y *peremptorie respondere et satisfacere pro poena, et pro contributione tenebitur*. Ktore pobory na obronę Rzpłtey, a potężność iaką przeciw nieprzyjacielowi, na żołnierza, który nie ma leżeć *in visceribus Regni, iż są złożone*: tedy Poborce powinni będą Szafarzom, gdzie są obrani, na to naznaczonym, wybrane pieniądze we dwie niedzieli po S. Janie oddawać, *sub poena bannitionis, et duplicis multae sive tazae*. O co pozwani na Trybunał od Szafarzow, mają *semotis omnibus dilationibus peremptorie respondere et satisfacere pro iudicatis, in instanti, sub poenis superscriptis*. A ten pobor na żadną inszą rzecz, oprócz obrony teraz postanowioney, nie ma bydź obracany, y nikomu rozdawany bydź nie ma, a ieśliby ktokolwiek iakieykolwiek kondycyi będąc co z tego poboru uprosić abo wziąć chciał, abo wziął, ten ma przepadać *poenam confiscationis bonorum* o którą od kogokolwiek pozwany, na Trybunale respondować powinien. Także ci Szafarze y Poborce ten podatek wybrany oddać mają, na co iest złożony, *sub iisdem poenis*, o ktore Instygator nasz tych Szafarzow y Poborcow, za dworem naszym zawitym Rokiem pozywać ma.

Poborce do wybierania poboru naznaczeni.

1440

W Krakowskim,.....; w Poznańskim,.....; w Wileńskim,.....; w Lidzkim,.....; w Osmiańskim,.....; w Wilkomińskim,.....; w Braclawskim,....., w Sędomirskim, do Powiatow, Sędomirskiego, Wiślickiego y Piłźnieńskiego, Urodzony Stanisław Dębicki. A do Radomskiego, Opoczyńskiego, Chęcińskiego, Stężyckiego, Urodzony Wszebor Tymiński; w Kaliskim,.....; w Trockim,.....; w Grodzińskim,.....; w Kowińskim,.....; w Upit-skim,.....; w Sieradzkim, Urodzony Iarosz Bykowski, z tą deklaracyą, że przeszłych poborow łanowych dobrawszy, ten pobor rowno z drugimi pozwolony wybierać ma. A czopowe przeszle ustać ma, a terazniwsze nastąpić y wybierane bydź ma; w Ziemi Wieluńskiej, do braciey; w Łęczyckim,.....; w Ziemi Żmudzkiej,.....; w Brzeskim,.....; w Kiiow-

skim,, w Inowrocławskim,; w Ziemi Dobrzyńskiej,; w Ruskim, w Lwowskim, w Żydaczewskich Ziemiach, Urodzony Piotr Korytko; w Przemyskim, Urodz: Remian Orzechowski; w Sanockim, Urodz: Wojciech Humnicki; w Ziemi Chełmskiej, Urodz: Iędrzej Serebryński; w Halickiej, Kołomyjskiej y Trembowelskiej Ziemi Urodz: Mikołaj Ożga; w Wołyńskim, Urodz: Ian Linowski; w Podolskim, Urodz: Stanisław Strzyżewski; w Lubelskim, Urodz: Ian Stoiński, Sędzia Grodzki Lubelski; w Płockim,; w Belskim, Urodz: Paweł Rudowski; w Nowogrodzkim, w Słonimskim,; w Płockim, Urodz: Piotr Kańczewski, Podstoli Płocki; w Witebskim, w Orszańskim, w Mazowieckim; w Czernskim, Urodz: Prokop Oborski Podstoli Czernski; w Warszawskim, Urodz: Ian Okęski; w Wyszogrodzkim, Urodz: Maciej Nakwaski; w Zakroczymskim, Urodz: Stan: Gorski Pisarz Zakroczym: Ziemi: w Ciechanowskim, Urodz: Mikołaj Podolski Grammatyka; w Łomzińskim,; w Rożańskim, Urodz: Paweł Olszewski; w Nurskim, Urodzony Zygmunt Gorski, dzierżawca Ostrowski; w Wiskim, Urodz: Augustyn Karwowski; w Liwskim, Urodzony Mikołaj Brzozkowski, Pisarz Liwski.

A od przeszłych nie wybranych poborow dla śmierci Poborce, które exekwowane być nie mogły, *sine delatione ad Capitaneum*, mają z poryzodka siebie Poborcę obrać po Seymie na pierwszych querelach, który pieniądze wybrane ma oddać według uniwersału przeszłego, komu są konstytucyą naznaczone, a to nadaley do Świątek blisko przyszłych: a nieposłuszne oddać *pro executione* do Starosty. A ci wszyscy Poborce Woiewod. Mazowieckiego, mają mieć *salarium* według uniwersału *anni 1578*.

W Podlaskim z przeszłego poboru nie mają być *salaria* dawane tym, którzy się nie stawili na Seym, iedno tym którzy byli, złotych czterysta.

W Drohickim, Urodzony, Wojciech Mleczeko, Cześnik Podlaski: w Mielnickim, tenże; w Bielskim, Urodzony Bernard Brzozowski; w Rawskiej Ziemi, w Sochaczewskiej Ziemi, w Gostyńskiej,; w Brześciu Litewskim, w Pińskim, w Chełmińskim,; w Mściławskim, w Malborskim, w Braclawskim,; w Pomorskim, w Gdańskim, w Czczowskim, w Swieckim,; w Tucholskim, w Słuchowskim, w Puckim,; w Mirakowskim, y Kościerzynskim, w Mińskim, w Możerskim,; w Ziemi Inflantckiej, w Derpskim, Urodzony Krzysztof Fredro; w Wendeńskim, Urodzony Rogoziński; w Pernawskim, Urodzony Michał Golebiewski.

Szafarze do poborow wyżey przereczonych naznaczeni.

W Wielkiej Polsce:

W Poznańskim, w Kaliskim,; w Sieradzkim, w Ziemi Wieluńskiej,; w Łę-

czyckim, w Brzeskim,; w Inowrocławskim, w Ziemi Dobrzyńskiej,; w Płockim, Urodzony Iadam Kossobucki z Radzanowa; w Mazowieckim y Podlaskim, Urodzony Franciszek Krasinski, Kasztelan Ciechanowski; w Chełmieńskiej, Malborskiej, Pomorskiej,; w Ziemi Inflantckiej, Urodzony Maciej Leniek, Starosta Nowogrodzki.

W Małej Polsce:

W Krakowskim,; w Sędmierskim, Urodzony Ian Gniewosz. Tenże w Kiiowskim, w Lubelskim, w Wołyńskim, Belskim, Braclawskim, Podolskim.

W Ruskim Woiewodztwie, w Lwowskiej, Żydaczowskiej, Przemyskiej, Chełmskiej Ziemi, przy Poborcach te pieniądze być mają, którzy Poborce powinni być oddać te pobory tamże, gdzie Szafarze inszy odawać będą.

Sanocka Ziemia do Seymu przy Poborcach Wielkiego X. Lit. do Podskarbiego W. X. L. Dimitra Chafeckiego oddawane będą, jeśli się nań zgodzą.

A duchowieństwo W. X. Lit. zostawa przy swej prerogatywie, wybieraniu y oddawaniu poboru według uniwersału *anni 1593*.

Iż też Stany Koronne na przeszłym Seymie przed odiażdem naszym ztąd do Krolestwa naszego Szwedzkiego, ratując Nas na tę drogę naszą z chęci swej, dali Nam z przeszłych poborow po dwakroć sto tysięcy złotych. A Posłowie Wielkiego X. Lit. wzięli to byli do bracy swej, z pewną nadzieją, że też Nas przykładem Stanow Koronnych, stem tysięcy złotych ratować mieli, na cośmy im byli Ziazd główny w Wilnie na dzień 30 Iulij w roku 1593 złożyli. Na którym Ziezdzie Stany Wielkiego X. Lit. ten doszedł, tedy to pozwolenie tego poboru, mocą tego Seymu approbujemy, z którego Nam wedle uniwersału Seymu przeszłego, sto tysięcy złotych dać mają: a to co by nad to zbywało, na zapłatę długow Przodka naszego, sławney pamięci Krola Iego M. Stefana, co na wojnę Moskiewską u Urodzonych, Marcina Pałeckiego, y Marcina Strawinskiego summy pieniędzy wzięwszy, dobra stołu naszego, dzierżawę Eyszyską w sześci tysięcy złotych, y procenta miasta Mobilewskiego także w sześci tysięcy złotych zawiodł y zastawił, potomkom przereczonych kredytorow, zapłacono być ma.

A iż niebezpieczeństwa wielkie Koronę y Państwa nasze zachodzą, zwłaszcza pod tym czasem, gdy się woyska wielkie przy granicach mieszaia, jeśli się w tym czasie wielkie jakie niebezpieczeństwo, mianowicie od Cesarza Turckiego, dowodnie pokazało (gdy nad pakta y poselstwa przesłani byli roku przeszłego Tartarowie przez Państwa nasze) a zabieżeć się mu y ochronić inaczej nie mogło: zgodnym pozwoleniem wszech Stanow Koronnych, y W. X. Lit. ruszenie pospolite przeciwko mocy Turckiej sami postanawiamy: y zaraz dla większej gotowości, wici iedne za dwoie, tak po wszystkich Państwach, iako y do Wielkiego X. Li-

1443

tewskiego wysyłamy: a za trzeciemi wedle prawa, gdy przez Nas wysłane będą, powinien się będzie stan Rycerski ruszyć która powinność y uchwała, do Seymu tylko blisko przyszłego trwać ma. Podlaszanie według zwyczaju swego ruszyć się mają.

Deputaci do odbierania kwarty.

Z Rady, Urodzony Ian Kościelecki Kasztellan, Miedzyrzeczki Starosta.

Z Posłow, Urodzony Kasper Galicki, Sędzia Grodzki Brzeski.

Z Rady, Urodzony Stanisław Krasinski, Kasztellan Podlaski.

Z Posłow, Urodzony Piotr Ostrowski z Ostrowa.

Na wiarę y upewnienie o tym postanowieniu, uniwersał ten pieczęcią Koronną iest zapieczętowany, w Krakowie, dnia 20 Marca roku Pańskiego, 1595.

Na własne rozkazanie Krola I. M.

KONSTITUCYE

SEYMU WALNEGO KORONNEGO

WARSZAWSKIEGO

ROKU PAŃSKIEGO 1596.

W Imię Pańskie Amen. Zygmunt III., z Bożej łaski Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Kiiowskie, Wołyńskie, Podlaskie, Inflantckie, etc. y Szwedzki, Gotski, Wandalski, Dziedziczny Krol.

1. Oznaymujemy wszem wobec, y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy: iż iakośmy ten Seym Walny Warszawski wszystkim Stanom Koronnym, y Wielkiemu Xięstwu Litewskiemu, dla zabieżenia wielkim niebezpieczeństwom, które na Państwa nasze z wielu stron następuia, y które się doma tu wznieciły, złożyli, naprzod za spólną namową y zgodą wszech Stanow Koronnych, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, naznaczyliśmy pewne Kommissarze, tak z duchownego, iako y świeckiego stanu, z Rad naszych, także z Koła Poselskiego obojga narodu, tak Polskiego, iako y Litewskiego, iako w samym oryginalu iest opisano. Ktorem to Kommissarzom zleciłiśmy, za zezwoleniem wszech Stanow, aby z Posły Panow Chrześciańskich traktowali, y namawiali o rzeczach tych, które pod te czasy Rzeczposp. naszą, y one zachodzą: nic w tej sprawie nie zawieraiąc, ale do uznania y zawarcia wszem Stanom na Seymiki, y na Seym przyszły, wszystko to co namowia, odnieść, daley nic, iedno do dnia ostatniego Sierpnia traktować mają: który to Seym ma być dla odprawy utwierdzenia tych samych spraw przez Nas złożony, na którym nic inszego nie ma być wnoszone, ani traktowano.

1444

O obronie.

2. Na obronę granic Koronnych, postanawiamy, aby reszty przeszłego poboru, na Seymie przeszłym Krakowskim uchwalonego, iak naprzedcy zniesione były. A Woiewodztwa tej Ziemi, y Powiaty w Koronie, y w Wielkim Xięstwie Litewskim, które poboru uchwały Seymu Krakowskiego nie wydały, a mianowicie Poznanskie, Kaliskie, Łęczyckie, Brzeskie, Inowłodzkie, Rawskie, Ziemia Dobrzyńska, Braclawska, Kiiowska Ziemia, Inflantcka, Sanocka, Halicka, y insze wszystkie, także y w Wielkim Xięstwie Litewskim, zarazem według uniwersału tego Seymu Krakowskiego, złożyć y oddać nadaley do dnia S. Bartłomieja mają, w tymże roku terazniejszym: począwszy wybieranie poborow tych na mieyscach zwykłych, w każdym Woiewodztwie y Ziemi, od dnia S. Iana blisko przyszłego. A ci Poborcowie y Szafarze, którzy już *in parte*, abo *in toto*, te pobory wybrali aby ie *exnunc* wydali do Świątek, do Koronnego Podskarbiego, w Koronie, a także do Wielkiego Podskarbiego w Wielkim Xięstwie Litewskim. Przytym na tę obronę uchwalamy pogłowne żydowskie, we wszystkich Koronie, y w Wielkim Xięstwie Litewskim, od każdej głowy żydowskiej po złotemu: a ma być względ na iałmużniki. Ktorego pogłownego wybierania Urząd Woiewodzy w Polsce, a w Litwie Starościń: także Starostowie na Wołyniu: a w dobrach duchownych y świeckich, sami ich panowie z Raycami miasta onegoż przysięgłymi dwiema, na sprawiedliwe policzenie głów, doglądać mają, y pieniądze od starszych onego miasta żydow rekwirować będą, y do Poborcow oddawać. A Rayce y miasta z tego się nie mają wymawiać, *sub poena centum marcarum fisco nostro persolvendarum*. Ktore pobory y pogłowne, mają być przez Poborce oddawane do rąk Panow Podskarbiech, w Koronie do Koronnego, a w Litwie do Litewskiego Wielkiego: także y Woiewodztwa Poznanskie y Kaliskie, etc., do Szafarzew, na też obronę żołnierzom. A lanowe pobory, y insze, które raz w rok bywaią wybierane, podatki, po expiracyi czasu wyżey do wybierania poborow zamierzonego, nadaley we cztery niedziele, Poborce do skarbow oddawać mają. A czopowe zaś, które się ma począć od publikacyi poborczyney, w każdym mieście y miasteczku, po skończeniu każdego kwartału, nadaley we dwie niedziele, do skarbu Poborcowie będą powinni oddać: a przy ostatniej racie czopowego, liczbę dostateczną każdy Poborca będzie powinien uczynić. Także Poborce y Szafarze, którzy do tych czasow pieniądze odebrali, tychże z Seymu Krakowskiego uchwalonych poborow, aby ie bez omieszkania do skarbu oddali. A Woiewodztwa Poznanskie y Kaliskie, Szafarze do odbierania pieniędzy od Poborcow tych, co na Seymiku naznaczyli, naznaczaia Urodzone Pany, Marcina Padniewskiego, Kasztellana Kamieńskiego, Iana

1445

Orzelskiego, Starostę Kościńskiego, którzy pieniądze od Poborców wzięte, do rąk mają oddawać I. M. P. Podskarbiego. A pogłowne żydowskie, tak w tych Woiewodztwach, kędy już pobory wybrano, iako y te, które za tą uchwałą wybierać będą Poborcy w uniwersale Krakowskim opisane, także y ci którzy są w Woiewodztwach obrani; wybierać bez wszelakiego mieszkania, nadaley na S. Bartłomiey wydać będą powinni, tam kędy komu wedle tego postanowienia wydać ukazano. A z strony delacyi retent, do Grodow także, y exekwucyi ich, będą się powinni zachować, tak PP. Starostowie, Szafarze, y Poborcy, według konstytucyi *anni* 1593. A żeby się tym pilnie poczuwali Poborcowie, w wybieraniu y znoszeniu tych poborow, y Starostowie w czynieniu exekwucyi: gdzieby który z nich powinności swey dosyć nie czynił, *authoritate praesentis Conventus, forum* ukazujemy na Trybunale, któremużkolwiek Instygatorowi naszemu, za delacją onych od Podskarbiech, referując się z strony exekwucyi y win do uniwersału roku 1593. A ten wyżey mianowany pobor, y pogłowne żydowskie, ma być obrocon niegdziey indziej, jedno na przyczynienie woyska, dla wstretu czynienia nieprzyjacielowi, y zabezpieczenia wszelakim niebezpieczeństwom w Rzpltey. Deputujemy też osoby pewne, do wybierania kwarty: z Koła Senatorskiego Ich M. Panow, P. Stanisława Bykowskiego, Kasztellana Łęczyckiego, Starostę Sieradzkiego, Piotra Niszczycyckiego, Bełskiego Kasztellana: a z Koła Rycerskiego, Zygmunta Sumińskiego, Sędziego Dobrzyńskiego, z Wielkiej Polski: a z Małej Polski Krzysztofa Gdeszyńskiego. Którą kwartę wybrawszy, zarazem po wybieraniu mają odebrać wszystkie do ręki Pana Pisarza Polnego, na przyczynienie woyska tegoż. A iż w Wielkim Xięstwie Litewskim nieco poborow w Powieciach, Nowogrodzkim, y Mińskim, y Upitckim, w roku niniejszym 1596, na obronę wydano: tedy z tych Powiatow, tym wszystkim co pieniądze wydali, za pokazaniem kwitow dostatecznych, z tego poboru przyjęto y defalkowano być ma. A z duchownych dobr w tymże Xięstwie Litewskim, pobor wybrany wedle uniwersału Seymu Krakowskiego, do rąk Pana Podskarbiego Wielkiego Xięstwa Litewskiego oddany być ma przez duchowne Poborce, według starego zwyczaju, na żołnierze tegoż Wielkiego Xięstwa Litewskiego, ku teyż obronie Rzeczypospolitey. Ktore woysko Litewskie złączyc się ma z woyskiem Koronnym, y przeciw nieprzyjacielowi czynić spolem.

Pobor Ziemi Dobrzyńskiej.

3. A iż Ziemia Dobrzyńska za złożeniem Seymiku przez Nas, pozwolili pobor na tymże Seymiku, w Krakowie uchwalony, gdzie y Poborce y Szafarze obrali, y już iest ten pobor wybrany: tedy to niniejszą konstytucją approbuujemy: tedy pobor odnieść, y oddać mają do skarbu naszego Koronnego bez omieszkania, y

Poborca z Szafarzem liczbę czynić mają, przed Panem Podskarbiem Koronnym.

Poborcy do wybierania poborow naznaczeni w Woiewodztwach.

4. W Poznańskim, Urodzony Adam Naradowski; w Wołyńskim, do braciey; w Lidskim, Urodzony Maciey Bronicki; w Osmiańskim, do braciey; w Wilkomirskim, do braciey; w Braclawskim, do braciey; w Kaliskim, Ian Ryszewski; w Trockim, do braciey; w Grodzieńskim, do braciey; w Kowińskim, do braciey; w Upitskim, do braciey; w Łęczyckim, Uro: Marcin Witowski, Marcinow syn; w Ziemi Żmudzkiej, do braciey; w Brzeskim, Uro: Woyciech Iarnowski, Sędzia Grodzki Przedecki; w Kiiowskim,.....; w Inowłocławskim, Urodzony Woyciech Mirczyński; w Ziemi Dobrzyńskiej,.....; w Ziemi Gostyńskiej, Urodzony Piotr Rybski z Piątnowa; w Ziemi Sanockiej,.....; w Połockim, w Nowogrodzkim, do braciey; w Słonińskim do braciey; w Wołkowiskim, Urodzony Stanisław Piotraszewski, Pisarz Grodzki Wołkowiski; w Witepskim, Uro: Hrehory Kościa, Podsedek Witepski; w Orszańskim, do braciey; w Rawskim, Uro: Ian Nowomieyski Floryanow syn; w Brzeskim, Litew: Uro: Przemysław Korobowski, Pisarz Grodzki Brzeski; w Pińskim, Urodzony Paweł Dorohostayski; w Mściślawskim, do braciey; w Braclawskim, Uro: Mikołay Szasko, Chorąży Braclawski; w Mińskim, w Mozerskim, do braciey; w Rzeczyckim, Urodzony Iwan Narkowicz Podwiński; w Ziemi Infantckiej,.....

O Kozakach y ludzłach swowolnych.

5. Iż Ukraina swawolą Kozacką im daley tym barziej się z szkodą R. P. szerzy: przetoż konstytucją *anni* 1593 w ktorey ci swowolni za *perduelles et hostes patriae* są poczytani, *in exequutionem* przywodząc, Hetmanowi woyska naszego te swowolniki *ad internecionem* wyniszczyć poruczyliśmy. Daniny Zelechimerową, y Boryspalu, y gruntow ktemu należących podnosimy: a te grunty stołowi naszemu przywracamy. A dla zahamowania napotym tey swawoli, potrzebną konstytucją *anni* 1590 *in suo robore* zostawujemy, wedle ktorey Hetman nasz, y obywatele tamtych kraioy, z ktorych ci swawolni ludzie wychodzili, zachować się mają.

O clech.

6. Iż o clech niesłusznie wyciąganych dosyć prawa starego iest, to wszystko w cale zachowując, *abusus* nowe wygladzając, instruktarz wedle starego zwyczaju przez Nas podany, y ręką naszą podpisany, y pieczęcią Koronną przypieczętowany, Celnikom naszym rozesłać rozkazaliśmy: wedle ktorego kędy od kogo, y iako mają być cła y myta, tak pograniczne, iako y w Koronie, y w Państwach do nich należących, wybierane: ktore instruktarze mają być na komorach Celnych przybiiane, wedle ktorych na wszelakich komorach, a nie inaczej,

wszelakich cel tak wodnych iako ziemnych, wybieranie bydź ma. A ktokolwiek raz na głównej komorze powinno cło odda, aby na inszych wszech komorach był wolen za ukazaniem kwitu. A ktoby się ważył nad te instruktarze inaczej wybierać cła, od kogokolwiek pozwany *ad quodcunque Judicium, seu Officium Regni*, wedle prawa Koronnego, y W. X. Litew: *peremptorie* odpowiadać processem *de impossessionatis* opisany, y *poenis* podledz o clech opisanych będzie powinien. A cło poborowe na Seymie przeszłym Krakowskim uchwalone, y u Nowodwora, Fordana, Dybowa, Stawka pod Toruniem, tylko do wyścia roku, od poczęcia y brania tego cła trwać ma. A tych wszystkich szlachcicow, ktore Instygator nasz, *ex delatione* tych tam mieysc pomienionych Administratorow y Celnikow był spożywał, o iakiekolwiek szkody *fisci nostri*, tą konstytucją wolne czyniemy czasy wiecznemi.

Rozgraniczenie Woiewodztw, Podlaskiego z Woiewodztwem Brzeskim, y Powiatem Grodzińskim.

7. Przywodząc do exekwucyi konstytucye *anni* 1589 także 1591 o rozgraniczeniu Woiewodztw, Brzeskiego Lit: z Podlaskim, y Powiatu Grodzińskiego, mocą niniejszego Seymu, za zezwoleniem wszech Stanow obojga narodu, już *ex nunc* Kommissarze naznaczymy, z Koła Senatorskiego, Wielmożne Pany: Mikołay Krzysztofa Radziwiła Trockiego, Iana Abramowicza Smoleńskiego, Krzysztofa Zienowica Brzeskiego, Woiewody: Lwa Sapiechę Kanclerza Wielkiego Xięstwa Litewskiego, Dymitra Chaleckiego z Chalca, Podskarbiego Wielkiego Xięstwa Litewskiego. A z Koła Rycerskiego, Urodzone Pany, Andrzej Rzeczyckiego Lubelskiego, Kapra Dębińskiego Mielnickiego, Krzysztofa Brzożowskiego Bielskiego, Podkomorzych. Hieronyma Przykowicza z Bączyk, Podkomorze Brzeskiego Lit: Jana Paca, Tywonia Wileńskiego, Lwa Pocięcia, Pisarza Ziemi Brzeskiego, a Malchera Rayskiego: dając im moc zupełną do rozgraniczenia, y gruntownego uspokojenia. A Kommissarz każdy pod winą dwoch set grzywien podpisawszy się, na kommissyą winien się stawić, *excepta vera infirmitate*, o co *forum* każdemu narodowi do swojego Trybunału, *ad cuiuscunque instantiam* naznaczymy. Nad to, iesli by ktora strona bądź z Polski, abo też y z Litwy, nie wyjechała, Kommissarze z iedney stroney ziechawszy się kończyć y granice sypać mogą, *et sic negotium in rem iudicatam transcat*. A to rozgraniczenie w roku niniejszym 1596 na dzień piętnasty miesiąca Oktobra, Woiewodztwom, Podlaskiemu z Brzeskim mieysce w Kodencu, od Chelma, a Grodzińskiemu Powiatowi z tymże Woiewodztwem Podlaskim od Augustowa, naznaczymy.

Warunek Woiewodztw, Nowogrodzkiego y Mińskiego.

8. Iż obywatele tych Woiewodztw w roku 1596 pod czasem wtargnienia Kozakow, za

listy naszymi y Hetmana Litewskiego, iedni do Kopiela, a drudzy do Mińska poczty swemi, iako na gwałt się stawili, a na niektórych z tych obywatelow w inszych Powieciach u Grodu y Ziemstwa za niestaniem ich roku ustanowiono: przeto niniejszą uchwałą warujemy, iż ci wszyscy, którzy pod tym czasem niebezpieczeństwa gdziekolwiek w woyszcze byli, od wszystkich dekretow Grodzkich y Ziemijskich wolne czyniemy: y dekreta takie, także przewody prawne, przed Sądem Ziemijskim abo Grodzkim pod tym czasem otrzymane, za pokazaniem bytności ich w woyszcze, listami Hetmana W. X. L. abo R. P. Rady Rycerstwa tamecznego na Trybunale abrogowane bydź mają: także też komuby za zapisem Rok pod tym czasem, tam gdzie ci swowolnicy leżeli, przypadł, a onby dla tego niebezpieczeństwa na onym mieyscu stanąć nie mogli, tedy za to żadnym winom nie podlega.

O sługach zbiegłych plebeis.

9. Konstytucją *anni* 1578 o sługach zbiegłych *plebeis* obostrzając, tym którzy się ważą takie sługi bez listu wyświadczanego przyjmować, winę sta grzywien, miasto czternaścia, a *forum* w Grodzie należącym naznaczymy.

Roki Ziemijskie Woiewodztw, Brzeskiego, Inowłocławskiego.

1449

10. Iż różne konstytucye, różne rozumienia w ludziach mnożą: czemu My zabiegając, za prośbą Posłow tych Woiewodztw, postanawiamy; iż wszystkie konstytucye o Rocach Brzeskich Inowłocławskich uczynione abrogujemy a konstytucją w roku 1588 uczynioną przy samym tylko czasie sądom naznaczonym zostawujemy z tą deklaracją: gdy w Powieciach głównych w Brześciu, y w Inowłocławiu nie doydą, aby w mniejszych nie dochodziły.

Seymik na Deputata Ziemi Dobrzyńskiej.

11. Na prośbę Posłow Ziemi Dobrzyńskiej, pozwalamy, aby Seymik na obieranie Deputata na Trybunał bywał dnia tego, iako y w innych wszystkich Woiewodztwach.

Surrogacya Płocka.

12. Za zgodną prośbą Woiewodztwa Płockiego, pozwalamy Wiel: Stanisławowi Mińskiemu Staroście naszemu Płockiemu, mieć w tantym Starostwie naszym Płockim Surrogatora, y mianujemy go za zgodnym zezwoleniem tegoż Woiewodztwa, Urodzonego Jana Gorskiego: ktora Surrogacya, tylko do iednego roku trwać ma, od daty tey konstytucyi.

Indigenatus trzech Wołoszynow.

13. Za przyczyną y pozwoleniem wszech Stanow Koronnych Seymu tego, przyjmujemy za *Indigenas* stanu szlacheckiego Korony tey, Wołoszyny, Jerzego Mohilę Metropolitę Ziemi Woło-

skiey, Symeona Mohilę, Hetmana Ziemie Mołdaw: Symona Stroica Wisternika Mołdaskiego.

Okazowanie.

14. Za prośbą Woiewodztw, Krakowskiego, Łęczyckiego, Rawskiego, Posłów, pozwalamy obywatelom Woiewodztw tych, którzy wojnę służyć wedle prawa winni, Okazowania na dzień przyszy S. Michała każdemu Woiewodztwu, Krakowskiemu w Krakowie przed Kazmierzem, Łęczyckiemu przed Łęczycą, Rawskiemu pod Sochaczowem: z tym dokładem, aby tam żadne konsultacye ani tumulty nie były, pod warunkiem pokoju, y rządów, konstytucyi *anni* 1593 opisaney, w cale we wszystkich punkciech one zostawiając.

O tumulciech.

15. Iż wiele na pokoiu domowym pod każdym niebezpieczeństwem Rzpltey należy. Zabiegając wszelakim tumultom y rozruchom, re-assumuiem konstytucyą *anni* 1593 pod odiażdem naszym do Szwecyi uczynioną, wedle ktorey każdy tumulty y rozruchy czyniąc, ma być sędzon, karan, y hamowan, *salva appellatione* do Nas na Seym: ktore sprawy, w pierwszy tydzień Seymu, między sprawami kryminalnymi sądzić mamy. A informacye, ieśliby w takich sprawach który sąd do Nas potrzebował, bez omieszkania mamy odprawować. Co iednak do przyszłego po tym terazniejszym, który dla Komissarzow złożony iest, nie daley trwać ma.

A dla większey wiary y pewności, pieczęcią Koronną zapieczetować rozkazaliśmy. Data w Warszawie, dnia siódmego miesiąca Maia, 1596. Panowania Krolestw naszych, Polskiego dziętego: a Szwedzkiego, roku trzeciego.

Na własne rozkazanie Krola I. M.

KONSTITUCYA

SEYMU WALNEGO WARSZAWSKIEGO,
ROKU PAŃSKIEGO 1598.

W Imię Pańskie Amen. Zygmunt III. z Bożey łaski Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantckie, etc. y Szwedzki, Gotcki, Wandalski, Dziedziczny Krol.

1. Wszem wobec y każdemu zosobna komu to wiedzieć należy, oznajmujemy: że mając pewną wiadomość, iako wielkie a niebezpieczne zatrudnienie po odiażaniu naszym pierwszym ze Szwecyi, w Krolestwie naszym dziedzicznym, od X. Karolusa dziecie się: złożyliśmy Seym Walny do Warszawy na dzień wtóry miesiąca Marca w roku niniejszym Stanom wszystkim, dla zniesienia się o odiażaniu naszym do tamtego Krolestwa naszego dziedzicznego, y do opatrzenia potrzeb y bezpieczeństwa Rzeczypospolitey pod

ten czas niebytności naszey. A za ziażaniem się tu na to miejsce Stanow wszystkich, tak Koronnych iako y Wielkiego X. Lit. byliśmy od nich naprzód pilnie proszeni, tak od PP. Rad, iako y Posłów Ziemskich, gdyż te Państwa obecności Krolewskiej potrzebują, abyśmy z nich y na namnieyszy czas nie odieżdżali, a raczey to przez iakie insze środki odprawili. Lecz gdyśmy im przełożyli y ukazali tego być tak wielką y nagłą potrzebę, że o zatrzymanie y uspokoienie tamtego Krolestwa Szwedzkiego idzie, a że to na Nas sam prawie gwałt wyciska, pozwolili Nam na czas doiażać do Szwecyi. A My o zwroceniu się naszym do Korony, na czas postanowiony, uczyniliśmy y daliśmy na piśmie wszystkiey Rzeczypospolitey upewnienie. Stany także Nam na dotrzymanie wiary y powinno poddaństwa dały dostateczną assekuracyą. Co wszystko tak assekuracyą od Nas około zwroczenia się iako y warowania dotrzymania Nam wiary, niniejszą konstytucyą, za wszech Stanow zezwoleniem, umacniamy y utwierdzamy. A przytym konstytucyę niżej napisane postanowiliśmy, y postanawiamy.

Reassumpcyja y deklaracyja niektórych konstytucyi przeszłych.

2. Konstytucyę *anni* 1593 pod pierwszy odiaż nasz do Szwecyi uczynione, naprzód te ktore są wieczne, tym więcej y na ten czas y na wieczne czasy umacniamy, y nienaruszenie cale zachowuiemy: a te ktore były *temporaneae* iako konstytucyą o sędziach y o *pospolitym ruszeniu* re-assumuiemy, y chcemy aby w mocy swey zachowane były do szczęśliwego przyiazdu naszego ze Szwecyi. Przykładając to iednak na ten czas do tey pomienionej konstytucyi o sędziach, że y ci, którzyby po zeyściu possessora dobr stołu naszego, do ręku Podskarbięgo Koronnego puścić dobrowolnie niechcieli, mają być za terażniejszym postanowieniem na Trybunale, *inter causas officij* sążeni. Także też konstytucyą o *tumulciech*, *in toto* iako iest sama w sobie, na ten czas ożywiamy, z tą iednak deklaracyą, że za tumult to samo ma być rozumiano, gdyby kto mocą naiachał, zabił, abo zranił, gwałt białychgłow, naszcie na dom abo dwor szlachecki na gruncie mieyskim leżący, abo naszcie na gospodę w mieście uczynił. Przy ktorey iednak konstytucyi o *tumulciech* Wielkie Xięstwo Litewskie, okrom deklaracyi, tak iako iest napisano cale zostaie. Konstytucyą też o *exemptach* po pierwszy odiaż nasz postanowioną iako napisana iest, we wszystkim re-assumuiemy. Także y opatrzenie Krakowa, Lubowle, Kamieńca, trzech tych mieysc, aby podług teyże konstytucyi *XC tertij* było, postanawiamy. A na Krakow na ten czas niebytności naszey, z quarty może być zapłata dana.

Szafunek poboru y wykupienia kleynotow, y wykupno dobr naszych.

3. Pozwolili Nam zgodnie Stany wszystkie

pobor na rok ieden, wedle uniwersału *anni* 1578 ktorego poboru szafunek ma być w rękę Podskarbięgo naszego Koronnego takowym sposobem. Na ratunek nasz na drogę ma być dano trzykroć sto tysięcy złotych Polskich. Z tegoż poboru Koronnego y Ziem Pruskich, przykładając do tego pobor drugi dotąd nie wydany Wielkopolski, Woiewodztw Poznańskiego y Kaliskiego, wedle uniwersału ich Srzedzkiego postanowiony, kleynoty w summie 154000 złotych na zapłatę żołnierzom zastawione, przez Podskarbięgo naszego Koronnego wykupić: insze poboru tego pieniądze, co ich iedno będzie, cale y zupełnie mają być obrocone na wykupno dobr naszych *ad rationem* pięci kroć sta tysięcy złotych zostawionych: a mają być w rękę u Podskarbięgo Koronnego, do Seymu blisko przyszłego, y ninacz inszego nie mają być obracane, iedno na wykupno dobr stołu naszego wyżej napisanych, *sub poena confiscationis bonorum ipso facto succumben*: ktora na tymże Seymie blisko przyszłym, za instancyą Postow Ziemskich na Podskarbibim naszym skażemy, y skażać będziemy powinni: ktore to wykupno tym sposobem ma być odprawiono. Possessorowie wszyscy takowych dobr, *vigore praesentis constitutionis*, na tymże Seymie blisko przyszłym, z prawy y obligacyami swemi stawić się mają na dzień szesty po zacyciu Seymu, *sub poena in constitutione* 1567 opisaną gdzie takowe sprawy zaraz po wotach Senatorskich powinni być przed się wziąć, y osądzić z Deputaty od koła Poselskiego, wedle zwyczaju który się w sążeniu do quarty zachowuya, tak żeby te sprawy wszystkie skutek y koniec swoy wzięły. A po wykupnie przereczonych dobr naszych, ma być ze wszystkich pięci części prowentow połowica dawana na każdy rok do Rawy, na złożenie *aerarij* R. P. pod warunkiem tym, iakowy iest o wydawaniu quarty postanowiony. A druga połowica przy Possessorach terażniejszych do żywotow ich zostawać ma. A po zeyściu ich dyspozycyi naszey wedle prawa należeć będzie. Szafunek też pieniędzy tych *ex hoc aerario* R. P. nie ma być iedno *ex autoritate Comitiorum, et consensu omnium Ordinum* czyniony.

Lustracyja dobr stołu naszego.

4. Lustracyą postanawiamy y na przyszłym da Bog Seymie, skoro po wotach Senatorskich y Poselskich na propozycyą, nie przystępując do żadnych innych spraw, Lustratorowie tak od Nas iako y od Panow Rad, y od koła Poselskiego naznaczeni y wysłani z oznaczeniem czasu być mają, którzy przysiądz będą powinni na sprawiedliwe rewidowanie prowentow wszystkich dobr pod lustracyą podpadających.

Moderacyja ceł Koronnych.

5. Że przez wielkie depaktacye kupcow wszystkich narodu wszelakiego, tak domowych iako y postronnych, przez Celnika naszego Koronnego, iest nie pomału stan szlachecki y inszy

wszelaki uciążony postanawiamy, aby iuz zawsze cła potym po wszystkiey Koronie według instruktarza naszego, który iest w Krakowie *in anno* 1596 wydrukowany, tak iako iest na Seymie przed tym skorygowany, wybierane były. Y ten instruktarz znowu do druku podać Podskarbi naszy Koronny będzie powinien, y do komor Celnych rozesłać. A Celnicy nasi *pro tempore existentes*, winni będą w każdej komorze Celney, y na każdym mieyscu wybierania ceł, od S. Woyciecha blisko przyszłego, przybić takowe instruktarze na tablicach: aby każdy oddawiając cło, nie według woli ich, ale według instruktarza oddawał. Czemu wszystkiemu Celnicy dosyć czynić powinni będą, *sub poena centum marcarum*. O co *forum* na Trybunale *inter causas officij* *toties quoties opus fuerit repeten*:

O mynicy, tak domowey iako y postronney.

6. Iż wiele szkody dzieie się w Państwach naszych, podnoszeniem czerwonych złotych y talerow przez prywatne ludzkie, zwłaszcza kupieckie, mimo zwierzchność naszą: przeto postanawiamy, aby żaden na potym nie śmiał się tego ważyć, żeby czerwony złoty, któryby był ważny y niepodeyżrzany, miał drożey uważać abo płacić, iedno po pięćdziesiąt y ośmi groszy: a taler także ważny y niepodeyżrzany, nie drożey iedno po trzydzieści sześci groszy. A ktoryby się tego ważył z ludzi kupieckich, ktoregokolwiek narodu, y innych ludzi *status plebeij*, tak iawnie iako y potajemnie, pieniądze takowe y towary stracić ma, ktore przez Starosty mieysce onych na skarb nasz zabrane być mają. A czerwone złote, także y talery podeyżrzane, y mynice drobnieysze cudzoziemskie, ktorych wiele do Państw naszych nanoszą, nie mają też być brane, iedno wedle tey ustawy, ktora by przez urzędniki nasze do tego należące, y probierze, przysięgłe, uznana y doświadczona była. O czym damy publikacyę do wszystkich Grodow pod tytułem naszym, pod temiż winami na ludzkie wszelakiego stanu wyżej napisanemi: czego także Starostowie doglądać będą powinni, za delacyą Podskarbięgo naszego Koronnego. A co się tycze mynice Koronney, ta ma być tak biała, iako za Antecessora naszego Krola świętey pamięci Stefana iest o tym ordynacya uczyniona, pod tą wagą, ktorey w mynicy Olkuskiey, z starodawna używają, dotąd poki inaksza około tego ordynacya postanowiona na Seymie nie będzie.

O pozwiech zadwornych generalna.

7. Zabiegając temu, aby ludzkie szlacheccy nie byli wyciągani za dworem o dobra swe dziedziczne y własne, postanawiamy, że nie ma być nikt pozwany za dworem, iedno *ratione bonorum* ktoreby były *liquidj juris nostri Regij*: to iest, ktoreby były uznane *in revisione literarum* być dobry naszemi Krolewskimi wolnemi, y na nie rewizy y lustracye zasły, abo zaydą, abo też ktore w summach zawiedziona są, bądź starych,

być *ad rationem* pięci kroć sta tysięcy złotych. Także o Woytostwa, Szoltystwa, rudy, młyny, karczmy, y inne ktore są wedle prawa na skupie. Y gdziebyśmy iakimi dostatecznymi dokumenty maiętności dochodzić chcieli, ktoraby na rewizyi listow osadzona nie była, tedy o takie dobra Instygator nasz, abo komubyśmy na to prawo dali, nie ma tego dochodzić ani pozywać iedno na Seym. A inaczej ten ktoby pozwał, y dobr iakich za daniną naszą, ktoreby nie były *liquidi juris nostri*, za dworem dochodził, ma przepadać stronie pozwanej pięć set grzywien winy, o którą każdemu z delatorem, który w każdym pozwie *expresse* włożony byź ma, *inter causas officij peremptorie* czynić będzie wolno. Warujemy iednak, że ta konstytucya Wielkie X. Litewskie nie ma zachodzić. Excypując Szoltysy y młynarze, także Lemany Ziemi Pruskich, ktorzy mają na sobie *onera* y służby Starostom powinne: oprócz gdyby Starosta ktorego *ratione rebellionis et inobedientiae*, abo też dla pomnożenia pożytkow dobr stołu naszego deferował. Dekreta iednak nasze zadworne przeszłe, w sprawach tak *juris nostri Regij, quam ratione bonorum, caduco jure, ex quacunq; causa* na Nas przypadających, *in robore* zostawujemy, tak że ich ani *donatarius*, ani żaden *in dubium* wokować nie ma, *sub poena superscripta in eodem foro repetenda*. A iż Kiiowskie, Wołyńskie, y Braclawskie Woiewodztwa, insze prawa mają, y pod prawo Koronne *ratione* sądow nie podpadaią, przeto Instygator nasz sam, abo z delatormi, iesliby kogo o dobra szlacheckie, ziemskie, rozumiejąc ie byź naszymi, pozywał, tedy nie będzie mógł pozywać za dworem, iedno na Seym, pod tąż winą wyżey napisaną, ktora na delatora ma się ściągac.

O pozwlech zadwornych Woiewodztwa Mazowieckiego.

8. Za częstemi y pilnemi prośbami obywatelow Woiewodztwa Mazowieckiego, względem zadwornych pozwow o maiętności ich dziedziczne, od Xiążąt Mazowieckich im nadane, takową deklaracją czyniemy, y napotym obywatelom Woiewodztwa przerzeczonego to warujemy: że prawa ich wszystkie, wedle konfirmacyi przy inkorporacyi Xięstwa Mazowieckiego do Korony, na Seymie Piotrkowskim *in anno 1529* uczynione, a potym wedle deklaracyi konstytucyi 1592 opisaney, ktora do exekucyi Woiewodztwo Mazowieckie excypowała, y te wszystkie ktorzyby *per fortuitos casus* oryginalne prawa swe potracili, a same dyspozycye dawne antecessorow swych mieli, zostawujemy cale y niewątpliwie: y napotym aby Instygator nasz, y żaden inszy człowiek nie inkwietował, warujemy, pod winą pięci set grzywien na delatora y *donatarium nostrum*, który ma byź w pozwie *expresse* z Instygatorem mianowany. A ta pena na Trybunale *inter causas officij peremptorie* repetowana ma byź, *et in instanti a iudicio non recedendo*, zupełnie osobno, przez każdą osobę *persolvenda*: takąż winę na Starostę, ktorzyby

dekretow *in contrarium constitutionis praesentis, sive in contumaciam, sive per controversiam, uczynionych, exekucyą* czynić chciał, zakładamy, *eodem ordine et foro repetenda*. A sprawy Przemowskich, tak Seymową o Nieporęt, iak zadworną o Woytostwo, w teyże wsi Nieporęcie, do drugiego Seymu odkładamy, na którym ie *finaliter* skończyć powinni będziemy: ktorych dwu spraw, konstytucya wyżey napisana okrywać nie ma.

Komisarze na oglądanie miejsc Podolskich, y części Rusi, y na rewidowanie zamku Latyczowskiego.

9. Czyniąc dosyć konstytucyi *anni 1569* wysyłamy Komisarze na oglądanie miejsc, na ktorychby wieczności rozdawane byź miały w Podolu, y w części Rusi, Wielmożnego Stanisława Włodka z Hermanowa, Woiewodę Bełskiego, Starostę Halickiego: y Urodzonych Marka Sobieskiego, Kasztellana Lubelskiego: Andrzeja Taranowskiego Podczaszego Ziemi Halickiej, y Hawryła Hoyskiego. Tymże Komisarzom zlecamy, aby zamek Latyczowski przez Urodzonego Iana Potockiego z Potoka, Starostę naszego Kamienieckiego, nowo zbudowany, rewidowali y taxowali, y to wszystko na Seym przyszły odnieśli.

Rozgraniczenie między Woiewodztwy.

10. Konstytucyą o Komissarzach na rozgraniczenie między Woiewodztwy, Ruskim, Podolskim, Bełskim: a z drugiej strony, Wołyńskim y Braclawskim: także między Kiiowskim y Możerskim Powiatem, roku 1593 uchwaloną, do skutku przywodząc, czas do tego rozgraniczania, pierwszy Wtorek po S. Bartłomieju blisko przyszły naznaczamy: y na każdego urzędnika w konstytucyi mianowanego, y do rozgraniczenia naznaczonego, ktorzyby *absque legali impedimento* pomienionego czasu powinności swey czynić niechciał y nie przybył, winę sta grzywien zakładamy. O którą *ad instantiam cujusvis indigenae illorum Palatinatum*, na Trybunale *inter causas officij* odpowiadać będzie powinien, przydając do tego Woiewod z tych Woiewodztw, ktorzy także porozumiawszy się o miejscu z drugimi Komissarzmi, stawić mają wedle czasu wyżey opisanego.

Ordinacya soli Bydgoskiej.

11. Iż się uskarżają Posłowie Wielkopolscy, na niedostatek soli Ruskiej, który ztąd pochodzi, że ią mimo skład Bydgoski zwykły, na inszych miejscach przedawają. Chcąc tedy temu zabezpieć, aby w takiej angaryey nie byli, dla tego *inhaerendo prioribus constitutionibus de hoc editis*, postanawiamy, aby Żupnik Ruski, w każdym roku był powinien wystawić na skład Bydgoski iedenaście tysięcy beczek soli, pod winą tysiąca grzywien. O którą winę *ex delatione* Żupnika Bydgoskiego, pozwany będąc na Seym, za poparciem Posłow, *peremptorie* odpowiadać ma. A ta wina na budowanie zamku Kaliskie-

go obrocona byź ma: *nihilominus* temu dosyć uczynić, aby sol zwykła wystawiona była. A iesliby też kto taki nalazł się, szlacheckiego, mieyskiego, abo iakiegożkolwiek stanu, ktorzyby tey soli, ktora za listy Żupnika Ruskiego, y za opowiedzeniem iey u cła Płockiego, y inszych, na skład Bydgoski popłynię, wstręt uczynił, onę hamować, abo kupować, abo od niey myto, choć przez frochtarze spuszczana będzie, brać śmiał. Także żeby ią na składzie Bydgoskim gwałtownie nad wolą Żupnika Bydgoskiego brać miał. Do tego, iesliby kto inszy tey soli naszej ważył się krom tego składu Bydgoskiego gdzie indzie przedawać, y onę krom Bydgoszczy na inszych miejscach składać, wolno ią będzie Żupnikowi Ruskiemu przez Pisarze swe, abo Żupnikowi Bydgoskiemu brać, y na skład Bydgoski prowadzić. A iesliby im tego kto bronil, ma przepadać winę pięć set grzywien, o którą *ad instantiam* Pisarzow Żupnikow przerzeczonych pozwani, *peremptorie* na Trybunale *inter causas officij*, odpowiadać będą powinni. A mimo skład Bydgoski, wolno będzie na Wisle szlachcicom swą własną sol przedawać. A ta sol nie ma się nikomu inszemu przedawać w Bydgoszczy, iedno Woiewodztwom, Poznańskiemu y Kaliskiemu: gdyż insze Woiewodztwa składy swe mają: okrom składow, na ktorych też podług starego zwyczaju składana sol byź ma, iako na Dybowie beczek trzy tysiące, a na Dobrzyńskiej dwa tysiące: wprzod iednak Bydgoski odprawiwszy: *legalia* też *impedimenta*, iako w pierwszych konstytucyach są opisane, *in robore* mają zostawać. Żupnik też Bydgoski, y insi Wielkopolscy, pod winą wyżey opisaną, o którą *forum* także na Trybunale mieć ma, będą powinni pieniądze nasze Żupnikowi naszemu Ruskiemu, abo Pisarzom iego wydawać: to iest, frochtarzom zaraz przy złożeniu soli od beczki po groszy piętnaście, a ostatek skoro się sol przeda. Kwity iednak skarbu naszego Koronnego, za gotowe pieniądze przyjmowane byź mają.

O soli Krakowskiej.

12. Sol podług dawnych praw w statucie opisanych, na kwartał, Żupnik nasz, tak iako cetnarki w prawie są opisane, na własną potrzebę stanu szlacheckiego wydawać y przedawać aby były powinien, pod winą sta grzywien. O co *forum* za dworem *peremptorie* naznaczamy.

O przysięgach Urzędnikow Ziemskich.

13. Przysięga Urzędnikow Ziemskich, Podkomorzego, Sędziego, Podsędka y Pisarza, może byź odprawowana, *in absentia Palatini et Castellani*, przed Urzędnikami Ziemskimi, y szlachtą na Rokach Ziemskich, abo leżeniu ksiąg sądowych onego Woiewodztwa y Ziemi.

Obieranie Deputatow w Woiewodztwie Sieradzkim.

14. Pozwalamy Woiewodztwu Sieradzkiemu,

żeby dla odległości drog, dwóch Deputatow na Trybunale od tego czasu, w tenże dzień iako iest w konstytucyi *anni 1578* opisany, obierali. Powiat Sieradzki y Szadkowski w Sieradzu, a Piotrkowski y Radomski w Piotrkowie.

Warunek Komissyi granicznych.

15. Przychylając się do starodawnych praw, pozwy wszystkie na Seym, abo za dworem, na Komissarze y stronę, o rozgraniczenie dobr naszych wszelakich z dobry ziemskimi, przez dzierzawce, abo przez Instygatora naszego wydane, kassujemy: deklarując, że akt Komissarski, przez zupełną liczbę Komissarzow wedle prawa odprawiony, w żadną wątpliwość nie ma byź przywodzony, ani posądzony wedle prawa dawnego.

O frymarkach starych.

1457

16. Przychylając się do konstytucyi o frymarkach starych, z Antecessorami naszymi uczynionych, ktore są *in revisione literarum* przyjęte y na Seymiech *ad annum 1596*, approbowane, *in suo robore* wiecznemi czasy zostawujemy: a żeby do wątpliwości nigdy przywodzone nie były. A nowe wedle teyże konstytucyi *anni 1596* zostawać mają.

O kocach Podkomorskich y Grodzkich.

17. Iż konstytucyą *anni 1578* nie deklarowano, aby Podkomorskie, Grodzkie koce oddawane były do rąk Sądu Ziemskiego, przy Trybunale siedzącego, za czym Deputaci Trybunalscy, koce takowe sobie uzurpują: przetoż deklarujemy, iż koce takowe Podkomorzom y Komornikom, Starostom y Podstarościom, dd ktorych appellacye przypadają, Sąd Ziemski odbierać ma, y tym Urzędnikom, iako y Sędziom Ziemskim oddawać, wedle teyże konstytucyi będzie powinien.

Rzeki portowe wolne.

13. Rzeki *navigabiles*, statutem Krola Olbrachta, *anni 1496* warowane, a *de nomine* teraz exprymowane, iż są, *juris publici*, y do pożytku, y do używania wszystkim należą. Wisła, Niepr, Stry, Styr, Narew, Dunaiec, Bug, Wieprz, Tyśmienica, San, Brda, Nida, Prosnia, Notesz, mają byź wolne od grobel, tam, młynow (oprócz czterech ważnych młynow Kockich na Wieprzu, zamianą od Nas odeszłych, ktorych procenta zamianą tąż taxowane są) y zabudowania wszelakiego, co zwykło impedyować nawigacyą: tedy ponowieniem y objaśnieniem tey konstytucyi, postanawiamy, iż od tych miejsc, od ktorych *navigabiles* są, na tych rzekach żaden ani grobel, ani tam, ani młynow nie ma budować, y nie może przeciwko prawom, y ktore zbudowane są do S. Marcina blisko przyszłego znieść powinien, pod winą dwuch set grzywien, o ktore każdemu na Trybunale *inter causas officij* wolno czynić będzie: na ktorych rzekach cła żadnego, y naszego Krolewskiego, choć z niego kwarta idzie,

ludzie stanu szlacheckiego, wedle dawnych konstytucji płacić nie powinni, które się na ludzie kupieckie tylko mają extendować. A koby się cła takowego na rzekach wybierać ważył, taki pozwany na Trybunał, za konwikę strony podwodowej, dwieście grzywien przepadać ma, która napoły Nam y delatorom *cedere*, na Trybunale *inter causas officij peremptorie repeten*.

Rzeka Warta.

1458

19. Nawigacją rzeki Warty chcąc już *finaliter* do skutku przywieść za częstemi prozbami Woiewodztw, Poznańskiego, y Kaliskiego, Posły do Xiążąt pogranicznych naznaczamy z Rad naszych, Urodzonego Andrzeia Czarnkowskiego, Kasztellana Rogozińskiego, do którego przysadzamy Urodzonych, Łukasza Mielżyńskiego y Iana Skrzetuskiego, Sekretarzow naszych, którym za listy naszymi mocą tej konstytucji dajemy *omnimodam potestatem* do tej nawigacji stanowić wszystko to, co do uprzątnienia tej rzeki należeć będzie, odprawować y *finaliter* zamknąć: także zaraz potrzebne przerzeczony traktaty z Xiążętami skończwszy, ciż Posłowie wyprawować powinni Wartę będą, przez rzemieślniki do tego sposobne, począwszy od Poznania, aż dokądby się potrzeba ukazała: na co iż są pieniądze w ratuszu Poznańskim, pod pieczęcią Urodzonego Stanisława Woyciecha Chłapowskiego, Sędziego Ziemskiego Kaliskiego, który powinien ie będzie tymże Posłom, gdy będzie od nich *requisitus*, oddać za ich dostatecznym kwitem, dla iego w tym assekuracji: które to pieniądze ciż przerzeczony Posłowie na wyprawę tej rzeki rzemieślnikom obrocic mają.

O poborzech przeszłych w W. X. L.

20. Stany Wielkiego X. L. nie mogąc dla głodu, y wielkich nieurodzaiow poboru dać, z chęci y miłości ku Nam, pozwolili Nam dać sto tysięcy złotych Polskich, pieniędzy oboiego poboru, które teraz zaraz z skarbu W. X. L. od potomkow nieboszczyka Demetra Chaleckiego Podskarbiego wziąć, y z nich kwitem naszym ich kwitować mamy. A iż nie mało pieniędzy poborowych Deputaci, Poborcowie, arendarze czopowego, y Urzędnicy skarbowi, przy sobie zatrzymali: tedy wszyscy ci, począwszy od skończenia liczby przed Deputaty roku 91 czynione, ktorzykolwiek pieniądze poborowe, abo reszty ich przy sobie zatrzymali, powinni są na dzień pierwszy miesiąca Czerwca, w roku terażniejszy, wszystkie te pieniądze znieść do skarbu naszego, y do rąk Podskarbiego W. X. L. oddać: do ktorey liczby deputujemy Wielmożnego Iana Zienowicza Kasztellana Witepskiego z Podskarbiem Ziemskim W. X. L. A z Koła Poselskiego Urodzonych, Iana Korsaka Pisarza Ziemskiego Osmiańskiego, a Balcera Strawińskiego, Ciwona Trockiego. Przed ktoremi ze wszystkich takowych reszt, potomkowie Wielmożnego Demetra Chaleckiego, Podskarbiego Ziemskiego W. X. L., y Skarbnny nasz, także Deputaci Po-

borcowie y arendarze czopowego, liczbę dostateczną uczynić mają. A relacją Podskarbi na Seym przyszły odnieść powinien będzie. A koby z nich w tym był niedbały y nieposłuszny, ma byż pozwany od Instygatora naszego za delacją Podskarbiego do Trybunału, gdzie *peremptorie* za pierwszym pozwem stanąć, y pieniądze z winami w uniwersale opisanemi do skarbu naszego oddać, y nakład, co na to skarb nasz nałożył. wrocic ma. A gdzieby który za pozwy do sądu głównego stanąć y usprawiedliwić się niechciał, tedy pieniądze zatrzymane sowito y winy także dwoiakie, z nakładem na to prawnym skazane, na nim odprawowane, a sami na bannicyą odesłani byż mają. Ktorzy to mianowani Deputaci, przesłuchawszy liczb, y odebrawszy pieniądze, na to kwity swe główne dawać mają: które kwity ich, tak iako Seymowe ważne byż mają. *Salarium* tym Deputatom od summy przychodowej, iako y pierwsi Deputaci brali, według konstytucji abo uniwersału *anni 1591* naznaczamy. A pieniądze poborowe co nad sto tysięcy złotych Nam teraz pozwolonych y darowanych zostanie, Podskarbi Ziemski W. X. L. w całości chować ma, dla pilney iakiey potrzeby Rzpltey, ktorych on ruszać nie ma na żadną rzecz, aż za spólnym wszech Stanow W. X. L. zezwoleniem. Y to na samę tylko obronę Rzpltey gdzieby (czego uchoway Boże) pod odiażd nasz potrzeba iaka gwałtowna przypadła. A gdzieby Pan Bog potrzeby gwałtowney uchował, tedy te pieniądze na wykupno dobru stołu naszego obrocone byż mają, według pozwolenia naszego pierwszego. A reszty poboru pozłotowego Nam przed tym darowanego, y czopowe z mytem wodnym, do tegoż poboru pulzłotowego należące, Nam oddane byż mają. Ktore czopowe y myto wodne, iż na wielu mieyscach, niektorzy nie wydali, tedy wydawać mają pod winą w uniwersale *anni 1593* opisaną. O co tak z szlachtą iako z miastami naszymi, Skarbnemu naszemu W. X. L. Łukaszowi Mamoniczowi iako arendarzowi, u Trybunału w każdym terminie *forum* naznaczamy, zwłaszcza pod niebytność naszą.

O bannitach y sublewacyach, w Wielkim Xięstwie Litewskim.

21. Bannicye y sublewacye prawne, za odesłaniem do Nas Trybunalskim, y od inszych sądow, Pieczętarze nasi, Kancelarz, y Podkancelrzy, pod tytułem y za pieczęcią naszą na szlacheicow prawu pospolitemu nieposłusznych, y sprzeciwiających się, y pod niebytność naszą, wydawać mają, niedokładając się Nas. Także listy zaruczne, kommissye, y insze sprawne listy: wyiąwszy miasta nasze uprzywileiowane, które sądowi naszemu zadwornemu, a nie Trybunalskiemu podlegają.

Przyczynienie czasu Sądom Trybunalskim w Wilnie.

22. Iż konstytucją Seymu Koronacyi naszej Woiewodztwom W. X. L. które się w Wilnie

sądzą, czasu po niedziel trzy opisano, w Woiewodztwie Wileńskim Powiatow pięć, w Trokach cztery, które wszystkie za tak krotki czas odprawione byż nie mogą, y zawsze aż w insze terminy sprawy tych Woiewodztw zaciągają się: przeto *authoritate hujus Conventus*, przydajemy Woiewodztwu Wileńskiemu do pierwszego terminu niedziel dwie, a potym insze Woiewodztwa według tej tam konstytucji Koronacyi naszej odprawowane byż mają.

1460

Czas y mieysce sądowi Brzeskiego Woiewodztwa Trybunału.

23. Za prozbą Woiewodztwa Brzeskiego, z Powiatu Pińskiego, sprawy te które dotąd raz w Nowogrodku, drugi raz w Mińsku, odprawowane były, już do Wilna *exnunc* przekładamy, y po dokończeniu terminu Woiewodztwa Połockiego, sprawom ich niedziel trzy pozwalamy. A tam w Nowogrodku, abo w Mińsku, na termin ich sprawy Woiewodztwa Mściśławskiego: a na termin Woiewodztwa Mściśławskiego sprawy Woiewodztwa Mińskiego następować mają.

O wybrańcach W. X. L.

24. A dla większey gotowości wojenney, aby ze wszystkich dobr naszych Krolewskich w W. X. L. leżących, wybrańcy na każdy rok od Starost y dzierżawcow ich spisowani byli, według ordynacyi Krola I. Mci Stefana, y konstytucji *anni 1590*.

Rozgraniczenie Woiewodztwa Podlaskiego z Brzeskim y Grodzinskim Powiatem.

25. Przychylając się do konstytucji *anni 89, et 91*, przywodząc do uspokojenia mocą niniejszego Seymu, za pozwoleniem wszech Stanow oboygą narodow, już *exnunc* Kommissarze *pari numero*, tak z strony Koronney, iako y W. X. L. naznaczamy Podkomorzycy tych mieysc, Podlaskiego, Brzeskiego, y Grodzinskiego: z ktorych każdy dla uspokojenia granic Powiatu swego, pod przysięgą na urząd swoy uczynioną, wyiachać ma. A iż Podkomorzcy Mielnicki ma swą sprawę z tym rozgraniczeniem, tedy według prawa ma sobie u I. K. Mci ziednać do tego aktu na mieysce swe Surrogatora, ktorego ieśliby on ziednać niechciał, strona przeciwna tę sprawę włożyć chce y wkłada na Podkomorzego Lubelskiego, abo iego Komornika, który na ten czas będzie, ktorego My na mieysce iego do tej sprawy deputujemy, abo iego Komornika: ktorym dajemy moc zupełną do tego rozgraniczenia, y gruntownego uspokojenia, aby zechawszy się na dzień dwudziesty *Octobris* w roku terażniejszym 98, porządkiem opisanym w konstytucji *anni 96*, pod peną w Unii opisaną, tę kommissyą skończyli: tymże porządkiem Powiat Grodzinski z tymże Woiewodztwem Podlaskim, w tymże roku 98, *Novembris die 2*, rozgraniczony y uspokojony byż ma, z Podkomorzym tamtych Powiatow, za instancją stron ukrzywdzonych: warując *securitatem utrinque*, aby z ka-

żdey strony pocztow nad trzydzieści koni nie było, inkludując w to Kommissarze y sługi ich, a pieszych także po trzydzieści chłopow, dla okazowania znakow y dokumentow granicznych: zakładając winę tysiąc grzywien na Trybunał zawicie *inter causas officij repeten*. A gdzieby się ci Kommissarze z obu stron nie zgodzili, tedy spisawszy dostatecznie wszystkie probacye, na Seym to przynieść, y na kognicyą naszą Seymową przypuścić mają. A tym czasem, poki to uspokojenie rozeznaniem Kommissarskim nie skończy się, żaden z Wielkiego X. L. do Korony wzywany byż nie ma. A choćby się iaki przewod prawny stał, *nullius in alius* byż ma. Toż się y z Powiatem Hrodzińskim y Możerskim z Koroną rozumieć ma.

1461

Kommissya na rozgraniczenie Powiatu Braclawskiego, z Xięstwem Kurlandskim.

26. Za prosbą rycerstwa Powiatu Braclawskiego, z strony bezprawnego, zabrania gruntow y poddanych puszczy, jezior niemało Druijskich, Smolniskich, szlachty Braclawskiej y naszej, Krolewskich, ku Xięstwu Kurlandskiemu: nie mniej z strony niaizdow gwałtownych, mężoboystw, y innych doległości szlachty Braclawskiej, y obywatelow Xięstwa Kurlandskiego, widząc byż wielki nierząd, w granicach tamtego Powiatu, z kąd się krzywdy y szkody dzieją, zabiegając temu aby się to nie szerzyło daley, nie mniej iż od czasu dawnego sprawiedliwości sobie dowieść nie mogą, dla zęscia z tego świata niegdy od Nas Kommissarzow deputowanych: czyniąc My powinności swey Krolewskiej dosyć, za prozbą obywatelow tamecznych, za radą Rad naszych, Posłow Ziemskich z obu stron, mocą niniejszego Seymu deputujemy na to Kommissarzow, Wielobnego w Bodze Malchera Gedroica Biskupa Zmudzkiego: Wielmożnego Mikołaja Naruszewica Kasztellana Zmudzkiego, dzierżawce Uspolskiego y Pienianskiego, a Urodzonego Eliasza Pielgrzymowskiego, Pisarza naszego W. X. L. dając im zupełną moc, aby się do Braclawia zechawszy w roku terażniejszym na dzień 20 *Octobr: juramento super hoc negotio mediante*, od Dzwiny rzeki aż do Kurczyn jeziora, według granic w przywileiach Przodkow naszych za Ziazdem niegdy Radziwiłowskim opisanych, ten Powiat Braclawski z Ziemią Kurlandską ograniczyć, krzywdy z obu stron rozsądzić, y kontrowersye wszystkie uspokoić mają: na który Rok tej Kommissyi pomienioney, Xiąże Jego M. Kurlandskie *pari numero* Kommissarzow z strony swey wysłać, y kończyć to powinien będzie. A nieprzybycie po iedney osobie z stron, tej sprawie przeszkadzać nie ma.

Kommissarze do rozgraniczenia Leśnictwa Iurborskiego, z Ziemią Pruską.

27. Iż się nie mała nyma dzieie dobr naszych Leśnictwa Iurborskiego, y dzierżawy Iurborskiej od Xięstwa Pruskiego: przeto dla uspo-

koienia tych różnic, *secundum pacta et conventa*, naznaczamy Kommissarzmi Wielmożnych, Mikołaja Naruszewica, Kasztellana Zmudzkiego: Iana Zawiszę, Woiewodę Mściłowskiego: a Urodzonego Heliasza Pielgrzymowskiego, Pisarza naszego W. X. L. którzy z Kommissarzmi Xcia Iego M. Pruskiego, do rzeki Świętej nad Niemnem, na dzień 25 *Iulij*, w roku terazniejszym ziechawszy się, granice w paktach opisane odnowić, y coby się *contra pacta* od Prus zabrało, zaś nazad do Leśnictwa Iurborskiego przywrócić, y ludziom z obu stron ukrzywdzonym sprawiedliwość w krzywdach ich uczynić mają.

Okolo drog Żmudzkich, y składu ze Żmudzi.

28. Iż się konstytucyi *anni* 81 okolo drog Zmudzkich, y składow we Żmudzi, w Kownie dosyć nie stało, dla tego że Kommissarzow naznaczonych nie było: tedy też konstytucyą do skutku przywołując, naznaczamy Kommissarzmi Urodzonego Sebastjana Kiesztorta, Ciwona Dzierwianskiego, Sędziego Żmudzkiego, y Michała Sumoroka Pisarza Ziemskiego Kowieńskiego, którzy konstytucyi tamtey dosyć uczynić, y przeprawy rzeki Niewiazy według teyże konstytucyi z iednego doyrzeć, y na przyszłym Seymie relacyą uczynić mają.

Kommissya na rozgraniczenie Powiatu Możerskiego y Woiewodztwem Kiiowskim.

29. Na rozgraniczenie Ziemie Kiiowskiej z Powiatem Możerskim, Kommissarzmi deputujemy: z Ziemie Kiiowskiej, Wielmożnego Szczęsnego Charlińskiego, y Kniazia Kiryła Rusińskiego: z Powiatu Możerskiego, Marszałka Możerskiego, Stefana Łozkę, Podkomorzego Możerskiego, Iwana Mielezka, a Michała Łowieka, którzy na dzień S. Bartłomieja one zacząć y kończyć powinni będą, *unius absentia non obstante*.

O Poselskie pieniądze W. X. Lit.

30. Pieniądze na Posły w Powieciach Wielkiego X. L., na Seymikach pozwolone y uchwalone, każdy wydawać powinien na czas naznaczony: a któryby wydawać nie chciał, tedy po czasie naznaczonym do Sądu Grodzkiego pozwany, wydać powinien z winą dziesięć kop. groszy Litewskich: tylko Panowie Senatorowie, którzy na Seym poiądą, z dobry swemi, także y dobra stołu naszego, pod to nie podlegają.

Zniesienie reszty czopowego z miasta Wileńskiego, anno 89.

31. Iż za staraniem Bożym, w mieście Wileńskim, przez powietrze morowe roku 89 arendarz tego czopowego nieboszczyk Ian Wawrzecki, onego poboru wybrać nie mógł, y pozwolenie nasze na wytrącenie tey summy złotych dwu tysięcy miał, iednoż Deputaci na słuchanie liczby roku 91 naznaczeni, na prywatnym naszym liście nie przestając, do uznania Seymowego odłożyli, y iuż to na prze-

szłych Seymach pozwolono było, iedno że w konstytucyą nie włożono: tedy mocą tego Seymu, te reszty z potomków Wawrzyckiego wcznieni czasy znosiemy.

O pozwiech zadwornych w Wielkim Xięstwie Litewskim.

32. Pozwy za dworem naszym nie mają być dawane po szlachcica, tylko w rzeczach w Statucie y w Trybunale Wielkiego X. L. opisanych. A iesliby kto mianując kadukiem na Nas spadłym, abo ustaniem prawa lennego, abo dobry naszymi do szafunku naszego należącymi, uprosiwszy sobie co pod szlachcicem, y za dworem naszym pozwał, takową sprawę sędzić będziemy iako narychley, aby szlachcicy za dworem naszym niepotrzebnie powłoczeni nie byli. A gdy prawo, y sprawiedliwość pozwanego pokaże się byż słuszną, tedy aktor powinien za niesłuszną wyzwanie szlachcica o własność iego, zapłacić pozwanemu dwieście kop Litewskich winy, y wszystkie nakłady pozwanego prawne, na ktore pozwany przysięże zaraz *in instanti*, u tegoż sądu naszego zadwornego. Co My pozwanemu na aktorze zaraz przy uznaniu prawa skazać mamy. A iesliby pozwany u naszego sądu tych win y szkod dochodzić na delatorze zaniechał, tedy mu o to wszystko wolne prawo y *forum* u Trybunału, w każdym terminie z delatorem zostawujemy. A gdzieby aktor nie zapłaciwszy tych win y nakładow uiechał, tedy będzie osiadły, odprawa na majątności iego leżącej, według prawa pospolitego: a na osiadłym na samym, y na majątności iego ruchomey, odprawa czyniona byż ma. Czego Pieczętarze y Pisarze nasi postrzegać mają, aby pozwow zadwornych po szlachcica nie wydawali, azby delator pokażał że to są dobra nasze, abo do szafunku naszego spadłe. Y imię delatora w pozwie kłaść mają, a bez delatora pozwow dawać nie mają. A o dobra stołu naszego, ktore są *liquidi iuris*, także y o prowenta nasze, Instygatorowi wolno pozywać y bez delatora.

Port rzeki Dźwiny.

33. Iż na rzece Dźwinie stan szlachecki towary swe do Rygi puszcza, od Celnikow przegabanie ma, w wyciąganiu myt nie zwykłych: tedy wszystkie takowe cła z towarow szlacheckich z własnych majątności ich, znosimy, ktorym tylko kupy podlec powinni będą.

Przeczyszczenie rzeki Steru.

34. Iż się wielka szkoda y zatrudnienie dzieie ludziom kupieckim na rzece Steru w rozbiianiu komieg, na gruncie Urodzonego Pawła Monwida Drohostayskiego Dworzanina naszego, w imieniu iego Rzeczyckim w Powiecie Piskim: przeto *vigore huius Conventus* wysyłamy Kommissarze, Urodzonego Piotra Dostoioiwskiego Marszałka Pińskiego, a Huryna Fursa Sędziego Ziemskiego, ktorzy wyiechawszy mają oszacować nakład, y myto postanowić. A My roskazujemy Urodzone-

1463

1464

mu Dworzaninowi naszemu, po oszacowaniu nakładu iego, aby on tę rzekę Ster przeczyścił: a według uważenia tych Kommissarzow myto sobie wybierać, y zawsze tę rzekę ma przeczyścić wiecznemi czasy on sam, y potomkowie iego.

Iarmarki wolne Wielkiego X. L. w mieściech uprzywilejowanych.

35. Iarmarki, w Trokach, w Grodnie, w Kownie, w Nowogrodku, w Witepsku, w Brześciu y w Mińsku, według przywilejow tym miastom nadanych approbujemy.

Miejsce Ciwonowi Trockiemu na Seymikach.

36. Iż w porządku zasiadania wszystkich urzędnikow mieysca opisania nie masz, zaczym w Trocech o miejsce Ciwońskie Seymiki w zatrudnienie przychodzą: czemu zabiegając, za zgodą wszech Stanow, według zwyczaju starodawnego tak iako w Wilnie, w Ziemi Żmudzkiej zachowuje się, Ciwonowi Trockiemu przed wszystkimi Urzędnikami Ziemskimi Trockimi miejsce naznaczamy.

Naznaczenie zapłaty długu, ad ndem publicam pożyczanego, Urodzo. Myszowskiem.

37. Iż na Seymie *anno 1593*; była naznaczona zapłata długu dwudziestu pięci tysięcy złotych, *ad fidem publicam* pożyczanego, Wielmożnemu y Urodzonym Myszowskiem z poboru, a do tych czasow zapłata ich nie doszła, eliberując *fidem publicam*, naznaczamy zapłatę przerzeczonym Myszowskiem na poborze Woiewodztwa Krakowskiego, który najpierwey bądź uchwałą Seymu tego, bądź kiedy na potym na potrzebe Rzpłtey złożony będzie, aby Poborca za kwitem ich własnym tę summę wyżej pomienioną zapłacił nieodwłocznie, co iemu na liczbie ma byż przyjęto. O co *forum* na Trybunał naznaczamy Poborecy, *inter causas officij peremptorie, sub poena centum marcarum repeten. parti et iudicio totidem*.

Approbacja przywileju Dominikanom w Brześciu Kujawskim.

38. Zgodnym pozwoleniem Rad y Posłow Ziemskich, młyn rzeczony Wolski, konwentowi S. Domnika klasztoru w Brześciu Kujawskim od Nas dany, uchwałą Seymu niniejszego approbujemy, y wiecznie ten młyn temu klasztorowi inkorporujemy.

1465

Eksekucya dekretu mieszczan Poznańskich.

39. Dekret Świętej Pamięci Wuia naszego Krola Zygmunta Augusta w Warszawie *in anno 1571* między mieszczany Poznańskimi, a Wielmożnym niekiedy Stanisławem Grabią z Gorki, potym Woiewodą Poznańskim, wsi naszej Ratay dzierżawcą czyniony, *in omnibus* approbujemy, y wszelakie *impedimenta* y zatrudnienia, iego eksekucyą hamujące, znosząc, chcemy y nakazujemy, aby był do eksekucyi swey, to iest, *per consi-*

gnationem jam exnunc limitum, et intronissionem in jus perpetuitatis przywiedziony, a wszakoż *salvo iure advitalitio et possessorio, quod moderna possessori integrum reservamus, ipsique per omnia quoad vixerit, super eadem etiam bona civibus consignan: salvum esse volumus: post mortem vero moderni possessoris* tymi dobry dispensować nie będziemy: ale *possessio plenaria et actualis* ich, *cum reliqua iudicatae rei executione, ipso facto* przypadac ma tymże mieszczanom, *tanquam legitimis haeredibus eorumdem*.

Miasto stara Warszawa.

40. Aby tym snadniej obywatele starey Warszawy w prawach y wolnościach od Świętej pamięci Xiążąt Mazowieckich, y Krolow Polskich nadanych, na wodne y ziemne wszelakie cła y myta, zachowani byli: tedy ich wolności takowe *authoritate Conventus praesentis* approbujemy, żeby nie płacili, y wolni byli czasy wiecznemi od wszelakich cel y myt w Koronie y w Państwach do niej należących wszystkich.

Inkorporacya Woytostwa miast, Wislice y Krosna.

41. Dla lepszego opatrzenia miasta naszego Wislice, inkorporujemy temu to miastu naszemu Wislicy wiecznemi czasy Woytostwo, temu miastu przyległe, we wsi naszej Kobelnikach, *cum omnibus illius attinentiis, nullis exceptis*, iako zdawna do niego należą: zostawując powinność służby woienney z tego Woytostwa, y czynienia liczby przed Starostą *iusta constitutionem anni 1562*. Także Woytostwo miastu naszemu Krosnu, od Krola Zygmunta Augusta na Seymie Lubelskim dane, inkorporujemy wiecznemi czasy, z warunkiem tymże służby woienney, y czynienia liczby.

Przyłączenie Sadurskich do iurisdikcyi, Ziemskiej Lubelskiej.

42. Za prośbą Posłow Ziemskich, y za pozwoleniem Wielmożnego Woiewody Krakowskiego, Starosty naszego Kazimierskiego, z iurisdikcyi Kazimierskiej Sadurskie, ktorzy się do tych czasow wedle przywileju swego, przed Starostą naszym Kazimierskim sędzili, wymuiemy: a do praw, y iurisdikcyi Ziemskiej y Grodzkiej Lubelskiej, ich samych y potomstwo przyłączamy, *poenam evocationis* wedle praw Koronnych zakładając: wszakże zapisy, kwity, donacye, relacye, iakiekolwiek do tych czasow w zamku Kazimierskim przed aktami tamęcznemi uczynione, *in suo robore* zostać mają.

1466

Zawarcie eksekucyi w Prusleth.

43. Eksekucyą statutow *de non alienandis bonis mensae nostrae Regiae* od Przodkow naszych uczynioną, zawierając, obiecujemy: iż względem iey iuż więcey żadnego z poddanych naszych duchownego y szlacheckiego stanu, w Ziemach Pruskich, o dobrach ktorych iuż kto odsądzon nie był, *in futurum* inkwetować nie będziemy *temporibus perpetuis*.

Lenno Urodzonemu Temrukowi Szymkowicowi.

44. Za znaczne y przeważne posługi, Nam y Rzpltey w sprawach rycerskich od dawnych czasow oddawane, za pozwoleniem Stanow oboygą narodu y Posłów Ziemskich, wsi Więzayca, Giernik, w Gorsdowskiej włości, Starostwie Żmudzkiem, włok osiadłych 38 y z pustemi, y zaściankami: a w Iurborskim Starostwie włok osiadłych 70, a pustych 30, ktore zwano Poimskie Woytostwo z zaściankami, ze wszystkimi przyległościami, iako teraz za prawem dożywoćnym trzyma, daimy. Co szerzey przywilej iemu dany w sobie obmawia.

Prawa Pruskiego korektura.

45. Korekturę prawa Pruskiego od obywatelów Ziem Pruskich zgodnie uczynioną, y na tym Seymie *ad censuram* podaną y rewidowaną, *authoritate Conventus* approbuemy, y utwierdzamy: zostawiając im to, żeby zawzdy potym, tego prawa do sądow odprawowania należącego, poprawować y przyczyniać im wolno było, na co iednak konfirmacya Seymowa zachodzić ma.

Danina wieczności na Bebel.

46. Daninę na zamek Bebel przez Krola Stefana świętey pamięci Przodka naszego, Urodzonemu Maciejiowi Dembińskiemu, Prezydentowi Pernawskiemu, za wielkie y znaczne posługi iego, pod datą w Warszawie dnia czwartego miesiąca Marca, roku 1585 iako o tym szerzey przywilej na tę donacyą, *cum consensu omnium Ordinum* oboygą narodu approbuemy, tak aby miał *valorem perpetuitatis*, tą konstytucyą utwierdzamy.

Porządek obierania Deputatów Mazowieckiego Woiewodztwa.

47. Dla zatrzymania *aequalitatem*, y dobrego rządu, obierania Deputatów Woiewodztwu Mazowieckiemu, postanawiamy, aby *per Terras* odprawowane było, tym sposobem: naprzod z Czerskiej Ziemi ieden, a drugi z Warszawskiej: drugiego roku z Wiskiej, y Wyszogrodzkiej: trzeciego z Zakroczymskiej, y Ciecchanowskiej: czwartego, z Łomzińskiej y Rożańskiej: piątego, z Liwskiej y Nurskiej. Który porządek w terażniejszym roku zacząć się ma. Iednak do tego obierania wszyscy *in genere* obywatele Woiewodztwa Mazowieckiego należec zawsze mają: a te elekcyje w Warszawie zwykłym obyczajem odprawować się mają.

Seymiki y elekcyje Mazowieckiego Woiewodztwa.

48. Elekcyje Deputatów na Sady Trybunalskie, Posłów Ziemskich, y Podkomorzow Sądu Ziemskiego, y innych publicznych osob, aby *per pluralitatem suffragiorum* obywatelów Woiewodztwa Mazowieckiego, y Ziem własnych, gdzie się odprawować zwykły, efekt swoy brały, uchwalamy: iż do tych aktow Senatorowie, tak też Urzędnicy Ziemscy, z stanem rycerskim rowno

należec mają, y do takowych aktow Marszałka sobie obierać także *per pluralitatem* mają.

Plac na Kancellaryą Czerską.

49. W zamku naszym Czerskim pozwalamy na przygodku placu, ktory Starosta nasz Czerski na Roczech Ziemskich Czerskich blisko przyszlych, *in praesentia nobilitatis*, y Pisarza *eiusdem Terrae*, powinien będzie wymierzyć na Kancellaryą Czerską.

Chowanie ksiąg Ziemskich y Grodzkich Wyszogrodzkich.

50. Aby w zamku Wyszogrodzkim do chowania ksiąg Ziemskich y Grodzkich, sklepu gdzie księgi chowają, Starosta nasz Wyszogrodzki, na ten czas y na potym będący nie bronil, y owszem pozwolił, w tym nigdy przeszkody nie czyniac.

Podkomorzowie w Mazowszu.

51. Podkomorzow Liwskiego y Nurskiego, we wszystkich prerogatywach zrownywamy z Koronnymi.

Kancellaria Liwska.

52. Obywatele Ziemie Liwskiej na zbudowanie kancellaryi, y chowania ksiąg na starym miejscu, pozwolili podatek po pięci groszy z włoki, co im tą konstytucyą waruemy, y do uniwersalu przyjmujemy.

Grody wieczne w Mazowszu.

53. Pozwalamy, aby w Nurze, w Kamieńcu, w Ostrowi, także w Łomzie, Łomzińskiemu, y Ostrołęckiemu Powiatom, a Kolnieńskiemu w Kolnie Grody były wieczne.

Sady Grodzkie w Kamieńcu.

54. Konstytucyą *anni* 1593 naznaczony iest Starosta Nurski, aby Grodzkie Sady w Kamieńcu odprawował w dworze naszym, w Poniądzialkowy dzień, co My iemu pozwalamy.

Kancelarya Zębrowska.

55. Pozwalamy placu w Zembrowie dla zbudowania kancellaryi Ziemskiej, ktory od wszystkich podatkow y powinności wolnym czyniemy. A ten plac Starosta nasz przy kościele wymierzyć ma.

Kancelarya Wąsoska.

56. Obywatele Wąsoscy, za złożone pieniądze plac na zbudowanie kancellaryi w Wąsoszu kupić mają: na ktorym dom do chowania ksiąg Ziemskich y Grodzkich, y mieszkania Pisarza zbudować mają, ktory od wszelakich podatkow wolny czyniemy wiecznie. A na to budowanie y kupienie placu, podatek z włoki po groszy dziesięci pozwolili, co wybierać ma Poborca w uniwersale poborowym naznaczony, począwszy od S. Woyciecha, aż do S. Michała, pod warunkiem w tymże uniwersale mianowanym.

Wieczność Grodow, Sądeckiego y Bieckiego.

57. Wedle konstytucyi o wieczności Grodu Krakowskiego uczynioney, takowymże sposobem Grody Sądeckie y Bieckie wieczne czyniemy.

Approbacya kommissyi Żmudzkich.

58. Na Seymie przeszłym za pozwoleniem wszystkich Stanow, dana była kommissya na wydzielenie części Andrzejowi Żmudzkiemu, y iego uczestnikom, we wsiach Żmudzi, y Dryszczowie, Ziemie Chełmskiej leżących, abo na uczynienie nagrody inszym gruntem w Starostwie Chełmskim, wedle ktorey kommissyi dekretem Kommissarskim, za części tych to Żmudzkich, to iest połowicę Żmudzi y Dryszczowa, temu Andrzejowi Żmudzkiemu, od inszych uczestników na wszystkie części prawo mającemu, części dobr naszych w Dypultyczach, Wygnańcach, y Roczow, w tymże Starostwie Chełmskim, wiecznie są wydzielone. Co się zastało z pożytkiem dobr naszych, za pozwoleniem Stanow oboygą narodu, wiecznemi czasy utwierdzamy.

Causae expulsionis.

59. *Causae expulsionis* ktore *non patiuntur moram*, aby były sądzone *inter causas officij* na Trybunale, wedle konstytucyi *de exemptionibus* uczynioney.

O gospodach na Seymikach y Sądziech.

60. Przychylając się do pierwszych konstytucyi o rozdawaniu gospod na ziedziech y sądziech wszelakich, tak deklarujemy: że mimo Starosty mieysc onych, nie ma się żaden w Urząd wdawać: a osobliwie na Trybunale Marszałkowie Deputaci, nie mają w tym żadney przekazy czynić Urzędow Starościny. Ani ustaw rzeczym mimo Urząd Woiewodzy y Starości czynić, ani sobie żadnych pożytkow na mieyscu onym gdzie Trybunał sądzon bywa przywłaszczac. okrom *salarium* sądowego. Ani *privata auctoritate* w gospodach sądow żadnych odprawować, tylko *in consessu Iudicij Tribunalis*.

O rękoiemskich liściech Xwa Oświecimskiego.

61. Wielkie trudności rękoiemskich listow y cyrografow w Xięstwie Oświecimskim y Zatorskim, w przywileiu Inkorporacyi zostawione, uczyniły y przyniosły: za prośbą tedy Posłów Ziemskich, rękoiemskie listy y cyrografy takowe iako szkodliwe, y prawu Koronnemu przeciwnie znosimy; także od tego czasu nikogo *afficere* nie mają. Iednak cyrografy, tak iako w Koronie na summy y długi dawane były mają. A te ktore *ante constitutionem praesentem* stały się, y otrzymane są, każdy ktoby na iakikolwiek dług, list rękoiemski abo cyrograf miał, będzie powinien *a data et publicatione praesentium*, list rękoiemski y cyrograf *ante annum integrum*, do Grodu Krakowskiego, abo Oświecimskiego wwieść, y do takowego listu abo cyrografu zwyczajem starym sprawę wprowadzować. Czego gdy kto

nie uczyni, list y cyrograf takowy nie wwieziony, żadnego mieysca y wagi u Sądu abo Urzędu wszelakiego mieć nie ma, y strona obwiniona, o takowy dług abo rękoiemstwo, odpowiadac nie będzie powinna.

Approbacya miasteczek nowych.

62. Miasteczka wszystkie ktore się nowo osadzają po Koronie, wolne czyniemy od wszelkich podatkow Rzeczypospolitey należących, do lat osmi: a to dla tego, aby osiadłość większa rzemieślnikow y kupcow zamnożona bydy mogła, ku większey ozdobie y pożytku Rzeczypospolitey. A potym rowno z drugimi *onera* wszystkie ponosić będą powinni.

Odpuszczenie podymnego w Kiliowskim, Wołyńskim y Braclawskim, Woiewodztwach.

63. Z łaski naszej, y względem postępienia poborow, podymne nie wydane y zatrzymane, obywatelom Woiewodztw, Kiliowskiego, Wołyńskiego, y Braclawskiego, odpuszczamy; y pozwy wszystkie y postępkі o to zaszle znosimy, y od nich za wszystkie przeszle lata, aż do tego czasu wolnemi czyniemy: wszakże tak, że iuz od tego czasu podymne podług zwyczaju obywatelów Koronnych, Starostom sądowym, każdy w swym Powiecie za kwitami ich, y swoimi wedle kwitow poborowych, z domow y z dymow będą powinni oddawać na dzień S. Marcina. A o niewydanie *forum* przed tymże Starostą mieć będą. Iednak z tym dokładem, że gdzieby na potym kiedy nieprzyjaciel, czego Bóg uchoway, w tamte kraie wtargnął, tedy w tym Powiecie włości y wsi spustoszone, do lat czterech od dawania podymnego wolne bydy mają. A Starostowie za kwitami naszymi, mają je oddawać do Nas, abo gdzie wola nasza będzie.

Wymierzenie placu klasztorowi Panien Zakonnych Plockich.

64. Pozwalamy aby klasztorowi Panien Zakonnych u S. Maryi Magdaleny, y u S. Dominika w Plocku, place przy tymże ich klasztorze do zbudowania z gruntu naszego były wymierzone, ktore wiecznemi czasy trzymać mają: do ktorych placow wymierzenia zesłemy Rewizora naszego, ktory za wiadomością X. Biskupa, y Starosty naszego Plockiego, ma to odprawować.

Przeniesienie Sądow Braclawskich do Winnice.

65. Za prośbą y za potrzebą Posłów Braclawskich, ktore Nam przekładali, sady y akta Ziemskie y Grodzkie, y wszystkie iurysdykcyą Sądową, y Seymiki Powiatowe, z Braclawia do Winnice przenosimy: ktore Sady Ziemskie y Grodzkie y Seymiki, we dworze naszym na te czasy y dni, iako dotąd w Braclawiu, pod tytułem Winnickim odprawowane będą. Akta tamże w zamku Winnickim chowane bydy mają. Czego Starosta dopuścić będzie powinien: zachowując iednak w mocy wszystkich akt ważność, do tego czasu w Braclawiu odprawowanych.

Prawa miasta Poznania.

66. Że już miastu Poznaniu dziesięć lat wyszło, przez które lata pewne podatki na poprawę miasta wybierali: postanawiamy, *inheren: constitutioni* 1588 aby z tych podatków rachunku słusznego wysłuchani byli, przez Wielmożnego Iana Rozrażowskiego Kasztellana Poznańskiego, Adama z Czarnkowa Generała Wielkopolskiego, y Piotra Czarnkowskiego Podkomorzego Poznańskiego: a po wysłuchaniu tej liczby, czyż to wyżey mianowani Kommissarze ukazać mają mieszczanom Poznańskim mieysce, kędyby te pieniądze na poprawę y municyą miasta nasłuszniey wyłożyć się miały. Ktora to municyą począć się ma od zamku naszego Poznańskiego, ku bramie Wrocławskiej, z ukopaniem przekopu do obrony miasta, y budowania baszty nowej. Także też y z poprawą murów starych, o czym wszystkim zawiadywać mają przerzeczeni Kommissarze, y po wykonaniu tego rachunku dostatecznie wysłuchać y Nam o wszystkim dostateczną sprawę dać.

O sługach.

67. Deklarujemy konstytucyą *anni* 1588 o imaniu y więzieniu szlachcica, gdyby sługę swego rękodaynego złodzieia albo zdraycę, który pan 1471 pomał, pod tę konstytucyą podpadać nie ma.

Oprawa miasta Kazimierza.

68. Iż miasto nasze Kazimierz przy Krakowie od statków kupieckich, które na brzegach tego miasta budują y ładują, znaczne szkody odnoszą, iako Nam o tym Rewizorowie nasi z przeszłego Seymu wysłani, dostateczną sprawę dali: tedy temu miastu od każdego statku takiego kupieckiego, po złotemu iednemu płacono być ma. O czym szerzey przywilej na to przez Prządka naszego Krola Stefana na Seymie dany obmawia: który prowent na poprawę tychże brzegów Wislnych obracać się ma.

Rewizya Ksiąg Grodzkich Łuckich.

69. Dla rewidowania Ksiąg Grodzkich Łuckich Starościch Sądowych, deputujemy z Seymu terażniejszego pewne osoby: to iest, Wielmożnego Ianusza Xiążę Zbaraskie, Woiewodę Braclawskiego, Starostę naszego Krzemienieckiego: y Urodzonych, Demiana Ulewicza, y Zdana Boronickiego, Woyskiego Łuckiego: którzy rewidowawszy, ięśliby jakie errorry w tych księgach pokazały się, Nam mają deferować: a My pokazane błędy z tych ksiąg wymazać roszakemy.

Skład soli Gostyńskiej.

70. Postanawiamy, aby żupa była nad Wisłą w Ziemi Gostyńskiej w Suchodole, we wsi Urodzonego Iana Wituskiego, która żeby była przedawana zwykłym obyczaiem ludziom stanu szlacheckiego, tak iako w Płocku, y w inszych żupach przedawają.

Bespłeczeństwo Woiewodztw, Płockiego, Mazowieckiego, Podlaskiego, y Rawskiego.

71. Zabiegając sweywoli ludzkiej, *securitatem iudiciorum, et Officiorum, Commissionum*, także Seymikow, warujemy, y opatrujemy takim bezpieczeństwem y warunkiem, wedle konstytucyi Sądów Trybunalskich, z tą deklaracyą: iż o wszystkie excessy pod wszelakimi sądami y ziazdami uczynione, to iest, mordy, zranienia y ruśnic używania, y gwałty insze, wolno będzie każdemu takiego pozwać *tacto termino peremptorio*, przed on sąd abo Urząd, y tam *cognitio facti* ma być. Co ięśli *ex inquisitione* okaże, tam zaraz ekucyja ma być czyniona, y satisfakcyja nakazana *sub poena bannitionis*: y wszystek postępek *in eo passu* taki ma być, iaki się w Trybunale zachowywa, *salva appellatione* na bliższy Trybunał, abo Piotrkowski, abo Lubelski, *in duabus septimanis*. A Trybunał powinien będzie takie sprawy sędzić *etiam extra Palatinatum, tanquam ex termino conservato*. A gdyby się taki excess stał na mieyscu, gdzieby Sądu abo Urzędu nie było, tedy wolno będzie takimże postępkiem *ad Officium Capitaneale* postąpić *ex citatione literali*. A ięśli *excessivus* z mieysca Seymikow y Sądów ziachał, niżliby mu *tactum terminum* dano, tedy takowego wolno będzie *ad Officium Castren.* pozwać *pro eisdem poenis*, wedle zwyczaju Trybunalskiego, y takiż postępek ma być obserwowany. Tymże też sposobem *in quatuor articulis Castren*: sprawy na Trybunale którymkolwiek, *appellatione* tylko *semel interposita*, mają być odprawowane. Winę *in eisdem quatuor articulis* dawną wcale zachowując: w czym wszystkim inkuizycyja, *scrutinia per Officium Castren. et Officiales Terrestres*, pilnie mają być czynione. *Plebei* hultaie, aby z rusznicami nie chodzili na każdym mieyscu, *sub poena capitis*: którzy ięśliby sami byli, Sąd Ziemski, abo Urząd Grodzki y Mieyski ma ich mieć, y na gardle karać będzie powinien, *sub poena centum marc: instigan*: o co *forum cum quolibet iudicio vel Officio*, na Trybunale będzie *inter causas Officij*. Także też każdemu szlachcicowi wolno będzie takowego mieć, y na Urząd oddać, a Urząd ma ekucyją czynić, *sub praefata poena*. A gdzieby *plebeius delinquens* przy szlachcicu był aresztowany, tedy on szlachcic *citatus ad Officium Castren*: *in primo peremptorio termino* powinien go będzie stawić *sub poena praefata, nihilominus et tazam capitis plebei in eodem termino instiganti*, powinien będzie zapłacić. W czym iednak wolna *appellacya* raz na Trybunał *extra Palatinatum* sposobem opisanym. A *interim* niżeliby *appellatio decisa fuerit, plebeius* ięśli będzie postanowiony, ma być przez ten Sąd, abo Urząd Grodzki y Mieyski, *in carceribus detentus*: konstytucyą *contra inpossessionatos nobiles anni 1552* w noszeniu ruśnic uchwaloną, *sub eadem poena centum marcarum*, wcale zachowując. A ta konstytucyja trwać ma do przyjazdu naszego.

1472

O mężoboystwie z rusznic, Woiewodztw tychże.

72. Iż mężoboystwa nyczęstsze z rusznic bywają, ustawiamy, iż gdyby szlachcic szlachcica z rusznice zabił, abo ranił umyślnie, a *ex scrutinijis* pokazałoby się to *manifeste*, ma być na nim skazana *poena bannitionis perpetuae*. O co *forum* na Rokach Grodzkich oneyże Ziemi abo Powiatu, chociażby też nie był *possessionatus* oney Ziemi abo Woiewodztwa wyżey mianowanych, *praemissa citatione* wedle prawa. A o głowę *ad forum fori*, potomkowie zabitego (*excepto* gdyby się to stało *circa invasionem meram domus, hospitij, et obsessionem viae*) pozywać mają. O co *scrutinium et diligens inquisitio per Capitaneos et Officiales illius districtus* ma być, *salva tamen appellatione* na Trybunał Piotrkowski abo Lubelski, który będzie na ten czas sądzony, a termin *in duabus septimanis* ma być, *peremptorie* konserwowany. Ktora konstytucyja trwać ma do przyjazdu naszego.

1473

Miara iednaka Woiewodztwa Krakowskiego.

73. Iednaki korzec, tak też funt, łokieć, beczka, y kwarty, w Woiewodztwie Krakowskim być mają: to iest, iako w Krakowie, tak y w inszych miasteczkach Woiewodztwa Krakowskiego: a *specificie* beczka piwa, aby miała w sobie garcy sześćdziesiąt y dwa.

Pozwolenie cła na murowanie zamku Sniatyńskiego.

74. Za pozwoleniem Stanow wszystkich uchwalamy, aby kupcy wszelakiego narodu, pieniądze gotowe za granice Koronne, do Włoch, Multan, y Turek, przez komory pograniczne Woiewodztwa Ruskiego y Podolskiego wywożący, byli powinni od dziesiąci złotych Polskich, groszy sześć Polskich płacić przy cła naszym Krolewskim, które na tych komorach wybierają, pod warunkiem o wybieraniu cła postanowionym. A te pieniądze za uchwałą Seymu tego mają być wybrane, przez sługi Wielmożnego Mikołaja Zebrzydowskiego, Marszałka Koronnego, Starosty Sniatyńskiego, do lat dziesiąci: które będzie powinien obrocić na murowanie zamku Sniatyńskiego.

Położenie cła na budowanie zamku Kaniowskiego.

75. Za pozwoleniem Stanow wszystkich, pozwalamy, aby kupcy wszelakiego narodu, pieniądze gotowe za granice Koronne do Moskwy, przez granice Woiewodztwa Kiiowskiego wywożący, byli powinni od dziesiąci złotych Polskich, groszy sześć Polskich płacić: a te pieniądze za uchwałą Seymu tego, mają być wybierane przez sługi Wielmożnego Ianusza Xiążęcia Ostrogińskiego, Kasztellana Krakowskiego, Starosty Kaniowskiego, do lat dziesiąci: które będzie powinien obrocić na zbudowanie zamku Kaniowskiego.

Budowanie mostu na rzece w Łucku.

76. Budowanie mostu Łuckiego przez rzekę

Ster y Sterzec, także z drugiej strony przez Głuszec, pozwalamy mieszczanom Łuckim poddanym naszym naprawić: za który nakład mają brać mocą tej uchwały Seymowej od wozów kupieckich nałożonych, od konia po pułgroszu Polskiemu, a od bydła na przeday przyjęzonego po dwa białe. Stan szlachecki y ich poddane z tego wolnemi czyniąc.

Oprawa mostu Sądeckiego.

77. Iż most Sądecki na rzece Dunajcu wielkim kosztem iest zbudowany, pozwalamy, aby od kupców y furmanów, od każdego konia po szelągu wybierano, a od płotw, trzynasta tarcica y drzewo. Co się na oprawę tego mostu ma brać.

Ordynacya Ziemi Infantckiej.

1474

78. Chcąc Ziemię Infantcką, dla ktorej tak wiele się krwi przelało, w dobry porządek wprowadzić, przy bytności Posłów teyże Ziemi Infantckiej postanawiamy. Naprzód aby sposob sądów, który od s. p. Krola Stefana Prządka naszego, Ziemi tamtey pod pieczęcią Koronną iest podany, y od Nas samych w roku 1589 wydany, nie iedno od wszystkich trzech narodów, Polskiego, Litewskiego, y Infantckiego, zachowany był, ale y do skutku przywiedziony. Dla czego Sędztwa, Przełożęństwa, y na urzędy pewnym osobom, które sobie mają *aequaliter* obracać na pierwszym Zieździe, a Nam prezentować. A ięśliby ich y teraz nie obrali, tedy My onych *pro hac vice* zwierzchności naszey zaraz podamy, które do tego godne być rozumiemy: aby ięśliby które wakowały, Komissarzom które z Seymu tego do Infantckiej pošlemy, z trzech narodów pošłać *aequaliter* poruczamy: którzy zarazem do uchwały Sądy y Urzędy sobie zlecone zacząć mają, y bez wszelakiey zwłoki odprawować. Woiewod trzech Ziemi Infantckiej, mieysce w Radzie skoro po Woiewodach Koronnych y Litewskich, uchwałą Seymu tego naznaczymy na mieysce Prezydentow. Kasztellanów trzech osiadłych, po iednemu z każdego narodu postanawiamy, którym mieysce w Radzie zaraz po Kasztellanach Koronnych y Litewskich ukazujemy. Z strony prawa, którymby się ludzie szlacheckiego stanu sędzić mieli, pozwalamy aby się z sobą znieśli: y z prawa Polskiego, Litewskiego, y Infantckiego dawnego, z wiadomością Komissarzow naszych, na iedno prawo zgodzili, zostawwszy *approbacyą* onego przyszłemu Seymowi. Ktorem sądom, także y prawu temu, które sobie obracać wszystkich trzech narodów ludzie, ktoregokolwiek stanu y kondycyey, którzy w tamtej Ziemi majątności iakie bądź Ziemskie, bądź nasze Krolewskie trzymać będą, podlegać, y posłuszni być mają. Seymiki według starego zwyczaju tamtej Ziemi składane y obchodzone być mają: to iest, iedno tylko Seymik w Kiesi My y potomkowie naszy za iaką Rzeczyposp: potrzebą, abo przed Walnym Seymem Koronnym składać mamy. Kto-

ry przez odległość tamtej Ziemi ma poprze-
dzać Seymiki Koronne, a instrukcją propo-
zycey posyłać ma Kancellaryja nasza do Biskupa
Wendeńskiego. A do tego Seymiku wszyscy ma-
ją należeć, wedle konstytucyey Krola Stefana,
y Posły swe posłać po dwa z każdego narodu.
A iż nabardziej y na konstytucyą Seymow 1589
y 1590 Ziemia tamta przez Posły swe, y przed-
tym y teraz utyskowała, mianowicie, iż *ad ae-*
qualitatem w rozdawaniu zamkow Infantekich
rowno z narodem Polskim y Litewskim przy-
puszczeni nie są: tedy chcąc prośbie ich w tym
dogodzić, wysyłamy Kommissarzy swe z Seymu,
którzy aby na przyszłym Seymie, wzięwszy tam
o wszystkim dostateczną sprawę, Nam odnieśli.
A My nie będziemy od tego, abyśmy ludzior
narodu Infantekiego, *Indigenis* dobrze y znacznie
zasłużonym rozdawać nie mieli: wszakże za kon-
senssem Panow Rad obojga narodu na Seymie.
Iż też Infantczykowie to sobie za ciężar by-
dź przekładali, że do sądowych spraw dwu pie-
częci, Polskiej y Litewskiej używać musieli,
względ na słusność mając, dopuszczamy im,
aby na te sprawy, które na Seymie y za dwor-
em naszym idą, mogli pod pieczęcią Ziemiąską
pozywać: które pozwy w tey ważności mają
bydź, iako gdyby z Kancellaryi naszej wydane
były. A iż Posłowie Ziemi Infantekiej od wszyst-
kich trzech narodow, dla pewnych y ważnych
bardzo przyczyn tamtej Prowincyi, o wieczność
Nas y Stanow Koronnych, y W. X. Litewskie-
go prosili, iako dla tego, y żeby Dignitarze y
Urzędnicy Ziemi przykładem wszech Państw
osiadli byli, y dla tego aby się fundowali w
mieszkanie ku większej obronie tamtych kraio-
w: przeto tych rzeczy iako słusnych nie odmawia-
jąc, do inszego Seymu odkładamy takowe da-
niny. A *interim* Kommissarze z Seymu tego do
Ziemi Infantekiej posyłamy, którzy powinni
będą wszystkie dobra nasze we wszystkiej In-
fantekiej Ziemi rewidować y inwentować, y do
Nas na Seym blisko przyszy odnieść: za czym
My będąc od nich informowani, wieczności da-
wać nie odmawiamy. Nakoniec aby inkwizycyi
przeciwno tym, którzy o iaki występki są ob-
winieni, już też koniec był kiedy tymże Kom-
missarzom naszym z Seymu tego które wysy-
łamy, tak z Senatu iako z kół Poselskiego, do
Infant poruczamy: którzy żeby w Wendzie abo
Kiesi iako w poyrzodku Ziemi tamtej Infant-
ckiej, przyzwawszy do siebie Sądu Ziemińskiego, za
ktorymby się tych, co kogo będą prawem po-
konywać, *scrutinia* wedle prawa wywodzili, któ-
re pieczęcią Ziemiąską zapieczętowane, do Nas
na Seym blisko przyszy przyniosą: także y re-
lacyą o rewizyi przywileioy. Na którym Sey-
mie, iesliby rzeczy te o występkach nie mogły
bydź skończone, już po tym o tych, którzyby
obwinieni byli, wieczne milczenie nakazujemy.
Iesliby iednak co było czym się ludzie wszyst-
kich trzech narodow ucieżani być rozumieli, y
pokazali Nam to, dopuszczamy im to y pozwa-
łamy, że y po tym będą mogli do Nas, y do

Stanow, o zniesienie ciężarow prośby swoje przy-
nosić. A żeby te wszystkie rzeczy do skutku
swego przywiedzone były, y Ziemia tamta w
rząd iaki wprawiona była stateczny Kommissa-
rze nasze z Seymu tego iako narychley bydź
może tamże zesłemy: którzy nie iedno te rzeczy
które im poruczmy odprawować, y do exeku-
cyi przywodzić, ale coby iedno obaczyli bydź
potrzebno y pożytecznie tamtej Ziemi Infant-
ckiej wszystkie, odprawić y postanowić będą
mogli. A inne rzeczy do Nas na Seym odnio-
są; także y skargi te, które tu są do Nas od-
niesione, o gwałtowne pobranie majątności y o
inne wszystkie krzywdy trzech narodow wszyst-
kich, mają ciż Kommissarze kognicyą uczynić,
y do possessyi tych coby byli gwałtownie ru-
szeni, przywrócić, bez wszelakiej zwłoki y ap-
pellacyi: a wszakże *a cognitione de juris proprie-*
tate wolna do Nas ma zostać appellacya. Oso-
bliwie się też starać mają, żeby X. Biskup Wen-
deński do possessyi y używania całego, y do
zupelnego Biskupstwa wedle fundacyi Przodka
naszego Krola Stefana przyszedł, *salvo tamen*
jure advitalitio praesentis Capitanei Derpaten: et
aliorum nobilium. Ciż Kommissarze mają pro-
wenta wszystkich zamkow y dobr naszych re-
widować, y każdego z osobna dochody opisać,
y rozgraniczenie zamkow y miast wszystkich
uczynić. Dla czego mają bydź przydani Pisarze
po iednemu, tak z Korony iako y Wielkiego
Xięstwa Litewskiego skarbu: które to rewizye
opisane, przez Kommissarze podpisane y zapie-
czętowane, dla czynienia liczby na potym do
obu skarbow oddać mają, y wszystkie inne rze-
czy (a mianowicie z strony poboru pewny iaki
sposob naleś y postanowić) którym w instru-
keyi od Nas zlecone będą, odprawić y skoń-
czyć.

Kommissya między Woiewodztwy, Ruskim y Podol- skim, y Ziemią Wołoską.

79. Deputowaliśmy osobnym listem z Kancel-
laryi naszej danym, z Rad, także z Urzędnikow
Ziemskich, pewne osoby do czynienia sprawie-
dliwości zobopolney między Ziemią Wołoską,
y Woiewodztwy Koronnemi, Ruskim y Podol-
skim: którzy z Kommissarzmi Wielmożnego
Woiewody Wołoskiego porozumiewszy się o cza-
sie, wedle prawa onych Ziem, pakt y zwycza-
iow dawnych, sprawiedliwość czynić, y rozgra-
niczenia Ziem przysięgłych odprawić zupełną
mocą będą mogli, iako iest szerzey w Kommis-
syi dolożono.

Assecuratio Urodzonego Floryana Gomolińskiego, Podkomorzego Sieradzkiego.

80. Iż za listem naszym, y Prowizorow, Uro-
dzony Floryan Gomoliński, Podkomorzy Sie-
radzki, pieniędzy swych na żołnierza pewną
summę wydał, to iest pultora tysiąca złotych
Polskich, chcąc eliberować *fidem publicam*, po-
zwalamy, aby z poborow z tego Seymu uchwa-
lonych, Poborca Woiewodztwa Sieradzkiego,

1476

te pieniądze wyżej wspomniane, temu to Pod-
komorzemu za kwitem iego własnym oddał,
który kwit Podskarbi nasz iemu na liczbie przy-
jąć będzie powinien.

O przepisaniu ksiąg Ziemińskich Bełskich.

81. Za prośbą Posłow Woiewodztwa Beł-
skiego, pozwalamy, żeby księgi Ziemińskie stare
przepisane były, y stare dla werifikacyi dobrze
chowane: do czego obywatele tamtego Woie-
wodztwa, mają dwu z poyrzodku siebie na
elekcyi Deputata blisko przyszley obrać, y do
Sądu Ziemińskiego Bełskiego y Komornikom
przysadzić.

1477

Przełożenie Rokow Stężyckich.

82. Roki Ziemińskie Stężyckie, które bywają
sądzone *post Aegidij*, przekładamy *ad feriam se-*
cundam post festum S. Matthaei Apostoli.

Roki Ziemińskie Przemyskie.

83. Sądzenie Rokow w Przemysłu, tak posta-
nawiamy: pierwsze Roki w Przemysłu, we Wto-
rek *post festum Agnetis*. W Przeworsku, *feria*
tertia post festum S. Dorotheae. Drugie Roki w
Przemysłu, *feria tertia post Dominicam Conductus*
Paschae. A w Przeworsku, *feria tertia post Do-*
minicam Cantate. Trzecie Roki Przemyskie,
feria tertia post festum Margarethae Virginis. W
Przeworsku, *feria tertia post festum S. Petri Vin-*
culati. Czwarte Roki w Przemysłu, *feria tertia*
post festum S. Lucae Evangelistae. W Przewor-
sku, *feria tertia post festum S. Martini Pontifi-*
cis, aby były sądzone.

Sądzenie Rokow Ziemińskich Kamienieckich.

84. Roki Ziemińskie Kamienieckie, tylko troje
sądzono po te czasy, y te dla niebezpieczeństwa
często nie dochodziły: przeto postanawiamy, aby
Roki czwarte *a modo* sądzone były zawsze w
Kamieńcu Podolskim, *feria quinta post festum*
Nativitatis Beatae Mariae Virginis.

Ordynacya Rokow Ziemińskich Lubelskich.

85. Roki Ziemińskie Lubelskie aby tym po-
rządkiem bywały sądzone: pierwsze *feria se-*
cunda post festum Purificationis Beatae Mariae
Virginis, na których aby w nowelato zaraz są-
dzone były: drugie *feria secunda post festum Exul-*
tationis S. Crucis. Trzecie *feria secunda post fe-*
stum S. Andreae Apostoli, a żeby były sądzone
w Lublinie dwie niedzieli, a po nich w Urzę-
dowie *more solito*. A *positio actorum Terrestrium*
przed każdymi Rokami zwykłym obycajem by-
wała, tak w Lublinie iako y w Urzędowie.

Dwor y Kancellaryja w Kolnie.

86. Za opowiedzeniem Posłow Ziemińskich
Lomzieńskich, że dwor y kancellaryja Ziemińska
w Kolnie zgorzała, za czym nie masz gdzie
Sądow Starościch odprawować, y ksiąg cho-
wać, pozwalamy obywatelom Koleńskiego Po-
wiatu, na placu dawnym wszystkim Kancellaryą

Ziemiąską zbudować do chowania akt y mieszka-
nia Pisarza Ziemińskiego y Podpiskow iego A
Starosta też nasz tamże ma zbudować dom do
odprawowania Sądow swych Starościch. y do
mieszkania Podstarościemu. A iesliby *in aliqua*
parte kto ten plac okkupował, ma deokkupacyą
uczynić we dwanaście niedzielach

Roki Sądowe Zakroczymskie

1478

87. Za spólną zgodą obywatelow Ziemi Za-
kroczymskiej, y za ich prośbą. Roki Sądowe
y Urzędne Zakroczymskie, które bywały zawsze
sądzone w Piątek, aby iuz na potym we Szrodę
sądzone były, pozwalamy

Roki Bobrownickie.

88. Roki Grodzkie y Skargowe, które Sta-
rosta Bobrownicki na zamku sędzić zwykł, po-
zwalamy, aby ie sędził Starosta nasz w dwor-
rze tameczny naszym: tamże y księgi w mu-
rze mają bydź chowane.

Sądy Ziemińskie Ostrołęckie.

89. Za prośbą Posłow Ziemi Lomzieńskiej,
którzy Nam opowiedzieli, żeby obywatele Po-
wiatu Ostrołęckiego, którzy odstępują od Sądu
Ziemińskiego Zembrowskiego do Lomzieńskiego,
gdyż tam zdawna w Lomzie Grod mają: przeto
pozwalamy Lomzieńskiemu Sądowi Ziemińskiemu,
odprawować Roki Ziemińskie w Ostrołęco, *post*
decessum modernorum possessorum Zambrovien. A
Roki te Ostrołęckie przekładamy, które sądy-
wano *post Dominicam Reminiscere*, mają bydź
sądzone *post Dominicam Conductus Paschae*. Wto-
re Roki co sądywano *feria tertia post festum*
SS. Petri et Pauli Apostolorum, mają bydź są-
dzone *feria secunda post festum S. Margarethae*
Virginis. A trzecie Roki mają bydź sądzone
feria tertiu ante festum S. Nicolai Pontificis, we-
dług dawniejszy konstytucyi.

Roki Ziemińskie Gostyńskie.

90. Roki Ziemińskie Gostyńskie, które bywają
feria secunda post festum S. Bartholomei, prze-
kładamy *pro feria secunda S. Michaelis*. Także
w Gąbinie w tydzień po tych Rocach mają
bydź sądzone a to za prośbą obywatelow ta-
mecnych

Deputaci do odbierania kwarty.

91. Deputaty do odbierania kwarty w Ra-
wie z tego Seymu naznaczamy: z Senatorow,
Urodzonych, Wawrzyńca Trzeńskiego, Iana
Ossowskiego Zawichoyskiego, Kasztellany a od
Rycerskiego Koła, z Wielkiej Polski, Pawła
Garwaskiego, Pisarza Ziemińskiego Płockiego
a z Małej Polski, Adama Rożna.

A na wiarę y na świadectwo tego, pieczęć
Koronną przycisnąć roskażaliśmy *Datum* w War-
szawie na Seymie Walnym Koronnym, dnia
trzynastego miesiąca Kwietnia. Roku Pańskie-
go, 1598. Panowania naszego Krolestw, Pol-
skiego 11 Szwedzkiego, roku 5

Na własne roskażanie Krola I M

UNIwersal POBOROWY,

NA SEYMIE WALNYM KORONNYM WARSZAWSKIM,

W ROKU 1598 UCHWALONY.

ZYGMUNT III.

z Bożej łaski Krol Polski, Wielkie Xięże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantckie, etc. Szwedzki, Gotcki, Wandalski. Dziedziczny Krol.

Wszem wobec y każdemu z osobna, ktorego kolwiek stanu, dostoiności y urzędu, tak duchownego, iako y świeckiego ludzioru, y innym wszem poddanym naszym, miast, y miasteczek, wsi, y inszych osiadłości wszelkich, iakiemkolwiek tytuły y przezwiski nazwanemi. w Koronie, y we wszech Państwach naszych mieszkaiącym, ktorymkolwiek należy, y do ktorychkolwiek terazniejsza Seymowa uchwała przydzie, y oznawiona będzie, wdzięcznie y wiernie Nam miłym, łaskę naszą Krolewską. Wdzięcznie y wiernie Nam mili: bacząc My byźd takowe na ten czas zatrudnienie Krolestwa naszego dziedzicznego Szwedzkiego: bacząc y to, że do ulacnienia tych tam trudności, y do gruntownego postanowienia onego, doiaczać tam na taki czas iest Nam tego nieodkładna potrzeba włożyliśmy to na Stany wszystkie tey Rzpltey, co po Seymikach, y na tym terazniejszym Seymie było od Nas proponowano. Ktorzy za zdaniem naszym, y zgodnym zezwoleniem swoim, nie tylko doiaczać na czas pewny pozwolili Nam, ale też ratunek z chęci a miłości swey wrodzoney ku Panom swoim, y ku potrzebom ich, podług konstytucyi o szafunku poborow terazniejszych, na tymże Seymie postanowionej, naznaczili Nam z poborow tych, ktore za spólnym zezwoleniem tey Rzpltey, y drugim wielkim potrzebom gwoli, podług uniwersału roku 1598 y podług warunku w uniwersale terazniejszym opisanego, iest postanowiony. Ktory pobor tym uniwersalem publikujemy: aby za tym każdy wedla niego, to co iest postanowiono y pozwolono, oddawał.

Wszyscy kmiecie, y każdy z nich z osobna, tak naszy iako y poddanych naszych duchownych y świeckich osob, wszech Państw naszych Koronnych, ktorzy sobie, panom swoim orzą, abo roboty odkupią u tychże panow swych, tak we wsiach staradawnych, iako y nowo osadzonych, z ktorych już panom pożytki idą, wedle kwitow w roku 1578 a ięśli już tych kwitow nie mają, tedy wedle kwitow lat posledniejszych: a z nowych osiadłości, według rekognicyi Pańskiej, z każdego łanu, żrzebia, śladu, włoki, z osiadłych rol, mają płacić po groszy piętnaście, wedle *quantitatem agrorum*.

Z takowychże wyżej opisanych rol kmiecie osiadłych, z strony dziesięcin, po drugich piętnaście groszy, gdzie są snopowe dziesięciny,

abo męszne, spy, abo małdry, iako wyżej opisano, a z dziesięciny y także z tych spy, mają to sobie wytrącać. A gdzie pieniężne dziesięciny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy kmieć swoim dołożyć ma: tak iżby z roli y z dziesięciny pełna groszy trzydzieści dał. A gdzieby też dziesięciny snopowe, ani pieniężne, ani męszne nie było, kmieć powinien sam dać groszy trzydzieści. A w Kiiowie, y na Wołyniu, y indzie gdziekolwiek włok mierzonych nie masz, iedno służby, z każdej służby osiadłej po złotemu iednemu. A iż na inszych służbach bywa po kilka dymow, tedy dwa dymy na ieden złoty składać się mają. A gdzie też służb ani włok nie masz, iedno dymy, iako bywa na Podlaszu, także po dwa dymy na złoty ieden składać się mają. A w Ziemi Haličkiej y Podolskim Woiewodztwie, poczawszy od Lwowa nie z łanow ani z włok, ale z każdego pluga, każdy ma dać złoty, ile ich wychodzi na robotę: także y w Ziemi Inflantckiej, nie z hakow iako przedtem, ale z plugow, podani tak ci co sobie tylko orzą, iako y ci co na robotę Pańską wychodzą po złotemu płacić mają. A szlachcicy, ktorzy swemi plugami orzą, po pułzłotemu. A iż tam w tey Ziemi nie było przed tym żadney likwidacyi na sprawiedliwe oddawanie poboru, tedy będą powinni Kubieszowie y Pokundziowie, a po naszymu Włodarze, przy oddawaniu tego poboru, ze wsi swych, w mieściech główniejszych Powiatow swych, przed Urzędem Miejskim przysięgę uczynić, na sprawiedliwe oddanie: którą Urząd ten zapisać, y sumę, którą za tą przysięgą oddał specyfikować ma. A Poborce powinni będą przy czynieniu liczby, w skarbie weryfikować wybieranie swe takowym rejestrem, wydanym ma *authentice* od tego Urzędu, na którym y ci specyfikowani byźd mają, ktorzyby nie oddali.

Szołtysi, Woytowie, Kniaziowie, Tywonowie, Putni, Boiarowie, tak nasi Krolewscy, iako duchownych y świeckich, y miejskich, poddani nasi, każdy ma płacić z włoki iedney po złotemu iednemu. A ktoby Szoltysa skupił, zwłaszcza w Krolewskich y duchownych majątnościach, aby dał od każdego łanu po złotemu iednemu, *exceptis bonis equestris ordinis*, z ktorych Szoltysi nigdy do woyny nie należą. A wszakże y szlachecki Szoltys, ma dać z włoki ieden złoty.

Szlachcic każdy ktory poddanych nie ma, a swym plugiem albo ratayskim orze, będzie powinien dać z włoki groszy piętnaście: a ięśli mniej orze, tedy *juxta quantitatem* dać ma *mediante juramento*, na sprawiedliwe oddanie, abo przez oracza, zagrodnika, abo służę swego dobrego sumnienia, przez ktorego do Poborce pobor odesła, za rekognicyą swoią. A gdzieby ich siła w iedney wsi było, tedy wszyscy przez dwu oraczow, abo zagrodnikow swych, będą mogli takowy pobor, za rekognicyami swoiemi do Poborce odesłać. A oni tych rekognicyi, od ktorych będą oddawać pobor, nie mają przysięgą popierać. W czym wszystkie napominamy,

aby widząc na ten czas tak wielkie y nagłe potrzeby Rzeczypospolitey, z większą chęcią y pilnością, iednako społecznie do tego się przykładali, iakoby sprawiedliwie, a iednako, iako kto powinien, ten pobor wydawali.

Od włoki każdej pustey, y tey zwłaszcza, ktoreyby do folwarku zdawna, to iest, przed tą konstytucją nie przyłączył, ale ią dał z trzeciżny, albo z kopczyzny, orać, albo ią na inшы pożytek obrocił, y z włok paśnych, ktore nymają Ołędrowie na paszą, y inni: z takowey każdej będzie powinien dawać po groszy dziesięci.

Rataie, każdy z nich, ktorzy z kopczyzny orzą, każdy powinien dać po złotemu iednemu.

Wsi łowcze, ktore na łowcach siedzą, y wszelakie inne, także z osiadłych włok, po groszy trzydzieści płacić mają: a z wolnych włok, sami powinni iechać na woynę, a na imię strzelcy.

Wsi Wałaskie, powinne płacić będą iako y w inszych wsiach, z rol ięśli ie mają, albo z dworzyszczą po groszy trzydzieści, a ktorzy rol nie mają, tedy od bydła, zwłaszcza od sta owiec po groszy dwudziestu: a od dziesięci krow, groszy dwadzieścia.

Zagrodnicy, ktorzy na ogrodziech siedzą, co z wymłocku żyją, płacić mają po groszy cztery.

Zagrodnicy, ktorzy ku zagrodom role mają, płacić mają po gr: sześci.

Zagrodnicy ktorzy domki mają y ogrody, a na czynszu bez robot są, iakiejkolwiek swe obeyście mają, po groszy dwanaście płacić mają.

Komornicy co bydło mają, po gr: ośmi: a co bydła nie mają, po gr: dwu.

Luźni to iest hultaie, męszczyzna y niewiasty, ktorzy się na służbę doroczną nie nymają: także dudarze, skomorossy, każdy od siebie po gr: 24 dać powinni.

A Woyt z Przysiężniki pod przysięgą tego doyrzeć mają, aby takowi nie uchraniłi się poboru tego.

Przekupki, przekupnie na wsiach po gr: 12. Rzemieślnicy wszelacy na wsiach po gr: czterech.

Rybitwi na wsiach po gr: ośmi: a ktorzy role mają, osobno płacić będą powinni z rol, *secundum quantitatem agrorum*.

Karczmarze na wsiach co role mają, rowno z kmiećmi od rol płacić będą, *secundum quantitatem agrorum*.

Wsi nasze, y Panow duchownych, y każdych innych, ktore są na iakichkolwiek posługach, a choć też czynszu nie płacą, y podatkow przedtem nie dawali, abo też y dziesięciny nie płacili, ten podatek rowno z drugimi kmiećmi powinni płacić.

Wsi nowo osadzone, y miasteczka, ktoreby cztery lata wysiedziały, także powinne płacić ten podatek rowno z drugimi wsiami, y miasteczkami. Także ma byźd rozumiano o wsiach, miastach, miasteczkach pogorzałych, y zwoiowanych od lat czterech.

Młynarze od koł zakupnych, tak walnych iako y korcowych, łodziastych, ważnych, od każdego po gr: 24: a od dorocznych koł, po gr: 12.

Piły, folusze, stępy, od każdego koła po gr: 15, a od wietrznych młynow zakupnych, po gr: 10, tak nowych iako y starych: a od dorocznych po gr: 5.

Młyny, ktore dzierżawcy dobr naszych Krolewskich trzecią miarę wykupili dla pożytku, płacić powinni iako insze młyny, tak dziedziczne, iako y doroczne.

Papiernicy od papieru po złotych dwu.

Rudnicy, od każdego koła po złotych dwu: a ktorzy role mają, osobno z rol iako insi płacić będą.

Dziegciarze, smolarze, y popielarze, od rzemienia swego, po gr: 12.

Smelcarze, ktorzy do spustow smoły palą, y towarzysze smolnikow, od pieca każdego po złotych dwu.

Rzemieślnicy, y towarzysze rzemiosł tychże mistrzow: to iest, popielarze, smelcarze, węglarze, dymarze, kowale, kuźnicy, płokarze, także y przy papierniach, po groszy 12.

Od hut skłanych po złotych dwu: a towarzysze ich po gr: 12.

Metropolitowie, Władykowie, Archimandrytowie, y Humenowie, Popi wszyscy Ruscy, także y Biskupowie Ormiańscy, z osiadłych rol także mają dawać po złotemu: a ktorzy poddanych y rol nie mają, tylko od obeścia swego, ktore ma przy cerkwi, po złotych dwu. A Protopopowie po złotych czterech.

A iż są niektorzy, ktorzy *in confinibus* Woiewodztw y Ziem siedzą, a poborow płacenia zwykli ulegać: tedy pozwani od ktoregokolwiek Poborce, zapłacić będą powinni pobor.

Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany byźd ma.

Miasta y miasteczka, tak nasze Krolewskie, w Państwach naszych, y w Xięstwach Pruskim y Inflantckim, iako y poddanych naszych wszystkich, duchownych y świeckich, szos, dwoy ktory zowią duplą, wedle starego zwyczaju, nie zastawiając, ani się broniać żadnymi wolnościami z ktoreykolwiek przyczyny, wydać go do przyszłego święta S. Bartłomieja w tymże roku niniejszym mają, a począć mają wydawać od S. Iana Krzciciela. W tychże miastach y miasteczkach, mieszczanie y przedmieszczanie, Szoltysi y Woytowie, ktorzykolwiek role mają, z włok płacić będą po groszy 30.

Od rzemieślnikow wszelakich, w mieściech y miasteczkach, y ci co się do szosow przykładają, osobno od rzemienia wszelakiego płacić będą: to iest:

Złotnik każdy od rzemienia swego po złotych dwu. Rzeźnik złotych dwa. Piekarze w mieściech głównych po złotych dwu, a w miasteczkach po gr: piętnaście: a we wsiach po gr: ośmi.

Barwierz, cyrulik po złotych dwu. Aptekarz od apteki po złotych 3. Prasol który solą kupczy po złotemu iednemu, y inni wszyscy rzemieślnicy w mieściech. Krawiec który iedwabne rzeczy robi: szwiec który szafianem y kordybanem robi: kuśnierze którzy wielkie towary mają, powinni płacić pó złotych dwu: a w miasteczkach y we wsiach po połowicy, iako wyżesz stoi, *iuxta proportionem* rzemiosł y rzemieślników. Białoskornicy, y którzy zamsze wyprawiają, przy wielkich mieściech, po dwu złotych: także czerwoni garbarze po złot: dwu. A towarzysze ich po groszy 10.

Kupcy wszyscy obcych narodow, iakiekolwiek kupie y towary mają, we wszystkich Państwach naszych Koronnych, każdy od osoby swej płacić będą powinni po złotych cztery. A względem kupicy y towarow ich iakichkolwiek równo z drugiemu czwarty grosz płacić mają: także y insi cudzoziemcy, którzy osiadłości nie mają, y od osob y od kupicy płacić będą.

Szotowie którzykolwiek z opalkami chodzą, a wozow nie mają, z osoby swej po złotemu iednemu. A ci którzy wozy y konie mają, od koni płacić po złotych dwa, a od towarow równo z drugiemu będą. To się y o furmanach rozumieć ma.

Komornicy y komorniczki w mieściech większych po gr. 12, a w miasteczkach mniejszych po gr: 6.

Przekupki, przekupnie, luźni, w mieściech większych: to iest hultaie, mężczyzna y niewiasty po gr: 30. Także naiemnicy y słudzy żydowscy: a w małych miasteczkach, po gr: 15. A Poborca ma być w tym ostrożny, aby żaden z takowych pod niczym tytułem, wolnością y obroną, tego podatku nie ulegał: na co każdy ma mieć zosobna kwit od Burmistrza, kędy zapłacił, a we wsiach od pana, aby tak pomykając się, nie zbywali zapłaty, albo dwa razy nie płacili.

Rostrucharze co koźmi kupczą, od osoby po złotych dwu.

Kupcy wszyscy którzykolwiek za granice Korony naszej woły Podolskie pożoną, mają dawać od każdego wołu nad cło pograniczne, po groszy dziesiąci: a od wołów Polskich abo Mazowieckich, także ialowic, od których groszy piętnaście na cło biorą po groszy pięci, przy każdej komorze Koronnej, u oncy drogi, którą pożoną, ostatniey: wyiawszy woły szlacheckie, y wołów z powołowczyzny wzięte, y woły zimowane własnym gumnem szlacheckim wychowane, od których iako cło, tak y pobor nie ma być dawany. Na co według dawnych zwyczajow faktorowie przysięgi czynić mają.

Woły które na komory Mazowieckie idą, także y wszelakie kupie z Litwy y Państw innych Koronnych, te aby starami gościncami prawem pospolitym opisanemi, iść były powinny. Także też od każdego innych towarow Polskich, które z Polski za granice wywozić będą, y do Polski przywozić, co się na cudzoziemcach ro-

zumieć ma y ściagać, nad cło albo myto pograniczne, które dawaia po trzy grosze, aby czwarty grosz, *pro hac vice*, wybierali Poborca. Które przyczynienie podatku, nad cło y myto zwyczajne, tak od wołów, iako y od innych towarow, żadnemi się wolnościami nie szczycąc nie ma być wybierane *in corpore Regni*, tylko na pograniczu, kędy, y na którym mieyscu *commo-dius* Poborcem pogranicznym, w swym Woiewodztwie, albo Ziemi, takie wybieranie czwartego grosza, postanowie się będzie zdało, *in augmentationem* tego: które pogranicze nie ma być rozumiano między Koroną a W. X. Litewskim ale tylko to, które między temi, a inszemi obcemi y postronnemi narody zachodzi. A Celnicy Koronni mają się *fideliter* z Poborcami znosić o regestrach swych komor pogranicznych, y głównych, Krakowskiej y Poznańskiej żeby się Poborcy sprawić mogli, iako wiele czwartego grosza od tacy celney przysięby miało, *sub poena quatuordecem marcarum*, którą do Urzędu Grodzkiego pozwany Celnik, albo Pisarz Celny od Poborca albo Sukkollektora iego, *toties quoties* zapłacić ma: według których kontraregestrów przez Celnika podpisanych, Poborcy do skarbu będą powinni respondować. A koby się tego ważył żeby nie na granicy, ale w Koronie, w którymkolwiek Woiewodztwie, ten czwarty grosz wybierać śmiał, a tym ludzie kupieckie obciążał, winę sta grzywien przepada: o którą od kogożkolwiek pozwany na Trybunał, albo przed Urząd Starości, ktoregożkolwiek Grodu, *peremptorie* dosyć uczynić będzie powinien: korey winy połowica sądowni, a połowica aktorowi przysię ma: a pozew ma być położon u Sukkollektora, koreby *nomine* Poborca swego to od kogo wyciągał.

Żydowie wszyscy, y każdy zosobna, w mieściech, w miasteczkach, y na wsiach, tak naszych iako y poddanych wszystkich naszych, tak duchownych y świeckich, nie podług starych kwitow, y zwyczajow, ale od każdej głowy po złotemu: a na ialmuźniki ma być baczenie. A wszakoż tym obyczaiem, że Urząd Woiewodzy, abo koreykolwiek inszy, ktoregoby zwierzchności y sprawie podlegli, y mieyski y z Poborcą mają ię policzyć z starszymi żydy, którzy mają pod przysięgą zeznać, że ię sprawiedliwie policzyli, od których żadnego nie wymieniać, mają od starszych odebrać, a starsi mają tę sumę sobie wyciągnąć. Przysięga tych starszych żydow ma być na Przykazanie Boże. A na Wołyniu urzędnicy, y którym to należy, z poborow, takowy dozor czynić mają. A wszakoż gdzieby się pożyteczniejszy sposob od tego podał, wolno to będzie Podskarbiemu naszym arendować. A gdy żydowie oddadzą takowe główne, inszego poboru dawać nie będą powinni.

Czopowe w miastach, y w miasteczkach, takim sposobem ma być wybierane, w Koronie y w Inflancach.

W miastach y w miasteczkach naszych Krolewskich, duchownych y świeckich, nie od kor-

ca, ani od ćwierćnie ani od żadney miary słołu, wedle zwyczaju dawnego, ale od beczek tym sposobem czopowe być ma, iako beczka przedawana będzie. Od każdego grosza, iako gdzie ustawione abo przedawane będzie, po pieniądzu iednemu Polskiemu płacić będą powinni: wszakoż od tych groszow, co pieniądze uczynią, nie mają depaktacyi wyciągać. A iesliby też tenże co piwo warzył toż piwo szynkował, zosobna od teyże każdej beczki względem szynku, od grosza po pieniądzu płacić będą powinni. A iesliby ten piwowar komu inszemu piwo sprzedał na wyszynk, ten co ię kupi do miasteczek, do wsi, od wzięcia tego piwa na szynk, po pieniądzu od grosza płacić będzie. A ten pieniądz u tego piwowara, a nie u tego co bierze na szynk Poborecy repetować będą.

A iż się najdują niektorzy stanu szlacheckiego, niektorzy też Starostowie, którzy w mieściech naszych Krolewskich y duchownych domy mają, a piwo na wyszynk warzają: także y ci, którzy słoły bądź wymierne, bądź folwarkowe, na wywarzenie do miast abo miasteczek dawaia: tedy takoweż czopowe płacić mają, iako y insi mieszczanie od inszych piw.

Z mieluchow dobr naszych y duchownych, z których na szynk piwo dawaia, każdy karczmarz ma dawać od beczki wyszynkowaney gr. ieden.

A iż miasto Krakow, Kazimierz, Kleparz, mają pewne ufolgowania: tedy czopowe szos, y insze podatki wszystkie, iako z starodawna dawali, y według tego uniwersalu powinni będą dać na ten czas: nie derogując iednak napotym ię prawu z strony tego ufolgowania.

Karczmarze abo piwowarowie, którzy na wsiach piwo warzają, ponieważ ię ciż szynkuia, y indziej przedawiają, takowi od każdego grosza we wsiach naszych y duchownych, a w szlacheckich, od czterech szelągow po pieniądzu iednemu płacić są powinni.

Słodownicy co słoły robią, a piwa nie warzą, od rzemiosła swego do roku powinni dać po złotych dwu.

1486 Od przewoźnego piwa, na imię Gdańskiego, Swidnickiego, Głogowskiego, od każdego ach-tela, który przywozą do Korony, ma dać groszy 15, a od fasy groszy 30.

Od palenia gorzałki, banie, kotła, w mieściech y w miasteczkach, każdy powinien płacić po gr. 24, a na wsiach po gr. dwanaście. A od szynku teyże gorzałki, w mieściech y w miasteczkach, po gr. 12, a na wsiach po gr. 6. A na Wołyniu y Podlaszu, od szynkowania gorzałki, od każdej kwarty po dwa pieniądze białe. Czemu y arendarze gorzałki wszędy podlec mają.

Wina wszystkie aby inszemi drogami nie szły, iedno temi: na Iaśliska, Duklę, Rymanow, Sądecz, Biecz, Nowy targ, Krosno, Samborz, Lesko, Stryl: czego przestrzegać mają Starostowie, Celnik Koronny, y Urzędy Mieyskie. A koby się ważył inszemi drogami wina Węgier-

skie z tych tam kraioy do Korony wieść, abo prowadzić: tedy tym sposobem wina traci, korego połowica na Nas, a połowica na delatora. A za pozwoleniem wszech Stanow, mocą y ustawą tego Seymu, postanawiamy teraz, y na czasy wieczne, aby ani dzierzawcy nasi, ani Poborcowie, ani żaden inny nie śmiał gwałtem hamować kupcow, abo do inszych składow mimo te gdzie ię prowadzą poniewalać, gdyż na każdym z tych składow, Poborcowie od ich win składowe y czopowe, zupełnie każdy w swym Woiewodztwie wybieraia, y do skarbu naszego oddaia, pod winą sta grzywien, *parti et iudicio totidem, ad instantiam cuiusvis, o co forum* na Trybunał mieć ma *inter causas officij*. A od każdego pułkufka, ma płacić na składzie, ten, co ię do Korony przywiezie, po złotych dwu; a ten co ię kupi, y do miasta abo miasteczka na szynk złoży, będzie powinien dać zosobna po złotych dwu. Także małmazya, muszkateła, wino Wołoskie, na Kamieniec y Sniatyn prowadzone być mają. A tam na tych mieyscach, od tego każdy płacić do Poborca będzie powinien, *nemine excepto*, od każdej kufy małmazyi y muszkatele, po złotych czterech. A ci Poborcy od takowych win, małmazyi y muszkatele, koreykolwiek na te mieysca przywożą Urząd Mieyski, *sub fide, et iurejurando*, Poborcy rekognicyą wydać mają, takowego wzięcia poboru sprawiedliwie. Tamże na tych mieyscach, koreykolwiek zapłaci, wezmie kwitacyą od Poborca y Pisarza Celnego: z którą gdy do Krakowa, albo na insze także mieysce przyjedzie, a Poborcy onego mieysca ukaże, iuz od takowego wina płacić nie będzie powinien: ale iesli takiej kwitacyi nie ukaże, tak w Krakowie, iako y na inszych mieyscach, że mieysce opisanych składow minął, tedy tym sposobem wina traci, korego połowica, na Nas, a na Celnika z Poborcą połowica iść ma.

Wina Eydenburskie, Rakuskie, y Morawskie, y Ryńskie iż *promiscue* idą do Małej y Wielkiej Polski, temu pewny skład być nie może na komorach Celnych. Poborca przy Pisarzu Celnym y Urzędzie Mieyskim wybierać będzie od każdego wiadra, które ma mieć ośmdziesiąt kwart, od Morawskiego, y Ryńskiego, po groszy sześci: a od Eydenburskiego od każdego wiadra, które ma kwart sto y cztery, groszy dziewięć. Od wina Gubińskiego, Krosińskiego, etc. *et id genus*, od każdego drelinka, po groszy dwudziestu y czterech: a od wina Wołoskiego barely, po groszy szesnaście.

Wina które do piwnic w mieściech przed tym uniwersalem stawiono, mają być przez Poborca, y Urząd Mieyski *sub fide et conscientia* policzone. A koreby się nalazło za ię pilną inkwizycyą odczopowane, takowe Poborca z Urzędem Mieyskim pieczętować ma, aby drugi raz od nich nie czopowano. A od koreyby nie odczopowano, tedy od nich powinni płacić będą czopowe tylko przed tym po złotych dwu, składowego nie wyciągaiać. A po expiracyi ro-

ku, cokolwiek się naydzie win w piwnicach nie wyszynkowanych, od czopowego wolne bydź mają, składne tylko zapłaciwszy na komorach pogranicznych.

Wina które morzem przychodzą, Francuskie, Włoskie, Hiszpańskie, Pinioly, Alakanty, Rywuly, y inne które gdy do miasta y miasteczka przywiozą, od każdej baryły płacić mają po gr. 24. Czego Poborca y Urząd Mieyski *fideliter* doyrzrzeć będą powinni.

Od beczki każdej miodu rozsyconego, w którejby trzy baryły były pitego, od każdej po gr. 12, a od pulbeczki, według proporecy bareł po groszy sześci.

Od miodow starych sowito każdy ma dać, od beczki po groszy dwudziestu y czterech, a od baryły abo pulbeczki, po gr. 12, wyiawszy miodu szlacheckie, które sobie w domu sycą, y które będą na szynk z swych własnych pasiek dawać.

Także od trojniku, kierstranku, malinniku, każdy jako od starego miodu płacić będzie powinien. A żeby to sprawiedliwie dochodziło, Poborca każdy w Woiewodztwach, y Powiecie będzie powinien po wzięciu uniwersału poborowego, obiahać miasta wszystkie y miasteczka onego Woiewodztwa abo Ziemi: a tam ma z Rady Mieyskiej, albo z pospolitego człowieka, iednego obrać, który przezeń, y przez Radę, ma bydź przysięgą obowiązany, że tego podatku czopowego pilnie y wiernie doglądać, y wybierać będzie, według tego uniwersału, do którego z Rady Mieyskiej ma bydź ieden przydawan, aby tym większa wiara była y pilność: z czego się Urząd Mieyski wynawiać nie ma, y za tą uchwałą będzie powinien. A pieniądze wybrane na kwartał Poborcy oddawać, za dostatecznym spisaniem rejestru każdego szynkowania, y zapieczętowaniem pieczęcią Mieyską, z podpisem Burmistrza, y dwu Radziec, pod winą sta grzywien. Tenże Poborca we wsiach naszych Krolewskich, y duchownych, ma postanowić z karczmarzmi, z wiadomością Panow samych Starostow y Urzędnikow, iakoby z tego czopowego ten pobor dochodził sprawiedliwie.

A gdzieby się to pokazać mogło, żeby w tym niebacznie iakich fortelow, derogując tey Seymowej uchwale, używać kto chciał, takowy winą dwoiaką czternastą grzywien karan bydź ma: o którą ma mieć *peremptorium terminum* przed Starostą, kiedy Poborca pozwie. A ze wsi szlacheckich, panowie wsi onych, abo ich Urzędnicy, mają pobor czopowy odsyłać do Poborce, przez karczmarze swe, *cum significationalibus literis*, za ręką y pieczęcią swą, specyfikując iako wiele czopowego, a że zupełnie y sprawiedliwie odsyłać czego karczmarz przy oddawaniu czopowego przysięgą podeprze. A iesliby się też którzy upornie iakimi wolnościami chcieli bronić, takowi do zapłaty przymuszeni urzędnie bydź mają, y listy żadnemi przeciwko temu bronić się nie mają.

Szyprowie od zboża y od towarow lesnych,

tak płacić mają wszyscy. Ci co zboże wodą spuszczaią do Gdańska, Elbląga, Krolewca, Rygi, y indziej na wszystkie mieysca portowe, płacić powinni tak od pszenice, żyta, ięczmienia, owsa, mąki, iagiel, y wszelakiej żywności, od każdego łasztu Gdańskiej miary po gr. 30. W czym gdyby więcej łasztow od Pisarzow poborowych, niż się na szkucie kupieckiej nayduie, według powiesci iego, tedy przysięgą kupiec albo faktor iego, liquidować y zapłacić będzie powinien. Wyiawszy w tym wszelakie zboża urodzaju szlacheckiego, które od tego wolne bydź mają: wszakże takowym obyczaiem że sługa każdego szlachcica iakiegokolwiek stanu, dostateczną przysięgę uczynić ma, że to zboże nie przekupne, ale własnego urodzaju pana swego. A to wybieranie ma bydź na mieyscach zwykłych u Fordona, y innych do tego obranych, a od towarow lesnych, z dobr naszych Krolewskich, gdzie Starostowie popioly y insze towary lesne sprawują swym sumptem, a na swoy własny pożytek, powinni płacić od łasztu popiołu, po groszy trzydzieści.

Od łasztu smoly, gr. 24; od sta klepek, gr. 30; od sta wasilek, gr. 30; od sta pipelek gr. 30; od sta wanczosu, gr. 24; od kopy cembrowiny, gr. 30; od masztu każdego, gr. 15; od sta balow, gr. 25; od kopy tarcie, po gr. 10.

Wszakoz gdzie towary lesne w dobrach naszych ku pożytku skarbowemu byłyby robione, y spuszczone, od takowych towarow cło żadne nie ma być placone.

Szyprowie od każdej własney szkuty, krom szlacheckich, które iedno naymują z frochtu, płacić mają na rok po złotych sześci.

Rotmani Wiślni, od osoby po złotemu iednemu: od dubasa po trzy złote Polskie. Od lichtenana po złotych dwu. To ma wybierać, u Fordona.

Od każdej beczki śledzi, przekupnie mają dawać po gr: 6; od beczki dorszu y stokwieszu, po gr: dwu; od beczki Lwowskich szczuk, po gr: 12; od beczki ryb Pruskich, y Krolewieckich po gr: 6; od beczki węgorki, po gr: 12; od wyziny mazy, po złotych dwu; od beczki iesietrzyny po gr: 10; od suchych ryb wielkich sta, po gr: 5; od łososia iednego, po gr: iednemu; od iesiotra wędłego po gr: iednemu, od troski iunow po groszu iednemu: Owczarze, osepi, państwo, fałeczni, y inni, aby dali od dziesiąci owiec swych po groszu dwu, y od tych co ie w naymie mają.

Ci którzy mają pieniądze leżące, a na interesse ich dawaia, aby każdy od sta złotych dał złotych dwa: a nawięcey, którzy majątności swoje przedawszy, w mieściech mieszkaia. Wszakże aby żaden nie brał od sta, iedno złotych ośm.

Warunek, czas, y mieysce oddawania poborow.

Poborcowie wszyscy, y ich Sukollektorowie, do wybierania poboru łanowego, szosowego, czopowego y składnego, y czwartego grosza

tak ci co tu są na Seymie mianowani, y w uniwersału wpisani, iako y ci co w Woiewodztwach, albo Ziemiach, na to będą obrani, na wybieranie tego poboru przysięgą obowiązani bydź mają. A te przysięgi będą powinni uczynić *in eam rotam*, iako iest w uniwersale *anni millesimi, quingentesimi, nonagesimi primi*, napisana, każdy w Grodzie przedniejszym Woiewodztwa albo Ziemi swey, przedtym nim pocnie pobory wszelakie wybierać. A ekstrakt tey przysięgi powinien będzie *autentice* z Grodu naprzód przy czynieniu liczby produkować.

Szoszy z miast y miasteczek, mają miasta y miasteczka począć oddawać do Poborcow swych, na S. Ian Chrzyciel blisko przyszły, które nadeley do S. Bartłomieia powinni będą oddać.

1490

Także y łanowe y to co raz w rok wybierano bywa, w tymże czasie ma bydź od wszystkich do Poborcow oddano. W którym czasie iesliby kto tego poboru nie oddał, już *in delatis* do Urzędu Poborca podać go ma: za którą delacją *cum pena quatuordecim marcarum*, zapłacić to każdy będzie powinien Urzędowi Grodzkiemu. A Urząd Grodzki to co wybierze, w dziesięć niedziel po oddaney delacji, do Podskarbiego powinien będzie odesłać, abo urzędowe processy, w którychby się żadna folga przeciwko deferowanym nie okazowała, pod winą *centum* grzywien, gdy będzie do tey delacji pozwany na Trybunał: korey winy połowica sądowi, a połowica stronie pozywającej przychodzić ma. A takowych delacji, które Poborcy do Grodow podawać będą, mają ekstrakty z tych Urzędow Grodzkich *autentice* oddawać do skarbu, przy oddawaniu rat. Z których delacji już skarb, a nie Poborcy, Urzędy Grodzkie requirować ma. A Poborcy to co wybiera, wiernie a sprawiedliwie do skarbu odnieść y oddać powinni będą, za kwitami Podskarbiego Koronnego, nadeley na S. Mateusz: które oddawanie nadeley do S. Franciszka trwać ma. Na który czas iesliby który Poborca nie oddał, tedy pozwany na Trybunał którykolwiek, tak Piotrkowski, iako y Lubelski, od Instigatora skarbowego, z winą sta grzywien, oddać ie *in instanti* do skarbu będzie powinien, *sub poena bannitionis*: korey winy połowica na sąd, a druga połowica na delatora przychodzić ma. Na ten czas, to iest na S. Bartłomiey, pogłowne żydowskie ma bydź oddane do skarbu w Lublinie, pod temiż winami, abo pod temiż prepadkami, któreby się w kontrakcie, iesliby który z żydami abo z kim inszym przez skarb był uczyniony, opisały.

A wybieranie czopowego, składnego, y czwartego grosza, przez też Poborce, ma się począć wybierać od dnia pierwszego Czerwca. A do skarbu mają ie odnosić, oddawać na czasy w kontrakciech z skarbem postanowione, pod temiż winami.

A iż Woiewodztwa Wielkopolskie, Poznańskie y Kaliskie, dopiero pobor zatrzymany wybieraia, y kończyć się ma *ad secundam Martij*

w roku przyszłym, według uniwersału Seymiku Szredzkiego, zaczyn ten pobor na tym Seymie postanowiony, rowno z inszemi Woiewodztwy poczynić się może, iedno po skończeniu przeszłego poboru; a łanowe za rok od S. Marcina blisko przyszłego, to iest *in anno millesimo quingentesimo nonagesimo nono*: który pobor gdy się skutecznie wybierze, zupełnie Poborce winni go będą oddać Podskarbiemu Koronnemu, tam gdzie będzie, abo na Seymie, iesli pod ten czas, kiedy się pobor y czopowe skutecznie wybierze, złożony będzie.

A żeby na tę potrzebę wyprawy naszej, do oyczystego Krolestwa naszego, na którą Nam Stany pewny posilek na tym Seymie pozwoliły, tym prędzey skarb nasz do pieniędzy przysię mógł, pozwalamy Podskarbiemu naszemu, iż będzie mógł kontrakty o arendy czynić, z strony czopowego, y poboru wodnego, y składnych winnych malmazyowych, z Poborcami temi, którzy są w tym uniwersale mianowani, zwłaszcza którzy aukcyą słuszną postąpić, y gotowemi pieniędzmi dogodzić będą chcieli.

Poborcy do wybierania tych poborow, w Woiewodztwach naznaczeni.

W Krakowskim, Urodzony Marcin Lutosławski, Sędzia Grodzki Sądecki; w Poznańskim, Urodzony Alexander Mokronowski; w Wileńskim, ; w Lidzkim, ; w Osmiańskim, ; w Braclawskim, ; w Sędmirskim, Powiatow, Sędmirskiego, Wislickiego Pilźnieńskiego, Urodzony Piotr Komorowski. Przy którym czopowe tegoż Woiewodztwa Sędmirskiego całego, za arendą skarbową bydź ma: Radomskiego, Opoczyńskiego, Chęcińskiego, Stężyckiego, Stanisław Kochanowski, do łanowego tylko, y co przy łanowym wybierać się zwykło: W Kaliskim, Urodzony Marcin Mierzewski; w Trockim, z Powiatu Grodzińskiego; w Kownie, w Upicie, ; w Sieradzkim, Urodzony Ian Przerębski z Przeręba; w Wieluńskim, y Ostrzeszowskim, do braciey; w Łęczyckim, do braciey; w Ziemi Żmudzkiej, ; w Brzeskim, do braciey; w Kiiowskim, Urodzony Filon Stribel, Sędzia Grodzki Kiiowski; w Inowrocławskim, do braciey; w Ziemi Dobrzyńskiej, ; w Ruskim, Powiatow, Lwowskiego, Żydaczoskiego, Urodzony Ian Zaporski z Zaporza; z Powiatow, Halickiego, Kołomyjskiego y Trembowelskiego, Urodzony Krzysztof Gorski; Sanockiej, Urodzony Woyciech Humnicki, Podśedek Ziemi Sanockiej; składne malmazyowe, y czwarty grosz w tych Ziemiach, osobno przez Podskarbiego naszego do wybierania ma bydź zleczone: Przemyslskim, Urodzony Ian Fredro Krakowiecki; Chełmskiego, Urodzony Ian Zuliński Bernatowicz; Wołyńskiego, Urodzony Mikolay Siemaszko Klucznik Łucki; Podolskiego, Urodzony Zygmunt Błażowski; Lubelskiego, Urodzony Ian Stoiński, Sędzia Grodzki Lubelski; Płockiego, ; Bełskiego, Urodzony Kasper Iahodyński, Sędzia Bełski; Nowogrodzkiego,

1491

1492

w Słonimie, w Powiecie Wilkomirskim, ; w Plockim, Urodzony Bartosz Kanigowski, Pisarz Ciechanowski; w Witebskim, ; w Horszkańskim, Powiecie, ; w Mazowieckim, w Ziemi Czerskiej, Urodzony Franciszek Zawisza z Budzyszyzna, Ziemię Warszawskiej, Urodzony Jan Zgorzelski, Podstarość Warszawski; Ziemię Wiskiej, Urodzony Krzysztof Ianczewski, Pisarz Wiski; Ziemię Wyszogrodzkiej, Urodzony Jan Nieborski; Ziemię Zakroczymskiej, Urodzony Stanisław Gorski, Pisarz Zakroczymski; Ziemię Ciechanowskiej, Urodzony Stanisław Narzymiski; Ziemię Łomżyńskiej, Urodzony Balcer Grabowski; Rożańskiej y Makowskiej, Urodzony Marcin Szygowski; w Nurskiej, do braci z strony Poborce; w Liwskiej, Urodzony Mikołaj Broszkowski, Pisarz Liwski; w Podlaskim Bielskiego Powiatu, Urodzony Marcin Brzoźowski; Ziemię Drohickej, Urodzony Jan Kosiński; Ziemi Mielnickiej, Urodzony Raczko; Ziemię Rawskiej, Urodzony Piotr Iarżyna; Ziemię Sochaczowskiej, Urodzony Jan Nowomiejski iedynak; Gostyńskiej, Urodzony Piotr Rybski z Piątnowa; Brześcia Litewskiego, ; w Chełmińskim, do braciey z strony Poborców; w Mścińskim, ; w Malborskim, do braciey z strony Poborców; w Braclawskim, Urodzony Fiedor Szaskiewicz; w Pomorskim, do braciey z strony Poborców; w Minskim, ; w ziemi Inflantckiej, ; w Woiewodzt. Wendeńskim, Derpskim, Pernawskim, . . .

Z tych Ziem Posłowie, acz iuz na tym Seymie rowno z Koronnemi Woiewodztwy pobor postąpili, aby był tak obracany iako y pobory Koronne: iednak chcąc obierać Poborce ludzie pewne y godne, wzięli sobie na pierwsze Ziaźdy swe, które im Woiewodowie powinni złożyć iako nayprędzey po Seymie.

Salaria tym Poborcóm mają być rozdawane, od każdego złotego po groszu iednemu, z którego *salarium* iuz y koszt odwożenia tych pieniędzy do skarbu, odprawować mają. A dla lepszej wiary y pewności tych wszystkich rzeczy, pieczęcią Koronną zapieczętować rozkazaliśmy. Datą w Warszawie, na Seymie Walnym Koronnym, dnia trzynastego miesiąca Kwietnia. Roku Pańskiego, 1598. Panowania Krolestw naszych, Polskiego 11 a Szwedzkiego, roku 5.

Na własne rozkazanie Krola I. M.

KONSTITUCYE

SEYMU WALNEGO KORONNEGO WARSZAWSKIEGO

ROKU PAŃSKIEGO 1601.

W Imię Pańskie Amen. Zygmunt III z Bożey łaski Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantckie, etc. y Szwedzki, Gotcki, Wandalski, Dziedziczny Krol.

1. Wszem wobec, y każdemu zosobna komu

wiedzieć należy, oznaymujemy: iż za złożeniem przez Nas, dla wielkich y ważnych a nagłych Rzeczypospolitey potrzeb, Seymu niniejszego do Warszawy, te niżej opisane rzeczy, do zatrzymania dobrego y bezpiecznego Rzpłtey, z spólnym wszech Stanow, tak Panow Rad duchownych y świeckich, iako y Posłów Ziemskich oboiego narodu zezwoleniem, postanowiliśmy.

Lustracja.

2. Czyniąc dosyć konstytucyom Seymow przeszłych, Lustratory do wszech imion y dobr naszych wolnych, *nullis penitus exceptis*, obyczaiem niżej postanowionym deputujemy, y wysyłamy.

A naprzód My, z strony naszej deputujemy.

3. *Do Wielkiej Polski*: X. Lipskiego, Kanonika Gnieźnińskiego. *Do Malej Polski*: X. Karsznickiego, Kanonika Krakowskiego. *Do Rusi y do Wołynia*: Urodzonego Woyciecha Bobolę, Komornika naszego. *Do Kiiowa*: Urodzonego . . . Stefanowskiego, Pisarza Skarbowego. *Do Prus*: X. Makowieckiego, Opata Koronowskiego. *Do Mazowsza y Podlasza*: Urodzonego Woyciecha Sękowskiego Sekretarza naszego.

Panowie też Rady z strony swey deputowali.

4. *Do Wielkiej Polski*: Urodzonego, . . . ; Krasieńskiego, Kasztelana Ciechanowskiego. *Do Malej Polski*: Urodzonego Stanisława Garwaskiego, Kasztellana Plockiego. *Do Rusi y do Wołynia*: Urodzonego Stanisława Bokowskiego, Kasztellana Łęczyckiego. *Do Prus*: Urodzonego, . . . Orzelskiego Kasztellana Rogozińskiego. *Do Kiiowa*: Urodzonego, . . . Lasockiego, Kasztellana Zakroczymskiego. *Do Mazowsza y Podlasza*: Urodzonego, . . . Ossowskiego, Kasztellana Zawichoyskiego.

Posłowie też Ziemscy z pośrodku siebie deputują.

5. *Do Wielkiej Polski*: Urodzonego Woyciecha Humieckiego, Łowczego Kamienieckiego. *Do Malej Polski*: Urodzonego Adryana Gostomskiego. *Do Rusi y do Wołynia*: Urodzonego Szczęsnego Kryskiego. *Do Kiiowa*: Urodzonego Marcina Silnickiego. *Do Prus*: Urodzonego Stanisława Ligęzę, Starostę Opoczyńskiego. *Do Mazowsza y Podlasza*: Urodzonego Jana Charlińskiego, Podkomorzego Łuckiego.

Z których to deputowanych Lustratorów iesliby który umarł, albo *propter legale impedimentum* być na tey lustracji nie mógł, tedy innego na to miejsce z PP. Radami deputować mamy, przysięgą na ten urząd takową ich obowiązując, którą w te słowa uczynić będą powinni.

6. Ja N przysięgam Panu Bogu Wszchemogącemu w Troycy iednemu, że o wszystkich prowentach dobr Rzeczypospolitey, które mi się kiedy lustrować trafi, wedle urzędu mego Lustratorskiego, wiernie y sprawiedliwie, z pilnością dowiadować się, y one lustrować będę, sam przez się nie *per substitutas personas*, respektu ani affektu żadnego na przyjaciela, ani na nieprzyjaciela nie mając, ani podarków żąd-

nych *eo nomine* nie biorąc: ale w tym wszystkim wiernie, y sprawiedliwie się zachowując. Tak mi Panie Boże pomagay etc.

7. Ci tedy Lustratorowie naprzód będą powinni lustrować te dobra, któreby nie były pierwey rewidowane, y te na których stare summy są extenuowane, z których się teraz do Rawy albo nic nie płaci, albo bardzo mało, *uti ab incerta taxa*, wedle której lustracji *possessorowie* dobr takowych, quartę płacić do Rawy będą powinni, pod warunkami o wydawaniu quarty uczynionemi. Także te dobra, które, tak po Krolowy Annie Ciotce naszej, iako y po Małżonce naszej zmarłych, do stołu naszego przypadły, mają iuz *exnunc* podpadać pod lustrację: wyiawszy te iednak Starostwa y dzierżawy, na któreby dożywocia zaszły, które mają podpadać pod duplę quartę, iako y insi Starostowie podpadają, do dwóch lat: a potym semiduplę płacić będą wedle terazniejszego postanowienia. Cła, żupy y ekonomie, Samborska, Malborska, y Wielgie-Rzady Krakowskie, podlegać nie mają pod tę lustrację, tylko dwoia kwarta z nich płacona byź ma, aż do czasu wyżej opisanego: a po tym tak iako insi Starostowie dożywotni pultory quarty płacić będą. Insze zaś oekonomie nasze *exnunc vigore istius constitutionis*, pod lustracją podpadać mają.

8. Od której to lustracji, y od quarty drugiej, Ukrainne Starostwa y dzierżawy Woiewodztw, Kiiowskiego, Braclawskiego, Kamieniec, y Chmielnik, *ad vitam modernorum possessorum*, wolne byź mają: także Generalstwa Krakowskie, Wielgopolskie, Woiewodztwo Kiiowskie, Starostwo Malborskie, Woytowstwa, Szoltystwa, rudy, huty, y wsi lenne, *ut jure vasallico* do zamku służące. Co się zaś tycze dobr tych, z których się teraz y quarta płaci, a w dożywociu u *possessorow* są, iż się to było pokazało za pierwszą lustracją, *in anno 1569* że *diminutionem proventuum et quartae partis* była uczyniła: przeto z większym y prędzszym pożytkiem skarbu tego pospolitego tośmy byź widzieli, aby takowe dobra *post decessum vel cessionem modernorum possessorum*, były raczej lustrowane, a oni, *loco lustrationis*, aby gotową zaraz aukcją płacenia zwykley quarty pozwolili. Na co się zgodziwszy, tak z pozwolenia wszech Stanow postanawiamy, aby każdy dożywotny Starosta, ekonom, y dzierżawca, do pierwszey quarty, którą zwykł do Rawy płacić, dał drugą taką quartę do Rawy na Świętki blisko przyszłe, także na drugie Świętki *in anno 1602* znowu *similiter*.

9. A po wyjściu tych dwóch lat, aż do ześcia swego, albo ustąpienia dobr przereczonych, będą powinni dawać *loco auctionis* puł quarty tylko, z dawną zwykłą quartą, na każde Świętki do Rawy, pod winami y pod warunkami o quarcie uczynionemi. Tego dokładając, że iuz od tąd po śmierci każdego, z tych terazniejszych Starostow, ekonomow, y dzierżawcow, albo ustąpienia dobr przereczonych, nie będziem tako-

wych dobr dawać, ani na cessay żadnemu z nich zezwalać, azby były pierwey przez naznaczone Lustratory z Podskarbitm naszym Koronnym, albo Urzędem iego lustrowane: wedle której lustracji, y taxy, quartę płacić będą pod warunkami o quarcie postanowionemi. Któryby iednak z tych takowych dzierżawcow podlegać temu postanowieniu niechciał, tedy powinien będzie teraz zaraz dopuścić lustracji, y Lustratorowie naznaczeni takowe dzierżawce lustrować będą powinni, pod winą niżej opisaną.

10. A iż przez zatrudnienie wydawania poboru na Seymie *anni 98* uchwalonego, przyść do tego nie mogło, aby dobra nasze w summach *ad rationem* pięci kroć statysięcy złotych zastawione, które niektorzy dzierżawcy, *ad integram summae persolutionem* podług konstytucyi przeszłego Seymu trzymają, wykupione były, kładąc w to y porównyując *residuum summae* trzydziestu tysięcy złotych, przez Krolową IeyMę Annę Ciotkę naszą, na dobrach Xięstwa Mazowieckiego, zniesioney: przeto za pozwoleniem dobrowolnym takowych dzierżawcow dobr naszych postanawiamy, aby teraz wedle dawney rewizyi puł quarty do Rawy na te przyszłe Świętki oddali, y tak zawždy na każdy rok płacili, *durante vita sua*, pod warunkiem o niewydawaniu quarty uchwalonym. Wszakże po śmierci każdego z tych, takowe dobra nasze lustrować też Lustratorowie na Seymie naznaczeni z Panem Podskarbitm Koronnym, albo Namiestnikiem iego, będą. Obiecując do słowem naszym Krolewskim, iż My y potomkowie nasi, takowych dobr, po zeszcui dzierżawcow ich, nie będziem inaczej dawać, azby były dostatecznie lustrowane: a to po wykupnie albo spłaceniu summy potomkowi terazniejszych dzierżawcow: nie inkludując w to summ Woiewodztwa Podlaskiego, których summy w przywileiach restytucyi do Korony są warowane. Iednak któryby z tych także dzierżawcow takowych quarty dać niechciał, temu zachowujemy termin do wykupna na przyszły Seym: po którym wykupnie Lustratorowie będą powinni takowe dobra lustrować, wedle której lustracji, połowicę intraty będą powinni do Rawy oddawać podług konstytucyi *anni 1598*.

11. Nie mają też podlegać tey lustracji wsi które przez Nas od ekonomij oddane są komużkolwiek dożywotnym prawem, przed konstytucją Seymu *anni 90* wszakże *possessores* będą powinni quartę drugą z nich płacić wedlug uchwały terazniejszey: a potym wolno Nam będzie zawždy rozdawać takie dobra dożywotnym prawem po lustracji: czemu zaważać nie ma konstytucya o ekonomiach uczyniona.

12. A iż w Woiewodztwach, Kiiowskim, Wołyńskim, Braclawskim, lustracja na Seymie Unii uchwalona, do tego czasu nie dochodziła, teraz ią *in executionem* przywodząc, postanawiamy, aby iuz *ad effectum* przyszła: z tym iednak warunkiem, że tey lustracji, same tylko dobra stołu naszego, które dzierżawcy nasi dożywotnym prawem *ad praesens* dzierżą, a nie insze, podlegać

maią: y owszem przy konstytucjach przeszłych zostawiając prawa y wolności szlacheckie, *in dubium* wokowane one byź nie mają, ani exekucya żadna pretendowana byź nie ma z tey lustracyi.

13. A tey lustracyi porządkiem wyżej pomienionym, powinni dopuścić Starostowie, dzierżawcy, y ekonomowie, pod stracaniem Starostw y dzierżaw, o co Instygator nasz, z delacją Podskarbiego y Lustratorow, na przyszłym Seymie *peremptorie* czynić powinien będzie. A My te sprawy na początku Seymu *ante omnia* sądzić powinni będziemy. Ktorzy to Lustratorowie do Seymu tylko przyszłego trwać mają. A na potym na ich miejsce, na każdym Seymie mają byź obrani, abo za zgodą wszech Stanow ciż potwierdzeni: a to dla tego, aby *in casu mortis, vel cessionis cujusvis tenutarij, vel oeconomii, vel Capitanei*, powinni byli ziachać się do oney dzierżawy, za obwieszczeniem Pana Podskarbiego Koronnego, na którego tę powinność tą uchwałą niniejszą wkładamy, aby *in casu mortis, vel cessionis supradictorum tenutariorum, oeconomorum, et Capitaneorum*, był powinien obwieszczać naznaczone Lustratory, *cum praefixione* czasu podobnego do ziachania. A iesliby który z tych Lustratorow umarł, tedy iednak ci *superstites*, tę lustracyą odprawować mają, a na miejsce *demortui*, My z konsensem PP. Rad, tak duchownych iako y świeckich, inszego deputuiemy.

14. A iżby takowe lustracye, od Lustratorow naznaczonych tym porządnie odprawowane były, tak teraz ktore z tego Seymu odprawować będą, iako y potym, gdy się im kiedykolwiek lustrować trafią, postanawiamy, aby iuz za tą konstytucyą Starostowie wszyscy, dzierżawcy, y ekonomowie nasi wszelakich dobr przereczonych stołu naszego Krolewskiego, pod lustracyą wyżej opisanym sposobem podpadających, byli powinni tym Lustratorom naszym poddać ku posłuszeństwu, *ad hunc solum actum*, Pisarze, Woyty, Włodarze, abo inne sługi y kmiecie, do robot nie należące, ktorzyby pożytki dobr onych w swey sprawie mieli, y ich wiadomi byli: aby tam Lustratorowie oni, za ich instrukcyą y okazaniem pożytkow, wszystkiego dowiedzieć się, y inwentarze wszystkie sporządzić mogli: dla czego przez Lustratory tamże *in instanti* obowiązani przysięgą byź mają, także y Lustratory podeymować. Więc aby w takowym usługowaniu Rzpłtey, Lustratorowie bezpieczni zawsze byli, przeto takowym bezpieczeństwem, tą niniejszą konstytucyą opatrujemy, iakie było o rewizyach *anni 1562* uchwalono, a potym na Koronacyi szczęśliwey naszej, *de crimine laesae Majestatis* deklarowano.

15. A ci Lustratorowie, ktorzy są naznaczeni do takowej lustracyi, mają się ziachać do Rawy we dwie niedzieli po Świątkach, y przysięgę przed Deputaty, do kwarty naznaczonymi, y przed Starostą onego miejsca, uczynić wyżej opisanym sposobem. Ktorem Lustratorom Podskarbi Koronny będzie powinien registra oddać

dobr naszych, ktore pod lustracyą podpadać będą wyżej opisanym sposobem, y tam zaraz powinien będzie Pan Podskarbi Koronny z Deputatami Kwarciyanymi *salaria* oddać Lustratorom, od Posłow Ziemskich deputowanym, każdemu z nich po dwu set złotych Polskich: Warując też to napotym, y za wieczne prawo postanawiając, aby iuz odtąd w żadną wątpliwość y *disquizecyą* ta lustracya przywodziła nie była: ale żeby iuz w pięć lat w lustrowanych dobrach naszych, y ktore pod lustracyą podpadać będą, dochodziła.

Declaratio władzy Hetmańskiej w wojszcze, przeciwko występny.

16. Konstytucyą *anni 1591* zachowuiemy w swoiey całości, z poprawą iey *anno 1593* uczynioną. Poprawuiąc też artykułu z strony niepostępowania od Hetmana przeciwko tym, ktorzyby popełniwszy w wojsku iakie *facinus* absentowali się, y pozywania onych na Sejm przed Maiestat nasz: gdyż tych w tych czasiech siła sweywoli *ex ea occasione* ziawiło się między żołnierzami. Przetoż waruiemy, że Hetmanom naszym Wielkim, a w niebytności ich, Polnym obojga narodu, przeciwko każdemu występncy, wolno postąpić *in praesentem* na gardle, a *in absentem* ktorzyby ziechał, *in contumaciam* na poczciwości, y karać go według zwyczajow zdawna w tey mierze zachowanych: zakazując aby w wojszcze żaden nie śmiał, nie tylko konfederacyi żadnych, y buntow czynić, ale ani koł, ani schadzek żadnych, krom kiedy za rozkazaniem Hetmańskim, do namow o usłudzeniu Iego K. M. Rzeczypospolitey będą wezwani, y dla przełożenia potrzeb swych, abo nie doszcia zapłaty. A ktoby się czego takowego ważył, ma byź na gardle y poczciwości karany: wyiawszy woluntaryuszow, ktorzyby się pod tę dyscyplinę y artykuły poddać niechcieli. A to postanowienie terazniejszego Seymu, nie ma trwać tylko do przyszłego Seymu.

O tych, ktorzy zamki sobie zwierzone podali nieprzyaciółom.

17. Iż Ziemie Moldawskiej zamek Soczawa, bez wszelakiego gwałtu podany nieprzyacielowi był, także w Inflantckiej Ziemi, siła zamkow przez podanie przyszło w nieprzyacielskie ręce: daiemy moc Hetmanom, pod ktorzych iurydykcyą zdracy tacy pokazaliby się, karać onych, iesliby ich dostali, abo ktorzykolwiek z nich dostał: a iesliby nie dostali, peny na nie na Seymie przez Nas będą publikowane.

O tych co do wojsk obcych wyieźdzali.

18. Naydowało się też niemało obywatelow Państw naszych Koronnych, ktorzy w tych czasiech, nie iedno pojedynkiem, ale y kupami, z Chorągwiemi na służbę panow obcych wyieźdzali, a drudzy y przeciw wojsku naszemu, przy nieprzyacielu chorągwie y broni swe podnosili. Czego acz bronili, y bronią dawne prawa: ie-

dnak zabiegając, żeby napotym więcej się to nie działo, tym wyraźliwiey teraz waruiemy, że ważyliby się kiedy ktorzy tego za *hostes et perduelles patriae* miani, y na czci, zdrowiu, maiećności, karani byź mają. Przecię iednak dla ćwiczenia ludzi młodych, dozwalamy onym pojedynkiem, abo w małych pocziech, naywięcey kilku abo kilkunastu osob iezdzić do wojsk obcych chrześciańskich panow, z ktoremiby w zaciągu wojny, My y Rzeczypospolita nie stała: ale tak żeby żaden przysięgi obcemu Panu czynić się nie ważył, ani też, ktorzy zwierzchności naszą nad sobą przyznawaią, chyba excypuiąc wprzod wiarę Nam powiną. Inaczey *perduellionis poenae* także taki każdy podlega. A ktoby w większym poczie iachać chciał, ma na to mieć konsens nasz. Ktora to iednak konstytucya, ma tylko trwać *durante hac expeditione Livonica*.

Exempty od sądow.

19. A ktorzykolwiek z Korony na tę uchwaloną expedycyą na służbę I. K. M. y R. P. poiadą, tak ci ktorzy kosztem swym, iako y ci co za żołd I. K. M. do tey posługi stawiają się osobami swemi, także towarzysze, słudzy, y wszyscy ktorzy *praesentes* na tey wojnie będą, a listy *exemptionis* I. K. M. abo Hetmana swego, pod ktorego regimentem ktorzy z nich będzie, przez kogokolwiek u sądu ukaże, przed każdym sądem, *causa* taka każda ma byź suspendowana do dwunastu niedziel po rozpuszczeniu wojska: co y o kaucech małżonek ich rozumiano byź ma. A w tym wszystkim mają się *minora subsellia* y Trybunał zachować, wedle konstytucyi Seymu Warszawskiego *anni 1567 et 1581 de exemptione* żołnierzow a *iudicijis* uczynionych. Z tym dokładem, że się to rozumieć nie ma y o takowych zapisach, ktorymby przed tą konstytucyą fałsz był zadany, do ktorych choćby iakimkolwiek sposobem *in contumaciam* na kim dekret otrzymano, a pokazałoby się potym za świadectwem listowym naszym, abo Hetmana naszego, że ten na tey expedycyi był: tedy to wzdanie żadney wagi mieć nie ma, y exekucya takiego dekretu nie ma byź przez Urzędy czyniona, za ukazaniem takiego świadectwa. Toż się ma rozumieć o przyszłej expedycyi Wołoskiej y Multańskiej.

Opatrzanie kredytu, abo *fidei publicae*.

20. Ponieważ iuz Stany Koronne y W. X. Litewskie, pobor z przeszłego Seymu zaczęty, na tym Seymie potwierdzili, y do tego ieszcze drugi pobor na drugi rok postanowili, ktore iednak pobory nie mogą tak prędko, iako woenna wyprawa potrzebuie, do skarbu Rzeczypospolitey byź wydane. Przeto pozwalamy, aby kleynoty Koronne mogły byź zastawowane u tych, ktorzyby gotowemi pieniędzmi na tę potrzebę Rzeczypospolitey dogodzić chcieli, tak żeby zaś z tychże poborow wykupione były. A którekolwiek kondycye przez Podskarbiego na-

szego y Kommissarze, ktore do niego przydamy, za pozwoleniem naszym, będą około tych zastaw y płacey umowione, y kontraktem ztwierdzone: te wszystkie My, y Rzeczypospolita, bez wszelakiey o tym *disquizecyi* y wątpliwości, trzymać y zyscić będziemy powinni. Także y tym, ktorzyby ludzi służebnych z chęci swey co wywiedli, abo też kto krom zastawy, bądź gotowemi pieniędzmi, bądź sukny, bądź inszemi towarami, a osobliwie ryszczunkami, Rzeczypospolitey dogodził, za postanowieniem z Podskarbiami naszymi, bądź Koronmemi, bądź W. X. Litewskiego ma byź bez wszelakiey zatrudnienia y wątpliwości, z tychże poborow na czas naznaczony zapłacono. Y choćby który z tych Podskarbiow ktorzyby to stanowili zszedł: tedy od drugich, co na ich miejsca nastąpią, długi takowe, iako własne Rzeczypospolitey, z tychże poborow na tym Seymie uchwalonych, *sacrosancte* płacone byź mają. A Podskarbiow też naszych, tak Koronnego, iako y W. X. Litewskiego tym obowiązuiemy, żeby mimo te wydatki woienne, za rozkazaniem naszym, y z wiadomością Hetmanow naszych, ninacz wydawać y szafować tych poborow nie ważyli się, z ktorych liczbę na przyszłym Seymie czynić będą powinni.

Korrektura praw.

21. Iż wszystkim Stanom na tym wiele należy: przeto na poprawę prawa Ziemskiego Koronnego, y dla spisania doskonałego, gruntownego, iednego statutu ięzykiem Polskim: także y do ukrocenia postępkow prawnego, *ad inscriptiones*, ktorzyby był okrom wszelkich dilacyi y niepotrzebnych excepcyi wynaleziony: także też dla wynalezienia obyczaju exekucuyi prędkiey rzeczy osądzoney, deputuiemy.

Z Rad duchownych:

X. Wawrzyńca Goślickiego, Nominata Poznańskiego; X. Macieia Pstrokońskiego, Nominata Przemyskiego. A do nich: X. Matheusza Borzewskiego, Opatu Łędzkiego; X. Sebastjana Brzezińskiego, Kanonika Krakowskiego; X. Andrzeia Czackiego, Kanonika Włocławskiego y Poznańskiego.

Z Rad świeckich:

Wielmożnego Stanisława Krasieńskiego, Woiwodę Płockiego; Wielmożnego Andrzeia z Dąbrowice Firleia, Kasztellana Radomskiego; Urodzonego Stanisława Garwaskiego, Kasztellana Płockiego, Starostę Gostyńskiego; Urodzonego Iana Ossowskiego, Kasztellana Zawichoyskiego.

Z Rycerstwa:

Z Poznańskiego, Adama Naramowskiego; z Krakowskiego, Piotra Ziemeckiego, Pisarza Grodzkiego Krakowskiego; z Sędmierskiego, Pawła Grabkowskiego, Sędziego Ziemskiego; z Kaliskiego, Iana Rusieckiego; z Ziemie Wieluńskiej, Marcina Zapolskiego, Podstarościego Wieluńskiego; z Łęczyckiego, Stanisława Drwalewskiego, Podśędka Ziemskiego; z Brzeskiego, Kaspra Galickiego, Sędziego Grodzkiego Brze-

skiego; z Inowrocławskiego, Daniela Tulibowskiego, Sędziego Inowrocławskiego; z Ziemi Dobrzyńskiej, Zygmunta Szumińskiego, Sędziego Ziemskiego Dobrzyńskiego; z Ruskiego, Iana Swosowskiego, Pisarza Ziemskiego Lwowskiego; z Podolskiego, Woyciecha Humieckiego, Łowczego Kamienieckiego; z Lubelskiego, Andrzeja Rzczyckiego, Podkomorzego Lubelskiego; z Bełskiego, Floryana Suchorabskiego, Miecznika Przemyskiego; z Płockiego, Adama Kossobuckiego; z Mazowsza, M. Krasowskiego, Sędziego Ciechanowskiego; z Podlaskiego, Kaspra Dębińskiego, Podkomorzego Mielnickiego; z Rawskiego, Stanisława Radzieiowskiego, Starostę Sochaczowskiego.

22. Ktorzy na czas S. Marcina w roku niwiejszym, do Lublina ziachać się mają, y tę korekturę prawa spisana y skorygowana, na przyszły Sejm, y Seymiki Powiatowe przynieść mają. A *salaria* im przy poborach teraz uchwalonych, z Janu po groszy dwu wedle kwitow podymnych: a w Podolskim całym Woiewodztwie z dymow, w każdym Woiewodztwie obywatel złożyć będą powinni: które wybrawszy Poborce, za kwity tych Deputatów ręcznymi, oddać nadaley na S. Bartłomiej mają y będą powinni: *sub poenis mille marcarum* na Trybunale *peremptorie repetendis*.

O Instruktarzu Celnym.

23. Instruktarz, którego wzmianka jest w Konstytucyi Seymu, roku 1598 iż na tym Sejmie przez osoby, tak z PP. Rad duchownych y świeckich, iako y od Posłów deputowany, rewidowany, y z starym instruktarzem autentycznym za Krola Zygmunta pierwszego, w roku 1531 w druk podanym, skorygowany jest, iż się we wszystkim zgadza z starym instruktarzem, roszakemy go między konstytucyami Seymu terazniejszego wydrukować, według którego Celnicy nasi winni będą zawsze cło wybierać, y w każdej komorze mają mieć przybite takowe instruktarze pod pieczęcią Kancellaryi naszej, dla informacyi każdego kupca: według którego gdyby się nie zachowali, mają przepadać winę sta grzywnien, o co *forum* na Trybunale *inter causas officij, toties quoties opus fuerit, repetenda*.

1502

24. A z strony przemyt, które się na clech trafiają, nie ma sam Celnik kognicyi czynić: ale zwinwentowawszy te rzeczy przemycone z Urzędem Starościm abo Miejskim: będzieli chciał kupiec, może Celnika pozwać do Starosty, gdzie się przemyta stała, gdzie też o takich przemytach kognicya byź ma, słuszniali na skarb nasz przypadają abo nie: zachowując całą appellacyą do Nas oboiey stronie. Toż się ma rozumieć o przemytach cel szlacheckich.

O kwarclanym żołnierzu.

25. Deklarując konstytucyą *anni 91 et 93 de disciplina militari* postanowioną w doszcii prędzszey sprawiedliwości, uchwalamy: iż ukrzywdzeni, krzywd y szkod swoich przez żołnierza

kwarclanego uczynionych, mogą dochodzić, bądź na Trybunale *inter causas officij*, bądź w Grodzie przed Starostą, abo Urzędem iego, pod którego iurydykcyą krzywda abo szkoda się stała, postępkem zawitym, kładąc pozew w naznaczoney leży pozwanego, abo ic w rękę onemu daiąc: które leże przez Hetmany listem ich w dobrach naznaczone byź mają ani ich Starostowie nasi y dzierzawcy, bez listow Hetmańskich dopuszczać będą powinni: na którym Sądzie zaczęty postępek przez remissy, exekwucya y bannicya ma byź na pozwanym Rotmistrzach, ktorzyby sprawiedliwości ukrzywdzonym nie czynili, abo się sami nie usprawiedliwili, kończona: a *transgressores* tej konstytucyi, winami sta grzywnien na Trybunale zawicie, *ex instantia cuiusvis repetendis*, karani byź mają.

O nowej szlachcie.

26. Szlachty nowej zagęściło się bardzo wiele, y co raz to iey więcey rozmaitemi sposoby przybywa: przeto zabiegając temu, postanawiamy to napotym, że My y Potomkowie nasi, żadnego do szlachectwa przypuszczać nie mamy, iedno ktorzyby był Nam od Senatu y Posłów Ziemskich, a w woysku od Hetmana zalecony, z znacznych zasług iego w Rzeczypospolitey. A żeby potajemnie to się nie odprawowało, przeto każdego takowego szlachectwo konstytucyą obiaśniać będziemy: inaczey żaden list na szlachectwo ważny byź nie ma. Tego też dokładając, że niczyiego poddanego przeciwko woley y zezwoleniu pana dziedzicznego, do szlachectwa nie przypuścimy: inaczey ktoby otrzymał, y otrzymawać będzie, takowego szlachectwo ważne byź nie ma.

27. A iż na Trybunale, na Rokach Ziemskich, rozmaitemi fortelami z mownego pozowania, przychodzą z dekretow ludzie marni do szlachectwa: przeto y w tym takowym błędem zabiegając, postanawiamy, aby ten, ktoremuby nieszlachectwo zadano było, powinien był on swoy pozew wnosić na Seymiku Deputackim swego Woiewodztwa, przed obywatelmi wywiodszey szlachectwo otrzymał do kauzy swoiey na Trybunał, abo na Roki Ziemskie przypadającey świadectwo: w czym Panowie Sędziowie Trybunałscy ostrożni byź mają, iakoby za takowym świadectwem tym uważniey przysięgę własnym krewnym obwinionego skazować mieli: iednak gdzieby się to kędy znalazło, żeby kto iakim fortelem przyszedł do świadectw y przysiężenia, ktorzyby krewnym nie był, aby był o to pozwany y przekonany, chcemy koniecznie, y niniejszą uchwałą postanawiamy, aby takowy każdy swoje szlachectwo utracił, a dobra iego przypadły, y przysądzone były aktorowi: co się y na Wielkie Xięstwo Litewskie ściągają ma.

O lożnych ludziach.

28. Konstytucyą 1593 o hultaiach, Woiewodztwom, Poznańskiemu y Kaliskiemu służącą, za prośbą y dobrowolnym zezwoleniem Posłów Wo-

iewodztwa Łęczyckiego, Sieradzkiego, Płockiego, Mazowieckiego y Bełskiego, postanawiamy, aby we wszystkim przereczonym także Woiewodztwom służyła: to iest, Woiewodztwu Łęczyckiemu y Sieradzkemu, Płockiemu, Mazowieckiemu, y Bełskiemu.

O więzieniu szlachcicow.

29. Konstytucya o więzieniu szlachcica, na szczęśliwey Koronacyi naszej uczyniona, chcemy aby się y na Woiewodztwa Kiiowskie, Wołyńskie, y Braclawskie ściągala, dla tego, iż była zasza protestacya tych Woiewodztw przeciwko takowej konstytucyi.

Zniesienie postępkow o niewydawanie przeszłych poborow.

30. Za niewydawaniem poborow przeszłych, na niektórych osobach są postęпки za delatą Poborcow przewidzione, y bannicze otrzymane, iż nie zgodnie pozwolone były; przeto one postęпки znosimy: iednak ci wszyscy pobor teraz pozwolony, wedle uniwersalu terazniejszego, wydać będą powinni.

O Surrogacyach Podkomorskich.

31. Iż prawem warowano iest, aby Podkomorzowie Surrogatory w swych sprawach własnych na swe miejsce subdelegowali: ci iednak Surrogatorowie *ad hunc solum actum* muszą byź; y potrzeba tego aby byli przysięgli, iako y Podkomorzowie, za czym z trudnością ludzi dobrego rozsądku, y existymacyi ucziwey, do tego przywodzić. Przetoż tak postanawiamy, aby każdy Podkomorzy, gdy sprawę swą mieć będzie, *vinciniorem Succamerarium, vel ejus Camerarium*, abo urzędnika sądowego przysięgłego, swey Ziemie abo Powiatu, do takowych aktow zwięźdź był powinien: który iako Urzędnik przysięgły, graniczny akt odprawić ma, podpisawszy innotescencyą swą, *sub poena de Commissarijs sancita*, na czas złożony ziechać będzie powinien. Co się na przyszłe czasy rozumieć ma.

1504

O clech.

32. O cło niesłusznie wzięte, gdyby kto na Trybunał pozwał po ustaniu roku przypowieszzonego, tamże na Trybunał zaraz *ad bannendum* pozwać może, y otrzymawszy bannicyą, ostatnią do Starosty remissyą otrzymać ma.

O clech na rzekach portowych.

33. Sprawy, do konstytucyi *anni 1598* o rzekach portowych uczynioney, y o branie myta na nich z ludzi szlacheckich oboiego narodu, iako w Koronie na Trybunalech Wielgo y Małopolskim, tak w Wielkim X. Litewskim na Trybunalech, w Wilnie, Nowogrodku, y Mińsku sądzone byź mają a iako w Koronie *inter causas officij*, tak w Wielkim X. Litewskim na Trybunalech, pod terminami ktoregokolwiek Woiewodztwa, bądź też między sprawami do obliogow, takie sprawy Rokiem zawitym sądzone

byź mają: a w sądeniu spraw takich, on sąd we wszystkim, według konstytucyi wzwyż mianowanej, zachowywać się powinien będzie: a to z strony dobr naszych Krolewskich, iako y duchownych y świeckich, rozumieć się ma.

Porządek sądenia na Trybunale, tak Piotrkowskim iako Lubelskim, Woiewodztw, tak Małey iako Wielkley Polski.

34. Iż siła się y bardzo w tym ludzie uszkodzeni byź cznią, że nie po Powieciech Woiewodztw swych, gdzie sądeni bywają, odprawiają się, czym y zatrudnienie wielkie Trybunałowi przynosi: chcąc aby każdy iako naprędzey, y porządkiem swym do sądu przychodził, za zezwoleniem Panow Rad Koronnych stanu oboygna, y Posłów Ziemskich, *authoritate Conventus praesentis* postanawiamy, y na wieczne czasy to mieć chcemy: aby w każdym Woiewodztwie po Powieciech, iako Ziemskie Sądy sądzone bywają, tak się też po Powieciech odprawowały na Trybunalech.

Kommissyie między Woiewodztwem Ruskim, Podolskim, y Ziemią Wołoską.

35. Deputowaliśmy osobnym listem w Kancellaryi naszej danym z Rad, także Urzędnikow Ziemskich, pewne osoby, do czynienia sprawiedliwości zobopolney, między Ziemią Wołoską, a Woiewodztwem Ruskim y Podolskim: ktorzy z Kommissarzmi Wielmożnego Woiewody Wołoskiego porozumiawszy się o czasie, wedle prawa y zwyczajow dawnych, sprawiedliwości, y rozgraniczenia ziem przyległych, także y wszystkie dyfferencye, *etiam inter privatos*, uspokoić y odprawić będą mogli, iako iest szerzey w kommissyi naszej dołożono: iednak *interim* każdemu z obywatelow naszych, wolno się będzie, porozumiawszy z Hospodarem Wołoskim, za kommissyą od Nas daną uspokoić.

Rozgraniczenie z Woiewodztwem Podlaskim, Brzeskim, y z Grodzińskim Powiatem. 1505

36. Konstytucyą *anni 1598* naznaczone były pewne osoby do rozgraniczenia Woiewodztw, Podlaskiego, Brzeskiego, y z Powiatem Grodzińskim, y czas temu rozgraniczeniu naznaczoney: co iednak nie doszło. Przetoż znowu tymże osobom *negotium* toż zlecamy, y czas naznaczymy, ktorzy w tym rozgraniczeniu wedla konstytucyi przeszley *in toto* zachować się mają, y temu zleceniu naszemu, *sub poena constitutioni apposita*, koniecznie dosyć uczynić będą powinni.

Rozgraniczenie Podolskiego Woiewodztwa z Braclawskim.

37. Deputuiemy do rozgraniczenia Woiewodztwa Podolskiego z Braclawskim, Woiewody same tych Woiewodztw, Podkomorze, Chorążę, y Woyskie: czas po S. Ianie w pierwszy Czwartek ziechania się naznaczymy; a winę *centum marcarum*; ktorzyby się tam z tych mianowanych nie stawil, wkładamy: o co *forum* na Trybuna-

le *ad instantiam cuiusvis*. A miejsce w Ułanowie, gdzie się ziachać maia, naznaczamy.

Rozgraniczenie obywatelów, Ruskiego, Bełskiego, Podolskiego, y Wołyńskiego, Woiewodztw, między sobą.

38. Ustawiamy, iż obywatele Woiewodztw, Ruskiego, Bełskiego, Podolskiego y Wołyńskiego, między ktoremi dobry dziedzicznymi, nie o iurysdykcyą, ani też o *forum*, względem dobr, ale tylko o samo rozgraniczenie y uspokojenie gruntów idzie: przetoż iż takowe różnice uspokojenia w samym tylko używaniu, o iurysdykcyi y o *forum* kontrowersyi nie maiać, potrzebią rozgraniczenia: tedy nie czekaiąc głównej komisyy według praw y konstytucyi dawnych, aby obywatel ktoregokolwiek z tych Woiewodztw, obywatelom przyległym sobie inszego Woiewodztwa, wyżey mianowanych Woiewodztw, granic potrzebiący, oba Urzędy Podkomorskie, tak Powiatu swego, iako też y onego, od ktorego różnice, także oboiego Powiatu Chorążę y Woyskie wywiódł: którzy to Podkomorzowie, Chorążowie, y Woyscy, powinni się na inno-tescencyą ukrzywdzonego podpisać, y na czas w przypożwie naznaczony stawić pod winą sta grzywnien: o którą każdy powinien będzie odpowiadać na Trybunale między sprawami urzędowemi, iesliby się podpisać niechciał, albo podpisawszy nie stawał: wyiawszy przyczynę prawdziwey choroby: za takim przypożwem y obwieszczeniem powinien pozwany na przeciwko stronie powodowej stanąć, y prawnie się o własność gruntu y różnice rozprawić: a niebytność iednego albo dwu z pomienionych urzędników, przeszkadzać temu nie ma: y owszem którzy się na ten czas ziadą, ten akt odprawować będą powinni. Tamże za ważniejszymi dowody przysięgę stronie ktoreykolwiek Podkomorzowie, albo ich Urzędy z drugimi dignitarzami, to iest, Chorążemi y z Woyskiem maia skazać: zachowuiąc w tym iednak wolną appellacyą na Trybunał od dekretu takowego, iesliby strona ktora rozumiała się być ukrzywdzoną takowym dekretem. A gdyby też te oba Urzędy między sobą niezgodni byli, a różne sentencye albo dekreta uczynili: tedy oboiey stronie, od ktoreykolwiek, ktoregokolwiek sądu y Urzędu dekretu, ma być wolna appellacya na Trybunał: ktorych to dekretow uznanie, ma być w Woiewodztwie tym, ktore naprzod przypadać będzie: to iest, albo Wołyńskie, albo Kiiowskie, albo Braclawskie, po odprawowaniu takowey sprawy: a Podkomorzowie, Chorążowie, Woyscy, Urząd on dla skutecznego skończenia takowych dekretow, maia dostateczne sentencye swoje, y dostatecznymi kontrowersyami y wywody objaśnionemi na Trybunał odesłać, Polakom pismem Polskim, a Wołyńcom pismem Ruskim wydawszy. Na który takowy Rok strony będą powinne wyiachać w rownym poczcie, to iest, we trzydzięci koni tylko, rachuiąc w to slugi y przyjacioly, krom wszelakiey strzelby, tylko z broniami zwyczajnymi: to iest, z szablą, z mieczem, z kordem,

y szpadą, pod winą pięci set grzywnien: o którą pozwany będzie się sprawował, y Rok miał zawity na Trybunale między sprawami urzędowemi. A gdzieby się trafiła przyległość od dobr Iego K. M. dzierzawy czyieykolwiek, tedy zwykłym sposobem, wedle prawa, takowe różnice przez Kommissarzy rozgraniczone być maia.

Rozgraniczenie Powiatów Kamienieckiego, y Latyczowskiego.

39. Na rozgraniczenie Powiatów, Kamienieckiego y Latyczowskiego, aby się iurysdykcyi nie konfundowały, naznaczamy osoby pewne: to iest, Podkomorzego, Chorążęgo, Łowczego, Sędziego, y Pisarza Ziemskiego: którzy czas najsposobniejszy u siebie uważywszy, maia ziachać, y te Powiaty rozgraniczyć: wedle ktorego rozgraniczenia, obywatele Woiewodztwa Podolskiego zachować się w iurysdykcyach swych będą powinni.

Rozgraniczenie Woiewodztwa Kiiowskiego, z Powiatem Mozerskim.

40. Iż z Seymu *anni* 98 naznaczeni byli Kommissarze do rozgraniczenia Wdztwa Kiiowskiego, a Powiatu Mozerskiego, zechawszy się w niebytności drugiey strony: to iest, Kommissarzow Woiewodztwa Kiiowskiego (ktory *non absque legali impedimento* na tę kommissyą przybydź y stawić się nie mogli) onę kommissyą odprawować ważyli się. Dla czego tę kommissyą uchwalą Seymu tego podnosimy, a znowu na rozgraniczenie tegoż Woiewodztwa Kiiowskiego z Powiatem Mozerskim, naznaczamy: z Wdztwa Kiiowskiego, Urodzonych Szczęsnego Charlińskiego, Podkomorzego Kiiowskiego, a Samuela Hornostaia, y Rafała Witowskiego, Łowczego Kiiowskiego: a z Powiatu Mozerskiego, tychże którzy y w pierwszej konstytucyi *anni* 98 naznaczeni byli, którzy na czas pewny, to iest Świętego Michała blisko przypadłego, o miejscu, skąd odprawowanie tej kommissyi poczają maia, porozumiawszy się, kommissyą kończyć y odprawować maia, *absentia unius personae non obstante*. A *interim* niż się ta kommissyą skończy, obywatele Woiewodztwa Kiiowskiego, do Możera, ani Biskup Wileński, y Kapituła, do Kiiowa wyzywani być nie maia.

O sposobie rozgraniczenia obywatelów Pruskich z przyległymi.

41. Iż nie było y nie masz do tego czasu, sposobu, iakoby dobra Woiewodztw, y Ziem przyległych od Ziem Pruskich, pod naszym rozkazowaniem będących maiały być rozgraniczone: a różny iest sposob sądow w Woiewodztwach y Ziemach przyległych, od sądow Ziem Pruskich, y nie maia w Prusiech Podkomorzowie żadney w prawach granicznych iurysdykcyi. Przeto opatruiąc aby zatrudnienia ztąd na obie stronie nie rosły, postanawiamy uchwałą Seymu niniejszego, za wszech Stanow zezwoleniem, aby gdzie różnice takie zachodzą, albo zachodzić będą, nie pozy-

waiąc się do Sądow Ziemskich, zaraz na pole strony, albo strona, ktora by rozgraniczenia potrzebowała, mogła pozwać: y z iedney strony, to iest, od Woiewodztw, y Ziem przyległych, Podkomorzy: a z drugiey, od Prus, Sędzie Ziemski, albo Ławnik ktory: gdyż ci granice w Prusiech odprawuią, maia być wywiezieni. Przed temi strony maia *in secundo termino tanquam pre-emptorio* stanąć, y *de actoratu* rozpierać się: a komu będzie nakazano prowadzić granice, y one według prawa poprzysiądz, appellacyą od sentencyi ich albo gdzieby się nie zgodzili, od ich rozroznienia, wolną na Trybunał zostawuiąc, ktorey prosekucyą na tenże sąd ukazać, między tey albo owey Ziemi kanzami, gdy na Trybunale będą sądzone: a mianowicie tej Ziemi, z ktorey będzie *actor citans*: a iesliby społeczni byli aktorowie, tedy tey, z ktorey pozew wprzod założą. A to się rozumieć ma o rozgraniczeniu dobr dziedzicznych, y o dobrach stołu naszego.

Kommissarze do Prus.

42. Za częstemi skargami y naleganiem, po wiele Seymow, obywatelów Woiewodztw, Płockiego y Mazowieckiego, naznaczamy Kommissarze do rozgraniczenia tych dwu Woiewodztw, y Biskupstwa Warmińskiego z Xięstwem Pruskim, y uznania, y komplanowania krzywd, ktore się od Starostw Xiążęcia Pruskiego, tym Woiewodztwom, y Biskupstwu Warmińskiemu, *et e contra*, dzieią: y Kommissarze osobnym listem, w Kancellaryi naszej wedle dawnych zwyczajow naznaczamy.

Kommissyja między Węgry a Podogorzem.

43. Iż się wielkie krzywdy dzieią poddanym naszym zwłaszcza kraio w Podgorskich ludziom szlacheckim w Węgrzech, którzy sprawiedliwości żadney otrzymać tam nie mogą z krzywd swoich. Także o niewydawania poddanych, ktory z dziedzin swych zbiegać zwykli do Węgiek, z kąd ich zasię panowie dostawać nie mogą, z wielką nie tylko szkodą swą, ale y z niebezpieczeństwem zdrowia panow własnych swoich, y domow inszych szlacheckich, od naiazdow, mordow, łupiestwa, y wybierania domow szlacheckich. Tedy *vigore* Seymu niniejszego naznaczamy zaraz Kommissarze osobną kommissyą z Kancellaryi naszej daną, ktory za porozumieniem się z Kommissarzmi Cesarza Imci (o ktore z Seymu niniejszego listy zaraz wyprawuiemy upominaiąc się też Kommissarzow u Cesarza, *secundum pacta conventa*) o czasie y miejscu się ziachania, maia kontrowersye takie wszystkie decydować, koniec w nich uczynić, y drogę taką naleść, iakoby napotym wydawanie zobopolne poddanych, bez Kommissarzow, także dochodzenia krzywd wszelakich, być y odprawować się mogło. A ci trwać maia do drugiego Seymu.

O rozgraniczeniu Woiewodztw, Podlaskiego, y Brzeskiego Litewskiego.

44. Kommissyja rozgraniczenia Podlasza z Woiewodztwem Brzeskim Litewskim, aby według dawnych konstytucyi koniec wzięła, Kommissarze naznaczyszy, tak z koła Senatorskiego, iako y z Rycerstwa. A ci Kommissarze z Podkomorzmi Woiewodztwa Podlaskiego, maia się ziachać czasu w kommissyi naznaczonego, na miejsce pewne gdzie ma być *fundatio jurisdictionis*, y z kąd ią pierwey zaczynano, to iest od Kodyńca: ktore rozgraniczenie iż pierwey przez niebytność Kommissarzow nie dochodziło, aby teraz powinni ziachać, za naznaczeniem czasu pod winą sta grzywnien, o którą *forum* na Trybunał *inter causas officij ad instantiam cuiusvis*, wyiawszy *legale impedimentum*. A te Kommissarze y Podkomorze, powinni Starostowie przylegli stacyą opatrować. A iż o tym rozgraniczeniu *constitutio anni 1598* w sobie dostateczna iest: tedy oney, tą terażniejszą *non derogant*: y owszem do niey przychylaiąc się, postanawiamy, aby tym czasem, poki to uspokojenie rozoznaniem Kommissarskim nie skończy się z Xięstwa Litewskiego do Korony, *et e contra* nikt wyzywany nie był. A choćby się iaki przewod prawny stał, tedy *nullius in alius* być ma. W czym Sędziow, Starostow y ich Urzędow napominamy.

Rewizya do dobr popalonych na Rusi y Podolu.

45. Naznaczamy do dobr naszych Krolewskich, z ktorych quartę placą do Rawy, na Rusi y Podolu od nieprzyziaciela Koronnego spustoszonych, z Rad naszych, Urodzonego Ierzego Strusa, Kasztellana Halickiego: z Posłow Ziemskich, Pawła Ciemiżyńskiego: a z dworu naszego, Michała Moszyńskiego Komornika naszego: ktory po Wielkieynocy we dwie niedzieli ziachać, y te tam Starostwa y dzierzawy pilnie rewidować maia, wedle ktorych kognicyi, quartę w Rawie przyiąć Deputaci będą powinni.

Rewizorowie do oznaczenia miejsc pustych.

46. Dosyć czyniąc konstytucyom o tym uczynionym, naznaczamy zaraz z Seymu do oznaczenia miejsc w Podolu y Rusi, ktoreśmy wiecznością rozdawać powinni, Wielmożnych y Urodzonych, Mikołaja Herborta Ruskiego, Stanisława Gulskiego Podolskiego, Stanisława Włodka Bełskiego, Woiewody: Ierzego Strusa Kasztellana Halickiego: Alexandra Koniecpolskiego, Starostę Wieluńskiego: Mikołaja Daniłowicza, Andrzeja Potockiego Podczaszego, y Szymona Dobromirskiego Pisarza Ziemskiego, Kamienieckich: ktory po S. Iana święcie blisko przyszlým, w bliski Poniedziałek ziachać się do Baru maia; y począwszy, tak długo aż to odprawia, kontynuować, y na Seym blisko przyszły to Nam odnieść, albo na piśmie podać. A My na on czas prawom dawnym o tym uczynionym dosyć czynić obiecuiemy. A to maia uczynić każdy *snb poena centum marcarum*, in

judicio Tribunalis Regni inter causas officij, peremptorie ex instantia cujuscunque repetenda.

Rozgraniczenie Ziemię Liwskiej, z Woiewodztwem Podlaskim.

47. Rewizorowie iedni z Woiewodztwa Mazowieckiego, a drudzy z Podlaskiego, aby byli naznaczeni do rzeki Liwca y Zytney, między majątnością Chodowem a Niwiskami, do czego Podkomorzowie Ziemię Liwskiej y Drohickej, zjechać się mają.

O monecie.

48. Chcąc przywieść konstytucyą *anni* 98 w exekucyą, o biciu monety napisaną, uchwałą Seymu terazniejszego, za pozwoleniem PP. Rad, tak duchownych iako y świeckich, y Posłów Ziemskich, naprzód to mieć konieczne chcemy, aby wszystkie mynice, które ludzie prywatni po różnych miastach y miasteczkach *in suum commodum* bili, *exnunc* były zniesione. Czego Starostowie nasi doyrzeć mają, y niedopuszczać, aby ią bito: o czym dany publikacye do wszystkich Grodow naszych pod naszym tytułem. A iż baczmy, że to iest ozdoba iedna Korony naszej, gdy się mynica biie dobra, tedy *authoritate Conventus, et consensu omnium Ordinum*, w Krakowie abo w Olkusz, a nie gdzie indziej, mynicę bić rozkazujemy, tak iako za Antecessora naszego Krola *ś. p.* Stefana, o tym iest ordynacya uczyniona, pod taką wagą, ktorej z starodawna w mynicy Olkuskiej używają: ktorej mynice Podskarbi nasz Koronny ma byź sprawcą y dozorcą. A z strony wywołania y nieużywania w Państwach naszych monety drobnej cudzoziemskiej, konstytucyą roku 1598 utwierdzamy, y do exekucyi przywoździć każemy: przydawszy to, iż za deklaracyą każdego, Urzędy takową exekucyą czynić będą powinne. A żeby iuz napotym gruntowna iaka ordynacya około spraw mynicznych była namowiona, dany Kommissarz *vigore* Seymu tego, którzy z Posły Xiążęcia Pruskiego, y miast Pruskich znieść się około tego y co pewnego namowić mają, a na przyszły Sejm dla informacyi wszech Stanow przynieść. Do ktorej Kommissyi Podskarbiowie też, tak Koronni, iako Wielkiego Xięstwa Litewskiego, z urzędow swych należeć mają.

Cudzoziemcy dobr ziemskich kupować nie mają.

49. Konstytucyą roku 1590 o cudzoziemcach uczynioną, do efektu przywoźdząc, uchwałą niniejszego Seymu postanawiamy aby cudzoziemcy *tam nobiles quam plebei*, ziemskich majątności w Koronie, w Pruskiej Ziemi, y w W. X. Litew: kupnym obyczajem nabywać się nie wazyli, pod utraceniem teży kupioney majątności, ktorej połowica *fisco nostro Regio*, a druga *delatori cedet*. Toż się o terazniejszych possessorach, którzyby *intra triennium* takowych majątności nie zbyli, rozumieć ma. O co wszystko *forum* na Trybunale *peremptorie inter causas officij: non de-*

rogan: tamen constitutionibus terrarum Prussiae, et iuribus civitatum.

Rewizorowie do Latyczowa.

50. Iż za zaleceniem naszym z Seymu przeszłego Rewizorowie naznaczeni do rewidowania y szacunku, *expens* na mury y na budowanie zamku Latyczowskiego, przez Starostę naszego Kamienieckiego wydanych, nie stawili się, znowu deputujemy z Panow Rad, Wiemożnych, Marka Sobieskiego Lubelskiego, y Stanisława Włodka z Hermanowa Belskiego, Woiewody. Od Posłów zaś Ziemskich, Urodzonego Krzysztofa Chodorowskiego, y Woyciecha Humieckiego Łowczego Kamienieckiego, którzy na pierwszy Wtorek *post Dominicam Iudica* tam zechawszy się, wszystko to budowanie rewidować, y nakład na to podięty zrachować, a Nam zaś na przyszły Sejm odnieść, albo na piśmie oznaymić mają. A My na onym Seymie tę sumę albo gotowymi zapłacimy, albo uisicemy.

Rewizya ksiąg Grodzkich Łuckich.

51. Iż rewizya ksiąg Grodzkich Łuckich według pierwszych konstytucyi nie doszła, a iuz z tych Kommissarzow dway umarli: tedy tę rewizyą tych ksiąg pomienionych, chcąc do skutku przywieść, naznaczamy na miejsce tych zmarłych, Urodzonego Fedora Ursula, Cześnika Ziemię Wołyńskiej, y Andrzeia Ulewicza: którzy Kommissarze mają konieczne na czas, według tey konstytucyi pierwszej naznaczoney, zjechać, y tę rewizyą skutecznie odprawić.

O płaceniu kocow y pamiętnego, obywatelow Woiewodztwa, Wołyńskiego, Kiiowskiego, Braclawskiego.

52. Porównywiąc te Woiewodztwa z inszemi Woiewodztwy w płaceniu zapłaty, od spraw ich na Trybunale: tedy tak postanawiamy, że iuz od daty tey konstytucyi nie będą więcej powinni płacić od spraw swych, iedno iako Woiewodztwa Koronne płacą: to iest, od każdej instancyi po pietnaście groszy Polskich, a Sędziom Ziemskim zosobna po pięci. Także y korce, nie inakże, iedno iako Koronne Woiewodztwa płacą: to iest, Grodzki koc taler, a Ziemski trzy grzywny, oni też dawać powinni. A iż peressudy w Sądzie Trybunalskim są zniesione: tedy ie y u Sądow Ziemskich, Grodzkich, Podkomorskich, y innych wszystkich, w tych Woiewodztwach znosimy od tego czasu: zostawiając im tylko pamiętne zwykłe według prawa.

O depaktacyach w Kancellaryach tychże Woiewodztw obywatelow.

53. A iż Urzędnicy Ziemscy, Grodzcy także y Pisarze Trybunalscy, Ziemscy y Grodzcy w Kancellaryach, mimo opisane dawne prawa statutem ich, którym się sądzą, *salaria* abo dochody swe z uciążeniem ludzkim wyciągać zwykli: czemu zabiegając, postanawiamy, aby od tego czasu, żaden z tych urzędnikow dochodow nad opisane dawne w prawie, w statucie ich, w roz-

dziale czwartym, artykule trzecim, od spraw wyciągać nie wazyli się, pod winą sta grzywien, o którą *forum* na Trybunale *inter causas officij* naznaczamy.

Areszty tychże Woiewodztw.

54. Areszty, tak *in criminalibus*, iako *et in civilibus causis*, tym Woiewodztwom sposobem Koronnym dupuszczane byź mają.

1512 O leżeniu ksiąg tychże Woiewodztw.

55. Leżenie ksiąg Ziemskich w tych Woiewodztwach, sposobem Koronnym, gdzieby Rok nie doszły, leżeć mają nadaley do dwu niedziel, dla wybierania ekstraktow, y czynienia zapisow.

O miejscu sądow y Seymikow, w Winnicy.

56. Iż Seymiki y sądy, z Braclawia do Winnicy *in anno* 1598 przeniesione są, które *in suo robore* zachowujemy, tylko to w tey konstytucyi poprawujemy: że Roki Ziemskie Winnickie nie we dworze naszym, ale w mieście, tam gdzie sąd miejsce sobie obierze, sądzone, a Seymiki w kościele odprawować się mają.

Rewizya xiąg Ziemię Kiiowskiej.

57. Rewizye ksiąg Ziemskich Kiiowskich Woiewodztwu temu pozwalamy: y na tę rewizyą z Seymu terazniejszego osoby niżej mianowane naznaczamy: to iest, Urodzonych, Ostafiana Tyszkiewicza Woiewodzica Brzeskiego y Rotmistrza naszego, Samuela Hornostaia, Lawryna Loskę Podczaszego, Siemiona Belowicza Woyskiego, Kiiowskich, Stanisława Charlewskiego, a Wassyla Tyszę Bykowskiego: którzy pospołu z Sądem Ziemskim Kiiowskim na dzień Święteczny w roku niniejszym, 1601 do Kiiowa się ziachawszy, księgi też rewidować, y iesliby errorry w nich iakie pokazały się, mają na Seymie blisko przyszłym deferować: a My pokazane błędy naprawić, y z tych ksiąg wymazać rozkazemy: a niebytność dwu y trzech z tych osob temu przekazać nie ma.

Roki Kiiowskie.

58. Sądzenie Rokow Ziemskich y Rokow Grodzkich Kiiowskich, po Seymie we cztery niedziele dla dalekości drogi pomykamy: a sądzenie Rokow Ziemskich w Kiiowie w ratuszu, w Żytomierzu y Owrużu, w dworzach naszych naznaczamy. Czego tameczni Starostowie, a w Kiiowie mieszczanie, bronić nie mają.

Bezpieczeństwo sądow wszelakich w Woiewodztwach Kiiowskim, Wołyńskim, Braclawskim.

59. Aby wszelakie Seymiki, y sądy wszelakie, w tych Woiewodztwach, y Podkomorskie, tym bezpieczniey odprawować się mogły: tedy reassumujemy konstytucyą o tym, Woiewodztwom Płockim, Mazowieckim, Podlaskim, y Rawskim, pod odiazd Krola IMci do Szwecyi w roku 1598 uczynioną, która, we wszystkich punktach temu Woiewodztwu służyć ma zawzdy.

Approbacya uchwały o sprawiedliwości w Podolu. 1513

59. Poprawę uchwały o czynieniu sprawiedliwości, na Seymiku przeszłym Kamienieckim namowioną, approbujemy *vigore praesentis Conventus*.

Inkorporacya trzeciej miary młyna Zimnowodzkiego Miastu Lwowskiemu.

60. Trzecią miarę wykupioną, od potomkow Hynkowych, a przez Przodka naszego Zygmunta starego *ś. p.* na oprawę miastu Lwowskiemu, wiecznie obroconą y inkorporowaną, y potem przez Krola Augusta y Stefana, dekretami Seymowemi approbowaną, konstytucyą niniejszą, za pozwoleniem wszech Stanow temu to miastu, wedle przywileiu ich o tym szerzey, napisanego, inkorporujemy wiecznie: y mieszczany Lwowskie od wszelakich impetycyi prawnych, teraz abo po tym *quocunque nomine*, od kogokolwiek, o tę miarę trzecią intendentowanych, wiecznemi czasy wolne czyniemy; deklarując, że ta trzecia miara miastu należąca, nie ma byź *in exemptione* ale ma *jure haereditario*, miastu należeć, iako insze dobra mieyskie.

Warunek bezpieczeństwa miastom, Lwowu y Wilnu.

61. Przystawiając do statutu y konstytucyey, *de tumultibus et violentiis* uczynionych, warujemy pokoy y bezpieczeństwo miastu Lwowu, które wielkie gwałty od ludzi swowolnych cierpi, którzy nie mając służby, zjeżdżać się tam zwykli, a z tamąd do cudzych Ziem w niemały kupie wyjeżdżać y przyjeżdżać, uchwałą tego Seymu tak stanowimy. Że iesliby kto w tym mieście Lwowie, abo na przedmieściu z mieskich ludzi kogo ranil, abo zabił, białąglowę zgwałcił, *spolium* iakie abo gwałt uczynil, bramę abo fortę wysiekał, abo wybiiał, które o zachodzie słońca zwykłym obyczajem mają byź zamykane, y nikomu w nocy otwierane: takiego każdego wolno będzie Urzędowi Mieyskiemu, abo Grodzkiemu, poymać, y z Urzędem Grodzkim porozumiawszy się, wedle statutu Toruńskiego sądzić, y podług excessu karać, *praemisso tamen scrutinio*. A ciż ludzie loźni, którzyby się przez panow w mieściech y na przedmieściach bawili, nie mają dłużej do dwu niedziel się bawić. A gdzieby kto obesłany od Urzędu Grodzkiego, abo Mieyskiego, precz nie odiachał, takiego wolno poymać będzie, bądź Starościemu, bądź Mieyskiemu Urzędowi, y trzymać go tak długo, aż da winę czternaście grzywien, y zaraz od miasta wyiachać ma: która wina na poprawę onego miasta obracana byź ma. O co Urząd *eo nomine* exekucyą czyniąc, nie ma byź pozwany, ani mu żadna trudność zadawana byź ma. Taż konstytucya ma służyć y miastu Wilnu w W. Xięstwie Litewskim.

O zamkneniu exekucyi Woiewodztw Ruskiego y Podolskiego.

62. Iż przeciwko konstytucyi *anni* 88 o zam-

knieniu exekucyi w Ruskim y Podolskim Woiewodztwach uczynionej, wychodzą zadworne pozwy od Instygatora naszego, przeciw niektórym osobom tychże Woiewodztw: tedy zachowując prerzeczoną konstytucyą *in suo vigore*, wszystkie takie pozwy y processy, ieżli iakie zaszły, kassuujemy, y pozwanych wiecznemi czasy wolnemi czynimy. To tylko *litispēdētiaē excipien*: ktore zaszły przed Koronacyą naszą.

Scrutinia Mazowieckie.

63. *Salaria a scrutiniis*, Sędziowie y Pisarze Ziemsy, y Grodzczy, Woiewodztwa Mazowieckiego, nie mają brać więcey w sądzie, iedno kopę *aequaliter*: a więźniowie groszy trzy od całego *scrutinium*.

Podniesienie cła pogranicznego.

64. Za pozwoleniem wszech Stanow Koronnych konstytucyą przeszłego Seymu *anni 98* pozwolenia cła od pieniędzy na budowanie zamkow, Sniatyńskiego y Kaniowskiego, znosimy y abrogujemy, od takowego cła kupce wszystkie, tak nasze iako y postronne wszelkiego narodu, wolne czynimy na wieczne czasy. A iż ta materya nagotowana w Sniatynie na budowanie zamku, przez nieprzyaciela popowana iest, tedy od tego cokolwiek przez te lata wybrano, wolnemi Iasnie WW. Kasztellana y Woiewodę Krakowskiego, Starosty nasze, Kaniowskiego y Sniatyńskiego, y potomkow ich, czasy wiecznemi czynimy.

Prowizya na przepisanie ksiąg Ziemielskich Woiewodztwa Bełskiego.

65. Pozwalamy za prozbą Posłow Ziemielskich Woiewodztwa Bełskiego, iako im iest pozwolono na Seymie *anni 1598* księgi stare przepisać, także y na chowanie ich w Powiecie Bełskim, Grabowieckim, y Hrodelskim, na prowizyą tym którym to zlecono będzie, aby przy tym Poborze na Seymie uchwalonym, każdy był powinien dać po groszy trzy z łanu, pod warunkiem w uniwersale Koronnym opisanym, do rąk Poborce tegoż Woiewodztwa ktory po wybieraniu takowych pieniędzy, będzie powinien braci uczynić liczbę na elekcyi Deputata, y pieniądze wybrane oddać, komu należeć będą, za spólną zgodą.

Rewizya Luskowskich.

66. Szlachetnemu Ianowi Luskowskiemu, y iego uczestnikom, z strony wsi Luskowa w Powiecie Hrodelskim będącey, ktora tak na stronę szlachecką iako y Krolewską, do dzierżenia y używania należy: iż nie iest pewnemi znaki ani miedzami ograniczona, do rozgraniczenia Rewizory wedle zezwolenia terazniejszego, z Stanow Koronnych, ktore sobie obiorą, y z Kancellaryi naszej deputowani będą, naznaczamy. A cokolwiek ci Rewizorowie uczynią, to My, y Starostowie na Hrodle *pro tempore* będący, wiecznemi czasy dzierżać będą powinni, uchwała

tęgo Seymu, pod winą w konstytucyi *anni 1562* z strony rozsypania granic uczynionej: tak iako była Serebryiskim dana.

Danina Urodzonemu Bartłomiejowi Ostromięckiemu.

67. Iż My, bacząc posługi Urodzonego Bartłomieja Ostromięckiego, ktore on za s. p. Krola Stefana Przodka naszego, przeciw Moskiewskiemu dosyć znacznie pokazywał, także też y za szczęśliwego panowania naszego: za czym aby nagrodę za te posługi swe odniósł, z ktoreyby się też y potomstwo iego cieszyć mogło, wieś Hadel w Ziemi Infantckiej, w Powiecie Kuiskim, ze wszystkimi iey przyległościami, tak iako iemu na to było prawo lenne od Krola Stefana dane, w sobie szerzey obmawia, nic nie excypuiąc, tak iako do tego czasu y w posesysy y w używaniu swym miał y trzymał. Tak też hak roli osiadley we wsi Krzenicy, onemu, y potomstwu iego, za przyczyną zgodną Posłow Ziemielskich, y za konsensem PP. Rad naszych obojga narodu, prawem dziedzicznym wiecznemi czasy zostawiamy, y *eznunc* daemy. O czym specyalny przywilej wieczności od Nas dany, szerzey o wszystkim w sobie obmawia: ktora to donacyą, dla więkzszey pewności, konstytucyą *authoritate praesentis Conventus* utwierdzamy.

Ordynacya Iasnie Wielmożnych Myszkowskich.

68. Maiąc baczenie na zasługi Iasnie Wielmożnych, Piotra Woiewodę Rawskiego, y Zygmunta Kasztellana Woynickiego Myszkowskich, braci rodzonych: ktore za każdą potrzebą ku ozdobie Koronney pokazują, za radą PP. Rad, y pozwoleniem Posłow Ziemielskich wszystkich, tak Koronnych, iako y W. X. Litewskiego, pozwalamy im na prozbę ich, uchwałą Seymu niniejszego, *lege perpetua nunquam in posterum abroganda*. Że im *tam conjunctim quam cuilibet seorsim*, wolno uczynić ordynacyą dobr swych ruchomych y nieruchomych gdziekolwiek leżących, ktore teraz mają y na potym mieć mogą, kto, y iako będzie miał w ich dobra sukcedować, y onera zaraz z temi dobrami przyimować: ktora to ordynacya trwać ma wiecznemi czasy *non obstante ulla praescriptione et fatalibus licet admissio possessionis in bona, post inscriptionem non intercederet*: tym sposobem, aby wedle teyż ordynacyi dobra te *per successorem quemvis alienowane*, albo opravami y długami więkzszymi niżli tąż ordynacyą opisano będzie, *vel alio quovis titulo onerowane* nie były: ale aby tenże *successor bonorum onera* wszystkie tąż ordynacyą opisane, *sub poena ibidem interposita adimplere et exequi* był powinien: *jurisdictione terrestri, ratione fundi istorum bonorum, ac oneribus communibus publicis nihilominus subiacendo*. Ktora ordynacya, aby do wszech wiadomości przyszła, powinni ją będą *sive conjunctim, sive seorsim, ad acta autentica* podać, *cum facultate emendandi, immutandi, durante vita ipsorum reservata*. A My iuz *eznunc, prout extunc*, tę ordynacyą, tak iakoby była spisana, y do akt podana, bez dalszey aprobacyi,

authoritate Conventus praesentis approbujemy, y ratyfikujemy.

Temruk.

69. Za przyczyną y pozwoleniem wszech Stanow Koronnych Seymu tego, przyimujemy za indygenę stanu szlacheckiego Korony tey Temruka Szymkowica: a napotym żadnemu tego inaczey pozwalac nie mamy, iedno azby na Seymikach po Woiewodztwach u szlachty o to staranie czynił y przez Posly zalecony był, a prozbę za sobą otrzymał.

Approbacya listu Urodzonego Balcera Cetnera.

70. Za pozwoleniem PP. Rad naszych, a za prozbą Posłow Ziemielskich obojga narodu, list Urodzonego Balcera Cetnera, iemu y potomkom iego od Nas *anno 98* dany, we wszystkim, maiąc wzgląd na posługi iego, od Hetmana naszego Koronnego zalecone, ktore Nam y Rzeczypospolitey naszej oddawał, y aby od żadnego do wątpliwości przywodzon nie był, iemu, y potomstwu iego, uchwałą Seymową approbujemy.

Approbacya listu Sebastjana Necza.

71. Za pozwoleniem PP. Rad naszych, a za prozbą Posłow Ziemielskich obojga narodu, tudzież za zaleceniem Hetmana naszego Koronnego, Urodzonego Sebastjana Necza, za iego znaczne w sprawach rycerskich posługi y przewagi, do szlachectwa przyimujemy, y list onemu na to dany, we wszystkim tą niniejszą Seymową uchwałą approbujemy.

Miasto Krakow.

72. Miasto Krakow, iż pod ten czas dla nagley expedicyi Infantckiej daniny *in anno 1589* dwoch exakcyi, szosu y poboru, y iednego czopowego ustąpić musiało, tedy im to na inszy czas weale zachowujemy: iednak dla poratowania oprawy miasta y innych potrzeb, grosz od achtelea piwa od karczmarzy Krakowskich, wedle naszej daniny, ktora od Nas mają, pozwalamy wiecznemi wybierać. Tak iednak, aby z tego, iako z inszych prowentow, wedle konstytucyi y zwyczaju dawnego, liczbę czynić byli powinni. A iż też mieszczanie Krakowscy uskarżali się, że od kupi ich, także też y towarow co Wisłą z Śląska do Korony dla wszech Stanow, iako ryby do żywności, mieszczanie Krakowscy prowadzą, y drzewa na opravianie drog, y budowanie miasta, z nich nad prawa ich dawne osoby niektore szlacheckie cło biorą: tedy uchwałą Seymu niniejszego postanawiamy, aby od ich własnych tych kupi, także też y towarow wedle praw ich, oprócz naszych tylko wodnych dziesięcin, na Wielkie Rzady skarbowi naszemu, y Starostwu Krakowskiemu służących: wiecznemi czasy cła nie brali, a to *sub poena in constitutione de injusto extorto theloneo sancita*.

Bory y lasy, Piotrkowskie y Lubelskie.

74. Lasow, albo y borow przy mieście na-

szym Piotrkowskim bardzo mało iest, a y te Deputaci Trybunalscy psuią: przetoż postanawiamy, aby w tych lasach Piotrkowskich Deputaci Trybunalscy szkod nieczynili, y nie rąbali. Co Starosta nasz Piotrkowski przestrzegać ma, y będzie powinien bronić: a o to od Trybunału żadney trudności iemu y sługom iego zadawania, bądź przez pozew albo Rok dany bydź nie ma. Toż się ma rozumieć w Starostwie Lubelskim.

Tama Krolewska na Bugu.

75. Za prosbą Posłow Ziemielskich Woiewodztwa Bełskiego, y zgodą wszystkich Stanow Koronnych, uchylamy konstytucyi o rzekach na przeszłym Seymie uchwalony. Pozwalając Urodzonemu Mikołajowi Ostrorogowi, nie wzruszac ani wnosic grobli, albo tamy zdawna w majątności iego dziedzicznej Krelowie, na rzece Bugu uczynionej: dogadając w tym *commoditati* tych tam Woiewodztw, za trzymaniem tą groblą municyjam zamku Krolewskiego, ktory iest *propugnaculum contra insultus hostium*. Powinien iednak na teyż rzece słożę dostateczną, instrumenta, powrozy, y inne potrzeby do tego należące mieć, aby statki y naczynia wodne, ktoregokolwiek stanu ludzi, bez wszelakiey trudności, wzgorę y na dol idące, *liberum transitum* miały. Czym iednak konstytucyi przeszłego Seymu na rzeki portowe uczynionej, w inszych, okrom tego samego, punkciech, nic się derogować nie ma.

O Deputata Podlaskiego.

76. Urazę Woiewodztwa Podlaskiego w ruszeniu z miejsca na Trybunale Piotrkowskim Deputata na Sądy Trybunalskie zgodnie obranego, tym sposobem naprawujemy: że ta osoba na Trybunale Lubelskim *in anno praesenti*, przysięgę wedlug powinności uczyniwszy, miejsce swe społem z drugimi Trybunalistami zasięć, y sądy odprawować ma, a na potym konstytucyą o elekcyi Trybunalistow tak deklarujemy, iż *protestatio contra legitimitatem*, tegoż dnia kiedy się elekcyja odprawuje, uczyniona *et in praesentia omnium in illo concessu*, wprzod wniesiona, ktemu kontradycyja iedno przeciw tey osobie isć ma, ktora by z tegoż a nie z inszego Woiewodztwa, deputacyą *ante decursum quatuor annorum* odprawowała.

O podwodach.

77. Podwody iako są potrzebne w mieściech naszych, dla prędszego przesyłania przesłańcow w potrzebach naszych y R. P. iednak do wielkiego zubożenia y zniszczenia przychodzą: przetoż postanawiamy, aby od podwod każdy iey potrzebujący, płacił od mile po groszy dwu od konia: wszakże miasta pieniądze podwodne płacić będą powinny do skarbu naszego wedle dawnych registrow. A te podwody nie mają bydź dawane, iedno za Krola IMci listem.

Sprawiedliwość z Wołochy.

78 Sposob porządnego czynienia sprawiedli-

wości poddanym Woiewodztwa Podolskiego, w Ziemi Wołoskiej namowiony, przez deputowanie na to osoby umacniamy.

Inkorporacja trzeciej miary młyńskiej y Soltystwa szpitalowi Nowego Miasta Korczyna.

79. Trzecią miarę młyńską, nazwanego *cartoria*, y Soltystwa w Gorney Woli, także dwa łany roli w teyże wsi od tego Soltystwa nadane, w Starostwie Nowomiejskim leżące, od Krolow Ichmciow s. p. mianowicie Krola Stefana, y Nas szpitalowi Nowego Miasta Korczyna, wedle przywilejow ich o tym szerzej napisanych, konferowane, konstytucją niniejszą, za pozwoleniem wszech Stanow, temu to szpitalowi wiecznie inkorporujemy. Deklarując, że ta trzecia miara, Soltystwo, y dwa łany do niego nadane, nie mają być *in exemptione*, ale mają *jure haereditario* szpitalowi należeć: warując iednak to, aby służba woenna z tego Soltystwa nie ginęła.

Podwyższenie cła Kazmierzowi.

80. Miastu naszemu Kazmierzowi, w Lubelskim Woiewodztwie leżącemu, za prozbą Posłow Woiewodztwa onego, podwyższamy mostowe po pułgroszku od konia każdego przepuknia: gdyż wielki koszt w naprawowaniu przejazdow złych podeymuią, które co rok woda z gor gwałtowna psuie y muli.

Most Kazimierski u Krakowa.

81. Most Kazimierski u Krakowa, aby był budowany przez mieszczany, *sub poena mille marcarum*: o co *forum* naznaczamy *ad instantiam Instigatoris post Curiam*.

1519 **Naznaczenie zapłaty długu, ad fidem publicam pożyczanego, Wielmożnemu Krzysztofowi Komorowskiemu, Kasztellanowi Sądeckiemu.**

82. Iż na Seymie *anno 1593* była naznaczona zapłata długu dziesięci tysięcy złotych, *ad fidem publicam* pożyczanego, Wielmożnemu Kasztellanowi Sądeckiemu, z poboru do tych czasow zapłata go nie doszła: eliberując *fidem publicam* naznaczamy zapłatę przerzeczonemu Kasztellanowi Sądeckiemu na poborzech y czopowym Xięstwa Oświęcimskiego, który na potrzebę Rzpłtey teraz składany będzie, aby Poborca za kwitem iego własnym, tę sumnę pomienioną zapłacił nieodwłocznie, co iemu na liczbie ma być przyjęto: o co *forum* na Trybunał naznaczamy Poborcy *inter causas officij peremptorie*, *sub poena centum marcarum repeten: parti, et iudicio totidem*.

Approbacja listu Lichtemberkowego.

83. Nobilitacja Stanisławowi Lichtemberkowski słuźce naszemu, Janowi oycu iego od Cesarza I. M. Maxymiliana dana, za iego wierne posługi y potrzebne, za pozwoleniem wszech Stanow approbuujemy.

Approbacja listu Mielezskowego.

84. Przywilej Iarmole Mielezskowi w roku 1570 na Seymie od s. p. Krola Zygmunta Augusta, na puste siedliszczę w Woiewodztwie Bracławskim, nazwane Omiekince, wiecznością danej, za zgodą Seymu terazniejszego wszech Stanow utwierdzamy, y tę wieczność w cale zachowujemy wiecznemi czasy, którą iednak pustynią tak deklarujemy, żeby się nie daley, iedno na puł mile gruntu rościagała.

Inkorporacja pewnych wiek we wsi Powsinie, klasztorowi S. Dominika Płockiemu.

85. Uczynili prozbę y pilną instancją Posłowie Ziemscy do Nas za zakonnikami S. Dominika klasztoru Płockiego, żebyśmy ich klasztorowi we wsi naszej Powsinie pewną osiadłość w Starostwie Płockim inkorporowali: My tedy uważając słusność ich prozby, mianowane cztery włoki, iako ich nieboszczyk Marcin Gainowski trzymał, z gruntem y ze wszystkimi pożytki, *ex antiquo* do niego przynależącemi, pomienionemu klasztorowi, za wszech Stanow na tym Seymie pozwoleniem, za konsensem też terazniejszego dzierżawce naszego Płockiego, daimy y inkorporujemy czasy wiecznemi.

Danina karczmy zakonnikom Oświęcimskim.

86. Toż też y klasztorowi Oświęcimskiemu czyniemy: dając mu za prozbą Panow Posłow, y zezwoleniem Panow Rad, karczmę nazwaną Budy, ze wszystkimi należącemi grunty, wiecznemi czasy.

O korcach w Kulawskich, Łęczyckich, y Płockich miastach, podwyższonych.

87. Iż wielkie ukrzywdzenie obywatele Woiewodztwa stanu szlacheckiego odnoszą, z podwyższenia w miastach y miasteczkach tamecznych, korcow y ćwiercień miary tam zwyczajney; przeto za prozbą Posłow tamtych Woiewodztw, *vigore laudi praesentis* ustawiamy aby, *a data praesentis constitutionis*, Urząd Woiewodzy miał *facultatem* obywatele miast y miasteczek tamecznych Krolewskich, tylko o to sądzić, y na nich *poenas* extendować, także y na tych, którzyby wedle dawnych konstytucji zboża przedaającym strychować nie dopuszczali.

Koce Sędziow Woiewodzych Woiewodztwa Płockiego.

88. Postanawiamy, żeby koce Sędziom Woiewodzym Płockim rowno z innemi Sędziami Ziem naszych należały: a Trybunał Koronny żeby ich nie odbierał: zachowawszy w tym dawny zwyczaj, że od każdej sprawy nie więcej, iedno trzy wiardunki w monecie ma być brano.

O kwarcie Trębowskiem.

89. Dla spustoszenia przez żołnierza dobr naszych Starostwa Trębowskiem, *possessory* dobr tych, kwartę drugą, którą Nam y Rzpłtey, *moderni possessores* na dwie lecie pozwolili, za

zgodą wszytskich Stanow, za dwie lecie od niego przychodzącą, opuszczamy: wszakże po wyszciu dwóch lat, pulторы kwarty do Rawy, *durante possessione illius*, placić będzie powinien, iako y drudzy Starostowie, y dzierżawcy dobr naszych.

O poborze Woiewodztwa Łęczyckiego.

90. Iż Woiewodztwo Łęczyckie, na wykupno dobr Rzpłtey, *ad rationem quingentorum millium florenorum*, pozwolili byli pobor, którego część do I. M. Pana Podskarbiem Koronnego, za warunkiem konstytucji oddać kazali, a część przy Szafarzu onego Woiewodztwa została: przeto iż to wykupno Rzpłtey nie doszło, tedy z pozwoleniem braci, na dalsze poparcie woyny Infantckiej, o namowie obrony, ten pobor wszytsk I. M. Panu Podskarbiemu wydać pozwalają: a którzyby go ieszcze nie wydali, aby *executio sine intermissione* od Starosty była czyniona, według delacyi poborcowej.

O poborze Kulawskim.

91. Iż obywatele, Brzeskiego y Inowłocławskiego, Woiewodztw Kuliawskich, na wykupno dobr Rzpłtey w summie 500000 złotych zastawionych, pobor z czopowym złożyli, y do skarbu Koronnego na Seymie przeszłym oddali. A iż na terazniejszym Seymie inszy sposob, oswobodzenia tych dobr postanowiony, y konstytucją warowany iest, tedy za pozwoleniem Posłow tamtych Woiewodztw, ten pobor z skarbu ma być przez Nas wzięty y na poparcie woyny przeciw nieprzyjacielowi (ktory na ten czas Infanty Prowincją Rzpłtey, gwałtem posiada) obrocony, względem czego, obywatele powinych Woiewodztw, poboru drugiego, y czopowego, na niniejszym Seymie uchwalonego, na rok przysły nie będą powinni, *vigore constitutionis praesentis*.

O soli Kuliawskiej.

92. Uchwalą tego Seymu postanawiamy, aby wszytskie konstytucje, które mają Woiewodztwa Poznańskie y Kaliskie, o niewystawieniu, y niedogadzaniu na składziech soli Ruskiej uczynione, na Woiewodztwa Brzeskie y Inowłocławskie, pod temi wszytskimi penami, na ich liczbę soli ściagały się.

Podkomorstwa Mazowieckie.

93. Podkomorze, Wyssogrodzkiego, Zakroczymskiego, y Łomzieńskiego, iurysdykcją ich porównywamy *in toto*, z Podkomorzmi Koronnymi.

Kancellarya Ciechanowska.

94. Za prozbą Posłow Ziemie Ciechanowskiej, iż miejsca nie mają bezpiecznego y pewnego do chowania ksiąg; tedy im pozwalamy na starodawnym placu: albo iesliby inszy, *cum majori commoditate*, sobie kupili, murować Kancellaryą, na co pozwolili poboru po groszy pięci,

do ktorego wybierania na bliższych Roczech po Seymie, Ziemskich abo Grodzkich, Poborcę obrac sobie mają, ktory Poborca pod takiemiż warunkami, y exekucją, wybierać będzie ten pobor, iako y te, które na potrzebę Rzpłtey wybierane będą. Wszakże ten pobor na Kancellaryą, aż *in anno 1603* wybierany być ma.

Grod wieczny Wyssogrodzki, Wiskl, y Wąsoski.

95. Za prozbą obywatelow Ziemi Wiskiej, y Wyssogrodzkiej, uchwalamy, aby tych trzech Grodow akta, *vim perpetuitatis* miały.

Roki Kczyńskie, y Nakielskie.

96. Roki Ziemskie Kczyńskie y Nakielskie, aby w iednym tygodniu iako dawno bywało, odprawowały się, to iest Kczyńskie, po Gnieźnińskich w tydzień: a Nakielskie w tymże tygodniu we Czwartek poczynać, y odprawować się mają.

Roki Ziemskie Brzezińskie.

97. Roki Ziemskie Brzezińskie, iż właśnie we dwie niedzieli po Łęczyckich przypadają, które poczynać sądzić *feria secunda post Agnetis*; drugie, *feria secunda post Ascensionis*; trzecie, *feria secunda post Michaelis*; a w Brzezinach nie poczynać się sądzić aż we Wtorek dwie niedzieli po Łęczyckich: postanawiamy mocą tego Seymu, aby się w dzień Poniedziałkowy sądzić poczynały, dla sposobniejszego odprawowania sądow tamtego Powiatu.

Roki Ziemskie Kamienieckie.

98. Roki Ziemskie Kamienieckie, które *post Nativitatis B. Mariae* sądzono, iako nie potrzebne znosimy, za wolą y prozbą Posłow, iednak Roki insze, *non obstan: festis solennioribus*, odprawwane być mają.

Przełożenie Rokow Ziemskich Sochaczowskich.

99. Rokow Ziemskich Sochaczowskich sądzonie, to iest tych, które przypadają *feria tertia post festum SS. Trinitatis*, przekładamy *pro feria tertia post festum Corporis Christi*: a we Mszczonowie po nich we dwie niedzieli. Drugie które przypadają *feria tertia post Hedvigis*, przekładamy *pro feria tertia, post festum Undecem millium Virginum*: a Mszczonowskie we dwie niedzieli po nich. Trzecie według dawnego zwyczaju.

Roki Tykocińskie.

100. Rokow Ziemskich Tykocińskich, iż konstytucją *anni 1588* nie są naznaczone czasy pewne; tedy My te czasy naznaczamy: to iest, które bywają sądzone w Brańsku *post festum S. Michaelis Archangeli*, postanawiamy, aby były w Tykocinie sądzone *feria secunda, post festum S. Martini Episcopi proxima*: a które bywają sądzone *feria secunda post festum Circumcisionis Domini*, aby były sądzone *feria secunda post Dominicam Reminiscere proxima*. A które zaś bywają sądzone *feria secunda post Dominicam Conductus*

Paschae, mają być w Tykocinie sądzone *feria secunda post Octavam Sacratissimi Corporis Christi*. A po odprawieniu Roków Tykocińskich, każdego z osobna, zaraz leżenie ksiąg ma być po każdym Rokach, cztery dni, dla kontrowersyi wpisania, y minut wydawania.

Przełożenie Roków Ostrołęckich.

101. Roki Ziemskie Ostrołęckie, to iest, które bywały *ante S. Nicolai, feria secunda post Nicolai*, żeby były: a mają się kończyć do tego dnia, a nie dłużej. Te też które bywają *post Petri*, żeby *post festum Visitationis B. Mariae, feria secunda* były. Trzecie Roki które bywają *post Reminiscere*, żeby także *feria secunda* poczynały się, a kończyły się do tego dnia, a nie dłużej, wszystkie troje Roki, *salva constitutione anni 1598*.

1523

O Grodzie Bobrownickim.

102. Za prozbą Posłów Dobrzyńskich, aby Grodzkie księgi Bobrownickie, były wieczne, zwyczajem inszych Woiewodztw Wielkopolskich postanawiamy.

Roki Drohicke.

103. Roki Ziemskie Drohicke, które bywają *feria secunda post Dominicam Conductus Paschae, propter inundationem*, przekładamy je *pro feria secunda, post Dominicam Inubilate*: a pozycya ma być w niedziel cztery.

Przełożenie Roków Przeworskich.

104. Roki Przeworskie, które *post Dorotheae* sądzić naznaczono: chcemy aby je sądzono wedle dawnego zwyczaju, we trzy niedziele po Przemyskich, *post festum S. Agnetis* przypadających; a insze wedle swego porządku.

Czas Roków Łukowskich.

105. Na żądanie Posłów Woiewodztwa Lubelskiego, czas sądzenia Roków Ziemskich Łukowskich, tak ustanawiamy: pierwsze po Trzech Krolach w Poniedziałek, na których też y sprawy nowoletne, o wykupna dobr, mają być sądzone. Drugie w Poniedziałek po Świętej Trojcy. Trzecie w Poniedziałek po S. Łukaszu: a leżenie ksiąg przed każdymi takimi Rokami, dwie niedziele uprzedzać ma, y zupełny tydzień trwać ma.

Leżenie ksiąg Lubelskich.

106. Leżenie ksiąg Ziemskich Lubelskich, iż bywa przez wszystkich Trybunał, przeto nie ma być przed Rokami, które bywają po S. Krzyża Podniesieniu: tylko Urzędowskie księgi mają być kładzione przed temiż Rokami we Czwartek, y do Niedziele trwać. A przed inszemi Rokami Lubelskimi tydzień leżenie ksiąg poprzecznić ma, od Poniedziałku do Czwartku: potym w Urzędowie, od Piątku do Niedziele, zarazem po Lubelskim ksiąg leżeniu.

Przewoz do Kamieńca.

107. Przyłączamy przewoz na Dniestrze od brzegu Państw naszych, z Woiewodztwa Podolskiego, dawno przez Kommissarze przysądzony, do Starostwa Kamienieckiego, y posesyją onego, Staroście terazniejszemu Kamienieckiemu do żywota iego przysadzamy.

O obieraniu Posłów.

108. Ktokolwiek będzie miał sprawę sądową na Seym niezmysloną, ani krotko przed Seymem intentowaną, a z kontradykcyą o to będzie na Seymiku swym Posłem obran, ten wedle starego prawa między Posły mieysca mieć nie będzie, y od Poselstwa odstrychniony być ma.

1524

Sol w bałwaniech.

109. Chcąc My pokazać łaskę swą Krolewską stanowi szlacheckiemu pozwalamy, aby od tego czasu na potym nie była drożey przedawana sol, w Wieliczce y Bochni, na potrzebę własną szlachecką, jedno bałwan prosty Krakowski po cztery złote, y po cztery grosze, monety y liczby Polskiej, soli chędogiey, a nie błotney, miary, iako za Przodków naszych bywała, pod winą pięćdziesiąt grzywien. O co pozważy Żupnik *pro tempore existens*, ma mieć *forum y terminum peremptorium* za dworem, z tym dokładem, że ięliby się tą sprawiedliwością nie kontentował stan szlachecki, tedy na przyszłym Seymie *forum* inne mianowane być ma.

Rewizorowie do akt Liwskich.

110. Za prozbą Posłów Ziemskich, z Powiatu Liwskiego, do rewidowania akt, tak Ziemskich iako y Grodzkich Liwskich, uchwałą Seymu niniejszego, naznaczamy osoby niżej opisane: to iest Urodzonych, Woyciecha Radziwińskiego, Kasztellana Czernieckiego, Stanisława Woysławskiego, Podkomorzego Liwskiego, Idziego Zaliwskiego, Sędziego Liwskiego, y Stanisława Ruckiego.

O borach Lubelskich.

111. Za prozbą Posłów Woiewodztwa Lubelskiego, y pozwoleniem Stanow, postanawiamy, aby którzy gwałtem cudze lasy y bory najeżdżają, nie samym wzięciem siekiery, ale zabranieniem koni, wołów, y z wozmi, karani byli. Co się tylko *de bonis haereditarijs nobilium* rozumieć ma, w samym Woiewodztwie Lubelskim, *non derogan*: wolnemu wrębu niczyiemu.

O zostawieniu przy possessyach obywatelów Infantckich.

112. Iż Ziemia Infantcka przez nieprzyjaciela iest odjęta, zaczym y majątności tak dziedziczne, iako y dożywotne obywatelom Infantckim zabrane są: przetoż mieć to chcemy, aby wszyscy possessorowie po rekuperacyi tey ziemie, do

dobr swych przywroceni byli, narodu tak Polskiego, Litewskiego, iako też Infantckiego, którzy Nam y Rzpltey wiary dotrzymają, y na tey expedycyi przeciwko Karolusowi służyć będą. A ięliby który z tych obywatelów w bitwie zginął, tedy potomstwo ich do dobr dziedzicznych wedle praw swych wracać się mają: także w dobrach naszych, dożywocia potomstwu ich dawać będziemy, zachowując iednak *in suo robore* konstytucyą *anni 1598*, w rozdawaniu wieczności.

1525 Securitas iudiciorum Woiewodztwa Mazowieckiego.

113. *Securitate iudiciorum*, także y wszelakich sądów, tak waruimy, *inhaerendo statuto Sigismundi Regis, anni 1507 de securitate iudiciorum sancito*: iż gdzieby się iaki exces stał, a mianowicie *caedis aut sanguinis*, na onych mieyscach gdzieby się akty publiczne odprawowały: ma być takim *causa* instytuowana na Roki Urzędowne Staroście (ale *non per tactum terminum*) a *parte laesa*; gdzie pozwany *peremptorie* stanąć, *et in primo termino* respondować ma, *salva tamen appellatione* na Trybunał, bądź Piotrkowski, bądź Lubelski, któryby pod ten czas przypadał: nad to, żeby ieden przy takich sądziech wyżej pomienionych rusznic, ani łukow używać nie śmiał, *sub poena duplici 14 marcarum*, o które także *forum* ma mieć *transgressor eorum quovis subsellio Castren: ad instantiam cuiusvis, salva appellatione* na Trybunał, któryby *immediate* przypadał. Co Trybunał będzie powinien *in quatuor septimanis ab interposita appellatione*, iako *ex termino conservato* sądzić: co się też referować ma na Urzędniki Grodzkie y Ziemskie, y na sługi ich, z ktorymi *forum in viciniori Capitaneatu, ad instantiam* także *cuiusvis, cum appellatione superscripta*.

O Kozakach Zaporowskich.

114. Iż Kozacy Zaporoscy, na przeszley potrzebie przeciwko Michailowi, Nam wiernie y godnie służyli, y teraz na tę potrzebę przeciwko Karolusowi służyć obiecali: tedy bannicyą wydaną z uchwały Seymowej, za zbrodniami przeszłemi Kosińskiego y Nalewayka podnosimy: y bannicyą z tych, którzy przeciw Karolusowi posługę Nam oddawać będą, znosimy: którzy wywiezieni na posługę tę, mają być pod posłuszeństwem starszego, za wolą naszą od Urzędu Hetmańskiego naznaczonego. A pod tę niebytność ich, w niwczym ukrzywdzeni być nie mają: zwykley iednak iurisdikcyi, nad temi, którzy osiadłość w dobrach naszych mają, y w niey mieszkać będą, Starostom, także panom nad poddanymi nie odeymuiąc. Ięliby też którzy z nich pomarli, tedy majątność po nich ma iść na potomki, y bliższe ich. Na szpital Grodzki Techtymirow, kiedy się okazała trafi, żebyśmy Hulanicckiego, terazniejszego dzierżawcę, czym inszym opatrzeć mogli: albo po zeyściu iego im wrocimy, y przez Kommissarze iako ma być puszczoney naznaczamy. Y acz tego nierozumie-

my o nich, a ięliby przez nie podobne zbrodnie, wyżej wspomnianym, uczynione być miały, tedy też każda bannicy, która na nich promulgowana była, zostawać ma.

O restaurowaniu zamku Pokrzywińskiego.

115. Iż zamek Pokrzywiński, po długich wojnach Krzyżackich zniesiony, częścią przez Wielmożnego Ludwika z Mortak, Woiewodę Pomorskiego, częścią też przez onegoż samego był znowu restaurowany, teraz znowu przez onegoż zniszczony iest: przeto postanawiamy *vigore Seymu* tego, żeby potomek pomienionego Woiewody Pomorskiego, nie powinien był ustąpić z tey dzierżawy, żeby przez Rewizory z Seymu dana była taxacya tego powego budowania, y nagroda dostateczna od tego, ktoremubysmy po śmierci iego to Starostwo dali: która iednak taxacya ma być na to, coby się tylko na rzemieślniki wydało.

1526

Przysięga Sędziów głównych Trybunalskich W. X. Litewskiego.

116. Ja N przysięgam Panu Bogu Wszchemogącemu w Trojcy iedynemu, że iż na tych Sądziech Trybunalskich, wedle Boga, sprawiedliwie, wedle prawa statutu W. X. Litewskiego, konstytucyi Trybunalskich, według żaloby y odporu stron, nic nie przekładaiąc ani uymuiąc, będę sądził: zeznania y zapisy przyjmować będę, zasiadać na tych sądziech z boiaźnią Bożą; nie folgując wysokim y podłym Stanom, na dostojnościach y urzędziech siedzącym; na bogatego, ani ubogiego, na przyjaciela, krewnego, zachowalego, na kolegę swego, ani na dobrodzieystwo żadney osoby, na nieprzyjaciela, na tutecznego, ani na gościa nie patrzeć, nie z przyiazni, nie z waśni, nie z boiaźni, ani za posuły y dary, sam przez się, ani przez żadną osobę ich nie biorąc, ani spodziewając się napotym darow y nagrody y podarkow żadnych; ani miasto pamiętnego, przesądu, a zgola namięny nad konstytucyą brać nie mam, y kolegom swym tego nie pomagać: nie radziłem też nikomu w sprawach na te sądy po obraniu moim na nie, y radzić nie będę, pokim iest Sędzią, nie bojąc się kaźni, pomsty, y pogrozek: ale samego Boga, iego sprawiedliwość, y prawo pospolite, y summienie swe przed oczyma mając: praktyk żadnych z nikim w tych sądziech czynić nie mam, rady, ani przestrogi dawać nie będę; a tych sądów wszelakimi zabawami swemi nie omięszkiwać, krom wielkiej, prawdziwey, obłożney choroby mey; abo własney gwałtowney potrzeby: a iżem o to obieranie siebie, sam, ani przez kogo innego się nie starał, y za żadną praktyką gwoli komu, abo swey sprawie na te sądy nie wstąpił, iako to sprawiedliwie przysięgam, tak mi Panie Boże dopomóż w Trojcy iedyny. A ięśli niesprawiedliwie, Boże mię ubij na duszy y na cieles.

A na elekcyi Deputackiey Prokuratorowie do sądów głównych obierani być mają, y obrani

zasiadać nie będą: innych jednak osob y Stanow nie cxkludując od tego, według konstytucyi Trybunalskiej.

O dochodziech Sędziow głównych.

117. Zabiegając temu, aby Sędziowie główni podarza, posułow, y nad konstytucyą większych dochodow nie brali: uchwalamy, aby przy appellacyi trzynastey kopy z żadney strony nie brali. Iż też pamiętnepery peresudy wyciągają, z wielkim uciążeniem, a od zeznania pamiętne mieć chcą, y nad konstytucyą Trybunalską większe peresudy sami sobie stanowią: przeto postanawiamy, aby tego nie brali; ale od wszelkiej osoby, pozwany od kogożkolwiek, o każdą rzecz, gdy zostanie wolen od pozwu, y od rzeczy, aby nie przesąd, ale pamiętne było brane: a jeśli co aktorowi przysądzą, y do possessyi skazą, od tego przesąd mają wziąć wedle konstytucyi, a nie wedle swey taxy. Od takiej kazy w ktorey się strony ziedniają, bądź po przesłuchaniu kontrowersyi, nim dekret ferowan będzie, a pogotowiu ktorey słuchać nie będą; przesądow, ani żadnych datkow wyciągać nie mają.

Execucya za dekrety Trybunalskiemi.

118. Konstytucyą Trybunalską *in suo robore* zostawując, uchwalamy, aby po dekrete Trybunalskim, nie Woźny z szlachtą, ale Urząd Ziemi, abo Grodzki, na execucyą iachał.

Władza Sędziow, y Marszałka Trybunalskiego.

119. Wielkie trudności, y psowanie iurisdikcyi Woiewodzych, Starościch, y Mieyskich, podczas Sądow głównych byź widząc, za czym y omieszkanie spraw ludzkich dział się zwykło: przeto, Sędziowie główni, y ich Marszałek, w żaden Urząd, onego mieysca gdzie sądy odprawiają, wdawać się nie mają: gospod rozdawać, ustaw rzeczom czynić, myta, albo targowych wybierać, ani sobie żadnych pożytkow, na onym mieyscu gdzie sądy odprawiają przywłaszczają, y wynaydować nie mają, oprócz *salarium* swego sądowego: ani *privata autoritate* w gospodach sądow żadnych odprawować, y więzienia mieć nie mają. Ludzi mieyskich, szotow, rzemieślnikow, przekupniow, y innych, którzy między sobą sprawy mają, do swych sądow nie wciągać, zostawiając każdego przy iego iurisdikcyi: oprócz wedle konstytucyi Trybunalskiej, sądy sobie należące odprawować będą, ktore na ich sądy przypadają, bądź też komukolwiek z szlachciow, którzy do sądow przyjeżdżają, y sługom ich, abo samym Sędziom także sługom ich co się stało, albo ktoby komu iaki exces, gwałt, zranienie, naszcie, zaboystwo, y inny zbytek uczynił, takowego każdego sądzić będą mocni: a obwinionemu żadna excepcya, y wolność, isć nie ma.

O rusznicach.

120. Prawo pospolite w statucie W. X. Litewskiego, także y w konstytucyach Seymowych

opisane, obostrzując: Sądy Trybunalskie, Ziemskie, Grodzkie, Kommissarskie, Podkomorskie, y inne wszelakie, *subsellia*, także Seymiki, Ziazdy główne, *authoritate* ich, iako y bezpieczeństwo, assekurując, tak na prywatnych, iako y pospolicznych zieżdzich, biesiadach, y szlacheckich strzelby, pułkawk, rusznic, łukow, y innego oręża takowego, coby się iedno strzelbą nazywać, a rozumieć mogło, wszelakiego stanu ludziom, zażywać zabraniamy: a ktoby kogo na którymkolwiek z pomienionych mieysc, z rusznicy, lub z łuku zabił, albo postrzelił: ten nie tylko zabitemu głowczynę, a rannemu nawiaski płacić, ale *eo ipso facto*, iezliby zabił albo postrzelił, *sine evasione* gardlem *et poena infamiae* karan byźma: oprócz iezliby się *in invasione domus*, albo gospody broniący, kogo zabił, albo ranił, za słusznym wywodzeniem *scrutinia*, tey penie podlegać nie będzie winien.

Kommissya na rozgraniczenie Ziemie Żmudzkiej, z Xięstwem Kurlandskim, od Kursz.

121. Za odniesieniem proźby od Posłow Ziemni Żmudzkiej, z strony przezprawnego zabierania szlachty, wsi, gruntow, puszczy, iezior tak od dobr obywatelow tey tam Ziemie, iako też y naszych Krolewskich, ku Xięstwu Kurlandskiemu, także z strony najazdow gwałtownych, męzoboystw, y inszych dolegliwości; za czym nie tylko umnieyszenie granic, ale też ztąd szkody, y krzywdy, dział się muszą: zabiegając tedy temu, za zgodnym wszech Stanow pozwoleniem, *authoritate Conventus*, z Seymu niniejszego deputujemy na to Kommissarze nasze, Wielebnego w Bogu X. Malchera z Giedroc, Biskupa Żmudzkiego, a I. W. Iana Karola Hotkiewicza, Grabie na Bichawie, ze Szklowa y Myszyce, Starostę y Generała Ziemie Żmudzkiej: y Urodzonych, Andrzeia Wołowicza, Chorążego Ziemskiego W. X. Lit. a Sebastjana Giesztorta, Sędziog Żmudzkiego: dając im moc zupełną, aby na mieysce to, gdzie Upitski Powiat ograniczając do granice Żmudzkiej przyszedłszy, Kommissarze, z obu stron porozumiewszy się, złożyć będą powinni, według granic w przywilejach Przodkow naszych, za wyjazdem niegdy Radziwilewskim opisanych, Ziemie Żmudzką z Xięstwem Kurlandskim, od Kursz ograniczyć, krzywdy z obu stron rozsądzić, y kontrowersye o wszystkie różnice, uspokoić mają: na ktory Rok tey kommissyi pomienioney, Xiążę I. M. Kurlandskie, *pari numero* Kommissarzow swych zesłać będzie powinien, *absentia unius ex utraque parte non obstante*.

Kommissarze do rozgraniczenia Powiatu Braclawskiego z Xięstwem Kurlandskim.

122. Na rozgraniczenie Powiatu Braclawskiego, z Xięstwem Kurlandskim, y na rozsądzenie wszelakich innych krzywd, y różnic, Kommissarze z Seymu niniejszego, *authoritate Conventus*, deputujemy, Wielmożnego Iana Zawiszę, Witepskiego Woiewodę; y Urodzonych, X. Mikołaja

Paca, Kanonika Wileńskiego, Iana Naruszewicza, Łowczego W. X. Litewskiego; a Wilhelma Steczkiewica, Podkomorzego Braclawskiego: którzy na dzień, y czas, od Kommissarzowznaczony, z obu stron, w roku terażniejszym na granicy Kurlandskiej stawiszy się, Powiat Braclawski, od Xięstwa Kurlandskiego ograniczyć, y różnice wszelakie uspokoić, y decydować mają: do których Xiążę Iunc Kurlandskie, *pari numero* Kommissarze swe zesłać będzie powinien, *absentia unius ex utraque parte non obstante*.

Rozgraniczenie Orszy, Połocka, y Witepska.

123. Na rozgraniczenie Powiatow Połocka, Orszy, y Witepska, Podkomorzow tamecznych naznaczymy, według konstytucyi *anni 90* którzy powinni będą, ziachwszy się tam, w roku niniejszym 1601 skończyć, przykładem Woiewodztwa Podlaskiego z Brześciem, *et sub poena ejusdem* na nich.

Dorszuńska kommissya.

124. Kommissye wywodzone w roku przeszłym 89 w rozgraniczeniu y frymarkach, między dobry naszymi dzierżawy Dorszuńskiej, y dobry kościoła naszego tamecznego Dorszuńskiego, także z strony dziesięciny na plebanią Dorszuńską, y innych gruntow: a między dobry Podkomorzego Trockiego, Kniazia Bogdana Ogińskiego, imienia iego Krońskiego, y sąsiadow iego Dyakowiczow, y Iurewiczow: także też kommissyą między dobry naszymi Dorszuńskimi, a dobry Podkomorzego Trockiego, za matki iego wywodzoną, wsi iego Narukowca, do imienia Krońskiego należących, na Seymie przeszłym w roku 1593 listem naszym potwierdzoną: konstytucyą Seymu terażniejszego, *vigore Conventus*, te kommissye według listow sądowych Kommissarskich, y potwierdzenia naszego, wiecznemi czasami approbujemy.

Nowogrodzkiego Powiatu, przelożenie Rokow Ziemskich.

125. Za zezwoleniem wszech Stanow, mocą tego Seymu postanawiamy, aby Roki Ziemskie, w samym tylko Powiecie Nowogrodzkim, miasto onych czasow, iako według statutow przedtem przypadają, trzykroć przez rok były sądzone: pierwsze w dzień S. Marka Ewangelisty: drugie w dzień WW. Świętych: trzecie na Gromniczne święto Rzymskie: na ktore iako wszystkie obywatele tamtego Powiatu pozywać się mają, także Urzędnicy Ziemscy, wedle statutu, do Nowogrodka zieżdzać, y sądy odprawować powinni będą: a napierwey po odsądzeniu Rokow Troieckich, w roku niniejszym *anno 1601* na Wszech Świętych pozywać się poczną, y naziutrz po święcie sądy się tam zacząć, y tak zawždy trwać mają.

1530

Wieża w zamku Kowieńskim, na Sądy Ziemskie.

126. Za prośbą, y za spólnym zezwoleniem Posłow, dajemy wiecznemi czasami obywatelom

Powiatu Kowieńskiego, wieżę w zamku Kowieńskim muiowaną granowitą, którą naprawić kosztem swym mają, y mieć ją będą wiecznemi czasami, na odprawowanie Sądow Ziemskich, na chowanie ksiąg, y na więzienie.

Place na domy sądowe w Wołkowisku, na Upicie, y w Poniewiazu.

127. Za prośbą obywatelow Powiatow tych, place na domy sądow, y na budowanie sklepow, Starostowie nasi mieysca onego wymierzyć mają: czego My niniejszą konstytucyą pozwalamy, y approbujemy.

Danina Boryssowi Zabie.

128. Za godne w Rzeczypospolitey zasługi, niegdy Urodzonego Boryssa Zaby, przywilej na dobra w Starostwie Braclawskim Litewskim, o Babie*) nazwane, na Seymie blisko przeszłym w Roku 1600 iemu, y potomkom iego, za zgodnym wszech Stanow oboygą narodu zezwoleniem, prawem wiecznym dany: aby ni przez kogo do żadney wątpliwości przywodzony nie był, *authoritate Conventus*, *in toto* approbujemy.

Zapłata summy Urodzonemu Ianowi Piotrowi Sapięze.

129. Iż siła na tym należy, aby *fides publica* nie słabiała: eliberując onę, zapłatę summy pieniędzy tey, którą nieboszczyk Paweł Sapięha Kasztellan Kiiowski, Starosta Lubecki, wydał na lud służebny, za assekuracyą Rzeczypospolitey zlot: Polskich dwanaście tysięcy, trzy sta, dwadzieścia pięć, z Seymu terażniejszego, za proźbą Posłow oboygą narodu, naznaczymy z retentow poborow starych W. X. L. Urodzonemu Ianowi Piotrowi Sapięhi, dworzaninowi y Rotmistrzowi naszemu: którą summę ma Wielmożny Andrzej Zawisza, Podskarbi W. X. L. zapłacić, iako naprędzey, z reszt starych poborow, na ktore już y dekreta nasze zasły: nie inkludując w to poboru czopowego, cła nowo podwyższonego z Seymu przeszłego *anno 1600*. Także y tych poborow, ktore się na tym Seymie postanowiły, ku obronie Rzeczypospolitey; co za tą konstytucyą, a za kwitem Urodzonego Iana Piotra Sapięhy, Podskarbiemu W. X. Litewskiego na liczbie przyjęto będzie.

O Poborcach pieniędzy Poselskich.

130. Poborcowie wszyscy, którzy w Powieciach pieniądze Poselskie wybierają, powinni liczbę czynić na ten czas, gdy Panowie Posłowie relacye w Powieciach po Seymie odprawiają. A którzyby liczby nie uczynili, pieniądze spełna nie oddali, a u siebie zatrzymali, postanawiamy, takiego Poborcę pozwać do Grodu, albo do Trybunału, onemu Posłowi, bądź obie-ma, którym pieniądze winien był dać. Za ktoremi pozwy, żadnych excepcyi nie zażywając,

1531

*) Zapewne omyłka drukarska wkradła się w tem mieyscu w wydaniu Pijarskiem. Wolimy ją zostawić niż poprawić niewiedząc jak należy czytać to nazwisko, a mianowicie: *Obabie* czy też *Babie*. (Przyp. wydawcy).

stanowić się, y liczbę uczynić, y pieniądze zatrzymane sowito, a winę według konstytucyi anni 98 o niewydawaniu pieniędzy Poselskich, zapłacić winien będzie, y ekucyca na dobrach jego czyniona być ma.

Iarmarki w Mińsku.

131. Iarmark pierwszy na S. Woyciech, a drugi na S. Marcin, w mieście Mińskim publikujemy: na które iarmarki wszyscy kupcy dobrowolnie, krom wszelakich ceł, myt, przyeżdżać, y tam handlować, przez dwie niedzieli, bez wszelakich ceł, będą według przywileju na to danego.

Exempty.

132. Iż poparcie tej wojny, przeciw Xiążęciu Karolusowi, odprawowane być nie może, iedno przez ludzi żołnierskie, y przez inne, którzy przy Nas, albo przy Hetmaniech naszych, Koronnym, y W. X. Litewskiego, poiądą: przeto konstytucyą Seymu Warszawskiego, anni 1561 y 81 uchwałą niniejszego Seymu, w mocy zachowujemy.

Szpital Wileński.

133. Szpital Wileński Świętej Trojcy, który bez brakowania person każdego przyjmuie, y który naywiększy ratunek z mostu mrowanego zwykł mieć, za nicoddawaniem powinnego mostowego, nędzę y głód cierpi: pozwalamy tą konstytucyą, aby według przywileju to mostowe oddawane było, nie uciążając stanu szlacheckiego.

Artykuły miasta Wileńskiego.

134. Za zgodnym przyniesieniem artykułów, do miasta Wileńskiego należących, od iurysdykcyi Biskupiey, zamkowej, y mieyskiej, z strony pokoju zatrzymania, porządkiem wachty podane do Kancellaryi naszej, mocą Seymu terazniejszego approbujemy.

O leżach żołnierskich w W. X. Litewskim.

135. Zabiegając temu, aby narod szlachecki, y poddani ich, także duchowni, od żołnierzow ciężeni nie byli: uchwalamy y ustawiamy, aby w dobrach szlacheckich, y duchownych, od Hetmanow naszych, Koronnego, y W. X. Litewskiego, żołnierzom leże dawane nie były, tylko w dobrach, y dzierzawach naszych. Wyimując iednak ekonomie nasze, które wolne od leż być mają, y Rotmistrze, także Towarzysze ich, ani ich pacholkowie, za domy szlacheckie, y duchowne, zaieżdżać, y stacyi żadnych wyciągać nie mają, y nie będą mogli.

Miasto Ryga.

136. Iż niektórzy mieszczanie Ryscy, znaczne długi mają między szlachtą Inflantką, a teraz majątności ich nieprzyjaciel posiadł: przeto My to warujemy, iż iako prędko, za pomocą Bożą tamta Ziemia zasię w ręce nasze przyjdzie, że

długi wszystkie, za dowodem pomienionych mieszczan Ryskich, iasnie, y sprawiedliwie pokazane, z tychże dobr płacone *ante omnia*, będą.

Deputaci do quarty, od Panow Rad.

137. Z *Wielkiej Polski*:

Urodzony Stanisław Bykowski Kasztellan Łęczycki.

Z *Małej Polski*:

Urodzony Ian Ossowski, Kasztellan Zawichoyski.

A od *Posłow z Wielkiej Polski*:

Urodzony Piotr Iarżyna.

Z *Małej Polski*:

Urodzony Ian Swoszowski, Pisarz Ziemi Lwowski.

A dla większej wiary y pewności, pieczęcią Koronną zapieczętować roskazaliśmy. Dan w Warszawie, na Seymie Walnym Koronnym, dnia trzynastego miesiąca Marca, roku Pańskiego, 1601, Panowania Krolestw naszych, Polskiego 14, a Szwedzkiego 8.

Na własne Krola I. M. roskazanie.

UNIwersał POborowy,

NA SEYMIE WALNYM KORONNYM

WARSZAWSKIM, UCHWALONY,

W ROKU 1601.

ZYGMUNT III

z Bożej łaski Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantckie, etc., etc., Szwedzki, Gotcki, Wandalski, dziedziczny Krol.

Wszem wobec, y każdemu z osobna, ktoregolwiek stanu, dostoięstwa, y urzędu, tak duchownego, iako y świeckiego, ludziom, y inszym wszem poddanym naszym, miast y miasteczek, wsi, y innych osiadłości, iakiemkolwiek tytułami, y przezwiski nazwaniami, w Koronie, y we wszelkich Państwach naszych mieszkaiącym, ktorymkolwiek należy, y do których terazniejsza Seymowa uchwała przyjdzie, y oznajmiona będzie: wdzięcznie a wiernie Nam miłym, łaskę naszą Krolewską. Wdzięcznie y wierni Nam mili: iż na ten czas, iedno służyć: z każdego służy osiadły po złotemu iednemu. A iż na służbach innych bywa po kilka dymow, tedy dwa dymy na ieden złoty składać się mają, a gdzie też służyć ani wlok nie masz iedno dymy, iako bywa: a na Podlesiu, także po 2 dymy na ieden złoty składać się mają. A w Ziemi Halickiej, y Podolskiem Wdztwie, począwszy od Lwowa, nie z łanow, ani z wlok, ale z każdego pługa każdy ma dać złoty, ile ich wychodzi na robotę. Także y w Ziemi Inflantskiej, nie z łanow, iako przed tym, ale z pługow, poddani tak ci co sobie tylko orzą, iako y ci co na robotę pańską wychodzą, po złotemu będą płacić. A szlachcicy, którzy swemi pługami orzą, po pułzłotemu. A iż tam w tej Ziemi nie było przedtym żadney likwidacyi na sprawiedliwe oddanie poboru: tedy będą powinni kubieszowie, y pokundziowie, a po naszymu wódarze przy oddawaniu tego poboru, ze wsi swych, w mieściech główniejszych Powiatowych swych, przed Urzędem Mieyskim przysięgę uczynić na

mie 1600 namowili pobor łanowy, krom czopowego, który miał być oddany według uniwersału W. X. L. w tym roku 1601 po S. Michale: tedy teraz na tym Seymie spolnie z Stany Koronnemi, kwoli prędszemu składaniu, ten tylko pobor łanowy zarazem od S. Woyciecha począć się wybierać, a do S. Iana Chrzciela skończyć y oddać się ma do skarbu, zachowując wcale z strony czopowego y cła nowego podwyższonego, uniwersał W. X. L. roku przeszłego 1600 y wybieranie tego, do czasu zamierzonego. Ktory to pobor tym uniwersałem publikujemy, aby zatym każdy wedle niego, to co iest postanowiono, y zgodnie pozwolono, oddawał.

Wszyscy kmiecie y każdy z nich z osobna, tak nasi, iako y poddanych naszych, duchownych y świeckich osob, wszech państw naszych Koronnych, y W. X. L. którzy sobie, abo panom swym orzą, abo roboty odkupiają u tychże panow swych, tak we wsiach starodawnych, iako y nowo osadzonych, nie wedle starych kwitacyi: a iedliby kto kwitow roku 1578 nie miał, tedy wedle kwitow posledniejszych poborow, z każdego łanu, żrzebia, śladu, włoki, y osiadłych rol, mają płacić po gr. Polskich piętnaście, *iuxta quantitatem agrorum*. A z nowych osiadłości, według rekognicyi pańskiej, którą ma przez podanego iuramentem liquidować.

Z takowych wyżej opisanych rol kmieci osiadłych, z strony dziesięcin, po drugich piętnaście groszy Polskich, gdzie są snopowe dziesięciny, abo meszne, spy, abo maldry, iako wyżej opisano. A z dziesięciny, y także z tych spy, mają to sobie wytrącać: a gdzie pieniężne dziesięciny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy kmieć swoim dołożyć ma, tak żeby z roli y z dziesięciny, spelną groszy 30 Polskich dał. A gdzieby też dziesięciny snopowe, ani pieniężne, ani meszne nie było, kmieć powinien sam dać gr. 30. A w W. X. L. w Kiiowie y na Wołyniu, y indziej, gdziekolwiek wlok mierzonych nie masz, iedno służyć: z każdego służy osiadły po złotemu iednemu. A iż na służbach innych bywa po kilka dymow, tedy dwa dymy na ieden złoty składać się mają, a gdzie też służyć ani wlok nie masz iedno dymy, iako bywa: a na Podlesiu, także po 2 dymy na ieden złoty składać się mają. A w Ziemi Halickiej, y Podolskiem Wdztwie, począwszy od Lwowa, nie z łanow, ani z wlok, ale z każdego pługa każdy ma dać złoty, ile ich wychodzi na robotę. Także y w Ziemi Inflantskiej, nie z łanow, iako przed tym, ale z pługow, poddani tak ci co sobie tylko orzą, iako y ci co na robotę pańską wychodzą, po złotemu będą płacić. A szlachcicy, którzy swemi pługami orzą, po pułzłotemu. A iż tam w tej Ziemi nie było przedtym żadney likwidacyi na sprawiedliwe oddanie poboru: tedy będą powinni kubieszowie, y pokundziowie, a po naszymu wódarze przy oddawaniu tego poboru, ze wsi swych, w mieściech główniejszych Powiatowych swych, przed Urzędem Mieyskim przysięgę uczynić na

sprawiedliwe oddanie; którą Urząd ten zapisać, y sumę którą za tą przysięgą oddał, specyfikować ma, a Poborce powinni będą przy czynieniu liczby w skarbie, weryfikować wybieranie swe, takowym rejestrem, wydanym mu *authentice* od tegoż Urzędu, na którym y ci specyfikowani być mają, którzyby nie oddali. A w Woiewodztwach, Płockim, Podlaskim, Mazowieckim, y innych, w których podług zezwolenia tych Woiewodztw, roku przeszłego dawać mieli z włoki po gr. 15, tedy terazniejszą Seymową uchwałą mają się porównać, y drugie piętnaście groszy przykładać do wydania zupełnego poboru. A którzy ieszcze do tego czasu z tych Woiewodztw nie poczęli wydawać, tedy rowno z drugimi, aby po złotemu z włoki wydali. A które Woiewodztwa y Powiaty, w Koronie y w W. X. L., z przeszłych Seymikow iuz wydawać poczęły, abo iuz wydaly: tedy go drugi raz wydawać nie powinno.

Szoltysi, Woytowie, Kniaziewie, Tywonowie, Panczerni, Putni, Boiarowie, y inni na iakich posługach będący, w dobrach naszych Krolewskich, duchownych, y świeckich, y mieyskich, poddani nasi, każdy ma płacić z włoki iedney po złotemu iednemu. A ktoby Szoltysa zakupił, zwłaszcza w Krolewskich, y duchownych majątnościach; aby dał od Szoltystwa każdego po złotemu iednemu. *exceptis bonis equestris ordinis*: z których Szoltysi nigdy do wojny nie należą. A wszakże y szlachecki Szoltys ma dać z włoki ieden złoty.

Szlachcic każdy ktory poddanych nie ma, a swoim pługiem orze, abo ratayskim, będzie powinien dać z włoki iedney piętnaście groszy Polskich. A iedli mniey orze, tedy *iuxta quantitatem agrorum, mediante juramento*, na sprawiedliwe oddanie, abo przez oracza, zagrodnika, abo przez sługę swego, dobrego sumnienia, przez ktorego pobor do Poborce odesła, za rekognicyą swą. A którzyby przed tym uniwersałem przysięgi uczynili, y odprawili, tedy iuz nie będą powinni więcej liquidować iuramentem. A gdzieby ich siła w iedney wsi było, tedy wszyscy przez dwu oraczow, abo zagrodnikow swych będą mogli takowy pobor, za rekognicyami swemi do Poborce odesłać, a oni te rekognicye, od których będą oddawać pobor, mają przysięgą poprzeć. W czym wszystkie napominamy, aby widząc na ten czas tak wielkie, y nagłe potrzeby Rzeczypospolitey z większą chęcią, y pilnością, iednako spolecznie, iako kto powinien, ten pobor wydawali. A od włoki każdej pustey, która w używaniu iest, zwłaszcza którąby do folwarkow zdawna, to iest, przed tą konstytucyą, nie przyłączył, ale ią dał z trzecizny, abo z kopczyzny orać, abo ią na inny pożytek obrocił; y z wlok pańskich, które naymują Holandrowie na paszą, y inni, ktorymby takowa wolność wyszła z takowej każdy powinien będzie dawać po groszy dziesięci Polskich. A w W. X. Lit. Holandrowie, którzy woli nie wysiedzieli mają być wolni. A iedliby ktory Starosta, y dzier-

żawca nasz, spustoszył osiadłości co kmiecy, a na folwark obrócił: tedy Starosta, y dzierzawca taki, płacić powinien, iako kmiecie płacić powinni byli, z tak wiela, ile ich spustoszył, *nonne excepto*.

Rataie, każdy z nich, którzy z kopeczyzny orzą, każdy powinien dać z pługą po złotemu iednemu.

Wsi łowcze, które na łowcach siedzą, tak osoczne, iako y wszelakie inne, na iakiejkolwiek powinności zostawione, z osiadłych wlok po złotemu Polskiemu płacić mają. A ci co na wolnych wlokach siedzą, ięśliby nie odprawowali pod tym czasem służby wojenney, zwłaszcza strzelcy, choć wolność mający, tedy także po złotemu Polskiemu z włoki płacić powinni będą.

Wsi Wałaskie, powinne płacić będą, iako y w inszych wsiach, z roli ięśli ie mają, abo z dworzyszczą, po groszy 30. A którzy rol nie mają, tedy od bydła, zwłaszcza od sta owiec, po groszy dwudziestu: a od dziesiąci krow, po groszy dwadzieścia Polskich.

Zagrodnicy którzy na ogrodziech siedzą, co z wymłocku żyją, po groszy cztery Polskich płacić mają.

Zagrodnicy, ku zagrodom role mający, płacić powinni po groszy sześci Polskich.

Zagrodnicy, którzy domki mają, y ogrody na czynszu, a bez robot są, iakiejkolwiek swe obęście mają, po groszy dwanaście Polskich płacić mają.

Komornicy co bydło mają, po groszy 8: a co bydła nie mają, po groszy dwu Polskich.

Łoźni, hultaie, męszczyzna y niewiasty, którzy się na służbę doroczną nie najmują, także y dudarze, skomorossy, y ślińnicy, każdy od siebie po gr: 25 dać powinien. A Woyt y z Przięsiężniki, pod przysięgą tego doyrzeć mają, aby takowi nie uchraniłi się poboru takiego.

Przekupki, przekupnie na wsiach po gr: dwanaście.

536 Rzemieślnicy wszelacy na wsiach, po groszy cztery Polskich.

Rybitwi na wsiach po gr: 8. A którzy role mają, osobno płacić powinni z rol; *juxta quantitatem agrorum*.

Karczmarze na wsiach, co role mają, rowno z kmiećmi od rol płacić będą, *juxta quantitatem*.

Wsi nasze Krolewskie, y panow duchownych, y każdych innych, które są na iakiejkolwiek posługach, chociażby iakie libertacye nieli, a choć też czynszu nie płacą, y podatkow przed tym nie dawali, abo też y dziesięciny nie płacili, ten podatek rowno z drugimi kmiećmi powinni płacić.

Wsi nowo osadzone, y miasteczka, któreby cztery lata wysiedziały, także powinne płacić ten podatek rowno z drugimi wsiami, y miasteczkami. Także ma być rozumiano o wsiach, miastach, miasteczkach pogorzalych, y od czterech lat zwoiowanych od Tatar, Wołochow, y od innego nieprzyziaciela Koronnego, y W. X. L. o czym Poborcy *diligentem inquisitionem* czynić

mają, tym sposobem: iż Woytowie, Watamani, abo Tywonowie, przy oddaniu poboru, przysięgę będą powinni uczynić na sprawiedliwe oddanie, z domow, y z pługow po pogorzelinie abo zwoiowaniu pozostałych. A wsi przez nieprzyziaciela popalone, abo spustoszone, od tego poboru, w Ziemiach Ruskich y Podolskich, y Inflantckich wolne czyniemy: iednak tak, iż Watamanowie poprzysiędzą mają takowe spalanie, abo spustoszenie. A do dobr naszych tymże sposobem przez nieprzyziaciela Koronnego popalonych y spustoszonych, Rewizorow wedle konstytucyi dawney dajemy.

Młynarze od koł zakupnych, tak walnych iako y korcowych, łodziastych, ważnych, od każdego po gr: 24: a od dorocznych koł, po gr: 12.

Piły, folusze, stępy, od każdego koła po gr: 15, a od wietrznych młynow zakupnych, y które na spi są, po gr: 10, tak nowych iako y starych: a od dorocznych po gr: 5.

Młyny, które dzierzawcy dobr naszych Krolewskich trzecią miarę wykupili dla pożytku, płacić powinni iako insze młyny, tak dziedziczne, iako y doroczne.

Papiernicy od papieru po złotych dwu.

Rudnicy, od każdego koła po złotych dwu: a którzy role mają, osobno z rol iako insi płacić będą.

Dziegiarze, smolarze, y popielarze, od rzemienia swego, po gr: 12.

Smelcarze, którzy do spustow smoly palą, y towarzysze smolnikow, od pieca każdego po złotych dwu.

Rzemieślnicy, y towarzysze rzemiosł tychże mistrzow: to iest, popielarze, smelcarze, węglarze, dymarze, kowale, kuźnicy, płokarze, także y przy papierniach, po groszy 12.

Od hut skłanych po złotych dwu: a towarzysze ich po gr: 12.

Metropolitowie, Władykowie, Archimandrytowie, y Humenowie, Popi wszyscy Ruscy, także y Biskupie wsi, y Popi Ormiańscy, z osiadłych rol także mają dawać po złotemu: a którzy poddanych y rol nie mają, tylko od obęścia swego, które ma przy cerkwi, po złotych dwu. A Protopopowie po złotych czterech.

A iż są niektorzy, którzy *in confiniis* Woiewodztw y Ziem siedzą, a poborow płacenia zwykli ulegać: tedy pozwani od ktoregokolwiek Poborce, zapłacić będą powinni pobor *cum relictis annorum praeteritorum*.

Tatarowie Litewscy, także ten pobor oddawać mają, iako się o Boiarzech wyżej pomieniło.

Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany być ma.

Miasta y miasteczka, tak nasze Krolewskie, iako y poddanych naszych wszystkich (oproc Czechryna w Ziemi Kiiowskiej od Tatar spustoszonego, ięśli mu wolność nie wyszła) duchownych y świeckich, szos dwoy który zowią dupłą, wedle starego zwyczaju, nie zastawiać,

ani się broniąc żadnymi wolnościami z ktorejkolwiek przyczyny, wydać go na S. Woyciech przysięży w roku niniejszym po Wielkieynocy mają, a poczną go wydawać dnia dziewiętego, księżyca Kwietnia. W tychże miastach y miasteczkach, mieszczanie, y przedmieszczanie, Szoltyysi y Woytowie, ktorejkolwiek role mają, z wlok płacić będą po groszy 30.

Od rzemieślnikow wszelakich, w mieściech y miasteczkach, y ci co się do szosow przykładać, osobno od rzemienia wszelakiego płacić będą: to iest:

Złotnik każdy od rzemienia swego po złotych dwu. Rzeźnik złotych dwa. Piekarze w mieściech głównych po złotych dwu, a w miasteczkach po gr: piętnaście: a we wsiach po gr: ośmi.

Barwierz, cyrulik po złotych dwu. Aptekarz od apteki po złotych 3. Prasol który solą kupczy po złotemu iednemu, y inni wszyscy rzemieślnicy w mieściech. Krawiec który iedwabne rzeczy robi: szwiec który szafianem y kordybanem robi: kuźnierze którzy wielkie towary mają, powinni płacić po złotych dwu: a w miasteczkach y we wsiach po połowicy, iako wyżej stoi, *juxta proportionem* rzemiosł y rzemieślnikow. Białoskornicy, czerwoni garbarze, y którzy zamsze wyprawiają, przy wielkich mieściech po dwu złotych: a towarzysze ich po groszy 10.

Kupcy wszystkie obcych narodow, iakiejkolwiek kupie y towary mają, we wszystkich Państwach naszych Koronnych, każdy od osoby swej płacić będą powinni po złotych cztery. A względem kupie y towarów ich iakiejkolwiek rowno z drugimi czwarty grosz płacić mają: także Ormianie którzy osiadłości nie mają, iako insi kupcy, nie zakładając się żadnymi libertacyami, ani prerogatywami. Toż się y o żydziej rozumieć ma. Także y inni cudzoziemcy, którzy osiadłości nie mają, y od osob y od kupie płacić będą.

1538

Szotowie ktorejkolwiek z opalkami chodzą, a wozow nie mają, z osoby swej po złotemu iednemu. A ci którzy wozy y konie mają, od koni płacić po złotych dwa, a od towarów rowno z drugimi będą. To się y o furmanach rozumieć ma.

Komornicy y komorniczki w mieściech większych po gr: 12, a w miasteczkach mniejszych po gr: 6.

Przekupki, przekupnie, luźni, w mieściech większych: to iest hultaie, męszczyzna y niewiasty po gr: 30. Także najmicy y słudzy żydowscy: a w małych miasteczkach, po gr: 15. A Poborca ma być w tym ostrożny, aby żaden z takowych pod niczym tytułem, wolnością y obroną, tego podatku nie ulegał: na co każdy ma mieć zosobna kwit od Burmistrza, kędy zapłacił, a we wsiach od pana, aby tak pomykając się, nie zbywali zapłaty, albo dwa razy nie płacili.

Rostrucharze co kołmi kupczą, od osoby po złotych dwu.

Kupcy wszyscy ktorejkolwiek za granice Korony naszej woły Podolskie pożąną, mają dawać od każdego wołu nad cło pograniczne, po groszy dziesiąci: a od wołów Polskich abo Mazowieckich, także iałowic, od których groszy piętnaście na cło biorą po groszy pięci, przy każdej komorze Koronney, u oney drogi, którą pożąną, ostatniey: wyjąwszy woły szlacheckie, y woły z powołowczyzny wzięte, y woły zimowane, własnym gumnem szlacheckim wychowane: od których iako cło, tak y pobor nie ma być dawany: na co wedle dawnych zwyczajow, faktorowie przysięgi czynić mają.

Woły, które na komory Mazowieckie idą, także wszelakie kupie z Litwy, y Państw innych Koronnych, te aby staremi gościńcami, prawem pospolitym opisanymi, iść były powinny. Toż się ma rozumieć w Wielkim X. Litewskim. Także też od każdych innych towarów Polskich, które z Polski za granice wywozić będą, y do do Polski przywozić, co się o cudzoziemcach rozumieć, y na nich ściągac ma: nad cło albo pograniczne myto, które dawać po trzy grosze, aby czwarty grosz *pro hac vice*, wybierali Poborcy: które przyczynienie podatku, nad cło, y myto zwyczajne, tak od wołów iako innych towarów, żadnymi się wolnościami nie szczycąc, nie mają być wybierane *in corpore Regni, et Magni Ducatus Lithuaniae*, opocz Mazowieckich, Xięstwu Pruskiemu przyległych, tylko na pograniczu: które pogranicze nie ma też być rozumiano między Koroną, a Wielkim Xięstwem Litewskim, ale tylko to które między temi narody, a inszemi postronnymi zachodzi. A Celnicy Koronni mają się *fideliter* z Poborcami znosić o regestrach swych komor pogranicznych, y głównych; to iest, Krakowskiej, Poznańskiej, Kaliskiej, Sieradzkiej, Wieluńskiej: żeby się Poborcy sprawić mogli, iako wiele czwartego grosza od taxy celney przysięby miało, *sub poena quatuordecem marcarum*: o którą do Urzędu Grodzkiego pozwany Celnik, albo Pisarz Celny, od Poborce, albo Sukkollektora iego, *toties quoties*, zapłacić ma. według których kontraregistrow przez Celnika podpisanych, Poborcy do skarbu będą powinni respondować. A ktoby się tego ważył, żeby nie na granicy, ale w Koronie, w ktorymkolwiek Woiewodztwie, y W. X. Litewskim y Państwach od nich należących, granicom nie przyległych, ten czwarty grosz wybierać śmiał, a tym ludzie kupieckie obciążał, winę sta grzywien przepada; o którą od kogożkolwiek pozwany na Trybunał *inter causas officij*, albo przez Urząd Starosty ktoregokolwiek Grodu, *peremptorie* dosyć uczynić będzie powinien ktorey winy połowica sądowi, a połowica aktorowi iść ma: a pozew ma być położony u Sukkollektora, ktoryby *nonne* Poborce swego, to od kogo wyciągał.

1539

Żydowie wszystkie, y każdy z osobna w Koronie, y w Wielkim Xięstwie Litewskim, w mieściech, miasteczkach, y na wsiach, tak naszych, iako y wszystkich poddanych naszych, tak du-

chownych iako y świeckich nie podług starych kwitow, ani zwyczajow, ale od kaźdey głowy po złotemu. A wszakoż tym obyczaiem, że Urząd Woiewodzy, albo którykolwiek inszy, ktoregoby zwierzchności y sprawie podlegli, y Mieyski, z Poborcą, albo Sukkollektorem iego mają ie policzyć, z starszemi żydy: którzy mają pod przysięgą zeznać, y na piśmie od Urzędu *authentice* podać Poborcy, że ie sprawiedliwie policzyli, y nikogo nie zataili: od których żadnego oboiey płci, małego y wielkiego nie wymuią, mają Poborcy pogłowne to zupełnie od Starszych odebrać, a Starszy, mają tę summę sobie od żydow wyciągać. Przysięga tych Starszych żydow, ma bydź na przykazanie Boże. A na Wolyniu, Wielkim X. Litewskim, urzędniczy, y którym to należy, z Poborcami takowy dozór czynić mają.

A gdy żydowie takowe pogłowne oddadzą, inszego poboru oddawać nie będą powinni.

Czopowe w miastach, y w miasteczkach, takim sposobem ma bydź wybierane.

W miastach y w miasteczkach naszych Krolewskich duchownych y świeckich, nie od korea, ani od ćwierćni ani od żadney miary słodu, wedle zwyczajui dawnego, ale od beczek tym sposobem czopowe bydź ma, iako beczka przedawana będzie. Od kaźdego grosza, iako gdzie ustawione albo przedawane będzie, po pieniądzu iednemu Polskiemu płacić będą powinni: wszakże od tych groszow, co pieniądże uczynią, nie mają depaktacyi wyciągać. A iesliby też tenże co piwo warzył toż piwo szynkował, z osobna od teyże kaźdey beczki względem szynku, od grosza po pieniądzu płacić będą powinni. A iesliby ten piwowar komu inszemu piwo przedał na wyszynk, ten co ie kupi do miasteczek, do wsi, od wzięcia tego piwa na szynk, po pieniądzu od grosza płacić będzie. A ten pieniądz u tego piwowara, a nie u tego co bierze na szynk poborcy repetować będą. A piwowarowie ci, którzy narobiwszy słodow przed publikacją uniwersalu tego, a z tych słodow dopiero po publikacji piwa robią, nie mogą się czopowego uchronić, gdyż od beczki, iako wyżey napisano, a nie od słodow, czopowe płacić będą: a z takowych Urząd Mieyski, za instygacją Poborcow, powinien nieodwłoczną sprawiedliwość uczynić, pod winą sta grzywien, o którą pozwany przed Starostę, ma *peremptorie* odpowiadać.

A iż się naydnują niektorzy stanu szlacheckiego, niektorzy też Starostowie, którzy w mieściech naszych Krolewskich y duchownych domy mają, a piwo na wyszynk warzają: także y ci, którzy słady bądź wymierne, bądź folwarkowe, na wywarzenie do miast abo miasteczek dają: tedy takoweż czopowe płacić mają, iako y insi mieszczanie od inszych piw.

Z mieluchow dobr naszych, y duchownych, z których na szynk piwo dają, kaźdy karczmarz ma dawać od beczki wyszynkowancy gr. ieden.

A iż miasto Krakow, Kazimierz, Kleparz, mają pewne ufolgowania: tedy czopowe, szos, y insze podatki wszystkie, iako z starodawna dawali, y według tego uniwersalu powinni będą dać na ten czas: nie derogując iednak napotym ich prawu z strony tego ufolgowania.

Karczmarze abo piwowarowie, którzy na wsiach piwo warzają, ponieważ ie ciż szynkuć, y indziej przedawają, takowi od kaźdego grosza we wsiach naszych y duchownych, *pro hac vice* a w szlacheckich, od czterech szelągow po pieniądzu iednemu płacić są powinni.

Słodownicy co słady robią, a piwa nie warzają, od rzemiosła swego do roku powinni dać po złotych dwu.

Od przewoźnego piwa, na imię Gdańskiego, Swidnickiego Głogowskiego, od kaźdego achtela, który przywiozą do Korony, ma dać groszy 15, a od fasy groszy 30.

Od palenia gorzałki, banie, kotła, w mieściech y w miasteczkach, kaźdy powinien płacić po gr: 24, a na wsiach po gr: dwanaście. A od szynku teyże gorzałki, w mieściech y w miasteczkach, po groszy 12, a na wsiach po gr: 6. A na Wolyniu y Podlaszu, od szynkowania gorzałki, od kaźdey kwarty po dwa pieniądże białe. Czemu y arendarze gorzałki wszędy podlec mają.

Wina wszystkie aby inszemi drogami nie szły; iedno temi: na Iaślika, Duklę, Rymanow, Sądecz, Biecz, Zmigrod, Nowy targ, Krosno, Samborz, Lesko, Stryi: czego przestrzegają mają Starostowie, Celnicy y Urzędy Mieyskie. A ktoby się ważył inszemi drogami wina Węgierskie z tych tam krajow do Korony wieść, abo prowadzić: tedy tym sposobem wina traci, ktorego połowica na Nas, a połowica na delatora. A za pozwoleniem wszech Stanow, mocą y ustawą tego Seymu, postanawiamy teraz, y na czasy wieczne, aby ani dzierżawcy nasi, ani Poborcowie, ani żaden inny nie śmiał gwałtem hamować kupcow, abo do inszych składow mimo tą gdzie ie prowadzą poniewalać, gdyż na kaźdym z tych składow, Poborcowie od ich win składne y czopowe, zupełnie kaźdy w swym Woiewodztwie wybierają, y do skarbu naszego oddają, pod winą sta grzywien, *parti et iudicio totidem, ad instantiam cuiusvis, o co forum* na Trybunał mieć ma, *inter causas officij*. A od kaźdego pułkufka, ma płacić na składzie, ten co ie do Korony przywiezie, po złotych dwu; a ten co ie kupi, y do miasta abo miasteczka na szynk złoży, będzie powinien dać z osobna po złotych dwu. Także malmazya, muszkatela, wino Wołoskie, na Kamieniec y Sniatyn prowadzone bydź mają. A tam na tych mieyscach, od tego kaźdy płacić do Poborce będzie powinien, *ne mine excepto*, od kaźdey kuffy malmazyi y muszkateli, po złotych czterech. A ci Poborcy od takowych win, malmazyi y muszkatele, ktorekolwiek na to mieysca przywożą Urząd Mieyski, *sub fide, et iurejurando*, Poborcy rekognicyą wydać mają, takowego wzięcia poboru sprawiedliwie. Tamże na tych mieyscach, ktożkolwiek

zapłaci, wezmie kwitacyą od Poborce y Pisarza Celnego: z którą gdy do Krakowa, albo na insze także mieysce przyjedzie, a Poborcy onego mieysca ukaże, iuż od takowego wina płacić nie będzie powinien: ale iesli takiey kwitacyi nie ukaże, tak w Krakowie, iako y na inszych mieyscach, że mieysce opisanych składow minął, tedy tym sposobem wina traci, ktorego połowica, na Nas, a na Celnika z Poborcą połowica iść ma.

Wina Eнденburskie, Rakuskie, y Morawskie, y Ryńskie, iż *promiscue* idą do Małey, y Wielkiej Polski, temu pewny skład bydź nie może na komorach Celnych: Poborca, przy Pisarzu Celnym, y Urzędzie Mieyskim, wybierać będzie od kaźdego wiadra, ktore ma mieć ośmdziesiąt kwart. Od Morawskiego, y Ryńskiego, po groszy sześci: a od Eнденburskiego, od kaźdego wiadra, ktore ma kwart sto y cztery, groszy dziesięć. Od wina Gubińskiego, Krosińskiego, etc. *et il genus*, od kaźdego drelinku, po groszy dwadzieścia y cztery: a od wina Wołoskiego bareły, po groszy szesnaście.

1542

Wina, ktore do piwnic, w mieściech, przed tym uniwersalem zastawiono, mają bydź przez Poborce, y Urząd Mieyski, *sub fide et conscientia*, policzone: a ktoreby się znalazły, za ich pilną inkwizycyą, odczopowane, takowe Poborca, z Urzędem Mieyskim, pieczętować ma, aby drugi raz od nich nie czopowano. A od którychby nie odczopowano, a przed publikacją tego uniwersalu, wstawione były do piwnic: tedy od nich powinni płacić będą czopowe, iako przedtym, po złotych dwu, składnego nie wyciągając. A po expiracyey roku, cokolwiek się naydzie win po piwnicach, nie wyszynkowanych; od czopowego wolni bydź mają, składne tylko zapłaciwszy na komorach pogranicznych. W czym, aby ludzie kupieccy krzywdy nie mieli, tedy Poborcowie nie mają od nich zaraz pieniądzy, od win w piwnicach zastawionych, wyciągać: ale popisawszy ie tylko, aż po expirowaniu arendy, porachować się z nimi mają, wiele zaś beczek nie wyszynkowanych w piwnicach zostanie. A co się z takowego rachunku pokaże, dopiero od nich czopowe odbierać.

Wina, ktore morzem przychodzą, Francuskie, Wołoskie, Hiszpańskie, Pinioly, Alakanty, Rywuly, y inne, gdy do miasta, y miasteczka przywiożą, od kaźdey beczki płacić mają po groszy dwadzieścia y cztery: czego Poborca, y Urząd Mieyski, *fideliter* doyrzec będą powinni.

Od beczki miodu rozsyconego, w ktoreyby trzy bareły były pitego, od kaźdego po groszy dwanaście: a od pulbeczki, podług proporcyei bareł, po groszy sześci.

Od miodow starych, sowito kaźdy ma dać po groszy dwudziestu y czterech: a od bareły, albo pulbeczki, po groszy dwanaście Polskich; wyjąwszy miody szlacheckie, ktore sobie domasycą, y ktore będą na szynk z swoich własnych pasiek dawać.

Także od trojniku, kierstranku, malinniku,

kaźdy, iako od starego miodu, płacić będzie powinien.

A żeby to sprawiedliwie dochodziło, Poborca kaźdy, w Woiewodztwach, y w Powieciech, będzie powinien, po wzięciu uniwersalu poborowego, obiachać miasta wszystkie y miasteczka, onego Woiewodztwa, abo Ziemie. A tam ma z Rady Mieyskiej, abo pospolitego człowieka, iednego obrać, ktory przezeń, y przez Radę, ma bydź przysięgą obowiazany, że podatku tego czopowego, pilnie y wiernie doglądać, y wybierać będzie według tego uniwersalu: do ktorego, z Rady Mieyskiej, ma bydź ieden przydawan, aby tym większa wiara była, y pilność: z czego się Urząd Mieyski wymawiać nie ma, y za tą uchwałą będzie powinien: a pieniądże wybrane, na kwartał Poborcy oddawać, za dostatecznym pisaniem rejestru kaźdego waru, y szynkowania, zapieczętowanym pieczęcią Mieyską, y podpisem Burmistrza, y dwu Radziec, pod winą sta grzywien. Tenże Poborca, we wsiach naszych Krolewskich, y duchownych, ma postanowić z karczmarzem, za wiadomością panow samych Starostow, y Urzędnikow, iakoby z tego czopowego ten procent dochodził sprawiedliwie.

1543

A gdzieby się to pokazać mogło, żeby w tym niebacznie iakich fortelow, derogując tey Seymowej uchwale, używać kto chciał, takowy winą dwoiaką czternastą grzywien karani bydź ma: o którą ma mieć *peremptorium terminum* przed Starostą, kiedy Poborca pozwie. A ze wsi szlacheckich, Panowie wsi onych, abo ich Urzędniczy, mają pobor czopowy odsyłać do Poborce, przez karczmarze swe, *cum significatorialibus literis*, za ręką y pieczęcią swą, specyfikując iako wiele czopowego, a że zupełnie y sprawiedliwie odsyłają: czego karczmarz przy oddawaniu czopowego przysięgą podeprze. A iesliby się też którzy upornie iakimi wolnościami chcieli bronić, takowi do zapłaty przymuszeni urzędnie bydź mają, y listy żadnemi przeciwko temu bronić się nie mają.

Szyprowie, od zboża y od towarow leśnych, tak płacić mają wszyscy. Ci co zboże wodą spuszczaią do Gdańska, Elbląga, Krolewca, Rygi, y indziej na wszystkie mieysca portowe, płacić powinni tak od pszenice, żyta, ięczmienia, owsa, mąki, iagiel, y wszelakiey żywności, od kaźdego łasztu Gdańskiej miary, po gr: 30 Polskich. W czym gdyby więcej łasztow szacowano od Pisarzow poborowych, niż się na szkucie kupieckiey nayduie, według powieści iego: tedy przysięgą kupiec albo faktor iego, liquidować y zapłacić będzie powinien. Wyjąwszy w tym wszelakie zboża urodzaiu szlacheckiego, y dobr duchownych: y arendarze szlacheckie, ktory arendy przyjmują, ktory od tego wolni bydź mają: wszakże takowym obyczaiem że sługa kaźdego szlacheca iakiegokolwiek stanu, dostateczną przysięgę uczynić ma, że to zboże nie przekupne, ale własnego urodzaiu pana iego, ani zaprzędane kupcowi żadnemu, którą przysięgę ma au-

1544 *tentice* na cło pokazać, a jeśli był drugi raz przymuszony do przysięgi, ma być ten, co na tym cło wodnym postanowiony będzie, albo Sukkollektor jego, karany *poena centum marcarum*, o którą ma mieć *peremptorium terminum* na Trybunale. A to wybieranie ma być na miejscach zwykłych u Fordona, y innych do tego obranych, a od towarów leśnych, z dobr naszych Krolewskich, gdzie Starostowie popioły y inne towary leśne sprawują swym sumptem, a na swoy własny pożytek, powinni płacić od łasztu popiołu, po groszy trzydzieści.

Od łasztu smoly, gr: 24; od sta klepek, gr: 30; od sta wasiłek, gr: 30; od sta pipełek, gr: 30; od sta wanczosa, gr: 24; od kopy cembrowiny, gr: 30; od masztu każdego, gr: 15; od sta balow, gr: 25; od kopy tarcie, po gr: 10.

Wszakże gdzie towary leśne w dobrach naszych ku pożytku skarbowemu byłyby robione, y spuszczone, od takowych towarów cło żadne nie ma być płacone.

Szyprowie od każdej własnej szkuty, krom szlacheckich, które iedno najmniej z frochtu, płacić mają na rok po złotych sześci.

Rotmani Wiślni, od osoby po złotemu jednemu: od dubasa po trzy złote Polskie. Od lichtana po złotych dwu. To ma wybierać, u Fordona.

Od każdej beczki śledzi, przekupnie mają dawać po gr: 6; od beczki dorszu y stokwiszu, po gr: dwu; od beczki Lwowskich szczuk, po gr: 12; od beczki ryb Pruskich, y Krolewskich po gr: 6; od beczki węgorzy, po gr: 12; od wyziny mazy, po złotych dwu: od beczki iesietrzyny po gr: 10; od suchych ryb wielkich sta, po gr: 5; od łososa iednego, po gr: jednemu; od iesiotra wędłego po gr: jednemu; od troski iunow po groszu jednemu.

Wszakże szlacheckie ryby, tak słone, iako y suche, od tego poboru mają być wolne.

Także y szledzie szlacheckie na ich własną potrzebę domową do żywności ze Gdańska, abo z Torunia na skutę wzięte, abo wozmi wzięte, mają być wolne od płacenia poboru: wszakże *secundum proportionem*, każdemu przepuszczane być mają.

1545 A iż też Poborcy, abo ich Sukkollektorowie z poddanych tak naszych, iako y duchownych y świeckich, którzy z własnymi użytkami na targi do miast, y miasteczek przyjeżdżają, udając ich za przekupnie, pobor z nich niesłusznie biorą: tedy gdy to uczynią Poborcy, abo Sukkollektorowie, mimo świadectwo pańskie, *poena dupliti quatuordecim marcarum* karani być mają: o którą pozwani sami y *Succollectores* ich na Trybunał, mają *peremptorie* odpowiadać.

Owczarze, osepni, państwo, fałeczni, y inni, aby dali od dziesiąci owiec swych, po groszy dwu, y od tych co ie w nymie mają.

Ci którzy mają pieniądze leżące, a na *interesse* ich dawaia, aby każdy od sta złotych dał złotych dwa: a nawięcej którzy majątności swo-

ie przedawszy, w mieściech mieszkają. Wszakże aby żaden nie brał od sta, iedno złotych ośm.

Warunek, czas, y miejsce oddawania poborow.

Poborcowie wszyscy, tak Koronni, iako Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y ich Sukkollektorowie, do wybierania poboru łanowego, szosowego, czopowego, y składnego, y czwartego grosza: tak ci co tu są na Seymie mianowani, y w uniwersał wpisani, iako y cico w Woiewodztwach, albo Ziemiach, na to będą obrani, na wybieranie tego poboru przysięgą obowiązani być mają. A te przysięgi będą powinni uczynić *in eam rotam*, iako iest w uniwersale *anni millesimi, quingentesimi, nonagesimi primi*, napisana, każdy w Grodzie przedniejszym Woiewodztwa albo Ziemi swej, przedtym nim pocznie pobory wszelakie wybierać. A ekstrakt tej przysięgi powinien być *autentice* z Grodu naprzód przy czynieniu liczby produkować.

Szoszy z miast y miasteczek, mają miasta y miasteczka począć oddawać do Poborców swych, na dzień S. Woyciecha po Wielkieynocy, y tam go mają skończyć. A ci Poborcowie, którzy z przeszłego Seymu poczęli wybierać pobor w swych Woiewodztwach y Ziemiach, co go pozwolili, aby *eznunc* do Podskarbiego być oddany. A drudzy co go z pozwolenia pierwszego ieszcze nie wydali na tenże dzień S. Woyciecha, równo z drugimi wydać go mają: a na delatach podanym, nie ma to nie szkodzić. Toż y o miastach y miasteczkach z strony szosu, rozumieć się ma.

Także y łanowe y to co raz w rok wybierano bywa, w tymże czasie ma być od wszystkich do Poborców oddano. W którym czasie jeśli kto tego poboru nie oddał, iuz *in delatis* do Urzędu Poborca podać go ma: za którą delacją *cum poena quatuordecim marcarum*, zapłacić to każdy będzie powinien Urzędowi Grodzkiemu. A Urząd Grodzki to co wybierze, w dziesięć niedziel po oddanej delacji, do Podskarbiego powinien być odesłać, abo urzędowe processy, w którychby się żadna folga przeciwko deferowanym nie okazowała, pod winą *centum* grzywien, gdy będzie do tej delacji pozwany na Trybunał: ktorey winy połowica

1546 Sądowi, a połowica stronie pozyczącej przychodzić ma. A takowych delacji, które Poborcy do Grodów podawać będą, mają ekstrakty z tych Urzędów Grodzkich *autentice* oddawać do skarbu, przy oddawaniu rat. Z których delacji iuz skarb, a nie Poborcy, Urzędy Grodzkie requirować mają. A Poborcy to co wybiera, wiernie a sprawiedliwie do skarbu odnieść y oddać powinni będą, za kwitami Podskarbiego Koronnego, y W. X. L. nadaley na S. Ian: które oddawanie daley się odkładać nie ma. Na który czas jeśli który Poborca nie oddał, tedy pozwany na Trybunał którykolwiek, tak Piotrkowski, iako y Lubelski, a W. X. L. do Trybunału Lit: od Instygatora skarbowego, z winą sta grzywien, oddać ie *in instanti* będzie po-

winien, *sub poena bannitionis*: ktorey winy połowica na sąd, a druga połowica na delatora przychodzić ma. Na ten czas, to iest na S. Woyciech blisko przyszy, pogłowne żydowskie ma być oddane do skarbu pod temiż winami, abo pod przypadkami, ktoreby się w kontrakcie, jeśli by którzy z żydami abo z kim innym przez skarb był uczyniony, opisały.

A wybieranie czopowego, składnego, y czwartego grosza, przez też Poborce, ma się począć wybierać od dnia dziewiątego księżyca Kwietnia, y tak się kończyć ma przez rok, aż do drugiego dnia dziewiątego tegoż Kwietnia: a w Litwie czas według uniwersału, roku przeszłego 1600. A na pewnych miejscach w Koronie, gdzie iuz wedle pozwolenia także 1600 czopowe poczęło się wybierać do tegoż czasu przez rok, iako się poczęło, pobierane być ma. A do skarbu mają ie odnosić, oddawać na czasy w kontrakciech z skarbem postanowione, pod temiż winami. A iż Powiat Upitski, będąc w najbliższym niebezpieczeństwie od Xiążęcia Karolusa, wprzod z chęci swej przed inszemi, z dobr swych szlacheckich pobor wydali, y zań żołnierze z poyrzodku siebie wyprawili, przeto tych co go oddali, od terazniejszej uchwały poborowej wyimuiemy, dla porachowania y kwitowania, do skarbu W. X. L. ich odsyłamy: a ci coby go nie wydali, aby pod tę uchwałę Seymową podpadali, y *nemine excepto*, tak z naszych dobr Krolewskich, iako y duchownych y świeckich, na czas pobor zupełnie oddali.

Poborcy do wybierania tych poborow, w Woiewodztwach oznaczeni.

1547 W Krakowskim, Urodzony Marcin Silnicki; w Poznańskim, Urodzony Adam Naramowski; w Wileńskim, Urodzony Stanisław Iurgiewicz Naczory; w Osmiańskiej Ziemi, Urodzony Krzysztof Stachowski; w Lidzkim, Urodzony Hieronim Abrahamowicz Woyski Lidzki; w Wilkomińskiej Ziemi Urodzony Jakub Towiański; w Braclawskim, Urodzony,.....; w Sedomirskim, z Powiatow; Sedomirskiego, Wislickiego Pilźnieńskiego, Urodzony Ian Bįdziński; Radomskiego, Opoczyńskiego, Chęcińskiego, Stężyckiego, Urodzony Ian Suligostowski; w Kaliskim, Urodzony,.....; w Trockim, Urodzony,.....; Powiatu Grodzińskiego, Urodzony Ian Bohufał; Powiatu Kowieńskiego Urodzony,.....; Powiatu Upitskiego, Urodzony Malcher Petrusowicz, Pisarz Grodzki Upitski; w Sieradzkim, Ur: Ian Zamoycki, do łanowego y czopowego; Ziemi Wieluńskiej, y Ostrzeszowskiej, Urodzony Maciej Mrowiński, Pisarz Grodzki Wieluński, ten pobor w roku terazniejszym uchwalony, ma począć wybierać w ten czas, gdy się pobor w roku 1598 uchwalony wybierze. Który to pobor, przez tej Ziemi obywatela, iest obrocony na żołnierza, ktorego był wywoził Urodzony Alexander Koniecpolski, Starosta nasz Wieluński, co się terazniejszą uchwałą Seymową utwierdza. W Łęczyckim, Urodz: Marcin Witowski,

Pisarz Grodzki Łęczycki. Tenże y czopowe wybierać ma, bez arendy żydowskiej; w Ziemi Żmudzkiej, Urodzony Florian Bogusz Okmiański; w Brzeskim Kujawskim, Urodzony Ian Trzebuchowski, Sędzia Grodzki Radzieiowski; w Kiowski, Urodzony Wacław Wielehorski, Podwoiewodzy Kiiowski; w Inowłocławskim,.....; w Ziemi Dobrzyńskiej, Urodzony Woyciech Rytwiński, Podstarości Bobrownicki; w Ruskim, Powiatow, Lwowskiego, Zydzaczowskiego, Urodzony Mikołaj Ożga; Z Powiatow, Halickiego, Kolumbiańskiego y Trembowelskiego, Urodzony Krzysztof Gorski; z Sanockiej Ziemi, Urodzony Piotr Domaracki; Przemyskiej, Urodzony,....; Chełmskiego, Urodzony Andrzej Serebryski; Wołyńskiego, Urodzony Lawryn Drewiński; Podolskiego, Urodzony,.... Strzyżewski; Lubelskiego Urodzony Prandota Dzierżek; Płockiego, Urodzony Fedor Reuth; Bełskiego, Urodzony Kasper Iahodyński; Nowogrodzkiego, Urodzony Hreor Niemiera; Powiatu Wolkowskiego Urodzony Hieronim Wasielewski, Stołnik Wolkowski; w Słonimskim Ur: Ierzy Czyskiewicz, Pisarz Ziemi Słonimski; w Płockim, Urodzony Walenty Konarski, Podstarości Płocki; w Witebskim, Urodzony Hreory Maikowicz; w Orszańskim, Urodzony Książ Iwan Boryssowicz Łukomski; w Mazowieckim, w Ziemi Czerskiej, Urodzony Franc Zawisza Podstarości Czerski; w Ziemi Warszawskiej, Urodzony,.... Głuchowski; Ziemi Wiskiej, Urodzony Adam Grącki; w Ziemi Wysszogrodzkiej, Urodzony Woyciech Węgrzynowski Pisarza Wysszogrodzkiego Ziemińskiego syn; w Ziemi Zakroczymskiej, Urod: Grzegorz Chmielowski; w Ziemi Ciechanowskiej, Urod. Walenty Zuniowski; w Ziemi Łomżeńskiej, Ur: Ian Ięmielity, Podśedek Łomżeński; w Rożańskim y Makowskim, Urodzony Paweł Olszowski; w Ziemi Nurskiej Urod: Mikołaj Laskowski, Podkom: Nurski; w Ziemi Liwskiej, Urod: Idzi Zaliwski, Sędzia Ziemi Liwski, w Podlaskim Bielskiego Powiatu, Urod. Troian Wyszyński; Ziemi Drohickej, Urodzony Woyciech Kosowski, Dworzanin Krola I. M.; Ziemi Mielnickiej, Urodzony Stanisław Skiwski, Pisarz Ziemi Mielnicki; w Rawskim Urodz: Wawrzyniec Lipski, Sędzia Ziemi Rawski; w Ziemi Sochaczowskiej, Urodzony Adam Izbiński, Czesnik Sochaczewski; w Ziemi Gostyńskiej, Urodzony,.....; Brześcia Litew: Urodz: Paweł Zaranek, Sędzia Grodzki Brzeski; w Pińskim, Urodzony,.....; w Chełmińskim, Urodzony,.....; w Mścińskim, Ur: Paweł Kopeć; w Malborskim, Urodz:.....; w Braclawskim, Ur: Michał Lasko, Sędzia Grodzki Winnicki; w Pomorskim, Urodz:.....; w Mińskim, Urodzony,.....; Powiatu Możerskiego, Ur: Ian Lenkiewicz; w Rzeczyckim, Urodzony,.....; w Ziemi Infantckiej, w Woiewodztwie Wendeńskim; w Derpskim,.....; w Pernawskim,.....

A duchowieństwo W. X. L., zostawa przy swej prerogatywie w wybieraniu y oddawaniu poboru wedle uniwersału *anni* 1598. A wszakże ten-

że duchowny Poborca przysiędz ma, iako y świecki przy swym starszym duchownym na Urzędzie Grodzkim.

Salaria Poborcom.

Salaria tym Poborcom, mają być rachowane od każdego złotego po groszu iednemu: z ktorego *salarium* już y koszt odwożenia pieniędzy do skarbu odprować mają. A dla lepszej wiary, y pewności tych wszystkich rzeczy, pieczęcią Koronną zapieczętować rozkazaliśmy. Dan w Warszawie na Seymie Walnym Koronnym, dnia..... miesiaca..... roku P. 1601, Panowania Krolestw naszych, Polskiego 14 Szwedzkiego, roku 7.

Na własne Krola I. M. rozkazanie.

INSTRUCTIO

EXIGENDI THELONEI NOVI FINITIMI,

TAM IN MAIORI, QUAM IN MINORI POLONIA.

SIGISMUNDUS

Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, etc. Dominus et Haeres.

Manifestum facimus universis, quia quamvis jam pridem cameras in Regno nostro constituerimus, per quas mercatores merces suas ex Regno nostro ducere debeant, idque literis nostris, et publicis proclamationibus, ad universorum notitiam deduxerimus, ac Theloneatores in eisdem cameris statuerimus, instructionemque illis dederimus, secundum quam thelonea nostra exigere debeant. Quia tamen hi ipsi Theloneatores nostri, non plene mentem, et instructionem nostram perpendentes, aliter thelonea ipsa exigebant, quam erat in publicis Conventibus Regni nostri decretum: aequum censuimus, dare illis aliam plenariam instructionem, quae in nullo a publicis Generalium Conventuum decretis discreparet.

Inprimis igitur, Theloneatorum, facta ubique solenni proclamatione, juxta continentiam literarum universalium jam pridem datarum, ne aliquis audeat extra locum camerarum, declinare in vias obliquas, et praeterire, sub ammissione rerum, et mercium suarum, quilibet in loco sibi assignato, theloneum novum, a bobus, et pecudibus, ab equis, quocunque seu in quacunque partem pellendis,

Item. A cutibus, a caera, a vasis mellis, et quorumlibet piscium, a czyrwiec, juxta constitutionem factam, exiget, et percipiet, nemini aliquid indulgendo: in quo, cujuslibet ipsorum Theloneatorum, fides, conscientia onerata sit, et quilibet eorum, poena arbitrij nostri subiaceat.

Item. Theloneatorum nostrorum praefatorum, quilibet habeat potestatem, cum auxilio, vel sine auxilio, tam officialium, quam civitatum nostrarum, omnes mercatores, mercantiasque, sine ullo disci-

mine et differentia, cameras vijs obliquis praeterentes, et theloneum fraudantes, recipere, arestareque et sub bono testimonio, seu Capitanei, seu Proconsulis, et Consulium, omnia ad nostram informationem integre conservare, praeter equos, et boves, quos sub testimonio vendere poterint, ne in servandis expensa crescant.

Item. Si quis talis in quocunque loco per nostros Theloneatores, eorumque Vicegerentes, comperitus fuerit, qui a certa parte, vel quota, mercantiarum, seu boum et pecudum, solveret theloneum, alia parte non patefacta, omnia, a quibus solutum sit, libere dimittent. Sed quidquid comperierint, et eorum quilibet comperiet, a quo solutum non sit, pro infiscatione recipient, et ad nostram informationem conservent.

Item. Theloneatores ipsi, et eorum Vicegerentes, habebunt signata invicem sibi cognita, quibus mercatores, de satisfactione thelonei, in loco, quietabunt. Et tamen quilibet quittantiam manu propria scribet, specificando personam solventem, et quantitatem mercium, et qualitatem, a quibus solutum fuerit. Specificantes etiam diem, mensem, cum anno, et ita registro suo inscribet.

Item. Theloneatores praefati, habebunt inter se intelligentiam de intermedijs vijs, inter eorum cameras existentibus, per quas Theloneum fraudari posset, quomodo communi intelligentia custodientes sint: et unus, alium teneatur praemonere, ubi aliquid damnosum futurum Nobis consideraret.

Item. Ne cuiquam detur occasio trahendi mercatores, a rectis et consuetis itineribus, per aliquas pactiones: volumus ut in omnibus cameris novi thelonei, tam Terrae Cracoviensis, quam etiam Majoris Poloniae, ubique aequaliter theloneum exigatur, absque omnia gratia, sine dimissione in solvendo praesertim ubi mercatores, sive domini talium mercium, a quibus datur theloneum, sint liberi a solutione antiqui thelonei.

Item. Alter alterius quittantijs, ijsdem tamen non suspectis credat.

Item. Quoties evenerit necessitas, ut aliqua viae ex quacunque causa, praecipue ob nundinas extra Regnum alicubi proxime celebrandas, attentius custodiendae sint, alter alterum, et praecipue sibi viciniorem adjuvet, sine ulla renitentia.

Item. Quilibet theloneatorum, vetus theloneum, simul cum novo exiget: sed tamen in quittantijs, ac in registro, liquida specificatio fiat tam novi, quam vetusti.

Item. Nullius literae, neque intranei, neque extranei, valeant, praeter nostras, pro dimittendo cuiquam theloneo.

Theloneum vero novum sic est exigendum.

Ab unoquoque lapide caerae, solvantur grossi quatuor.

Item. A lapide czyrwiec, grossi quindecim.

Item. A quolibet bove, grossi triginta.

Item. A mactato bove, in Silesiam, grossi sex.

Item. A qualibet vacca, vel iuvenca, grossi quindecim.

Item. A singulo equo, et equa ducibili, grossi quindecim.

Item. A singulo vase minore, quod *sledziowka* vocatur, mollis crudi, piscium salitorum, alecum, anguillarum, salitarum carniarum, et a tunna fistrumi, grossi sex.

A majore vero vase Ruthenico, grossi duodecim.

Item. A centum cutibus boum qualiumcunque, et similiter a centum cutibus, quae vulgo *tuchty* vocantur, floreni quinque.

Item. A centum cutibus minoribus; ut vitulorum, hircorum, arietum, mutonum, et lantfale, per decem grossos.

A centum cutibus, quae *smusze* vocatur, per unum grossum, quando extra Regnum ducuntur.

Item. A minoribus cutibus Ruthenicalibus, seu Lithvanicis, a quolibet tacher, duo grossi cum medio

Caeterum, quia prorogatio solutionis thelonei, solet et Nobis, et mercatoribus, in Regno nostro negotiantibus, non parvum detrimentum afferre: volumus, ut Theloneatores nostri praedicti, non expectent solutionem thelonei nostri longius, quam de alijs nundinis, ad alias nundinas.

Quae omnia et singula superius expressa, in omnibus eorum punctis, clausulis, et articulis, alias in toto, et in parte, ab omnibus, in universum, firmiter et inviolabiliter teneri, atque observari volumus.

Vobis vero locorum Capitaneis, Tenentarijs, et alijs officialibus, quibuscunque civitatum, oppidorum, et communitatum Praefectis, vigore praesentium, severius mandamus: ut cum per Theloneatores nostros, seu ipsorum Vicegerentes, aut familiares, Notarios, et Collectores ipsorum theloneorum nostrorum, generatim, quorumcunque requisiti fueritis, in arestandis, et recipiendis, eorundem theloneorum nostrorum transgressoribus, consilio, et auxilio opportuno, ubi necesse fuerit, aditis, et adesse curetis, pro fide, et debito vestro, gratiaque nostra, secus non facturi. Datum Varsaviae, die 13 mensis Martij, anno Domini, 1601; Regnorum nostrorum, Poloniae 14 Sveciae anno 8.

*Ad mandatum Sacrae Regiae
Majestatis proprium.*

INSTRUCTIO EXIGENDI

THELONEI ANTIQUI, IN CAMERIS, TAM IN MAIORI QUAM IN MINORI POLONIA.

SIGISMUNDUS

Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, etc. Dominus et Haeres.

Significamus, tenore praesentium, quibus expe-

dit, universis et singulis: quia cupientes, differentias, et altercationes, inter officiales nostros, theloneis nostris, Regalibus praesiden: ex una; et eos omnes ac singulos, ad eorum solutionem quomodocunque obligatos, parte ex altera, multoties excitari solutas, penitus abrogare, et intemperiem querellarum, quibus a subditis nostris praetextentibus, se plus nimio, et ultra solutum, parum ordinata theloneorum exactione, gravari frequentius obruimur, submovere: modum ordinationem, et formulam thelonea nostra exigendi, ipsis Theloneatoribus, ac officialibus nostris eorundem theloneorum Praesidentibus, descripsimus. Quam ad universorum, et singulorum, quorum interest notitiam deducimus et deduci volumus: illamque in ipsis cameris theloneorum nostrorum, praesertim vero in camera Cracovien: observari mandamus.

Inprimis, liberum sit ut quilibet Theloneator, habeat liberam facultatem, instituendi sibi cameras necessarias, ad exigendum theloneum, tot quot pro utilitate Reipublicae fore crediderit, et quamdiu sibi necessarias arbitrabitur, nedum prius institutas, in suo esse conservare.

Item. Theloneatores, et eorum Vicegerentes, ad libram, et librum civilem, sine quavis renitentia admittantur; quo cautius providerè possint ne theloneum, aliqua ex parte, cum incommodo publicae utilitatis defraudetur.

Item. Ut liberum sit Theloneatori, et ejus Vicegerenti, currus nuncupatos, *rydwany*, in quibus nullae merces, praeter itineris necessaria, vehi consueverunt; si de aliquibus mercibus, intro conclusis, suspecti fuerint, illos explorare, alias *szynnowac*, solummodo, id faciat, caute, et secreta.

De mercatoribus.

Quilibet ad solutionem thelonei obligatus, teneatur solvere theloneum, vel in camera praedicti thelonei, per quam sibi competentius eundem crediderit. Quod si in camera capitali, vel in quacunque alia, de ejus thelonei, corpore theloneo satisfecerit, accipiet illic quittantiam, et ea se in reliquis cameris tuebitur, demonstrans illam, quod evehens aliquid earum mercium, vel rerum, ex Regno, in partes non prohibitas, a quibus theloneum, dum illas Regno invexit, persolvit; in ultimis illius thelonei cameris, debet iterum solvere, ratione thelonei, tantum, quantum invehendo in Regnum persolvit. Cujus summae quantitatem, quittantia a Capitaneali Theloneatore, vel aliquo custode ejusdem thelonei, accepta, demonstrabit.

Item. Si contingat eundem mercatorem aliquid de dictis mercibus quas, Regno invehit, vendendo distraxisse, vel inter eundem adauxisse: debet in dictis cameris, extra Regnum eundo a dictis suis mercibus, auctis, vel diminutis, solvere duplum thelonei capitalis, praesertim ab illis mercibus, a quibus nulla mentio in quittantia fieret a Theloneatore, seu custodibus camerarum superiorum.

Item. Si quempiam mercatorum contingat solvere, tam principale consuetum theloneum antiquum, quam etiam illud, quod in confinibus, seu graniciebus, aliquid ex Regno evehendo exigere consuevit in loco capitali, vel aliqua camera, de corpore dicti thelonei: talis monstrata quitantia suae satisfactionis, debet fieri liber in dictis cameris, per quas extra Regnum proficiscitur, nec aliquo pacto impediri.

1553

Item. Quilibet mercator, et institor, soluto semel in una Terra debito theloneo, a suis mercibus, cujuslibet generis, quam diu dictas suas merces non distraxerit, seu vendiderit, et in manibus, seu proprietate sua retinuerit, non tenebitur in illa eadem Terra, aliquid a dictis mercibus, ratione illius Terrae, thelonei persolvere.

Item. Quilibet mercator, vel institor, levibus curribus, dictis *rydwany*, per fora septimania, merces suas in proprijs equis circumducens, soluto semel, vel a mercibus, vel ab equis, debito theloneo, extantibus illis mercibus, in proprietate, seu manibus suis, hoc est, quam diu illas vendendo non distraxerit; non tenebitur ab illis, tam equis, quam mercibus, aliquid ratione thelonei persolvere; nisi dictas suas merces adauxerit, vel novas iterum illum comparare contigerit, a quibus toties, quoties id fecerit, theloneum persolvat: et hoc erit intelligendum ab adauctis, et novis.

Item. Si dictas merces, a quibus theloneum est semel persolutum, aliquem vectorem ad aliquas nundinas, ex eadem ipsa Terra vehere contingat; talis vector ad solutionem thelonei, ab equis tantummodo erit obligatus.

De panno.

A singulo, seu quolibet stamine panni preciosioris, seu gravioris, ratione thelonei, solvantur grossi quatuor.

Item. A singulo stamine simplicis vel levioris panni, solvantur, ratione thelonei, grossi duo.

Item. A bella simplicis panni, solvantur, ratione thelonei, grossi duo.

Item. A terlinco gravioris panni, solvantur grossi quadraginta quinque.

Extra Regnum autem evehentes, duplum ejus, ratione thelonei, solvant ab hujusmodi panno.

De mercibus.

Ab omnibus mercibus, cujuscunque speciei, vel generis fuerint, quae in mercimonijs vendi solent, alias *kramne*: utputa auro, argento, intextis, et non intextis, filatis, sericeis, lineis, aromatibus, vel his similibus, gemmis, margaritis, et caeteris hujusmodi, juxta aestimationem illarum computando, a qualibet marca, solvatur grossus unus.

Item. Ab omnibus mercibus, cujuscunque sint generis, et speciei, quae navibus, seu struibus, per flumina fluitando, aliquorsum conducuntur, juxta valorem mercium hujusmodi, a singula marca solvatur grossus unus. Excepto grano frumenti, quod habet suum theloneum consuetum.

Item. Ab arasijs, barchanis, et his similibus, juxta qualitatem summae, pro qua taxatae fuerint, a qualibet marca solvatur grossus unus. 1554

De ponderalibus.

A smigmate, arvina, burstin, ambra, alumine, mercurio, sepo, pice, sulphure, tartaro, vitreolo, bombice, gummi, gallas, et his similibus: a singulo lapide solvantur denarij novem.

Item. A lapide lanae, ratione thelonei, solvantur denarij duo.

Et a centenarij lanae, solvantur denarij novem.

Et a centenarij cerae, solvatur grossus unus.

Item. A singulo centenarij stanni informi et formato, ratione thelonei, solvantur grossi tres.

Item. A singulo centenarij plumbi et cupri, informi et formato, tantummodo debent solvi, extra Regnum illud vehentes, denarij duodecem.

De ferro.

A ferro tam informi, quam formato, a qualibet marca, ut supra, per unum grossum. Praeter falcastra, a quarum centum numero, solvantur grossi tres.

De pellibus pretiosis.

A pellibus, tam pretiosis, ut puta sobellis, marduribus, armellinis, cismis, panteris, castoribus, vulpinis, et his similibus quam etiam vilioribus; ut puta, regulinis, leporinis, agnellinis, lupinis, aspergellinis, *nowogrodki*, et his similibus, juxta aestimationem illarum computando, a singularum marca, solvatur per grossum unum.

Itidem de pelliceis ex eis confectis, erit intelligendum.

De cutibus.

A centum cutibus crudis bovinis, taurinis, solvantur ratione thelonei grossi viginti.

Itidem de similibus cutibus elaboratis, erit intelligendum.

Item. A cutibus pecudum, ut puta vitellinis, caprinis, arietinis, ovinis; tam crudis, quam elaboratis, ut puta, *iuchty*, et his similibus, juxta aestimationem illarum computando, a qualibet marca persolvatur grossus unus.

De liquoribus.

A barilla malvatici, tam Graeci, quam Italici, Rivuli, Bastardi, solvantur grossi duo.

Item. A vase dicto draynlink, vini ex Moravia advecti, ratione thelonei, solvantur grossi octodecem.

Et a medio vase draylik hujusmodi vini, solvantur grossi novem.

Item. A vase dicto kuffy, vini Moravici, solvantur gr: 12.

A medio vero vase vini, dicto pulkufek, grossi sex.

Item. A vino Ungarico, parimodo est intelligendum, praeter vasa draylinki, a quibus erit tantummodo solvendum per grossos octo. 1555

Item. A medone advectio, solvatur ut a cevisia Swidnicensi, et Tessinensi, hoc est a singulo vase mellis solvatur grossus unus, denarij sex.

Item. A vase mellis crudi, solvantur grossi tres.

De piscibus.

A singula tunna alecum in Regno, per grossos tres. A singula tunna angvillarum, per grossos quatuor. Extra Regnum autem evehentes, duplum ejus solvent.

Item. A vase piscium Leopoliensium salitorum, grossos sex.

A vase piscium salitorum Lublinen: Pincen: Sosnowki, Jodłowski, per grossum unum, denarios novem.

A vase piscium salitorum, Kiiowki, Dąbrowki, solvatur per grossos quatuor.

Et hoc erit intelligendum in Regno, extra Regnum autem evehentes, solvent duplum.

Item. Ab usione taxetur justa aestimationem, et aestimata ad marcas, a singula marca solvatur grossus unus.

Item. A siccis piscibus, taxatis ad marcas, a singula marca solvatur per grossum unum.

De lardo.

A singula perna lardi intra Regnum, per denarios tres. Extra Regnum vero duplum solvatur.

De armentis.

A singulo bovo solvatur grossus, denarij sex.

A singula vacca, grossus unus.

A singula ove, agno sive capra, et his similibus pecoribus et pecudibus, solvatur per denarios quatuor.

Item. Ab equis ducibilibus, solvatur per grossum unum.

De vectoribus.

De vectoribus talem fecimus ordinationem. Qui quia sunt duplices: nam quidam sunt indigenae, seu domestici, quidam autem forenses, seu extranei.

Primo igitur vector extraneus, cum Regno invexerit alterius cujuscunque merces, cujuscunque sint generis, vel speciei, si per aliquam cameram, seu custodiam thelonei iverit, illic idem a singulo equo theloneum, per unum grossum solvere debet.

A mercibus autem solvet etiam juxta illarum valorem Dominus mercium, vel suus factor. Et hoc est verum, si valor ejusmodi mercium generali taxa, et communi aestimatione, custodi camerae fuerit cognitus: alias ubi dictas merces taxare nesciret; tunc in tali casu ad capitalem thelonei cameram illas remittet, vel illarum qualitatem generali suo theloneatori adscribendo, de taxa illis imponenda, ab illo consilium inquirat. Quo habito, accipiet theloneum a mercibus, dabitque tam vectori, quam domino mercium, quitantiam satisfactionis, qui se in omni-

1556

bus illius thelonei cameris, possent ab omnibus se impetentibus tueri.

Item. Idem vectores extranei, cum adducunt merces, aut sal, extra Regnum, solvent a singulo equo, per duos grossos.

Excepto uno impare, alias *spicny*, supra numerum tantummodo quatuor, usque ad numerum undenarium inclusive, in uno curru, qui debet esse liber, et ab omni solutione immunis.

Itidem est intelligendum intra Regnum de equo *spicny*, qui debet per omnia esse liber.

Vectores autem domestici vehentes sal, vel alias merces, per Terram quampiam, tenebuntur a singulo equo solvere, ratione thelonei, consuetum illius Terrae theloneum. Si vero extra Regnum sal duxerint, prout admissum est vehi in Conventu Generali Petricoviensi, solvent a singulo equo duplum, excepto *spicny*, qui debet esse liber, ut supra de extraneis vectoribus est expressum.

Intra Regnum autem aliquid vehentes, tantummodo solvant ab equis, quantum et forenses, seu extranei, exceptis oppidis privilegiatis, *towarne* nuncupatis.

Item. Est consuetudo antiqua, quod vectores euntes pro sale, tenentur in cameris a quolibet equo per medium grossum solvere, excepto equo *spicny* dicto.

Item. Si quempiam vectorem incolam civitatis vel oppidi, a solutione thelonei vigore privilegij cujusdam liberi et immunis, merces cujuscunque alterius incolae civitatis, vel oppidi dati, vel nulla libertate gaudentis vexerit, et in fraudem thelonei veritatem coram theloneatore, vel ejus Vicesgerente celaverit, asserendo se vehere merces liberae civitatis vel oppidi; talis poena transgressionis thelonei puniatur, convictus de dolo et fraude.

Item. Mercatores, qui suis equis, suas proprias merces conduxerint solvent, vel a mercibus tantummodo, vel ab equis, et non ab utroque. Et hoc erit in arbitrio theloneatoris, modo a majori summa solvatur, juxta illud vulgatum: majus liberat minus.

Item. Ut futuris difficultatibus, quae redeunte theloneorum juxta primam formulam immunitate exoriri possint, tempestive obviatur statui-mus: ut vectores incolae alicujus civitatis vel oppidi, a solutione thelonei immunitate donati, vehentes merces suorum civium, seu concivium, non teneantur solvere quidquam ratione thelonei, tam a mercibus, quam etiam ab equis, verum si cujuscunque alterius incolae, ex civitate vel oppido etiam parem libertatem habent: vehere illos contingat, tali libertate non obstante, tenebuntur ab equis, tanquam vectores, debitum theloneum illius Terrae persolvere.

Ad probationem autem proprietatis equorum et mercium, simul necessarium erit, ut talis asserens suos equos et merces, habeat sufficiens testimonium literale, sigillatum a Consulatu illius civitatis vel oppidi, in quo se dicit domicilium habere, qui veritatem in talibus literis

1557

explicabunt sub suo juramento, quod initio sui Consulatus seu officij, de praestanda in rebus omnibus veritate praestiterunt.

Item. Vehentes sal ex Wieliczka, ad depositorium Cracovien: solvent theloneum a singulo equo per grossum unum.

Item. Vehentes sal ex Bochnia, ad depositorium tantummodo Wislicien: a solutione thelonei Cracovien: liberi erunt propter solutionem thelonei, quod tam in Chuchari et Uście, praedictum sal persolvent.

INSTRUCTIO

EXIGENDI THELONEI, IN CAMERA BENDZINENSIS.

Item. Vectores forenses, seu extranei, dicarj, seu carbini dicti, euntes pro sale minuto, cum curru vacuo, a quolibet equo per duos grossos, denarios quatuor cum medio: excepto spicny solvent. Redeuntes autem cum curribus sale minuto oneratis, soluto theloneo Cracov: a singulo equo per unum grossum, in Bendzin ad aliquam solutionem non tenebuntur.

Itidem erit de omnibus indigenis, seu domesticis.

Item. A singulo equo educibili alias *powodny*, extra Regnum, solvatur grossus, cum sex denarijs.

Item. A singulo stamine panni boni, vel gravioris nuncupati, solvatur grossus unus, denarij sex.

Item. Sub titulo autem gravioris panni Lunden: purpuriani, Rienum, Tricen: Polbrucki, Czwikowien: Stamet, Ostrodomien: Meckien: Bručen: erunt intelligendi et similes.

Levioris vero appellatione, omnes panni in Polonia, Bohemia, Moravia, Silesia facti, erunt intelligendi. A cujus quidem leviores sive simplicis, singulo stamine, per medium grossum Polonicalem solvatur.

Item. Vectores educentes extra Regnum in curribus, plumbum, cremensinum, aes, caeram, stannum, cutes, usiones, carpones Valachicos, a singulo equo per quinque lutos grossos solvere tenebuntur, qui faciunt grossos septem, cum medio.

Item. Vectores a mercibus communibus, ad mercimonia pertinent: alias *kramne rzeczy*, a singula marca denarios sexdecem, taxando merces juxta aestimationem.

Item. A singula tunna alecum, tres grossos Polonicales.

Item. A quolibet vase cerevisiae Swidnicensi gr: unum, denarios sex.

1558 *Item.* A centenario plumbi, per denarios duodecem, thelonei Cracoviensis.

Item. A singulo vase mellis, grossos tres.

Item. Vectores comceantes, vel transeuntes per Oświęcim, soluto Oświęcimensi theloneo, non erunt ad aliud quam Cracovien: theloneum obligati, in Terra Cracoviensi.

Quo circa tibi Theloneatori Regni mandamus, ut juxta formulam, et modum superius designatum, te conserves, ipsumque theloneum nostrum tibi creditum, a rebus praedictis, ita ut praemissum est, exigas, et exigi facias, pro fide tua, et gratia nostra, non aliter facturus. Datum Cracoviae, feria tertia proxima, post festum Sanctae Trinitatis. Anno Domini, millesimo, quingentesimo, vigesimo quarto. Regni nostri, anno decimo octavo.

Nos itaque Sigismundus Tertius, Rex superscriptus: universis et singulis, cujuscunque status, et conditionis existen: ad notitiam deducimus, eisdemque mandamus, ut circa eandem ordinationem, et instructionem Divi Decessoris nostri, sese conservent, neque eam in ullo transgrediantur, pro gratia nostra, et debito suo, secus non facturi. In cujus rei fidem praesentes manu nostra subscriptas, sigillo Regni nostri communiri jussimus. Datum Varsaviae die 13 mensis Martij. Anno Domini, 1601; Regnorum nostrorum, Poloniae 14 Svecici vero anno 8.

Ad mandatum S. M. R. proprium.

UNIWERSAŁ POBOROWY,

NA SEYMIE WALNYM KORONNYM WARSZAWSKIM

W ROKU PAŃSKIM 1601 UCHWALONY, KTORY POBOR MA BYDŹ WYBIERANY, W ROKU 1602.

Z Y G M U N T III

z Bożej łaski Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantskie, etc. etc. Szwedzki, Gotcki, Wandalski, dziedziczny Krol.

Wszem wobec, y każdemu zosobna, ktoregokolwiek stanu, dostoięstwa, y urzędu, tak duchownego, iako y świeckiego, ludziom, y innym wszem poddanym naszym, miast, y miasteczek, wsi, y innych osiadłości, iakiemikolwiek tytułami, y przezwiskami nazwanymi, w Koronie, y we wszęch Państwach naszych mieszkającym, ktorymikolwiek należy, y do których terazniejsza Seynowa uchwała przydzie, y oznajmiona będzie: wdzięcznie a wiernie Nam miłym, łaskę naszą Krolewską. Wdzięcznie y wiernie Nam mili: widząc tak wielkie niebezpieczeństwa od nieprzyjaciół postronnych, na Państwa Korony y W. X. L. gwałtem przypadające, y dalsze przypadki upatrując, w których do niemałego zaciągu wojennego przyść musi, obmyślając obronę Rzpltey przeciw nieprzyjaciółom: tedy za radą Panow Radnych naszych, za zezwoleniem Posłow Zięmskich, obojga narodu, gdzieby się tym poborem iednym, na ten rok, który na Seymie terazniejszym, iest od wszęch Stanow Koronnych, y W. X. Lit. pozwolony, odporu dać nie mogło nieprzyjacielowi, na po-

parcie dalsze wojenne, nieskładając na to innego Seymu, ani okazji potrzebnych do obrony Rzeczypospolitey opuszczając, mocą, y uchwałą terazniejszego, pozwolony iest na rok drugi przysły, pobor taki drugi, łanowy, y czopowy, iako w niniejszym roku. Ktorego więc wybieranie pocznie się zarazem od S. Woyciecha w roku przysłym 1602 a do S. Iana Chrzeciela skończyć, y oddać się ma do skarbu. A czopowe po dokończeniu, y wyściu roku pierwszego, ma się począć zaraz *immediate* na drugi rok wybierać, y do roku trwać: przykładając do tego w W. X. Lit. podwyższenie cla nowego, według uniwersału 1600. Ktory to pobor tym uniwersałem publikujemy, aby zatym każdy wedle niego, to co iest postanowiono, y zgodnie pozwolono, oddawał.

Wszyscy kmiecie y każdy z nich zosobna, tak nasi, iako y poddanych naszych, duchownych y świeckich osob, wszęch Państw naszych Koronnych, y W. X. L. ktorzy sobie, abo panom swym orzą, abo roboty odkupują u tychże panow swych, tak we wsiach starodawnych, iako y nowo osadzonych, nie wedle starych kwitacyi: a ięsliby kto kwitow roku 1578 nie miał, tedy wedle kwitow posledniejszych poborow, z każdego łanu, żrzebia, śladu, włoki, y osiadłych rol, maia płacić po gr: Polskich piętnaście, *juxta quantitatem agrorum*. A z nowych osiadłości, według rekognicyi pańskich, ktore maia przez poddanego iuramentem liquidować.

Z takowych wyżey opisanych rol kmieci osiadłych, z strony dziesięcin, po drugich piętnaście groszy Polskich, gdzie są snopowe dziesięciny, abo meszne, spy, abo małdry, iako wyżey opisano. A z dziesięciny, y takież z tych spy, maia to sobie wytrącać: a gdzie piętnaście dziesięciny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy kmieć swoim dołożyć ma, tak żeby z roli y z dziesięciny, pełna groszy 30 Polskich dał. A gdzieby też dziesięciny snopowe, ani piętnaście, ani mesznego nie było, kmieć powinien sam dać gr: 30. A w W. X. L. w Kiiowie y na Wołyniu, y indziej, gdziekolwiek włok mierzonych nie masz, iedno służby: z każdej służby osiadły po złotemu iednemu. A iż na służbach innych bywa po kilka dymow, tedy dwa dymy na ieden złoty składać się maia, a gdzie też służb ani włok nie masz iedno dymy, iako bywa na Polesiu, także po 2 dymy na ieden złoty składać się maia. A w Ziemi Halickiej, y Podolskim Wdztwie, począwszy od Lwowa, nie z łanow, ani z włok, ale z każdego pługa każdy ma dać złoty, ile ich wychodzi na robotę. Także y w Ziemi Inflantskiej, nie z hakow, iako przedtym, ale z pługow, poddani, tak ci co sobie tylko orzą, iako y ci co na robotę pańską wychodzą, po złotemu będą płacić. A szlachcicy, ktorzy swemi pługami orzą, po pułzłotemu. A iż tam w tej Ziemi nie było przedtym żadney likwidacyi na sprawiedliwe oddanie poboru: tedy będą powinni kubieszowie, y pokundziowie, a po

naszemu włodarze przy oddawaniu tego poboru, ze wsi swych, w mieścicach głowniejszych Powiatowych swych, przed Urzędem Miejskim przysięgę uczynić na sprawiedliwe oddanie; ktorą Urząd ten zapisać, y sumę ktorą za tą przysięgą oddał, specyfikować ma, a Poborce powinni będą przy czynieniu liczby w skarbie, weryfikować wybieranie swe, takowym regestrem, wydanym mu *authentice* od tegoż Urzędu, na którym y ci specyfikowani bydź maia, ktorzyby nie oddali. A w Woiewodztwach, Płockim, Podlaskim, Mazowieckim, y innych, w których podług zezwolenia tych Woiewodztw, roku przeszłego dawać mieli z włoki po gr: 15, tedy terazniejszą Seynową uchwałą maia się porównać, y drugie piętnaście groszy przykładając do wydania zupełnego poboru. A ktorzy ięszce do tego czasu z tych Woiewodztw nie poczęli wydawać, tedy rowno z drugimi, aby po złotemu z włoki wydali. A ktore Woiewodztwa y Powiaty, w Koronie y w W. X. L., z przeszłych Seymikow iuz wydawać poczęły, abo iuz wydały: tedy go drugi raz wydawać nie powinny.

Szołtysi, Woytowie, Kniaziowie, Tywonowie, Panczerni, Putni, Boiarowie, y inni na iakich posługach będący, w dobrach naszych Krolewskich, duchownych, y świeckich, y miejskich, poddani nasi, każdy ma płacić z włoki iedney po złotemu iednemu. A ktoby Szoltysa zakupił, zwłaszcza w Krolewskich, y duchownych majątnościach; aby dał od Szoltystwa każdego po złotemu iednemu, *exceptis bonis equestri ordinis*: z których Szoltysi nigdy do wojny nie należą. A wszakże y szlachecki Szoltys ma dać z włoki ieden złoty.

Szlachcie każdy ktory poddanych nie ma, a swoim pługiem orze, abo ratayskim, będzie powinien dać z włoki iedney piętnaście groszy Polskich. A ięsli mniej orze, tedy *juxta quantitatem agrorum, mediante juramento*, na sprawiedliwe oddanie, abo przez oracza, zagrodnika, abo przez sługę swego, dobrego sumnienia, przez ktorego pobor do Poborce odesłać za rekognicyą swą. A ktorzyby przed tym uniwersałem przysięgi uczynili, y odprawili, tedy iuz nie będą powinni więcej liquidować iuramentem. A gdzie, by ich siła w iedney wsi było, tedy wszyscy przez dwu oraczow, abo zagrodnikow swych będą mogli takowy pobor, za rekognicyami swemi, do Poborce odesłać, a oni te rekognicye, od których będą oddawać pobor, maia przysięgą podeprzeć. W czym wszytkie napominamy, aby widząc na ten czas tak wielkie, y nagłe potrzeby Rzeczypospolitey z większą chęcią, y pilnością, iednako społecznie, iako kto powinien, ten pobor wydawali. A od włoki każdej pustey, ktora w używaniu iest, zwłaszcza ktorąby do folwarkow zdawna, to iest, przed tą konstytucyą, nie przyłączył, ale ią dał z trzecizny, abo z kopczyzny orać, abo ią na inny pożytek obrócić; y z włok pańskich, ktore naymnia Holandrowie na paszą, y inni, ktorymby

takowa wolność wyszła: z takowej każdy powinien będzie dawać po groszy dziesięć Polskich. A w W. X. Lit: Holandrowie, którzy woli nie wysiedzieli, mają być wolni. A jeśli by który Starosta, y dzierżawca nasz, spustoszył osiadłości co kmiecy, a na folwark obrócił: tedy Starosta, y dzierżawca taki, płacić powinien, iako kmiecie płacić powinni byli, z tak wiela, ile ich spustoszył, *nemine excepto*.

Rataie, każdy z nich, którzy z kopeczyzny orzą, powinien dać z pluga po złotemu iednemu.

Wsi łowcze, które na łowcach siedzą, tak osoczne, iako y wszelakie inne, na iakieykolwiek powinności zostawione, z osiadłych włok po złotemu Polskiemu płacić mają. A ci co na wolnych włokach siedzą, jeśli nie odprawowali pod tym czasem służby wojenney, zwłaszcza strzelcy, choć wolność mający, tedy także po złotemu Polskiemu z włoki płacić powinni będą.

Wsi Wałaskie, powinny płacić będą, iako y w innych wsiach, z rol jeśli ie mają, abo z dworzyszczą, po groszy 30. A którzy rol nie mają, tedy od bydła, zwłaszcza od sta owiec, po groszy dwudziestu: a od dziesięci krow, po groszy dwadzieścia Polskich.

Zagrodnicy którzy na ogrodziech siedzą, co z wymłocku żyją, po groszy cztery Polskich płacić mają.

Zagrodnicy, ku zagrodom role mający, płacić powinni po groszy sześć Polskich.

Zagrodnicy, którzy domki mają, y ogrody na czynszu, a bez robot są iakieykolwiek swe obycieć mają, po groszy dwanaście Polskich płacić mają.

Komornicy co bydło mają, po groszy 8: a co bydła nie mają, po groszy dwu Polskich.

1562

Łoźni, hultaie, męszczyzna y niewiasty, którzy się na służbę doroczną nie najmują, także y dudarze, skomorossy, y fiśnicy, każdy od siebie po gr: 24 dać powinien. A Woyt y z Przysiężniki, pod przysięgą tego doyrzeczć mają, aby takowi nie uchraniłi się poboru takiego.

Przekupki, przekupnie na wsiach po gr: dwanaście.

Rzemieślnicy wszelacy na wsiach, po gr: cztery Polskich.

Rybitwi na wsiach po gr: 8. A którzy role mają, osobno płacić powinni z rol; *juxta quantitatem agrorum*.

Karczmarze na wsiach, co role mają, równo z kmiećmi od rol płacić będą, *juxta quantitatem*.

Wsi nasze Krolewskie, y panow duchownych, y każdego innych, które są na iakieykolwiek posługach, chociażby iakie libertacye mieli, a choć też czynszu nie płacą, y podatku przedtem nie wydawały, ani też dziesięcin, ten podatek równo z drugimi kmiećmi powinny płacić.

Wsi nowo osadzone, y miasteczka, któreby cztery lata wysiedziały, także powinny płacić ten podatek równo z inszemi wsiami, y miasteczkami. Także ma być rozumiano o wsiach, miastach, y miasteczkach pogorzałych, y od czterech lat zwoiowanych od Tatar, Wołochow,

y od innego nieprzyjaciela Koronnego, y W. X. L. o czym Poborcy *diligentem inquisitionem* czynić mają, tym sposobem: iż Woytowie, Watanani, abo Tywonowie, przy oddaniu poboru, przysięgę będą powinni uczynić na sprawiedliwe oddanie, z domow, y z plugow po pogorzeline abo zwoiowaniu pozostałych. A wsi przez nieprzyjaciela popalone, abo spustoszone, od tego poboru, w Ziemiach Ruskich y Podolskich, y Inflantekich wolne czyniemy: iednak tak, iż Watananowie poprzysiędzą mają takowe spalanie, abo spustoszenie. A do dobr naszych tymże sposobem przez nieprzyjaciela Koronnego popalonych y spustoszonych, Rewizory wedle konstytucyi dawney daemy.

Młynarze od koł zakupnych, tak walnych iako korcowych, łodziastych, ważnych, od każdego po gr: 24: a od dorocznych koł, po gr: 12.

Piły, folusze, stępy, od każdego koła po gr: 15, od wietrznych młynow zakupnych, y które na spi są, po gr: 10, tak nowych iako y starych: a od dorocznych po gr: 5.

Młyny, które dzierżawcy dobr naszych z trzecią miarą wykupili dla pożytku, płacić powinny iako insze młyny, dziedziczne, y doroczne.

Papiernicy od papieru po złotych dwu.

Rudnicy, od każdego koła po złotych dwu: a którzy role mają, osobno z rol iako inni płacić będą.

Dziegiarze, smolarze, y popielarze, od rzemienia swego, po gr: 12.

Smelcarze, którzy do spustow smoły palą, y towarzysze smolnikow, od pieca każdego po złotych dwu.

Rzemieślnicy y towarzysze tychże mistrzow: to iest, węglarze, dymarze, kowale, kuźnicy, płocarze, także przy papierniach, po groszy 12.

Od hut sklanych po złotych dwu: a towarzysze ich po gr: 12.

Metropolitowie, Władkowio, Archimandrytowie, y Humenowie, Popi wszyscy Ruscy, także y Biskupie wsi, y Popi Ormiańscy, z osiadłych rol także mają dawać po złotemu. A którzy poddanych y rol nie mają, tylko od obecia swego, które ma przy cerkwi, po złotych dwu. A Protopopowie po złotych czterech.

A iż są niektorzy, *in confinibus* Woiewodztw y Ziem, siedzący, a poborow płacenia zwykli ulegać: tedy pozwani od ktoregokolwiek Poborce, zapłacić będą powinni pobor *cum retentis annorum praeteritorum*.

Tatarowie Litewscy, także ten pobor oddawać mają, iako się o Boiarzech wyżej pomieniło.

Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany być ma.

Miasta y miasteczka, tak nasze Krolewskie, iako y poddanych naszych wszystkich (oproc Czechryna w Ziemi Kiiowskiej od Tatar spustoszonego, jeśli mu wolność nie wyszła) duchownych y świeckich, szos dwoy który zowią dupłą, wedle starego zwyczaju, nie zastawiając, ani się broniąc żadnymi wolnościami z ktorey-

kolwiek przyczyny, wydać go na S. Woyciech przyszły w roku niniejszym po Wielkieynocy mają, a poczną go wydawać dnia dziewiętego, księżycy Kwietnia. W tychże miastach y miasteczkach, mieszczanie, y przedmieszczanie, Szoltysi y Woytowie, którzykolwiek role mają, z włok płacić będą po groszy 30.

Od rzemieślnikow wszelakich, w mieściech y miasteczkach, y ci co się do szosow przykładają, osobno od rzemienia wszelakiego płacić będą: to iest:

Złotnik każdy od rzemienia swego po złotych dwu. Rzeźnik złotych dwa. Piekarze w mieściech głównych po złotych dwu, a w miasteczkach po gr: piętnaście: a we wsiach po gr: ośmi. Barwierz, cyrulik po złotych dwu. Aptekarz od apteki po złotych 3. Prasol który solą kupczy po złotemu iednemu, y inni wszyscy rzemieślnicy w mieściech. Krawiec który iedwabne rzeczy robi: szwiec który szafianem y kordybanem robi: kuźnierze którzy wielkie towary mają, powinni płacić po złotych dwu: a w miasteczkach y we wsiach po połowicy, iako wyżej stoi, *juxta proportionem* rzemiosł y rzemieślnikow. Białoskornicy, czerwoni garbarze, y którzy zamsze wyprawiają, przy wielkich mieściech po dwu złotych. A towarzysze ich po groszy 10.

1564

Kupecy wszyscy obcych narodow, iakieykolwiek kupie y towary mają we wszystkich Państwach naszych Koronnych, y W. X. L. każdy od osoby swey płacić będą powinni po złotych cztery. A względem kupie y towarow ich iakieykolwiek równo z drugimi czwarty grosz płacić mają: także Ormianie którzy osiadłości nie mają, iako insi kupcy, nie zakładając się żadnymi libertacyami, ani prerogatywami. Toż się y o żydzech rozumieć ma. Także y inni cudzoziemcy, którzy osiadłości nie mają, y od osob y od kupiey płacić będą.

Szotowie którzykolwiek z opalkami chodzą, a wozow nie mają, z osoby swey po złotemu iednemu. A ci którzy wozy y konie mają, od koni płacić po złotych dwa, a od towarow równo z drugimi płacić będą. Toż się y o furmanach rozumieć ma.

Komornicy y komorniczki w mieściech większych po gr: 12, a w miasteczkach mniejszych po gr: 6.

Przekupki, przekupnie, luźni, w mieściech większych: to iest hultaie, męszczyzna y niewiasty po gr: 30. Także naiemnicy y słudzy żydowscy: a w małych miasteczkach, po gr: 15. A Poborca ma być w tym ostrożny, aby żaden z takowych pod niczym tytułem, wolnością y obroną, tego podatku nie ulegał: na co każdy ma mieć z osobna kwit od Burmistrza, kędy y wiele zapłacił, a we wsiach od pana, aby tak pomykając się, nie zbywali zapłaty, albo dwa razy nie płacili.

Rostrucharze co koźmi kupczą, od osoby po złotych dwu.

Kupecy wszyscy którzykolwiek za granicę Korony naszej woły Podolskie poženą, mają da-

wać od każdego wołu nad cło pograniczne, po groszy dziesięć: a od wołow Polskich abo Mazowieckich, także iałowic, od których groszy piętnaście na cło biorą po groszy pięci, przy każdej komorze Koronney, u oney drogi, którą poženą, ostatniey: wyiawszy woły szlacheckie, y woły z powołowczyzny wzięte, y woły zimowane, własnym gumnem szlacheckim wychowane: od których iako cło, tak y pobor nie ma być dawany: na co wedle dawnych zwyczajow, faktorowie przysięgi czynić mają.

Woły, które na komory Mazowieckie idą, także wszelakie kupie z Litwy, y Państw innych Koronnych, te aby starymi gościami, prawem pospolitym opisanemi, iść były powinny. Toż się ma rozumieć w Wielkim X. Litewskim. Także też od każdego innych towarow Polskich, które z Polski za granice wywozić będą, y do Polski przywozić, co się o cudzoziemcach rozumieć, y na nich ściagać ma: nad cło albo pograniczne myto, które dawaia po trzy grosze, aby czwarty grosz *pro hac vice*, wybierali Poborcy: które przyczynienie podatku, nad cło, y myto zwyczajne, tak od wołow iako innych towarow, żadnymi się wolnościami nie szczycąc, nie mają być wybierane *in corpore Regni, et Magni Ducatus Lithuaniae*, oproc Mazowieckich, Xięstwu Pruskiemu przyległych, tylko na pograniczu: które pogranicze nie ma też być rozumiano między Koroną, a Wielkim Xięstwem Litewskim, ale tylko to które między temi narody, a inszemi postronnemi zachodzi. A Celnicy Koronni mają się *fideliter* z Poborcami znosić o regestrach swych komor pogranicznych, y głównych; to iest, Krakowskiej, Poznańskiej, Kaliskiej, Sieradzkiej, Wieluńskiej: żeby się Poborcy sprawić mogli, iako wiele czwartego grosza od tacy Celney przysięby miało, *sub poena quatuordecim marcarum*:

1565

o którą do Urzędu Grodzkiego pozwany Celnik, albo Pisarz Celny, od Poborce, albo Sukkollektora iego, *toties quoties*, zapłacić ma: według których kontraregistrow przez Celnika podpisanych, Poborcy do skarbu będą powinni odpowiadać. A ktoby się tego ważył, żeby nie na granicy, ale w Koronie, w którymkolwiek Woiewodztwie, y W. X. Litewskim y Państwach do nich należących, granicom nie przyległych, ten czwarty grosz wybierać śmiał, a tym ludzie kupieckie obciążał, winę sta grzywien przepada; o którą od kogożkolwiek pozwany na Trybunał, *inter causas officij*, albo przez Urząd Starosty ktoregożkolwiek Grodu, *peremptorie* dosyć uczynić będzie powinien, ktorey winy połowica Sądowi, a połowica aktorowi iść ma: a pozew ma być położony u Sukkollektora, ktoryby *nomine* Poborce swego, to od kogo wyciągał.

Żydowie wszyscy, y każdy z osobna w Koronie, y w Wielkim Xięstwie Litewskim w mieściech, miasteczkach, y na wsiach, tak naszych, iako y wszystkich poddanych naszych, tak duchownych iako y świeckich nie podług starych kwitow, ani zwyczajow, ale od każdej głowy

po złotemu. A wszakoż tym obyczajem, że Urząd Woiewodzy, albo którykolwiek inszy, ktorego by zwierzchności y sprawie podlegli, y Mieyski, z Poborcą albo Sukkolektorem iego mają ie policzyć, z starszemi żydy: ktorzy mają pod przysięgą zeznać, y na piśmie od Urzędu *authentice* podać Poborcy, że ie sprawiedliwie policzyli, y nikogo nie zataili: od ktorych żadnego oboiey płci, małego y wielkiego nie wymuwiąc, mają Poborcy pogłowne to zupełnie od Starszych odebrać, a Starszy mają tę sumę sobie od żydow wyciągać: wszakże na iałmużniki ich ma bydź baczenie. Przysięga tych starszych żydow, ma bydź na przykazanie Boże. A na Wołyniu, y Wielkim X. Litewskim, urzędnicy, y ktorzym to należy, z Poborcami takowy dozór czynić mają. A gdy żydowie takowe pogłowne oddadzą, inszego poboru oddawać nie będą powinni.

1566 Czopowe w miastach, y w miasteczkach, takim sposobem ma bydź wybierane.

W miastach y w miasteczkach naszych Krolewskich, duchownych y świeckich, nie od korca, ani od ćwierćni ani od żadney miary słoddu, wedle zwyczaju dawnego, ale od beczek tym sposobem czopowe bydź ma, iako beczka przedawana będzie. Od każdego grosza, iako gdzie ustawione abo przedawane będzie, po pieniądzu iednemu Polskiemu płacić będą powinni: wszakże od tych groszow, co pieniądzy uczynią, nie mają depaktacyi wyciągać. A iesliby też tenże co piwo warzył toż piwo szynkował, zosobna od teyże każdej beczki względem szynku, od grosza po pieniądzu płacić będą powinni. A iesliby ten piwowar komu inszemu piwo sprzedał na wyszynk, ten co ie kupi do miasteczek, do wsi, od wzięcia tego piwa na szynk, po pieniądzu od grosza płacić będzie. A ten pieniądz u tego piwowara, a nie u tego co bierze na szynk Poborcy repetować będą. A piwowarowie ci, ktorzy narobiwszy słodow przed publikacyą uniwersalu tego, a z tych słodow dopiero po publikacyi piwa robią, nie mogą się czopowego uchronić, gdyż od beczki, iako wyżej napisano, a nie od słodow, czopowe płacić będą: a z takowych Urząd Mieyski, za instygacyą Poborcow, powinien nie odwłoczną sprawiedliwość uczynić, pod winą sta grzywien, o którą pozwany przed Starostę, ma *peremptorie* odpowiadać.

A iż się nayduią niektorzy stanu szlacheckiego, niektorzy też Starostowie, ktorzy w mieściech naszych Krolewskich y duchownych domy mają, a piwo na wyszynk warzają: także y ci, ktorzy słady bądź wymierne, bądź folwarkowe, na wywarzenie do miast abo miasteczek dawaia: tedy takoweż czopowe płacić mają, iako y insi mieszczanie od inszych piw.

Z mieluchow dobr naszych, y duchownych, *pro hac vice*, z ktorych na szynk piwo dawaia, każdy karczmarz ma dawać od beczki wyszynkowanej gr. ieden.

A iż miasto Krakow, Kazimierz, Kleparz, ma-

ią pewne ufolgowania: tedy czopowe, szos, y insze podatki wszystkie, iako z starodawna dawali, y według tego uniwersalu powinni będą dać na ten czas: nie deroguiąc iednak napotym ich prawu z strony tego ufolgowania.

Karczmarze abo piwowarowie, ktorzy na wsiach piwo warzają, ponieważ że ie ciż szynkuia, y indziej przedawają, takowi od każdego gr: we wsiach naszych y duchownych, *pro hac vice*, a w szlacheckich, od czterech szelągow po pieniądzu iednemu płacić są powinni.

Słodownicy, co słady robią, a piwa nie warzą, od rzemiosła swego do roku powinni dać po złotych dwu.

Od przewoźnego piwa, na imię Gdańskiego, Swidnickiego Głogowskiego, od każdego ahtela, który przywiozą do Korony, ma dać groszy 15, a od fasy groszy 30.

Od palenia gorzałki, banie, kotła, w mieściech y w miasteczkach, każdy powinien płacić po gr: 24, a na wsiach po gr: dwanaście. A od szynku teyże gorzałki, w mieściech y w miasteczkach, po groszy 12, a na wsiach po gr: 6. A na Wołyniu y Podlaszu, od szynkowania gorzałki, od każdej kwarty po dwa pieniądże białe. Czemu y arendarze gorzałki podlec mają wszędy.

Wina wszystkie aby inszemi drogami nie szły, iedno temi: na Iaśliska, Duklę, Rymanow, Samborz, Biecz, Zmigrod, Nowytarg, Krosno, Samborz, Lesko, Stryi: czego przestrzegać mają Starostowie, Celnicy y Urzędy Mieyskie. A ktoby się ważył inszemi drogami wina Węgierskie z tych tam kraioy do Korony wieść, abo prowadzić: tedy tym sposobem wina traci, ktorego połowica na Nas, a połowica na delatora. A za pozwoleniem wszech Stanow, mocą y ustawą tego Seymu, postanawiamy teraz, y na czasy wieczne, aby ani dzierżawcy nasi, ani Poborcowie, ani żaden inny nie śmiał gwałtem hamować kupcow, abo do inszych składow mimo te gdzie ie prowadzą poniewalać, gdyż na każdym z tych składow, Poborcowie od ich win składne y czopowe, zupełnie każdy w swym Woiewodztwie wybierają, y do skarbu naszego oddają, pod winą sta grzywien, *parti et iudicio totidem, ad instantiam cuiusvis*, o co *forum* na Trybunał mieć ma, *inter causas officij*. A od każdego pulkufka, ma płacić na składzie, ten co ie do Korony przywiezie, po złotych dwu; a ten co ie kupi, y do miasta abo miasteczka na szynk złoży, będzie powinien dać zosobna po złotych dwu.

Także małmazya, muszkatela, wino Wołoskie, na Kamieniec y Sniatyn prowadzone bydź mają; a tam na tych miejscach, od tego każdy płacić do Poborce albo arendarze, będzie powinien, *nemine excepto*.

Od każdej kuffy małmazyi, y muszkateli, ten co ie przywiezie, po złotych czterech: a drugie złotych cztery, co ią kupi na szynk, okrom szlachcica, który wolen, od wina, iako od małmazyi, bydź ma, gdy ią na swoją własną po-

1567

trzebę kupi. A w mieściech tych składnych, Urząd Mieyski popisować ma, wiele wina, albo małmazyi, każdego dnia, y tego dnia, przywiozą, rejestra tego popisowania, Poborcem oddać będzie powinien. Tamże na tych składziech, ktożkolwiek zapłaci, weźmie kwitacyą od Poborce: z którą gdy do Krakowa, albo na insze miejsce przyedzie, a Poborcy onego miejsca ukaże, iuz od takowego wina płacić nie będzie powinien: ale iesli takiej kwitacyi nie ukaże, tak w Krakowie, iako y na inszych miejscach, że miejsce opisanych składow minął, tedy tym sposobem wina traci, ktorego połowica na Nas, a połowica na Poborcę, przysię ma.

Ktore to składy, tak małmazjowe, iako y wina, wolno będzie, wedle dawnego zwyczaju Podskarbnego Koronnego, ogołem osobno arendować, z iako naylepszym będzie rozumiał pożytkiem Rzeczypospolitey: gdyż się pokazało, iż za rozerwaniem tego wybierania, przez Poborce, dobrze mniejszy pożytek ztąd Rzpltey dochodzi. A z tego składnego, za pozwoleniem Stanow Koronnych, ma dać Podskarbi Koronny tysiąc złotych, potomkom nieboszczyka Stanisława Bliźnińskiego, w potrzebie przeszley Multańskiej zabitego, do rąk matki tych potomkow, iako opiekunki: to jest, pięćset złotych z pierwszego poboru, a ostatek z drugiego, ktore na tym Seymie są uchwalone.

Wina Endenburskie, Rakuskie, y Morawskie, y Ryńskie, iż *promiscue* idą do Małey, y Wielkiej Polski, temu pewny skład bydź nie może na komorach Celnych: Poborca, przy Pisarzu Celnym, y Urzędzie Mieyskim, wybierać będzie od każdego wiadra, ktore ma mieć osmdziesiąt kwart. Od Morawskiego, y Ryńskiego, po groszy sześci: a od Endeburskiego, od każdego wiadra, ktore ma kwart sto y cztery, groszy dziesięć. Od wina Gubińskiego, Krosińskiego, etc. *et id genus*, od każdego drelinku, po groszy dwadzieścia y cztery: a od wina Wołoskiego bareły, po groszy szesnaście.

Wina, ktore do piwnic, w mieściech, przed tym uniwersalem zstawiono, mają bydź przez Poborce, y Urząd Mieyski, *sub fide, et conscientia*, policzone: a ktoreby się znalazły, za ich pilną inkwizycyą, odczopowane, takowe Poborca, z Urzędem Mieyskim, pieczętować ma, aby drugi raz od nich nie czopowano. A od ktorychby nie odczopowano, a przed publikacyą tego uniwersalu, wstawione były do piwnic: tedy od nich powinni płacić będą czopowe, iako przedtym, po złotych dwu, składnego nie wyciągając. A po expiracyey roku, cokolwiek się naydzie win po piwnicach, nie wyszynkowanych; od czopowego wolni bydź mają, składne tylko zapłaciwszy na komorach pogranicznych. W czym, aby ludzie kupiecky krzywdy nie mieli, tedy Poborcowie nie mają od nich zaraz pieniędzy, od win w piwnicach zastanych, wyciągać: ale popisawszy ie tylko, aż po expirowaniu arendy, porachować się z nimi mają, wiele zaś beczek nie wyszynkowanych w pi-

1568

wnicach zostanie. A co się z takowego rachunku pokaze, dopiero od nich czopowe odbierać.

Wina, ktore morzem przychodzą, Francuskie, Wołoskie, Hiszpańskie, Pinioly, Alakanty, Rywuły, y inne, gdy do miasta, y miasteczka przywiozą, od każdej beczki płacić mają po groszy dwadzieścia y cztery: czego Poborca, y Urząd Mieyski, *fideliter* doyrzeć będą powinni.

Od beczki każdej miodu rozsyconego, w ktoreby trzy bareły były pitego, od każdego po groszy dwanaście: a od pułbeczki, podług proporcji bareł, po groszy sześci.

Od miodow starych, sowito każdy ma dać po groszy dwudziestu y czterech: a od bareły, albo pułbeczki, po groszy dwanaście Polskich; wyiawszy miody szlacheckie, ktore sobie doma sycą, y ktore będą na szynk z swoich własnych pasiek dawać.

Także od trojniku, kierstranku, malinniku, każdy, iako od starego miodu, płacić będzie powinien.

A żeby to sprawiedliwie dochodziło, Poborca każdy, w Woiewodztwach, y w Powieciech, będzie powinien, po wzięciu uniwersalu poborowego, obiachać miasta wszystkie y miasteczka, onego Woiewodztwa, abo Ziemie. A tam ma z Rady Mieyskiej, abo pospolitego człowieka, iednego obrąć, który przezeń, y przez Radę, ma bydź przysięgą obowiązany, że podatku tego czopowego, pilnie y wiernie doglądać, y wybierać będzie według tego uniwersalu: do ktorego, z Rady Mieyskiej, ma bydź ieden przydawan, aby tym większa wiara była, y pilność: z czego się Urząd Mieyski wymawiać nie ma, y za tą uchwałą będzie powinien: a pieniądze wybrane, na kwartał Poborce oddawać, za dostatecznym pisaniem rejestru każdego waru, y szynkowania, zapieczętowanym pieczęcią mieyską, y podpisem Burmistrza, y dwu Radziec, pod winą sta grzywien. Tenże Poborca, we wsiach naszych Krolewskich, y duchownych, ma postanowić z karczmarzem, za wiadomością Panow samych Starostow, y Urzędnikow, iakoby z tego czopowego ten prowent dochodził sprawiedliwie.

A gdzieby się to pokazać mogło, żeby w tym niebacznie iakich fortelow, deroguiąc tey Seymowey uchwale, używać kto chciał, takowy winą dwoiaką czternastą grzywien karany bydź ma: o którą ma mieć *peremptorium terminum* przed Starostą, kiedy Poborca pozwie. A ze wsi szlacheckich, panowie wsi onych, abo ich urzędnicy, mają pobor czopowy odsyłać do Poborce, przez karczmarze swe, *cum significatoria libus literis*, za ręką y pieczęcią swą, specyfikując iako wiele czopowego, a że zupełnie y sprawiedliwie odsyłaia: czego karczmarz przy oddawaniu czopowego przysięgą podeprze. A iesliby się też który upornie iakimi wolnościami chciał bronić, takowy do zapłaty przymuszon urzędnie bydź ma, y listy żadnemi przeciwko temu bronić się nie ma.

Szyprowie, y kupcy, od zboża y od towarow

1569

leśnych, tak płacić mają. Wszyscy, co zboże wodą spuszczaią do Gdańska, Elbląga, Krolewca, Rygi, y indziej na wszystkie miejsca portowe płacić powinni tak od pszenice, żyta, ięczmienia, owsa, mąki, iagiel, y wszelakich żywności, od każdego łasztu Gdańskiej miary, po gr: 30 Polskich. W czym gdyby więcej łasztów szacowano od Pisarzów poborowych, niż się na szkucie kupieckiej nayduie, według powieści iego: tedy to przysięgą kupiec, albo faktor iego, liquidować y zapłacić powinien będzie. Wyjąwszy w tym wszelakie zboża urodzaju szlacheckiego, y dobr duchownych: y arendarze szlachcice, ktorzy arendy przyjmują, ktorzy od tego wolni byđź mają. Wszakże takowym obyczajem że sługa każdego szlachcica iakiegokolwiek stanu, dostateczną przysięgę w Grodzie uczynić ma, że to zboże nie przekupne, ale własnego urodzaju pana iego, którą przysięgę ma *authentice* na cło pokazać, a iesliby był drugi raz przymuszony do przysięgi, ma byđź ten, co na tym cło postanowiony będzie, albo Sukkollektor iego, karany *poena centum marcarum*, o którą ma mieć *peremptorium terminum* na Trybunale ktorymkolwiek, *inter causas officij*: ktorey winy połowica stronie, a połowica sądowi. Także też Urząd Grodzki gdyby był w tym przeświadczony, żeby komu folgę w przysiędze uczynił, iednak ekstrakt iey wydał, pozwany na Trybunał, ma zapłacić winę dwoch set grzywien, od sądu nie odchodząc, połowicę sądowi, a połowicę stronie: y szkody, ktore się za takim ekstraktem w poborze pokażą, tamże nagrodzić. A od towarów leśnych, z dobr naszych Krolewskich, gdzie Starostowie popioły y insze towary leśne sprawują swym sumptem, y na swoy własny pożytek, powinni płacić od łasztu popiołu, po groszy trzydzięści.

Od łasztu smoły, gr: 24; od sta klepek, gr: 30; od sta wasilek, gr: 30; od sta pipelek, gr: 30; od sta wanczosa, gr: 24; od kopy combrowiny, gr: 30; od masztu każdego, gr: 15; od sta balow, gr: 25; od kopy tarcie, po gr: 10.

Wszakże gdzie towary leśne w dobrach naszych ku pożytku skarbowemu byłyby robione, y spuszczone, od takowych towarów cło żadne nie ma byđź płacone.

Szyprowie od każdej własney szkuty, krom szlacheckich, ktore iedno naymują z frochtu, płacić mają na rok po złotych sześci.

Rotmani Wiślni, od osoby po złotemu iednemu: od dubasa po trzy złote Polskie. Od lich-tana po złotych dwu. To mają wybierać, u Fordona.

Od beczki śledzi, przekupnie mają dawać po gr: 6; od beczki dorszu y stokwiszu, po gr: dwu; od beczki Lwowskich szczuk, po gr: 12; od beczki ryb Pruskich, y Krolewieckich po gr: 6; od beczki węgorzy, po gr: 12; od mazy wyziny po złotych dwu; od beczki iesietrzyny po gr: 10; od suchych ryb wielkich sta, po gr: 5; od łososia iednego, po gr: iednemu; od iesiotra

więdłego po gr: iednemu; od troski iunow po groszu iednemu.

Wszakże szlacheckie ryby tak słone, jako y suche, od tego poboru mają byđź wolne.

Także y szledzie szlacheckie na ich własną potrzebę domową do żywności ze Gdańska, abo z Torunia na sztukę wzięte, abo wozmi wiezione, mają byđź wolne od płacenia poboru: wszakże *secundum proportionem*, każdemu przepuszczane byđź mają.

A iż też Poborcy, abo ich Sukkollektorowie z poddanych tak naszych, iako y duchownych y świeckich, ktorzy z własnymi użytkami na targi y iarmarki, do miast, y miasteczek przyjeżdżają, udając ich za przekupnie, pobor z nich niesłusznie biorą: tedy gdy to uczynią, Poborcy, abo Sukkollektorowie, mimo świadectwo pańskie, *poena duplici quatuordecim marcarum* karani byđź mają: o którą pozwani sami y *Succollectores* ich na Trybunał, mają *peremptorie* odpowiadać.

Owczarze, osepni, państwo, faleczni, y inni, aby dali od dziesiąci owiec swych, po groszy dwu, y od tych co ie w naymie mają.

Ci ktorzy mają pieniądze leżące, a na *interesse* ich dawaia, aby każdy od sta złotych dał złotych dwa: a nawięcey ktorzy majątności swoje przedawszy, w mieściech mieszkają. Wszakże aby żaden nie brał od sta, iedno złotych ośm.

Warunek, czas, y miejsce oddawania poborow.

Poborcowie wszyscy, tak Koronni, iako Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y ich Sukkollektorowie, do wybierania poboru łanowego, szosowego, czopowego, y składnego, winnego, y czwartego grosza: tak ci co tu na Seymie są mianowani, y w uniwersale wpisani, iako y ci co w Woiewodztwach, albo Ziemiach są, y będą na to obrani, na wybieranie tego poboru przysięgą obowiazani byđź mają: a te przysięgi będą powinni uczynić *in eam rotam*, iako iest w uniwersale *anni millesimi, quingentesimi nonagesimi primi*, napisana, każdy w Grodzie przedniejszym Woiewodztwa, albo Ziemi swey, przedtym niż pocznie pobory wszelakie wybierać: a ekstrakt przysięgi powinien będzie *authentice* z Grodu naprzod, przy czynieniu liczby produkować.

Szosa z miast y miasteczek, mają miasta y miasteczka począć oddawać do Poborców swych, na dzień S. Woyciecha po Wielkiynocy y tam go mają skończyć. A ci Poborcowie, ktorzy z przeszłego Seymu począli wybierać pobor w swych Woiewodztwach y Ziemiach, co go pozwolili, aby *exnunc* do Podskarbiego był oddany. A drudzy co go z pozwolenia pierwszego ieszcze nie wydali na tenże dzień S. Woyciecha, rowno z drugimi wydać go mają: a na delatach podanym, nie ma to nie szkodzić. Toż y o miastach y miasteczkach z strony szosu, rozumieć się ma.

Także y łanowe y to co raz w rok wybierano bywa, na tenże czas ma byđź od wszystkich do Poborców oddano: w ktorym czasie iesliby kto tego poboru nie oddał, iuż *in delatiz*

do Urzędu Poborca oddać go ma: za którą delacyą *cum poena quatuordecim marcarum*, zapłacić to każdy będzie powinien Urzędowi Grodzkiemu. A Urząd Grodzki to co wybierze, w dzień niedziel po oddaney delacyi, do Podskarbiego powinien będzie odesłać, abo urzędowe processy, w ktorychby się żadna folga przeciwko deferowaniu nie okazowała, pod winą sta grzywien, gdy będzie do tey delacyi pozwany, na Trybunał: ktorey winy połowica sądowi, a połowica stronie pozywającej przychodzić ma. A takowych delacyi, ktore Poborcy do Grodów podawać będą, mają ekstrakty z tych Urzędów Grodzkich *authentice* oddawać do skarbu, przy oddawaniu rat. Z ktorych delacyi iuż skarb, a nie Poborcy, Urzędy Grodzkie requirewać mają. A Poborcy to co wybiera, wierne a sprawiedliwie do skarbu odnieść y oddać powinni będą, za kwitami Podskarbiego Koronnego, y W. X. L. nadaley na S. Ian: ktore oddawanie daley się odkładać nie ma. Na który czas iesliby który Poborca nie oddał, tedy pozwany na Trybunał ktorzykolwiek, tak Piotrkowski, iako y Lubelski, a W. X. L. do Trybunału Lit. od Instygatora skarbowego, z winą sta grzywien, oddać ie *in instanti* będzie powinien, *sub poena banitionis*: ktorey winy połowica na sąd, a druga połowica na delatora przychodzić ma. Na ten czas, to iest na S. Woyciech blisko przyszły, pogłowne żydowskie ma byđź oddane do skarbu naszego, pod temiż winami, abo pod temiż przepadkami, ktoreby się w kontrakcie, iesliby ktorzy z żydami abo z kim inszym przez skarb był uczyniony, opisały. A wybieranie czopowego, składnego, y czwartego grosza, przez też Poborce, ma się począć wybierać od dnia dziewiątego księżyca Kwietnia, y tak się kończyć ma przez rok, aż do drugiego dnia dziewiątego tegoż Kwietnia: a w Litwie czas według uniwersału, roku przeszłego 1600. A na pewnych miejscach w Koronie, gdzie iuż wedle pozwolenia także czopowe począł się wybierać do tego czasu przez rok, iako się począł, dobierane byđź ma. A do skarbu mają ie odnosić, y oddawać na czasy w kontrakciech z skarbem postanowione, pod temiż winami. A w Mazowszu czopowe przy Poborcach mianowanych zostawać ma, *per contractum* z skarbem uczynione, *pro anno 1602*.

1573 Poborcy do wybierania tych poborow, naznaczeni w Woiewodztwach.

W Krakowskim, Urodzony; w Poznanskim, Urodzony; w Wileńskim, Urodzony; w Osmiańskiej Ziemi Urodz:; w Lidzkim, Urodz:; w Wilkomierskiej Ziemi Urodz:; w Braclawskim, Urodzony; w Sedomirskim, Powiatow, Sedomirskiego, Wislickiego, Pilźnińskiego, Urodz: Stanisław Iugoszowski; Radomskiego, Opoczyńskiego, Chęcińskiego, Stężyckiego, Urodz: Woyciech Baranowski, ktoremu terażniejszego Seymu uchwałą rozkazujemy, aby skoro ten pobor

anni 1602 wybierać pocznie, oddał pięć set złotych Komorowskiemu na okupie branie takiego z niewoli Tureckiej, wedle pozwolenia y żądania Rycerstwa tegoż Woiewodztwa Sedomirskiego. Y przeto przy tychże Poborcach Woiewodztwa Sedomirskiego, zostawać ma czopowe, za kontraktem z skarbem uczynione; w Kaliskim, Urodz:; w Trockim, Urodzony:; Powiatu Grodzińskiego Urodz:; Powiatu Kowieńskiego Urodz:; Powiatu Upitskiego, Urodz:; w Sieradzkim, Urodzony Ian Zamoycki; a Ziemia Wieluńska, pobor w tym roku pozwolony, iuż go w pierwszym uniwersale inkludowała, y ma byđź od tego wolna, y wedle kondycyi inszych Woiewodztw zachowana; w Łęckim, Urodz:; w Kiiowskim, Urodz: Rafał Witowski, Łowczy Kiiowski; w Ziemi Żmudzkiej, Urodz:; w Brzeskim Kuiawskim, Urodz:; w Inowrocławskim, Urodz:; w Ziemi Dobrzyńskiej, Urodz:; w Ruskim, Powiatow, Lwowskiego, Zydzaczewskiego, Urodz: Mikołay Ożga; z Powiatow, Halickiego, Kołomyjskiego y Trembowelskiego, Urodz:; z Sanockiej Ziemi, Urodz: Sebastyan Ostrowski; Przemyskiej, Urodz:; Chelmskiego, Urodzony Serebryski, Pisarz; Wołyńskiego, Urodz:; Podolskiego, Urodz: Stanisław Strzyżowski. Ktore Woiewodztwo z tą kondycją ten pobor pozwoliło, aby dwa tysiąca, dwieście y ośmdziesiąt złotych, ktore na zieżdzie swym rozkazali Poborcy oddać potomkom nieboszczyka Wolskiego, na zasłużone rot y iego na Kamieńcu, były na liczbie przyjęte, czegośmy im pozwolili; Lubelskiego Urodzony Prandota Dzierżek, Sędzia Grodzki Lubelski; Połockiego, Urodz:; Bełskiego,; Nowogrodzkiego, Urodz:; Powiatu Wolkowiskiego Urodz:; w Słonimskim Urodzony; w Płockim, Urodz: Andrzej Wiscl na Dyiektarzowie; w Witebskim, Urodzony; w Orszańskim, Urodz:; w Mazowieckim, w Ziemi Czerskiej, Urodz: Franciszek Zawisza, Podstarości Czerski; w Ziemi Warszawskiej, Urodz: Andrzej Głuchowski; w Ziemi Wiskiej, Urodz: Augustyn Karwowski, Podśudek Wiski; w Ziemi Wysszogrodzkiej, Urodzony Woyciech Węgrzynowski; w Ziemi Zakroczymskiej, Urodz: Grzegorz Chmielowski; w Ziemi Ciechanowskiej, Urodz: Walenty Zmiiowski, Sędzia Grodzki Ciechanowski; w Ziemi Łomżeńskiej, Urodz: Mikołay Kozakowski, Pisarz Ziemi Łomżeński; w Rożańskim y Makowskim,; w Ziemi Nurskiej,; w Ziemi Liwskiej, Urodz: Malcher Brożkowski; w Podlaskim, Bielskiego Powiatu, Urodz. Andrzej Rytel; Ziemi Drohickiej, Urodz: Mikołay Grek, Sędzia Mielnicki; Ziemi Mielnickiej, tenże Mikołay Grek; w Rawskim Urodzony Floryan Nowomiejski; w Ziemi Sochaczowskiej,; w Ziemi Gostyńskiej, Urodzony Piotr Rybski; Brześcia Litewskiego,; w Pińskim, Urodz:; w Chelmińskim,

Urodz:.....; w Męcislawskim, Urodz:.....; w Malborskim, Urodz:.....; w Braclawskim, Urodz:.....; w Pomorskim, Urodz:.....; w Minskim, Urodz:.....; Powiatu Możerskiego, Urodz:.....; w Rzeczyckim, Urodz:.....; w Ziemi Infantckiej, w Woiewodztwie Wendeńskim,.....; w Derpskim,.....; w Pernawskim,.....

A Duchowieństwo W. X. L., zostawa przy swej prerogatywie w wybieraniu y oddawaniu poboru, wedle uniwersału anni 1593. A wszakże ten duchowny Poborca przysiędz ma, iako y świecki przy swym starszym duchownym na Urzędzie Grodzkim.

Te Woiewodztwa, y Powiaty, których Połowie na Seymie Poborców nie mianowali, y co do bracię obieranie ich wzięli, powinne będą na przyszłej elekcyi Deputata Trybunalskiego obrać ie, y iawnymi listami swemi Podskarbiemu Koronnemu o nich oznaymć. A gdzieby na tym tam zieżdzie nie mianowali ich, tedy go Podskarbi Koronny podać będzie powinien, aby się przez to potrzebom Rzeczypospolitey nie omięszkiwało.

Salaria Poborcom.

Salaria tym Poborcom, mają być rachowane od każdego złotego po groszu iednemu: z którego *salarium* iuz y koszt odwożenia pieniędzy do skarbu odprawować mają. A dla lepszej wiary, y pewności tych wszystkich rzeczy, pieczęcią Koronną zapieczętować rozkazaliśmy. Dan w Warszawie na Seymie Walnym Koronnym, dnia ... miesiąca ... roku P. 1601, Panowania Krolestw naszych, Polskiego 14, Szwedzkiego, roku 8.

Na własne Krola I. M. rozkazanie.

UNIERSAŁ POBOROWY,

NA SEYMIE WALNYM KORONNYM KRAKOWSKIM,

UCHWALONY W ROKU 1603.

ZYGMUNT III

z Bożej łaski Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Infantckie, etc. etc. Szwedzki, Gotcki, Wandalski, dziedziczny Krol.

Wszem wobec y każdemu zosobna, koregolwiek stanu, dostoięstwa, y urzędu, tak duchownego, iako y świeckiego, ludziom, y innym wszem poddanym naszym, miast y miasteczek, wsi, y innych osiadłości iakimiżkolwiek tytułmi, y przezwiski nazwanymi, w Koronie, y we wszech Państwach naszych mieszkaiącym, ktorymkolwiek należy, y do których terażniejsza Seymowa uchwała przydzie, y oznaymiona będzie: wdzięcznie a wiernie Nam miłym, łaskę

naszę Krolewską. Wdzięcznie y wiernie Nam mili: iż na poparciu dalszym, woyny Infantckiej, y obronie, a zatrzymaniu Prowincyi, tamtey wiele należy; gdyż nietylko zaciąg ten, który się przeciw temu nieprzyjacielowi stał, koszt na tę woynę uczyniony, próżny y daremnyby był, ale co większa, niebezpieczeństwo wielkie na Rzeczypospolitą obaliłoby się, gdyby dalszego o tych potrzebach obmyśliwania nie było: przetoż dogadzając temu, aby sprawy y potrzeby tak gwałtowne Rzeczypospolitey, na których nie tylko zdrowie, ale y całość, y bezpieczeństwo iey zależy, iako nalepiey opatrzone, y obmyślone być mogły, złożyliśmy Stanom Koronnym Seym Walny w Krakowie, na dzień 22 miesiąca Stycznia, w roku terażniejszym 1603, na którym za radą PP: Rad naszych, y za zezwoleniem Posłów Ziemskich obojga narodow, namowiony iest pewny ratunek y obrona, to iest od Stanow Koronnych, pobor łanowy y czopowy, sposobem niżej opisanym, etc.

A iż Stany W. X. Lit. dla pewnych przyczyn, tak dla nawiedzenia Pańskiego powietrzem morowym, y głodem kraioy tamtych, iako też dla ucięzenia od woysk naszych kore przez W. X. Lit. przechodziły, poddani ich nie pomału są znědzieni, y niemogą na ten czas równo z Stany Koronnemi pozwolić na wybieranie poboru łanowego: iednak niechcąc ulegać od spólnego poratowania terażniejszych potrzeb Rzeczypospolitey, na to zgodnie pomienione Stany W. X. Lit. zezwoliły się y uchwały Seymu terażniejszego postanowiły, y uchwały czopowe, y myto nowo podwyższone, ziemne y wodne, na dwie lecie po sobie idące, począwszy od Świątek blisko przyszłych, w roku terażniejszym 1603 inkludując w to y to czopowe, kore na zieżdzie Wileńskim w roku 1602 uchwalone było. Ktore podatki, cła nowo podwyższonego, y czopowego, mają być wybirane według instruktarzow dawnych, y uniwersałow naszych, bez obciążenia w tym wolności stanu szlacheckiego. A te oba podatki, cło nowo podwyższone, y czopowe, za zgodą wszystkich Stanow, zlecamy do zawiadowania y szafunku, Wielmożnemu Andrzeiowi Zawisie, Podskarbiemu Ziemskiemu W. X. Lit: który ma, y powinien iest pilnie tego doyrzec, iakoby porządnie, z pożytkiem Rzpłtey, wybierane, lub arendowane były: a pieniądze z tych podatkow nie na co inszego iedno na expedycją Infantcką za rozkazaniem y z wiadomością naszą przez tegoż Podskarbiego wydawane być mają. Ze wszystkiego Podskarbi Nam, y Rzeczypospolitey, liczbę na Seymie przeszłym uczynić powinien będzie.

Wszyscy kmiecie y każdy z nich zosobna, tak nasi, iako y poddanych naszych, duchownych y świeckich osob, wszech Państw naszych Koronnych, którzy sobie, abo panom swym orzą, abo roboty odkupują u tychże panow swych, tak we wsiach starodawnych, iako y nowo osadzonych, według kwitow roku 1578

1576

iesliby tych kwitow nie miał, tedy wedle kwitow posledniejszych poborow, z każdego łanu, żrzebia, śladu, włoki, y osiadłych rol, mają płacić po groszy Polskich piętnaście, *iuxta quantitatem agrorum*. A z nowych osiadłości, według rekognicy pańskich, kore mają przez podanego iuramentem liquidować.

Z takowych wyżej opisanych rol kmieci osiadłych, z strony dziesięcin, po drugich piętnaście groszy Polskich, gdzie są snopowe dziesięciny, abo meszne, spy, abo małdry, iako wyżej opisano. A z dziesięciny, y także z tych spy, mają to sobie wytrącać: a gdzie piędziny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy kmieć swoim dołożyć ma, tak żeby z roli y z dziesięciny, spełna groszy 30 Polskich dał. A gdzieby też dziesięciny snopowe, ani piędziny, ani mesznego nie było, kmieć powinien sam dać gr: 30. A w W. X. L. w Kiiowie y na Wołyniu, y indziej, gdziekolwiek włok mierzonych nie masz, iedno służby: z każdej służby osiadłej po złotemu iednemu. A iż na służbach innych bywa po kilka dymow, tedy dwa dymy na ieden złoty składać się mają, a gdzie też służb ani włok nie masz iedno dymy, iako bywa na Polesiu, także po 2 dymy na ieden złoty składać się mają. A w Ziemi Halickiej, y Podolskim Wdztwie, począwszy od Lwowa, nie z łanow, ani z włok, ale z każdego pluga każdy ma dać złoty, ile ich wychodzi na robotę. Także y w Ziemi Infantckiej, nie z hakow, iako przedtym, ale z plugow, poddani, tak ci co sobie tylko orzą, iako y ci co na robotę pańską wychodzą, po złotemu będą płacić. A szlachcicy, którzy swemi plugami orzą, po puł złotemu. A iż tam w tej Ziemi nie było przedtym żadney likwidacyi na sprawiedliwe oddanie poboru: tedy będą powinni kubieszowie, y pokundziowie, a po naszemu włodarze przy oddawaniu tego poboru, ze wsi swych, w mięsciech głowniejszych Powiatowych swych, przed Urzędem Mieyskim przysięgę uczynić na sprawiedliwe oddanie; kora Urząd ten zapisać, y sumę kora za tę przysięgą oddać, specyfikować ma, a Poborce powinni będą przy czynieniu liczby w skarbie, weryfikować wybieranie swe, takowym registrem, wydanym mu *authentice* od tegoż urzędu, na którym y ci specyfikowani być mają, ktorzyby nie oddali.

Szołtysi, Woytowie, Kniaziowie, Tywonowie, Panczerni, Putni, Boiarowie, y inni na iakich posługach będący, w dobrach naszych Krolewskich, duchownych, y świeckich, y mieyskich, poddani nasi, każdy ma płacić z włoki iedney po złotemu iednemu. A koby Szołtysa zakupił, zwłaszcza w Krolewskich, i duchownych maięnościach; aby dał od Szołtystwa każdego po złotemu iednemu, *exceptis bonis equestris ordinis*: z których Szołtysi nigdy do woyny nie należą. A wszakże y szlachecki Szołtys ma dać z włoki ieden złoty.

Szlachcie każdy kore poddanych nie ma, a swoim plugiem orze, abo ratayskiem, będzie po-

winien dać z włoki iedney piętnaście groszy Polskich. A iesli mniej orze, tedy *iuxta quantitatem agrorum, mediante juramento*, na sprawiedliwe oddanie, abo przez oracza, zagrodnika, abo przez sługę swego, dobrego sumnienia, przez korego pobor do Poborce odesłać, za rekognicyą swą. A ktorzyby przed tym uniwersałem przysięgi uczynili, y odprawili, tedy iuz nie będą powinni więcej liquidować iuramentem. A gdzieby ich siła w iedney wsi było, tedy wszyscy przez dwu oraczow, abo zagrodnikow swych będą mogli takowy pobor, za rekognicyami swemi, do Poborce odesłać, a oni te rekognicye, od których będą oddawać pobor, mają przysięgą podeprzeć. W czym wszystkie napominamy, aby widząc na ten czas tak wielkie, y nagłe potrzeby Rzeczypospolitey z większą chęcią, y pilnością, iednako społecznie do tego się przykładali, iakoby sprawiedliwie, a iednako społecznie iako kto powinien, ten pobor wydawali. A od włoki każdej pustey, kora w używaniu iest, zwłaszcza kora do folwarkow zdawna, to iest, przed tą konstytucją, nie przyłączył, ale ią dał z trzecizny, abo z kopczyzny orać, abo ią na inny pożytek obrocił; y z włok pańskich, kore najmują Holandrowie na paszą, y inni, ktorymby takowa wolność wyszła: z takowey każdy powinien będzie dawać po groszy dziesięci Polskich.

A iesliby kore Starosta, y dzierzawca nasz, spustoszył osiadłości co kmiecey, a na folwark obrocił: tedy Starosta, y dzierzawca taki, płacić powinien, iako kmiecie płacić powinni byli, z tak wiela, ile ich spustoszył, *nemine excepto*.

Rataie, każdy z nich, którzy z kopczyzny orzą, powinien dać z pluga po złotemu iednemu.

Wsi łowcze, kore na łowcach siedzą, tak osoczne, iako y wszelakie inne, na iakieykolwiek powinności zostawione, z osiadłych włok po złotemu Polskiemu płacić mają. A ci co na wolnych włokach siedzą, iesliby nie odprawowali pod tym czasem służby woienney, zwłaszcza strzelcy, choć wolność mający, tedy także po złotemu Polskiemu z włoki płacić powinni będą.

Wsi Wałaskie, powinne płacić będą, iako y w inszych wsiach, z rol iesli ie mają, abo z dworzyszczą, po groszy 30. A ktorzy rol nie mają, tedy od bydła, zwłaszcza od sta owiec, po groszy dwudziestu: a od dziesięci krow, po groszy dwadzieścia Polskich.

Zagrodnicy ktorzy na ogrodziech siedzą, co z wymłocku żyją, po groszy cztery Polskich płacić mają.

Zagrodnicy, ku zagrodom role mający, płacić powinni po groszy sześci Polskich.

Zagrodnicy, ktorzy domki mają, y ogrody na czynszu, a bez robot są, iakieykolwiek swe obeyćcie mają, po groszy dwanaście Polskich płacić mają.

Komornicy co bydło mają, po groszy 8: a co bydła nie mają, po groszy dwu Polskich.

1579

1578

Łoźni, hultaie, męszczyzna y niewiasty, którzy się na służbę doroczną nie najmują, także y dudarze, skomorossy, y flisnicy, każdy od siebie po gr: 24 dać powinni. A Woyt y z Przysiężniki, pod przysięgą tego doyrzćć maia, aby takowi nie uchraniłi się poboru takiego.

Przekupki, przekupnie na wsiach po gr: dwańście.

Rzemieslnicy wszelacy na wsiach, po gr: cztery Polskich.

Rybitwi na wsiach po gr: 8. A którzy role maia, osobno płacić powinni z rol; *iuxta quantitatem agrorum*.

Karczmarze na wsiach, co role maia, rowno z kmićmi od rol płacić będą, *iuxta quantitatem*.

Wsi nasze Krolewskie, y panow duchownych, y kaźdych innych, ktore są na iakichkolwiek posługach, chociaźby iakie libertacye mieli, a choć też czynszu nie płacą, y podatku przed tym nie wydawały, ani też dziesięcin, ten podatek rowno z drugimi kmićmi powinne płacić.

Wsi nowo osadzone, y miasteczka, ktoreby cztery lata wysiedziały, także powinne płacić ten podatek rowno z inszemi wsiami, y miasteczkami. Także ma byđ rozumiano o wsiach, miastach, y miasteczkach pogorzałych, y od czterech lat zwoiowanych od Tatar, Wołochow, y od innego nieprzyziaciela Koronnego, o czym Poborecy *diligentem inquisitionem* czynić maia, tym sposobem: iż Woytowie, Watamani, abo Tywonowie, przy oddaniu poboru, przysięgę będą powinni uczynić na sprawiedliwe oddanie, z domow, y z pługow po pogorzelinie, abo zwoiwaniu pozostałych. A wsi przez nieprzyziaciela popalone, abo spustoszone, od tego poboru, w Ziemiach Ruskich y Podolskich, y Inflantekich wolne czyniemy: iednak tak, iż Wattamanowie poprziądz maia takowe spalenie, abo spustoszenie. A do dobr naszych tymże sposobem przez nieprzyziaciela Koronnego popalonych y spustoszonych, Rewizory wedle konstytucyi dawney daiemy.

1580 Młynarze od koł zakupnych, tak walnych iado korcowych, łodziastych, waźnych, od kaźdego po gr: 24: a od dorocznych koł, po gr: 12.

Piły, folusze, stępy, od kaźdego koła po gr: 15, od wietrznych młynow zakupnych, y ktore na spi są, po gr: 10, tak nowych iako y starych: a od dorocznych po gr: 5.

Młyny, ktore dzierżawcy dobr naszych z trzecią miarą wykupili dla pożytku, płacić powinne iako insze młyny, dziedziczne, y doroczne.

Papiernicy od papieru po złotych dwu.

Rudnicy, od kaźdego koła po złotych dwu: a którzy role maia, osobno z rol iako inni płacić będą.

Dziegiarze, smolarze, y popielarze, od rzemienia swego, po gr: 12.

Smelcarze, którzy do spustow smoły palą, y towarzysze smolnikow, od pieca kaźdego po złotych dwu.

Rzemieslnicy, y towarzysze tychże mistrzow:

to iest, węglarze, dymarze, kowale, kuźnicy, płocarze, także przy papierniach, po groszy 12.

Od hut sklanych po złotych dwu: a towarzysze ich po gr: 12.

Metropolitowie, Władykowie, Archimandrytowie, y Humenowie, Popi wszyscy Ruacy, także y Biskupie wsi, y Popi Ormiańscy, z osiadłych rol także maia dawać po złotemu. A którzy poddanych y rol nie maia, tylko od obościa swego, ktore ma przy cerkwi, po złotych dwu. A Protopopowie po złotych czterech.

A iż są niektorzy, *in confinibus* Woiewodztw y Ziem, siedzący, a poborow płacenia zwykli ulegać: tedy pozwani od ktoregokolwiek Poborce, zapłacić będą powinni pobor *cum retentis annorum praeteritorum*.

Tatarowie Litewscy, także ten pobor oddawać maia, iako się o Boiarzech wyżej pomieniło.

Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany byđ ma.

Miasta y miasteczka, tak nasze Krolewskie, iako y poddanych naszych wszystkich (oproc Czechryna w Ziemi Kiiowskiej od Tatar spustoszonego, iesli mu wolność nie wyszła) duchownych y świeckich, szos dwoy ktory zowią duplą wedle starego zwyczaju, nie zastawuiąc, ani się broniąc żadnemi wolnościami z ktoreykolwiek przyczyny, wydać go na Świątki przyszele w roku niniejszym maia: a poczną go wydawać w Poniedziałek po Przewodney Niedzieli. W tychże miastach y miasteczkach, mieszczanie y przedmieszczanie, Szoltysi y Woytowie, którzykolwiek role maia, z wlok płacić będą po groszy 30. Także ze wsi wszystkich do miast należących żadnych nie wymuiąc. A iż snadź y miastom Spiskim wolności ich dawne expirowały, tedy te na tę potrzebę Rzpltey czopowe iako y drugie miasta Koronne, dać będą powinne: czego Starosta Spiski exekutorem byđ ma.

Od rzemieslnikow wszelakich, w mieściech y miasteczkach, y ci co się do szosow przykładaia, osobno od rzemienia wszelakiego płacić będą: to iest:

Złotnik kaźdy od rzemienia swego po złotych dwu. Rzeźnik złotych dwa. Piekarze w mieściech głównych po złotych dwu, a w miasteczkach po gr: piętnaście: a we wsiach po gr: ośmi.

Barwierz, cyrulik po złotych dwu. Apiekarz od apteki po złotych 3. Prasol ktory solą kupczy po złotemu iednemu, y inni wszyscy rzemieslnicy w mieściech. Krawiec ktory iedwabne rzeczy robi: szwiec ktory szafianem y kordybanem robi: kuśnierze którzy wielkie towary maia, powinni płacić po złotych dwu: a w miasteczkach y we wsiach po połowicy, iako wyżej stoi, *iuxta proportionem* rzemiosł y rzemieslnikow. Białoskornicy, czerwoni garbarze, y którzy zamsze wyprawuią, przy wielkich mieściech po dwu złotych: a towarzysze ich po groszy 10.

Kupcy wszyscy obcych narodow, iakiekolwiek kupie y towary maia, we wszystkich Państwach

naszych Koronnych, y W. X. L. kaźdy od osoby swey płacić będą powinni po złotych cztery. A względem kupiey y towarow ich iakichkolwiek rowno z drugimi czwartą grosz płacić maia: także Ormianie którzy osiadłości niemaią, iako insi kupey, nie zakładaiąc się żadnemi libertacyami, ani prerogatywami. Toż się y o żydziech rozumieć ma. Także y inni cudzoziemcy, którzy osiadłości nie maia, y od osob y od kupiey płacić będą.

Szotowie którzykolwiek z opalkami chodzą, a wozow nie maia, z osoby swey po złotemu iednemu. A ci którzy wozy y konie maia od koni płacić po złotych dwu, a od towarow rowno z drugimi płacić będą. Toż się y o furmanach rozumieć ma.

Komornicy y komorniczki w mieściech większych po gr: 12, a w miasteczkach mniejszych po gr: 6.

Przekupki, przekupnie, luźni, w mieściech większych: to iest hultaie, męszczyzna y niewiasty po gr: 30. Także naiemnicy y sładzy żydowscy: a w małych miasteczkach, po gr: 15. A Poborca ma byđ w tym ostroźny, aby żaden z takowych pod niezym tytułem, wolności y obroną, tego podatku nie ulegał: na co kaźdy ma mieć z osobna kwit od Burmistrza, kędy y wiele zapłacił, a we wsiach od pana, aby tak pomykaiąc się, nie zbywali zapłaty, albo dwa razy nie palili.

Rostrucharze co koźmi kupeczą, od osoby po złotych dwu.

1582 Kupcy wszyscy którzykolwiek za granice Korony naszej woły Podolskie poženą, maia dawać od kaźdego wolu nad cło pograniczne, po groszy dziesiści: a od wołow Polskich abo Mazowieckich, także iałowic, od ktorych groszy piętnaście na cło biorą po groszy pięci, przy kaźdey komorze Koronney, u oney drogi, ktora poženą, ostatniey: wyiąwszy woły szlacheckie, y woły z powołowczyzny wzięte, y woły zimowane, własnym gumnem szlacheckim wychowane: od ktorych iako cło, tak y pobor nie ma byđ dawany: na co wedle dawnych zwyczaiow, faktorowic przysięgi czynić maia.

Woły, ktore na komory Mazowieckie idą, także wszelakie kupie z Litwy, y Państw innych Koronnych, te aby staremi gościncami, prawem pospolitym opisanemi, iść były powinne. Toż się ma rozumieć w Wielkim X. Litewskim. Także też od kaźdych innych towarow Polskich, ktore z Polski za granice wywozić będą, y do Polski przywozić, co się o cudzoziemcach rozumieć, y na nich ściagać ma: nad cło albo pograniczne myto, ktore dawaią po trzy grosze, aby czwartą grosz *pro hac vice*, wybierali Poborecy: ktore przyczynienie podatku, nad cło, y myto zwyczajne, tak od wołow iako innych towarow, żadnemi się wolnościami nie szczycać, nie maia byđ wybierane *in corpore Regni, et Magni Ducatus Lithuaniae*, oproc Mazowieckich, Xięstwu Pruskiemu przyległych, tylko na pograniczu: ktore pogranicze nie ma też byđ ro-

zumiano między Koroną, a Wielkim Xięstwem Litewskim, ale tylko to ktore między temi narody, a inszemi postronnemi zachodzi. A Celnicy Koronni maia się *fideliter* z Poborcami znosić o registrach swych komor pogranicznych, y głównych; to iest, Krakowskiej, Poznańskiej, Kaliskiej, Sieradzkiej, Wieluńskiej: żeby się Poborecy sprawić mogli, iako wiele czwartego grosza od taxy Celney przysęby miało, *sub poena quatuordecem marcarum*: oktorą do Urzędu Grodzkiego pozwany Celnik, albo Pisarz Celny, od Poborce, albo Sukkollektora iego, *toties quoties*, zapłacić ma: wedlug ktorych kontraregistrow przez Celnika podpisanych, Poborecy do skarbu będą powinni respondować. A ktoby się tego ważył, żeby nie na granicy, ale w Koronie, w ktorymkolwiek Woiewodztwie, y W. X. Litewskim y Państwach do nich należących, granicom nie przyległych, ten czwartą grosz wybićć śmiał, a tym ludzie kupieckie obciężał, winę sta grzywien przepada; o ktorą od kogoźkolwiek pozwany na Trybunał, *inter causas officij*, albo przez Urząd Starosty ktoregoźkolwiek Grodu, *peremptorie* dosyć uczynić będzie powinnien ktorey winy połowica sądowi, a połowica aktorowi iść ma: a pozew ma byđ położony u Sukkollektora, ktoryby *nomine* Poborce swego, to od kogo wyciagał. O ktory czwartą grosz wolno będzie Podskarbiemu Koronnemu zosobna ogołem kontrakt z kim pewnym uczynić, iesli to będzie rozumiał z lepszym pożytkiem Rzpltey.

1583 Żydowie wszyscy, y kaźdy zosobna w Koronie y w Wielkim Xięstwie Litewskim, w mieściech, miasteczkach, y na wsiach, tak naszych, iako y wszystkich poddanych naszych, tak duchownych iako y świeckich nie podlug starych kwitow, ani zwyczaiow, ale od kaźdey głowy po złotemu. A wszakoź tym obyczaiem, że Urząd Woiewodzy, albo ktorykolwiek inszy, ktoregoby zwierzchności y sprawie podlegli, y Mieyski z Poborcą, albo Sukkollektorem iego maia ic policzyc, z starszemi żydy: ktory maia pod przysięgą zeznać, y na pismie od Urzędu *autentice* podać Poborecy, że ie sprawiedliwie policzyli, y nikogo nie zataili; od ktorych żadnego oboiey płci, małego y wielkiego nie wymuiąc, maia Poborecy pogłowne to zupełnie od Starszych odebrać, a Starszy maia tę sumę sobie od żydow wyciagać: przysięga tych starszych żydow, ma byđ na przykazanie Boże. A na Wołyniu, y Wielkim X. Litewskim, urzędnicy, y ktorym to należy, z Poborcami takowy dozór czynić maia. A gdy żydowie takowe pogłowne oddadzą, inszego poboru oddawać nie będą powinni. A gdyby też sami żydowie to pogłowne summą iaką znaczną do skarbu w czas oddaną odkupili, tedy za kwitami Podskarbiego, wolni iuż maia byđ od Poborcow.

Czopowe w miastach, y w miasteczkach, takim sposobem ma byđ wybierane.

W miastach y w miasteczkach naszych Kro-

lewskich, duchownych y świeckich, nie od korca, ani od ćwierćni ani od żadney miary słodou, wedle zwyczaju dawnego, ale od beczek tym sposobem czopowe byź ma, iako beczka przedawana będzie. Od każdego grosza, iako gdzie ustawione abo przedawane będzie, po pieniądzu iednemu Polskiemu płacić będą powinni: wszakże od tych groszow, co pieniądze uczynią, nie mają depaktacyi wyciągać. A ięliby też tenże co piwo warzył toż piwo szynkował, z osobna od teyże każdej beczki względem szynku, od grosza po pieniądzu płacić będą powinni. A ięliby ten piwowar komu inszemu piwo przedał na wyszynk, ten co ie kupi do miasteczek, do wsi, od wzięcia tego piwa na szynk, po pieniądzu od grosza płacić będzie. A ten pieniądz u tego piwowara, a nie u tego co bierze na szynk Poborca repetować będą. A piwowarowie ci, którzy narobiwszy słodow przed publikacyą uniwersału tego, a z tych słodow dopiero po publikacyi piwa robią, nie mogą się czopowego uchronić, gdyż od beczki, iako wyżej napisano, a nie od słodow, czopowe płacić będą: a z takowych Urząd Mieyski, za instygacyą Poborców, powinien nieodwłoczną sprawiedliwość uczynić, pod winą sta grzywien, o którą pozwany przed Starostę, ma *peremptorie* odpowiadać.

1584

A iż się naydują niektorzy stanu szlacheckiego, niektorzy też Starostowie, którzy w mieściech naszych Krolewskich y duchownych domy mają, a piwo na wyszynk warzają: także y ci, którzy słydy bądź wymierne, bądź folwarkowe, na wywarzenie do miast abo miasteczek dają: tedy także czopowe płacić mają, iako y insi mieszczanie od inszych piw. A ktoby też w mieście abo w miasteczku dzierżenia swego, czopowego wybierać bronił, ma o to sam Poborca pozwać do Grodu na querele; co Grod ma sądzić, iako y o łanowe, *sine appellatione*.

A iż miasto Krakow, Kazimierz, Kleparz, mają pewne ufolgowania: tedy tą rzazą, tylko od szosu wolne czyniemy. Czopowe iednak y inne podatki wszystkie, iako z starodawna dawali, y według tego uniwersału powinni będą dać na ten czas: nie derogując iednak napotym ich prawu z strony tego ufolgowania.

Karczmarze abo piwowarowie, którzy na wsiach piwo warzają, ponieważ że ie ciż szynkują, y indziej przedawają, takowi od każdego gr. we wsiach naszych y duchownych, *pro hac vice* a w szlacheckich, od czterech szelągow po pieniądzu iednemu płacić są powinni.

Słodownicy co słydy robią, a piwa nie warzą, od rzemiosła swego do roku powinni dać po złotych dwu.

Od przewoźnego piwa, na imię Gdańskiego, Swidnickiego Głogowskiego, od każdego achtele, który przywozą do Korony, ma dać groszy 15, a od fasy groszy 30.

Od palenia gorzałki, banie, kotła, w mieściech y w miasteczkach, każdy powinien płacić po gr. 24, a na wsiach po gr. dwanaście. A od szynku teyże gorzałki, w mieściech y

w miasteczkach, po groszy 12, a na wsiach po gr. 6. A na Wołyniu y Podlaszu, od szynkowania gorzałki, od każdej kwarty po dwa pieniądze białe. Czemu y arendarze gorzałki podlec mają wszędy.

Wina wszystkie aby inszemi drogami nie szły, iedno temi: na Iaśliska, Duklę, Rymanow, Sądecz, Biecz, Zmigrod, Nowy targ, Krosno, Samhorz, Lesko, Stryi: czego przestrzegać mają Starostowie, Celnicy y Urzędy Mieyskie. A ktoby się ważył inszemi drogami wina Węgiejskie z tych tam kraioy do Korony wieść, abo prowadzić: tedy tym sposobem wina traci, ktorego połowica na Nas, a połowica na delatora. A za pozwoleniem wszech Stanow, mocą y ustawą tego Seymu, postanawiamy teraz, y na czasy wieczne, aby ani dzierżawcy nasi, ani Poborcowie, ani żaden inny nie śmiał gwałtem hamować kupcow, abo do inszych składow mimo te gdzie ie prowadzą poniewalać, gdyż na każdym z tych składow, Poborcowie od ich win składne y czopowe, zupełnie każdy w swym Woiewodztwie wybierają, y do skarbu naszego oddają, pod winą sta grzywien, *parti et iudicio totidem, ad instantiam cuiusvis*, o co *forum* na Trybunał mieć ma, *inter causas officij*: a od każdego pułkufka, ma płacić na składzie, ten co ie do Korony przywiezie, po złotych dwu; a ten co ie kupi, także na składzie względem czopowego będzie powinien dać z osobna po złotych dwu.

1585

Także małmazya, muszkatela, wino Wołoskie, na Kamieniec y Sniatyn prowadzone byź mają: a tam na tych mieyscach, od tego każdy płacić do Poborce albo arendarze, będzie powinien, *nemine excepto*.

Od każdej kuffy małmazyi, y muszkateli, ten co ie przywiezie, po złotych czterech: a drugie złotych cztery, co ią kupi na szynk, okrom szlacheica, który wolen, od wina, iako od małmazyi, byź ma, gdy ią na swoje własną potrzebę kupi. A w mieściech tych składnych, Urząd Mieyski popisować ma, wiele wina, albo małmazyi, każdego dnia, y tego dnia, przywozą, rejestra tego popisowania, Poborcóm oddać będzie powinien. Tamże na tych składziech, któżkolwiek zapłaci, tak składne iako y czopowe, wezmie kwitacyą od Poborce: z którą gdy do Krakowa, albo na insze mieysce przyjedzie, a Poborcey abo Sukkolektorowi onego mieysca ukaże, iuz od takowego wina płacić nie będzie powinien: ale ięśli takiej kwitacyi nie ukaże, tak w Krakowie, iako y na inszych mieyscach, że mieysce opisanych składow minął, tedy tym sposobem wina traci, ktorego połowica na Nas, a połowica na Poborcę, przyść ma.

Ktore to składy, tak małmazyste, iako y winne, wolno będzie, wedle dawnego zwyczaju Podskarbiego Koronnego, ogołem osobno arendować, z iako naylepszym będzie rozumiał pożytkiem Rzeczypospolitey: gdyż się pokazało, iż za rozerwaniem tego wybierania, przez Poborce, dobrze mniejszy pożytek ztąd Rzpltey dochodzi.

Wina Endenburskie, Rakuskie, y Morawskie,

1586

y Ryńskie, iż *promiscue* idą do Małey, y Wielkiej Polski, temu pewny skład byź nie może na komorach Celnych: Poborca, przy Pisarzu Celnym, y Urzędzie Mieyskim, wybierać będzie od każdego wiadra, ktore ma mieć ośmdziesiąt kwart. Od Morawskiego, y Ryńskiego, po groszy sześci: a od Endeburskiego od każdego wiadra, ktore ma kwart sto y cztery, groszy dziesięć. Od wina Gubińskiego, Krosińskiego, etc. *et id genus*, od każdego drelinku, po groszy dwadzieścia y cztery: a od wina Wołoskiego bareły, po groszy szesnaście.

Wina, ktore do piwnic, w mieściech, przed tym uniwersałem zastawiono, mają byź przez Poborce, y Urząd Mieyski, *sub fide, et conscientia*, policzone: a ktoreby się znalazły, za ich pilną inkwizycyą, odczopowane, takowe Poborca, z Urzędem Mieyskim pieczętować ma, aby drugi raz od nich nie czopowano. A od ktorychby nie odczopowano, a przed publikacyą tego uniwersału, wstawione były do piwnic: tedy od nich powinni płacić będą czopowe, iako przed tym, po złotych dwu, składnego nie wyciągając. A po expiracyey roku, cokolwiek się naydzie win po piwnicach, nie wyszynkowanych; od czopowego wolni byź mają, składne tylko zapłaciwszy na komorach pogranicznych. W czym, aby ludzie kupieccy krzywdy nie mieli, tedy Poborcowie nie mają od nich zaraz pieniędzy, od win w piwnicach zastanych, wyciągać: ale popisawszy ie tylko, aż po expirowaniu arendy, porachować się z nimi mają, wiele zaś beczek nie wyszynkowanych w piwnicach zostanie. A co się z takowego rachunku pokaże, dopiero od nich czopowe odbierać.

Wina, ktore morzem przychodzą, Francuskie, Włoskie, Hiszpańskie, Pinioly, Alakanty, Rywuły, y inne gdy do miasta, y miasteczka przywozą, od każdej beczki płacić mają po groszy dwadzieścia y cztery: czego Poborca y Urząd Mieyski, *fideliter* doyrzeć będą powinni.

Od beczki każdej miodu rozsyconego, w ktorejby trzy bareły były pitego, od każdego po groszy dwanaście: a od pułbeczki, podług proporecy bareł, po groszy sześci.

Od miodow starych, sowito każdy ma dać po groszy dwudziestu y czterech: a od bareły, albo pułbeczki, po groszy dwanaście Polskich; wyjąwszy miody szlacheckie, ktore sobie domasyca, y ktore będą na szynk z swoich własnych pasiek dawać.

Także od trojnyku, kierstranku, malinniku, każdy, iako od starego miodu, płacić będzie powinien.

A żeby to sprawiedliwie dochodziło, Poborca każdy, w Woiewodztwach, y w Powieciech, będzie powinien, po wzięciu uniwersału poborowego, obiać miasta wszystkie y miasteczka, onego Woiewodztwa, abo Ziemi. A tam ma z Rady Mieyskiej, abo pospolitego człowieka, iednego obrać, ktory przezeń, y przez Radę, ma byź przysięgą obowiązany, że podatku tego czopowego, pilnie y wiernie doglądać, y wybierać

będzie według tego uniwersału: do ktorego, z Rady Mieyskiej, ma byź ieden przydawan, aby tym większa wiara była, y pilność: z czego się Urząd Mieyski wymawiać nie ma, y za tą uchwałą będzie powinien: a pieniądze wybrane, na kwartał Poborce oddawać, za dostatecznym pisaniem rejestru każdego waru, y szynkowania, zapieczętowanym pieczęcią Mieyską, y podpisem Burmistrza, y dwu Radziec, pod winą sta grzywien. Tenże Poborca, we wsiach naszych Krolewskich, y duchownych, ma postanowić z karczmazem, za wiadomością Panow samych Starostow, y Urzędnikow, iakoby z tego czopowego ten prowent dochodził sprawiedliwie.

A gdzieby się to pokazać mogło, żeby w tym niebacznie łakich fortelow, derogując tey Seymowej uchwale, używać kto chciał, takowy winą dwoiaką czternastą grzywien karany byź ma; o którą ma mieć *peremptorium terminum* przed Starostą, kiedy Poborca pozwie. A ze wsi szlacheckich, panowie wsi onych, abo ich urzędnicy, mają pobor czopowy odsyłać do Poborce, przez karczmarze swe, *cum significatorialibus literis*, za ręką y pieczęcią swą, specyfikując iako wiele czopowego, a że zupełnie y sprawiedliwie odsyłać: czego karczmarz przy oddawaniu czopowego przysięgą podeprze. A ięliby się też ktory upornie iakimi wolnościami chciał bronić, takowy do zapłaty przymuszon urzędnie byź ma, y listy żadnymi przeciwko temu bronić się nie ma.

1587

Szyprowie, y kupcy, od zboża y od towarow leśnych, tak płacić mają. Wszysey, co zboże wodą spuszczaią do Gdańska, Elbląga, Krolewca, Rygi, y indziej na wszystkie mieysca portowe, płacić powinni tak od pszenice, żyta, ięczmienia, owsa, maki, iagiel, y wszelakieżywności, od każdego łasztu Gdańskiej miary, po gr: 30 Polskich. W czym gdyby więcej łasztow szacowano od Pisarzow poborowych, niż się na szkucie kupieckiej nayduie, według powieści iego: tedy to przysięgą kupiec, albo faktor iego, liquidować zapłacić powinien będzie. Wyjąwszy w tym wszelakie zboża urodzaju szlacheckiego, y dobr duchownych: y arendarze szlacheice, którzy arendy przyjmują, którzy od tego wolni byź mają. Także y miasta Pruskie od urodzaju swych, y tych zboż, ktore na rynkach swych kupują, od tego poboru wodnego wolne byź mają. Wszakże takowym obyczajem że sługa każdego szlacheica iakiegokolwiek stanu, dostateczną przysięgę w Grodzie uczynić ma, że to zboże nie przekupne, ale własnego urodzaju pana iego, którą przysięgę ma *autentice* na cle pokazać, a ięliby był drugi raz przymuszony do przysięgi, ma byź ten, co na tym cle postanowiony będzie, abo Sukkolektor iego, karany *poena centum marcarum*, o którą ma mieć *peremptorium terminum* na Trybunale.

Także też Urząd Grodzki gdyby był w tym przeświadczoney, żeby komu folgę w przysiędze uczynił, iednak ekstrakt iey wydał, pozwany na Trybunał, ma zapłacić winę dwuch set grzywien,

od sądu nie odchodząc, połowicę sądowi, a połowicę stronie: y szkody, które się za takim ekstraktem w poborze pokażą, tamże nagrodzić. A mieszczanie Pruscy albo faktorowie ich, wedle excecpii wyżej opisanej, przysięgę tamże u Fordona odprawować mają. A to wybieranie ma być na miejscach zwykłych u Fordona, y innych ziemnych przykomorkach do tego obranych. A u Brześcia Litewskiego, nie ma żaden poboru wodnego płuć, tak od towarów jako y od flisów, którzy z Wołynia, albo z innych Państw Koronnych spuszczaią; gdyż ci u Fordona pobor odprawiają. A od towarów leśnych, z dobr naszych Krolewskich, gdzie Starostowie popioły y inne towary leśne sprawują swym sumptem, y na swoy własny pożytek, powinni płacić od lasztu popiołu, po groszy trzydzieści; od lasztu smoły, gr: 24; od sta klepek, gr: 30; od sta wasilek, gr: 30; od sta pipelek, gr: 30; od sta wanczosu, gr: 24; od kopy cembrowiny, gr: 30; od masztu każdego, gr: 15; od sta balow, gr: 25; od kopy tarcic, po gr: 10.

Wszakóż gdzie towary leśne w dobrach naszych ku pożytku skarbowemu byłyby robione, y spuszczone, od takowych towarów cło żadne nie ma być płacone.

Szyprowie od każdej własnej szkuty, krom szlacheckich, które iedno najmują z frochtu, płacić mają na rok po złotych sześci.

Rotmani Wiśni, od osoby po złotemu iednemu: od dubasa po trzy złote Polskie. Od lichtana po złotych dwu. To mają wybierać, u Fordona.

Od beczki śledzi, przekupnie mają dawać po gr: 6; od beczki dorszu y stokwiszu, po gr: dwu; od beczki Lwowskich szczuk, po gr: 12; od beczki ryb Pruskich, y Krolewieckich po gr: 6; od beczki węgorzy, po gr: 12; od mazy wyziny po złotych dwu; od beczki iesietrzyny po gr: 10; od suchych ryb wielkich sta, po gr: 5; od lososia iednego, po gr: iednemu; od iesiotra wędłego po gr: iednemu; od troski iunow po groszu iednemu.

Wszakże szlacheckie ryby, tak słone, jako y suche, od tego poboru mają być wolne.

Także y szledzie szlacheckie na ich własną potrzebę domową do żywności ze Gdańska, albo z Torunia na skutę wzięte, albo wozmi wiezione, mają być wolne od płacenia poboru: wszakże *secundum proportionem*, każdemu przepuszczane być mają.

A iż też Poborcy, albo ich Sikkollektorowie z poddanych tak naszych, jako y duchownych y świeckich, którzy z własnymi użytkami na targi y iarmarki, do miast, y miasteczek przyjeżdżają, udając ich za przekupnie, pobor z nich niesłusznie biorą: tedy gdy to uczynią Poborcy, albo Sikkollektorowie, mimo świadectwo pańskie, *poena dupliti quatuordecim marcarum* karani być mają: o którą pozwani sami y *Succollectores* ich na Trybunał, mają *peremptorie* odpowiadać.

Owczarze, osepni, państowi, fuleczni, y inni,

aby dali od dziesiąci owiec swych, po groszy dwu, y od tych co ie w naymie mają.

Ci którzy mają pieniądze leżące, a na *interesse* ich dawaia, aby każdy od sta złotych dał złotych dwa: a nawięcej którzy majątności swoje przedawszy, w mieściech mieszkaia. Wszakże aby żaden nie brał od sta, iedno złotych ośm.

Warunek, czas, y miejsce oddawania poborów.

Poborcowie wszyscy, tak Koronni, jako Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y ich Sikkollektorowie, do wybierania poboru łanowego, szosowego, czopowego, y składnego, winnego, y czwartego grosza: tak ci co tu na Seymie są mianowani, y w uniwersale wpisani, jako y ci co w Woiewodztwach, albo Ziemiach są, y będą na to obrani, na wybieranie tego poboru przysięgą obowiązani być mają: a te przysięgi będą powinni uczynić *in eam rotam*, jako iest w uniwersale *anni millesimi, quingentesimi nonagesimi primi*, napisana, każdy w Grodzie przedniejszym Woiewodztwa, albo Ziemi swej, przed tym niż pocnie pobory wszelakie wybierać: a ekstrakt przysięgi powinien będzie *autentice* z Grodu naprzód, przy czynieniu liczby produkować.

Szosy z miast y miasteczek, mają miasta y miasteczka począć oddawać do Poborców swych, na Poniedziałek od Przewodney Niedziele, a mają go skończyć na Świątki.

Także y łanowe y to co raz w rok wybierano bywa, na tenże czas ma być od wszystkich do Poborców oddano: w którym czasie ieśliby kto tego poboru nie oddał, iuż *in delatis* do Urzędu Poborca oddać go ma: za którą delacją *cum poena quatuordecim marcarum*, zapłacić to każdy będzie powinien Urzędowi Grodzkiemu. A Urząd Grodzki to co wybierze, w dziesięć niedziel po oddanej delacji, do Podskarbiego powinien będzie odesłać, albo urzędowe processy, w którychby się żadna folga przeciwko deferowaniu nie okazowała, pod winą sta grzywien, gdy będzie do tej delacji pozwany na Trybunał: które winy połowica sądowi, a połowica stronie pozyskującej przychodzić ma. A takowych delacji, które Poborcy do Grodów podawać będą, mają ekstrakty z tych Urzędów Grodzkich *autentice* oddawać do skarbu, przy oddawaniu rat. Z których delacji iuż skarb, a nie Poborcy, Urzędy Grodzkie requirewać mają. A Poborcy to co wybierają, wiernie a sprawiedliwie do skarbu odnieść y oddać powinni będą, za kwitami Podskarbiego Koronnego, y W. X. L. nadaley na S. Ian: które oddawanie daley się odkładać nie ma. Na który czas ieśliby który Poborca nie oddał, tedy pozwany na Trybunał którykolwiek, tak Piotrkowski, jako y Lubelski, a W. X. L. do Trybunału Lit: od Instygatora skarbowego, z winą sta grzywien, oddać ie *in instanti* będzie powinien, *sub poena bannitionis*: które winy połowica na sąd, a druga połowica na delatora przychodzić ma. Na ten czas, to iest na S. Woyciech blisko przyszły, pogłowne żydowskie ma

1590

bydź oddane do skarbu naszego, pod temiż winami, albo pod temiż przepadkami, któreby się w kontrakcie, ieśliby który z żydami albo z kim inszym przez skarb był uczyniony, opisały. A wybieranie czopowego, składnego, y czwartego grosza, przez też Poborce, ma się począć wybierać od tego czasu, jako gdzie przeszłe czopowe expiruje, albo gdzie iuż expirowało, zaraz po publikacji, a kończyć się ma przez rok. A do skarbu mają ie odnosić, y oddawać na czas w kontrakciech z skarbem postanowione, pod temiż winami. A gdzieby Pan Bog miasto które morowym powietrzem nawiedził, tedy ma Poborca, albo Sikkollektor, urzędownie limitacją wybierania poboru, tak czopowego, jako y innych zapisać, a po uspokoieniu powietrza, tyle czasu, jako w powietrze nie wybierał, dobierać, tak żeby zupełny rok czopowe, y inne pobory roczne wybierane były, a skarb ztąd szkody nie odnosił, co się y na przeszłego roku powietrze y pobory ściągają ma. Czopowe też ma w każdym Woiewodztwie y Powiecie przy Poborcach zostawać, bądź *per arendam*, słuszną aukcją, bądź *ad fideles manus*. Iednak Woiewodztwo Sandomierskie to sobie warunie, iż gdyby który dzierżawca miasta albo miasteczka swego, chciał to sam trzymać, a oddać zaraz na bliższy przyszły S. Woyciech gotową arendę całego roku z słuszną aukcją do skarbu, tedy ma sam w swym miasteczku to czopowe trzymać.

Poborcy do wybierania tych poborów, naznaczeni w Woiewodztwach.

W Krakowskim, Urodzony Iarosz Przylęcki; w Poznańskim, Urodz: Adam Naramowski; w Wileńskim, Urodz:; w Osmiańskiej Ziemi, Urodz:; w Lidzkim, Urodz:; w Wilkomierskiej Ziemi Urodz:; w Bracławskim, Urodz:; w Sędomirskim, Powiatow, Sędomirskiego, Wiślickiego, Pilźnieńskiego, Urodz: Paweł Gniewosz; Radomskiego, Opoczyńskiego, Chęcińskiego, Stężyckiego, Urodzony Stanisław Kochanowski z Kryśłowic; w Kaliskim, Urodz: Wacław Lipski; w Trockim, Urodz:; Powiatu Grodzkiego Urodz:; Powiatu Kowieńskiego Urodz:; Powiatu Upitskiego, Urodz:; w Sieradzkim, Urodz: Ian Zamoyski; w Ziemi Wieluńskiej y Ostrzeszowskiej, Urodz: Alexander Madaliński; w Łęckim, Urodz: Ierzy Krzykowski, Podstarości Łęczycki; w Ziemi Żmudzkiej, Urodzony; w Brzeskim Kniawskim, Urodz: Woyciech Iaranowski, Sędzia Przedecki; w Kiowski, Urodz: Ian Akszak, Sędzia Ziemi Kiiowski; w Inowrocławskim, Urodz: Kasper Wilkostowski; w Ziemi Dobrzyńskiej, Urodz: Woyciech Retwiński, Podstarości Bobrownicki; w Ruskim, Powiatow, Lwowskiego, Zydaczewskiego, Urodz: Mikołaj Ożga; z Powiatow, Halickiego, Kołomyjskiego y Trembowelskiego, Urodz: Adam Zorawski, Podsedek Halicki; z Sanockiej Ziemi, Urodz: Sebastyan Ostrowski; Przemyskiej, Urodz: Ian Uliński; Chełmskie-

1591

go, Urodz: Ian Wlewski, Pisarz Ziemi Chełmski; Wołyńskiego, do braciey na pierwsze Roczeki Grodzkie Łuckie, po publikacji uniwersalu, gdzie ieśliby go nie obrano, Podskarbi go Koronny podać ma. A z strony przeszłego poboru *anni* 1602 który przez rozrożnienie Poborców w Woiewodztwie Wołyńskim, iest zatrudniony, tedy obadwa ci Poborcy mają się znieść do skarbu, y oddać to zupełnie, co który z nich wedle porachowania między sobą wybrał. A z czopowego też mają respondować obadwa, jako kto co arendował, ieden drugiego daley w tych arendach nie turbiując; Podolskiego, Urodz: Stanisław Strzyżewski; a składne małmazyiowe, y czwarty grosz ma być ogołem do trzymania, od skarbu podane temu, który lepszy, y prędszy ztąd pożytek skarbowi ukazał; Lubelskiego, Urodz: Prandota Dzierzek, Sędzia Grodzki Lubelski; Połockiego, Urodzony; Belskiego, do braci, wedle klauzury generalnej wyżej opisanej; Nowogrodzkiego, Urodz:; Powiatu Wołkowiskiego, Urodzony; w Słonimskim, Urodz:; w Płockim, Urodz: Walenty Konarski, Podstarości Płocki; w Witebskim, Urodz:; w Orszańskim, Urodz:; w Mazowieckim, w Ziemi Czerskiej, Urodz: Franciszek Zawisza, Podstarości Czerski; w Ziemi Warszawskiej, do braci na pierwsze querele, jako niżej; w Ziemi Wiskiej, Urodz: Augustyn Karwowski, Podsedek Wiski; w Ziemi Wysszogrodzkiej, Urodz: Ian Kawarecki, Podstarości Wysszogrodzki; w Ziemi Zakroczymskiej, Urodz: Krzysztof Mierzynski z Osieka; w Ziemi Ciechanowskiej, Urodzony Woyciech Lebkowski, Podstarości Ciechanowski; w Ziemi Łomżeńskiej, Urodz: Mikołaj Kozakowski, Pisarz Łomżeński; w Rożańskim y Makowskim, Urodz: Paweł Olszowski, Podstarości Rożański; w Ziemi Nurskiej, do braci na pierwsze querele; w Ziemi Liwskiej, do braci także; w Podlaskim, Bielskiego Powiatu, Urodz: Ian Zrobek z Szelistowa; Ziemie Drohickej, Urodz: Adam Olencki, Woycki Mielnicki; Ziemie Mielnickiej, Urodz: Stanisław Chobrzyński; w Rawskim, Urodz: Woyciech Iarżyna; w Ziemi Sochaczowskiej, Urodz: Iakub Kleniewski; w Ziemi Gostyńskiej, Urodz: Sebastyan Czechowski, Pisarz Ziemi Gostyński; Brześcia Litewskiego,; w Pińskim, Urodzony; w Chełmińskim, Urodz:; w Mściławskim, Urodz:; w Malborskim, Urodz:; w Bracławskim, Urodz:; w Pomorskim, Urodz:; w Mińskim, Urodzony; Powiatu Możerskiego, Urodzony; w Rzeczyckim, Urodz:; w Ziemi Infantckiej, w Woiewodztwie Wendeńskim,; w Derpskim,; w Parnawskim,

1592

1593

Te Woiewodztwa, y Powiaty, których Posłowie na Seymie Poborców nie mianowali, y co do braciey obieranie ich wzięli, powinny być na przyszłych Querelach Grodzkich, po publikacji tego uniwersalu, obrać ie, y iawnemi li-

1588

1589

stami swemi Podskarbiemu o nich, nadaley w sześć niedziel oznaymiec. A gdzieby na tym tam ziedzcie nie mianowali ich, tedy go Podskarbi Koronny podać będzie powinien, aby się przez to potrzebom Rzeczypospolitey nie omięszkiwało.

Salaria Poborcem.

Salaria tym Poborcem, mają być rachowane od każdego złotego po groszu iednemu, z którego *salarium* już y koszt odwożenia pieniędzy do skarbu odprawować mają. A dla lepszej wiary, y pewności wszystkich rzeczy, pieczęcią Koronną zapieczętować rozkazaliśmy. Dan w Krakowie, na Seymie Walnym Koronnym, dnia... miesiąca Marca, roku Pańskiego 1603. Panowania Krolestw naszych, Polskiego 16 Szwedzkiego roku dziewiątego.

Deputaci do kwarty: z Panow y Rad.

Urodzony Stanisław Garwaski, Kasztellan Płocki, y Starosta Gostyński.

Urodzony Piotr Myszkowski, Kasztellan Lubelski, y Starosta Tyszowiecki.

Z Koła Rycerskiego.

Z Wielkiej Polski, Urodzony Adam Olecki, Woyski Mielnicki.

Z Małej Polski, Urodzony Iakub Lysakowski.

Na własne Krola I. M. rozkazanie.

1594

KONSTITUCYE

SEYMU WALNEGO KORONNEGO

W WARSZAWIE,

ROKU PAŃSKIEGO 1607.

ZYGMUNT III

z Bożej łaski Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Infantckie, etc. y Szwedzki, Gotcki, Wandalski, dziedziczny Krol.

Wszem wobec y każdemu zsobna komu to wiedzieć należy, teraz y na potomne czasy, oznaymujemy: iż gdy stanu szlacheckiego ludzie, ze wszech prawie Państw Korony tey, y W. X. L. przestrzegając wolności y praw swych przez Nas poprzysiężonych, aby całe y nienaruszone były, ięśliby ktore kiedy z kolei wyszły, aby w swą klubę wprawione, a drugie zaś co dotąd *in usu* nie są, aby do exekucyi nieodwłocznie przywiezione były, w zatrwożeniu y zgromadzeniu wielkim, uymuiąc się za wolność pospolitą, na ktorey całość wszystkię Rzpltey zawisła, pilno a gorąco u Nas instancye czynili, abyśmy żądności ich u siebie miejsce dali. My bacząc że wolnemu narodowi przez wolną Elekcją fortun-

nie panujemy, ktorych prawa y wolności zdawna im przez Przodki nasze nadane, nie tylko w swey całości zupełnie zatrzymać jest powinność nasza, ale też abyśmy one podług naywiększej możności naszej pomnawali, chęć, miłość, y wiara obywatelow tey Korony, po wszystkie te czasy Panowania naszego, z odwazieniem nie tylko majątności y dostatkow swych, ale też krwi y zdrowia swego, po wielekroć Nam oświadczone, y pokazana, iey samey wdzięczność słusznie to po Nas mieć chce: przeto chcąc w tey mierze wiernych poddanych naszych animusze uspokoić, y zatrzymać w wierze stateczney, y miłość ku Nam, y panowaniu naszemu, na dalżejzej potomne czasy, na te wszystkie artykuły niżej opisane, chętnie pozwalamy. A iż wszystek na ten czas zatrwożenia Rzeczypospolitey, ktorey Nam Pan Bog z woley, y z przyezżenia swego za wolną Elekcją obojga narodow regimem podał, nic inszego tylko mniemania iakieś, o praktykach cudzoziemskich przyczyną były, tak tych wiadomości odkrycie, zdało się być wszystkim Stanom Koronnym, y W. X. L. *tam Senatorij, quam Equestris Ordinis*, napotrzebniejsze, na ktorych żądności y spólną zgodę patrząc, daliśmy taką assekuracją tym wszystkim, ktorzyby co o praktykach cudzoziemskich wiadomości mieli.

ASSEKURACYA NA ODKRYCIE PRAKTYK. 1595

ZYGMUNT III

z łaski Bożej Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Infantckie, etc. etc. a Szwedzki, Gotcki, Wandalski, Dziedziczny Krol.

Wszem wobec y każdemu zsobna, iakiegokolwiek stanu y powołania ludziom, obywatelom tey Rzpltey, uprzeymie y wiernie Nam miłym, łaskę naszą Krolewską.

Uprzeymie y wiernie Nam mili: ludzkie umysł y po Woiewodztwach wszystkich w Państwach naszych, to naybardziej wzruszyło, y do mieszania y kupienia się przywiodło, wniesienie praktyk z strony podania na Krolestwo mimo wolney Elekcyi Pana, y za złą radą *absoluti dominij metus*, co *omnino* z oczu, serc y umysłów ludzkich chcąc wyjąć, y rzeczą samą ludzkie pod panowanie nasze spokojnie uspokoić, *et istis suspicionibus et metu liberare Rempublicam* uchwalamy, stosując się w tym do intencyi wszystkich obywatelow doma pozostałych, y artykułow Seymikowych, aby ci wszyscy, ktorzy o praktykach takowych, ktoreby wolną Elekcją podnosić miały, wiadomość mieli, także y ci ktorzy złe rady, iakoby *absoluti dominij* przyczyną byli, winni, na tym Seymie koniecznie się iakiegokolwiek stanu y powołania, y dostoięństwa, *pacate* w takiej liczbie, iaka jest konstytucją szczęśliwey Koronacyi naszej, 1588 opisana, stawili, y te

rzeczy odkryć, aby nadaley do Srzody po S. Troycy blisko przyszley pierwszey, tu na Seymie byli powinni. A te osoby, ktore takowe delacye y probacye czynić będą, iakiegokolwiek wokacyi będące, *fide nostra Regia et auctoritate Comitiali*, w przyezdzie, y odiezdzie, y w wolnym popieraniu assekuracyi, y bezpieczenstwo zdrowia ich waruiemy. Termin takowym sprawom, delatorom, y osobom obwinionym, *laudo communi*, Srzodę, Czwartek, Piątek, Sobotę po Świątkach, y zatym Poniedziałek, Wtorek, Srzodę po S. Troycy blisko przyszley naznaczamy. Do ktorych spraw y sądow, kiedy przypadną we Srzodę po Świątkach, z Senatu y z Posłow, *in prima sessione*, osoby pewne, ktorzy *ad hunc actum* mają być przysięgli, ktorzyby ani delatorami, ani obwinionymi byli, obrać y naznaczyć będziemy powinni, iako *in causa nostra et Reipubl.* wedle konstytucyi koronacyi naszej, y potom osoby winne, wedle dekretow tych Sędziow karać będziemy. A ięśliby delator takowy w dowodziech ustał, y pokazało się, iż niewinnie do sądu kogo wyzwał, tedy *poena talionis* tamże *in instanti*, według prawa ma być karany. A ięśliby żaden do pierwszej Srzody po S. Troycy *inclusive*, na ten Seym prezentować się nie chciał, y to postanowienie nasze wzgardzał, y daley Rzeczpospolitą turbował, y ludzie kupił, na tymże Seymie zaraz do tego przystąpiemy, iakoby Ręplta koniecznie od takowych mieszaniń, uchwałę Seymową uspokoić została. A ten edykt Seymową zgodą wszystkich Stanow zawarty, *et in vim constitutionis* promulgowany, ręką naszą podpisawszy, pieczęciami, Koronną, y W. X. L. zapieczętować, y po Grodziech bliższych rozesać, y aby do wiadomości wszystkich przyić mogli, na miejscach zwykłych obwołać, y między ludzie rozsyłać, Starostom, y urzędnikom wszelakim do tego należącym rozkazaliśmy, y terazniejszym listem naszym rozkazujemy, pod winami przeciwko niedbałym Starostom, w prawie pospolitym opisanymi. A do tych ktorzy na ten czas po różnych miejscach są zgromadzeni, powagą Seymową tenże edykt *autentice* posłaliśmy. Dan w Warszawie na Seymie Walnym Koronnym, dnia 28 Maia, roku 1607, Panowania naszego Krolestw, Polskiego 20, a Szwedzkiego roku 14.

Napierwiy warunek wolney Elekcyl taki czyniemy.

1. Wolne obranie Pana w tey Rzpltey, aczkolwiek jest tak dobrze prawem pospolitym ugruntowane, że już nad to pewniejszego y iawniejszego, nie między innymi wolnościami narodu Polskiego być nie może, y nigdy ani przez Przodki nasze, ani przez Nas, w wątpliwość żadną przywiezione nie było, y owszem za szczęśliwego panowania naszego, osobną konstytucją Warszawską roku P. 1593, znowu statecznie y gruntownie obwarowane jest. Iednak iż *ex zelo* tey wolności przedniejszey urosł był iakiś *metus* w tey mierze w ludziach, przeto My chcąc *hoc metu liberare* poddanych naszych, y suspicye u

nich wszelakie znieść, a ukazać w iakim poszanowaniu prawa y swobody ich, Nam są, y zawždy były, y będą: reassumujemy prawa wszystkie o tym, przez Przodki nasze Krole Polskie, a zwłaszcza Ludwika, Władysława Iagiella, Władysława Trzeciego, Kazimierza, Iana Olbrachta, Alexandra, Zygmunta Pierwszego, Zygmunta Augusta, Henryka, Stephana, y przez Nas uczynione: y one utwierdzając, y umacniając, znowu to y teraz objaśniamy, y waruiemy: iż iako insze przywileie, prawa, wolności, swobody, Korony Polskiej, y W. X. L. także też y wolność obierania Krola Polskiego, całe y nienaruszenie zostawione, y świętobliwie na wieczne czasy chowane być mają, tak iż żaden Krol Polski, *per cessionem juris*, ani przez żadne insze ludzkim dowcipem wymyślone sposoby, Krola podawać y forytować na Krolestwo, y żadnym preflextem zaciągać nie ma, ani będzie mógł. Ale ilekroćby Pana w Polsce nie stało, ma to zawsze zostawać przy wolnych y zgodnych głosiech wszystkich Stanow Koronnych, y W. X. L. narodu szlacheckiego, y cobykolwiek abo My sami (czego Boże uchoway) abo ktokolwiek inny, *internus vel externus*, za Nas y po Nas mimo wolną Elekcją, y zgodę wszech Stanow czynić chciał: tedy to ma być *irritum et inane*. A ten każdy ktorzyby za takim postępkiem, y pretensyami, iakimkolwiek sposobem wymyślonymi, na Krolestwo Polskie następował, abo następować y ono sobie przywłaszczając chciał, taki ma być *pro hoste patriae* miany y poczytany, przeciwko ktoremu iako nieprzyjacielowi Koronnemu ma być postąpiono, y mimo to *inhabilis* na Krolestwo Polskie, y W. X. L. wiecznymi czasy zostawać ma. Przeciwko tym zaś, ktorzyby radą y pomocą takowym byli, abo z nimi iakie praktyki y porozumiewania około Krolestwa Polskiego, y W. X. L. na oppressyą wolney Elekcyi, praw y swobod Koronnych mieli, na Państwo *clam vel aperte* ich forytowali, iako *contra perduelles* postąpic się ma, y prawa tak przyrodzone iako y opisane, postąpki y peny, spiski, do powstania przeciwko nim, iako y *contra perduelles*, mają być na nich surowie, y nieodwłocznie extendowane, y wykonane: ktore prawo wiecznymi czasy ma być świętobliwie y całe zachowane, y ktoby ie kiedy w wątpliwość przywodzić chciał, abo co przeciwko niemu czynić y postąpować, ma być miany *pro hoste patriae et perduelli*, y temu wszystkiemu co się wyżej wspomniało, podlec ma: iakoż y zaraz waruiąc w tym Stany, przywilej osobny pod pieczęcią Koronną y W. X. L., ktory konstytucją tą waruiemy, daliśmy, y tę konstytucją *in volumen legum* na tym Seymie wpisać rozkazaliśmy, y za wieczne prawo to mieć chcemy.

O mieszkaniu Senatorow.

2. Wiedząc iakim sposobem, y iakimi prawy podana jest Nam zwierzchność y władza w Państwach zacney tey Korony, iako opisana jest kon-

1597

1596

stytucyami konkluzya spraw wszystkich Rzpltey, w czym iakośmy nigdy nie *absolute* bez pozwolenia Panow Rad naszych czynić niechcieli, tak y teraz y na potym niechcemy, y nie będziemy. A żeby się w tym żądociom Stanow wszystkich dogodziło, y nie zostawał żaden skrupuł u nikogo, *de usurpando absoluto dominio contra leges Regni* od czego dalecy y sercem y myślą iestemy: konstytucye o mieszkaniu Senatorow, Krolow, Henryka y Stefana, Przodkow naszych *in toto* reassumuiąc, do skutku przywodzimy: y aby to w odwłokę nie szło, ani odłogiem, iako pod te czasy nie zostawało, zaraz na tym Seymie z Senatu osob szesnaście wedle tey konstytucyi deputuiemy, y naznaczamy. Mianowicie na pierwsze pułroku, Xiędza Arcybiskupa Gnieźnińskiego, y Krakowskiego, Sieradzkiego, Sąddeckiego, Kasztellanow. Na drugie pułroku, Xiędza Arcybiskupa Lwowskiego, Woiewodę Poznańskiego, Łęczyckiego, Miedzyrzeckiego, Kasztellanow. Na trzecie pułoka, Xiędza Biskupa Krakowskiego, Woiewodę Krakowskiego, Zmudzkiego, Wislickiego, Kasztellanow. Na czwarte pułoka, Xiędza Biskupa Kujawskiego, Woiewodę Wileńskiego, Brzeskiego Kujawskiego, Bieckiego, Kasztellanow. Ktorzy Panowie Senatorowie powinnościom swym, konstytucyami wyżey mianowanymi, y terażniejszą deputacyą na się włożonym, bez wszelakich wymowek dosyć czynić mają: ziachawszy się do Nas nadaley we cztery niedziele po Seymie, pod winami niżey opisanymi. A My roskazuiemy Podskarbiom naszym oboygą narodu, aby im *salarium* zaraz dane było pod zaplaceniem *de suo*, y postrzegać tego będziemy, aby ich bez odwłoki dochodziło. O tym samym na Trybunale z Podskarbiemi naszymi wolno czynić będzie, *inter causas conservatas*. A potym na każdym Seymie po propozycyi, *eo ordine*, iako iest opisano, szesnaście osob naznaczać będziemy. A ci mianowani powinnościom swym dosyć czynić będą powinni, pod winą tysiąca grzywien, która się od Polskich Senatorow do Rawy na obronę y potrzebę Rzpltey, a od Litewskich, do Podskarbiego W. X. L. obracać ma, o którą winę Posłowie Ziemscy na początku każdego Seymu instygować mają. A Senatorowie świeccy, ktorzyby ją przepadał, zapłacić będzie powinien we dwie niedziele po zaczęciu Seymu bliższego, pod takową drugą winą. y pod utraceniem dygnitarstwa, *vigore praesentis constitutionis*, a Senatorowie duchowni pod sześcią tysięcy grzywien, którą konstytucyą termin prefiguie się każdemu, wyiwszy *legale impedimentum*, które na tymże Seymie, przy nominacyi, ukázane y uznane byź ma. A po uznaniu *legalis impedimenti*, inszy na to miejsce *Senator sequens in ordine* naznaczony byź ma. Jednak będąc wolen od impedimentu, potym też powinność odprawić będzie powinien. Ktorzy to Panowie Senatorowie z Urzędnikami Koronnymi, y Wielkiego Xięstwa Litewskiego, gdy *publica negotia* przypadać będą, zasiadać powinni, y o wszystkich sprawach publicznych, y

Rzpltey należących, a pod mieszkanie przypadających, konsultować, nie deroguiąc Urzędem Koronnym y W. Xięstwa Litewskiego, w tey mierze: które to *Senatus consulta* w tych sprawach, Kancellarya nasza pisać ma, z podpisem rąk ich. A My takie publiczne sprawy, iako te konstytucye uczą, z radą, y z wiadomością ich, czynić y odprawować będziemy powinni. Z czego oni potym będą dawać *rationem* na Seymie.

O cudzoziemcach.

3. *In pactis conventis* warowano iest: iż cudzoziemcow, tak w komorze, iako y na dworze naszym, chować nie mamy, *etiam circa custodiam corporis*, ani im dygnitarstw, urzędow, ani opatrzenia żadnego, ani kadukow, konferować będziemy, iedno ludziom Polskiego y Litewskiego narodu, y Państw do nich należących: y iesliby iakie urzędy, dygnitarstwa, opatrzenia, osoby tak duchowne, iako y świeckie, od Nas trzymały, takowe ludziom zasłużonym oboygą narodu, z wiadomością Senatu, wedle prawa oboygą narodu konferuiemy: a z takowemi ktorzyby co takowego trzymali, wolno będzie każdemu czynić na Trybunale, iako z nieosiadłym Starostą. A w Wielkim X. L. każdego takowego cudzoziemca obcych narodow, powagą praw Koronnych, abo W. X. L. nie warowanego, dzierżącego dobra nasze, *ad instantiam cuiusvis* stanu szlacheckiego, tak narodu Polskiego, iako Litewskiego, Trybunał w ktorymkolwiek terminie sądzić, y trzysta grzywien delatorowi, a drugą sobic, na majątności jego skazać, y possessyi dobr naszych odsądzić będzie powinien, które po dekrete Trybunalskim, Podskarbiowe W. X. L., zarazem do dzierżenia swego odbierać, y dotąd aż przez Nas podług prawa konferowane będą, dzierżać w zawiadowaniu swym mają, pod winą tysiąca grzywien, gdzieby w tym Podskarbi był *negligens*, abo folgę iaką uczynił, którą *de suo* zapłacić delatorowi, y *forum* o to na Trybunale mieć ma. Wyimuiemy iednak małą liczbę urzędnikow Szwedzkich, ktorzy dla spraw tamtego Krolestwa przyjeżdżają, y tych co na dwor nasz dla sławy naszej przyjeżdżać będą. Jednak, tak y ci iako y owi, w sprawy Rzpltey wdawać się nie mają, ani opatrzenia otrzymywać: y w registr dworny wpisani, y pod władzą według konstytucyi *pactorum conventorum*, którą *in toto* reassumuiemy, Marszałkow byź mają. Archidyakon iednak Gnieźniński, dla zasług swych, y dla spowinowacenia się z zacną familią w Koronie tey, w utrzymaniu dostoięństw kościelnych, które teraz dzierży, nie za cudzoziemca rozumiany byź ma.

O Estonii.

4. Acestonia, acz iest przywilejem naszym reytuowana Stanom oboygą narodu, iednak y teraz prawu wszystkiemu, któreby Nam z iakiejkolwiek miary, y Krolestwu Szwedzkiemu służyło, renuncyuiemy, ani go y z potomstwem naszym zażywać będziemy, y owszem gdy da

Pan Bog possessyi ich doydziemy, o co się spólnie z Stany Koronnemi starać chcemy, cale y zupełnie do Korony y W. X. L. należeć będzie, y cokolwiek w tey Prowincyi bądź przez wojnę, bądź też iakimkolwiek innym sposobem rekuperuiemy, to miejsce osobom zasłużonym oboygą narodu, wedle konstytucyi y przywileiu restytucyi ktorzyśmy dali, rozdawać będziemy powinni.

O budowaniu zamkow.

5. Budowanie zamkow z powinności naszej, y dla potrzeby Rzpltey, tak iakośmy to *in pactis conventis* warowali, y teraz temu dosyć uczynić chcemy: iakoż za zgodą Stanow wszystkich oboygą narodu, zamek w Kiiowie, który zgorzał, a potrzebny iest, tego roku budować zaczniemy, y iako naprędzey bez odwłok budować będziemy, y nie przestając zbuduiemy. Do czego iednak Woiewoda nasz Kiiowski poddanymi tamtego Woiewodztwa, y miasto Kiiow, Nam dopomagać mają, wyiwszy tych ktorzy służbę woienną odprawować winni. A w W. X. Lit. Połock, z pomocą tamteyże włóści naszej y miasta. A dla zbudowania trzech zamkow, które na miejscach potrzebnych na Ukrainach, to iest dwa w Koronie, a trzeci w W. X. L., zbudowane od Nas byź mają, zaraz z tego Seymu Kommissarze pewne, to iest Wielmożnych, Iakuba Praetfica Woiewodę Podolskiego, Stanisława Zolkiewskiego Kasztellana Lwowskiego, Hetmana naszego Polnego: y Urodzonych Samuela Hornostaia Podkomorzego Kiiowskiego, Iana Axaka Sędziego Ziemskiego Kiiowskiego, Iana Dzierzka Podśędka Lubelskiego, Mikołaja Szaszkiewica Chorążego Braclawskiego. A z Wielkiego X. L., także Wielmożnych, Iana Zawieszę Woiewodę, a Michała Sokolińskiego Kasztellana, Witebskich: y Urodzonych, Bogdana Ogińskiego Podkomorzego Trockiego, y Alexandra Tyszkiewica Pisarza Ziemie Połockiey. Przy ktorzych budowniczych też naszych naznaczymy, ktorzy miejsca na grunciech naszych Krolewskich, kędyby te municye postanowione byź miały, rewidować mają, y potym dostateczną relacyą uczynić na blisko przyszłym Seymie mają, *absentia unius etiam non obstante*. A uczynić to powinni, porozumiawszy się między sobą, o czasie, poki rok nie wynidzie.

De classe.

6. Klasę y armatę morską, z chęci naszej y potrzeby Rzpltey iakośmy budować zaczęli, y wedle możności dostatkow to czynić chcemy: y gdy da Pan Bog do dziedzicznego swego Państwa doydziemy, część pewną gotowey, wedle kondycyi *in pactis conventis* wyrażoney, Szwedzkiej armaty *in usum* damy, y pobudowana, tak Koronie, iako y W. X. Litewskiemu, należeć będzie, na ktorey y Gubernatora przyszłego oboygą narodow, y Państw do nich należących, Koronie, y W. X. Litewskiemu, chować mamy, y one w portach tey Rzeczypospolitey stawiać.

O wakancyach.

7. Wakancye wszelakie, urzędy, dygnitarstwa, Koronne, y dworskie, iako w Koronie, tak w Wielkim X. Lit. y w Państwach do nich należących, według prawa, przysięgi, zwyczajow dawnych, nie czyniąc w tym żadney zwłoki, rozdawać mamy osobom zasłużonym, y godnym, ktorzy aby swey powinności, wedle opisanych praw, y zwyczajow dawnych, dosyć czynili, w czym y My żadney przeszkody czynić nie mamy, y owszem inszym osobom prywatnym, żeby się w urzędy y powinności ich nie wdawali, dopuszczają tego nie będziemy, każdego według prerogatywy jego zostawuiąc: które urzędy, dygnitarstwa, y wakanse wszelakie, rozdawać mamy ludziom zasłużonym, *aetate et discretionem bene vigentibus*, nie mając w tym żadnego respektu, iedno zasługi każdego, wedle praw, y przywileiow oboygą narodu, y wedle konstytucyi *de bene meritis* uczynioney, czyniąc ludziom chęć do służb naszych, *beneficis*: w tym wszystkim zachowuiąc porządek w prawie wyrażony: a przywodząc statut do skutku, o Starostwach Sądowych, temi dysponować będziemy, według praw, y zwyczajow dawnych: a iesliby co *in contrarium* było konferowano, z nim *forum* na Trybunale *inter causas officij*, byź ma. A które pod Seymem przypadać będą, nadaley w tydzień w Seym rozdawać ie obiecuiemy: czego Posłowie Ziemscy postrzegaiąc, upominać się, mianowawszy co wakuie, mają przez Marszałka Poselskiego, przy propozycyi, y do żadnych konsultacyi Seymowych, aż się temu prawu dosyć stanie przystępować nie mają.

Pozwy zadworne Koronne.

8. Pozwy zadworne, któreby były przeciw prawu, y konstytucyi ostatney Warszawskiej, kassuiemy, y od nich pozwanych wolnych czyniemy. A wykupna dobr stołu naszego, tak przez skarb nasz, iako y przez donataryusze nasze, przez Kommissarze w Powiatach mają byź odprawowane we wszystkich Państwach naszych Koronnych: a na W. X. Litewskie konstytucyą generalną *anni 98* ściągac się ma.

O oekonomiach.

9. Ekonomiy też, nad te które są w prawie opisane, przyczyniać nie będziemy, y przyczynione zniesiemy: trzy części iednak *proventium*, któremiśmy dysponowali, abo dysponować będziemy, cale zostawuiemy sobie. A insze dobra które do stołu naszego należą, y do dyspozycyi naszej przypadać będą, dawać mamy dożywociem wedle prawa. A Starostwa Sądowe, uważając miejsca y potrzeby iurysdykcji sądowych, takimi dochodami opatrować będziemy, iakoby Starostowie potrzebnie, y powinnie, mogli *brachium nostrum tueri*.

Compositio inter status, która do tego czasu skutku swego nie wzięła, aby namowiona była, tu w Warszawie na S. Marcin blisko przyszły, postanawiamy, do której My z Rad naszych mianniemy.

1602

10. Xiędza Krakowskiego, X. Nominata Kuławskiego, X. Nominata Płockiego; X. Chełmińskiego, Biskupy. Pana Woiewodę Kaliskiego, P. Woiewodę Płockiego: Gnieźnieńskiego, Wyszogrodzkiego, Kasztellanow. A Stan Rycerski na przyszłych elekcyach Deputackich, mianować, y posłać ma jednego z Woiewodztwa, na czas naznaczony, do Warszawy. Panowie duchowni też osoby pewne z Synodu, który S. Marcina uprzędzić ma, mianować, *et in pari numero* posłać będą powinni. A ta kompozycya naprawiona, y spisana, ma bydź rozesłana po Powiatach, aby o niey z Seymow partykularnych, na Seym przyszły Walny, censura przyniesiona była, którą My z Stanami Koronnemi znaszać, aby na tymże Seymie do efektu przywiedziona była, starać się wszelakim sposobem będziemy. A jeśli który z tych osob od Nas mianowanych, umarł, albo *vera infirmitate*, bądź *legali impedimento detentus* był, o czym się Kancellaryi naszej opowiedzieć będzie powinien: tedy Nam na miejsce jego, inszego wolno będzie deputować. Na który czas także Deputaci od Nas, z Woiewodztw, na korekturę praw naznaczeni, stawić się powinni wedle konstytucyi o tym opisaney, y powinności swey skutecznie dosyć uczynić. A w którychby Woiewodztwach albo mianowani nie byli, albo pomarli, tedy na Elekcyach Deputackich naznaczyć ic mają.

O annatach.

11. Do efektu przywodząc statut Krola Zygmunta Dziada, y Zygmunta Augusta Wuia naszego, y Stefana, Przodkow naszych, konstytucye o annatach uczynione: postanawiamy, aby każdy z xięży, Arcybiskup, y Biskup, którzy od Nas *beneficia* otrzymywać będą, takową summe, iaką do Rzymu *nomine annatae* dawaia, dać był powinien, Koronny do skarbu Koronnego, Litewski do skarbu W. X. Litewskiego, w rok po expedyeyi Sakry, na obronę Rzeczypospolitey, *sub poena duplicis summae, de bonis mobilibus, et immobilibus, proprijs; in defectu vero, de preventibus, et redditibus repetenda*: o co Instygator nasz, *ex delatione officialium thesauri nostri*, czynić będzie powinien, *sine intermissione*, pod zaplaceniem *de suo* teyże summy, z instygacyi Posłow Ziemskich, na Seymie: a Podskarbi Koronny do Rawy to wnosić będzie powinien, y rachunek czynić z tego, a Litewski na obronę także Rzpltey obracać ma. A żeby to iuz w wątpliwość przywodzono nie było, Oyca ś. w tey mierze pozwolenia dosiężemy, y choćby też przez iakie przyczyny efektu to nie wzięło terażniejszego postanowienie, *vim et robur sum* mieć ma *absque tamen derogatione juris Apostolici*.

O dziesięcinach.

12. Dziesięciny panow duchownych, w Koronie, y w Państwach do niey należących, także w W. X. Litewskim z dobr szlacheckich, których *haecenus in usu* nie są, ani funduszow, zapisow, kontraktow zapisanych, abo dekrétami przysądzonych nie mają, y ktoby ich do tąd nie dawał, do kompozycyi blisko przyszłej, wedle konstytucyi *anni 1578* odkładamy, y suspendujemy, ani takowych spraw Sędziowie Ziemscy, y Urzędy Grodzkie, sądzić, y *exequować* nie mają, *sub poenis contra negligentes officiales sanctis*.

1603

O praescrypcyach.

13. Dawności, albo preskrypcye, w krzywdach, albo prowentach osob duchownych, *ratione proventuum, et utilitatum, ex beneficijs illis provenientium*, lat dziesięć opisujemy, żeby każdy *intra hoc spatium*, prawnie krzywdy prowentu swego dochodził, *sub amissione* tego prowentu, o który *inter fatalia juris intermisit agere*. A co się tycze dobr duchownych, y summ kościołom y oltarzom fundowanych, abo zapisanych, które się do gruntu wiążą, *ad compositionem inter status*, odkładamy. Iednak jeśli o takowe dobra *nota* była questya, tedy spraw takowych, *ad determinationem compositionis, suspensa* bydź ma.

O appellacyach.

14. Apellacye *in actionibus, tam criminalibus, quam civilibus*, osob świeckich, między sobą, y duchownych z świeckimi, które w duchownym sądzie, *coram loci ordinarijs* będą intentowane, tu w Koronie, mają bydź *infra fines Regni* determinowane, nie ewokuiąc ich *extra Regnum*. Do czego ma stan duchowny dać, y mianować, przed wyściem roku, z Synodu sposob, za deklaracyą Oyca S. żeby w pewnym miejscu takowe sprawy, *intra spatium sex mensium* determinowali.

Duchowni w Koronie dobra dziedziczne trzymający.

15. Iż niektóre osoby duchowne, zwykły dobr ziemskich dziedzicznych na się, y potomki swe krewne dostawać: tedy to deklarujemy, iż z takowych dobr oyczystych, y iakokolwiek sobie, y potomkom swym krewnym służących, a nie na kościół danych, y fundowanych osoby duchowne woienną expedyeyą odprowadzać będą powinny, y inszym wszystkim ciężarom, iako y świecki stan podlegać mają. Także też względem wszelakich krzywd, z gruntow, z dobr pomienionych pochożących, iako w Ziemstwie, y w Grodzie, ukrzywdzonym odpowiadać mają: także też gdy *ex appellationibus, et remissionibus*, na Trybunał Koronny takowe sprawy przypadają, sądzone bydź mają przez wszystkie Sędzie świeckie: a przez sześć osob duchownych, do spraw wszelakich od stanu duchownego wedle konstytucyi wysadzonych, z strony dobr dziedzicznych. Iednak jeśli osoba du-

1604

chowna *inter litis comparticipes* w sprawie takiej naydowała się: takowe sprawy samo *saeculare iudicium* sądzić ma. Także y sprawy względem dobr takowych, któreby się *cum personis saecularibus* sądzić zaczęły, a potym *lite pendente in personas spirituales, vel successiones, vel assecuto jure* przypadły, *saeculare iudicium* sądzić ma sposobem niżej opisanym, *ex registro causarum saecularium, sine reiectione*: wyjąwszy y te dobra, które *per commutationem*, abo zaprzecaniem dobr kościelnych, do kościoła przyłączone są albo będą, które dawnym prerogatywom kościelnym podlegają. A *onera publica aequivalentia*; na dobrach kommutowanych, y przedanych, zostawiają. A insze sprawy, tak duchowne, iako y świeckie, *in saeculari*, wedle konstytucyi 78 odprowadzać się mają. A *in causis granicierum*, plebani którzy nie mają poddanych, y folwarkow udzielonych, ale tylko z dziesięcin; y z pensyi fundowani są, *cum haeredibus* przymieszani bydź nie mają, ale samym dziedzicom sprawy takowe należeć będą.

O sądach.

16. Na Seymie sądzić będziemy sprawy, y deliberacye z nich przypadające, jeśli która *interveniente necessitate* przytrafiła się, trzeciego dnia expedyowawszy z rejestru, którego Pisarz wedle *numerum* podpisanego ręką Referendarza, każdy swego narodu, odmieniać nie ma, ale weń sprawy, wedle statutu Kazimierza Krola, Przodka naszego, wpisować. Także y sprawy *de bonis nullo jure receptis*, wedle dni opisanych sądzić mamy.

O municyach.

17. Iż na municyach, y zamkach, Rzeczypospolitey wiele należy, to warujemy: że tak iako iest konstytucyą Krola Augusta, Wuia naszego, warowano, po śmierci possessorow terażniejszych, nie będziemy inaczej takich dzierżaw, w których municye są, dawać iedno z tą kondycyą, aby do budowania, y poprawy zamkow, pewną summe przykładac byli powinni, także y prochow, y spiż przyczyniać: czego Podskarbiowie nasi przestrzegać, y popierać, *contra secus facientes*, pod obowiązkiem przysięgi uczynionej, tak w Koronie, iako y w Wielkim Xięstwie Litewskim, y w Państwach do nich należących, mają, y będą powinni. Ktore kondycye Kancellarya nasza w przywileie dzierżawcom wpisywać będzie. A po śmierci każdego possessora, Podskarbiowie nasze dzierżawy, do szafunku naszego przypadające, od potomkow zmarłych będą powinni odbierać wedle inwentarzow antecessorow ich danych, z armatą y ze wszystkimi dobry ruchomemi: y tego doyrzec, jeżeli antecessorowie w possessyi będąc, kondycyom na się włożonym, dosyć czynili. Czego My potomkom ich, iako rzeczy własney Rzeczypospolitey kondonować nie możemy: y owszem bez odwołok wszelakich, zapozwanych za dworem naszym, *non obstante limitatione, ex delatione possessorum*, sądzić będziemy powinni.

Zniesienie oprawy Krolowej Iey Mcl zmarłej, Małżonki naszej. 1605

18. Z strony oprawy pierwszej Małżonki naszej, y przywileiu iey, tak iż z śmiercią iey ustała, y dobr za tym R. P. zatrudnić nie może: co waruiąc, aby wątpliwość iaka ztąd nie urosła, tak samą oprawę, iako y przywilej, y intromissye jeśli by iakie były, kassujemy, y przywilej, do skarbu Koronnego tu na Seymie wrociliśmy.

O pieczęci pokolowej.

19. Pieczęci pokolowej, ani sygnetu, do spraw Rzpltey, iako iest o tym warunek Przodkow naszych, nie mamy zażywać. A jeśli co *in contrarium* pod tą pieczęcią wyszło, tak teraz iako y na potym, to nie ma mieć żadney wagi.

O curatelli.

20. Iako iest dana sprawa na Seymie terażniejszym, od Senatu y urzędnikow, tak Koronnych iako y W. X. Lit. z strony curatelle Xiążęcia Imci Pruskiego, Elektorowi Iego M. Brandeburskiemu pozwoloney, y iako z żadney miary zaciągać się nie ma, ani może, *jus feudi*, ani zawarcia iego, Posłowie doskonale to oboje do Woiewodztw y Powiatow swych, odnieść mają. Na co traktaty wszystkie *eo nomine* uczynione z Kancellaryi naszej wydać roskazujemy: a bez konsensu Seymowego, dalszych dyspozycyi Xięstw do Korony należących, zaciągać nie będziemy.

O dygnitarstwach y beneficjach duchownych.

21. Przychylając się do konstytucyi *anni 1550 et 1588* ktoremi warowano iest, aby na opactwa y probostwa zakonne, za nieporządne Elekcyami ludzie niegodni nie wstępowali, ale żeby godni, y swym porządkiem, ludzie narodu szlacheckiego do nich przychodzili: postanawiamy, aby wedle dawnego prawa *competenter electis* rozdawane, *juribus nostris Regalibus per omnia salvis*, były, nieprzyłączając ich do Biskupstw, ani dwoyga iedney osobie *in usum* konferuiąc. Opaci też kondycyom swoim w prawie opisanym, dosyć czynić mają. A ktoby się inaczej ważył wziąć y trzymać opactwo, niż ta konstytucya uczy, abo gdzieby Opaci kondycyi swoich w prawie opisanym, nie wykonywali, na tych wszystkich mają się sćiągać peny *contra cortizanos*, w dawnym prawie wyrażone: także *ad ecclesias, tam Cathedrales, quam Collegiatas*, na Kanonie y Prelatury, nie mają bydź przyjmowani *plebei*, y prostego stanu ludzie, iedno Polskiego szlacheckiego z oycy y z matki narodu, *indigenis Regni et Dominiorum*, oprócz pewnych osob w prawie wyrażonych. Toż się y w W. X. Lit. *in Cathedralibus ecclesijs*, zachować ma: a to *sub poenis et foro de cortizanis, ut supra sanctis*, ktoby mimo tę konstytucyą ważył się czego otrzymać.

1606

Okazowanie.

22. Dla gotowości ludzkiej ku obronie konstytucją *anni* 1562 y drugą *anni* 1563 o okazowaniu do egzekucyi przywieziemy: y to mieć chcemy, aby okazowanie na każdy rok w Woiewodztwach, y Ziemiach, na miejscach tych, gdzie Seymiki partykularne w Koronie, y w Państwach do niey należących, odprawować się zwykły, nazajutrz po S. Szymonie y Iudy, a W. X. Lit. na czas y miejscach w postanowieniu Wileńskim *anni* 65 w tej mierze opisanym, dochodziły. A to okazowanie ma być takowym porządkiem odprawowane, iakim każdy szlachcic służbę woenną winien: przy bytności Woiewody, Kasztellana, Podkomorzego, Chorążego onego Powiatu, którzy także, y tedyż, okazać się winni będą. *Absentia propter legale impedimentum* osoby ktorego z tych dignitarzow y urzędnikow, *non obstante*, za ktorego przypadkiem poczty swoje okazować winien każdy będzie pod winami takimiż, iako y każdy szlachcic, w konstytucyach wyżey wspomnianych opisanymi: o ktore winy każdego *absentem* każdemu szlachcicowi wolno będzie pozwać *peremptorie* na Trybunał, *inter causas conservatas*: także o złamanie pokoju pospolitego, y o szkody przez ten czas poczynione przez kogo. A wymowka żadnemu *in talibus* iść nie ma, iedno taka, iaka idzie *tempore expeditionis bellicae*: którą konstytucją przyjmują z Wileńskiego Woiewodztwa, Wilkomirski y Lidzki Powiat. Sędomirskie Woiewodztwo, tylko o czasie, a o miejscu do braci bierze. Sieradzkie *pro una vice* przyjmuje pod Sieradzem, warunek pokoju reasumując w konstytucyi *anni* 1563. Tego ku temu dokładając, aby tam w sprawach Rzpltey, ani prywatnych, nie jeden drugiemu zadawać się nie ważył, skądby waśn iaka urosł miała do tumultu, pod temiż winami, *anno* 63 opisanymi. Brzeskie też y Inowrocławskie, czas y miejsce z Sędomirskim biorą do braci. Lubelskie we wszystkim przyjmują: Płockie, Chełmska Ziemia, Kiiowskie Woiewodztwo, Mińskie, także iako Lubelskie. Insze wszystkie Woiewodztwa, y Powiaty, biorą sobie do bracy, y konsensu ich spólnego.

O kadukach.

23. W rozdawaniu kadukow, tak iako iest konstytucya o tym uczyniona, zachować się mamy. A Woytostwa ktore nie są inkorporowane do Starostow, nie łącząc ich, z Starostwy, aby służby woienney nie ubywało ludziom zasłużonym, tak w Koronie, iako y w W. X. Lit. konferować mamy. A co się tynie wolności do służby woienney, Szoltysov y Woytow, w dobrach duchownych, iż o nich kognicya na Seymach przeszłych się nie stała, tedy te wolności y prawa swe, Stany duchowne na Seymie blisko przyszłym, pokazać w tej mierze mają, pod winą w konstytucyi *anni* 1550 opisaną; którą kognicyą My uczynić z Pany Radami, oboygą narodu, na Seymie będziemy powinni.

O dzierżawcach świeckich.

24. Dzierżaw świeckich osoby duchowne trzymać nie mają, y iezliby *in possessione* ich ktore się znajdowały, tedy *ernunc* dyspozycyi naszej wrocić mają. A My świeckim stanu szlacheckiego, ludziom zasłużonym, konferować ie będziemy.

O fałszywey monecie, tak w Koronie, iako y w W. X. Litewskim.

25. Statut Zygmunta starego, o fałszywym kowaniu monety uczyniony, deklarujemy, aby nie tylko szlachcic, ale y *plebeiae conditionis* człowiek, delatorem być mógł: za ktorego delacyą, Podskarbiowie oboygą narodu, ktorem dogładanie y dobr w mynicach należy, popierać tego, *ad instantiam Instigatoris*, będą powinni. W czym *scrutinia*, y inkwizycye, uprzedzać mają, przed Urzędem Grodzkim onego Powiatu, albo *in viciniori Capitaneatu* w ktorem obwiniony rezydencyą swoię mieć będzie, a dowod, albo *evasia* komu przydzie, *cum testibus* nakazana być ma, *iuxta statutum*. A forum takowym sprawom na Trybunale *inter causas fisci* naznaczamy: co się y na *praeterita* ściegać ma. O co Instygator czynić będzie powinien, *sub poena bannitionis, inter causas fisci peremptorie ordinaria via iuris, ad instantiam cuiusvis repetenda*. A o ktorych już *constat* z konfessyey poimanych, y przeciwko tym takiz proces być ma. A ci ktorem są akcyce intentowane o to Seymowe, na przeszłym Seymie, a Trybunalskie na Trybunale, efekt swoy brać mają.

O przywileju lungowym.

26. Przywilej przez Iungę Szkota otrzymany, kassujemy, iż żadney wagi mieć nie ma, deklarujemy. A takowych na potym wydawać, *sub nullitate privilegiorum*, z Kancellaryey naszej nie każemy.

O dekretach Trybunalskich.

27. Konstytucją o sędziach Trybunalskich, warowana iest powaga dekretow Trybunalskich, y winy są uczynione przeciwko tym, którzyby ie w wątpliwość przywozić chcieli: do tej się przychylając, ustawujemy, aby żadnego dekretu Trybunalskiego, wedle praw y zwyczajow sądowi Trybunalskiemu należących, uczynionego, nikt *in dubium* nie przywoził, ani takowych dekretow sądy naszymi zadwornymi, y Seymowymi, znosić nie będziemy: y owszem tak iako o tym konstytucją warowano, *in secus facientes*, animadwertować mamy.

O religiiy Greckiey.

28. Uspokajając religią Grecką, która zdawna ma swpie prawa, warujemy: iż dostoięństw, y dobr duchownych, inakszym prawem nie mamy rozdawać, iedno wedle ich fundacyi, y dawnego zwyczaju Przodkow naszych im nadanych: to iest, ludziom szlacheckim narodu Ruskiego, y *mere* religiiy Greckiey, nie czyniąc im

praeiudicium w sumnieniu y prawie ich, ani wolnego odprawowania nabożeństw, według dawnych obrzędow ich, zabraniając, y przeszkadzając: beneficji też cerkiewnych dwoyga, osobie iedney konferować nie mamy: ale Metropolią Metropolitowi, Władcytwa Władcykom, Archimandryetwa Archimandrytom, y tak *subsequenter* o drugich rozumieć się ma, iako szerzey o tym przywilej od Nas na tym Seymie dany, obmawia. A ktoby dwoie *beneficia* na ten czas trzymał takowy nadaley do roku iedno puścić ma, pod zaplaceniem winy tysiąca grzywien delatorowi, o co *forum* na Seymie *ad instantiam* Posłow Ziemskich. A dobr cerkiewnych od cerkwi alienowanych, według konstytucyi *anni* 88 o tym opisaney, którą teraz reasumujemy, dochodzić mają. Dzierżawcy iednak Kwasowa, Tarnkow, Ianniewicz, Liplan, Buremca, Woderady, Teremne, przy prawie swym zostawać mają. Bractwa też cerkiewne religiiy Greckiey, przy prawach y przywilejach ich zostawujemy, a napisami przy Ewangeliach, dobr ziemskich szlacheckich, dochodzić y pozyskiwać nie mają te cerkwie, ktore teraz nie mają w tych dobrach possessyi. Processy przy tym, y postępkie prawne, y bannicze, ktore na osobach duchownych w ktorymkolwiek sądzie zaszyły, otrzymane są, tak w Koronie iako y W. X. Litewskim kassujemy, y pozwanym od nich wolnemi czyniemy.

O niewydawaniu przywilejow pod Szwedzką pieczęcią, y listow, do miast portowych.

29. Przywileje y listy do miast portowych, żadne w Koronie, y W. X. Litewskim, y w Państwach do niey należących, pod pieczęcią Szwedzką wydane być nie mają, *sub nullitate illorum*. Ale Koronne pod pieczęcią Koronną: a W. X. Litewskim pod Litewską. A od Infant, Koronną, y W. X. Litewskiego.

O remissach Trybunalnych na Seym.

30. Remissye, ktore *ex paritate votorum* w sprawach świeckich, na Seym Trybunalistowie Koronni, y W. X. Litewskiego, odsyłać zwykli, tym teraznieyszym postanowieniem na drugi Trybunał obracamy, ktore z dostatecznego wypisania racyi z obudwu stron, na pierwszym zasiedzeniu, po odprawie przysięgi, następujący Trybunał decydować będzie powinien. nie czekając Powiatow, *ex speciali* tych spraw *registro: nova emergentiu* iednak na Seymie decydować mamy.

O nieoddalaniu dobr stołu Krolewskiego.

31. Egzekucją statutow, *de non alienandis bonis mensae Regiae* uczynionych, zawieramy, y wedle praw o tym opisanych, zachować się mamy, y będziemy. A processy wszystkie po dacie konstytucyi 88 intentowane, iako przeciwne tej konstytucyi, kassujemy

O Urzędzie Podskarbiow.

32. Wprawując w reżę swoy Urząd Podskarbiow, tak Koronnego, iako y W. X. Lit., przy-

chylając się do dawnych praw, y porządkow, z strony Urzędu tego: postanawiamy, aby dochody wszystkie z dobr naszych, nie do czyich inszych rąk, iedno do Urzędu Skarbowego, nad ktorem Podskarbi Wielki przedniejszą władzą ma oddawane były. A iezliby kto inaczej napotym oddawał, a nie za kwitem Podskarbiego, będzie powinien znowu to do skarbu oddać, *cum poena centum marcarum iudicio, et parti, per medium dividenda*, gdyby *ad instantiam* Podskarbiego, *inter causas conservatas*, był pozwany na Trybunał ktorykolwiek, *sub poena bannitionis persolvenda*. Kwity też główne z liczb wszelakich, nie mają inaczej iedno przez Podskarbiego Wielkiego być dawane: dla tego, aby o wszystkich sprawach skarbowych wiedział, y choćby u dworu *praesens* nie był, ma się do niego po kwity, z rezolucją Krola I. M. odsyłać: a ktoby inaczej kwit otrzymał, ważny być nie ma. Także odbieranie Starostow, y dzierżaw wszelakich, po zmarłej ręce, albo z iakiey inszey miary do dyspozycyi naszej przywodzące, y oddawanie nowym donataryuszom, spisowanie inwentarzow, lustrowanie prowentow, arendy, kontrakty, y insze sprawy skarbowi należące, aby nie przez insze Urzędy, y osoby, iedno przez Podskarbiego Koronnego, y W. X. Lit. y te osoby, ktorych oni do tego będą używali, były odprawowane: y listy żadne ku przeszkodzie ich Urzędowi wydane, ważne być nie mają: y owszem, ktorychby listow pod imieniem naszym, do poparcia praw skarbowych, Podskarbi y Urząd iego potrzebował, mają mu być za podpisem iego, albo ktorego z Pisarzow skarbowych przysięgłych, bez trudności z Kancellaryi wydawane; gdy za skarbowe sprawy Podskarbi odpowiadać powinien. Nie derogując iednak statutowi staremu, o Podskarbi Nadwornym, w sprawach iemu należących, według konstytucyi o tym opisanych, w niebytności Koronnego przy dworze. A do rewidowania skarbu, y kleynotow, deputujemy z Senatorow tych wszystkich, co przy dworze naszym do mieszkania są naznaczeni.

Z Posłow Ziemskich, z Wielkiej Polski, Urodzonych, Krzysztofa Rysińskiego, Iana Biskupskiego, Cześnika Sieradzkiego; Balcera Wyszkowskiego. Z Małej Polski, Iachyma Ocieskiego, Starostę Olsztyńskiego; Piotra Ozgę, Sędziego Lwowskiego Ziemskiego; Wacława Zamoyckiego, ktory ma się ziachać do Krakowa za ośm niedziel od skończenia Seymu, *absentia duorum, vel trium non obstante*: czego relacyą na przyszłym Seymie, powinni będą uczynić.

O processie skarbowym.

33. A iż dla niewczesnego znoszenia dochodow z dobr Rzpltey, do skarbu, zwykły być zatrudniony często skarb Koronny, y W. X. Litewskiego, acz ordynacye Przodkow naszych w tej mierze są czynione: iednak chcąc to dla większey powagi prawem pospolitym opisać, naznaczamy na wnoszenie pieniędzy ze wszela-

kich dobr stołu naszego, które do skarbu naszego przez Nas wymowione są, albo będą, dwie racie. Pierwszą ratę na S. Iana Chrzeciela, która się ma extendować do niedziel trzech: a mają to odnosić do skarbu Podskarbiego z prowintow Koronnych, tam kędy z dworem naszym w Koronie będziemy: albo ieslibyśmy w Koronie nie byli, tedy do Podskarbiego, kędy rezydencyi swey pod ten czas, listami swemi dzierzawcom dobr naszych oznaymi. A w W. X. L. tak przy bytności, iako y w niebytności naszej, do skarbu W. X. L. Ziemskiego, do Wilna oddawane bydz mają. W których czasiech, iesliby Starosta który, Żupnik, Celnik, dzierzawca albo którykolwiek, z skarbem naszym sprawę mieć będzie, raty ktorey skarbowi nie odniósł, albo się Nam nie uścił w kondycyi ktorey w przywileiu od Nas otrzymanym wyrażoney: taki każdy *ipso facto*, podpadać ma pod winę utracenia oney dzierzawy, o którą ma mieć w sądzie naszym z adwornym, *terminum peremptorium*, we dwie niedzieli od położenia pozwu, na którym pieniądze zatrzymane zaraz zapłacić, y inszym kondycjom przywileiu swego dosyć uczynić, od dzierzawy oney, y prawa swego, odpadać ma, *sub poena bannitionis, et duplicis pensionis*; która bez wszelakich zwłok ma bydz na nim, w sądzie naszym, zaraz skazana, z odesłaniem na exekucyę do Starostw onych, gdzie dobra pozwanego będą: którą exekucyę Starosta ma uczynić nadalley do sześciu niedziel, *sub duplici poena contra negligentes Capitaneos*, opisana. A Nam wolno będzie takową dzierzawę odsadzona, kazać Podskarbiemu Koronnemu w Koronie, a W. X. Litewskiego w Litwie, odebrać y szafować nią wedle woli naszej. Zachowując iednak każdemu wnoszenie, y probowanie, *legalis impedimenti*, albo *casus fortuiti*, wedle tego iako około kwarty iest warowano: takowyż proces na Seymie, y exekucya ma bydz o retenty kwarciane. U Sądow też Assessorskich, dla lepszego spraw skarbowych wyrozumienia, mają sładać Podskarbiowie, albo w niebytności ich, Pisarze skarbowi przysięgli.

Naznaczenie Lustratorów.

Lustratory też do rewidowania dobr stołu naszego, po zmarley ręce, y tych ktoreby dotąd nie były rewidowane, albo na których summy stare są extenuowane, wedle konstytucyi *anni 1601* deputuiemy.

Naprzod My z strony naszej:

Do Wielkiej Polski, Urodzonego Daniela Domarackiego; do Małej Polski, Urodzonego Woyciecha Sekowskiego; do Rusi y Wołynia, Urodzonego Piotra Kochanowskiego; do Kiiowa, X. Achacego Grochowskiego; do Prus, X. Piotrowskiego, Proboszcza Surawskiego; do Mazowsza, do Podlasza, X. Cieleckiego, Proboszcza Kruświckiego.

Panowie też Rady z strony swey deputowali:

Do Wielkiej Polski, Urodzonego Szczasnego Słupeckiego, Kasztelana Zarnowskiego; do Ma-

łej Polski, Pan Sochaczowski; do Rusi y do Wołynia, Stanisława Bykowskiego, Kasztelana Łęczyckiego; do Kiiowa, Urodzonego Iana Roszkowskiego z Gorki Kasztellana Przemęckiego; do Prus, Pan Wyssogrodzki; do Mazowsza y Podlasza, Urodzonego Macia Lenka, Kasztellana Derpskiego.

Posłowie też Ziemscy z pośródka siebie deputuią:

Do Wielkiej Polski, Urodzonego Pawła Lubienieckiego; do Małej Polski, Urodzonego Iana Wilskiego, Podkomorzego Czerskiego; do Rusi, y do Wołynia, Urodzonego Pawła Chocimowskiego, Podśędka Sandomierskiego; do Kiiowa, Urodzonego Iana Dzierzka, Podśędka Lubelskiego; do Prus, Urodzonego Sebastjana Cichomskiego, Pisarza Ziemie Gostyńskiej; do Mazowsza, y Podlasza, Urodzonego Iana Laodowskiego.

Ciż Lustratorowia mają lustrować Starostwa te, które w tych czasiech zamieszanych znacznie poszkodzone są, a zwłaszcza Nowomieyskie, Lubelskie, Sandomierskie, Checińskie, Warszawskie, Błońskie, Trębowskie, Czerskie, Wareckie, Płockie, Kozienieckie. y inne ktoreby kto chciał z tey miary pod lustracyą podać. Wszakże nie same tylko szkody rewidować, y szacować mają, ale y wszystkie pożytki które na ten czas zostaną: wedle ktorey lustracyi ma bydz kwarta płacona do lat czterech, a po wyściu tych lat czterech, w których się zaś pożytki pierwsze przywrócic mogą, wedle pierwszych rewizyi y zwyczajow kwarta ma bydz płacona. W inszych postępkach, y porządkach w lustrowaniu, y przysięgi oddaniu, mają się sprawować Lustratorowie według konstytucyi *anni 1601* y *salarium* im też takowez z kwarty oddane bydz ma.

Naznaczenie Deputatów do kwarty.

Przychylając się do dawnego prawa, którym Deputaci nowi do kwarty mają bydz z każdego Seymu naznaczeni: iż pod ten Seym czas wybierania kwarty przypadł, naznaczyliśmy byli, za zgodą PP. Rad, y Posłow Ziemskich, uniwersalem naszym, y teraz tą konstytucyą naznaczamy Deputaty, do odbierania kwarty.

Z Panow Rad:

Urodzonego Stanisława Bykowskiego, Kasztellana Łęczyckiego; Andrzeia Potockiego, Kasztellana Kanienieckiego.

A z Posłow Ziemskich.

Z Wielkiej Polski, Urodzonego Samuela Białobockiego; z Małej Polski, Urodzonego Iana Dzierzka, Podśędka Lubelskiego.

Restytucya expulsionis Patrum Societatis Jesu, do kościoła, y szkoły Toruńskiej.

34. Przełożono Nam, iż poddani miast naszych Pruskich, *propria autoritate, in derogationem libertatis publicae*, Oycom Iezuitom, którzy przy pobozności swoiey, y pracą *educationis* stanu szlacheckiego ludzi, y obywatelow Koronnych, pracowicie podeymuią: szkoł bronią, stanu szlacheckiego dzieciom mieszkaniu odeymuią w mia-

stach naszych. Co iż iest przeciwko wolności, y z zelżeniem stanu szlacheckiego: uchwalamy, aby się y teraz, y napotym nikt ktoregokolwiek stanu y preeminencyi, tego nie ważył, kapłany, szkoły, studenty z miast naszych Pruskich Koronnych wyganiać, albo wyrzucać, y *exercitia* tak chwały Boskiey iako *artium liberalium, quocunque modo et colore, iuventuti* denegować, gospod zabraniać, *et alijs artibus ad retinendam institutionem iuventutis*, przeszkadzać. A ktoby się tego napotym ważył, tedy *Magistratus Civitatis, cum Ordinibus et communitate ex officio* na Trybunale Koronnym, *inter causas officij peremptorie* odpowiadać, *et poena de invasionibus domus nobilium sancita*, karani bydz mają, *et nihilominus restitutio in bona de quibus expulsi fuerint* nakazana bydz ma *per loci Capitaneum, seu Palatinos Terrararum, in quibus bona iure conventorum consistunt*. A o takie expulsye wolno czynić, tak duchownym osobom, *per Instigatorem ex delatione*, y studentom, y inszym *ex saeculari statu, ad instantiam cuiuslibet*, ktoryby był *ea in parte gravatus et oppressus*. A te którzy są *ad praesens expulsi* z kościołow y szkoł *ad exercitationem religionis, et artium liberalium, auctoritate constitutionis praesentis*, do kościołow y szkoł, z których są wygnani, restytuujemy, zachowując tym którzy są wygnani, *salvum juris progressum, et continuationem causarum suarum* na Trybunale, *inter causas officij*.

Ordynacya Ziemie Inflantckiej.

35. A iż nayduią się niektorzy obywatele Ziemie Inflantckiej, z narodu Inflantckiego, którzy przez wszystek czas panowania ś. p. Krola Stefana Przodka naszego, tak y przez wszystek czas panowania naszego, wiary, stateczności, y cnoty swey Nam dotrzymali, y teraz chociaż w wielkich swych, za spustoszeniem Ziemie Inflantckiej niedostatkach, wcale wiernie dotrzymawaią, w których liczbie y Rotmistrz nasz Henryk Ramel, poczytać się ma za wierne sługi swoje: takowych tedy wszystkich *fidem*, terażnieyszą konstytucyą, *cum consensu omnium Ordinum* objaśniamy, y do wszelakich ozdob *dignitates et officia*, y do alternaty Starostw Inflantckich, y inszych dzierzaw w Inflanciech, rowno z narodem Polskim y Litewskim, iako spolney Rzpltey obywatele przypuszczamy, y z wiadomością Panow Rad przy Nas mieszkających, dawać mamy: nad to majątności dziedzicznych Ziemskich kupować, albo po małżeństwach dostawać, w Koronie y w W. X. L., y one pod takim prawem y prerogatywami trzymać, pod iakim obywatele obojga narodu trzymają, pozwalamy. A iż za nastąpieniem Xiążęcia Karolusa Sudermańskiego do Inflant, siła szlachty z narodu tamecznego Inflantckiego, przepomniawszy pierwszego występku swego, temu ostatniemu podobnego, udali się do Xięcia Karolusa, y z nim broni swe podnieśli przeciwko Nam y Rzpltey, *ipso facto* takowi wszyscy od majątności, praw, swobod swych, iuz odpadaia. A iesliby który pod pretextem nienaruszenia wiary

swey co u Nas *ad male narrata* uprosił, otrzymał w Ziemi w Inflantckiej, tedy wolno będzie każdemu takiego wyiawić, y nań instygować, dobra pod nim u Nas uprosić. A *forum* przed Panem Hetmanem naszym bydz ma, ktorego na ten czas jurysdykcyą w Ziemi Inflantckiej będzie: iednak *salva appellatione* do Nas, które dobra takowe, My według woli y łaski naszej, komu się Nam podobać będzie, ludziom zasłużonym, z narodu Polskiego, Litewskiego, y Inflantckiego, konferować powinni będziemy. Waruiemy do tego, aby wszystkie te trzy narody, Polski, Litewski, y Inflantcki, który iest zrownany terażnieyszą konstytucyą, z Polskim y Litewskim narodem, podeyżrzany z narodu tamtecznego ludziom, dla niedotrzymania wiary ich, nie mogli przedawać, dawać, ani w summach żadnych dobr, ani dzierzaw zastawiać, pod winą tysiąca grzywien Polskich, które delatorowi odłożone y oddane bydz mają, we dwaście niedziel po dekrete. A ten ktoryby kupił, albo na zastawę komu pieniędzy swych dał, takowe kupione, albo na zastawę trzymane dobra y dzierzawy, tracić ma, o co *forum* także do Nas. A preskrypcyą w dochodzeniu zbiegłych poddanych, do trzech lat, y trzech miesięcy deklaruiemy. Sprawy też z ordynacyi iuz osądzone, od których *appellatio non intercessit*, approbuiemy. Waruiemy y to, aby szlachta *in competenti foro*, przed Kommissarza w Inflanciech będącego *durante bello*, y pozywana y sądzona była, *salva appellatione*. A szlachcica osiadłego do sądow mieyskich, za arestem pociągać nikt nie ma.

O ustawach Woiewodzych.

36. Nierzędem, y niedozorem w ustawach Woiewodzych urzędow, wielka się szkoda dzieie, którą powinność, iako im należąca, przy nich zostawuiemy, y aby do skutku przywiedziona bydz mogła, konstytucye o tym uczynione objaśniamy. Iż gdyby Woiewoda, albo Podwoiewodzy, z Urzędem Starościm, y Urzędnikami do tego należącymi, iako iest opisano, ustawę rzeczom uczyni, tey ustawie zgodnie podpisanej y publikowanej, bez wszelakich wymowek y appellacyi, Urzędy Mieyskie exekucyą czynić powinne pod winą pięćdziesiąt grzywien: o co *forum* z appellacyą mieszczanie, y postępek taki mieć mają, iako konstytucyą *anni 81* opisano. A My obiecuiemy taką sprawę, gdy do Nas *pro informatione* odesłana będzie, bez wszelakich odwołów y limitacyi, zarazem odprawić przy Radach Koronnych, którzy przy Nas na ten czas będą. A ieslibyśmy kognicyi, nie uczynili *intra tempus praefinitum* w teyże konstytucyi, tedy *sententia Palatini, seu ejus Vice-Palatini, rata* bydz ma, a gdzieby Urząd Woiewodzy y Starości, *in eo passu* niedbałym się pokazał, tedy pozwany *ad instantiam cuiusvis*, teyże winie sta grzywien podlegać ma; o co *forum et terminus peremptorius* na Trybunale, *inter causas officij*, nie derogując iednak władzy Urzędow Marszałkow

naszych, przy Nas będących. Panowie też duchowni, y świeccy, ieśliby w miasteczkach swoich sprawiedliwości, tak iako pierwsze konstytucye omawiaią, nie uczynili, *poenam 50 marcarum* przepadną, o którą w Ziemiem Sądzie *peremptorie* odpowiadać będzie powinien, *salva appellatione* na Trybunał.

O soli Bydgoskiej.

37. Konstytucyą *anni 1598* opisana iest dostatecznie powinność Żupnika Ruskiego, z strony wystawienia soli na składzie Bydgoskim, Woiewodztwom, Poznańskiemu y Kaliskiemu. Ta też powinność na Żupnika Bydgoskiego włożona, żeby iey nikomu inszemu nie przedawał, iedno obywatelom tych Woiewodztw: iednak uskarżaią się, że się tey konstytucyi dosyć nie dzieie, tak przez Żupnika Ruskiego wystawieniem tey soli beczek opisanych, iako y przez Żupnika Bydgoskiego, w przedawaniu iey. Przeto utwierdzaiąc tę konstytucyą, waruiemy, aby koniecznie Żupnik Ruski tę sol beczek 11000, wedle konstytucyi na każdy rok wystawiał, pod winą wyżej opisaną; o którą *forum* na Trybunale *inter causas fisci, ex delatione* Żupnika Bydgoskiego, *peremptorie* iemu naznaczamy. Żupnik też Bydgoski ma byż *possessionatus*, nie ma tey soli nikomu inszemu przedawać, iedno Woiewodztwom tym na potrzebę własną szlachecką, wedle konstytucyi *anni 1589*, w Warszawie o tym uczynionej, pod winą 200 grzywien: o którą pozwany *ad instantiam cuiusvis*, będzie powinien *peremptorie* na Trybunale *inter causas fisci* odpowiadać. A ta konstytucya ściągac się ma na Woiewodztwa Brzeskie, y Inowłocławskie.

O soli Dobrzyńskiej.

38. Postanawiamy, aby wszystkie konstytucye, które maia Woiewodztwa Poznańskie, Kaliskie, Inowłocławskie, o niewystaniu, y niedogadaniu na składach soli Ruskiej uczynione: na Ziemi Dobrzyńską, która też *eo nomine* swoje prawa ma pod temiż winami, na ich liczbę dwu tysiącu beczek soli, ściągaly się.

O soli na składach y komorach Mazowieckich.

39. Za prozbą Posłów Woiewodztwa Mazowieckiego, przychylaiąc się do praw dawniejszych o tym uczynionych, postanawiamy, aby Pisarze solni przywozenie y przypuszczanie soli tey, która bywa składana do komor Mazowieckich, wedle prawa, obwoływać, y do wiadomości ludziom przywozić kazali, y tę publikacyą *officiose* w akta oney Ziemi, kędy solne składy, y komory są, w wozdili, a potym przez cztery niedziele (które się od aktykowania publikacyi zaczynać maia) aby nikomu inszemu, iedno stanowi szlacheckiemu, na ich własną potrzebę przedawali, wedle dawnego zwyczaju, na składzie Warszawskim po groszy 27, Wielickiej dwie, a trzecią Bocheńskiej: w Zakroczymiu nie drożey iedno po groszy 76, wedle dawnego zwy-

czaiu, także trzy beczki sposobem wżwż pomienionym: a w inszych Ziemiach tego Woiewodztwa, wedle konstytucyi o tym opisanych, cena zachowana byż ma. A iż Ziemia Nurska odległa daleko od dawnych komor solnych, przez co wielką angaryą cierpi: dla tego ustawiamy, aby w Kamieńcu komora solna była, do której komory, Pisarz Warszawski soli dodawać każdego roku, na Świątki tysiąc beczek Wielickiej, a pięćset Bocheńskiej powinien będzie, która ma byż przedawana stanowi szlacheckiemu po groszy 88, obyczaiem wyżej opisanym. Podżupnikowie także, abo Pisarze, maia byż dawani *possessionati* w onych Ziemiach, gdzie komory y składy solne są. Żupnik zaś Koronny, aby na wszystkie składy, stare y nowe w Mazowszu, wedle konstytucyi 1589, która ieszcze nie iest wszędzie, a mianowicie w Powiecie Rożańskim, do skutku przywiedziona, był powinien soli dodawać wedle potrzeby, nie zmniejszaiąc beczek nad dawny zwyczaj, y sol chędogą przypuszczaiąc. A gdyby Podżupnikowie, abo Pisarze na komorach Mazowieckich, *tam in parte, quam in toto*, nie czynili dosyć tey uchwały, maia przepadać sto grzywien Polskich stronie ukrzywdzonej, *per medium cum iudicio dividenda*, o którą *forum cum peremptorio termino, inter causas conservatas*, na Trybunale Piotrkowskim, abo Lubelskim naznaczamy.

De securitate iudiciorum.

40. Sądom Ziemiem, y Grodzkim, wielkie niepokoie y gwałty dzieią się: czemu zabiegaiąc, postanawiamy, iż ktoby bądź to przy Sądzie, abo Urzędzie Ziemiem, y Grodzkim, bądź w mieściech sądowych, y na przedmieściach, pod odprawowaniem sądow wszelakich, którym *summa pax et tranquillitas debetur*, ranił, abo zabił kogożkolwiek, y sądową *authoritatem ordinariam* hamował, bądź *arma seditionem praeserentia, publice* używał pod sądami: taki tamże u onego sądu, abo urzędu ma byż, za daniem Roku przez Woznego sądon, *iuxta qualitatem excessus, mediante ibidem in instanti scrutinio, seu inquisitione, salva appellatione, seu remissione*, na Trybunał, *inter causas conservatas*, która konstytucya na Poznańskie, Kaliskie, y Ruskie Woiewodztwa, ściągac się ma.

Deklaracya konstytucyi 1601, securitatis iudiciorum.

41. Iż za złym wykładem, *arte vel praxi* niektórych, *fori securitatis iudiciorum*, konstytucya *anni 1601* opisana, ludzi niewinnych do tey konstytucyi pozwow nie wydawaiąc, w różnych Ziemiach Mazowieckiego Woiewodztwa *extra forum, vel districtum proprium, poenas legum* odzierżywano: za prozbą tedy Posłów Woiewodztwa Mazowieckiego, *eas poenas extra forum* otrzymanych, przez ktorekolwiek aktory, *tam contra Principales, quam complices* znosiemy. A ieśliby komu była *infamia extra forum in quocunque iudicio*, byle *in contumaciam* odzierżana, zadana, także może *citatus evasione juratoria*, iako banni-

1617

cyą, *in contumaciam, absque literis nostris salvi conductus, ignorancją* znieść. A deklaruiąc konstytucyą, *securitatis iudiciorum, violator forum coram Iudicio Castrensi, vel Officio Capitaneali*, gdzieby się *excess* stał, *praecedente poena contumaciae, forum* ma mieć *citatus principalis, y complices*: temuż też y Urzędnicy Ziemiem, y sładzy ich, podlegac maia: a pozwy maia byż wydawane na dwie niedziele; *ad bona citatorum. Impossessionatis vero* wedle prawa opisanego, których pozwy, *extradycye, ad acta proprii districtus citatorum* zapisane byż maia. W czym też maia byż *scrutinia* wywodzone, *coram eodem iudicio, vel officio*, gdzieby się *excess* stał, *praecedente extraditione citationis, ut supra*. Insze punkta w przeszłej konstytucyi opisane, *in robore* zostawuiąc.

O przywileju Podlaskim.

42. Przywilej Podlaski, acz dosyć doskonały iest, y statutowi Alexandrowemu nie podlega, do tego, iakimkolwiek prawem kto trzyma, nie ma byż inkuetowany wedle przywileju *incorporationis*, ale też y w konstytucyi o tymże *anni 1588* iest dołożono: wszakoż aby iuz daley *in disquisitionem* nie przychodził, przychylaiąc się do konstytucyi *anni 1581, et anni 1588*, o feudach Ruskich y Podolskich, waruiemy to *authoritate Conventus praesentis*, obywatelom Woiewodztwa Podlaskiego, tak to objaśniaiąc: iż te dobra, które aż do unij Podlasza z Koroną *nomine feudi* były dawane, w Ziemi Podlaskiej maia byż dziedziczne rozumiane, także po ześciu płci męskiej, nie mogą byż od Nas znowu nikomu infeudowane, iako insze *feudalia bona*, ale maia byż dziedziczne, *successoribus utriusque sexus secundum jus Terrestre*, z strony czego, iż daniny z Kancellaryi naszej niektórym osobom są wydane, zaczym pozwy zadworne, processy, y dekreta, przeciwko pewnym osobom zasły: tedy te wszystkie za zgodą wszec Stanow kasuiemy, y czasy wiecznemi umarzamy.

O swywoi Ukrainney.

43. Wprawuiąc w dobry zwyczaj, y porządek dobry, miasta nasze, y Starostwa Ukrainne, y Boiary dla służby y opatrzenia zamkow naszych na grunciech naszych osadzone, w Woiewodztwie Kiiowskim, mieszczany, a w Podolskim, mieszczany y Boiary, postanawiamy, aby ci wszyscy, tak mieszczanie iako Boiarowie, pod władzą y zwierzchnością Starost naszych byli, y powinność swoje wedle nadanych sobie praw y przywileiow odprawowali, a za rozkazaniem Starost naszych, y Podstarościch ich, do zwyczajney obrony aby byli powinni tak się stawic, iako potrzeba ukaże, y zdanie Starost y Hetmanow naszych będzie, pod karaniem srogim, y utraceniem praw y wolności swych. A sądy także w sprawach, tak miejskich, iako y tych Boiar naszych, którzy służbę do zamku, y *onera* zamkowe zwyczajne odprawować powinni, Starostowie nasi, iako *brachium nostrum*, odprawować będą powinni: także excessy na gorącym uczyn-

ku, bunt, y gwałty, na wzgardę zwierzchności naszej popelnione, które Starostowie nasi, y Podstaroścowie ich, bez odwłoki karać y hamować, zabiegaiąc żeby się do sweywoli ludziom droga nie otwierala, powinni. A ieśliby temu postanowieniu naszemu, Seymową powagą uchwalonemu, przeciwni byż chcieli, rozkazuiemy Hetmanom naszym, aby Starostom y dzierzawcom naszym w czynieniu exekucyi, y przywodeniu do skutku konstytucyi terażniejszych pomocni byli, y *transgressores* prawa pospolitego, y woli naszej, *secundum qualitatem excessus, et exigentiam rei* pokarali. Woiewodztwo Kiiowskie excypule się, iednak Korsun, Czehyryn, Stobłow, y Daniełow, tey konstytucyi podlegac maia.

O miastach Ukrainnych.

44. Zabiegaiąc swowoleństwu mieszczan Braclawskich y Korsunskich, iż tam ani kommissy, ani dekreta nasze, żadney wagi nie maia: za pilnym staraniem, y prozbą Posłów Ziemiem Woiewodztwa tego, pozwalamy Staroście naszemu Braclawskiemu, aby takowych buntownikow, ieśli żeby się odtąd więcej naydowali, wolno bylo iako kazać imać, tak też podług zasług ich karać, zupełną mu moc, na uspokojenie szkodliwych bardzo buntow ich, *vigore constitutionis praesentis* daiemy. Prawa też żadnego im dawać, iż od niego iuz są dawno dla sweywoli odsądzeni, nie mamy: ale zawsze pod gołą jurysdykcyą Starościna, iako teraz są, byż maia. A ieśliby im co mimo tę konstytucyą, z Kancellaryi naszej wydano było, to wszystko ma byż *irritum et inane*.

O zbudowaniu domu sądowego w Mielniku, y o Pisarzu Mielnickim.

45. Konstytucyą o wymierzaniu placu, na zbudowanie domu sądowego w mieście naszym Mielniku, tak objaśniaemy: iż Starosta z Radą Miejską, ma go wymierzac przed S. Michałem przyszłym, a mieszczanie *suis sumptibus* dom sądowy na gruncie tym, naydaley do S. Marcina, zbudować będą powinni, pod winą 400 grzywien, *et foro* za dworem naszym. A Starosta, drzewa z puszczy naszych Mielnickich bronieć im nie ma, na zbudowanie domu tego, *sub poena de negliget: Capitaneis sancita*. Pisarstwo Mielnickie Pisarzowi Ziemiem *exnunc* zaraz spuścić ciż mieszczanie maia, *sub poena, superius descripta*. Tenże Pisarz Ziemiaki Mielnicki terażniejszy, Urodzony Stanisław Skiwski, iż iest na Seymie od Obywatelow Powiatu tamtego, za Posła posłany, o nieodprawieniu pozycyi, trudności ni od kogo mieć nie ma, *sub nullitate causae intentatae*.

O pozwach *complicum bannitorum*.

46. Znayduią się tacy, którzy z prywatnych waśni, pozywaią *pro complicitate bannitorum*, choć nie od tych co pozywaią, są *banniti, et iure victi*, a drudzy o przechowywanie cyganow, *per substitutas personas* ozynią; postanawiamy, aby *pro complicitate* nie pozywał, iedno *iure victor*, który

1618

1619

bannitował onego, o którego *complicitatem* pozycją, y tenże delator, a *in absentia* iego, ten który tę sprawę odprawuie, pamiętne płacić ma. A Starostowie sami, cygany y hultaje wyganiać mają. Która konstytucya samemu Woiewodztwu Podlaskiemu służyć ma.

Pozwolenie ksiąg Gasztołtowskich.

47. Księgi dawne za Gasztołta, które są w Raygrodzie, Goniedzu, y Tykocinie, roskazuujemy, aby dzierżawcy tamtych mieysc, y Starostowie, oddali do Sądu Ziemijskiego Ziemi Bielskiej, na pierwszych Rokach Tykockich, które mają być zachowane pod kluczami Urzędników Ziemijskich sądowych, y ludziom potrzebującym, żeby *rescripta* według zwyczaju wydawane były; *sub poena centum marcarum, peremptorie* na Trybunale, *inter causas officij repetenda*. Ktorych akt Sąd Ziemijski repetować ma, *sub simili poena et foro*.

De raptu.

48. Ktoby płeć białogłowską niedorosłą stanu szlacheckiego, z mocy oyców y opiekunów własnych wziął, o to czynić mogą ci, którym z prawa należy, *pro liberatione* takowych osob, tak iako iest konstytucya opisana *de captivis, in terminis Castrensisibus* onego powiatu, w którym się takowy gwułt stanie.

Rozgraniczenie Woiewodztw, Podlaskiego, Brzeskiego, z Powiatem Grodzkoleskim.

49. Przywódząc do exekucyi konstytucye Seymow przeszłych, o rozgraniczeniu Woiewodztw, Podlaskiego, Brzeskiego, z Powiatem Grodzkoleskim uczynione, chcąc iuz tamto Woiewodztwo uspokoić, za pozwoleniem wszech Stanow, obojga narodu, iuz *exnunc* Kommissarze, tak z strony Korony, iako W. X. Lit. naznaczamy, mianowicie Wielmożnych, Gabryela Tęczyńskiego Lubelskiego, y Zbigniewa Ossolińskiego Podlaskiego, Woiewodow: y Podkomorzich tych mieysc Podlaskich, to iest Drohickiego, Mielnickiego, y Bielskiego, Brzeskiego, y Grodzkoleskiego, którzy w Poniedziałek po S. Łukaszu blisko przyszłym, zjechać się na mieysce, w tychże konstytucyach opisane, z kąd się y pierwey granicyz poczynało, to iest od Kodenca, mają, rozgraniczenie skończyć będą powinni, *sub poena centum marcarum*, o którą *forum* na Trybunale, *inter causas officij, ad instantiam cuiusvis*. A te Kommissarze y Podkomorze, powinni Starostowie przylegli stacyą opatrować, *iuxta constitutionem* 1601 przy którym rozgraniczeniu *securitas*, y zwodzenie pocztow, *iuxta constitutionem* 98, zachowana być ma, *sub poena ibidem descripta*, na Trybunale, *ad instantiam cuiusvis inter causas officij repetenda, absentia unius Commissar: non obstante*.

O borach y lasach Podlaskich.

50. Za prośbą posłów Woiewodztwa Podlaskiego, y pozwoleniem Stanow, postanawiamy: aby którzy gwałtem cudze lasy y bory naie-

działają, nie samym wzięciem siekiery, ale zabranieniem koni, wołow, y z wozem, karani byli: co się tylko *de bonis haereditarijs nobilium* rozumieć ma, w tym Woiewodztwie Podlaskim: *non derogando* wolnemu wrębowi niczyemu. Toż o borach y lasach Rozańskich, rozumieć się ma.

Kommissya z Mazowszem, y z Podlaszem.

51. Na pilne żądanie Posłów Xięstwa Mazowieckiego, Kommissarze na rozgraniczenie Xięstwa Pruskiego z Mazowieckim, naznaczamy: a mianowicie Urodzonych, Olbrycha Rakowskiego Kasztellana, Woyciecha Ilowskiego Podkomorze-go, Iana Drozdowskiego Starostę, Andrzeia Gumowskiego z Romon, Podczaszego; Iana Grackiego Sędziego, Augustyna Karwowskiego Pod-sędka, Krzysztofa Glinkę z Ianczewa, Pisarza Ziemijskiego, Wiskich; Iana Graiewskiego na Graiewie. Ktorzy to Kommissarze zjechać mają, na różnice do słuca muiowanego, między Prostkami, a Bogosami, przy granicy Podlaskiej będącego: a ztamtąd poczawszy, kończyć te granice mają poki tego będzie potrzeba między Xięstwem przereczonemi. Dzień zjazdu na te różnice, w Poniedziałek blisko przyszły po S. Marcynie, naznaczamy. A dla lepszej pewności wykonania tych granic, do Xiążęcia Imci Pruskiego, listy z Kancellaryi naszej wydać zaraz rozkazujemy, aby także na ten czas Kommissarze swe wysłać raczyli, na czas y mieysce naznaczone. Tamże przed temiż Kommissarzmi poddane zbiegłe, wydać sobie z obu stron będą powinni: kto o to będzie *legitime requisitus*, przez innotescencyą tychże Kommissarzow; y o inne krzywdy tamże kognicya być ma, *absentia unius, vel duorum, non obstante*. A gdzieby który Kommissarz *in loco et tempore assignato* nie stanął, *poenam quintentiarum marcarum pecuniae communis* popadać ma, połowicę *ad fiscum nostrum Regium*, a połowicę *parti instiganti: o co forum post curiam* naznaczamy.

Surrogator Wieluński.

52. Wniesiona była prośba przez Posły Ziemi Wieluńskiej, na przeszłym Seymie, aby mógł Urodzony Stanisław Koniecpolski, Starosta Wieluński, ktorego dla niektórych spraw naszych, y Rzeczypospolitey, do Francyi, y do inszych Państw Chrześciańskich posyłamy, z Korony odiachać: a żeby sądy, y Urząd Grodzki Wieluński, pod niebytność iego nie wakował, abyśmy na iego mieysce dali Surrogatora tam w tej Ziemi osiadłego, y do tego sposobnego: na co iako przedszłego Seymu, tak y na tym Seymie, zgoda wszystkich Stanow zaszła: przetoż pozwalamy, iż będzie mógł wolno odiachać Urodzony Starosta Wieluński, a Nam wolno będzie na iego mieysce do spraw Grodzkich, tak Sądowych, iako y Urzędowych, dać Surrogatora do trzech lat.

Approbacya rewizyi Lednice, y szybu solnego na iey gruncie y Poręby.

53. Przestrzegając tego aby prowenta; y

dochody stołu naszego umniejszane nie były, owszem wedle podobieństwa y możności, przyczyniało się ich: baczyliśmy być z pożytkiem prowentu stołu naszego, aby szyb ten solny, który Wielmożny Sebastyan Lubomirski, kosztem swym wielkim, przy naszych Wielickich, na gruncie swym dziedzicznym wyrobił, był do żup naszych przyłączony. Dla czego staraliśmy się, aby za ten szyb, na zamianę dobr naszych, Poręby Niedźwiedzia, y inszych wsi, z przyległościami, w przywileju y rewizyach skarbowych specyfikowanemi, przypaść y pozwolić mógł: iakoż według prawa, y konstytucyi o tym opisaney, na Seymie przeszłym Krakowskim, Stanom wszystkim było to od Nas proponowano: y za zgodą ich, Rewizorowie pewni, do obojga tych dobr wyżey mianowanych, tak od Nas, iako y od Stanow wszystkich byli deputowani: z ktorey to rewizyi na Seym terazniejszy przyniesiony, pokazało się to, że dobra pomienione, nie tylko *aequivalentia sunt bonis nostris Regalibus*, ale też względem szybu pomienionego, dobr iego wsi, Lednica nazwanych, nie małą akcesyą prowentow stołu naszego przynieść mogą. Przetoż za zezwoleniem wszech Stanow, Korony y W. X. Lit. zamianę dobr wyżey opisanych, z dobry naszemi, uchwałą Seymu terazniejszego, na wieczne czasy approbujemy, y utwierdzamy, iako o tym przywileju od Nas dany, szczyry obmawia.

Zniesienie postępku z Kasztellana Warszawskiego.

54. Iż po kilka Seymow, mianowicie na Krakowskim dnia 10 Marca, roku 1603, także na Warszawskim dnia trzeciego Marca, roku 1605, potom na Warszawskim dnia 17 Kwietnia roku 1606, a na ostatek na tym Seymie terazniejszym, od Posłów Ziemijskich do Nas, y do Rad Koronnych wnoszona iest prośba aby proces prawny, który przez Szlachetnego Sebastyana Chmielewskiego, o niewydanie poddanego pewnego, w Grodzie Czerskim, y potom na Trybunale, na Urodzonym Stanisławie Warszyckim, Kasztellanie Warszawskim, Starostą naszym Kobrzyńskim y Osieckim, pod ten czas, kiedy był na posłudze naszej, y Rzpłtey, w Poselstwie do W. Kniazia Moskiewskiego, otrzymany, z niego był zniesiony, żeby onemu, y dobrom iego wszystkim w niczym nie szkodził: My tedy z PP. Radami naszemi, za prośbą y pozwoleniem Posłów Ziemijskich, obojga narodu, ten proces wszystek, y przezyski, przez wyżey mianowanego Sebastyana Chmielewskiego, na przereczonym Stanisławie Warszyckim, Kasztellanie Warszawskim otrzymane, iako pod ten czas, gdy prawo, w takich Poselstwach będących, od postępkow wszelakich prawnych wyzwała, toż prawo w swej mocy zachowując, z tego Urodzonego Kasztellana Warszawskiego znosimy, y proces ten, tak na Trybunale, iako y w Grodzie otrzymany, kassujemy: a tę sprawę pomienionego Chmielewskiego, *ad integrum* do onego punktu, na którym była zawi-

sła przed dekretem pierwszym Trybunalskim, wracamy.

Restytucya przewozu, na Dniestrze, dziedzicznego, potomkom Strusowym.

55. Przewoz na Dniestrze, konstytucyą Seymu *anni 1601* do Starostwa Kamienieckiego przyłączony, iż iest od brzegu majątności dziedzicznej, potomkow Urodzonego Ierzego Strusa, przywracamy. Ktorego oni iako od brzegu swego dziedzicznego, według praw y swobod szlacheckich, wolno używać mają, y possessyą iego *exnunc* im przysądzamy, *vigore praesentis constitutionis*.

Approbacya rewizyi Latyczewskiej.

56. Akt rewizyi Latyczewskiej, na zbudowanie y zmurowanie zamku Latyczewskiego, przez Urodzonego Iana Potockiego, Generała Podolskiego, y Kamienieckiego naszego Starostę, także y przywileju temu Starości, na sumę dwanaście tysięcy expendowaną, y na dobrach naszych pewnych uiszczoną, dany, *vigore Conventus praesentis*, approbujemy.

Konfirmacya ienna Adama Prusinowskiego.

57. Lenno Urodzonego Adama Prusinowskiego, Podkomorze-go Włodzimirskiego, Rotmistrza naszego, na wsi Radomyślu, w Woiewodztwie Wołyńskim, Powiecie Łuckim, za znaczne zasługi iego, według przywileju iemu od Nas danego approbujemy.

Indygenat Wilhelma Barberyusza.

58. Za zaleceniem Iasnie Wielmożnego Iana Karola Chotkiewicza, Hrabie na Szklowie y Myszy, Starosty Generalnego Ziemi Żmudzkiej, Hetmana naywyższego W. X. Lit., a za zgodnym pozwoleniem PP. Rad naszych, y Posłów Ziemijskich obojga narodu, Urodzonego Wilhelma Barberyusza, szlachcica z Krolestwa Francuskiego, za indygenę Państw naszych Korony Polskiej, y W. X. Lit. przyjmujemy, względem dzielnych rycerskich zasług iego, Nam przez Hetmana naszego zaleconych. 1623

Approbacya rewizyi Marcina Hoteckiego.

59. Rewizyą zgodnie przedtym Seymow przeszłych pozwoloną, y wydaną, Urodzonemu Marciniowi Hoteckiemu, wedle przywileju iemu danego, uchwałą Seymu niniejszego approbujemy.

Approbacya listu Grodzickich.

60. Na przyczynę Posłów Ziemijskich, y za pozwoleniem PP. Rad naszych Koronnych, list przywrocenia szlachectwa Urodzonym, Iakubowi, y Stanisławowi, Grodzickim, na blisko przeszłym Seymie Krakowskim Walnym Koronnym, od Nas otrzymany, *authoritate Conventus praesentis*, tą konstytucyą we wszystkim approbujemy.

Wieczność zamku Sączla.

61. Za przyczyną Posłów Ziemijskich, przy-

wiley na wieczność zamku Sączla, y z iego przyległościami, Urodzonemu Mikołajowi Ostrogowi, Kasztellanowi Bełskiemu, przez Nas za takową przyczyną na Seymie tak dwuletnim Warszawskim, onemu dany, teraz utwierdzamy.

Summa na Zukowie ad extenuationem, Iakubowi Korycińskiemu.

62. Daninę Zukowa, Urodzonemu Iakubowi Korycińskiemu, *in vim extenuationis* trzech tysięcy złotych, do lat pięćdziesiąt pozwalamy, y potomkom iego: która po śmierci iego ma się zacząć, *ratione* prawa iego, iż on ma tam na tych dobrach summę osobną, y dożywocie.

Utwierdzenie zapisow, Rozańskich, y Makowskich.

63. Iż dla powietrza, które iuż od pułtoru lat w Rożanie, y Makowie, trwa, Sądy żadne Starości nie odprawiają się, a na zieżdzie Seymiku, y z Generału Warszawskiego, rycerstwo wszystko, którzy się ziachali byli pod Rożan *ad 9 Aprilis*, w roku terazniejszym postanowili, aby Urząd Starości, z Urzędem Pisarskim w Pryczanowie we wsi naszej, poblisko Rożana, zapisy, y protestacye wszelakie przyjmowali. Za prozbą tedy Posłow tamecznych, zapisy tamte uchwałą Seymową *in toto* approbujemy, y ważne być chcemy.

O salaryach Urzędników Sądowych, w Woiewodztwie Sieradzkim y Ziemi Wieluńskiej.

1624

64. Pisarze Ziemsy y Grodzcy, także y Urzędy Podkomorskie, w Woiewodztwie Sieradzkim, y Ziemi Wieluńskiej nie inaksze *salaria* w Kancellaryach brać mają od zapisow, y ekstraktow wszelakich, iedno podług opisanej zgody y postanowienia, w Grodzie Warszawskim aktykowanej, *sub poena quatuordecem marcarum pec. Pol. persolueda*. O co *ad instantiam partis laesae*, ma mieć pomieniony Urząd *forum* na Trybunale Koronnym.

O wzdawaniu w Kiiowskim, Wołyńskim, Braclawskim. Woiewodztwach.

65. Iż w tych Woiewodztwach iest obyczaj, tak w Ziemi, inko y Grodzkim Sądzie, że trzy dni przywoływają, a na czwartym dopiero wzdawają: dla tego postanawiamy, aby każdy sprawę swą w te trzy dni wpisował: a któryby tego omieszkał, iuż po dniu trzecim sprawy swej, tak *actor*, iako y *citatus*, wpisać y atentować nie może; *sub nullitate condemnationis*. Czego Urzędy doglądać powinny.

Salaria Deputatom na korekturę praw nie wydano.

66. Iż z niektórych Woiewodztw opowiadali się Posłowie Ziemsy, że do tego czasu Deputatom przedtym naznaczonym na korekturę praw, nie są *salaria* ich wydane, a na inszych miejscach przy Poborcach zatrzymane: postanawiamy mocą tej uchwały Seymowej, aby gdzieby ich do tego czasu nie wydano, był każdy powinien oddać onę do rąk Deputata Woiewodztwa swego, abo tego komu to on zleci, naydaley do święta Narodzenia Panny Maryi, *sub poenis de non persolven. intra tempus, constitutione publica sancitis: o co forum in Officio Castrensi, et terminus peremptorius, sine dilationibus, et appellationibus*, tak iako o pobory: y Urząd Grodzki, za oddaniem sobie delacyi od Deputata Woiewodztwa swego, którą ma przyiąć *nomine sui Investigatoris: o co sine intermissione* czynić, *sub poenis de non facien. execution. sancitis*, powinien. A gdzieby przy Poborcach zatrzymane były, aby ich oddali każdy do Deputata swego Woiewodztwa, do niedziel dwunastu, pod 1000 grzywien wina: o co *terminum peremptorium, et forum, coram Officio Castrensi, sine motionibus, et dilationibus, ex instantia* Deputata swego, mieć mają.

Skład Sochaczewski.

67. Postanawiamy, aby skład soli Ziemi Sochaczewskiej, był we wsi Kamioney nad Wisłą, do Starostwa Wyszogrodzkiego należącej, krom uymy prowentow stołu Krola Imci Starostwa tego, y za pozwoleniem tegoż Starosty Wyszogrodzkiego: która żeby przedawana była takowym obyczajem iako w Płocku, y w inszych żupach przedawać mają.

O kocach Woiewodztw, Kiiowskiego, Wołyńskiego, Braclawskiego, y Podkomorskich. 1625

68. Iż za zniesieniem przesądow, Sędziowie, Ziemi y Grodzki, inszego dochodu, oprócz kocow, niemają: tedy postanawiamy, aby na Trybunale Sąd Ziemi Lubelski, gdy się to Woiewodztwo sędzić będzie, one wybierał, y Sędziom tego Woiewodztwa oddawał, tak iako inszym Koronnym. To się y o Podkomorskich kocach rozumieć ma.

O Rokach Ziemi Lubelskich.

69. Rokow Ziemi, Lubelskich, sędzenie oznaczamy. Pierwszych, w Poniedziałek po nowym lecie, na których sprawy, o wykupno dobr, odprawować się mają. A iesliby Roki niedoszły, tedy przecię leżenie ksiąg, y sędzenie nowoletnych spraw być ma. Drugich, w Poniedziałek po S. Michale Archangele. Trzecich, po święcie Macieja Apostoła. A po Lubelskich Rokach, Urzędowskie we dwie niedzieli do aktow Lubelskich być mają: y nowelato Urzędowskie tymże sposobem, czasu pierwszych Rokow, albo leżenie ksiąg nowoletnego aktu, na miejscu Rokow postanawiamy: osobno leżenie ksiąg Lubelskich, y Urzędowskich, przed każdymi Rokami Lubelskimi, ma uprzedzić na trzy niedzieli, które w Lublinie przez Poniedziałek, Wtorek, y Szrodę, a w Urzędowie przez Piątek, y Sobotę, trwać ma.

O księgach Podkomorskich Lubelskich.

70. Ksiąg Podkomorskich Lubelskich akt, postanawiamy, aby przez Urząd P. Podkomorskiego tamecznego, pod czas sędzenia Trybunału

Woiewodztwa Lubelskiego, poki się to Woiewodztwo nie odsadzi, dla wymowiania minut granicznych w Lublinie, przez otwarcie ich zawzdy dochodziło leżenie.

Assekuracya Adama Oleckiego, Sędzkiego Ziemi Drobickiego.

71. Poboru łanowego, za zezwoleniem obywatelow tamecznych, roku 1606 w Ziemi Drobickiej, szafunek, y wydatek, przez obywatela Ziemi teyże, w tymże roku na zieżdzie ich w Drohiczyne, postanowiony, y namowiony, dogadzaiąc na ten czas potrzebie oney Ziemi, *in toto* approbujemy: y Urodzonemu Adamowi Oleckiemu, Sędziemu Ziemi, y Poborcy Drobickiemu, liczbę z niego przed obywatelami tamecznymi, na pierwszym Seymiku, po wybiaraniu, czynić naznaczamy tym sposobem: iż gdy kwity od Posłow otrzymane pokaże, mają być przyjęte, a resztą, iesli iey co było, według woley tychże obywatelow, dysponować będzie powinien.

1626

O Rokach Ziemi Kiiowskich.

72. Roki Ziemi Kiiowskie, iż na różnych miejscach sędzą, zaczmy wielkie niebezpieczeństwo ksiąg przewożenia zachodzi, a to iako dla trwog od Tatar, tak nie mniej dla powodzi na wiosnę, y w iesieni: za prosbą tedy obywatelow tego Woiewodztwa, postanawiamy, aby na potym na miejscu iednym, to iest w Kiiowie, sędzone były: kędy też y leżenie ksiąg odprawować się ma, do którego Sędzia, y Podsek, Ziemsy Kiiowsy, mają przydać Komorniki swoje, tak iako y w inszych Woiewodztwach Koronnych.

O Kozakach Zaporowskich.

73. Przywodząc w exekucyą konstytucyą *anni 1589 et anni 1590 et anni 1601* ustawujemy, aby ludzie swowolni, Kozacy Zaporocy w dobrach naszych mieszkający, iurysdycey Starostow naszych, y Podstarościch ich; a którzy w dobrach panow, tak duchownych iako y świeckich, tedy iurysdycey panow dobr onych podlegali, także y karaniu za wszelakie występki. A iesliby się pierwszym przykładem, z Zaporozza wyszedszy, kupić chcieli, tedy przeciwko im, y każdemu inszemu swowolnikowi takiemu, Konfederacyą Korczyńską *contra guerricos, reassumuiemy*.

O przepisaniu ksiąg Ziemi Kiiowskich.

74. Za relacyą Posłow Ziemi Woiewodztwa Kiiowskiego, którzy Nam dali taką sprawę, że księgi Ziemi tego Woiewodztwa, po zesłzym Pisarzu Ziemi, zostały nieporządnie w terminatach: pozwalamy, żeby te księgi przepisane były. Do czego deputujemy osoby pewne, to iest Urodzonych, Stephana Niemieryca, a Fedora Szuszczańskiego Proskurę; a na *salarium* im, także Pisarzowi Ziemi Kiiowskiemu, dla Podpiskow, mają dać obywatele

wszyscy tego Woiewodztwa, po dwa grosza z dymu, według kwitow podymnych, przy oddaniu podymnego, do rąk Urzędu Grodzkiego Kiiowskiego, który podymne wybiera, *sub poena centum marcarum: o co z nimi forum peremptorium* na Trybunał, w Woiewodztwie którymkolwiek, Kiiowskim, Wołyńskim, y Braclawskim. A po wydaniu tych pieniędzy, Urząd Grodzki Kiiowski, w tydzień ma ich oddać połowicę Pisarzowi dla Podpiskow, a połowicę Deputatom na strawę: którzy powinni będą we dwie niedzieli po S. Marcynie, wzięwszy te pieniądze od Urzędu Grodzkiego Kiiowskiego, na przepisanie tych ksiąg, zasieść na miejscu pewnym w Kiiowie, y z tamtego nie odieżdżać, aż się wszystkie księgi przepiszą: które po przepisaniu rękoma swemi podpisać będą powinni, *sub poena centum marcarum: o co forum peremptorium* na Trybunał ich, *ad cuiusvis instantiam*.

1627

Kommissya między Woiewodztwem Kiiowskim, a W. Księstwem Litewskim.

75. Iż przez śmierć zesłego Szczesnego Charlińskiego, Podkomorzego Kiiowskiego, kommissya między Woiewodztwem Kiiowskim, a W. Litewskim, y Powiatem Możerskim, nie iest skończona: przeto chcąc ią do efektu przywieść, z tego Seymu naznaczamy osoby pewne, to iest, z Woiewodztwa Kiiowskiego, Samuela Hornostaia, Podkomorzego Kiiowskiego: Urodzonych, Iana Araka, Sędzkiego Ziemi Kiiowskiego, Adama Olizara Wołczkiewicza: z Powiatu Możerskiego, Marszałka, Podkomorzego, y Chorążego, Możerskich, którzy na dzień S. Michała blisko przyszły, do miasta naszego Owruczego ziachawszy się, o miejscu, skąd te granice zacząć mają, z sobą się porozumiewszy, na rozgraniczenie tych Woiewodztw iachać, y te granice kończyć powinni będą, *absentia unius non obstante*.

Approbacya przywileju szpitalowi Lwowskiemu.

76. Przywilej na cztery dworzyszczca, we wsi naszej Skniłowie, nieiakiemu Ianowi Rycerzowi, w summach starych przez Przodkow naszych zawiedzione, a teraz do szpitala Lwowskiego S. Ducha, przez Szlachetnego Stanisława Piruskiego, szpitalowi Lwowskiemu, *nostro cum consensu*, zapisane, *in perpetuum*, approbujemy, et *authoritate Comitiali, omniumque Ordinum voluntate*, te dworzyszczca wiecznie inkorporujemy.

Approbacya przywileju Felińskiego, na szlachectwo.

77. Za męstwo, y przeważne dzielności, Szlachetnego Marka Felińskiego, które w dostawaniu zamku Felińskiego, w innych woiennych sprawach, na expedycey Inflantskiej z usilną przewagą czynił, dany mu iest przywilej na nobilitacyą od Nas; który iako iest opisany, *in toto* approbujemy iako iest.

O miejscu Rokom Ziemi Lwowskim.

78. Konstytucyą przesłaną warowano iest, aby

Roki Ziemskie Lwowskie, w zamku sądzono: którą obiaśniamy, aby w tej izbie muirowanej w dziedzińcu, kędy Starosta nasz Sądy Grodzkie sądzi, Roki Ziemskie odprawowane były: czego dopuścić powinien Starosta, y Podstarości nasz Lwowski, *sub poena 500 marcarum*, na Trybunale *inter causas officij, ex instantia cuiuslibet officialis, repetenda*.

1628 **O miejscu Rokow Ziemi Przemyskich.**

79. Za prośbą obywatelów Ziemi Przemyskiej, miejsce Rokom, y leżeniu ksiąg Przemyskich, gorne mieszkanie w ratuszu, w rynku, naznaczamy: ktorego mieszczanie bronić nie mają, *sub poena 300 marcarum pec: Pol: o co forum* na Trybunale *inter causas officij, ex instantia cuiuslibet repetenda*.

O Podkomorzym Wiskim.

80. Urząd Pana Podkomorzego Ziemi Wiskiej, teraz y na potom będącego porównamy z innemi Podkomorzemi Koronnemi, we wszystkich prerogatywach Urzędowi temu należących.

O rzemieślnikach po miastach Mazowieckich.

81. Iż pod wszelakie niebezpieczne czasy, z różnych okazji przypadające, należy na tym, aby stan szlachecki w ryszunki wojenne nie był ogłodzony, o ktore po te czasy w Woiewodztwie Mazowieckim barzo trudno było: przeto postanawiamy, aby Warszawa, y Łomża, *ex nunc* rzemieślniki do ryszunków wojennych sposobne miały, y zawsze chować powinny były, ktorych po te czasy nie miały: w czym gdyby się niedbałymi pokazali, podlegać mają winie *de negligentibus Capitaneis* uchwaloney: o którą *forum cum peremptorio termino*, przed Starostami tych miast, *ad cuiusvis instantiam*, z appellacją zwykłą, *inter causas officij*.

Indygenatus pewnych obywatelów Wołoskich.

82. Zalecane mając zasługi, y życzliwości przeciwko Nam, y Rzeczypospolitej naszey, Nestera Ureckiego dwornika Wielkiego Bazylego, Oryssa Hetmana, Gerzego Maurotego Logofeta, Ziemi Wołoskiej; Izaia Balikę y Giorgiego z Lozan, Parkalaba Opawskiego, szlachciców dawnych Wołoskich: za przyczyną niektórych z PP. Senatorów, także za prośbą Posłów Ziemi, łaską naszą Krolewską zasługi ich nagradzając, y ochotniejszych onych na potom do służb naszych, y Rzpłtey naszey, czyniąc, za indygeny ich Koronne, y obywatela, za zezwoleniem Stanów wszystkich Koronnych, y W. X. Litewskiego, mocą Seymu niniejszego przyjmujemy, y do wolności y swobod szlacheckich przypuszczamy.

O wolności Nowego miasta.

83. Za zgodą, y pozwoleniem Stanów Koronnych, przywilej wolności Nowemu miastu dziedzicznemu, Urodzonego Iędrzeia Potockiego, Kasztellana Kamienieckiego, ktore się nowo sa-

dzi na granicy Wołoskiej. w Woiewodztwie Podolskim, od Nas dany, *vigore Conventus praesentis* approbujemy.

Approbacja przywileju Urodzonego Ianusza Eperyeszego.

84. Za pozwoleniem Stanów Seymowi należących, przywilej Urodzonego Ianusza Eperyeszego, iemu, y potomkom iego, od Nas *anno 1601* dany, mając wzgląd na zasługi iego, od Hetmanów naszych, Koronnego, y W. X. Litewskiego zalecone, ktore Nam, y Rzpłtey naszey oddawał, iemu samemu, y potomstwu iego, uchwała Seymową warujemy.

O żołnierzach, y wystugach ich.

85. *Militaris disciplina*, ktora na posłuszeństwie żołnierskim, a posłuszeństwo na zapłacie, na rządzie y dozorze Hetmańskim należy: ktory rząd y władzą, chcemy, aby Hetmani naszy teraz y na potom będący, wedle dawnych zwyczajów y praw Hetmańskich, nad ludźmi służebnymi mieli, y exekwowali. A to cokolwiek podług artykułów swych publikowanych uczynią, ma być nienaruszenie chowano, y do wątpliwości nie przywodzono. A przytym, ludziom służebnym żołnierzom naszym, którzy krwią, zdrowiem, y przewagą swą, na posługach naszych y Rzpłtey, przez lat sześć, statecznie, y wiernie trwać będą, warujemy: iż mając na baczeniu zasługi ich, za zaleceniem Hetmanów naszych, opatrzenia im tak iako się okaza podać, dawać chcemy, y będziemy

KONSTYTUCYE

WIELKIEGO XIĘSTWA LITEWSKIEGO,

NA SEYMIE WALNYM KORONNYM WARSZAWSKIM,
W ROKU 1607.

O pochamowaniu ludzi swowolnych Ukrainnych.

1. Iż się naydują ludzie swowolni, którzy pod czasem pokoju y przymierza z Państwami pogranicznymi, bez woli y wiadomości naszey, swowolne ludzie zbierają, y za granice wojennym sposobem w Państwa cudze przechodząc, szkody niemałe czynią, czym pokoy postanowiony y poprzyjęzony wzruszają, y do niebezpieczeństwa y wojny Rzeczypospolitą zawodzą: zabiegając takowey swowoli y niebezpieczeństwu, ustawiamy, iż Panowie Woiewodowie, Starostowie zamków Ukrainnych, y szlachta, w miastach y miasteczkach, we wsiach, tak naszych, iako y swych własnych, bronić tego mają, przestrzegając pokoju pospolitego, y przymierza. A gdzieby kto bez woli y wiadomości naszey do kupy ludzie zbierać, y za granice do Państw sąsiedzkich chodzić ważył się, takowych swowolnych według występku karać mają: iakoż pozwalamy, y dajemy moc Woiewodom, y Starostom Ukrainnym Sądowym, tak *plebeios suae*

jurisdictionis, iako y szlachciców nieosiadłych, łapać. A osiadłego szlachcica, w tym Powiecie, gdzieby samemu, sługom, abo poddanym iego, była dana wina, dawszy pozew za cztery niedziele, *ad instantiam Instigatoris officij*, (ktorego Starosta *ad hunc actum* powinien dać) choćby też strony żaobliwey nie było, sądzić y karać. A gdzieby się to iawnie pokazało, że kto zabrawszy ludzie swowolne; za granice iędził, pokoy pospolity wzruszając, takowy gardłem karan: a ięśliby nie stanął, na wywołanie do Nas zarazem odesłany być ma. A z dobr iego *refusionem damnorum* czynić: ostatek konfiskować mamy. Takowyż postępek y przeciwko tym zachować się ma, u ktorychby się iaka część zdobył, abo korzyści, swowolnie w Państwach sąsiedzkich wziętych pokazała, y w majątności ich nalazła. A w takich sprawach pozwanemu dilacya iść nie ma: a w rzeczach wątpliwych ma być dawano na *scrutinium*: wszakże appellacya szlachcicowi osiadłemu do Trybunału wolna, ktorey termin ma Starosta naznaczyć zaraz na początku Trybunału, abo za dwie niedziele po wydaniu wyroku. Czego Marszałek Trybunałski doyrzeć ma, aby zaraz *extra regestrum* takowe sprawy były sądzone: a iako *in publico negotio* do poparcia Instigator ma być przydany. A Woiewodowie, y Starostowie, gdzieby w czynieniu sprawiedliwości niedbałymi byli, abo się sami czego przeciw tey konstytucyey ważyli, takowi *ad instantiam Instigatoris ex delatione*, za cztery niedziele, za pierwszym pozewem na Trybunał, iako na Roku zawitym, stanowiąć się y odpowiadać mają: gdzieby się *ex scrutinio* pokazała czyja winność, ma być skazany na gardło y majątności, iako gwałtownik y wzruszyciel Rpltey praw y pokoiu. Ięśliby wątpliwość y *perplexitas* była, tedy pozwanemu odwod o niekaranie poddanych: gdzieby kto był pozwan, a założył się że niewiedział o tym, że niebyło obwinionego na gruncie iego, gdy go wiadomość napierwsza o wykroczenie iego doszła, że nie dał przyczyny do ucieczenia, y żadna *connivencia* z niego nie szła, w takowey mierze bez *scrutinium* przysięga mu skazana być ma.

1631

O metrykach W. X. Litewskiego.

2. Iż metryki abo księgi Kancellaryey naszey, dla starości, przez którą pisma y papier absumuje się, y dla inszych ważnych przyczyn y przygod rozmaitych, za ustnym pozwoleniem naszym przepisane są: dla konkordowania tedy, y korygowania, nowo przepisanych z starymi, ktore w skarbie naszym Wileńskim są złożone, deputujemy zarazem z tego Seymu PP. Senatorów.

A Stany W. X. Litewskiego, mając teraz na relacyach mianować z każdego Powiatu iędnego Deputata, ktory zachawszy się nazaiutrz po S. Marcynie *anni praesentis*, do Wilna, *absentia unius vel plurimum non obstante*: ci ktory się stawiają, mają księgi metryki wszystkiey nowo przepisanej z starymi przez Wielmożnego Leona Sa-

piehe, Kanclerza W. X. Litewskiego, abo Sekretarza naszego, ktorego on sam deputuje, exhibowane skorygować, y rękami swymi podpisać, aby stare w skarbie naszym a nowo przepisane przy Kanclerzach, dla potrzeby ludzkiej chowane były. Tamże zaraz y *privilegia* wszystkie W. X. Litewskiego, ktore w skarbie są, przez też Deputaty mają być rewidowane: z ktorych iędnak metryk, abo ksiąg Kancellaryey naszey, żaden z poddanych naszych od majątności swey dziedzicznej, *sub praetextu bonorum nostrorum publicorum*, ruszany y gabany być nie ma: ale ktokolwiek stanu y narodu szlacheckiego, co za Przodków naszych, aż do skończenia y zawarcia Uniey na Seymie Lubelskim, y do tego czasu spokojnie trzymał, to wedle statutu y prawa W. X. Litewskiego, y warunku na Uniey Lubelskiej uczynionego, wiecznemi czasy trzymać ma, bez wszelakich trudności y przenagabania: wyjąwszy dobra nasze, y Rzpłtey, *liquidi iuris*.

O zniesieniu cła, na rzece Dźwinie.

3. Na porcie rzeki Dźwiny w Dynenburku y w Kokonhauzie, wyciągają cło od płotów, strugów, y inszych stawów nie iędnokupieckich, ale y szlacheckich, ktore żadnego fundamentu słusznego nie mają; y o to zawsze na Seymach prośby od Posłów W. X. Litewskiego donoszone bywały: chcąc tedy uspokoić to cło y myto, w Dynenburku y Kokonhauzie, *ex nunc auctoritate* tego Seymu znosimy y warujemy, aby od tego czasu żadnego cła od szlacheckich płotów, strugów, y wszelakich stawów, towarów, tak co z gory na dół do Rygi Dźwiną płyną, iako co nazad wzgorę mimo zamek Kokonhauzki, y Dynenburski prowadzą, nie wyciągano, ani brano, pod winą 500 grzywien Polskich: o ktore *forum* za takie niesłuszne wyciąganie myta, przed ktorymkolwiek Urzędem Grodzkim abo Trybunałskim, do ktorego będzie chciał aktor pozwać, będzie powinien obwiniony *peremptorie* stanąć, y winę tę wyrażoną, za niesłuszne branie myta odłożyć, y cło wzięte, y rzeczy ięśliby iakie gwałtem wzięte były, z sowitością wrocic, także oddać, *toties quoties*, tak o winę iako y cło wzięte, y o szkody będzie pozwan: także y na inszych miejscach tężże rzeki Dźwiny, nie mają być stawki stanu szlacheckiego z towarami hamowane, y zatrzymane. Iurament wedle konstytucyey w pierwszej komorze uczyniony, aby powtore nie wyciągany: ale *vigore* tegoż iuramentu, za kwitem pierwszy komory wolnie przepuszczeni byli, pod winą wyrażoną, *in foro* wyżey mianowanym *luenda*. Co się też *in omnibus, et per omnia* na rozumieć o inszych wszelakich clech, tak lądowych, iako y wodnych, nad prawo wyciągających, na wszystkich komorach y rzekach portowych W. X. Litewskiego, Wiliey, y Niemna, y inszych: nie ochraniając iędnak myta kupieckiego. Y ięśliby ktory szlachcic towary leśne, w dobrach naszych

1632

1629

Krolewskich, bez pozwolenia naszego robił, temuż podlegać ma.

O Rokach Ziemiach Trojeckich, w Nowogrodku.

4. Roki Ziemi w Nowogrodku, które się sądzić miały według konstytucyey *anni* 1601 w każdy rok na S. Marek, teraz tą konstytucyą według zgody tego Powiatu, te tylko Roki Markowskie przekładamy na S. Troycę Święto Rzymskie, y już nie na S. Marek, ale jako y przedtym sądzone bywały, na S. Troycę: a drugie na Wszech Świętych, y trzecie na Gromnice, według konstytucyey teyże *anni* 1601 sądzone być mają.

Chowanie ksiąg Ziemiach y Grodzkich, Połockich.

5. Za instancją Posłów Woiewodztwa Połockiego, na chowanie ksiąg Ziemiach y Grodzkich, Połockich, pozwalamy ruinę cerkwi starej S. Zofji zabudować y naprawić, aby tam kosztem swym obywatele Woiewodztwa Połockiego zbudowawszy, księgi Ziemiach y Grodzkie, Woiewodztwa swego, chowali.

O drogach y składzie Żmudzkiem y Kowieńskim, y o przeczyszczeniu rzeki Niewiazy.

6. Aby konstytucyey *anni* 1598 y 1589 około drog Żmudzkich y składow, w Kownie y Żmudzi, w Kretynzie efekt swoy wzięli: na instancją Posłów Ziemiach, deputuiemy na to *vigore* tego Seymu, Urodzonego Sebastjana Kiesztorta, Czywona Heiragolskiego, Sędziego Ziemi Żmudzkiej: Iana Dziwałtowskiego Chorążego Kowieńskiego: którzy zniószy się z sobą bez odwołki tym tam konstytucyom dosyć uczynić, y przeprawy rzeki Niewiazy wszystkiey z iednego do drugiego, a o tym relacyą na Seymie uczynić będą powinni.

O tamach, groblach, y iaziech.

7. Tamy, groble nowe, y iazы dretowe, które się impediuię nawigacya na rzekach portowych, Niemnie, Gilu, y Ruśnie, od Xięstwa Pruskiego, a od Xięstwa Kurlandckiego, na rzece Muszy y Niemenku, przeciwko paktom ku zatrudnieniu negocyacyi obywatelów Wielkiego X. L., aby się y na czasy przyszłe tym *monopolium usui communi praeiudicium* nie dopuszczają, *vigore* *Conventus* zposiemy.

O sprawiedliwości obywatelów W. X. L. z Xięstwem Kurlandzkim.

8. Aby Xięstwu Kurlandckiemu, y Powiatom *conterminis* tey Ziemi przyległym, we wszystkich krzywdach ich, *civilibus et criminalibus, invicem admissis*, skuteczna się sprawiedliwość *in posterum* działa; na umowienie y postanowienie czasu y sposobu, *circa administrationem ejusmodi iustitiae*, posyłamy Kommissarzy, Oświeconego Xiążęcia Krzysztofa Radziwiła, y Urodzonych Alexandra Raieckiego, Marszałka Wilkomirskiego: Adama Sumoroka, Sędziego Ziemi Kowieńskiego y Ierzego Komorowskiego Pisarza Ziemi

skiego Wilkomirskiego, którzy zniószy się z Xiążęciem Kurlandckim w tey sprawie, y sposob namowiwszy, na przyszły Seym relacyą o tym odnieść mają. Ciż Kommissarze y minicę w Xięstwie Kurlandckim, aby sprawiedliwie wychodziła, doyrzrą, *non obstante unius vel duorum absentia*.

Kommissarze na rozgraniczenie Powiatu Braclawskiego, z Xięstwem Kurlandckim.

9. Za prozbą Posłów Rycerstwa, Powiatu Braclawskiego, na rozgraniczenie Powiatu tamtego z Xięstwem Kurlandckim, na rozsądzenie wszelakich krzywd w zabranii gruntow, puszc, lasow, jezior, rzek naszych, szlacheckich obywatelów Powiatu tamtego, iako też y w boiach, mordach, grabieżach, deputuiemy Kommissarze *authoritate* *Conventus* z Seymu niniejszego, Wielmożnego Iana Zawiszę Woiewodę Witebskiego, y Urodzonych, Iana Naruszewica Łowczego W. X. L., Dzierżawcę Łozdziejskiego, Pawła Paca Starostę Mściławskiego, y Wilhelma Steckiewiczza, Podkomorzego Braclawskiego: dając im zupełną moc, aby się stawiający na granicy Kurlandckiej na dzień 29 Octobra, roku terażniejszego, od Dźwiny rzeki, aż do Kurczyn jeziora, według granic w przywilejach Przodków naszych, za wyiazdem niegdy Radziwiłowskiem opisanych, ten Powiat Braclawski z Xięstwem Kurlandckim ograniczyli, krzywdy z obu stron rozsądzili, różnice y kontrowersye wszelakie uspokoiłi, decydowali. Na który też Rok tey kommissy naznaczony, Xiążę Iego M. Kurlandckie *pari numero* Kommissarzow z strony swey zesłać, y kończyć to będzie powinien, *ex quavis parte unius absentia non obstante*: waruiąc y to, aby na te granice w spokojnym ziaclianiu, pokoy *pospolicity* zachowany był.

O przeczyszczeniu rzeki Dźwiny.

10. Ryżanie, iż się dubrowolnie, *ob publicam commoditatem negociationum*, przeczyszczenia portu na rzece Dźwinie, podięli, na co y summę nie małą z kontrybucy teyż *portorium* przyięli, czemu się iednak dotąd dosyć nie stało: ustawuiemy, iżeby *intra biennium* mianowani Ryżanie byli wykonać powinni, *sub poena* 1000 *marcarum delatori persolven*: y sowitym nagrodzeniu każdemu szkod w tey nawigacyi podiętych, *nilominus reali* tey powinności *satisfactione*, o co *forum* z niemi *civis* za dworem *peremptorie*. Co się *sine ulla prolongatione et limitatione* expedyować ma.

O traktatach W. X. Litewskiego.

11. Wielkie uciążenie stan szlachecki, y dobra nasze, iako też y duchowne, przez przypowiedzenie rot piędnych od Tatar W. X. Litewskiego, tak w ciągnieniu, iako też na leżach, braniem niezmiernych stacyi y innych *excessow*, odnosi, którzy *ex debito* z gruntow y osiadłości swych, na każdą potrzebę Rzeczypospolitey przy Hetmaniech W. X. L., za uniwersalami ich,

służyć są powinni: przetoż napotym rot żądnych za pieniądze nasze y Rzpłtey, My y Hetmani nasi, Tatarom przypowiać nie mamy, pod utraceniem majątności: aby tym samym od powinności służby woienney, do ktorey są zawsze za rozkazaniem naszym *obligati*, nie ulegali. A o szkody, gwałty, zaboystwa, rany, y inne *excesy*, tak przed Hetmanem, iako *in foro proprio*, z osob y osiadłości ich, *salvam actionem* z niemi każdemu zachowuiemy: w prawach iednak y przywilejach starych, y zwyczajach swoich, cale nie naruszeni być mają.

De Indigenatibus.

12. *Indigenatus* wszystkie w Koronie; y w W. X. L., ktorebykolwiek z panowania naszego, *sine consensu Ordinum Regni, et M. D. L.* z Kancellaryi naszej wydawane były, a do konstytucyey Seymowey wpisane nie są, o ktore od Posłów Ziemiach instancye Nam czynione były, na Seymie przyszłym *peremptorie* do kognicyi Stanow Seymowych, y uważenia zasług każdego, mocą tey konstytucyey bez pozwu położyc nakazuiemy, *sub nullitate privilegiorum*, a napotym nikomu bez pozwolenia Stanow Seymowych y oboygą narodu *Indigenatum* dawać z Kancellaryi naszej nie mamy. A chociaby też kto otrzymał, tedy to żadney wagi mieć nie ma.

1635 **O Kommissarzach Ziemi Żmudzkiej, z Xięstwem Pruskim.**

13. Często przed Nami skargi swe przekładali obywatele Ziemi Żmudzkiej, że sprawiedliwości od Xiążęcia Pruskiego, y namiestnikow iego nie dochodzą, iako w zaściu granic, tak o wydaniu zbiegłych poddanych własnych ich: przeto *vigore hujus Conventus*, z Seymu naznaczamy Kommissarze nasze, do skutecznego czynienia granic, y sprawiedliwości, tak w wydaniu poddanych, iako potocznych rzeczy, Iasnie Wielmożnego Iana Karola Chodkiewiczza, Starostę Generalnego Żmudzkiego, Hetmana najwyższego Litewskiego. Sebastjana Kiesztorta, Sędziego Żmudzkiego, a Dworzanina naszego. Iana Bielewiczza, Czywona Szwodowskiego: do których także Xięstwo Pruskie ma swych trzech Kommissarzow przydać, y tam porozumiawszy się z sobą o czasie y miejscu, przy granicy naszej, w Ziemi Żmudzkiej, mają postępku prawnego obywatelom Ziemi Żmudzkiej oznaymić, dawnością nie wywodząc, uczynić.

O puszcach Żmudzkich.

14. Chcemy mieć, aby wedle dawnego zagraniczenia y zwyczajow zostawały, tak też w jeziorach, y w sianożeciach: przeto uchwalamy terażniejszą konstytucyą Seymową, iż Kommissarze nasi, Iasnie Wielmożny Ian Karol Chodkiewicz, Starosta Generalny Żmudzki, Hetman nasz Litewski, Sebastjan Kiesztor, Sędzia Żmudzki, Ian Bielewicz, Czywon Szwodowski, Dworzanin nasz, mają tego doyrzrąć, aby do starych granic te grunty nasze przywiedli: iednak

że nie uymuiąc, wedle dawnych praw ich, wstęp do puszczy naszej.

Soryckiemu wieczność na Pithokumpie.

15. Za pozwoleniem wszech Stanow Koronnych, y W. X. L. Urodzonemu Rafałowi Tarmoliczowi Soryckiemu, względem krwawych posług iego Nam, y Rzpłtey, w Inflanciech, w potrzebach przeciw Karolusowi Xiążęciu pokazowanych, wieczność na Imieniszczu Kurklewskie, Pithokumpie nazwane w Woiewodztwie Trockim, na którym to matka iego *ad praesens* dożywoie ma, *vigore Conventus praesentis* daruiemy. Iako o tym szerzey przywilej od Nas iemu dany, obmawia.

Summa ad extenuationem Urodzonemu Bohdanowi Ogińskiemu, Podkomorz: Trockiemu.

16. Za znaczne posługi w sprawach rycerskich, za Przodka naszego Stefana, y za szczęśliwego panowania naszego, Nam y Rzpłtey pokazowane, Urodzonemu Bohdanowi Ogińskiemu, Podkomorzemu Trockiemu, za zgodnym zezwoleniem Posłów Ziemiach oboygą narodu y wszech Stanow Seymowi należących, daruiemy ośm tysięcy złotych, które na pewne wsi Dorsuńskie włok 83 wznosimy, według listu naszego nam tym Seymie iemu od Nas danego.

Kommissya na uznanie prawa dziedzicznego Sapiehow.

17. Za prozbą Posłów Woiewodztwa Mściławskiego, mają Kommissarze nasi, mocą tey konstytucyey, którzy będą mianowani przez listy z Kancellaryi naszej wydane, wyiać do Woiewodztwa Połockiego, y dostateczną inkwizycyą uczynić o majątnościach dziedzicznych, Urodzonych, Mikołaja Kuchmistrza naszego W. X. Lit.; Lwa, Sędziego Ziemi Grodzkiego, Podśędka Grodzkiego, y Andrzeia Szewerdy: których dochodzą prawem dziedzicznym po Iacku Bysirzyskim, Horodniczym Połockim, tak w mieście Połocku, iako y w Woiewodztwie Połockim. Co gdy Kommissarze odprawią, mają Nam oznaymić.

Wyczyszczenie rzeki Willi, y zniesienie złotowego.

18. Iż miasta nasze Wileńskie, y Kowieńskie, kosztem swym dobrowolnie się podięły rzekę Willią począwszy od miasta Wilna, aż do miasta Kowna wyczyścić, iakoż już poczęli: przeto złotowe, które do tego czasu na wyczyszczenie tey rzeki, kupy przy starym mycie do skarbu naszego po złotemu od wiciny płacili, wiecznemi czasy *ewmunc* z nich znosimy, iż już odtąd tego złotego dawać nie będą powinni.

Summa ad extenuationem, Tomaszowi Dąbrowie, y Andrzeiowi Młockiemu.

19. Za przeważne męstwo, Nam przez Hetmana naszego Iasnie Wielmożnego Iana Karola Chodkiewiczza, Hrabie na Szklowie y My-

szy, Starosty generalnego Żmudzkiego, Hetmana W. X. Lit. zalecone, tak Tomasza Dąbrowy, jako Andrzeja Młockiego, którzy przez wszystkie ekspedycje, nie tylko dziełem rycerskim, y kosztami wielkimi, Nam, y Rzeczypospolitey oświadczyli, wnosimy, z pozwoleniem wszech Stanow obojga narodu, po 8000 summy, na dzierżawy w Inflanciech, Tomaszowi Dąbrowie na Lucinę, a Andrzeiowi Młockiemu na Elmet, według przywilejów naszych im na tym Seymie danych.

Konkluzje Seymu.

1637

Ziazdy terażniejsze na kilku miejscach odprawowane, iakie zamieszanie, iaką szkodę Rzplitej naszej uczyniły, do iakiego spustoszenia y zniszczenia ludzkie przywiodły, iako na koniec Koronę tę, y Państwa do niey należące, przeciw postronnym niebezpieczeństwom zwątlily, iacno każdy obaczyć może. Do czego aby na potomne czasy niepotrzebne nie przychodziło, słusnie ostrzegać się Nam godzi. Tak ziazdy, iż pod pretextem zgwałcenia iakiego wolności pospolitey działy się, od czego jednak za łaską Bożą iesteśmy dalecy, y nie się takiego mianowicie nie mogło pokazać, iako przeciwko Nam, tak y przeciwko Radom Koronnym, choć pobudka. y publiczna assekuracja, do tego pokazania przez Nas była dana. Wszakże My chcąc z każdej miary Rzpltą ubezpieczyć, artykuły pewne, Nam na tym Seymie od Stanow wszystkich zgodnie podane, utwierdziliśmy konstytucją generalną. A co się tycze artykułu, *de non praestanda obedientia*, niechcąc y tego niwczym wátlić, przychylając się do konstytucyi Przodków naszych, tak ją objaśniamy. Gdzieby, strzeż Boże, z iawnego a przedsięwziętego umysłu naszego (do czego aby nie przyszło, strzedz się za pomocą Bożą będziemy) prawo pospolite było przez Nas gwałcone, albo kto mimo toż prawo, y wolność pospolitą, opprymowany był, y mogło to być iawnie, iasnie, w rzeczy y skutku ukazano: tedy to wolno będzie każdemu z Senatorem którymkolwiek Ziemie swey komunikować. A on Senator X. Arcybiskupowi Gnieźnieńskiemu, iako Prymasowi, obwieścić: który zasię, bądź sam, bądź z drugimi Senatory, porozumiawszy się z nimi ma w tym Nas, albo Sukcessory nasze, napomnieć: a My gdzieby się pokazało wykroczenie iakie, poprawić tego będziemy powinni. Co gdzieby się nie stało, ma z innemi PP. Senatory tenże X. Arcybiskup iako Prymas, tego powtorzyć. A nakoniec iesliby potrzeba to ukazała, y na Stany to na Seymie włożyć; gdzie ieslibyśmy słuszney przyczyny, y Potomkowie nasi, sprawie tej, która będzie wniesiona, y postępkowi w niey nie dali, y za temi instancjami nie uczynić nie chcieli: dopiero Stany wszystkie mają się w tym zachować, według artykułu, *de non praestanda obedientia*. Co tak warowawszy, iuz terażniejsze ziazdy, które uciążą Rzpltą, y obywatela iey achwałą terażniej-

szego Seymu, znosimy, y wszystkich którzy są *in armis*, napominamy, y onym rozkazujemy, aby zaraz *arma deponant*, y z ziazdow, y z kup tych, do domow się swych roziachali, a w nich spokojnie żyjąc, kontentowali się prawem pospolitym, rozruchow żadnych nie czyniąc. Do czego, aby się tym snadniey, sposobniey, y iako nayumiarkowaniey przyisć mogło, iż Seymu pospolitego konkluzją uczynić iuz Nam przychodzi: iednak tegoż Seymu mocą za pozwoleniem wszech Stanow, naznaczamy osoby pewne niżej mianowane, z Rad, y z Posłow Ziemskich, którzyby przy Nas y z Nami, tamże wszystkie rozroznione, dobreimi, y łaskawemi środkami, do uspokoienia przywodzili: dając im moc wszystko coby do tego należało, za polnym się porozumieniem, czynić, y stanowić, y to rozroznienie do spokojnego Rzpltey końca przywodzić. Ktorych to takowych *remedia*, mamy z temi osobami od Nas naznaczonemi, używać, naydłużej do tygodnia. W czym y sposobu tego mogą użyć, który im iest od Nas, y Seymu wszystkiego zlecony, y to co będą rozumieli *ex re, commodo, et necessitate Reipublicae*, stanowić. A osoby do tego należące te są:

Z Senatu.

Wielebni, X. Biskup Warmiński, X. Biskup Chelmiński. Iasnie Wielmożni, Wielmożni, y Urodzeni, Książę Ianusz z Ostroga, Kasztellan Krakowski. Hieronym z Leżenic Gostomski, Woiewoda Poznański. Krzysztof Mikołaj Radziwił, Xiążę z Ołyki y na Nieświeżu, Woiewoda Wileński. Alexander Chodkiewicz na Mścislawie, y Aychowie, Woiewoda Podlaski, Ian Hrabia z Ostroga, Kasztellan Poznański. Ian Roszkowski, Kasztellan Przemycki.

A z Posłow. Z Wielkiej Polski.

Mikołaj Mieliński, Kasztellan Kamieński, Ludwik Weyher, Krzysztof Wysocki, Szczęsny Kryski, Referendarz Koronny. Walenty Konarski, Sędzia Płocki. Krzysztof Rysiński. Paweł Zernicki.

Z Małej Polski.

Ioachim Ocieski, Starosta Olsztyński. Ioachim Tarnowski, Adam Gorayski, Piotr Ożga, Sędzia Lwowski. Jan Swoszewski, Pisarz Lwowski. Jan Lachodowski.

Z Wielkiego Xięstwa Litewskiego.

Mikołaj Libowicz, Podstoli W. X. Lit. Samuel Wołowicz. Bogdan Ogiński, Podkomorzy Trocki. Iarosz Piasecki, Starosta Gieraniński. Ianusz Skumin, Starosta Braclawski. Theodor Lacki, Pisarz W. X. Lit. Polny.

Na własne K. I. M. rozkazanie.

1638

1639

UNIwersał POborowy

NA SEYMIE WALNYM KORONNYM

WARSZAWSKIM,

W ROKU 1607 UCHWALONY.

ZYGMUNT III

z Bożej łaski Krol Polski, Wielkie Xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantckie, etc., etc., Szwedzki, Gotcki, Wandalski, dziedziczny Krol.

Wszem wobec, y każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy, oznaymujemy: iż My, z powinności y chęci naszej, ku zatrzymaniu zdrowia, całości, y sławy tej Rzpltey, iako insze sprawy do tego należące, spolem z Pany Radami naszymi y Posły Ziemskimi, na tym Seymie opatrowaliśmy; tak y obronę iey od niebezpieczeństw, które pod ten czas, z wielu stron, na onę zachodzą, obymśliwając, podaliśmy to na uwazenie, y zdanie, wszech Stanow Koronnych, y W. X. Lit., na tym Seymie zgromadzonych; za ktorzych pozwoleniem (opócz niektórych niżej wyrażonych Woiewodztw, które sobie na dozwozenie do braciey wzięły) pozwolony iest pobor zwykły, wedle specyfikacy niżej opisany.

Wszyscy kmiecie y każdy z nich z osobna, tak nasi, iako y poddanych naszych, duchownych y świeckich osob, wszech Państw naszych Koronnych, y W. X. Lit. ktorzy sobie, albo panom swym orzą, albo roboty odkupią u tychże panow swych, tak we wsiach starodawnych, iako y nowo osadzonych, według kwitow roku 1578 albo iesliby tych kwitow kto nie miał, tedy wedle kwitow posledniejszych poborow, z każdego łanu, żrzebia, śladu, włoki, y osiadłych rol mają płacić po groszy Polskich piętnaście, *iuxta quantitatem agrorum*: a z nowych osiadłości, według rekognicy Pańskich, które mają juramentem liquidować przez podanego.

Z takowych wyżej opisanych rol kmieci osiadłych, z strony dziesięcin, po drugich piętnaście groszy Polskich, gdzie są snopowe dziesięciny, albo meszne, spy, albo maldry, iako wyżej opisano. A z dziesięciny, y także z tych spy, mają to sobie wytrącać: a gdzie piętne dziesięciny są, a nie wyniosłyby tak wiele, tedy kmieć swoim dolożyć ma, tak żeby z roli y z dziesięciny, spełna groszy 30 Polskich dał. A gdzieby też dziesięciny snopowey, ani piętne, ani mesznego nie było, kmieć powinien sam dać gr: 30. A w Kiiowie y na Wołyniu, y indziej gdziekolwiek włok mierzonych nie masz, iedno służby, z każdej służby osiadley po pułzłotemu. A iż na służbach innych bywa po kilka dymow, tedy dwa dymy na ieden złoty składać się mają, a gdzie też służb, ani włok nie masz iedno dymy, iako bywa na Podlasiu, także po 2 dymy na ieden złoty skła-

1640

dać się mają. A w Ziemi Halickiej, y Podolskim Woiewodztwie, począwszy od Lwowa, nie z łanow, ani z włok, ale z każdego pluga każdy ma dać złoty, ile ich wychodzi na robotę. Także y w Ziemi Inflantskiej, nie z hakow, iako przedtym, ale z plugow, poddani, tak ci co sobie tylko orzą, iako y ci co na robotę pańską wychodzą, po złotemu będą płacić. A szlachci-cy, ktorzy swemi plugami orzą, po pułzłotemu. A iż tam w tej Ziemi nie było przedtym żadney likwidacy na sprawiedliwe oddanie poboru: tedy będą powinni kubieszowie, y pokundziowie, a po naszymu włodarza przy oddawaniu tego poboru, ze wsi swych, w mieściech głowniejszych Powiatowych swych, przed Urzędem Mieyskim przysięgę uczynić na sprawiedliwe oddanie; którą Urząd ten zapisać, y summę którą za tą przysięgą oddadzą, specyfikować ma, a Poborce powinni będą przy czynieniu liczby w skarbie, weryfikować wybieranie swe, takowym regestrem, wydanym im *authentice* od tegoż Urzędu, na ktorym y ci specyfikowani bydź mają, ktorzyby nie dali.

Szoltysi, Woytowic, Kniaziowie, Tywonowic, Panczerni, Putni, Boiarowie, y inni na iakichkolwiek posługach będący, w dobrach naszych Krolewskich, duchownych, świeckich, y mieyskich, poddani nasi, każdy ma płacić z włoki iedney po złotemu iednemu. A ktoby Szoltysa skupił, zwłaszcza w Krolewskich, y duchownych majątnościach; aby dał od Szoltystwa każdego po złotemu iednemu, *exceptis bonis equestris ordinis*: z ktorzych Szoltysi do woyny nigdy nie należą. A wszakże y szlachecki Szoltys ma dać z włoki ieden złoty.

Szlachcie każdy który poddanych nie ma, a swoim plugiem orze, albo ratayskiem, będzie powinien dać z włoki iedney piętnaście groszy Polskich. A iesli mniej orze, tedy *iuxta quantitatem agrorum*, *mediante juramento*, na sprawiedliwe oddanie, albo przez oracza, zagrodnika, albo przez sługę swego, dobrego sumnienia, przez ktorego pobor do Poborce odesła, za rekognicyą swą. A ktorzyby przed tym uniwersałem przysięgi uczynili, y odprawili, tedy iuz nie będą powinni więcej liquidować juramentem. A gdzieby ich siła w iedney wsi było, tedy wszyscy przez dwu oraczow, albo zagrodnikow swych będą mogli takowy pobor, za rekognicyami swemi, do Poborce odesłać, a oni te rekognicye, od ktorzych będą oddawać pobor, mają przysięgą podeprzeć. W czym wszystkie napominamy, aby widząc na ten czas tak wielkie, y nagłe potrzeby Rzeczypospolitey z większą chęcią y pilnością, iednako społecznie do tego się przykładali, iakoby sprawiedliwie, a iednako społecznie iako kto powinien, ten pobor wydawali. A od włoki każdej pustey, która w używaniu iest, zwłaszcza ktoreby do folwarkow zdawna, to iest, przed tą konstytucją, nie przyłączył, ale ją dał z trzecizny, albo z kopcizny orać, albo ją na inny pożytek obrocil; y z włok paśnych, które naymują Olandrowie na paszą,

1641

y inni, którymby takowa wolność wyszła: z takowej każdy powinien będzie dawać po groszy dziesięci polskich. A jeśli który Starosta, y dzierżawca nasz, spustoszył osiadłości co kmiecy, a na folwark obrocil: tedy Starosta, y dzierżawca taki, płacić powinien, iako kmiecie płacić powinni byli, z tak wielką, ile ich spustoszył, *nemine excepto*.

Rataie, każdy z nich, którzy z kopczyzny orzą, powinien dać z pluga po złotemu iednemu.

Wsi łowcze, które na łowcach siedzą, tak osoczne, iako y wszelakie inne, na iakiejkolwiek powinności zostawione, z osiadłych włok po złotemu polskiemu płacić mają. A ci co na wolnych włokach siedzą, jeśli by nie odprawowali pod tym czasem służby wojennej, zwłaszcza strzelcy, choć wolność mający, tedy także po złotemu polskiemu z włoki płacić powinni będą.

Wsi Wałaskie, powinny płacić będą, iako y w inszych wsiach, z rol jeśli je mają, abo z dworzyszczą, po groszy 30. A którzy rol nie mają, tedy od bydła, zwłaszcza od sta owiec, po groszy dwudziestu: a od dziesięci krow, po groszy dwadzieścia polskich.

Zagrodnicy którzy na ogrodziech siedzą, co z wymłocku żyją, po groszy cztery polskich płacić mają.

Zagrodnicy, ku zagrodom role mający, płacić powinni po groszy sześci polskich.

Zagrodnicy, którzy domki mają, y ogrody na czynszu, a bez robot są, iakiejkolwiek swe obęście mają, po groszy dwanaście polskich płacić mają.

Komornicy co bydło mają, po groszy 8: a co bydła nie mają, po groszy dwu polskich.

Luźni, hultaie, męszczyzna y niewiasty, którzy się na służbę doroczną nie najmują, także y dudarze, skomorossy, y flisznicy, każdy od siebie po gr: 24 dać powinien, okrom tych fliszników, którzyby na statkach szlacheckich płynęli, a ich poddani własni byli, takowi mają być od tego poboru wolni.

Przekupki, przekupnie na wsiach po gr: dwanaście.

Rzemieślnicy wszelacy na wsiach, po gr: cztery polskich.

Rybitwi na wsiach po gr: 8. A którzy role mają, osobno płacić powinni z rol; *juxta quantitatem agrorum*.

Karczmarze na wsiach, co role mają, równo z kmiećmi od rol płacić będą, *juxta quantitatem*.

1642

Wsi nasze Krolewskie, y panow duchownych, y świeckich, które są na iakiejkolwiek posługach, chociażby iakie libertacye mieli, a choć też czynszu nie płacą, y podatku przedtem nie wydawały, ani też dziesięcin, ten podatek równo z drugimi kmiećmi powinny płacić.

Wsi y miasta, nowo osadzone, któreby cztery lata wysiedziały, także powinny płacić ten podatek równo z inszemi wsiami, y miasteczkami.

Także ma być rozumiano o wsiach, miastach, y miasteczkach pogorzałych, y od czterech lat zwoiowanych od Tatar, Wołochow, y od innego nieprzyjaciela Koronnego, o czym Poborcy *diligentem inquisitionem* czynić mają, tym sposobem: iż Woytowie, Wattamani, abo Tywonowie, przy oddaniu poboru, przysięgę będą powinni uczynić na sprawiedliwe oddanie, z domow, y z pługow po pogorzelinie abo zwoiwaniu pozostałych. A wsi przez nieprzyjaciela popalone, abo spustoszone, od tego poboru, w Ziemiach Ruskich y Podolskich, y Inflantkich wolne czyniemy: iednak tak, iż Wattamanowie poprzysiądz mają takowe spalanie, abo spustoszenie. A miasto nasze Brześć, w W. X. Lit., które od tego czasu iako się wojna w Inflanciech zaczęła, od przejeżdżających rot, y teraz daley niż rok żołnierza w domach swych mają, y do wielkiego spustoszenia przyszło: przeto pobor, który teraz na teraźniejszym Seymie iest od wszystkich, tak Koronnych, iako y W. X. Lit. Stanow, zgodnie postanowiony, czyniąc folgę tym zniszczonym mieszczanom naszym Brzeskim, prawa Maydeburckiego, od poboru teraźniejszego wolnymi czyniemy.

Młynarze od koł zakupnych, tak walnych iako korcowych, łodziastych, ważnych, od każdego po gr: 24: a od dorocznych koł, po gr: 12.

Piły, folusze, stępy, od każdego koła po gr: 15, od wietrznych młynow zakupnych, tak nowych iako y starych, y które są, na spi, po gr: 10, a od dorocznych po gr: 5.

Młyny, które dzierżawcy dobr naszych z trzećią miarą wykupili dla pożytku, płacić powinny iako insze młyny, dziedziczne, y doroczne.

Papiernicy od papieru po złotych dwu.

Rudnicy, od każdego koła po złotych dwu: a którzy role mają, osobno z rol iako inni płacić będą.

Dziegciarze, smolarze, y popielarze, od rzemienia swego, po gr: 12.

Smelcarze, którzy do spustow smoły palą, y towarzysze smolników, od pieca każdego po złotych dwu.

Prasołowic, od każdego woza, którym sol wożą na przekup, mają raz w rok zapłacić po gr: 12. każdy do Poborce tego Wdztwa, albo Ziemie, kędy przemieszkiwa: za ktorego kwitem, iuż ma być wolen w inszych Ziemiach.

Rzemieślnicy, y towarzysze tychże mistrzow: to iest, węglarze, dymarze, kowale, kuźnicy, płokarze, także przy papierniach, po gr: 12.

Od hut skłanych po złotych dwu: a towarzysze ich po gr: 12.

Metropolitowie, Władkowie, Archimandrytowie, y Humenowie, Popi wszyscy Ruscy, także y Biskupie wsi, y Popi Ormiańscy, z osiadłych rol także mają dawać po złotemu.

Tatarowie Litewscy, także ten pobor oddawać mają, iako się o Boiarzech wyżej pomieniło.

1643

Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany być ma-

Miasta y miasteczka, tak nasze Krolewskie, iako y poddanych naszych wszystkich duchownych y świeckich, szos dwoy który zowią duplą, wedle starego zwyczaju, nie zastawiając się, ani broniąc żadnymi wolnościami z ktorzychkolwiek przyczyn, wydać go do Narodzenia Panny Maryi, w roku niniejszym mają: a poczną go wydawać od S. Wawrzyńca. W tychże miastach y miasteczkach, mieszczanie, przedmieszczanie, ktorzykolwiek role mają, z włok płacić będą po groszy 30. Także y ze wsi wszystkich do miast należących żadnych nie wymiuią. A iż miastom Spiskim wolności ich dawne expirowały, tedy y na tę potrzebę Rzpłtey, pobor wszelaki iako y drugie miasta Koronne, dać będą powinny: czego Starosta Spiski exekutorem być ma.

Od rzemieslnikow wszelakich, w mieściech y miasteczkach, y ci co się do szosow przykładają, osobno od rzemienia wszelakiego płacić będą: to iest: złotnik każdy od rzemienia swego po złotych dwu; rzeźnik także, od rzemienia po złotych dwu. Piekarze w głównych miastach, po złotych dwu, a w miasteczkach po gr: piętnaście: a we wsiach po gr. ośmi. Barwierz, cyrulik, w miastach główniejszych: po złotych dwu. A w miasteczkach, po zł. 1. Aptekarz od apteki po złotych 3; prasoł który solą kupczy po złotemu iednemu. Także mydlarze, y inni wszyscy rzemieslnicy w mieściech.

Krawcy którzy, iedwabne rzeczy robią. Toż szwiec coszafianem y kordybanem robi. Kuśnierze, którzy wielkie towary mają, ci powinni płacić po złotych dwu: a w miasteczkach y we wsiach po połowicy Białoskornicy, czerwoni garbarze, y którzy zamsze wyprawują, przy wielkich mieściech po dwu złotych. A towarzysze ich po groszy 10.

1644

Kupcy wszystkie obcych narodow, iakiejkolwiek kupie y towary mają, we wszystkich Państwach naszych Koronnych, y W. X. L. każdy od osoby swej płacić będą powinni po złotych cztery. A względem kupiey y towarow ich iakiejkolwiek równo z drugimi czwarty grosz płacić mają: także Ormianie iako insi kupcy, nie zakładając się żadnymi libertacyami, ani prerogatywami. Toż się y o żydziech rozumieć ma. Także y inni cudzoziemcy, którzy osiadłości nie mają, y od osob y od kniepy płacić będą.

Szotowie ktorzykolwiek wozy y konie mają, od koni płacić będą po złotych dwa, a od towarow zosobna, równo z drugimi kupcami płacić będą. Toż się y o furmanach rozumieć ma. A szotowie, ktorzykolwiek z opalkami chodzą, a wozow nie mają, z osoby swej każdy po złotemu iednemu płacić mają.

Komornicy y komorniczki w mieściech większych po gr. 12, a w miasteczkach mniejszych po gr: 6.

Przekupki, przekupnie, luźni, wendetarze, fa-

rynarze, y hultaie, męszczyzna, y niewiasty, w mieściech większych, po gr: 30, a w małych miasteczkach, po gr: 15. A Poborcowie mają być w tym ostrożni, aby żaden takowy podnizym tytułem, wolnością y obroną, tego podatku nie ulegał. Na co każdy zosobna ma mieć kwit od Burmistrza, kędy y wiele zapłaci; a we wsiach od pana, aby tak umykając się, nie zbywali zapłaty, albo dwa razy nie płacili.

Rostrucharze co koźmi kupczą, od osoby po złotych dwu.

Kupcy wszyscy ktorzykolwiek za granice Korony naszej woły Podolskie pożą, mają dawać od każdego wołu na cło pograniczne, po groszy dziesięci: a od wołow polskich abo Mazowieckich, także iałowic, od ktorych groszy piętnaście na cło biorą, po groszy pięci, przy każdej komorze Koronnej, u onej drogi, którą pożą, ostatniey: wyiawszy woły szlacheckie, y woły z powołowczyny wzięte, y woły zimowane, własnym gumnem szlacheckim wychowane: od ktorych iako cło, tak y pobor nie ma być dawany: na co wedle dawnych zwyczajow, faktorowie przysięgi czynić mają.

Woły, które na komory Mazowieckie idą, także wszelakie kupie z Litwy, y Państw innych Koronnych, te aby staremi gościncami, prawem pospolitym opisanemi, iść były powinny. Toż się ma rozumieć w Wielkim X. Litewskim, także też od każdych innych towarow polskich, które z Polski za granice wywozić będą, y do Korony przywozić, nad cło, albo myto pograniczne, od czego dawaia po trzy grosze, aby czwarty grosz wybierali, *ratione poboru*: które przyczynienie podatku, nad cło, y myto zwyczajne, tak od wołow, iako y od innych towarow, żadnymi się wolnościami nie szczycąc, nie ma być wybierane *in corpore Regni, et Magni Ducatus Lithuaniae*, oprócz Ziem Xięstw Pruskiemu przyległych, tylko w pograniczu: które pogranicze nie ma też być rozumiane między Koroną, a Wielkim Xięstwem Litewskim, ale

1645

tylko to które między temi narody, a inszemi postronnemi zachodzi. A Celnicy Koronni mają się z Poborcami *fideliter* znosić o registrach swych komor pogranicznych, y głównych; to iest, w Wielkiej Polsce, Poznańskiej, Kaliskiej, Sieradzkiej, Wieluńskiej: a w Małej Polsce, Krakowskiej. Także od granice Wołoskiej na komorach Celnych, Ruskich, y Podolskich, żeby się Poborcysprawic mogli iako wiele czwartego grosza od taxi Celney przyięby miało, *sub poena quatuordecem marcarum*: o którą do Urzędu Grodzkiego pozwany Celnik, albo Pisarz Celny, od Poborce, albo Sukkollektora tego, *toties quoties*, onę zapłacić ma: według ktorych kontraregistrow przez Celnika podpisanych, Poborcy do skarbu będą powinni respondować. A kto by się tego ważył, żeby nie na granicy, ale w Koronie, w ktorymkolwiek Woiewodztwie, y W. X. Litew: y Państwach do nich należących, granicom nie przyległych, ten czwarty grosz wybierać śmiał, a tym ludzie kupieckie obciążał,

winę sta grzywien przepada; o którą od kogożkolwiek pozwany na Trybunał, *inter causas officij*, albo przez Urząd Starosty ktoregożkolwiek Grodu, *peremptorie* dosyć uczynić będzie powiwn: ktorey winy połowica sądowi, a połowica aktorowi isć ma. A pozew ma bydź położony u Sukkollektora, któryby *nomine* Poborce swego, to od kogo wyciągał. A o ten czwartu grosz wolno będzie Podskarbiemu Koronnemu z osobna ogolem kontrakt z kim pewnym uczynić, iesli to będzie rozumiał bydź z lepszym użytkiem Rzpłtey.

Duchowieństwo W. X. Litewskiego, religii Katolickiej, według pierwszych uniwersałów w wybieraniu, y oddawaniu poboru łanowego, zachowane bydź ma.

Żydowie wszyscy, y każdy z osobna w Koronie, y w Wielkim Xięstwie Litewskim, w mieściech, miasteczkach, y na wsiach, tak naszych, iako y wszystkich poddanych naszych, tak duchownych iako y świeckich nie podług starych kwitow, ani zwyczajow, ale od każdej głowy po złotemu płacić mają. Wszakże na ubogie, y na pogrzelce, ma bydź baczenie. A wszakże tym obyczaiem, że Urząd Woiewodzy, albo ktorykolwiek inny, ktorebykolwiek zwierzchności y sprawie podlegli, także Mieyski, z Poborcą, albo Sukkollektorem iego, mają ie policzyć, z starszemi żydy: ktorzy pod przysięgą zeznać, y na piśmie od Urzędu *authentice* podać Poborce powiwni to że ie sprawiedliwie policzyli, y nikogo nie zatili: od ktorych żadnego, małego y wielkiego oboicy płci, nie wymiuiąc, mają Poborcey pogłowne to, zupełnie od Starszych odbierać, a Starsi zaś mają te summy obie od drugich żydow wyciągnąć. Przysięga o to tych starszych żydow, ma bydź na przykazanie Boże. A na Wołyniu, y Wielkim X. Litewskim, urzędnicy, y ktorym to należy, z Poborcami takowy dozor czynić mają. A gdy żydowie takowe pogłowne oddadzą, inszego poboru od rzemiosł y slug swoich, oddawać nie będą powiwni. A iesliby też sami żydowie to pogłowne summą iaką znaczną, wedle przeszłych przykłądow, do skarbu wczas oddaną, odkupili: tedy za kwitami Podskarbiach, w Koronie Koronnego, a W. X. Litewskim, Litewskiego, wolni już mają bydź od poborow.

1646

Czopowe w miastach, y w miasteczkach, takim sposobem ma bydź wybierane.

W miastach y miasteczkach naszych Krolewskich, duchownych y świeckich, w Koronie, y w W. X. Litewskim nie od korea, ani od ćwierterne ni od żadney miary słołu, wedle zwyczajaiu dawnego, ale od beczki tym sposobem czopowe bydź ma, iako beczka przedawana będzie: od każdego grosza, iako gdzie ustawione abo przedawane będzie piwo, po pieniądzu iednemu Polskiem płacić będą powiwni. Wszakże od tych groszow, co pieniądzo uczynią, nie mają depakta-cyji wyciągać. A iesliby też tenże co piwo warzył, toż piwo szynkował, zosobna od teyż ka-

zdey beczki względem szynku, od grosza po pieniądzu płacić będzie powiwn. A iesliby ten piwowar komu inszemu piwo przedał na wyszynk, ten co ie kupi do miasteczek, do wsi, od wzięcia tego piwa na szynk, po pieniądzu od grosza płacić będzie, a ten pieniądź u tego piwowara, a nie u tego co bierze na szynk Poborcey repetować będą. A piwowarowie ci, ktorzy narobiwszy słołow przed publikacją uniwersału tego, a z tych słołow dopiero po publikacji piwa robią, nie mogą się czopowego uchronić, gdyż od beczki, iako wyżej napisano, a nie od słołow, płacić będą. A z takowych Urząd Mieyski, za instygacją Poborcow, powiwni nieodwłoczną sprawiedliwość uczynić, pod winą sta grzywien, o którą pozwany przed Starostę, ma *peremptorie* odpowiadać. A iż się nayduią niektorzy stanu szlacheckiego, także też Starostowie, ktorzy w mieściech naszych Krolewskich y duchownych domy mają, a piwo na wyszynk warzają: także y ci, ktorzy słoły bądź wymierne, bądź folwarkowe, na wywarzenie do miast, abo miasteczek dawni: tedy takoweż czopowe płacić mają, iako y insi mieszczanie od inszych piw. A ktoby też w mieście, abo w miasteczku dzierżenia swego, czopowego wybierać bronil, ma o to sam Poborca pozwać do Grodu na querele; co Grod ma sądzić, iako y o łanowe, *sine appellatione*.

1647

Karczmarze abo piwowarowie, na wsiach, ktorzy nie z pańskich zboż, ale z swoich, y na swoy zysk piwo warzają, y szynkują, od czterech szlągow po pieniądzu iednemu płacić są powiwni.

Słołownicy co słoły robią, a piwa nie warzają, od rzemiosła swego do roku powiwni dać po złotych dwu.

Od przewożnego piwa, na imię Gdańskiego, Wrocławskiego, Swidnickiego, Głogowskiego, od każdego achtela, ktore przywożą do Korony, ma dać groszy 15, a od fasy, groszy 30.

Od palenia gorzałki, banie, kotła, w mieściech y w miasteczkach, każdy powiwn płacić po gr: 24, a na wsiach po gr: 9 wyiwszy szlacheckie. A na Wołyniu y Podlaszu, od szynkowania gorzałki, od każdej kwarty po dwa pieniądze białe. Czemu y arendarze gorzałki podlec mają wszędy; wyiwszy szlacheckie.

Wina wszystkie aby inszemi drogami nie szły, iedno temi: na Jaśliska, Duklę, Rymanow, Sądecz, Biecz, Zmigrod, Nowy targ, Iordanow, Krosno, Samborz, Lesko, Stryi. Czego przestrzegać mają Starostowie, Celnicy y Urzędy Mieyskie. A ktoby się ważył inszemi drogami wina Węgierskie z tych tam kraio w do Korony wieść, abo prowadzić: tedy tym sposobem wina traci, ktorego połowica na Nas, a połowica na delatora isć ma. A za pozwoleniem wszech Stanow, mocą y ustawą Seymową postanawiamy teraz, y na czasy wieczne, aby ani dzierżawcy nasi, ani Poborcowie, ani żaden inszy nie śmiał hamować kupcow, abo do inszych składow mimo te gdzie ie prowadzą poniewałać: gdyż na każdym z tych składow, Poborcowie od tych win,

składne y czopowe, zupełne każdy w swym Woiewodztwie wybieraia, y do skarbu Koronnego oddawaia, pod winą sta grzywien, *parti et iudicio totidem, ad instantiam cuiusvis, o co forum* na Trybunał mieć ma, *inter causas officij*. A od każdego pułkufka, ma płacić na składzie, ten co ie do Korony przywiezie, po złotych dwu; a ten co ie kupi, także na składzie względem czopowego będzie powiwn dać zosobna po złotych dwu.

Także od małmazyi, y muszkateli, wina Wołoskiego, na Kamieniec, Sniatyn, y na insze miasta prowadzonych: każdy płacić do Poborcey Ziemie, albo arendarza, od skarbu na to postanowionego, będzie powiwn, *nemine excepto*.

1648

Od każdej kuffy małmazyi, y muszkateli, po złotych 4: a drugie złotych cztery, co ia kupi na szynk, okrom szlacheica, ktory wolen, tak od wina, iako od małmazyi, bydź ma, gdy ia na swoie własną potrzebę kupi. A w mieściech tych składnych, Urząd Mieyski popisować ma, wiele wina, albo małmazyi, każdego dnia, y tego dnia, przywożą, y registra tego popisowania, Poborcem oddać będzie powiwn. Tamże na tych składziech, ktożkolwiek zapłaci, tak składne iako y czopowe, weźmie kwitacją od Poborce: z którą gdy do Krakowa, abo na insze miejsce przyedzie, a Poborcey abo Sukkollektorowi onego miejsca ukaże, iuz od takowego wina płacić drugi raz nie będzie powiwn. Ale iesli takiy kwitacyi nie pokaże, tak w Krakowie, iako y na inszych miejscach, że miejsca, opisanych składow minął, tedy tym sposobem wina traci, ktorego połowica na skarb nasz, a połowica na Poborcę, isć ma.

A iż temi czasy małmazye obrocily się morzem po niemaley części na Gdańsk, maczym szkoda wielka w składnym czopowym małmazyowym, ktora przez Wołochy do Korony przed tym wchodzila, stała się: przeto zabiegaiąc temu, wolno będzie skarbowi postrzedz tey szkody, a przyłączyć to składne, małmazyowe, y czwartu grosz, od Wołoch, do arendy, temu ktory pobor u Fordona będzie trzymał: na którym miejscu takowyż pobor od małmazyi przez kupce kupioney, iako y w Rusi, wybierany bydź ma.

Wina Eneburgskie, Rakuskie, y Morawskie, y Ryńskie, iż *promiscue* idą do Małey, y Wielkiej Polski, tym pewny skład bydź nie może na komorach Celnych: Poborca, przy Pisarzu Celnym, y Urzędzie Mieyskim, wybierać będzie od każdego wiadra, ktore ma mieć osmdziesiąt kwart. Od Morawskiego, y Ryńskiego, po groszy sześci: a od Eneburgskiego, od każdego wiadra, ktore ma kwart sto y cztery, po groszy dziesiąci. Od wina Gubińskiego, Krosińskiego, *et id genus*, od każdego drelinku, po groszy dwadzieścia y cztery: a od wina Wołoskiego barely, po groszy szesnast. Wina ktore do piwnic, w mieściech, przed tym uniwersałem wstawiono, mają bydź przez Poborce, y Urząd Mieyski, *sub fide, et conscientia*, policzone: a ktoreby się nalazły, za ich pilną inkwizycją, od-

czopowane, a przed publikacją tego uniwersału, wstawione były do piwnic: tedy, od nich powiwni będą płacić czopowe, iako przedtym, po złotych dwu, składnego nie wyciągaiąc. A po expiracyi roku, cokolwiek się naydzie win po piwnicach, nie wyszynkowanych; od czopowego wolni bydź mają, składne tylko zapłaciwszy na komorach pogranicznych. W czym, aby ludzie kupiecy krzywdy nie mieli, tedy Poborcowie nie mają od nich zaraz pieniędzy, od win w piwnicach zastanych, wyciągać: ale popisawszy ie tylko, aż po expirowaniu arendy, porachować się z nimi mają, wiele zaś beczek nie wyszynkowanych w piwnicach zostanie, a co się z takowego rachunku pokaże, dopiero od nich czopowe odbierać.

1649

Wina, ktore morzem przychodzą, Francuskie, Wołoskie, Hiszpańskie, Pinioly, Alakanty, Rywuly, y inne, gdy do miasta, y miasteczka przywożą, od każdej beczki płacić mają po groszy dwadzieścia y cztery: czego Poborca, y Urząd Mieyski, *fideli ter* doyrzeć będą powiwni.

Od beczki każdej miodu przasnego, nierozsyconego, ktorego kichlarze, abo miodownicy, na miodowniki wyrabiaia, płacić powiwni po złotemu, a od pulbeczki po połowicy.

Od beczki każdej miodu rozsyconego, w ktoreyby trzy barely były pitego, od każdej po groszy dwanaście: a od pulbeczki, podług proporecy bareł, po groszy sześci.

Od miodow starych, sowito każdy ma dać po groszy dwudziestu y czterech: a od barely, albo pulbeczki, po groszy dwanaście Polskich: wyiwszy miodu szlacheckie, ktore sobie doma sycą, y ktore będą na szynk z swoich własnych pasiek dawać.

Także od trojniku, kierstranku, malinniku, każdy, iako od starego miodu, płacić będzie powiwn.

A żeby to sprawiedliwie dochodziło, Poborca każdy, w Woiewodztwach y w Powieciach, będzie powiwn, po wyszcii uniwersału poborowego, obiahać miasta wszystkie y miasteczka, onego Woiewodztwa, abo Ziemie. A tam ma z Rady Mieyskiej, abo pospolitego czlowieka, iednego obrać, ktory przezeń, y przez Radę, ma bydź przysięgą obowiązany, że podatku tego czopowego, pilnie y wiernie doglądać, y wybierać będzie według tego uniwersału: do ktorego, z Rady Mieyskiej, ma bydź ieden przydawan, aby tym większa wiara była, y pilność: z czego się Urząd Mieyski wymawiać nie ma, y za tą uchwałą będzie powiwn: a pieniądze wybrane, na kwartał Poborcey oddawać, za dostatecznym pisaniem rejestru każdego waru, y szynkowania, zapieczętowanym pieczęcią mieyską, y podpisem Burmistrza, y dwu Radziec, pod winą sta grzywien. Tenże Poborca abo arendarz skarbowy, we wsiach naszych Krolewskich, y duchownych, ma postanowić z karczmarzem, za wiadomością Panow samych Starostow, y Urzędnikow, iakoby z tego czopowego ten prowent dochodził sprawiedliwie. A gdzieby się to po-

kazać mogło, żeby w tym niebacznie iakich fortelow, derogując tey Seymowey uchwale, używać kto chciał, takowy winą dwoiaką czternastą grzywien karany bydź ma: o którą ma mieć *peremptorium terminum* przed Starostą, kiedy Poborca pozwie. A ze wsi szlacheckich, panowie wsi onych, albo ich urzędnicy, mają pobor czopowy odsyłać do Poborce, przez karczmarze swe, *cum significatorialibus literis*, za ręką y pieczęcią swą, specyfikując iako wiele czopowego, a że zupełnie y sprawiedliwie odsyłaia: czego karczmarz przy oddawaniu czopowego przysięgą podeprze. A iesliby się też który upornie iakimi wolnościami chciał bronić, takowy do zapłaty przymuszon urzędnie bydź ma, y listy żadnemi przeciwko temu bronić się nie ma.

1650

Szyprowie, y flisowie kupcy, żydowscy, y innych, zboża, y inne towary skupiających, wiawszy szlacheckie własne zboża, y towary lesne, y poddane styryniki, y flisy (czego styrynicy, y flisowie sami, przysięgą tamże przed Poborcą albo iego Pisarzem, probować mają) tak płacić mają. Wodą spuszczaiać do Gdańska, Elbląga, Krolewca, Rygi, y indziej na wszystkie miysca portowe, płacić powinni tak od pszenice, żyta, ięczmienia, owsa, mąki, iagiel, grochu, y wszelakich żywności, od każdego łasztu Gdańskiej miary, po gr. 30. W czym gdyby więcej łasztow szacowano od Pisarzow Poborowych, niż się na szkucie kupieckiey naydzie, według powieści iego: tedy przysięgą to kupiec, albo faktor iego, liquidować, y zapłacić będzie powinien: a stan szlachecki od zboża urodzaju swego który przysięgę ukaże *sub poena quingentarum marcarum*, na Poborce *peremptorie* na Trybunale którymkolwiek, *sub poena bannitionis repetenda*, wolny bydź ma, bez wszelakiego płacenia poboru, y do drugiej przysięgi nie ma bydź widzian. A to wybieranie ma bydź na miyscach zwykłych u Fordona, y inszych do tego należących ziemnych przykomorkach do tego obranych. A u Brześcia Litewskiego, nie ma żaden poboru wodnego płacić, tak od towarow iako y od flisow, którzy z Wołynia abo z innych Państw Koronnych spuszczaia; gdyż ci u Fordona pobor odprawia. A od towarow leśnych, z dobr naszych Krolewskich, gdzie Starostowie popioły y insze towary lesne sprawuia swym sumptem, y na swoy własny pożytek, powinni płacić od łasztu popiołu, po groszy trzydzieści.

Od łasztu smoły, gr. 24; od sta klepek, gr. 30; od sta wasilek, gr. 30; od sta pipelek, gr. 30; od sta wancosow, gr. 24; od kopy cem-browiny, gr. 30; od masztu każdego, gr. 15; od sta balow, gr. 25; od kopy tarcic, po gr. 10.

Wszakoz gdzie towary lesne w dobrach naszych ku pożytku skarbowemu byłyby robione, y spuszczone, od takowych towarow clo żadne nie ma bydź płacone.

Szyprowie od każdej własney szkuty, krom szlacheckich, ktore iedno naymują z frochtu, płacić mają na rok po złotych sześci.

Rotmani Wiśni, od osoby po złotemu iednemu; od dubasa po trzy złote Polskie. od lichtana po złotych dwu. To mają wybierać, u Fordona.

Od każdej beczki śledzi, przekupnie mają dawać po gr. 6; od beczki dorszu y stokwiszu, po gr. dwu; od beczki Lwowskich szczuk, po gr. 12; od beczki ryb Pruskich, y Krolewskich, po gr. 6; od beczki węgorzy, po gr. 12; od mazy wyziny, po złotych dwu; od beczki iesietrzyny, po gr. 10; od suchych ryb wielkich sta, po gr. 5; od łososa iednego, po gr. iednemu; od iesiotra wędłego, po gr. iednemu; od troski iunow, po groszu iednemu.

Wszakże szlacheckie ryby, tak słone, iako y suche, od tego poboru mają bydź wolne.

Także y szledzie szlacheckie na ich własną potrzebę domową do żywności ze Gdańska abo z Torunia na skutę wzięte, abo wozmi wzięte, mają bydź wolne od płacenia poboru: wszakże *secundum proportionem*, każdemu przepuszczane bydź mają.

A iż też Poborcy, abo ich Sukkollektorowie z poddanych tak naszych iako y duchownych y świeckich, którzy z własnymi użytkami na targi y iarmarki, do miast, y miasteczek przyjeżdzaia, udaiąc ich za przekupnie, pobor z nich nie słusznie biorą: tedy gdy to uczynią Poborcy, abo Sukkollektorowie, mimo świadectwo pańskie, *poena dupliti quatuordecim marcarum* karani bydź mają: o którą pozwani sami y *Succollectores* ich na Trybunał, mają *peremptorie* odpowiadać.

Owczarze, osepni, państowi, faleczni, y inni, aby dali od dziesiąci owiec swych, po groszy dwu, y od tych, co ie w naymie mają.

Ci którzy mają pieniądze leżące, a na *interesse* ich dawaia, aby każdy od sta złotych dał złotych dwa: a nawięcey którzy mająności swoje przedawszy, w mieściech mieszkaią. Wszakże aby żaden nie brał od sta, iedno złotych ośm.

Szafunek porobow.

Z których podatkow napierwiey, y iako naprzedcy, żołnierze Infantey, którzy leżą w Brześciu, w Kobryniu, w Grodnie, y indziej, oprawieni, zaplaceniem żołdu im powinno, bydź mają: przyłączywszy do tego pieniądze z przeszłych poborow Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y z kollekt zebrane, ktore z dobr naszych y duchownych, tylko Woiewodztwach, abo Powieciech niekórych, a to na zniesienie żołnierza Infantekiego, postąpione y iuz złożone są, y do rąk Podskarbiow, Koronnego, z Koronnych y w W. X. Litewskim, z tamtądże oddane bydź mają: iednak napotym żadne kollekty, bez zezwolenia wszech Stanow, stanowione, ani wybierane bydź mają: teraz na tę zapłatę ciż Podskarbowie obrocić ie winni. O którym żołdzie, aby pewna wiadomość bydź mogła, porachowanie, tak bez ukrzywdzenia żołnierzow, iako y szkody Rzeczypospolitey, uczynić się mogło; deputuiemy mocą tego Seymu, do Hetmanow naszych, Koronnego, y W.

1651

X. Litewskiego, abo w niebytności ktorego z nich, także y Podskarbiow, Koronnego, y W. X. Litewskiego, abo w niebytności namiestnikow ich, te Kommissarze.

Z Rady: Imści X. Nominata Płockiego, Wielm. Hieronyma Chodkiewicza, Kasztellana Wileńskiego: Urodzonego Stanisława Warszuckiego, Kasztellana Warszawskiego; y Urodzonego Macieia Leńka, Kasztellana Derptkiego.

Z Koła Poselskiego, Urodzonego Hieronyma Irzykowica, Podkomorzego Drohickiego: Urodzonego Samuela Wołowicza, Starostę Mokszackiego: Urodzonego Baltazara Strawińskiego, Ciwona Trockiego. Ktorzy Kommissarze przy Urzędach Hetmańskich, y Skarbowych, ziachwszy się na czas, y miysce, za spólnym porozumieniem umowione, mianowicie w Brześciu: mają też krzywdy ludzkie, a zwłaszcza mimo ekonomie nasze wzwyż mianowane, inszym dobroin naszym, y duchownym, szlacheckim, poczynione, uznawać, y z żołdu ich wytrącać, zwłaszcza, co nie żywnością, ale gotowymi pieniędzmi wyciągać.

A odprawiwszy tę zapłatę, ktora iako rozumiemy, mnieyszym niż połowicą poborow, tak Koronnych, iako y W. X. Litewskiego, zwłaszcza za przyłączenie kollekt, y reszt przeszłych poborow w W. X. Lit. pozostałych za nagrodę służb woennych znacznie odprawowanych, Urodzonym Ianowi Piotrowi Sapieżu, Rotmistrzowi naszemu, dziesięć tysięcy złotych; a Urodzonym Teodorowi Lackiemu, Pisarzowi Polnemu W. X. Litewskiego, drugą dziesięć tysięcy złotych, Podskarbi nasz W. X. Litewskiego przed inszymi wydatkami dać będzie powinien. Ostatek poborow ma bydź obrocono na poparcie woyny, abo raczey obrony Ziemi Infantekiey: a inaczey pobory te przez Podskarbie nasze, tak Koronnego, iako y W. X. Litewskiego, do których szafunku przez Poborce oddawane bydź mają, iako się niżej opisuię, szafowane bydź mają, pod nagrodzeniem *de suo*.

Warunek, czas, y miysce oddawania poborow.

Poborcowie wszyscy, tak Koronni, iako Wielkiego Xięstwa Litewskiego, y ich Sukkollektorowie, do wybierania poboru lanowego, szosowego, czopowego, y składnego, winnego, małmazyowego y czwartego grosza: tak ci co tu na Seymie są mianowani, y w uniwersał wpi-sani, iako y ci co w Woiewodztwach, albo Ziemiach są, y będą na to obrani, na wybieranie tego poboru pozwolonego y co go po tym w Woiewodztwach tych, ktore do braciey wzięły, z Seymikow swych, ktore im uchwała Seymu tego, za zgodnym konsensem, w miastach ich, Seymikom uprzywileiowanych, w Koronie, od dnia dzisieyszego, za niedziel ośm, a W. X. Lit. po Seymie, za niedziel cztery, tak na pozwolenie poborow, iako innym obrania Poborcow, Seymiki składamy: ktorego czasu publikacya tego uniwersału, po Grodach, niedziel cztery uprze-

1653

1652

dzić ma. Na wybieranie tego poboru, przysięgą obowiązani bydź mają: a tę przysięgę będą powinni uczynić *in eam rotam*, iako iest w uniwersale *anni millesimi, quingentesimi nonagesimi primi*, napisana, każdy w Grodzie przednieyszym Woiewodztwa, albo Ziemie swey, przedtem niż poczenie pobory wszelakie wybierać: a ekstrakty przysięgi powinien będzie *authentice* z Grodu naprzod, przy czynieniu liczby produkować.

Szoszy z miast y miasteczek, mają miasta y miasteczka począć wydawać do Poborcow swoich, na S. Idzi przysły, a mają go skończyć na S. Michał. Także y lanowe y to co raz w rok wybierano bywa, począwszy tegoż dnia y czasu, rowno z szosem oddano bydź ma do Poborcow: w którym czasie, iesliby kto tego poboru nie wydał, iuz *in delatis* do Urzędu Poborca oddać go ma, nadaley w sześci niedzielach potym: ktorey delacyi iesliby w tym czasie sześci niedziel Poborca do Grodu nie oddał; tedy iuz do skarbu pełna oddać będzie powinien, nie szczyjąc się delatą, y Urząd po sześci niedzielach, nie będzie powinien delaty od Poborce przyjmować: za którą delacyą, *cum poena quatuordecim marcarum*, zapłacić każdy będzie powinien Urzędowi Grodzkiemu. A Urząd Grodzki, to co wybierze, w dziesięć niedziel po oddaney delacyi do Podskarbiego powinien będzie odesłać, abo urzędowe processy, w którychby się żadna folga przeciwko deferowanym nie okazowała, pod winą sta grzywien, gdy będzie do tey delacyi pozwany na Trybunał: ktore iednak processy, Urzędy, za pomknieniem czasu od Podskarbiego, do dalszey ekucyji przywodzić mają: ktorey winy połowica sądowi, a połowica stronie pozywaiącey przychodzić ma. A takowych delacyi, ktore Poborcy do Grodow podawać będą, mają ekstrakty z tych Urzędow Grodzkich *authentice* oddawać do skarbu, przy oddawaniu rat. Z których delacyi iuz skarb, a nie Poborcy, Urzędy Grodzkie requirewać mają. Wszakże gdzieby się zaś kwity Poborcow, po oddaney delacyi, przed Urzędami pokazały, tedy Urząd iego kwit do siebie wiawszy a *per decretum* pozwanego wolnym uczyniwszy: ma zapłacić to w skarbie *de suo*, a repetować tego w Grodzie swoim od Poborce, *cum poena quatuordecim marcarum*, za każdym kwitem takowym, *sine appellatione*: ktorey winy połowica Starościę, a połowica stronie niewin-

1654

wien, oddać *ie in instanti* będzie powinien, *sub poena bannitionis*: ktorey winy połowica na sąd, a połowica druga na delatora przychodzić ma.

A w W. X. Lit. iż pobory iedne ieszcze z takrocznego Seymu są wybrane, y w niektórych Powieciech cale, drugdzie reszty są przy Poborcach zatrzymane, a teraz też na Seymikach od Nas przed Seymem Walnym złożonych y na inszych ziedzicich publicznych, znowu pobor, nad ten takrocny jest pozwolony, y w niektórych Powieciech wybrany: tedy te gotowe pobory, takrocny, y terazniejszy, ktore już wybrane są, u Poborców, y reszty wszelakie poborow przeszłych, y ceł nowo podwyższonych, Poborcy y arendarze ceł, bez wszelakiej dylacyi, mają znosić zaraz do skarbu W. X. Lit: od publikacyi tych uniwersałow naszych, w każdym Powiecie, za dwie niedziele, pod winami wyżey opisanemi. Ktore pieniądze poborowe, y reszty ceł, Podskarbi W. X. Lit: zbierać ma na zapłatę żołnierzom zkonfederowanym, Brzeskim y Grodzińskim, aby im zapłata iako narychley uczyniona byż mogła, nie obracaiać, y nie uymiać tych pieniędzy na żadną inszą potrzebę, by też y naygłowniejszą, pod winą zapłacenia *de suo*, iesliby na co inszego, mimo zapłatę żołnierzom zkonfederowanym, wydać ważył się. Wszakoz te pobory na Ziezdziech y Seymikach, w W. X. Lit: przed tym terazniejszym Seymem Walnym, świezo uchwalone, isć mają za ten pobor na Seymie teraz uchwalony y gdzie go przed Seymem, za uchwałą Powiatu ktorego wydano, już go tam powtore dawać nie powinni, oprocz gdzieby przed Seymem nie był wydany.

Pogłowne żydowskie ma byż oddane do skarbu naszego, pod temiż winami, abo temiż przypadkami, ktoreby się w kontrakcie (iesliby ktory z żydami przez skarb był uczyniony) opisały.

A wybieranie czopowego, składnego, y czwartego grosza przez też Poborce ma się począć wybierać od S. Barłomieia, po publikacyi poborow, a kończyć się ma przez rok: a do skarbu mają ie odnosić, y oddawać na kwartały, abo na czasy w kontraktach postanowione z skarbem, pod temiż winami. A gdzieby Pan Bog miasto ktore morowym powietrzem nawiedził, tedy ma Poborca, abo Sukkollektor, urzędownie limitacyą wybierania poboru, tak czopowego, iako y innych, zapisać, a po uspokoieniu powietrza, tyle czasu, iako w powietrze nie wybierał, dobierać, tak żeby zupełny rok czopowe, y insze pobory roczne wybierane były, a skarb ztąd szkody nie odnosił.

A w W. X. Lit. iako y przedtym, czopowe nie Poborcy mają wybierać, ale przez Wielm: Podskarbiego Ziemskiego W. X. Lit. arendowane byż mają, z najlepszym pożytkiem skarbu naszego. A ci arendarze zwykłym sposobem, w wybieraniu czopowego, zachować się mają. Czas też wybierania czopowego, ma się zacząć po expiracyi arend przeszłych.

Duchowni w W. X. Lit. według prerogatywy swych, y zwyczaioy, pobory do swych duchownych Poborców oddawać mają. A ci zaś do Podskarbiego.

Poborcy do wybierania tych poborow, naznaczeni w Woiewodztwach.

W Krakowskim,; w Poznańskim pobor zupełny: a Poborca do braciey; w Wileńskim, Urodzony; w Lidzkim, y pobor, y Poborce do braciey; w Osmiańskim o Poborce tylko do braciey; w Wilkomierskim, y pobor y Poborce do braciey; w Braclawskim, Urodz: Ierzy Kimbor; w Sędomirskim, Powiatow, Sędomirskiego, Wislickiego, Piłźnieńskiego, Radomskiego, Opoczyńskiego, Chęcińskiego, Stężyckiego, y pobor, y Poborce do braciey; w Kąlskim, pobor zupełny: a Poborca do braciey; w Trockim, pobor wydać a Poborca do braciey; Powiatu Grodzińskiego, nowy pobor dać: Poborcą Stefan Dreszkowski, Sędzia Grodzki; Powiatu Kowiońskiego, pobor y Poborce, do braciey; Powiatu Upitskiego, wydany pobor z zupełna oddać: a z drugim do braciey.

W Sieradzkim, Powiatow Sieradzkiego, Szadkowskiego, Piotrkowskiego, Radomskiego, połowicę poboru pozwalaią, a doma połowicę przy Poborcy zostawiają, *propter motus*, ktoreby temi czasy u nich przypadły. A iesliby się uspokoiły tedy zupełny pobor do skarbu Koronnego oddadzą. Do ktorego poboru wybierania, Poborcą byż ma Urodz: Piotr Masłowski.

W Ziemi Wieluńskiej y Ostrzeszowskiej, iż poboru, na Seymiku przez I. K. M. tak rok złożonym, do tych czasow, niektorzy obywatele, y dzierzawcy dobr naszych, do rąk Urodzonego Iana Węgierskiego, Sędziego Ziemskiego, y Poborcę od nich obranego, nie wydali: przeto postanawiamy, aby wszyscy obywatele, y dzierzawcy dobr naszych tak łanowe, iako y czopowe, przez cały rok zatrzymane, do rąk tegoż Poborce, we dwie niedziele po Seymie, pod winami w uniwersale tego Seymu opisanemi, wcale, zupełnie, y prawdziwie oddali, y zapłacili: ktoremu Poborcy do wybierania czwartego grosza, od wszelakich towarow, po skończeniu przeszłego poboru, ćwierć roku prolonguiemy, dla czego, iż przez nie postąpienie tego poboru, w inszych Woiewodztwach, wszyscy kupcy, y furmani, komory Celne inszemi gościami miiali, y nie płacili. A ten pobor z zupełna wybrany, tenże Poborca według arendy, y postanowienia obywatelów tej Ziemi uczynionego, y do akt Grodzkich Wieluńskich wwiedzonego, do Podskarbiego Koronnego oddać będzie powinien, przyjąwszy mu to sto złotych, ktore za pozwoleniem obywatelów Posłom od nich na ziazdy posłanym, zapłacił. A o drugi nowy pobor do braciey.

W Łęczyckim, pozwalaią pobor: o Poborcę do braciey; w Brzeskim Kuiuawskim, do braciey; w Woiewodztwie Kiiowskim, do braciey; w Inowrocławskim, do braciey; w Ziemi Dobrzyń-

skiej, do braciey; w Ruskim, Powiatow, Lwowskiego, Zydaczewskiego, Urodz: Ian Kopystyński; w Przemyslskiej Ziemi, pozwalaią pobor: Poborca do braciey; w Sanockiej, także; z Powiatow, Trockiego, Halickiego, także; Chelmskiego, pobor y Poborca, do braciey; Wołyńskiego, do braciey; Podolskiego, pozwalaią tego roku cały, y resztę takrocznego poboru: Poborcą Andrzej Siekierzyński; Lubelskiego, do braciey; Połockiego, do braciey, z nowym poborem: a stary wydać; Belskiego, do braci.

Ziemia Żmudzka dwa pobory, z ktorych ieden z chęci swey dali po gr: 40 od konia: co napotym w sequelę isć nie ma, y ten pobor na obronę swey Ziemi Żmudzkiej, od Xiążęcia Sudermańskiego, obrocić uchwalili, a żaden ulgać tego poboru nie ma, pod winami w uniwersale roku 1603 opisanemi; o co *forum* u Grodu *peremptorie*. A drugi pobor nowy łanowy, y czopowy, po złotemu, na zapłatę żołnierzowi Inflantkiemu, jest gotowy wybrany u Poborce, Piotra Adamkiewicza, Podsekierkiewicza Żmudzkiego.

1657 Nowogrodzkiego, pobor pozwala: a Poborca do braci; w Słonimskim, także; Powiatu Wołkowskiego pobor pozwalaią: a Poborca Urodzony Iakub Osmianiec; w Płockim, do braci; w Witebskim, pozwalaią: o Poborcę do braci; w Orszańskim, pobor pozwalaią: o Poborcę do braci; w Mazowieckim, w Ziemi Czerskiej, Urodzony Franciszek Zawisza, Sędzia Ziemi Czerski; w Ziemi Warszawskiej, o Poborcę do braci; w Ziemi Zakroczymskiej, Urodzony Grzegorz Chmielowski; w Ziemi Ciechanowskiej, do braci; w Ziemi Łomżeńskiej, do braci; w Rożańskim y Makowskim, o dalsze poratowanie biorą do braci; w Ziemi Nurskiej, do braci; w Ziemi Liwskiej, także.

W Podlaskim, Ziemi Drohickiej, Urodzony Adam Olencki, dawnego poboru resztę ma wybierać: a nowy postępuią, tylko o Poborcę do braci, z tą kondycyą, iesliby się nań nie zgodzili, tedy go skarb podać ma.

Ziemi Mielnickiej, Urodzony Stanisław Skiwski, Pisarz Ziemi Mielnickiej, ktory dawnego poboru dobierać ma: a o drugi pobor do braci.

Bielskiego Powiatu, pierwszy pobor *ex integro* pozwalaią, a o drugi do braci, z tą kondycyą, aby dano Posłowi Ziemi Bielskiemu złotych dwieście na drogę do Krakowa, dla rewizyi skarbow Koronnych.

W Rawskim, Urodz: Ian Choynacki; w Ziemi Sochaczowskiej, y pobor y Poborce do braci; w Ziemi Gostyńskiej, także; Brześcia Litewskiego pierwszy pobor gotowy, a drugi wybieraia; obadwa na zapłatę żołnierzom; w Pińskim, Urodzony Konstanty Fiedynko Chorąży drugi pobor, bo pierwszy wydali; w Chelmskim, do braci; w Mścisławskim, Urodzony Ian Kurosz; w Malborskim, do braci; w Braclawskim, do braci; w Pomorskim, do braci; w Mińskim, do braci; Powiatu Możerskiego, o Poborcę do braci; w Reczyckim, pobor pozwa-

1658 laią dawny, a nowy do braci; w Ziemi Inflantckiej, w Wendeńskim, do braci; w Derpskim, do braci; w Parnawskim, do braci.

A tym Woiewodztwom y Ziemiom, ktorych Posłowie pobor albo Poborce do braci wzięli, składamy Woiewodztwie albo Ziemi, na dzień 8 miesiaca Sierpnia. A na tych Seymikach co namowia y postanowia z strony poborow y Poborców, bez omieszkania oznaymić Nam mają przez listy, albo Posły swe.

A ci Poborce, tak te terazniejszego roku pobory, ktore Woiewodztwa na ten rok postąpiły, iako y roku przeszłego ktorych nie oddawali, a teraz go zezwolili oddać, albo reszty takich poborow, ktorych *ad privatos usus* część obrociwszy teraz ostatek do skarbu, Koronni do Koronnego, a Litewscy do skarbu Wielkiego Xięstwa Litewskiego dać rzekli, rowno y zarazem z tymi, do Podskarbiow oddać będą powinni z liczbą dostateczną.

Salaria Poborcom.

Salaria tym Poborcom, mają byż rachowane od każdego złotego po groszu iednemu, z ktorego *salarium* już y koszt odwożenia pieniędzy do skarbu, odprawować mają. A dla lepszey wiary, y pewności wszystkich rzeczy, pieczęcią Koronną zapieczętować roskazaliśmy. Dan w Krakowie, na Seymie Walnym Koronnym, dnia 18 miesiaca Czerwca, roku Pańskiego 1607 Panowania Krolestw naszych, Polskiego 20, a Szwedzkiego 14 roku.

Na własne Krola I. M. roskazanie.

KONSTITUCYE

SEYMU WALNEGO KORONNEGO

W WARSZAWIE,

ROKU PAŃSKIEGO 1609.

ZYGMUNT III

z łaski Bożey Krol Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Żmudzkie, Inflantkie, etc. etc. a Szwedzki, Gotcki, Wandalski, dziedziczny Krol.

1. Wszem wobec, y każdemu z osobna komu wiedzieć należy, oznaymiemy: iż za złożeniem od Nas dla wielkich y ważnych, a nagłych Rzpltey potrzeb Seymu niniejszego do Warszawy, te niżej opisane rzeczy do zatrzymania dobrego y bezpieczonego Rzpltey, za spólną wszech Stanow, tak Panow Rad duchownych y świeckich, iako Posłow Ziemi oboiego narodu zgodą postanowiliśmy.

Amnista.

2. Iakośmy się z wszelaką pilnością zaraz na

początku rozruchów domowych starali, aby to co serca obywatelów Państw naszych strwożyło, odkryto, a spólną raczej zgodą, uważnie, nie tumultem znoszono byż mogło: tak y teraz gdy Nas P. Bog pō tych mieszaninach znowu z miłosierdzia swego do pierwszej iedności, y powinno przeciw Nam poddanych naszych posłuszeństwa, (za chętnym naszym do tego skłonieniem) przywiódł, chcemy w tym (każn Pańską w tych rozruchach po wszystkim niemal świecie upatrując) Oycowską naszą *benignitatem* przeciw tey zacney Rzpltey gruntownie pokazać. Iż chociażmy od niektórych obywatelów Państw naszych, z różnych miar w dostoięństwie naszym są urażeni, spolney oyczyźnie daruujemy, y onych *in perpetuum* zapominamy, y uniwersały przeciw nim *eo nomine* wydane podnosimy. Tak iż żaden z tych, którzy wypowiedziane posłuszeństwo, przystoynym Nam przeproszeniem znowu oddali, y drudzy tymże sposobem za podaniem naszym oddawać iako y insi powinni będą, o żadne ziazdy przeszłe, y ludzi do kupy zwabiania, ani o żaden inszy przeciw Nam, y dostoięństwu naszemu postępki, ani od Nas samych, ani od kogo inszego niaakim sposobem, ruszani byż nie mają wiecznemu z czasy. Z tym ieszcze dokładem: iż każdemu z tych, *de Nobis et Republica optime meritis, vel bene merituris*, łaskę y szczerobliwość naszą, *ex occasione* oświadczać chcemy. Nie uchylając iednak tą deklaracją naszą, (którą *in vim constitutionis in volumine legum* wpisać kazaliśmy) prawnego każdemu przeciw tym dochodzenia, którzy połupienia kościołów, mordy, naiadzy, usilstwa, y inne tym podobne kryminalne prawu pospolitemu przeciwne, występki te po czasy poczynili.

3. A iż w przeszłym zamieszaniu Rzpltey między niektórymi (a mianowicie dwiema) osobami znacznymi, *odia*, które w każdej R. P. szkodliwe są, zasły, y pisma dotkliwie wydane są: chcąc y z tey miary odciąć wszystkie okazy, któreby pokoy pospolity wzruszały, y do wziętrzenia dalszych nieprzyjaźni przyczyną były, *authoritate publica*, z rąk im to bierzemy, a przyznawszy powinno, każdemu z nich zacność urodzenia, z familii starych y rodowitych, zasługi Rzpltey znaczne, y przystoynne życie, *privatim et publice* bez przygany, pisma te umarzamy, y znosimy, y że nieczyiey existymacyi szkodzić nie mają, naydujemy. A żeby napotym wydane nie były (gdyż się każdy prawem pospolitym kontentować powinien) koniecznie mieć chcemy. A iesliby takowe pisma czasow przeszłych, w akta ktorekolwiek za podaniem czyim, wwiedzione były: roskazujemy Urzędowi, w których aktach te rzeczy są wwiedzione, aby z nich one wymazali.

Deklaracya assekuracyi na odkrycie praktyk.

4. Assekuracyą Seymu przeszłego na odkrycie praktyk, za zgodą wszech Stanow tak deklarujemy: iż iako ten edykt, do pewnego tyl-

ko czasu służył; tak po expirowaniu tego (tam oznaczonego) czasu, żadney *inposterum* wagi mieć nie może.

Deklaracya artykułu *de non praestanda obedientia*.

5. W konstytucyi o konkluzyi Seymu przeszłego, iż zostawienie Deputatow na Seymie naznaczonych samem czasem ustało, y władza do uspokoienia Rzpltey im dana, do skutku nie przyszła, a początek też teyże konstytucyi około ziazdow, przebaczeniem, y zapomnieniem przeszłych urazow naszych, za terazniejszą konstytucyą, o uspokoieniu domowych rozruchow od Nas dana, zniesiony iest, sam tylko artykuł *de non praestanda obedientia* jak objaśniamy. Naprzod iako iest w przysięgach Przodkow naszych, y naszej, a osobliwie w deklaracyi Krola Stefana, roku 1576 opisany, nieczym go niewzruszając. Także y powinność Senatorow, w przysiędze ich około przestrzegania tego, coby szkodliwego całosci Rzpltey y wolnościom byż widzieli, wyrażona wcale zostawać ma. Nie derogując w tym y wolnemu domawianiu się, wolności y całosci praw swych, każdemu szlachcicowi na Seymiku Powiatowym, *ordinarie* przez Nas złożonym, a Posłowi na Seymie, według dawnego zwyczaju prawem opisanego. Więc iesliby ktokolwiek stanu szlacheckiego, lub Senatorskiego, umysłny gwałt, abo co przedsięwziętego ku naruszeniu całosci Rzpltey y wolności, byż widział, będzie to mógł zawżdy, bądź X. Arcybiskupowi Gnieźnieńskiemu, iako Prymasowi, bądź Panom Senatorom, przy Nas wedle konstytucyi mieszkającym, bądź ktoremu inszemu z Senatorow, lubo swego, lubo inszego Woiewodztwa donieść, y na nie włożyć. Ktoryz abo spolnie wszyscy, abo ktorykolwiek z nich przestrzedz, y napomnieć Nas będzie powinien. A gdzieby się przestrodze, abo napomnieniu ich, nie dosyć od Nas stało, wolno to będzie każdemu z tych Senatorow, wolno y samemu szlachcicowi, ktoryby tę przestrogę do nich odniósł (gdzieby oni w tym pierwszym napomnieniu byli niedbali) na Seymik uprzywileiowany, przed Walnym *immediate* onego czasu Seymem, na stan szlachecki włożyć, y Posłom zlecić, aby Nas, y Sukcessory nasze w tym upomnieli. Co gdyby nie szło, anibyśmy My, y Sukcessorowie nasi, po tym wtorem napomnieniu poprawić tego niechcieli, w czymby się uyma wolności y swobod, pokazała, mają to włożyć na wszystkie Stany, na onymże Seymie będące. A gdziebyśmy My, y Sukcessorowie nasi, za tym trzecim upomnieniem, w sprawie tey ktoraby wniesiona była, y postępkowi iey słuszney przyczyny nie dali, y za temi instancjami, nie uczynić niechcieli, a byłoby to dowodnie y dostatecznie pokazano, iż się od Nas, całosci Rzpltey y wolności ubliżenie dzieie, dopiero Stany mają się w tym zachować, wedle artykułu *de non praestanda obedientia*. A iesliby też kto pominąwszy te stopnie, y *solemnitates* tu wyrażone, kupieniem ludzi woiennych, y tumultami, pokoy pospolity, pretextem tego, iakoby się co przez Nas całosci Rzpltey y wolności szkodliwego działo, wzruszał, ma byż na Seym pozwany, y *per Ordines Regni in absentia nostra* sądzony.

O warunku wolney Elekcyi.

6. Za prozbą Posłow obyga narodu, przywilej o warunku wolney Elekcyi od Nas dany, pozwalamy w Grodziech Koronnych, y w W. X. L. iako obiecujemy narodowi *ex aequo* służący, aktykować.

O mieszkaniu Senatorow.

7. Domawiali się u Nas Posłowie oobyga narodu, abyśmy konstytucyą przeszłego Seymu, o mieszkaniu Senatorow, większą peną oobstrzyli: przeto za zgodą wszech Stanow tę konstytucyą we wszystkich punkciech, *in suo esse* zostawując, *poenam pecuniariam* na świeckie Senatory, dwa tysiąca grzywien podwyższamy: o którą zaraz na początku Seymu, Posłowie przez Marszałka swego instygować, y aż *ad executionem*, tak przeciw duchownym, iako przeciw świeckim Senatorom popierać, *non obstante cuiusvis contradictione*, mają. Ktorych win przez Nas, tak na *praesentes*, iako y *absentes*, *in contumaciam* skazanych, y otrzymanych, Instygator nasz, za instancją Urzędu Skarbowego, *sub poena bannitionis*, na świeckich, *ex bonis haereditarijs*; na duchownych, *ex proventibus, bonisque mobilibus, et immobilibus*, iesliby ktory iakie miał, *in composito iudicio, inter causas fisci*, processem nie dalszym, iedno zaraz, iako *pro poena publica, ad bannendum* intentowanym, a w W. X. Litewskim, *in quovis termino*, powinien dochodzić: deklarując to, że peny z Senatorow W. X. Litewskiego, tak iako w Koronie na obronę Rzpltey do Podskarbiego Litewskiego obracać się mają. A to mieszkanie ma się rozumieć *intra fines Regni, et Magni Ducatus Lithu*: Teraz tedy naznaczamy, y deputujemy, do mieszkania przy Nas, osoby niżej mianowane: na pierwsze pułroka, X. Biskupa Kuiańskiego, Woiewodę Krakowskiego (bo Kasztellan wniosł *legale*) Żmudzkiego y Miedzyrzeckiego, Kasztellany. Na drugie pułroka, X. Biskupa Wileńskiego, Woiewodę Sędmirskiego (bo Wileński wniosł protestacyą) Kiiowskiego (bo Brzeski wniosł *legale*) y Wislickiego, Kasztellany. Na trzecie pułroka, X. Biskupa Poznańskiego, Wileńskiego, Inowłocławskiego, y Bieckiego, Kasztellany (bo Płocki wniosł *legale*) Woiewodę Kaliskiego, Lwowskiego y Rogozińskiego, Kasztellanow.

O cudzoziemcach.

8. Konstytucyą o cudzoziemcach, na przeszłym Seymie uczynioną, *in toto* w cale zachowujemy. Tego dołożywszy, aby Archidyakon Gnieźnieński, do dalszych *beneficia* kościelnych, procz tych, które przed tą konstytucyą Seymu przeszłego trzymał, *vigore huius constitutionis*, przystępu mieć nie mógł.

O dygnitarstwach y beneficyach duchownych.

9. Konstytucyą *de dignitatibus, et beneficijs spiritualibus*, approbujemy *in toto*, wyimując Pieczętarza naszego niniejszego, ktoremu *pro hac vice tantum*, za zgodą wszech Stanow, *primum vacans* lub opactwo, lub probostwo, konferować będąc mogli.

Porządek około zachowania żołnierza.

10. Żeby żołnierz był nieprzyjacielowi sroższy, y straszniejszy, a do służby naszej, y Rzpltey: a obrony Państw naszych, gotowszy y sposobniejszy, więc aby y sam w porządku y ćwiczeniu rycerskim, tym lepiej się mógł zachować: Postanawiamy, aby żołnierz zwłaszcza kwarciany, wedle konstytucyi roku 1598 lecie na Ukrainie w obozie za włościami, a zimie także na Ukrainie, iako może byż nablizey siebie, przez Hetmany nasze teraz y napotym będące, w dobrach naszych y duchownych, był położony. A iżby ten żołnierz kwarciany wychowanie swe, bez ucisku y uprzykrzenia, mógł mieć, uchwałą niniejszego Seymu, pozwalamy, y naznaczamy mu żold większy, to iest po złotych dwadzieścia. A żeby żywność wszelaką (krom picia, wołow, y iałowic, ryb, y korzenia, co targiem dobrowolnym płacić mają według ustawy na tym Seymie postanowionej, gotowemi pieniędzmi, tak na leżach, iako y w ciągnieniu (ktorego tylko ieden nocleg byż ma) kupował; ktorey dosiągać ma, za rekognicyą Rotmistrzowską, y obrachowaniem Hetmańskim żywności, iako wiele iey na miesiąc na sto koni przychodzićby miało. A tę żywność poddani z dobr naszych, y duchownych, żołnierzom odwozić mają. Leż ani przystawstw w dobrach szlacheckich żołnierz mieć nie ma, pod winą sta grzywien y nagrodzenia szkod stronie ukrzywdzonej, o co *forum* z Rotmistrzami, (ktoryz osiadli byż mają) lub na Trybunale według dawnych praw, lub przed Hetmanem z wolną appellacyą na Trybunał, *modo infra scripto*. Wszakże żywności wedle targu dobrowolnego dosiągać będzie mógł: w czym wszystkim ma się zachować wedle artykułow przez Hetmany wydanych, publikowanych, y tu na Seymie approbowanych; ktore żeby tym lepiej ludziom wszelakiego stanu do wiadomości przyść mogły, y aby żołnierz tak Koronny, iako W. X. Litewskiego w nich iako w zwierciedle w powinności swey obeyrzeć się mógł, y ktożkolwiekby był ukrzywdzony, widział sposob, ktorym ma sprawiedliwości dochodzić, kazaliśmy w druk podać. Buntow y Konfederacyi żadnych, wieżdżania w dobra nasze, duchowne, y świeckie czynić, aby się ciż żołnierz nie ważyli, *sub poena capitis, infamiae, et confiscationis bonorum*. Czego My żadnemu prywatnemi listami, y assekuracyami, odpuszcząć ani warować nie będziemy, ani będziemy mogli: y choćbyśmy to uczynili, żadney wagi mieć nie będzie. A co się dotycze żołnierza *extraordinarium*, w Koro-

nie y w W. X. Litew: temu naznacza się płaca po złotych trzydziestu, za którym żołdem żywności dostawać ma, y będzie powinien, targiem dobrowolnym, a nie gwałtem biorąc, tak w ciągnięciu iako y na leżach: w czym ieśliby inaczej się kto zachował, tymże artykułom, iako y kwarciany żołnierz podlegać będzie. A ieśliby który żołnierz mimo to postanowienie nasze y artykuły Hetmańskie, Seymową powagę utwierdzone, co przeciwnego uczynił, niażdy, gwałty, y krzywdy iakie ludziom wszelakiego stanu, w dobrach naszych, duchownych y świeckich czynił, z takowych żołnierzow występnych y obwinionych, Hetmani nasi, teraz y napotym będący (ktorych w tey mierze wiarą y sumnieniem obowiązujemy) sprawiedliwość skuteczną y nieodwłoczną, każdemu ukrzywdzonemu czynić mają władzą Hetmańską, którą tak, iako iest konstytucją Seymu przeszłego approbowana, tak y terazniejszym Seymem (znosząc pierwsze o tym konstytucyje) approbujemy. Tak iż cokolwiek Hetmani nasi przeciw żołnierzowi obwinionemu, dekretem swym nakazą, tego wszystkiego wykucya dostateczna, iako dekretow Seymowych byź ma. *in bonis et personis*, przez Starosty nasze, y nigdy ni od kogo postępki, y skazanie Hetmańskie, *in dubium et disquisitionem* wokowane byź nie ma. Jednak ieśliby się dekret Hetmański ludziom ukrzywdzonym, ktorzy z żołnierzmi sprawy swe mieć będą, nie podobał, a kontentować się nim niechcieli, tedy wolna appellacya zostawie się in na Trybunał; ktore appellacye, *intra spatium quatuor septimanarum*. Trybunaliście *inter causas conservatas*, tak w Koronie iako y w W. X. Litewsk: odprawować mają, y będą powinni z osobnego rejestru, kiedykolwiek ta sprawa *ab actu appellationis in spatio superscripto* przypadnie, wedle ktorego dekretu Trybunalskiego, Hetmani nasi wykucyą czynić będą powinni. A *interim* niż decyzya Trybunalska wynidzie, Rotmistrzowie obwinionych towarzyszow ślubem zawiązać, a pacholikow dotrzymać mają, *sub eadem poena quam reus sustinere debuit, irremissibiliter decernenda*. Te iednak konstytucją Posłowie Sędomirscy do braci wzięli.

O ludziach swowolnych.

11. Warowano to iest prawem pospolitym, aby żaden nie śmiał woysk swowolnie zbierać, y Chorągwi aparaty wojennemi podnosić, a kupami chodząc szkody czynić, abo za granice do Państw obcych mimo wolą naszą chodźć. Co iż się przedsię tymi czasy zagęściło: przeto zabiegając aby się prawu pospolitemu dosyć działało, y poddane nasze chcąc od takowych gwałtow ochronić, mocą terazniejszego Seymu, każdego takowego, tak w Koronie iako y w W. X. Litewskim, ktorzyby takie skupienia czynił, woyska zbierał, a z nimi w dobra nasze duchowne, y świeckie, a pogotowiu szlacheckie, wieźdzał, szkody, gwałty, y krzywdy czyniąc; za violatora y turbatora pokoiu pospolitego

mieć chcemy, y onego z Państw naszych, iako *pro hoste patriae et perpetuo bannito* deklarujemy, y przeciwko takowemu każdemu, Starostom naszym sądowym, w ktorych iurysdykcyi takowi *depopulatores et violatores legum libertatum publicarum* będą, za uskarżeniem y delacyą ludzi ukrzywdzonych, wykucyą czynić roskazujemy; y pozwalamy aby Starostowie, za porozumieniem się z Urzędnikami Ziemiemi Woiewodztwa y Powiatu swego, onych mocą y gwałtem *authoritate Capitaneali a Nobis attributa* imali, y *secundum qualitatem excessus* z nimi postępowali: o co trudności żadney mieć nie będą. A ieśliby Starosta temu dosyć uczynić nie mógł: tedy za wysłaniem uniwersałow, szlachtę onego swego Powiatu uniwersałem naszym obesłać ma, ktorzy *sub poena centum marcarum* z nim się ruszyć, y takowym gwałtem bronić powinni będą. A gdzieby sam z Powiatem swym podolać nie mógł: tedy bliższemu Staroście oznaymić ma, który także Powiat swoy ruszywszy, pomoc iemu powinien będzie. Co Starostowie powinni będą uczynić *sub poenis legum*. Do czego y Hetmani nasi pomocy z woyskiem naszym, hamując takową swowolą dać mają, za rekwizycyą Woiewodow y Starostow, ieśli iey potrzebować będą. To iednak ruszanie Powiatow na W. X. Litewsk: ściągnąć się nie ma. Ktorą konstytucją Poznańskie, Kaliskie, Sędomirskie, Płockie Woiewodztwa, y Ziemia Dobrzyńska z Sochaczowską do braciey biorą.

O zabronieniu podwod, y niestawieniu na służbę, tak w Koronie, iako y w W. X. L.

12. Za uskarżaniem się ludzi, że przez branie od żołnierza podwod, wielki ucisk dzieie się poddanym dobr naszych, duchownych y świeckich. Acz to warowano iest artykułami Hetmańskimi przez Nas na Seymie utwierdzonemi: iednak y teraz warujemy to tą konstytucją, żeby się nikt ważyć nie śmiał podwod, tak w ciągnięciu przy rocie, iako y tam gdzieby oprócz rot y iachał, brać pod winami w artykułach opisanemi, ktorych Hetman nasz teraz y na potym będący, nie ma nikomu odpuszczać, owszem hamując ludzką swowolą, artykuły do skuteczney wykucyey przywodzić. Więc za rozmnożeniem się ludzkiej złości, y to się zagęściło, że częstokroć biorąc pieniądze niektorzy, pocztu nie stawiają; zaczym obawiać się potrzeba, aby Rzeczpos: kiedykolwiek nie przyszła do zawiedzenia, dla nie stawienia się na służbę tych, ktorzy pieniądze wzięli: przeto obostrzając prawa dawne o tym uczynione, postanawiamy, aby każdy Rotmistrz przy popisie takowego opowiedział, y rekognicyą iego do Pisarza Polnego oddał. A ieśliby się ukazało, że nie dla choroby, abo nie dla iakiey słuszney przyczyny, która ma byź na uznaniu Hetmańskim, ale *temere* się na służbę nie stawil: przeciw takowemu Hetmani nasi mają postąpić promulgowaniem infamiey. Temuż sądowi y wykucyey podlegać mają, ktorzybykolwiek z woluntaryu-

szow na służbę naszą y Rzpltey, za własne pieniądze zaciągnięni będąc pieniądze wzięwszy nie stawili się, także za ukazaniem pana swego rekognicyey.

1666

Oprawa Krolowej IeyMci Konstancyi.

13. Oprawę Krolowej IeyMci Małżonki naszej, konstytucyą tą, za radą PP. Rad naszych, y pozwoleniem Posłow Ziemiskich obozga narodu, postanawiamy, pięćdziesiąt tysięcy złotych wiana, a drugą pięćdziesiąt tysięcy złotych przywianku na dobrach niżej mianowanych: w Koronie, na Bielsku z leśnictwem, *et omnibus attinentijs*, na Tucholi, Uszciu z Pilą, Swieciu, Latowicu, Leżajsku, Kamieńcu, Zawiszynie, y Stanisławie. A w W. X. Litewskim, na Kobryniu y Olice. Na co przywilej z Kancellaryey Koronny y W. X. Litewskiego, I. K. M. dać roskazaliśmy, *salvis iuribus modernorum possessorum*. Wszakże gdy ktorykolwiek z nich zeydzie, *bona haec reformationi subiecta*, nie mają byź daley nową daniną zatrudniane, aby prowenty wolne K. I. M. były. A zatym wedle przypadania pożytkow, umniejszać się ma tey prowizyey, którą Krolowa I. M. z ceł Koronnych bierze, y brać ma, dla tego, iż dobra niektore zatrudnione są prawem *modernorum possessorum*. Kwarta z tych dobr Koronnych, *non obstante reformatione*, przedsię do Rawy iść ma. A przy tym wedle zwyczaju dawnego, *donum nuptiale*, złotych czerwonych dwa tysiący we złocie, I. K. M. z żup Krakowskich ma byź co rok dawane do żywota Iey K. M. Wszakże te zamki szlacheicom, obywatelom kraioy tych gdzie te zamki leżą, zleczone y dawane byź mają, ktorych iurysdykcyja sądowa oprawie podlegać nie ma. Asseknujemy przy tym Rzpltą, że potomek nasz żadney sukcesyi po matce swey *iuris reformationij* upominać się, y dochodzić niema, y nie będzie.

Religia Grecka.

14. Iż ludzko religiey Greckiey, gruntowniejszego uspokojenia religiey swey y obiaśnienia artykułu na przeszłym Seymie o tym uczynionego, potrzebowali: tedy teraz przez nawałność spraw, przyść do tego nie mogąc, odkładamy to w tey mocy do drugiego Seymu blisko przyszłego. A *interim* zachowawszy w cale konstytucyą przyszłego Seymu, warujemy aby ci Przełożeni duchowni, ktorzy unią z Kościołem Rzymskim przyięli, tym ktorzy przestawać z nimi niechcą, y wzajem z drugiey strony tym co w niey są, żadnym sposobem y praetextem, oppressyey y przennagabania, ieden drugiemu nie czynili, ale w pokoiu we władcytwach, manasterach, cerkwiach, y dobrach cerkiewnych, tak w Koronie iako y w W. X. Litewskim, zachowania byź mają, pod winą dziesiąci tysięcy złotych, toby co na potym przeciw temu uczynił, o co *forum* na Trybunałe. Tegow dokładając, iż ieśliby co która strona gwałtem, abo iakimkolwiek sposobem, od Seymu przyszłego, drugiey stro-

nie działa: tedy o to wolne prawem czynienie, przed Trybunałem, *compositi iudicij* zostawujemy.

O Kozakach Zaporowskich.

1667

15. Warowano iest konstytucyą Seymu przeszłego, aby Kozacy Zaporowscy, ktorzy w dobrach naszych mieszkają, iurysdykcyey Starost naszych, y Podstarościach ich, a w dobrach duchownych y świeckich, panow dobr onych podlegali: iednak mimo tę konstytucyą y dawne zwyczaje, wielkie bezprawie y swowolą ci Kozacy czynią, tylko to zwierzchności Starostw naszych, y panow swych nie przyznawiają, ale Hetmany swe, y inszą formę sprawiedliwości swey mają: czym miasta, y mieszczany nasze uciskają, władzą Urzędnikow naszych, y Urząd Ukrainny mieszkają, szkody y krzywdy nieznośne, gwałty y mordy, dla niedościa sprawiedliwości, *impune* czynią; a nakoniec swowolnie imo wolą y wiadomość naszą, y urzędnikow naszych wojennych, kupy wielkie zbierając, niażdy na miasta nasze we włościach, y zamki nieprzyziacielskie, wzruszając pokoy pospolity, y pakta ktore mamy z sąsiady, czynią: przeto zabiegając temu, *ne hoc malum latius serpat*, mocą Seymu terazniejszego, dawamy y wysyłamy na Ukrainę Komissarze nasze, ktorym zlecamy, aby porozumiawszy się z sobą o czasie, a obwieściwszy Kozaki Zaporowskie, na wolnościach mieszkające, dostateczną inkwizycyą uczyniwszy o autorach takowey sweywoli, sprawiedliwość ukrzywdzonym z Kozakow uczynili, miasta nasze od iurysdykcyey y oppressyey oswobodzili. A Starost naszych władzą, y pożytki ich, w klubę swą wprawili, y o wszystkim, z ktorey przyczyny do takowego nieusznanowania zwierzchności naszej, y wzruszenia pokoiu pospolitego przychodzi, dowiedzieli, y winne ktorzy się autormi abo pryncypalami takowych zbrodni pokażą, pokarali. Tych Kozakow co na Nizie są, w rząd porządkiem y przykładem Przodków naszych, starszego im dawszy, aby wprawili, y wszystko co iest w konstytucyach o tych Kozakach opisano, do wykucyey przywiedli, y winy w nich wyrażone aby extendowali, y w tym wszystkim, co będą widzieć z uspokojeniem Państw naszych, y z dobrem tamtych kraioy w zniesieniu tey sweywoli, aby postąpili tak iako mają od Nas szerszą ustną informacyą, akkomodując się czasowi y potrzebom tamtych kraioy y obywatelow. Miasta też nasze y mieszczanie, chcemy aby się pod ich iurysdykcyę nie podawali, y synom swym tego czynić niepozwolali, *sub amissione bonorum et poena capitis*. Ciz Starostowie nasi przestrzegać y wykucyć będą powinni. Komissarzow tych naznaczamy: Wielmożnych Urodzonych, Zbigniewa Ossolińskiego Podlaskiego Woiewodę, Szczyńskiego Słupieckiego Kasztellana Zarnowskiego, Floryana Oleszka Woyskiego Włodzimirskiego, Sekretarza naszego. Ktorych Komissarzow dekreta Hetman nasz, iako Woiewoda y Starosta Kiiowski (ktorego też do tego naznaczamy) exe-

kwować będzie powinien: a będzili tego potrzeba, y woyska naszego kwarcianego użyć. A jeśli by który się winny pokazał, a w dobrach duchownych y świeckich poddanych naszych był, tedy z niego sprawiedliwość czynić, y byłaliby tego potrzeba, wydać dziedzicowie tych majątności będą powinni.

Ordynacya I. W. Ianusza Xcia Ostrogskiego, Kasztelana Krakowskiego.

16. Dla starożytnych y zacnych zasług I. W. Ianusza, Xcia Ostrogskiego y Kasztelana Krakowskiego, za radą PP. Rad, y pozwoleniem Posłów Ziemskich, tak Koronnych iako y W. X. Litewskiego, y Ziem do tego należących. Pozwalamy Seymu niniejszego, *lege perpetua nunquam in posterum abroganda* (iako iuz od kilku Seymow przez wszystkie Stany pozwolono jest) iż mu wolno będzie uczynić ordynacyą *in futurum* w dobrach swych, nieruchomości y ruchomych, gdziekolwiek leżących, które teraz ma y mieć może, kto y iako miałby mu succedować; tak z potomstwa iego *masculini sexus*, iako *eo deficiente, quocunque gradu succedentium* z dalszych osob: która to ordynacya wiecznemi czasy ma trwać, *non obstante ulla praescriptione et fatalibus, etsi admissio possessionis non subsequetur*. Tym sposobem, aby wedle tej ordynacye te dobra, *vel in toto vel in parte, prout ordinaverit*, nie mogły byż *per haeredes (etiam de lumbis eius) et successores alienowane*. *Ita tamen, ut in alijs omnibus conditionibus, ordynacya ta iuribus et oneribus Terrestribus subiaceat*. A ta ordynacya aby do wszęch wiadomości przysła, ma do akt Trybunalskich w Lublinie, *vel ad alia quaevis vim perpetuitatis habentia*, podana byż *cum facultate immutandi, emendandi, ipsi dumtaxat durante vita ipsius reservata*.

Xiążęta IchMć Kurlandskie.

17. Za wielkie y przeważne przeciw Nam y tej R. P. posługi, które Xiążęta IchMć Kurlandskie, przez te wszystkie Inlandckie expedyce z wielką odwagą osob swych, a szkodą Xiążęstwa y dostatkow własnych czynili: pozwalamy Piltyński Powiat z tej która jest summy u Xiążny I. M. Anszpachowej wykupić, y za takimże prawem trzymać, za iakim od pomieniony Xiążny I. M. dotąd był trzymany. A konstytucyą *de usuris, tempore belli Moscovitici* za Krola Stefana Antecessora naszego uczynioną na terażniejszą wojnę *in toto* reasumujemy. Xiążęciu też Fryderykowi z osobna za odwagę którą sam w osobie swej na posługach R. P. a osobliwie w potrzebie Keircholmskiej pokazawał, lub w Koronie, lub w W. X. Litewski: za instancyą Posłów Ziemskich, opatrzenie prawem dożywotnym, *ex occasione* naznaczamy: tego dokładając, że *ratione* tych dobr, *iuri communi* podlegnąć będzie.

Pozwolenie sta lat na Sannikach I. W. Hieronimowi Gostomskiemu, Woiewodzie Poznańskiemu.

18. Za stateczne, znaczne y ustawiczne, do-

tań ku Nam y tej R. P. posługi I. W. Hieronima Gostomskiego z Leżenic, Woiewody Poznańskiego, Sędmirskiego, etc. Starosty naszego, za pozwoleniem PP. Rad y Posłów obojga narodu, dzierżawę naszą Sanniki, ze wsiami do niego należącemi, nie wymuiąc, tak iako teraz dożywotnym prawem z małżonką swą w summie piętnastu tysięcy złotych trzyma, do lat sta po sobie idących, *cum extenuatione ejusdem summae* puszczaemy. Assekurując tak samego I. W. Woiewodę iako y potomstwo iego: iż te dobra, *tam in toto quam in parte*, do sta lat *a data praesentis constitutionis*, spokojnie bez wszelkiego impedymetu naszego, y Successorow naszych, trzymać będzie: dając mu *facultatem* dobrami temi szafować y dysponować wedle woli iego, *consensu nostro accedente*. A po wyściu sta lat, te dobra, iako iuz y od terażniejszej stoletney daniny, y od pomienionej summy piętnastu tysięcy, wolne do Nas y dyspozycyi naszej wrocić się mają.

Danina pustynie Umany, Walentemu Alexandrowi Kalinowskiemu, Staroście Braclawskiemu.

19. Za znaczne y krwawe posługi, Urodzonego Walentego Alexandra Kalinowskiego, Braclawskiego, y Winnickiego Starosty naszego, wniesiona była prośba do Nas od Posłów Ziemskich, abyśmy mu pustynią pewną, Uman nazwaną, w Woiewodztwie y Starostwie Braclawskim leżącą, iako w uroczyskach swych to przewisko pustyni się zawiera, prawem dziedzicznym darowali: na co za pozwoleniem Stanow y My zezwalamy, y *exnunc* na oglądanie uroczyska tego *authoritate* Seymu niniejszego Rewizory posyłamy, y przywilej nasz na tę daninę za relacyą Rewizorom z Kancellaryi naszej, uważwszy *qualitatem et quantitatem* miejsca tego, wydać roskazuemy.

Zostawienie konstytucyi przeszłego Seymu w mocy swoley.

20. Konstytucye na przeszłym Seymie zgodnie namowione, o których na terażniejszym namowa nie była, w mocy swej *et in eodem robore* do drugiego Seymu, poki co inszego postanowiono nie będzie, zostawujemy.

Nobilitacya Xiądza Gabryela Prowancyusa Władysławskiego. 1670

21. Uważając godność y usilne staranie X. Prowancyusa, które około Krolewica I. M. Syna naszego Władysława, w naukach y bogoboyności przez te czasy czasy czynił, y czynię nie zaniechywa: za instancyami tak Senatu naszego, iako y Posłów Ziemskich, onego w zacność szlachectwa Polskiego przyimujemy, y oddać Gabryelem Władysławskim mianując, *authoritate totius Conventus*, szlachcicem czyniemy. Na co y przywilej z Kancellaryey naszej *eo nomine* wydacieśmy roskazali.

Restytucya Stanisława Bienieckiego.

22. Za żądaniem pewnych osob, y przyczyn-

ną Posłów Ziemskich, imieniem Stanisława Bienieckiego do Nas uczynioną, y za pozwoleniem wszęch Stanow obojga narodu na tym Seymie zgromadzonych, dekret abo *poenam infamiae* na nim na Seymie przeszłym Krakowskim roku 1603 *in contumaciam* otrzymaną, za pozwoleniem strony ukrzywdzonej, z niego znosimy czasy wiecznemi, y peny wszystkie, które się z tego dekretu abo infamiey na nim otrzymały, wiecznie relaxujemy: a żeby to wszystko iemu y potomstwu iego napotym nie szkodziło, warujemy.

Approbacya relaxacyi Alexandra Tarnawskiego.

23. Relacya z Kancellaryi naszej w roku 1603 dnia 4 Marca, na Seymie Krakowskim Alexandrowi Tarnawskiemu w sprawie z potomkami nieboszczyka Łukasza Beynartha y żony iego wydaną, za dosyć uczynieniem stronie, a niemniey dla zasług iego Nam y R. P. przez Hetmana naszego W. X. Litewskiego zaleconych, mocą Seymu tego approbuujemy, y bannicyą po tej relacyi wniesioną, tak iako y pierwszą z niego znosimy, y wiecznie w tej sprawie onego uspakaamy.

Rozgraniczenie Woiewodztw, Ruskiego, Podolskiego, Belskiego od Wołyńskiego, także ziemie Chełmskiej, y Powiatu Pińskiego.

24. Konstytucyą *anni* 1601 o rozgraniczeniu Woiewodztw, Ruskiego, Podolskiego, Belskiego, y Wołyńskiego, *in toto* tak ią iako w sobie jest reasumując: tym dokładem, że *minorennitas* nikomu przeszkodą byż nie ma, aby się za wywiedzeniem Kommissarzow, tej konstytucyi opisanych, skutecznie w gruncie y w rożnicy swej, uspokoić nie miał. Według ktorey takoweż rozgraniczenie byż ma Ziemie Chełmskiej, z Powiatem Brzeskim y Pińskim.

1671 **Kommissya Pruska z Mazowszem y Podlaszem.**

25. Iż konstytucya Seymu przeszłego o Kommissyey Pruskiego Xiąstwa, z Mazowszem y Podlaszem, efektu swego nie wzięła: tedy chcąc ią do skutku przywieść, naznaczamy Kommissarzy, Urodzonych, Olbrycha Rakowskiego Kasztellana Wiskiego, Woyciecha Ilowskiego Podkomorzego, Iana Drozdowskiego Starostę, Stanisława Woisławskiego Podkomorzego Liwskiego, Iana Grodzkiego Sędziego, Augustyna Karwowskiego Podśędką, Urzędnikow Wiskich: Iędrzeia y Stanisława Graiewskich z Graiewa. Ktorzy to Kommissarze ziachać mają na rożnicę w Poniedziałek przed S. Marcinem blisko przyszłym, do słupek murowanego między Prostkami y Boguszami, przy granicy Podlaskiej będącego. A z tamtąd poczawszy te granice, kończyć mają między Xiąstwy Mazowieckim y Pruskim, poki tego potrzeba będzie. A dla lepszej pewności wykonania tych granic, do Xiążęcia I. M. Pruskiego, listy z Kancellaryi naszej wydać roskazuemy, aby także na ten czas Kommissarze swe wysłać raczyli na czas y miejsce nazna-

czone. Tamże przed temiż Kommissarzami podane zbiegle wydać sobie z obu stron będą powinni, kto o to będzie *legitime requisitus* przez innocentencyą tychże Kommissarzow, y inne krzywdy tamże kognicya byż ma, *absentia unius vel duorum non obstante*. Ktorym to Kommissarzom y każdemu z nich *zosobna, salarium* po pięćdziesiąt Polskich grzywien naznaczamy, na które *salarium* obywatele tameczni przy Poborze Ziemie swej po groszy dziesiąci wydać powinni będą. A gdzieby który Kommissarz *in loco et tempore assignato* nie stanął, *poenam quingentorum marcarum pecuniae communis* przepadać ma, połowicę *ad fiscum nostrum Regium*, a połowicę *parti instiganti*: o co *forum post Curiam* naznaczamy.

Kommissya między Xiąstwem Pomorskim, a Woiewodztwy Pruskiemi.

26. Naznaczamy Kommissarze *vigore* Seymu tego, y do Xiążąt IchMciow Pomorskich napiszemy, aby na ten czas swoje Kommissarze zśleli, którzy tak o granicach iako o krzywdach spólnych rożsądek aby czynili: I. W. y Urodzony Ludwik z Mortąg Woiewoda Pomorski, Starosta Skarszowski y Pokrzywnicki; Iakub Szczepański Podkomorzy Malborski, Ludwik Weier Starosta Kościerzynski, Reinhold Herdenstein Sekretarz nasz, *absentia unius vel duorum non obstante*.

O poddanych zbiegłych do miast Pruskich.

27. Iż *possessores* dobr Ziemskich, iako y stołu naszego, uskarżają się, że im miasta y miasteczka nasze w Woiewodztwach Pruskich, poddanych wydawania zbraniają się: przeto ustawiamy; iż kiedykolwiek będzie naleziony poddany, a urzędownie *juridice* rekwirowany, aby *sine quibusvis difficultatibus, cum uxore liberis et suppellectili* był wydany, *sub poena mille aureorum, peremptorie* z miasty *post curiam nostram*, a z Starostami y dzierżawcami na Trybunale *inter causas officij, cum restitutione subditorum repetenda*.

O kommissyach między Państwami pogranicznymi.

28. Kommissarze między Państwami Koronnemi, a Krolestwem Węgierskim, Śląskim, Ziemią Wołoską, y inszemi przyległemi Państwami, aby na każdym Seymie od Seymu do Seymu, naznaczani byli, dla uznania krzywd y rożnic przypadających. Iakoż władzą niniejszego Seymu, na Podgorskie kraie y Śląsko naznaczamy, z Panow Senatorow Wielmożnych y Urodzonych, Adama Stadnickiego Kaliskiego, Sebastyanu Lubomirskiego Woynickiego, Iochima Ocieskiego Sąddeckiego, Stanisława z Leszka Stadnickiego Przemyskiego, Mikołaja Spytku z Borku Ligęzę, Czechowskiego, Kasztellanow. A z Rycerstwa, Urodzonych, Marcjana Chełmskiego Chorążego Stanisława Wielopolskiego Stolnika, Adama Rożna Podśędką, Krakowskich, Zygmunt Pulczewskiego Sędziego, Iana Przytkowskiego Podśędką Zatorskich, y Marcina Iędrzeia zę Zmi-

groda Stadnickiego, Halickiego, y Zawichoy-skiego, Kasztellany.

Legatum Xiędza Biskupa Kulańskiego na Kamieniec.

29. Odniesli to Nam na Seymie Posłowie Woiewodztwa Podolskiego, iż nieboszezyk X. Rozdrażowski Biskup Kulański, pewną summę pieniędzy y ryszunkow odkazał na Kamieniec, ktore iż do tego czasu zatrzymane są, uchwałę tego Seymu postanawiamy: iż u kogokolwiek te pieniądze y ryszunki pokazały się być zatrzymane bądź u duchownych, bądź u świeckich osob, wolno będzie Instygtorowi naszemu *ex delatione* Starosty Kamienieckiego, na Trybunał *inter causas fisci*, a osoby duchowne *inter causas spirituales*, pozwać, y tego dochodzić.

Deklaracya approbacyi rewizyi Latyczowskiej.

30. Konstytucyą Seymu przeszłego o rewizyi Latyczowskiej uczynioną, tak objaśniamy: iż tę summę dwanaście tysięcy złotych, Wielmożnemu Janowi Potockiemu Woiewodzie Braclawskiemu, y jego potomkom, *ad extenuationem* do lat pięćdziesiąt, na dobrach w przywileiu mianowanych, *vigore Conventus praesentis*, uiszczamy y approbujemy. A te lata po śmierci przereczonego Woiewody Braclawskiego, zaczynać się mają.

O soli na składzie y komorze Rożańskiej.

31. Za prośbą Posłów Ziemi Rożańskiej, przychylając się do postanowienia dawniejszych konstytucyi o tym uczynionych: postanawiamy, aby Żupnicy nasi Krakowscy dodawali soli na komorę tę wyższej pomienioną, według potrzeby tameczney Ziemi, tysiąc beczek soli Wielickiej, Bocheńskiej pięć set, przypuścić mają. A taxa iey stanowi szlacheckiemu, po złotych trzy, y trzy grosze Polskich, do niedziel czterech a nie więcej publikacyi pod żupami, beczek nie umniejszając nad dawny zwyczaj, y sol chędogą przypuszczając, y insze kondycye o komorach Woiewodztwa Mazowieckiego, mają służyć komorze tameczney.

Roki Ziemskie Kamienieckie.

32. Iż pod czas sądzenia Rokow Ziemskich Kamienieckich, bywają też sądzone *Querelae* w Grodzie, co się dzieie z niemalym zatrudnieniem y rozrywaniem ludzkim. Postanawiamy *authoritate praesentis Conventus*, żeby *in posterum Querelae* pod Rokami Ziemskimi sądzone nie były, a miejsce Sądow Ziemskim Kamienieckim, alternatą, to iest raz na ratuszu, a drugi raz w sądowym domu Ormiańskim Kamienieckim naznaczamy.

Objaśnienie artykułu konstytucyi Trybunalskiej roku 1589.

33. Opowiadali Nam obywatele Woiewodztwa Wołyńskiego, tak przedtym, iako osobliwie przez Posły swe na Seymie terażniejszym; iż w sądzeniu spraw ich z duchownymi religij

Rzymskiej y Greckiej, prawu ich w konstytucyi roku 1589 ubliżenie się dzieie: przeto *authoritate* Seymu terażniejszego stanowimy, aby ten artykuł tak był rozumiany, iako sam w sobie iest, y słowa iego brzmią, a to w zasiadaniu osob Deputatow świeckich sześciu Woiewodztwa Wołyńskiego, a sześciu Deputatow duchownych. Tak tedy objaśniamy: że do sześciu Deputatow Woiewodztwa Wołyńskiego w zupełnej liczbie będących, żaden z Woiewodztw Koronnych miasto szostego, luboby też ktorego z nich w liczbie niedostawało, przysadzony być nie ma, ale ta tylko sama sześć Deputatow Woiewodztwa Wołyńskiego (a w niedostatku sześci, z Woiewodztwa Braclawskiego przysadzani być mają, aby tylko *adimpleretur numerus* sześciu Deputatow) takowe sprawy z sześcią Deputatow duchownych Koronnych sądzić y odprawować mają, bez przysadzania osoby ktorekolwiek z Deputatow Koronnych. Wszakże gdyby Deputatow sześciu z Woiewodztwa Wołyńskiego nie było, y Deputatami Woiewodztwa Braclawskiego, liczba sześciu wypełnić się nie mogła, tedy za tym na miejscu onego, albo ich, Koronni *in supplementum* liczby sześciu mają być przyłączeni: a to podług artykułu teyże konstytucyi pomienionej. Przy tym do teyże konstytucyi przychylając się, deklarujemy, iż takie tylko dekreta *valorem suum* mieć, y do ekzekucyi przywiodzone być mają, ktore podpisane rękoma dwu Deputatow Koronnych duchownych, a dwu Deputatow Woiewodztwa Wołyńskiego znajdować się będą, tak teraz, iako y na potomne czasy.

Rewizya xiąg Grodzkich Łuckich.

34. Iż rewizya xiąg Grodzkich Łuckich według konstytucyi roku 1601 nie doszła, a z tamtych Kommissarzow tak Senator iako y Urzędnik Ziemski, zmarli, tylko ieden z nich Urodzony Andrzej Hulewicz został: tedy chcąc tę rewizyą do skutku przywieść, na miejsce zmarłych, I. W. z Ostroga Xiąże Zasławskie, Woiewodę Wołyńskiego, a Urodzonego Andrzeia Bohowityna Stolnika Wołyńskiego, y tegoż Andrzeia Hulewicza naznaczamy; ktorzy porozumiawszy się z sobą, y czas sobie iako naprędzszy y sposobniejszy złożywszy, do Łucka zjechać się, y tę rewizyą pomienionych xiąg, *in decursu anni praesentis*, odprawować będą powinni. Y jeżeliby się jakie errory w tych xiągach pokazały, mają Nam referować, a My pokazane błędy, z tych xiąg wymazać rozkazemy.

Roki Ziemskie Halickie.

35. Roki Ziemskie Halickie, ktore *feria secunda post Nativitatis Mariae* przypadają, znosimy. A te ktore *post Conductus Paschae* przypadają, na pierwszy Poniedziałek *post Trinitatis* przekładamy. Ktore zaś *subsequenter* zwykły bywać, wcale oboje zostawiamy, wedle czasow w prawie oznaczonych.

Miejsce chowania xiąg Ziemskich Zatorskich.

36. Za instancyą Posłów Ziemskich, y za prośbą obywatelow Xięstwa Zatorskiego, pozwalamy na zamku Zatorskim sklepu do chowania xiąg Ziemskich, ktory Starosta nasz Zatorski Sądowi Ziemskiemu puścić powinien.

O Chorążym Zatorskim.

37. Chorążego Zatorskiego Xięstwu Zatorskiemu, iż *antiquitus* bywał, dać będziemy powinni.

Szpital Wieluński.

38. Szpitalowi Wieluńskiemu S. Duchy, ktory bez brakowania person każdego przyimuie, dla dostateczniejszego wychowania ubogich, młynek *extra moenia infossata civitatis Vielunensis* będący, y z iego gruntem, wiecznymi czasy darujemy. Prowent także wszystek z tego młynka, *et obventiones antiquitus* z niego Staroście naszemu Wieluńskiemu *quotannis* przychodzące, za prośbą Posłów Ziemi Wieluńskiej, a za zezwoleniem wszech Stanow, y niniejszego Starosty naszego, wiecznie temuż szpitalowi inkorporujemy.

Reassumpcyja konstytucyi przyszłego Seymu, de compositione inter Status, et correctura iurium.

39. *Inhaerendo* konstytucyi z strony kompozycyi *inter Status et de correctura iurium*, przeszłego Seymu uczynionej, y onę mocą Seymu terażniejszego approbując, do namowienia iey skutecznego, naznaczamy z Rad naszych, X. Krakowskiego, X. Kulańskiego, X. Chełmskiego Biskupy. Pana Woiewodę Kaliskiego, P. Wdę Płockiego, Gnieźnińskiego, y Radomskiego, Kasztellanow. A stan Rycerki na przyszłej elekcyi Deputata, mianować y posłać ma po iednym z każdego Woiewodztwa, albo te ktorzy pierwcy obrani byli. Panowie też duchowni osoby mianować, *et in pari numero* posłać będą powinni, ktorzy zjechać się tu do Warszawy *feria secunda post festum S. Martini* mają. A ta kompozycya, także y korrektura, namowiona y spisana, ma być rozesłana po Powiatach: aby się o niey z Seymikow partykularnych, na Seym przyszły Walny cenzura przyniosła, którą My z Stanami Koronnymi znaszać, y aby na tymże Seymie do efektu przywieziona była, starać się wszelakim sposobem będziemy. A jeżeliby kto z tych osob od Nas mianowany umarł, albo *vera infirmitate* bądź *legali impedimento detentus* był (o czym się Kancellaryi naszej opowiedzieć będzie powinien) tedy Nam na miejsce to, wolno będzie inszego deputować. Na ktory czas także Deputaci od Nas, y z Woiewodztw, na korrekturę praw naznaczeni stawić się, y wedle konstytucyi o tym opisanej, powinności swey skutecznie dosyć uczynić powinni będą. A w ktorych Woiewodztwach albo mianowany nie był, albo pomarli, tedy na teyże elekcyi Deputaty, *ut supra*, insze na ich miejsce nazna-

czyć mają. A z strony ukrocenia processu prawnego, iż produkowany był pewny process od Deputatow przeszłych w Warszawie napisany, ten przy instrukcyach na Seymiki Powiatowe rozesłan być ma dla kognicyi, aby po tym snadniey na Seymie o nim decyzya była.

Chowanie xiąg Podkomorskich Lubelskich.

40. Za żądaniem Posłów Ziemskich Woiewodztwa Lubelskiego, miejsce chowania xiąg Podkomorskich, na ktorych obywatelom tamecznym wiele należy, uchwałę tego Seymu naznaczamy: aby te ktore Powiatowi Lubelskiemu, y Urzędowskiemu należą przy xiągach Ziemskich Lubelskich, a ktore Powiatowi Łukowskiemu, przy xiągach Ziemskich Łukowskich, za kluczem Komornika Ziemskiego, ktoremu by ie Podkomorzy poruczył, chowane dla bezpieczeństwa były.

Składy Koronne.

41. Składy Koronne uprzywileiowane, iż ekzekucyi nie mają według praw o tym uczynionych, upatrując ztąd pożytek niemają, gdy w ekzekucyą wprawione będą: reassumujemy dawne o tym prawa, y peny w nich opisane, chcąc aby ludzie kupieccy wszyscy do składow towarow swe zprowadzali, y tam ie przedawali. Stanowi szlacheckiemu prawa y wolności wcale zachowując. A miasto Krakow, w zwyczajach y prawach ich, do przyszłego Seymu zostawiamy. A te towary, ktore z Niemiec, y z inszych Państw, także z Prus, będą przywożone do Korony: od tych clo ktore induką zowią, do skarbu naszego płacone być ma, do rąk tego, komu to skarb z rozkazania naszego zleci. Same jednak mieszczany, y kupce Krakowskie, z strony induct, do decyzyi, y uznania naszego, zostawiając.

O regestrze Trybunalskim.

42. Nie mała się waryacya dzieie w regestrze spraw przychodzących do Sądow Trybunalskich: przeto postanawiamy, aby Urząd Ziemski, ktory powinien być *continue* na Trybunale, regestr miał w mocy swej, y porządnie sprawy wpisował; a według sposobu spraw po sobie idących, przed sąd Trybunalny przywoływać kazał.

De plebejs, tak w Koronie iako y w W. Xięstwie Litewskim.

43. Iż siła cudzoziemcow *nobilitatis titulo sibi non suo ordine adquisito*, majątności szlacheckich nakupiwszy, *munia* szlacheckich nie odprawiają, y owszem łokciem mierzą, towary wszelkie przez faktory swe w różnych sklepach przedają, mimo pozwolenie nasze; aby, *inhaerendo prioribus constitutionibus*, na Trybunale od kogożkolwiek pozwani, *inter causas officij*, a słusznymi dowody *convicti*, majątności swych *fisco Regio* poświęć, *delatori jure victori* przepadali, y na siedzenie w wieży skazani byli, *salvis juribus pri-*

vilegiorum, miast naszych Koronnych, które mają na utrzymanie dobr ziemskich.

Seymiki Generalne.

44. Seymiki, Kolski i Korczyński, aby dochodziły: przestrzeńszy czas Seymikom naznaczać w Kancellaryi na potym rozkazujemy, któryby zięchaniu tamecznemu wydołać mogli.

Opatrzanie zamku Lubowle.

45. Iż Nam wiele należy na Zamku Lubowli, y miasteczkach Spiskich, które leżąc *extra Regnum*, wielką są tę R. P. od każdego nieprzyjaciela zasłoną, a teraz pod temi mieszkańcami, częstokroć wojska tamtędy cudzoziemskie przechodzą, zacyz zawsze niebezpieczeństwa w Państwa Koronne obawiać się potrzeba: przeto wczas to opatruiąc, Staroście naszemu Lubowelskiemu, za pozwoleniem wszęch Stanow obojga narodu, pozwalamy z kwarty (tak iako y na Kamieńcu) płacą ustawiczną na sto piechoty, dla obrony zamku tamtego, y przechodów ludzi cudzoziemskich, do Państw naszych, poki R. P. tamtemu miejscu inszego opatrzenia nie obmysli. A ta piechota aby *in pleno numero* ustawicznie na zamku była.

Approbacja konstytucyi o przywileju Podlaskim.

46. Konstytucyą Seymu przeszłego Warszawskiego, wszystkiemu Woiewodztwu Podlaskiemu, wedlug przywileju ich *incorporationis* służącą, *in toto* iako w sobie jest opisana, uchwałą Seymu terazniejszego approbujemy, którą y Woiewodztwu Braclawskiemu służyć ma.

Na depaktacye Poilaskie.

47. Iż Posłowie Podlascy skarżyli się na depaktacye na Urzędniki Ziemskie y Grodzkie: przeto *authoritate* Seymu terazniejszego postanawiamy, aby napotym w wybieraniu *salariorum suorum*, zachowali się *in toto juxta jus antiquum Terrae Drohicien*: a to *sub majori poena centum marcarum Polonic: parti et iudicio per medium solventis* o co *forum* na Trybunale *peremptorie inter causas officij*. Co po wszystkich Powiatach Woiewodztwa Podlaskiego zachować się ma. A pozycya xiąg Mielnickich ma być tydzień przed Rokami, y tydzień po Rokach.

Żupa Wielicka, y inkorporacya Woytostwa temuż miastu.

48. Iż siła na rządzie zdawna postanowionych w żupach naszych należy, aby był wcale zatrzymany: aby się dla władzy siła różnych iurisdycy, przeszkody w robotach nie działa: ale aby z gorników występnych, y skarb ten nasz szkodzących, sprawiedliwość prędsza w mniejszej liczbie Urzędów działać się mogła, przez Urzędy zdawna do tego w prawie opisane, to jest Podkomorski y Żupnikowski: w czym iż Wielickie Woytostwo, które od lat dwuset y kilkudziesiąt tamże przy mieście w Wieliczce złączone jest, dla bezpieczeństwa większego, ono

przy tymże mieście zostawujemy, inkorporując y przyłączając wiecznemi czasy. Z tym iednak dokładem, żeby z niego służba Rzpltey woenna nie ginęła.

Danina mlyna klasztorowi Łęczyckiemu.

49. Na przyczynę Posłów Ziemskich, y za pozwoleniem Panow Rad naszych Koronnych przywilej na wieczność mlynika Staromiejskiego, na rzece Bzurze przy mieście Łęczyckim leżącego, przez Nas za przyczyną na terazniejszym Seymie dany klasztorowi Łęczyckiemu, zakonu Premostrateńskiego, za pozwoleniem naszym *de nova radice* fundowanemu, *authoritate Conventus praesentis*, tą konstytucyą terazniejszą we wszystkim approbujemy, y utwierdzamy.

Warunek miastu Łęczyckiemu.

50. Konstytucya *anni* 1581, która jest używiona na gwałtowniki y gołoty, w dochodzeniu wszelakich krzywd, miastu Krakowowi y Poznaniowi, tymże sposobem y miastu Łęczyckiemu służyć ma.

Rewlzya ksiąg Liwskich.

51. Przychylając się do konstytucyi roku 1601, o rewidowaniu ksiąg Liwskich postanowionej: iż dla śmierci Deputatów naznaczonych do skutku nie przyszła, onę terazniejszą uchwałą chcąc do efektu przywieść, naznaczamy Deputaty, Urodzonych, Iana Radziwińskiego Starostę naszego Liwskiego, Sąd Ziemski Liwski, Iana Brzozzkowskiego Podstarościego Liwskiego, Przeclawa Zwolskiego, Iana Iwickiego, Samuela Brzozzkowskiego, którzy będą powinni zięchać się do do zaniku Liwskiego, na dzień S. Iana Chrzociela blisko przyszły. Y tamże księgi któreby były *vetustate consumpti*, przepisać: a któreby tego nie potrzebowały, rewidować. Na co obywatele Liwskiego Powiatu pozwalają wszyscy z włoki po groszy pięci, tak *de cultis*, iako *possessis*: w czym rowno wsi y miasta nasze Krolewskie y duchowne z niemi pociągać, *authoritate praesentis constitutionis* mają. Który podatek zaraz z poborem Poborca od nich na Rokach Grodzkich pierwszych obrany, wybrać ma, y tym Deputatom do rąk oddać powinien, *sub poenis de exigenda et extradenda constitutione publica universali praesenti sancitis*.

O Rokach Kiiowskich Ziemskich.

52. Konstytucyą Seymu przeszłego, o miejscu sądenia Rokow Ziemskich Kiiowskich, *in suo robore* zostawujemy.

O przeszłym poborze Kiiowskim.

53. W Woiewodztwie Kiiowskim, roku przeszłego 1606, na Seymie Walnym Warszawskim Koronnym pobor uchwalony: iż za różnemi protestacyami wielu osob nie jest wydany Poborec obranemu, Urodzonemu Andrzejowi Suronowi, zacyz na delacie do Grodu Kiiowskiego są podani, za prozbą tedy Posłów Woiewodztwa te-

goż, mocą Seymu niniejszego tę delatę znosimy: iednak aby ten pobor temuż Poborec wyżey mianowanemu, nadaley do S. Stanisława wydany był, uchwalamy. Toż o czopowym y szosowym, gdzie go pierwey nie wydano, rozumieć się ma.

1679

O Rokach Grodzkich Kiiowskich.

54. Roki Grodzkie Kiiowskie, iż dla zgorzenia zamku, mieysca swego pewnego do sądenia y odprawowania spraw nie mają; zacyz y teraz w roku przeszłym 1608, w ratuszu Kiiowskim odprawowane były: tedy te wszystkie dekreta, zapisy, przyznania, przy mocy zostawiwszy, warujemy, aby napotym w zamku sądene y odprawowane były.

O Rokach Ziemskich y Grodzkich Sochaczowskich.

55. Za prozbą Posłów Ziemie Sochaczowskiej, pozwalamy, że gdy Roki Ziemskie Sochaczowskie przypadną, aby pod takowym sadzeniem Rokow Ziemskich, Roki Grodzkie y *Querele* nie były sądene. Toż się ma rozumieć y pod Rokami Mszczonowskimi. A gdzieby więc były sądene; ma to być *irritum et inane*. A te Roki Ziemskie aby od tego czasu parafami sądene były.

Pozwolenie placow pannon zakonnym w Sochaczowie.

56. Klasztorowi panien zakonnych u S. Dominika w Sochaczowie, które się tam z samey iałmużny S. fundują, y place pewne do budowania przy tymże klasztorze y kościele kupiły: pozwalamy, aby wiecznemi czasy od impedymentow y podatkow wszelakich były wolne. W czym Starostowie *pro tempore* y napotym będący, y insze osoby, nie mają onych nigdy trudnić.

O soli Sochaczowskiej w Kamiony.

57. Uchwałą Seymu tego postanawiamy, aby wszystkie konstytucye które mają Woiewodztwa Wielkiej Polski y Mazowieckie, y one wystawianiu na składzie soli, y przedawanie oney, Ziemi Sochaczowskiej na składzie we wsi Kamiony iednako służyły.

Porządek obierania Deputatów na Trybunał w Woiewodztwie Rawskim.

58. Dla zatrzymania *aequalitatem* dobrej zгоды, y rządu w obieraniu Deputatów w Woiewodztwie Rawskim, do którego obierania wszystko Woiewodztwo należy: postanawiamy, aby *per Terras* alternatą obierani byli tym sposobem: iednego roku z Ziemie Rawskiej dwa; drugiego roku z Ziemie Sochaczowskiej dwa; trzeciego z Ziemie Gostyńskiej dwa, *et sic consequenter*, tego przestrzegając, aby *mere possessionati* onych Ziem obierani byli.

1680

O ludziach swowolnych miast, Lwowa, y Przemyśla.

59. Ludzie swowolni, którzy pod pretextem żołnierza służebnego przy Lwowie y Przemyślu na przedmieściach, y w majątnościach mieyskich

przemieszkiwaią, rozmaite gwałty, niaizdy, wydzierstwa czynią, stacye wybierają, w bębny bią, drugich do siebie przywabiając: postanawiamy, aby Starostowie tameczni, za odniesieniem ludzi ukrzywdzonych, z takowych ekzekucy czynili, y przy mieściech bawić się zabraniali. Także depaktacye po drogach, które zwykli czynić ludziom kupieckim postronnego narodu, aby nie były, zkad y skład ginie małmazji, y innych towarow cudzoziemskich, a uyma skarbu naszego y Rzpltey nie miała się dzieie.

Inkorporacya Woytostwa miastu Warszawie.

60. Woytostwo starego miasta Warszawy, inkorporujemy czasy wiecznemi temuż miastu, *salvo jure moderni possessoris*, żeby iednak służba Rzpltey woenna nie ginęła.

Approbacja szafunku poboru Ziemie Nurskiej.

61. Uchwałę szafunku poborowego roku 1606, którego nie małą część Poborca Urodzony Andrzej Chądziński, Starosta Nurski, wedle wolej obywatelow tamecznych rozszafował, approbujemy, y onego samego, także iego Sukkollektory w tym szafunku assekuruujemy, y wolnemi od wszelakich impetycy, na prozbę tę Ziemie Posłów, czyniemy.

Kommissya między Śląskiem, a dobrym Urodzonego Stanisława Trzcńskiego.

62. Za prozbą Posłów Ziemskich Wielgopolskich, Sieradzkich, y Ziemie Wieluńskiej, za Urodzonym Stanisławem Trzcńskim, który ma od obywatelow Śląskich, y innych Xięstw postronnych, w gruntach swych nie rozgraniczonych wielkie ubliżenie: pozwalamy mu Kommissarze z Kancellaryi naszej z listy naszemi do tamtych postronnych wydać, y te dobra *finaliter* rozgraniczyć.

Sol Bydgoska.

63. Opisana jest dostatecznie powinność Żupnika Ruskiego, z strony wystawienia soli na składzie Bydgoskim, Woiewodztwem Poznańskiemu y Kaliskiemu: iednak uskarżają się Posłowie Wielgopolscy Ziemscy, że się tę konstytucy dosyć nie dzieie przez Żupnika Ruskiego, wystawieniem tę soli beczek opisanych. Przeto utwierdzając tę konstytucyą warujemy: aby koniecznie Żupnik Ruski wedle konstytucyi tę, soli iedenastie tysięcy beczek na każdy rok wystawił, pod winą opisaną, o którą *forum* za dworem, *ex delatione* Żupnika Bydgoskiego, *peremptorie* naznaczamy. Żupnik też Bydgoski ma być *possessionatus*, nie ma tę soli nikomu inszemu przedawać, iedno Woiewodztwom tym wyżey mianowanym, na potrzebę własną szlachecką, wedle konstytucyi roku 1598, w Warszawie o tym uczynionej, y frocht podlug tęże konstytucyi odprawować, y pieniądze do skarbu Koronnego, skoro sol rozprzeda, oddawać. Taż konstytucya służyć ma Woiewodztwom, Brzeskiemu, Inowrocławskiemu, y Ziemi Dobrzyńskiej.

1681

Restytucya Iakuba Domaszowskiego.

64. Za wniesieniem do Nas proźby Koła Polskiego, y pozwoleniem PP. Rad naszych, także wypuszczeniem z infamij przez stronę przeciwną: więc też osobliwy wzgląd mając na zasługi szlachetnego Iakuba Domaszowskiego Widlice, które Nam y Rzpltey (chcąc y w tym upadku, uczciwego swego poratować) po wszystkie potrzeby za naszych, y Przodka naszego czasow, statecznie oddawał, zgodną uchwałą Seymu tego, onego do czci przywracamy: y do wszelakich praw y swobod szlacheckich jego przypuszczając, dekret infamij z niego znosimy, y wiecznemi czasy kassuiemy y umarzamy.

Approbacya na Pilzienku pewney summy od Proboszcza Pilźnieńskiego zapisaney.

65. Za pozwoleniem zgodnym Stanow, y Posłow Ziemińskich, dobra od X. Wawrzyńca Grucyusa, proboszcza Pilźnieńskiego, w Starostwie Pilźnieńskim, na Mansyonarze tegoż kościoła zakupione, z wyderkaffem sześćdziesiąt złotych na Pilzienku zapisanych, *cum omnibus pertinentijs, et usufructu*, tym Mansyonarzom inkorporujemy, wyzwalając przerzeczony dobra od wszelakich czynszow, podatkw, wiecznemi, czasy.

Inkorporacya dwu pułłankow, konwentowi S. Dominika w Przemyślu.

66. Za pozwoleniem Stanow y Posłow Ziemińskich, dwa pułłanki, rzeczony Nieścierowski y Filczkowski, na Zasańiu, w Starostwie Przemyślskim, y stawisko pusto tamże leżące pod folwarkiem niegdy Piotra Grzegorzowica, daciemy wiecznemi czasy konwentowi S. Dominika w Przemyślu, *cum omnibus attinentijs, pertinentijs, et usufructu*, za konsensem y ustąpieniem Wielmożnego Adama z Zmigroda Stadnickiego, Kasztellana Kaliskiego, Przemyślskiego Starosty.

Żołnierze wyjęci od sądow.

67. Zabiegając niebezpieczeństwem tym, kotreby z różnych stron na Koronę, y przyległe Państwa nasze, przypaść mogły, a bez ludzi żołnierskich, nie mogłyby być odparte; dla czego tych wszystkich, ktorzyby na którąkolwiek stronę, tam gdzieby potrzeba Rzpltey ukazowała, od Hetmanow Koronnych, y W. X. Lit. obroceni byli, od sądow wszystkich *in genere* reassumiąc *in toto* konstytucyą za Krola Stefana, roku 1578 wolnemi czyniemy, *exceptis causis ad inscriptiones, expulsionis violentiae, et rei judicatae*. Także insze wszystkie urzędniki woienne, na teyże posłudze woienney będące, y dwor nasz.

Naznaczenie Lustratorów.

68. Lustratory do rewidowania dobr stolu naszego, tak po zmarłej ręce, iako y kotreby dotąd nie były rewidowane, abo na ktorych summy stare są extenuowane, deputujemy.

Naprzod My z strony naszej:

Do Wielkiej Polski: Urodzonego Daniela Domarackiego, Sekretarza naszego; do Małej Polski: Urodzonego Woyciecha Sękowskiego, Sekretarza naszego; do Rusi, y Wołynia: Urodzonego Piotra Kochanowskiego, Sekretarza naszego; do Kiiowa: Urodzonego Floryzna Oleszka Prytniowskiego, Woyskiego Włodzimierskiego, Sekretarza naszego; do Prus: Urodzonego Grzybowski, Sekretarza naszego; do Mazowsza y Podlasza: X. Stanisława Grochowski, Sekretarza naszego.

Panowie też Rady z strony swej deputowali:

Do Wielkiej Polski: Urodzonego Szczęsnego Słupeckiego, Kasztellana Zarnowskiego; do Małej Polski: Urodzonego Konstantego Plichtę, Kasztellana Sochaczowskiego; do Rusi y Wołynia: Urodzonego Stanisława Bykowskiego, Kasztellana Łęczyckiego; do Kiiowa: Urodzonego Iana Roszkowskiego, Kasztellana Przemęckiego; do Prus: Urodzonego Kosobuckiego, Kasztellana Wysogrodzkiego; do Mazowsza y Podlasza: Urodzonego Gawrońskiego, Kasztellana Wieluńskiego.

Posłowie też Ziemińscy z poszrodka siebie deputują:

Do Wielkiej Polski: Urodzonego Pawła Sulgostowskiego; do Małej Polski: Urodzonego Mikołaja Kuropatwę, Stolnika Halickiego; do Rusi y Wołynia: Urodzonego Rudnickiego, Podśędka Kaliskiego; do Kiiowa: Urodzonego Iana Dzierzka, Podśędka Lubelskiego; do Prus: Urodzonego Sebastjana Ciechomskiego, Pisarza Ziemińskiego Gostyńskiego; do Mazowsza y Podlasza: Urodzonego Iakuba Lichowskiego.

Naznaczenie Deputatow do kwarty.

69. Deputaty do odbierania kwarty w Rawie, naznaczamy, z Panow Rad;

Z Wielkiej Polski: Urodzonego Stanisława Garwaskiego, Kasztellana Płockiego; a z Małej Polski: Urodzonego Piotra Firleia, Kasztellana Zawichoyskiego.

A z Posłow Ziemińskich:

Z Wielkiej Polski: Urodzonego Krzysztofa Wysockiego; z Małej Polski: Urodzonego Krzysztofa Broniowskiego.

Zniesienie przesądow u sądu głównego Trybunalskiego W. X. L.

70. Sędziowie główni na sędziech swoich, od wszelakich spraw aby żadnych przesądow nie brali, mocą tego Seymu znosimy wiecznemi czasy, y zakazujemy, aby ich iako Sędziowie główni nie brali, tak y strony prawujące się nie dawały. Co *exnunc* w tym roku 1609 u sądu głównego począć y na potomne czasy zachować się ma. A *salarium* Sędziom głównym takowe być ma; strony, kotre sprawy swe u sądu gło-

Pisarz Ośmiański w Miedziale.

73. Konstytucyą roku 1590, do exekucyi przywodząc, *exnunc* do Miedzala aby Starosta Ośmiański terazniejszy, y na potym będący, Pisarza przysięgłego y dobrze osiadłego, *vigore hujus Conventus* dawał, mieć chcemy: kotry aby ieno opowiadania y zeznawania Woźnych przyjmował, a daley ni w co nie wdawał się, wypisy z podpisem ręki swej, a z pieczęcią Starosty samego obywatelom wydawał, kotre wypisy, iako y Grodzkiego Ośmiańskiego Pisarza, do spraw każdemu ważne być mają.

Korrektura praw W. X. L.

74. Korrekture praw y Trybunału W. X. L. uchwałą Seymową składamy czas pewny na dzień S. Marcina w roku niniejszym 1609. Do Wilna zjechać się będą powinni Deputaci niżey mianowani: z Panow Rad, Wielebny, Wielmożni, X. Biskup Wileński, Kasztellan Trocki, Woiewoda Witepski, Kanclerz abo Podkanclerzy W. X. L. A z stanu rycerskiego mianowali Posłowie Ziemińscy z Woiewodztw: z Wileńskiego, Urodzonego Roszczyca: z Trockiego, Urodzonego Adama Talwoszę, Starostę Dynemburskiego: z Żmudzkiej Ziemi, Urodzonego Sebastjana Kiesztorta, Sędzię Ziemińskiego: z Połockiego, Urodzonego Krzysztofa Sokolinskiego, Starostę Iezierzyckiego: z Nowogrodzkiego, Urodzonego Wasila Tychińskiego Zienkiewicza, Sędzię Ziemińskiego Nowogrodzkiego: z Witepskiego, Urodzonego Bohdana Ogińskiego, Podkomorzego Trockiego: z Brzeskiego, Urodzonego Iędrzeia Piekarskiego. Mściślawski y Miński Powiaty, do braci. Ktorzy Deputaci ziachwasy się na czas y miejsce wyżey mianowane, prawa y Trybunał W. X. L. przeyrzeć y skorygować mają, przychylając się iako naybliżej do prędszey y łatwiejszey sprawiedliwości, *non obstante unius vel duorum, triumve absentia*.

Kommissyą między Woiewodztwem Kiiowskim, a Powiatem Możerskim.

75. Rozgraniczenie Woiewodztwa Kiiowskiego z Powiatem Możerskim, iż dotąd nie skończyło się, zaczym wielkie ukrzywdzenia y rozmaite excessy, w granicach Powiatu Możerskiego od obywatelow Woiewodztwa Kiiowskiego dzieją się, a w tym sprawiedliwości dla rozgraniczenia dochodzić nie mogą: czemu zabiegając aby przewłoka sprawiedliwości nie działała się, a takie excessy pohamować się mogły, *vigore hujus Conventus* postanawiamy, y na to rozgraniczenie z Woiewodztwem Kiiowskim naznaczamy Urodzonych, Samuela Hornostaia Podkomorzego, Rafała Witowskiego Łowczego; Kiiowskich, Waclawa Wilhorskiego: a z Powiatu Możerskiego, Wielmożnego Ioana Micleszka Kasztellana Mściślawskiego, y Urodzonych, Stefana Loskę Marszałka y Sędzię Ziemińskiego, ktorzy na dzień dwudziesty Septembra w roku terazniejszym przypadający, do Owruczego zia-

wnego z iakieykolwiek miary przypadające mieć będą, każda z nich do rejestru wpisać się powinna. A wpisując się do rejestru powody y pozwany będzieli się chciał wpisać, każdy z nich ma dać kopę groszy Litewskich do akcyi iedney: a ile akcyi będzie wpisował, od każdej po kopie ma dać: a iesliby też w iednym pozwie uczestnikow wiele było, tedy nie od osob, ale od akcyi tylko y od pozwu kopa ma być dana. Także gdy Sędziowie Powiatowi do spraw między stronami, do Sądu głównego bywają pociągani, nie od osob, ale od zupełnego Urzędu kopa ma być dana. A gdy strony we wszelakich sprawach swych u tego sądu głównego z kontrowersyi rozprawować się będą, za kim dekret wynidzie, iż mu cokolwiek przysądzą, lubo wolnym zostanie, tedy tylko iedną kopę groszy Litewskich sądowi dać ma, by też naywięcey uczestnikow w iednym pozwie y kauzie było. Do tego appellacye niesłuszne, y winy excessive, według konstytucyi Trybunalskiej Sędziom głównym płacone być mają. A nad to nic więcej od wszelakich spraw brano y dawano być nie ma. Także od przyznawania ugody, y zapisow wszelakich, y zlecenia mocy plenipotentom u tego sądu głównego nie ma być brano. To iedno waruiemy, aby te kopy ten kto z dekretu winien zostanie, zarazem wracał temu kto ie sądowi dawa, a niewinnym zostaje, pod troiakiemi winami. A pomienieni Sędziowie sprawy sędzić mają z rejestru porządkiem, począwszy od iednego Powiatu sprawy aż ie odsądzą: toż dopiero drugiego Powiatu sprawy następować y sędzić się mają. I tak wszystkie Powiaty do końca odprawować będą. Iednakże terminy wszystkich Powiatow według konstytucyi zostawać mają.

O mandaciech na Sejm, y pozwiech zadwornych W. X. L.

71. Widząc być w tym wielką trudność y zwłokę ukrzywdzonym, gdy im przychodzi daleko za dworem naszym do Kancellaryi naszej po mandaty y pozwy posyłać: przeto mocą tego Seymu pozwalamy każdemu potrzebującemu pozwu na Sejm za dworem naszym, pozwy brać u Pisarzow naszych Ziemińskich, swojego Powiatu abo Woiewodztwa, y takimi pozwy pozywać się wolno będzie, kotre tak ważne być mają, iako z Kancellaryi naszej wzięte.

Deklaracya summy zapisaney na przeszłym Seymie Urodzonemu Bohdanowi Ogińskiemu.

72. Konstytucyą na przeszłym Seymie roku 1607, na sumę ośmi tysięcy złotych, Urodzonemu Bohdanowi Ogińskiemu, na pewnych wsiach Dorsumskich darowaną, wcale przy mocy zachowujemy *authoritate* Seymu niniejszego, z pozwoleniem wszech Stanow, a te słowa *ad extenuationem* z tytułu tey konstytucyi (omyłką wpisane) kassuiemy, y tę sumę zapisaną, według przywileju naszego na przeszłym Seymie danego, stwierdzamy.

chawszy, nieodwłocznie to rozgraniczenie odprawować, y zaczawszy kończyć mają. A na każdego z tych do rozgraniczenia naznaczonych, któryby *absque legali impedimento* na czas y miejsce naznaczone nie przybył, y powinności swey dosyć nie uczynił, winę dwieście grzywien naznaczamy, o którą *forum* każdemu w tym krzywdę ponoszącemu, na Trybunale w Koronie *inter causas officij c. x. visus Palatinatus*, a w W. X. L. między obligami, *peremptorie* czynić naznaczamy. A ięśliby z ktorey strony wszyscy Kommissarze nie wyiechali: tedy *praesentes* to rozgraniczenie odprawować y kończyć mają, a zastanowione za słusne trzymane byź mają wiecznie: *absentia tamen unius non obstante*. A *interim* ukrzywdzonym preskrypcya czasu prawa szkodzić nie ma, y wszystkie processy Aktorowi w którymkolwiek Grodzie uczynione, wcale zostawuemy.

Komm'ssarze między Xięstwem Kurlandskim, a Powiatem Braclawskim.

1686

76. Konstytucyą Seymu przeszłego o Kommissarzach, na rozgraniczenie z Xięstwem Kurlandskim Powiatu Braclawskiego, *in suo robore* zostawuemy, a Podkomorzich z Powiatow, Wilkomirskiego, y Wilńskiego, do tegoż naznaczamy, pod winą złotych Polskich pięci set, gdzieby przed Seymem przyszłym na tę Kommissyą nie ziachali.

Approbacya domu sądowego Wołkowiskiego.

77. Za instancyą Posłów Ziemskich Powiatu Wołkowiskiego, dom zbudowany na sądy Ziemskie we dworze naszym Wołkowiskim, *authoritate hujus Conventus* approbuemy.

Czopowe Iasnie Wielmożnego Hetmana Wielkiego X. L.

78. Czopowe Iasnie Wielmożnemu Ianowi Karolowi Chodkiewiczowi, Staroście Generalnemu Ziemie Żmudzkiej, Hetmanowi najwyższemu W. X. L. od wszech Stanow W. X. L. w roku 1607 pozwolone, że z niektórych Woiewodztw y Powiatow aż do tego czasu wydane nie jest, mocą tego Seymu uchwalamy y to mieć chcemy, aby tam gdzie ieszcze nie wydawano, wydać byli powinni, pod winami w uniwersale opisanemi.

Kommissarze do rozgraniczenia Powiatu Rzeczyckiego z Orszańskim.

79. Za proźbą Posłów Rzeczyckich, naznaczamy Kommissarzow do rozgraniczenia Powiatu Rzeczyckiego z Orszańskim, z Orszy Urodzonego Iana Horskiego Marszałka, Urodzonego Andrzeja Woropaia Sędziego, Urzędnikow Ziemskich Orszańskich, Kniazia Fedora Lukomskiego, Podkomorzego Orszańskiego. Z Rzeczycko, Urodzonego Piotra Zyzemskiego, Starostę Rzeczyckiego: którzy sami mają się o czasie porozumieć z sobą, y tę kommissyą odprawić. A gdzieby który z nich ieden nie stanął, to

przeszkodą byź nie może: ci co ziają, mają to rozgraniczenie odprawić.

Zabudowanie zamku Możerskiego.

80. Zamek Możerski, który zgorzał za Podstarostwa Solwiana Połońskiego, iż żadney wiadomości iakim to sposobem spalenie się stało, obywatele tamecznego Powiatu nie mają, y on Podstarości z urzędu ziachał, w którym wiele armaty y apparamentow woiennych, y majątności szlacheckich, y mieyskich, pogorzało: do wywiadowania tego naznaczamy osob pewnych, Adama Ruckiego Sędziego, Sebastjana Kruniewiczza Podstolego, a Wasileia Korszaka: którzy porozumiawszy się z sobą o czasie, y oznaymwszy przez list swoy bywшему Podstarościciemu, za ktorego się to stało, kładąc list do niego do miasta Możera, wywiadowanie o to spalenie, obyczaiem o skrutyniach opisanym, czynić mają, y co się pewnego pokaże, mają Nam oznaymić przez list swoy. A My co prawu należec będzie, postąpić w tey sprawie przeciw winnemu każemy. A iż na zbudowaniu zamku tamecznego (gdyż na wstręcie iest każdemu nieprzyjacielowi) wiele należy: tedy za zgodą oboyg Stanow, zamek ten w Możeru zabudować, iako nayprędzey może byź, Starosta tameczny Możerski, poddanemi włości Możerskiej, dzierżawy swey dożywotney, y mieszczanie Możerscy Horodnie swe mają. A gdzieby ktorzy szlachcicy na tantym Horodyszczu przedtym budowanie swe mieli, y teraz wolno im ie budować będzie. A Starosta tameczny, ani Urząd iego, bronie im tego nie ma, y do żadnego obciążenia przyciągać nie może: a o majątność zgorzałą w tantym zamku, każdemu stanowi wolność, z tym do kogo mu przez wywiadowanie tych osob ukaże, zostawuemy.

1687

Summa Urodzonemu Ianowi Sapiże, Staroście Uświat-skiemu.

81. Iż na przeszłym Seymie w nagrodę znacznych y przeważnych zasług, Urodzonemu Ianowi Sapiże, Rotmistrzowi naszemu, summę dziesięć tysięcy złotych Polskich, za zgodą wszech Stanow, z poborow przeszłych dać naznaczono, a ta summa y do tego czasu przerzeczonego Sapihy nie doszła: przeto *vigore hujus Conventus*, z poborow przyszłych te dziesięć tysięcy złotych, Podskarbiemu W. X. L. zapłacić naznaczamy.

Dom sądow, y sklep dla schowania ksiąg Ziemskich w Pińsku.

82. Konstytucyą o wymierzeniu placu, na zbudowanie domu sądowego Ziemskiego, y na wymierzenie placu na zmurowanie sklepu, do schowania ksiąg Ziemskich w zamku naszym Pińskim, tak objaśniamy: iż Starosta nasz Piński ma, y będzie powinien przez Urzędniki swe to place naznaczyć, y wymierzyć, tak w zamku, iako w mieście Pińskim, nadaley do S. Troycy w roku terazniejszym. A szlachta tameczna,

suis sumptibus ten dom y sklep zbudować mają z dobr swych, na iaki się między sobą spólnie zgodzić będą mogli.

A dla większey wiary y pewności, te konstytucye pieczęcią Koronną zapieczętować rozkazaliśmy. Dan w Warszawie na Seymie Walnym Koronnym, dnia 26, miesiąca Lutego. Roku Pańskiego 1609. Panowania Krolestw naszych, Polskiego dwudziestego wtorego, a Szwedzkiego, szesnastego roku.

Na własne Krola I. M. rozkazanie.

1688

UNIWEERSAŁ POBOROWY,

NA SEYMIE WALNYM KORONNYM WARSZAWSKIM

W ROKU 1609 UCHWALONY.

ZYGMUNT III

z Bożej łaski Krol Polski, etc. etc.

Wszem wobec komu to wiedzieć należy, etc. (*vide fol. 1637**) także y Posłów Ziemskich oboyg narodu, na zabiezenie rożnym niebezpieczeństwom, y na podparcie woyny Infantckiej, uchwaliliśmy y postanowili pobor zwykły, tak w Koronie, iako y w W. X. L. ze clem nowo podwyższonym w W. X. L. y z splanem wodnym. Ktory to podatek ma byź wydawany sposobem niżej opisanym.

Wszyscy kmiecie, y każdy z nich zosobna, tak nasi, iako y poddanych etc. (*lege supra a fol. 1637 usque ad f. 1651*). **)

Od ołowiu, miedzi, siarki, saletry, ktore abo Wisłą prowadzą z Krakowa, abo ziemią do Gdańska, abo za granice, względem czwartego grosza, poboru powinni dawać od cetnara ołowiu po szelagu: od miedzi po groszu iednemu. Od beczi siarki, po groszy pułczwarta. Od cetnara saletry, po groszu. Ktory pobor odprawiwszy raz, za pierwszym kwitem mają byź wolni wszędzie etc.

Cło nowe.

Cło nowe W. X. L., y splan wodny, według pierwszych uniwersalow uchwalamy, ktore się począć ma ode dnia 22 miesiąca Kwietnia, w niniejszym roku, a skończyć się we dwie lecie takowegoż czasu, y dnia. Do ktorego wybierania, Starostowie, dzierżawcy dobr naszych, także PP. Rady, duchowni y swietcy, y stan szlachecki, wszędy w dobrach naszych, y swoich, komor, przykomorkow, gdzieby skarb potrzebę byź baczył, bronieć nie mają, nie wyciągając nic na się, ani na Urząd swoy podatku od Rzpltey na Seymie uchwalonego. A ięśliby kto-

*) W naszym wydaniu patrz str. 452.

**) W naszym wydaniu patrz str. 452—458.

(Przyp. wydawcy.)

kolwiek co ważył się wyciągać na swoy własny pożytek, z pomienionego cła nowego, także y starego, tedy podług statutu w rozdz: pierwszym, artykułu 21 karana byź ma: o co z takowym *forum* ukrzywdzonemu, w każdym *subsellium peremptorie* zostawuemy. A iż w tymże clem nowym oszukanie się dzieie, że kupcy z towarami swemi na kocznych iężdząc, do gospod, nie opowiedziawszy się pierwey na komorze, wieździają, y towar drogi, iedwabie, złoto niciane, zlotogłowy, axamity, futra, y insze towary ukrywają, y dziwnych sposobow ku oszukaniu w tym zażywają: postanawiamy, aby żaden kupiec do domu wieźdząc, nie opowiedziawszy się pierwey na komorze, nie śmiał. A przemyty y winy, połowica na skarb, abo arendarza cła pomienionego: a druga połowica Urzędow naszym, y szlacheckim, przypadać ma. A to cło nowe, y splan wodny podług instruktarzow skarbowych, na ten czas wybierane byź ma.

1689

Czas oddawania poborow.

Szos z miast y miasteczek, mają miasta y miasteczka począć wydawać do Poborcow swoich, w Poniedziałek Kwietny przyszły, a mają go skończyć na S. Stanisław w Maiu. Także y łanowe y to co raz w rok wybierano bywa, począwszy tegoż dnia y czasu, rowno z szosem oddano byź ma do Poborcow: w którym czasie ięśliby kto tego poboru nie wydał, iuz *in delatis* do Urzędu Poborca oddać go ma, nadaley w sześci niedzielach potym: ktorey delacyi ięśliby w tym czasie sześci niedziel Poborca do Grodu nie oddał; tedy iuz do skarbu spelną oddać będzie powinien, nie szczyjąc się delatą, y Urząd po sześci niedzielach, nie będzie powinien delaty od Poborce przyjmować: za którą delacyą, *cum poena quatuordecim marcarum*, zapłacić każdy będzie powinien Urzędowi Grodzkiemu. A Urząd Grodzki, to co wybierze, w dziesięć niedziel po oddaney delacyi do Podskarbiego powinien będzie odesłać, abo urzędowne processy, w którychby się żadna folga przeciwko deferowanym nie okazowała, pod winą sta grzywien, gdy będzie do tey delacyi pozwany na Trybunał: ktore iednak processy, Urzędy, za pomknieniem czasu od Podskarbiego, do dalszey exekucyi przywodzić mają: ktorey winy połowica sądowi, a połowica stronie pozywającej przychodzić ma. A takowych delacyi, ktore Poborce do Grodow podawać będą, mają ekstrakty z tych Urzędow Grodzkich *autentice* oddawać do skarbu, przy oddawaniu rat. Z ktorych delacyi iuz skarb, a nie Poborce, Urzędy Grodzkie requirewać mają. Wszakże gdzieby się zaś kwity Poborcow, po oddaney delacyi, przed Urzędami pokazały, tedy Urząd iego kwit do siebie wzięwszy a *per decretum* pozwanego wolnym uczyniwszy: ma zapłacić to w skarbie *de suo*, a repetować tego w Grodzie swoim od Poborce, *cum poena quatuordecim marcarum*, za każdym kwitem takowym, *sine appellatione*: ktorey winy połowica Staroście, a po-

łowica stronie niewinnie pozwaney, należeć ma. A ten też który będzie niesłusznie pozwan za delacją Poborce, y kwit Poborce przed Urzędem pokaże, nie ma nic w Grodzie od dekretu płacić: a Poborcy to co wybiera, wiernie, a sprawiedliwie do skarbu odnieść, y oddać powinni będą, za kwitami Podskarbięgo Koronnego, y W. X. L. nadaley we dwie niedzieli po S. Michale: ktore oddawanie odkładac się daley nie ma. Na który czas iesliby który Poborca nie oddał, tedy pozwany na Trybunał któryżkolwiek, tak Piotrkowski, iako y Lubelski: a W. X. L. do Trybunału Lit: od Instygatora skarbowego, z winą sta grzywien, oddać ie *in instanti* będzie powinien, *sub poena bannitionis*: ktorey winy połowica na sąd, a połowica druga na delatora przychodzić ma.

1690

A w W. X. Lit. pobor łanowy, szosowy, ze wszystkich dobr naszych, duchownych y świeckich, nikogo w tym nie ochraniając, Poborcowie w tym uniwersale naznaczeni, y ktorzy zaraz na Seymikach po relacyi, w Woiewodztwach y Powieciach, ktore zwykli po Seymie we czterech niedzielach miewać obrani będą, we dwie niedzieli po pomienionym Seymiku do Poborców wszelakie Stany począć wydawać maia; y wydać go skutecznie za sześć niedziel; to iest, do dnia 21 Maja, powinni będą. A Poborcowie ten pobor do skarbu naszego, nadaley we dwie niedzieli począć oddawać, y skończyć oddanie. Liczbę uczynić do dnia dziesiątego, miesiąca Czerwca. A to wszystko w niniejszym roku 1609 maia, y powinni będą, pod winami w tym uniwersale opisanemi: o co *forum* y Poborcami, y z Urzędy Grodzkimi, do ktorych delatę podadzą, tak za dworem naszym, iako y na Trybunale, gdzie skarb nasz *commodius* będzie rozumiał. Toż się ma rozumieć y z czopowym, ktoby go wydawać bronil, abo nie dopuścił.

Poborcowie też na sprawiedliwe wybieranie tego poboru, przysięgę urzędową wedle uniwersału *anni 1591* wykonać, y przy uczynieniu liczby w skarbie naszym, produkować ie maia.

A czopowe y cło nowe, w W. X. Lit. w administracyą, a potym z inszemi Poborcami, w szafunek Podskarbięmu Ziemięskiemu W. X. Lit. poruczyliśmy: z czego on na przyszłym Seymie, wyliczyć się będzie powinien, poruczając to wierzę ięgo, aby z iako najlepszym pożytkiem Rzeczypospolitey, tak czopowe, iako y cło nowe, arendował.

Szafunek tych poborow.

Maia te pobory PP. Podskarbiowie obracać, osobliwie na poparcie wojny Infantckey, y tam gdzieby niebezpieczeństwo iakie Koronne tego potrzebowało. Długi zaś, tak zaciągów wojennych, żołnierskie, iako y te ktore na potrzeby wojenne, *ad fidem publicam* się stały, wypłacać będą. A między inszemi, we Gdańsku kleynoty Koronne na żołnierza Infantckiego zastawione, naprzod wykupić, aby nie ginęły.

A iż Wielmożny Ian Karol Chodkiewicz, Starosta Żmudzki, Hetman W. X. Lit. wydatkow swoich na wojnę Infantcką uczynił nie mało, o ktorych zapłatę przez Posły Zięmskie *instantia* u Nas czyniona była: przeto roskazaliśmy obiema Podskarbiom, Koronnemu, y W. X. Lit. aby porachowawszy się dostatecznie, coby się słusznie z rachunkow bydź pokazało; po połowicy, z oboiego skarbu zapłacono mu było.

1691

Za zgodą wszech Stanow, a pozwoleniem naszym, dla zasług w dziele rycerskim, Urodzonego Stanisława Cieklińskiego, darowaliśmy mu z reszt poborow przeszłych Koronnych, złotych Polskich cztery tysiące, ktore skarb nasz Korony, ukazać mu ma na pewnym miejscu, abo sam wyciągnawszy ie, istotnie zapłacić onemu będzie powinien.

Ukazano Nam z skarbu W. X. Lit., iż przy Urodzonym Teodorze Łackim Pisarzu Polnym W. X. Lit. reszta niemała z czopowego, tak Upitskiego (ktore arendował był w roku 1604 na lat cztery, y po tym roku 1607 w rożnych Powieciach) została: przeto względem konstytucyi *anni 1607* którą pozwolono mu było po zapłacie żołnierzom zkonfederowanym, w Brześciu, y w Grodnie, w nagrodę służb ięgo znacznych na wojnach odprawowanych, złotych Polskich dziesięć tysięcy: ktora summa iż go nie doszła, tedy z tych reszt przy nim pozostałych, pozwalamy mu te dziesięć tysięcy złotych. A to co będzie zbywało z porachowania skarbowego, powinien będzie, krom wszelakiey włoki do skarbu wniesić, y zapłacić.

Za spólną zgodą obywatelow Wileńskich, ktorą Nam Posłowie tamteczni odnosili, Poborca terazniejszy, przy poborze terazniejszym, ma wybierać z włoki osiadley po sześci groszy Litewskich; y te pieniądze na Seymiku Gromnicznym *in anno 1610* obywatelom tamecznym oddać, y liczbę uczynić ma, y powinien będzie: a te pieniądze maia się obrocić na kupienie domu, dla Sądow Zięmskich Wileńskich. A z Poborcą, gdzieby nie oddał, każdemu *forum* na Trybunale zostawujemy.

A wybieranie czopowego, składnego, y czwartego grosza ma się począć wybierać w Poniedziałek Przewodny, a kończyć się ma przez rok: a do skarbu maia ie odnosić, y oddawać na kwartaly, abo na czasy w kontrakciech postanowione z skarbem: ktore kontrakty wolno będzie Podskarbięmu stanowić pod temiż winami. A gdzieby P. Bog miasto ktore morowym powietrzem nawiedził, tedy ma Poborca, abo Sukkolektor, urzędownie limitacyą wybierania poboru, tak czopowego, iako y innych, zapisać. A po uspokoieniu powietrza, tyle czasu, iako w powietrze nie wybierał, dobierać: tak żeby zupełny rok czopowe, y insze potrzeby roczne, wybierane były, a skarb ztąd szkody nie odnosił.

Poborcy do wybierania tych poborow, naznaczeni w Woiewodztwach.

W Krakowskim, y w Xięstw. Zatorskim, Urodz. Hieronym Przyłęcki z Przyłęka. Przy nim składne winne, y czwarty grosz. W Poznańskim, przeszłego poboru dobierać: a o cały do braciey. W Wileńskim, pobor: a Poborca Urodz. Marcin Gorski. W Lidzkim, y pobor dawny: a drugi do braci, y Poborca. W Osmiańskim Poborca Urodzony Hrehory Wyssorapka: szafunek do Powiatu. W Wilkomierskim pobor: a Poborca do braci. W Braclawskim, pobor: a Poborca do braci. W Sędmirskim, pobor: o Poborcę niezgoda. W Pilźnieńskim, Radomskim, Opoczyńskim, Chęcinskim, Stężyckim, Powieciach pobor ieden: a Poborca do braci. W Kaliskim, stary pobor: a drugi y Poborca do braci. W Trockim, pobor: Poborca Urodzony Krzysztof Strawiński. W Powiecie Grodzińskim pobor: a Poborca Urodzony Iakub Kończewicz. W Powiecie Kowieńskim pobor: a Poborca, do braci. W Powiecie Upitskim pobor: a drugi pobor, y Poborca, do braci. W Woiewodztwie Sieradzkim, Radomskiego y Piotrkowskiego Powiatu, pobor: a o Poborcę niezgoda. Rotmistrz z Woiewodztwa. Z Sieradzkiego, y Szadkowskiego Powiatow, pobor: a o Poborcę niezgoda. W Ziemi Wieluńskiej y Ostrzeszowskiej, pobor: a Poborca, y Szafarz, do braci. W Łęczyckim Poborca Baltazar Radziński. W Ziemi Żmudzkiej, pobor ieden: a drugi do braci. Poborca Urodzony Ierzy Bielewic. W Brzeskim Kuiuawskim, pobor, y Poborca do braci. W Woiewodztwie Kiiowskim, przyszy pobor: a drugi do braci. Poborca Philon Strybel, Cześniak Kiiowski. W Inowłocławskim, do braci wszystko. W Ziemi Dobrzyńskiej, do braci wszystko: a Seymik w Piątek, przed Niedzielą Kwietnią, dla relacyi, y Poborców. W Ruskim, dwa pobory, iesli ie drudzy dadzą. Poborca Urodzony Stanisław Głębocki, do Lwowskiego, y Zydaczewskiego. W Przemyskiej, pobor: a Poborca Urodzony Ian Sobiegurski, czopowe, y składne, przy Poborcy: furmanka przy czwartym groszu. W Sanockiej, Poborca Urodzony Wojciech Humnicki, Woyski Sanocki.

1693

A ci wszyscy Poborce Zięm przerzeczonych, tak łanowy pobor, iako y czopowe wybierać maia, y z nich przysięgę na oboie uczyniwszy, do skarbu I. K. M. respondować.

Powiatow, Halickiego, Trębowolskiego, pobor. Szafarz y Poborca, do braciey: a deklaracya na wtorych Rokach. Chełmskiego, Poborca Urodzony Ian Gorzkowski. Wołyńskiego, pobor do braciey. A Seymik *pro 3 Aprilis*, w Łucku. W Podolskim pobor: a Poborca do braciey na wtore Querele, po Seymie. A z dobr szlacheckich czopowe nie ma bydź. W Lubelskim, pobor: a Poborca do braciey. W Połockim, pobor ieden na obronę Infantcką: drugi do zgody. Myta nowe do braciey. Poborca,

Urodzony Ostachi Korszak, Woyski Połocki, ażeby dobrał retentow. W Belskim pobor: a Poborca do braci. W Nowogrodzkim, pobor na Infanty: szafunek w Powiecie. Myto nowe do braciey. Poborca Andrzej Obyński. W Słonińskim pobor drugi do braci, y Poborca, y myto nowe. W Wołkowyskim, także iako y w Słonińskim. W Płockim, do braci wszystko. W Witebskim, pobor, myto nowe do braci. Poborca Urodzony Iarosz Iachymowicz. W Orszańskim, pobor, Poborca Urodzony, Roman Łukomski na Szczydacie. W Mazowieckim, Ziemię Czerskiej, pobor do Infant. Poborca do braci: a Seymik we cztery niedzieli w Warszawie. W Warszawskim pobor: a poborca Urodzony Kasper Rusiecki. W Ziemi Wiskiej pobor y czopowe. Poborca Urodzony Michał Kuczowski, Podstarości Wiski, y Rotmistrze z Powiatu. W Wysogrodzkim pobor: a Poborca Urodzony Maciej Nawkaski. W Zakroczymskim pobor: a Poborca Urod. Grzegorz Chmielowski, y z czopowym. A przysięga na pierwszych Querelach. W Ciechanowskim, wszystko do braciey. W Łomżenskiej, pobor. Poborca Urodzony Andrzej Węgierski. W Rożańskim y Makowskim pobor. Poborca Urod. Adam Błędowski. W Ziemi Nurskiej, do braci wszystko. W Liwskiej, pobor na expedycyą Infantcką. Poborca do braci. Czopowe przy Poborcy, na Infantcką expedycyą. W Podlaskim, w Ziemi Drohickiej, pobor. Poborca Urod. Ierzy Skiwski: przy którym czopowe. Ziemię Mielnickiej, pobor. A Poborca Urodzony Mikołaj Orzeszko: przy którym czopowe. W Bielskim Powiecie pobor. Poborca Urodzony Adam Miński, Podsedek Ziemi Bielskiej: a przyszy Poborca ma retent dobierać. W Rawskim, pobor stary: a drugi do braci, y Poborca. W Sochaczowskim pobor, a drugi do braci: y Poborca na pierwszych Rokach Grodzkich Sochaczowskich. W Ziemi Gostyńskiej, pobor: a Poborca Urod. Piotr Rybski z Liatnowa. W Brzeskim Litewskim pobor: y drugi do zgody: a Poborca do braci, y myto nowe. W Pińskim, pobor. Poborca Urodzony Konstanty Chwiedzinszko, Chorąży Piński. W Chełmińskim pobor, *a de modo contributionis*, do braci. W Mściławskim pobor, a Poborca Urod. Kopeć. W Malborskim, pobor: a *de modo contributionis*, do braci. W Braclawskim, pobor, y czopowe przy Urodzonym Iwanie Mielezku. Seymik *pro 8 Aprilis*. W Pomorskim, pobor: a Poborca do braci. W Minskim, pobor: a Poborca Urodzony Marcin Wołodkiewicz. W Możerskim pobor: a Poborca Urodzony Fiedor Obuchowicz. W Rzeszyckim, pobor: a Poborca Urodzony Filip Iudycki. W Ziemi Infantckiej, w Wendeńskim, Derpskim, Pernaskim, do braci.

1694

A tym Woiewodztwom y Powiatom, ktorzy obranie Poborców wzięli sobie do braci, także y namawianie drugiego Poboru, składamy Seymiki w Koronie *pro prima April.* abo więc iesliby około tego czasu *Querellae* albo Roki Grodzkie, w ktorych Powieciach przypadały, na onych to

odprawić maia, y o Poborcach Podskarbiemu Koronnemu oznaymić. A o poborach drugih, zgodę swoją do wiadomości naszej przywieść nie zaniechają, tak w Koronie iako y w Wielkim Xięstwie Lit.

Salaria Poborcom.

Salaria tym Poborcom, maia być rachowane od każdego złotego po groszu iednemu, z ktorego *salarium* iuz y koszt odwożenia pieniędzy do skarbu, odprawować maia. A dla lepszej wiary, y pewności wszystkich rzeczy, pieczęcią Koronną zapieczętować roskazaliśmy. Dan w Warszawie, na Seymie Walnym Koronnym, dnia 29 miesiąca Czerwca, roku Pańskiego 1609. Panowania Krolestw naszych, Polskiego 22, a Szwedzkiego 16 roku.

Na własne Krola I. M. roskazanie.

1695

ARTYKUŁY WOJENNE

HETMAŃSKIE, AUTHORITY SEYMU
APPROBOWANE,

ANNI 1609.

Iż od samego Pana Boga każde zwycięstwo, bo on iest Bogiem woysk y zastępów: Rotmistrz tedy każdy ma to mieć na pieczy, żeby się Pana Boga bał, y swym przykładem y napominaniem wiodł do boiaźni Bożej, y pobożnego y przystoynego życia towarzysze, a oni także zaś pacholki swe.

Żadna sprawa, owszeki rycerska, nie może stać bez porządku. A iż się trafia w rotach siła ludzi młodych niebwywałych przedtym w służbie: przeto aby każdy wiedział powinność swą, y wedle niej nie wymawiając się niewiadomością sprawował, wydane są te artykuły, stosując się do konstytucyi Koronnych, y do artykułów inszych przedtym Hetmanow, ktorych będąc szlachcicmi powinniśmy we wszem całości przestrzegać.

1. Obecnie zawždy Rotmistrze przy rotach mieszkać maia, nie odieżdżać bez dozwolenia Hetmańskiego, pod winą, konstytucyą *anni 93* opisaną.

2. Także się we wszystkim wedle teyże konstytucyi Seymu 93 y wedle konstytucyi Seymu *anni 91* do ktorego się konstytucya 93 Seymu referuie, zachować maia.

3. Ktoby iakie skupianie, tak na leży iako y w ciągnieniu y w obozie, do koła iakiego, bez dozwolenia y wiadomości Hetmańskiej czynił, bunt y sedycye abo *consilia* iakie y schadzki, a tym więcej konfederacye iakie, ma być gardłem bez łaski karany: a gdzieby uiachał, *in famis ipso facto* ma być. Co się ma rozumieć y z strony zatrzymania zapłaty, ktorey do bliższego Seymu wedle konstytucyi *anni 1609* czekać się ma. A tam przez Rotmistrze, Poruczniki, y przez towarzyszew po dwu z rot, wedle

upewnienia Seymowego, upomnieć się uczciwymi sposobami zapłaty swej maia.

4. Posłuszeństwo aby każdy zwierzchności swej w tey służbie oddał, iako wszyscy Hetmańskiemu urzędowi, tak każdy towarzysz y pacholik swemu Rotmistrzowi. Ktoby na przełożonego swego, Rotmistrza abo Porucznika, abo na sługę Urzędu Hetmańskiego targnął się, abo sługa na pana, ma być gardłem karany. Ktoby także przeciwil się iść gdy mu do Hetmana każą, abo tego co wiodą do Hetmana odeymować chciał: także ktoby pozwany abo odesłany do Hetmana z leży, nie był posłuszny gardłem karany ma być, y w tey rzeczy o którąby szło, upadać ma.

5. Towarzysze bez dozwolenia Rotmistrzow swych odieżdżać nie maia: a Rotmistrze nie maia dopuszczać odieżdżać iedno za wiadomością y pozwoleniem Hetmana, abo Pułkownika swego od Hetmana naznaczonego: gdzieby towarzysz swowolnie odiachał, tedy ma teyże winie podleż ktorey Rotmistrz, gdyby przy rocie wedle konstytucyi nie mieszkał. Taż pena ma się ściągać na Rotmistrza, gdyby swowolnie towarzysze rozpuszczal.

6. Z roty do roty żaden towarzysz wyieżdżać nie ma, aży sam Hetman tego dozwolił: gdyż takowe przebiegania z rot do rot, waśni, y wiela zamieszania między Rycerstwem szkodliwego bywa przyczyną: ktoby bez dozwolenia Hetmańskiego wyiechał, wedle rozsądku Hetmańskiego ma być karany.

7. Także ieden drugiego sług przyjmować nie ma. Ktoby przyjął, wedle rozsądku Hetmańskiego karany ma być. Więc ięliby który szlachcicowi sługa uciekł ktoregokolwiek stanu, a do żołnierza przystał, a on go w obozie, abo gdziekolwiek przycisnął: ma być z niego sprawiedliwość *iuxta qualitatem excessus* uczyniona, abo więc ma być temu, od kogo uciekł, wydany.

8. Sługa żaden czasu potrzeby nie ma od pana odstawać. A ięliby który uciekł, lubo nie nie skorzyścił, ma być karany.

9. Gdyby pacholek komu uciekł, abo odprawił się, także koń zdechł, abo ochramiał, nie mieszkając na to miejsce mieć drugiego ma, pod karaniem.

10. Na stanowiska y przystawstwo naznaczone, ieden drugiego nie ma naieżdżać, gdzieby więc kto naiachał, a iakie krwie rozlania się stało: on co naiedzie, winien zostanie, y srodze karany będzie.

11. W dworach K. I. M. duchownych y szlacheckich, aby Rotmistrz, towarzysz, y żaden służebny pacholek nie śmiał się stanowić, pod winą sta grzywien, y siedzeniem do czasu wedle zdania Hetmańskiego, y zaplaceniem dwoiako coby wzięto, abo szkody uczyniono.

12. We wsiach y miasteczkach, nie maia drzewa żadnego z budowania brać do palenia, y ktoreby na budowanie nagotowane było: także dyłow z grodzienia y na grodzienie nagotowanych,

pod karaniem. A ktoby się ważył z parkanow, bram, baszt, wież, y innych wszelakich budowania do municyi należących, drzewo rozbierać ten gardłem ma być karany.

13. Ktoby w dworze, mieście, wsi, komory iakiey dobył: iako o złodzieystwo ma być karany.

14. Ryb z koszow u spustow, nikt brać nie ma, także w sadzawkach y w stawiech spustnych, nie ma się nikt ważyć łowić pod winą szubienice, a pogotowiu stawow rozkopywać y spuszczać.

15. Żywności nie maia gwałtem brać, wedle konstytucyi *anni 93 y anni 91 y 1609* kupować ią maia, y płacić wedle ustawy: ktoby ią gwałtem brać chciał, będzie karany wedle rozsądku Hetmańskiego.

1697 16. Gdy się trafi być na leżach, żaden towarzysz nie ma sobie obierać przystawstwa, ale wedle rozdziału Rotmistrzowskiego, y to swowolnie nie brać z tego przystawstwa żywności, iedno za wiadomością Rotmistrzowską: gdyż Rotmistrz ma rozsądzić wedle pocztu na który kto służy, iako wiele żywności na wychowanie potrzebuie, żeby zbytecznym żywności wyciągnięciem, nie byli ubodzy ludzie bez potrzeby uciążeni. Ktoby się ważył inakszym sposobem swowolnie bez wiadomości Rotmistrza swego żywność wyciągać, zapłacić ią ma iako w targu, a od woyska za nieposłuszeństwo ma być precz wygnany. Rotmistrz zaś, gdzie będzie towarzyszowi naznaczone przystawstwo, od pana, abo urzędnika oney dzierżawy, ma listem swym oznaymić, że temu tam towarzyszowi dosięganie żywności nazaczył: y tak wiele iey ma dać, iako Rotmistrz nazaczy. Na którą żywność gdzieby ią na borg brał, ma dać Rotmistrzowską rekognicyą, a w niebytności Porucznikowską, temu od kogo ią weźmie.

17. Ktoby przeświadczon był, że rzeczy iakie do żywności nie należące wziął, ma być iako o złodzieystwo karany. Pod takimże karaniem, pasiek, pszczoł cudzych, nie ma się żaden ważyć podbierać.

18. Skromnie, nie zbytecznie maia żyć, bez pulmiskow, gdyż pulmiskowanie z skwirku y ucisku ubogich ludzi.

19. Wołow nie ma nikt brać, ani w ciągnieniu, ani na leżach, gdyż ubodzy ludzie wołmi dorabiają się chleba, a żołnierz oprócz wołow brania może się pożywić. Ktoby się ważył wołu wziąć, będzie go powinien zapłacić tak, iako go sobie będzie szacował ten komu iest wzięty.

20. Żywności aby żaden nie przedawał, ani ią rzemieślnikom, ani komu płacił. Ktoby się tego ważył, ma być iako o złodzieystwo karany.

21. Łożnych więcej na pocztu przy rotach nie maia bawić, y koni nad miarę, pod srogim karaniem wedle rozsądku Hetmańskiego. Dla tego każdy Rotmistrz powinien pod karaniem dać spiszek Hetmanowi wszystkich ludzi y koni, ktoreby miał przy rocie swej nad te ktoreby były przez Pisarza Polnego popisane: aby He-

tman to rozsądził coby było nad potrzebę, a co wedle potrzeby.

22. Powozy czyie z zbożami, y inszemi rzeczami, ktoby śmiał zabrać, iako o złodzieystwo karany ma być: także wołow, abo innych kupieckich towarow, ktore po drogach prowadzą.

23. We młynach, y karczmach, aby się żadne przeszkody nie działy. Ktoby przeszkodą był, karany będzie, y czworako szkodę zapłacić ma.

24. Podwod w dobrach K. I. M. duchownych y świeckich, aby żaden nie brał, także y do żadney potrzeby swej chłopow, y koni ich, nie używał, ktoby się tego ważył, iako o złodzieystwo ma być karany: wyjąwszy gdyby komu przygodnie koń zdechł, abo pacholik, woźnica na nim uciekł: y swowolnie nie ma tego czynić, ale Rotmistrza abo Porucznika prosić, żeby do pana abo starszego w oney wsi posłał: nie będzie żaden tak nieludzki, żeby go sobie u niego nie ziednał dobremi sposobami: y to nie daley iedno do noclegu. A gdzieby podwoy dać niechciał, tedy się w tym gwałt nie ma nikomu dziać.

25. Wszeteczeństwa, opilstwa, grania niezmiernego, y innych wszelakich zbytkow wystrzegać się maia: gdzieby który tym się bawił, a za napomnieniem Rotmistrzowskim niechciał tego poprzestać, nie ma go Rotmistrz cierpieć: ale Hetmanowi onego opowiedzieć, od ktorego ma być karany: a tym więcej tego ktoby z wszetecznicą mieszkać śmiał.

26. Ktoby usiłstwo popełnił, gardłem bez łaski ma być karany.

27. Uczciwych rycerskich zabaw nie maia zaniechywać, y owszem uchroniając się zabaw niepotrzebnych, rycerskimi się bawić przeiażdżkami, gonieniem do pierścienia, strzelaniem do celu, sposabianiem konia do dzieła, y innemi tym podobnemi zabawami, zwłaszcza towarzysze niebwywałę, y pacholiki ucząc, iako maia w hufie stać, broni używać: Rotmistrz swą rotą władać, na mieyscu obrocić, gdyż tak tedy iako y owedy Rotmistrz rotę oględując, łatwiej postrzeże niedostatki iey w koniach y ryszunkach.

28. Żadnych ryszunkow zostawiać nikt się nie ma ważyć, ani barw, y na nie grać, pod gardłem.

29. Konia popisanego przefrymarczać, abo przedawać nie ma, bez dozwolenia Hetmańskiego, abo Rotmistrzowskiego: y ktoby przy popisie inszego konia stawił, nie tego ktorego pierwey pisał, a nie pokazał tego dowodnie, że ten koń przygodnie iako odszedł, tedy mu nań służba nie poydzie; y ięliby iuz wziął pieniądze, zaraz ie powinien będzie wrocic. Także ieden drugiemu ani konia, ani żadnego ryszunku pożyczac nie ma: ktoby się tego ważył, tak ten co pożyczycy, iako y ten u ktorego pożyczono, siedzeniem na kole ma być karany. Koni też pocztowych na ktore służba idzie, w wozy zaprzęgać nie maia, ani po potrzebach

swych na nich posyłać, pod srogim karaniem.

30. Powabki y poiedynki, w woyszcze nie mają miejsca: jeśli komu dał Pan Bog męzne serce, przeciwko nieprzyjacielowi niech pokazuje męstwo swe, nie przeciwko towarzyszowi. Ktoby się ważył powabić, gardłem ma być karany: także y powabiony nie ma się pod tą winą stawiać. Jeśli więc kto ieden od drugiego był wczym ukrzywdzony, ma to odnieść Rotmistrzowi: a byłaliby iaka wielka krzywda, tedy Hetmanowi.

31. Kto zwadę uczyni, wedle rozsądku Hetmańskiego karan ma być: jeśli zabije abo rani, ma tracić gardło: jeśli broni dobiedzie, rękę: a tym bardziej jeśli przy Rotmistrzu, abo Poruczniku, tak na staniu iako y w ciągnięciu, abo w obozie to uczynił: co będzie na uważaniu y rozsądku Hetmańskim.

32. Gdy uniwersał iaki Rotmistrzowi od Hetmana będzie oddany, teży godziny drugiemu Rotmistrzowi, któryby go naybliży był, ma on odesłać, y daley ieden drugiemu nie mieszkając odsyłać, biorąc ieden od drugiego rekognicyą, że go odebrał. A na kimby stał żeby go odesłać zaniechał, srodze karan będzie wedle rozsądku Hetmańskiego. A jeśli który listy ku ruszeniu się przeciwko nieprzyjacielowi należące zatrzymał, ten gardłem y pocziwością.

33. Rotmistrz każdy tak zawždy ma być z rotą sposobiony, żeby koniecznie nie mieszkając, w drogę na miejsce od Hetmana naznaczone, z nią się ruszył. A każdy towarzysz żeby trąby Rotmistrzowskiej, także gdzie indziej noclegow sobie nie obierał, iedno gdzie Rotmistrz, pod srogim karaniem. Ostrożnie iść mają, idąc bitew żadnych zwodzić nie mają: ale nieomieszkując, na czas y miejsce ktore Hetman naznaczy, stawić się mają. Ktoby straż minął, abo na strażnika, abo na tego co straż będzie zwodził, targnął się, abo ścierał się z nieprzyjacielem w takowym ciągnięciu nad zakaz, gardłem y pocziwością ma być karany. Do obozu gotowi być mają.

Artykuły należące do obozu ciągnięcia przeciw nieprzyjacielowi, y zwiedzenia bitwy.

1. Gdzie oboz zatoczą, żaden nie ma ieden drugiemu miejsca przeciwko wozowi zastępować namiotem, ani kołmi: bo każdy na swym placu przeciwko wozowi stać ma. A iż w obozie inaczej iuż być nie może, iedno iako raz w którym rządzie naznaczono ktoremu wozowi chodzić, tak iuż odmieniać prozno. Za czym każdy iako przypadnie ma stanąć, nie zawždy iednako. Przetoż aby żaden nie śmiał wozow swych odmieniać, przedstawiać, iedno iako iuż raz w rządzie staną, tak niechay w tęż kolej idzie wedle rozkazania tych co oboz toczą, którym aby żaden nie śmiał czynić, ani rzeć nie przykrego o to, pod srogim karaniem, gdyż w to ugodzić trudno kto może, iedno iako miejsce przypadnie: a żeby żaden okrom obozu stanąć nie śmiał.

2. Nieznaiomego, obcego człowieka, dla szpie-

gierstwa, aby przechowywać ani na leży, a pogotowiu w obozie nie śmiał, ani go w rotę za sługę przyjmować, nie opowiedziawszy go przodkiem Hetmanowi: ktoby inaczej uczynił, srodze karan być ma.

3. Ruszenie y ciągnięcie z obozem inaksze być nie ma, iedno iako będzie rozkazano: przeto każdy ma czekać w huffie na placu, aż przednie huffy, y pulki przejdą; potym w swym porządku gdzie go napisano iść. A ruszyć się z obozu żaden nie ma bez zatrąbienia u Hetmana: kiedykolwiek zatrąbią pierwszy raz, żeby konie gotowali: za wtorem trąbieniem aby konie osiodłali, do wozow zaprzągali: a za trzecim mają wsiadać, a każdy na placu pogotowiu czekać, aż Hetman każe się ruszyć. W ciągnięciu towarzysz bez rot y aby nie śmiał stać.

4. W ciągnięciu aby żaden nie wyjeżdżał od Chorągwi, ani wybiegał z żadney przyczyny, ani wrzeszczał, pod srogim karaniem.

5. Woz ktoby z rzędu wytargnął który w obozie postawia, taki ma być na gardle karan: abowiem nie mniey to waży, iedno iakoby w murze, abo w parkanie dziurę udzielał. A przeto próżnych wozow y kolas w rzędy nie mają stawiać. Także do bram obozowych ktoby się dobywał, ma być gardłem karan.

6. Jeśli kto szynkarza abo przekupnia, przy swym poczie, abo w rocie pisał, ma być srodze karan: także y szynkarz, abo przekupień.

7. W obozie szynkarze stawać nie mają, ale przed obozem, gdzie im ukaza miejsce.

8. Białogłowy wszeteczne aby za woyskiem nie szły, a szynkarze y szynkarki, aby ich przy karczmach nie przechowywały, y zgoła aby ich nigdzie nie było, y żadna białogłowa nie ma być iedno z swym mężem własnym. O czym gdyby była wątpliwość, będzie powinien dać wywod mąż, że iest własną żoną iego, y pewną wiadomością to ukazać: a gdyby się ukazało inaczej, y on y ona od woyska będą wyświeceni, y u pręgierza sieczeni. Tym się też żadna nie wymowi, że u pani szynkarką, kucharką, abo piastunką: nie będą takowych cierpieć przy woyszcze: y te coby ie przechowywały, y one samę będą pryskować: żadney nie będą cierpieć, iedno te co z mężami ślubnymi za pewną wiadomością są, a do tego uczciwie się rządzą.

9. Na zbroję y wszelaką broń, abo ryszturnek woienny, na barwy nie mają nikomu pożyczać, ani takich rzeczy do siebie przyjmować: także też na ukradzione rzeczy nie mają nikomu dawać, pod srogim karaniem szubienicą.

10. Po wytrąbieniu hasła, szynkować nikomu nie mają: aby hałasow w karczmach nie było: y nikogo z obozu przenocować nie mają, y ognie dogasić, zalać, pod srogim karaniem. A ktoby gwałtem sobie kazał dawać pić, abo iakie gwałty czynił między karczmanni, także na gardło będzie karan, iakoby to w obozie uczynił.

11. Sługi nieczyiego, coby z woyska uciekał

nie mają wywozić, ani pomocy ku uciekaniu dawać, pod karaniem na gardle.

12. Słup przy namiecie Hetmańskim oniż powinni wkopywać, kędy zgubne rzeczy mają być kładzione abo wieszane przez sługę Sędziego woiennego, za rozkazaniem iego. Ciż powinni szubienice w obozie czynić, abo niać inszych coby ie uczynili.

13. W obozie przy namieciech swych y wozach, y także którzy będą około obozu, aby każdy chędogo miał, plugastw żadnych aby nie miotał, ale żeby głęboko w ziemię zakopywać kazał.

14. Obozu gdy ciągnie aby żaden nie przewał, pod srogim karaniem: przez miejsce trudne mają przeprować tymże porząkiem iako ciągną, a nie zacieraiać się ani miiając, pod srogim karaniem. Gdy Hetman sługi abo kogo posyła, przepuścić mają, także pod srogim karaniem.

15. Gdyby w ciągnięciu woz komu uwiązał, przedni y zadni mają go ratować y wyciągnąć, żeby się obozowi nie mieszkalo: gdzieby się zламаł tak żeby nie mógł iść, mają go drudzy z drogi zwieść, a przed nim pan wozu onego abo sługa, ma rozdać rzeczy z niego, ktore będą powinni odebrać od niego, y stawić na nocleg.

16. Aby się każdy iako w ciągnięciu tak y w obozie cicho zachował, nie wołając, iedno cicho mówiąc: y psow pod wozy żeby nie mieli, dla cichości woyska: a w ciągnięciu żeby hukow, y krzykow nie było, y zaięcy, zwierza żeby nie goniono.

17. Gdy hasło będą wytrębować, aby każdy abo szedł abo posłał do trębacza się wywiedzieć: kogoby poymano a on hasła niewie, ma być do Hetmana przywiedzion: tam będzie pytan przecz hasła nie wie. A wołać, acz nigdy a osobliwie po wytrąbieniu hasła, żaden nie ma, y ci co za obozem stać będą: także ani strzelać z rusznicy, ani żadnych biesiad mieć, pod srogim karaniem. Ognie też po wytrąbieniu hasła aby wszędy gaszono: a u kogoby był nalezion, ma być srodze karan. Gdy zimna nastąpią, Hetman wedle czasu to obmyśli.

18. Aby każdy kto nieumie, nauczył się rozoznawać trąbienie: to iest, gdy ruszenia pierwszy raz, gdy wtory, gdy trzeci trąbią, gdy hasło rozdaiać, gdy cichą pobudkę, gdy na trwożę: abo kto nie rozumie, tedy chłopca posłać do trębacza, pytając na co trąbi.

19. Gdy u Hetmana będą bić w bęben ieden, aby się wszyscy Rotmistrze zaraz schodzili: okrom żeby który był niemocen.

20. W zboża aby żaden koni nie puszczał, pod siedzeniem na kole, y zapłaceniem szkody *in duplo*: także aby zboż nie rzezał dla karmienia koni.

21. Gdyby się Posłowie iacy, abo cudzoziemscy do woyska abo obozu trafili, aby się żaden nie śmiał wdawać z nimi w rzeć bez wiadomości Hetmańskiej, abo komuby to było poruczono.

22. Aby żaden wieści widzianych abo sły-

szanych, nie śmiał nikomu oprócz Hetmana powiadać, a zwłaszcza takich ktoreby mogły zatwożenie iakie w umysłach ludzkich uczynić, pod pocziwością: także y rozpisować nowin z woyska, którymiby ludzie w Koronie mogli się zatwożyć, nikt nie ma. O czym będzie trzeba, Hetman do Krola I. M. będzie dawał znać, y z IchMć PP. Radami znosić się będzie.

23. Ktoby na Profossa, który będzie miał pod opieką swą za zleceniem Hetmańskim kupie, y co żywność przedaia, targnął się, ma być na gardle karany. Y także ktoby kupcom, co tak żywność iako inne potrzeby na przeday przywozą, tak po drodze gdy woyska abo przy woysku poiają, wydzierał, gwałt czynił y przeszkadzał, iako w woysku, ma być gardłem bez folgi karan.

24. Rzeczy nalezione aby żaden nie chował dłużej przez noc, ale aby takową każdą rzecz do Sędziego woiennego opowiedział, aby tym łatwiej każdy tam swe znalazł: ktoby inaczej uczynił, będzie karan iako o złodziejstwo.

25. Gdy sługa komu zginie abo uciecze, aby opowiedział Hetmanowi, abo Rotmistrzowi, a w obozie zwłaszcza, y w ciągnięciu przeciwko nieprzyjacielowi.

26. Na noc w obozie aby każdy nocował, pod srogim karaniem: a kogo straż poima, ma go przywieść do Sędziego woiennego.

27. A iż w obozie tych trzeba który porządku wszelakiego przestrzegać mają, aby pod srogim karaniem żaden nie śmiał przymawiać, y lekce sobie ważyć, Profossa y sług iego: gdyż w swym powołaniu urząd iako inny barzo potrzebny w woysku na sobie nosi, wiela rzeczy dozor y porządek na nim należy: dobry żaden nie boi się go, ani mu nie uczyni, iedno złemu: ktoby się targnął na ktorego z sług Profossowych, rękę traci.

28. Gdzieby trwoga przyszła, bądź to w nocy abo we dnie, aby żaden z obozu wybiegać y od rot y swey odgadzać się nie śmiał, iedno ten komu to będzie rozkazano. Wszyscy aby byli pogotowiu przed swemi stany, a z miejsca żaden nie ma się ruszać, aż mu rozkazano będzie.

29. Straż wszelaka iako będzie postanowiona, aby iey każdy pilnował. Tego co straż zawodzi, aby każdy słuchał, a tam stał y strzegł gdzie mu rozkażą abo też będąc, iżby swą wołką ziachał bez rozkazania, y ktoby niedbałym był zastan na straży, ma być na gardle karan. Y także ci, którzyby na posilek straży będąc naznaczeni, niedbałymi byli, mają być na gardle karani. Tymże sposobem y pieszcy, komuby kazono na wartę.

30. Z nieprzyjacielem ktoby rokowanie iakie czynił, oprócz rozkazania Hetmańskiego na gardle ma być takowy karan.

31. Bywa też to, że miasto męstwa, młoda y domowym zwadom podobna bystrość, pokazuje się w ludziach niektorych, acz drugi może to czynić z męznego y dobrego serca: lecz gdy nie po czasie, nie po miejscu, a co większa bez

1699

1700

1702

1701

1703

roskazania dzieje się to, rzecz bardzo szkodliwa y nieprzespieczna; gdy za taką bystrością zaczawszy harc, może zaciągać Hetmana do zwiedzenia bitwy nie po czasie, nad wolą jego, skąd do straty wojsk przychodzi. Przeto ktoby się tego ważył, by też sobie nymężnie począł, karaniu srogiemu podległe: gdyż o takowe rzeczy sławni Hetmani synom swym nie przepuszczali: ale ma się dołożyć Hetmana, abo y sam Hetman naydzie go, y wedle czasu y potrzeby, użyje męstwa jego do służby Rzeczypospolitey.

32. Gdy wojsko szykują do bitwy, abo w ciągnięciu sprawą idzie, potykać się z nieprzyjacielem żaden nie ma bez rozkazania: a gdy rozkazano potkać, tedy ktoby się nie potkał, na poczciwości, y na gardle ma być karan.

33. Trafia się też niewiadomym, abo w tym nie ćwiczonym, że przy bitwie, abo hufce, abo roty ruszają się z miejsc swych, abo też Towarzysze odbiegają od chorągwie: zaczyn może się wiele w sprawie zamieszać Hetmanowi. A tak aby żaden z miejsca swego, które mu oznaczają, nie ruszał się, aż gdy Hetman, abo kto od niego rozkaże. Tymże sposobem y w szatach, ktoby nie strzegł, a ruszył się z miejsca swego, na gardle y poczciwości, ma być karan.

34. Gdy bitwa jest, ktoby się na łupiech stanął, ma być karan na poczciwości, y na gardle.

35. Więźnie zaraz każdy powinien opowiadać Hetmanowi, gdy którego dostanie: bo wiele na tym należy, aby Hetman wiedział co za więźnie są: a przedniejszy na którychby co należało, zarazem mają być do Hetmana oddani. Także gdyby kto (choway Boże) z czyiej roty, zwłaszcza znaczny, ba y któżkolwiek był poimany, tedy do wiadomości Hetmańskiej odnieść.

36. Gdyby Pan Bog dał znak zwycięstwa, o które jego S. miłości zawždy prosić mamy, te huffy y roty, którymby do potrzeby nie przyszło, iść w pogonią nie mają, ale stać w porządku, a czekać rozkazania Hetmańskiego: bo gdy się wszystko wojsko rozsypie, nieprzyjaciel mając jeszcze huff iaki w kupie, a Tatarzyn y z rosyпки skupiwszy może się poprawić, y nas

zaś rozsypane (strzeż Boże) gromić. Są przykłady, że już po bitwach wygranych, niektóre wojska z tej przyczyny poginęły.

37. W ziemi obcej żaden nie ma pożywność posyłać, bez tych wiadomości, którym to Hetman poruczy. A dostawać żywności tak ma, iakoby za straż, ani przednią, ani zadnią, ani poboczną nie zaiężdżał. A tego starszego, który im od Hetmana po picowania przydany będzie, we wszystkim pod gardłem, y poczciwością słuchać mają: y nie mają wychodzić na picowanie, iedno tak wiele, iako ich Hetman zamierzy, y którym pozwoli.

O innych rzeczach, wedle przypadku y potrzeby, iako się na on czas pokaże do wojennych przypadków, edykty się czynić będą, y nauka Przywodźcom, y Rotmistrzom, będzie dawana, których ma każdy być posłuszen.

Ustawa żołnierska, uchwałą seymu anni 1609, approbowana.

Baran, groszy dziesięć, skorę wrocić. Iagnię latosię, groszy pięć. Wieprz karmny, złotych dwa. Nie karmny, złoty ieden. Połec mięsa, groszy dwadzieścia. Gęś, groszy pułtora. Kur, kokosz, grosz ieden. Masła garniec, w którym bywa kwart dwadzieścia cztery, złoty ieden, groszy dziesięć. Ser tworzydłowy, grosz ieden.

Zboże. Trzecinnik, gdy na Ukrainie żołnierz leży.

Pszenice, złoty ieden. Żyta, groszy dwadzieścia. Grochu, złoty ieden. Iagiel, złoty ieden. Ięczmienia, groszy piętnaście. Owsa, groszy sześć. Tatarski groszy ośm. Siana, groszy trzy.

Zboże, gdy żołnierz będzie leżał w Rusi, abo na Wołyniu. Maca.

Pszenice, groszy dwadzieścia. Żyta, groszy szesnaście. Grochu, groszy dwadzieścia. Ięczmienia, groszy dziesięć. Owsa, groszy cztery. Tatarski, groszy sześć. Kopa każdego zboża tak ma być placona, iako maca. Siana woz, groszy trzy.

Na własne Krola I. M. rozkazanie.

KONIEC TOMU DRUGIEGO.

REGISTR

KONSTYTUCYI Y PRZYWILEIOW KORONNYCH

w Tomie II zawartych.

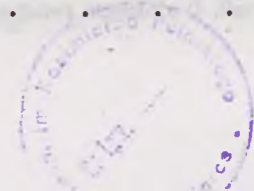
(1550 — 1609.)

Zygmunt August.

Rok.	Str.
1550. Potwierdzenie wszystkich przywilejów, praw y swobod Koronnych na Seymie Piotrkowskim	5
1552. Contributio in Comitibus Petricoviensibus	9
1557. Statuta Seymu Warszawskiego	11
1562—63. Konstytucye Seymu Piotrkowskiego	13
O statucie Krola Kazimierza. O statucie Krola Władysława, de bonis magnae procurationis. O statucie Krola Alexandra. O dożywociach na straconych summach. O złączeniu summy, y odnawianiu starych listów. O przysiędze y dziale. O summach nowych na Krolestwie. O zastępcy. O frymarkach. O dożywociach. O arendach dożywotnich, y dożywociach gołych albo de plano. O pozwoleniu czwartey części na obronę potoczną. O Podskarbin. O uiszczeniu Podskarbiego. O lustracyey. De Incompatilibus. O dwoygu Starostwie Sądowym. O osiadłości dygnitarzów. O Starostwach na dzierżawach Krolewskich. O sądeniu starych listów. O karaniu występnych. Statut około usypania granic między imieniem naszym, a imiony ziemskimi, w mocy zostawiamy. O rewizyi listów. Dobra na Krola IMci przypadające. O Sądziech Starościach. O złożeniu Walnego Seymu, y Powiatowych Seymików. O służeniu woyny panów duchownych. O służbie Szoltysov Panów duchownych. O polskich statutach. O urzędzie y powinności Woiewodzey y Starościy. O składziech y liściech na składy. O kupcach cudzoziemskich. O żydziech. O hultaiach y o lożnych ludziach. O iaziech. Cła. mostowe, grobelne. O soli Loissowey. O okazowaniu. O niedopuszczeniu kłętę do prawa. O głownikach. O szkołach.	
1563. Ordinatio et constitutio Novorum Judiciorum in Conventu Generali Petricoviensi, facta et laudata	21
1563—64. Konstytucye Seymu Koronnego Warszawskiego	24
O statucie Krola Kazimierzowym. Władysławowym. Alexandrowym. Rewizorowie. Przywileje stare. Frymarki. Przełożenie statutu. Sol Loissowa. Cła. Inne rzeczy konstytucyi łódzkiej, dygnitarze, urzędnicy, etc. Osiadłość dygnitarzów. Starostowie niesądowi. Skarb Koronny. Innych rzeczy odłożenie na inny Seym. Zostawienie dzierżawiec w possessyey. Unia, y Seymy, Litewski, y Koronny Parczowski. Drugi Koronny. Zataione listy. Niewydanie poborów. Iazy. Warta, Niesz. Woytostwa, Szoltystwa. Sąd Grodzki Stężycki. Rękojemstwo poddanych Woiewodztwa Płockiego. Seymik Powiatowy w Haliczu. Okazowanie.	
1564. Deklaracya o Unii na Seymie Warszawskim	29
— Reces Seymu Koronnego Warszawskiego w sprawie około Unii Litewskiej	30
— Dekret na Sądy Nowe przeszele	32
— O Xięstwie Oświęcimskim, y Zatorskim. Przywilej pierwszy, wcielenia y zjednoczenia z Koroną Xięstw, Oświęcimskiego y Zatorskiego	34

Rok.	Str.
1564. Wtóry przywilej poprawy wcielenia y ziednoczenia Xięstw, Oświęcimskiego y Zatorskiego	36
— Uniwersał Poborowy na Seymie Warszawskim uchwalony	37
— Uniwersał Podwodny Warszawski	42
Iako się składać mają. Gdzie, a iako oddawać mają składane pieniądze. Iako podwoły mają bydź rozsądzone. Poczem od konia płacić, tak z wozem, iako bez wozu. Iako się przy braniu podwoły sprawować. Iako się iadąc na podwódzie sprawować.	
1565. Około podwod Uniwersał Piotrkowski	44
— Konstytucye Seymu Piotrkowskiego	44
O negligencyey dignitariorum et officialium, ktorzykolwiek są de Corpore Regni. O sposobności Urzędów Koronnych z dignitarstwy. Seymiki Powiatowe. Rozdawanie gospod. W Małej Polsce, sądzenie Rokow Ziemskich y Wiecow. W Woiewodztwie Krakowskim. W Belzkim Woiewodztwie. W Wielkiej Polsce, Roki Ziemskie, y Wieca. Poznańskie. Kaliskie. Sieradzkie. Wieluńskie. Łęczyckie. Brzeskie y Włocławskie. Dobrzyńskie. Płockie. Zawkrzeńskie. Mazowieckie. Rawskie. Sochaczewskie. Gostyńskie. Statut Alexandrow. Burgrabiowie Krakowscy. Dożywocia na starych summach. Szafunek y warunek czwartej części. Sądzenie starych listow. Rzeczy zapisane, albo darowane Krolowi Iego Miłości. Statut Polski. Ustawa na składy y iarmarki pograniczne. W Wielkiej Polsce. Iarmarki pograniczne w Małej Polsce. W Oświęcimiu. W Będzinu. W Krzepicach. Ustawa na wagi y na miary. Sukna ziemskie. Powinowactwo Woiewodze około ustaw rzeczom. Miasta Pruskie. Kupcy cudzoziemscy. Słudzy Krolewscy, pańscy, y szlacheccy kupejący. O kupiectwie żydowskim. Żeby chrześcianin żydowi nie służył. Żeby ceł, myt, etc. żyd nie trzymał. Cygani żęby w Koronie nie byli. O iaziech. Cła, mostowe, grobelne, etc. O główniakach. O duchownych. O Rewizorach do Pruss. Rewizya żeby odłożona była. O dobrach eksekucyi podległych. O opiekunach. O rzeczach ktore się poezciwości dotyczą. Oprawa miast. Przysięga Pisarzow Grodzkich w Wielkiej Polsce. Wzdania w Wielkiej Polsce. Sądy Grodzkie Mazowieckie. Ukrocenie postępku prawnego w Mazowszu. Sądy Grodzkie Wąsoszkie, Zembrowskie, y Ostrowskie. Pisarstwa Ziemskie, Nurskie, y Zembrowskie, etc. Podkomorstwo Rożańskie. Rękoiemstwo poddanych Ziemi Sochaczewskiej. Sądzenie Rokow na ratuszu Sochaczewskim. Chowanie ksiąg Ziemskich Gostyńskich, y pamiętne. Originalow w teyże Ziemi wracanie. Sol Pruska. Okazowanie. Nabycie pieniędzy. Odłożenie do przyszłego Seymu innych spraw.	
— O składziech y starych drogach	56
W Małej Polsce Woiewodztwa Krakowskiego; mieszczanie Krakowscy. Miasto Sądeckie. Miasto Oświęcim. Miasto Podoliniec ze Spisza. Miasto Będzin. Miasto Wieliczka. Woiewodztwa Sandomierskiego, miasto Sandomierz. Miasto Wiślica. Miasto Radom. W Woiewodztwie Ruskim, miasto Lwowskie. Miasto Kołomyia. Miasto Krasnostaw. Miasto Turubin. Woiewodztwa Lubelskiego, miasto Lublin. Miasto Parczow. Woiewodztwa Belskiego, miasto Belz. W Wielkiej Polsce Woiewodztwa Poznańskiego, miasto Poznań. Miasto Poniec. W Woiewodztwie Kaliskim, miasto Kalisz. Wieluńska Ziemia miasto Wieluń.	
— Uniwersał Poborowy, Piotrkowski	60
1566. Reces Seymu Lubelskiego	64
Rewizya. Listy Lwa Swidrygala. Miasta Pruskie. Niedopuszczenie Rewizyi. Liquidacye. Dobra eksekucyi podległe. Dożywocia. Poprawa miast. Poborce. Iarmarki. Odłożenie spraw.	
1567. Konstytucye Seymu Piotrkowskiego	66
Wychowanie Starostow y dzierzawiec. Arendy dożywotne, dożywocia gołc, etc. Oddawanie czwartej części. Warunek y szafunek czwartej części. Pruskie miasta. Merita. Cła. Frymarki. Towary. O żydziech. O miedzi. O soli. Oprawa miast. O zastawie dobr Krolewskich. Iazy. Roki Przeworskie. Dekreta. Kraie Podolskie y Ruskie. Fiscus. Granice. Moneta. Annaty. Gościeńce niezwyczajne. Roki Halickie. Wieluńskie Sądy. Karanie pro furto et repercussione stratae. Młyn Mątewski. Seymik Powiatowy Dobrzyński. Roki y Wieca. Roki Ziemskie Czerskie. Ukrocenie postępku prawa. Kauzy Officij Vicesgerenta. Sol na komorach Mazowieckich. Roki Ziemskie w Seroczeu. Rewidowane dobra eksekucyi nie podległe. Żołnierze. Odłożenie innych spraw.	
— Uniwersał Poborowy Piotrkowski	71
1569. O Ziemi Podlaskiej. Przywilej przywrócenia Ziemi Podlaskiej do Korony Polskiej	77

Rok.	Str.
1569. O Ziemi Wołyńskiej. Przywilej przywrócenia Ziemi Wołyńskiej do Krolestwa Polskiego	80
— O Xięstwie Kiiowskim. Przywilej przywrócenia Xięstwa Kiiowskiego do Korony Polskiej	84
— O Xięstwie Litewskim. Przywilej około Uniiy Wielkiego Xięstwa Litewskiego z Koroną, na Walnym Seymie Lubelskim, od Panow Rad duchownych y świeckich y Posłow Ziemskich uchwalony	87
— Potwierdzenie Unii między narody Polskimi y Litewskimi, na Seymie Walnym Lubelskim skończoney	92
Porządek Rady Koronney, Polskiej y Litewskiej, iako iuż iedney Rzpłtey, postanowiony przez Krola I. M. y Radę Koronną, w Lublinie na Seymie Walnym spolnym, roku P. 1569.	
— Konstytucye Seymu Koronnego Lubelskiego, oboyyga narodu uniowanego, Polskiego y Litewskiego	94
— Uniwersał Poborowy na Seymie Lubelskim uchwalony	102
— Incorporatio Ducatus Curlandiae et Semigaliae cum Regno Poloniae facta	106
1570. Reces Seymu Warszawskiego	107
— Constitutiones civitatis Gedanensi praescriptae, et autoritate Comitiorum Varsaviensium confirmatae	108
De Regalibus, et iure Regio. De salvis conductibus seu fide publica. De personis exemptis. De appellationibus. De juramento Proconsulum et Consulium. De praefectis militum sive Capitaneis Civitatis conducendis. De juramento Praefecti portus maris. De juramento ab externis praestando. De conscriptione militis. De causis merc Regiis, et iure fisci. Locus, et jus suffragij inter Ordines civitatis artificibus opificum restitutum. De Regiorum decretorum executione. De juramento novo Burgrabij. De repressalijs. De more in judicijs servando. De iurejurando a Magistratu in testimonij dictione dando. De actis Proconsularibus. De necessaria Proconsulis praesidentis, aut ejus collegae absentia. De Proconsulari causam cognitione. De ordinaria cujusque jurisdictione ab alio non usurpanda. De Proconsulum in iudicando cunctatione. De executione rei iudicatae. De Procuratoribus, atque eorum numero, et iurejurando. De testibus per Notarios publicos sine magistratus autoritate non examinandis. De salario Notariorum. De Procuratorum mercede. De Notarijs actorum, et Scribis. De litibus mature expediendis. De Secretariorum officio. Ne Secretarij causas privatorum in aula agant, aut promoveant. De officio Censurum, et apud eorunden Tribunal observan. De secretis paucorum consilij tollendis. De bonorum publicorum administratione. De bonorum terrestrium Lustratore, sive Advocato, ut vocant, Terrestri, et officio ejusdem. De recuperatione bonorum terrestrium, illegitime alienatorum. De libertate civium in bonis terrestribus. Ne magistratus Rempubl: quae stui habeat. De salario annuo Capitanei, sive Burgrabij, Proconsulum, Senatorum, et Oeconomorum. Senatus in salario suo acquiescat, neque se privatae rei studio in officia aliena ingerat. Ut fundorum obligatio illegitima pro nulla habeatur. Moderatio sumptuum Senatus et Nuntiorum. Legati et Nuncij ablegati aes alienum non consent, nec largitiones faciant. De ferendis in Senatu oneribus nequis. De scriptorum et literarum publico nomine conficiendarum modo: Nuntiorum relationibus: et alijs. De memoria rerum gestarum retinenda. De officio Camerariorum. Camerarijs adjuncti adhibeantur. De acris publici dispensationis modo. De modo schedarum mittendarum sublato. De rationibus ab officialibus ex officiorum reditu subducendis. De officio Camerarij. De officio Aedilium. De mola frumentaria. De alijs vulgaribus officijs. De civitatis Curia. De libris civitatis. De staterarum libratoribus, ponderatoribus, ac de examinitoribus mercium. De xenodochijs. De rationibus. De gravaminibus publicis. De usuris et cambijs reciprocantibus. De monopolijjs. De bancoruptoribus, quos vocant, seu fidelapsis. De caritate cibariorum. De apothecis. De exactionibus et operis publicis. De vigilijs sive excubijs. De libellis famosis.	
Interregnum.	
1572. Kaptur po śmierci świętey pamięci Krola Zygmunta Augusta, w Krakowie na zamku uchwalony	123
1573. Confoederatio Generalis Warsaviensis	124

Rok.	Str.
1573. Porządek na Seymie Walnym, do obierania Pana y Krola naszego; przez Ich M. Pany Rady, y wszystko Rycerstwo Koronne, y W. X. Litewskiego, postanowiony pod Warszawą przy wsi Kamieniu dnia 6 miesiąca Kwietnia	125
— Uniwersał Poborowy na Walnym Seymie pod Warszawą, na elekcyą nowego Krola, złożonym przez Ich M. Pany Rady, y Stany duchowne y świeckie, y Rycerstwo Koronne, y W. X. Lit. uchwalony postanowiony	126
— Oznaymienie Krola nowo obranego Henryka	130
— Wtore oznaymienie Krola nowo obranego	131

Henryk Walezy.

— Articuli Factorum Conventorum, inter Illustrissimum Senatam, et Amplissimos Status et Ordines Inlyti Regni Poloniae, ac Magni Ducatus Lithvaniae, ab una, et Reverendissimum ac Magnificum Dominum Joannem Monlucium, Episcopum et Comitem Valentiae, Aegidium de Noailles, Abbatem Insulae, et Guidonem Sanglasius Dominum a Lansac, Equitem Ordinis Sancti Michaelis, Serenissimorum Principum Dominorum, Caroli Dei gratia Regis Galliarum Christianissimi, fratrisque sui Henrici, Andium, Borboniorum et Alvernorum Ducis nunc vero, Electi Poloniae Regis, ad eosdem Status et Ordines Regni missos Oratores, parte ab altera	133
— Forma iuramenti Serenissimi Principis Henrici, novi Electi Regis Poloniae	134
1574. Confirmatio iurium Henrici Regis	135

Interregnum.

1575. Literae Significatoriae de Electione Annae Infantis in Reginam Poloniae, et Serenissimum Stephanum Batori Transsylvaniae Principem in Regem Poloniae	137
1576. Uniwersał z strony obrony służebnych y poborow w Andrzeiowie postanowiony	140
— Confirmatio Electionis Stephani in Regem Poloniae	142
— Oznaymienie przyjazdu Krolewskiego	146
— Naznaczenie Koronacyi Krolewskiej	147
— Literae fidei, de praestito iuramento, Factorum et Conventorum, confirmationis articulo Henrico Regi antea oblatorum, atque confirmationis generalis	147

Stefan Batory.

— Konfirmacya Krolewska poboru w Andrzeiowie uchwalonego y pozwolenie woyny	155
— Innotescencia Stephani Regis	157
— Confirmatio Generalis omnium iurium, privilegiorum, libertatum Regni Poloniae, et Magni Ducatus Lithvaniae	157
— Konstytucye Seymu Walnego Koronacyi Krolewskiej	159

Declaratio articuli, de obedientia. Consens Krola Iego Mci na prorogacyą cassy. O dobrach juris caduci, y wakancyach. Praescriptio seu fatalia, sub Interregno. O Woźnych, Generalech. O przysiędze na cłach. O Kommissarzach do Rusi y Podola. Feuda w Ziemi Ruskiej y Podolskiej. O Sądach Woiewodztwa Rawskiego. Podymne. O sprawiedliwości Rusi, Podolanow, Belzan y Wołyńcy. O Starościu Kamienieckim. De ecclesijs cathedralibus Russiae. Seymiki Gostynskie y Sochaczowskie. Sol Ruska w Wielkiej Polsce. O potrzebach Woiewodztwa Wołyńskiego. Mazowska prawa Polskiego przyjęcie. Vices-gerentia abrogata. Interregni acta approbantur. Rewizya Podlaska. Cancellaria Łomżeńska. Odłożenie spraw nieskończonych, na drugi Seym.

— Zwyczaie Woiewodztwa Mazowieckiego, z starego statutu, przystawiając do prawa Koronnego, wyjęte y zostawione na Seymie Walnym Toruńskim	167
---	-----

O liczbie pozwow na Roki dawanych. O przypozwiech. O zawitym Roku na Seymie. O pamiętnym. O appellacyach. O Pisarzu Ziemskim. Gdzieby aktor pozwanego, abo pozwany aktora ranił. O wiedzieniu świadków. O dzieciach przeciwko rodzicom występnych.

Rok.	Str.
Ktoby nieokazał szkody rękoymiom. O aresztowaniu pieniędzy. O Woźnym. O ubiciu Woźnego na urządzie. O władzy urzędnikowej na widzeniu. Po widzeniu pozew nie ma być każon. O odpowiedzi nieznający po widzeniu. O wydaniu drog. O porownaniu dobr. O tymże. Zamiana albo darowizna imienia. Przedanie wieczności imienia, w drugim Powiecie być nie ma. O wwiązaniu. O preskrypcyi imienia w posagu, w głowczyźnie y przezyskach. O gwałcie w kościele, na cmentarzu, y w gospodzie. O naiechaniu albo naściu domu. O naszciu mlyna. O ubiciu y zabiciu szlachcica przy robocie. O okrutnym ucięciu członka. O zabiciu oycy, matki, y innych powinnych. O pomocnikach mężoboystwa. O ubiciu szlachcica w karczmie. O zgwałceniu rękoymiom, abo aktora, sprawiedliwości pożądanycy. O tym który dawa przyczynę ran y szkod. O kontrakcie słownym. O soli zamorskiej. O Podkomorzym. O czynieniu granic. O ponowieniu granic. O rozdzieleniu y pomiarze. O przedaniu y wykupowaniu wian. O umniejszeniu wian. Rękojemstwo kmieci aby nie było.	
1577. Uniwersał Poborowy <i>de data</i> w obozie pod Gdańskiem	176
1578. Uniwersał na Podwoły na Seymie Warszawskim postanowiony	181
— Konstytucya Seymu Walnego Warszawskiego	182
Porządek do obierania Sędziow. Obieranie Sędziow. Przysięga Sędziow. Iako sędzić mają, y o akcyach duchownych. Co sędzić mają. Scrutinium y oznaczenie dni ad causas criminales. Mieysca sądom. Bepieczestwo sądow y Seymikow. Czasy sądow. Utwierdzenie dekretow. Powinność Sądu Ziemskiego. O pozwiech przed ten sąd. O zapisiech y protestacyach. O exekucyi dekretow. Opatrzanie Sędziow. Poprawa Trybunału. Woiewodztwa Kiiowskie, Wołyńskie, y Braclawskie. Prusy. Xięstwa Litewskiego sądy. Dom sądowy w Brześciu Litewskim. Artykuły przydane do prawa Litewskiego, z opatrzaniem Rokow niedoszłych na Trzy Krole. Siedzenie główników. O cłach. Plebciorum nobilitatio. De illegitima prole. O slugi. O szlachcie co zgołocieli. Cygani. O pokoju rzenieślników. O piwo Wroclawskie. Sądy Krakowskie. Woźnych bepieczestwo. Inzy. O licownym Roku. De invasione domus. O przekupniach wina y koni. Roki Lubelskie. O kmieciach zbiegłych w Mazowszu. Kancellarya Łomżeńska. Roki Liwskie. O slugach, y o chłopach zbiegłych, Woiewodztw Kiiowskiego, Wołyńskiego, y Braclawskiego. Sprawiedliwość o chłopcy zbiegłe tychże Woiewodztw, z Ruskim, Podolskim, Belskim, y granice ich. Urzędy tychże Woiewodztw, y Podlaskiego. Czwarła część. Moneta. Donatio Szarawki. O granice rozsypane. Około ustaw Woiewodztw. De injurijs erga parentes. Roki y Wieca Warszawskie. Sądy Ziemie Zakroczymskiej. Sądy Ziemie Ciechanowskiej. Wieca Podlaskie. De violentijs ab exteris contra pacta. Żolnierze. Pieszcy.	
— Uniwersał Poborowy na Seymie Walnym Warszawskim na dwie lecie uchwalony	191
Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybieran być ma. Czopowe w miastach y miasteczkach, takim sposobem ma być wybierane w Koronie y W. X. L. Warunek wybierania poborow. Czas oddawania tych poborow.	
1580. Uniwersał Poborowy na Seymie Walnym Warszawskim na ieden rok uchwalony	198
Z miast y miasteczek, tym sposobem pobor wybierany być ma. Czopowe w miastach, y w miasteczkach, w Koronie, y w Wielkim Xięstwie Litewskim, takowym sposobem ma być wybierano. Warunek wybierania poborow. Oddawanie pieniędzy. Czas oddawania poborow.	
1581. Konstytucye Seymu Walnego Warszawskiego	206
Rusznic używanie. O mężoboystwie plebeiorum. Sol Płocka. Myta. Cła od zboż szlacheckich. De bonis nullo jure receptis. O wybieraniu poradnego. O przekupniach wina. Krakow. Solne sklady. Woytostwo Wieluńskie. O kommissyach, Wołyńskiej, y Starostwa Brzeskiego. Cła od szlachty Pruskiej. Seymik Oświęcimski y Zatorski. Cła y myta Oświęcimskie. Roki Urzędowskie. Roki Ziemskie Kuiawskie. Roki Ziemskie Łęczyckie. Grod Łatyczewski. Seymik Halicki. Pozywanie Starosty Braclawskiego. Roki Mazowieckie. Zapisy Belskie. Roki Tykocińskie. Leżenie xiąg w Podlasiu. Przeniesienie zapisow w Podlasiu. Roki Mielnickie. Roki Płockie. Roki Zawkrzeńskie. Most na Bugu. Roki Wyszogrodzkie. Roki Przemyskie Ziemskie, y Przeworskie. Feuda Ziemie Ruskiej. O ustawach Woiewodztw. O żupach Krakowskich. Rewidowanie ceł. O dziesięcinach. Sprawiedliwość okolo poddanych w Woiewodztwie Podolskim. Artykuły do prawa Wielkiego Xięstwa Litewskiego. Niewiaza rzeka. O drogach Ziemie Żmudzkiej. Exempcy żolnierzow a iudicij. Oprawa Krolewy IMci Anny. Sprawa Starostwa Liwskiego. Cła od wołow szlacheckich. Danina Kniazia Rożyńskiego. Danina Andrzeia Taranowskiego. Danina Swisłości. Danina Maximowi Czapl. Ościskowa sprawa. Danina Połotyńskiemu. Danina Wasilowi Niemierze.	
— Uniwersał Poborowy Seymu Warszawskiego	212

Rok. Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany bydź ma. Czopowe w miastach y miasteczkach, takim sposobem ma być wybierane w Koronie y w W. X. L. Warunek wybierania poborow. Szafowanie pieniędzy. Czas oddawania poborow.

Str.

1582. Konstytucye Infantskie na Seymie Warszawskim 220

Episcopatus Vendensis. De dissidentibus in religione. Tres Praesidatus in Livonia. Praesides Livoniae. Succamerarii. Vexilliferi. Judicia Terrestria. Judices, Scabini, et Notarij Terrestres ac Tabelliones. De appellatione. Judicia Praesidium, et sangvinis, ac facti recentis. Praesides et Capitanei, caeterique omnes Judicio Terrestri subsint. De commissionibus. De Conventibus publicis Judicialibus. De jure Municipali Livonico. Conventus necessitatis publicae causa. De executione rei iudicatae. De violentijs ac vijs publicis. De captivacione, criminibus, ac contractibus. De fluminibus. De bonis terrestribus civium et nobilium civilibus. De praedonibus. Rustici arma non ferant. De mercimonijs et rusticis. De mercimonijs Moschoviticis. De constitutionibus in posterum faciendis aut emendandis.

Interregnum.

1586. Confederatio Senatorum, et Nobilitatis Palatinatum Cracoviensis, Sandomiriensis et Lublinsensis post mortem olim Stephani Primi Regis Poloniae, Cracoviae modo infra scripto ordinata 223

Kaptur po śmierci świętej pamięci Krola Zygmunta Augusta, w Krakowie na zamku uchwalony.

1587. Konfederacya Generalna Warszawska 226

— Postanowienie Proszowskie, przy okazowaniu 233

— Konsultacye w sprawach Rzeczypospolitey Woiewodztwa Sędomiarskiego, na Zieździe okazowania pod Pokrzywnicą 235

Drugie stanowienie w sprawach Rzeczyposp:

— Reces Warszawski około Elekeyi nowej Krola Iego M. Zygmunta III 239

— Poparcie wolney Elekeyi Krola Zygmunta Trzeciego Polskiego y Szwedzkiego, na Zieździe pod Wislicą namowione 243

Zygmunt Trzeci.

(1587 — 1609).

— Literae Juramenti praestiti 246

— Confirmatio Pactorum Conventorum 247

1588. Confirmatio Generalis iurium 249

— Denuntiatio Regis Coronati Sigismundi Tertii 250

— Konstytucye Seymu Walnego Krakowskiego Koronacyi Krolewskiej 251

De crimine laesae Majestatis Regiae, et perduellionis. De pactis et foederibus. O konstytucyach Seymowych. O niestanowieniu spraw, Seymowi należących. Zamknięcie wykucy w Rusi y w Podolu. O niedawaniu gleytow. O kadukach. O kommissyach y Kommissarzach na granicach. Obieranie Sądu Ziemskiego y Podkomorskiego, y przysięga Podkomorska. Bona, nullo jure recepta. O posażeniu siostr. O wykupnie dobr zastawnych. Na dobrach posażnych, y w przezyskach wziętych, preserypeya iść nie ma. O gwałtownym wybiciu. O odpowiedzi. O poimaniu y więzieniu szlachcica. De duellis. O ranach szlacheckich. O mężoboycach, y skrutyniach, y wieży. O pomocnikach. O rzeczach ktore się poezciwości dotyczą. De impossessionatis. O imaniu wywoławców. De minorcibus complicibus. O siostrach jure victorum, y paniach wiennych. O znoszeniu pozwow. O ważności zapisow. O relaxacyi y zniesieniu bannicy. O zaiętym y błędnym bydle. O wakancyach. O poprawie przysięgi Senatorskiej. O biskupstwach. O opactwach. O dobrach kościelnych. O żupach. O mytach na rzekach, y kwieciech Pisarzow Celnych. O starych summach. Chowanie quarty. O monecie drobney. Processus contra rebelles. Assekuracya Hetmana Koronnego. Nagroda uszkodzonych. Deputaci do odbierania kwart. Libertacya od wiardunkow, etc. Ziemie Wschowskiej. Potwierdzenie praw Kiiowskich, Wołyńskich y Braclawskich; leże żołnierskie w tych Woiewodztwach; branie podwod; wyzywanie z Woiewodztw; poprawa zamkow; Kaptur Wołyński; win odpuszczenie etc. Feuda Ruskie y Podolskie. Sprawiedliwość z rozbojnikow w Woiewodztwie Ruskim. Sprawiedli-

Str.

Rok.

wość z poddanych o rozboj, y o złodziejstwo, w Woiewodztwie Podolskim Wieczności Bełskie. Grod Ciechanowski wieczny. Nowoletnie sprawy y Surrogatorskie, Ziem, Nurskiej, Ostrowskiej, y Kamienieckiej, y pozwolenie Podkomorzego tymże Ziemiom. Akta Grodzkie Wiskie. Myt Podlaskich zniesienie. Podniesienie pozwow o majątności ziemskie Woiewodztwa Podlaskiego. O żołnierzach. De praescriptione et fatalibus Interregni. O przypozwiech po śmierci Krolewskiej, y Sędziow. De accessorijs. Prosecutio motionis in accessorio. O dylacyach. Aresty u sądow. Mieysca Sądow Ziemskim Krakowskim. Książ Chęcińskich chowanie. Trybunalskich y Ziemskich ksiąg Lubelskich chowanie. Roki Ziemskie Poznańskie. Keczyńskie y Nakielskie. Brzeskie, Włocławskie. Czarskie. Rożańskie. Wiskie. Sędomiarskie. Przemyslskie. Sanockie. Lubelskie. Bełskie. Podlaskie. Indigenatus Panow Batorych. Danina wieczna Kanclerzowi y Hetmanowi Koronnemu. Potwierdzenie daniny w Inflanciech Prokopa Pieniązka. Potwierdzenie daniny w Inflanciech Ierzemu Farenbekowi. Libertacya od podwod miast niektorych. Porownanie w prawie osob urzędowych miejskich, we Lwowie, y w Warszawie, z Krakowiany. Spraw micyskich na Trybunale o myta osądzonych, za dworem nie wyciągać. Gwałcenie bron miejskich. O legierach cudzoziemskich. Skład Poznański. Poprawa miasta Poznania. Strychowanie sukien. Miara. Miara soli Ruskiej. Szacunek poddanych zbiegłych. De homicidio plebeij. Żebracy. Żydowie.

1588. Reces Seymu Koronacyi 269

— Uniwersał Poborowy w Krakowie uchwalony 270

Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany bydź ma. Czopowe w miastach, y w miasteczkach, w Koronie, y w W. X. L. takowym sposobem ma być wybrano. Warunek wybierania poborow. Poborce do wybierania tych poborow y czopowego, naznaczeni w Woiewodztwach. Szafowanie pieniędzy. Czas oddawania poborow.

1589. Konstytucye Seymu Walnego Warszawskiego 277

Transakcyja Rakuska. Postanowienie Ziemie Inflantckiej. Starostwa Inflantckie. Odprawa listow y przywileciow do Ziemie Inflantckiej. Scymiki Inflantckie. Opatrzanie dochodow Inflantckich. Przysięga Starostw Inflantckich. Summy na Starostwach Inflantckich. Prawa Inflantckie. Obrona Inflantcka. Marszałkow władza w Inflanciech. O władzy Hetmańskiej. Uznanie summ Inflantckich. Dzierżawy y minutiora bona w Inflanciech. Daniny inflantckie przeszłe. Rewizorowie do Infant. Xięstwo Kurlandskie. Urzędnicy Stołowi w Inflanciech. Adherentowie Arcyksiężciu Maximiliana. Exekucya dekretu Krola Henryka, a. 1574. Przystąpienie do Trybunału Ziem Pruskich. Obyczay sądenia Trybunału Pruskiego. Sądenie spraw duchownych Pruskich na Trybunale. Salaria Deputatow Pruskich. Czas y mieysce obierania Deputatow. Bspieczestwo Woźnych Pruskich. Korrrektura praw Pruskich. Osiadłość Woiewod Pruskich. O cudzoziemcach zamorskich. Causae contra officiales. O przypozwiech na ten Trybunał. Sady Wołyńskie, y Braclawskie Trybunalskie. Korrrektura praw. Rationes skarbu y stołu naszego. O szlachectwie. Roki Ziemskie Woiewodztwa Krakowskiego. Leżenie ksiąg Ziemskich Krakowskich. Akta Grodzkie Krakowskie. Dawanie sprawy Posłow Ziemskich, o sprawach przeszłych Seymowych. Rewidowanie cel. O Sądziech Sanockich. Roki Ziemskie Stężyckie. Niesądenie appellacyi, Przemyslskiej y Halickiej Ziemie. Kwity Grodzkie. Roki Ziemskie Kamieńca Podolskiego. Roki Ziemskie Wiskie. Roki Ziemskie Łomzieńskie y Zembrowskie. Porządek sądenia Mazowieckich Powiatow niektorych na Trybunale, także y Rawskich. Przełożenie Rokow Ziemskich Warszawskich, y inszych. Przywołanie Rokow Liwskiej Ziemie. Roki Ziemskie Sochaczowskie. Grod wieczny Rożański y Makowski. Roki Ziemskie Wyszogrodzkie. Roki Grodu Wyszogrodzkiego. Roki Ziemskie Nurskie. Plac na Kancellaryą w Nurze. Bspieczestwo kupieckich drog. Solne składy Mazowieckie. Skład soli Ruskiej w Bydgoszczy. Rzeka Warta. Rzeka Wieprz. Rzeka Bug. Rzeka Wisłok. Woiewodztwo Sieradzkie pozwala na wyprawienie rzeki Pilce. Rewizya krajow Podolskich y Ruskich. Praescriptia pewnych kaur w Dobrzyńskiej Ziemi. Roki Poznańskie. Iurydyka Wielkiej Polski. Sady Ziemskie y Grodzkie, po wszystkiej Koronie. O rozgraniczeniu Woiewodztw, Ruskiego, Wołyńskiego, Podolskiego, Bełskiego, Lubelskiego, Braclawskiego, y Kiiowskiego, także y W. X. L. z Podlaszem, y Mazowsza z Podlaszem, Nurskiego Powiatu z Kiiowską Ziemią. Mieysca Urzędnikow, Braclawskiego, y Wołyńskiego Woiewodztw. Korrrektura praw y zwyczajow Woiewodztw tychże. Most na rzece Gaci w Łomzieńskiej Ziemi. Praescriptio sub Interregno. Ordynacya Iaśnie Wielmożnego Iana Zamoyskiego Hetmana Koronnego. O żołnierzach. Zahamowanie Ukrainnego swowoleństwa. Confirmatio postanowienia między Iaśnie Wielmożnymi Radziwiłami trzema bracią, Xiążęty na Olyce y Nieświeżu, uczyniona. Wolności Collegium Nieświejskiego, et adscriptio bonorum immunitati ecclesiae. Starostwa Sądowe y Ukrainne W. X. Lit. Summy nowe w Wielkim X. Lit. Criminalia Litewskie, y Sady Seymowe. Infames et proscripti od Wielkiego Xięstwa Litewskiego. Wolność od cel ludzi szla-

Rok.	Str.
	checkich, w Wielkim Xięstwie Litewskim. Ordinatio o prowentach Krolewskich, w Wielkim Xięstwie Litewskim. Rozgraniczenie Woiewodztwa Podlaskiego, z Woiewodztwem Brzeskim. Granice między Woiewodztwem Kiiowskim, y Powiatem Możerskim. Swieta rzeka. Dom sądowy w Pińsku. Dom sądowy, y chowanie ksiąg w Nowogrodku. Kanzy frymar-kow dobr naszych, w Wielkim Xięstwie Litewskim. Summa pozwolona Andreiowi Kar-chowskiemu, zamku Sieświeyskiego Starości. Summa Andreiowi Wołkowi pozwolona. Mniszy Lubelscy. Odpuszczenie szosu y poboru miastu Krakowu. Odpuszczenie czopowego miastu Krakowu. Podwyższenie mostowego miastu Krakowu. Cło Krakowskie. Odpuszcze-nie szosow Kazimierzanom. Cło Kazimierskie. Szos y czopowe Kleparskie. Przemysł od podwod wolny. Krasnystaw od podwod wolny. Szroda od poboru wolna. Incorporacya Woytostwa w Krosnie. Miasto Warszawskie. Inkorporacya Woytowstw miastom niektórym. Młyny Poznańskie. Summa Piotrowi Podbielskiemu napisana. Miasto Zakroczym. De juri-bus Regiarum civitatum.
1589.	Trybunał Wołyńskiego y Braclawskiego Woiewodztw 292
	Porządek do obierania Sędziow. Obieranie Sędziow. Przysięga tych Sędziow. Iako są-dzić maia. Co sądzić maia. Micyssa sądom. Bspieczność sądom. Czasy sądom. Utwierdze-nie dekretow. O Pisarzu y chowaniu ksiąg. O pozwiech. O zapisiech y protestacyach. O exekucyi dekretow Trybunalskich. Opatrzenie sądom. O artykułech im należących. Po-prawa tego Sądu Trybunalskiego, y statutu ich. O odprawach rzeczy osądzoney, y ktoby się Urzędowi sprzeciwił, y o wywołaniu. O zblianiu pozwow na Roku, iako za pozwy na-szymi Krolewskimi, Trybunalskimi, Ziemijskimi, Grodzkiemi, Podkomorskiemi, Kommissar-skiemi, oczywiście, y zaocznie ma bydź składan. Sądy Kapturowe.
—	Uniwersał Poborowy Warszawski 296
	Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany bydź ma. Czopowe w miastach, y w miasteczkach, w Koronie, y w W. X. Litewskim, tym sposobem ma bydź wybierano. Cła w Wielkim Xięstwie Litewskim, Krolowi I. M. pozwolone. Warunek wybierania po-borow. Poborcy do wybierania tych poborow y czopowego, naznaczeni w Woiewodztwach. Czas oddawania poborow. Szafarze do tych poborow naznaczeni.
1590.	Konstytucye Seymu Walnego Warszawskiego 304
	Ubespieczenie Rzeczypospolitey od Arcy-Xiążęcia Iego M. Rakuskiego Maximiliana. Deputaci do Rady Woienney. Assekuracya z strony pieniędzy na terazniejszą potrzebę Rzeczypospolitey nabytych. Opatrzenie Krakowa y Lubowle. Assekuracya Hetmańska. Di-sciplina militaris. Wyjęcie żołnierzow od prawa. Wybrańcy. Słudzy. Szacunek żywności. Opatrowania zamkow y muniicy. Porządek z strony Nizowcow y Ukrainy. Sposob y wa-runek oddawania kwarty. Sądzenie kwarty pro hac vice. O kwarcie y sądzeniu icy napo-tym. Kwarta z Woiewodztw Wołyńskich. Rationes stołu Krola Iego Miłości. O iurgiel-tach. Liczba Szafarzow y Poborcow. Assekuracya Szafarzow poborowych. Prorogacya de-klaracyi Ziem Pruskich. Approbacya ordynacyi Inśnie Wielmożnego Iana Zamoyskiego, Kanclerza y Hetmana Koronnego. Rewizya cel Belskich. Cła Podlaskie. Sądzenie Rokow. Roki Ziemskie Krakowskie. Grody wieczne Sandomierskie. Roki Ziemskie Sieradzkie. Roki Ziemskie Lwowskie y Zydaczowskie. Roki Ziemskie Lubelskie. Approbacya postanowienia Woiewodztwa Podolskiego. De termino in causis criminalibus. Grody wieczne Powiatow Mazowieckich. Roki ziemskie Czerskie. Roki Grodzkie Warszawskie. Roki Ziemskie Wys-sogrodzkie. Roki Ziemskie Nurskie. Roki Grodzkie Makowskie. Roki Ziemskie Podlaskie. Trybunał Kiiowskiemu Woiewodztwu pozwolony. Roki Ziemskie Woiewodztw, Wołyńskie-go y Braclawskiego. Poprawa praw Woiewodztw, Wołyńskiego y Braclawskiego. Dekla-rowanie artykułu około odpraw w rzeczach osądzonych, w Ziemi Kiiowskiej, Wołyńskiej y Braclawskiej. Odkład rozgraniczenia Woiewodztw, Wołyńskiego, y Braclawskiego. Re-wizya Infantska. O summach Infantskich.
—	Sprawy Wielkiego Xięstwa Litewskiego 316
	O summach Wielkiego Xięstwa Litewskiego. Pozwolenie summy powney na potrzebę Koronną. Kwarta Wielkiego X. L. Exekucya retent poborow w W. X. L. Granice Woie-wodztwa Połockiego. Sądy Ziemskie Grodzkie. Sądy Ziemskie Wilkomierskie. O Pisa-rzu Osmiańskim. Sądy Braclawskie. Ziemia Surazka. Uniarkowanie processow prawnych, przeciwko adherentom Arcyksiążęcia Iego M. Maximiliana. Inkorporacya probostwa S. Flo-ryana Collegium Krakowskiemu, przez 4. pamięci Krola Zygmunta Augusta Wuia naszego, y Stefana uczyniona. Approbacya daniny Urodzonemu Ianowi Oborskiemu. Approbacya daniny pustynie rzeki Sule, Michalowi Hribunowiczowi Baybuzie uczynioney. Danina pu-styń za Białą Cerkwią leżących. Dziesiąta część dobr kupcow cudzoziemskich extra Re-gnum się wynoszących. Approbacya rewizyi Serebryiskim. Rewizya Lubowle. Danina Sta-nisławowi Troianowi, Podkomorzemu Belskiemu.

Rok.	Str.
1590.	Uniwersał Poborowy w Warszawie uchwalony 319
	Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany bydź ma. Czopowe w miastach, y w miasteczkach, w Koronie, y w W. X. Litewskim, tym sposobem ma bydź wybierano. Warunek wybierania poborow. Poborcy do wybierania tych poborow y czopowego, na-znaczeni w Woiewodztwach. Czas oddawania poborow. Retenta poborowe. Prorogacya cła nowego w Wielkim X. L.
1591.	Konstytucye Seymu Walnego Warszawskiego 326
	Assekuracya zapłaty służebaym. Postępek o reszty, retenty, y krzywdy żołnierskie. Di-sciplina militaris. Pozwolenie kwarty do stołu naszego. O Seymie. Currus bellici. Exemp-tye do sądom. Naznaczenie Kommissarzow od Państw naszych, z Państw przyległych są-siad Koronie. O Kommissy Podlaskiej. O Rewizorach dobr popalonych. Kommissarze na ponowienie granic Pruskich. Złożenie Zjazdow po Seymie. Zniesienie niektórych konsty-tucyi Seymu przeszłego. Restytucya Urodzonego Krzysztofa Zborowskiego. Restytucya roz-róznionych w Elekeyi. Deputaci do odbierania kwarty.
—	Uniwersał Poborowy na Seymie Walnym Koronnym Warszawskim uchwalony . . . 333
	Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany bydź ma. Czopowe w miastach, y w miasteczkach, w Koronie, y w W. X. Litewskim, tym sposobem ma bydź wybierano. Warunek wybierania poborow. Poborcy do wybierania tych poborow y czopowego, na-znaczeni w Woiewodztwach. Czas oddawania poboru. Szafarze po Woiewodztwach.
1593.	Konstytucye Seymu Walnego Warszawskiego 341
	O praktykantach. Wolność Elekeyi. O Posłach cudzoziemskich. O Sądziech. O tumul-ciech. O pospolitym ruszeniu. Obrona z kwarty. Opatrzenie miast. Deklaracya konstytucyi de disciplina militari. O Nizowcach. Oprawa Krolowey Iey M. Deklaracya wolności bd quar-ty, z dobr pewnych na Podlaszu, Krolowey Iey Mei Anny starszey. Libertacya żołnierzow od kwarty Samborskiej. Exempty. Deklaracya Indigenatus Panow Bekieszow, Władysława y Gabryela. Approbatio salvi conductus Pana Krzysztofa Zborowskiego. Indigenatus Pa-now Wołoskich. O hultaiach Woiew: Kaliskiego y Poznańskiego. O kocach, peresudach y winach, u Sądu głównego Trybunału Lubelskiego Woiewodztwa Kiiowskiego, Braclaw-skiego, Wołyńskiego. O wina Endemburskie. Sądy Ziemskie Woiewodztwa Kaliskiego. Roki Ziemskie Ziem Mazowieckich. Sprawy Urzędowe Kolińskiego Powiatu. Grod wieczny So-chaczewski. O Rokach Brzeskich. Zeznanie summy Mikołaja Baworowskiego. Składy win-ne cudzoziemcow, aby nie były. Deputaci do odbierania kwarty. Podkomorstwo Czerskie. Roki Ziemskie Halickie. Mieysce w Radzie Biskupa Wendeńskiego. Roki Dobrzyńskie. Kommissarze na rozgraniczenie między Woiewodztwy, Ruskim, Belskim, Podolskim, a z drugiej strony Wołyńskim, Braclawskim: y Kiiowskiego z Możerskim. O przysiędze Urzę-dników Ziemskich w Woiewodztwie Mazowieckim. Grod Kamieniecki. Rewizya akt Zakro-czyskich.
—	Uniwersał Poborowy na Seymie Walnym Koronnym Warszawskim uchwalony . . 348
	Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany bydź ma. Czopowe w miastach, y w miasteczkach, w Koronie, y w W. X. Litewskim. tym sposobem ma bydź wybierano. Warunek, czas y mieysce oddawania poborow. Poborcy do wybierania poboru naznaczeni w Woiewodztwach.
1595.	Konstytucya Seymu Walnego Krakowskiego, o Seymie blisko przyszłym . . . 354
	O wybrańcach W. X. Litewskiego. Approbacya przywileju miastu Nieświeżowi dane-go, etc.
—	Uniwersał Poborowy na Seymie Walnym w Krakowie uchwalony 355
	Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany bydź ma. Czopowe w miastach, y w miasteczkach, w Koronie, y w W. X. Litewskim, tym sposobem ma bydź wybierano. Warunek wybierania poborow. Poborcy do wybierania poboru naznaczeni. Szafarze do po-borow wyżey prerzeczonych naznaczeni. Deputaci do odbierania kwarty.
1596.	Konstytucye Seymu Walnego Koronnego Warszawskiego 363
	O obronie. Pobor Ziemie Dobrzyńskiej. Poborcy do wybierania poborow naznaczeni w Woiewodztwach. O Kozakach y ludziach swowolnych. O clech. Rozgraniczenie Woie-wodztw, Podlaskiego z Woiewodztwem Brzeskim, y Powiatem Grodziskim. Warunek Wo-iewodztw, Nowogrodzkiego y Mińskiego. O sługach zbiegłych plebeis. Roki Ziemskie Wo-iewodztw, Brzeskiego, Inowrocławskiego. Seymik na Deputata Ziemie Dobrzyńskiej. Sur-rogacya Plocka. Indigenatus trzech Wołoszynow. Okazowanie. O tumulciech.
1598.	Konstytucya Seymu Walnego Warszawskiego 366
	Reassumpcy y deklaracya niektórych konstytucyi przeszłych. Szafunek poboru y wy-

kupienie kleynotow, y wykupno dobr naszych. Lustracya dobr stołu naszego. Moderacya ceł Koronnych. O mynicy, tak domowej iako y postronney. O pozwiech zadwornych generalna. O pozwiech zadwornych Woiewodztwa Mazowieckiego. Kommissarze na oglądanie miysce Podolskich, y części Rusi, y na rewidowanie zamku Latyczowskiego. Rozgraniczenie między Woiewodztwy. Ordinacya soli Bydgoskiej. O soli Krakowskiej. O przysięgach Urzędnikow Ziemijskich. Obieranie Deputatow w Woiewodztwie Sieradzkim. Warunek Kommissyi granicznych. O frymarkach starych. O kocach Podkomorskich y Grodzkich. Rzeki portowe wolne. Rzeka Warta. O poborzech przeszłych w W. X. L. O bannitach y sublewacyach, w Wielkim Xięstwie Litewskim. Przyczynienie czasu Sądom Trybunalskim w Wilnie. Czas y miysce sądowi Brzeskiego Woiewodztwa Trybunału. O wybrańcach W. X. L. Rozgraniczenie Woiewodztwa Podlaskiego z Brzeskim y Grodzkim Powiatem. Kommissya na rozgraniczenie Powiatu Braclawskiego, z Xięstwem Kurlandskim. Kommissarze do rozgraniczenia Leśnictwa Iurbowskiego, z Ziemią Pruską. Około drog Żmudzkich, y składu we Żmudzi. Kommissya na rozgraniczenie Powiatu Możerskiego, z Woiewodztwem Kiiowskim. O Poselskie pieniądze W. X. Lit. Zniesienie reszty czopowego z miasta Wileńskiego, anno 89. O pozwiech zadwornych w Wielkim Xięstwie Litewskim. Port rzeki Dźwiny. Przeczyszczenie rzeki Steru. Iarmarki wolne Wielkiego X. L. w mięstiech uprzywilejowanych. Miysce Ciwonowi Trockiemu na Szymikach. Naznaczenie zapłaty długu, ad fidem publicam pożyczanego, Urodzo. Myszowski. Approbacya przywileju Dominikanom w Brześciu Kujawskim. Exekucyja dekretu mieszczan Poznańskich. Miasto stara Warszawa. Inkorporacya Woytostwa miast, Wiślicy y Krosna. Przyłączenie Sadurskich do iurisdikcyi, Ziemijskiej Lubelskiej. Zawarcie exekucyji w Prusiech. Lenno Urodzonemu Temnikowi Szymkowicowi. Prawa Pruskiego korektura. Danina wieczności na Bebel. Porządek obierania Deputatow Mazowieckiego Woiewodztwa. Seymiki y ciekcy Mazowieckiego Woiewodztwa. Plac na Kancellaryą Czerską. Chowanie ksiąg Ziemijskich y Grodzkich Wyszogrodzkich. Podkomorzowie w Mazowszu. Kancellaria Liwska. Grody wieczne w Mazowszu. Sądy Grodzkie w Kamieńcu. Kancellaryja Żębrowska. Kancellaryja Wąsoska. Wieczność Grodow, Sądeckiego y Bieckiego. Approbacya kommissyi Żmudzkich. Causae expulsio. O gospodarach na Szymikach y Sądziech. O rękoiemskich liściech Xwa Oświecimskiego. Approbacya miasteczek nowych. Odpuszczenie podymnego w Kiiowskim, Wołyńskim y Braclawskim. Woiewodztwach. Wymierzenie placu klasztorowi Panien Zakonnych Płockich. Przeniesienie Sądow Braclawskich do Winnicy. Prawa miasta Poznania. O sługach. Oprawa miasta Kazimierza. Rewizya Ksiąg Grodzkich Łuckich. Skład soli Gostyńskiej. Bspieczestwo Woiewodztw, Płockiego, Mazowieckiego, Podlaskiego, y Rawskiego. O mężoboystwie z rusznicy, Woiewodztw tychże. Miara icdnaka Woiewodztwa Krakowskiego. Pozwolenie cła na murowanie zamku Sniatyńskiego. Położenie cła na budowanie zamku Kaniowskiego. Budowanie mostu na rzece w Łucku. Oprawa mostu Sądeckiego. Ordinacya Ziemi Infantekiej. Kommissya między Woiewodztwy, Ruskim y Podolskim, y Ziemią Wołoską. Asscuratio Urodzonego Floryana Gomolińskiego, Podkomorzego Sieradzkiego. O przepisaniu ksiąg Ziemijskich Belskich. Przełożenie Rokow Stężyckich. Roki Ziemijskie Przenyjskie. Sądzenie Rokow Ziemijskich Kamienieckich. Ordinacya Rokow Ziemijskich Lubelskich. Dwor y Kancellaryja w Kolnie. Roki Sądowe Zakroczymskie. Roki Bobrownickie. Sądy Ziemijskie Ostrołęckie. Roki Ziemijskie Gostyńskie. Deputaci do odbierania kwarty.

1598. Uniwersał Poborowy na Seymie Walnym Koronnym Warszawskim uchwalony . 380

Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany bydz ma. Czopowe w miastach, y w miasteczkach, takim sposobem ma bydz wybierane, w Koronie y w Inflanciech. Warunek, czas, y miysce oddawania poborow. Poborecy do wybierania tych poborow, w Woiewodztwach naznaczeni.

1601. Konstytucye Seymu Walnego Koronnego Warszawskiego . 386

Lustracya. Declaratio władzy Hetmańskiej w woyszcze, przeciwko występny. O tych, którzy zamki sobie zwierzone podali nieprzyjaciolom. O tych co do woysk obcych wyieżdżają. Exempty od sądow. Opatrzienie kredytu, abo fidei publicae. Korektura praw. O instruktarzu Celnym. O kwarciannym żołnierzu. O nowey szlachcie. O lożnych ludziach. O więzieniu szlachcicow. Zniesienie postępkow o niewydawanie przeszłych poborow. O Surrogacyach Podkomorskich. O clech. O clech na rzekach portowych. Porządek sądzenia na Trybunale, tak Piotrkowskim iako Lubelskim, Woiewodztw, tak Małej iako Wielkiej Polski. Kommissye między Woiewodztwem Ruskim, Podolskim, y Ziemią Wołoską. Rozgraniczenie z Woiewodztwem Podlaskim, Brzeskim, y z Grodzkim Powiatem. Rozgraniczenie Podolskiego Woiewodztwa z Braclawskim. Rozgraniczenie obywatelow, Ruskiego, Belskiego, Podolskiego, y Wołyńskiego, Woiewodztw, między sobą. Rozgraniczenie Powiatow Ka-

mienieckiego, y Latyczowskiego. Rozgraniczenie Woiewodztwa Kiiowskiego, z Powiatem Możerskim. O sposobie rozgraniczenia obywatelow Pruskich z przyległymi. Kommissarze do Prus. Kommissya między Węgry a Podgorzem. O rozgraniczeniu Woiewodztw, Podlaskiego, y Brzeskiego Litewskiego. Rewizya do dobr popalonych na Rusi y Podolu. Rewizorowie do oznaczenia miysce pustych. Rozgraniczenie Ziemi Liwskiej, z Woiewodztwem Podlaskim. O monecie. Cudzoziemcy dobr ziemskich kupować nie mają. Rewizorowie do Latyczowa. Rewizya ksiąg Grodzkich Łuckich. O płaceniu kocow y pamiętnego, obywatelow Woiewodztwa, Wołyńskiego, Kiiowskiego, Braclawskiego. O depaktacyach w Kancellaryach tychże Woiewodztw obywatelow. Areszty tychże Woiewodztw. O leżeniu ksiąg tychże Woiewodztw. O miyscu sądow y Seymikow, w Winnicy. Rewizya xiąg Ziemi Kiiowskiej. Roki Kiiowskie. Bspieczestwo sądow wszelakich w Woiewodztwach Kiiowskim, Wołyńskim, Braclawskim. Approbacya uchwały o sprawiedliwości w Podolu. Inkorporacya trzeciej miary młyna Zimnowodzkiego miastu Lwowskiemu. Warunek bspieczestwa miastom, Lwowu y Wilnu. O zamknięciu exekucyji Woiewodztw Ruskiego y Podolskiego. Scrutinia Mazowieckie. Podniesienie cła pogranicznego. Prowizya na przepisanie ksiąg Ziemijskich Woiewodztwa Belskiego. Rewizya Luskowskich. Danina Urodzonemu Bartłomiejowi Ostromięckiemu. Ordinacya Iaśnie Wielmożnych Myszowski. Temruk. Approbacya listu Urodzonego Balcera Cetnera. Approbacya listu Sebastjana Necza. Miasto Podlaskiego. O podwodach. Sprawiedliwość z Wołochy. Inkorporacya trzeciej miary młyńskiej y Sołystwa szpitalowi Nowego Miasta Korczynna. Podwyższenie cła Kazimierzowi. Most Kazimierski u Krakowa. Naznaczenie zapłaty długu, ad fidem publicam pożyczanego, Wielmożnemu Krzysztofowi Komorowskiemu, Kasztellanowi Sądeckiemu. Approbacya listu Lichtemberkowego. Approbacya listu Micleszkowego. Inkorporacya pewnych wlok we wsi Powsinie, klasztorowi S. Dominika Płockiemu. Danina karczmny zakonnikom Oświecimskim. O korcach w Kujawskich, Łęczyckich, y Płockich miastach, podwyższonych. Koce Sędziow Woiewodztw Woiewodztwa Płockiego. O kwarcie Trębowelskiej. O poborze Woiewodztwa Łęczyckiego. O poborze Kujawskim. O soli Kujawskiej. Podkomorstwa Mazowieckie. Kancellaryja Cicchanowska. Grod wieczny Wyszogrodzki, Wiski, y Wąsoski. Roki Kczyńskie, y Nakielskie. Roki Ziemijskie Brzezińskie. Roki Ziemijskie Kamienieckie. Przełożenie Rokow Ziemijskich Sochaczowskich. Roki Tykocińskie. Przełożenie Rokow Ostrołęckich. O Grodzie Bobrownickim. Roki Drohicke. Przełożenie Rokow Przeworskich. Czasy Rokow Łukowskich. Leżenie ksiąg Lubelskich. Przewoz do Kamieńca. O obieraniu Poslow. Sol w bałwaniech. Rewizorowie do akt Liwskich. O horach Lubelskich. O zostawieniu przy possessyach obywatelow Infantskich. Securitas iudiciorum Woiewodztwa Mazowieckiego. O Kozakach Zaporowskich. O restaurowaniu zamku Pokrzywińskiego. Przysięga Sędziow głównych Trybunalskich W. X. Litewskiego. O dochodziech Sędziow głównych. Exekucyja za dekrety Trybunalskimi. Władza Sędziow, y Marszałka Trybunalskiego. O rusznicy. Kommissya na rozgraniczenie Ziemi Żmudzkiej, z Xięstwem Kurlandskim, od Kursz. Kommissarze do rozgraniczenia Powiatu Braclawskiego z Xięstwem Kurlandskim. Rozgraniczenie Orszy, Połocka, y Witepska. Dorszuńska kommissya. Nowogrodzkiego Powiatu, przełożenie Rokow Ziemijskich. Wieża w zamku Kowieńskim, na Sądy Ziemijskie. Place na domy sądowe w Wołkowisku, na Upicie, y w Poniewiazu. Danina Boryssowi Zabie. Zapłata summy Urodzonemu Ianowi Piotrowi Sapieże. O Pohorcach pieniędzy Poselskich. Iarmarki w Mińsku. Exempty. Szpital Wileński. Artykuły miasta Wileńskiego. O leżach żołnierskich w W. X. Litewskim. Miasto Ryga. Deputaci do kwarty, od Panow Rad.

1601. Uniwersał Poborowy na Seymie Walnym Koronnym Warszawskim uchwalony 404

Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany bydz ma. Czopowe w miastach, y w miasteczkach, takim sposobem ma bydz wybierane. Warunek, czas y miysce oddawania poborow. Poborecy do wybierania tych poborow, w Woiewodztwach naznaczeni. Salaria Poborcom.

— Instructio exigendi theloni novi finitimi, tam in Majori, quam in Minori Polonia 412
Theloneum vero novum sic est exigendum.

— Instructio exigendi theloni antiqui, in Cameris, tam in Majori quam in Minori Polonia . 413

De mercatoribus. De panno. De mercibus. De ponderalibus. De ferro. De pellibus pretiosis. De cutibus. De liquoribus. De piscibus. De lardo. De armentis. De vectoribus.

— Instructio exigendi theloni, in Camera Bendzinensi . 416

1602. Uniwersał Poborowy na Seymie Walnym Koronnym Warszawskim uchwalony . 416

Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany bydz ma. Czopowe w miastach,

Rok.	Str.
y w miasteczkach, takim sposobem ma bydź wybierane. Warunek, czas, y miejsce oddawania poborow. Poborcy do wybierania tych poborow, naznaczeni w Woiewodztwach. Salaria Poborcom.	
1603. Uniwersał Poborowy na Seymie Walnym Koronnym Krakowskim uchwalony	424
Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany bydź ma. Czopowe w miastach, y w miasteczkach, takim sposobem ma bydź wybierane. Warunek, czas, y miejsce oddawania poborow. Poborcy do wybierania tych poborow, naznaczeni w Woiewodztwach. Salaria Poborcom. Deputaci do kwarty, z Panow y Rad. Z Koła Rycerskiego.	
1607. Konstytucye Seymu Walnego Koronnego w Warszawie	432
Assekuracja na odkrycie praktyk. Na pierwey warunek wolney Elekcji taki czyniemy. O mieszkaniu Senatorow. O cudzoziemcach. O Estonii. O budowaniu zamkow. De classe. O wakancyach. Pozwy zadworne Koronne. O ekonomiach. Compositio inter status, ktora do tego czasu skutku swego niewzięła, aby namowiona była, tu w Warszawie na S. Marcin blisko przyszły, postanawiamy, do ktorey My z Rad naszych mianuiemy. O annatach. O dziesięcinach. O pracscrypcyach. O appellacyach. Duchowni w Koronie dobra dziedziczne trzymający. O sądach. O municyach. Zniesienie oprawy Krolowey Iey Mci zmarley, Małzonki naszej. O pieczęci pokojowey. O curatelli. O dygnitarstwach y beneficjach duchownych. Okazowanie. O kadukach. O dzierzawcach świeckich. O fałszywey monecie, tak w Koronie, iako y w W. X. Litewskim. O przywileiu Iungowym. O dekretach Trybunalskich. O religiey Greckiey. O niewydawaniu przywilciow pod Szwedzką pieczęcią, y listow, do miast portowych. O remisach Trybunalnych na Seym. O nieoddalaniu dobr stołu Krolowskiego. O Urzędzie Podskarbiow. O processie skarbowym. Naznaczenie Lustratorow. Naznaczenie Deputatow do kwarty. Restytucya expulsionis Patrum Societatis Jesu, do kościoła, y szkoły Toruńskiej. Ordynacya Ziemie Infantckiey. O ustawach Woiewodzych. O soli Bydgoskiej. O soli Dobrzyńskiej. O soli na składach y komorach Mazowieckich. De securitate iudiciorum. Deklaracya konstytucji 1601, securitatis iudiciorum. O przywileiu Podlaskim. O swywoli Ukrainney. O miastach Ukrainnych. O zbudowaniu domu sądowego w Mielniku, y o Pisarzu Mielnickim. O pozwach complicitum bannitorum. Pozwolenie ksiąg Gasztołtowskich. De rapto. Rozgraniczenie Woiewodztw, Podlaskiego, Brzeskiego, z Powiatem Grodzieńskim. O borach y lasach Podlaskich. Kommissya z Mazowszem, y z Podlaszem. Surrogator Wieluński. Approbacya rewizji Lednice, y szybu solnego na icy gruncie y Poręby. Zniesienie postępk z Kasztellana Warszawskiego. Restytucya przewozu, na Dniestrze, dziedzicznego, potonkom Strusowym. Approbacya rewizji Latyczewskiej. Konfirmacya lenna Adama Prusinowskiego. Indygenat Wilhelma Barberysza. Approbacya rewizji Marcina Hoteckiego. Approbacya listu Grodzieckich. Wieczność zamku Sączla. Summa na Zukowie ad extenuationem, Iakubowi Korycińskiemu. Utwierdzenie zapisow, Rozańskich, y Makowskich. O salaryach Urzędnikow Sądowych, w Woiewodztwie Sieradzkim y Ziemi Wieluńskiej. O wzdawaniu w Kiiowskim, Wołyńskim, Braclawskim, Woiewodztwach. Salaria Deputatom na korekturę praw nie wydane. Skład Sochaczewski. O kocach Woiewodztw, Kiiowskiego, Wołyńskiego, Braclawskiego, y Podkomorskich. O Rokach Ziemskich Lubelskich. O księgach Podkomorskich Lubelskich. Assekuracya Adama Oleckiego, Sędziego Ziemskiego Drohickiego. O Rokach Ziemskich Kiiowskich. O Kozakach Zaporowskich. O przepisaniu ksiąg Ziemskich Kiiowskich. Kommissya między Woiewodztwem Kiiowskim, a W. Księstwem Litewskim. Approbacya przywileiu szpitalowi Lwowskiemu. Approbacya przywileiu Felińskiego, na szlachectwo. O miejscu Rokom Ziemskim Lwowskim. O miejscu Rokow Ziemskich Przemyskich. O Podkomorzym Wiskim. O rzemieślnikach po miastach Mazowieckich. Indygenatus pewnych obywatelow Wołoskich. O wolności Nowego miasta. Approbacya przywileiu Urodzonego Ianusza Eperyszego. O żołnierzach, y wyslugach ich.	
— Konstytucye Wielkiego Xięstwa Litewskiego, na Seymie Walnym Koronnym Warszawskim	448
O pochamowaniu ludzi swowolnych Ukrainnych. O metrykach W. X. Litewskiego. O zniesieniu cła, na rzece Dźwinie. O Rokach Ziemskich Troieckich, w Nowogrodku. Chowanie ksiąg Ziemskich y Grodzkich, Połockich. O drogach y składzie Żmudzkiem y Kowieńskim, y o przeczyszczeniu rzeki Niewiazy. O tamach, groblach, y iaziech. O sprawidliwości obywatelow W. X. L. z Xięstwem Kurlandzkim. Kommissarze na rozgraniczenie Powiatu Braclawskiego, z Xięstwem Kurlandckim. O przeczyszczeniu rzeki Dźwiny. O traktatach W. X. Litewskiego. De Indigenatibus. O Kommissarzach Ziemie Żmudzkiej, z Xięstwem Pruskim. O puszczech Żmudzkich. Soryckiemu wieczność na Pithokumpie. Summa ad extenuationem Urodzonemu Bohdanowi Ogińskiemu, Podkomorz: Trockiemu. Kommissya na uznanie prawa dziedzicznego Sapielow. Wyczyszczenie rzeki Wilii, y zniesienie złotowego.	

Rok.	Str.
Summa ad extenuationem, Tomaszowi Dąbrowie, y Andrzeiowi Młockiemu. Konkluzye Seymu.	
1607. Uniwersał poborowy na Seymie Walnym Koronnym Warszawskim uchwalony	453
Z miast y miasteczek tym sposobem pobor wybierany bydź ma. Czopowe w miastach, y w miasteczkach, takim sposobem ma bydź wybierane. Szafunek poborow. Warunek, czas, y miejsce oddawania poborow. Poborcy do wybierania tych poborow, naznaczeni w Woiewodztwach. Salaria Poborcom.	
1609. Konstytucye Seymu Walnego Koronnego w Warszawie	461
Amnistya. Deklaracya assekuracji na odkrycie praktyk. Deklaracya artykułu de non praestanda obedientia. O warunku wolney Elekcji. O mieszkaniu Senatorow. O cudzoziemcach. O dygnitarstwach y beneficjach duchownych. Porządek około zachowania żołnierza. O ludziach swowolnych. O zabronieniu podwod, y niestawieniu na służbę, tak w Koronie, iako y w W. X. L. Oprawa Krolowey Iey Mci Konstancyi. Religia Grecka. O Kozakach Zaporowskich. Ordynacya I. W. Ianusza Xcia Ostrogskiego, Kasztelana Krakowskiego. Xiążęta IchMé Kurlandskie. Pozwolenie sta lat na Sannikach I. W. Hieronimowi Gostomskiemu, Woiewodzie Poznańskiemu. Danina pustynie Umany, Walentemu Alexandrowi Kalinowskiemu, Staroście Braclawskiemu. Zostawienie konstytucji przeszłego Seymu w mocy swoiey. Nobilitacya Xiędza Gabryela Prowancyusa Władysławskiego. Restytucya Stanisława Bienieckiego. Approbacya relaxacyi Alexandra Tarnawskiego. Rozgraniczenie Woiewodztw, Ruskiego, Podolskiego, Bełskiego od Wołyńskiego, także ziemie Chelmskiej, y Powiatu Pińskiego. Kommissya Pruska z Mazowszem y Podlaszem. Kommissya między Xięstwem Pomorskim, a Woiewodztwy Pruskimi. O poddanych zbiegłych do miast Pruskich. O kommissyach między Państwem pogranicznymi. Legatum Xiędza Biskupa Kujawskiego na Kamieniec. Deklaracya approbacyi rewizji Latyczowskiej. O soli na składzie y komorze Rozańskiej. Roki Ziemskie Kamienieckie. Obiaśnienie artykułu konstytucji Trybunalskiej roku 1589. Rewizya xiąg Grodzkich Łuckich. Roki Ziemskie Halickie. Mieysce chowania xiąg Ziemskich Zatorskich. O Chorążym Zatorskim. Szpital Wieluński. Reassumpeya konstytucji przyszłego Seymu, de compositione inter Status, et correctura inrium. Chowanie xiąg Podkomorskich Lubelskich. Składy Koronne. O regestrze Trybunalskim. De plebeijs, tak w Koronie iako y w W. Xięstwie Litewskim. O przywileiu Podlaskim. Na depaktacye Podlaskie. Żupa Wielicka, y inkorporacya Woytostwa temuż miastu. Danina młyńa klasztorowi Łęczyckiemu. Warunek miastu Łęczyckiemu. Rewizya ksiąg Liwskich. O Rokach Kiiowskich Ziemskich. O przeszłym poborze Kiiowskim. O Rokach Grodzkich Kiiowskich. O Rokach Ziemskich y Grodzkich Sochaczowskich. Pozwolenie placow pannom zakonnym w Sochaczowie. O soli Sochaczowskiej w Kamiony. Porządek obierania Deputatow na Trybunał w Woiewodztwie Rawskim. O ludziach swowolnych miast, Lwowa, y Przemysła. Inkorporacya Woytostwa miastu Warszawie. Approbacya szafunku poboru Ziemie Nurskiej. Kommissya między Śląskiem, a dobry Urodzonego Stanisława Trzebińskiego. Sol Bydgoska. Restytucya Iakuba Domaszowskiego. Approbacya na Pilznieku pewney summy od Probo-szcza Pilźnieńskiego zapisaney. Inkorporacya dwu pułankow, konwentowi S. Dominika w Przemysłu. Żołnierze wyjęci od sądow. Naznaczenie Lustratorow. Naznaczenie Deputatow do kwarty. Zniesienie przesądow u sądu głównego Trybunalskiego W. X. L. O mandacjch na Seym, y pozwiech zadwornych W. X. L. Deklaracya summy zapisaney na przeszłym Seymie Urodzonemu Bohdanowi Ogińskiemu. Pisarz Osmiański w Miedziane. Korktura praw W. X. L. Kommissya między Woiewodztwem Kiiowskim, a Powiatem Możerskim. Kommissarze między Xięstwem Kurlandzkim, a Powiatem Braclawskim. Approbacya domu sądowego Wołkowiskiego. Czopowe Iasnie Wielmożnego Hetmana Wielkiego X. L. Kommissarze do rozgraniczenia Powiatu Rzezyckiego z Orszańskim. Zabudowanie zamku Możerskiego. Summa Urodzonemu Ianowi Sapiże, Staroście Uświatskiemu. Dom sądow, y sklep dla schowania ksiąg Ziemskich w Pińsku.	
— Uniwersał Poborowy na Seymie Walnym Koronnym Warszawskim uchwalony	475
Cło nowe. Czas oddawania poborow. Szafunek tych poborow. Poborcy do wybierania tych poborow, naznaczeni w Woiewodztwach. Salaria Poborcom.	
— Artykuły woienne Hetmańskie, autoritate Seymu approbowane	478
Artykuły należące do obozu ciągnięcia przeciw nieprzyjacielowi, y zwiedzenia bitwy. Ustawa żołnierska, uchwałą seymu anni 1609, approbowana.	

OMYŁKI DRUKARSKIE

dostrzeżone w T. II.

- Str. 19, kolumn. 1, wiersz 22 od góry, występnych, czytaj: występnych.
„ 30, „ 1, „ 23 od góry, Polki, czytaj: Polski.
„ 47, „ 2, „ 2 od dołu, Ięgo Miłości, czytaj: Ięgo Miłości.
„ 48, „ 2, „ 13 od dołu, W Oświęcimiu. Iarmarki pograniczne w Małej Polsce,
czytaj: Iarmarki pograniczne w Małej Polsce. W Oświęcimiu.
„ 52, „ 1, „ 11 od góry, O lazich, czytaj: O łązich.
„ 89, „ 2, „ 6 od dołu, Rzeczypospolita, czytaj: Rzeczypospolita.
„ 97, „ 1, „ 12 od dołu, Maszowsz, czytaj: Mazowsz.
„ 121, w napisie głównym stronnicy: n icomitija, czytaj: In Comitija.
„ 160, kolumn. 2, wiersz 28 od góry, tymultow, czytaj: tumultow.
„ — „ 2, „ 32 od góry, w pokoią, czytaj: w pokoju.
„ — „ 2, „ 21 od dołu, Rzeczypospolitey, czytaj: Rzeczypospolitey.
„ 220, „ 2, „ 13 od dołu, Do appellatione, czytaj: De appellatione.
„ 234, „ 1, „ 16 od góry, violentiarum, czytaj: violentarum.
„ 263, „ 1, „ 2 od dołu, W wydaniu, czytaj: W wydaniu.
„ 329, „ 1, „ 6 od góry, poborowec, czytaj: poborowe.
„ 355, „ 2, „ 17 od góry, potweirdzony, czytaj: potwierdzony.
„ 393, „ 1, „ 26 od dołu, Podogorzem, czytaj: Podgorzem.
„ 415, w napisie głównym stronnicy, Polniae, czytaj: Poloniae.
„ 458, kolumna 2, wiersz 21 od dołu, porobow, czytaj: poborow.
-

Na str. 146 naszego wydania po oznaczającej paginację Pijarskiej edycji liczbie 886 następuje 889; to zaś dla tego że tam przez omyłkę zapewne opuszczone zostały liczby 887 i 888.

Faint, illegible text at the top of the left page, possibly a title or header.

